

Valentí Almirall

Obra completa

1880 - 1884

Volum 2

*Edició, introducció i notes a cura de
JOSEP M. FIGUERES*

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
MONOGRAFIES DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA, XI/2

obra
VALENTÍ ALMIRALL
completa

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
MONOGRAFIES DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA, XI/2

obra
VALENTÍ ALMIRALL
completa

1880-1884

VOLUM II

Edició, introducció i notes a cura de
JOSEP M. FIGUERES

BARCELONA
2013

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP:

Almirall, Valentí, 1841-1904

[Obres]

Obra completa. — (Monografies de la Secció Històrico-Arqueològica ; 11)

Bibliografia. Índex. — Conté: vol. 1. 1867-1879 -- vol. 2. 1880-1884. — Textos en català i castellà
ISBN 9788492583713 (o.c.)

I. Figueres, Josep M. (Josep Maria), 1950- ed. II. Institut d'Estudis Catalans

III. Títol IV. Col·lecció: Monografies de la Secció Històrico-Arqueològica ; 11

1. Almirall, Valentí, 1841-1904 — Crítica i interpretació 2. Almirall, Valentí, 1841-1904 —

Viatges 3. Federalisme — Catalunya 4. Nacionalisme — Catalunya

5. Catalunya — Política i govern — S. XIX 6. Catalunya — Història — S. XIX

32Almirall, Valentí

Disseny gràfic de la coberta: Núria Garí

Il·lustració de la coberta: Retrat de Valentí Almirall fet per P. Ross i A. Riquer, procedent dels gravats de la revista *La Il·lustració Catalana* (Barcelona, 1886).

© Institut d'Estudis Catalans

Primera edició: maig de 2013

Tiratge: 500 exemplars

Transcripció i correcció lingüística: Lluïsa Vallmanya

Compost per Anglofort, SA

Impressió a Limpergraf, SL

ISBN obra completa: 978-84-92583-71-3

ISBN volum segon: 978-84-9965-165-1

Dipòsit Legal: B-11726-2013

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

TAULA

ÍNDIX DE TEXTOS	7
NOTA INTRODUCTÒRIA	15
TEXTOS DE VALENTÍ ALMIRALL	19

ÍNDIX DE TEXTOS

1880

«Les ciutats cèlebres. Roma» [DC]	23
«La vida íntima de la família real de la Xina» [DC]	25
«Expropiació per utilitat pública» (I-V) [DC]	27
«¿Qui té la culpa del conflicte de l'Hospital?» (I i II) [DC]	37
«Sobre el nostre article del diumenge passat» [DC]	40
«Sistema dels Srs. Cebrian i Molera» (I-IV) [DC]	40
«Les ciutats cèlebres. Florència» [DC]	46
«La proposició del senyor Duran i Bas» [DC]	49
«Carnestoltes» [DC]	51
«Al <i>Diari de Barcelona</i> » [DC]	53
«Als nostres subscriptors» [DC]	54
«Les economies i remeis del senyor Duran i Bas» (I i II) [DC]	55
«Clavé» [DC]	59
«Concerts o vetllades musicals» (I i II) [DC]	63
«La unificació de codis» [DC]	67
«Més sobre la reforma de Barcelona» (I i II) [DC]	69
«Alarma infundada» [DC]	72
«Triomf mísero» [DC]	74
«Camí de ferro directe de Madrid a Barcelona» [DC]	75
«Restauració de les doctrines de Tomàs d'Aquino» [DC]	76
«La llibreria d'en Teixidó i Parera» [DC]	78
«¡Vi cap a França!» [DC]	80
«Lo dia d'avui» [DC]	82
«Obriu los ulls» [DC]	84
«Obsequi al Sr. Bosch i Labrús» [DC]	86
«Avís» [DC]	88
«Obrim los ulls» [DC]	89
«Lo Manifest del Partit Democràtic-Progressista» [DC]	91
«Ensenyança musical» (I i II) [DC]	93
«L'article del Dijous Sant» (I-V) [DC]	98
«Activitat científica i artística» [DC]	108
«Un home... de bé» [DC]	110
«Les ciutats cèlebres. Més sobre Florència. La primera que abolí la pena de mort» [DC]	112
«La Casa de Caritat i les monges franceses» [DC]	113
«Lo Mil·lenari de Montserrat» [DC]	115
«Camí de ferro funicular del Vesuvi» [DC]	117
«Comarca olvidada» [DC]	119

«Més sobre la unificació de codis civils» (I i II) [DC]	120
«Sobre el Congrés Català de Jurisconsults» [DC]	124
«Estranyeses econòmiques» [DC]	125
«Misèries» [DC]	127
«Jesuïtes i mossos de l'esquadra. Al senyor Mañé i Flaquer» [DC]	129
«¿ <i>Quis ut ego?</i> Al senyor Mañé i Flaquer» [DC]	133
«L'exploració catòlica-romana-colonitzadora de Port-Breton» [DC]	136
«Lo provincialisme» [DC]	138
«La presidència dels Estats Units» [DC]	140
«Unió dels camins de ferro» (I i II) [DC]	142
«Los camins de ferro de Catalunya» [DC]	146
«Sobre camins de ferro» [DC]	148
«Alborot contra els frares» [DC]	149
«Situació legal dels frares i monges en Espanya» [DC]	150
«Resolució del conflicte entre el general i el governador» [DC]	153
«Lo moviment de les sangs» [DC]	155
«Història de les “convencions electorals” en los Estats Units» [DC]	157
«Una excursió a l'Etna» [BAEC]	158
«Distància de Barcelona a Madrid» [DC]	162
«Festes civilitzadores» [DC]	164
«La Companyia de Jesús» [DC]	165
«Les campanes» [DC]	169
«Nuvolada» [DC]	171
«Un aplauso al jurat de Milà» [DC]	174
«Condemna del nostre diari» [DC]	176
«Lo rei dels astros» [DC]	179
«Als nostres lectors» [DC]	181
«Los nostres propòsits» [LVC]	182
«Fires i festes» (I-III) [LVC i DC]	184
«Programa de fires i festes» [DC]	189
«Les grans fires i festes de Sant Corneli gloriós» [DC]	191
«Fires i festes» [DC]	195
«¡Bartrina!» [LVC]	197
«Enterro d'en Bartrina» [DC]	203
«Diari d'un 'turista' en Suïssa» (I-XVI) [LVC i DC]*	205
«Lo primer Congrés Catalanista» [LVC]	246
«Sobre el Congrés Catalanista. A <i>El Diluvio</i> » [DC]	248
«Lo Congrés Catalanista i la <i>Gaceta de Cataluña</i> » [DC]	250
«Sobre el Congrés Catalanista. A la <i>Gaceta de Cataluña</i> » [DC]	252

* Amb la «i» indiquem que el text apareix en les dues capçaleres com a sèrie. Si escrivim una «,» indiquem que és el mateix text el que apareix a les capçaleres esmentades.

«La nostra denúncia» [DC]	254
«Lo primer Congrés Catalanista» [DC]	256
«Organització del primer Congrés Catalanista» [LC, LR]	258
«Quatre paraules sobre el Congrés Catalanista» [LC]	260
«Diari de les sessions del primer Congrés Catalanista» [LC i DC]	262
«Congrés Catalanista. Sessió de clausura» [LC]	282
«La gran reunió en Tremp» (I-IV) [LVC]	284
«La nova fil·loxera» [LVC]	293
«Tortellà» [LVC]	294
«¡Tornem-hi!» [LVC]	296
«Los Xiquets de Valls i els toros» [DC]	298
«Sistema d'il·luminació elèctrica dels senyors Cebrian i Molera» [DC]	301
«Organització dels partits avançats» [DC]	302
«Quatre en una» [DC]	303
«Als nostres amics polítics» [DC]	305
«Reunió de Balaguer» (I-V) [DC]	307
«A la comissió gestora de la via del Noguera Pallaresa» [DC]	315
«Lo dret de reunió en Figueres» [DC]	317
«Carta al Sr. D. F. Pi i Margall» [DC]	318
«Nova missió del catalanisme» [DC]	321
«Fruita del temps» [DC]	323
«Separatisme» [DC]	326
«Un dia en Portbou i en Cerbère» [DC]	328
«Als nostres lectors» [DC]	330
«Inauguració del camí de ferro a Sant Joan de les Abadesses» [LC]	331
«¡Serenitat i escarmentar!» [LC]	333
Rèplica a <i>La Renaixensa</i> [LR]	334
«Impressions de Balaguer» [LC]	336
«Algunes consideracions sobre la reunió de Balaguer» [LC]	339
«Lo comitè directiu del camí de ferro del Noguera Pallaresa» [LC]	341
«Reunió del comitè directiu del camí de ferro del Noguera Pallaresa» [LC]	342
«Exposició dirigida a les Corts» [LC]	343
«Relatiu a l'Acadèmia de la Llengua Catalana» [LC i ED]	349
Al Sr. Riera i Bertran [LC]	351
«Alguns projectes d'excursions i algunes regles per a fer-les» [BAEC]	352
« <i>Resurrexit</i> » [DC]	353
«Clavé-Soler-Balaguer» (I-VI) [DC]	354
«Un nou Quijote» [DC]	366
«Als senyors adjunts dels Jocs Florals» [DC]	368
«Unificació de codis» [DC]	370
«Unificació de codis civils» [DC]	371
«Los dinars polítics» [DC]	374

«Medis per extirpar lo joc» [DC]	375
«Un manuscrit de savi o de boig» [DC]	377
«Problemes gravíssims» [DC]	380
«La Violeta. Inauguració de les vetllades literari-musicals d'aquesta societat» [DC]	382
«La Casa de Caritat de Barcelona» (I-V) [DC]	384
1881	
«Prospecte per a l'any 1881» [DC]	399
«Lo Congrès Català de Jurisconsults» [DC]	404
«Diari de sessions del Congrès Català de Jurisconsults» [DC]	406
«En lo nostre lloc» [DC]	409
«Algunes observacions a <i>La Publicidad</i> i a la <i>Gaceta de Cataluña</i> » [DC]	412
«Explicacions» [DC]	414
«Més explicacions» [DC]	418
«Un pare per un fill» [DC]	421
«¡Si fóssim gran nació!» [DC]	424
«Discurs en defensa del dret civil de Catalunya» [DC]	426
«Lo Congrès de Jurisconsults, la qüestió del Parque i la carta del senyor Pi i Margall» [DC]	433
«Conferències sobre temes pràctics» [DC]	437
«Micos, cabres i gossos savis. Divagacions» [DC]	438
«Lo nou govern i Catalunya» [DC]	442
«Lo dinar en obsequi al senyor Figueras» [DC]	444
«Política florentina» [DC]	447
«Un quiento» [DC]	449
«Informacions de Puigcercós» [DC]	452
«Puigcercós» [DC]	453
«Puigcercós» [LIC]	455
«Una excursió al poble de Puigcercós i a Andorra» [BAEC]	456
Sobre Tremp (I i II) [DC]	461
«De Tremp a la Seu» (I i II) [DC]	462
«La qüestió d'Andorra» (I-IV) [DC]	467
«La qüestió d'Andorra» [DC]	475
«Lo nihilisme en Rússia. Estudis d'actualitat» (I-VI) [DC]	477
«La Cerdanya» [DC]	490
«Als industrials catalans» [DC]	494
«Innovació» [DC]	497
«Als lectors de les quatre províncies» [DC]	497
«Als nostres amics polítics» [DC]	498
«Moviment polític» [DC]	502
«Una excursió a Andorra» (I-VI) [DC]	504
«Article casual» [DC]	520

<i>Manifestación proteccionista</i>	522
«Solemnitat musical en Sabadell» [DC]	527
«Visita dels delegats dels coprínceps a la Casa de la Vall» [LIC]	530
«Remei radical» [DC]	532
«Democràcia i proteccionisme» [DC]	535
«Comitè Democràtic Federalista de Barcelona» [Comunicats] (I-VII) [DC, ED]	537
«La malaltia és grave» [DC]	543
«Los Jocs Florals» [DC]	546
«Catalanisme de debò» [DC]	548
«Lo federalisme aplicat a Catalunya. Estudis de dret públic català» [DC]	550
«Misèries del centralisme. Obriu los ulls i veieu» [DC]	552
«Federalisme i unitarisme» [DC]	554
«Reunió proteccionista en Manresa» (I i II) [DC]	558
«Sobre les societats obreres» [DC]	563
«Catalanisme i federalisme» [DC]	566
«Ja ens veurem les cares» [DC]	568
«Francesc Pi i Margall» [LIC, DC]	569
«Excursió del senyor Pi i Margall a l'Empordà» [DC]	572
Discurs a Girona arran de la visita de Pi i Margall [DC]	573
« <i>Quos Deus vult perdere...</i> » [DC]	579
«¡Estem ja en guàrdia!» [DC]	581
«La vuitada de Corpus» [DC]	583
«Gran manifestació proteccionista» (I i II) [DC]	586
<i>Intervención en defensa del proteccionismo</i>	589
«En estat normal» [DC]	592
«Als nostres lectors» [DC]	595
Carta de la Redacció del <i>Diari Català</i> sobre el final del diari [ED, LR]	596
«Carta abierta a Pi y Margall» [LP]	599
«Explicaciones» [ED]	601
«Cartas de verano» (I-XIII) [ED]	615
«Les “ <i>Landgemeinden</i> ” de la Suïssa» (I i II) [LIC]	651
«España en Francfort» [ED]	657
«Exposición de la Electricidad en París» (I i II) [ED]	660
«La iluminación eléctrica en la plaza del Carrusel» [ED]	665
«Un conflicto» [ED]	668
1882	
«Las rifas antiguas de beneficencia» [ED]	673
«Una excursió a Suïssa» [BAEC]	676
«Una qüestió important» [LA]	677
«¿Quin és lo caràcter català?» [LE]	679

«Darwin» [LA]	680
«Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana» [ED]	682
«Jefes sin soldados» [ED]	685
Discurs inaugural del Centre Català per lo vicepresident primer [BCC]	687
«Una revolución pacífica» [ED]	699
«Quines són les aspiracions de Catalunya» [BCC]	701
«Cartas de verano. Primera serie» (I-VIII) [ED]	723
«Cartas de verano. Segunda serie» (I-X) [ED]	746
Memòria dirigida per lo Centre Català a l'Excma. Diputació Provincial de Barcelona [LR, ED, BCC]	779
«Un buen ejemplo» [ED]	795
«Discussió del programa del catalanisme» [BCC]	798
«Ensaig d'Exposició Catalana d'Electricitat» [BCC]	802
«Defensa del dret català» [BCC]	804
Declaració del Centre Català sobre la corrupció electoral [ED]	806
Telegrama al president del Consell de Ministres i al ministre d'Ultramar [ED]	807
Sobre l'oficialitat de la llengua catalana [LR, ED]	808
Debat sobre l'ús públic de la llengua catalana [LR, <i>Lau-Buru</i> i ED]	809
«La fiesta en el <i>Dandolo</i> » [ED]	819
«En un pueblo libre» [ED]	821
Carta de rèplica a Jaume Collell [LR, LVM]	823
1883	
Telegrama del Centre Català al president del Consell [LR]	831
«Diàleg entre l'Ebre i el Tajo» [LA]	831
Discurs al Centre Català arran de la preparació del programa del catalanisme [ED]	835
Intervenció a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona [LR]	837
«Programa de catalanisme» [BCC, LVM]	839
«Convocatòria del segon Congrés Catalanista» [BCC, LVM]	841
«Proposició presentada al segon Congrés Catalanista» [LR, BCC]	845
«Colofó a la circular sobre la fusió de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques i l'Associació d'Excursions Catalana» [BAEC]	846
«El Tiro Federal suizo» [ED]	847
1884	
«A propòsit de la <i>Memoria acerca de las instituciones del Derecho Civil de Cataluña</i> del senyor Duran i Bas» [LA]	871
Discurs en la sessió inaugural del Centre Català [BCC]	874
«Pàtria, fe i amor» [LA]	881
«Catalans i provençals. A propòsit d'un article de la <i>Revue Lyonnaise</i> » [LA]	888

«D. Manuel Duran i Bas» [LIC]	891
«Quatre paraules sobre monuments, objectes i records d'èpoques passades» [LA]	896
«Lluís Roumieux» [LA]	902
«L'Adéu-siau, turons d'en Aribau» [LA]	905
«La idea llatina i les renaixences regionals» [LASM, <i>Revue du Monde Latine</i>]	912
«Los cortesans de la monarquia» [Almanac de LCG]	917
<i>Los Estados Unidos de América. Estudio político</i>	918

NOTA INTRODUCTÒRIA

El present volum aplega els textos públics¹ de Valentí Almirall publicats entre el 1880 i el 1884. És una etapa intel·lectualment molt fecunda, tant per la formació i consolidació en la constitució teòrica del seu catalanisme polític, que cristal·litzarà en el treball *Lo catalanisme* (1886), com per la preparació de les obres escrites els anys 1885 i 1886, tan importants pel seu impacte social. En destaquem *Espanya tal com és*,² el *Memorial de greuges* i la resposta a Núñez de Arce, a més de l'esmentat *Lo catalanisme*. Al llarg de dues dècades de gran activitat intel·lectual (1868-1888), col·laborarà en publicacions diàries i periòdiques, pròpies o d'altri, en català o castellà, amb la finalitat d'aconseguir més influència social i poder organitzar el moviment al qual aspira després del fracàs republicà federal del Sexenni. Els treballs esmentats, l'agitació amb els dos congressos catalanistes (1880 i 1883), la creació i projecció de tribunes pròpies com ara el Centre Català i la vinculació constant amb el periodisme com a instrument de projecció del seu ideari; tots aquests aspectes atorgaran a Almirall una gran dimensió nacional com a referent polític, la qual sense els textos que presentem per primera vegada (per exemple, els articles del *Diari Català* o del *Bulletí del Centre Català*) es faria difícil d'entendre.

En aquest segon volum de l'*Obra completa*, hi figuren novetats importants per al coneixement del pensament i la trajectòria de Valentí Almirall. Ara podrem conèixer tots els articles del periodisme ideològic, doctrinari i polític, així com els de viatges, i altres aspectes de la seva curiositat intel·lectual i periodística. Quant als articles culturals i polítics del *Diari Català*, disposàvem de dues antologies que tot just eren un terç del total publicat en el diari de la seva fundació. Els textos periodístics polítics, tant esmentats com poc accessibles, tot i que recentment el *Diari Català* i els seus títols alternatius, i *La Imprenta* també, han estat bolcats a l'Arxiu de Revistes Catalanes

-
1. Igual que en el primer volum, en aquest no considerem ni l'epistolari ni la documentació privada. Tampoc els articles dels quals no tenim la certesa de la seva autoria. Seguim el criteri del primer volum i, així, només reproduïm textos signats o bé amb prou evidències que Almirall n'és l'autor. Si per al primer volum de la present *Obra completa* vàrem descartar els quatre articles signats per F. de Lamark apareguts a la revista *La Renaixensa* —«Observacions inspirades per l'Exposició de Belles Arts de Girona» (II, 1872, p. 252 i s.); «Demostració de l'existència del nostre renaixement» (II, 1872, p. 305 i s.); «De la naturalesa dels Jocs Florals» (III, 1873, p. 2 i s.); «Armonies filosòfiques» (III, 1873, p. 71 i s.)—, fou per les reserves de Carola Duran, que no es manifestava amb prou contundència sobre l'autoria d'Almirall. Duran considerava que «hi ha "arguments", encara que no concloents». No considerarem, doncs, aquests articles aleshores, i igualment en aquest volum segon només considerem els signats o amb referències explícites d'autoria (*Índex de 'La Renaixensa': Barcelona, 1871-1880*, Barcelona, Barcino, 1998, p. 44; *'La Renaixensa', primera empresa editorial catalana*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001, p. 60). En el *Diari Català*, i en altres publicacions on Almirall escriu regularment, hi apareixen textos sense signar que segurament són seus; tanmateix, només incloem en aquest volum els signats. Un exemple seria «¿Adónde vamos?» (*El Diluvio*, 1 desembre 1881), que, per contingut, estil i lèxic, pot ser molt bé d'Almirall, però la manca d'una referència obliga a no considerar-lo.
 2. Publicada en català com a article a *L'Arch de Sant Martí* (1885) i el 1915; en francès, el 1886 i el 1887, i en castellà, el 1886, el 1887, el 1889, el 1972 i el 1983.

Antigues (ARCA), ara són recollits i posats a l'abast de l'estudiós. La seva obra periodística i política pot ser estudiada des de la perspectiva ideològica i política, com a treball periodístic de relleu i més enllà de la dimensió d'anàlisi biogràfica.

Amb els textos a l'abast, hom podrà centrar l'atenció en qui fou un dels principals promotors de l'ideari federal republicà que fixà el pensament catalanista des d'una òptica de voluntat de sobirania en el marc del realisme —llegim-hi *minoritat*— que imposà la victòria del cop d'estat militar amb la Restauració del 1874 i 1875, el qual volatilitzà les il·lusions del 1868. En aquests anys (1880-1884), Almirall havia creat un diari i havia dirigit revistes i organitzacions polítiques, s'havia oblidat de les novel·les i articulà propostes amb voluntat d'incidència, i amb missatges a la monarquia i denúncies públiques d'injustícies i discriminacions. Aspirà a modernitzar el país sota l'empara del progrés i la ciència, i maldà per tal que la identitat, la llengua catalana, assolís el rang públic que li pertocava en igualtat, al mateix nivell que el castellà. Aquest combat contra la discriminació del català és constant en Almirall.

Ens trobem davant el període de plenitud intel·lectual d'Almirall. Les grans formulacions, en col·laboració, com ara el *Memorial de greuges*, o en solitari, com ara *Espanya tal com és* i la resposta a Núñez de Arce, tindran en aquest període una notable vitalitat. Aconseguirà també un gran suport social, materialitzat en diverses iniciatives, com ara els congressos catalanistes, i en el reconeixement que té en altres àmbits socials no polititzats, com ara el món excursionista, el folklòric o el cultural i econòmic. Un altre focus important de l'atenció d'Almirall són els models exteriors d'estats d'èxit, com són els Estats Units i la Confederació Helvètica, així com l'interès per les idees polèmiques d'actualitat, com ara el nihilisme a Rússia, i els espais aleshores poc coneguts (Andorra, per exemple).

Apleguem un ampli recull de textos periodístics procedents de diverses publicacions i també de la literatura política, en la qual Almirall fa entrar de ple el catalanisme i en què el català serà llengua d'ús habitual. Amb el *Diari Català* usarà en la seva producció la llengua catalana de manera exclusiva, tot i que emprarà el castellà quan no tingui a mà tribunes en català, igual com féu en el període anterior amb les seves col·laboracions a *El Diluvio*, quan no existia cap tribuna diària en català. Els textos que recollim són de diversa factura i composició: articles periodístics, treballs d'anàlisi, comunicats i cartes de debat, discursos i manifestos, notes, assaigs polítics... Tots configuren la projecció social del pensament d'una poderosa personalitat que aspira a influir en el seu context. Ho fa tant en aspectes conjunturals (ferrocarrils i transports col·lectius, proteccionisme i vida econòmica), com en la translació de les idees (federalisme, clericalisme, unificació de codis...) o simplement en la divulgació d'aspectes culturals i polítics en la mesura que li ho permet la legislació del moment, les lleis de premsa del 1879 i del 1883.

Els escrits d'Almirall no són fàcils de localitzar. Si del Primer Congrés Catalanista, en disposem dels textos (però no es conserven tots) gràcies al *Diari Català*, més

Lo Catalanista i l'edició en opuscle que s'elaborà, publicats amb l'esforç de la labor taquigràfica en eficient transcripció, no podem dir el mateix del segon. Això es deu a la manca d'un diari afí, ja que les informacions esparses que faciliten *La Renaixensa* o *El Diluvio* no són suficients per a disposar de totes les intervencions. La informació no es va divulgar. En altres textos la dificultat rau en la manca d'exemplars de la publicació, com és el cas del diari vilanoví *El Nuevo Mensajero*. El fet ens priva de conèixer si Almirall va publicar-hi altres articles fora de la sèrie dedicada als Estats Units que recull en llibre. Igualment, com succeí en el volum primer, quan lamentàvem l'absència de publicacions o bé d'opuscles, com fou el cas d'*El Federalista* o de *Guerra a Madrid!*, ací també ens dol la manca de conservació de publicacions que, potser, podrien donar-nos textos nous que no podem oferir tot i la cerca hemerogràfica desenvolupada. Hem estudiat les col·leccions de periòdics on apareixen textos d'Almirall, com ara *El Diluvio* o *La Renaixensa*, i aportem novetats. El fet de cercar en tribunes afins ens ha permès d'obtenir articles inèdits, tot i que en resten, especialment al *Diari Català*, molts d'atribuïts que no incloem.³ També n'hem localitzat en plataformes hostils, o almenys puntualment silencioses, com *La Veu del Montserrat*, on hi ha materials sobre el pensament d'Almirall en aspectes tan suggeridors com el folklore. Aquest tema el preocupà molt, atesa la seva importància per a la conformació d'una mentalitat nacional, que serà exemple de continuïtat en la trajectòria excursionista que Almirall havia mantingut i que es reflecteix en les seves intervencions en conferències, articles o gestions en el món associatiu excursionista, com ara en el procés d'unificació de les dues associacions excursionistes existents.

És especialment notable dins la periodística catalana dedicada als viatges el conjunt de cròniques de viatges d'Almirall que aplegà amb el nom genèric de «Cartas de verano», corresponents als viatges per Europa, i que publicà *El Diluvio* als estius del 1881 i del 1882. La primera sèrie s'ocupa de França, Mònaco, Itàlia i Suïssa. Seguirà amb el País Basc, al qual dedicà set llargs articles on mostra el seu sedàs analític, sempre amatent a solucions en la seva formulació de l'Estat. La continuació d'aquest viatge, que perllongà per Europa en un periple que va començar a l'agost i acabà al novembre del 1882, permet de copsar la seva visió de Bèlgica, que li va interessar molt, i ajuda a conèixer els seus punts de vista, tot i l'escassetat de consideracions formals, com afirma ell mateix, atès que en la literatura de viatges hi ha més d'observacions de passavolant que de profunda reflexió. Ciutats que coneix, com ara Londres o París, li desvetllen la necessitat de realitzar exposicions i iniciatives d'em-

3. Com a exemples de textos que li podríem atribuir: «Als adjunts dels Jochs Florals» (3 maig 1881); «Vetllada de l'Associació Catalanista» (4 maig 1881); «Tant se val» (5 maig 1881), en què es queixa que no figuri el retrat de Bartrina, mort durant l'any, a la festa, quan era tradicional fer-ho com a homenatge als catalanistes il·lustres finats, i s'indica, maliciosament, que el president del Consistori era Jacint Verdaguer; «Sobre'ls Jocs Florals» (7 maig 1881), en què es constata el veto de Verdaguer a Bartrina, i «Sobre la qüestió Bartrina» (10 maig 1881), que reproduceix la carta de Francesc, germà de Joaquim Maria Bartrina, en què demana el desmentiment de Verdaguer.

penta i qualitat. Durant el bienni 1880-1881 trobem un periodisme que conforma una mirada crítica exposada com a alta divulgació periodística sobre problemes catalans i espanyols. Després del fracàs polític i la frenada periodística del *Diari Català* arran de la ruptura amb Pi, Almirall escriurà sobre nous viatges per Europa (1881-1882). S'acostarà també a la formulació d'una proposta política del catalanisme amarada de preocupacions sobre la cultura, l'economia i la societat. El seu projecte es concretarà en el Centre Català i culminarà el 1885 amb el famós *Memorial de greuges*. Almirall serà un líder conegut i reconegut a les files del catalanisme.

En el tercer i darrer volum de la recopilació de la seva obra, hi aplegarem els textos dels darrers anys de la seva vida pública, des del 1885 fins a la mort, acompanyats de la seva producció bibliogràfica i periodística i dels índexs onomàstic i toponímic dels tres volums editats.

Al costat dels articles i escrits aportem els manifestos públics⁴ en què participà activament. Són documents importants, poc coneguts, i ben significatius en la vida i obra d'Almirall.

El període del 1880 al 1884 és de màxima productivitat d'Almirall com a periodista (*Diari Català*, *El Diluvio*, *Butlletí del Centre Català*, *L'Avens*). Des d'una posició en la qual es configura un embrió de front únic catalanista, tot i les profundes divergències que esclaten en sorolloses polèmiques públiques, amb el punt àlgid dels congressos catalanistes i del *Memorial de greuges*, manté l'estudi sobre el federalisme, especialment als Estats Units i a Suïssa. En aquest període la seva influència en el catalanisme i la imatge pública assoleixen el seu màxim nivell, fins a arribar al 1887, quan —ja ho manifesta Rovira i Virgili en la semblança que li dedicà— empal·lideix l'estrella pública arran dels canvis del catalanisme polític, la seva malaltia i, fonamentalment, l'absència d'un lideratge efectiu al Centre Català. Les diverses dissensions i ruptures de les delegacions mostren públicament la crisi que pateix l'entitat, a diferència dels congressos catalanistes, en els quals la discussió no alterava la posició de força política i predomini intel·lectual d'Almirall.

Presentem els textos per ordre cronològic de publicació. En algun cas no ho respectem per facilitar la lectura temàtica de les sèries d'articles i similars. D'altra banda, agrupem les sèries d'articles en blocs per facilitar-ne la lectura.

Josep M. Figueres

4. Quan Almirall n'és el primer signant pot resultar evident, quan no van les signatures per ordre alfabètic i ens ho determina també l'estil, l'oportunitat i el contingut. Si no és així, no els recollim, tot i que els citem en la cronologia que figura en el primer volum d'aquesta obra. És el cas d'«Espanyols» (*La Renaixensa*, 8 setembre 1885), en què el Centre Català és la quarta entitat que signa, després del Cercle de la Unió Mercantil, el Foment de la Producció Espanyola i el Centre Industrial de Catalunya, del total de divuit entitats.

TEXTOS
DE VALENTÍ
ALMIRALL

1880
VALENTÍ ALMIRALL

LES CIUTATS CÈLBRES. ROMA

Al començar, amb l'any nou, la descripció de les ciutats cèlebres per los números literaris del *Diari Català*, ni un sol moment havem estat indecisos per escollir la primera. Roma és no sols la ciutat més cèlebre de les que avui viuen, sinó que és la ciutat única.

Roma presenta tres aspectes completament distints. La Roma antiga és avui ja un cadàver i d'ella sols ne queden restes; la Roma papal és un malalt, quasi en l'agonia; la Roma moderna és poc més que una esperança. Però els tres aspectes tenen un caràcter comú: lo caràcter dominador. Aixís lo cadàver, com lo malalt, com l'esperança indiquen que aquella ciutat ha sigut durant molts segles la reina del món, i que treballa encara per conservar son predomini.

Lo qui avui visita Roma pot examinar-la baix sos tres aspectes. Allí, al costat dels carrers i places a la moderna, hi troba les grans construccions papals, que foren lo *non plus ultra* de la grandiositat si a son costat no quedessin drets encara restes de construccions més grandioses. Lo Vaticà assombra si se'l visita abans que les antigues ruïnes; admira tan sols si el que atravessa sos llindars ve de contemplar los circos o les termes.

Roma, en l'actualitat, és una ciutat poc populosa. Té sols uns 250.000 habitants. Son circuit és de prop de 22 quilòmetres, però dintre d'aquest circuit més de la meitat del terreny no està poblat. La part verdaderament poblada està quasi tota al nord de la Roma antiga i edificada a les vores del riu Tíber. La gran massa de la població està a l'esquerra d'aquest riu i és la verdadera Roma. A la dreta del riu s'hi troba lo Vaticà, lo castell de Sant'Angelo i alguns carrers i arravals, tot lo que s'anomena ordinàriament *Ciutat Leonina*.

És molt difícil saber quina era l'extensió i quants los habitants de la Roma antiga. Respecte a la primera, los datos són molt confusos. En temps de Vespasià, Plini calculava la circumferència de Roma en 13.200 passos. Les muralles construïdes baix l'imperi d'Aurelià formaven un círcol d'unes 11 milles d'Itàlia, però se sap que dos segles després, en temps dels godos, Roma, junt amb los arravals, tenia un circuit de 21 milles. És difícilíssim saber l'extensió verdadera, per quant la ciutat no tenia límits fixos, sinó que s'estenia en arravals i suburbis en totes direccions. Respecte al número d'habitants, sembla que pot assegurar-se que anà en augment des d'August fins a Trajà, essent verosímil que en l'època de major densitat no passà d'un milió i mig d'ànimes.

De la Roma antiga hem dit que sols ne queden restes. En efecte, lo que més dava caràcter a sa grandesa, aquella munió d'estàtues que pertot arreu hi havia,

aquell luxu dels edificis públics i particulars, ha desaparegut quasi del tot per la mà del temps i per les continuades vicissituds per què ha passat Roma. Donen, amb tot, idea de la grandiositat multitud d'edificis. Lo coliseu, de prop de mil pams de diàmetre i capaç per més de cent mil espectadors; les *thermes* de Caracal·la, construcció tan grandiosa que en ella podien banyar-s'hi al plegat dues mil persones, essent los banys sols un dels accessoris de l'edifici; la Ronda, les runes del palau dels Cèsars, lo gran Foro, lo foro Trajà, etc., etc. Les columnes, los obeliscos, los arcs de triomf, los temples són innumerables. Ni un pas pot dar-se sens ensopegar amb algun resto que ens faci formar càrrec de la ciutat antiga.

De la Roma papal hem dit que era un malalt en l'agonia, però encara conserva ses faccions ben determinades. Lo palau del Vaticà, comprenent-hi la basílica de Sant Pere i els jardins annexos, ocupa la superfície [de] mig Barcelona antiga. Tot-hom coneix la grandària de la basílica, dintre de la que podrien ballar-hi les nostres catedrals. Formada de tres naus, té una llargària de 575 peus (més de 150 metros) i sa gran cúpula s'aixeca 426 peus.

No hi ha cap museu al món que contingui les obres d'art del palau del Vaticà. Una de ses dependències és la capella Sixtina, i en ella, ocupant tota la paret de la testera, hi ha lo *Judici final* de Miquel Àngel, l'obra més imponent que ha produït mai la mà de l'home. En sa biblioteca immensa, en ses cambres, los primers pintors i arquitectos apuraren totes les forces del geni i de l'estudi.

Les altres basíliques de Roma foren sorprenents si no les eclipsés lo Vaticà. Sant Joan de Letran, Santa Maria la Major, Sant Pau fora les muralles (que és la més moderna, puix no pogué deixar-la acabada del tot Pius IX) són altres tants museus artístics i arqueològics. Les esglésies actuals de Roma són 860, i poques són les que deixen de contenir alguna cosa digna de ser vista. Citarem sols la de *San Pietro in Vinculis*, que en un de sos estats laterals guarda lo Moisès de Miquel Àngel, la més colossal de les escultures modernes.

Però la Roma papal no sols se veu en les basíliques i esglésies, sinó en los edificis i monuments públics. Allí es veu pertot arreu preciositats portades de totes les parts del món, i posades als peus de l'*humil* successor de Pere. De les 46 places públiques que té Roma, poques són les que no tenen un obelisc, una font o una estàtua, lligades totes amb algun record històric. Allí no es veuen més que palaus, que pertot arreu alçaren los *modestos* servidors del soli pontifici.

La Roma moderna és només una esperança, però una esperança que promet. Avui lo centro de Roma, format per lo carrer del Corso, de dos quilòmetres de llarg, i per sos afluents, és ja el centre d'una gran ciutat moderna. Lo contrast que es nota al passar des de les runes solitàries de temps dels que queda la memòria i la rica herència de civilització de què disfrutem, a aquells carrers relativament raquítics, però plens de vida; a l'anar des de la ciutat d'ahir a la vila d'avui, amb son moviment, amb son luxu, amb sos establiments, amb ses habitacions que brollen de gent que viu la vida agitada dels temps moderns, és un espectacle que

sols pot oferir-nos Roma. Cap altra ciutat de la Terra convida tant com ella a la meditació.

I d'aquesta meditació sols pot resultar-ne l'esperança. Un temps dominà Roma al món, no tant per la força de ses armes com per la superioritat de sa civilització. Fou un dia dominada per lo número, però sa civilització s'imposà a sos dominadors. Avui lo poder papal agonitza, però Roma no vol sucumbir amb lo papat. Al costat del Vaticà s'aixeca el Quirinal, i si bé més petit encara, pot esperar-se que es farà gran, puix que està en plena creixença. Lo dia en què el poder papal doni l'últim sospir, Roma, cap ja avui de vint-i-sis milions de gent meridional i entusiasta, de gent de facultats perfectament harmonitzades, haurà trobat lo medi de guardar son predomini. La Roma antiga espargí per tot lo món la civilització; la Roma de l'edat mitjana sapigué salvar-la del naufragi que l'amenaçava. Esperem que la Roma futura completarà sa obra contribuint com la que més a solidar la llibertat i a preparar lo regnat de la justícia.

A.

Diari Català, 1 de gener de 1880

LA VIDA ÍNTIMA DE LA FAMÍLIA REAL DE LA XINA

(Traduït del Daily Press, diari que es publica en Hong Kong.)

Lo fill de l'emperador està des de sos primers anys subjecte a un sistema estric-tíssim d'educació.

Se lleva per allí a les tres de la matinada, i al cap de pocs moments dóna lliçó de literatura xina, baix la direcció de son únic *tutor*, a qui es dóna lo títol de «mestre» (*shih-fu*).

Quan l'imperial pupilo entra en la sala, lo mestre s'alça de son sitial, rep una gran cortesia d'aquell i l'hi retorna amb igual cerimònia.

Lo tutor pren luego lo siti d'honor; quan lo deixeble, havent après la lliçó, tanca el llibre, el deixa damunt de la taula del tutor i se'n torna a son siti per dir-la de memòria.

Si no la sap, lo tutor demana a un eunuc, que està allí de guàrdia, la palmeta (*ch'ing-pan*) i fa veure que vol administrar-li una correcció. Cada pupilo imperial va acompanyat de vuit altres nois, als que es dóna el nom de *ha-ha-chus*, i que estudien lo mateix llibre que son jove senyor. Quan lo tutor creu necessari amonestar a son pupilo imperial amb més energia, allavores amb la mateixa palmeta cas-

tiga durament als *ba-ba-chus*. Aquestos tenen amb tot una compensació, puix sempre que l'imperial pupilo es porta bé, ells obtenen recomenacions o premis.

Sols quan lo príncep és molt recalcitrant i obstinat, pot lo mestre castigar-lo directament; en tal cas lo porta a la presència de l'emperador, i aquest ordena a un eunuc que li punxi les galtes. Lo difunt emperador F'ung-chih havia sofert sovint aquest càstig, per ordre de l'emperadriu, sa mare.

La lliçó de literatura xina dura dues hores, i després d'ella comencen les de composició escrita en llengües manxú i mongola, que no les dóna al príncep lo mateix tutor, sinó altres mestres que gosen sols del títol menos honorífic de *sef-u*. A diferència del tutor, aquestos deuen anar a rebre a son deixeble a la porta i fer-li la primera cortesia. És ben sapiguda la importància que els xinos donen a les qüestions d'etiqueta.

Després de les lliçons de composició escrita vénen les de composició oral, i aquestes no sols versen sobre els idiomes oficials, com lo *t'angut*, i los dits manxú i mongol, sinó també sobre els dialectes locals de la Xina. Acabades aquestes classes, vénen les d'exercicis corporals, a peu i a cavall, que són dirigides per una altra classe de mestres que en diuen *au-ta*, de manera que totes les hores del dia les passa el jove príncep ocupat en exercicis mentals o físics, anant-se'n al llit molt dejorn del vespre.

A l'edat de quinze anys té de casar-se. Un any antes se li escolleix l'esposa, a la que se li dóna una donzella escollida d'entre les grans famílies, la qual deu tenir un any més que la promesa, i la prepara per los devers de muller. Aquesta donzella rep lo títol de *feí*.

Sols l'emperadriu pot passar la nit amb l'emperador, a pesar de que dorm rodejat per vint-i-quatre donzelles, de les quals vuit s'assenten en son propi llit i les restants ocupen son lloc en la mateixa cambra. Les funcions d'aquestes donzelles són vigilar lo somni de l'emperador, i els està prohibit tossir ni fer cap altra mena de soroll. Al despertar-se l'emperador al dematí, son primer moviment és senyalat per un picament de mans de l'eunuc de guàrdia.

Una sola vegada a l'any, lo dia d'Any Nou, l'emperador i l'emperadriu presideixen un gran banquet, ocupant ella lo sitial de l'esquerra d'ell. Aquest dia és l'únic en què l'emperador pot veure a ses dones reunides i comparar sos mèrits respectius. L'emperadriu serveix viandes als eunucs, que les reben arrodillats, i l'emperador té la mateixa galanteria amb les dames. En tal ocasió, a l'emperador tots li diuen *Majestat (Hwang-shang)*, menos los ínfims, que li diuen *Senyor (Chu-tsz)*. Al príncep imperial se li diu *Ye*, que significa *Sire*, i a l'emperadriu i a les concubines, los eunucs los hi diuen *Chu-tsz* o *Ye*, és a dir, *Senyora*.

Per les tres portes més interiors dels departaments imperials no pot entrar-hi ningú, ni els mateixos eunucs, que són los únics homes que poden passar per la quarta porta, que és més exterior i està guardada per un cos de guàrdies imperials autoritzats per ferir en les cames als més alts dignataris que s'atrevisssin a acostar-se sens donar lo sant i senya.

Quan alguna habitanta dels departaments femenins del palau desitja fer alguna compra o comunicar-se amb lo món exterior, envia a una de ses donzelles a trucar a una planxa d'acer o campana (*tien* o *pang-tsy*) que hi ha en l'harem, a qual sonido es presenta lo jefe dels eunucs a preguntar què es necessita. Enterat de la demanda i de qui la fa, crida a un altre eunuc inferior, encarregat especialment del departament, lo qui es dirigeix a la donzella i rep ordres verbals o en un bocí de paper.

Los ministres (*chun-chi*) s'aixequen cada dia a les dues de la matinada, se presenten a la Cort a les tres i són rebuts en audiència. Se'ls serveixen gratuïtament viandes del rebost de l'emperador, lo que els és necessari perquè no surten del palau fins a les quatre de la tarda en los dies ordinaris i fins a les sis, quan s'ha de tenir alguna discussió sobre assumptes militars. Si es posen malalts, no per això poden deixar d'assistir al palau sens obtenir permís d'ausència, que és freqüentment difícilíssim d'alcançar. Los ministres no tornen lo saludo a ningú, sinó als més distingits funcionaris de províncies, i encara ha de ser quan tornen del palau, no quan hi van.

Tals són les principals particularitats de la vida íntima de la família real de Xina, que creiem que amb gust hauran llegit nostres lectors.

A.

Diari Català, 8 de gener de 1880

EXPROPIACIÓ PER UTILITAT PÚBLICA (I-V)

(Tractat de la mateixa per D. Xavier Tort i Martorell.

Impremta de Ramírez, Barcelona, 1879)

I

Trista era la situació a què havia arribat Espanya en los últims segles; tan trista que encara no hem lograt refer-nos de la prostració que ens matava.

Inútil és dir que ningú es preocupava de fer millores ni obres públiques. En les ciutats vivíem com podíem i al sortir de les ciutats per emprendre algun viatge curt o llarg, cada u s'arreglava de la manera que millor li semblava. No fa molts anys que la reforma d'un carreró era mirada com lo major dels impossibles, i l'existència d'un pont damunt d'un riu, com una meravella digna d'ésser visitada. Tots los nostres lectors que passin de trenta anys se recordaran sens dubte d'haver sentit parlar del pont de Molins de Rei amb certa veneració supersticiosa, i ¡al cap i a la fi es tracta d'un pont sobre un riu que quasi ni a riu arriba!

Aixís és que ni tan sols sentíem la necessitat de certes coses que eren ja conegudes pertot arreu. Si la religió dels *nostres avis* bastava per omplir la nostra part moral, vivíem també perfectament en les ciutats i pobles dels *nostres avis* i ens movíem i negociàvem de la mateixa manera que ells ho feien. No coneixíem res més, i ens fèiem la il·lusió de que res nos mancava.

Aquest estat paradisiàc durà segles, per lo que no és d'estranyar que en la nostra legislació no hi trobem quasi res relatiu a l'assumpte de què ens ocupem. La necessitat de l'expropiació forçosa sols la senten los pobles que han arribat a cert grau de civilització, a què nosaltres no havíem arribat. Ara mateix la llei que es dictà demà farà un any, o sigui lo 10 de gener de 1879, serà paper mullat per la major part d'Espanya.

D'aquest estat ne resultava que no es podia fer la més insignificant millora, a menos que es fes per un dèspota que passés per sobre de les lleis i prescindís de tot dret i de tota justícia. Pregunti's als aragonesos com va fer son canal lo cèlebre Pignatelli, i us contarán encara cent anècdotes més pròpies d'un poble de salvatges que d'una nació mig civilitzada. Recordi's com se van fer los carrers Nou de la Rambla i de Ferran, de Barcelona, i haurem de confessar que no els tindríem a no haver existit capitans generals despòtics. A la brutalitat del despotisme i a l'expansió despòtica també, encara que generosa, de les revolucions devem les poques obres modernes de què disfrutem. ¡Ni una sola en devem a la llei o a l'acció ordenada d'un govern regular!

Hi havia una cosa més irritant encara. Des de fa alguns segles Espanya es compon de Madrid i de províncies, i si a la Cort se li dóna tot, a aqueixes se'ls nega tot. A aquesta idea obeïa l'únic antecedent formal que teníem d'expropiació forçosa, o sigui un decret de Carles III dictat en 1788 amb l'objecte exclusiu de millorar la vila afortunada.

Veritat és que l'any 1836 se dictà una llei d'expropiació forçosa; però precís és confessar que no logrà omplir les necessitats que sentíem. Amb ella era impossible tota millora que tingués una regular importància, i sos efectes eren desastrosos. No tenim d'esforçar-nos en demostrar-ho. Nos bastarà recordar que amb l'arreglo a sos procediments se va obrir, entre altres, lo carrer de la Princesa, que a pesar de la poca importància relativa de l'obra, logrà quasi arruïnar al nostre municipi. Una altra prova és que, quan en 1857 se volgué construir o eixamplar la Porta del Sol de Madrid, tingué de fer-se una llei especial per la Cort privilegiada, o que diu eloqüentment que totes les altres ciutats i viles devíem aconsolar-nos amb una legislació insuficient per portar a cap la més petita millora. És de notar que en lo *privilegi* de la Porta del Sol, se manà que s'indemnitzés, i s'indemnitzà en efecte, als industrials que feien son negoci en les cases expropiades, quals indemnitzacions pujaren a la suma de dos milions i mig de rals. És de notar també que en la nova llei d'expropiació no es parla per res de la indústria, de manera que, segons los nostres savis legisladors, los pobres industrials de província no són avui encara dignes de les atencions que fa més de vint anys se concediren als de Madrid.

Per lo dit pot ben comprendre's que era de necessitat absoluta una llei d'expropiació per utilitat pública. Per fortuna la tenim ja des de la fetxa que havem citat abans, i des de luego consignarem que la considerem un verdader adelanto. Té, tal vegada, alguns llunars i alguns buits, però la base general està conforme amb lo que es fa en altres països amb magnífics resultats dintre de l'estat social que avui vivim.

Com la llei de 10 de gener de l'any passat és de transcendència capital per la nostra ciutat en particular i per Catalunya en general; com que pot ben dir-se que si sortí, es degué a la iniciativa i a les instàncies de Barcelona; com que de sa bona aplicació dependeix en gran part lo porvenir d'aquesta ciutat, creiem que els nostres llegendors veuran amb gust que ens n'ocupem amb la detenció que mereix. Aixís ho farem en un article pròxim, prenent peu del llibre del senyor Tort i Martorell que ens havem proposat examinar, i que des de luego recomanem a tots aquells que vulguin enterar-se de la qüestió actualment més important de Barcelona, o sigui de sa reforma en projecte.

V. A.

Diari Català, 9 de gener de 1880

II

Diguérem que la llei d'expropiació forçosa dictada en 10 de gener de l'any passat nos semblava un verdader adelanto. Anem avui a fer un resumen de ses disposicions.

La llei no és molt llarga, puix té sols 66 articles i està dividida en tres títols. Lo primer conté disposicions generals; lo segon regula l'expropiació, que divideix en quatre períodes, i lo tercer parla de l'ocupació temporal.

L'expropiació pròpiament dita se subjecta a regles generals, que es modifiquen en part quan se tracta de la reforma interior de les grans poblacions, o sigui de les que passen de 50.000 ànimes. En aquest cas és quan la llei presenta verdaderes novetats, comparada amb la de l'any 1836.

Les regles generals de l'expropiació per utilitat pública són les que vénen seguint-se pertot arreu i seguïem nosaltres mateixos. No pot tenir efecte l'expropiació sense que s'hagin complert los requisits següents:

Primer. Declaració d'utilitat pública.

Segon. Declaració de que l'execució de la millora exigeix indispensablement lo tot o part de l'immoble que es pretén expropiar.

Tercer. Valoració de lo que es tingui d'enagenar o cedir, i

Quart. Pago del preu que representa la indemnització de lo que forçosament s'enagena o cedeix.

Los quatre requisits expressats donen origen als quatre períodes en què la llei divideix l'expropiació.

La declaració d'utilitat pública se fa per una llei, o pel govern, o per lo governador de la província, oint a la Diputació, i a l'Ajuntament quan se tracti d'obres municipals.

Se fa per medi d'una llei, sempre que l'obra tingui de ser costejada en tot o en part de fondos de l'Estat, o quan sa importància ho faci necessari a judici del govern.

La fa el govern quan l'obra interessa a vàries províncies, o hagi de ser costejada amb fondos de l'Estat concedits ja en una llei anterior.

La fa el governador en los demás casos.

La declaració de que l'execució de la millora exigeix l'ocupació de l'immoble o part d'ell, la fa l'Administració.

Luego de feta i dintre del mateix segon período, es procedeix a la medició i examen de les finques expropiables a l'objecte de preparar lo tercer período, o sigui el de valoració. Per tal preparació nombra perits l'Administració o la corporació o persona que la representa, i els nombra també cada un dels propietaris interessats. En l'expedient de preparació, además, s'hi fa constar la renda de les finques, la contribució i riquesa imponible, etc., a fi de facilitar sa valoració.

Lo tercer período és la valoració. Antes d'arribar a fer-la oficialment s'ha de tantejar lo conveni.

Si aquest se logra, l'Administració paga i ocupa la finca. Si no es logra, lo propietari presenta, com l'Administració, una fulla de taxació firmada per son perit. En cas de desacord, l'autoritat judicial del districte nombra un tercer, sobre el que no cap reclamació de cap mena.

Lo tercer dóna son dictamen, que precisament ha de tancar-se dintre dels límits de l'oferta i demanat per los dos perits en discòrdia, i luego lo governador, escoltant a la comissió provincial i en vista dels dictàmens dels perits i del tercer, resol en definitiva, podent-se apel·lar de son fallo davant del govern. Després d'això sols queda, al que es cregui perjudicat, la via contenciosa.

Però com totes aquestes dilacions podrien fer impossible la millora, prevé la llei que en cas de discordància en la valoració, l'Administració, o qui sos drets tingui, pot en qualsevol temps ocupar l'immoble, previ lo dipòsit de la quantitat que demani lo perit del propietari. Aquest té dret a percibir de la quantitat que es fixi en definitiva lo quatre per cent a l'any, durant lo temps que hagi durat lo dipòsit.

En tota expropiació, además del preu de valoració, se donarà a l'expropiat un tres per cent de la quantitat total de la mateixa, com a preu d'afecció.

Lo quart período és senzillíssim. Feta la valoració se procedeix al pago, que deu ser en metàl·lic, i l'Administració, o qui la representa, pren possessió de la cosa expropiada.

Les dites són les regles generals de l'expropiació segons la nova llei. Anem ara a examinar les modificacions que sofreixen quan se tracta de la reforma interior de les grans poblacions.

La principal novetat consisteix en declarar subjectes a l'expropiació no sols les finques que ocupin lo terreny indispensable per la via pública en projecte, sinó

també les que en tot o en part estiguin emplaçades dins de les dues zones laterals i paral·leles a dita via, no podent excedir de 20 metres lo fondo o latitud de les mentades zones.

Aquesta novetat és la verdaderament important de la nova llei. Ella és lo medi que aquesta crea per fer possibles les reformes, i per lo tant val la pena de que la tractem detingudament. Aixís ho farem en lo pròxim article, puix en lo present no ens proposàvem més que donar a conèixer la llei en globo, sens comentari de cap classe.

V. A.

Diari Català, 10 de gener de 1880

III¹

No hi ha dubte que el senyor Tort s'emprenqué un treball ímprobo i el desempenyà amb minuciositat. ¡Llàstima que mostra en tota l'obra cert encongiment que no li permet posar, com se sol dir, lo dit en la llaga!

Perquè si basta llegir la llei per convèncer-se de que constitueix un verdader adelanto, basta també conèixer lo país en què vivim per saber que dels petits buits i llunars que té, se'n trauran «profitoses» conseqüències. Sobre aquestos punts res o quasi res indica lo Sr. Tort, que es troba sens dubte lligat per sa qualitat d'empleat del municipi, puix encara que tingui la plaça guanyada per oposició no deixa de ser-ho.

I és verdadera llàstima que no ho faci, puix l'estudi consciencçut que ha fet no sols de la llei, sinó de sos antecedents i de l'estat de la qüestió en les principals nacions d'Europa, lo posen en situació de poder veure més clar que un altre que no compti amb tants datos com ell.

De totes maneres, bo és que hagi reunit en un sol volum tots aquestos datos. Amb sa ajuda podran tots los interessats posar les coses en son punt i decidir si, per lo que respecta a Barcelona, se tracta d'una gran reforma, o d'un gran negoci. No volem adelantar la nostra opinió, encara que la tenim ja formada. Segueixin-nos los lectors del *Diari*, i a l'arribar al final del present treball és segur que no tindrem necessitat d'exposar-la, puix que es desprendrà clarament de lo que haurem dit i demostrat.

Una part importantíssima del llibre del Sr. Tort és la comparació de la nova llei espanyola amb les vigents en los principals estats d'Europa. Ressenya amb molta claredat lo que es fa en França, Bèlgica, Itàlia, Anglaterra i Prússia.

Anem a donar una idea de lo que en aquestes nacions passa relativament als dos punts més importants de la nova llei, o siguin valoració i expropiació de les zones laterals a la millora.

1. Vegi's lo número del dia 9 i 10 del mes corrent.

A França, la valoració (en cas de que no sigui possible el conveni entre l'expropiant i l'expropiat), la fa un jurat de 16 persones, escollides entre les que constitueixen les llistes d'aquest jurat especial, i presidides per un magistrat. Lo jurat escolta a les parts i falla. Contra aquest fallo hi ha recurs de cassació per infracció de llei.

A Bèlgica, la valoració està confiada als tribunals de justícia, los quals la fixen després d'un judici contradictori, en lo que no sols s'escolta a les parts, sinó que els admeten tots los documents i proves que tendeixin a formar opinió exacta.

A Itàlia, valora lo tribunal ordinari mediant lo nomenament de perits i citant als interessats en la valoració perquè lo presenciïn. La valoració aixís feta és impugnabile pel procediment que fixa la mateixa llei expropiadora o per la civil. La valoració, luego de feta, passa al prefecte per a l'execució de l'expropiació.

A Anglaterra, la tramitació de la valoració depèn de sa quantia. Quan no passa de 50 lliures esterlines, valoren dos jutges de pau; quan passa, les parts opten entre el nomenament d'àrbitres o la decisió d'un jurat, que convoca lo *sheriff* per los medis ordinaris.

A Prússia fan la valoració tres facultatius nomenats de comú acord per les parts i, a falta d'avenència, per lo governador del districte, que fixa en definitiva l'import de la indemnització. Contra sa decisió hi ha dues instàncies durant les quals pot prendre l'expropiador possessió de la cosa, mediant lo dipòsit de la quantitat fixada per lo governador.

Per lo dit se veu que la nostra llei ha copiat lo sistema de valoració que menos garanties d'acert ofereix. Tots los procediments són millors que el prussià, i casualment aquest és lo que ha imitat la llei espanyola.

I si, en general, ofereix poques garanties, aquestes són encara menors tractant-se d'Espanya. Són ben sapigudes les poques condicions de respectabilitat i arrelament que tenen molts dels governadors civils que Madrid envia als preconsolets de les províncies. ¿Quina garantia d'acert té l'infeliç expropiat si la valoració de sa propietat se posa en mans tal vegada d'un *gasetiller* de qualsevol diari ministerial, si no d'un *paseante en corte* del carrer de Sevilla? A l'examinar lo procediment de valoració, quasi quasi ens convencem que més que de *grans millores* se tracta de *grans negocis*. ¿Per què no s'ha copiat los jurats anglesos o francesos, o el procediment judicial belga?

Una altra anomalia s'observa en aquesta comparació de legislacions. En totes les nacions citades, no sols s'indemnitza al propietari, sinó també als que, de qualsevol manera que sigui, ne resultin perjudicats. ¿Per què no s'ha fet lo mateix en la nostra llei? ¿Acàs totes les propietats no són tan respectables com la territorial?

Aquest buit, per si sol, posa la nostra llei per dessota de totes les demés de què ens ocupem. ¿No hi hauria medi d'omplir-lo? ¿No es podria, que ara hi som a temps, evitar la sèrie d'injustícies irritants a què donarà lloc?

V. A.

Diari Català, 16 de gener de 1880

IV²

Anem ja a veure lo que passa en altres nacions respecte a zones laterals.

Nasqué en França l'expropiació per zones en lo decret de 1852. Veient l'imperi que l'immens cost de les expropiacions de les finques urbanes impossibilitava l'execució de les millores amb què volia enlluernar a França, ideà un sistema per medi del que la mateixa millora se pagués los gastos.

A l'efecte autoritzà l'expropiació en totalitat dels edificis afectats en tot o en part per les noves vies «quan l'Administració judiqués que ses parts restants no permetin alçar construccions saludables» i estenen-la fins als edificis emplaçats més enllà de les noves alineacions, quan fos necessari per la supressió d'antigues vies jutjades inútils. Disposà ademés que les parcel·les adquirides per l'Administració poguessin reunir-se a les propietats contigües per medi de conveni amb los duenyos d'aquestes, o de l'expropiació en cas de no avenir-se.

A Bèlgica hi ha també establerta l'expropiació de les zones laterals a la millora des de la llei de 1858, que fou encara reformada en sentit extensiu en 1867.

A Itàlia tot lo referent a expropiació està perfectament regulat en la llei de 25 de juny de 1865. Segons ella, pot comprendre's en l'expropiació no sols les finques indispensables a l'execució de la millora, sinó altres compreses dintre d'una zona determinada, que es fixa en la declaració d'utilitat pública o en un real decret posterior. Però a Itàlia los propietaris tenen dret a obtindre la retrocessió de ses finques no ocupades per l'obra, pagant-les, com se pot suposar, al major preu que hagin alcançat.

Ademés de lo dit i referent a l'expropiació, conté la llei italiana un principi nou, que nosaltres, com lo Sr. Tort i Martorell, creiem de justícia evident i de notable utilitat. Lo principi és lo d'imposar una contribució a les finques no expropiables, contigües a l'obra, quan gràcies a aquesta augmenten de valor; contribució qual impost és igual a la meitat del major valor adquirit per la finca i pagador en deu anys, per dècimes parts. Si el propietari no es conforma, pot optar per l'expropiació de la finca millorada.

La legislació anglesa no està molt clara en quant a l'expropiació per zones, i en la generalitat dels casos no dóna lloc a tal medi. Tothom sap la força que té en Anglaterra l'element tradicionalista.

A Prússia són encara completament desconegudes les expropiacions per zones.

Expressament, ni en aquest article ni en l'anterior, nos havem ocupat de lo que passa en Rússia, perquè aquesta nació, mal que pesi a alguns de sos admiradors, no ha entrat encara en lo concert de la civilització europea. Allí l'emperador és l'amo, i tot se fa per medi d'*ukases*. Les millores se fan a Rússia avui per un sistema semblant al que en altres temps empleaven entre nosaltres los condes d'Espanya i els Pignatellis.

2. Vegi's lo número del dia 16 de gener.

Per aquesta lleugera ressenya es veu ben clar que totes les nacions civilitzades han imitat l'iniciat en França per la reforma de París. L'expropiació per zones, portada quasi a la perfecció en la llei italiana, és la base de les reformes i de l'hermo-seig de les grans ciutats modernes. Avui, quan un se passeja per les grans ciutats franceses, italianes o belgues, no dóna un pas sens ensopegar amb los beneficiosos resultats de tal regla d'expropiació.

La llei espanyola ha acceptat les zones, però no s'ha posat a l'altura legal d'algunes de les nacions mencionades. En lo pròxim article, que serà l'últim d'aquesta sèrie, analitzarem los buits i defectes de la llei, i procurarem fer veure als nostres lectors son *desllorigador*.

V. A.

Diari Català, 23 de gener de 1880

V³

En lo nostre últim article oferírem que en lo present analitzaríem los buits i defectes de la llei, i procuraríem fer veure als nostres lectors son *desllorigador*.

Anem a fer-ho.

Però abans permeti-se'ns que recordem alguns antecedents. La llei actual és ben sapigut que va sortir de Barcelona o, millor, d'alguns *negociants* que tenien Barcelona a la mira, i en tot lo que es refereix a la reforma de grans poblacions, s'ha considerat feta expressa per... o contra la nostra ciutat. En efecte, Madrid, que és de les poques poblacions en què lo valor dels solars permetria basar-hi un gros negoci, no necessita reformes, o per lo menos reformes generals. Podria fer-ne algunes de parcials i no altra cosa.

Recordats aquestos antecedents, bo serà també recordar que en Espanya no basta llegir la llei, sinó que és precís conèixer el reglament que sempre la segueix i que moltes vegades la deixa desconeguda. A la llei d'expropiació forçosa, doncs, no podia deixar de seguir lo seu reglament, i el tenim ja des del tretze de juny de l'any passat.

Posem-nos amb la llei i el reglament a la vista i busquem lo *desllorigador*. ¿A on pot ser? ¿Serà en la valoració, que queda a les mans d'un governador civil en-viat de Madrid? Per més que la cosa tingui importància, i pugui ser un bon auxiliar per *desllorigar-nos*, no creiem que sigui lo mateix *desllorigador*. ¿Serà en les zones novament establertes? Tampoc ho creiem, per més que les zones, que en altres terres han sigut la base de grans reformes, ho seran en la nostra de grans injustícies i de grans negocis, i faran lo paper de gran auxiliar de la *desllorigació*.

Lo *desllorigador* se presenta sempre amb certa confusió, amb l'objecte de que

3. Vegi's lo número del dia 23 del corrent.

sols lo trobin los iniciats. En lo cas de què es tracta, deu estar mig amagat en la llei i començar a treure el nas en lo reglament. Busquem, doncs, i no tardarem en trobar-lo.

En la llei hi apareix una figura molt tapada; tan tapada que sembla de fantasmagoria, i aquesta figura és la de l'empresari o concessionari.

La llei l'anomena alguna vegada, però ho fa com amb por. L'article 53 diu que els ajuntaments podran executar per si, o *per medi de companyies concessionàries*, les obres de què es tracta, amb lo qual no es veu prou clar de qui ha de ser lo negoci.

En lo reglament, la figura pren formes i es presenta amb tota sa impudència. No sols se subroga en *drets* i obligacions a l'Ajuntament (art. 94), sinó que l'Ajuntament pot concedir-li *pròrrogues* per la terminació de les obres (art. 100) i fins no es nega que pugui dispensar-se-li de que acabi o completi les projectades. Un acord de l'Ajuntament i un senzill real decret bastarien per treure'l del compromís en què s'hagués ficat.

Basta haver descobert l'aparició de la figura del *concessionari* per convèncer-nos de que havem trobat lo *desllorigador*. Anem a veure com podrà *desllorigar-se* la Reforma o, millor, lo negoci fundat sobre la Reforma de Barcelona.

Per suposat que no ho intentarà cap pipioli (certes coses no són per pipiolis), sinó que el que es proposarà redimir-nos i canviar-nos d'aspecte serà un d'aquestos banquers a la madrilenya, que avui no tenen llit per dormir i demà manegen milions en gran. Lo primer que farà l'alt personatge serà buscar un *home de palla*.

La cosa li serà facilíssima, perquè entre la nostra gent de *pro* no falten tipos que es prestin a fer de ninots, si la paga val la pena. Obtingut lo ninot de palla, projectarà un plan grandios, inverosímil, estupendo. La reforma que es projectarà serà completa i racionalment impracticable... Però aquí estarà sa força. Dirigint-se a espanyols, los negocis s'han de presentar enlluernadors, inverosímils; s'ha de rendir culte a la imaginació. Projectada la reforma, començarà a fer-se-li bombo, i tal vegada no faltaran diaris formals que, conscient o inconscientment, se'n facin paladins, després de lo qual bastarà obtenir per un o altre medi l'apoió de la majoria dels regidors, per quedar lo ninot de palla i lo de detrás de la cortina convertits en veraders concessionaris i, per lo tant, en amos absoluts de Barcelona.

Allavores vindrà lo començament de les obres. En la reforma general hi haurà *carn* i *ossos*, i l'afortunat concessionari començarà a menjar-se la carn. Aquelles vies que atravessin barris desdixats, cases velles i carrerons sens cap valor, s'executaran des de luego, i el negoci serà esplèndid. Barcelona està faltada de bones vies, i les primeres que es facin produiran realment una puja de preus enorme en ses zones laterals. Executades aquestes primeres vies, se provarà si *la cosa dóna encara* per obrir-ne d'altres (per suposat, també, de les que atravessin barris de poc valor), i aixís se seguirà fins que la font s'estronqui. Quan això succeeixi s'entrarà en lo terreny de les *pròrrogues*, esperant una ocasió favorable per obtenir la dispensa de lo que falti (que serà, per suposat, l'enlluernador, l'inverosímil), i si s'ob-

té, se verificarà el fenòmeno de que lo *qui haurà menjat la carn no rosegirà els ossos*. Si no fos possible obtenir la pròrroga ni la dispensa, quedaria sempre el medi de la quiebra, cosa facilíssima si s'ha fet sortir un ninot de palla, com s'haurà fet sens dubte en prevenció de lo que pugui venir.

Allavores tindriem que la ciutat ha sigut víctima d'un negoci groller, però no li quedaria altre recurs que els que queden sempre a les víctimes: los d'espeternegar i maleir a sos botxins.

Aquest és, en nostre concepte, lo veritable *desllorigador* de la reforma de les grans poblacions. Mentres lo concessionari avispat porti endavant lo seu negoci, s'utilitzarà dels auxiliars que havem dit abans. Al tractar-se, per exemple, de les valoracions, no sols procurarà tenir propici al que deu fer de tercer, sinó que quan se trobarà amb algun propietari necessitat, amb alguna viuda o amb alguns pobres orfes, utilitzarà lo recurs de no avenir-se, depositarà el preu, i obligarà *per fam* als infeliços a passar per lo que ell vulgui. Quan s'hagi de determinar la zona expropiable, beneficiarà l'obscuritat de la llei, augmentada per les aclaracions del reglament, i farà entrar en ella tot lo que li convingui, i es desprendrà de tot lo que pogués portar-li dificultats o pèrdues.

De tot lo que havem dit, no en veu res lo senyor Tort i Martorell en lo llibre que ha dat peu a aquestos articles. Però ¿és que no ho veu, o que no ho vol veure? Si alguna dificultat tinguéssim sobre aquest punt, nos l'hauria desvanescuda lo discurs que dit senyor pronuncià en l'Ateneu barcelonès, amb tot i ser jefe de la secció d'obres de l'Ajuntament.

Trist, molt trist és que a una llei que, com diguérem al principi, és un verdader adelanto, haguem hagut de buscar-li lo *desllorigador*. Però ¿què volem fer-hi? La desgràcia ens ha portat a tenir que viure en una terra en la que si no som aptes per l'adelanto a la llum del dia, hi ha una predisposició especialíssima per tot lo que és anar per camins foscos i tortuosos. En la nostra Espanya, no hi ha qui sàpiga imprimir un bitllet de banc legítim, però són a dotzenes los que saben falsificar-lo a la perfecció.

La llei d'expropiació, amb tots sos llunars, és bona, però ja veuran vostès com en sa aplicació sabran aprofitar-se dels buits que deixa per convertir-la en desastrosa. Avui no s'ha dit res oficialment encara, però tothom sap ja que es tracta d'un negoci; que l'Ajuntament no portarà a cap directament la reforma, i que s'aprofitarà del nostre desig de millorar-nos, un concessionari que es quedarà a la sombra, però qual *home de palla* tothom senyala ja amb lo dit.

¿Nos equivocarem? ¡Tant de bo que haguéssim de cantar la palinòdia!

V. A.

Diari Català, 30 de gener de 1880

¿QUI TÉ LA CULPA DEL CONFLICTE DE L'HOSPITAL? (I I II)

Segons hem sapigut per lo que es digué en la sessió de l'Ajuntament celebrada abans-d'ahir, lo conflicte, que era de preveure, de no cabre en l'Hospital de Santa Creu ni un malalt més, s'ha presentat ja. Avui estan plens tots los llits d'aquell establiment de beneficència, i si algun nou malalt hi acut a demanar alberg, tindran de deixar-lo morir al mig del carrer.

Bo és, doncs, que averigüem de qui és la culpa de tanta desídia, per no dir un altre terme. Com preveiem que es tractarà de carregar lo mort sobre l'Ajuntament, i com a nosaltres nos agrada donar a cada u lo seu, devem fer constar que no és d'aquesta corporació la culpa, sinó que correspon exclusivament a la nostra *encometada e inútil* Diputació Provincial.

Segons les lleis que actualment regulen la beneficència, lo servei d'hospitals correspon a les diputacions provincials. Prova d'això és que totes o quasi totes les províncies d'Espanya tenen lo seu establiment nosocòmic. La província de Barcelona no el té des de que el de Santa Creu, que ho era no fa molts anys, fou declarat de patronat particular.

Aquest patronat particular l'exerceixen l'Ajuntament i el Capítol Catedral, de manera que la nostra corporació municipal compleix amb excés sos devers baix aquest punt de vista. Des de la declaració del patronat particular, quedà en descobert la Diputació, que ni es cuidà de defensar son dret, si el tenia, o si no el tenia, no es cuidà d'omplir lo buit ni de posar-se en regla.

Consti, doncs, que el responsable del conflicte actual és la Diputació. Si la Junta de l'Hospital de Santa Creu s'ha dirigit a l'Ajuntament, ho ha fet sols perquè aquest és un dels patrons de l'asil.

No serem nosaltres los que inculpem a l'Ajuntament si d'una manera o altra salva el conflicte en què una altra corporació ha posat a la ciutat, però farem constar, i molt alt, que no té ell cap culpa en lo que passa.

Després de tot, lo que convé és no precipitar-se per la impressió del moment, puix sabem de bona tinta que està pròxima a sortir la real disposició, creant l'hospital clínic que té demanat la Facultat de Medicina, i que tal vegada podrà servir per posar remei definitiu als mals que avui lamenta tot Barcelona.

A.

Diari Català, 15 de gener de 1880

II

Dispensin-nos los nostres lectors i dispensi'ns l'estimat amic S. si deixem avui en suspens l'assumpte que des de fa alguns diumenges nos ocupava, o sigui el catalanisme. Hi ha sobre la taula de l'Ajuntament una qüestió que pot ser de grans conseqüències per Barcelona, segons com se resolgui, i creiem del cas dir-hi alguna cosa. Per fortuna lo tema que deixem suspès no perdrà per ara la seva oportunitat.

Fa pocs dies que l'administració de l'Hospital de Santa Creu se dirigí a les corporacions i al Govern Civil fent-los present que havia arribat lo cas de no poder admetre un malalt més per estar ocupats tots los llits, no sols los ordinaris sinó també los que extraordinàriament s'havien encabint en les sales.

La comunicació de l'administració de l'Hospital fou rebuda de la manera que era natural per cada una de les entitats a qui es dirigia. Lo Govern Civil, verdadera personificació del poder central, al que representa, degué obrir l'ofici, i veient que no era qüestió de cobrar quartos, degué tirar-lo damunt la taula, a fer companyia a tot lo que allí s'està podrint. La Diputació Provincial, representant també dels interessos i tendències centralistes, hauria fet lo mateix que el Govern Civil si no fos que, com té tants empleats, per dar-los una mica de feina, los manà que incoessin un expedient i el tramitessin, lo que vol dir que els resultats seran a poca diferència los mateixos que els del Govern Civil. Sols l'Ajuntament se prengué la comunicació en sèrio i en sèrio tractà de posar remei al conflicte que amenaçava. Sens pèrdua de temps nombrà una comissió i l'hi votà fondos a fi de que pogués obrar des de luego.

Si al nostre pobre país hi hagués opinió pública, s'hauria aquesta indignat contra el delegat de Madrid i contra la Diputació, que essent los que estan en descobert s'han pres la cosa tan a la fresca. Però ha succeït al revés, i si algú ha dit alguna cosa, l'ha dita contra l'Ajuntament, que a pesar de no tenir cap responsabilitat en lo conflicte, ha sigut l'únic que ha fet alguna cosa per conjurar-lo.

Deixant per luego lo demostrar aquestes afirmacions, devem abans analitzar lo conflicte, i determinar si és de caràcter transitori o de caràcter permanent.

La resposta creiem que està a l'alcanç de qualsevol. Los dies rigorosos de fred que a través són l'única causa de l'anormal aglomeració de malalts, molts dels quals demanen auxili a l'Hospital a causa de la misèria que produeix la crisi que a través sem. Passats los freds disminuiran los malalts, essent d'advertir que lo que ha passat a Barcelona, ha ocorregut també en totes les grans ciutats d'Europa, començant per París.

Tenim, doncs, que el conflicte és sols transitori, per lo que *transitoris* també han de ser los medis amb què es conjuri. I tenim més encara: tenim que amb los oferiments dels Amics dels Pobres i de l'Hospital del Sagrat Cor, queda ja el conflicte conjurat, o poc menos. Si seguís lo temps cru durant alguns dies més, bastaria improvisar una sala d'hospital en qualsevol edifici públic o particular, alçant-la tan prompte com haguessin passat les actuals circumstàncies.

Però com los catalans d'avui som gent tan impressionable com los castellans, que ens han encomanat aquesta flaca, d'un conflicte que no té importància n'hem fet grans plats, i fins se parla ja de crear més hospitals, pagant, per suposat, l'Ajuntament.

Contra aquest projecte, que fóra per la ciutat una carga insuportable, hem de cridar amb tota la força dels nostres pulmons. Si a Barcelona falten hospitals, no deu crear-los ni pagar-los l'Ajuntament, que és l'únic que es troba en regla.

L'Hospital de Santa Creu fou fundat per un conveni entre los capítols municipal i catedral, que fundiren en un sol establiment los vàrios que posseïen. Segons dit conveni, als dos capítols correspon lo patronat de l'Hospital, que en l'actualitat està classificat com establiment de beneficència particular.

Lo patronat és exercit per una delegació o junta de quatre persones: dos regidors i dos canonges, i en cas d'empatar, resol lo conflicte l'alcalde primer. Pot ben dir-se, doncs, que l'Hospital de Santa Creu és un establiment benèfic de l'Ajuntament de Barcelona.

L'Hospital de Santa Creu és l'únic formal que tenim en la nostra ciutat. En ell no sols s'admeten malalts no veïns de Barcelona, sinó que hi ha establertes les classes clíniques de la Facultat de Medicina oficial de l'Estat.

De manera que la ciutat fa molt més de lo que li toca, puix presta serveis que deurien anar a càrrec de l'Estat i de la província, que són realment los que estan en descobert. De manera que si a Barcelona faltessin hospitals, no deuria crear-los l'Ajuntament, que fa més de lo que li toca, sinó l'Estat i la Diputació, que no compleixen sos devers.

Suposi's, sinó, que el conflicte que sols és transitori, fos permanent. L'Ajuntament podria rentar-se'n les mans i resoldre'l amb un acord senzillíssim. Li bastaria fer saber a la Diputació i a l'Estat que deixarà de prestar altre servei que el municipal, o sigui que no admetrà més malalts que als veïns de Barcelona. Amb tan senzill acord li restarien potser la meitat de llits sobrants, i ¿com quedaria la Diputació i l'Estat, qual imprevisió és inexplicable? ¿A on tindria aquella los malalts no veïns de Barcelona, i a on aquest les clíniques i classes pràctiques?

La qüestió és de les més senzilles, i no cal que es facin esforços per embolicar-la. Conjuri l'Ajuntament, si vol ser generós, lo conflicte transitori, però guardi's de donar ni un xavo per atencions que no deuen pesar sobre el municipi. Si s'ha de fer hospital clínic, que el pagui l'Estat; si falta hospital provincial, que se'l faci la província. ¡Prou atencions, degudes e indegudes, pesen ja damunt del nostre municipi, que no sembla sinó, perdoni-se'ns la frase, que s'hagi convertit en l'ase dels cops de tothom que vol pegar-nos!

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 25 de gener de 1880

SOBRE EL NOSTRE ARTICLE DEL DIUMENGE PASSAT

Havem rebut una carta d'una persona apreciabilíssima que al llegir lo nostre article de fondo del diumenge passat,⁴ cregué veure que son autor volia afavorir a una associació excursionista en perjudici de l'altra, en lo senzill fet d'haver dit que més feia en pro de Catalunya lo qui col·locava un termòmetro en Montserrat, que el que copiava ses antigualles.

Lo context de l'article indica ben clar que no fou tal la idea de l'autor. Aquest vol que es miri al porvenir i al present amb preferència, sens olvidar, amb tot, lo passat, quan aquest pugui servir-nos per empènyer-nos endavant. Aixís és que parlà del termòmetro i de les antigualles no com a fets particulars, sinó com expressió gràfica de punts de mira.

D'aquesta manera creiem que ho hauran comprès los nostres lectors, i si posem lo present sueltó és sols per la deferència que ens mereix lo firmant de la carta de què havem parlat.

Sense signatura

Diari Català, 21 de gener de 1880

SISTEMA DELS SRS. CEBRIAN I MOLERA (I-IV)

Hauran reparat los nostres lectors que, des de que es parla del descobriment de la divisibilitat de la llum elèctrica, atribuït als nostres compatricis Cebrian i Molera, lo *Diari Català*, a diferència d'altres de nostres col·legues, no s'ha entusiasmat; al contrari, ha parlat sempre de l'assumpte amb certa reserva. Quan llegirem les primeres descripcions del sistema en què lo descobriment se funda, nos nasqueren ja dubtes, però abans de manifestar-los resolguérem esperar.

No volíem que s'atribuís a poc patriotisme l'emissió d'una apreciació poc favo-

4. És el darrer de la sèrie «Lo catalanisme. A l'eminent escriptor S.», publicat el 18 de gener de 1880 (vol. I, p. 1059).

nable. Ademés, allavores començà a dir-se en diaris i converses que un dels descobridors estava a punt d'arribar a Barcelona amb l'objecte de fer proves en gran escala, i encara que se'ns féu estrany que des dels Estats Units d'Amèrica es vingués a buscar protecció i capitals a Espanya, nos volguérem fer la il·lusió de que lo patriotisme obrava tal miracle.

En això es publicà una memòria i un dictamen, subscripta aquella per los inventors i aquest per lo senyor Pauli, i los llegírem amb afany. Devem confessar que la nostra desil·lusió fou completa.

En primer lloc veiérem que hi havia qui volia aprofitar la cosa per un negoci, que ademés de tots los defectes de què adolia, tenia quan menos lo de ser prematur. Mai, en efecte, es crea una societat mercantil amb milions de rals de capitals per explotar un descobriment que no s'ha provat encara; perquè, noti's bé, ni en la memòria ni en lo dictamen se parla res de proves fetes en gran ni en petita escala.

Ha augmentat encara la nostra desil·lusió l'observar que l'anunciat senyor Cebrian no acaba mai d'arribar. Des del dia que es digué que sortia cap a Europa, tindria temps sobrat per haver estat aquí i tornar a ésser en Amèrica. Ja arribem a creure que no tindrem lo gust de veure'l a Barcelona.

I creiem que farà bé. Lo sistema ideat per ell i per son company Molera és una lucubració científica tan brillant com se vulgui, però que estem segurs de que no és practicable.

No volem entrar avui en lo fondo de la qüestió, i sí limitar-nos a fer algunes observacions. Suposem que els datos i principis en què es funden siguin irreprotxables, i sempre tindrem que per plantejar lo sistema necessitariem una ciutat, unes cases i uns pisos fets expressos. Lo sistema es funda en la línia i en l'àngul recte. ¿Com canalitza, doncs, un carrer tortuós? ¿Com un que tingui desigualtats de terreny, pujades i baixades?

Ademés d'això, ¿quina mida donen als lentes o prismes de reflexió i de refracció?, ¿quines dimensions a les canonades? Sobre aquest punt interessantíssim callen la memòria i el dictamen. Anem, doncs, a fer càlculs aproximats. Suposem que per cada llum igual a un bec de gas s'empleï un prisma d'un centímetre quadrat, i tindrem que es necessitarien canonades colossals e irrealitzables per a il·luminar una part petita de la ciutat. De segur que una canonada per alimentar sols cinc mil becs necessitaria tenir més d'un metro de diàmetre. ¿És això pràctic ni factible?

Examini's només una instal·lació de gas en qualsevol casa, i compti's los ànguls que té (no tots ells rectes) i vegi's si és possible que en l'estat actual de les arts industrials se vencin per medi de prismes i de lentes.

Lo dit per si sol basta per demostrar que el descobriment dels senyors Cebrian i Molera és per ara irrealizable. No direm que amb molt cuidado i amb una instal·lació minuciosa i perfecta no es pogués fer una prova de laboratori, però neguem en absolut que pugui fer-se una prova industrial.

No se'ns tatxi de falta de patriotisme per l'opinió que acabem d'exposar, puix que el patriotisme no consisteix en viure d'il·lusions, sinó que demana realitats. Los

senyors Cebrian i Molera han fet una lucubració tan bonica com se vulgui, però no han resolt lo problema que avui preocupa als que es dediquen al perfeccionament de les aplicacions de les ciències. Sobre el paper vencen algunes dificultats i pinten la cosa com a possible; amb números i teòricament, pot també demostrar-se la possibilitat d'un viatge a la Lluna. ¿Però voldria això dir que puguem avui per avui anar a fer una excursió al nostre satèl·lit?

Thales

Diari Català, 24 de gener de 1880

II

La *Gaceta de Cataluña*, en son número d'abans-d'ahir, intenta en un suelto de gasetilla respondre a l'article de varietats que havíem publicat sobre el sistema de divisibilitat de la llum elèctrica dels nostres compatricis Cebrian i Molera.

A l'efecte afirma:

«1. Que lo senyor Cebrian se troba ja en Europa, ocupant-se actualment en Alemanya en la compra d'alguns aparatos necessaris per a procedir a l'ensaig, i que dintre pocs dies arribarà a Barcelona.»

Nos alegraríem que aixís fos, per més que creiem que sa vinguda no ha de resoldre lo problema de l'alumbrat elèctric. Adverteixi la *Gaceta* que nosaltres no negàrem que vingués; estranyàrem sols que es retardés sa arribada.

«2. Afirma la *Gaceta* que realment hi ha negoci, però afegeix que mai s'ha presentat un negoci amb millors condicions de llealtat i honradés.»

Nosaltres, com la *Gaceta*, tenim a la vista les bases de la societat que pretén formar don Francisco Taulina, i sols a sa vista nos convencérem de que es vol aprofitar la cosa per un negoci. Creiem just, justíssim, que els inventors s'aprofitin de sa invenció, però trobem *estrany*, *estranyíssim* que es fundi una societat per una explotació industrial, i que tingui de començar per prometre proves. No creiem tampoc que sigui la millor forma d'indemnitzar-se los inventors lo quedar-se amb la meitat del *capital* de la societat; nos semblaria molt més natural que s'indemnitzessin dels *beneficis*.

«3. Diu la *Gaceta* que ens equivocàrem al dir que el sistema dels senyors Cebrian i Molera no ha sigut ensajat, i afirma que es feren dos ensaigs en San Francisco de Califòrnia.»

Havem tornat a llegir la memòria dels inventors, lo dictamen del senyor Pauli i les bases de societat del senyor Taulina, i enlloc sabem veure que es parli d'ensaigs practicats. ¿Pot creure's que si tals ensaigs s'haguessin practicat deixaria de parlar-se'n, quan se tracta ja de buscar fondos per una explotació industrial? ¿No fóra molt millor recomenació pels capitalistes lo dir-los «s'ha fet tal prova amb tals resultats», que no presentar-los planes i planes de càlculs i números basats sobre una hipòtesis?

A la nostra demostració de que lo sistema dels senyors Cebrian i Molera és per ara impracticable, la *Gaceta* no troba res més per oposar-hi que una afirmació o creència. Lo nostre col·lega «creu fermament» en la practicabilitat del sistema.

¿Què vol que li responguem, sinó que està en lo dret de creure tot lo que bé li sembli? Però ¿s'ha figurat la *Gaceta* que perquè ella cregui o no cregui serà més o menos practicable la lucubració dels senyors Cebrian i Molera?

En aquest punt concret és en lo que deuria dar-nos la *Gaceta* los fonaments de sa creència. La fe cega ha ja passat de moda, i avui sols nos fíem de la fe racional.

Permeti'ns la *Gaceta* que li diguem que no tenim l'esperança de que fundi sa creència. Tenim a la vista les bases de la societat del senyor Taulina, i segons elles no es proposa fer més que una prova de laboratori. Vegi's, sinó, lo que promet demostrar, i que es redueix: primer, a distribuir la llum d'una màquina Gramme de 200 o més becs Càrcel, fins a obtenir sis o vuit reflexions per la totalitat; segon, a conduir la llum en *haz* paral·lelo a una distància mínima de 100 metros; tercer, a il·luminar dos o més cases, prenent la llum de la canonada que passi pel carrer, i quarta, a fer algunes proves i comprovacions de l'ensaig.

Volem suposar que la prova sortís bé (lo que dubtem per moltes raons), si es fes en un lloc a propòsit i ben escollit per la topografia del terreny i per la construcció de les cases; però ¿voldria tal prova dir que el problema està resolt? ¿Seria suficient per basar en ella una societat industrial amb lo capital d'un milió de duros, com vol lo senyor Taulina en les bases que ha dat al públic?

Per tot lo dit i per lo que manifestàrem l'altre dia i a lo que no ha contestat la *Gaceta*, nos afirmem en lo que diguérem, o sigui en que lo sistema dels senyors Cebrian i Molera és per ara impracticable. Si el redactor de la *Gaceta* vol discutir científicament dit sistema, nos trobarà disposats. Feina tallada té en les objeccions que exposàrem i que no ha intentat tan sols desvanèixer.

I adverteixi la *Gaceta* que lo que hem dit sobre aquest assumpto nos ha costat esforços i gran dolor. Al fi i al cap se tracta de dos catalans aplicats, i nos enorgulliríem de que resolguessin lo gran problema del dia. Però si som amics de Catalunya ho som també de la veritat, i ni la veritat ni Catalunya guanyarien res en que amb motiu de les lucubracions dels senyors Cebrian i Molera fessin la segona edició de l'*Ictíneo*, corregida i augmentada.

Thales

Diari Català, 27 de gener de 1880

III

Mentres ahir contestàvem nosaltres a la gasetilla de la *Gaceta de Catalunya*, apareixia en lo *Diluvio* un article firmat per lo nostre amic en Gaspar Forcades, enginyer industrial. En ell pretén destruir los nostres arguments, i com en nostre concepte no ho logra, ni molt menos, anem a respondre-li alguna cosa.

En primer lloc no tenim empatx en confessar-li que som admiradors entusiastes de l'Edison des de que tinguérem ocasió de conèixer *pràcticament* alguns de sos invents, i especialment lo *fonògrafo*, una de les meravelles més importants, si no la més important, d'aquestos últims temps. Però si li confessem això, no li confessarem pas que haguem acceptat com a certes totes les notícies que ens han vingut relatives a son últim descobriment. En aquest punt nos hem limitat a transcriure lo que deien los diaris i revistes estrangers, amb l'objecte de tenir als nostres lectors al corrent. Però, si vol l'articulista, encara li confessarem més. Respecte al sistema de l'Edison esperem lo resultat de les proves pràctiques per confirmar l'opinió favorable que tenim formada. ¿I sap per què és favorable? Perquè la base del sistema és senzilla, original i pròpia del geni; perquè l'Edison domina la matèria que tracta, al mateix temps que ha acreditat en totes ses obres ser home pràctic i poc somiador; perquè, finalment, mal que pesi al senyor Forcades i a altres que com ell pensin, la reputació del gran home nord-americà no és *més o menos merecuda*, sinó sòlidament basada en fets indubtables i de transcendència. ¡No fóra l'Edison un home extraordinari si no tingués qui el mossega! Per desgràcia de la humanitat, los savis de *cert gènere* no han deixat encara de fer lo paper de rêmora a tot adelanto que no surti d'ells... ¡com si fos possible que d'ells ne sortís alguna cosa!

Però prescindint d'això, i després d'acceptar l'oferiment d'estrenyer la mà al senyor Cebrian, mà que estrenyerem amb efusió, com d'un compatrici aplicat i estudiós, entrem ja en matèria.

Al contestar a la nostra primera objecció, o sigui la relativa a les dimensions extraordinàries que deurien tenir les canonades, lo senyor Forcades (perdoni'ns lo que anem a dir-li) demostra clarament que és un punt en lo que no s'havia fixat. Tant és aixís que fins equivoca un càlcul senzillíssim que vol fer, basant-lo sobre la nostra *hipòtesis* de que cada llum igual al d'un bec de gas necessiti un reflector d'un centímetre quadrat. Diu, en efecte, que una tuberia de 40 centímetros de costat (lo que suposa l'anomalia de canonades *quadrades* i no circulars) donaria accés a cinc mil becs de gas, o sigui que podria contenir cinc mil centímetros, essent aixís que quadrant los 40 centímetros de costat resulta sols:

$$40 \times 40 = 1.600$$

Mil sis-cents centímetros, que no podem admetre siguin tots *pràcticament* aprofitables, sinó que per lo menos deuria perdre-se'n un 25 per 100, de lo que resulta que la suposada canonada *quadrada* donaria accés no a 5.000 becs, com diu lo senyor Forcades, sinó a 1.200 com a *maximum*. Si la mateixa canonada la suposem circular, com és natural, i li dem los 40 centímetros de diàmetre, no podria dar accés més que a 900 becs. I tan mal calcula lo senyor Forcades que, suposant que per una canonada de 40 centímetros de costat poden passar-hi 5.000 becs de gas, afirma luego que per 9 de 60 centímetros sols poden passar-n'hi 25.000, quan seguint la proporció de les primeres deurien passar-n'hi ¡101.250!, puix que:

$$1.600 : 5.000 :: 3.600 : x = 11.250$$

que multiplicats per 9 donen 101.250.

(Los 1.600 centímetros són la secció real de la canonada de 40 centímetros de costat, los 5.000, los que li dóna lo senyor Forcades, i los 3.600, la secció real de la de 60 centímetros de costat.)

Però prescindint d'errors, ¿creu lo senyor Forcades possible canalitzar una ciutat amb canyeries de 60 centímetros, o sigui tres pams de costat? ¿Ha calculat, suposant-les possibles, a quin preu li sortirien? Vegi, doncs, com la petita objecció de les dimensions de les canonades fa per si sola impossible la realització del sistema fins ara ideat per los enginyers catalans de Califòrnia.

Intenta també lo senyor Forcades respondre a l'altra dificultat que exposàrem, o sigui la de que la realització del sistema exigiria una ciutat i unes cases fetes expresses.

Ja ho sabem que per medi de prismes s'obtenen reflexions, però ¿vol vèncer per tal medi totes les dificultats que presenta una ciutat vella? No sols lo terreny és accidentat, sinó que ho són les cases; i fins suposant que les arts industrials estiguessin a prou altura per realitzar lo miracle que es necessitaria, a l'arribar la llum a molts llocs, no seria ja tal llum, puix que s'hauria *evaporat* i *consumit* en les pèrdues que les reflexions importen.

Sàpiga ademés lo senyor Forcades que les dues objeccions que presentàrem no són les úniques ni les més terminants en què ens basem per qualificar d'irrealitzable lo sistema dels senyors Cebrian i Molera. No obrem tan a la lleugera, per més que altra cosa cregui l'articulista amb qui contendim. Per si vol entretenir-se un rato, aquí en van un parell més.

Si la llum se condueix per canonades de 60 centímetros de costat, los lentes que la fan paral·lela han de tenir forçosament *60 centímetros de costat per lo menos*, i molt major diàmetre si són circulars. Però volem suposar que no es necessiti un lente sol, sinó vârios. ¿Ha calculat lo senyor Forcades lo cost d'aquestos lentes, que deuen omplir canonades de 60 centímetros? De segur que si el calcula es trobarà amb una nova dificultat pràctica insuperable.

Però volem suposar que tot vagi bé; que la llum recorre les canonades en raigs paral·lelos que es reflecti perfectament, i canviï de direcció a gust de l'enginyer; en una paraula, que arriba al punt que deu il·luminar, faltant-li només que passar per lo lente *dispersador* per servir als usos a què la llum se destina. ¿Què tindríem?

Dissimulîns lo Sr. Forcades que li responguem amb una frase vulgar: tindríem que hem ficat dins d'una habitació un *fanal de sereno*. ¿Pot suposar lo Sr. Forcades ni ningú que una llum que no es difundeix pugui servir per usos pràctics? ¿Pot dir-se que s'ha conseguit la il·luminació d'una peça o d'un carrer quan s'hi ha portat un cono de llum?

Amb aquestes dues observacions creiem que lo Sr. Forcades tindrà feina per un rato.

Lo deixem, doncs, per avui, i si per final vol acceptar-nos un consell, cregui que farà millor estudiant lo medi de desvanèixer les objeccions fetes i altres que podrien fer-se-li, que no pas entretenint-se en imaginar-se a Barcelona orgullosa de ser la primera capital d'Europa que vegi sos carrers il·luminats per l'electricitat. No anem tan endavant, que no arriba pas primer lo qui més corre.

Thales

Diari Català, 28 de gener de 1880

IV

Devem al senyor Forcades una aclaració sobre un dels punts que tractàrem ahir i li farem amb tota llealtat. En l'article que publicà en lo *Diluvio* lo dia anterior a l'ocupar-se de les canonades, acceptant los nostres càlculs d'un centímetro quadrat per cada llum equivalent a un bec de gas, no sapiguérem entendre si parlava d'una sola canonada o de cinc, al dir que per elles podia passar-hi una potència lluminosa de 5.000 becs, i atribuïrem a equivocació de càlcul lo número que donava. Ahir nos feren notar que lo senyor Forcades no es referia a les cinc sinó a una sola, i en aquest cas desapareix l'equivocació de càlcul, però en canvi es fortifica lo nostre argument. ¿Pot ser practicable un sistema en què per donar pas a 5.000 becs de gas se necessiti la friolera de 5 canonades de 40 centímetros de costat?

Casualment aquest resultat fou lo que, en la confusió, nos féu creure que lo senyor Forcades havia equivocat lo càlcul.

Thales

Diari Català, 29 de gener de 1880

LES CIUTATS CÈLEBRES. FLORÈNCIA

És la ciutat moderna més simpàtica. És l'Atenes del nostre temps. Situada sobre el riu Arno, que l'atravessa de llarg a llarg i enmig d'un jardí de flors i de verdor; plena de records històrics interessants i d'edificis i monuments incomparables, que tots vessen obres d'art d'aquelles que assombren al que les contempla; poblada per la gent toscana, que si no és la més avançada és sens dub-

te la més culta d'Europa, deixa tants bons records al que una sola vegada la visita, que li és impossible oblidar-la jamai. Los que han vist Florència, encara que no siguin fills d'ella, arriben a enyorar-la.

Cap ciutat compta amb tants fills il·lustres com ella. Fills de Florència foren l'Orcagna, el Giotto, el Brunelleschi, el Verrocchio, el Donatello, Benvenuto Cellini i Miquel Àngel Buonarroti; és a dir, los que feren nàixer l'art modern i els que el portaren a una altura a què mai més ha arribat. Fill de Florència és lo Dant, poeta inimitable i pare de la més hermosa de les llengües llatines. Fills de Florència són Maquiavel, l'historiador Guicciardini, Amerigo Vespucci, Lorenzo de Mèdicis i els papes cèlebres Lleó X i Climent VII.

Aquesta munió d'homes importants fa que no hi hagi a Florència una sola pedra que no estigui lligada amb algun record grat i simpàtic. Fins l'origen de la font més pura de plaer de la generació actual, o sigui l'òpera, o drama líric se troba en la ciutat que descrivim.

Però a Florència no sols se troben records, sinó monuments inimitables. Baixa un en l'estació del camí de ferro, i passant pel costat del claustre se troba en la plaça de *Santa Maria la Novella*,⁵ qual església gòtico-alemanya està plena de records i de frescos. Prenent des de dita plaça per la via *Cerretani* va en línia recta a la plaça del *Duomo*, a on se queda deturat davant de la fatxada de la catedral, sens acabar però flanquejada per l'elegantíssim campanar, del Giotto, de 98 metres d'altura i revestit tot de màrmols de colors combinats, i dominada per l'estupenda cúpula del Brunelleschi, que té 114 metres d'elevació i és, per consegüent, més alta que la de Sant Pere de Roma.

Quan un se fatiga d'admirar tanta grandesa i es gira d'esquena a la fatxada del *Duomo*, ensopega sa mirada amb lo *Battistero*, quals portals de bronzo, del Ghiberti, són los que segons opinió de Miquel Àngel mereixerien ser les portes del Paradís. Però no cal entretenir-se molt allí davant, que si es mira a l'esquerra se veu un carrer que porta el nom de via de San Lorenzo, i això sol recorda que deu conduir a la capella dels Mèdicis, en la que aquestos tenen les millors tombes que ha ideat l'home, puix que són una de les més estupendes obres del Buonarroti. En elles no sols s'admira l'arquitectura de l'artista únic, sinó que de la mateixa mà són les estàtues que les adornen. ¿Qui no ha sentit parlar de la *Nit* i del *Pensiroso*, dos dels més grans miracles de l'escultura moderna?

Però vist tot això, encara no es coneix lo més notable de Florència. Des de la mateixa plaça del *Duomo*, s'agafa una via recta, la via de *Calzaiuoli*, que porta a la plaça de la *Signoria*. Aquesta plaça pot ben assegurar-se que no té en tot lo món modern res que se l'iguali ni pugui comparar-se-li. Rodejada de palaus magnífics, tots s'olviden per mirar lo *Palazzo Vecchio*, d'aspecte sever i característic de la fiesra artística dels antics republicans florentins, i fins aquest s'olvida quan un dirigeix los ulls a la *Loggia dei Lanzi*, pòrtic gegantesc format per tres grans arcs de

5. Respectem les cursives tal com són a l'original, tot i les vacil·lacions d'autor o caixista.

pedra, i rublert materialment d'obres d'art de primer ordre. Allí hi ha l'escultura grega *Ajax moribundo*, la *Judit* del Donatello, l'*Hèrcules i el centauro*, i *El rapto de les Sabines* de Giambologna, lo *Perseo*, que amb son pedestal és l'obra mestra de Benvenuto Cellini, *Lo rapto de Pelíssena*, obra moderna de Fadi, col·locada allí l'any 1866. I entremig de tanta bellesa, la Itàlia regenerada hi ha col·locat un termòmetre i un baròmetre monumentals, símbol de que la pàtria del geni no s'accontenta amb sos llores passats, sinó que vol guanyar-ne de nous en los camins que ha obert la ciència moderna.

Hem dit que la plaça de la *Signoria* no té res que se li sembli, perquè totes les preciositats que havem enumerat i moltes altres estan allí quasi a l'aire llibre, al mig del carrer. La *Loggia dei Lanzi* està oberta per tres costats, sens que ni un dèbil reixat la tanqui. Lo públic de dia i de nit se passeja i s'arrima a totes aquelles bel·leses sens preu, i jno hi ha exemple de que, ni tan sols les criatures, los hagin causat lo menor desperfecte!

Tocant a la plaça de la *Signoria* hi ha la *Galleria degli Uffizi*, grandióss passatge, rodejat d'edificis monumentals i simètrics, que en vint-i-vuit ninxos contenen vint-i-vuit estàtues modernes en màrmol i de gran tamanyo, representant als grans homes antics i moderns d'Itàlia. La galeria termina en la riba mateixa de l'Arno.

Los edificis que la volten contenen la Biblioteca, en què es guarden verdaderes preciositats, i el Museu, que és tal volta lo primer d'Europa, sobretot si se'l considera junt amb lo del Palau *Pitti*, que encara que situat a l'altra part del riu i a sis o set-cents metros de distància, està en comunicació amb aquell per medi d'una galeria coberta. Impossible és descriure lo que los museus de Florència contenen. Allí hi ha la *Venus* de Mèdici, lo *David*, la *Leda* i altres escultures de Miquel Àngel, les obres mestres d'en Cellini, etc., etc. Allí hi ha los *lluitadors*, lo *fauno dansant*, i cent altres obres gregues i romanes de primer ordre. Entre els quadros s'hi veu lo *Cap de Medusa*, de Leonardo da Vinci, la *Sagrada Família* de Miquel Àngel, la *Verge de la cadira*, de Rafael i les obres capitals de tots los grans mestres, inclús del nostre Murillo. Allí és cosa de passar-hi mesos per fer-se només càrrec de lo que s'hi guarda.

Impossible és detallar lo que conté Florència. Si un va a l'església de *Santa Croce*, es troba amb la galeria dels italians il·lustres i es detura davant de ses tombes venerables. Si un va a la *Tribuna de Galileu*, s'extasia davant dels toscos instruments amb qual ajuda lo gran astrònom s'afirmava en lo «je pur si mouve!». Si separant-se del terreno purament artístic busca un passeig, se troba amb los jardins del Palau Pitti, o *Giardini Boboli*, oberts al públic, amb lo passeig del *Cacine* estès a lo llarg de la riba de l'Arno, i amb lo més modern al que es va per los *viales Galileo*, *Maquiaveli* i *Michelangelo*, i des del que es domina tot lo panorama de la ciutat i dels jardins que la volten. Si un se passeja pels carrers, no veu a dreita i esquerra altra cosa que palaus immensos de pedra, i d'arquitectura per lo general sèria i robusta, i plens tots ells de bel·leses artístiques. A Toscana tot respira tant art, que fins les botelles espartades que venen en los restaurants del camí de ferro ple-

nes de vi, perquè lo viatger les llenca després de buides, són dignes de figurar en la taula d'un príncep, a pesar de costar sols, junt amb lo líquid, 50 o 60 cèntims de pesseta.

Creiem que lo dit basta per donar una idea, encara que imperfecta, de Florència. Com a ciutat d'avui, té establiments científics i artístics en abundància; té bones botigues, bones fondes, bons teatros i altres llocs de recreo, i tot lo demés que fa agradable la vida. La població és d'uns 145.000 habitants. La policia urbana està ben atesa. Viu de les arts, de l'agricultura i té alguna indústria. És ben coneguda sa fama en sombreros i altres obres en palla, i sos mosaics en pedres dures, en alabastres i en fustes de colors són avui encara sol·licitats pertot arreu.

Està situada a 52 metros sobre el nivell del mar i dista 371 quilòmetros de Roma. Després de la unitat i fins que els italians entraren en Roma fou la capital d'Itàlia. A aquesta època deu algunes de les millores modernes de què disfruta. Avui, oficialment, és sols capital de sa província, però per tots los homes que senten una mica és la residència del gust, la pàtria de les arts, la nova Atenes.

X.

Diari Català, 29 de gener de 1880

LA PROPOSICIÓ DEL SENYOR DURAN I BAS

Los nostres lectors coneixen lo fondo de la proposició presentada al Congrés per lo nostre compatrici, jefe o poc menos del partit conservador de Catalunya. Lo senyor Duran i Bas volia reduir les actuals províncies a 32, les audiències a 10, les capitànies generals també a 10 i les universitats a 6. Ademés considerava tots los destinos públics com facultatius, a excepció dels subsecretaris i governadors de província. Aquestos últims tindrien igual jerarquia i sou que els directors generals. Volia ademés que es fixessin la publicitat i la responsabilitat com a bases de la llei d'empleats.

¿Què li va succeir al senyor Duran i Bas? Lo que ja podia esperar-se de la política madrilenya: que ni tan sols se l'escoltaren. La seva proposició ni va merèixer l'atenció de que se la passés a les seccions. Quatre paraules d'algun ministre foren tot lo que a aquella podia concedir-se, i quatre paraules justes li concediren; quatre paraules que foren lo suficient perquè l'autor hagués de retirar sa proposició i d'anar-se'n, com se sol dir, a una altra part amb la música.

I no podia succeir altra cosa. La política madrilenya viu del personalisme i de la intriga. Sos fins són sempre mesquins i superficials; sos ideals són nul·los. Allí lo qui imagina una càbala, o fa traveta a un ministre, o distreu l'atenció de les Corts amb un discurs de llocs comuns i de paraules buides, se converteix de repent en un gran home. ¿Qui és prou insensat o prou càndid per esperar que dongui fruits una terra tan estèril?

La proposició del senyor Duran i Bas (encara que, en nostre concepte, de base falsa) era una proposició sèria; son autor (encara que estigui molt lluny del nostre modo de veure) és una de les eminències dels partits conservadors, i a pesar de tot això sa veu se perdé en lo desert de la política madrilenya conservadora.

Nosaltres nos freguem les mans de contents. ¡A veure si a l'últim obriran los ulls los que tan closos los tenen! ¡A veure si es convenceran de que res de profit pot esperar-se de la política que ve fent-se! ¡Nos sembla que els desenganys són ja prou numerosos!

Mentres la proposició del senyor Duran i Bas no mereixia ni els honors de ser presa en consideració, ¿en què s'ocupava l'atenció dels nostres legisladors? S'ocupava en assumpto de *tanta transcendència* com lo de saber si els militars diputats poden o no dimitir los càrrecs que tenen; com lo d'averiguar qui farà una interpel·lació sobre política general, etc., etc. ¡I aquestos assumptos arriben a promoure verdaderes tempestats i fins a amenaçar la vida del ministeri!

¿No veia tot això i molt més lo senyor Duran i Bas? ¿No arribaran mai, lo mateix ell que moltíssims catalans que viuen obcecats, a comprendre que si alguna aspiració tenim no podem esperar veure-la resolta per la política madrilenya? ¿No es convenceran de que hem d'emprendre un camí completament distint? No voldríem més per ara, sinó que lo mateix lo senyor Duran que altres que es troben en son cas, meditessin sobre lo que passa.

Havem dit que la proposició presentada a les Corts per lo diputat català era de base falsa. Nos proposem demostrar-ho un altre dia, puix que la cosa val la pena.

Sense signatura

Diari Català, 6 de febrer de 1880

CARNESTOLTES

Com quasi bé totes les festes populars que avui celebrem, lo Carnestoltes és una supervivència de la civilització pagana.

En totes les religions hi ha hagut i hi ha alguna cosa que és com la vàlvula de seguretat o de desvaporació en les màquines de vapor. I és natural: les religions són sempre un dels primers apoios de l'organització social en què es viu, i com tota organització produeix divisió de classes, les que van sobre han buscat sempre medi per «desvaporar» a les que van sota, quan estan massa carregades de vapor.

Per això és que totes han sostingut sempre uns Camps Elíseos, un Paradís, un Cel o una Glòria, en oposició a un Tàrtaro, un Avern, un Infern o cosa semblant; per això totes han establert un dualisme entre els esperits, àngels o lo que sigui; per això totes han creat festes populars en què es recorda un o altre dels termes d'aquest dualisme. Amb tota aquesta complicació ben manejada, los felïços, los posseïdors del món, los de dalt, en una paraula, logren durant molt temps sostenir la possessió de son predomini.

De manera que no és prou exacte lo dir que el Carnestoltes sigui una reminiscència de la civilització pagana. És veritat que des d'aquesta passà a la nostra, però hi passà perquè no podia deixar de passar-hi, de la mateixa manera que els pobles pagans havien hereditat costums semblants dels que abans que ells existien; com també més o menos modificades les trasladarem als que vindran mentres no s'hagi trobat la fórmula de fer reinat en la Terra la justícia, cosa que ens sembla tenim molt lluny encara.

Aixís com és higiènic per l'individu d'avui lo sortir-se de tard en tard de sa costum i fer una mica de disbauxa, aixís també és saludable pels pobles lo dedicar alguns dies a la bogeria. Però ¿per què és això higiènic per aquells i saludable per aquestos? Perquè ni aquells ni aquestos viuen conforme a lo que exigeix la naturalesa; perquè les nostres costums usuals disten molt de ser lo que deurien.

Per això és que s'observa en la història que el Carnestoltes i altres disbauxes populars són tant més animats i tumultuosos com més malament viuen los pobles que els celebren. Avui no ens formem càrrec dels repugnants espectacles que oferien les viles paganes al celebrar festes semblants al nostre Carnestoltes. I no ens lo formem perquè no tenim idea clara i concreta d'aquelles societats basades en l'esclavitud. En elles, quan s'obria la vàlvula de desvaporació, sortia lo vapor amb tanta força que les nostres delicades orelles no podrien resistir son ruido. La força de sortida era proporcional a la de compressió a què aquells vapors estaven ordinàriament subjectes.

¿A on han arribat a son apogeo les Carnestoltes en los temps moderns? En la Venècia dels terribles *ducs* o dels austríacs, en la Milà esclava, en lo Nàpols dels

Borbons, en la Roma dels papes. En aquestes ciutats cultes, subjectes a una tirania immerescuda i més sensible per aquella cultura, no tenien los «amos» més recurs que deixar «desvaporar» amb estrèpit. Per això en aquelles ciutats lo regnat de la careta arribà a son major esplendor. ¡A lo menos, durant alguns dies cada any podia dir-se la veritat amb la cara tapada!

¿Però què ha succeït a Itàlia, pàtria abans del Carnestoltes? Lo que no podia menos de succeir: que tan bon punt s'ha lliurat dels pesos que l'oprimien, ha perdut aquella costum tota sa importància. ¿Per què necessiten avui la careta, si poden dir-ho tot cada dia en diaris i en converses, en cafès, carrers i places?

I lo mateix que ha succeït a Itàlia, es veu també més o menos pertot arreu. En les nacions més lliures i civilitzades quasi no es coneix lo Carnestoltes. Lo poc que d'ell queda s'ha refugiat a les ciutats més infelices, o als poblets i viles arraconats. Si una ciutat o vila il·lustrada vol conservar la reminiscència, sosté el Carnestoltes baix lo punt de vista artístic; però aquest Carnestoltes se sembla al típic tant com un ou a una castanya.

Repari's ademés com lo poc que queda del Carnestoltes obeeix a la mateixa idea de desvaporació. ¿Qui es posa avui de màscara per anar a esbrincar a algun conegut? Lo qui vol dir-li coses que, com se diu vulgarment, sols poden dir-se amb una careta a la cara; lo que vol satisfer una passió mesquina, o lo que és tan infeliç física o moralment que disfruta amagant la seva personalitat o figura. Repari's també com les poques reminiscències que queden van baixant cada dia més de nivell. Avui los únics que necessiten desvaporar-se són los que pertanyen a les classes més baixes, i per consegüent més oprimides.

Alegrem-nos, doncs, de que el Carnestoltes vagi baixant, puix és prova evident de que el nostre nivell moral i social puja. Alegrem-nos de que es vagi perdent la costum del *tiberi* per despedir-se de *menjar carn*, ja que cap llei natural nos imposa la conveniència de *menjar peix* en una temporada de l'any amb preferència a les altres. Alegrem-nos-en, i fem vots perquè la societat arribi a un punt en què la desvaporació es faci amb regularitat, i en què la veritat pugui dir-se cada dia i a cada moment amb la cara descoberta.

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 8 de febrer de 1880

Cultura i societat, 1985

AL DIARI DE BARCELONA

Seguint la nostra costum i per no ocupar-nos amb elogi propi del quadro *Les quintes*, del nostre benvolgut amic i constant col·laborador en Josep Lluís Pellicer, copiarem abans-d'ahir lo que sobre dit quadro havia dit lo nostre col·lega lo *Diari de Barcelona*. Perquè no semblés que defensàvem lo quadro, deixàrem allavores de comentar les apreciacions que fa el crític, amb la idea d'ocupar-nos en un altre dia, no baix l'aspecte artístic, sinó baix lo mateix que les inspirà sens dubte al redactor del *Diari de Barcelona*.

Se queixa, en efecte, de que el senyor Pellicer hagi escollit, per la marxa dels quintos, un d'aquests dies núvols, amb l'horitzont de color plomís obscur, lo que dóna tons apagats a tot lo quadro. Sens dubte que l'articulista hauria volgut que el colorit fos viu i que brillés lo sol en lo zenit, ja que per ell lo dia en què la trista situació actual de les nacions arrabassa la flor i nata del jovent per tancar-lo al quartel o dur-lo a la guerra, deu ésser un dia de gran festa, a la que deu associar-se fins la naturalesa, vestint totes ses gales més esplèndides. Sens dubte que certs conservadors voldrien que tothom estigués sempre disposat a tapar amb un vel ben espès los tristos efectes de sa dominació, i per tal motiu sols admeten lo convencionalisme de certs artistes, que es juguen fins son porvenir de glòria a fi de tenir contenta a la gent feliça, i creen un art exclusivament per son ús i recreo. Dintre d'aquest convencionalisme conservador, un dia arribarem a veure que algun de sos pintors predilectes no sols pintarà una execució de mort enmig de tot l'esplendor que sigui capaç de produir son pinzell, sinó que rodejarà la figura del botxí d'una aurèola de llum i de glòria, ja que el botxí és ni més ni menos que un dels més sòlids fonaments de l'ordre a sa manera.

Però si això vol l'articulista, no miri mai los quadros del nostre amic Pellicer. No direm si aquest és un artista més o menos bo, més o menos notable, perquè ni ens toca ni volem dir-ho, però sí afirmarem que és un home de consciència recta i de caràcter enter, i que per tal motiu sempre que pinti *La marxa dels quintos*, o la *Ronda*, que era el terror de la Roma papal, o una execució de mort, o qualsevol altre assumpto fill d'algun vici de la societat actual, derramarà sobre d'ells tot lo color lúgubre que sàpiga arrancar a sa paleta, i que si li dóna un altre color, serà sols per produir efectes més intensos per medi del contrast.

Desenganyi's l'articulista: *La marxa dels quintos* és un assumpto trist i desconsolador, i per consegüent sobre d'ell ha de derramar-se tota la desolació que es pugui, encara que sigui a truco de ressentir-se'n la brillantor de l'artista. Estigui segur de que si algun dia lo senyor Pellicer pinta lo triomf de la llibertat, o algun d'aquestos grans actes de justícia reparadora que de tard en tard trenquen la mo-

notonia de la trista història del domini de la gent que es diu conservadora, allavors lo cel estarà serè, brillarà el sol, la terra somriurà i vestirà de festa, i en una paraula, si no hi posa més, serà perquè no en sabrà, o perquè no li permetran los recursos amb què compta avui l'art de la pintura.

A.

Diari Català, 14 de febrer de 1880

ALS NOSTRES SUBSCRIPTORS

Pròximament introduirem en lo *Diari Català* una novetat, que creiem veuran amb gust los nostres favoreixedors. De tant en tant, quinzenalment o mensualment, publicarem en forma de suplement unes fulles titulades «Modas y labors» dedicades preferentment a les senyores catalanes. En tals fulles no sols les tindrem al corrent de lo més important que sobre dits rams se faci en París i en los demás punts que d'ells s'ocupin, sinó que els donarem los darrers figurins i dibuixos de labors, amb les explicacions corresponents.

Probablement lo primer suplement sortirà demà diumenge pròxim.

Per a sortir airosos de tal empresa comptem amb valuoses cooperacions. La distingida escriptora catalanista donya Dolors Monserdà de Macià ha tingut l'amabilitat d'encarregar-se de la direcció literària, aixís com l'han tinguda per oferir-nos treballs i notícies de ses especialitats respectives les senyores donya A. R., notabilíssima professora, per tot lo referent al ram de labors; donya Emília Dotti d'Aleu, per tot lo referent a teles i guarniments; donya Àngela Pintó de Barril, per lo relatiu a sombrereria de senyores; mad. E. M., per confeccions, etc., etc.

Lo suplement formarà un cos completament separat del diari, però es repartirà exclusivament a los subscriptors. Si alguns números sobressin se vendran a preu elevat.

Lo nostre objecte és que el *Diari Català* arribi a ser lo verdader diari de la família. Pels homes ens ocupem de política, de comerç, etc., etc.; per les senyores ens ocuparem de literatura, de modes, de labors.

Nos hem proposat interessar a les catalanes en lo catalanisme, i no hem de parar fins a aconseguir-ho. Tant de bo que no ens surtin fallides les esperances.

La Direcció

Diari Català, 14 de febrer de 1880

LES ECONOMIES I REMEIS DEL SENYOR DURAN I BAS (I I II)

A l'ocupar-se dies enrere lo *Diari Català* de la proposició de nostre compatrici Sr. Duran, proposició que no meresqué del Congrés ni els honors d'ésser presa en consideració, deia l'autor del *suelto* que en son concepte s'apoiava en una base falsa. Som de la mateixa opinió, i creiem del cas dir-ne alguna cosa, puix que són molts, moltíssims los que a la nostra terra deixen enlluernar-se.

Lo Sr. Duran i Bas demanava reduccions en les actuals províncies, audiències, capitànies generals i universitats. Volia, ademés, que quasi tots los destins públics se consideressin com facultatius, i que es fixés la publicitat i responsabilitat com a bases de la llei d'empleats.

Abans de tot havem de dir que si l'escola conservadora, que tan genuïnament representa lo Sr. Duran i Bas, no té per l'estat desesperat del país altres remeis que els que dit Sr. proposa, ¡està lluída la tal escola! A qualsevol persona serena li han de fer lo mateix efecte que si, tractant-se d'un malalt de gravetat, no sapigués lo metge receptor-li res més que una tassa d'aigua calenta o un cataplasma de malves.

Perquè, no movent-nos per ara de la primera part de la proposició, o sigui de les reduccions, podem preguntar a son autor quin objecte portava. ¿Buscava tal vegada economies? Si això buscava, les que amb sa proposició es realitzessin tindrien la mateixa importància en lo pressupost espanyol que unes gotes d'aigua tretes de la immensitat del mar. ¿Se proposava acàs millorar los serveis administratius? La millora no dependeix de la quantitat sinó de la qualitat. ¿Volia, tal vegada, per medi de les reduccions de capitànies generals, audiències i universitats combatre el militarisme i la passió pels plets o curar la plètora d'advocats i metges que tenim a Espanya? Si això volia, l'aprovació de sa proposició hauria sigut no sols ineficaç, sinó fins contraproduent.

No volem suposar que el senyor Duran i Bas, persona a qui respectem i considerem de gran valia a pesar de que tinguem punts de mira fins oposats en moltes qüestions, no hagi atinat que aquells defectes, com tots los socials de cada país, tenen causes molt més fondes i complicades que les que els atribueix lo vulgo.

Ni el militarisme dependeix del número de les capitànies generals, ni la mala organització dels tribunals de sa abundància, ni la plètora d'advocats i metges de l'excessiu de les universitats.

Los tres defectes estan tan encarnats en lo nostre modo de ser que sols canviant aquest radicalment, a força de temps se corregirien. No són un mal local que pugui curar-se amb tòpics; són sols la corrupció de la nostra sang que es mostra a la superfície en aquelles formes entre altres, però que té ses arrels en lo moll dels nostres ossos.

A Espanya no hi ha massa províncies, ni massa audiències, ni massa universitats, sinó al contrari.

Comencem a demostrar-ho per lo que a les províncies se refereix.

En tota nació unitàriament constituïda, com vol estar-ho avui la nostra, lo poder central té de portar ses ramificacions fins als últims confins. L'arbre que té el cap a Madrid ha d'estendre ses arrels a tota la península, de manera que la primera ramificació ha d'arribar a les capitals de província. Des de cada una d'aquestes han d'estendre's arrels secundàries, que a sa vegada han també de ramificar-se, de manera que una o altra de les més últimes arribi fins a l'últim poblet, fins a la masia aïslada.

Vegi's, sinó, com està organitzada la França, que és lo modelo de les nacions unitàries. París és lo cap, i de París parteixen tantes arrels com departaments té la nació, que són en número quasi doble al de les nostres províncies. Cada departament està dividit en circumscripcions o *arrondissements*, que a sa vegada se subdivideixen en *cantons*, per subdividir-se encara aquestos en *comunes* o municipis. L'unitarisme és i no pot deixar de ser una organització matemàtica. Per això en França, per la part civil, cada departament té el *prefecte*, cada *arrondissement* lo *subprefecte*, cada cantó lo jefe del mateix, i cada *comuna* lo *maire*. Quan ha de funcionar la màquina, París avisa al departament, aquest a l'*arrondissement*, aquest al *cantó*, i aquest a la comuna. Sols d'aquesta manera pot marxar amb regularitat una nació unificada.

Vegi's, doncs, com a Espanya, lluny de poder disminuir províncies tindrien encara d'augmentar-se, o per lo menos completar-se. Aquí no tenim en lo civil ni l'*arrondissement*, ni el *cantó*, ni quasi bé el *municipi*, i no obstant, tot això és imprescindible dintre de l'unitarisme. ¿Pot acàs un govern civil entendre's directament amb los centenars o milers de municipis que d'ell dependeixen? ¿És útil ni convenient que un poblet de quatre cases no tingui intermediari entre son alcalde i el governador? ¿Pot aquest exercir l'alta vigilància sobre municipis que ni tan sols sap que existeixen? No hi ha remei; si es vol lo principi han d'acceptar-se les conseqüències, i les explicades són les de l'unitarisme. Si el senyor Duran i Bas, doncs, és unitarista no té de demanar supressió, sinó augment de províncies, i sobretot té de demanar que sa organització es completi imitant l'exemple de França.

Veritat és que moltes vegades s'ha dit que la divisió natural d'Espanya és la dels antics regnes, estats o grans agrupacions, que no passen de tretze; veritat és que això voldrien moltíssims catalans i moltíssims que no són catalans. Però també és veritat que aquestes grans agrupacions no serien *províncies* com les actuals, sinó entitats amb vida pròpia, amb atribucions, amb *autonomia*, en una paraula, més o menys retreta, lo que és lo mateix que dir que en tal cas desapareixeria d'Espanya l'unitarisme. Vegi's com la disminució de províncies sols poden voler-la i demanar-la los antiunitaristes.

Però observi's una cosa importantíssima. Si es rompés l'unitarisme i es constituís Espanya baix la base de la divisió per antics estats, i aquestos ressuscitessin

amb vida política pròpia, cada un d'ells deuria organitzar-se administrativament i subdividir-se en la forma que cregués més adequada a ses condicions naturals e històriques. D'aquesta subdivisió naixerien les províncies, que se subdividirien en circumscripcions, que a sa vegada se subdividirien encara en municipis, o en cantons i municipis. De manera que si es rompés l'unitarisme, les províncies o divisions administratives augmentarien probablement en número, lluny de disminuir. I s'augmentaria, probablement, perquè és de suposar que allavors les grans regions sabrien més que avui d'administrar-se.

Vegi's, doncs, com la proposició del senyor Duran i Bas, per lo que respecta a la disminució de províncies, careix de base dintre del sistema unitari. En un article pròxim nos ocuparem dels altres extrems de la proposició, que valen molt la pena de ser examinats detingudament.

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 15 de febrer de 1880

Cultura i societat, 1985

II

Lo nostre compatrici, en sa proposició, no sols volia disminuir les províncies, sinó també les audiències, les capitànies generals i les universitats.

Respecte de les audiències, tindríem que dir a poca diferència lo mateix que respecte de les províncies diguérem. Les que avui existeixen donen amb prou feina l'abast a les qüestions que en elles se ventilen, i això que avui per començar un plet se necessita un pit com de toro. Lo dia, doncs, que l'administració de justícia se reorganitzés baix noves bases; lo dia que, sobretot, s'abaratís; lo dia en què desapareguessin les cent anomalies i corrupteles que s'han anat apoderant d'ella, les audiències foren indubtablement insuficients.

En lo que estem conformes amb lo senyor Duran i Bas és en que podrien disminuir-se les capitànies generals o, millor, que deuria reorganitzar-se lo sistema militar baix bases més adequades a la vida moderna. Lo natural fóra que la divisió militar se subjectés a la política, i que en cada província hi hagués una comandància general o cosa per l'estil, sens perjudici de que si Espanya volgués imitar l'exemple d'altres nacions (que en aquest punt no són dignes d'imitació), establís dos o tres grans cossos d'exèrcit, al davant de cada un dels quals hi hagués un general en jefe. De qualsevol manera que es fes, sempre resultaria que les actuals capitànies generals desapareixerien.

Però lo que volem tractar principalment avui és la disminució d'universitats.

Lo primer que acut és que quan un país com lo nostre està faltat d'il·lustració general; quan lo nivell de la nostra cultura està molt per dessota del d'altres nacions més afortunades, és senzillament absurdo lo voler encara disminuir una de les poques fonts d'il·lustració i cultura que tenim.

I en efecte: traguin-se d'Espanya los que han cursat en les universitats i ¿què ens queda? Gent que no sap ni tan sols llegir ni escriure; gent dominada per la superstició i el fanatisme, que no sols no ens faria avançar, sinó que s'oposaria a l'adelanto amb tota la força de la ignorància. La superstició o disminució de les universitats seria ni més ni menos que les places de toros. Seria, doncs, escriure a les portes de la nostra terra l'espantós:

¡Lasciate ogni speranza!

i condemnar-nos a tornar a aquells temps desdixats [de] l'augment dels seminaris i de qual record és encara la nostra vergonya.

—Però —se'ns dirà— aquesta munió d'advocats i metges que cada any llancen contra el país les universitats, són la ruïna de la nostra pàtria. L'advocat que no troba plets, lo metge que no cura malalts, no tenen altre remei que llançar-se a les aventures, i ells són los que presten lo major contingent a aqueixa pesta que ens mata, i que s'anomena política madrilenya.

Als que tal diuen los preguntarem si estan ben segurs de que sols se converteixen en polítics d'ofici los que han sortit de les universitats.

A nosaltres nos sembla que totes les classes porten son contingent, i que a totes elles podria dir-se-li lo que Jesús als que acusaven a la dona adúltera, en la seguretat de que cap d'elles tiraria la primera pedra.

Les causes de la política d'ofici i de l'empleomania no són pas les universitats; són molt més fondes. Una i altra són filles del nostre estat social. Des de fa molts segles la nostra gent viu com entontida, i a falta de negocis decents i útils, té de dedicar-se al «negoci» de la política o de l'administració pública. A Espanya és més fàcil fer-se jefe de partit o de banderia que crear un establiment industrial o mercantil, i tothom busca lo més fàcil. La immoralitat que ens mata desapareixerà sols lo dia en què s'obrin negocis.

De manera que amb la supressió d'universitats sols lograríem que els que se'n van a la política o a l'empleo, hi anessin amb menos il·lustració encara, i si avui anem malament, ¿com aniríem allavors?

Lo que hi ha és que les nostres universitats no són tals universitats i mereixen radicals reformes; lo que hi ha és que les universitats per si soles no basten per a la il·lustració general, sinó que deuen crear-se altres establiments en què s'ensenyin altres rams de les arts i de les ciències; lo que hi ha és que necessitem sobretot instrucció pràctica i d'aplicació, i que enlloc se'ns dóna; lo que hi ha és que aixís com en moltes altres coses volem imitar als estrangers, deuríem també imitar-los en lo que es refereix a establiments d'ensenyança. Fomenti's amb lleis sàvies l'agricultura, lo comerç i la indústria; faci's de modo que aquestos rams siguin verdaders negocis, i molts dels que avui se dediquen a pertorbar al país, en busca d'una posició social, canviaran de rumbo. Creïn-se negocis decents i desapareixerà la immoralitat.

No ens sobren, no, universitats. Lo que falta és posar-les a l'altura del dia. Busquin-se bons professors, i obligui-se'ls a treballar. Si a Espanya no en tenim, anem

a buscar-los allí on siguin, en lo que no farem més que imitar a nacions més avançades que la nostra. Lo que falta és crear altres institucions que completin l'obra universitària i obrin nous camins a l'activitat.

Però mentres això no es faci, conservem lo poc que tenim. Al fi i al cap, entre un advocat sense plets o un metge sense malalts i un *paseante en corte*, que ni tan sols ha saludat les ciències, són molt preferibles los primers, que quan menos saben alguna cosa.

La idea del senyor Duran i Bas no és nova. Va ja practicar-la l'absolutisme de Ferran VII, sols que aquest estigué més lògic. No es concebeix, en efecte, la supressió de les universitats sense la creació d'acadèmies de tauromàquia.

L'Amic de cada Festa
Diari Català, 22 de febrer de 1880
Cultura i societat, 1985

CLAVÉ

Avui és l'aniversari d'una pèrdua dolorosa per Catalunya. Lo dia 24 de febrer de 1874 morí lo nostre gran artista d'aquest segle, en Josep Anselm Clavé.

Les obres d'en Clavé, lluny de perdre, guanyen a mida que va transcorrent temps. Algunes d'elles, quan fa anys que no s'han sentit, arriben a enyorar-se.

I és que en Clavé era un verdader geni. Dotat d'una personalitat vigorosa, logrà imprimir-la en totes ses obres. Músic i poeta, se troba en sos coros i composicions una harmonia tan perfecta entre la inspiració literària i la musical, que a ella principalment se deu la profunda impressió que causen. Per això sens dubte ha dit un de sos biògrafs que no pot jutjar-se'l sinó com a músic i poeta a la vegada.

Tant és aixís que basta recordar-se d'un fragment de sos versos perquè ens vingui a la memòria la melodia amb què en Clavé els expressa, i al contrari. De segur que si com a mostra del sentiment amb què canta l'amor copiéssim una estrofa de *La queixa d'amor*, com per exemple:

No bé t'he mirat,
 pitera nineta,
 tos ulls han forjat
 bullenta sageta
 que el cor m'ha cremat.

O bé aquesta altra:

¡Endolça ma sort,
pastora galana!
¡Com nàufrag lo port,
mon pit te demana
plorant un conhort!

De segur, repetim, que cap dels nostres lectors que hagi sentit algunes vegades los cants d'en Clavé, deixarà de recordar les dolcíssimes notes de l'inspirat idil·li, i al llegir los versos les taral·lejarà interiorment.

I lo mateix que havem dit d'aqueixa composició, podríem dir de totes les demés.

Faci's, sinó, la prova amb la següent estrofa:

¡Ai! que hermosa és la nineta
que entre flors tranquil·la dorm!
amorosa rialleta
sos llavis mou.
¡Ai! potser en llur seny vaguen
bells records d'infantils jocs!
¡Ai! potser son somni halaguen
amants records.

I de segur que tots los amants de l'art recordaran l'hermosa melodia del *Somni d'una verge*, com si els indiquessin la primera ratlla de la *Nina dels ulls blaus*, sos llavis donarien pas a sa preciosa cantilena.

Per lo dit podrà pensar-se que en Clavé era el cantor dels afectes dolços, i realment aixís ho creiem nosaltres. Sempre que canta l'amor, l'enyorament, les escenes tranquil·les del camp, està verdaderament inimitable. Per nosaltres les *Flors de maig*; les ja anomenades *Queixa d'amor*, *Nineta dels ulls blaus* i *Somni d'una verge*, lo *De bon matí* i *Cap al tard*, *Les nines del Ter*, la *Brema*, etc., etc., són les més hermoses perles de sa corona artística. Això, amb tot, no vol dir que en Clavé no toqués, i molt bé, altres gèneros. Poeta de l'amor i de la dolçura, com en Bellini, s'alça de vegades fins a l'èpic; i si l'autor de la *Sonàmbula* i la *Beatrice di Tenda* s'entusiasma fins a produir los crits de guerra de *Norma* o el duo de les banderes dels *Puritanos*, lo cantor de les *Flors de maig* ens donà en *Los nêts dels almogàvers* un cant patriòtic català que no deixa d'alçar-nos de l'assiento cada vegada que el sentim. Artista verdader, toca tots los gèneros, i si un dia amb *Les gales del Cinca* nos demostra que sap assimilar-se los cants populars d'altres terres, un altre dia amb la *Revolució*, *La Marsellesa* i el *Glòria a Espanya!* diu a tothom que el cantor de la tendresa sent també vibrar fortament en son cor lo patriotisme i l'amor a la humanitat i al progrés, a què dedicà, com a home, tota sa vida.

En Clavé era fill de ses obres, com ho són en general tots los genis de debò. Nat en Barcelona lo dia 21 d'abril de 1824, en un piset de la casa que avui ocupa la sucursal del Banc d'Espanya i fill d'un pobre magatzemer i serrador de fusta, sa infància transcorregué com la de tots los fills de pobres. A 14 anys era aprenent torner, ofici que es veié obligat a abandonar a causa de sa poca salut i falta de vista.

Afiliat als partits més avançats, començà des de molt jove a sofrir persecucions, de manera que en 1845 se trobà pres en la torre de la Ciutadella, en quals lúgubres calabossos concebí i madurà lo projecte de regeneració de la classe obrera per medi de la música, i des de que sortí no deixà ni un sol moment de formar i dirigir societats. Començà per la titulada *Aurora* i allavores escrigué la col·lecció popular titulada *El cantor de les hermoses*. Aixís seguí fins l'any 1850, en què creà baix lo nom de La Fraternitat la primera societat coral d'Espanya, societat que es transformà més tard, o sigui en 1857, en la d'Euterpe, que subsisteix encara, i en la que començà a compondre generalment sobre lletra catalana.

No és nostre intent escriure una biografia d'en Clavé, per lo que prescindim de totes les peripècies i lluites que tingué de sostenir. Començà amb res i ho creà tot, sens poder comptar amb cap apoio i tenint, en canvi, contra d'ell no sols los entrebancs que sempre troba el geni, sinó els que s'oposen al pas del mateix quan se proposa una idea generosa i avançada. Res, no obstant, pogué deturar a en Clavé, que si en 1860 logrà reunir en la primera festival una massa de 200 coristes i 150 músics (que en la de l'any següent s'elevaren ja a 420 dels primers i 180 dels segons, per transformar-se en lo tercer, en l'any 1862, en 1.200 cantants i 260 executants), arribà a l'apogeo de sa glòria en la quarta festival, en la que agrupà a son voltant a 57 societats corals que feien un núcle de 2.090 coristes acompanyats per una banda de 300 professors. Aquell dia en Clavé pogué alabar-se d'haver fet com a home i com a artista lo que no tenia en la nostra terra cap precedent que se li acostés ni de lluny.

Les obres que deixà en Clavé són innumerables. Lo catàleg que tenim a la vista ne detalla 161, que poden classificar-se en coros a veus soles i amb acompanyament d'orquestra, coros amb solos, peces de ball i arreglos.

L'última obra d'en Clavé fou la serenata a veus soles *Goigs i planys*, estrenada en 1873 enmig de l'agitació política d'aquella època. L'única romança sobre lletra catalana que es conserva és l'*Enyorament*, preciosa melodia de la qual publiquem la lletra a continuació.

ENYORAMENT

Sento en mi greu frisança,
 viu s'insinua
 fer malestar;
 tot lo del món me cansa,
 lo cor se'm nua,
 i ai! vull plorar.

Jo bé avorresc la vida,
 trista aflaqueixo
 terriblement;
 i ai! ma mare afligida
 diu que pateixo
 d'enyorament.
 Cert que és un fer turment
 lo mal d'ausència;
 cert que és un fer turment
 l'enyorament.
 Ronc sonà un crit de guerra
 que ai! va robar-me
 lo promès meu.
 Pobre! des llunyà terra
 sempre estimar-me
 promet per Déu.
 Des llavors sens sossego
 febrosa abrumo
 mon pensament.
 Jorn i nit per ell prego
 i ai! me consumo
 d'enyorament.
 Cert que és un fer turment
 lo mal d'ausència;
 cert que és un fer turment
 l'enyorament.
 Los aucellets no canten
 pas com solien;
 trist surt lo sol.
 Les flors als ulls no encanten
 ni olors m'envien;
 tot vesteix dol.
 Presa de greu fatiga
 soleta ploro
 mon goig ausent.
 Ell a tornar molt triga
 i en tant jo moro
 d'enyorament.
 Cert que és un fer turment
 lo mal d'ausència;
 cert que és un fer turment
 l'enyorament.

Aquest era en Clavé. ¡Vegi's amb quanta raó havem començat dient que el dia d'avui és un dia de dol per Catalunya!

V. A.

Diari Català, 24 de febrer de 1880

CONCERTS O VETLLADES MUSICALS (I i II)

Al dar compte de la primera vetllada musical en l'Ateneu Barcelonès, diguérem que ens ocupàriem del programa. Anem a fer-ho.

Lo programa que ja coneixen los nostres lectors, puix lo donàrem en les columnes del *Diari*, és típic dels que acostumen fer certs músics de la nostra terra quan organitzen vetllades. Això ens permetrà que les nostres apreciacions puguin ser generals.

Los tals músics se creuen que el verdader art i el gust del públic estan sempre renyits. No es busqui, doncs, en los programes que formen cap peça que hagi fet o pugui fer les delícies del públic; han de formar-los exclusivament d'aquelles en què ells hi troben mèrit, que són (per ells, s'entén) tant més bones com menos agraden.

De lo que en resulta que tals concerts o vetllades no van cap enlloc, puix que ni interessen lo cor ni el cap dels que els escolten. No interessen lo cor perquè les peces que els formen, amb molt comptades excepcions, no són apassionades ni tan sols sentimentals; perquè són producte del treball i no fruit de la inspiració. No interessen lo cap perquè a la formació dels programes no hi presideix cap pensament ni objecte. En ells se fan les barreges més estranyes e immotivades: al costat dels noms del Haydn, mestre d'un segle i mig enrere, i d'en Schubert, melodista de principis de l'actual, hi posen los de Gounod i Wagner, que encara no han sigut jutjats definitivament sinó en molt poques obres, i entre uns i altres hi fiquen vàrios autors quals noms no han passat encara del coneixement dels iniciats. ¿Què pot treure's, doncs, de l'audició de tal barreja, que no dóna idea de cap època, de cap escola ni sistema, ni de cap geni dels que han influït en la marxa de l'art? No se'n pot treure res més que sortir-ne los oients amoïnats, però amb l'obligació de dir que ha sigut cosa bona, baix pena de passar plaça d'ignorants i d'estúpids.

No es vagi per lo dit a creure que nosaltres volguéssim que en los concerts o vetllades no es toqués més que peces d'òpera molt sentides; no. Lo que voldríem

és que quan los dóna una corporació com l'Ateneu Barcelonès, servissin d'alguna cosa. En lloc dels programes de què ens queixem, ne voldríem d'altres formats obeint a algun criteri, i de qual audició se'n tragués a un temps goig e il·lustració. Agrupin-se gèneros, vagi's per autors, descriguin-se èpoques; procuri's que lo que es faci sentir, a més de ser de primera força, no se senti enlloc més, i acompanyi's l'audició amb les explicacions o datos necessaris. Les dues branques més importants de la música són la dramàtica i la d'església. Los segles xvii i xviii, per exemple, foren èpoques brillants per la primera i podrien dar lloc a vàries vetllades interessantíssimes, com lo darien també les grans composicions religioses dels temps en què la fe era més viva, i les catedrals i esglésies, començant per lo Vaticà, estaven en l'apogeo de l'esplendor.

Per més que els gèneros no siguin tan importants com los dits, podrien dar-se algunes vetllades d'interès sobre la música d'orquestra reduïda, agafant la *di camera* genuïna, o sigui de l'època en què es produïa en certs països per falta d'elements per obres més complicades, i no la que es compon avui en què no té ja raó de ser lo gènere, per haver-ne vingut d'altres molt més perfeccionats i acomodats per sa brillantor a la cultura moderna. La música d'orga, *verbi gratia*, també podria dar peu a alguna acadèmia, fent sentir les composicions més notables en lo mateix grandios instrument per què foren escrites.

Molts altres camins podrien emprendre's per donar interès a les vetllades. En Meyerbeer, per exemple, és conegut de la generació actual baix un sol punt de vista. ¿Quin interès no tindria una audició de lo que féu en sa primera època, quan era imitador del modo de fer rossinià? D'en Bellini, lo gran reformador de la música dramàtica en aquest segle, ne coneixem sols les dues o tres òperes que poden executar los cantants d'avui. ¿Per què en alguna vetllada no podria fer-se'ns conèixer les que no es representen ja? ¿Podria dar-se vetllada més amena que la que ens transportés als temps de Rousseau, i ens fes sentir alguns trossos dels que tan profundament dividiren als filharmònics en Gluckites i Puccinistes?

Molt més podríem dir sobre l'assumpto, que s'hi presta, però temem fer-nos pesats. Nos limitem, doncs, a recomanar a la il·lustrada direcció de l'Ateneu Barcelonès les apuntacions fetes, en la seguretat de que si les atengués, prestaria tribut a la més simpàtica de les belles arts, i proporcionaria ratos agradabilíssims als que per ella s'apassionen.

Deixi's d'exclusivismes, que tal vegada li aconsellaran alguns, i que no són fills de res més que de la vulgaritat o de la ignorància vanitosa. Lo món de l'art té punts de vista innumerables, i el que sols vol prendre'n un, se priva tontament d'infinat de sensacions i d'impressions. Grans són les simfonies d'en Beethoven i del Haydn, i les sonates d'en Mozart, però no ho són menos, encara que en distint gènere, les grandioses concepcions d'en Rossini, les inimitables inspiracions d'en Bellini, los brillants arranques d'en Verdi. Si causen impressió la simfonia pastoral d'en Beethoven i alguns trossos de la *Creació* del Haydn, no la causen menor los

crits de guerra de Norma, los apassionadíssims accents de la Sonàmbula, los tristos sospirs de Desdèmona, o la picaresca desemboltura del Figaro, del don Basilio i de Rosina. Bons trossos té la música que «arcaicament» s'anomena clàssica, però no els té inferiors la que avui és desdenyada pels «savis». Sostenir que sols deuen sentir-se peces de Händel o d'en Weber, i deixar-se de racó, *verbi gratia*, lo gran concertant de la Luccia, lo quarteto del *Rigoletto*, i fins lo *Miserere* del Trovador i molts números de la *Traviata*, és lo mateix que sostenir en pintura que perquè agrada un quadro de Velázquez, de Rembrandt o de Rubens, deu esborrar-se o fer-se miques lo *Judici final* de la Sixtina, *La Cena* del Vinci, lo *Sant Geroni* del Correggio i l'*Escola d'Atenes* del Vaticà.

Però no sols lo dit és digne de ser conegut en música, sinó moltes altres coses. Les *fugues* dels Bachs, les misses del Palestrina, les obres del Pergolesi, del Paisiello, dels Leos, dels Porpores, d'en Cimarosa, etc., etc. han influït tant en la marxa de l'art com lo que els «savis» consellers de la Junta de l'Ateneu creuen «exclusivament» digne de l'atenció de les persones il·lustrades, i molt més que totes aqueixes «celebritats» que són sols conegudes a casa seva i en lo petit còrcol que s'empunya en fer entrar lo clau per la cabota.

Si la Junta de l'Ateneu s'inspirés en l'amplitud de mires que li aconsellem, ses vetllades artístiques se convertirien en verdaderes solemnitats, a més de contribuir a desterrar de la nostra terra aqueix exagerat *germanisme*, que fa semblar que en arts, i en ciències, i en tot, no hagi sortit res sinó de la gent del nord d'Europa, que mal que els pesi a ells i a sos idòlatres, disten per ara, i molt, d'haver contribuït a l'adelanto tant com la gent del migdia; i que, per lo que es refereix a música, han anat tan de pressa cap avall que als pocs anys d'haver-se apoderat de la dramàtica, l'han portada al trist estat d'avui en què estan tots los teatros agonitzant per falta de produccions i d'artistes que les cantin.

Lo *germanisme* exagerat pogué enlluernar-nos una temporada, però luego que la vista se'ns hi ha acostumat, hem vist lo que en realitat és i representa. En arts, sobretot, faran lo que vulguin, però mai les neus de ses muntanyes podran suplir lo calor del sol de Grècia, d'Itàlia i de les demés regions del migdia.

Thales

Diari Català, 24 de febrer de 1880

II

Amb motiu de l'article que publicàrem en lo *Diari* fa pocs dies relativament als programes que acostumen fer-se per concerts i vetllades, han vingut a trobar-nos alguns socis de l'Ateneu Barcelonès manifestant-nos que el plan que proposàvem era magnífic si fos realitzable; però que per desgràcia no és tan fàcil com sembla trobar moltes de les composicions que han fet època en lo món musical, essent encara més difícil l'executar-les de la manera deguda.

Nos férem càrrec de l'objecció i la contestàrem amb los datos que de moment nos vingueren a la memòria, en vista dels quals dits socis nos comprometeren a fer-los públics, i aixís anem a fer-ho.

En primer lloc, los recordarem que Barcelona té teatro líric des de fa més d'un segle, i que és de suposar que en sos arxius se conservin una gran munió de les *partitures* que allí es representaren.

Allí —los diguérem— ha d'haver-hi les òperes rossinianas d'en Meyerbeer, com per exemple *Il crociato in Egitto*, que fou molt aplaudida pels nostres pares; allí han d'estar les no menos aplaudides del nostre compatrici Carnicer, aixís com les del malaurat Cuyàs se troben també en Barcelona. En lo mateix Teatro Principal s'han fet en distintes èpoques concerts de música sacra i d'altres gèneros, i en los mateixos arxius han d'existir, per consegüent, les partitures.

Però ademés dels arxius dels teatros n'existeixen d'altres en Barcelona. Si per un costat en los d'església s'hi han de trobar coses notables, com en lo de l'escolania de la Mercè ha d'haver-hi les composicions de l'Andreví, i en lo de la catedral moltes d'en Vilanova, per altre costat, en la nostra ciutat, realment filharmònica, no hi falten aficionats a col·leccionar. Amb poc treball podria trobar-se on ha anat a parar la notable biblioteca d'un dels directors de l'escola de cegos.

Però sense anar tan lluny lo reputat mestre Tintorer, que és lo que ens ve ara a la memòria, té reunida una col·lecció de música d'autors espanyols antics, que per si sola bastaria per dar amenitat e interès a vàries vetllades.

Però a l'ocupar-nos d'arxius no podem deixar de parlar del de Montserrat, del que ningú es recorda. Aquella escolania, avui en completa decadència i ja cadàver, fou una de les primeres escoles de música d'Europa, i gosà en son temps de gran renom i preponderància. Si en la nostra terra algú s'ocupés d'aquesta mena de treballs i s'entretingués en escorcollar los arxius de Montserrat, ¡quantes joies musicals no hi trobaria! Basti dir que ens consta que fa pocs anys hi havia composicions *inèdites* del cèlebre Haydn, que estigué en correspondència amb los mestres del monestir català, i que allí deuen estar, menjant-se-les la pols, si no han desaparegut com fóra molt fàcil. ¿Quin concert més important no donaria l'Ateneu si logrés adquirir algunes d'aquelles composicions i fer-les conèixer no sols al públic de Barcelona, sinó al món musical?

Però separem-nos dels arxius i entrem en un altre terreny. No volem sortir de la nostra terra, i ens trobarem amb que los treballs d'un català poden oferir matèria per algunes vetllades. Lo tenor Pagans, al retirar-se de l'escena lírica, anà a establir-se en París com a mestre de cant. Doncs bé, lo nostre compatrici, a força de treball i constància, logrà reunir en un sol volum, arreglades per cant i piano, les peces més notables de les òperes dels segles xvii i xviii, ordenades per ordre cronològic. A pesar de que el volum se ven a poques pessetes en París i en Milà, és prou possible que no hagi arribat a Barcelona, on los músics en general prefereixen les americanes i la música que no entenen, a la que ofereix algun interès històric o d'altra mena.

Respecte a l'execució de les peces en què hi entrin veus humanes, creiem lo problema de facilíssima resolució. Los que anirien a escoltar-les hi anirien moguts per l'amor a l'art i l'interès per la història, i no exigirien una execució teatral. Poden, doncs, molt bé executar-les cantants de *capella* o altres que coneguin bé el solfeig.

Això és lo que de moment responguérem als socis de l'Ateneu que ens interpel·laren, i a això limitem lo present article, deixant per una altra ocasió molts datos que podríem afegir-hi.

Thales

Diari Català, 13 de març de 1880

LA UNIFICACIÓ DE CODIS

No podia deixar de sortir, i ja ha sortit a la superfície. Ja tenim per mil·lèsima vegada plantejada la qüestió d'unificació dels nostres codis civils.

La gent de Madrid no sap acabar-se que hi hagi alguna cosa, per insignificant que sigui, en què sa voluntat no s'imposi. Per això és que no ha perdut mai l'ocasió d'intentar arrencar a les províncies l'últim resto que els queda de sa antiga autonomia.

Ho esperàvem. Ocupant lo poder lo senyor Cánovas, un home a qui sos aduldors han fet creure que és una figura, a pesar de que els fets s'empenyin en demostrar lo contrari; un polític mitjà a qui l'olor de l'incens ha emborratxat fins al punt de persuadir-lo de que es pot tractar de tu amb los Cavours, amb los Bismarcks i amb los Metternichs, no podia deixar de ressuscitar la gran qüestió madrilenya. ¿Per què ha d'haver-hi regions amb lleis civils distintes? ¿Per què la llei de la cort, la llei castellana, no ha de ser d'observància general? —¿Què hi fa —s'haurà dit a si mateix lo senyor Cánovas— que lo que em proposo no pogués conseguir-ho Felip V després de la victòria, ni els legisladors de l'any 12, del 20, del 35 o del 69 enmig de l'entusiasme? ¡Tots aquestos eren una colla de pigmeos, i jo sóc el gegant de les generacions presents, passades i futures!

I tenim ja el decret en campanya. A l'antiga comissió de codificació, s'hi afegien alguns advocats de les províncies forals (les anomenem aixís per entendre'ns), si és que se'n troben que vulguin servir de comparses, i aquestos, units a la comissió, han d'estudiar lo projecte d'unificació i presentar-lo tan aviat com puguin. No dubtem de que el govern del senyor Cánovas, luego de publicat lo decret, s'haurà trobat millor, en la creència d'haver plantat, com diuen los castellans, una pica en Flandes.

Si la nostra veu pogués arribar fins a tan alts personatges, los hi diríem que el seu projecte ha produït un efecte tan grandios en Catalunya... que quasi bé ningú se n'ha adonat, i que els pocs que hi han parat atenció l'han rebut amb la més estrepitosa riallada.

Però no es vagi a creure que ens ne riguem perquè haguem perdut ja tot carinyo a lleis, institucions i costums que tan poderosament han contribuït a fer-nos distints dels restants habitants d'Espanya; res d'això. La nostra rialla és la mateixa que fa una persona racional quan veu a una criatura de sis anys empenyant-se en aixecar de terra un pes de deu quintars, i fent esforços i mueques per conseguir lo que no és per ses mans infantils i delicades. Lo govern, en lo cas present, és la criatura, i el dret foral, lo pes no de deu sinó de deu mil quintars.

Si la cosa fos sèria, si discutíssim amb gent que no fossin polítics de Madrid, lo prendríem per la part formal, i ompliríem no articles sinó tomos, demostrant l'absurdo de la unificació de les lleis civils en la nostra pàtria. Allavors los hi provaríem que ni la ciència va avui cap a la uniformitat, ni aconsella que en Espanya estiguem tots subjectes als mateixos codis. Los diríem, apoiant les nostres afirmacions en gran abundància de datos, que cada regió d'Espanya té lo seu modo de ser especial, i que ni una llei ni un decret esborren les diferències que es basen en la història, en les tradicions i en los interessos. Però ¿què en trauríem de tot això, si ni tan sols nos entendrien? Lo projecte de Madrid no passa de ser un xiste, i un xiste no es rep d'altra manera que amb una riallada.

Riem, doncs, i quedem per ara molt tranquils. Res hi fa que el senyor Cánovas i sos amics hagin cregut fer un acte d'habilitat notable, consignant que no volen destruir lo dret foral, sinó, al contrari, consagrar-lo en lo gran monument de la unificació; res que hagin volgut temptar la vanitat d'alguns advocats de les províncies que guarden lleis pròpies. Tals habilitats no ens han enlluernat ni un sol moment.

Consti, doncs, que per ara quedem molt tranquils, i que amb la major calma veurem que la Comissió es reuneix a Madrid, i delibera i acorda. I ho veurem amb tanta tranquil·litat perquè tenim la seguretat absoluta, absolutíssima de que la gent actual és un bon tros menos potent que l'absolutisme del segle passat i que el constitucionalisme dels períodos d'entusiasme del present, i que per lo tant res podrà contra les legislacions forals que subsisteixen.

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 29 de febrer de 1880

Articles polítics, 1984

MÉS SOBRE LA REFORMA DE BARCELONA (I I II)

D'ençà que es posà a l'ordre del dia la reforma de la nostra ciutat per la presentació dels plans del senyor Baixeras, cada u hi ha dit lo que més hi ha sapigut, i ens han posat ja en lo cas de poder formar concepte. Tothom que podia exposar alguna idea o pensament ha acudit a la tribuna de l'Ateneu Barcelonès i des d'allí ho ha fet saber al públic.

¿Què ha resultat de tal discussió? ¿Què podem esperar de la gent activa que s'ocupa de la qüestió més important per Barcelona?

Sentim haver de respondre a tals preguntes, perquè obligats pel nostre caràcter i temperament a no amagar la veritat, havem de dir-la encara que sigui dura. De tal discussió no n'ha resultat res que valgués la pena, i no podem fundar cap esperança en lo que ens han manifestat los que en les qüestions de reforma s'ocupen.

En la discussió de l'Ateneu Barcelonès s'han sentit discursos florits, però completament buits d'idees. S'ha parlat molt i es parlarà molt encara, i si es vol garbellar lo que s'ha dit, tot lo gra que es recullí podrà embolicar-se amb una fulla de julivert. Qualsevol diria que els catalans d'avui havem perdut lo temperament pràctic que ens enaltia i ens dava superioritat indisputable sobre les demés províncies espanyoles.

Miri's la cosa pel cantó que es vulgui, los bons desitjos de la Junta de l'Ateneu, que ens complaem en reconèixer en aquesta qüestió com en moltes altres, s'han estrellat davant de les poques idees que s'havien preconcebut. De tot lo que s'ha dit en la discussió sobre la reforma, sols n'han resultat varies vulgaritats i un gran negoci. Per suposat que lo negoci és lo que procuren los que detràs del senyor Baixeras s'amaguen.

I diem que sols n'han resultat vulgaritats perquè ningú ha mostrat punts de vista generals ni de transcendència. Quan pujava a la tribuna un metge, per exemple, no sortien de la seva boca més que quatre llocs comuns d'higiene, i no sabia veure en la reforma altra cosa que la qüestió sanitària, i encara mirada baixa un punt de vista raquític. Si hi pujava un arquitecto, no sabia dir més sinó que els plans d'en Baixeras tenen unes línees més o menos apartades de l'art convencional que han posat en boga. Si el que hi pujava era un que no fos metge ni arquitecto, s'ocupava sols de la part econòmica, o es deia admirador del projecte d'en Cerdà, defensant-lo amb los mateixos arguments amb què aquest estudiós enginyer preparava una ciutat per un milió d'ànimes, que són per ara, i per desgràcia seran durant molt temps, imaginàries. Resumen, que ningú hi portava pensaments propis ni complets.

En la discussió de què ens ocupem no s'abordà cap problema dels de verdadera transcendència per la nostra ciutat. ¿Té d'aspirar aquesta a tornar a ser marítima? Allavores la reforma ha de prendre per base la mar que la banya, i fer de manera que la ciutat que resulti de les transformacions sigui apta per utilitzar la mar. ¿Té de mantenir-se sempre més exclusivament filant i teixint cotó? Allavores la reforma pot ser completament distinta. Si hem de ser comerciants, nos convé acostar-nos al mar; si hem de ser fabricants, nos convé fugir-ne. En lo primer cas, lo centre natural de Barcelona és lo pla de Palacio, o si es vol la plaça de la Pau. En lo segon cas pot ser-ho per ara la plaça de Catalunya, i el dia en què el somni del milió d'habitants fos una veritat, ho fóra lo gran espai projectat en lo Clot baix lo títol de plaça de les Glòries Catalanes.

Si amb la pobresa de pensaments que s'ha demostrat fins ara se procedeix a la reforma, res hi guanyarà Barcelona, o si alguna cosa hi guanya no compensarà els sacrificis que costarà a la ciutat i als particulars. ¿Què en traurem de tenir un o dos carrers amples i tirats a cordill, si no van enlloc ni ens serveixen de gran cosa? Una ciutat ha de ser un tot harmònic, i aquesta harmonia no dependeix de que una de les parts sigui més o menos espaiosa, ni de que alguns carrers tinguin la línea recta. L'harmonia neix de que tot tendeixi al fi general que la ciutat se proposa.

No volem dir més per avui, puix creiem que l'indicat basta per a convèncer-nos de que per ara no estem preparats per la reforma. L'assumpto és de més transcendència de lo que sembla, i res hi perdríem en meditar una estona abans d'emprendre'l. Si comencem malament lo disbarat, luego no tindria remei.

Si a Barcelona tinguéssim un ajuntament com cal; si no se'ns hagués atravesat lo senyor Baixeras, amb lo que porta darrere seu; si la reforma no fos, com molt gràficament s'ha dit, l'edició barcelonina del camí de ferro del nord-oest, proposaríem lo que al nostre entendre deuria fer-se. Deuria començar-se per una informació amplíssima, oral i escrita, sobre lo que deu ésser Barcelona; deuria seguir-se per obrir un concurs tan ample com la informació, i al que es cridés a tothom, arquitecto i no arquitecto, espanyol o estranger, per veure si de tot això ne sortia algun pensament.

De totes maneres, fins que aquest fos concret i clarament formulat, no deuria començar-se a tirar la primera pedra de la reforma total a terra. Tot lo més que podria fer-se fóra obrir alguna via, si tanta necessitat tenim de vies, deixant per més tard l'entrar en lo restant.

Això fóra lo lògic. ¿Se farà? Temem que no, perquè lo *Donon* barceloní, lluny de cedir s'apresta a la lluita. ¡Quina vergonya per Barcelona si arribés a imposar-se-li un senyor Baixeras!

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 7 de març de 1880

II

Si el diumenge passat nos mostràrem desalentats per la pobresa de pensament que s'havia posat de relleu en la discussió oberta en l'Ateneu Barcelonès per tractar de la reforma de Barcelona, avui nos toca dir a poca diferència lo mateix relativament als plans que hi ha exposats en la galeria de Ca la Ciutat. Los havem examinat amb la detenció deguda, i no vacil·lem en afirmar que cap d'ells resol lo problema plantejat, ni tan sols s'hi acosta.

Per apoiar aquesta afirmació no necessitem fer un anàlisi detallat dels projectes exposats, puix que ens bastarà tractar la qüestió baix un punt de vista general.

Cinc són los projectes: lo del senyor Baixeras; un del senyor Garriga; un altre d'aquest mateix junt amb lo senyor Abril; un de don August Font, i un dels senyors Cabañes i Abril.

En primer lloc, cap dels projectes se destaca dels altres. Tots ells, mirats en globus, se semblen en lo que toca a la reforma de la part antiga de la ciutat. Tots ells projecten vies i més vies, tirades a dret fil i en línia recta, però que en general no se sap a on van ni per què serveixen. Cap d'ells té idea clara de lo que ha de ser Barcelona. Un n'hi ha que sembla voldria convertir-la en ciutat marítima de primeríssim ordre, puix que transforma la Barceloneta en una illa, unida amb la ciutat sols per un pont giratori sobre un gran canal, que enllaçaria los ports actuals amb los que son autor projecta en la platja de la mar vella i en una extensió de prop de dos quilòmetros. Doncs bé: en aquest projecte, que si fos realitzat suposaria en lo nostre port tant moviment com en lo de Liverpool i molt més que en lo de Marsella, les reformes que proposa en la ciutat antiga no tenen quasi cap relació amb tanta grandesa marítima. A més de lo dit, tal projecte, que és del senyor Garriga (don Miquel), porta la fetxa de 1876, lo que sembla indicar que s'ha refundit en l'altre projecte, que firmat per lo mateix arquitecto, junt amb lo senyor Buigas, porta la fetxa d'aquest any, i que està allí sols exposat com un estudi retrospectiu. En la refundició desapareixen les poques reformes del casco vell que tenien per objecte posar-lo amb relació amb los ports, puix que havent-se ja quasi terminat lo *parque*, aquest ocupa tota la part que donaria al bell mig dels ports en projecte.

Dels demás planos exposats sols pot dir-se que més o menos parteixen de les mateixes bases que el del cèlebre senyor Baixeras. Lo que firmen los senyors Cabañes (D. Emilio) i Abril (D. Joan) tira també mig Barcelona a terra. Lo de don August Font té la ventatja de ser menos *soterrador* i d'establir en lo pla de la Boqueria un gran centre, que vindria a fer de Barcelona una ciutat radiada, que és la forma més convenient per una població quan no passa de tres-centes mil ànimes. No es cregui per lo dit que vulguem dar-lo per bo; tot lo més que concediríem és que tal vegada és lo menos dolent, per la senzilla raó de que és menos exagerat que els altres; però tampoc obeeix a cap pensament ni porta cap idea.

En segon lloc, com pot comprendre's per lo fins aquí exposat, tots los projectes de què ens ocupem semblen obra d'andalusos. Sos autors treballen sobre el casc

de Barcelona, com si la nostra ciutat no existís més que sobre el paper. La major part tiren per terra en tot o en part potser tres o quatre mil cases. Suposant que aquestes tinguin unes amb altres tres mil pams, resulta que per la reforma haurien de reedificar-se dotze milions de pams quadrats, que a tres duros cada un, o poc menys, importarien un gasto de trenta a quaranta milions de duros. ¿Pot avui Barcelona gastar aquesta quantitat enorme? Suposant que pogués gastar-la, ¿li convindria distreure-la de la indústria i del comerç?

Naturalment que totes aquestes qüestions estan molt massa altes per l'Ajuntament actual i pel senyor Baixeras. Si Barcelona s'arruïnés per reformar-se, ¿hi perdrien alguna cosa? ¡Molt fóra que no hi guanyessin, puix que la cosa, com a negoci, està ben pensada!

Després de vistos, doncs, los projectes exposats en la Casa de la Ciutat, nos afirmem en lo que diguérem l'últim diumenge. No tenint, com no tenim, cap pensament concret ni que valgui la pena, no podem emprendre la reforma en gran escala. Tot lo més que podria fer-se fóra obrir alguna via, si tanta necessitat ne tenim, deixant per més tard l'entrar en lo restant.

Si d'altra manera es procedeix, una gran part de la propietat de Barcelona quedarà amb una espasa de Dàmocles penjada damunt d'ella, o sigui amenaçada per un projecte de reforma, que no arribaria a portar-se a efecte sinó en quant donés suc pels que espremerien lo negoci.

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 14 de març de 1880

ALARMA INFUNDADA

A hir una «última hora» d'un diari d'aquesta localitat, en la que es deia que en la província de Girona s'havia aixecat una partida bastant numerosa i ben armada, dongué lloc a certa alarma.

Per més que la notícia nos va estranyar, acudírem no sols als centres oficials, sinó també a veure a algunes persones relacionades en aquella província, i realment nos convencérem de que la dita notícia era falsa. Vingué luego a confirmar-nos en aquesta creència un ofici que rebérem del Govern Civil, en què se'ns diu que el periòdic que havia dat l'«última hora» estava denunciat, havent sigut seqüestrats sos números.

Tal vegada haurà donat peu a la notícia inexacta l'estat de l'Empordà amb mo-

tiu de la conducta que segueix la comissió per l'extinció de la fil·loxera, que presideix lo senyor Miret. I, en efecte, en lo periòdic *El Impenitente* de Figueres, corresponent a abans-d'ahir, hi llegim lo següent:

«Al moment de tancar aquest número rebem la notícia d'una sangrenta col·lisió haguda entre alguns propietaris i els encarregats [de] practicar les operacions d'extingir la fil·loxera en lo terme de Rabós. Se parla d'un mort i dos ferits. Deplorem, si és cert, lo fet, que per altra part tindriem lo major gust en poder-lo desmentir o atenuar.»

Les notícies particulars que tenim nos diuen que realment hi ha bastanta agitació entre els propietaris de vinyes, ja que ha corregut entre ells la veu de que la comissió no es proposa res més que matar los ceps, d'una manera vergonyant, o sigui dient que vol curar-los de la fil·loxera. No sols aplica lo sulfur de carbó, sinó també la *neolina*, una i altra a dosis tan carregades que són un verdader tòxic o vereno pels ceps, que no tarden en morir-se; de lo que en resulta que, sens dir-ho, se desposseeix als propietaris de ses vinyes, sens indemnitzar-los com fóra de dret.

Comprenem que si la utilitat general aconsella l'expropiació, s'expropiï als viticultors; comprendrien fins la *zona* que volia temps atràs establir lo senyor Miret, per oposar-se a la invasió fil·loxèrica; però en un i altre cas deuria dir-se, i començar-se per indemnitzar. Lo que no comprendriem és que, dient que es va a matar la fil·loxera, real i verdaderament se matessin les plantes fil·loxerades.

Si hi ha hagut col·lisió, la lamentem, però nos l'expliquem. «Qui perd lo seu, perd lo seny», diu un adagi català, i no fóra estrany que l'extinció vergonyant de les vinyes de l'Empordà nos posés en lo trist cas de lamentar conflictes.

La conducta de dita comissió produirà tal vegada perjudicis irreparables per Catalunya. A l'Empordà hi ha una gran fermentació contra el senyor Miret, i són moltíssims los empordanesos que no s'amaguen de dir que si no deixa el camí emprès, li fil·loxeraran les vinyes que té en la província de Tarragona. ¿Què resultaria d'això? La ruïna general de Catalunya.

Aconsellem a tots la calma i, a qui pugui, que faci entendre a la comissió que no té dret a més que a complir l'encàrrec que té confiat.

A.

Diari Català, 9 de març de 1880

TRIOMF MÍSERO

Amb motiu d'haver sigut retxassat en lo Senat francès l'article setè de la llei Ferry, la gent reaccionària es mostra ja esperançada i fins s'atreveix a entonar cants de victòria.

Realment l'article que tant los amoïna no ha sigut aprovat en la primera votació; realment hi ha desacord entre les dues Càmares franceses; realment lo govern o tindrà de dimitir o tindrà que dar satisfacció a l'opinió pública de França, prenent mides violentes contra el jesuïtisme. Realment, doncs, per ara van triomfant los reaccionaris.

No volem amagar-ho: però ¿per quins medis han obtingut aquest petit triomf? Per medis que no pot envejar-los ningú que tingui consciència recta i carinyo als principis que sustenta.

La reacció ha guanyat disfressant-se de lo que menos pot veure, puix que ha guanyat invocant los principis liberals.

Això és evident. ¿Hauria acàs sigut retxassat l'article setè de la llei Ferry sens l'oposició d'en Jules Simon, Laboulaye i altres per l'estil? ¿Haurien triomfat los reaccionaris sens l'ajuda que els va sortir a última hora, de gent que parlava invocant la llibertat?

I encara hi ha més. Si els reaccionaris francesos haguessin tingut una sombra només de dignitat i haguessin exigit de sos nous auxiliars lo silenci o la manifestació dels mòbils verdaters per què s'oposen a l'aprovació de l'article setè, aquest article avui formaria part de la llei Ferry aprovat per lo Congrès i per lo Senat. Si en Jules Simon i demés companys no haguessin fet la sirena fingint veus simpàtiques als francesos, molts dels vots que els han apoiat haurien votat en contra.

Vegi's, doncs, si el triomf del partit reaccionari francès és un triomf mísero. Ha retxassat l'article que ha dat lloc a tanta polèmica, però l'ha retxassat comptant amb auxiliars que parlaven en nom de la llibertat.

Per això la derrota dels demòcrates francesos és per nosaltres de bon auguri. Si el *Diari Català* fes la mesquina política de partit, sentiria tal resultat; però fent com fa política de principis no pot menos d'alegrar-se de que els reaccionaris no puguin ja triomfar en França sinó disfressant-se de liberals i parlant en nom de la llibertat.

Els no la senten, i la pregonen. Senyal és de que no tenen ja confiança en ses pròpies forces i de que han perdut la fe en los principis que pregonen.

A.

Diari Català, 12 de març de 1880

CAMÍ DE FERRO DIRECTE DE MADRID A BARCELONA

Com no ens agrada parlar de cap assumpte sense conèixer-lo, res havem dit fins avui del projecte de camí de ferro directe de Madrid a Barcelona, amb què l'altre dia ens sorprengué una proposició aprovada en lo Congrés. Avui tenim ja alguns datos, puix que la societat anònima del de Barcelona a Valls ha tingut l'atenció de remetre'ns alguns exemplars d'un folleto en què condensa els datos que creu en apoio de son projecte, i anem a dir-ne alguna cosa.

La via en projecte seria una prolongació de la de Barcelona a Valls, passant per Vilanova. Des de Valls se dirigiria a Madrid per Casp, Montalban, Calamocha i Molina.

Considerada la via en projecte com via d'unió de Barcelona i Madrid, estalviaria uns 97 quilòmetres de viatge, comparant-la amb la que passa per Saragossa. Aquesta, en efecte, té un desarrollo de 710 quilòmetres i la en projecte no en tindria més que de 613.

Segons lo folleto de què ens ocupem, la via en projecte serviria per extreure els productes agrícoles del Priorat i del vall de Jiloca, i per obrir les mines de la conca carbonífera del Baix Aragó, al mateix temps que fóra complement d'algunes línees aragoneses.

De manera que, per lo relatiu a Barcelona, nos escurçaria lo viatge a Madrid d'unes tres hores, que és lo que representen los 97 quilòmetres de menos desarrollo, suposant que els camins de ferro espanyols van al pas de tortuga d'uns 30 quilòmetres per hora. Lo que assegura el folleto, o sigui que es faria el viatge de Barcelona a Madrid en 12 hores, nos sembla sols un recurs de bombo, puix que, corrent més de lo que avui se corre, realment s'ahorraria camí; però lo mateix que la via en projecte, pot fer-ho una altra qualsevol, com per exemple la de Saragossa, que si caminés a raó de 60 o 62 quilòmetres per hora, nos portaria a Madrid sols en 14. Res hi fa que el folleto deixi entreveure que les condicions tècniques de les vies espanyoles no els permeten córrer, puix no tractant-se d'aquelles velocitats vertiginoses dels trens *eclair* que tenen moltes nacions d'Europa i que avancen un quilòmetre i mig per minut, tots los nostres camins de ferro podrien córrer el doble de lo que corren. Si avui anem a pas de tortuga és perquè per desgràcia no sentim necessitat d'aprofitar lo temps, que no hem arribat encara a convèncer-nos de que sigui diner.

La via en projecte s'ofereix sense subvenció de part del govern, i això casualment és lo que ens fa témer que no arribarà a portar-se a efecte. A Espanya no hi ha encara cap empresa que tingui prou vida, a pesar de que ses vies atravessen les comarques menos pobres i menos despoblades, i a pesar de que totes han obtingut subvencions més o menos crescudes. ¿Quin negoci, doncs, pot anar a cercar un

carril que en més de 600 quilòmetres no passarà per cap població de 25.000 habitants? ¿Quin tràfec li donaran aqueixes comarques abandonades i miserables, que viuen poc més o menys com dos-cents anys enrere?

Això és l'únic que temem; que per lo demés voldríem que la via fos ja feta. Tot lo que és adelanto i millores nos té sempre al seu costat, i per això, amb les nostres dèbils forces apoiarem lo camí de ferro de què ens ocupem.

Cap força ens fa l'argument de que la via en projecte pugui perjudicar interessos creats, puix que ni nosaltres ni el públic som procuradors d'accionistes ni d'obligacionistes. Si les vies existents tinguessin algun dret a oposar-se al nou projecte, haurien fet sentir les seves queixes al Congrés.

Si no el tenen; si construïren sense haver-se format prèviament una *red* de camins de ferro inalterable, culpa és dels que exposaren sos capitals, sense assegurar-se. A més de que creiem que mai l'abundància de vies pot ser perjudicial a cap d'elles, puix com més n'hi hagi més se mourà la gent i més se desenvoluparà el tràfec, com ha succeït en totes les nacions que van al davant nostre.

Consti, doncs, que desitgem que el camí de ferro en projecte sigui prompte un fet, i que sentiríem que quedés reduït a una de les mil il·lusions grandioses que ens formem cada dia, des de que se'ns ha encomanat alguna cosa dels andalusos.

A.

Diari Català, 13 de març de 1880

RESTAURACIÓ DE LES DOCTRINES DE TOMÀS D'AQUINO

Per iniciativa del papa Lleó XIII acaba de celebrar-se en Roma una festeta per glorificar les doctrines filosòfiques de sant Tomàs d'Aquino. En lo palau Altèmpis se reuniren vèries *doctors*, en sa majoria eclesiàstics, i pronunciaren llargs discursos en llatí. Al dia següent, després d'una funció d'església en Santa Maria de la Minerva, hi hagué recepció en lo Vaticà, en la que parlà també Lleó XIII, i a la nit altra reunió en lo sobredit palau, en la que es feren altra vegada sermons i es llegiren versos.

¿A què ve tot això? Ve a que vol tornar-se la ciència a l'estat en què es trobava en lo segle XIII, o sigui en lo temps de més tenebres de l'edat mitja; ve a que es voldria que tot lo que des d'allavors ha passat s'olvidés completament; ve a que no són sols los nihilistes, socialistes, col·lectivistes i demés acabats en *-istes* los que

fan por al papat, sinó que no pot tolerar ja ni als Copèrnics, Kepleros, Tikos Brahe, Newtons, Foultons, Franklins ni, en una paraula, a cap que hagi donat un pas en la ciència moderna. Hem de tornar al *tomisme*; és a dir, amb escolasticisme degenerat. Hem de formar criteri per arguments d'autoritat; no per experiments ni racionis. D'aquí endavant, quan algun savi *orgullós* nos presenti alguna aplicació de l'electricitat, del vapor o de qualsevol altre agent natural, haurem de començar per buscar un text de la *Summa* que l'expliqui, i si no el trobem (que no el trobarem, perquè el bon sant Tomàs va arribar a sant però no a profeta), haurem de dir que no acceptem la conseqüència, esclafant a l'audaç que s'atreveixi a voler novetats, amb una llatinada.

¿Qui ens havia de dir que a l'últim terç del segle XIX havia de ressuscitar un sistema enterrat des de fa més de tres-cents anys? ¿Què diria si ressuscités Galileu i es trobés amb gent que pretén portar la batuta, que, reunida a la llum del *satànic* gas, en palaus edificats amb totes les comoditats d'avui, i usant formes poc *aristotèliques*, alça l'escolasticisme de la tomba en què l'enterrà baix la figura del *signor Simplicio*, en sos immortals diàlegs sobre els dos sistemes de Ptolemeu i Copèrnic? ¿Que ridícul fóra que en los temps del fonògrafo i de la llum elèctrica hagués de tornar a pronunciar l'eloqüent «*e pur si muove!*».

Naturalment que la cosa no passarà a majors, puix que les festes de Roma no tindran eco sinó en alguns seminaris i col·legis d'aquestos que sempre segueixen certes modes. Per fortuna, en lo palau d'Altemps no s'hi reuní cap savi que pugui comparar-se amb los que són la glòria dels nostres temps. Però, per desgràcia, ¡quant mal no pot fer encara a la ciència l'acord de la cort papal! Si els seminaris i col·legis agafen lo rave per les fulles (i per les fulles l'agafaran los de la nostra benèida Espanya), no passaran molts anys sense que ens recreïn... o entristeixin *amb conclusions* sobre els quatre elements (aigua, terra, foc i aire); sobre epiciclos i volta de cristall de les estrelles; sobre si els astros són o no corruptibles, o sobre si la Terra forma o no part de l'Univers.

D'una cosa s'alaben los partidaris del retrocés en la nostra terra, que deuria fer-nos caure la cara a trossos. Espanya, que no pot mai fer lo més insignificant paper en los congressos científics, molts dels quals nos passen desapercebuts, ha fet lo primer paper en lo palau d'Altemps, representada per lo senyor Carulla (madrilenyo que fa de neocatòlic) i lo doctor Vallet, barceloní que ha declamat un sermó que verdaderament està a l'altura del citat *Simplicio* de Galileu. ¡A quins extrems d'obcecació condueix lo fanatisme! Lo pare Vallet, alabant-se de pertànyer a un país que no pot presentar ni un sol filòsof sèrio, nos fa l'efecte d'aquells desdixats que s'alaben de sos defectes físics o de ses aberracions morals.

Lo papat vol separar-se cada dia més del món modern. Sols nos acut, per terminar, una frase: «¡Pitjor per ell!».

A.

Diari Català, 19 de març de 1880

Cultura i societat, 1985

LA LLIBRERIA D'EN TEIXIDÓ I PARERA

Estem convençuts de que res de bo té d'arribar-nos de la part de Madrid en cap dels rams de l'activitat humana. Tota influència que des d'allí ens vingui ha de ser poc civilitzadora i perjudicial pel nostre caràcter. La capital d'Espanya, digui's lo que es vulgui, no ens dóna lo que tindria obligació de dar-nos, des de que s'ha proposat ser no sols lo nostre guia, sinó fins xuclar-nos la poca vida que ens quedava.

Per demostrar això, basta fixar-se en la llibreria, que és sens cap mena de dubte un dels millors termòmetros de la il·lustració d'un país, i res hi ha més pobre ni més raquític que la llibreria madrilenya.

Mitja dotzena de comèdies, d'aquestes que obtenen un èxit tan convencional com tota la vida de Madrid i que poques vegades arriba a aguantar-se sis mesos; reproduccions luxoses del *Flos Sanctorum* i de llibres del temps de Mari Castanya; alguna novel·leta sense acció ni moviment, que tot sovint se basa hipòcritament en algun miracle; alguna traducció mal feta de qualsevol obra mal escollida, i que quasi sempre quan arriba a traduir-se ha sigut ja olvidada per l'Europa científica, és tot l'aliment que, ademés d'una munió de diaris i revistes insulsos i castissament madrilenyos, produeixen o vomiten les premses de la capital. Si alguna excepció hi ha a aquesta regla, és una flor que no fa estiu, i encara neix a Madrid per equivocació. La publicació més sèria que s'ha fet, o sigui la Biblioteca Rivadeneyra, es degué a la poderosa iniciativa d'alguns paisans nostres.

Ni en Rivadeneyra, ni l'Aribau, catalans tots dos, tenien res de madrilenyos.

D'aquí ve que des de fa molt temps estem acostumats a buscar en altres llocs lo que Madrid no ens dóna. Hem de resignar-nos a la nostra sort si ens plau, per força. Si volem pagar; si volem veure misèries; si han de sortir-nos los colors a la cara, podem mirar cap a Madrid. Si volem il·lustrar-nos; si volem serenar lo nostre ànimo prenent part en la vida europea, hem de mirar cap a altres llocs. Per això si Madrid és la capital que ens domina, París i altres ciutats estrangeres són les nostres capitals, en lo bon sentit de la paraula.

Avui per avui, lo qui només conegui lo castellà, encara que passi tota la vida sobre llibres, no conseguirà mai ser un savi. Podrà arribar a ser molt erudit en miracles i en crònica escandalosa; podrà conèixer lo poc de bo que en altre temps digueren los espanyols, però no es posarà mai al nivell de la ciència, de les arts, de la literatura, ni tan sols de la política del dia. Per vergonyós que sigui, no deixa de ser veritat. Lo qui vulgui saber alguna cosa ha de començar per aprendre llengües estrangeres.

Com per desgràcia no ens distingim tampoc per conèixer tals llengües, hem de limitar-nos, per regla general, a llegir en francès. La nostra comarca és indubtablement la que més llegeix en francès, i per això és la més generalment il·lustrada. Per fortuna

va estenent-se ja entre nosaltres lo convenciment de que hem d'aprendre en estranger, i són ja molts los que es dediquen a l'estudi d'altres llengües, a més de la francesa.

La llibreria dels senyors Teixidó i Parera és una bona prova de lo que diem. Sos modestos duenyos, amb sa activitat incansable, nos han produït l'immens benefici d'aclimatar entre nosaltres lo mercat d'Itàlia. Gràcies a ells, tenim avui en Barcelona, a més de les llibreries franceses, una llibreria italiana. Abans corrien llibres en italià, però no s'havien vulgaritzat; a ells devem la vulgarització.

Des de que Itàlia va conseguir fundar sa unitat amb molta més intel·ligència i sort que altres nacions, ha entrat de ple en la vida moderna, sens deixar per això de prestar culte als grans homes que en arts i en ciències l'han il·lustrada en tots temps. D'això en resulta que avui té ja un moviment notable en lo ram de llibreria.

Una de les cases editorials més importants d'Itàlia és la d'Eduard Sonzogno de Milà, i és tant més notable en quant no sols produeix molt bo i barato, sinó que tot lo que edita respira l'aire avançat i liberal de son duenyo.

Gran és lo moviment d'aqueix establiment. Sa «Biblioteca Clàssica Econòmica», quals tomos d'unes quatre-centes pàgines de molta lletra se venen a l'ínfim preu d'una pesseta, i que aquí en Barcelona donen a cinc rals los senyors Teixidó i Parera, té publicats fins ara més de seixanta tomos, que han de figurar en la llibreria de qual-sevol persona mitjanament erudita. Galileu, Maquiavel, Dant, Alfieri, Manzoni i tots los demás italians cèlebres, donen amb ses obres peu a molts de dits tomos, com lo donen també escollides traduccions d'obres clàssiques gregues i llatines. Per dar idea de lo que és la «Biblioteca Clàssica Econòmica», basta dir que per una pesseta dóna la *Divina Commedia* amb immensitat de notes i comentaris escollidíssims, i per dues pessetes la major part de les obres de Maquiavel, puix que ocupen dos tomos.

La «Biblioteca Romàntica» i la «Romàntica Il·lustrada», a pesseta la primera i a preus fabulosament baratos la segona, contenen les principals obres amenes dels nostres temps.

Hem dit que l'editor Sonzogno és liberal i amic de la il·lustració, i d'això en dóna proves amb sa «Biblioteca del Popolo», formada per quaderns de 64 pàgines, que es venen al fabulós preu de 15 cèntims (menos de cinc quartos) i contenen petits tractats de tots los rams de les arts i de les ciències.

Una altra publicació de la casa Sonzogno és «La Música per Tutti», col·lecció d'òperes de les més escollides, reduïdes per piano i molt ben impreses. Cada òpera no sols porta un retrat i biografia de l'autor, sinó a més lo llibreto, i es ven també a l'ínfim preu d'una pesseta.

A més de les econòmiques, publiquen les cases editorials d'Itàlia obres científiques contemporànees, moltes d'elles de gran mèrit i referents a tots los rams del saber. A Espanya mateix coneixem ja els noms d'alguns dels juriconsults i metges que il·lustren la unitat italiana.

Recomanem, doncs, a tots los amants de la lectura que donguin una passada per la llibreria de què ens ocupem, i no els sabrà greu, puix, com havem dit, les edicions italianes se recomanen per la seva baratura. Prova d'això és que les obres de gran

luxo, plenes de gravats, costen sols la meitat o menos del preu que en altres nacions. Una història de l'art, per exemple, amb més de sis-cents làmines artístiques i perfectament tirades, no costa posada en Barcelona més que dos-cents rals.

¡Tant de bo que l'exemple de la llibreria de què ens ocupem contribuís a fer-nos agafar ganes d'estudiar en sèrio, traient-nos de sobre la tirania dels «Blascos», «Pérez Escrichs», «Frontauras», «Ramos Carrión» i altres «genis», i d'aquesta munió de «fabricants» d'obres de text tan mal engiponades que ni el mateix autor les entén, ni en l'original ni en la traducció; que tals són, amb poques excepcions, les obres que ens regalen les premses madrilenyes, contribuint a perpetuar la ignorància i l'atràs d'aquest pobre país!

Thales

Diari Català, 20 de març de 1880

¡VI CAP A FRANÇA!

La qüestió més important avui per nosaltres és la qüestió dels vins. Sigui a causa de la destrucció de vinyes franceses per la fil·loxera, sigui pels freds, sigui per les tarifes que regulen l'entrada dels vins i dels alcohols en França, sigui per tot això i molt més plegat, o sigui per lo que es vulgui, lo cert és que no ens donem l'abast en enviar vi cap a la nació veïna. Ni els nostres carrils ni els francesos poden transportar-lo tot, a pesar de lo molt que els ajuden los vapors, que tampoc carreguen altra cosa que vins. En les estacions no s'entenen. La de Barcelona a Tarragona ha tingut ja de llogar uns terrenos annexos per a guardar-hi les bótes que esperen torn. Lo port de l'última d'aquestes ciutats ha adquirit moviment de port de primer ordre.

Los preus, com és natural, estan en consonància amb la demanda. Vins que en anys normals se venien a deu i dotze pessetes, són avui disputats a cinc i sis duros. I encara hi ha més. Segons les últimes notícies del Camp de Tarragona, han ja comparegut allí agents que compren la collita pròxima, pagant-la a preus tan alts per lo menos com los d'aquest any.

No tenim encara datos fixos, però sabem que s'han portat cap a França alguns milions d'hectolitros, que calculats al preu mig de quatre duros o quatre i mig, importen una suma enorme de milions de duros. Són prova d'aquesta enormitat los canvis amb França, i la confirmen los avisos diaris que publica l'empresa del camí

de ferro de Portbou a Barcelona, en los quals no deixa mai d'haver-hi partides de metàl·lic, que es remetén a la nostra terra.

Un dels efectes beneficiosos que ha produït tal moviment en vins ha sigut lo de fer esparvillar als nostres pagesos. Molts estan a tota pressa plantant vinyes noves, i els que no tenen terrenos per plantar-ne estan disposant-se a forçar la producció de les que cultiven. Lo sonido de les unces d'or i el trinc de les cinquenes, los ha fet sortir de la rutina que els caracteritza.

No fem més que consignar los fets, deixant per altres l'estudi de si tals medis són útils o contraproductes. Lo raciocini que es fan los propietaris és lo següent: «Si al cap i a la fi té de visitar-nos la fil·lojera, procurem que quan vingui haguem tret tot lo suc possible de les vinyes».

Lo moviment dels vins nos ha tret de sobre la crisis que ens xafava. Los mateixos industrials (alguns dels quals tal vegada l'explotaven per conseguir del govern de Madrid lo que els convenia) no gosen ja parlar-ne. Hi ha avui en Catalunya rics i pobres, com sempre; hi ha més pobres que rics, però uns i altres viuen la situació normal.

Lo que no sabem és si lo moviment dels vins farà esparvillar a la gent de ciutat, com ha esparvillat als pagesos. Si volguessin estudiar-se les lliçons que ens dóna, ¡quant i quant podríem aprendre!

La gent de ciutat, i especialment de la nostra, podria veure lo que havem dit tantes vegades en lo *Diari Català*, o sigui que el comerç és la gran font de riquesa, quan se basa en les indústries naturals del país; i que en ell i no en manufactures que amb més o menos pena se sostenen i prosperen, hi ha lo porvenir de Barcelona. Podria veure que los millors mercats del món són los d'Europa, al costat dels quals queden raquítics i petits los d'Amèrica, que tant se ponderaven. Consum més París, o el mateix Lió sols, que no pas tota l'isla de Cuba plegada. Podria veure que Espanya, per la major part de sos productos, pot tenir per mercat l'Europa central, amb lo qual dit està que Espanya serà rica el dia que a solidar-se'l dirigeixi sos esforços. Podria veure que els fruits naturals del nostre clima no tindran mai competències que puguin ser-los perilloses.

Sabem bé que lo que aquest any passa amb los vins no pot pas passar tots los anys, puix que es deu a causes extraordinàries; però sabem també que a més dels vins tenim o podríem tenir moltíssims altres productes, que són o foren sol·licitats en Europa, i que donarien peu a un comerç activíssim i molt lucratiu lo dia que a conseguir-ho dirigíssim la nostra activitat.

No ens proposàvem per avui altra cosa que cridar l'atenció dels nostres compatricis sobre lo que pot deduir-se del moviment que han tingut i tenen los vins. Estudiïn la qüestió baix tots sos punts de vista los que siguin competents per treure'n conseqüències, i tinguin la seguretat de que faran un gran bé a la nostra comarca pel porvenir, si no pel present.

L'Amic de cada Festa
Diari Català, 21 de març de 1880
Articles polítics, 1984

LO DIA D'AVUI

Tot reposa i està en silenci.

La humanitat, com si sentís necessitat d'abandonar-se de tant en tant a la melancolia, s'ha creat en tots temps dies melancòlics, destinats a la meditació i al somni.

Avui comença el dia melancòlic. Meditem, doncs, i somniem.

Fa dinou segles, lo món era patrimoni d'un ordre d'idees completament distintes de les d'avui. Roma havia arribat quasi al límit de les conquestes, i els pocs pobles que no s'havien ajunyat a son jou, la respectaven i sentien sa influència.

Dintre d'aquell ordre d'idees, lo progrés, que és llei de la humanitat, i ho serà en tant que el planeta en què aquesta mora no hagi arribat a son període de decadència, precursor de sa descomposició, que no serà més que una evolució petita e imperceptible de la matèria còsmica, com la descomposició d'un individu o d'una generació no és més que una evolució insignificant de la vida de la Terra; dintre d'aquell ordre d'idees, repetim, lo progrés anava fent son camí. La religió pagana, condensada en la mitologia romana, que havia acceptat los dogmes i fins los ritos dels pobles dominats, havia ja cedit son lloc a la filosofia, i si encara subsistien sacerdots agorers, profetes, etc., etc., eren ja mirats per aquella societat com antigualles destinades a desaparèixer sens deixar rastre. Les ciències, en canvi, i les arts estaven en un elevat grau d'esplendor, que augmentava cada dia, i los monuments són avui encara objecte de la nostra admiració. Lo món, doncs, i la humanitat estaven en lo bon camí, i no era llunyana l'hora en què Roma, acabada ja sa missió civilitzadora, veiés dissoldre's son imperi, emportant-se'n cada fragment una part de la cultura que a molts d'ells se'ls havia infiltrat fins a pesar seu.

En tal situació, en la part més insignificant de l'Imperi Romà, en una comarca de què ningú es recordava, i entremig d'un poble poc expansiu i menos propagandista, aparegué un dia un jove predicant una doctrina nova. Com tots los innovadors, no es dirigí als feliços, als opulents, als savis, sinó als desdixats, als ignorants, als pobres. Parlava més al cor que al cap dels que l'escoltaven, i en ses arengues més que als arguments i raons acudia a la paràbola i al símil.

La gent feliça, los conservadors, no en feren cas al principi, però luego feren amb ell lo que han fet sempre amb tot innovador, lo crucificaren; i en tragueren lo que n'han tret sempre, puix que lluny de matar la idea nova, glorificaren al que la propagava. Mai la força ha pogut res contra el pensament.

Tota idea popular és expansiva, i expansiva fou la idea de Crist. Ell parlava amb paràboles i símils, però sos successors usaren ja arguments. Aquella societat se fundava en la desigualtat, i la igualtat fou la gran força de la idea nova. Pels succes-

sors de Crist lo gran crim era la riquesa; los grans criminals, los rics. Anatematitzaven als feliços, als poderosos, als que anaven per sobre; glorificaven als miserables, als dèbils, als oprimits. Al cap de pocs anys de propaganda, l'Imperi Romà va tremolar i volgué exterminar a la que era ja una secta, però, com és natural, matant als cristians obtingué lo mateix resultat que els jueus matant a Crist. La humanitat se féu partidària de la nova doctrina.

I ja tenim al món canviat de rumbo. Les bases de la civilització romana cediren son lloc al cristianisme. Enemic aquest, en tant que fou popular, de tot lo que sobresortia, aprofità tota sa força d'expansió per destruir lo que existia, des de l'organització política fins a les bases de la família; des de les arts fins a les ciències. La humanitat féu un gran salt cap endarrere, puix que de cop passà de l'esplendor romà fins a les tenebres de l'edat mitjana.

Lo món començà allavores a nedar en sang i llàgrimes. Los pobles mig salvatges que des de les selves del nord se llançaren sobre l'Europa central se feren fanàtics i obraren com obren los fanàtics incivilitzats. Ses grans festes eren rius de sang, il·luminats per lo fulgor de l'incendi de les grans obres de l'art pagà i de les immenses biblioteques de sa ciència. Lo castell feudal i el monestir s'alçaren per damunt de tanta ruïna.

I vingueren les heretgies i l'extermini dels heretges més dèbils; i vingueren les guerres que promovia lo papat; i vingueren les guerres de religió. L'Europa hauria permanescut durant molts segles en la barbàrie si no haguessin quedat, per fortuna, molts elements de la civilització pagana, contra els que havia sigut impotent lo furor dels bàrbars convertits al cristianisme. Lo món clàssic no havia mort, i d'ell ne quedaven prou restos per produir un renaixement que fou lo precursor de l'època moderna. Avui, després d'un intermedi de dinou segles, veiem altra vegada en la ciència clàssica la base del progrés; avui lo Partenó és altra vegada l'únic temple digne de l'art del porvenir.

¡Que filosòfica és la humanitat sens dar-se'n compte! Lo Dijous Sant és lo gran dia de glòria del cristianisme, puix que és lo record de la redempció, i lluny de fer del Dijous Sant un dia de festa, n'ha fet un dia melancòlic! Aprofitem, doncs, la melancolia d'avui i meditem sobre lo que hauria sigut lo món si s'hagués pogut desenvolupar sense destorbs la civilització romana.

A.

Diari Català, 25 de març de 1880

Cultura i societat, 1985

OBRIU LOS ULLS

S'ha fet de moda entre molts catalans lo dir que no devem ocupar-nos de la política que es fa a Madrid, i alguns la compleixen tan al peu de la lletra que realment no se n'ocupen.

I succeeix lo que és natural que succeeixi: que cada dia anem pitjor. ¿Què més voldria la gent de Madrid sinó que ningú més que ella s'ocupés de política?

Fa pocs anys, los pressupostos eren poc més de la meitat dels d'ara. Allavors la propietat, que avui paga més del vint-i-cinc per cent, pagava el setze o el disset; la indústria i lo comerç estaven gravats molt menos que ara, i tot lo demás estava pel mateix estil. Allavors los ajuntaments tenien los seus àrbitres, amb los quals atenien a les necessitats i millores de les poblacions administrades; ara, com que tots aquells àrbitres se'ls han tret, perquè Madrid se'ls ha quedat, han de carregar als veïns amb derrames i gabelles per poder viure.

Tot això i molt més, la gent de ciutat no ho sentim tant com los que viuen en poblets i masies. Aquestos, verdaderament, han arribat a l'estat de no poder viure.

¡Està clar: com que ens han dit que no féssim política, no en fem, i la gent de Madrid se n'aprofita!

Fa pocs anys, les quintes eren verdaderes quintes. Quan eren més carregades, los pobles devien dar un soldat per cada cinc minyons que entraven en sort. La gabella era prou dura, però hi havia medis per atenuar sos efectes. Les associacions eren possibles i podien dar bons resultats. Avui les quintes no són tals quintes, sinó *plenes*, i el jove infeliç que no pot entregar quatre-cents duros a Madrid té de passar los millors anys de la vida fent *armas al hombro* i menjant *garbanzos*. ¡I això que vivim en plena pau! ¿Què succeiria si vingués una guerra?

Però encara no som allí a on anem. ¡Si hem d'esperar que Madrid digui «prou», ens morirem de vells abans de sentir tan hermosa paraula! Cada dia ens demanarà més i nosaltres... ¡seguirem no fent política!

Mentres nosaltres no fem res més que murmurar i apartar-nos de la política, ells aniran fent la seva i cada dia es trauran més la careta. ¡I això que ja quasi ho fan tot amb la cara descoberta!

Abans, quan moria un tipo qualsevol d'aqueixos que han fet lo primer paper, lo pudor los obligava a fer veure que moria pobre. Tots los diaris madrilenyos s'omplien la boca dient que fulano de tal, que havia desempenyat tals i quals càrrecs, no deixava ni lo necessari per pagar-se l'enterro. Moltes vegades fins s'obrien subscripcions o dava l'Estat alguna cosa per fer millor la comèdia.

Avui ja no es tenen tals miraments, que sempre demostraven un resto de vergonya. Avui, quan se mor un home, que en tota sa vida no ha guanyat decentment ni mil duros, puix que abans de pujar al candelero no ha fet res més que quatre

comèdies i mitja dotzena de gasetilles en qualsevol diari de Madrid, no hi ha cap inconvenient en publicar que deixa cents mils duros i palaus que valen altre tant. ¿Qui ha d'anar a averiguar d'on han sortit les misses, si a la gent de casa seva se l'ha apartada de la política?

Deixant abandonada la política a la gent de Madrid, res de lo que passi deu estranyar-se. S'ha parlat molt del camí de ferro del nord-oest, i d'en Donon, i dels sous vistos dels que formen lo consell d'administració; però la cosa no ha passat de converses. I mentrestant, si algun dia volem tenir camí de ferro directe de Barcelona a Madrid, haurem de pagar-lo de les nostres butxaques, sens comptar amb cap mena de subvenció ni amb res del govern. ¡Quina diferència! Això hem vist fins ara, però de molt més crespes ne veurem si seguim pel camí que havem emprès.

Seguim nosaltres apartant-nos de la política, i no faltarà qui se n'aprofiti. Més d'una vegada veurem que qualsevol «personatge» de Madrid, que en tota sa vida no haurà fet res més que anar de cafè en cafè i de grupo en grupo murmurant dels ministres i caps de colla dels partits polítics, fins que un dia haurà trobat una oportunitat per enfilarse; més d'una vegada veurem que apareix gran propietari, o primer accionista d'algun banc, o amo de qualsevol camí de ferro, derrotxant milions per satisfer capritxos. I seguint allavors no fent política, ni li demanarem comptes, ni tan sols tractarem de fer-li l'oposició.

¿Quin dia serà que obrirem los ulls i voldrem veure? ¿Hem de seguir sempre representant lo paper tristíssim que fem a Espanya? ¿No veuen los nostres compatricis que ja no es compta amb nosaltres per res, com no sigui per fer-nos pagar o per vexar-nos? ¡I això que volem passar, i som potser realment la gent més activa i pensadora d'Espanya!

Si volguéssim obrir los ulls i veure, prompte acabaria tal estat de coses. La nostra missió és influir en la cosa pública, i no podem prescindir de complir-la si no volem acabar de quedar anul·lats. Ocupem-nos de lo que fan en Madrid i que, mal que ens pesi, pesa sobre nosaltres, i de segur que se sentirà la nostra influència.

Però ¿com podem fer-ho —se'ns preguntarà— si estem tan dividits com lo resto dels espanyols? La resposta és molt senzilla: fent política provincialista, política catalana.

L'explicació d'aquest tema mereix article a part, i la deixem per lo pròxim.

L'Amic de cada Festa
Diari Català, 28 de març de 1880
Articles polítics, 1984

OBSEQUI AL SR. BOSCH I LABRÚS

Abans-d'ahir i a l'hora anunciada, se reuniren en lo teatre del Circo los amics del senyor Bosch i Labrús amb motiu del te que se li dedicava. Lo teatre conservava els adornos del ball de Pasqua, i s'hi havia col·locat una gran taula en forma de ferradura, copes per unes dues-centes persones, corresponent la presidència al fondo de l'escenari.

Darrere de la presidència hi havia tres grossos cartelons en los que es llegia: «Moralitat-Pàtria-Protecció», i alguns escuts d'armes de Castella i de Catalunya.

Les taules estaven quasi plenes, arribant a la ratlla de dos-cents los que prengueren part en la festa.

Al destapar-se lo Champagne, va iniciar los brindis lo diputat per Vic, senyor Masferrer, al que seguiren en l'ús de la paraula varis altres dels concurrents, fins que la prengué lo senyor Bosch i Labrús, a qui la festa es dedicava.

Lo senyor Bosch i Labrús estigué bé. Amb paraula més fàcil que no li havíem sentit mai, estil senzill i entonació reposada, començà per declinar l'honra que se li feia, acceptant-la sols com representant dels interessos del treball nacional. Seguí ocupant-se de la importància que té per la hisenda lo cultiu de la producció, i després de presentar alguns números i bastants datos, la major part exactes, tingué frases per tots los que l'havien precedit en l'ús de la paraula. Al dirigir-se al senyor Argullol, que havia parlat com a president de l'Associació d'Excursions Científiques, deixà d'usar lo castellà i va parlar en la nostra llengua catalana.

Sols un buit notàrem en son discurs, i anem a exposar-lo.

Després que per alguns dels oradors s'havia incorregut en la vulgaritat de ma-leir de la política, s'havia alçat lo nostre company en la premsa senyor Roca i Roca a demostrar la necessitat de la política per la marxa de les nacions. Sigui per descuit, sigui intencionadament, lo senyor Bosch i Labrús, que havia trobat paraules per dirigir a tots los oradors, passà per alt lo dit per lo senyor Roca. Sens dubte fou per descuit, puix no volem creure que lo senyor Bosch, diputat conservador i home polític, hagi també incorregut en la vulgaritat de que sense política pugui haver-hi govern, com no pot haver-hi fàbriques sense fabricants ni navegació sense marinos. Si es troba que la política que es fa en Madrid és dolenta i ofegadora, renegui's tant com se vulgui de la política madrilenya, però no per això deixi's de fer-se'n una altra més encertada.

En los brindis i discursos s'usaren lo castellà i lo català. Ademés del ja mencionat senyor Argullol, parlaren en la nostra llengua los senyors Arabia, Careta i Masriera, representant de *L'Aureneta* de Buenos Aires.

L'esperit general de la reunió no pogué menos d'agradar-nos. En lo fondo fou una protesta solemne contra la immoralitat i esterilitat de la política madrilenya. Los que en lo Circo es reuniren ho feren impulsats per lo mateix sentiment que havia mogut la llengua del diputat per Vic en sos darrers discursos sobre el negoci del camí de ferro del nord-oest. Allí el govern no tenia ni la més petita representació: ni un mal delegat assistia a la festa. Nos hi trobarem bé, com bé devien trobar-s'hi tots los que voldrien que s'acabessin certes farses que ens avergonyeixen.

Però si ens hi trobarem bé en lo conjunt, no fou aixís en alguns detalls. No podem comprendre quin mòbil pogué guiar al senyor Argullol a treure a relluir lo regalo que, de la manera que ell sap i sap lo públic, volen fer a una persona règia alguns joves, prenent-se representacions que ningú els ha dat, puix que es diuen representants del catalanisme, quan tot lo més ho són d'una petita part, i de la que té menos vida. I no ho comprenem, perquè si la causa de la moralitat i del treball nacional ha d'estar per damunt dels partits polítics i fins servir-los de llaç d'unió en bé de la mateixa causa, no era lo més encertat parlar de certes manifestacions, que res tenien que veure amb l'objecte de la reunió. En ella hi havia representants de totes les opinions, i era possible un conflicte sense la prudència dels que sempre en tenen. I no ens surti lo senyor Argullol en que amb certes coses tots devem estar-hi conformes, puix si això digués, no faria més que aplicar los *distingos* madrilenyos que divideixen als espanyols en legals e il-legals, i allavors d'una manifestació general ne faria una cosa mesquina, empetitint-la fins al punt de convertir-la en exhibició de *triquiñuelas* canovistes.

Tampoc nos trobarem bé al sentir certes exageracions. Quan lo senyor Garcia deia a grans crits que els lliurecanvistes no són ni saben res, al mateix temps que demostrava que, si tots los proteccionistes fossin com ell, no coneixerien ni l'abecé de la ciència econòmica, patíem de debò.

Tal modo d'argumentar no és sèrio, ni català, ni digne d'una bona causa.

Dues escoles econòmiques se disputen lo món, i encara no se sap de quina serà lo porvenir, ni quina ha de contribuir més directament a la millora i al progrés de la humanitat. Val, doncs, la pena de discutir amb arguments i no a crits, i d'estudiar les circumstàncies generals i particulars en què vivim amb una mica més de profunditat de mires. Si el proteccionisme és avui per avui convenient, no se li fa cap bé amb sortides de to com la que lamentem i altres.

I lo mateix devem dir dels crits del Sr. Estasen, encara que fossin donats amb art. ¿Qui l'hi ha dit al Sr. Estasen que detràs de certes associacions no hi hagi res més que la influència o els diners de l'estranger? Tots los principis tenen partidaris desinteressats, i cregui bé que entre els mateixos membres del Centre lliurecanvista, los més obren amb la mateixa bona fe, per lo menos, amb què ell, proteccionista, va passar de la redacció de la *Gaceta de Cataluña* a la del *Diario de Barcelona*. La causa de la moralitat i del treball és massa alta perquè tingui de defensar-se-la amb crits, insults, calúmies i vulgaritats passades de moda, com la de l'or de l'anglès.

Però a pesar d'aquestos petits llunars, excusables en una reunió numerosa, la festa d'abans-d'ahir fou important per son significat i tendències, i molt sèria. L'obsequiat estigué bé i digne, i bé i dignament estigueren també los obsequiants en general.

Sols falta que ara en traiem les conseqüències, puix fóra verdaderament desconsolador que, imitant als polítics madrilenys, los que en lo Circo protestaren contra la immoralitat política i administrativa, seguissin apoiant amb sos vots i amb sa influència als que dongueren tema pels darrers discursos del Sr. Bosch i Labrús, discursos que li valgueren l'obsequi que acabem de ressenyar.

V. A.

Diari Català, 1 d'abril de 1880

AVÍS

Un subscriptor nos pregunta si admetrem un treball sobre una qüestió d'interès per una de les comarques de Catalunya. L'admetrem amb molt gust, i li diem en públic, a fi de que tots los demás subscriptors sàpiguen que no sols acceptarem, sinó que donarem les gràcies a tots los que ens enviïn treballs semblants sobre qualsevol qüestió que interessi a alguna comarca catalana.

La Direcció

Diari Català, 4 d'abril de 1880

OBRIM LOS ULLS

Dèiem l'últim diumenge que és precis que els catalans ens ocupem de lo que fan en Madrid, que, mal que ens pesi, pesa sobre nosaltres; amb lo qual farem sentir la nostra influència en la marxa de la cosa pública.

Afegiem que podem fer-ho, practicant política provincialista, política catalana. Anem avui a veure com i de quina manera.

Abans de tot és precis tenir en compte un fet que passa a la vista de tothom i que no tothom observa. Los catalans no som ministres, ni directors generals, ni governadors civils, ni quasi bé tampoc vistes d'aduana. Per fortuna nostra, mengem molt poc del pressupost. No es compta per res amb nosaltres, ni quasi bé se'ns escolta, com és evident. I no obstant, sempre que volem i ens hi empenyem, som l'ànima de la política espanyola.

Per a demostrar-ho sols citarem dos o tres fets de distinta importància i de distint gènere. Fa molts anys, Catalunya volgué crear artificialment una indústria manufacturera i començà a establir alguna fàbrica. Mai l'Espanya moderna havia pensat en manufactures ni en res que se'ls semblés, i a pesar d'això, degué posar-se a remolc de la iniciativa catalana. Des de que va començar la nostra indústria, Madrid no ha tingut més recurs que deixar-la anar endavant. Ocasions hi ha hagut en què tot Espanya, dòcil a la veu de Madrid, era enemiga del proteccionisme aranzelari, i a pesar de l'oposició de tot Espanya, los aranzels han subsistit sempre. Fins han pujat al poder los representants de l'escola lliurecanvista, i han tingut d'abaixar lo cap. ¿Per què? Perquè a la qüestió aranzelària Catalunya hi ha aplicat la seva activitat i la seva influència, i quan Catalunya vol, és l'ànima d'Espanya.

L'única cosa que ha pogut fer Madrid en lo relatiu a la nostra indústria, ha sigut aprofitar-se del nostre treball. La indústria madrilenya és explotar al país, i per això nosaltres treballant reunim capitals dels que luego s'apodera amb ses manyes la vila coronada.

Lo que ha passat i passa amb la indústria és prova evident de que quan Catalunya vol, influeix en la marxa de la cosa pública. L'altre fet que anem a citar com exemple és de molta menos importància, però és també eloqüent.

Fa pocs mesos, la gent que avui mana estava completament desahuciada en les regions que disposen del poder. Un general de bona estrella havia suplantat als entremaliats personatges, que havien arribat a creure's los monopolitzadors de la restauració. Les forces en què s'apoiaven estaven quasi dispersades, i ni els húsars ni els artillers (¡llenguatge madrilenyo!) guardaven ja distàncies ni formació. Si en aquells moments hagués algú donat la veu de «campi qui pugui», los Cánovas i Romero Robledos haurien quedat reduïts a la situació de simples mortals. ¡Ells

prou ho veien, i feien esforços per impedir-ho! Don Anton se n'havia anat a viatjar per Europa, i per medi de sos diaris havia intentat fer creure que conferenciaria amb en Bismarck!

Lo seu satèl·lit d'Antequera s'havia comprat rosaris i anava per aquestos monts, acompanyant la seva senyora a Lurdes, per veure si aquelles aigües tenien prou virtut per rehabilitar-los. Però ¡ca!, com diria en Cánovas. ¡Ni en Bismarck tenia temps per perdre, ni les aigües de Lurdes curen més que mals de beates i de sagristans ben ensenyats, i tothom ho coneixia i se n'hauria rigut a les mateixes barbes dels mateixos interessats!

Allavores, ¡cosa estranya!, un i altre van pensar en nosaltres i vingueren a Catalunya. Com que un i altre tenen molta lletra menuda madrilenya i no els creixen pèls a la llengua, aixecaren de cascós a alguns catalans, fent-los-hi veure que anava a perdre's Cuba, que el comerç català s'arruïnaria, etc., etc.; els entabanaren dient-los-hi que en Martínez Campos era un tal i un qual, i ja tenim la cosa feta. Vinguin dinars, vinguin balls, vinguin forades, vinguin discursos... i ¡cap a Madrid falta gent, a pujar al candeleró, servint-los-hi d'escambell la influència de Catalunya... o d'alguns conservadors de Catalunya!

Això sí; després que foren dalt del poder, no van recordar-se més de nosaltres; però, sigui com se vulgui, havien posat de manifest que el poder de Catalunya arriba fins a galvanitzar cadàvers.

Altres fets importants que demostren que podem ser l'ànima de la política espanyola són los ocorreguts durant lo període revolucionari del 68 al 74. Si aquell moviment tingué alguna cosa de transcendental, ho degué a la immixió del geni de la nostra terra, representat per l'ardiment del general Prim i per la freda calma d'en Pi i Margall. Per això aquell període ha deixat rastre. Nosaltres hi aportàrem fets i doctrines.

Vegi's, doncs, com sempre que ens hi empenyem som l'ànima de la política espanyola. Vegi's, doncs, com lo dia que hagi nascut verdader catalanisme, podem fins arribar a canviar l'aspecte d'aquesta nació portada a mal borràs, perquè fins ara l'han dominada la gent que, lluny d'anar a sobre, deuria estar-se a sota.

Però si algunes vegades hem sigut, i serem sempre que voldrem, l'ànima de la política espanyola, fins ara la nostra influència no ha sigut tan favorable com podria. ¿Per què? Perquè han influït los catalans però no el catalanisme. Fem a casa nostra política eminentment provincialista o catalanista, posem-nos d'acord entre nosaltres i, d'aquesta manera, lo dia que deixarem sentir lo nostre pes en la marxa general de la nació, s'hi coneixerà de veres.

Si entre nosaltres estem dividits, és sols per lo que ens influeix la política madrilenya. Lo dia, doncs, que prescindim d'aqueixa política, desapareixeran quasi bé totes les divisions. Fem política catalanista, estenyem cada dia més lo llaç comú que tenim tots los catalans, o sigui l'amor a la nostra terra i a les nostres coses, i sense que se n'adonguin, anirem minant los fonaments de la política madrilenya,

fins que un dia damunt de ses ruïnes s'alçarà triomfant i alegre l'Espanya regenerada pel provincialisme.

L'Amic de cada Festa
Diari Català, 4 d'abril de 1880
Articles polítics, 1984

LO MANIFEST DEL PARTIT DEMOCRÀTIC-PROGRESSISTA

¡A l fi ha sortit! Quan ja ningú l'esperava; quan no ens feia ja cap falta; quasi sense preparació d'última hora, i sense grans cops de bombo, va sorprendre'ns ahir un diari d'aquesta localitat amb lo rebregat Manifest, que s'ha estat elaborant durant set, o vuit, o deu mesos mortals. De segur que a sos autors i firmants los haurà fet l'efecte de que es treien un pes de damunt seu.

Hem agafat la ploma per traduir-lo, però un cop ne teníem ja fetes algunes quartilles nos havem repensat. En primer lloc, perquè hem vist que deuríem retirar quasi tot lo material de fondo, puix la gent de Madrid, i els flamants demòcrates-progressistes per consegüent, si tarden a dar a llum ses elucubracions, no les fan mai curtes; en segon lloc, perquè hem observat que el Manifest, si en castellà fa goig, en català faria pena, puix que la nostra llengua no es presta gaire a omplir planes i planes de paraules i paraules, i en tercer lloc, perquè ¿què ens importa a nosaltres que a certs personatges de Madrid los hi hagi ocorregut formar un partit nou? ¡Com si no en tinguéssim prou amb les dotzenes o centenars que ja en teníem!

I lo poc que importa als catalans se manifesta al llegir les firmes que subscriuen lo document. Quasi no n'hi ha cap de la nostra terra, i les poques que hi ha de segur que faran més efecte en Madrid que en Barcelona.

Però si no el traduïm, procurarem dar del Manifest una idea aproximada als nostres lectors.

Se titula *Manifest del Partit Democràtic-Progressista*, i aquí ja hem de fer alto. ¡No n'ha dat poca, de feina, aquesta senzilla ratlla! ¡No en costa pocs de viatges de Madrid a París, i de París a Madrid! Està clar, ¡com que la gent de Madrid és tan delicada, devien posar molts reparos al nom! ¡No els ha costat poc lo trobar un padrí que en digués un a gust de tothom! Si no arriba a ser tan habilitós en Martos, nos quedàvem sense manifest per no saber quin nom donar-se los que devien fir-

mar-lo. ¡Llàstima que no hagués nascut en Bizanci, quan tenien lloc aquelles polèmiques del baix imperi!

Si bé és veritat que tenint lo nom ja ho tenim tot, puix que si haguéssim de qualificar lo part de Madrid, o sigui el Manifest, no sabríem dir-ne res, sinó que és democràtic-progressista o progressista-democràtic, com vostès vulguin.

Lo document comença dient que naix per unir a la democràcia, i en efecte... crea una fracció més en lo seno de la democràcia; fracció que, o molt nos equivoquem, o serà de les més dèbils. ¿Per què? Perquè si volen la democràcia conservadora, la democràcia de casaca, la democràcia que té per ideal la unificació d'Espanya baix un poder que tingui un exèrcit de militars i un altre de buròcrates (o sangoneres), no volen res que no vulgui la fracció possibilista. Si fossin veraders demòcrates i aspirassin a provar si la nació es regenera amb una sacsejada forta i dotant-la d'un modo de ser distint del que l'ha portada prop de la ruïna, allavors no deurien presentar-se com a pertorbadors dels que quan podien se titulaven federalistes.

Però no volen ni una cosa ni altra los firmants del Manifest. Sos desitjos no van més enllà que a formar una fracció més, en l'esperança de que la casualitat o la força del viceversa los porti algun dia per atzar a disposar del poder, per fer des d'ell lo mateix que els altres; i això és molt fàcil que ho conseqüeixin en la nostra Espanya, en què tantes vegades s'ha vist la casualitat triomfant del valer i fins de la lògica.

Això és lo que ve a dir lo Manifest, entremig de molta palla; això, i que Espanya ha de seguir subjecta a la unitat, «que és símbol de glòria en lo passat», i que de segur no ho és en lo present, quan los manifestants s'ho callen. Una sola *lleï*; un sol *poder*; una sola *força*; una sola *justícia* és lo que volen los demòcrates-progressistes. La unitat que posa a Madrid per damunt de tot Espanya; la unitat que faria que els que fossin poder després del triomf seguissin pensant, dient, obrant... i fins menjant per nosaltres.

Lo dit és l'essencial del manifest; tot lo demás és secundari. Ells mateixos ho diuen: «Lo manifest més que programa polític és la fe d'existència i la pública revelació d'un partit nou». Conseqüents a aquesta idea, quasi bé no fan programa. La qüestió d'Hisenda no la resolen ni prometen resoldre-la. Diuen que voldrien acabar amb l'empleomania, i de les firmes que adornen lo manifest, quasi no n'hi ha cap de qui no hagi sigut empleat públic. Respecte a les qüestions d'ultramar, afirmen que volen assimilar les Antilles a les províncies espanyoles, amb lo que demostren que, com a bons madrilenyos, no saben encara l'abecé de tot lo que a colònies se refereix. Les colònies, segons nos diu la història, no deixen mai de ser-ho sinó per emancipar-se; mai passen a ser províncies d'una metròpoli de la que estan separades per mil llegües de mar.

I aquí tenen los nostres lectors l'essència del manifest, divent sols afegir a lo dit que volen la Constitució del 69, amb les modificacions que no diuen perquè no poden.

Tenim, doncs, una fracció més dintre de la democràcia. La unió que els manifestants invoquen està més lluny que mai.

Per fortuna, les festes que manen los manifestants no són de precepte, i a pesar d'ells i de sos escrits, lo dia que arribi l'hora tots los verdaders liberals s'uniran i deixaran sols als que vulguin dividir-los per qüestions bizantines. Allavors no serà necessari elaborar amb tanta pena manifestos, que estan condemnats a ser olvidats una hora després d'haver sigut llegits.

No esperem, doncs, res del Manifest ni dels manifestants, i si hem de completar la nostra impressió, direm que a pesar de tot nos complau que hagin publicat son treball. Al fi i al cap, en alguns punts fa propaganda en pro del progrés, que és lo nostre lema.

A.

Diari Català, 7 d'abril de 1880

ENSENYANÇA MUSICAL (I I II)

I

Al sentir lo passat diumenge als deixebles dels Srs. Tintorer i Pujol en los exàmens de piano, nos van ocórrer algunes consideracions, que donen peu al present article.

L'ensenyança musical pot considerar-se baix molts punts de vista, dels que anem a exposar-ne los principals. Pot ser senzillament educativa de l'oïdo; pot ser tènicament artística, i pot també ser posada en un terme mig molt pràctic, fent-la educativa i artística al mateix temps.

D'aquestos punts de vista n'hi ha un completament olvidat en la nostra terra, i és casualment lo més transcendental, o sigui lo que considera la música com educativa de l'oïdo; un altre tan mal dirigit com olvidat l'anterior, o sigui l'educatiu-artístic, i lo que resta, o sigui lo tènicament artístic, si no està tan mal dirigit com l'anterior, poc se n'hi falta. De l'olvit o mala direcció dels tres sistemes ne resulta que la nostra ciutat, que havia merescut amb justícia lo qualificatiu de filharmònica, vagi sent-ho menos cada dia, a pesar de que avui tinguem en cada pis un piano mal tocat per amoïnar als veïns. Casualment d'aquesta abundància de pianos ve en gran part lo decaïment del gust musical dels barcelonins, com demostrarem luego.

Hem dit que la música, considerada com educativa de l'oïdo, està completa-

ment olvidada. Ni en les escoles de pàrvuls ni en les de primera ensenyança, hi entra per res la música. Ni tan sols lo coneixement de sos rudiments s'exigeix als mestres. Les societats corals populars, que havien mostrat certa tendència a considerar la música com educativa, sobretot en los temps de son inolvidable fundador, avui estan en decadència i completament separades d'aquell objectiu. Les poques que queden estan desviades, puix se proposen l'impossible d'aspirar al tecnicisme artístic al que amb prou feina logren arribar les orquestres formades de professors.

I no obstant, l'educació musical deuria formar part essencialíssima de la primera ensenyança, i més encara de la de pàrvuls. Si les idees nos entren pels sentits; si la filosofia moderna ha tornat a l'antic axioma de que *nihil est in intellectu quod prius non fuerit ni sensu*, per adquirir bones idees és precis tenir bons sentits, i els sentits, com tot, se perfeccionen per medi de l'educació. No hi ha dubte de que un pintor veu los objectes millor que un que no ho sigui, senzillament perquè té educada la vista; aixís com un músic aprecia millor los sonidos en sa qualitat i en sa quantitat, i amida i gradua amb més exactitud lo temps que el que no coneix la música, senzillament perquè té educat l'oido.

Si es vol d'això una prova, és facilíssima. Proposi's a un que no tingui rudiments de música dividir un temps dat, per exemple un segon, en dos, en tres, en quatre, en sis, en vuit, en dotze parts, etc., etc., i li semblarà una empresa quasi impossible. Proposi's, en canvi, a un que tingui quatre lliçons de solfa, i farà aquella divisió de la manera més natural. Li bastarà posar en una part de compàs un número de notes igual al en què es vulgui dividir lo temps que dita part duri, i executar-les.

Per això és que voldríem que la música i lo dibuix fossin la part principal de les primeres ensenyances. Lo primer que convé a la infància és l'educació dels sentits, a fi de que quan lo noi arribi a home se'ls trobi millorats per lo cultiu, i dotats, per consegüent, de major energia.

I aquesta part educativa no sols està olvidada en l'ensenyança oficial, sinó que la tenen també descuidada los particulars i principalment los nostres mestres de música. Tota família regularment acomodada acostuma voler que les criatures aprenguin de música, i ¿què succeeix? Que tan bon punt crida a un mestre, aquest fa adquirir un piano, i en lloc d'educar l'oido de l'alumno, li ensenya, a força de pràctica, una gimnàstica de dits, de la que en resulta que al cap de poc temps toqui automàticament mitja dotzena de valsos o americanes, o, si avança molt en la gimnàstica, alguna peça complicada, sense ritme ni sentiment de cap mena. De manera que la tal ensenyança, lluny de ser educativa, és purament mecànica, motiu per lo qual s'olvida tan bon punt cessa la gimnàstica a què s'ha subjectat a la criatura. I és que l'ensenyança de la música verdaderament educativa deuria ser principalment vocal, i comprendre la pràctica de les teories acústiques relatives a la qualitat, a la quantitat i a la duració dels sonidos.

Si, com havem demostrat, lo piano és lo principal enemic de l'ensenyança educativa de la música, no ho és menos de la que ha de ser al mateix temps educativa i artística.

En la nostra ciutat és molt comú confondre lo saber de música amb lo saber de piano, lo qual és senzillament confondre una part, i una part insignificant e imperfecta, amb lo tot. Lo piano té la ventatja de que un sol executant pugui tocar al mateix temps moltes notes, produint harmonies i, per consegüent, fer sentir peces complicades amb tots los efectes que naixen de la combinació simultànea de sonidos; però en canvi té la desventatja de ser instrument de percussió, lo que fa que sigui completament inútil per produir les impressions més grates de la música. Per arribar a donar una mica de color a la més senzilla peça d'òpera, és precis ser un pianista consumat.

Los instruments més perfectes, en canvi, los de corda, si no es presten a l'execució per una sola persona de peces complicades, tenen la imponderable ventatja de poder produir les impressions més intenses de què és capaç la música. Sols la veu humana, o un instrument que pugui allargar i matisar les notes, pot entrar en lo verdader terreno de l'art musical.

Per lo dit pot comprendre's que del sol fet de dominar quasi exclusivament lo piano, se'n dedueix que l'ensenyança musical educativa-artística està mal dirigida. En Barcelona, on los que es diuen mestres de piano són a centenars, no hi ha quasi ni un verdader mestre de cant ni d'instruments de corda. No recordem haver vist a cap senyoreta tocant lo violí o el violoncello. La que es presentés a una reunió, fins faria riure als ignorants d'avui. ¡Vegi's amb quanta raó havem dit al principi que acabàvem de perdre lo renom de filharmònics!

Però encara hi ha més. No sols s'usa en Barcelona exclusivament lo piano, sinó que l'ensenyança d'aquest instrument està també mal dirigida. Si el piano té la ventatja de permetre que un sol executant harmonitzi i dongui idea d'una composició musical complicada, sembla natural que volgués aprofitar-se aquesta circumstància, i que a fer-la aprofitar per sos deixebles tendissin los esforços dels mestres. Doncs, res d'això es fa. No s'ensenyen als deixebles més que peces escrites expressament pel piano i les tals peces, com més en *tessitura* estan de l'instrument, són menos artístiques, menos sentimentals, més gimnàstiques, en una paraula.

Vegi's, sinó, el programa dels exàmens que han dat peu al present article. Durant cinc hores, no es van sentir res més que peces de les que parlem. Ni una reducció de peça vocal o instrumental, ni tan sols una mostra de l'art d'acompanyar la veu humana, que és un dels primers objectes a què està destinat lo piano.

De lo que en resulta que l'ensenyança educativa-artística musical no dóna resultats. Quan un jove aprèn lo piano (ja que no ens podem moure d'aquest instrument) i no aspira a ser mestre, ¿què es proposa tant ell com la seva família? Se proposa disfrutar los goigs de la música i poder-los comunicar en reunions íntimes. Per això és que l'ensenyança de què parlem deuria tendir a posar a l'alumne en situació de llegir tota classe de reduccions, i executar-les amb lo color i sentiment compatibles amb un instrument de percussió.

Lo principal objectiu dels mestres, doncs, deuria ser dotar a sos deixebles d'un bon repertori de música per ballar, d'un bon repertori de reduccions de peces vo-

cals e instrumentals, i posar-los en disposició de llegir-les i d'acompanyar lo cant de la veu humana.

I no se'ns digui que el mestre deu proposar-se sempre una ensenyança tècnicament artística, puix que ni deu ser-ho quan se tracta de l'educativa-artística de què parlem, ni ho és la que amb pretensions de tal se dóna regularment. Deixem la demostració per un altre article, puix lo present passa ja dels límits a què devem circumscriure'ns.

Thales

Diari Català, 9 d'abril de 1880

Cultura i societat, 1985

II

En lo número d'avui fa vuit dies diguérem que l'ensenyança musical, com educativa de l'oïdo, està completament olvidada entre nosaltres, aixís com que l'educativa-artística està mal dirigida.

Respecte d'aquesta farem notar que prova tal mala direcció lo sol fet de dominar quasi exclusivament lo piano. Deixarem per lo present article la demostració de que l'ensenyança educativa-artística no ha de ser rigorosament tècnica, i la de que, a pesar de ses pretensions, no és tal la que es dóna en Barcelona.

Que l'ensenyança de la música, quan ha de ser educativa-artística, no ha de dar-se amb rigor tècnic, és evident. Si el deixeble no aspira a arribar a mestre, no té de fer-se-l'en a pesar seu. Avui l'home o dona que ha de viure en societat, necessita ostentar un bany general de coneixements que li permetin contribuir a l'amenitat del tracte social.

Per aquest motiu aprenen música los joves de les classes acomodades. Però l'amenitat que naix del tracte social no es consegueix, en lo que amb la música té relació, si l'ensenyança no ha sigut variada o no ha tendit a l'amenitat. Si a una reunió, per exemple, hi concorren deu joves, i d'ells tots los que han après música no saben altra cosa que posar les mans al piano i tocar més o menos bé les mateixes peces, no hi ha varietat ni amenitat.

Si sa ensenyança hagués sigut ben dirigida, i cada un d'ells conegués i fos capaç de tocar alguna cosa en l'instrument més adequat a sa disposició especial, podent cantar aquells a qui els ho permetés la naturalesa de son òrgano vocal, se conseguiria per complet l'amenitat i varietat que es desitja.

Dels mateixos defectes que per aquí havem fet notar se'n ressent l'ensenyança tècnicament artística de la música. Se basa també quasi exclusivament en lo piano, amb lo qual dit està que és quasi impossible que el deixeble dongui la importància deguda a la part verdaderament artística, que no és altra que parlar al sentiment dels que escolten. L'ensenyança donada baix la base del piano tendeix indefectiblement cap a l'execució, cap a la gimnàstica, que és per lo que serveix lo piano.

Si es des baix la base d'un instrument de notes sostingudes i matisades, servint lo piano sols d'accessori, tendiria sens dubte a fer sentir o a commoure.

Però fins l'ensenyança purament tècnica del piano va per mal camí, puix que es funda en l'error de considerar que aquell és un instrument de vida pròpia quan, en rigor, no ho és més que de vida reflectada. Lo piano supleix, molt imperfectament com pot suposar-se, l'orquestra o lo conjunt, i baix aquest punt de vista deuria principalment aprofitar-se'l. Per això és que res va millor al piano que les reduccions de peces orquestrals: simfonies, *obertures*, balls, etc., etc., i no obstant això és avui lo que menos s'hi toca. Se l'ha volgut considerar amb vida pròpia, i sos admiradors creuen que se'l profana tocant-hi composicions no escrites expressament per ell. D'aquí prové que, quan se sent un concertista d'aquesta escola passant los dits per les tecles amb velocitat vertiginosa, venent dificultats quasi insuperables i prenent posicions inverosímils, fa moltes vegades l'efecte, ¡no s'escandalitzin!, d'un Trewey que s'ha dedicat a tocar lo piano. Aquelles peces s'admiren, però no diuen res. Si el qui les escolta té sentiment artístic, queda pasmat, puix pasma tota dificultat vençuda, però no sent cap mena d'impressió de les que pot produir la música.

D'aquesta falsa direcció de l'ensenyança musical; d'aqueixa importància immescuda i exagerada concedida al piano; d'aqueixa equivocació de considerar-lo amb vida pròpia, quan només deuria concedir-se-li reflectada, n'ha provingut la decadència lamentable en què l'art musical se troba; n'ha provingut lo barroquisme que l'ha portat quasi a la mort en sa manifestació més esplendent: en la música dramàtica. La falsa direcció de l'ensenyança musical nos condueix avui a buscar *idees* allí on sols deuríem buscar-hi *sentiments*; a admirar sols lo difícil, no l'artístic. La falsa direcció de l'ensenyança musical nos ha fet caure en un *germanisme* exagerat, i del que en sofreixen ja les conseqüències los amants de la música, que es veuen condemnats a no poder-ne sentir, perquè quasi ja no existeix. Lo teatre líric està agonitzant; no tardarà gaire en morir-se si no es modifica l'ensenyança musical en sa part tècnicament artística.

Thales

Diari Català, 16 d'abril de 1880

L'ARTICLE DEL DIJOURS SANT (I-V)

Recordaran nostres lectors que pel Dijous Sant publicàrem un article d'entornació distinta de l'acostumada en nostre diari. En aquell dia tan especial, la tradició, les costums, lo color de festa melancòlica, que ha heretat dels temps en què la fe imperava, se mostren encara amb tanta força que el que deu per obligació comunicar-se amb lo públic no té altre recurs que deixar-se influir per ses circumstàncies, entregant-se a la meditació o al somni.

Recordaran també que no fa gaires dies diguérem que una persona amiga nos havia dirigit alguns reparos sobre la matèria de dit article, i que li prometérem ocupar-nos-en tan prompte com disposéssim d'espai. Avui ha vingut l'ocasió i anem a complir la nostra promesa.

I cregui lo nostre amic, a qui darem lo nom de X, símbol de l'incògnit, cregui que ho fem amb certa complacència, no exempta de temor. L'ocupació de fer castells en l'aire és sempre ocupació agradable, i pot ser profitosa gimnàstica de la intel·ligència si es dedica a objectes transcendents. Però els que deuen fer córrer la nostra ploma ho són tant, que d'aquí neix aquell temor o recel de què parlàvem.

«Aprofitem, doncs —deia lo nostre company A. com a síntesis de son article del Dijous Sant—, aprofitem la melancolia del dia d'avui, i meditem sobre lo que hauria sigut lo món si s'hagués pogut desarrol·lar sens destorbs la civilització romana.»

Abans d'entrar en lo fondo permeti'ns lo senyor X una observació. Ell creu que la matèria és religiosa, i devem fer-li notar que és senzillament filosòfica o històrica, si vol, en lo sentit lato de la paraula *història*. Que al tractar-la té d'entrar-se més o menos en lo terreno religiós, és indubtable, però ¿quina matèria hi ha que amb les religions no es fregui? Les religions s'han infiltrat tant en les costums, en la vida de la humanitat, han invadit tants terrenos que no deurien ser de sa incumbència, que és impossible dar un pas en qualsevol d'ells sens tenir que apartar o destruir afirmacions religioses.

I observi lo senyor X que en lo que coneixem de la història, ni un sol moment ha deixat d'existir la lluita entre la filosofia i les religions, i, si vol meditar una mica, veurà que aquesta lluita és inevitable i productora de vida. La filosofia és eminentment investigadora, i per consegüent variable i progressiva; les religions totes pretenen ser estacionàries, i volent estendre sa esfera d'acció a fets i a coses que no són de son domini, per força ha de posar obstacles al moviment filosòfic; obstacles dels que ha de néixer un xoc continuat entre lo que està deturat i lo que corre. I si lo senyor X vol seguir meditant un poc més, no tenim dubte que es convencerà de que de tal lluita surt sempre victoriosa la filosofia. Per convèncer-se'n, no té més que veure que les religions, que volen ser estacionàries, dient-se possessores de la

veritat absoluta, han degut variar sempre; mentres que la filosofia, variable per sa naturalesa, a mida que es van estenent les veritats relatives que coneix, no ha deixat mai de variar ni de moure's.

Examini el fet i l'època que vulgui i veurà aquesta afirmació comprovada. La religió sostenia un dia que la Terra era el centre de l'Univers, i que el Sol, la Lluna i les estrelles daven voltes a l'entorn de la Terra. I ho sostenia fundant-se en llibres sagrats i per ella indubtables. La filosofia alçà la mirada d'aquells textos i la dirigí a l'espai, arribant a convèncer-se de que era tot al revés de lo que es deia. La religió, per son esperit d'estacionament, va condemnar les doctrines de Copèrnic, i si no va sotmetre a Galileu al turment material, lo condemnà a morir en lo turment moral de l'aislament i el desterro. La lluita fou terrible, però, com sempre, triomfà la filosofia, i avui per avui la mateixa Església regula ses cerimònies i la celebració de sos misteris per les doctrines, per ella condemnades, de la immobilitat relativa de la Terra.

I lo mateix passa en l'actualitat. Per la religió era una veritat indubtable que el món compta sols uns mils anys d'existència. Si algunes cronologies orientals li daven més llunyà origen, les retxassava indignada i les condemnava a l'anatema. Però ha vingut lo desarrollo modern de les ciències naturals, basades en l'observació; s'han llegit les fetxes, aixís en les capes de la Terra, com en la dèbil llum de les nebuloses, i la religió va cedint davant de la filosofia. Avui aquells sis dies de la Creació no són ja pels creients sis dies de vint-i-quatre hores; són ja èpoques elàstiques, que lo mateix poden ser de mils que de milions d'anys. Demà, aquells versículs del Gènesis s'esborraran, com s'han esborrat tots los que afirmaven la immobilitat de la Terra i sa naturalesa distinta de la dels astros.

Parlant en lo terreno filosòfic, no està en lo segur lo senyor X quan del fet de ser la moderna civilització conseqüència legítima de la doctrina cristiana, vol deduir-ne que aquella sigui superior a la romana. Li concedirem, si vol, que avui en la generalitat dels rams estem més avançats que els romans. Però ¿vol això dir que la civilització cristiana sigui superior a la clàssica? ¿No observa que aquesta va desaparèixer fa divuit segles, durant los quals s'ha desenvolupat lo que la va suplantar? Los termes de la comparació no són los que diu lo senyor X, o siguin la civilització actual i la de divuit segles enrere; són la civilització actual i lo que fóra avui la romana si no hagués vingut a interrompre son desarrollo lo cristianisme. En aquestos termes plantejà lo problema l'autor de l'article del Dijous Sant. En aquestos termes lo discutirem nosaltres.

Amb aqueixes advertències, i amb la que farem al nostre comunicant dient-li que si vol examinar certes qüestions i meditar amb profit sobre certes coses, té de despullar-se de tota idea preconcebuda i de deixar a part per un moment tota afició particular, caminant amb molta parsimònia i judicant amb esperit serè, deixem lo terreno pla per entrar en matèria en lo pròxim article.

Thales

Diari Català, 10 d'abril de 1880

Cultura i societat, 1985

II

En lo primer article que sobre aquest tema publicàrem lo dissabte passat, deixàrem lo terreno pla per entrar en matèria. Seguim, doncs, al nostre company, autor de l'article del Dijous Sant, i meditem lo que seria avui lo món si s'hagués pogut desenvolupar sense destorbs la civilització romana; és a dir, parlant més clar, si no hagués vingut a desviar-la lo cristianisme.

I a l'arribar a aquest punt, permeti'ns lo senyor X que li recomanem de nou molta serenitat de judici i que es despulli completament de tota idea preconcebuda. Quan una idea o sèrie d'idees arriba a dominar al món, fins lo que més apartat d'elles sembla trobar-se, sent sa influència avassalladora. Nosaltres, doncs, que vivim en plena civilització cristiana, estem tan saturats de sos principis i fins de ses preocupacions i de sos errors, que és difícilíssim despullar-se'n ni quan se tracta de fer castells en l'aire. Amb la civilització cristiana, los pobles d'Europa han arribat a ser los primers de la Terra. ¿Qui és, doncs, que s'atrevirà a dubtar ni un moment de que el cristianisme ha sigut molt útil per la marxa de la humanitat cap al progrés?

¿No és veritat, senyor X, que a l'escriure'ns vostè la seva carta va fer-se aquest raciocini? ¿No és veritat que per això va mostrar-se un tant escandalitzat del dubte que havia exposat en l'article del Dijous Sant?

Si al llegir-lo hagués tingut la serenitat de judici que li recomanem, i s'hagués sapigut sostreure a la influència de les idees preconcebudes, ni s'hauria fet tal raciocini, ni s'hauria escandalitzat. Realment, los pobles d'Europa, amb la civilització cristiana són los primers de la Terra; però ¿no ho eren també amb la civilització clàssica? ¿La Roma antiga, no era també no sols la capital, sinó fins la mestressa de tot lo món conegut? Confessem, doncs, que si dominem no es deu al cristianisme ni al classicisme: dominem perquè, clàssics o cristians, posseïm condicions de superioritat respecte dels dominats. No volem analitzar quines són aquestes condicions, perquè ens basta per ara conèixer el fet, i el fet és indubtable.

De manera que, encara que no hagués vingut lo cristianisme, los pobles europeos haurien seguit sent los dominants per sa superioritat. ¿Qui havia de disputar-se-la? L'Àfrica s'havia sempre manifestat refractària a la civilització, com refractària hi és avui encara, a pesar del cristianisme i dels moderns adelantos. Les nacions que s'havien format en la costa del Mediterrani no havien lograt estendre's cap aquell continent, que ni tan sols coneixien. Per això la civilització egípcia havia caigut mancada de base, aixís com la cartaginesa no havia passat de ser una foguerada d'encenalls, que brilla sols un moment. Havia bastat que una i altra es posesin davant de la clàssica europea per declarar-se vençudes. Quan va aparèixer lo cristianisme, Egipte, Cartago i tot lo nord de l'Àfrica no sols eren províncies romanes, sinó que eren d'aquelles que no daven cap mal de cap al pretor que les manava. ¡Tanta era sa submissió i tal son decaïment!

¿Havia de disputar la superioritat clàssica l'Àsia? Ho havia intentat en los temps mitològics i heroics, i havia sigut vençuda. Ho havia intentat en temps històrics, i

havia degut passar per la vergonya d'estrellar-se davant d'un grapat de grecs civilitzats. Quan va aparèixer el cristianisme, l'Àsia estava tan subjecta com l'Àfrica. En son quietisme, en son embrutiment, reconeixia la superioritat romana, i de poc en poc anava regenerant-se per sa influència.

Si algun enemic tenia Roma, lo tenia dintre mateix d'Europa. Dels pobles del nord, uns no havien sigut subjugats, i altres ho havien sigut sols a mitges i a costa de grans treballs, i aquestos i aquells se veien ja prou forts per atacar a Roma. Los pobles del nord eren, doncs, los únics que devien inspirar-li cuidado. Ells eren los destinats a destruir l'imperi polític dels romans.

En aquest succés no va influir-hi per res lo cristianisme. Amb ell, o sens ell, hauria tingut lloc la invasió. En la llei de la història havia sonat l'hora de la disgregació de l'Imperi Romà. La missió política de Roma s'havia complert, puix que havia ja portat sa civilització de grat o per força a tot lo món conegut. La llavor estava sembrada, i no podia deixar de dar sos fruits. Sols podia impedir-ho l'aparició d'una idea nova, com lo cristianisme, i el cristianisme nasqué casualment en aquells moments suprems.

I aquí és precís observar una llei històrica mai desmentida. La civilització enerva als pobles, i els posa en situació de ser dominats per altres pobles menos civilitzats, i per consegüent més virils, però la força de les idees és tanta que si els conquistadors dominen materialment, se troben luego subjectats per la superioritat dels conquistats. Això és lo que succeí als romans al dominar la Grècia; això és lo que succeí als mateixos *bàrbaros* al conquistar l'Imperi Romà. I sempre que això succeeix, l'arbre de la civilització adquireix nova saba amb los nous elements que entren a cultivar-lo, i es dóna lloc a períodos brillants en la història de la humanitat.

De modo que si la disgregació de l'Imperi Romà s'hagués verificat sens que hagués nascut lo cristianisme, los conquistadors, o sigui la gent del nord, inferior en civilització als conquistats, s'hauria assimilat la d'aquestos i l'hi hauria prestat nova saba. Havent nascut lo cristianisme, los *bàrbaros* se *cristianitzaren*; si no hagués nascut, s'haurien *romanitzat*. Aquesta circumstància va produir des de luego una conseqüència innegable. Lo xoc fou molt més fort i transcendental.

La gent del nord no sols fou conquistadora, sinó subversiva. Sens lo cristianisme hauria destruït la preponderància política de Roma, però no sa civilització; amb lo cristianisme degué aterrar-ho tot.

Aquesta circumstància féu necessari que la societat europea passés per lo llarg período de tenebres i abominació que es coneix en la història amb lo nom d'edat mitja.

L'edat mitja és filla legítima i natural del cristianisme, i a la demostració d'aquesta veritat dedicarem lo pròxim article.

Thales

Diari Català, 17 d'abril de 1880

Cultura i societat, 1985

III

No haurem de fer grans esforços per a demostrar que l'edat mitja és filla legítima i natural del cristianisme.

Al terminar l'edat antiga tot conspirava contra el món romà. Roma tenia enemics dintre i fora de casa seva. Los invasors que venien del nord en busca de millors condicions de vida, exaltats per la victòria, estaven posseïts de l'esperit de destrucció. Los nous cristians, encara que fossin ciutadans de Roma, tenien contra ses institucions lo mateix odi. Si sols hagués tingut los enemics de fora, la llei històrica de què parlàvem l'altre dia s'hauria complert, i els vençuts, enervats però més civilitzats que els vencedors, haurien lograt imposar-los ses idees i dominar-los per sa superioritat.

Los bàrbaros haurien tardat més o menos, però haurien acabat per romanitzar-se. Los enemics de dintre, o sigui los cristians, ho destorbaren. A pesar de son odi a l'existent, participaven de la civilització clàssica, i lograren realitzar aquell adagi que diu que lo riu revolt dóna ganància als pescadors. Los cristians foren los que s'imposaren; i ho lograren amb tanta rapidés que, al cap de poc temps, los invasors més feréstecs estaven ja als peus del papa de Roma. La llei històrica, doncs, se complí; però a l'imposar-se los cristians als invasors, se trobaren amb que coincidien uns i altres en sos odis. D'aquesta circumstància ne nasqueren fenòmens complicadíssims, i per ella s'explica l'adveniment de l'edat mitja.

Aquella coincidència d'odis contra la civilització clàssica produí com a primer efecte lo de fer-los augmentar cada vegada més. Los vençuts veieren en lo cristianisme lo medi de doblegar als vencedors, i l'exageraren en conseqüència, i lo feren més intolerant cada dia; los vencedors tenien lo zel dels neòfits, i uns i altres veien son enemic comú en lo món clàssic, i uns i altres se posaren en competència per a acabar amb sos restos. Aqueixa coincidència d'odis, aquesta competència en manifestar-los expliquen perfectament l'esperit de destrucció que caracteritza als primers temps de l'edat mitja.

Però els cristians havien olvidat un dato importantíssim. Deixant-se portar per l'apassionament, havien olvidat que tota sa superioritat sobre els invasors la devien a la civilització clàssica que havien mamat i en la que s'havien format, i en lo pecat trobaren la penitència. Amb la destrucció del món romà perderen tota la ventatja, i prompte tingueren motius per témer que sos vencedors tornarien a supeditar-los completament. S'havien equivocat al creure que devien son predomini al cristianisme, que no era una evolució sinó una negació del classicisme, i ells mateixos se desarmaren.

Un error difícilment se reconeix, i els romans cristianitzats no reconegueren lo que cometien. Al contrari; en la falsa creència de que devien sa força al cristianisme, no sapigueren veure altre medi de conservar-la que extremant los principis de la nova religió. I tant los extremaren que nasqué lo misticisme fanàtic, que és un altre dels caràcters distintius de l'edat mitja.

De res serví que els més reflexius coneguessin que la marxa empresa era equivocada, puix que foren arrossegats per la corrent. Tots los esforços que feren alguns convents i monjos, que eren los únics que sabien alguna cosa, per a conservar los pocs restos clàssics que s'havien salvat del naufragi, foren de moment completament perduts i estèrils. Era tard. Europa estava ja en la pendent, i no hi havia força capaç de deturar-la.

I l'esperit de destrucció, ajudat del misticisme fanàtic, feren fer a la humanitat lo salt més gran que mai ha fet cap endarrere. Pocs segles havien transcorregut des de la cristianització dels invasors, quan la part d'Europa que tant havia florit baix la dominació romana estava altre cop sumida en la barbàrie. No hi havia més llei que el capritxo dels més forts. Lo feudalisme era la prova més eloqüent de la falta absoluta d'autoritat social; la consagració més irritant del règimen de castes; la demostració més clara de que el cristianisme no havia lograt dominar l'individualisme semisalvatge de la gent del nord. Sols una idea s'imposava a aquella societat feréstega: lo terror místic, i aquest terror havia produït l'orgia fanàtica del segle que va precedir a l'any que devia marcar la fi del món segons les càbales del misticisme. La ciència estava reduïda a una teologia grollera; l'art era una manifestació d'aqueixa teologia, tan grollera com ella mateixa; les lleis o no existien o eren la consagració més irritant del dret del més fort. ¿Semblava impossible que tan negres tenebres enfosquessin les mateixes regions en què tan esplendent havia brillat la civilització romana!

I lo pitjor és que de tal caos no hauria sapigut sortir-se'n lo cristianisme, entregat a ses soles forces. Com més feia, més s'enfosquien les tenebres. Aquella situació no tenia més sortida que un renaixement.

Per fortuna, lo món clàssic no havia desaparegut del tot, i sos pocs restos, conservats per atzar i casualment salvats del naufragi, foren los que feren entrar un dèbil raig de llum enmig d'aquella fosquetat que havia durat segles. Les lleis romanes primer, les arts i les ciències clàssiques luego, foren les que salvaren a Europa. Tan prompte com los esperits començaren a serenar-se, se dedicaren amb afany a cercar los elements de civilització allí on eren, i apoiant-se en ells prepararen l'adveniment de l'edat moderna. Aquesta s'alça majestuosa no sobre els elements, sinó sobre les ruïnes de l'edat mitja.

¿No és veritat, senyor X, que ara vostè ja no dubta de que l'edat mitja fou un retrocés espantós en la marxa de la civilització?

Doncs aqueix espantós retrocés fou fill legítim i natural del cristianisme, mentres volgué prescindir de la civilització clàssica. Al renaixement d'aquesta, i a res més, devem l'haver entrat altra vegada en lo bon camí, que ens ha portat a l'esplendor de vida moderna.

Thales

Diari Català, 1 de maig de 1880

Cultura i societat, 1985

IV

Tenim ja, estimat senyor X, que aqueix període que durà uns mil anys i que es coneix amb lo nom d'edat mitja, període de tenebres i de foscor, en què si alguna cosa s'entreveia al dèbil resplandor de les fogueres del fanatisme, eren rius de sang, horrors i costums bàrbares, fou fill legítim i natural del cristianisme; i tenim també, com a conseqüència, que sens lo cristianisme no hauríem passat per aquell període, puix que els invasors de l'Europa central i meridional, en lloc d'haver-se cristianitzat, s'haurien romanitzat.

Per fortuna, en los temps d'avui la ciència moderna ha reunit ja prou datos per a destruir un gran número d'errors i de preocupacions que havien sigut admesos com moneda corrent. Un d'aquestos errors era el de suposar que un poble pot ser a un mateix temps bàrbar i civilitzat, avançat fins a l'extrem en certs rams i atrasadíssim en altres.

Aquest error era un dels que amb més constància volien perpetuar los enemics del progrés modern, i es comprèn bé. Per son medi, al mateix temps que defensaven l'edat mitja, combatien lo classicisme grecoromà.

—No negarem —deien— que l'edat mitja tingui els seus punts negres; però, al costat d'aquestos, ¡quina brillantor, quina esplendidés en altres! —Tampoc negarem —afegien— que el classicisme tingui los seus punts brillants, brillantíssims; però, al costat d'aquestos, ¡quantes tenebres, quantes ombres! —Preferim, doncs —terminaven—, l'edat mitja al classicisme, ja que si les dues civilitzacions eren incompletes, los defectes de l'edat mitja eren defectes que contenien gèrmens de virtuts i de grandeses.

Res és més inexacte que tals afirmacions. La civilització sempre es desenvolupa d'una manera harmònica i general, i quan un dels rams avança, tots los altres prosperen. Basta saber que un poble ha produït la Venus de Milo, o de Mèdici, per a poder afirmar que el tal poble era un poble amb savis i amb elements de civilització de tota mena; aixís com bastaria sols saber que Ciceró o Sèneca eren savis romans, per a estar segurs de que en Roma hi havia també artistes i poetes.

La civilització és l'atmosfera que rodeja i envol al poble que la disfruta i que tot ho vivifica. L'home civilitzat és apte per a tot, aixís com lo salvatge no ho és per res.

I aqueixa veritat nos la confirmen tots los descobriments. En Pompeia, en Herculà, en Roma, s'ha vist que els pobles antics vivien en bones cases, i que en elles hi tenien tota llei de comoditats: per los llibres que ens queden se sap que els romans menjaven i bevien com a prínceps, i que tenien establiments públics de reunió, instrucció i recreo, dels quals ni podem formar-nos-en idea. Tot lo clàssic estava a la mateixa altura, i demostra lo que havem dit abans, o sigui que la civilització és sempre harmònica i s'estén a tots los rams. Per això és que dins de la romana no hi havien los punts negres que han passat per article de fe, aixís com dins de l'edat mitja no s'hi troben tampoc los punts brillants que han inventat sos apologistes.

Examini's, sinó, quins són aquestos suposats punts brillants; però examini's amb fredor i sens judicis preconcebuts. Molt s'han cantat les excel·lències de les arts de l'edat mitja, i no obstant ses manifestacions són tan grolleres com tot lo d'aquella època. Aquells sants desproporcionats amb lo coll tort i la cara estranya no deuen lo misticisme que en ells se vol veure a l'artista que va fer-los, sinó a que la mà del temps los hi ha imprès, o a que la nostra imaginació, mal dirigida, nos produeix una il·lusió. Allò són senzillament figures tosques, fetes sens art ni consciència, tan grolleres com tot lo demás d'aquella època. Però ¿cal esforçar-se en demostrar això, quan és innegable que l'edat moderna va començar per un renaiement en les arts? No tindriem, no, un Miquel Àngel, un Giotto, un Rafael, un Vinci ni un Herrera si haguessin tingut d'inspirar-se en les arts de l'edat mitja. Si els tenim, hem d'agrair-ho al classicisme ressuscitat.

La civilització romana no era, doncs, poc harmònica, ni tenia los punts negres que vol veure's; era senzillament poc generalitzada. Roma havia portat a cap sa missió civilitzadora per medi de la força, i si li havia sigut fàcil dominar a tots los pobles, molts d'aquestos se mostraven refractaris a deixar-se civilitzar. D'aquest sistema havia nascut sens dubte lo gran llunar del classicisme, o sigui l'esclavitud. Aquesta era filla del sistema de força a què Roma s'havia vist obligada.

Però la mateixa esclavitud estava ja molt decaiguda quan va aparèixer lo cristianisme.

Repari's que la civilització romana havia sigut sempre progressiva i expansiva. Des de les rudes lleis de les dotze taules fins a les brillants teories dels juriconsults del segle d'or i als edictes pretoris, hi ha tanta diferència com de la nit al dia. Lo dret, base de les societats, havia arribat a tal grau d'adelanto que avui per avui les nacions modernes viuen completament dintre del dret romà. La civilització romana era tan expansiva que si en sos primers temps considerava enemics (hostes) a tots los que no eren fills de la ciutat, molt luego va idear una pila de graus de relacions que permetien a tots sos súbdits gosar de les institucions de què eren capaços. Totes les ciutats avançades gosaven del dret de ciutadania; les que ho eren menos eren municipis o colònies. Son règimen administratiu era tan perfecte que és encara la base del d'avui, i en moltes nacions se conserva fins los noms tècnics llatins. ¡Vagi ara a comparar-se'l amb lo feudalisme de l'edat mitja!

Quan va aparèixer lo cristianisme, Roma havia entrat ja en lo período del predomini de la filosofia, i aquesta estava ja minant tots los llunars que entelaven aquella civilització. Per això, la mateixa esclavitud estava amenaçada de mort.

¡Vegi's, doncs, quin seria l'estat actual del món si hagués pogut seguir desenvolupant-se sense destorbs ni entrebancs la civilització clàssica! Quan menos estaríem més avançats que avui de mil anys, que són los que va durar l'edat mitja.

Thales

Diari Català, 8 de maig de 1880

Cultura i societat, 1985

V

Molt haurà estranyat vostè, estimat senyor X, que hagi deixat transcórrer tants dies sense terminar la començada tasca de respondre a les seves apreciacions. No ho estranyi, puix que un diari de tantes atencions precises, los passatemps com los presents articles sols hi caben a falta d'altres matèries més d'actualitat. Avui se m'ofereix ocasió, i avui vaig a terminar l'assumpto, per més que no hagi agostat la matèria. Aquesta és tan abundant que donaria peu a escriure no articles, sinó llibres i fins una biblioteca completa.

Havem vist ja que l'edat mitjana, aquest período de tenebres, lo més fosc que ens ofereix la història coneguda d'Europa, fou fill legítim i natural del cristianisme. Havem vist també que a no haver-se cristianitzat los invasors de l'Imperi Romà s'haurien romanitzat per una llei fatal, que fa que sempre los més civilitzats imposin sa civilització als que ho són menos. Havem vist també que la civilització clàssica havia constantment sigut progressiva i expansiva, i que progressiva i expansiva hauria seguit sent després de la invasió de la gent del nord. Per aqueix motiu, quan va aparèixer lo cristianisme, lo món clàssic havia dat lo gran pas d'entrar en lo domini de la filosofia, i aquesta estava ja minant tots los llunars que entelaven sa civilització. La humanitat, doncs, havia entrat ja en la major edat, i gràcies al cristianisme va tornar a la infància. La filosofia fou substituïda per la teologia; lo raciocini per la fe; la convicció, l'esperit d'anàlisis i demés condicions de la virilitat clàssica foren suplertes per la por i el terror misteriós dels primers anys de la vida. La humanitat és lo trassumpto de l'home. Lo noi creu en *papus* i *follets*; és a dir, té por; lo jove s'apassiona i es mou per instints; l'home format raciocina i obra per la voluntat dirigida per la intel·ligència. Los pobles nois creuen i tenen por; los més avançats s'apassionen i obren per instints; los ja formats raciocinen. Lo món clàssic havia ja arribat al período del raciocini.

Però —se'ns dirà— quan va aparèixer lo cristianisme, lo món clàssic estava en plena decadència, quasi perdut. Les antigues virtuts republicanes havien sigut substituïdes per la corrupció de l'Imperi. Allò era una orgia en què sols dominava la tirania i el vici. Just era, doncs, que el món se regenerés, i per això va venir a fer-lo renéixer lo cristianisme, que en aquest sentit va ser un verdader progrés.

Molt podria dir-se sobre això, però no cap en uns articles. Anem, doncs, a tocar molt per alt aquestes qüestions.

En primer lloc, la pintura que s'ha fet de la degradació romana és exagerada o falsa, i es comprèn que ho sigui, puix que en gran part la devem a son enemic ir-reconciliable: al cristianisme. La crítica moderna ha posat ja les coses en lo seu punt, i de totes aquelles històries de martiris i de turments que han omplert los calendaris de sants i de confessors, i que eren la més forta prova del mal estat de l'Imperi Romà, ne queda ben poca cosa. Ni les persecucions són lo que diuen los autors místics, ni els màrtirs són la centèsima part de lo que se suposa. En certes èpoques lo cristianisme fou realment considerat com crit capital, però fou perquè

volgué sortir-se del terreno de les idees i entrar en lo de les revolucions. ¿Què féu, doncs, Roma que no hagin fet després totes les nacions cristianes? ¿En los nostres dies mateixos, no havem vist les grans matances portades a cap en la civilitzada França contra els comunalistes? ¿No passa lo mateix avui en Rússia amb los amants del nihilisme? Res, doncs, acusen contra la civilització clàssica les persecucions dels cristians; proven sols que aquestos creixien i que lo que existia devia defensar-se. Per ara, el món cristià no ha arribat encara a la perfecció de no defensar-se contra els que l'ataquin. Lo món clàssic no féu més que defensar-se dels que l'atacaven.

Que en Roma existia lo turment com a medi de prova, no pot negar-se, però ¿no ha existit també fins als nostres dies en la civilització cristiana? Tan sols fa un segle, o poc més, que les costums s'han suavitzat fins al punt de no tolerar tals horrors. ¿Quant abans s'haurien suavitzat a no haver sigut derrotat lo classicisme!

No es cregui per lo dit que vulguem negar la corrupció de les costums en Roma, puix que realment existia; però ¿què volia dir això? Volia dir que la missió conquistadora dels romans havia ja terminat, i que son imperi devia dissoldre's. Sos pobles dominats devien recobrar sa independència, per a fer germinar en son seno la llavor clàssica que s'havia sembrat. Això és lo que hauria succeït a no haver sobrevingut lo cristianisme a tòrcer el curs dels aconteixements. Haurien arribat al migdia los invasors del nord, i s'haurien romanitzat. Hauria desaparegut la corrupció, però haurien quedat les idees i els sentiments clàssics. Los invasors, apoderats d'ells, i prestant-los sa sang vigorosa i nova, los haurien fet fructificar d'una manera esplendent. Europa no hauria passat per l'edat mitja, i la sacsejada de la ruïna de l'Imperi Romà hauria sigut curta i de poques conseqüències funestes. S'hauria repetit lo que havia passat quan Grècia fou supeditada per Roma, i avui estaríem mil anys més avançats que no estem.

I aquí dem per terminada la nostra tasca, creient que lo nostre senyor X haurà meditat ja una mica i s'haurà convençut de que no ens faltava raó a l'escriure l'article del Dijous Sant, que és lo que ha dat peu al lleuger treball que acaba en aquesta ratlla.

Thales

Diari Català, 1 de juny de 1880

Cultura i societat, 1985

ACTIVITAT CIENTÍFICA I ARTÍSTICA

Aquest any sembla que Barcelona s'hagi despertat. Los aficionats a sentir parlar estan d'enhorabona. En l'Ateneu Barcelonès, quasi cada dia hi ha discussió o conferència; en l'Ateneu Lliure es parla un parell de vegades cada setmana. Les dues associacions d'excursions donen tot sovint conferències en la nostra llengua. Lo còrcol de la Joventut Mercantil, l'Industrial, etc., etc., han dat també senyals de vida. Fins los Foments de la Producció, aixís lo del carrer del Pi com lo del carrer dels Gegants, si no han obert discussions ni conferències, han fet concerts i vetllades literàries. Les mateixes corporacions especialistes, com les acadèmies de metges i d'advocats, los centros de mestres d'obres i d'arquitectos, etc., etc., s'han espolsat també l'apatia i s'han mogut més que no es movien.

I aquesta influència benèfica de la capital s'ha estès també a alguns pobles de fora. Les societats catalanistes i ateneos de Sant Martí, Sants i altres i altres han també obert ses càtedres o dat vetllades artístiques-literàries.

Per fer-se idea del moviment basta veure que al nostre diari nos han obligat a obrir una secció especial per ocupar-se'n, qual secció ve plena cada dia.

Hem qualificat de benèfic lo moviment que s'ha despertat entre nosaltres, perquè sigui com vulgui sempre l'activitat té de dar resultats en pro del país. Nosaltres l'hem anat seguint amb verdadera fruïció, i per això anem a dir-ne quatre paraules.

En primer lloc, és digne d'observar-se lo progrés que va fent lo catalanisme. Dintre del moviment científic-artístic que s'ha desenvolupat en Barcelona, s'ha usat tant la llengua catalana com la castellana. Pocs anys enrere nos semblava que qui volgués dir en públic quatre paraules en català havia de fer un paper ridícul. Avui s'ha demostrat pràcticament que ni per tractar los assumptos més rigorosament científics no és obligat parlar en castellà.

Tal vegada dintre poc temps veurem que la nostra llengua, encara que no tan elegant ni polida com sa germana, per sa claretat i concisió li porta ventatges per exposar ciència. Les veritats de les naturals i físiques sonen molt bé i es fan molt comprensibles exposades en català.

Hem dit que en lo moviment d'aquest any s'ha usat tant la llengua catalana com la castellana, i potser encara ens hem quedat curts. Bé és veritat que les corporacions especialistes han seguit parlant en castellà, com en castellà han parlat los ateneos, no sabem si obligats per sos reglaments o per la costum que des de fa molts anys tenien; però a més de que en les mateixes corporacions quasi tota la part literària ha sigut catalana, en les restants, en les societats que no tenien histò-

ria, s'ha parlat generalment en català. No cal dir que aixís han parlat sempre les excursionistes, puix que és ben sapigut quina és la llengua que usen com oficial, ni que així mateix han parlat les d'elles derivades. Lo que sí cal dir és que el català s'ha ficat més o menys pertot, i que no estranyàriem que durant lo curs pròxim lo sentíssim ja usat en alguna de les associacions que fins ara, per una serietat mal entesa, s'hi han mostrat més refractàries.

I aquí és digne d'observar-se la major força expansiva que han tingut les que han parlat la nostra llengua, puix que tot lo moviment que s'[ha] irradiat del centro de Barcelona, s'ha irradiat en català. Si es parla al públic en la Barceloneta, en Sants, en Sant Martí, en Gràcia, etc., se li parla en català. Les associacions que han nascut en més gran número són associacions catalanistes.

En segon lloc, és digne d'observar-se que tot lo moviment desenvolupat en Barcelona, amb molt comptades excepcions, ha sigut expansiu, ha mirat cap endavant. L'associació més antiga, numerosa i rica, l'Ateneu Barcelonès, s'ha deixat dur per la corrent, i ha dat l'exemple. Aquella tribuna ha sigut lliure, dintre del reglament, i tan bon punt ha sigut lliure sols hi han pujat los que voldrien fer-nos avançar. Allí, com en totes parts en general, no es nota ja aquell encongiment que fa poc temps era característic de la nostra terra. No hi ha ja problema que no s'envesteixi. Des de la geologia i l'antropologia fins a les teories més socialistes, tot s'ha tractat en lo nostre moviment, sens produir en lo públic escarafalls ni escúpols de consciència.

En tercer lloc, és digne de notar-se que, com no podia menos de succeir, lo moviment ha modificat i molt la nostra vida. En Barcelona teníem molts savis de cartró, que, com les antigues sibil·les, parlaven amb mitges paraules o callaven, amb lo qual logràvem que ningú s'atrevis a discutir la seva suficiència. Avui comença el públic ja a conèixer-los. Se'ls ha ofert bona ocasió per lluir-se i no l'han aprofitada, tal vegada perquè no n'eren capaços. Sols falta que segueixin un altre any apartats del moviment, perquè tothom se rigui a ses pròpies barbes de ses pretensions i de sos grans pensaments, que mai exposen enlloc.

No ens proposem avui examinar la vàlua del moviment de què ens ocupem, i sí sols farem notar que per entremig d'ell s'han notat dues tendències ben pronunciades: la catalanista i la filla de lo que es fa en Madrid. En moltes de les discussions que s'han tingut arribava a semblar als que les escoltaven que es trobaven en una sucursal de l'Ateneo de Madrid. Encara priva entre molt jovent, especialment del que ha sortit de les universitats, la falsa idea de que un discurs per ser bo ha de ser florit, elegant i carregat de paraules boniques i frases d'efecte, i, en conseqüència, alguns oradors donen molta més importància a adquirir la forma convencional madrilenya que no pas al pensament o al fondo.

Aquestes dues tendències se manifestaran més cada dia, puix que a mida que vagi arrelant lo catalanisme, augmentaran los esforços de sos adversaris. Sobre aquest fet cridem l'atenció de tot lo jovent catalanista, i d'ell esperem que procurerà infiltrar pertot arreu ses idees. No desisteixi encara que en certes associacions no

pugui triomfar de moment; sinó, al contrari, procuri ficar pertot lo peu, si no pot la cama, i un dia o altre en tocarem les conseqüències, que seran beneficioses per Catalunya.

L'Amic de cada Festa
Diari Català, 11 d'abril de 1880

UN HOME... DE BÉ

Doncs, sí senyor. A pesar de les meves costums i de les meves idees, que com vostè sap són molt sanes i suaus, no deixo mai d'anar-hi. Vostè no ignora que só un home molt pacífic; no vaig al cafè sinó quan rifen per Tots Sants; la meua única diversió és lo teatre, ¡ei! quan no fan la Passió ni cap dramon d'aqueix gat d'en Víctor Hugo; vaig a sentir tots los sermons de la catedral, i no obstant algunes vegades fins he fet llargs viatges per no deixar-m'ho perdre. Quan van dar garrot a en Barceló⁶ em trobava a Vic, i com que aquella és terra de gent de bé, no vaig trobar lloc en la diligència. ¿Creurà vostè que per això vaig deixar d'assistir-hi? ¡De cap manera! Vaig fer enganxar una tartana, i encara que molt trontollejat i amb una unça menos a la butxaca —¡va costar-me setze duros!—, vaig arribar a temps per veure-li fer la ganyota.

—Doncs digui que vostè és un aficionat de veres. Al revés de jo, que vaig mudar-me de casa sols perquè la fúnebre comitiva passava per davant dels meus balcons sempre que hi havia sentència.

—No és tot afició, no. A mi també em repugnava al principi, però, *amigo*, m'hi he fet, per allò que diuen que l'home és un animal de costums. Per mi lo fer número en l'espectacle és una obligació de totes les persones honrades i de bé. La societat té devers de què no pot prescindir i sos membres que volen complir tenen de considerar aquells devers com a propis. ¡A on aniríem a parar si no es matés als assassins! La pena de mort és dura, però en canvi és molt exemplar, i segons deia un dia un advocat que té el silló al costat del meu, és verdaderament adequada a la classe de delictes a què s'aplica.

—¡Lo que és d'exemplar, ho és molt! Recordo que una sola vegada he anat a veure de lluny l'espectacle. Mataven a un per lladre, i el lloc de l'execució estava ple de gom a gom; tan ple que els lladregots van fer-hi festa major. A mi em van

6. Josep Barceló, dirigent obrer, fou ajusticiat a Barcelona el 1855 i considerat un màrtir de l'obrerisme reivindicatiu.

robar un rellotge d'or, que em costava més de seixanta duros, comprat a Londres. Ja veu si n'és d'exemplar, la pena!

—Veig que vostè està de broma. D'altra manera no diria tals disbarats. ¿No veu vostè que tothom està conforme amb lo que jo dic? ¿Qui és que ho nega sinó un cap verd, o algun autoret de poc més o menos? Jo, a la meua joventut, era molt aficionat a llegir a en Larra, que allavors estava de moda, però el dia que va escriure «Lo reo de mort», me va caure completament del concepte. Lo mateix que aqueix altre tabalot d'en Víctor Hugo, que no sé què li troben. En canvi, no hi ha potser un sol autor sensat que no reconegui que la societat, avui per avui, no pot prescindir del botxí ni de la forca. Són dels pocs frens que queden per contenir a les masses. Si no es matés, ningú estaria tranquil a casa seva. Los carrers i places semblarien camps de batalla.

—Jo ho crec tot a l'inrevés. Los espectacles de sang endureixen los cors. A mi ningú em traurà del cap que les barbaritats de les guerres civils han nascut en les places de toros. Lo que s'acostuma a veure homes en perill, no es detura luego en posar-los-hi. Si en dubta, recordi's d'altres temps. Mai hi ha hagut més assassinats i homicidis que quan les forques eren permanents, i els cossos dels sentenciats passaven a trossos d'elles a les gàbies. Lo mateix fou suprimir-se los suplicis bàrbaros i deixar-se de marcar i de passar bòria avall, que disminuir los delictes horribles. Naturalment, suprimint-se tot allò, va tancar-se la principal escola del crim. Los aspirants a criminals perderen la principal ocasió d'anar a endurir-se acostumant-se a la vista de la sang.

—Tot això són vuits i nous i cartes que no lliguen. De totes maneres, la pena de mort és inflexible, i per això sols convé conservar-la. ¿No hi ha ningú que se'n rigui!

—¿I si algú comet un delicte perquè no ha tingut prou pit per suïcidar-se?

—Vuits i nous, li repeteixo, que inventen sempre que els convé aqueixos... no vull dir què... periodistes.

—¿I què direm de quan lo tribunal s'equivoca i envia al pal a un que luego resulta innocent? ¿No deuria allavors la societat avergonyir-se i amagar-se cent pams sota terra? Casos s'han dat...

A aquest punt arribava la conversa quan lo senyor gros (poden suposar que és lo conservador) deixà a l'altre amb la paraula a la boca.

Havia sentit la campaneta i, com a membre útil de la societat, com a persona de bé i honrada, com a columna de l'ordre social, corria a complir son dever de presenciar una sentència.

Thales

Diari Català, 15 d'abril de 1880

Cultura i societat, 1985

LES CIUTATS CÈLEBRES. MÉS SOBRE FLORENCIA, LA PRIMERA QUE ABOLÍ LA PENA DE MORT

En un dels dijous passats nos ocupàrem llargament d'aqueixa hermosa ciutat d'Itàlia, i descriguérem sos edificis, ses obres d'art, sos records, i tot lo demés que li presta tants atractius, que la fa la més simpàtica d'Europa. Però allavors nos olvidàrem de fer notar un dels majors timbres de glòria de la moderna Atenes. En efecte, de Florència, de la capital de Toscana, va sortir la primera declaració legal abolint la pena de mort. Aqueixa declaració cèlebre porta la fetxa de l'any 1786, i meresqué l'aprovació més entusiasta de la generació filosòfica que vivia en aquella fetxa.

Bé és veritat que la pobra Toscana, tan simpàtica i al mateix temps tan infortunada, com la Itàlia de què forma part, no tardà molt en veure restablerta en ses lleis la terrible pena. Això fou en 1790, subsistint aquest restabliment fins a 1848, en què es tornà a abolir per tornar-se a restablir en 1852, i tornar-se a abolir en 1859, per decret del govern provisional, donat tres dies després de la fugida del Gran Duc. Aqueix decret que mereix ser conegut, i fins escrit en lletres d'or, diu aixís:

«Lo govern provisional de Toscana —considerant que la Toscana ha sigut la primera en abolir en Europa la pena de mort; considerant que si aquesta pena va ésser després restablerta, ho fou sols quan les passions polítiques prevaleixien sobre la madurés dels temps i robaven la calma als esperits; considerant també que, encara que hagi sigut restablerta, mai més ha sigut executada, perquè en la nostra terra la civilització ha tingut sempre més força que la destralt del botxí— ha decretat i decreta: que la pena de mort està abolida.»

I realment, des del segle passat, no s'ha aplicat la mort com a pena en la civilitzada Toscana.

Des de la unitat italiana s'ha sentit en tota la nació la benèfica influència. De fet, la pena de mort està abolida en Itàlia, i és d'esperar que prompte ho serà de dret. Gràcies a la influència toscana, la Itàlia en pes va rebre amb un aplauso, que ressonà des de l'Etna a l'Adriàtic, lo perdó del regicida Passanante.

¡Beneïda sigui, doncs, l'hermosa ciutat toscana! Si un dia fou la primera en fer la llum que dissipà les tenebres de l'edat mitja, un altre dia, no molt lluny tal vegada, farà desaparèixer les taques que més entelen la moderna civilització d'Europa: lo botxí i lo patíbul.

A.

Diari Català, 15 d'abril de 1880

LA CASA DE CARITAT I LES MONGES FRANCESES

Si⁷ ens interessa tot lo que té relació amb la desgràcia, no podem deixar d'ocupar-nos de la Casa de Caritat de Barcelona. Un lloc en què hi estan apilats dos mil infeliços, dels quals coneixem perfectament les moltes misèries, los pocs goigs i la vida íntima, és per nosaltres un lloc sagrat. No s'estranyi, doncs, que tot lo que amb la Casa de Caritat se relacioni mereixi la nostra atenció preferent.

Hi ha al frente de l'establiment avui una direcció que, perdoni'ns que li diguem, ve demostrant amb tots sos actes que no té cap criteri format. Un dia diu que vol arreglar l'administració interior, i no sap fer altra cosa que posar-la als peus de la Diputació Provincial, i despullar-se de sa autonomia, sens la qual és impossible la bona marxa i la prosperitat de la Casa. Posa les mans en lo servei facultatiu de medicina, i per treure a un metge que no li agrada, estableix lo sistema d'oposicions, amb lo qual pretén enlluernar al públic, sens perjudici, no obstant, de col·locar a un protegit que no havia fet en elles un paper massa brillant, olvidant que els malalts crònics que formen la quasi totalitat dels de la Casa, tant o més que ciència en lo metge, necessiten carinyo i paciència. Troba un cos de practicants interns, escollits entre els cursants de medicina que no compten amb medis de fortuna, i mediant també unes oposicions per enlluernar, los treu a fora, converteix les places d'internes en externes, i les fa servir per fills fins de milionaris.

I lo mateix fa en los demés rams de la Casa. Troba un gran número de nois albergats col·locats com aprenents, però que segueixen vivint en la Casa a expenses del principal, i d'un cop de ploma els suprimeix. Perquè aquells aprenents *no es perdin* anant sols pels carrers, los treu fins l'esperança de que arribin a ser fadrins i a saber guanyar-se honradament la vida. ¿Però a què cansar als nostres lectors? Basten los últims fets per demostrar quins vents corren per aquella casa, i el desco-neixement complet de part de la Junta de lo que té entre mans.

Los departaments de nois i d'homes estaven muntats baix un peu relativament civil. Des de temps immemorial, los encarregats del cuidado i vigilància dels pobres asilats eren solters o viudos, que vivien dintre de la mateixa casa. No pertanyien a cap ordre religiosa, ni estaven subjectes a cap regla mística, i els resultats que daven no eren pas dolents. Als ulls de qualsevol persona imparcial i de sa criteri, los departaments d'homes i nois estaven molt millor que els de dones i noies dirigits per germanes, que s'havien convertit en monges. La junta actual, que segons se veu no té altra mania que la de fer lo místic, com ho demostra en l'insubstancial butlle-

7. Tres mesos després apareix la sèrie «La Casa de Caritat i les monges franceses» (*Lo Catalanista*, 15, 18, 22, 26 i 30-VIII-1880), que es publica sense signar.

tí que publica baix lo nom de *La Caritat*, d'una sola plomada va desorganitzar també los departaments dirigits per seglars, i va entregar-los a monges franceses, de Sant Vicenç de Paül.

I els hi va entregar fent-les mestresses absolutes. Al fer la cerimònia de dar-los possessió, com a símbol de son domini, los va fer entrega solemne de les claus. Des d'aquella cerimònia, la Junta i la Direcció sobraven. I, en efecte, sembla que fins ara no s'ha dat l'exemple de que les monges franceses hagin sigut contrariades en res. Tot lo que fan està ben fet, i la Junta i la Direcció no serveixen més que per dir *Amén*, amb la mateixa mansuetud que un escolà que ajuda missa.

Posada ja en la pendent, la Junta l'ha recorreguda fins al final. Si en un galliner no hi caben dos galls, en aquella casa no hi cabien dues menes de monges, i les unes devien acabar per triomfar de les altres. ¿De quines havia de ser la victòria?

La cosa no admet dubte. Havien de triomfar les estrangeres, no fos sinó per no desmentir que la Casa de Caritat està en Espanya, puix que la Junta es compon de proteccionistes, com los senyors Sert i Torelló, de grans patriotes, i d'homes d'ordre i de *pro* que voldrien exterminar a la internacional, sols perquè rep inspiracions i ordres de centres estrangers.

I, en efecte, les monges carmelites catalanes han sigut despatxades o... han hagut de presentar la dimissió, perquè vinguin a ocupar son lloc les franceses. De res los ha servit tot lo que han pogut invocar. Feia mig segle que estaven en la Casa; havien atravesat períodos verdaderament difícils; havien vist mil revolucions, i sofert sens abandonar son lloc vàries epidèmies, que en tals establiments són terribles; havien servit lo mateix durant los períodos absolutistes del comte d'Espanya i del baró de Mer, que durant los expansius del 35, del 54, del 68 i del 73, i tot això no ha tingut cap valor als ulls de la Junta ultraconservadora. Com una dona embarrassada, tenia «desig» de monges franceses, i el desig ha tingut més força que la raó i que les conveniències.

No es vagi a creure que defensem a les monges carmelites. En lo nostre concepte, si podrien continuar dirigint les enfermeries i sales de malaltes cròniques, devia treure-se'ls la direcció dels departaments de noies, puix que, com totes les monges que viuen apartades del món, són ineptes per a educar a noies que han de viure en societat. Lo que sí defensem és que no devia treure-se-les per a posar-n'hi d'altres, que tindran les mateixes, exactament les mateixes condicions, aixís les bones com les dolentes.

Però des de luego salta a la vista que les antigues oferien una ventatja immensa sobre les noves; la ventatja del llenguatge. Aquelles són totes espanyoles, i fins tenien lo cuidado de fer servir los establiments de Catalunya principalment per catalanes, i aquesta circumstància era apreciableíssima, tenint com tenien de cuidar-se d'educar a infelices que, a l'entrar en la Casa des del carrer o l'abandono, no coneixen més que el català, i ¡encara amb prou feines!

Amb les franceses succeirà tot al revés. Amb son llenguatge xapurat, ni s'entendran amb les infelices criatures, ni els inspiraran cap respecte. ¡Sols falta ara que

la Junta se surti amb la seva idea de traslladar la Casa de Caritat fora de Barcelona, perquè els infeliços albergats quedin lluits!

Si se'ls aïsla del món, i no se'ls dona ni medi d'entendre's amb les que els cuiden, ¿és capaç ningú d'afigurar-se tan sols los turments que deuran sofrir? ¡Ni el Dant va imaginar en son infern una soletat tan horrible!

Sigui com se vulgui, la Junta s'ha sortit amb la seva. Lo dia primer del mes vinent han d'haver ja desembarassat les germanes catalanes, i prendran possessió les estrangeres. La Junta s'ha cregut fer un gran salt i potser ha fet una petita gambada. ¿Qui sap si son acord impremeditat i absurdo darà en definitiva peu a un canvi favorable en la Casa de Caritat? Mentres hi havia les germanes catalanes era difícil que se les tragués, puix eren respectables per sa història i pels serveis que, baix son punt de vista, havien prestat a la Casa. A les franceses, que no tindran història ni arrels, se les tirarà a fora al primer canvi que es realitzi en sentit expansiu. Una *genialitat*, un capritxo les haurà portades; una senzilla ordre bastarà per fer que se'n tornin per lo mateix camí pel que han vingut.

¡Si això succeeix, sí que els pobres albergats podran donar les gràcies a la sàvia i previsorà Junta que en los moments actuals pesa sobre d'ells i de sa misèria!

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 18 d'abril de 1880

LO MIL·LENARI DE MONTSERRAT

Encara que el nostre company de redacció *Lo Cronista* ha apurat quasi bé la matèria, no podem deixar de dedicar l'article d'avui al Mil·lenari.

¿No és veritat que és un fenomen estrany lo que passa a la nostra vista? Si anéssim a preguntar un per un a tots los que han anat a Montserrat si creuen tot allò que s'explica de la invenció de la Verge de la muntanya, és segur que de cada cent, noranta-nou nos respondrien preguntant-nos: ¿per qui els prenem? No direm res de si ho preguntéssim als que no hi han anat. Entre aquestos, prou fóra que de cada mil ne trobéssim un que ens respongués en sèrio. Doncs, a pesar de tot això, los iniciadors del Mil·lenari han sortit amb la seva i han conseguit fer-ne una festa quasi popular. Montserrat i els pobles veïns estan plens de gent, que alguns per curiositat, altres per divertir-se, tots contribueixen a l'èxit de la festa.

I no es cregui que la combatem perquè tingui caràcter religiós; no. Amants com som de la llibertat, no ens mortifica que cada qual l'usi de la manera que millor li convingui. Comprenem que els grans fets religiosos se commemorin, i creuríem als creients en una religió qualsevol indignes de si mateixos si no els commemoressin. Lo que ens entristeix és que en la nostra terra se consideri un gran fet religiós la invenció d'una verge.

Ara mateix hi ha hagut a Itàlia una gran festa religiosa. Una gran munió de gent s'ha reunit en lo monestir de Monte-Casino amb motiu de commemorar sa fundació. Doncs bé; nosaltres comprenem la festa italiana i no comprenem la del Mil·lenari.

¿Per què? Perquè el fet que allí s'ha celebrat fou de verdadera transcendència dintre del catolicisme. Del monestir de Monte-Casino ne va sortir una ordre que va estendre's per tot Europa, i que pertot féu sentir sa influència. ¿Per què? Perquè a Itàlia han celebrat un fet històric, i aquí havem celebrat... una història de la vora del foc. ¿Per què? Perquè a Itàlia s'ha parlat a la religiositat, i aquí es parla al fanatisme.

Voldríem tenir a prop als organitzadors del Mil·lenari, per preguntar-los: ¿quina importància té dintre del catolicisme la troballa d'una verge? ¿No saben tal vegada que, si hem de creure la tradició, tan sols en les comarques catalanes n'hi [ha] més de MIL TRENTA-TRES? Si per cada troballa haguéssim de fer mil·lenari, ¡ja ens sortiria feina! ¿Sent més de mil les verges trobades, hauríem de fer més d'un mil·lenari cada any!

I adverteixi's que, fins dintre de les tradicions de la vora del foc, la troballa de la de Montserrat no presenta cap caràcter extraordinari. En sa invenció sols hi figuren pastorets, llums i música celestial, mentres que en la invenció de moltes altres hi figuren bous, mules o altres quadrúpedos, que de vegades arriben a parlar i que sempre mostren intel·ligència miraculosa. ¿Les tals troballes no valdrien més la pena de Mil·lenari que la vulgaríssima de Montserrat? Si molts dels que han pres part en lo Mil·lenari haguessin reflexionat una mica, estem segurs de que no s'haurien mogut de casa. Si sols haguessin volgut preguntar què anava a celebrar-se, no hi haurien pres cap part, ni grossa ni petita.

—Però —se'ns dirà— l'objecte és lo de menos. Lo que convenia era trobar un motiu per a celebrar una gran festa popular, i tan bo és lo del Mil·lenari com un altre qualsevol. Amb les festes s'ha posat molta gent en moviment, ha circulat lo diner, s'han fet transaccions, s'han posat en relació diverses comarques de la nostra terra, i els resultats han de ser excel·lents. ¡Faci's lo miracle —afegirà algun mil·lenarista volterrà—, i que el faci el diable!

Realment, això és lo que es diu quasi bé sempre en la nostra terra, i això mateix és lo que ens ha produït conseqüències fatals.

Nosaltres no volem fer-nos il·lusions ni, com alguns de nostres col·legues liberals, veure en lo Mil·lenari lo que no hi ha. Lo Mil·lenari té per únic objecte commemorar lo miracle de la troballa de la Verge, i ¡prou algú aprofitarà l'ocasió per a conservar i augmentar lo fanatisme que domina encara a molta gent de la nostra terra! Vegi's, sinó, com agafen la qüestió los diaris amics del Mil·lenari. Tots ells

expliquen amb molta serietat lo miracle; cap d'ells veu en la muntanya de Montserrat un lloc quasi únic per sa bellesa natural. Per ells ni és lo baluard de la nostra història, ni lo símbol de la pàtria catalana; és sols lo temple d'una verge trobada.

Per als catalans amants del progrés de Catalunya i reflexius, l'èxit del Mil·lenari és un mal símptoma. Res hi fa que hi hagin contribuït los curiosos i els amics d'espectacles més que els verdaders fanàtics. Sigui com se vulgui, és que lo somni pesat que ens té ensopits des de fa molt temps, sols s'ha interromput per a dar lloc a una festa en commemoració d'un miracle, no acreditat, del segle IX.

Recordi's que no fa gaires anys lo fanatisme dongué lloc a escenes de sang i de llàgrimes que ens feren avergonyir davant d'Europa. ¡Quants dels futurs bandolers del fanatisme; quants dels futurs èmuls dels assassins de Llaïers i Cardedeu, i dels criminals de Granollers i d'Igualada, estaran a hores d'ara extraviant-se en ses creències? Si el nostre poble té ja prou propensió a l'extravio, ¿per què han de fomentar-se-la encara? ¿Qui sap si molts dels que avui prenen part en la cosa per lleugeresa, seran demà les tristes víctimes de ses creències? ¿Han olvidat ja que qui juga amb foc se crema?

Per això és que combatem lo Mil·lenari. Som amics com los que més de les festes populars; però per lo mateix que en som amics i coneixem sa transcendència voldríem que se les dirigís bé. ¿És tan pobra la nostra història que no hi haguem trobat res més digne de ser celebrat que la troballa d'una verge? ¿No hi ha en ella cent fets culminants que mereixerien la glòria de ser commemorats, amb profit de tothom i en benefici de la il·lustració del poble català?

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 25 d'abril de 1880

Cultura i societat, 1985

CAMÍ DE FERRO FUNICULAR DEL VESUVI

L'altre dia donguérem la notícia de que el dia u del pròxim maig s'inaugurarà lo ferrocarril funicular fins al cràter del Vesuvi. Anem avui a fer-ne una explicació.

Fins ara, la pujada al cràter del Vesuvi, si no era còmoda, era relativament fàcil. En camí de ferro o en cotxe s'arribava al peu de la muntanya, i en cotxe o a cavall, segons per quin costat s'emprenia l'ascensió, s'arribava fins a mitja muntanya, o

sigui al peu del cono. Des d'aquest punt en amunt, no hi havia més remei que anar a peu per caminets escarpats i oberts entremig de laves relliscoses o poc sòlides. Los que no volien anar a peu, especialment les senyores, se feien pujar en cadira portada per gent del país, acostumada a tal feina. L'ascensió del cono, una persona de regulars cames la feia en mitja hora o tres quarts.

L'altura total del Vesuvi sobre el nivell del mar és de 1.240 metres. Poc abans d'arribar al peu del cono, o sigui a mitja muntanya, 619 metres sobre el mar, hi ha situat l'observatori del volcà, que ha fet cèlebre lo professor Palmieri.

Doncs bé; lo camí de ferro funicular, o arrossegat per cordes, que acaba de construir-se, salvà la part més difícil de l'ascensió, o sigui lo tros de lava del cono actual.

Ara l'ascensió es farà comodíssimament. Des de Nàpols s'anirà a Portici o a Ressina en pocs minuts, per medi de camí de ferro, de tramvia o de cotxe. Des de Portici o Ressina es pujarà per una magnífica carretera que s'ha fet sobre l'antiga, fins més amunt de l'observatori, d'on arrenca lo camí de ferro funicular. Per medi d'aquest, lo viatger serà transportat en pocs minuts al cim mateix del cràter.

Lo camí de ferro funicular salva un desnivell d'uns 600 metres, i el salva per medi d'un desarrollo que no arriba a un quilòmetro; de manera que la nova via tindrà una pendent de trenta-cinc a quaranta graus. L'ingenier italià que ha projectat la via no ha adoptat cap dels sistemes empleats en França, en Suïssa ni en Àustria, sinó que n'ha ideat un de propi. En lloc d'una corda metàl·lica de tracció, ne tindrà dos, cada una de les quals s'ha subjectat a forces sis vegades superiors a la que faran entre les dos. Per al cas d'un accident desgraciat, los vagons aniran ademés proveïts de frenos automàtics, que els deixarien clavats sobre la via.

Al costat mateix de l'estació del camí de ferro funicular, s'hi han establert edificis per a reposar los viatgers, restaurant, cafè, etc., etc.

De manera que d'aquí endavant, l'ascensió al Vesuvi serà més còmoda que un passeig pels mal empedrats carrers de Barcelona. En poc menos d'una hora es pujarà des de Nàpols al cràter, i des d'allí no sols se veurà lo grandióspectacle d'un volcà en irrupció quasi constant, sinó que es disfruitarà del panorama sens rival en Europa de la bahia de Nàpols, amb sos colors brillants, amb ses poblacions pintoresques i amb l'accidentació esplèndida de ses costes i de ses isles.

Tothom se mou; tothom camina; tothom avança. Nosaltres, mentrestant, nos ocupem en fer mil·lenaris de miracles.

Thales

Diari Català, 27 d'abril de 1880

COMARCA OLVIDADA

Hi ha en Catalunya un tros de terra en lo que ningú pensa i del que ningú s'ocupa, a pesar de ser dels més fèrtils i dotat de grans condicions naturals. Nos referim al tros de Catalunya que hi ha a l'altra banda de l'Ebre.

Aquella comarca forma part de Catalunya, però viu separada de nosaltres. L'Ebre, lo caudalós Ebre, l'aisla completament. Mai s'ha pensat tan sols en fer-hi un mal pont, no ja de pedra, ni tan sols de barques. En tota l'extensió que media des de Tortosa a Aragó no pot passar-se el riu sinó per medi de barques, com en los temps a què es refereix lo Quixot, i encara aqueixes barques són tan escasses que en molts punts s'han de fer hores i hores de camí per trobar-ne una.

Si els catalans de l'altra banda de l'Ebre viuen aislats, en temps normals, l'aislament se converteix en causa de perjudicis i desastres. Recordi's lo que han patit aquelles poblacions, com per exemple Gandesa, durant les guerres civils passades, i es veurà que és hora ja de que se les atengui. En temps de guerra no poden esperar auxili de la part de València ni d'Aragó, perquè no dependeixen d'allí, ni de la part de Catalunya per la impossibilitat material, nascuda de la falta de comunicacions.

La part pròxima al mar va tenir la fortuna de que lo camí de ferro de Barcelona a València hagués d'atravessar-la precisament. Gràcies a això, i a l'antiquíssim pont de barques de Tortosa, aquell tros de comarca ha lograt prosperar i desenvolupar-se. Però si els pobles de la vora de mar han tingut aqueixa sort, los de més endins, de Xerta inclusiu en amunt, han de seguir vegetant com anys enrere, i encara gràcies.

I això que en les comarques de què parlem hi ha una població de més de cinquanta mil habitants, població que creixeria extraordinàriament lo dia que se les atengués sols lo que és just. Lo sol districte de Gandesa té trenta-sis mil habitants, los quals, units als de la part del de Tortosa de la banda d'enllà de l'Ebre, donen una xifra superior encara a la que havem fixat abans.

Amb aquestos antecedents, poden los nostres lectors jutjar si ens haurà produït bona impressió una memòria que ha arribat a les nostres mans, presentada a l'Ajuntament de Gandesa per una comissió nombrada pel mateix ajuntament, en unió de les persones més importants d'aquella ciutat per sos coneixements i posició social, i relativa al camí de ferro directe de Madrid a Barcelona.

Aquesta memòria, molt ben escrita, perfectament impresa en Tarragona i firmada per la comissió, formada de sis persones conegudíssimes en aquella comarca, demostra que és ja hora de que acabi l'aislament en què se la té. Los catalans de l'altra banda de l'Ebre han vist que el camí de ferro concedit a don Francisco Gumà venia a arrencar-los la darrera esperança, i volen fer sentir la seva veu.

I la fan sentir amb força d'arguments. Si el camí de ferro en projecte ha de ser directe de Madrid a Barcelona, molt més ho fóra passant per Gandesa que no pas passant per Casp, com se diu en la concessió. Segons la memòria, passant per Casp

la via tindrà uns 460 quilòmetres. Passant per Gandesa ne tindria sols uns 400. Aquest dato és importantíssim, i el recomanem amb tota eficàcia al senyor Gumà, ja que encara és a temps de modificar lo traçat, amb ventatja immensa per la pàtria catalana.

Però la memòria no es redueix a demanar aqueixa modificació en lo traçat, sinó que per lo cas de que no fos possible, voldria que el camí de ferro nou, passant l'Ebre cerca de Móra, per lo punt anomenat *Pas de l'Ase*, s'acostés a Gandesa. Aquesta modificació importaria sols una marrada de 16 quilòmetres, que realment no és d'importància, sobretot si es considera lo bé que es faria a aquella comarca desheretada.

Inútil és que diguem que veuríem amb gust que un o altre dels medis proposats en la memòria de què ens ocupem fos adoptat. Hora és ja que cessi l'aislament en què viuen los catalans de l'altra banda de l'Ebre, i esperem que com a bon català no deixarà de tenir-ho present lo concessionari de la via directa de Madrid a Barcelona.

V. A.

Diari Català, 1 de maig de 1880

MÉS SOBRE LA UNIFICACIÓ DE CODIS CIVILS (I i II)

Fa ja bastants diumenges que ens ocupàrem de la unificació de codis civils projectada en Madrid. Allavors diguérem que era un xiste i que un xiste sols podia rebre's amb una riallada. Avui seguim creient lo mateix, però no obstant havem de dar la veu d'alerta, perquè al nostre entendre algunes corporacions de Catalunya han agafat la qüestió malament.

Realment és agafar malament la qüestió l'acceptar en principi la unificació de codis civils, i això és lo que han fet aquelles corporacions.

Des del mateix moment que acceptem la cosa, en principi quedem desarmats. Volem suposar que en lo nou codi que es formés s'hi consignessin algunes disposicions excepcionals per les comarques en què no regeix la llei castellana; volem suposar que amb tota bona fe es complís lo disposat en l'últim real decret, que mana la unificació, i fins suposant tot això, al mateix moment que regiria lo nou codi, quedarien mortes les legislacions forals.

És precís no olvidar una circumstància importantíssima. Lo dret civil català no es diferencia del castellà en dos o tres o quatre punts dats; no. Se diferencia en tots, absolutament en tots. Si l'un dret i l'altre tenen alguns punts iguals, és mera coincidència. Cap dels codis castellans regeix en Catalunya. Aquí tenim en primer lloc les constitucions i usatges, i com a supletoris lo dret canònic i els codis romans.

En Castella tenen los *fueros*, les Partides, etc., etc., de manera que el nou codi disminuïria en sa essència lo nostre dret foral.

Però encara hi ha més. Si transigim en lo principi i acceptem la formació del codi nou, estarem ja col·locats en la pendent, i no podrem deturar-nos. De moment se'ns haurien respectat algunes institucions, però no tardarien gaire en arrancar-nos-les. Madrid té la mania de la unificació, i no pararia fins a veure les províncies arreglerades com quintos, escoltant ses veus de mando i executant-les automàticament. Aquest és lo bell ideal a què aspira des de fa segles, i per arribar-hi es val i es valdrà de tots los medis.

Recordi's, sinó, la història. De primer volgué unificar-nos per la força, i no li va sortir bé. Allavores deixà la lluita descoberta, i l'emprengué per medi d'emboscades, en cada una de les quals hi perdiem alguna cosa. Va venir luego el moviment liberal, i allavores volgué unificar-nos per medi de l'entusiasme. Tampoc li va sortir bé, i encara que en algunes constitucions hi consignés com a principi que «uns mateixos codis regiran en tota la Monarquia», lo tal principi mai s'ha portat a la pràctica. En vista d'això va tornar al sistema d'emboscades, i la que ara ens té parada és de les més jesuítiques.

¡Que contenta deu estar la gent de Madrid al llegir que certes corporacions accepten ja en principi la unificació de codis civils! De segur que ja es veu la cosa guanyada. Per fortuna tenim quasi la seguretat de que aquelles corporacions vindran a millor acord i es posaran en l'actitud que exigeixen los interessos de Catalunya.

¿Quina ha de ser aquesta actitud? Molt senzilla. Catalunya, com un sol home, té de manifestar-se oposada a la unificació de codis civils. Les corporacions a qui es demani parer no han de discutir quines institucions han de conservar-se en lo nou codi, sinó si ha de fer-se o no aquest nou codi, resolvent-se, com és natural, per la negativa. Han d'inspirar-se, en una paraula, en l'actitud que adoptaven los nostres passats sempre que es tractava d'arribar a lo mateix a què avui vol anar-se.

I encara convindria que fessin més. Ja que s'ha remogut la qüestió, l'ocasió és propícia per manifestar l'estat anòmal legal en què viu Catalunya, i per demanar que s'hi posi remei. ¿Quin fóra aquest remei? Tractarem d'averiguar-ho en un altre article.

No acabarem amb tot lo present sens demanar a totes les corporacions i entitats catalanes que puguin influir en la cosa, que s'armin de sang freda i que meditin. Despullin-se de tota passió política, puix la qüestió que es tracta està molt per sobre de la política. No temin tenir que dissentir de l'opinió dels que avui governen, per més que en altres coses siguin molts d'ells sos partidaris, puix que l'amor a

Catalunya ha de ser infinitament superior a l'esperit de partit, baix pena de demostrar, los que altra cosa facin, que són tan rebaixats de caràcter que no mereixen ja ni el nom de catalans.

L'Amic de cada Festa
Diari Català, 2 de maig de 1880
Articles polítics, 1984

II

Dèiem lo passat diumenge que Catalunya, com un sol home, té de manifestar-se oposada a la unificació de codis civils, i que convindria que les corporacions a qui es demanés parer, no sols lo dessin en aquell sentit, sinó que anessin una mica més enllà. Ja que s'ha remogut la qüestió —afegíem—, l'ocasió és propícia per manifestar l'anòmalo estat legal en què viu Catalunya, i per demanar que s'hi posi remei.

Tan anòmalo i estrany és l'estat legal en què viu Catalunya, i com Catalunya les demés regions que tenen dret foral, que potser no hi ha al món altre exemple. En lo tocant a dret civil, tenim lleis especials i distintes de les vigents en lo restant d'Espanya; no sols nos regim per los nostres propis codis, sinó que fins en aquells punts en què aqueixos callen, no acudim al dret castellà sinó al canònic o al romà, que són los supletoris, i a pesar de tot això, no hi ha en Catalunya ni en Espanya cap autoritat legislativa que modifiqui lo nostre dret català, atemperant-lo a les circumstàncies dels temps i a les necessitats noves que es presenten.

Som un poble viu, amb les lleis mortes. D'ençà de les darreres Corts catalanes, celebrades fa dos segles, no s'ha fet per Catalunya cap llei nova, ni s'ha modificat directament cap de les existents. Les que fan les Corts, de caràcter general, han de ser obeïdes en Catalunya, però estan basades en lo dret castellà, que és lo que es té present sempre, i amb lo dret castellà es relacionen. ¿Pot donar-se estat legal més estrany ni més anòmalo?

D'aquí en resulta que en certes coses se noti un contrast xocant entre les lleis i les costums; d'aquí en resulta que les comarques de la muntanya visquin tan atrasades; d'aquí en resulta que fins los catalans més avançats en civilització, presentin aqueixa barreja d'adelanto i de retràs, de cultura i de rudesa, que ens és característica; d'aquí en resulta que en molts casos la nostra activitat moderna se trobi lligada per institucions legals pròpies d'altres èpoques; d'aquí, finalment, ne resulta que des de molts anys se noti en Catalunya cert malestar, cert descontent, que es manifesta tan prompte com té ocasió de manifestar-se.

¿Pot seguir, deu seguir aquest estat de coses? De cap manera. Un poble no pot prosperar ni anar endavant si una legislació tan important com la civil, que regula la família i la propietat, no pot seguir-lo en ses evolucions.

¿Quin remei hi ha, doncs? La gent de Madrid només sap proposar-nos-en un: la unificació de codis. Catalunya mai l'ha acceptada, ni creiem que l'accepti per ara; però Madrid no ha volgut mai proposar-ne cap altra. Tal vegada s'ha figurat rendir-nos per fatiga, puix que sempre ens ha dit: «O la unificació, o la immobilitat»; «o acceptareu lo nostre dret, deixant per complet lo vostre, o seguireu en l'*statu quo*, sens anar endavant ni endarrere, regint-vos sempre per les lleis i costums de l'edat mitja».

I tant està encarnat en nosaltres l'esperit del nostre dret català que, fins posats en aqueix dilema, hem preferit l'*statu quo* a la unitat de codis; hem preferit lo nostre dret petrificat, lo nostre dret mòmia, al dret castellà que volia imposar-se'ns.

De lo que en resulta que la unificació de codis no és lo remei que necessitem, i que no es portarà a cap, per més que pesi a Madrid.

¿Quin remei voldria Catalunya? Voldria l'únic lògic, l'únic eficaç. Si tenim lleis especials, si ens regim per dret propi, hauríem de poder-lo modificar i alterar a l'objecte d'acomodar-lo a les noves necessitats que es van presentant. L'existència d'un dret especial suposa la d'una autoritat legislativa especial també. Tot lo demés és il·lògic.

Tota la història moderna de Catalunya confirma l'existència d'aqueixa tendència. Los catalans atrassats han demanat sempre furs o *fueros*, per los que no volen indicar res més que atribucions per a cuidar del nostre dret especial. Per furs o *fueros* van batre's los nostres avis en los darrers segles. Los catalans amants del progrés han après en l'exemple d'altres terres més afortunades, i sempre que han pogut s'han dit federalistes, i han aspirat a una situació semblant a la d'Àustria i Hongria, si no fos possible arribar d'un salt a la dels Estats Units o de Suïssa.

Tenim, doncs, que no podem unificar la legislació civil, sinó que tenen de subsistir les forals, i tenim que és ja hora de que es procuri fer cessar l'estat anò-malo e irregular en què aquelles legislacions se troben. Prompte es reuniran congressos i comissions d'advocats; moltes corporacions s'estan ja ocupant de l'assumpto. ¿Per què no han de poder fer veure al país la situació de les legislacions forals? ¿Per què no han de demanar, si no un remei radical, un pal·liatiu? ¿No podria trobar-se fórmula per fer desaparèixer la immobilitat de certes institucions del nostre dret?

No volem dir si tot això podria o no fer-se, però sí afirmarem que fóra molt convenient que s'aprofités l'ocasió per a començar a formar atmosfera. Les reformes difícils no es conseqüeixen en un dia, però donen un gran pas per lo sol fet de ser posades a discussió. En certs problemes és tan difícil lo plantejament com la resolució. Plantegi's, doncs, lo més vital per Catalunya.

Si la nostra veu arriba fins als avui cridats a informar sobre la unificació del Codi Civil, los demanarem que meditin sobre la situació del nostre dret foral, que havem bosquejat, i sobre el problema que proposem. De molts d'ells sabem que són bons catalans, i per això ens atrevim a esperar que faran alguna cosa. ¿No fóra ja ocasió de que féssim saber que, en lo punt concret de què tractem, l'opinió unà-

nime d'aquestes comarques pot condensar-se en una sola frase: Catalunya pels catalans?

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 9 de maig de 1880

Articles polítics, 1984

SOBRE EL CONGRÉS CATALÀ DE JURISCONSULTS

La comissió organitzadora d'aqueix congrés ha enviat ja a alguns diaris (començant per lo *Correu Català*) còpia de les bases per les que haurà de regir-se aquell.

Per més que la dita comissió no hagi tingut la galanteria de remetre'ns-les, pensem ocupar-nos-en un d'aquestos dies, com nos ocuparem de tot lo que tingui relació amb la unificació dels codis civils, que al nostre entendre és qüestió vitalíssima per Catalunya.

Per avui sols farem notar que dit congrés comença molt malament o, millor dit, que abans de néixer ja ensenya les orelles. Al llegir la llista de la comissió organitzadora (nombrada no sabem per qui, però suposem que per l'Econòmica o per son president) i al veure que sols hi apareixien representants de dues corporacions catalanes, o siguin l'Ateneu Barcelonès i l'Institut de Sant Isidre (ademés dels de les acadèmies tècniques), nos creguérem que les demés havien sigut convidades i que no havien nombrat representant.

Però ens enganyàvem. L'Econòmica, o lo qui sigui, ha considerat privilegiades a dites dues corporacions, i no ha convidat a les altres. Preguntem, doncs, ¿per què s'ha convidat a l'Ateneu Barcelonès i no a l'Ateneu Lliure? ¿No són dues corporacions d'ídèntica índole? ¿No ha dat aquest tantes mostres com aquell d'interessar-se pel progrés de la ciència i pel bé de la nostra terra? ¿Per què l'Institut de Sant Isidre ha de tenir un privilegi sobre altres corporacions tant o més relacionades que ell amb la legislació civil? Los centres d'arquitectes i de mestres d'obres, los col·legis de notaris, procuradors i agents de negocis, etc., etcètera, i molts altres còrcols i associacions, ¿no són tan dignes de ser escoltades com aquell institut? Ademés, tractant-se de dret català, ¿qui més indicat que les associacions catalanistes? Les excursionistes, sobretot, que tenen per missió recórrer la nostra comarca, són de les que més i millor podrien parlar sobre l'assumpto.

Però està vist; no s'ha convidat a ningú que pogués alçar la veu, ni que pogués interrompre la «unanimitat» que probablement regnarà en lo Congrés. ¿Estarà aquest, tal vegada, destinat a ser un escolanet d'amén del govern de Madrid?

Quasi quasi no en tenim cap dubte, i si aixís és, bé farà completant-se amb los advocats que designin los jutges de primera instància dels jutjats de Catalunya.

Per això diguérem ja el primer dia que el projecte gegantesc que ha concebut lo senyor Cánovas d'unificar los codis civils, no ens dóna cap cuidado, ni ens inspira més que una riallada. A pesar d'ell i de sos escolanets d'amén, lo nostre dret foral no morirà, i seguirà atormentant als que voldrien acabar-nos de posar als peus de Madrid.

Arribaran, si volen, fins a redactar lo projecte, però no passaran d'aquí. Lo que facin tindrà, tot lo més, la sort de l'altre projecte de codi, acabat ja l'any 1851. Per ara no ha passat de projecte i ¡lo que tardarà a passar-ne!

V. A.

Diari Català, 13 de maig de 1880

Articles polítics, 1984

ESTRANYESES ECONÒMIQUES

Encara no fa sis mesos semblava que per la nostra terra hi hagués passat un mal aire. Si ens escoltàvem als que porten la «batuta», no podien anar més malament les coses. La indústria estava arruïnada; lo comerç, agonitzant; la marina, morta. Als obrers sense feina, com en temps dels frares, se'ls dava una sopa, pagada per subscripció pública. Los nostres carrers i places estaven plens de colles de treballadors (tal vegada d'aqueixos que no treballen mai) demanant una llimosna amb guitarrades i cantúries. Qualsevol que no ens conegués hauria cregut que caminàvem de pressa, de pressa, cap a la ruïna definitiva de Barcelona, de Catalunya i d'Espanya tota. Però han transcorregut pocs mesos, i la decoració està completament canviada. Ningú parla ja de crisis. La indústria segueix son camí, i lo comerç fa els seus negocis. Les subscripcions públiques s'han retirat avergonyides, i els que cantaven pels carrers implorant la caritat se n'han tornat a casa seva. Si la Borsa és termòmetro de l'estat econòmic del país, avui tenim una verdadera plètorra de diners. Tots los valors, començant pels de l'Estat, puguen fins a preus inverosímils. Hi ha accions i obligacions que han duplicat son valor, i no sols hi ha diner per les empreses conegudes, sinó fins per les desconegudes e inverosímils. Les mateixes accions de l'alumbrat elèctric dels senyors Cebrian

i Molera estan a prima molt abans de fer-se la prova. Avui basta que s'ensenyi un tros de paper, amb mitja dotzena de firmes, encara que aquell sigui mullat i aquestes estantisses, per trobar qui se'l disputi i el faci pujar. Pertot arreu se projecten carrils, tramvies i obres públiques. Lo govern anuncia un emprèstit per Cuba, i tota la gent de la Borsa se'l disputa fins a mossegades. No podem, doncs, negar que ens sobren diners i nadem en l'abundància.

¿Què ha passat en aquestos pocs mesos que tant hagi canviat la nostra situació? ¿Hem descobert una nova Amèrica o hem tingut una pluja de monedes de cinc duros?

Per més que pensem, no sabem veure que hagi passat res més que una cosa molt senzilla. En França han necessitat vi, i hem venut vi a França. Han entrat alguns milions, i aquestos milions són los autors del miracle.

Aquest fet nos inspira una pila de consideracions.

La primera és que aquest fenòmeno indica que vivim en una situació ben trista. Des de fa molts anys, los espanyols sols podem surar una mica sobre les calamitats dels altres països. En temps normals, nos morim de gana, i ens consumim en crisis permanent. Sols los temps anormals nos porten diners i ens espolsen la crisis. Pregunti's, sinó, a la gent de negocis, i us contarán los curts períodos de prosperitat que en los darrers anys hem atravesat, pel número de guerres i de desastres que han caigut sobre Europa. La guerra de Crimea va dar-nos molts beneficis; la d'Itàlia per Napoleó III va dur-nos-en menos, i la franco-prussiana i turco-russa alguns més. Ara no hi ha guerra, però ha caigut damunt de França la plaga de la fil·loxera. ¡Nosaltres surem una mica per damunt de la ruïna de França!

¿No és veritat que si reflexionem sobre aquest fenòmeno devem avergonyir-nos i entrar-nos? La nostra nació, en los temps ordinaris, ¡no sap ni guanyar-se la vida! ¡Quasi no mengem, ni gastem en res, i amb prou feines tirem! Sols fem alguna cosa quan los altres s'arruïnen. En lo concert de les nacions europees, fem lo mateix paper que los usurers de poble. Quan los pagesos tenen bona collita, han de viure miserablement; quan ve un any de mala collita, o una pedregada o qualsevol altra plaga, allavores fan la seva, escanyant als pagesos. Nosaltres, com l'usurer de poble, vivim d'escanyant als desgraciats.

Una altra consideració pot també fer-se.

¿No és veritat que és notable lo molt soroll que fem amb molt poca cosa? No tenim estadístiques per saber lo que ha entrat a canvi de vins, però podem fer càlculs aproximats. Poden haver entrat sis, vint o deu milions de duros, si s'han exportat de dos a tres milions d'hectolitros de vi (no creiem que hi arribi de tros).

Doncs bé, preguntem ¿què són sis o vuit o dotze milions de duros per una nació de divuit milions d'habitants? ¿Hi ha motiu per fer tant soroll com fem?

I la resposta ha de ser negativa. Amb los pocs milions que ens han vingut de França fem més fressa que no va fer Alemanya quan va cobrar los mil milions de duros de la indemnització de l'última guerra.

¿No és veritat que, si reflexionem sobre això, també han d'acudir-nos reflexions ben tristes? ¡Ah! Si fem tant de soroll per tan poca cosa, senyal és, i evident, de que poca cosa ens basta. Fem com aquells pobres que capten, que es posen boigs d'alegria si algú els tira una pesseta en lloc d'un xavo. ¡Com que no estem acostumats a veure pessetes, al moment que n'arreglem una nos creiem ja rics i poderosos!

Per això ara, amb uns pocs milions que hem fet venent vins, ja creiem que mai han d'acabar-se'ns, i ¡vinga fer càlculs i projectes!

I és natural. Acostumats a viure pobrament, avesats a no gastar, no menjant ni bevent, amb poc que tinguem tenim de sobres.

Però ¿qui sap si ens succeirà com altres vegades? ¿Qui sap si al cul del sac hi trobarem les engrunes? Molt voldríem equivocar-nos, però ens sembla que aquest gran soroll que fem perquè havem tocat alguns milions, ¡prou serà que no ens porti a una catàstrofe com la de l'any 1866, quan en un sol dia van quebrar quasi totes les societats de crèdit! Molts dels símptomes són iguals. ¡Alerta, doncs, a les conseqüències!

Totes aquestes qüestions, que no hem fet més que plantejar, valen la pena de ser meditates molt en sèrio. Hora és ja de que comencem a ser homes, i procurem posar remei als mals que des de molts anys ens tenen col·locats en una situació falsa. Lo poble català té condicions per entrar en lo comerç dels pobles europeos, i ha d'entrar-hi. Res hi fa que el govern de Madrid, lluny de dar-nos la mà, nos posi sempre entrebancs i destorbs. Aprenquem a refiar-nos sols de nosaltres, i allavores tot serà possible.

L'Amic de cada Festa
Diari Català, 16 de maig de 1880
Articles polítics, 1984

MISÈRIES

Durant una llarga temporada se'ns va poder fer creure que anàvem molt bé, i que fins l'Espanya s'havia regenerat. No succeïa cap d'aquelles coses grosses que eren ja típiques del nostre país. Cap general, ni tan sols cap mal coronel, se pronunciaven; no es parlava de confessors que fessin miracles ni de monges curanderes. Se cometien delictes, com pertot arreu se'n cometen, però aquells bandolers característics, aquells bandits generosos, que eren tan genuïnament espanyols com les festes de toros, i dels que des de la desaparició del regne de Nàpols, ne tenien l'exclusiva, semblava que no gosessin ja treure

el cap, ni ensenyar tan sols la boca del trabuc o la punta de la sevillana. Los mateixos catalans de ciutat, los catalans rebecs ens havíem tornat mansos com anyells. Sofríem, pagàvem, fins nos deixàvem fer quintos sense alçar ni tan sols la veu. Qualsevol alcalde, nombrat per Madrid, hauria sigut molt capaç de respondre de l'ordre de Barcelona, amb un parell de dotzenes de municipals valencians o manxegos.

La política madrilenya, doncs, triomfava. Bé és veritat que havíem passat per una guerra civil d'aquelles que són tan espanyoles com un pronunciament ben fet o una partida de trabucaires devots de la Verge i cavallerosos fins a cert punt, però la gent de Madrid tenien l'excusa d'atribuir-la a les situacions liberals que havien passat pel poder. No és menos cert que la guerra de Cuba ens robava tota la joventut i els diners que teníem i que no teníem, però els descontents de les Antilles s'havien a l'últim retirat a casa seva. També podia dir-se que les intrigues i habilitats dels polítics que dejunaven, seguien sent les mateixes de sempre; però tot això i molt més eren *peccata minuta*. La gent conservadora a la madrilenya portava el cap molt alt, i agrupada al voltant de son «gegant» ho desafiava tot, i es presentava amb aires de triomfadora. ¡Fins volia convèncer-nos de que en Espanya anaven bé les coses!

Però ¡quan poc ha durat la il·lusió! Ben clar s'ha vist que tot allò era un castell de cartes, que ha caigut a la primera bufada.

Tornem a tenir guerra en Cuba; los bandolers típics d'Espanya han avançat tant que ja deturen trens de camí de ferro i dominen pel terror a poblacions de dotze mil ànimes. En València, en lo mateix Sagunt, que era ja considerat com la Meca dels conservadors a la madrilenya, s'alcen partides que són dissoltes i que luego es passen a la província de Terol. En Barcelona i tot tornem ja a fer rebequeries, i molt serà que els consells de guerra, aqueixos tribunals tan espanyols com lo més espanyol que hi hagi, no tornin a funcionar en tota la península. Avui funcionen ja en Ciudad Real i en València.

Però tot això no són més que els grans que surten a la superfície. El mal grave, la causa de tot lo que passa, és molt més fondo, i sos símptomes pot veure'ls qualsevol que no sigui cego.

I lo pitjor és que el mal de la política madrilenya se'ns ha empeltat a tots los espanyols. Los fets més bizantins són los únics que ens commouen.

¿Se vol res que dongui més pobra idea de l'estat de la política actual que la coalició que s'està fent contra d'en Cánovas? ¿S'ha vist mai més descarnada la passió pel poder i per ses delícies? Los coaligats ni tenen fe, ni idees, ni programa. No volen res més que treure als d'avui per posar-s'hi ells. ¿No és això bizantinisme pur?

Comprenem que ataquin al govern d'en Cánovas los que tinguin altres ideals, o pretenguin substituir ses habilitats infecundes per principis salvadors; però los coaligats, ¿de què l'acusen? ¡No l'acusen de res més que de durar massa! La nació és patrimoni dels polítics madrilenyos i ¡han de menjar tots! Per això hem de tenir un canvi ministerial cada quinze dies.

¿No és veritat que, com deia un diputat, la política madrilenya és una cosa de la que deu apartar-se la vista amb horror i l'estómac amb asco?

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 23 de maig de 1880

Articles polítics, 1984

JESUÏTES I MOSSOS DE L'ESQUADRA. AL SENYOR MAÑÉ I FLAQUER

Si alguna vegada hem arribat a fer-nos la il·lusió de que el nostre pobre país havia trobat lo medi de viure en pau i de desenrotllar ordenadament ses forces vitals, prompte ha vingut un fet qualsevol a demostrar-nos amb sa rudesia que ens enganyàvem.

Per fortuna, tal il·lusió no ens l'havíem feta ara. En lo domini dels conservadors no hi hem sapigut veure mai cap ventatja pel país, i sempre els hem cregut impotents fins per intentar sa regeneració. I diem que per fortuna no ens hem il·lusionat, puix de lo contrari hauríem tingut un desengany complet al llegir lo darrer article dominical del senyor Mañé i Flaquer, que en lo nostre concepte és un dels representants més genuïns de la gent conservadora de Barcelona.

¿És l'article fill d'un moment de mal humor, produït per causes ajenes a la vida pública del país? No volem creure-ho, puix que lo director del *Diario de Barcelona* és molt vell en la premsa, i sap que la premsa no és vàlvula per desfogar mals humors. ¿És degut, tal vegada, a la impressió que en lo nostre col·lega van produir los fets del carrer d'Amàlia? Ho creiem més probable. A força de tractar-nos amb la gent del migdia que ens domina, som ja tan impressionables com los fills de Màlaga o de Cadis. Moltes vegades plorem al dematí, riem a la tarda i ens desesperem al vespre, tan sols perquè hem llegit los telegrams dels diaris que no diuen res en substància.

Si aixís fos, l'article del senyor Mañé i Flaquer no tindria gaire importància. Lo diumenge passat va plorar; tal vegada lo vinent riurà amb franques riallades, segons lo vent que d'aquí a llavors domini.

I això és lo que volem creure i lo que creurem, des del mateix moment que ho digui. Si es tanca en lo silenci, si no ens respon, allavors, i sols allavors, nos per-

suadirem de que sa lucubració en loor dels jesuïtes i dels mossos de l'esquadra és filla de la meditació i del fred raciocini. Mes si aixís fos, compadeixeríem de veres als conservadors de la nostra terra i començaríem ja a plorar per endavant futures desdixes. Compadeixeríem als conservadors per sa ignorància supina, real o fingida de les lleis de la història, per sa falta de tacto, per ses condicions negatives per viure en los temps d'avui. Plorariem futures desdixes, perquè en la societat viuen tan lligades les idees i tendències, fins les més oposades, que l'exageració de les unes porta indefectiblement la de les altres, i de tal tirantor han de néixer xocs rudos, com surt lo llamp del predomini de qualsevol dels dos elements de l'electricitat que es verifiqui en un núvol. La societat, com la naturalesa, tendeix a l'harmonia, i quan no poden lograr-la per medis suaus, acuden als violents. Les revolucions furioses, les reaccions desfrenades són com los volcans, les tempestats o els terremotos: medis violents de reconstruir l'equilibri entre els elements de vida, però que sempre porten més o menos lluny ses conseqüències funestes.

¿Què pot desitjar lo senyor Mañé? ¿Què poden proposar-se los conservadors extremant ses idees? Res més que destruir l'equilibri social de tal manera que per tornar les coses a son estat normal haguem de sofrir sacudiments i sacsejades en què hi perdem tots, i que acabin d'enfonsar a la nostra nació ja prou desdixada.

Per fortuna les idees del senyor Mañé i de certs conservadors de Barcelona no han trobat eco fins ara. Vam passar d'una república a una restauració, i la sacsejada no va ser molt forta. ¿Per què? Casualment perquè va fer-se tot lo contrari de lo que lo senyor Mañé proposa. Perquè de moment nos van donar «molt poc jesuïta i molt poc mosso de l'esquadra». ¿Vol saber lo nostre col·lega *com s'han reparat los desastres, com s'han arrenecat les males herbes i com s'ha destruït lo virus de la immoralitat inoculat en la sang espanyola*? Doncs s'ha fet respectant tot o quasi tot lo que s'havia creat; s'ha fet apoderant-se la restauració no sols de les idees, sinó fins dels homes revolucionaris. En lo primer ministeri de la restauració hi figuraven ja homes dels més caracteritzats de la revolució; en lo d'avui encara n'hi figuren. ¿Pobra restauració si hagués deixat aconsellar-se per lo senyor Mañé i Flaquer! ¿De què li haurien servit molts jesuïtes i molts mossos de l'esquadra?

A l'escriure lo nostre col·lega l'article del diumenge passat, va olvidar per un moment totes les lliçons de la història. ¿Ho dubta? ¿No sap, doncs, que totes les institucions se modifiquen i s'acomoden a l'època en què viuen? Ell que tan llegida té la història de l'Església, ¿no l'ha vista modificant-se sempre, i seguint la marxa del temps? ¿Prou ha volgut constantment oposar resistència! ¿Prou ha arribat a proclamar la immobilitat com a son principi de vida! Però a pesar de sos desitjos, i sens dar-se'n compte moltes vegades, ni una sola de ses institucions ha conservat sa naturalesa primitiva. En les ordres regulars, per exemple, ¿què tenen que veure els monjos amb los frares, los frares amb los mendicants, los mendicants amb los jesuïtes, ni aquestos amb les comunitats més modernes? Los primers són fills de la fe; los segons, de les lluites intestines; los darrers, de la incredulitat i del dubte dels temps moderns. ¿No ha vist lo senyor Mañé que l'Església, quan tenia la plenitud

del poder espiritual, excomunicava i subjectava a penitència pública; quan tenia als poders civils a ses plantes, exterminava amb lo foc i el ferro, i que ara, que ha anat perdent sa autoritat, ni imposa penitències, ni crema, ni quasi excomunica? ¿No veu avui als prelats anant-se'n als parlaments a discutir amb los incrèduls, procurant salvar no el tot, sinó els restos que els queden, a força de transaccions i arreglos de tota mena? Lo senyor Mañé, que tan coneguda té la història eclesiàstica, deu saber ben bé que la mateixa Església, que quan no dominava al poder civil, demanava com a favor llibertat, ¡sols llibertat! per manifestar-se, tan prompte com se veié enlairada, va negar a tots los dissidents la mateixa llibertat que tan eloqüentment reclamava per ella. ¿No la veu avui mateix demanant tolerància allí on la perseguïen, llibertat allí on la toleren, i l'exclusiva allí on té ja la llibertat? ¿Què en faria, doncs, lo senyor Mañé dels jesuïtes que demana, dels mossos de l'esquadra que desitja, si també se li mourien a impuls dels vents que dominessin, i no s'assemblarien de res als que s'ha forjat en sa imaginació?

Lo món se mou, estimat col·lega, i quan ell se mou, tots los que en ell vivim hem de participar de son moviment.

¿No veu lo senyor Mañé que avui los mateixos jesuïtes han de fer sa instrucció llegint los llibres més impios, que són los que han de combatre? ¿Creu tal vegada que un jesuïta que ha après ciències naturals amb en Darwin, en Haeckel, en Lyell i amb lo mateix pare Sechi; que ha estudiat filosofia amb en Kant i amb tots sos deixebles, des d'en Schopenhauer fins a en Büchner; que ha fullejat les obres d'Auguste Comte i demás positivistes; que s'ha acostumat a veure les religions totes tractades en llibres que s'anomenen de mitologia, és un jesuïta com los primers successors dels de Loiola? ¿No ha vist que en sos col·legis ben muntats hi donen classes d'equitació, de ball i d'esgrima; hi ensenyen música, i no sagrada, i que en ses festes utilitzen tots los adelantos de totes les arts mundanes?

Vol lo senyor Mañé molts mossos de l'esquadra, i es fa la il·lusió de que ressuscitaria los antics minyons dels Vecianes; los feréstecs auxiliars de Felip V per dominar lo nostre Principat; los que tractaven de bandolers i mataven com a feres danyines als gloriosos restos de la virilitat i dignitat catalanes. No, senyor Mañé, no; los mossos d'avui no poden ser caçadors de *vigatans* i *carrasclets*; no poden ser los que a principis del segle passat tallaven les cabelleres als que no les duïen recollides en la bossa, símbol de traïció a la pàtria catalana, ni els executors de les sagnants venjances dels comtes d'Espanya i barons de Meer. ¡Ni tan sols poden ser aquella tropa beduïna que assassinava a un polític o a un lladre no condemnat encara, al mig d'un camp o d'una vinya, i que luego pagava amb una relació falsa, o amb un jurament mentida de que el pres fugia. No poden ja ser-ho, senyor Mañé, perquè la nostra civilització, mal que pesi a alguns, repel·leix ja tals indignitats e infàmies. Los mossos d'avui no poden ser més que una guàrdia civil degenerada; instruments per portar a cap detencions i captures, perseguïdors de caçadors furtius, però sense la força moral de qualsevol altre institut que no tingui una història tan trista com lo cos dels Vecianes. ¡Miri-se'ls avui, als seus amics i protegits! Vege-

ten per aqueixos pobles sense fer bé ni mal, com aquellesombres de les que no volia *ragionar* lo Dant. Si els manen una captura, la fan amb més o menos bones formes... i res més. Fins si alguna vegada algun d'ells vol seguir les tradicions del cos, com aquell de Monistrol, sos mateixos protectors lo repel·leixen indignats. Recordi's que al dia següent d'haver dit a un tranquil passatger lo gràfic «si no s'aparta, l'esbotzo», la Diputació de Barcelona s'apressurava, per una votació unànime, a treure's de sobre tota responsabilitat i participació. ¡Lo virus revolucionari s'ha ficat pertot arreu; fins en los jesuïtes i en los mossos de l'esquadra!

Convenci's, doncs, lo senyor Mañé de que ell i los conservadors amics seus se proposen un impossible. Certs teòlegs diuen que ni el mateix Déu pot fer que lo que fou no hagi sigut.

Molt orgullosos o desatentats haurien de ser los que volguessin lograr que lo que és no sigui. Facin, doncs, lo que vulguin, no conseguiran pas deturar la marxa del món.

Los conservadors que pensen una mica i estimen a sa pàtria tenen ben marcada la funció que han de desempenyar. Han de ser lo fre que, sens deturar al carruatge, regula sa marxa i el salva de perills en los llocs accidentats. Los conservadors que no pensen, en sa exaltació arriben a fer-se la il·lusió no sols de deturar la marxa de lo que camina, sinó fins de fer-ho retrocedir. No ho logren mai, però produeixen xocs i desgràcies.

¿Vol lo senyor Mañé fer lo paper d'aqueixos conservadors sense cervell? No podem creure-ho i, no obstant, això és lo que es dedueix de l'article que comentem.

Per això volem figurar-nos que l'article va obeir sols a una impressió del moment, produïda pels fets del carrer d'Amàlia, tan sensibles com vulgui, però que no tenen cap importància de caràcter general.

V. Almirall

Diari Català, 25 de maig de 1880

Cultura i societat, 1985

¿QUIS UT EGO? AL SENYOR MAÑÉ I FLAQUER

No sent nosaltres una excepció de la regla general en la humanitat, som aficionats a fer algunes vegades castells en l'aire.

Per això hem dedicat alguns d'aquells ratos en què un no sap què fer a cercar quin és l'home més feliç, si és que n'hi hagi algun.

I ¿creuran vostès que la qüestió era ben senzilla per nosaltres? En primer lloc, no ens cabia cap dubte de que la felicitat és (com diria un filòsof alemany) més subjectiva que objectiva, i per tal motiu la buscàvem més en les condicions que no pas en la posició de l'individu. Per nosaltres era evident que pot haver-hi un manobre més feliç que en Rothschild o el duc de Westminster, i hospicianos que visquin més tranquils i satisfets que el rei d'Espanya.

En segon lloc, i gràcies a que som un bon xic pessimistes, crèiem que la felicitat no és pas conseqüència precisa de la perfecció moral i material de l'individu. En llenguatge vulgar català, a un home que no pensi gaire i demostrï poca lògica en ses accions, lo titulem «un home feliç». —«¡Que feliç és fulano!» —diem d'un que ha fet un disbarat o una inconveniència sense dar-se'n compte.

Lo llenguatge vulgar català, al nostre entendre, té en aquest punt bastanta raó, i per això crèiem que la primera font de felicitat és l'apassionament. L'home fanàtic, pensàvem, és l'home més feliç. Pel religiós que espera una nova vida, i creu que per lo futur les desdixes i penalitats d'aquest món són mèrits, la felicitat és completa. Lo polític que té la debilitat o generositat de creure que el món pot reformar-se, i que ha d'arribar un dia en què la humanitat sigui una família ben avinguda; lo polític que, sostingut per aqueixa fe, treballa tota la vida amb constància per son ideal, ha de ser també molt feliç.

I seguint la nostra teoria de que l'apassionament és font de felicitat, en aquells moments de fer castells en l'aire, havíem arribat a envejar a tots los apassionats. Lo fanàtic en religió o en política; l'entusiasta per la ciència; lo dominat pel joc, per la luxúria, per la gula, etc., etc., se'ns apareixien com a sers feliços. D'aqueixes aparicions, la humanitat no en sortia molt ben parada, puix que ens donaven com a fonts de felicitat los apassionaments més contradictoris; des del del devot que passa el dia pegant-se cops de puny al pit en les Quaranta hores, fins al savi que dorm al terrat per sorprendre lo més petit fenòmeno astronòmic; des del polític que vol regenerar al món a pesar seu, fins al que perd la salut i la vista, davant dia i nit d'una ruleta o taula de bones i males, sens recordar-se de menjar, i disposant fins de criats que es cuidin d'advertir-li ses pròpies necessitats naturals, com succeeix en les cases de joc portugueses. Però ¿què ens importava la humanitat, si el pessi-

misme era també font de felicitat per nosaltres; si l'orgull de veure clares les imperfeccions humanes nos omplia de satisfacció?

Un sol apassionament no havíem envejat mai, i aquest apassionament era l'apassionament de la supèrbia. Lo *¿Quis ut ego?* de Satanàs nos havia sempre passat desapercebut o poc menos, fins que vostè, senyor Mañé i Flaquer, amb son article del dijous va fer-nos adonar de sa immensa importància. Molt va mortificar-nos lo descobriment, puix encara que no siguem superbiosos, tenim lo nostre amor propi, i el descobriment va destruir totes les idees que sobre la felicitat teníem, però a pesar de tot, li dem les gràcies pel servei que ens ha prestat sens proposar-s'ho.

Sí, estimat col·lega, sí; li confessem: la supèrbia, representada gràficament per lo *¿Quis ut ego?* és la primera de les fonts de la felicitat.

Abans d'haver-nos vostè obert los ulls, lo respectàvem i fins a cert punt l'admírem. Vèiem en vostè un dels articulistes més intencionats de la Terra, i encara que hi hagués un abisme entre ses aspiracions i les nostres, lo llegíem amb cert gust. Sa frase viril i enèrgica, amb totes ses desigualtats i exageracions, feia que el busquéssim cada diumenge, i fins de vegades (ho confessem) havia conseguit irritar-nos. Després d'haver-nos obert los ulls, no sols lo respectem i l'admírem fins a cert punt, sinó que l'envegem. ¡Com no hem d'envejar a l'home més feliç de la nostra terra! ¡Quant pagaríem de poder tenir lo *¿Quis ut ego?* tan encarnat com vostè el té en la massa de les sangs! ¡Ni el religiós, ni el polític, ni el savi, ni el jugador tenen tanta disposició subjectiva per la felicitat!

Dient «¿Qui com jo?» agafa vostè la ploma, i omple quartilles. Si l'estació li ha remogut la bilis, la buida tota en sos escrits; si les coses no han anat exactament tal com vostè havia imaginat, hi buida també tot lo despit que ha anat amagatzemant durant alguns anys. Ja estan les quartilles plenes. Los jesuïtes, los mossos de l'esquadra apareixen en elles com en una apoteosis, per l'estil d'aquelles de coloraines que pinta en Soler i Rovirosa per un final de ball d'espectacle i *¿Quis ut ego?* «Vull que l'apoteosis sigui verdadera, i ha de ser-ho. ¿Que no hi ha una sola consideració exacta; que els datos històrics estan desfigurats; que dic lo contrari de lo que diu tothom? ¡A mi què m'importa! Si no penso com los altres, és que els altres van errats; si la història diu lo contrari de lo que jo afirmo, és que la història s'enganya. ¡Fins si els fets més evidents estan desnaturalitzats o desmentits, és que tots los que els han vist d'una manera distinta que jo tenien pa a l'ull, perquè *¿Quis ut ego?*; ¿Qui com jo?; *¿A mí quién me tose?*, com diria en Cánovas en la llengua de la seva terra!»

«I un cop ha eixit al públic la filípica ¡Que ningú em repliqui!, jo no m'abaixo a respondre a ningú perquè *¿Quis ut ego?* Si, imitant lo meu llenguatge, la rèplica és provocativa, la desprecio; si, prescindint del meu exemple, lo que em respon usa formes suaus i guarda tots los miraments que imposa la urbanitat i la decència... lo miro per damunt de l'espatlla, i ni me n'ocupo, perquè *¿qui com jo?*»

Res hi fa que, fins ara, los més eminents escriptors i homes polítics hagin considerat la premsa com terreno de discussió, com camp de polèmica; res hi fa que

els ingenis més eminents hagin sentat sa reputació i propagat ses idees per medi dels torneigs periodístics. ¿Què són les eminències de la premsa, que han acceptat batalles, des de Milton a Girardin? Jo he descobert lo que ells no coneixien. Lo meu silenci estudiat, la meva impertorbabilitat immutable són verdaderament homèriques. *¿Quis ut ego?*

¡Quant envegem al senyor Mañé i Flaquer! Si fóssim en temps de mitos i d'apoteosis, proposaríem que se li alcessin altars com a símbol de la felicitat suprema.

Res hi fa que algunes vegades lo *¿Quis ut ego?* li hagi produït disgustos. Si algun cop s'ha dignat descendir des de son desvaneixement olímpic per enterar-se de les obres dels altres mortals, haurà potser llegit una novel·leta alemanya, d'en Lindau, titulada *La pèndula filosòfica*. En aquesta novel·la demostra son autor que les emocions segueixen les lleis de la pèndula, i que si la felicitat suprema se contraresta per impressions amargues, supremes també, sols quan perden intensitat aquelles, la perden també aquestes, aixís com la pèndula se separa de la vertical, pujant tant o tan poc com ha baixat per arribar a la mateixa vertical. Just és, doncs, que el que vol donar-se la suprema delícia del *¿Quis ut ego?* experimenti l'amargura, suprema també, d'ensopegar amb un Cassanyas, que li enfonsi al cos les seves pròpies armes fins a l'empunyadura, i que es complagui encara en retortolligar-les dintre la ferida. Lo *¿Quis ut ego?* de Satanàs va valer-li, segons la Bíblia, lo ser enfonsat per sempre en les infernals tenebres. La llei moral és matemàtica: a grans gustos, grans disgustos; a plaers suaus, suaus contratemps. Sols lo que careix d'emocions dolces, no sap lo que són les amargues.

No sabem si aquestes ratlles mortificaran poc o molt al senyor Mañé i Flaquer. Si el mortifiquen, prengui-les amb paciència, i com a compensació del gran gust que s'ha donat al no dignar-se acceptar una polèmica que li vam oferir amb totes les condicions que podria desitjar lo més cavallerós dels adalits de l'edat mitja. Lo qui vol disfrutar de la felicitat suprema del *¿Quis ut ego?* té de tenir present sempre l'exemple de l'àngel caigut.

Però amb tot i això, envegem de veres al senyor Mañé i Flaquer i li dem les gràcies per lo que ens ha ensenyat. Per ell sabem avui lo que vol dir lo *¿Quis ut ego?* que no havíem comprès mai en tota sa transcendència filosòfica, per més que l'haguéssim llegit cent vegades al peu de les imatges de sant Miquel i com sortint de la gola del diable, que caigut i enfonsat i trepitjat no perd mai sa supèrbia i segueix desafiant a l'àngel dient-li amb la boca plena d'escuma: *¿Quis ut ego?* ¡¡Qui com jo!!

L'Amic de cada Festa
Diari Català, 30 de maig de 1880
Cultura i societat, 1985

L'EXPLOTACIÓ CATÒLICA- ROMANA-COLONITZADORA DE PORT-BRETON

Fa pocs dies vam dir que teníem en lo nostre poder tots los datos relatius a l'explotació que està portant-se a cap en Barcelona i que pot ben qualificar-se de *tracta* de blancs. Anem, doncs, a ocupar-nos-en. D'aquesta manera, los nostres lectors que fins ara coneixen perfectament les misèries dels pobres italians que s'han deixat conquerir i que estan apilats en los *dipòsits de carn humana*, coneixeran també les misèries d'un negoci que sols s'ha atrevit a defensar lo *Diari de Barcelona*.

Fa ja molt temps va aparèixer en França una societat misteriosa, dient que anava a colonitzar algunes isles de l'Oceania. I diem que era misteriosa, perquè ningú coneixia sa naturalesa ni sa constitució. Sols se sabia que al davant de la societat hi estava un senyor de bona figura i d'antecedents desconeguts, que es dava a si mateix lo pompós títol de Marquès de Rays.

La societat misteriosa, per son mateix misteri, va lograr fer cert soroll, i allavors lo *Marquès* va creure arribada l'ocasió de dar la cara al públic. Va cridar una reunió en lo *Salon des Oeuvres*, en Marsella, i davant dels que hi assistiren se dignà lo *Marquès* donar una conferència. Això fou en 4 d'abril de 1879.

Aquesta conferència, qual acta oficial publicada per lo mateix *Marquès* tenim a la vista, presentà tots los visos de l'embaucament. En ella començà lo *Marquès* de Rays a dar-li lo color catòlic-apostòlic-romà-colonitzador en què vol basar encara lo negoci.

En tot lo discurs del *Marquès* no s'hi veu més que lo desig de fer efecte. Les frases «Per Déu i per la França», «Déu ho vol!» i altres per l'estil són les que omplen la perorata.

Fora d'aquestes frases d'efecte, l'únic que es diu en lo discurs és: que l'empresa desconeguda tracta d'establir unes colònies en la Nova Irlanda, isla de l'arxipièlag de la Nova Bretanya; que l'isla és completament salvatge; que el punt escollit per la primera colònia és Port-Breton, situat al sud-est de l'isla; que les bases de la colonització del país i de la civilització dels bàrbaros que l'ocupen seran lo treball i les oracions, i que la colònia serà lliure; és a dir, que no estarà baix la protecció de cap govern europeu. «Som simples particulars —diu lo *Marquès* de Rays— que no comprometem al govern francès. Serem, no obstant, francesos, i viurem amb les lleis de França».

De manera que quan va donar la conferència lo *Marquès*, ja cap nació formal havia volgut donar la protecció a l'empresa. Per això intentava fundar una colònia

lliure; és a dir, una colònia que no ofería cap garantia als que es deixessin convèncer per los sermons del Marquès de Rays.

Los empresaris tiraren endavant, i per començar la recluta, establiren unes bases, que tenim també a la vista. En aquestes bases l'explotació apareix completament manifesta.

Segons elles, los emigrants no poden ser admesos sense pagar certs gastos. Aquestos gastos són 3.000 francs per família, per los quals lo Marquès de Rays s'ofereix a dar en Port-Breton una casa de fusta, pedra o maons (segons lo país); 20 hectàrees de terra per treballar; passatge fins a la colònia, amb menjar de mariner, i racions, de mariner també, durant los sis primers mesos d'estar en la colònia. Segons les mateixes bases, los que no tinguin los 3.000 francs ne pagaran 500, i pels restants deuran obligar-se a treballar cinc anys per les miserables queixalades, a favor de l'empresa, que portarà sa generositat fins a l'extrem de deixar-los participar del deu per cent dels beneficis que, segons ella mateixa, obtingui.

Los emigrants, ademés, han de comprometre's a prendre les armes per combatre als indígenes, subjectant-se a les lleis militars franceses, que els aplicarà lo Marquès de Rays o los seus delegats.

Naturalment que al veure tot això, i tractant-se d'una isla situada quasi a l'equador (a 5 graus al Sud) i habitada per indígenes, bàrbaros o salvatges, lo govern francès, que és un govern formal, no podia limitar-se a negar sa protecció a l'empresa anònima, sinó que devia perseguir-la com embaucadora. Això és lo que ha succeït. Los organitzadors estan encausats, i la *Nova França* (tal és lo títol de la colònia) es compondrà de tot menos de francesos.

En tal estat, ¿què va fer lo Marquès de Rays? Va buscar punts en què apoiar-se, i aquestos punts, per la nostra vergonya, han sigut Espanya i Haití, i ja tenim, com a centre d'operacions, a Barcelona. Del nostre port han de sortir les expedicions.

Per realitzar-les, va unir-se lo *Marquès* amb alguns *buscavides* de Milà, amb un doctor *in absentia* i amb vèrrios reclutadors carlins. Los buscavides de Milà, estent sa acció a la Llombardia i al Veneciat, van lograr embaucar a vèrrios infeliços, fent vendre als uns les vaques que tenien, als altres l'aram, als altres los mobles, i a espatlles del govern italià van anar-los conduint als *dipòsits de carn humana* de Barcelona. Los reclutadors carlins no han tingut tanta sort per ara, però segons sabem tenen ja embaucats a alguns pobres de la nostra muntanya. Los vapors encarregats de conduir-los són lo *Genil* i l'*Índia*, que no tenen cap condició marinera ni de barcos de passatge, amb la bandera d'Haití. Los nostres lectors saben ja lo resultat desgraciat de la primera expedició del *Genil*.

En aquest estat les coses, nosaltres vam tenir la fortuna de descobrir lo dipòsit de carn humana de la plaça de Sant Sebastià, i donguérem lo crit d'alarma. Los amics del *Marquès* van voler fer-nos perdre el rastre, trasladant-lo a la Barceloneta, però els vam descobrir també. Dat lo crit d'alarma, va posar-se en moviment tota la premsa local liberal i la colònia italiana de Barcelona. Lo mateix govern italià ha pres cartes en l'assumpte, i està disposat a emplear tots los medis per a que l'ex-

plotació no es porti a cap. ¡Sols lo govern i les autoritats espanyoles resten inactives, si no favorables, als autors de l'infeliç projecte!

Si aquest arriba a portar-se a efecte, ¡quina vergonya pels bons espanyols!

Amb aquestos antecedents, i sens perjudici de seguir treballant dins de la nostra esfera, d'acord amb los digníssims membres de la colònia italiana que s'han presa la qüestió amb empenyo, creiem arribat lo cas de cridar l'atenció dels diputats catalans, a fi de que, per los medis que creguin més poderosos, facin de manera que no pugui consumir-se la vergonya de que en ple segle XIX sigui la nostra terra teatre d'explotacions, com la que en l'actualitat preocupa l'atenció de Barcelona.

V. A.

Diari Català, 3 de juny de 1880

LO PROVINCIALISME

Los enemics del nostre renaixement, utilitzant tota mena d'armes, han empleat moltes vegades la de dir que el triomf de les nostres idees nos portaria cap endarrere, destruint les immenses ventatges que, segons ells, nos ha produït la unificació. Si els escolteu, vos diran que el provincialisme fóra la mort de les arts, de les ciències, de les glòries nacionals; que *aquelles brillants pàgines, que són les boniques de la nostra història*, quedarien esborrades d'un sol cop de ploma, per reduir-nos a lo que ells ne diuen amb to de mofa «vida de campanar». Com que per los partidaris de la unificació no hi ha més celebritats que les que ells eleven, a tots los que viuen en llocs que no siguin la capital, los desprecien, titulant-los glòries de poble o cosa per l'estil. Per ells val més lo darrer gasetiller de la cort que l'home més eminent que no hagi sortit de la província.

Aquestos arguments són dels que han fet més efecte, fins en los menos amics de la unificació, i per tal motiu anem a combatre'ls. I ho fem amb tant més gust en quant estem persuadits de que pot demostrar-se no sols sa falsetat, sinó que la veritat és tot lo contrari de lo que diuen.

No sols la vida provincial no és enemiga de les arts, de les ciències i del progrés, sinó que és sa font més esplendent. No hi ha en la història cap període brillant per la humanitat que no es basi en la vida provincial, en l'emulació *de campanar*, en la noble competència de vila a vila.

¿Hi ha cap nació que hagi arribat a igualar a la Grècia antiga? Doncs la Grècia antiga, amb tot i sa poca extensió territorial, no va formar mai una sola nació, ni tan

sols una confederació ben organitzada. Allí cada ciutat o vila formava una república quasi independent, puix pot ben dir-se que no tenien entre elles altre llaç que el de l'emulació. I no es cregui que aquelles ciutats fossin Babilònies o grans emporis; res d'això. Cap de les ciutats gregues arribava a la població de les de tercer ordre d'avui, i la més cèlebre d'elles, la immortal Atenes, no arribava potser a l'actual Tarragona. ¿Va impedir això que la Grècia floreixés? De cap manera, sinó tot al contrari. La vida exuberant de la Grècia antiga fou filla de son estat polític. La competència, la noble emulació que mai va extingir-se, feren lo miracle.

I repari's que mentres la Grècia omplia el món de sa fama, que devia passar a la posteritat i conservar-se mentres hi hagi un home, los immensos imperis de l'Àsia, basats en lo principi oposat, o sigui en la unificació més absorbent, no han deixat cap rastre lluminós. D'aquells imperis ne recordem los noms d'alguns conquistadors o d'alguns reis vençuts, però no els de cap savi ni de cap artista. De ses ciutats mateixes amb prou feines ne queda record. Tot son luxu i tota sa opulència s'han desvanescut per complet, mentres que del Partenó i demés edificis de l'acròpolis ne venerem no ja els restos artístics sinó fins les pedres.

Després del período grec, si algun altre n'hi ha de brillant en la història és lo del renaixement de principis de la història moderna; i ¿qui va fer aqueix renaixement? Quatre ciutats també poc populoses com les gregues; quatre petites repúbliques també independents o poc menos, i lligades sols pel llaç de l'emulació. Pisa, Florència, Lucca, Venècia, etcètera, etc., eren tants altres focos de moviment i de vida. Cap falta los va fer lo no ser grans estats. Cada vila era una escola, un conservatori, i en sa competència s'impulsaven les unes a les altres a produir obres gegantesques.

I lo mateix que els dits exemples, nos demostren tots los demés que podríem citar. ¿A què es deu lo moviment alemany en los darrers temps? A res més que a la vida de campanar; a l'emulació entre els diversos estats que formen la pàtria alemanya. ¿De segur que no faran tant després de la unificació, sobretot si arriba a fer-se d'una manera completa! Lo dia que de l'imperi alemany ne desaparegui la base federativa, s'haurà acabat la vida científica i artística que han mostrat los diversos pobles que el formen.

Fins ara havem quasi exclusivament mirat l'anvers de la medalla; mirem ja el revers. França és sens dubte la nació més poderosa, però sa vida científica i artística queda reduïda a París. Per fortuna, París és un empori de gent i de riquesa; atrau no sols a tots los francesos, sinó a tot lo món civilitzat, i per això enlluerna. Però ¿què hi ha en tot França fora de París? ¿Quina vida científica presenten ses ciutats totes, incloses les de primer ordre? Cap o quasi cap. La unificació se'ls l'ha xuclada tota.

No volem terminar lo present article sense citar un exemple tret de casa nostra mateix. ¿Quines viles són les que més produeixen en ciències i en arts? Les que per circumstàncies especials menos lligades estan amb los centros, les que duen més vida de campanar.

Durant aquest segle han produït més homes Reus i Vic sols que totes les demés viles de Catalunya juntes. ¿Per què? Perquè la primera ha agafat amb ardor la idea liberal, i la segona s'ha aferrat amb fe a les idees antigues. Això els ha dat vida pròpia, i per això produeixen.

Vegi's, doncs, com los que volem ressuscitar lo provincialisme, lluny de ser enemics del progrés, volem dar-li en la nostra pàtria lo principal element, segons nos mostra la història. Si algun dia revisqués la vida de campanar, tindriem potser algunes dotzenes menos d'aqueixos savis madrilenyos que ens han conduït on nos trobem, però guanyariem en canvi alguns centenars o milers de savis veraders, als que faria moure a avançar l'esperó de la noble emulació entre les diverses escoles en què es dividirien les ciutats i viles regenerades.

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 6 de juny de 1880

Articles polítics, 1984

LA PRESIDÈNCIA DELS ESTATS UNITS

Com han vist los nostres lectors, durant tots aquestos dies hem anat seguint amb gran interès la marxa de la Convenció republicana reunida en Chicago, a l'objecte de designar lo candidat a qui votarà lo partit republicà per a la presidència de la gran república nord-americana.

La Convenció de Chicago no és més que lo que aquí en diríem una antevotació; però lo que d'ella resulti pot quasi assegurar-se que triomfarà en l'elecció definitiva. En los Estats Units hi havia dos grans partits: l'anomenat *demòcrata* i l'anomenat *republicà*. Lo primer, per vàries causes i especialment per comptar amb lo major número de sos partidaris en los estats del sud i per haver-se desacreditat, està poc menos que impotent, de manera que quasi no ofereix cap dubte que serà president lo candidat que voti lo partit republicà. D'aquí la gran importància que té la Convenció o antevotació de Chicago.

A l'anar seguint nosaltres ses peripècies, hem de confessar que arribaven a commoure'ns. ¡Quin gran país és lo país de la Convenció de Chicago! ¡Quan dignes són los *yankees* de la llibertat de què disfruten! ¡Quanta enveja ha de tenir-los l'Europa, vella i revellida!

Hi ha en los Estats Units un ciutadà que sobresurt de tots los altres per sa història. Ha sigut dues vegades president, i ocupa lo primer lloc en la milícia. És un

dels homes més enèrgics i actius que existeixen, fins dintre d'aquella raça de l'activitat i de l'energia. En los darrers temps, i per preparar-se per la tercera presidència a què aspirava, ha emprès viatges que honorarien a qualsevol geògrafo, puix que ha recorregut tot lo món. De retorn a sa pàtria va ser rebut amb tals festes que les hauria envejades lo més poderós emperador romà a l'arribar triomfant a la ciutat eterna; a l'entrar en Filadèlfia la comitiva que l'acompanyà en processó cívica se componia de prop de cent mil homes. ¿Quin poble de la vella Europa hauria sapigut resistir a tal brillantor? ¿Podem concebir que lo general Grant no hagi sigut elegit, nosaltres que de qualsevol coronel que sàpiga escriure *partes* matant carlins o insurrectes ne fem un hèroe i el coronem cent vegades?

I, no obstant de tot això, en aquell país lo general il·lustre no ha pogut obtenir la tercera presidència a què aspirava. Los *yankees*, en son bon sentit pràctic, han posat en un dels plats de la balança tots aquells mèrits i tota aquella brillantor, i en l'altre l'interès de les institucions de son país, de què estan orgullosos... i aquest interès ha pesat més que les aspiracions del general Grant.

I a tot això, ¿qui se li oposava? Ciutadans, res més que ciutadans, que ni tenen l'aureòla de la glòria militar ni de cap altra mena; ciutadans qual mèrit principal consisteix en son carinyo provat a les institucions dels Estats Units, i que han anat pujant de pas en pas l'escala de la vida pública. En Blaine, que tenia probabilitats de ser elegit, i en Garfield, que ha obtingut en definitiva la victòria, no tenen més història que la d'haver sigut successivament representants en son estat, diputats en lo Congrés i membres del Senat federal. ¡Ni tan sols és condició precisa que siguin advocats! En los Estats Units, lo mateix serveix per president un cerveser que un sastre; lo mateix un metge que un enginyer. Lo més gran que han tingut en los darrers temps, l'immortal Lincoln, havia començat sa carrera estellant llenya en los boscos verges de la part de ponent de la República.

La tercera presidència del general Grant no els convenia, perquè tenia massa color d'imperi. Amb tots sos actes, lo general no ha pogut encara fer olvidar que un dia va sortir un número de periòdic proposant embossadament la conversió del president en emperador; i per més que no estigui demostrat que aquell diari fos inspirat per lo presentat com a candidat; per més que en aquella terra de la llibertat no pogué tirar-se lo segon número, no perquè se'l privés ni se l'atropellés, sinó perquè son editor no va tenir valor d'imprimir-lo, en vista de la riallada general que havia produït lo primer, la sola sospita degué inspirar recels als néts dels puritans anglesos.

Aquesta fou la primera mostra de bon sentit pràctic de la Convenció de Chicago. La segona és tan culminant com la primera. Després de vèrios escrutinis infructuosos, va veure que ni en Grant ni el seu contrincant Blaine podien lograr la majoria absoluta que era precisa per a l'elecció, i allavors va atinar en una solució que ningú esperava. La designació d'en Blaine hauria sigut la derrota d'en Grant, quals partidaris se mostraven intransigents i hauria pogut comprometre l'elecció definitiva. ¿Quin medi hi havia? Un de molt senzill: no deixar guanyar a l'un ni a

l'altre, ni tan sols a cap dels que havien obtingut vots en los primers escrutinis. Aixís ho féu la Convenció de Chicago, i el nom d'en Garfield, lo futur president, i lo d'en Chester, lo futur vicepresident, van pronunciar-se per primera vegada en la Convenció al sortir triomfants de l'urna. Aixís no va haver-hi vençuts ni vencedors, i tots plegats, tant los partidaris del general, com los de Blaine, com los d'altres candidats, pogueren proclamar per unanimitat i plens d'entusiasme la candidatura que havia obtingut lo triomf.

L'Europa, vella i revellida, no aprofitarà la lliçó, i en sos escrits i en sos llibres seguirà dient amb veu terrorífica i amb entonació dogmàtica que el gran defecte de les institucions nord-americanes és lo d'exposar al país a guerres i disturbis en l'elecció dels poders amovibles. La jove Amèrica, en canvi, no farà cas de les calúmies de la vella Europa, i seguirà desenvolupant-se i progressant, lo mateix baix la presidència d'en Garfield, que baix la del Hayes, que baix la de qualsevol altre ciutadà que obtingui sos sufragis, puix per sa fortuna les institucions nord-americanes són tan sòlides i senzilles que funcionen sempre amb regularitat, sigui lo qui vulgui que estigui al frente de la gran nació confederada.

V. A.

Diari Català, 11 de juny de 1880

UNIÓ DELS CAMINS DE FERRO (I i II)

Avui no podem menos que tornar a parlar d'una qüestió importantíssima per a Barcelona de la que ens hem ocupat varies vegades. Nos referim a la unió de les diverses vies fèrrees que surten o passen per la nostra ciutat.

Ningú pot deixar de convenir en que la unió de tots los camins de ferro en una gran estació central és no sols d'utilitat innegable, sinó fins d'absoluta necessitat per Barcelona. Tan important és que nosaltres no tenim cap dificultat en afirmar que, de totes les qüestions que es remouen, és la primera, la més essencial per la nostra ciutat i fins per Catalunya.

I en efecte; ja podem fer, ja podem dir, ja podem cavil·lar; mentres tinguem disperses les estacions dels camins de ferro, mai podrà ser Barcelona una ciutat comercial. S'està construint un gran port; però ¿què en traurem de tenir-lo si no disposarà de medis de fer venir mercaderies que alimentin son moviment, ni d'es-

pargir les que puguin arribar-hi d'altres terres? Lo comerç sols se desenrotlla allí on li donen facilitats de tota mena; allí on troba ventatges i baratura. ¿Podrà trobar mai ventatges ni baratura en la nostra ciutat mentres un senzill passeig d'estació a estació li costi tant o més de lo que en altres països li costa un acarreg de cents quilòmetres?

Un estranger, observador i que havia viatjat moltíssim, va venir-nos recomanat a Barcelona i, als pocs dies de ser-hi, va fer-nos una observació molt digna de ser meditada. «¿Què vos sembla del tràfec de la nostra ciutat? —vam preguntar-li. —Si voleu que vos digui la veritat —va respondre'ns—, l'*especialitat* del vostre tràfec m'ha cridat l'atenció d'una manera extraordinària, i fins, si us haig de ser franc, me sembla que acusa en ell un defecte capitalíssim. Barcelona —va afegir— és la ciutat de les que he vist que, amb un regular moviment de gent de a peu, té *menos cotxes i més carros*.

I, realment, la nostra ciutat podria ben titular-se la ciutat dels carros.

Moguda la nostra curiositat per l'observació de l'amic estranger, vam voler averiguar lo defecte que dóna origen a l'*especialitat* del nostre tràfec, i no vam tardar en trobar-lo. És que Barcelona no té cap de les comoditats i ventatges de les modernes ciutats comercials. Estudiant los nostres carros, pot qualsevol convèncer-se de que no tenen altra feina que la de l'esquirol: fer i desfer, encarint, per consegüent, tots los productes. Marsella, Gènova i altres ciutats amb moviment mercantil superior al nostre, no tenen ni de tros los nostres productes. Marsella, Gènova i altres ciutats amb moviment mercantil superior al nostre no tenen ni de tros los nostres carros.

I a aquest defecte capital, hi contribueix d'una manera notable la separació de les estacions dels camins de ferro entre elles i del port, docs, etc., etc. ¡Vegi's, doncs, si és de primera necessitat unir-les!

Per desgràcia, lluny de dirigir-nos a conseguir-ho, anem fent-ho més impossible cada dia. Prompte tindrem un nou camí de ferro, lo de Barcelona a Valls, i prompte, per consegüent, tindrem una estació més, situada en la falda de Montjuïc, a prop del port. La dificultat de la unió haurà augmentat molt i moltíssim.

Exposats aquestos punts de mira generals, fàcil nos ha de ser donar lo nostre parer en la qüestió que s'agita actualment, o sigui la de la unió de les vies fèrrees de França i de Tarragona, corresponents a una mateixa empresa. Si aquesta unió no es proposa en bé del públic en general, sinó en benefici d'una empresa particular, no val la pena de destruir cap carrer de l'Ensanxe, i fins és millor que no es faci per ara.

Si la unió de dues estacions és lo preliminar d'unir les restants, allavors val la pena de tota mena de sacrificis.

Concretem, doncs, la nostra opinió. L'enllaç de dues soles vies que, lluny de facilitar la centralització o unió de totes, les dificultés, no deuria tolerar-se per carrers de la ciutat nova. L'enllaç de totes les vies, baix un plan enraonat i complet, valdria la pena del sacrifici no dels carrers d'Aragó i de Marina, sinó dels més im-

portants de Barcelona, puix que, com havem dit abans, aquella centralització és de primera importància no sols per la nostra ciutat, sinó per Catalunya tota.

En lo pròxim article estudiarem com deuria fer-se la centralització o unió de totes les nostres vies fèrrees.

L'Amic de cada Festa
Diari Català, 13 de juny de 1880

II

Diguérem lo diumenge passat que l'enllaç de les vies fèrrees entre elles i amb lo port és la primera i més essencial qüestió per Barcelona i per Catalunya tota, i oferírem estudiar, en lo pròxim article, com deuria fer-se la unió o centralització. Anem, doncs, a dir-ne alguna cosa.

Barcelona està situada a la vora del mar, lo que fa que les vies fèrrees que d'ella surten sols puguin dirigir-se cap a tres punts: a nord, a migdia i a ponent. La part de llevant és l'ocupada per l'aigua.

I, realment, tenim tres vies principals: la del nord, que va a França; la del migdia, que va a València, i la de ponent, que va a Saragossa.

Aquestes vies principals poden bifurcar-se o ramificar-se, com succeeix de fet en alguna d'elles. La de França, per exemple, es bifurca en dos ramals distints, lo de Granollers i lo de Mataró, i el primer, ademés, es ramifica ja per anar a Sant Joan i a Caldes. La del migdia es bifurcarà luego, o sigui quan estigui acabada la via a Vilanova i Valls. La de ponent és l'única que per ara no es bifurca ni ramifica. De les principals vies que surten de Barcelona, algunes pertanyen a les mateixes empreses, i altres a empreses distintes. Les que van cap a França i cap a Tarragona pertanyen a una mateixa companyia; la que va a Saragossa, a companyia distinta; la que anirà cap a Valls i Vilanova, a companyia no sols distinta, sinó que s'haurà de suposar renyida amb alguna de les altres.

Aquestes diverses vies tenen avui, o tindran luego, quatre estacions principals: la de França, la de Saragossa, la de Tarragona i la de Valls i Vilanova. Aquestes quatre estacions no sols se troben o trobaran en los quatre ànguls de la ciutat, sinó que no estan enllaçades entre elles ni amb lo port.

De tot lo dit se'n desprèn que la més gran dificultat per arribar a l'enllaç o centralització de totes les vies fèrrees de Barcelona consisteix en l'existència de diverses empreses, a les quals les nostres lleis no obliguen a entendre's, i que no coneixen encara prou los interessos de les vies fèrrees per procurar sa unió per medi de pactes particulars.

Una altra gran dificultat per a la unió consisteix en la forma especialíssima que ha pres la nostra ciutat. Barcelona forma avui dues ciutats completament distintes: la real i la ideal. La real queda reduïda al recinto antic de la població i a uns pocs carrers de l'Ensanxe; la ideal agafa un perímetre de molts quilòmetres quadrats; la

real té uns dos-cents cinquanta mil habitants; la ideal sols se poblaria amb un milió de persones. D'aquí en resulta que si bé els camins de ferro es troben fora de la ciutat real, no ho són de la ciutat ideal. Però els barcelonins, obrant en això a l'andalusa, tenim la debilitat de considerar a la ciutat ideal com a real, i d'això prové que sempre que els camins de ferro volen fer alguna innovació, han de lluitar amb interessos urbans que sols existeixen en lo magí de certs propietaris. Los carrers d'Aragó i de Marina pertanyen a la ciutat ideal, i no obstant, quan se tracta d'impe-dir una millora tan indispensable com l'enllaç d'estacions, se'ns presenten com a carrers del cor d'una població de primer ordre.

Aqueixes dues dificultats són les que impedeixen i seguiran impedit l'enllaç d'estacions de vies fèrrees. Precís és, doncs, veure com se pot vèncer l'una i l'altra.

Respecte a la primera, tal vegada s'avançaria molt camí si algú prengués la iniciativa. Molt podrien fer-hi l'alcalde i l'Ajuntament. Aquestes entitats, si fossin verdaderament populars, juntarien a les diverses empreses i, posant-los de manifest la conveniència pública de la unió, podrien portar-les a un acord. Elles mateixes podrien tallar en definitiva petites diferències que es presentessin, puix que serien un tercer en discòrdia desinteressat. Si convingués alguna modificació en les lleis vigents, no els fóra gaire difícil obtenir-les, de la mateixa manera que van lograr la llei d'expropiació forçosa.

Respecte a la segona dificultat, creiem que no val la pena de tenir-la en compte, i que es venceria sols amb un xic d'energia. Comenci's per estudiar lo plan complet d'unió de camins de ferro, i un cop adoptat en definitiva, prescindeixi's per complet d'interessos particulars, i porti's a cap amb zel i constància. Dada la configuració actual de Barcelona, és imprescindible que les vies fèrrees passin per carrers de la ciutat ideal i fins tal vegada per alguns de la ciutat real. Fixin-se d'una vegada, i arribem a la unió, que al cap i a la fi l'existència de camins de ferro dintre de les ciutats, lluny de perjudicar-les, les afavoreix, puix que els dóna patent de població moderna.

Facin-se allí on se vulgui les estacions centrals de passatgers i de mercaderies, sempre les vies hauran d'anar de nord a migdia i de llevant a ponent per dintre del perímetre de la ciutat nova. Procuri's, doncs, tan sols que les tals estacions estiguin ben emplaçades.

De totes les avui existents, al nostre entendre, sols n'hi ha una ben emplaçada, i és la de França, en lo passeig de l'Aduana. Aquesta podria quedar com estació central de mercaderies, i des d'ella, amb molta facilitat, podrien fer-se los ramals que anessin a parar al port, als docs, etc., etc. Sa situació reuneix totes les condicions que poden desitjar-se per una estació central de mercaderies.

De totes les demés, no n'hi ha cap que estigui ben situada com estació central de passatgers. Aquesta ha de reunir les condicions de ser de fàcil accés i de no estar lluny del moviment de la ciutat. La que més s'acosta a tals condicions és l'actual de Tarragona. Busqui's, doncs, un punt a propòsit per emplaçar l'estació central, i totes les dificultats que després neixin seran de fàcil solució. Si la via que

d'ella surti ha d'atravessar carrers de vida i de moviment, medis sobrats té avui l'art de l'enginyer per atravesar-los sense interrompre el moviment ni la vida. Si a més d'una estació central se'n vol una altra en l'extrem oposat de la ciutat, per comoditat dels passatgers, faci's en bona hora, com s'ha fet en quasi totes les poblacions de l'estranger, com Lió, Gènova, etc., etc., però tinguem les vies unides, que és lo més essencial per a la vida de Barcelona.

Si no sabem trobar lo medi de lograr-ho; si ens deixem dominar per les dificultats que ofereix la cosa, aconsolem-nos de seguir sempre no fent res més que vegetar, com havem fet fins ara. Si volem entrar en lo moviment modern, precis és que empleem los mateixos medis que les poblacions que van al davant nostre en lo camí del progrés.

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 20 de juny de 1880

LOS CAMINS DE FERRO DE CATALUNYA

L'*Indicador oficial dels camins de ferro d'Espanya* corresponent a l'actual mes de juny nos dóna datos que creiem mereixen fer-se públics, amb tot i que no ens favoreixen com a espanyols i fins nos avergonyeixen com a catalans.

No ens favoreixen com a espanyols, perquè tals datos diuen amb massa eloqüència que els nostres camins de ferro, com a medi de locomoció, no han sortit encara de l'estat rudimentari. Nos avergonyeixen com a catalans, perquè les nostres vies, com a tals medis de locomoció, estan encara pitjor que les del resto de la península.

Totes les vies espanyoles fan circular poquíssims trens de passatgers, però les nostres són les que en fan circular menos.

La de Barcelona a Portbou i França fa circular sols dos trens diaris: un que en diuen correu i un *òmnibus*; la de Barcelona a Tarragona i València, també dos: un que en diuen *exprés* i un *mixto*; la de Saragossa té un sol tren, o sigui el *correu*.

En canvi, la línea de Madrid a Sevilla circula tres trens diaris: un *exprés*, un *correu* i un *mixto*; la de Madrid a França, per Irun, dos: un *exprés* i un *correu*; les de Madrid a Saragossa, Alacant, Cartagena i Badajoz (aquesta és la via per anar a Lisboa) ne circulen dos diaris: un *correu* i un *mixto*.

De lo dit se'n dedueix que totes les vies espanyoles tenen tants trens diaris com lo que més ne té de les catalanes; que alguna d'aquelles ne té més que cap de les nostres, i que no hi ha en tota la península una via general que circuli sols un tren diari, com la de Barcelona a Saragossa.

Si la comparació nos és fatal en quant al número de trens de passatgers, nos ho és encara més en quant a la velocitat de la marxa dels trens. Vegi's, sinó, lo següent quadro comparatiu dels trens que més corren:

	Núm. de quilòm.	Hores de viatge	Quil. per hora
De Madrid a Sevilla	573	15	38
De Madrid a Irun	631	18	35
De Madrid a Badajoz	507	18,43	27
De Madrid a Alacant	455	14,35	31
De Madrid a Cartagena	526	16,40	31
De Madrid a Saragossa	341	10,35	32
De Barcelona a Saragossa	366	11,45	31
De Barcelona a València	377	12	31
De Barcelona a Portbou	166	5,43	29
De Tarragona a Lleida	83	3,45	22

D'aquest quadro en resulta: primer, que els trens de Catalunya, en conjunt, són los que menos corren; segon, que el tren que menos corre és un tren català, o sigui el de Tarragona a Lleida; tercer, que fins les vies menos importants d'Espanya corren tant com les més importants de Catalunya; quart, que el tren que més corre és un tren andalús; i quint, que tots plegats confirmen lo que havem dit abans, o sigui que els nostres camins de ferro són sols rudimentaris.

En totes les nacions de l'Europa central, los trens ordinaris *expressos* corren de 40 a 60 quilòmetros per hora, elevant-se aquesta velocitat fins a 90 i més quilòmetros en certs trens ràpids.

Creiem que lo dit mereix cridar l'atenció de tots los amants del progrés d'Espanya en general, i en particular de Catalunya, puix que és verdaderament sensible que les nostres vies siguin inferiors no ja a les d'altres nacions, lo qual fóra disculpable, sinó fins a les d'altres províncies, lo qual no té excusa. Per acabar-nos d'aver-gonyir, hem de fer notar que les vies que menos velocitat donen són les dirigides i administrades per catalans.

Vegi, doncs, qui pugui i degui de posar-hi remei, puix és fins ridícul que per anar de Barcelona a París en vint-i-tantes hores, haguem d'emplear-ne la *quarta* part en recórrer 166 quilòmetros, que representen poc més de la *dècima* part del camí. Si els nostres camins de ferro han de seguir de la manera que van, resig-nem-nos a no parlar mai més d'activitat catalana, ni de la nostra superioritat sobre les altres províncies espanyoles.

V. A.

Diari Català, 18 de juny de 1880

SOBRE CAMINS DE FERRO

Havem rebut una carta firmada per D. Joan Roure en la que es proposa, segons diu, vindicar a la companyia dels camins de ferro de Tarragona a Barcelona i França de lo que diguérem en l'articlet publicat fa pocs dies sobre el número de trens que circulen les principals vies espanyoles i sa velocitat relativa. Segons ell, nos equivocàrem en lo número de trens que circulen la via de França i en la velocitat que algun d'ells porta.

Per atenció al senyor Roure havem tornat a obrir la *Guia oficial* del mes corrent, que és la que va dar peu al nostre article, i ens hem afirmat en lo que diguérem.

Lo camí de ferro de Barcelona a França circula sols dos trens diaris, un *correu* i un *òmnibus*, i lo primer, que és lo que més corre, fa els 166 quilòmetros en 5 hores 28 minuts a l'anada (de Barcelona a Portbou) i en sis hores dinou minuts a la tornada (de Portbou a Barcelona). Vegi's, doncs, com lo promedi és lo que diguérem.

Aqueixos són los dos trens més ràpids dels que circulen, si *circular* vol dir fer l'anada i la tornada; i aqueixos dos prenguérem per terme de comparació, perquè són los que en la guia porten lo nom de correus. Veritat és que en la guia hi ha ademés un tren que és més ràpid que els dos dits, però aquell tren se presenta tan estrany que vàrem creure que no obeeix a cap motiu de comoditat pel públic. No és tren *exprés*, perquè la guia diu *mixte*, i es compon sols de cotxes de segona i de tercera, i no ho és tampoc, perquè si va de Barcelona a Portbou, no ve de Portbou a Barcelona. En totes les vies los trens van i vénen, per qual motiu considerem lo de que es tracta sols com una estrangesa. Aquest tren estrany fa los 166 quilòmetros en 4 hores 49 minuts, i corre, per consegüent, 34 quilòmetros per hora; 4 menos que el de Madrid a Sevilla i 1 menos que el de Madrid a Irun.

Després d'això, lo senyor Roure intenta justificar la poca velocitat dels camins de ferro catalans per l'abundància d'estacions i parades, i per l'accidentació del terreno. Respecte a estacions i parades, devem respondre-li que en tots los països del cor d'Europa n'hi ha més encara que en lo nostre, puix que són més poblats, i que per tal motiu estableixen los trens *ràpids* i *expressos*, que deixen de fer-ne moltes. Respecte a accidentació de terreno, ben bé sap lo senyor Roure que no són tampoc una excepció, i que ho és menos encara la via de França, que no té d'atravessar cap riu gran ni cap cordillera d'importància. La dels Pirineus, la salva a la vora mateix del mar.

Vegi per lo dit lo senyor Roure com realment, com a catalans, havem d'*avergonyir-nos* de que els nostres carrils no facin lo que fan pertot arreu, i si ha viatjat algunes vegades en lo de França s'haurà tapat la cara al sentir lo que diuen los viat-

gers que vénen de nacions estrangeres, al notar les diferències que es noten al mateix punt d'entrar en terreny de Catalunya. Lo que ha correput prop de 1.500 quilòmetros en divuit hores, venint de París, en los trens francesos, ha d'emplear-ne 6 i 19 minuts de mortals en fer 166 quilòmetros en lo tren català.

L'argument de que corrent molt tindriem desgràcies és tan pobre que ni val la pena en respondre-hi. Lo de que sols corren los trens americans és un altre subterfugi de què, per contestar-lo, nos reduirem a recomanar al senyor Roure los horaris de totes les nacions del cor d'Europa.

Lo senyor Roure troba el nostre article poc «català», perquè diem la veritat de lo que passa. Lo que fóra poc català seria lo viure d'il·lusions i cantar les alabances d'empreses que no compleixen com deuen, sols perquè estan formades per catalans. Al pa, pa i al vi, vi. Aixís tal vegada arribarem al punt de progrés que desitgem, i del que per la nostra desgràcia estem molt lluny encara. Aixís entenem nosaltres lo catalanisme.

V. A.

Diari Català, 23 de juny de 1880

ALBOROT CONTRA ELS FRARES

Des de les quatre d'ahir tarda s'estaven passejant en cotxe dos frares, mercenaris segons nos va semblar. Pel modo de presentar-se en públic se veia ben clar que exploraven lo terreny, i que tenien ganes de presentar-se a peu en los nostres carrers.

I en efecte; allí a quarts de set van creure sens dubte que ja podien baixar del cotxe, i fins en son interior degueren fer-se la il·lusió de que el poble els portaria en palmas. A cosa de les set desembocaven del carrer de l'Hospital a la Rambla, a peu i portant en ses cares pintada la satisfacció que experimentaven.

Però, per desgràcia seva, encara no havien trepitjat les pedres del carrer quan ja tenien un grupo de poble darrere, que els acompanyava amb una música estrepitosa de xiulets i crits. Al ser a la Rambla va juntar-se'ls de primer un capellà i luego un paisà, i tots plegats se dirigiren cap al carrer de Ferran.

A tot això lo grupo, que no sols xiulava sinó que entonava aquella cançó que va fer-se cèlebre l'any trenta-cinc, era tan imponent que frares, senyor i capellà no tingueren altre recurs que ficar-se quasi corrents, i passant pels carrers d'en Raurich i del Beato Simon, en l'església de Sant Jaume, on hi havia funció de Sagra-

ment. Mentres una gran part del grupo va entrar en l'església, on no va cometre cap irreverència, altres se dirigiren a prendre lloc davant de les portes laterals i de la Rectoria, esperant que sortissin los frares. Aquestos, amb tot, no s'atreviren a sortir, fins que molt més tard comparegueren alguns municipals manats per lo tinent d'alcalde Peracaula i alguns regidors, i allavores se retiraren sense ser vistos. Aquella persona enterada de les coses de sagristia va dir-nos que s'havien disfressat de paisà.

Tals són los fets que van ocórrer en la tarda d'ahir. No tenim necessitat de fer constar que no aprovem tals escenes, impròpies d'una ciutat com Barcelona; però sí direm que la culpa no la tenen pas los que demostren ses antipaties d'una manera poc culta, sinó els que fomenten l'aparició en públic de membres de comunitats que una llei va suprimir en 1837, i que està encara vigent, puix que no ha sigut derogada.

Si han de tornar los frares, tornin per la porta gran i no per la finestra. Comenci's per derogar la llei, i allavores sabrem tots a què atènr-nos, i tal vegada no es repetiran escenes com la d'ahir.

Mentres aixís no es faci tindrem cada dia escenes desagradables, puix que si en alguna cosa estan unànimes tots los espanyols no carlins, és en sa antipatia contra les ordres monacals i regulars, suprimides ja quaranta-cinc anys.

Creiem que els nostres lectors veuran amb gust que dediquem algunes ratlles a analitzar la situació legal dels frares en Espanya. Nos prometem fer-ho en lo número de demà.

Sense signatura

Diari Català, 17 de juny de 1880

SITUACIÓ LEGAL DELS FRARES I MONGES EN ESPANYA

Com més alt un s'aixeca —acostuma a dir-se— de més alt cau. Això és lo que va passar als convents i frares en la nostra terra.

S'aixecaren fins al punt de ser los amos de mitja Espanya i de dominar-nos per complet. Per això han caigut tan avall que avui tenen totes les portes tancades, i ni esperança els queda. Encara que algun govern los introduís més o menos d'amaçat, no lograrien arrelar-se, ni tan sols aguantar-se.

En no poder veure als frares és en l'únic en què es manifesta enèrgica l'opinió pública en Espanya.

Però anem a l'objecte que ha posat la ploma en les nostres mans, i examinem la situació legal dels convents i frares.

Des de fa dos segles, o sigui des de quan los convents i frares estaven en tot son esplendor, comencem ja a trobar disposicions legals contra d'ells. Carles II, en 1677, 1678 i 1691, va dictar lleis dificultant la creació de nous convents, tendint a posar en regla als que existien i a reprimir la «relaxació» que es lamentava.

A l'arribar lo segle passat va començar lo virus revolucionari, o sigui la saba moderna, a entrar en Espanya, a pesar de l'aislament en què vivia, i van celebrar-se ja concordats amb la Sede de Roma. Lo pactat entre Felip V i el papa Climent XII en 1737 digué en son article onzè que «suposant-se que en les ordres regulars hi ha alguns abusos i desordres dignes de corregir-se, Sa Santitat diputarà als metropolitans per visitar los convents i cases regulars, etc., etc.».

Dat lo primer pas, los successius foren més fàcils. Tothom sap que en 1767, Carles III va expulsar de tots sos dominis als frares de la Companyia de Jesús, ocupant-los tots los béns i temporalitats, i que en 1773 lo mateix rei va manar observar lo Breu del papa en què s'extingia perpètuament dita companyia.

Aixís les coses, va arribar l'època constitucional, i en ella comencen a prendre's mides més radicals. Lo dia 25 d'octubre de 1820, les Corts de la nació van dictar un decret en lo que suprimiren tots los monestirs de les ordres monacals i d'altres; se subjectava als frares regulars a la jurisdicció dels bisbes; es prohibia fundar nous convents i que professés cap novici; se permetia la *secularització* a tots los frares que volguessin, i s'acordava que els convents que no arribessin a vint frares, haguessin de reunir-se amb altres.

Vàries altres disposicions van dictar-se durant lo período constitucional del 20 al 23, tendint totes a minar lo terreno als convents i frares; disposicions que van ser derogades i considerades com no fetes tan prompte com va tornar a triomfar la reacció.

Durant los deu funestos darrers anys de Ferran VII, los frares van fer una revivalla, que devia ser per ells la revivalla de la mort.

L'any 1835 fou, com és ben sapigut, fatal pels convents i frares. A la destrucció popular van seguir les disposicions legals, que anem a condensar en poques paraules.

Per Real decret de 4 de juliol de 1835, va suprimir-se de nou la Companyia de Jesús.

Per Real decret de 25 de juliol del mateix any, van declarar-se suprimits tots los monestirs i convents que no tinguessin dotze individus professors.

Per altre Real decret d'11 d'octubre van suprimir-se tots los monestirs d'ordres monacals.

Però tots aquestos decrets eren sols preparatoris de la supressió general, que tingué lloc, també per decret, en 8 de març de 1836. Aquest decret va acabar amb

tots los monestirs i convents, amb monjos i amb frares, exceptuant sols les cases de missioners per l'Àsia, los escolapios i els hospitalaris de Sant Joan de Déu.

La supressió portada a cap per senzill real decret podia oferir lloc a dubtes de legalitat, i per evitar-los van venir les Corts de la nació a interposar-hi sa sanció soberana. En la llei aprovada per aqueixes i sancionada per la reina Isabel II en 29 de juliol de 1837, van declarar-se extingits tots los monestirs, convents, col·legis, congregacions i demés cases de religiosos, homes i dones, en la península, isles adjacents i possessions d'Àfrica (article primer de dita llei). En los articles següents s'exceptuen los dits missionistes per Àsia, algunes cases d'escolapios, algunes d'hospitalaris, en quant a convents d'homes; i algunes cases de germanes de la caritat de Sant Vicenç de Paül, i algunes altres de beates dedicades a l'hospitalitat i a l'ensenyança, en quant a dones. Adverteixi's, amb tot, que els convents d'homes i dones que es conservaven, quedaven baix la dependència del govern.

Després de la llei del 37, no se n'ha dictat cap de derogatòria, sinó que, al contrari, l'única que s'ha dictat és confirmatòria. I adverteixi's que aquesta llei confirmatòria no pot ser sospitosa ni pels mateixos catòlics romans, per quant és lo Concordat de 1851, celebrat entre la reina Isabel i lo papa Pius IX. Lo Concordat sols parla d'ordres religioses d'homes, a l'establir en son article 29 que el govern, a més de millorar los col·legis de missioners per a ultramar, prendrà les disposicions convenients per a que s'estableixin allí on siguin necessàries cases i congregacions de Sant Vicenç de Paül, de Sant Felip Neri i d'una altra ordre de les aprovades per la Santa Sede. Aquest article diu ben clar que els frares quedaren, *amb aprovació del papa*, suprimits d'Espanya.

Respecte a les monges, l'article 30 del mateix concordat estableix que es conservarà l'institut de les filles de la caritat, de Sant Vicenç de Paül, i les cases de monges que, a la vida contemplativa, reuneixin l'educació i ensenyança de noies i altres obres de caritat.

Lo conveni adicional al Concordat, celebrat en 1860 entre lo mateix papa Pius IX i la mateixa reina Isabel, no introdueix cap innovació en lo relatiu a convents de frares ni de monges.

Com havem dit abans, després d'aquestes lleis no se n'ha dictat cap més que les derogui ni modifiqui. S'han dictat ordres i decrets, però si cap d'aquestos restableix convents, en canvi lo Decret de 12 d'octubre de 1868 suprimeix de nou la Companyia de Jesús, i lo de 18 d'octubre del mateix any declara extingits tots los monestirs, convents, col·legis, congregacions i demés cases de religiosos, d'ambdós sexes, fundats en la península e isles adjacents des del 29 de juliol de 1837 fins a la fetxa del decret, passant a ser propietat de l'Estat tots los béns, drets i accions de les corporacions suprimides.

Los governs de la Restauració no han modificat en res l'estat legal que acabem de ressenyar, sinó al contrari. En efecte, per Real ordre de 25 d'abril de 1875, s'autoritza l'admissió de novícies en los convents de monges establerts, però se l'autoritza amb arreglo al Concordat i a les ordres expedides per a sa execució. Val

també la pena de recordar dues Reals ordres de 4 de març de 1878, en les que es disposa que les comunitats religioses, s'entén les legals, estan obligades a pagar l'*impost de consums*, en la forma que els demés veïns del poble.

Tal és la situació legal dels frares i monges en Espanya. No pot haver-hi convents d'altres ordres que de les pactades en lo Concordat, ni poden haver-hi frares ni monges fora d'aqueixes ordres. Si algun frare o monja passa per Espanya, no pot usar en públic l'hàbit monacal, perquè l'article 14 de la citada llei de 1837 ho prohibeix.

«Se prohibeix —diu textualment— a les persones d'ambdós sexes l'ús públic de l'hàbit religiós.»

Si el govern actual se proposa que torni a haver-hi frares, té de començar per fer una llei en Corts que derogui les avui vigents, i encara la tal llei, com a derogatòria d'un concordat, necessitaria l'aprovació del papa. Mentres aixís no es faci, no pot haver-hi legalment frares en Espanya, i els que es presentin pels carrers vestits amb hàbits infringiran terminantment una llei.

Vegi's, doncs, si diguérem bé ahir que els responsables dels alborots ocorreguts i que puguin ocórrer, no són sinó els que toleren l'aparició de frares i ordres regulars suprimides i desterrades d'Espanya per la llei.

Thales

Diari Català, 18 de juny de 1880

RESOLUCIÓ DEL CONFLICTE ENTRE EL GENERAL I EL GOVERNADOR

Com saben los nostres lectors, lo ministeri Cánovas-Romero Robledo ha resolt ja el conflicte que havia nascut entre dues autoritats de Catalunya, amb motiu de les mides que va prendre una d'elles després de l'alborot ocorregut en la fàbrica dels senyors Morell i Morillo. I l'ha resolt *dimitint* (com diuen los madrilenyos) al general Prendergast, i aprovant en totes ses parts la conducta del governador Pérez Cossío.

La solució és, doncs, la que havíem d'esperar de la gent de Madrid.

Lo general Prendergast, coneixedor del caràcter català i partidari del modo de manar que en altres èpoques havia iniciat lo general Dulce, i que últimament havia

imitat amb bon èxit lo governador Olalde, se feia apreciar per lo poc que se sentia lo pes de la seva autoritat. No era amic de bandos en què *s'ordena i mana*; no ho era tampoc de posar-se en evidència ni de ficar-se allí on no el demanaven. No es cregui, per això, que visqués completament retret. En la qüestió més vital per Barcelona, en les diferències entre el capital i el treball, que són conseqüència fatal de l'existència d'indústries manufactureres, lo general Prendergast estava sempre disposat a interposar entre amos i obrers tota sa influència, conseguint no poques vegades harmonitzar sos oposats interessos. Tots los nostres lectors recordaran que fa pocs mesos van ser agafats vârios obrers i registrats los domicilis d'algunes societats, i que l'opinió pública va atribuir tals mides a les rivalitats entre algunes associacions obreres, que estaven *ben relacionades* i altres que no ho estaven tant, amb motiu del repartiment de racions que es feia allavores als treballadors que estaven en vaga. En tals qüestions va intervenir-hi també lo general Prendergast, i gràcies a son tacto van terminar satisfactòriament.

Però no anem tan lluny. En les mateixes qüestions que tenien los senyors Morrell i Morillo amb sos obrers, hi havia intervingut més d'una vegada lo general *dimittit*, i per més que, segons se'ns ha assegurat, havia pronosticat a dits fabricants que si no variaven de conducta tindrien un disgust, lo disgust no hauria vingut tal vegada mentres ell hagués estat en Barcelona. L'alborot, en efecte, tingué lloc durant l'ausència del general Prendergast, que es trobava en Madrid per assistir a les sessions del Senat.

No s'estranyi que el nostre independent diari digui tot això, que sembla una apologia, puix que, lo mateix en aquesta qüestió que en totes, mai amagarà la veritat. Si el general Prendergast estés en lo candelero, tal vegada hauria callat perquè no es cregués que l'adulava. Avui està caigut, i per això parlem amb entera llibertat.

Si tal era lo sistema del general Prendergast, lo del senyor Cossío és l'enterament oposat. Madrilenyo de pura raça; lleuger com son jefe d'hússars, i voluble, com a gasetiller o *sueltoista* de la *Correspondència d'Espanya*, ni s'ha cuidat d'estudiar lo nostre caràcter i la nostra història, ni està tal vegada en aptitud de conèixer-los encara que els estudiés. Per ell lo manar és lo més fàcil. Basta dictar una disposició, que tant se val que es compleixi com que no es compleixi, amb tal de que sigui aprovada per en Romero Robledo i en Cánovas, i endavant les atxes. L'interès del moment és sempre lo que motiva tots sos actes polítics.

Per això el mateix dia que va ocórrer l'alborot en la fàbrica del carrer d'Amàlia, va dictar uns bandos que ens haurien fet tremolar si no els hagués firmat lo nostre governador. En aquells moments convenia dar importància als fets... i va semblar que estéssim pròxims a un cataclisme. Naturalment que, passat l'interès del moment, los tals bandos no han tingut quasi cap conseqüència.

Hem dit que el general Prendergast estava en Madrid, i al saber los successos va venir corrents. Ell, que en son mando obeïa a un sistema, no podia conformar-se amb les disposicions del Govern Civil, que el destruïen per complet. Les dues autoritats estaven en desacord i al ministeri tocava resoldre el conflicte.

Ja està resolt. La política madrilenya ha dat la raó al que obrava en consideració als interessos madrilenys del moment, i ha *dimitit* al que seguia un sistema acreditat per la pràctica i que podia fer molt bé a Catalunya.

Ara sols falta que es tregui l'última conseqüència. Segons sembla, los senyors Morell i Morillo han demanat una indemnització de trenta mil duros, i segons sembla també, hi ha predisposició a concedir-se-la. És l'últim que ens faltaria veure; però si després la lluita entre el treball i el capital, que és conseqüència inevitable de la indústria, s'encona i arriba a produir-nos disgustos, sabrem bé que, com de tot lo bo que tenim, podrem dar-ne les gràcies a la política madrilenya.

A.

Diari Català, 26 de juny de 1880

LO MOVIMENT DE LES SANGS

Des de petits havem sentit dir que les sangs fan moviment quan s'acosta l'estiu.

I, realment, en pocs punts fan més moviment que en Espanya.

No fa gaires anys que els moviments estiuencs de les sangs eren tan forts que quasi no passava cap estiu sense un pronunciament o una bullanga. Havia arribat a fer-se popular la frase de que per alçar-se en partida lo millor temps és lo dels tomàtecs.

«A l'estiu, tota cuca viu», diu lo refrany. Per això les nostres sangs fan sempre moviment, tan bon punt com l'estiu s'acosta.

Veritat és que d'una temporada ençà semblava que haguéssim canviat. Lo nostre progrés nos havia ja portat a fer calaverades durant tot l'any.

I, en efecte, lo general Pavía, l'actual capità general de Catalunya, el 1874, no va tenir necessitat d'esperar lo temps dels albercocs per a fer la seva calaverada, que va volguer disfressar de cop d'estat. Les sangs li van fer moviment lo dia dos de gener, és a dir, en ple hivern.

Tampoc va esperar l'estiu, l'heroi de Sagunt. En ple hivern va fer l'heroïcitat seva, a pesar del senyor Cánovas del Castillo, que tal vegada és dels que diuen que els moviments han d'anar acompanyats de pebrots i tomàtecs.

Però si aquestos fets són veritat, no és menos cert que no passen d'excepcions a la regla general. Lo poble espanyol és un poble verdaderament estiuenc.

I, sinó, vegin lo que succeeix cada vegada que l'estiu s'acosta. Encara no surten les primeres cireres que ja anem tots enramats. L'estiu fa néixer en uns esperances, en altres temors; en tots ganes de moure'ns i d'agitar-nos. Tots los partits polítics, a l'arribar l'estiu, conspiren; un (lo que està en lo candelero) per a conservar lo poder; los demés per treure-l'en a benefici propi.

És natural que això succeeixi, puix que en Espanya cap partit abandona les poltrones sinó a la força, ni cap les conquista sinó a catxetes. Per això tots ells presten culte a l'estiu, que és l'època més a propòsit per a barallar-se. Tots ells senten més o menos lo moviment estiuenc de les sangs.

Ara acabem d'entrar en l'estiu i pot comprovar-se l'exactitud de lo que diem.

Fixi's la vista en Madrid, i examini's lo que passa. Los fusionistes van tan moguts que no hi ha quasi per on agafar-los. La sang los bull, i fins més de quatre pensen ja en calaverades. «No passarem del setembre» —diuen a mitja veu a qui vol sentir-los.

Lo govern va tan mogut com los fusionistes. Si aquestos són capaços de tot per atacar al poder, aquest és també capaç de tot per defensar-se.

Lo moviment de les sangs va fer que aquells se reunissin, i fessin discursos, i arribessin fins a amenaçar. Lo moviment de les sangs ha fet que el govern respongués a tot allò suspenent per ara les sessions de Corts.

Ha fet molt bé el govern, perquè quan les sangs bullen les sessions cremen. Aquelles sessions del Senat en què en Martínez Campos llegia tot lo que podia llegir-se, i molt més encara, no eren de profit per ningú que no tingués les sangs remogudes. Aquelles sessions del Congrés, en què en Martos deia a en Cánovas tot lo que li venia a la boca, eren també sessions que no haurien tingut lloc si no hagués vingut l'estiu a escalfar-nos de cascos. Perquè no es creguin vostès que hi hagi cap excepció a la regla general: les sangs dels radicals també han fet lo seu moviment, com l'han fet les dels demés partits i banderies. Tots, tots absolutament, nos ressentim de l'estiu que tenim a sobre.

¿Què en sortirà de tot això? Dificil és pronosticar-ho. L'únic que podem assegurar és que no en sortirà res de bo. Deixem, doncs, per ara que els més moguts se'n vagin a viatjar, com se proposen. Tal vegada la fresca que trobaran en altres terres los alleugerirà les sangs, i no succeirà res que valgui la pena. Tal vegada lo moviment de l'estiu no els portarà a res més que a seguir demanant lo poder los uns i a defensar-lo els altres. Tal vegada passarà l'estiu i tornaran tots a refredar-se.

Però d'això no n'estarem segurs fins que hauran passat les calors. Esperem, doncs, ja que no podem fer altra cosa.

Esperem, i fem constar que els espanyols som encara lo mateix que érem anys enrere: gent estiuenca, a qui la sang fa moviment tan bon punt com comença la primavera.

L'Amic de cada Festa
Diari Català, 27 de juny de 1880

HISTÒRIA DE LES «CONVENCIONS ELECTORALS» EN LOS ESTATS UNITS

Anem a fer en poques paraules una ressenya dels medis empleats en la gran República nord-americana per designar lo candidat a la Presidència.

Les «Convencions» nacionals, com les que acaben de tenir lloc en Chicago i Cincinnati, són d'origen relativament modern.

Washington fou elegit com a primer president i reelegit per la segona presidència, per unànime designació del poble; però luego va néixer en lo Congrés un partit d'oposició, que ja durant la segona presidència de l'eminent patrici, arribà a ser formidable, i va titular-se republicà. Des de llavors hi hagué dos partits principals: lo dit republicà, del qual era autor i jefe Thomas Jefferson, de Virgínia, i el partit que es digué federalista, del qual era la figura més important John Adams, de Massachusetts.

A l'expirar la segona presidència de Washington, en 1796, los dos patricis foren proclamats, per consentiment de tothom, candidats a la presidència, frente a frente l'un de l'altre.

L'any 1880 va començar a fer-se la designació de candidats a la Presidència i Vicepresidència per medi de lo que en digueren *Congressional caucus*, que va reunir-se en Filadèlfia. En ell fou designat Mr. Jefferson com candidat a la Presidència. Havent arribat a desacreditar-se tal medi de designació, en 1830 van començar les *convencions nacionals*, que han sigut acceptades per tots los partits com lo mètode més pràctic per a demostrar la voluntat nacional en la designació definitiva de candidats per a la Presidència i Vicepresidència dels Estats Units.

Després que la *Convenció* de cada partit ha designat sos candidats, en l'època fixada en la Constitució de la gran República es fa l'elecció oficial.

Aquesta és per medi de sufragi indirecte. Cada estat nombra tants electors com membres hagi d'enviar a les dues Càmares federals, i aqueixos electors depositen sos vots davant del Senat, que els rep i fa l'escrutini. Si d'aquest no en resulta majoria absoluta per cap dels contrincants, lo Congrés designa a un dels tres que han reunit lo major número quan se tracta de la Presidència. Quan se tracta de la Vicepresidència, la designació la fa el Senat.

Thales

Diari Català, 27 de juny de 1880

UNA EXCURSIÓ A L'ETNA

RESUM

Començà ponderant la utilitat de les excursions en general, fundant-se en que lo moviment, al mateix temps que signe de vida, és productor de vida. La civilització dels pobles s'encalla quan deixen de comunicar-se amb los altres pobles, quan se tanquen dintre de muralles, com les antigues de la Xina.

Si les excursions, en general, són útils —seguí dient—, molt han de ser-ho en la nostra terra, que si no està separada dels restants pobles per muralles reals i verdaderes, ho està per costums i per altres causes, que fan l'efecte d'aquelles muralles.

Les excursions fetes des de Barcelona a fora seran sempre civilitzadores, ja que Barcelona és port de mar, i està, per consegüent, situada en lo pla, i és ben sapigut que la il·lustració va sempre del litoral a l'interior, del pla a la muntanya.

Una associació excursionista no sols pot fer excursions, sinó que té medis per a preparar-les, excitant en los socis desigs de fer-ne. Per tal motiu, tots los socis deuen imposar-se lo dever moral de presentar-se a l'associació a dar compte dels viatges o excursions que realitzin. Si lo viatjar il·lustra, les descripcions de viatges, amb les observacions pròpies del que els ha fet, il·lustren també. Veus aquí —digué lo conferenciant— per què vinc a ressenyar-vos un viatge a l'Etna i una excursió a l'Algèria, que eren los dos únics que havia fet. Lo nostre president va triar lo més difícil: lo viatge a l'Etna, i per això vinc a parlar-vos de l'Etna. Sobre d'ell vos diré lo que podré, i vosaltres vos fareu càrrec de que, com diem los catalans, qui dóna lo que té no està obligat a més.

L'Etna està situat en la part llevant de l'isla de Sicília, l'antiga Trinàcria; la més gran i disputada del Mediterrani. Hem, doncs, d'anar a parar a aqueixa isla, i a la ciutat de Catània, que és la ciutat verdaderament etnea.

Hi ha varis medis per anar a Sicília. Inútil és dir que s'hi pot anar directament per mar, i que per desgràcia no tenim vapors que hi facin viatges regulars i directes.

És, doncs, precís donar una mica la volta, i poden emprendre's dos camins, fent la volta al nord o fent-la al sud de l'isla de Sicília. Nosaltres aconsellàriem que s'anés per l'un costat i es tornés per l'altre.

Si es volta pel nord, s'atravessa l'hermosa terra d'Itàlia i es va a parar a Nàpols. Des de Nàpols hi ha per lo menos dia per altre vapores (piròscafos) que porten a Messina en 18 o 20 hores. Des de Messina lo camí de ferro porta a Catània en dues hores (95 quilòmetres). Des de Nàpols pot també prendre's lo camí de ferro, que donant la volta pel taló de la bota d'Itàlia porta a Reggio, en Calàbria. Reggio està separat de Messina sols per l'estret del nom d'aquesta darrera ciutat, que es travessa en mitja hora.

No aconsellaríem, amb tot, aqueixa volta, no sols perquè és pesada i llarga, sinó perquè no és de molt tan pintoresc lo viatge com fet per mar.

En efecte, los piròscafos surten de Nàpols de tres a quatre de la tarda, hora la més a propòsit per a admirar l'esplendent badia, qual entrada guarden les pintoresques isles de Capri i d'Isquia, plenes de records i de poesia. Des de la coberta no es cansa un d'admirar lo panorama sens rival que té per fondo lo Vesuvi i les ciutats i viles partenopees posades a sa falda, i quan comença ja a perdre-les de vista, l'avisaran per dinar. Dina un i descansa, i al llevar-se al dematí següent, se troba un amb un panorama tan esplèndid com lo de la vigília. Lo vapor navega per la mar més bonica que existeix, quals aigües reflecten los colors exuberants i variats d'aquella atmosfera, i mentres a la dreta es veuen les antigues isles d'Èol, avui Lipari, amb son volcà Stromboli, fanal perpetu pels navegants, al frente comença ja a divisar-se la terra de Sicília, dominada per son gegant coronat de fum, i confosa amb lo continent italià, qual divisió estreta no es repara. L'aficionat a records clàssics se sent commogut al passar per entremig de Sicília i Caribdis a l'embocar en l'estret de Messina.

Si es vol voltar pel sud, se surt de Barcelona cap a Gibraltar. De Gibraltar se va a Malta en grans vapors que fan la carrera. De Malta hi ha piròscafos que porten a Siracusa, en Sicília, i de Siracusa a Catània hi ha sols 87 quilòmetros, que es fan en camí de ferro.

Lo final del viatge és l'Etna, que és no sols l'accident de la naturalesa més grandios d'Europa, sinó que està ple de records simpàtics de tota mena.

Segons la mitologia, allí tenien llurs fargues los ciclops, que forjaven los llamps per Júpiter. Allí estava encadenat Encèlad; allí a prop tenia sa caverna Polifem. I els records mitològics se conserven tan vius que de la fàbula d'Acis i Galatea se conserven una pila de poblacions quals noms comencen per *Acis* (Acis-Zelae, Acis-Catena, Acis-Santa Lucía, etc., etc.).

Tots los voltants de l'Etna estan plens de records clàssics. Lo gran filòsof i cantor de la naturalesa Empèdocles morí en lo cràter de l'Etna, tal vegada com Plini en lo Vesuvi. Allí es troben records de Policlet, de Neocastro, i en Siracusa s'ensenya la tomba del gran Arquimedes, i la meravellosa Orella de Dionís, que avui per avui conserva ses admirables condicions acústiques.

Pels amants dels records artístics no hi ha allí un pam de terreno que no recordi a Homer i a Virgili. Sens dubte que la sublimitat de l'Etna inspirà lo final de Norma i les apassionades notes de Safo als dos grans reformadors de la música dramàtica en lo nostre segle, puix que en Bellini i en Paccini foren fills de Catània.

I encara hi ha una altra mena de records, tan simpàtics com los dits. Tots los voltants de l'Etna estan plens de records catalans. Les muralles de Siracusa són obra del nostre predomini, i allí fins les criatures vos parlen de les Vespres sicilianes. Molt prop de l'Etna, en la província de Messina, hi ha la ciutat de Barcelona, amb 20.000 habitants, que té com a títol de glòria l'haver auxiliat als voluntaris d'en Garibaldi ferits en los memorables fets de Milazzo en 1860.

L'Etna és bonic de lluny i de prop. De lluny té dos punts de vista esplèndids: Taormina i Catània. Una i altra estan a uns 30 quilòmetres del cràter central; aquella al nord-est; aquesta al sud.

Taormina conté moltes ruïnes de sa antiga grandesa grega. Allí es conserven les restes del teatre i de l'amfiteatre de Taormenium. Per entremig de les ruïnes gregues se veu lo gran volcà vomitant foc i vapors. L'espectacle és verament font de sublimitat. Allí l'home se sent aterrat davant de la mà del temps i de les forces de la naturalesa.

Catània és una ciutat bellíssima de 50.000 habitants. Son carrer principal, la via Etnea, de dos quilòmetres de larg, amb grans edificis moderns i ple de vida i d'animació, té per horitzont lo cràter central de l'Etna. Des de la via Etnea l'espectacle no és sublim com des de Taormina, però és agradabilíssim. Allí es passen hores enteres contemplant l'esplèndid panorama.

Tant des de Taormina com des de Catània, l'Etna no es presenta tan gran com és en realitat. Lo cràter central, quals peus se banyen en lo mar Jònic, té l'alçària de 3.312 metros (7 vegades lo Tibidabo, 19 vegades Montjuïc), i no obstant sembla petit. Aquest efecte que hem notat en altres llocs, com per exemple davant de Sant Pere del Vaticà, s'explica per la suavitat, amplitud i justes proporcions de les línees de la muntanya. L'Etna no és un turó escarpat; és una altura quals faldes tenen un ràdio de 30 quilòmetres.

Quan l'Etna està en erupció, presenta un efecte òptic notable. La muntanya és negrenca a causa d'ésser formada de laves, i en sa part baixa està coberta d'una vegetació exuberant. Doncs bé, durant les irrupcions, les cendres que llança se dipositen sobre la muntanya, i tenyeixen de blanc tota sa part pelada. Aquesta circumstància li dóna un aspecte singularíssim.

Si des de Taormina o des de Catània nos anem acostant a l'Etna, crida des de luego l'atenció la població immensa que allí viu. Los terrenos de laves són tan fèrtils que poden sostenir més gent que los altres.

L'Etna, com totes les grans muntanyes, té tres zones. La més baixa és la de cultiu (vinyes, tarongers, cereals, horts, etc.) i puja fins a uns 1.300 metros d'altura, amb un ràdio de 13 quilòmetres. La que segueix és la boscana, que puja fins als 3.000 metros, on acaba tota vegetació. Dels 3.000 metros per amunt, la muntanya és pelada.

Doncs bé; en la zona de cultiu hi viuen 300.000 habitants en 69 centros de població. Per a fer-se càrrec d'aquestes xifres basta dir que la població general d'Itàlia és de 90 habitants per quilòmetro quadrat. En cada quilòmetro quadrat de la zona etnea hi viuen 550 persones. L'ascensió a l'Etna es fa des de Catània en dos dies còmodament. Se va en cotxe fins a Niculosi (uns 15 quilòmetres). A Niculosi es pren un matxo i un guia (reglamentat per la secció del club alpí de Catània) i es va a dormir en la casa Etnea o *degli inglesi*, a 2.942 metros d'altura, on actualment està terminant un bon observatori, que serà lo més elevat d'Europa. Des de la casa Etnea es puguen a peu los 350 metros que falten per arribar al cràter.

La vista que des d'aquest se descobreix és esplendent. L'isla de Sicília es veu com un mapa, i la mirada s'enfonsa fins al continent italià. Però si la vista és esplèndida, los efectes que sent lo cos són desagradables. Basti dir que des de Catània la pressió baromètrica ha baixat d'uns 257 mil·límetres, i lo termòmetro de 22 a 28 graus. Lo cos humà, que al nivell del mar sostenia una pressió de 15.500 quilogramos, s'ha reduït a 10.250. Aquesta falta enorme de pes dóna la *pesadés* coneguda baix lo nom de mal de la muntanya.

Quan un puja al cràter, lo guia acostuma recomanar que es porti una botella de Champanya. Al destapar-la en lo cim, és ben difícil beure'n ni una gota. La falta de pressió fa que s'evapori quasi tot en forma d'escuma.

Tota la superfície de la muntanya etnea és accidentada i plena de cràters. L'elevació extraordinària del central fa que les laves de cada erupció se busquin sortides noves i formin nous cràters. Per això és que les vetes de laves antigues i modernes encreuen la muntanya en totes direccions.

No és l'objecte de la present conferència fer una descripció tècnica de l'Etna, que hem de mirar sols baix lo punt de vista de l'excursionista. Per això és —afegí lo conferenciant— que no vos diré res del grandíós esqueixament titutat *Valle del Bove*, que ha sigut objecte d'estudi per tots los geòlegs, des de Humbolt a Lyell i al nostre company, l'actual president del club alpí de Catània, lo professor Oracio Silvestri, i que presenta en son centro paisatges completament lunars, més que terrestres.

Després de ressenyar lo conferenciant la impressió que va causar-li la irrupció⁸ del juny de l'any proppassat, a què assistí, dedicà un record d'admiració i de simpatia al dit professor Silvestri, que per l'estudi que en féu i per haver predit des de molts anys abans lo que havia de succeir, s'ha fet un nom immortal, col·locant-se al nivell de les primeres eminències científiques d'Europa, i termina fent vots per a que l'Associació pugui estendre son vol i organitzar grans excursions, les que —digué— han d'ésser la base de la regeneració i del progrés de la nostra pobra pàtria.

Butlletí Mensual de l'Associació d'Excursions Catalana, 21 (juliol de 1880)

8. Per erupció.

DISTÀNCIA DE BARCELONA A MADRID

És ben difícil saber quina distància hi ha entre la cort d'Espanya i la capital de Catalunya.

Hi va haver un temps en què s'hi anava en galeres, i allavors, fins quan les galeres eren *accelerades*, la distància era de quinze dies, si els lladres o algun torrent o riu no s'hi oposaven.

Després Madrid va acostar-se, i per medi de les diligències se va conseguir anar-hi en tres dies.

Això no era encara prou, i Madrid va voler acostar-se més. Un dia va fer-se un camí de ferro, i avui los 707 quilòmetros que té la via se corren en 24 hores.

Però, ¡cosa estranya com totes les d'Espanya!, avui se va de Barcelona a Madrid en 24 hores i, no obstant, Madrid és més lluny de Barcelona que quan s'havia de gastar quinze dies en lo viatge. De manera que, a mida que s'ha anat escurçant lo camí, s'ha anat allargant la distància.

I lo pitjor és que es va allargant més cada dia.

A principis del segle passat semblava que haguéssim arribat al màxim de la distància. Quan Felip V hagué entrat en Barcelona com conquistador, Madrid era molt més lluny de Catalunya que qualsevol ciutat de la Sibèria. Entre l'un i l'altre punt hi havia llacs de glaç i rius de sang.

Alguns anys després va semblar que per part i part hi havia ganes d'escurçar les distàncies. Un segle després, especialment, Madrid i Barcelona eren ja tan a prop que de l'un punt a l'altre se sentien los crits d'alegria amb què festejaven l'adveniment de la vida moderna. La llibertat, l'afany de progrés havien fet lo miracle d'agermanar-nos.

Però va passar l'entusiasme i va venir la desil·lusió. Madrid va voler seguir dominant com sempre, i van tornar-se a eixamplar les distàncies. D'ençà que va passar l'entusiasme per lo constitucionalisme monàrquic; d'ençà que la gent de Madrid ha demostrat la seva ineptitud per a governar dintre de les teories liberals-representatives, ha anat cada dia apartant-se més de Barcelona... o millor: Barcelona s'ha separat cada dia més de Madrid.

I avui la distància és enorme. Los 707 quilòmetros que hi ha de Barcelona a Madrid se fan en 24 hores; i, per estrany que sigui, 24 hores basten per recórrer la distància més que doble que hi ha de Barcelona a París. Realment, doncs, París s'ha acostat a Barcelona. Realment, doncs, Madrid va allunyant-se cada dia.

I jetà clar que ha d'allunyar-se! Mai se recorda de nosaltres sinó per mortificar-nos o empobrir-nos. Si el comerç agonitza, ¿qui en té la culpa? Si la propietat

no pot respirar per les cargues que l'ofeguen, ¿qui en té la culpa? Si la indústria porta una vida raquítica i miserable, ¿qui en té la culpa també? Totes aquestes culpes allarguen extraordinàriament les distàncies.

¿Com hem d'acostar-nos a un lloc del que sols ne vénen misèries? Aqueixa política buida i mesquina, aqueixes coalicions i fusions que no mostren res més que la gana dels que les formen, aqueixes actituds i aqueixos manifestos que no troben cap eco en lo país, no logren atreure'ns, sinó que, al contrari, ens donen ganes d'apartar-nos-en. Madrid és lo nostre cap, però sols per dominar-nos, i no ens dóna cap compensació.

Si volem saber alguna cosa, hem d'acudir a llibres estrangers; si volem millorar les nostres ciutats i viles, hem de prendre exemple de les ciutats i viles estrangeres; si volem divertir-nos, hem de portar les obres que han aplaudit les capitals d'Europa. En Madrid no hi trobem ni llibres, ni modelos, ni obres d'art. Fins si volem saber lo que passa al món, hem de buscar-ho en los periòdics escrits en llengua estrangera. Los de Madrid no fan per nosaltres, puix aixís com ses traduccions mal engiponades no satisfan lo nostre afany de saber; aixís com ses sarsueles i bufonades omplen la nostra aspiració estètica, no ens basta tampoc aquella política miserable, que sols s'ocupa de xismografia, i que s'entreté en seguir los passos dels que ocupen lo poder i dels que conspiren per ocupar-lo, sense cap idea los uns ni els altres.

¡Si en fa, d'esforços, Madrid per allunyar-nos! Un dia va deixar-nos mig any a les fosques, i ¡no vàrem allunyar-nos poc ni gaire! Un altre dia ens amenaça amb destruir la nostra indústria, o amb acabar de matar la nostra navegació i ¡vinga allunyar-se! I si ens allunyen les coses grosses, com la marxa general de la cosa pública, no ens allunyen pas menos les petites. Ara Madrid vol tapar-nos la vista del mar construint l'Aduana en lo lloc que ocupaven les Drassanes que va soterrar la revolució. ¡Si arriba a fer-ho, los 707 quilòmetros se doblaran al menos!

Sigui com se vulgui, la distància de Madrid a Barcelona augmenta cada dia, al mateix temps que la que va de la nostra ciutat a les civilitzades d'Europa disminueix contínuament. Per acabar-la d'eixamplar, nos hem donat fins a parlar la nostra llengua, distinta de la de Madrid. ¿Se convencerà algun dia la capital de que segueix mal camí? No ho esperem, per més que ho voldríem. Nosaltres hi perdem, però no tant com ella.

¡I això que tan fàcil li fóra l'acostar-nos! No hauria de fer res més que deixar de tractar-nos com madrastra, i considerar com germana a Catalunya.

L'Amic de cada Festa
Diari Català, 4 de juliol de 1880
Articles polítics, 1984

FESTES CIVILITZADORES

Sempre que llegim lo que passa en altres terres més afortunades que la nostra, sense poder-ho evitar sentim un moviment d'enveja i de tristesa al mateix temps.

Fa pocs dies, la laboriosa i simpàtica Associació d'Excursions Catalana va anunciar una expedició a Mallorca, visitant Palma i les notables coves d'Artà, i no va trobar en la nostra terra les vuitanta persones que necessitava per fletar un vapor per compte propi. Los vint socis que van fer l'excursió degueren anar en lo vapor públic.

No fou perquè les condicions de l'expedició no fossin bones i econòmiques, sinó perquè en lo nostre país no hi ha encara afició a moure's.

Mentres això succeïa, tenien lloc en Roma unes festes qual relació ens ha encantat. Amb motiu de fer-se unes regates en lo Tíber, van sortir de Gènova trescents excursionistes, i amb música i banderes van presentar-se en Roma. Los romans, per sa part, van preparar-se a rebre als visitants amb grans festes i obsequis.

La major part dels excursionistes genovesos van fer lo trajecte en camí de ferro, però alguns d'ells van anar de Gènova a Roma en canoa, dant mostres de ser bons timoners i remadors los cinc homes que la tripulaven.

Lo dia 28 del mes passat van arribar los excursionistes genovesos a Roma. A l'entrar en la Ciutat Eterna, rodejats d'una immensa multitud que havia anat a rebre'ls, duïen al davant lo riquíssim estendard de la Societat Marítima *Cristoforo Colombo*.

La major part dels excursionistes van prendre part en les regates que van tenir lloc en lo Tíber. És impossible descriure l'efecte pintoresc que el riu presentava. Les ribes d'un costat i altre, plenes de gent i de tribunes; lo riu, ple també de tribunes formades de barques. Entre aquestes hi havia la dels reis d'Itàlia, que van repartir los premis.

Los excursionistes genovesos van permanèixer en Roma quatre dies, durant los que no se'ls va deixar descansar un moment. Grans banquets; funcions en los teatros; passeig per la ciutat, etc., etc. Lo dia 30 lo *Colosseum*, o siguin les ruïnes del gran circo de la Roma antiga, va il·luminar-se amb llums de Bengala de diversos colors, produint un espectacle titànic. Als acords de la música que animava la festa, van entusiasmar-se romans, genovesos i forasters, i l'espai va omplir-se cent vegades de crits de «¡Visca Gènova!», «¡Visca Roma!».

Des del *Colosseum* los genovesos van dirigir-se a recollir els equipatges. La plaça de la Minerva, en qual fonda posaven, estava plena de gent que aclamava als excursionistes, i sellava amb llaços indissolubles la germanor de la capital de la Ligúria i la Ciutat Eterna.

L'anada de la fonda a l'estació va ser un passeig triomfal, i a l'arribar a aquesta, va tributar-se'ls l'últim obsequi, destapant-se amb profusió ampolles de Champagne i d'altres vins. A l'arrancar la màquina i posar-se en marxa el tren, los crits de «¡Visca Roma!» que daven los de fora van confondre's amb los de «¡Visca Gènova!» que daven los dels vagons.

Tals han sigut les festes que acaben de celebrar-se en Roma, i que desitjaríem poder veure establertes en la nostra terra, puix que elles són les que més fomenten lo progrés, agermanant als pobles i establint entre ells relacions que mai s'esborren.

Thales

Diari Català, 4 de juliol de 1880

LA COMPANYIA DE JESÚS

Tant s'ha cridat aquestos dies perquè la República francesa ha fet contra els jesuïtes molt, moltíssim menos que tots los monarques absoluts d'Europa, que creiem d'oportunitat dir alguna cosa sobre la cèlebre companyia.

L'origen de la Companyia de Jesús és ben conegut. Un espanyol, Ignasi de Loiola, elevat més tard a sant per l'Església catòlica, va fundar-la i va dotar-la de son caràcter aventurer i apassionat. Després de moltes vicissituds, aventures i viatges; després d'haver sigut tret de la Palestina per lo pare guardià de mont Sió, va reunir-se amb sis companys, i el dia de l'Assumpció de 1534, van fer sos vots en la capella subterrànea de Montmartre, prop de París. Des d'aquesta fetxa pot dir-se que data la Companyia, per més que no va ser aprovada pel papa fins sis anys més endavant.

¡I cosa estranya! Tot just lo de Loiola, amb sos sis companys, havia fet sos vots, quan [es] va trobar amb una oposició tremenda dintre d'Espanya, i de part dels prelats que més lo coneixien. L'eminent teòleg i bisbe Melcior Cano, i el mateix arquebisbe de Toledo, D. Francisco Siliceo, van fer tots los possibles per a impedir l'establiment definitiu de la Companyia, però van ser derrotats per la voluntat de ferro i l'entremaliadura d'Ignasi de Loiola. Després de molt vacil·lar, en 1540 lo papa Pau III va aprovar la fundació de l'ordre, quals constitucions van ser redactades per Laibnez en 1564.

La Companyia va lluitar abans de néixer, va néixer lluitant i ha seguit lluitant sempre. Avui mateix, al lluitar en França contra el govern i la policia, no fa res més que seguir ses tradicions. Son fundador era un home de món i d'espasa; la Companyia ha sigut reflexo de son fundador.

L'organització de la Companyia està ja feta per la lluita. Més que una ordre religiosos, és un exèrcit de militars. La base de la Companyia és l'obediència absoluta, cega, de l'inferior al superior, i els més elevats no s'escapen d'aquesta regla. Lo general de la Companyia, que resideix en Roma, és un dictador amb poders il·limitats. Mana i ha de ser obeït sense discussió de cap mena, sigui lo que vulgui lo que mani. L'inferior mai és responsable, per més que lo que degui executar sigui absurdo o terrible.

I la Companyia ha respost a la seva organització lluitant sempre. Ha lluitat contra els pobles, contra l'aristocràcia, contra les altres ordres religioses, contra el clero secular, contra els bisbes, contra els reis i contra el papa. En aqueixa lluita perpètua ha guanyat quasi sempre, ha perdut algunes vegades, i fins en alguns moments ha arribat a quedar ensorrada; però sempre ha ressuscitat. La Companyia, gràcies a sa organització eminentment batalladora, té una vida com aquells rèptils als quals renaixen los membres. Fins quan se l'ha ferida al mig del cap ha trobat medi de refer-se, i al punt que ha renascut ha tornat ja a la lluita. Si la treuen de França, se'n va a Espanya; si l'expulsen d'Espanya, se'n va a una altra nació. Tot lo món li és pàtria. Si no pot viure en Europa, se'n va a Amèrica o a l'Oceania. Viu de totes maneres. Si no pot viure a la llum del dia, espera millors temps en les tenebres; si sos membres no poden estar en comunitat, se disgreguen, se disseminen, però sense desfer ni afluixar mai los llaços que els uneixen. Lo cap segueix manant, i els membres obeïnt tot lo que el cap mana.

Si l'organització de la Companyia és tan eminentment batalladora, natural és que usi tota mena d'armes, de bona i de mala llei. És flexible com la serp; dúctil com la cera. En uns llocs se presenten sos membres mansos com anyells, i s'insinuen amb paraules dolces; en altres apareixen com lleons, i ho dominen tot pel terror i la força. Contra els adversaris usen més les armes morals que les materials; en certes ocasions a l'un l'han aterrat per medi de la calúmnia, a l'altre l'han ferit en ses afeccions més íntimes de família. Això no vol dir que no hagin empleat armes materials. Més d'una vegada, lluitant contra els reis, han armat també el braç de regicides.

Van drets a son fi, que és lo triomf de la Companyia, i segons ells, lo fi justifica els medis. Tots són bons, amb tal de que els portin a lo que es proposen.

¿Què d'estrany té, doncs, que una companyia batalladora com la de Jesús experimenti de tant en tant cops com los que avui li han donat los francesos? Per ella són petits accidents de la seva existència i fins hi està tan acostumada que no en fa el més petit cas. ¡L'han expulsada tantes vegades i de tants llocs que l'únic que pot estranyar és que la deixin tranquil·la! ¡En los moments actuals, fins en son interior deu riure's de la República francesa, que ha sigut amb ella molt més comedida i respetuosa que no ho havien sigut mai los reis ni els papes!

Després d'aquestes lleugeres indicacions, hem de convèncer-nos de que la guerra amb los jesuïtes no és filla de la irreligiositat o descreïment d'avui, sinó que ve de llarga fetxa, o sigui des de la mateixa creació de la Companyia. Melcior Cano

i l'arquebisbe de Toledo van començar la lluita que en lo segle passat va acabar lo piadós rei Carles III decretant sa expulsió en 27 de febrer de 1767, a qual ordre va seguir la Pragmàtica Sanció de 2 d'abril del mateix any (Llei III, títol XXVI, llibre I de la Novíssima Recopilació), per la que va estranyar-se als jesuïtes de tots los dominis d'Espanya, *d'acord amb la Consulta del Consell de Castella, i d'una Junta de Consellers d'Estat nombrada ad hoc*.

Carles III va noticiar al papa Climent XIII la resolució anterior, en una carta modelo de moderació i de delicadesa, i el papa va respondre-li en termes molt distints, arribant a amenaçar al rei amb la condemna de la seva ànima. Carles III, amb tot, no va espantar-se; va passar la resposta al Consell per a que informés, i el Consell va informar a les 24 hores amb tanta valentia que val la pena de que traduïm alguns pàrrafos de l'informe:

«No estranya el Consell —diu en [un] de sos pàrrafos— que el Papa, noticiós de la resolució presa en Espanya contra els regulars de la Companyia, posés sa intercessió en son favor, ja perquè se sap la bona mà i poder d'aqueixos regulars en la Cúria romana, ja per la declarada protecció del cardenal Torreggiani, secretari d'Estat de Sa Santitat, íntim confident i paisà del general de la Companyia, Llorenç Ricci, son confessor i director; però és molt reparable lo to que s'usa en aqueixa carta, i que no és gens propi de la mansuetud apostòlica.

»Se pretén amb exclamacions ponderar lo mèrit de la Companyia, i l'haver degut sa fundació a sant Ignasi i a sant Francesc Xavier (si bé que aquest no va arribar a professar en ella); però al mateix temps s'omiteix lo gran número d'espanyols virtuosos i doctes, com lo bisbe Fr. Melcior Cano; l'arquebisbe de Toledo, don Francesc Siliceo; lo bisbe d'Albarracín, Lanuza; lo cèlebre Benet Arias Montaña i altres insignes subjectes d'aquells temps, que contínuament s'oposaren a son establiment, amb presagis gens favorables; i entre ells se deu comptar a sant Francesc de Borja, son tercer general, que va començar a preveure en l'esperit de la Companyia, i en l'orgull que li daven sos immòdics privilegis, conseqüències molt perniciosas per a lo successiu; i en veritat que aquest és un testimoni irrepreensible i domèstic.

»Son successor, lo general Glaudis Aguaviva, va reduir lo govern a un total exptisme; i amb pretext de mètode d'estudi, va obrir la porta a la relaxació de les doctrines morals, a lo que se'n diu *probabilisme*; relaxació que va prendre tanta força que a meitat del segle anterior no va poder-la remediare lo pare Tirso González. Lo pare Lluís Molina va alterar la doctrina teològica, apartant-se de sant Agustí i de sant Tomàs, produint escàndols notables. Lo pare Joan Arduino va portar l'escepticisme fins a mudar les doctrines sagrades, qual sistema va propagar lo pare Sáez Berruyer, establint la doctrina antitrinitària de l'arrianisme. En la Xina i Malabar han fet compatible a Déu i a Belial, sostenint los ritos gentílics i refusant l'obediència a les decisions pontificies. En lo Japó i en les Índies han perseguit fins als bisbes i a les altres ordres religioses amb tal escàndol que no podrà esborrar-se de la memòria dels homes; i en Europa han sigut lo centro i punt de reunió dels *tumultos, rebel·lions i regicidis*.

«Si algun que altre jesuïta —diu més avall— fos únicament culpable en l'enca-denada sèrie de bullicis i conspiracions passades, no seria just ni legal l'estranya-ment... L'individu, en la Companyia, no pot res; lo govern és lo tot, i aquest és la pasta corrompuda de la que depenen totes les accions dels individus, *màquines indefectibles de la voluntat dels superiors.*»

Això i molt més que no hem traduït deia el Consell de Castella al piadós Car-les III, en 30 d'abril de 1767. Mai han dit més los incrèduls contra els jesuïtes. ¿Qui és que no confessarà que la República francesa ha estat exageradament atenta i considerada? ¿Quina diferència de sa conducta a la d'un rei catòlic i un consell pia-dosíssim del segle passat!

Ben sapigut és també que al cap de poc temps la cort de Roma degué donar la raó al rei d'Espanya. Lo papa Climent XIV, després de molt meditar, va suprimir la Companyia en tota la cristiandat, anul·lant sos oficis, revocant sos estatuts, usos i costums, i abolint tots sos privilegis.

Però la batalladora Companyia, ni derrotada pel papa va dar-se per vençuda. Mort Climent XIV, son successor Pius VII va restablir-la, per la butlla *Sollicitudi omnium*, butlla que va ser resistida per moltes nacions.

En Espanya, los jesuïtes van lograr de nou ser admesos en alguns pobles, en 1815, i en los restants en 1816.

Però no van estar molts anys en pau, puix que en 4 de juliol de 1835 van ser extingits altra vegada per la reina governadora, aplicant sos béns al tresor públic.

Però la incansable Companyia, tan prompte com veié calmat lo fort del tem-poral, si no va poder tornar per la porta va entrar per la finestra. Al ser destronada donya Isabel II, n'hi havia molts en Espanya, de manera que en 12 d'octubre de 1868 va tornar-se'ls a expulsar, amb arreglo a l'ordre de l'any 35. No van tampoc estar molt temps fora, i passant per damunt de la llei van tornar a introduir-se en la nostra terra, tan bon punt com va decaure l'efervescència revolucionària. Avui per avui la llei los prohibeix, i no obstant estem plens de jesuïtes, i la nostra terra serà el refugi dels que surtin de França. Mentres siguin dèbils, seran anyells; lo dia que es veuran forts, seran feres que no perdonaran a ningú que caigui a les seves mans.

Tal és la Companyia de Jesús, batalladora per excel·lència. Lo que en l'actuali-tat l'hi ha succeït en França és una insignificant peripècia de la seva història.

Precís és, no obstant, reconèixer que cada dia va perdent en vigor i en forces, i és d'esperar que quan se li torni a dar un cop al cap, desaparegui per complet, i acabi sa existència que tantes llàgrimes costa.

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 11 de juliol de 1880

LES CAMPANES

Tinc la mala sort de viure al davant mateix d'una parròquia i creguin que començo ja a estar-ne tip no sigui sinó per les campanes. ¡Ditxoses campanes! Des de tota ma vida que les sento i les tinc tan ficades al cap que quasi bé ja em surten per les orelles.

Conec les seves veus tan bé com la d'un fill o d'un acreedor que em demanés un deute (la qual és la veu més coneguda). ¡I quines veus! L'una, la que repica pels albats i casaments, expressant amb lo mateix to la tristesa i l'alegria, té un espinguet que trinxia el cervell, com lo d'una criatura mal criada. L'altra, la que acompanya a la dels albats i casaments prenent fer-li duo, de tant estar a l'aire lliure ha arribat a agafar un constipat crònic i està sempre enrogallada, però per això crida com una desesperada. La de la dreta sembla un gran got per son so cristal·lí; la de l'esquerra em fa sempre l'efecte d'un gran esquellot de llauna. Una n'hi ha entre totes que sols alça la veu (una veu grave, aspra i cavernosa) quan ne passa alguna de grossa. És la reina del campanar, que sols se deixa sentir en les grans diades, i fa joc amb una altra que està penjada al seu davant i que ja no té humor de voltar, de massa vella. Va esquerdar-la un llamp fa un segle, i encara li fan treure notes quan convé pegant-li cops a la panxa.

¡Si les conec, les veus de les campanes de vora casa! Mai he comprès allò de sentir campanes i no saber on toquen, puix que sempre que en sento sé on toquen i fins per què toquen; sempre toquen al campanar de ma parròquia i toquen per avorrir-me, per marejar-me, per no deixar-me en pau ni tranquil·litat.

De vegades arribo a pensar-me que aquells trossos de metall, aquells grans enagos de coure, penjats per la cintura, tenen intel·ligència i malícia i s'han proposat sols incomodar-me. De vegades m'han fet perdre la serenitat i he sortit a la finestra a amenaçar-les. Si un que viu davant d'una parròquia amb campanar, campanes i campaner no ha anat a parar a boig, ben segur pot estar de que té el cervell a prova de bomba, o de campana, que és la prova més forta de resistència.

Les campanes toquen sempre que poden incomodar. A la matinada, quan un ha lograt agafar el son i es tomba de costat al llit esperant passar un parell d'hores de somnis dolços o d'indolent quietisme, ve a desvanèixer-li la il·lusió la campana enrogallada, assenyalar la missa primera. Però ¡quin modo d'assenyalar! Allò és una senyal que dura mitja hora, ¡com si els fidels necessitessin mitja hora de soroll per anar a l'església! Un maleeix a les campanes, al campaner i al que les ha fetes, i fins li donen temptacions d'alçar-se del llit i... ¡d'anar-se'n a missa!, per no sentir-les. Quan acabada d'assenyalar la missa primera un se creu que el deixaran en pau i torna a girar-se al llit, comença un duo de l'esquellot de llauna i del gran got cristal·lí, per tocar a una oració que ningú diu. I encara no ha acabat lo duo, ja te-

nim en campanya a la veu d'espiguet, que com una criatura rebeca, crida sempre i mai sabreu per què crida. I ve l'hora d'esmorzar, i totes les campanes senyalen a misses d'onze i de dotze; i ve l'hora de dinar o de sopar i, si no toquen l'oració, conviden a novena o repiquen per un bateig. Si un destina el dia a un treball delicat i que necessita quietud, o es mor un ric de la parròquia o es casa una senyoreta devota, o agonitza un bisbe, o arriba un personatge, o succeeix qualsevol altra cosa que obligui a les campanes a moure's com esperitades.

Ara mateix, com si coneguessin que m'he posat a escriure un article sobre campanes, estan movent tanta fressa que no sé pas si podré arribar al final. La de l'espiguet xiscla tan de pressa com si no hagués d'arribar-hi a temps; l'enrogallada dóna voltes sobre sa cintura de fusta, i totes elles, brandant les unes i quietes en apariència les altres, estan fent coro a la reina del campanar, que moguda amb molta pausa deixa sentir de tant en tant sos brams metàl·lics, com si es des de menos de prodigar-se.

I ¡pregunteu-los per què toquen! Prou he sortit a la finestra; prou en un curt moment de descans he vist aparèixer pel finestral la cara del campaner, tan estúpida i gòtica com lo finestral; prou he vist que ademés del campaner de sempre hi ha en lo campanar la quitxalla de totes les cases devotes del veïnat, repenjant-se també a les cordes; prou he cridat demanant-los per què tocaven, però ma veu dèbil ha sigut ofegada per lo soroll infernal de les campanes, que sols havien fet una curta parada per prendre alè, o elles o els que les venten. La veu del qui viu a prop d'un campanar se perd en la immensitat del soroll, com la del marino es perd en la immensitat del silenci de l'oceà.

Però encara que ho sentissin i fossin les campanes capaces de respondre, ¿creieu que sabríeu mai per què toquen? La llengua de les campanes és universal. Tan aviat senyalen la mort d'un rei, com lo naixement d'un príncep; avui toquen a festa perquè triomfa una revolució, i demà repicaran glòria si la revolució és ofegada en sang i llàgrimes. Canten quan s'obre un convent nou, i canten quan són cremats los vells. Amb la mateixa veu saluden al conquistador que arriba brut de pols i encorbat baix lo pes de sos remordiments, que a l'artista o al poeta que han guanyat la corona en una festa pacífica i civilitzadora. Volten lo mateix per un casament, que ha de ser font de vida, que per la professió d'una monja, que no pot portar res més que l'esterilitat. En los anys que visc prop de les campanes, los hi he vist fer tots los papers de l'auca. Quan ha vingut una epidèmia han cridat al poble a penitència, i quan l'epidèmia ha passat, amb la mateixa, exactament amb la mateixa veu, han cridat al poble a cantar lo *Te Deum*. Quan ha esclatat una revolució han tocat a sometent per alentar-la, i han dat lo toc d'agonia quan los revolucionaris han sigut fusellats per haver-se deixat exaltar per sos crits de guerra. En temps de revoltes han celebrat avui la derrota del mateix que ahir havien saludat com a vencedor. Jo les he sentides repicar per l'entrada dels francesos, i per sa sortida; per la proclamació de la Constitució, i per sa caiguda; pel triomf de l'absolutisme, i per l'exaltació de la llibertat. Jo les he escoltades saludant a l'hèroe de

barricades, al Massanello, qual regnat ha durat sols vint-i-quatre hores, i adulant al general de fortuna qual mà de ferro ha pesat sobre el país durant vint-i-quatre anys.

¡Figureu-vos, doncs, si n'estaré cansat de sentir campanes! I ¡si me n'han fet de mal! Si avui só escèptic, si he perdut tota mena de fe, ho dec a les campanes, sols a les campanes. Les campanes són la llengua dels que les usen. ¿Com pot tenir-se fe en los que tenen una llengua tan venal, tan variable, tan aduladora? ¿Qui tindrà fe en los que fan fer a les campanes tots los papers de l'auca?

Però no puc seguir endavant. En aquest moment sembla que tots los dimonis ballin en lo campanar. La veu d'espinguet, més que batallades dóna redobles de batallades; la mateixa reina ha perdut tota sa gravetat, i volta tan de pressa que mareja. No hi ha esperança de que s'acabi aviat, puix que avui toquen amb més gust que mai, i la cosa serà llarga. S'ha mort lo més ric de la parròquia, i el rector és l'hereu de confiança de mig milió de duros. ¡Per això les llengües de bronzo del campanar mostren amb tanta eloqüència sa alegria!

¡Toqueu, doncs, campanes, volteu i repiqueu, que aquest és lo vostre ofici, poc envejable! Celebreu la gran festa dels que us venten, que jo acabo aquí lo meu article, desitjant a tots mos lectors que no tinguin de ser mai veïns de cap campanar, per la salut del seu cos i de la seva ànima; per la conservació de la seva fe i de les seves orelles.

Thales

Diari Català, 15 de juliol de 1880

Cultura i societat, 1985

NUVOLADA

Si un se fixa en lo que passa pertot arreu, no pot deixar de conèixer que s'acosta una gran nuvolada cap a Europa.

I quan se forma una nuvolada és quasi bé impossible que deixi d'estallar la tempestat.

La lluita que eternament acompanya al desenrotllo de les idees, a la marxa de la civilització, té els seus períodos de guerra sense pietat i de tranquil·litat relativa; de tempestat i de calma. Sempre estan en joc los dos elements: lo positiu i lo negatiu; lo que impulsa i lo que enfrena; lo que vol accelerar i lo que vol retardar lo moviment.

De vegades aqueixos dos elements obren simultàneament sense produir xocs, ni tan sols commocions, i allavors la humanitat fa son camí amb lentitud, però amb seguretat. Altres vegades, o sigui quan un dels elements vol exagerar les seves funcions, fa que l'altre exageri també la seva potència o resistència, i allavors és quan se formen nuvolades de les que en surten tempestats desfetes; allavors la humanitat dóna un gran salt, del que sempre en queda alguna cosa, encara que després de serenada altre cop l'atmosfera, torni a desfer una part del camí avançat massa de pressa.

Cego hauria de ser lo que no veíes que avui s'està formant una d'aquestes nuvolades. L'element negatiu, l'element que enfrena, s'ha empenyat tant en retardar lo moviment, que ha romput l'equilibri i fa inevitable un xoc més o menos terrible i més o menos pròxim.

Dirigeixi's, sinó, la vista a Europa, i pertot arreu se veurà lo desequilibri dels elements. No hi ha avui cap nació que no visqui en situació de força; no n'hi ha cap en què no vagin encenent-se més les passions cada dia, en què no vagin acumulant-se matèries combustibles. L'element negatiu, la gent conservadora, en una paraula, vol la guerra, i provoca a l'altre element en tots los terrenos i baix totes les formes. En les nacions en què mana, extrema cada vegada més la resistència. Si ha trobat alguna vàlvula de desvaporació oberta, la tanca hermèticament fins amb perill de que rebenti la caldera. Ha dat lo crit de guerra, i no parará fins que la conseguirà. Com és natural, l'element oposat, la gent liberal, en una paraula, ha hagut d'acceptar la lluita, i en les nacions en què domina ha extremat també la seva potència. Un i altre element, en les nacions en què respectivament estan dessota de l'altre, s'agiten, se commouen, i contribueixen també a la lluita general. Los liberals, en una o altra forma, conspiren en los imperis del nord, que són avui lo baluard de les idees velles; los reaccionaris, en una o altra forma també, conspiren al mateix temps en les nacions que són lo baluard de la llibertat i del progrés. Los nihilistes russos, los socialistes alemanys, etcètera, etc., no fan més ni menos que els legitimistes i ultramuntans francesos i belgues, o que els reaccionaris d'Anglaterra, o els papistes d'Itàlia.

Per fortuna dels liberals hi ha en Europa una ciutat que, per ses circumstàncies especialíssimes, és son cap i son cor, i aquesta ciutat ha despertat ja de l'ensopiment a què l'havien portada. París s'ha mogut, i sos moviments han de tenir per força grans conseqüències. Lo moviment de París no podrà evitar la lluita, però assegura la victòria dels que volem anar endavant, endavant sempre.

Aixís ho ha comprès l'element negatiu quan dirigeix tots sos tiros contra París. Los diplomàtics rancis volen aislar-lo, i no ho consegueixen perquè la capital de França té més poder que tots ells plegats. Los amics del Vaticà i dels jesuïtes volen desacreditar-lo, i sols logren posar de manifest los mòbils petits que els guien. Los conservadors en general fan profecies tenebroses que jamai se compleixen, i es mostren estranyats i fins indignats de que París s'espolsi a sos enemics i obri els braços a sos amics, amb lo que logren sols posar en evidència la mala fe que els guia.

Però sigui com se vulgui, la nuvolada es va formant i quasi mai les nuvolades deixen de produir tempestats. Sols podria conjurar-les la prudència de la gent conservadora, si es persuadís de que el món té de caminar, i aqueixa prudència no pot esperar-se, perquè els conservadors no pequen d'ignorància sinó de malícia. La nuvolada, doncs, anirà creixent i vindrà la tempestat; la qüestió és saber si purificarà l'atmosfera.

Nosaltres creiem que sí, i per això la tempestat no ens espanta. I ho creiem perquè tenim ben examinats los elements que entren en joc, i sabem que el positiu és lo que ha de predominar en definitiva.

Examinis, sinó, la situació actual. La França està decidida a anar tan endavant com facin necessari les condicions de la lluita. A cada conspiració legitimista o ultramuntana respon donant un pas. L'expulsió dels jesuïtes, l'amenaça a les altres ordres, l'amnistia, les festes del 14 de juliol, festes esplèndides com mai s'havien fet, diuen ben clar quina és l'actitud que la França està resolta a prendre. Tal vegada les condicions de la lluita l'obligaran a anar més endavant de lo que convindria, però res hi fa. També va anar aparentment massa enllà quan la revolució d'últims del segle passat, i no obstant avui mateix encara en toquem les bones conseqüències.

L'Anglaterra ha també comprès les exigències del temps i, a pesar de sa calma tradicional, ha pres part en la lluita. Los acords del Parlament abolint lo jurament de sos membres nos diuen ben clar que sap ben bé quins són los termes del problema plantejat, i quin és son punt de mira. La Itàlia fa també el seu paper, i ni les mateixes divisions que corquen a sos partits liberals poden apartar-los del poder. La Bèlgica ha romput ruidosament amb lo Vaticà, i no li ha tingut cap mirament quan ha pogut posar-lo en descobert.

¿Què hi fa, doncs, que els elements negatius s'agitin i conspirin? ¿Qui en sofrirà les conseqüències sinó ells mateixos? Alguns detalls de l'ocorregut en França deuriem obrir los ulls. Apoiats per lo Senat van voler oposar-se a la llei Ferry, i son triomf ha sigut l'expulsió de les ordres religioses. S'han oposat a l'amnistia i han preparat les ovacions amb què han sigut rebuts en Rochefort i demés emigrats.

La nuvolada avança, i vindrà la tempestat. ¿Qui l'haurà provocada? Ningú més que els elements negatius, que en sa obcecació es creuen potents per oposar-se a la marxa del món, a les lleis de la història; ningú més que els elements reaccionaris, que no volen convèncer-se de que cada època té les seves idees i les seves institucions; la gent conservadora que no sap resignar-se a fer lo paper que els temps li imposen.

La nuvolada avança, i vindrà la tempestat. Los elements positius, la gent d'avui, la presenciarem sense remordiments i sense por de cap mena. Sense remordiments, perquè tindrem la consciència tranquil·la de no haver-la provocada; sense por de cap mena, perquè tindrem la seguretat de que succeeixi lo que vulgui, se complirà la gran llei de la història, i el resultat serà avançar un pas més en lo camí del progrés i de la millora.

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 18 de juliol de 1880

UN APLAUSO AL JURAT DE MILÀ

Fa pocs dies los fils telegràfics van portar a tot Europa una notícia de dues paraules: «Boet absolt!».

I aqueixes dues paraules han omplert de satisfacció a tota l'Europa liberal, i han fet a l'absolutisme una ferida més fonda que totes les batalles en què havia trobat una derrota completa.

«Boet absolt!». Veus aquí dues paraules qual esperança havia lograt reunir en la capital de la Llombardia a gent de tots los països civilitzats. No hi havia un sol periòdic important d'Europa que no estigués allí representat; havien comparegut en Milà corresponsals d'Itàlia, de França, d'Alemanya, d'Anglaterra, etc., corresponsals no sols d'Europa sinó també de fora d'Europa, i tots ells desafiaven les molèsties d'una calor tropical per poder seguir en tots sos detalls les escenes que davant d'un jurat se desenrotllaven, per poder saber aviat lo desenllaç de la causa del toisó d'or.

I no era que tota l'Europa tingué grans simpaties per l'acusat. La persona d'en Boet, vulgar militar espanyol de primer, i cabecilla carlista més vulgar encara després, desapareixia completament de l'escena. ¿Què podia importar a l'Europa lo saber si un obscur aventurer havia robat o no alguns grapats de diamants? Això no hauria valgut la pena de res més que d'un judici com los mil que cada dia es celebren.

Si l'Europa s'interessava en lo procés de Milà era per los detalls que en ell se feien públics; era perquè davant d'aquell jurat havia de fer-se llum sobre les misèries i delictes de l'absolutisme; era perquè els carlistes i legitimistes havien tingut la debilitat de dar-nos l'espectacle de fer ells mateixos son asquerós retrato, i de fer-lo de mà mestra.

I a l'arribar a aquest punt hem de felicitar-nos com a catalans pel paper que els catalans han fet en la gran batalla que s'ha donat en Milà. Amb més sentit polític que els polítics madrilenys, des del primer dia vam donar a la causa del toisó tota la importància que mereixia, i la major part dels diaris de Barcelona vam tenir en Milà qui ens representés. Representant al *Diluvio* es trobava en Milà lo nostre amic en Lluís Carreras, que havent-se fins apassionat per la causa, i despreciant perills i amenaces de tota mena, participa avui en primera ratlla de la glòria del resultat. Representants del *Diari de Barcelona*, del *Correo Catalán* i del nostre diari ocupaven les tribunes de la sala del jurat, i els demés col·legues, que no tenien representants especials, daven al públic català les notícies al dia, prenent-les dels periòdics milanesos. Al punt de saber-se el fallo, lo telègrafo va treballar més per Barcelona que pel resto d'Espanya, i a les cinc de la tarda del dia del veredicté ja el sabíem en la nostra ciutat per més d'un conducte.

Felicitem-nos, doncs, com a catalans d'haver sapigut dar a la cosa tota la importància que tenia, i posem una vegada més de relleu la ineptitud de la política madrilenya. Si no hagués sigut per Catalunya, la nostra nació hauria fet lo ridiculíssim paper de ser l'única que no s'interessava en una causa de vida o mort pel carlisme, sent aixís que era la més directament en ella interessada. Però està clar! Per la política bizantina madrilenya sols té importància lo saber si en Sagasta va o no va a Panticosa. ¿Què l'hi importa dels debats de Milà, si de Milà no en vénen credencials ni pot venir-ne el poder?

I encara que no fos pel gran interès que tenia la causa del toisó, tots los bons liberals haurien degut tenir fixa la vista en Milà.

Aquell jurat format per senzills ciutadans, sense títols ni diplomes de ciència; aquell grapat de ciutadans cridats a fallar sols amb arreglo a sa consciència, dirigida per lo sentit comú, i rodejats de representants de totes les opinions i de tots los països, que amb la velocitat de l'electricitat espargien per tot lo món la notícia de lo que davant del jurat passava, i comunicaven les impressions que rebien, eren un espectacle verdaderament consolador, i daven, com poques vegades s'hagi dat, idea de la majestat de la justícia humana. La latitud de discussió que allí hi havia; la publicitat dels menors incidents, que permetia jutjar de la bona o mala fe dels testimonis, per lo que deien i per lo que callaven, per sos gestos, per ses actituds, per l'expressió de ses fisonomies; la llibertat de l'acusació i de la defensa, que podien discutir fins amb lo president, que no es considera en Itàlia rebaixat, ni molt menos, perquè discuteixi; aquestes circumstàncies i moltes d'altres han pregonat pertot arreu d'una manera indubtable la superioritat immensa del jurat, fill de la democràcia, sobre els tribunals de dret que tenen son origen en los temps de l'absolutisme. ¿Qui és lo que tenint raó no voldria ser jutjat per un jurat com lo de Milà? ¿Qui és lo que amb consciència de ser innocent no es presentaria davant d'ell amb lo cap molt dret i amb la seguretat de fer brillar la veritat a la llum del dia?

Reparin-se, sinó, les males condicions en què en Boet se trobava. Tot l'hi era allí contrari. Lo president no sabia amagar ses preferències, i fins va permetre's intentar posar sa autoritat en la balança, demanant la condemna de l'acusat. Lo procurador general o fiscal estava tan apassionat a favor de Carles de Borbó que, a judici dels mateixos absolutistes, va representar no a la llei, com devia, sinó al que té per àlies *Duc de Madrid*. A l'un plat de la balança hi havia sols un infeliç aventurer, sense relacions, sense medis, i antipàtic a tothom; a l'altre plat hi havia un ex-príncep, apoiat per tot lo legitimisme i clericalisme d'Europa. A en Boet l'apoiaven sols mitja dotzena de persones obscures i sense cap influència; a Carles de Borbó li feien costat tots los reis destronats i fins lo mateix papa de Roma. Sols podia l'acusat refiar-se d'una cosa: de la força expansiva del jurat, d'aquesta institució basada en l'opinió pública, i l'opinió pública, que va saber guanyar-se l'acusat, s'ha sobreposat a tot, al president, al fiscal, al carlisme, al legitimisme, al clericalisme, als reis destronats i al papa de Roma.

Això sol bastaria perquè el partit liberal hagués de senyalar amb pedra blanca lo dia del veredicté del jurat de Milà, i d'escriure amb lletres d'or los noms obscurs dels senzills ciutadans que el formaven. ¡Un aplauso, però de debò i entusiasta, als jurats que han fallat la causa del toisó d'or!

I el nostre aplauso estem segurs de que trobarà eco en tots los pits liberals. Lo jurat de Milà ha prestat a la causa del progrés un servei inestimable. Ha desemmascarat a l'absolutisme, posant de relleu totes les llagues que el cangrenen; ha desemmascarat a Carles de Borbó, presentant-nos-el amb tota sa asquerositat com un adúltero de mala llei, com un desagrait, com un agitador vulgar i sense to ni so, com un miserable sense cor i sense entranyes; ha desemmascarat a la *cort* del rei de l'*as d'oros*, presentant-nos a sos cortesans com aventurers sense pudor, de cor buit i d'intel·ligència atrofiada; ha desemmascarat i posat en evidència la lliga que contra tot lo noble i generós tenen formada els absolutistes, clericals i legitimistes de tots los països; lliga dirigida per la ineptitud de tots los reis destronats i per la desesperació de tots los poders corcats i a punt de desaparèixer; ha desemmascarat a tots los vergonyants, que duïen careta de liberals per poder ferir-nos sense cap perill per l'esquena, i sobretot, amb sa conducta digna i serena, ha posat en evidència la bondat de les institucions modernes, la majestat del jurat, del tribunal de l'opinió pública, que és lo tribunal de tots los pobles avançats i lliures.

Permeti-se'ns, doncs, que l'última paraula de l'article d'avui sigui igual al títol que l'hi havem posat. ¡«Un aplauso al jurat de Milà!»

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 25 de juliol de 1880

CONDEMNNA DEL NOSTRE DIARI

Ahir va ser-nos notificada⁹ la sentència que ha recaigut en la denúncia de que ha sigut objecte lo *Diari Català*. Traduïda al peu de la lletra diu aixís:

Senyors don Manel de Sandoval, D. Francisco Molina, don Anton Roda.— Barcelona, 23 [de] juliol de 1880. En lo judici pendent en aquest Tribunal d'Impremta contra el periòdic que es publica en la present ciutat amb lo títol de *Diari Català*, per atacs a les institucions fundamentals, proclamant doctrines contràries al sistema monàrquic constitucional;

9. La incloem per a entendre millor l'argumentació de la rèplica que Almirall publica tot seguit.

Resultant que el fiscal d'impremta va denunciar lo número 411 del referit periòdic, corresponent al dia 14 de l'actual, per haver insertat en sa plana tercera un article titulat «Lo 14 de juliol de 1789», que comença amb les paraules »La història no registra» i acaba amb les de «et saluda», en lo qual s'ha incorregut en opinió del fiscal en l'abús previst en lo cas quart, article 16 de la vigent Llei d'impremta, atacant directament les institucions fundamentals, proclamant doctrines contràries al sistema monàrquic constitucional, i alentant les esperances dels enemics de la pau pública.

Resultant que en providència de 17 d'aquest mes se manà citar i emplaçar al fundador propietari de dit periòdic, i en atenció a que l'article denunciat se troba redactat en català, se disposà una traducció per lo relator secretari, donant-se vista a les parts, tot lo qual s'ha verificat.

Resultant de la certificació lliurada per aqueix que el *Diari Català* fou anteriorment processat per haver exposat i defensat doctrines socialistes encaminades a concitar unes classes contra altres, i concertar coalicions amb lo mateix objecte, ofenent ademés al soberà d'un Estat amb qui Espanya sosté relacions d'amistat, i condemnat per sentència de 18 de juliol de l'any últim a la pena de 25 dies de suspensió.

Resultant que, senyalat lo present dia per a la vista, ha tingut lloc amb assistència del fiscal d'impremta, del lletrat defensor del periòdic denunciat D. Josep Vallès i Ribot i del procurador D. Casto Andreu, que es personà en deguda forma a nom del mateix.

Considerant que un dels delictes que pot cometre la premsa periòdica és l'atacar directa o indirectament la forma de govern o les institucions fonamentals; i que aqueix delicte se comet, encara que es disfressi la intenció amb records històrics, o de qualsevol altra manera.

I *considerant* que en l'article denunciat, a pretext de commemorar la presa de la Bastilla per lo poble de París, en 14 de juliol de 1789, se consignen frases i conceptes que entranyen un atac més o menys directe a la institució fonamental de la monarquia.

Vistos los articles 16, cas quart i pàrrafo segon del quint, 22, 50, 52 i 56 de la vigent Llei d'impremta.

Fallem: que devem condemnar i condemnem al periòdic titulat *Diari Català* a la pena de 30 dies de suspensió i al pago de les costes processals que s'exigiran del fundador propietari del dit periòdic, inutilitzant-se l'edició seqüestrada. I per aquesta nostra sentència, que es posarà en son dia en coneixement del governador civil de la província, així ho pronunciem, manem i firmem.—Manel de Sandoval.—Francisco Molina.—Anton Roda.

Publicada en 26 i notificada al mateix dia.

Ja ho saben, doncs, los nostres lectors. Estem condemnats a un mes de forçós silenci, sens que res hagi bastat a impedir tal resultat. Nosaltres crèiem que en un país constitucional és lícit atacar a la monarquia absoluta i això és lo que el nostre

defensor va esforçar-se en fer comprendre en la vista, i ara hem vist que ens equivocàvem. Lo darrer *considerant* de la sentència es basa en que en lo nostre article condemnat vam consignar-hi frases i conceptes que entranyen un atac més o menos directe a la institució fonamental de la monarquia a seques.

Veritat és que no va venir-nos de nou la denúncia ni ens ha vingut de nou lo fallo. Les causes d'impremta són eminentment polítiques i ja sabem quins vents bufen avui. La situació que es lastra amb lo carlisme, just és que no toleri que es commemori la presa de la Bastilla.

Al publicar nosaltres l'article condemnat, inútil és dir que no el creïem denunciabile, puix que el *Diari Català* no és suïcida. Lo fiscal de primer i el Tribunal després ho han vist d'altra manera, i d'això se'n dedueix que el nostre criteri i el seu són diametralment oposats.

I això res té d'estrany, dada la nostra situació i la seva. En tots los països i en tots los temps se manifesten sempre dos criteris: lo dels particulars que sols se tracten amb lo govern per pagar-li les gabelles, i lo dels funcionaris, des dels més elevats fins als més baixos. Natural, doncs, és que el nostre criteri particular, al creure legal l'article condemnat, hagi sigut distint del criteri oficial.

No ens toca més que resignar-nos i ens resignem. ¡Hi estem tan acostumats que no ens ve de nou! Però ens resignem com los nostres avis se resignaven davant del Decret de Nova Planta dictat per Felip V. Nos resignem i acatem lo fallo, però no creiem que se'ns pugui exigir que abaixem lo cap. Seguirem, doncs, portant-lo alt, molt alt, com lo portaren també los nostres avis.

Guardarem los trenta dies de silenci, i cada dia, a les nou del vespre, estarem atents al toc de *queda*, que donen les campanes de la seu. Al sentir-lo, anirem comptant los dies que ens faltin per acabar la condemna, i ens fortificarem pensant que aquell mateix toc ha pogut imposar-se als catalans, però no dominar-los.

Guardarem los trenta dies de silenci, i com la quaresma dels catòlics o el ramadà dels moros, serviran per preparar-nos per la nova campanya.

I quan los trenta dies hagin passat, tornarem a la nostra missió, i a predicar no l'odi, ni el despreci, ni l'enconament, sinó el progrés, la millora de la humanitat en general i de Catalunya en particular; tornarem a la nostra missió, que no és altra que procurar la regeneració del provincialisme en tot Espanya, baix la base de la llibertat i de la democràcia.

Sense signatura

Diari Català, 27 de juliol de 1880

LO REI DELS ASTROS

Los reis destronats no són fruita exclusiva de la Terra. **L**En lo cel, espai, èter o digui-se-li com vulgui, també hi ha reis destronats. Lo nivell arrasador de la democràcia arriba fins a les distàncies incommensurables.

Hi hagué un temps en què el Sol era el rei dels astros; això succeïa casualment quan l'home era també lo rei de la creació.

Lo Sol estava allavors assentat majestuosament en lo punt culminant de l'Univers. Lo seu trono era cent vegades més ferm que la roca més dura. Lo rei dels astros estava dotat de les formes més perfectes; era una esfera exactament matemàtica, sense que ni un sol punt de sa superfície deixés d'equidistar del centro. Era, per consegüent, tan llis, tan polit, tan compacte, que el diamant més pur i més cuidadosament treballat no podia dar-ne ni una lleugeríssima idea. La matèria de què el rei de les estrelles estava format era incorruptible; no podia sofrir la menor alteració per causes internes ni externes. Sa naturalesa era completament distinta de tot lo que l'home veia i tocava. La Terra era imperfecta, mutable, corruptible; los astros, i especialment son rei, eren perfectes, immutables, incapaços de corrupció.

I tota la naturalesa, tot l'Univers rendien contínuament vassallatge al rei dels astros. La missió perpètua dels cossos celestes quedava reduïda a seguir en ses voltes regulars i sempiternes al majestuós monarca. La mateixa Terra, amb sos milions i milions de reis de la creació, contribuïa a l'harmonia de les esferes, que era el càntic de glòria que l'Univers entonava al rei dels espais. Aquest, en canvi, portava la seva magnanimitat fins a vivificar tot lo que es movia; verdader rei, era la font de vida de sos súbdits submisos.

L'organització de l'Univers era tan completa com simplificada. Lo morador del cos corruptible de la Terra, l'home en una paraula, era l'usufructuari de tot lo creat. Tota la funció es feia per l'home. Les plantes i els arbres no tenien altra missió que regalar-lo amb sos fruits, o refrescar-lo amb ses ombres; les fonts i els rius tenien sols per objecte apagar sa set amb ses aigües cristal·lines; los animals servien per son aliment los uns, per son recreo els altres. Tot això, dintre del cos corruptible de la Terra. Fora d'aquesta tot havia sigut també creat per al recreo de l'home. La Lluna venia a ser com una suplenta del Sol, que li dava llum en certes nits mentres en moltes altres lo deixava a les fosques. Les estrelles i demás cossos celestes no tenien més obligació que la de convertir-se en punts lluminosos i poetitzar les tenebres, i servir-li de guia, i dar-li l'hora. Lo mateix Sol dava llum i calor a l'home, a canvi de que aquest reconegués sa majestat i l'adorés com a rei dels astros.

Tot va anar perfectament mentres ningú va atrevir-se a dirigir al rei ses mirades escrutadores. De l'antiga Grècia havien sortit algunes veus de protesta, però aixís

lo meu col·lega Pitàgores com alguns pocs més que ens havíem atrevit a discutir la soberania del monarca, vam ser ofegats per la protesta general. ¡Fortuna vam tenir los que no deguérem beure la cicuta!

Aquelles lleugeres protestes van ser reproduïdes molts segles després, i van ja trobar més eco. Copèrnic va posar-se al davant dels que volien destronar al Sol, i va lograr ja ser considerat per sos adoradors com un revolucionari formal i temible. Los cortesans del rei dels astros van formar una falange compacta a les ordres del papa de Roma i van resistir amb energia. Los revolucionaris no van cedir i van procurar-se armes de més potència. Des de Venècia, Galileu va lograr acostar-se al rei combatut, per medi d'uns senzills vidres, i sa majestat no va poder resistir l'anàlisi. ¡A la primera mirada va descobrir-se que tenia taques, amb lo qual dit està que va deixar de ser incorruptible i perfecte! ¡Des d'aquell moment lo rei va baixar a la categoria d'un cos com qualsevol altre! ¡La ciència havia ja començat a minar son trono!

Los adoradors del Sol van fer esforços titànics per conservar son trono. Lo que li havia descobert les taques tingué de retractar-se davant de la Santa Inquisició, baix pena de quedar xafat per sa ira santa. Van ressuscitar-se tots los textos d'Aristòtil i, a força de premsar-los, se'ls va fer dir que la ciència s'enganyava; però ni la dialèctica ni els turments van poder evitar la catàstrofe. Des del moment que els súbdits van saber que el monarca no tenia cap privilegi de naturalesa; des del moment que el poble va saber que era tacat, sa caiguda era inevitable. Certs poders se funden sols en lo misteri; descoberta la farsa, queden irremissiblement condemnats. Al rei dels astros li va succeir un fracàs molt natural. Al punt que el van veure de prop, va perdre el cetro.

Dat lo primer pas, ¡no se n'han descobert poques de coses! ¡Lo rei dels astros ha quedat ja avui pitjor que el rei sense trono, en Carles de Borbó, davant del jurat de Milà! Després de Copèrnic i Galileu va venir Newton, i va subjectar-lo a la llei general de la gravitació, com al més ínfim dels cossos; després de Newton ha vingut qui li ha buscat, ¡sacrilegi horrible!, lo pes, la mida, la densitat i la distància, i avui per avui, no contents ja d'això, nos permetem l'anàlisi complet de sa organització íntima, i per medi de les ratlles espectrals posem en evidència que el rei dels astros és una massa formada per matèries tan impures i poc nobles com les mateixes que toquem i palpem cada dia. L'anàlisi espectral ha fet amb la matèria del Sol lo mateix que l'anàlisi químic amb la sang blava dels nobles.

I com de l'arbre caigut tothom ne fa llenya, ja els menos il·lustrats saben que el rei dels astros no és ja tal rei ni molt menos. Lo nivell de la democràcia ha arribat fins a l'antic cel, i el Sol no és ni més ni menos que un punt dels més petits, un número dels de menos importància dins d'una nebulosa, que a sa vegada no és tampoc més que un altre punt petitíssim, un altre número insignificant de la matèria que ocupa l'espai. ¡Lo destronat rei dels astros fa en l'Univers molt menos paper que no fan los reis destronats d'Europa enmig del gran tragí dels *boulevards* de París!

I és natural que aixís sigui, puix tal és la sort de tots los poders que sols se basen en la superstició i en la ignorància. ¡Duren sols lo que tarda la ciència en descobrir-los les taques!

Thales

Diari Català, 29 de juliol de 1880

Cultura i societat, 1985

ALS NOSTRES LECTORS

Avui la sentència dictada contra el *Diari Català* es fa ferma, i per consegüent demà començarem a complir la condemna.

Durant trenta dies no tindrem lo gust de comunicar-nos amb los nostres lectors, però no per això deixarem d'entendre'ns. En la trista situació a què la gent de Madrid ha portat a la nostra pàtria, tots los catalans de cor sabem prou com pensem sense necessitat de dir-nos-ho.

Trenta dies passen molt aviat; molt aviat, per consegüent, passarà el plaço de la condemna. Necessitarem tots plegats, nosaltres i els nostres lectors, una mica de paciència, però ja hem après a saber-ne tenir. Acabarem la condemna i tornarem a aparèixer a la vida pública. ¿Qui sap si allavores trobarem la situació un tant millorada?

Encara que aixís no sigui, no cal pas perdre les esperances, puix que el mal no pot ser etern. No olvidem que vivim en Espanya, i que entremig de tots sos inconvenients, la política madrilenya té la gran ventatja de no saber mai crear res que sigui sòlid ni durader. Després del dilluns, ve el dimarts, com diem los catalans; després de la nuvolada, Febos, com deien los llatins, i aquestos adagis enlloc són tan veritat com en lo nostre país. Avui tenim la llengua estacada; demà nos la deixaran en llibertat.

¡Fins d'aquí a trenta dies, doncs! Mentrestant fortifiquem-nos tots pensant en lo trist estat a què han portat a aquesta nació, que podria ser privilegiada, i alentant l'esperança de que un dia o altre veurem realitzades les nostres aspiracions i regenerada la nostra terra.

Sense signatura

Diari Català, 29 de juliol de 1880

LOS NOSTRES PROPÒSITS

Sortim a la llum pública plens de confiança, puix que creiem que serem ben rebuts pels nostres compatricis.

I ho esperem principalment perquè els parlarem en català i a la catalana.

Parlarem en català, perquè no podem ja parlar d'altra manera. Lo renaixement de la nostra llengua ha pres tanta volada que pot ben dir-se que és ja l'oficial entre nosaltres. Veritat és que en los actes en què a més de nosaltres hi intervenen altres, devem emprar la castellana; però aqueixos actes són limitats i moltes vegades de poca transcendència. En canvi en totes les festes populars, en totes les reunions per ocupar-nos de les nostres coses, lo català és la llengua que ara s'usa.

Fa pocs anys teníem la costum de parlar en català sempre que ens trobàvem reunits alguns fills de Catalunya, però mai hi escrivíem; avui en català escrivim sempre que hem de dirigir-nos a catalans. Lo pas era gran, i l'hem dat amb la major facilitat.

Parlarem a la catalana: «Al pa, pa, i al vi, vi». No sabem fer aquelles habilitats en què altres hi són mestres; no tenim arriplec de fórmules de cortesia, de frases vagues, de compliments estudiats que són lo patrimoni dels cortesans. Ni vivim en la cort, ni volem imitar als que en la cort viuen. Tota afectació ens fa fàstic. Quan una cosa ens complaurà, l'alabarem; quan no ens complaurà, la censurarem, i al que per tal conducta ens faci càrrecs, li respondrem senzillament «que si no li agrada, no s'hi casi».

I això ho farem en tots los terrenos i amb totes les manifestacions de la vida; des de lo més insignificant a lo més grave; des de la senzilla gasetilla d'escenes de carrer, fins a n'aquells projectes grandiosos que han d'influir en lo porvenir de la nostra terra.

Procurarem ser sempre justos, i fins severos, especialment amb los grossos. La nostra benevolència la reservarem pels petits, pels que necessiten que se'ls dongui la mà per alentar-los. Dispensarem alguna falta en los inferiors, però no tolerarem res que tan sols ho sembli en los superiors. I això ho farem en tots los terrenos. A l'artista que comença, per exemple, una censura massa forta pot matar-lo, al ja format pot corregir-lo. L'alcalde, com altre exemple, té obligació de no fer res mal fet; a un temporer o municipal pot tolerar-se-li alguna atzagaiada.

Tal és lo nostre criteri.

Ja que hem començat a usar refranys, seguim usant-ne. «Si vols ser papa, posat'ho al cap», deien los nostres avis dant mostra de son caràcter sencer i enèrgic, i realment, sempre que s'ho proposaven eren papes. Nosaltres ens hem posat al cap acostumar als catalans a llegir cada dia en català, i hem d'arribar a conseguir-ho. L'esplendor del nostre renaixement, la potència del catalanisme és la tiara que vo-

lem conquistar. Més fàcil és això que no pas moltes coses a què van arribar los nostres pares animats pel refrany que havem citat.

I com «tots los camins van a Roma», nosaltres volem anar-hi pel camí d'un diari no polític. *La Veu de Catalunya* no serà política per ara, en lo sentit que a tal paraula dóna la llei vigent d'imprensa. Per ara no ens farà pas cap falta lo no poder-nos ocupar de política. ¡Vaja una cosa, en la nostra terra! Literatura, arts, ciències, notícies, etc., etc., nos oferiran prou camp per estendre'ns. Això no vol pas dir que amb lo temps no arribem a ser polítics, si les circumstàncies ho fan necessari o convenient. No som rics ni molt menos, però no ens faltará pas algú que pagui la contribució que la llei exigeix per la fundació d'un diari polític. Però polítics o no polítics «anirem a Roma», i com segons l'adagi tots los camins hi van, d'una manera o d'una altra anirem acostant-nos a la nostra meta.

Lo criteri de *La Veu de Catalunya* serà ben senzill. ¡Endavant sempre!

En totes les matèries que pugui tractar manifestarà aspiracions cap al progrés i la millora. D'altra manera no concebim que s'escrigui. Si fóssim partidaris del retrocés, no ens dariem pas la pena ni d'omplir una quartilla. Nos tancaríem a casa, no ens cuidariem de res més que de la nostra panxa, ens ocupariem sols de frivolitats i de vicis, i per ben parèixer aniríem a missa de dotze cada diumenge i a totes les comunions generals en que es guanyessin indulgències. No hauríem de fer més per a contribuir en la mida de les nostres forces a que tornessin aquells temps que ja han passat.

La nostra ploma sols ha de posar-se al servei de les causes bones i aixecades de mires. Abans de fer-la servir per altres, fins la trencariem en cent trossos.

Una de les campanyes que farà primerament *La Veu de Catalunya*, serà contra la immoralitat que ens volta. En Barcelona es juga, però molt i molt descaradament, i és precís que això no segueixi. Lo joc és una plaga de les més funestes, sobretot en una ciutat treballadora com la nostra.

I a la campanya contra el joc nos hi incita no sols lo nostre dever, sinó també el nostre amor propi. Abans de sortir a llum, ja hem rebut anònims en què se'ns amenaça de mort i que per firma porten una calavera. Per ara responem als tals anònims amb lo present pàrrafo. Demà els respondrem d'una altra manera.

La immoralitat administrativa en tots los terrenos donarà també peu a omplir les columnes del nostre Diari. Barcelona i totes les ciutats i viles de Catalunya tenen dret a una bona administració, i hem de tendir a fer-lo valer en la mida de les nostres forces. Estarem, doncs, a la mira de les nostres corporacions i centres administratius, i des d'ara preguem a tots los nostres corresponsals que hi estiguin també a la mira en les seves respectives localitats. *La Veu de Catalunya* s'ofereix a tots los habitants de les nostres províncies en tal campanya, i a tots los demana col·laboració i ajuda.

I res més per ara. Los verdaders catalans són gent de més fets que paraules, i aixís voldríem ser nosaltres. Demanem, doncs, als nostres compatricis que per fets i no per paraules, nos jutgin.

I adverteixin que lo mateix farem nosaltres: los judicarem pels fets. Si el nou diari els agrada, protegeixin-lo per medi de subscripcions i anuncis, i aixís entre ells i nosaltres arribarem a fer-ne una publicació que estigui a l'altura que li correspon. La força d'un diari dependeix no sols de sa redacció, sinó també de sa circulació. La redacció ens toca a nosaltres; la circulació, als nostres compatricis. Nosaltres nos esmerarem tant com sabrem, i a mida que el públic nos afavoreixi, tindrem més elements per esmerar-nos. En la màquina d'un diari, redacció i públic són dues rodes que han d'engranar amb ajust perfecte. Aquest engranatge no serà difícil, puix que comptem amb la col·laboració dels més celebrats escriptors que han pres part en lo nostre renaixement catalanista.

Anem a complir amb l'obligació que la galanteria imposa al que arriba, dirigint un saludo que ens surt del cor a tota la premsa honrada; a totes les associacions i agrupacions catalanistes; a totes aquelles que sens dir-se catalanistes treballen per la millora de Catalunya, i a totes les corporacions i particulars que sentin lo que sentim nosaltres. A tots los hi oferim, si no les nostres forces, que són dèbils, los nostres bons desitjos, que són grans.

I tenim ja en campanya a *La Veu de Catalunya*.

La Redacció

La Veu de Catalunya, 30 de juliol de 1880

FIRES I FESTES (I-III)

Lo que des de fa alguns anys està passant relativament a fires i festes no té ja dibuix. No sembla sinó que el nostre ajuntament s'hagi proposat posar en ridícul a Barcelona.

I no és que no li hagi advertit tothom. La premsa, l'any passat, va estar unànime en censurar lo que es feia, i en nom de l'opinió pública va declinar tota responsabilitat de lo que pogués succeir. La premsa, com tothom, sabia que no es pot jugar amb coses sèries, i que cridar als forasters amb cartells i anuncis rimbombants per deixar-los xasquejats després, és cosa que no fa ni el més miserable poblet de quatre cases.

Semblava que l'Ajuntament hauria d'haver escarmentat, i no obstant aquest any ha començat ja pels mateixos passos. Ha ja autoritzat a quatre o sis individus que es titulen «Junta de fires i festes» per a portar altra vegada el nom de Barcelona, i probablement per posar-nos de nou en ridícul.

I al dir això no es cregui que pretenguem rebaixar a dits individus. Seran tot lo que vulguin (no ho analitzem per ara), però no són representants de cap de les classes socials interessades en lo llustre de la nostra ciutat. Ni representen al comerç, ni a la propietat, ni a la indústria, ni a les arts, ni a les lletres, ni als artesans, ni als obrers. No són res més que quatre o sis individus particulars.

I encara no és això lo pitjor, sinó que ningú sap quin caràcter tenen. ¿Són empresaris, i guanyaran o perdran en lo negoci de les fires i festes? Si aixís és, ¿amb quines condicions tenen l'empresa? ¿Quines garanties han donat de compliment? ¿Quin és lo mínim de lo que deuen gastar? ¿Fins a quin punt poden arbitrar medis? ¿Quines seran ses ganàncies legítimes? ¿Qui respon de les pèrdues? Si no són empresaris, ¿què són? ¿Són delegats de l'Ajuntament? Si ho són, ¿quins títols tenen per ser-ho? ¿Qui ha autoritzat a l'Ajuntament per delegar a quatre o sis individus particulars? Si no són empresaris, ¿què hi busquen en les fires? ¿No pot la cosa dar lloc a murmuracions justes, en les que es trobi involucrat lo mateix ajuntament?

Nosaltres som molt amics de que es facin fires i festes, i per això voldríem que es fessin bé. Lo més natural fóra que l'Ajuntament s'hi posés al frente, subvencionant-les directament de fondos municipals. Nos dirà tal vegada que les caixes municipals estan pobres, i a això sols podem respondre que si no pot fer festes, no les faci i que prou medis té un ajuntament per arbitrar fondos especials baix la seva inspecció i administració directa, com a garantia de tots los que contribuïssin a proporcionar-los.

I si volgués crear juntes auxiliars, que podrien ser molt convenients, les tals juntes haurien de ser les forces vives de la ciutat: lo comerç, la indústria, la propietat, lo treball, les arts i les ciències; elegint-se, dites juntes, per medi de sa representació natural i genuïna.

Sols aixís les festes que es fessin serien dignes de la nostra ciutat; sols aixís podríem tots secundar-les i cridar als forasters, en la seguretat de que no es veurien enganyats; sols aixís l'entusiasme natural i legítim podria produir grans coses; sols aixís no hauria de témer-se la crítica o la murmuració.

De la manera que ho ha fet lo nostre ajuntament, temem que succeirà tot lo contrari i per això anunciem des d'ara que ens posem a l'expectativa, i que en cas necessari darem lo crit d'alerta als forasters, a fi de que no tornin a ser víctimes d'una broma pesada.

Al menos, si l'Ajuntament permet que se'ns posi en ridícul, la protesta de la premsa salvarà el bon nom de Barcelona.

Lo de les Festes

La Veu de Catalunya, 1 d'agost de 1880

II

Amb motiu de l'article que vam publicar¹⁰ lo diumenge i del suelto d'ahir,¹¹ va venir a veure'ns la majoria de la comissió de fires i festes i vàrem tenir una llarga explicació.

Lo que nosaltres los diguérem pot condensar-se en lo següent:

Que l'article publicat lo diumenge passat no anava contra la Junta, sinó contra l'Ajuntament, que ha procedit amb lleugeresa al desprendre's de la representació de la ciutat per confiar-la a una junta que no judiquem ni qualifiquem, però que no és la representació natural i genuïna de les forces vives de Barcelona, quals forces tenen les seves organitzacions, de les que no devia prescindir-se;

Que és molt possible que les fires i festes que es facin no estiguin a l'altura de Barcelona, per quant lo nostre ajuntament pretén que es facin sense subvencionar-les directament, a diferència de lo que fan los ajuntaments de totes les ciutats d'Europa quan volen celebrar algun succés per medi de festes. Per fer aquestes, se necessiten tres coses: diners, diners i diners, i mal començament és prescindir de la font més natural de fer-ne, que és la subvenció directa;

Que una ciutat de la importància de la nostra, quan se proposa fer alguna cosa, és precís que la faci bé. Si no pot fer-la bé, és millor que no la faci, puix que papers ridículs com los que va fer l'any passat amb motiu de les ditxoses fires i festes, amb una vegada que es facin n'hi ha massa;

Que aquestes consideracions i altres de semblants són les úniques que varen impulsar-nos a escriure lo nostre article, posant-nos a l'expectativa, a fi de que si tornés a fer-se un mamarratxo, caigués la responsabilitat sols sobre l'Ajuntament, que és lo que en tindria la culpa, i no sobre Barcelona, i

Que el primer acte públic de la Junta de fires i festes, o sigui la manifestació del diumenge, va ser un mal començament, puix que va reduir-se a un anunci, per medi de bombo, d'una casa industrial, tan respectable com se vulgui, però que no devia barrejar-se en cap acte de la Junta de fires que no tingués per objecte facilitar l'enunciació general.

A totes aquestes observacions, los individus de la Junta van manifestar-nos: Que la manifestació que va sortir lo diumenge passat no va ser cosa de la Jun-

10. Apleguem la sèrie d'articles que publica Almirall correlativament per a facilitar la seva lectura, tot i la diferència de dates.

11. La nota a què al·ludeix Almirall és: «Cabalgata pobre.—Va ser-ho en extrem la que va sortir ahir dematí, organitzada per la comissió de fires i festes. Detrás del bombo del senyor Escuder, hi anava un carro de dur màquines de cosir del mateix industrial i una vintena de nois d'un establiment benèfic, al voltant d'un pendó en què s'anunciava al públic que se li demanarien diners per les fires i festes. Seguien luego quatre carretel·les descobertes ocupades per persones de les quals no vam conèixer-ne ni una sola. Malament, doncs, comencen los preparatius per les festes, i una vegada més l'Ajuntament haurà sigut causa de que Barcelona es posi en ridícul. Per fortuna, si volgués, encara fóra a temps de corregir-ho; però ¡ca! ¿Què se n'hi dóna del bon nom de la nostra ciutat ni de res que se li sembli?» (*La Veu de Catalunya*, 2-VIII-1880).

ta, sinó sols del senyor Escuder, lo qui va pagar los gastos i va portar-la a cap com a medi anunciatiu del seu establiment;

Que la seva idea al posar-se al davant de tots los que volen fires i festes no era altra que suplir la indiferència de l'Ajuntament;

Que ho confien tot en los esforços de les corporacions i particulars interessats en les fires i festes, i

Que sols les portaran a cap en lo cas de que reuneixin prous elements per a fer-les dignes de la importància de la nostra ciutat, puix que en lo cas de que els elements reunits fossin insuficients, renunciarien son encàrrec, i no farien mai un mamarratxo.

Això és lo que en substància va dir-se en la llarga explicació que ahir tingueren amb la majoria dels membres de la Junta de fires i festes, i això és lo que trasladem als nostres lectors, complint aixís lo nostre propòsit de parlar sempre clar i català.

I seguint parlant clar i català, a tot lo dit hi afegirem lo següent:

Que a pesar de que *La Veu de Catalunya* creu que pel camí que ha emprès l'Ajuntament en la qüestió de fires i festes no pot arribar-se enlloc, no obstant no farà res més que estar a l'expectativa i judicar a la Junta pels seus actes i programes, censurant-la si la creu digna de censures, i aplaudint-la si la creu mereixedora d'aplausos;

Que per les moltes ganes que tenim de que es facin fires i festes, de les que tanta necessitat té la nostra ciutat per fer revivre lo moviment que li manca i per reanimar les transaccions esmorteïdes, i en atenció a la falta de recursos en què es troba la Junta que s'hi ha posat al frente, serem en aquesta qüestió tolerants i benèvolos;

Que prenem acta de la declaració de la majoria de la Junta, o sigui de que «si no pot fer una cosa digna de Barcelona, abandonarà el seu puesto i no posarà en ridícul a la nostra ciutat»;

Que creiem convenient que les corporacions i particulars interessats en les fires i festes hi prenguin part activa, no sols contribuint-hi amb sos recursos, sinó també amb son entusiasme, no sols per a que les festes puguin fer-se, sinó també per donar a l'Ajuntament una lliçó merescuda, i finalment:

Que si per sos actes successius o per sos programes la Junta de fires i festes des motius a suposar que aquestes seran indignes de Barcelona, sortirem de la nostra situació expectant, donaríem lo crit d'alerta als forasters i procuraríem amb la nostra protesta enèrgica salvar, en quant de nosaltres dependís, la responsabilitat de Barcelona, tirant-la tota sobre un ajuntament que no està a l'altura de sa missió ni de la ciutat qual administració té confiada.

I aquí posem fi a aquestes ratlles, en les que hem parlat tan clar i català com hem sapigut, i amb les que creiem haver deixat completament desembarassada la nostra actitud respecte de la qüestió de fires i festes, que desitgem com los que més les desitgin, però que de cap manera voldríem que fossin motiu de tornar a posar en ridícul a Barcelona.

Sense signatura

Diari Català, 3 d'agost de 1880

III

Per desgràcia los nostres pronòstics se van realitzant. La Junta de fires i festes, apurant tots los medis per fer créixer la subscripció que ha obert entre els veïns de Barcelona, no ha arribat fins ara a reunir dos mil duros i, pel camí que porta la subscripció, és de suposar que no passarà molt d'aquella quantitat lo total que es recaudi.

Nos fa creure això lo veure que en les llistes hi figuren ja molts noms coneguts i dels que més podien dar, i per qui la quota s'ha rebaixat ja tant que la general que es dóna és d'una i dues pessetes, amb lo qual dit està que molts haurien de ser los subscriptors per arribar a fer una suma respectable.

¿A què es deu tal resultat? ¿És que Barcelona no vol fires i festes? ¿És que no creu que la representa la Junta que s'ha format? De tot podria haver-hi, a pesar de lo molt que criden los petits industrials, que desitgen festes amb l'objecte de veure si es reanimen los negocis. Lo que a nosaltres nos sembla és que Barcelona en general desitja, sí, les fires i festes, però voldria que s'organitzés la cosa d'altra manera de com l'ha organitzada lo nostre ajuntament amb lo bon acert que el caracteritza en tots los actes.

Sigui com se vulgui, i no volent avui dirigir càrrecs que de res nos serviren, direm sols que lo que convé és que s'eviti a Barcelona un nou paper ridícul. Les fires i festes d'una ciutat de dues-centes cinquanta mil ànimes no es fan amb tres ni amb quatre mil duros, i per lo tant les de l'any actual han de dar-se ja per fracassades. Hora és ja, doncs, de que l'Ajuntament, seguint l'acord pres al nombrar la Junta, intervingui en la qüestió i fixi el *mínimum* de la quantitat amb què puguin portar-se endavant les festes. Diem que és hora ja per quant és precís prevenir amb temps als forasters que estiguin preparant-se a emprendre el viatge, en la convicció de que es tiren endavant les festes anunciades.

Diem tot això perquè, al nostre entendre, la quantitat recaudada dista molt i molt de la que es necessita. Una ciutat de la importància de la nostra, al fer festes, hauria de poder disposar de cinquanta mil duros per amunt per a fer una cosa ben feta. Quinze o vint mil duros li bastarien amb prou feines per a fer una cosa mesquina. ¿Què pot, doncs, intentar-se amb los dos mil duros escassos recollits i amb dos mil més que, suposant molt, podran recollir-se'n? Moltes viles de Catalunya, relativament insignificants, gasten més en les seves festes majors.

Lo millor és dir d'una vegada que no hi ha festes per aquest any. Recordi's que els forasters estan ja escarmentats de lo que els ha passat altres vegades, i consideri's que si un particular no pot jugar amb lo públic, molt menos encara pot jugar-hi una ciutat.

Adverteixi's bé que al dir això no és que siguem enemics de les fires i festes, ni molt menos; per això, casualment, voldríem que, en cas de fer-se, es fessin bé; o lo que és lo mateix, que no podent-se fer bé, no es facin.

Sense signatura

La Veu de Catalunya, 27 d'agost de 1880

PROGRAMA DE FIRES I FESTES

Amb gran bombo i pretensions, la Junta de fires i festes ha publicat un llarguíssim programa que més que d'una corporació representant d'una ciutat de la importància de Barcelona, sembla reclam d'una empresa industrial que es proposés explotar al públic.

Just és, doncs, que passem a examinar dit programa, a fi que los forasters sàpiguen a què atènr-se.

Començaran les festes el dia 24, i en ell, segons lo programa de la Junta, hi haurà lo següent: alborada per músiques i societats corals; sortida de gegants, nans, etc.; inauguració de l'arc del sombrero senyor Sellarés; ofici en la Mercè; inauguració de pavellons (llegeixi's barraques o taules de fires) en lo passeig de Gràcia; *corrida* de toros, amb los primers espases Lagartijo i son germà Manel Molina; processó (que és probable que no arribi a fer-se); ball de la Nova de la Mercè; lluminàries (les de cada any) en la rambla del Mig i en la plaça de Palacio per medi d'una llum elèctrica (que ja la veiem cada dia en alguns establiments industrials), i ball d'envelat en lo passeig de Sant Joan.

Garbellem aquest primer dia i vegem lo que queda. Amb los toros i balls d'envelat, no hi té res que veure la Junta de fires i festes; són empreses o societats particulars que funcionen amb fires o sense fires. Queda, doncs, un ofici (que cada any se'n diuen), una processó (problemàtica i de tots modos poc lluida) i dos anuncis industrials: un del sombrero Sellarés i l'altre del fabricant de màquines de cosir senyor Escuder.

La il·luminació de la Rambla serà lo de sempre, de manera que no oferirà cap novetat als forasters.

Posa també la Junta en son programa que, durant lo dia 24, podrà visitar-se lo *magnífic Gabinete* d'Història Natural. Som barcelonins i no sabem on és aquest *magnífic Gabinete*. Si es refereix al d'algun dels establiments d'ensenyança, los forasters poden visitar-los durant tot l'any.

Al dia 25 ja augmenten les festes, puix que la Junta ha tingut la *magnífica*, la COLOSSAL idea de contractar lo DRAC de Vilafranca. Amb això i amb la col·locació en un dels salons de Casa la Ciutat dels retratos de Pau Claris i Jaume Balmes, a qual festa podran assistir-hi sols dos centenars de convidats, i amb algunes funcions de carrer i plaça, se passarà el segon dia. La celebrada Junta anuncia il·luminació general. És segur que tots los carrers estaran il·luminats... pels fanals ordinaris, que fan prou mala cara.

Lo dia 26 passarà a poca diferència com los anteriors. Hi haurà toros (per qui pagui, puix són d'empreses particulars), certamen de la societat Romea (que el faria amb fires o sens fires) i font de les aigües del Llobregat, en la plaça de Catalunya.

La Junta la bateja amb lo pompós títol de «Font lluminosa». Nosaltres creiem que deuria haver-la titulada «volcànica», per lo molt que s'assemblarà al volcà de Montjuïc, del qual tants records ne guarden los forasters.

Al dia 27 la cosa encara augmenta. A més de moixigangues i del DRAC de Vilanova, hi haurà (¡treuen faves d'olla!) carreres de *jacos* (o sigui cavalls de gitano) i de burros. ¡Llàstima que Barcelona no sigui Horta, perquè la cosa fóra notable! Al vespre, segons diu la Junta, algunes societats corals daran serenates en vàries places, i acabaran cantant juntes en lo pla de Palacio. Això, que fóra regular, temem que no arribarà a fer-se, perquè amb tot lo que té recaudat la Junta no n'hi ha prou ni per pagar lo viatge dels coristes que deurien venir per fer una cosa passadora.

I som ja al dia 28, i segueix la Junta anunciant músiques, moixigangues i sardanes, i luego dispara la gran bomba en forma de GRAN TORNEIG a *usança de l'edat mitja*, en lo Torí. Segons sembla, aqueixa funció serà també pagant entrada. No sabem quantes pessetes (de les tretze o catorze mil que ha recollit) li hauran quedat, però sempre tindrà el recurs d'acudir als magatzems de l'Ajuntament, on encara hi deuen haver pelleringues de la manosejada moixiganga del Cristòfor Colom.

En lo torneig, si arriba a fer-se, los forasters podran admirar la gallardia de vàrios *cavallers* pobres, vestits d'indiana i llustrina, i armats de llances de canya coberta de paper. La Junta és pobra, i no pot exigir-se-li més.

Dia 29. Regates de llanxes i barquetes en lo port, per l'estil de les que es fan en Sant Pol, Lloret, Cadaqués, etc., etc., a quals pobles i viles intenta fer la competència la Junta de fires i festes. Al vespre, ramellet de focs artificials (la Junta hi gastarà a lo menos un paper de plata si li queda encara) i *Gran ball de gala*, que tindrà lloc si el general accepta la presidència i convida, i si es troba local, i si hi ha gent que vulgui pagar l'entrada.

¡I per fi havem arribat a l'últim dia! Lo dia 30 s'inaugurarà una *casa de lactància*, segons diu lo programa, si bé que nosaltres entenem que no es farà més que posar la primera pedra. ¡Ei! Això serà si de les consabudes tretze o catorze mil pessetes queden alguns rals a la Junta per pagar al picapedrer. Si bé que sempre tindria lo recurs d'emplear una pedra de cartró d'atrecista, i encara fóra més teatral i més digne coronament de les fires que es preparen. Al vespre del mateix dia, GRAN CASTELL DE FOCs en la plaça de Tetuan, en lo que suposem que s'hi gastaran dues o tres unces, que és lo més que pot presumir-se tindrà en aquells moments l'escurada caixa de la Junta.

Tal és lo programa que es proposen realitzar los quatre amics que representen a Barcelona per obra i gràcia de l'Ajuntament dels Fivallers moderns. Amb catorze mil pessetes, volen distreure durant set dies a una ciutat de dues-centes mil ànimes. Toquen dues mil pessetes diàries, i qualsevol pot presumir lo que podrà fer-se.

Quatre moixigangues de mal gènere; quatre barraques en què es vendran rebutjos de quincalleries, escrapulons tarats i fruita dolenta, perjudicant als botiguers e industrials que paguen la seva contribució a l'Estat; los espectacles ordinaris que

es fan durant tot l'any, i la *vella i gastada* il·luminació de la rambla del Mig, constituïran les fires i festes de Barcelona.

Ho hem dit cent vegades i ho repetim: som amics de que es facin fires i festes, però volem que es facin bé. Les mamarratxades desacrediten a una ciutat com la nostra, i si seguim escamant als forasters, lograrem sols retraure'ls fins de venir en èpoques normals.

Des del moment que no s'han reunit més que tres mil duros, les fires d'enguany devien dar-se per fracassades. Ja suposàvem que la Junta no ho faria, perquè ja vam dir que no representa a Barcelona, però teníem lo dret d'esperar que ho faria l'Ajuntament.

Aquest no ho ha fet, sinó que ha deixat publicar lo programa. Dever és, doncs, de la premsa lo dar la veu d'alerta als forasters, i això és lo que anem a fer nosaltres.

Sàpiguen, doncs, que si volen venir, atrets per les rebaixes de preus que es faran, los rebrem amb los braços oberts, però no esperin veure res que valgui la pena. Les fires i festes no seran res més que un mamarratxo, del que protestem des d'ara com a barcelonins amants del bon nom de Barcelona.

Sense signatura¹²

Diari Català, 8 de setembre de 1880

LES GRANS FIRES I FESTES DE SANT CORNELI GLORIÓS

Article dedicat a la Junta de Notables de les de la Mercè

¿Vostès creuen que amb catorze mil pessetes no es poden fer fires i festes a Barcelona? Doncs s'enganyen de mig a mig. Amb catorze mil pessetes i una Junta de Notables com la que ha engegat sobre els barcelonins l'Ajuntament dels Fivallers, poden fer-se... catorze mil coses de a pesseta, i fins vint-i-vuit mil si sols ne comptem mitja cada una. Vostès no havien vist això, i eren tan innocents com nosaltres mentres no ho sabíem veure.

12. L'article apareix en la prestigiosa secció editorial central «Secció de Fondo». *Diari Català* desplega una campanya d'opinió elaborada amb rigor, alternant textos satírics amb narratius —informatius, com diuen— i d'opinió sobre les festes barcelonines, tot i que guarda distàncies: si l'activitat festiva és reeixida, la valora positivament («Fires i festes. Col·locació dels retrats de Claris i Balmes», 1-X-1880), mentre que si considera que ho ha de criticar, ho fa i durament («Fires i festes. ¡¡Lo Torneig!!», 30-IX-1880).

Però hem obert los ulls; ¿mai dirien com? Afigurant-nos lo que pensa qualsevol dels «notables» de la Junta, i lo molt que en son interior tenen de riure's tots ells dels barcelonins, dels forasters, dels Fivallers i dels que els han proporcionat les catorze mil pessetes que tenen reunides. —¡Innocents! —nos ha semblat que diuen—. ¡Com si per fer fires i festes se necessités fer catorze mil coses ni cap! ¡Com si el talent i una altra cosa que tenim nosaltres no suplissin lo que ens falta! ¡De les catorze mil pessetes nos ne sobren tretze mil a lo menos!

I oberts los ulls, nosaltres som capaços d'improvisar fires i festes sempre que vulguin. No riguin, perquè si ens piquem de l'honra, som homes per fer-ho amb tanta formalitat com los mateixos «notables» de la Junta, quan pugem als quarts pisos a recollir una pesseta. I si no, ¡a la prova! ¿Volen que els improvisem unes fires i festes per avui mateix? ¡Això rai! Lo programa tindrà encara quatre pams més que el que han parit los «notables» i els Fivallers de comú acord.

¡A la prova!

Anem cap a una impremta qualsevol i redactem lo programa.

Lo primer és saber quin sant és; cosa facilíssima disposant d'un calendari. Ja el tenim, i estem de sort. Vegi's, sinó, lo que porta pel dia d'avui:

«Dijous 16 de setembre.—Sant Corneli, papa i màrtir; sant Ciprià; sant Rogeli, i santes Sebastiana i Edita.»

De tots aquestos sants, tractant-se de tals fires i festes, hem d'escollir lo més de broma. Creiem que cap dels d'avui fa la competència a sant Corneli, al que quasi ningú anomena sens afegir-hi lo qualificatiu de *gloriós*. Lo programa comença bé; en lletres de dos pams, posem:

Grans fires i festes de Sant Corneli gloriós, que tindran lloc, etc., etc.

Aquestos *etc., etc.* volen dir que aquí pot posar-s'hi tot lo bombo que ens acudeixi i molt més encara.

Seguim fent programa. Unes fires i festes com les de Sant Corneli han de començar per una diana. ¿D'on traurem la diana?

¡Aquí de l'enginy, i a veure si els diaris nos treuen de l'apuro!

Per fortuna, al cap de fullejar molt poc, nos trobem amb una gasetilla en *El Diluvio* que ve a dir lo següent:

«Cridem l'atenció de l'autoritat militar sobre uns cornetes que de bon matí van a ensajar-se en la plaça de la Universitat, no deixant dormir als veïns.»

¡Quina ganga! ¡Ja tenim diana! Seguim redactant lo programa, i posem lo següent:

«Primer dia.— (*Lletres de pam vermelles.*) Des de que apuntarà l'aurora començaran los regositjos populars. Los veïns seran saludats amb una grandiosa alborada (*lletres de pam i mig verdes*) per les bandes de cornetes de la guarnició que es reuniran en la plaça de la Universitat.»

Però com l'alborada per si sola és pobra, pot afegir-s'hi que es ventaran les campanes (*a l'hora de missa primera*), i que les músiques militars recorreran los carrers al frente dels batallons. (*Estem segurs de quedar bé, ara que el general Pavía fa sortir-ne cada dia uns o altres.*)

Segueix lo programa, i per omplir fins a les deu, posarem uns pàrrafos per l'estil dels següents, que de segur engrescaran als forasters:

«A les set començarà lo gran moviment del veïnat. Los botiguers obriran ses botigues i arreglaran los aparadors. Llargues fileres de carros carregats de queviures faran cap a les places i mercats per proveir-los de tota mena d'apetitoses viandes. Los pescadors de la incomparable costa de llevant (*això és sempre d'efecte*), amb sos trajos característics (*que no deixen de ser-bo*), contribuiran al moviment i a l'animació general, corrent per aquestos carrers, portant en equilibri damunt del cap sos coves plens de rics peixos. De vuit a deu, gran reunió de la bona societat barcelonina i dels forasters en la rambla de les Flors, quals taules estaran servides per elegants floristes.»

I per l'estil pot anar-se seguint fins a les deu, que és l'hora dels oficis. Com d'aquestos ne diuen en totes les parròquies, és molt fàcil omplir lo programa en aquest punt, indispensable en festes de la nostra terra.

Per ocupar les hores de la tarda, hi ha cent medis, i cap d'ells costa ni un quarto. Los següents són los primers que ens acuden.

«A primera hora de la tarda, visites al port i al cementiri, notable per sos rics panteons. Los senyors forasters trobaran llanxes preparades en la Porta de la Pau i escales de la Riva, i tramvies i cotxes en lo pla de Palacio. A les mateixes hores podran també assistir a les vistes públiques en l'Audiència, a la Biblioteca (*i a tot lo demés que estigui visible*).»

I com que és quasi segur que el general revistarà alguns batallons, podem també posar en lo programa i en lletres blaves de dos pams un GRAN SIMULACRO MILITAR.

Arribem al vespre i tenim tela llarga tallada. Òpera italiana en lo Teatro Espanyol, cant suec en lo Tívoli, espectacles en lo Bon Retiro, grans concerts en lo Prat Català, i com que el dijous és dia de moda pel circo de cavalls, pot acabar-se aquesta part del programa amb les següents ratlles:

«Además de lo dit, gran funció de gala en lo Circo Eqüestre. Allí es reunirà la gran societat, i además hi lluiran son garbo les més conegudes autoritats de Barcelona (*sabem que no ens farà quedar malament l'impertèrrit cavallista senyor Fontrodona*). Grans lluminàries per llum elèctrica. (*Les que proven en lo carrer de Ferran, la de can Dalmau, la del carrer de l'Hospital.*), etc.»

Moltíssimes més coses podrien posar-se en lo programa, puix que en una ciutat com Barcelona se'n fan a mils cada dia. I quan s'haguessin apurat, deuria acabar-se lo del dia dient:

«A més de tot lo dit, grans diversions populars. Orquestres de cegos aniran tocant per carrers i places. En les de l'Àngel, del Padró i altres se cantaran les *peteneres* que avui estan de moda, i en la de la Pau algun francès entonarà la *Marsellesa*. Al Parque s'hi darà cita (*som dijous*) una numerosa concurrència, i prop d'allí, com en lo passeig de Gràcia, hi haurà establerts cavallets i altres jocs gimnàstics per criatures. En los solars de l'institut en projecte, grans partits de botxes, en què hi prendran part jugadors que fan *quedo* cada vegada. Tal volta hi haurà també com-

panyies acrobàtiques, atletes que trenquin pedres a cops de puny i altres mil coses d'entreteniment pels senyors forasters.»

I... ¡la mar!, com diria un madrilenyo. Pel camí en què hem entrat, ni en totes les columnes del *Times* de Londres hi cabria lo programa. ¡I som tot just al primer dia, que és un dels més vulgars, puix no hi ha res d'extraordinari! ¡Ni garrot se dóna a ningú, ara que el botxí s'ha fet lo personatge més de moda!

Pel segon dia seguiríem lo mateix camí. Com fóra divendres, *dia d'encant*, posaríem en lo programa que *s'inauguren les fires*. Entre les taules de l'encant i les barraquetes amb què embrassa la Rambla la Junta dels «Notables», no hi ha pas ni la més lleugera diferència. Si no sabíem en què matar la tarda, la dedicaríem a posar primeres pedres. Amb permís i amb lo concurs de l'Ajuntament, nos dirigiríem a la plaça de Tetuan, i faríem un discurset dient que s'inaugura lo monument d'aquell concurs cèlebre, de què no s'ha parlat mai més. Al sortir de la plaça de Tetuan, al Parque a fer lo mateix amb lo que diuen que ha d'alçar-se a en Prim. ¿Volen casa de lactància? ¡També en tindran, com tindran tot lo que vulguin!

Tot és qüestió d'un discurset i d'una llamborda més o menos. ¡Amb una dotzena de bocins de pedra poden inaugurar-se dotze monuments! ¡Ei; i no és broma! Los nostres monuments quedarien tan inaugurats com lo carrer de Bilbao, que va dar motiu en unes de les fires i festes passades a una lluidíssima cerimònia, i com l'Institut Provincial, en lo qual cada rei que ve a Barcelona hi posa una pedra, que sempre es diu primera, de modo que a força de segles serà un monument únic en lo món, puix que estarà format sols de «primeres» pedres posades per mans reals. Per tal motiu mai ha permès la Diputació que mestres de cases hi possessin les segones.

¿Què tal, lectors estimats; vos agrada el programa? Doncs és igual al que ha publicat la celebèrrima Junta de «Notables», que es cuida de les fires i festes de la Mercè, amb la diferència que en lo nostre és tot veritat, i no hi ha cap *font lluminosa* que no pugui fer-se, ni cap *arc de pobres* del senyor Sellarés, perquè això ho deixem a la iniciativa dels particulars. I ¿quant dirien vostès que gastaríem en tan grandioses fires i festes? Res més que les cent o dues-centes pessetes que ens costaria el cartell. De manera que si ens prenguèssim la molèstia d'anar de casa en casa i recaudéssim, amb permís dels Fivallers, *catorze mil* pessetes com la Junta de «Notables», hi faríem encara un benefici de tretze mil vuit-centes a lo menos. ¡Ei!, ¡això si fóssim empresaris i corrèssim amb pèrdues i ganàncies de les grans fires i festes de Sant Corneli gloriós!

De tot lo dit se'n desprèn que hi ha dues maneres de celebrar festes en una gran ciutat com Barcelona: de veres i de broma. Per fer-les de veres s'ha de tenir un objecte sèrio i disposar a lo menos de cinquanta mil duros. Per fer-les de broma basta que un ajuntament de «Fivallers» trobi una junta de «notables» com la d'enguany, disposada a firmar lo cartell i a dar la cara.

Sàpiguen-ho aixís los forasters, i després no diguin que se'ls ha enganyat. Les fires i festes d'enguany seran de broma, i si han de venir a visitar-nos, lo mateix té

que vinguin per les de la Mercè, anunciades a so de bombo, que per les imaginàries de Sant Corneli gloriós.

Aquestes últimes encara tindran una gran ventatja. Seran més sèries, puix que Barcelona es presentarà tal com és, mentres que en les de la Mercè ens avergonyiran algunes mamarratxades, en les que la Junta de «Notables» consumirà la part de les catorze mil pessetes que no s'hagin menjat los gastos d'administració i els sous dels empleats en recaudar-les.

Thales

Diari Català, 16 de setembre de 1880

FIRES I FESTES

No es trobi estrany que insistim tant sobre aquest assumpto, perquè és ja vergonyós per Barcelona que se li faci fer tants papers ridículs.

Quan va iniciar-se la idea de fer les fires i festes d'aquest any, sabíem ja lo que havia de succeir, i vam indicar-ne alguna cosa. Va presentar-se'ns, no obstant, la Junta que després ha resultat ser dels «Notables», i va prometre'ns que no tiraria endavant si no podia fer una cosa digna de Barcelona. Allavores vam callar, esperant a judicar lo que veiéssim, i fiats en aquella promesa. No vam voler que se'ns pogués dar la culpa del *fiasco* que prevèiem. Ara ja han passat i podem parlar clar. Anem, doncs, a fer-ho.

No es cregui que dem totes les culpes de lo que ha succeït a la Junta de «Notables». L'única falta d'aquesta ha sigut la de no haver-se retirat a temps. Lo qui té la principal culpa és l'Ajuntament, que no va saber posar a temps lo seu *veto* a lo que no podia fer més que una mamarratxada.

Molts són los que en Barcelona demanen festes, però els mateixos que més criden són los que més escassos se mostren quan se'ls demana que hi posin lo seu concurs. Com si el fer fires i festes fos cosa de molt poc gasto, la major part d'aquells o no contribueixen a les subscripcions, o donen quantitats insignificants. La Junta d'aquest any ha reunit escassament setze mil pessetes.

¿Què pot fer-se amb setze mil pessetes? Res més que lo que s'ha fet: moixigangues de mal gènere i espectacles a l'altura de les moixigangues.

Convé averiguar per què s'ha retret lo públic de Barcelona. ¿Ho ha fet perquè la Junta era de «Notables»? No ho creiem, puix que si hagués tingut interès en les fires i festes, hauria concorregut a les reunions preparatòries que van celebrar-se i

la Junta hauria sortit sent la representació de Barcelona. ¿Ho ha fet perquè les classes industrials i comercials estessin assotades? De cap manera, puix en tal cas haurien tingut més interès en prendre part en la cosa, fent un petit sacrifici, que haurien cregut reproductiu.

Lo que hi ha és que cada cosa ha de fer-se en son lloc i temps, i ni en son lloc ni en son temps se fan les fires i festes de Barcelona. No estan en son lloc, perquè les fires són més pròpies d'un poblet o vila curta que d'una gran ciutat comercial; perquè les fires no s'improvisen, ni es fan quan no hi ha productes especials de les mateixes fires. Vegi's, sinó, a lo que han quedat reduïdes les fires fins en los anys en què han sigut més animades. Quatre barracons amb trastos vells i escapulons de robes, que devien treure dels forasters tot lo suc que podien.

No estan en son lloc ni temps, perquè les festes d'una gran ciutat no s'omplen amb moixigangues de carrer ni amb espectacles vestits d'indiana i empesa, perquè les festes d'avui han de ser molt distintes de les que intenten fer-se en Barcelona.

Si la nostra ciutat vol festes, ha d'imitar a les ciutats modernes. En elles sempre les festes són motivades per un aconeixement notable. O celebren un centenari o aniversari, o inauguren un monument o gran treball públic, u obren una exposició, etc., etc. Quan tals festes se fan duren pocs dies, però durant ells ofereixen veritables al·licients als forasters, als que procura facilitar-se lo viatge per medi de rebaixes de preus de carrils i vapor, i oferint-los facilitats i comoditats de tota mena.

Per tal camí hauria d'entrar Barcelona, i allavors no cauria mai en lo ridícul de *patums i moixigangues* a què l'han portada los «notables» d'aquest any. La nostra ciutat és la més pobra en monuments, i podrien construir-se'n alguns, qual inauguració des motiu per grans solemnitats i festes. Vivim en lo centre d'una comarca industrial i agrícola, i una exposició ben feta podria també atreure forasters.

I no se'ns digui que les festes de la Mercè no tenen eco, perquè tenen origen revolucionari. Lo sentir això nos fa el mateix efecte que quan se'ns diu que hi ha toreros liberals i toreros reaccionaris. Los toreros i les festes de moixigangues són tots reaccionaris. No volem disputar-los aqueixa glòria.

I no es digui tampoc que la nostra ciutat necessita fires per les utilitats que en reporta, puix que això fóra empetitir-la. Compti's tan llarg com se vulgui i es trobarà que lo que els forasters deixen a Barcelona durant les fires no representa ni de bon tros lo que una oscil·lació de cinc cèntims en la Borsa, cosa que veiem cada dia.

En resum: si es volen festes, facin-se en hora bona, però facin-se de la manera que deuen fer-se avui. Busqui's un motiu digne d'una gran ciutat i solemnitzi's. Allavors, i sols allavors, les festes seran dignes de nosaltres. Si seguim com avui, mai podrem separar-nos de torneigs i dracs de Vilafranca, és a dir, de fires i festes més pròpies d'un poblet que d'una ciutat que vol ser considerada com de primer ordre.

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 3 d'octubre de 1880

¡BARTRINA!

...*Amaro e noia
la vita, altro mai nulla; e fango è il mondo.
T'acqueta omai. Dispera
l'ultima volta. Al gener nostro il fato
non donò che il morire...*

Leopardi (*A se stesso*)¹³

¡E n Bartrina ha mort! A dos quarts de quatre de la matinada d'ahir va apagar-se aquella intel·ligència poderosa; va deixar de glatir aquell cor que tant sentia; va apagar-se per sempre aquella mirada que tant deia: *Al gener nostro il fato non donò che il morire*, hauria dit ell si en l'acte d'abandonar la vida hagués estat en lo ple de ses facultats, repetint los versos de son poeta predilecte que ens serveixen d'epígrafe.

¿Qui és en la nostra terra que no coneixia en Bartrina? ¿Qui no l'admirava? ¿Qui no el volia? ¿Qui no havia passat hores i hores amb la boca badada escoltant aquells pensaments tan simpàtics com originals que prodigava en ses converses? ¿Qui no s'havia extasiat contemplant a aquell noi que era tot un home o, millor, a aquell home que semblava un noi? ¿Qui no té gravada en la memòria alguna d'aquelles poesies en què tractava ciència, o alguna d'aquelles lucubracions científiques plenes de poesia? ¿Qui no l'hi havia posat carinyo al veure sols sa figura simpàtica i expressiva, reflexo fidel de sos sentiments e idees? ¿Qui, finalment, al veure'l decandint-se i aniquilant-se per graus en los darrers mesos de sa existència no havia imprecant a la naturalesa per no haver posat un cos robust a les ordres d'aquella intel·ligència poderosa, harmonitzada amb una imaginació exuberant i dominada per un cor que jamai volgué rendir-se a l'evidència trista que aquella intel·ligència li feia conèixer?

L'únic que faltava a en Bartrina era realment un cos d'atleta. Tot lo vigor de ses facultats s'estrellava en la debilitat de sos membres. Per això li era tan simpàtic en Leopardi; per això sos cants estan impregnats de la trista melancolia del poeta italià; per això s'ha extingit la seva vida física quan la moral tot just començava. Ha mort a trenta anys, és a dir, quan entrava en la vida.

En Bartrina no té cap història. Va néixer en Reus, l'any 50, d'una família tan modesta com apreciada, i va fer lo que fan tots los nois en la nostra terra. Després d'haver anat a estudi de primeres lletres, va començar la segona ensenyança, però

13. Després d'haver posat aquest lema hem vist que, per rara coincidència, una part del mateix havia posat en Bartrina a «Epístola», premiada en los Jocs Florals i publicada en lo *Llibre d'or*. Comprendran los nostres lectors que no l'haguem canviat, sinó que, al contrari, haguem cregut que realment l'havíem escollit bé.

no va acabar-la. La seva imaginació divagadora no podia subjectar-se a les estretes mires dels nostres establiments oficials, i durant molts anys va ser tingut com un jove vulgar en la nostra terra dels títols i diplomes. ¿Com podia saber res un noi que ni tan sols batxiller era? Per això sa família va voler que fos alguna cosa, i quan ja tenia vint-i-quatre anys va indicar-li que prengués un títol.

Això succeïa al mes de juny, i li faltaven sis assignatures per tenir lo batxillerat. Allavors hi havia llibertat d'estudis, i al sentir la súplica de la seva família va voler complaure-la i, amb lo somris en los llavis, va prometre-li que en los pròxims exàmens se faria batxiller. En octubre va ser batxiller amb les millors notes, i aquest és l'únic títol que va obtenir en sa vida.

Fins allavors no havia en Bartrina sortit de Reus sinó per curtes temporades, i allí, com pot suposar-se, no podia fer més que vegetar. Prenia part en tota la vida científica i literària que hi havia en aquella ciutat; col·laborava en tots los periòdics liberals que es publicaven; se comunicava amb algunes persones il·lustrades de fora de Reus, però no passava d'aquí. Per fortuna, fa quatre anys i mig sa família va traslladar-se a Barcelona, i des d'allavors va tenir camp més ample. Al cap de quinze dies era ja l'ànima de tots los còrcols; pertot arreu lo demanaven i l'escoltaven; pertot arreu lo volien i estimaven.

Des de sa estància en Barcelona ha escrit o col·laborat en vàrios periòdics o revistes: en la *Gaceta de Catalunya*, en lo *Diluvio*, en lo *Diari Català*, en *La Renaixensa*, etc., etc. Havia entrat de redactor en lo *Diluvio* quan sa debilitat va convertir-se en malaltia, i la malaltia en mal de mort. Prou sos amics metges van apurar los recursos de son art; prou lo mateix pacient feia esforços per dominar al mal que l'extenuava, però tot ha sigut inútil. Fins en sa desconfiança en los procediments d'una ciència, que no ha nascut encara i qual ineficàcia coneixia, volgué entregar-se a la medicina popular. ¡Ni l'element popular ni el que blasona de científic han trobat encara cap medi per contrariar les forces de la naturalesa quan han entrat en lo período destructiu, que és una de les evolucions de la vida!

Si en Bartrina no té història, tampoc deixa obres que siguin la síntesis de la seva personalitat. Deixa escrites vàries peces de teatro, representades amb èxit baix pseudònim; deixa un tomet titulat *Algo*, que val tant or com pesa; deixa poesies i articles dispersos en periòdics i revistes; deixa molts apuntes i treballs embastats, però en cap d'aquestos treballs pot judicar-se'l. Millor que en lo conjunt pot judicar-se'l per poesies soltes, com per exemple en la següent, que és una de les que millor condensa son caràcter i que ha merescut l'honra de ser traduïda a vàries llengües.

Diu aixís:

DE OMNI RE SCIBILI

¡Todo lo sé! Del mundo los arcanos
ya no son para mí
lo que llama misterios sobrehumanos
el vulgo baladí.

Sólo la ciencia a mi ansiedad responde,
y por la ciencia sé
que no existe ese Dios que siempre esconde
el último porqué.

Sé que soy un mamífero bimano
(que no es poco saber)
y sé lo que es el átomo, ese arcano
del ser y del no ser.

Sé que el rubor que enciende las facciones
es sangre arterial;
que las lágrimas son las secreciones
del saco lacrimal;

que la virtud que al bien al hombre inclina
y el vicio, sólo son
partículas de albúmina y fibrina
en corta proporción;

que el genio no es de Dios sagrado emblema,
no señores, no tal:
el genio es un producto del sistema
nervioso cerebral,

y sus creaciones de sin par belleza
sólo están en razón
del fósforo que encierra la cabeza
¡no de la inspiración!

Amor, misterio, bien indefinido,
sentimiento, placer...
¡palabrotas vacías de sentido
y sin razón de ser!...

Gozar es tener siempre electrizada
la médula espinal,
y en sí el placer es nada, o casi nada,
un óxido, una sal.

¡Y aún dirán de la ciencia que es prosaica!

¿Hay nada, vive Dios,
bello como la fórmula algebraica

$$C = \pi r^2 ?$$

¡Todo lo sé! Del mundo los arcanos
ya no son para mí
lo que llama misterios sobrehumanos
el vulgo baladí...

Mas ¡ay! que cuando exclamo satisfecho:
¡todo, todo lo sé!...
siento aquí, en mi interior, dentro mi pecho,
un algo... un no sé qué...

També són característiques les següents:

A MA ESTIMADA

—¿A qui estimes més —li deia—,
a mi o a Nostre Senyor?
I al notar sa confusió
de pler i de goig somreia.
Ella em deia:
—Tu ets ningú;
a Nostre Senyor.
I al veure
que jo la volia creure
me deia a l'orella:
A tu!

¿PER QUÈ SERÀ?

Sis dies Déu empleà
del món en la creació
i al setè va descansar
trobant que el món era bo.

Fa un grapat de milers d'anys
que l'home aqueix món millora,
i viu amb constants afanys,
i no descansa ni una hora;

I encar que bones collites
ha tret del saber en lo camp,
i al mar ha eixamplat les fites
i ha fet fer bondat al llamp,

i ha descobert de sa història
los primitius fonaments,
i a son carro de victòria
hi ha junyit als elements,

i encar que té l'esperança
de més, amb tot i amb això
ni ha descansat, ni descansa,
ni troba encara al món bo.

Aquesta última poesia va ser publicada en lo *Diari Català*, aixís com també la següent:

CANÇÓ NIHILISTA

LO QUE DEIEN UNS FONAMENTS

Ja estic cansat de patir
i d'aguantar sempre pes
per qui no ho sap agrair
ni es recorda mai de res.

Me van fer, amb gran rimbombori
posant la pedra primera,
per aguantar un oratori
que amb son pes me desespera;

Després van alçar al doble
de mes muralles l'altura
per fer un pis per un noble;
¡prou serà sa sepultura!

I ara l'amo, refiant
en què ja sóc prou massís
perquè hi visqui un comerciant,
vol pujar un segon pis.

Després de Déu, la noblesa,
ara van dalt los diners,
i jo aguantant amb firmesa
i vinga pes, i més pes!

Però en queixes lo temps perdo;
sento soroll, l'amo ve...
¡i son pes me falta!... M'esquerdo,
i ¡m'enfoc i l'esfondré!

Però hem dit abans que ni els tomets ni les mateixes poesies soltes són la síntesis de la personalitat d'en Bartrina. La seva vida va ser una febre continuada, i no tenia materialment temps d'escriure lo que concebia. Per tal motiu havia de sentir-se'l quan pujava a la càtedra d'algun ateneu i s'esplaiava a son capritxo. En l'Ateneu Barcelonès va començar a dar una sèrie de conferències sobre «Amèrica precolombiana», i quan havia interessat a tot lo públic que no estava acostumat a sentir tanta brillantor i tanta solidés agermanades, una junta de savis de cartró, que allavors pretenia monopolitzar lo moviment científic de Barcelona, va tapar-li la boca per complaure als elements que no haurien passat per menos que per cremar-lo, si haguessin pogut. Però si no va poder esplaiar-se en l'Ateneu Barcelonès, va venir l'Ateneu Lliure, del que fou un dels fundadors, i en sa càtedra va poder presentar-se tal com era. Lo mateix era anunciar una conferència d'en Bartrina, que omplir-se de gom a gom la sala, i ningú haurà olvidat encara la seva presentació del fonògrafo de l'Edison i del «condensador cantant»; les seves conferències sobre els «Viatges de l'Stanley a l'Àfrica», sobre les «Supervivències de la història», etc., etc. Al veure son èxit, los mateixos «savis» de l'Ateneu Barcelonès degueren arrepenir-se de sa obra, i avergonyits van deixar un lloc que no sabien ocupar, de manera que pot ben assegurar-se que les brillants lucubracions d'en Bartrina en l'Ateneu Lliure van contribuir poderosament a despertar al Barcelonès, i van ser una de les concuses del moviment de què en lo passat any acadèmic ha dat mostres.

En aquelles conferències apareixia completíssima la personalitat d'en Bartrina. Mai s'havia dat compte de que sapigués parlar en públic, i no obstant sos discursos eren més atractius que els de molts que tenen gran fama d'oradors. Parlava sense cap afectació, i tal com li rajava; era moltes vegades deslligat; s'embranchava quasi sempre en divagacions que es separaven del tema; però ho feia d'una manera tan natural; era tan simpàtica sa veu i sa figura; tractava les matèries més profundament científiques amb tanta claretat i tan a l'alcanç de l'auditori, encara que es formés en sa majoria de senyores; les amenitzava amb comparacions i descripcions tan poètiques; ses divagacions eren tan oportunes, que a les dues paraules ja s'havia captat les simpaties de l'auditori, i als pocs pàrrafos no el deixaven sentir los aplausos i els hures. La complicada teoria del fonògrafo, la de la màquina Gramme, o la del telèfono, explicades per ell, eren compreses aixís pels que profunditzaven la ciència com pels que ni rudiments ne tenien.

Però si les conferències i discursos sintetitzen la personalitat d'en Bartrina més que les seves obres, res lo dava a conèixer en tota sa vàlua com la vida íntima. Recordem encara los ratos deleitosos que havien passat escoltant-lo explicar entre quatre amics «Les aventures pòstumes de don Joan Tenorio», o posant en son punt lo bon sentit popular fins en medicina i astronomia per medi dels refranys i adagis. Mai se'ns esborraran de la memòria aquelles escenes, mig sèries, mig grotesques, a què dava lloc quan, a l'acostar-se-li algun d'aquells savis de cartró a què hem al·ludit abans, tractava amb ell algun assumpto sobre el que s'havia ocupat tota sa vida i el deixava amb un pam de nas, donant-li sobre la marxa solucions que mai

havia ni sapigut sospitar. Sempre tindrem a la memòria aquella erudició inverosímil que lo mateix ponderava el vigor del teatro grec, que l'apassionament del drama romàntic; que desentranyava los conceptes més obscurs de Petroni, i endevinava la intenció profunda de les bufonades de Rabelais; que coneixia els poemes sagrats de l'Àsia, i los escrits ascètics-revolucionaris dels pares de l'Església, i que tot ho posava en lo seu verdader punt, sens deixar-se influir per la tradició ni pel convencionalisme. Allí hi havia el verdader Bartrina; allí es veia, en aquell jove imberbe, una verdadera glòria catalana, molt més sòlida que moltes altres que es pregonen a so de bombo i campanilles.

I encara més que en tot això, es veia son valiment en la vida íntima. Nosaltres que ens gloriem de conèixer-la, podem assegurar-ho. Aquella falta d'ambició; aquella rectitud mai desmentida de concepte; aquella candidés quasi infantil al judicar als homes i els fets pel cor i no pel cap; aquella delicadesa de sentiments a l'analitzar les passions pròpies, fan per nosaltres sa pèrdua irreparable. L'amor i l'amistat omplien la seva existència. L'amistat, lo carinyo a la seva família, no els amagava, puix que els sentia i no tenia per què amagar-los. De l'amor no en parlava quasi mai, perquè era son secret, que sols revelava en lo seno de la més íntima confiança. No sabem si ningú més coneix aqueix detall importantíssim de la seva vida; però, sigui com se vulgui, respectant sos desitjos, per lo que a nosaltres toca, amb ell passarà a la tomba.

Tal era en Bartrina. Avui ¡ha mort! ¡Una llàgrima, doncs, que surt del cor, sobre sa tomba, i la seguretat de que mai serà oblidat, és l'únic que podem dar sos amics en aquestos moments supremals!

V. Almirall

La Veu de Catalunya, 5 d'agost de 1880

Pròleg a Perpetuïnes, de Joaquim M. Bartrina, 1907

Cultura i societat, 1985

ENTERRO D'EN BARTRINA

Ales deu del dematí d'ahir va tenir lloc l'enterro del que fou nostre amic i col·laborador, en Joaquim Maria Bartrina.

Darrere del cotxe fúnebre de quatre cavalls, que conduïa el fèretro, hi seguia una llarguíssima comitiva, presidida per lo pare, germà i parents del finat. En la comitiva pot ben dir-se que hi anaven totes les persones conegudes de Barcelona.

Hi havia allí representacions de tots los periòdics i revistes. Dels primers vàrem veure-hi redactors de la *Crònica de Catalunya*,¹⁴ la *Gaceta*, la *Publicidad*, lo *Diario Liberal*, *El Diluvio*, lo *Diari Català*, la *Campana de Gràcia*, *L'Esquella de la Torratxa*, *Lo Nunci*, *El Loro*, *La Marsellesa*, etc., etc. De les segones hi havia vàrios col·laboradors, entre ells quasi tots los de *La Renaixensa*. Hi havia un gran número de socis de l'Ateneu Lliure, presidits per sa junta de govern, vàrios de l'Ateneu Barcelonès, de les associacions d'excursions i altres catalanistes, dels fonents, etc. Hi havia una comissió del Centro de Lectura de Reus, vinguda expressament a Barcelona, i una infinitat de particulars, distingits tots en un ram o altre.

Lo cadàver fou transportat a la parròquia de Betlem, precedint al fèretro la comunitat amb creu alta, lo que dongué lloc a un petit incident en lo portal de la casa mortuòria. Al veure el rector que hi havia allí algunes corones disposades, a més d'altres que adornaven ja sa caixa, va dirigir-se a l'atribulada família i, sense cap mirament, va dir-li «que no es possessin més corones per anar a l'església, que allò eren ximpleries» (textual); i tot lo demés que poden suposar los nostres lectors.

Los portadors de les corones, donant una lliçó a l'intolerant rector, sens replicar una paraula van guardar-les per dipositar-les en lo fèretro, després que hagués sortit de l'església, però no van impedir que tal incident se divulgues, lo que contribuí a que la immensa majoria dels concurrents no entressin a l'església, quedant-se al carrer durant l'ofici en so de protesta. Aquestos són los fruits de les intoleràncies.

Al sortir lo fèretro de la casa mortuòria, duia ja una corona fúnebre del Centro de Lectura de Reus, la dels Catalanistes i la de *La Renaixensa*, que van salvar-se de les ires rectorals perquè estaven clavades en la caixa. Al sortir de l'església van afegir-s'hi una d'*El Diluvio* i la de l'Ateneu Lliure de Catalunya.

La comitiva fúnebre va seguir sa marxa, però a l'arribar a la rambla del Mig, tingué d'aturar-se per col·locar sobre el fèretro les corones que al finat dedicaven la *Gaceta*, la *Campana de Gràcia*, *L'Esquella de la Torratxa* i lo *Diari Català*. Los redactors d'aquest últim havien anat a esperar a la comitiva en la Rambla, en la creència de que no passaria per davant de sa redacció, en lo carrer de Ferran. Al passar lo fèretro per davant de l'Ateneu Barcelonès, vàrios socis d'aquesta corporació van dipositar també una corona.

De la comitiva en formaven part alguns centenars de persones i més de quaranta cotxes.

En lo moment de quedar lo cadàver dipositat en lo ninxo, lo senyor Roca i Roca, en nom de la família va dar les gràcies als assistents en curtes i sentides frases, i va declarar-se terminat l'acte.

No acabarem aquestes ratlles sens subsanar un olvit que vam tenir ahir al fer la biografia d'en Bartrina. A últims de l'any 78, aquest, junt amb lo que firmava dita biografia, havien sol·licitat lo corresponent permís per a la publicació d'un *Diari*

14. Hem regularitzat la grafia de les capçaleres. (N. d'e.)

Català.¹⁵ Allavors no estava encara vigent l'actual llei d'impremta; los permisos dependien de la voluntat dels governants i aquestos no van tenir a bé concedir lo que els demanaven. Gràcies a això en Bartrina no va figurar al davant del primer diari català que s'hauria publicat en Catalunya.

Una altra observació. Tots los diaris de Barcelona, inclòs *El Correo Catalán*, han dedicat algunes ratlles a lamentar la pèrdua que acaben de sofrir les lletres i les ciències catalanes. Sols lo *Diario de Barcelona* ha callat com un mut. No li envegem, ni ho estranyem, puix que quan va publicar aquells llargs articles parlant de «La conspiració del silenci» i del «Fondo dels rèptils», va retratar-se de mà de mestre. No esperàvem menos d'ell.

Sense signatura

La Veu de Catalunya, 6 d'agost de 1880

DIARI D'UN 'TURISTA' EN SUÏSSA (I-XVI)

Ginebra, 4 d'agost

Ja que inesperadament compta avui lo catalanisme amb un periòdic diari, escrit en nostra llengua i que no s'ocupa de política, crec que pot tenir en ell perfectament cabuda lo trasllat de mes notes *diàries* en lo viatge que he emprès a través de la benaurada terra de Suïssa, verdader oasi d'Europa, on lo cos i l'ànima es refan al contemplar la bellesa d'aquesta esplèndida naturalesa i l'estat d'avançament i cultura d'aquestos habitants. Si em permet, doncs, li aniré comunicant mes impressions, escrites sens la més mínima pretensió i deixant al bon sentit dels lectors que corregeixin aquells defectes de forma inherents a tota obra feta de pressa i enmig de l'agitació d'un viatge.

Crec que tot lo que sigui progrés interessa al catalanisme; bo és mirar endarriere per a veure lo que ens han deixat nostres avis digne de conservar-se, però bo és també, i de moment potser més imprescindible, mirar endavant i posar-nos al nivell de les nacions que figuren en primer terme en la via del progrés. Ara bé, entre

15. Almirall s'estimava molt a Bartrina. Més dades a Josep M. Figueres: *El primer diari en llengua catalana*, Diari Català (1879-1881), Barcelona, IEC, 1999, p. 78 i ss. i Josep Pich: *Almirall i el Diari Català (1879-1881)*. Vic, Eumo, 2003, p. 21 i ss.

aquestes, si bé per sa extensió de les més petites, la Suïssa té dret a ocupar un dels llocs més eminents; per això crec que mes notes de viatge poden tenir algun interès i alguna utilitat, majorment avui que l'existència de les associacions d'excursions de Barcelona comencen a introduir lo gust per sortir a recórrer viles i muntanyes i comencen, per lo tant, a fer conèixer, fins a qui no ha sortit mai de la nostra terra, lo molt i molt atrassats que estem en aquest punt.

Fent-lo jo a aquesta introducció, vaig a indicar mon itinerari des d'aquesta ciutat. Ginebra, volta del llac, Lausana, Friburg, Berna, Lucerna, Zuric, Schaffhausen, Constança, llac del mateix nom, Pfäfers, llacs de Walenstadt i de Zuric, de Zug i dels Quatre Cantons, fent entre els dos últims l'obligada ascensió al Rigi, pas de Bruning, llacs de Brienz i Thun, amb lo Giessbach e Interlaken; per Kandersteg i la Gemmi a Leukerbad amb ascensions al Wildstrubel i Balmhorn; vall del Roine, des d'on vaig fer l'excursió a Zermatt i pujada al Monte Rosa, després a Vernayaz, Chamonix i Mont Blanc; i finalment per la Furka creuant d'O. a E. lo cantó dels Grisons, a Coira i baixada per la Via Mala i l'Splügen cap al llac de Como i la Llobardia fins a Milà. Amb un mes, però sens perdre temps, pot fer-se tot aquest viatge sens fatiga i fins amb comoditat, gràcies a les magnífiques vies i medis de comunicació amb què compta aquest país.

Comencem per Ginebra, lo París de Suïssa, com l'anomenen familiarment los turistes per l'animació i riquesa de tota sa part nova i per la il·lustració i esperit avançat de sos habitants. Amb trenta hores escasses se va de Barcelona a Ginebra; s'ha de prendre lo tren de les 5.45 del matí per a no perdre hores i poder aprofitar l'*express* de Lió que surt a les 6 i arriba a quarts d'11 m. a Ginebra. A aquesta hora lo viatge és magnífic, puix l'hermosa i ampla vall del Roine, que es remunta per sa vorera dreta, i les muntanyes d'una i altra banda de la via, les del Jura severes i pelades, les de Saboia cobertes de boscos i verdor, se presenten encara amb los frescos tocs de la llum poc viva del primer sol. Ginebra no es veu quasi fins que es toca, a causa de les moltes corbes i túnels de la via; a l'aproximar-se, es veuen lluir en primer terme les dorades cúpules de l'església russa, que amb son estil característic són com la primera indicació de la llibertat de cultos que regna en la confederació. Al baixar del tren, lo nombre de cotxes i criats que esperen, cada un amb lo nom de sa fonda, eviten al viatger tot retard i tota molèstia, puix si no té elecció feta, pot estar segur de que qualsevol que prengui el deixarà satisfet. Ja se sap efectivament que la Suïssa és la terra de les bones fondes i a Ginebra elles són principalment les qui amb sos edificis monumentals i grandiosos, estenent-se a cada costat del Roine i del llac per la part moderna de la població, li donen, amb los dos magnífics ponts Des Bergues i del Mont Blanc, los espaiosos i ombrejats molls i lo Jardí Anglès, aquest aspecte de ciutat moderna tan agradable i simpàtic al viatger.

Ginebra, no obstant, és ciutat antiga i que jugà gran paper en les guerres religioses produïdes per la Reforma en los segles xvi i xvii. Baluard llavors de l'Europa protestant, socorreguda amb subvencions per los estats que lluitaven contra

Roma, resistí victoriosament a tots los atacs i, després de moltes vicissituds, fins l'any 1814 no entrà en la confederació. Aquest aconteixement l'ha commemorat lo patriotisme dels ginebrins amb un grupo en bronzo nomenat *Monument nacional*, que s'alça davant del Jardí Anglès; per lo demés, en tota la ciutat vella, a despit de les modernes construccions, se veuen estampades les senyals de les antigues lluites i la tètrica fesomia de l'edat mitjana. Carrers estrets i angulosos, rampes i desnivells continus, casals rònecs, fossos i muralles convertits en jardins i una catedral del segle xi, de pur estil romànic, desfigurada més tard, són los rasgos més típics que encara conserva de sa vida antiga; de la moderna, en la que viu i navega a tot vapor, ostenta, a més dels ja dits, lo Museu Rath de pintura i escultura; lo Museu Acadèmic d'Història Natural i d'Arqueologia, en lo que figuraran dintre de poc dos exemplars de la *cabra montesa* indígena de Serra Nevada, remesos per lo president de l'Associació d'Excursions Catalana de Barcelona; l'Ateneu, amb classes, biblioteca i exposició permanent per a l'ensenyança de les belles arts; lo Conservatori de Música; lo Nou Teatre, magnífica obra tot just terminada, que és sens dubte lo millor monument modern de Ginebra; l'església catòlica, la capella russa i lo monument del duc de Brunswick. Com se veu, dominen los edificis destinats directa o indirectament a la instrucció, molts dels quals se deuen a la munificència dels fills de Ginebra. Pàtria de savis, entre els quals, per a no citar-ne d'altres, Rousseau, De Saussure, De Candolle, J. B. Say i Sismondi, i comptant avui entre sos 47 mil habitants més de 80 milionaris, aquest doble fet honra tant a la ciutat com a sos fills.

Després de visitar los edificis i monuments, o abans, segons sos gustos, l'estranger no deu oblidar de remuntar lo moll del Mont Blanc i contemplar, des d'un punt ja marcat, la superba perspectiva d'aquest colós de les muntanyes europees. A la nit, l'espectacle del moll oposat, on hi donen los millors cafès i fondes, i per quins jardins discorre sempre una multitud cosmopolita i elegant, forma també amb los músics ambulants que van d'un cafè a l'altre i los excel·lents concerts del Jardí Anglès, un atractiu poderós i d'animació extraordinària, que arriba a l'encisament si la lluna ve a reflectar sos raigs sobre les tremoloses aigües del Léman.

De dia, a l'estiu, l'animació és poca generalment, perquè tothom treballa i lo moviment d'estrangers no basta a sostenir-la, però a cada punt canvia la decoració; la ciutat se vesteix de festa, corren les músiques pels carrers, o s'organitzen grans comitives i acuden a la ciutat milers de forasters. En cap país com la Suïssa s'ha desenvolupat tant i tan bé l'esperit d'associació; les societats lliures, federals, cantonals o locals s'hi compten a mils abraçant-t'ho tot dintre de l'esfera de sa activitat: estudis, lletres i arts, cant i música, indústria i comerç, religió i beneficència, gimnàstica, tir i educació militar. Aquestes societats s'estenen per tota la Suïssa i estan lligades amb los vincles del patriotisme i de la confraternitat, aixís és que tot sovint unes amb altres se conviden i reuneixen en un lloc determinat, per al qual, sigui Ginebra o un altre, és aquell un dia de festa al que s'associa tota la població. Fa poc va celebrar-se aquí la festa de les societats de socorros mútuos; més de 80 societats estaven representades a més de 3.000 individus, cada una amb sa bandera; quasi al

mateix temps se celebrava en la veïna població de Lausana la festa de les societats de gimnàstica i en Zuric la de les societats corals, i des de que sóc a Suïssa, no hi ha dia que en un diari o altre no llegeixi la relació de semblants festes realitzades en altres punts. A Catalunya, des de la mort del nostre inolvidable Clavé, s'ha perdut la costum d'aquestes magnífiques festes del progrés. Déu vulla que tornen prompte.

Aquesta carta s'ha fet massa llarga; les altres, entrats ja en matèria i exemptes de salvedats, aniran dret a l'assumpte i, per lo tant, com convé als lectors i a mi, seran més curtes.

A.

La Veu de Catalunya, 8 d'agost de 1880

Carta segona¹⁶

Lausana, 5 d'agost de 1880

Volta al llac de Ginebra

Avui dematí, terminada la visita als principals monuments, m'he embarcat per a fer la volta al llac. Al punt de les onze arrencava lo vapor del moll del Jardí Anglès, presentant-se al poc rato la ciutat de Ginebra en magnífica perspectiva, tota voltada de parcs i jardins amb ses superbes o gracioses construccions, residència d'estiu de les famílies riques de la ciutat o d'estrangers distingits atrets per l'amenitat del lloc. Algunes d'aquestes possessions, com la de Rothschild, visible des del llac, són veritables palaus i el viatger que tingui temps no se penedirà de visitar-les, per a lo qual no deixa d'haver-hi facilitats, com li indicaran los guies.

La coberta del vapor, plena de gom a gom, exigeix una mirada d'atenció. S'hi parlen totes les llengües i amb freqüència la catalana; sense cuidar-se ningú de son veí, reserva tothom sa curiositat per a examinar los paisatges que se van presentant a mida que el vapor fa via, les guies se fullegen i juguen les ulleres contínuament. Senyores i noies elegantment vestides; parelles enamorades que fan son viatge de nuvis; grupos de «turistes» amb sos trajos de campanya; famílies completes amb ses criatures i ses cambres i sos innumbrables paquets i maletes; estirats anglesos, lacònics i forts com sempre, alemanys amb ses sempiternes ulleres, francesos e italians en animades converses; tothom va i ve, ningú amaga sa admiració. De vegades s'embarca a bordo algun cantador italià o alguna música o concertista, generalment no vulgars, i ses notes, alegres o melancòliques, suavitzen los cops secs del pistó de la màquina, i barrejades amb la fumera del vapor s'escampen per l'aire sobre les blavenques aigües del llac.

Mentres estem encara en l'estreta llengua que forma al S. O. lo Léman i en quin fondo s'hi troba Ginebra, diguem quatre paraules d'aquest. S'estén en forma de

16. Vegi's la primera en lo número del diumenge passat.

mitja lluna, mida 89 ½ quilòmetres de llarg, d'E. a O., i 15 en lo punt de sa major entrada; sa major profunditat és de 33 ½ metres, amb un promig de 150, i se troba a 371 sobre el nivell del mar. Per son extrem S. E. rep lo Roine, tèrbol i fangós, i per son extrem S. O., sota els ponts de la mateixa Ginebra, lo despedeix, blau, transparent, purificat e impetuós, com si tingués pressa de mostrar sa nova vestidura. Quasi tota sa ribera meridional pertany avui a França (Saboia); la septentrional, en sa major part al cantó de Vaud, i en tota ella se parla francès. És lo més gran dels llacs de Suïssa, de tots los quals se diferencia per son hermós color blau, i, com quasi tots sos 26 companys, és resto de mars de les edats prehistòriques, trobant-se encara cada dia en son fondo nous objectes i vestigis del período lacustre, que van enriquant los museus de Ginebra, Berna, Neuchâtel, etc.

¡Alto! Lo vapor atraca a la primera parada: Bellevue. ¡Quin moviment, però quin ordre! S'amarra, se posa la palanca, surten primer los uns, entren los altres; *en route!*, xiula la màquina, esbateguen les rodes, s'orienta lo rumbo i altre cop en marxa. Tot això pren un minut de temps. Aixís passem Versoix, Coppet, Céligny, Nyon, Rolle, Morges, viles totes polides, rialleres, plenes d'ombra, de frescor i de perfums. També les animen los records històrics: Voltaire, J. J. Rousseau, Lord Byron, Necker, Mad. de Stael, Josep Bonaparte han vingut a cercar sota ses arbredes inspiracions o tranquil·litat.

Passat Morges, tothom se decanta a babord. ¿Què passa? Res, en l'oposada riba de migjorn, les muntanyes de Saboia s'aplanen a primer terme i, per curts instants, deixen veure a l'esgaiada lo Mont Blanc. Mireu-se'l, lo gegant, tot embolcallat de neu! Tothom li envia un saludo d'admiració, mentres, rei i tot com és, humils muntanyes lo tornen a tapar a nostres mirades.

Al punt de les dues s'arriba a Ouchy, estació de parada per a anar a Lausana; però jo he pres passatge fins a Chillon, a fi de recórrer tota la ribera septentrional d'un cop. A cada punt, paral·lels a aquesta, se veuen passar trens, puix un carril enllaça per terra tots los punts en què nosaltres anem tocant.

Al cap d'una hora i mitja som a Chillon, deixant darrere tots aqueixos pobles tan estimats dels anglesos, que n'han fet una espècie de colònia estiuenca: Lutry, Cully, Rivaz, Corsier, Vevey, Clarens i Montreux, quasi en sa totalitat compostos d'*hotels* i *pensions*. De clima dolç, voltats com tots los de la ribera del llac de pintorescos paisatges, ofereixen a més o menos altura sobre d'ell una vista superba sobre els Alps del Valais, en especial sobre la *Dent du Midi* i la *Dent de Morcles*.

¡Chillon! ¿Qui no l'ha vist representat amb ses negrenques torres, ses tètriques muralles emmerletades, son pont mig tapat pels arbres, en los mil i un gravats i pintures que d'ell s'han fet? De dubtosa fetxa, encara que probablement del segle x, tot son aspecte recorda el feudalisme. Vaig baixar als subterranis, habitats un dia per tants presoners, víctimes del fanatisme o de les guerres entre Saboia i els cantons veïns; il·luminats a aquella hora (les quatre de la tarda) per lo sol, lo cor se glaça al pensar les hores, los dies, los anys de mortal angúnia que degueren passar

amarrats a sos massissos pilars tants il·lustres personatges, contemplant a través dels espessos barrots de les reixes aquell cel tan blau i aquelles muntanyes llunyanes que semblen acostar-se-li, encarnació viva de l'aspiració humana envers la llibertat.

Surto; la via fèrrea passa al peu mateix del castell; lo cor se m'eixampla. Estem en lo segle XIX. Dono una volta per los encontorns, miro amb horror aquell munt massís d'insensible pedra, i a les 5.07 hores prenc a Veytaux-Chillon lo tren que, desfent lo camí que acabo de recórrer des d'Ouchy, me deixa a Lausana a les 6.32 hores de la tarda.

Demà parlarem de Lausana.

A.

La Veu de Catalunya, 11 d'agost de 1880

Carta tercera¹⁷

Lausana, 5 d'agost de 1880

Tan bon punt arribat, deixo l'equipatge en l'hotel i me'n vaig a donar la volta a la població, seguint per lo Gran Pont i plaça de la Riponne cap al castell i terrassa, i baixant de seguida al mercat per les escales de la catedral. Aquest cop d'ull general orienta perfectament sobre el tipo i fesomia de la ciutat. Aquí, com a Ginebra, se veu una població antiga i rònega, que, en plena prosperitat, s'estén i hermo-seja aprofitant tots los medis que li ofereixen los avenços científics de nostres temps. Lo Gran Pont, viaducte a doble arcada, és l'obra mestra de l'arquitecte Pichard, que en féu lo llaç d'unió entre la part vella i la part nova de la ciutat i lo punt de partida d'una via quasi horitzontal amb què enclogué a les dues, regularitzant ses accidentacions. En l'esmentada plaça de la Riponne, s'alça la Llotja dels Grans, sever i espaiós edifici, modelo en son gènere. Pujant sempre, s'arriba al Castell episcopal, típica construcció del segle XIII, modernament desfigurada, transformada avui en Casa de la Vila. La vasta esplanada o *terrasse* que té al costat determina lo punt culminant de la població i allí, per lo tant, vaig aturar-me. Lo panorama, vist a mitja llum i desapareixent gradualment baix les ombres del crepuscul, té algo de vaporós e indefinible: los últims raigs del sol que brillen encara per detràs dels llunyans Alps de Saboia se van esmorteint i la ciutat, apilonada als peus de la negra torre del Castell, pareix que s'enfonsi poc a poc en les plácides aigües del llac, que besen silencioses les colines en què s'assenta.

Al retirar-me, s'havien ja encès los fanals i a sa escassa llum poguí contemplar, sols de part de fora, la massa imponent de la catedral, de pur estil gòtic i, segons

17. Vegi's lo número d'ahir. En la carta segona los caixistes van equivocar un número que anem a rectificar. Al parlar del llac Léman, posaren que sa profunditat màxima és de 33 ½ metres, en lloc de 334, que és la que realment té.

se diu, la millor de Suïssa. Falta acabar la torre i s'estan terminant, baix los planos i fins fa poc baix la direcció del cèlebre Viollet-le-Duc, les reparacions exigides per haver fet moviment la volta. Estava tancada la porta i deguí resignar-me a no visitar l'interior. Vaig baixar, doncs, per los 164 graons que condueixen al mercat, formant per sobre, per sota i a través de les cases un passadís tortuós, esquifit i més propi d'un paller que d'una catedral.

Havia passat una hora i mitja i en l'hotel Gibbon m'esperava lo dinar. Un estudiant de medicina, que venia de Château d'Oex, fou mon company de taula i em donà curiosos datos sobre la ciutat i lo cantó de què és capital. Compta aquesta avui amb més de 30.000 ànimes i lo cantó de Vaud, lo tercer de la Confederació per sa població, amb 235.000 poc més o menos, parlant quasi tots francès i professant lo culto protestant. Per sa bellesa i fertilitat, que tenen sempre verds los prats i jardins que el cobreixen, ha merescut lo cantó de Vaud lo sobrenom de «Jardí de la Suïssa» i per això i per la suavitat de son clima n'han fet los estrangers sa residència predilecta. La cria de bestiar és importantíssima, com també lo cultiu de la vinya, essent renombrats los vins blancs d'Yvorne i de Lavaux; la indústria, menos desenvolupada, és una simple sucursal de la de Ginebra. Lo que caracteritza a Lausana i al cantó de Vaud és lo gran nombre de col·legis, *pensions* i establiments d'ensenyança, en sa major part particulars, que acrediten sa il·lustració i en los que s'hi educa gran part del planter de mestres i mestres¹⁸ (*institutrices*) que proporciona la Suïssa a les famílies riques de tota Europa. Això precisament és lo que no pot veure l'estranger en sa ràpida visita: la biblioteca amb sos 60.000 volums, l'acadèmia, los museus de pintures i d'història natural, l'escola de cegos, la presó, modelo d'organització penitenciària (si fa o no fa com la de Barcelona), etc., etc. Aquest últim parèntesis me mou a idees tristes; anem a dormir.

6 d'agost de 1880

Qui songe à voyager doit... des l'aube se lever; amb això al punt de les cinc ja estava en peu. Abans de sortir de l'hotel vaig donar una mirada al jardinet de detrás, on lo cèlebre historiador anglès Gibbon escrigué sa magnífica *History of the decay and fall of the roman empire*; lo propietari el conserva en l'estat en què estava quan l'ocupava aquell eminent escriptor (1787). Mon projecte era fer una bona passejada pel Montbenon i luego al Ligual, ambdós punts de vista renombrats, però la pluja que amenaçava esclatà a mig camí i no vaig anar a aquest últim punt. Lo primer és un magnífic jardí o, per millor dir, una vastíssima plataforma plena de flors, d'ombra i de passeigs, i l'altre un indret enmig d'un frondíssim bosc; aquell serveix, segons convé, de passeig, de glacis per a fer l'exercici, de punt de reunió per a les assemblees populars; aquest sols d'esbarjo, i d'un altre, en dies clars, se disfruta una vista preciosa; avui sols del Montbenon i encara a mitges he pogut fer-

18. A l'original, «mestres i mestras»; en normalitzar-ho, és el mateix mot.

me càrrec de sa magnificència. Lo temps és lo gran enemic del turista a Suïssa i aquí de poc serveixen los baròmetros i termòmetros, perquè en les muntanyes les tempestats se formen amb una rapidesa increïble i, com moltes vegades sols se va a un lloc per la vista que té, encara que faci bo en lo punt on un se troba, si l'horitzont que cerca està tapat, l'excursió resulta esguerrada.

Prenem, doncs, un bocí i anem cap a Friburg. Lo tren surt a les 10.02 hores i, per un malentès del cotxero, tinc ocasió d'experimentar la bona organització dels ferrocarrils suïssos. Arribat a l'estació, tancat ja lo despatx de bitllets i a punt de sortir lo tren, passo per tant a l'andén, pujo al cotxe en lo moment d'arrencar sens perdre temps en obrir i tancar la portella, puix lo vagó té la forma americana amb plataforma davant i detràs, com los tramvies, i amb tota tranquil·litat, en marxa ja, prenc luego lo bitllet i col·loco en les xarxes i ganxos tot mon petit equipatge de mà. Com la pluja no permet fer-se càrrec dels paisatges que atavessem, diguem quatre paraules sobre aquest últim. Regla general: al viatjar per Suïssa, procuri's portar tot l'equipatge de mà o a sobre, encara que sigui amb cinc o sis bultos disseminats; si no es pot prescindir d'una maleta, tingui's sempre compte d'expedir-la anticipadament per carril o diligència *gare restante*, sempre que s'hagi d'anar a peu *per montes et colles*. Això té la ventatja immensa, primer, de no tenir-se que esperar mai a l'arribar a les estacions i, segon, d'evitar-se molt gasto, puix en Suïssa, poble eminentment democràtic, aixís com hi ha tota mena de facilitats per a col·locar en los cotxes de les tres classes l'equipatge de mà, que és lo de la gent pobra, i per lo tant resulta gratis, per l'equipatge gros i feixuc, que en general és lo de la gent rica, no es concedeix cap excés, considerant també que, al revés de l'altre, exigeix magatzems, empleats, responsabilitat, etc. No per això resulta més car l'equipatge que a França i Espanya, per exemple, on se concedeixen francs 30 quilòmetros al pasatger, puix en tercera classe lo preu per persona i per quilòmetro és sols de poc més de cinc cèntims de franc, contra sis i pico que es paga en aquells països. Aixís, doncs, qui no porta grans maletes viatja encara més barato que allà.

Són les 12.20 hores i arribem a Friburg; demà en parlarem.

A.

La Veu de Catalunya, 12 d'agost de 1880

Carta quarta

Friburg, 8 d'agost de 1880

Mentres plou i se m'eixuga la roba, desembrassem-nos de datos estadístics; aixís estarem disposats a aprofitar lliurement la visita a la ciutat, si, com la pujada del baròmetro m'indica, lo temps canvia i les dóna en bo.

Friburg o, com diuen en alemany, *Freiburg* ('castell lliure') compta avui per avui amb 11.000 habitants i és la capital de son cantó, que, dintre d'una superfície de 1.669 quilòmetros que drets ne compta 100.000 més, en sa immensa majoria

catòlics. Com instrucció, és dels cantons més atrassats. En quant a llengua, se parla francès en la part meridional, frontera amb lo cantó de Vaud, i alemany en la septentrional, frontera amb lo de Berna; aixís mateix en la ciutat, la part baixa o vella parla alemany, la nova o alta francès. No obstant, lo francès va guanyant terreno i ha esdevingut la llengua oficial del cantó. Sa indústria és del tot agrícola, limitant-se a la cria de bestiar, essent lo de banya i lo cavallar los més apreciats de tota la Suïssa, amb única excepció potser de l'Oberland ('terra alta') bernès. Fou fundada la vila en 1175, abans de la de Berna mateix, i jugà en la història de Suïssa molt poc paper relativament, fins la cèlebre lliga del *Sonderbund*, que en 1847, apoiada per l'antiga aristocràcia, lo papa i Metternich, volgué novament introduir los jesuïtes i ofegar l'esperit liberal cada vegada més insistent; la qüestió es ventilà per la força de les armes. Los set cantons separatistes (Uri, Unterwalden, Zug, Valais, Lucerna, Schwyz i Friburg) reuniren 40.000 homes amb 74 canons i els 13 ½ restants, exceptuats los de Neuchâtel i la meitat del d'Appenzell, que és catòlic, 99.000 homes amb 172 canons; los liberals, dirigits per l'eminent general Dufour, guanyaren; s'expulsaren altra volta i definitivament los jesuïtes i es donà la Constitució de 1848, que transformà l'antiga confederació de cantons quasi sobers en un verdader Estat federal, centralitzant amb complet acert i a gust de tothom (segons ho demostren la pau i prosperitat que des de llavors regnen) los principals serveis, com són: l'exèrcit, les aduanes, les vies de comunicació (carrils, carreteres, correus i telègrafs), la moneda, les contribucions i la legislació industrial i mercantil.

Revenous à nos moutons, és a dir, tornem a nostra tasca de turista i contem lo que hem vist en la ràpida visita feta a la vila. Fins allà a les quatre no para de ploure; prenc lo *Baedeker* i al carrer. La primera visita és al col·legi que fou dels jesuïtes i al gran seminari, edificis grans i situats en la part alta de la vila, però poc interessants; atravesso luego aquesta, d'aspecte ja molt menos alegre que Ginebra i Lausana, plena de pujades i baixades i empedrada amb punxeguts palets, pitjors encara que els empedrats de Barcelona; passo per la plaça on s'alcen lo til·lo de Morat, que una bonica tradició patriòtica fa remuntar a l'època de dita batalla (1476), i l'estàtua del pare Girard, fundador de col·legis i hospicis, universalment estimat, i em deturo finalment davant de la catedral o església de Sant Nicolau. És de pur estil gòtic (segle xv), produint bellíssim efecte la fatxada i la torre, de 86 metres d'alt; com l'interior no té gran cosa de notable, fora de l'orga, que fins al vespre no toca, me contento amb admirar la magnífica portada i pujo los interminables graons de la torre, trobant a l'últim replà al campaner, advertit des de baix de ma pujada. Amb molta amabilitat m'ensenya primer lo gran quarto de campanes i després pugem uns quants graons més i contemplo a mos peus la ciutat, rodejada per tots cantons del riu Sarine; los boscos i prats que cobreixen ses immediacions i les muntanyes que invariablement limiten sempre l'horitzont en qualsevol punt de Suïssa. Vista preciosa; los verds se destaquen frescos i brillants per la doble influència de la pluja del matí i del sol, que al fi s'ha deixat veure; no arriba la més

mínima remor fins aquí dalt. Començo una conversa amb lo campaner, li pregunto son nom i, al sentir-lo —nom espanyol—, li dic tot admirat:

—Efectivament —respon—; mos antepassats abandonaren l'Espanya, sa pàtria, a causa de les persecucions religioses i després de passar alguns anys en Alemanya vingueren a establir-se aquí.

Giro full; li pregunto lo nom de vèrios poblets que es veuen i em faig senyalar la ruta que vull seguir per a tornar a l'*hotel*; després li dono una propina, nos estrenyem les mans i ell se queda a dalt i jo em torno a ficar en l'espècie de canonada en espiral que forma l'escala dintre de les massisses muralles del campanar.

Segueixo cap al Gran Pont penjant, obra magnífica i atrevidíssima, de 266 metres de llarg i 51 d'elevació sobre lo Sarine; al passar los cotxes, i fins les persones soles, se balanceja amb tal majestat que un se sent com atret per l'abisme que té sota; des del centre del pont aconsello donar una mirada al fondo del riu, amb ses vores cobertes d'arbres i de cases negres i malcarades. En dos minuts es passa a l'altra banda; abans de fer aquest pont s'hi estava una hora. Més amunt hi ha lo Gottéron, que té 227 metres de llarg i 93 d'alt sobre lo riu, amb hermosa vista sobre la vall del mateix nom, tota coberta de fàbriques. L'atravesso i segueixo lo camí, en quina primera revolta s'alça un Sant Crist (això em recorda nostres creus de terme), fins a un punt de vista verament preciós sobre lo Sarine, de la que certament en aquest punt podria dir-se que:

*«...sierpe es de plata,
Que entre los bosques se quiebra»*

i sobre la llunyana i angulosa muntanya del Moleson (2.005 metres), lo Rigi de la Suïssa occidental. D'aquí a la capella de Loreto, d'on se domina magníficament tota la vila; la baixada fins al pont de pedra que atravessa lo riu i l'entrada per la plaça de l'Arsenal i pujada cap a l'Hotel de Vila, és de lo més típic que he vist; un sembla que es trobi tres segles endarrere.

Són dos quarts de set; arribo a l'hotel i sopo o dino en una esgarrapada; més o menos tothom fa lo mateix; volem anar a sentir l'orga, que es toca a entrada de fosc. A l'entrar a la catedral han començat ja; estan tocant l'«Ave Maria» de Schubert. Tothom escolta; les notes s'estenen per l'ampla nau amb majestat infinita; no obstant, la impressió no arriba a la de la «Salve» de Montserrat. Lo bitllet que he pres en l'hotel i que em costa un franc porta invenciblement mes idees més cap al teatro que cap a església. Efectivament; estan tocant ara la simfonia de «Guillermo»; la veritat, això, a Suïssa com a Espanya com pertot arreu, me repugna. *A Dios lo que es de Dios*. L'orga, no obstant, és digna de sa fama europea i l'organista és un artista consumat.

Aquí teniu mes impressions de Friburg.

A.

La Veu de Catalunya, 17 d'agost de 1880

Carta quinta

Berna, 10 d'agost de 1880

Surto de Friburg a les 5.10 del matí. Lo temps és dolent altra volta; no plou, però està núvol i el baròmetre baixa. Al poc rato passem lo gran pont de ferro de lo Sarine, de 386 metros de llarg per 78 d'alt sobre el riu. Lo pas per la gent de peu se troba sota la via; després prats, boscos, túnels, un viaducto, muntanyes; total, res de notable. Fa fred i un to gris i aplomat ho embolcalla tot amb trista uniformitat. En les estacions dels quatre o cinc pobles que a travéssem a penes s'hi veu mitja dotzena de persones, tots abrigats i amb lo nas mig glaçat. I en *La Veü de Catalunya* que tinc a les mans lleigeixo que a València ha arribat lo termòmetro la setmana passada fins a 44° centígrados! ¡Quantes coses explica aquesta diferència de temperatura!

Mes deixem-nos de filosofies que hem arribat ja a Berna; són les 6.50 del matí i lo primer de tot és anar a l'*hotel*, rentar-se i esmorzar. Escolleixo lo *Bernerhof* ('fonda de Berna') i demano un quarto de darrere, que cau al riu i dóna vista a les muntanyes. Al cap d'una hora estic a punt; lo dia s'alça i emprenc la passejada de reglament.

Començo per la *Kleine Schanze*, o sigui lo petit reducte, bonic punt de vista, quan fa bo. Ara per ara sols permet enfilar una de les dues corbes del riu Aare, que volta la ciutat exactament com lo Sarine volta Friburg, i apreciar la situació general de Berna i lo rialler aspecte de sa extensa plana. Los Alps fan com les 11.000 verges d'aquell quadro: estan detràs de la nuvolada. Tornem, doncs, cap a dins de la ciutat, amb les ulleres penjades a l'esquena, lo *Baedeker* sota el braç i lo paraigües a la mà. Anem a fer lo badoc com tants i tants altres que, varietat infinita del gènere *jueu errant*, espècie *turista*, com jo mateix, i amb trajos més o menos estranys, segons sa procedència, segueixen carrers i carrerons encantant-se per tot, amb inquebrantable perseverància, digna de millor sort.

A travéssem primer la vila de llarg a llarg seguint son carrer principal des de l'*Ober Thor* ('porta superior'), guardada per dos grans óssos de pedra, fins al *Nydeck-Brücke* ('pont de la Nydeck'). Aquest carrer, que porta diferents noms (*Spietalgasse*, etc.), és lo centre de l'activitat de Berna i típic en extrem, puix a cada costat s'alcen les cases sobre unes voltes, d'igual aspecte que les dels *encants* de Barcelona, animant-ne en lo centre la perspectiva innumerables fonts, algunes de mèrit, unides per reguerons oberts en l'empedrat. Les marmanyeres formen dos rengles a lo llarg, soplujant-se, si plou, dessota les voltes i rentant les verdures al mig del carrer, com hi renten també les criades ses casseroles e hi buiden los mosos dels magatzems les aigües brutes; escena molt animada, sí, però molt casolana. És, com si diguéssim, la Boqueria trasladada al carrer de Ferran; la cuina a la sala de rebre.

Per lo demés, lo carrer, amb ses torres, ses cases de grans teulades inclinades i les senyes immenses de ses botigues de totes classes, des de la més aristocràtica

a la més humil, té caràcter i, si no agrada, sorprèn per sa novetat. Los principals edificis o hi donen o n'estan poc lluny. Aixís, fent petites marrades, poden anar-se visitant al pas l'església catòlica (gòtica) i la casa de la vila, amb sa bonica fatxada i escala restaurades en 1868 (estil venecià), a l'esquerra, fins al pont que s'atravessa per veure lo fosso dels óssos, armes parlants de Berna. Al tornar pot agafar-se lo carrer paral·lelo que arrenca del mateix punt a l'esquerra, i visitar successivament la catedral, gòtica també, no acabada com tantes i tantes, amb sa magnífica portada i sa balustrada riquíssima; la plataforma, ombrívol jardí sobre l'Aare, preciosa vista quan fa bon sol; les estàtues eqüestres de Rodoff d'Erlanch i de Bertold de Zähringen, fundador aquest i hèroes tots dos de Berna; lo Museu d'Història Natural i Antiguitats, qual visita vaig deixar per la tarda, i per fi l'elegantíssim Palau Federal, de pedra picada i estil florentí, on se reuneixen lo Consell dels Estats i lo Consell Nacional, i en quin pis superior hi ha un petit museu de pintura i escultura, amb molts paisatges alpestrs dels millors pintors suïssos.

A la tarda, per ésser dissabte, de tres a cinc l'entrada al museu era lliure; vaig aprofitar-ho, no sols per veure lo museu sinó la gent que hi anava. Bastants jove-nets i, sobretot, bastantes senyores i noies recorrien les sales; ¿succeiria lo mateix a Barcelona si s'establissin iguals facilitats per visitar, per exemple, lo Museu d'Història Natural de la Universitat i lo de l'Escola de Belles Arts? Tot és relatiu, i lo dia que el públic vegi que nostres corporacions donen la deguda importància als museus i els cuiden e instal·len com correspon, aquell dia això li cridarà l'atenció, despertará sa curiositat i, a força de veure i comparar, adquirirà idees i millorarà son gust, avançant un pas més en lo camí de la civilització.

Lo Museu de Berna és notable; tots los animals de Suïssa hi figuren, com també totes les pedres i minerals que es troben en ses muntanyes. En lo centre d'una de les sales dels baixos s'hi veu un magnífic grup de cristalls de topazi fumat, alguns de més de 100 quilogramos de pes, procedents del *Tiefengletscher* ('congesta dels sots'), on en 1868 un professor de la Universitat de Berna que explotava l'encontrada amb vèrios alumns hi descobrí una caverna, de la que des de llavors s'han extret més de 300 quintars de cristalls. Vaig notar-hi també varis exemplars de galenes i ferros de nostra península i dos o tres de marbre de nostre Principat, del que no se'n troba ni un en lo Museu de Madrid. Lo Museu Arqueològic conté, entre altres objectes importants, una preciosa col·lecció de tapisseries que formava part de l'immens botí que feren los suïssos al derrotar a Carles lo Temerari, duc de Borgonya, en Grandson i Morat (1476).

Un altre museu particular se troba en Berna, riquíssima col·lecció de quadros, d'estàtues, de tapisos, d'armes, de monedes, etc., obra d'artistes nacionals o referents a la història de Suïssa; però lo propietari Mr. Bürky, que la tenia sempre oberta als estrangers, acaba de morir i la casa està avui tancada en senyal de dol.

Surto del museu poc abans de les cinc, hora de tancar, a fi de veure la curiosa torre del rellotge que es troba a pocs passos en lo gran carrer de què abans havem

parlat. Gran nombre de curiosos, estrangers quasi tots, esperen que es posin en moviment les figures del grotesc grupo que l'adorna (un vell, un gall i una munió de petits óssos); a cada hora es repeteix la funció.

En la plaça del Graner (*Kornhausplatz*) hi ha la cèlebre font de l'Ogro o *menjacriatures* (*Kindlifresser-Brunnen*), també adornada amb un batalló d'óssos. Aquestos en Berna se troben pertot, puix, com hem dit, són ses armes parlants, en memòria de l'origen de la ciutat, fundada per Bertold de Zähringen en lo lloc on estigué a punt de perdre la vida en les urpes d'un ós, anant a caçar.

Com lo dia s'ha aclarit baixo cap al riu, que atravesso per un petit pont, i pujo al *Schanzli*, punt de vista famós, en lo qual, com en quasi tots a Suïssa, s'ha fet possible, agradable i atractiva l'estada, vestint-lo de tota classe de comoditats. Magnífica sombra, bon cafè, excel·lent restaurant, tendes de joguines i objectes de fusta treballada, un bonic teatro d'estiu, esmerat servei per eixerides noies vestint lo bonic trajo del cantó (faldilles i giponet negre, mànega blanca i estufada fins al colze, cadenetes de plata o metall blanc per sota l'aixella i gran llaç de puntes i vellut negre al cap): tals són les que es troben en lo *Schanzli*. La vista, preciosa; entre mi i Berna passa l'Aare, quines vores, exuberants de verdor, formen com lo pedestal de la ciutat; a l'altra banda d'aquesta, sa planura immensa, la més gran de Suïssa, tota coberta de prats i boscos; en lo fondo, les primeres estribacions dels Alps, encara vestides d'avets fins al cim, i per sobre d'elles, la ratlla graciosa, nua i enlluernadora de l'Oberland, vermellejant com nimfa sorpresa a l'inesperat bes del sol ponent. Poc a poc la boira que s'alça del riu va tapant tota la ciutat i s'apareix aquesta com vista a través de les aigües verdoses d'un llac fantàstic. Més tard les ombres creixen i sols les esvaeix dèbilment l'esmoreït resplendor de la il·luminació dels carrers, tallat aquí i allà per les negres torres i campanars que sobre les cases sobresurten.

Torno a l'hotel pel pont del carril de ferro i amb pas per cotxes i peatons sota de la via, com lo de Friburg, però més petit, puix té tant de llarg com d'elevació sobre lo nivell del riu i ses dimensions no passen gaire de la meitat d'aquell.

Abans de cloure la carta i tancar la maleta m'adono de que, atrafegat per una llarga caminada, no he donat cap dato sobre Berna, amb tot i ésser la capital de la Confederació. Diguem-ne, doncs, lo més interessant.

Lo cantó de Berna, que ocupa lo centre geogràfic de la Suïssa, és lo primer per sa població (506.000 habitants, dels que la capital ne compta 36.000) i lo segon per sa extensió (6.889 quilòmetros quadrats). Predomina lo culto protestant i la llengua alemanya, si bé que es parla francès i es professa també lo catolicisme. Indústria poca: la cria de bestiar, la fabricació de formatges, etc. dominen; no obstant, en Berna es fan bons instruments de precisió, i a Brienz, Meiringen, Thun, Interlaken, etc., floreix lo treballat d'objectes de fusta. La instrucció pública està molt desenvolupada i la immensa afluència d'estrangers ha generalitzat entre els habitants certa servicialitat de bona mena, que no obstant en l'Oberland arriba algunes vegades a fatigar.

Aquí seria ocasió de dir alguna cosa sobre l'organització política de què és centre Berna, mes recordo que fa temps van aparèixer sobre aquest punt uns magnífics articles en lo *Diari Català* i, aixís, lo millor per mi i per als lectors és referir-los a dit estudi, que és complet i exactíssim.

A.

La Veu de Catalunya, 19 d'agost de 1880

Carta sexta

Lucerna, 12 d'agost de 1880

Verament estic de desgràcia: a la sortida de Berna (6 h 40 m) plou furiosament; me resigno, doncs, a perdre la vista de l'Entlebuch i de l'Emmental, valls preciosos que atravessa la línia de Langnau, oberta fa 5 anys entre Berna i Lucerna. Lo tren és directe, de modo que a Gümligen, segona estació, on se bifurca la via enviant un ramal fins a Thun, sols fem un minut de parada. La vista de Berna i dels Alps a la dreta del tren, completament tapada.

Lo tren segueix sa marxa; quan afluixa la pluja, trec lo cap a la portella. Anem seguint lo curs de l'Ilfis i de l'Emme, que més amunt de Soleure penetra per la dreta en l'Aare, i tots los petits afluents d'aquestos dos rius, que pròpiament sols ne formen un amb una doble ondulació d'E. (Lucerna) a O. (Berna), determinen a dreta i esquerra una sèrie de petites valls, que anem tallant i enfilant ràpidament, totes cobertes de boira i amarades d'aigua. Les cases d'aquestes valls, netes, alegres i gracioses, són lo tipo del *chalet* suís; lo poble que les habita, treballador, enginyós i fort, dóna a Suïssa los millors fusters, los millors lluitadors i los millors formatges. La prosperitat és gran i tradicional la jovialitat.

Entre Trubschachen i Wiggen hi ha la frontera dels dos cantons de Berna i Lucerna. Diguem quatre coses d'aquest mentres lo tren corre i los núvols esbraven sa ràbia omplint-nos d'*spleen*.

Lo cantó de Lucerna (*Luzern*) té 1.501 quilòmetres quadrats i 132.000 habitants, dels quals sols 4.000 són protestants i tots los altres catòlics; la llengua única que es parla és alemanya. Cria de bestiar i fabricació de formatge com en los dos cantons precedents; poca indústria, agricultura ben desenvolupada, instrucció regular. La capital té 15.000 habitants i deriva son nom probablement del faro o llanterna (*Lucerna*) que antigament existia en la «torre de l'aigua», on se guarda avui l'arxiu de la ciutat. Reguen les fèrtils planes d'aquest cantó lo Rems, l'Entle i l'Emme, formant enmig d'ell grandiosos panorames los llacs dels Quatre Cantons i de Zug i los salvatges contraforts dels Alps, que amb sos espessos i centenaris boscos cobreixen la quinta part de son territori. Lo mateix que Zuric, espera Lucerna grans ventatges de l'acabament de la línia del Sant Gotard, que l'ha d'unir amb lo Ticino i li obrirà lo trànsit importantíssim d'Itàlia.

Arribem a Lucerna a l'hora reglamentària, les 10.12 m; ha parat de ploure i, com és diumenge, me'n vaig corrent a la catedral, quines dues torres punxegudes destaquen airoses frente per frente de l'estació, a l'altra banda del llac. Deixo los trastos en lo *Luzernerhof*, que és lo més pròxim a l'església, i entro en aquesta poc abans de dos quarts d'onze.

Hi ha ofici i estan predicant en alemany; lo predicador, des de la trona, que per cert és una obra mestra de talla, vocifera com un energúmeno, altra cosa que em repugna, tant en un poble del cor de nostra muntanya com en la il·lustrada capital d'un cantó de Suïssa. L'església està situada sobre una petita eminència i l'interior, ple de gent, atrau en tots conceptes; l'arquitectura (s. XVII) presenta un conjunt elegant i desembrassat, amb sobrietat d'adornos. La concurrència, en dos grups d'homes i dones, sentada en bancs fixos i no en cadires com en nostres esglésies, per l'ordre i silenci de son continent més sembla un batalló de tropa subjecte a severa disciplina que un conjunt abigarrat de fidels i de curiosos procedents de totes les parts del món. Acabat lo sermó, segueix l'ofici i l'orga deixa sentir ses notes harmonioses; és magnífica i la música ben apropiada; això m'estalvia lo mal rato d'anar-la a sentir al vespre pagant com si es tractés d'un concert de teatro.

Prop de l'església hi ha lo cementiri, rectàngul rodejat de voltes per sos quatre costats i obert sempre al públic. Hi ha alguns panteons notables, però no es pot comparar ni de lluny amb lo de Barcelona. És, sí, més desembrassat i menos tètric; lo centre està convertit en un florit jardí i les tombes s'alcen poc de terra, animant-lo quasi sempre les rialles innocents de les criatures que hi vénen a jugar alegrement. «Cada terra fa sa guerra».

A sobre de l'església, passat lo cementiri, punt de vista preciós sobre lo llac i los Alps: lo Rigi a l'esquerra i lo Pilatus a la dreta se destaquen perfectament; als altres, la boira els tapa.

Són quarts de dotze i me'n vaig a esmorzar; lo moll del Schweizerhof, davant de l'església, va ple de «senyoriu»; sembla la rambla de les Flors a aquesta hora.

Acabat d'esmorzar, faig l'itinerari per a la tarda: primer al correu, a veure si tinc cartes, per lo segon pont, *Kapellbrücke*, puix lo primer ja l'he passat anant a la catedral, lo *Mühlenbrücke*, lo Diorama, lo Museu Stanffer, lo celebèrrim Lleó, lo Rellu i lo *Gletschergarten* ('jardí de les congestes').

En lo correu, magníficament embalat, me crida l'atenció una cosa, i és lo gran número de noies empleades, parlant totes el francès i alemany, moltes italià i sense patir-ne en res lo servei, les administracions de correus, telègrafos i diligències i la hisenda federal d'una part i de l'altra les interessades, hi troben un profit real, puix que, pagant aquelles menos, guanyen aquestes més. I com aquí tot són facilitats, per a lo que representa avançament i augment de riquesa, suposem que es planta un nou hotel en un lloc qualsevol, com si diguéssim p. e. a Vallvidrera, i que l'amo vol establir-hi correu i telègrafo. Se posa d'acord amb l'administració per a la instal·lació d'ambdós serveis, lo que pren molt poc temps i cap expedient. Generalment una noia és l'encarregada de l'oficina, que sols està oberta durant la temporada, i

amb poc que li pagui lo govern (cinquanta francs, v. g., puix lo tipo és variable, com se comprèn); amb la vida i estada franques que li proporciona l'amo i amb les estrenes dels viatgers, encara avança quartos per l'hivern, obtenint aixís l'Estat una millora efectiva a molt poc preu. Per lo demés, lo servei de correus i telègrafos està perfectament organitzat i l'Estat hi ha aplicat fins ara quasi tot lo que produeix cada any. Per a fer-se càrrec de sa importància, aquí van alguns datos estadístics corresponents a 1875: 68.075.000 cartes i 65.000.000 diaris e impresos, que produïren al tresor federal 14.592.000 francs, i 2.897.000 *partes* telegràfics, que produïren 2.058.000 francs.

Observo amb por que les cartes s'allarguen i temo que fatiguin al lector.

Suprimim, doncs, digressions i anem a l'assumpto.

Lo *Kapellbrücke*, pont en ratlla obliqua, amb sostre de fusta adornat amb 154 quadros, de valor arqueològic però de mèrit nul·lo; l'església dels jesuïtes, sense cap importància, amb l'estil carregat propi de tots los edificis de l'ordre; l'Arsenal, notable entre altres coses per les dos banderes turques preses en la batalla de Lepant per fills de Lucerna; lo *Mühlenbrücke*, quart pont sobre lo Rems, antic també i amb 36 quadros per l'estil del segon; lo Rellen, que representa la Suïssa primitiva, a l'escala de 8 centímetros per quilòmetro; lo Diorama, gran càmara obscura, en què los que han tingut mal temps en lo Rigi se consolen veient fidelment representat lo panorama d'aquella muntanya i del Pilatus, i lo Museu Stanffer, col·lecció d'animals dels Alps dissecats, notable no sols per lo número sinó per los grups animats amb què els presenta i que fa veure les escenes que entre ells passen en les soletats de les muntanyes.

Lo Lleó mereix per si sol una visita a Lucerna; jo no he vist obra que més m'hagi impressionat. La idea, l'execució, lo lloc, la memòria del fet, lo nom de l'escultor, tot hi contribueix; impossible és en obra artística unir més senzillés a més elevació, més intenció a més claretat, més sentiment a més virilitat. Se vol honrar lo valor i la fidelitat de la guàrdia suïssa, que es deixà sacrificar tota entera en 1792 a París abans que faltar al jurament prestat a Lluís XVI. Thorvaldsen dóna la idea que executa després un suís: un lleó ajagut a l'entrada d'una gruta, mort atravesat per una llança rompuda, protegint encara amb una de ses potes l'escut real de França. D'expressió i posició magnífica, lo lleó està esculpit en una paret de roca viva perfectament vertical, amb una inscripció commemorativa sobre de la gruta. Les dimensions d'aquesta són de 8 i mig metros d'alt per 14 de llarg. Eures i saules formen lo coronament de la roca i un estany d'aigua viva son basament, augmentant aquells amb ses ombres i aquest amb sa remor la profunditat de la impressió; ja-mai s'ha aliat millor la naturalesa a l'art.

Al costat del monument se troba lo jardí de les congestes u Olla dels Gegants, com se'n diu en geologia, descobert des de 1872 a 1875 i contenint fins a 9 d'aqueixes olles amb ses tapadores, restos de les tres èpoques del mar de la terra ferma i dels *glaciers*. És curiosíssim i de gran importància per a l'estudi de la geologia i prehistòria de Suïssa. Una col·lecció d'objectes retirats de les habitacions lacustres

del llac de Baldegg en 1873, completen lo conjunt; al costat, en un quiosco, hi ha lo Rellen de Suïssa, de què abans havem parlat.

Quan torno, ja és fosc; les botigues ostenten en sos esplendents aparadors magnífiques fotografies i gravats, pianos, joieria, trajos, obres esculpides en fusta, entre les que predominen les reproduccions més o menos artístiques del Lleó, llibres i mapes, etc., etc. No obstant, cap botiga està oberta per ésser diumenge.

Són les 8 quan me poso a dinar; estic rebentat i no tinc delit de tornar a sortir. Pujo al quarto i quedo meravellat de la magnífica vista que es domina: lo cel està net i matisat d'estrelles; la lluna s'alça poc a poc per detrás del Pilatus. La música toca en lo passeig prop de l'hotel i, mentres la gent va amunt i avall, jo estenc la mirada fins a Espanya i penso en lo que som i en lo que podríem ésser.

A.

La Veu de Catalunya, 21 d'agost de 1880

Carta sèptima

Zuric, 9 d'agost de 1880

Al fi, lo sol brilla i no es veu un núvol ¡Quant m'ha costat aquest dematí de renunciar a pujar lo Rigi i a donar la volta al llac dels Quatre Cantons! Se necessitava certament força de voluntat per a no alterar mon itinerari al veure lo cel tan blau, lo llac tan tranquil i les muntanyes tan hermoses. L'aspecte des de la finestra de l'hotel era incomparable: a l'esquerra lo celebrat Rigi alçava sa colossal esquena més enllà de la badia de Küsnacht i les altres muntanyes, sens rivalitzar amb ell, l'acompanyaven gentilment destacant una darrere l'altra sos marges exuberants de boscatge a mida que lo sol anava esvaint en los reclosos les boires que arran d'aigua se mantenien embullades en les branques. Una gran estona he anat seguint amb la mirada aqueixos grapats de boira que s'anaven escampant i desfent en l'aire: la *sehnsucht* alemanya s'havia apoderat de mi. Afortunadament l'estrident xiulet d'un tren que sortia mitja hora abans que el meu em recorda que no és hora de somiar. Tanco la maleta, pago el compte, prenc lo te, pujo a l'òmnibus i arribo tan just, tan just que un xic més ja no passa. Al punt de les 6.30 minuts arrenca el tren de Lucerna.

La via pren la direcció general N. E. fins a Zug, tombant luego dret al N. fins a Zuric. A poc de sortir de Lucerna se passa un gran túnel sota una muntanya que no sé per què s'anomena Gibraltar, puix en res se sembla a aquest penyal; després, ponts, rius, valls, muntanyes, lo de sempre, però tot verd, net, rialler, alegre; un verdader paradís. A les 7 de la tarda arribem a Zug, bonica població de 4.300 ànimes, capital del cantó de son nom, la més petita de Suïssa (239 quilòmetros quadrats; 21.000 habitants, quasi tots catòlics). Se troba tan a la vora del llac a què ha donat nom, que en 1435 un de sos barris s'hi enfonsà. Això mateix acaba de suc-

ceir no fa gaires dies en un poblet prop del llac Major; a Locarno, la vila més important que en ses riberes s'alça, tothom sap que moltes cases i fins l'església se decanten de la vertical; les aigües traïdores, segons sembla, fan com molta gent pel món: besen però mosseguen.

Atravessant sempre bonics paisatges, arriba lo tren a Zuric a les 8 h 55 minuts. M'admira l'aspecte monumental de l'estació, son interior espaiós i sa acertada disposició; no en va la fama la declara la millor de Suïssa. Lo gran carrer que l'enfila, amb ses magnífiques cases de pedra picada, ses aceres ombrejades i ses luxoses tendes, sembla un *boulevard* de París més que un carrer d'una vila de 21.000 ànimes. L'òmnibus passa lo modern pont del carril sobre la Limmat i per lo moll d'aquest nom segueix cap a l'hotel Schinert, que és lo que he escollit per trobar-se sobre lo mercat de fruites i facilitar-me aixís l'estudi de les costums locals. Per igual raó surto, després d'esmorzar, a recórrer la vila a peu i no en cotxe, puix *chemin faisant* se reparen una infinitat d'accidents que d'altre modo escapen; és més llarg i més cansat, però més útil quan se té temps.

La gran importància de Zuric consisteix per l'estranger en sos punts de vista; assentada a l'extremitat septentrional del llac de son nom i regada per la Limmat i lo Sihl, que s'ajunten poc més amunt de la vila, és la més hermosa de totes les de la Suïssa alemanya. Sa extensa plana, tota coberta de caserio i fabricació, és bellíssima i les muntanyes que la limiten, cap de la qual passa de 1.000 metres, ofereixen amb ses elegants ondulacions lo caràcter de la gràcia més que la de la sublimitat. Divuit pobles, en una extensió de menos de 4 llegües, s'alcen en la plana amb més de 45.000 habitants, i alguns d'ells, com Gràcia, Sants i Sant Martí a Barcelona, se van enllaçant poc a poc amb la capital, de modo que aquesta, encloent-los quasi de fet dintre d'ella, ve a tenir realment una població de prop de 6.000 ànimes. Lo cantó té en total 1.723 quilòmetres quadrats i 285.000 habitants, és a dir, 165 per quilòmetro quadrat (2 ½ vegades la densitat mitja de tota la Suïssa); la llengua única és l'alemanya, la religió protestant. És lo més industrial i lo més il·lustrat; los filats i teixits de cotó i de seda; les fundicions i tallers de construcció de màquines; la fabricació d'instruments de matemàtiques, de pianos i d'armes; lo desenvollop de la llibreria, la importància i crèdit del *Polytechnicum*, de la Universitat, de l'observatori, de les biblioteques, de les escoles primàries: tals són los títols que acrediten aqueix doble qualificatiu. De clima dolç i poc vàrio i amb una agricultura intel·ligent i progressiva, tot lo cantó és un verdader jardí; los encontorns de la ciutat, amb sos elegants *chalets* i *torres* amagats sota els arbres i esgraonats en la colina que la domina a l'E., presenten també igual aspecte. La vista dels Alps i les pintoresques riberes del llac, matisades de poblets i suaument ondulades, contribueixen a fer simpàtica la visita a Zuric.

Inútil és que conti per peces menudes ma passejada: lo moll de la casa de la vila (*Stadthaus Quai*); la *Bau Schanze*, isleta semblant a la de J. J. Rousseau a Ginebra; l'establiment de banys; lo Jardí Botànic, amb ses 800 espècies de la flora

alpina; lo nou Palau de la Borsa i Tribunal de Comerç, en la moderna *Babnhofstrasse* ('carrer de l'estació del carril') dins de la *petite ville* entre la Limmat i el Sihl; i lo *Polytechnicum*, l'hospital cantonal, l'escola cantonal, la *Hobe Promenade* ('passeig alt'), lo Museu Zooplàstic i la catedral o *Grosz Münster*, dins de la *grande ville* a la vorera dreta de la Limmat.

Com a detall, vull referir un cas. Tenia encàrrec de l'Associació d'Excursions Catalana de Barcelona de comprar en un dels millors establiments de Zuric un bon baròmetre per a les medicions d'altures que ha emprès en lo Montseny i a què pensa dedicar-se en gran escala aquest hivern. Vaig anar a la mateixa fàbrica i allí me va despatxar una senyoreta, però responent a mes preguntes amb tal seguretat i precisió sobre los diferents instruments, la manera de prendre les observacions, les correccions a fer, la manera de portar los registres, etc., que més semblava un professor *ex cathedra* que un empleat de magatzem. I, no obstant, era aixís; no era la filla de la casa com jo pensava, lo qual vol dir que la instrucció és aquí sòlida i a l'alcanç de tothom.

Lo darrer punt que deu visitar lo «turista» és la muntanya de l'Uetli, al S. O. de Zuric, extrem N. de la serra de l'Albis, paral·lela al llac, a 873 metros d'alçada sobre el nivell del mar i a 465 metros sobre aqueix últim. Abans se necessitaven dues hores per a pujar-hi; avui en mitja escassa se puja i baixa per un carril de força pendent, però no de cremallera, com lo del Rigi, ni de «cable», com lo de la Croix Rousse a Lió. Crec que tot dependeix d'un sistema de frenos de gran potència. A dalt del cim hi ha un magnífic *hotel*, on he dinat; des d'allà he vist la posta de sol, superba, i més tard les mil llumenetes de les finestres de les fàbriques i cases que cobreixen la plana. En l'últim tren que surt tres quarts o una hora després de post lo sol, me'n torno a Zuric.

A.

La Veu de Catalunya, 24 d'agost de 1880

Creient que a pesar de sa atrassada fetxa no perdran l'interès per a nostres lectors les cartes de Suïssa que començà a publicar en *La Veu de Catalunya* nostre amic A., havem lograt del mateix que ens permeti continuar publicant les que per l'abundància d'original no pogueren veure la llum oportunament en nostre col·lega.

Carta octava

Neuhausen (Baden), 10 d'agost de 1880

Escric en un poblet de la frontera del gran ducat; mes no es cregui ningú per això que he abandonat la terra hospitalària que m'he proposat descriure amb més bona intenció que esperances d'acert. La tinc a un pas, però aquí és lo millor punt per a admirar la caiguda del Rin i aquí he vingut.

Lo dia d'avui ha sigut dia de contrastes; al dematí, fàbriques, comerç, prosa pura: ple segle XIX; a la tarda, viles feudals, rius, cascades, poesia i vaguetat: l'edat mitjana amb tots sos misteris. Tal és la sort del «turista» i és verament necessària una certa esgrima moral per a que lo sentiment se mantingui sempre fort per a rebre noves impressions sense fatiga i traslladar-les luego al paper sense ensoïment.

A les 5 hores o 5 del matí he pres a Zuric lo carril que, descrivint primer una gran semiel·lipse al N. E. del llac, terra endintre, ve a Rapperswil a rabejar-se en ses aigües i seguint des d'aquí ses vores fins a Schmerikon, se'n separa luego per a enllacar tota la vorera meridional del llac de Walenstadt i enllaçar al sortir d'aquest, desviant-se brusquement al S., amb lo ramal procedent del llac de Constança. Demà, venint d'aquesta ciutat, recorreré quasi tot lo tros que avui deixo, molt més bonic que lo que segueixo avui.

Al sortir de Zuric, dos ponts poc notables sobre lo Sihl i la Limmat i un túnel de 933 metres; a l'estació de Wallisellen, bifurcació al S. E.: se deixa a la dreta lo llac de Greifen i a l'esquerra lo de Pfäffikon, tots dos molt petits, i atravesant sempre un país pla i monòtono, arribo a Rütli, on devia aturar-me a les 6 hores 26 del matí. Poc abans de l'estació, se veu lo modest cim del Bachtel (111 metres), on tindrà dintre pocs dies la reunió d'aquest any lo Club Alpí Suís.

Rütli és una petita població obrera que deu tota sa importància a les tres o quatre grans fàbriques de filats i fundicions que enclou; una d'aquestes és la que devia visitar i, ja que no em puc estendre en fer sa descripció i en elogiar l'ordre, la grandiositat i el moviment que tota ella revela, donaré alguns datos, que dec a l'amabilitat de son propietari i director, sobre la indústria cotonera de la Confederació Helvètica.

Winterthur, per on passaré aquesta tarda, en lo mateix cantó de Zuric, és lo mercat regulador de cotó de tota la Suïssa. Allí es troben les principals cases importadores que tracten directament amb los Estats Units, l'Índia, lo Llevant i el Brasil, al pas que els saltants d'aigua de la gran serra de Toggenburg, al S. E. de dita ciutat, posen en moviment innumerables fàbriques on se fila, se teixeix, se blanqueja i es pinta la primera matèria per valor d'uns 120 milions de francs, dels quals se n'exporten a ultramar més de les tres quartes parts. Los tres cantons de Turgòvia, St. Gall i Appenzell, a llevant de dita serra, se distingeixen sobretot per los brodats que fan anar avui per avui més de 12.000 màquines. D'aquestes màquines de brodar, enginyosíssimes, n'he vista fa poc una a Barcelona. Requereix sols per a sa marxa dues persones, 1 home i 1 dona o noia, que guanyen entre tots dos de 10 a 12 francs diaris i produeixen de 30 a 40 metres de magnífic brodat. Veient això, com veient moltes altres coses, se comprèn tot l'absurdo, més diré, tot lo criminal de fer perdre a nostres noies anys i anys aprenent mil labors inútils, sense gust ni inventiva, abandonant o poc menos lo dibuix i altres coneixements utilíssims que les farien dones de profit i no màquines rutinàries de santa paciència.

A dos quarts de dotze, després d'un esplèndid esmorzar ofert per l'amable fabricant a qui visitava, amb qui ens trobarem per cert coreligionaris en alpinisme, emprenguí lo retorn a la capital. A les 12 hores 53 hi arribava i a les 2 hores 33 ne sortia en direcció a Schaffhausen, després d'enllestir quatre cartes a la família i als amics i posar al corrent les notes de mon dietari.

Lo trajecte de Zuric a Schaffhausen és de nou quarts; a l'hora justa es troba Winterthur, de què abans havem parlat, vila en extrem pintoresca amb ses cases blanques, sos teulats de pissarra i ses punxegudes torres; l'ésser centre de tres línees fèrrees i sa gran indústria donen a l'estació, en què parem deu minuts, una animació extraordinària. Sembla una població de 100.000 ànimes i no de 10.000 com ne té escassament!

Fins a Schaffhausen res de notable; des d'Aldenfingen lo Rin corre a l'esquerra de la via amb gran majestat; és bastant ample i a penes sembla que es mogui. Abans d'arribar al castell de Laufen, que passem sota un túnel, se veu lo gran salt, i més enllà del túnel, lo tornem a veure a l'esquerra del gran pont que atravesca ses aigües, ja esvalotades per la proximitat de la cascada; creuem luego una llarguíssima trinxera i a les 4 hores 50 arribem a Schaffhausen.

Schaffhausen és la capital de son cantó; té 10.000 ànimes, prop de la tercera part de la població total d'aquest últim; hi domina lo protestantisme i s'hi parla com única llengua l'alemany. Tot lo cantó està situat en la vora dreta del Rin i per tres de ses quatre cares lo volta lo gran ducat de Baden, al que tot indica que hauria de pertànyer. Schaffhausen ('casa del barquer', de *scapha*, mateixa radical del castellà *esquife*, al. *schiff*, angl. *ship*) és una població antiquíssima i típica en extrem: moltes de ses cases pintades, ses grans teulades inclinades, los alts i baixos de sos carrers, les torres, merlets i portals de ses muralles; tot li dóna un aspecte feudal marcadíssim. Hi havia fira a l'arribar-hi i lo brogit de la gentada, la varietat dels trajos i la mobilitat de les banderes i toldos que omplien los carrers i places, transportaven la imaginació a les escenes del *Faust*, tant més quant les cantúries i corrandes (*Lieder*), de marcat sabor germànic, que pertot arreu esclataven, contribuïen a fer verosímil la ficció de la fantasia. L'òmnibus que em prengué a l'estació anà creuant amb pena i dolor la rierada humana, permetent-me assaborir lo quadro que a mos ulls se presentava, i al fi, deixant la vila endarrere, apretà a córrer i em deixà a la porta de l'hotel Bellevue, davant per davant de l'estació de Neuhausen (Baden). Ja estic en territori alemany. Tota ma preocupació és anar a veure la famosa cascada, però aquesta exigeix descripció a part. Fins demà, doncs.

A.

Diari Català, 5 de setembre de 1880

Carta novena¹⁹

Neuhausen (Baden), 10 d'agost de 1880, a les 11 de la nit

Estic meravellat; vinc de la *terrasse* de veure lo gran riu. La lluna el fa brillar sobre la fosca com una ratlla de plata; la veu bramolant de la cascada i l'única que romp la calma i silenci d'aquesta nit magnífica. Un oreig suau i fresc que les aigües envien apar que bressi la naturalesa adormida; la pregària acut espontànea als llavis i lo cor s'abandona confiat en braços d'una harmonia misteriosa que el porta a mons desconeguts.

¿Quant temps he passat embadalit en tantes meravelles? No ho sé; entro en la sala de l'hotel i veig que són les onze. Sols tres persones queden en ella: una noia que toca el piano, un jove que gira els fulls, probablement son marit, i una senyora, viuda a judicar per son traço de dol, i mare de la noia a judicar per sa semblança, que fulleja distreta vârios llibres sobre una taula i amb ses repetides mirades indica als dos enamorats que és hora d'anar a retiro. Ma arribada els decideix; les últimes notes d'un nocturno de Chopin ressonen encara, quan sento lo cop sec de la tapa del piano i veig alçar-se a la «virtuosa», rossa com un fil d'or; són anglesos, penso, i al passar a prop meu i saludar-me amb lo cap, *good night* els dic i *good night, sir*, me respon la vella; los joves estic segur que ni m'han sentit. ¡Déu els faci ben catts!...

Tan bon punt són fora, truco i demano paper i ploma; lo criat me'ls porta de mal humor, apaga les veles del piano i em deixa sol en l'immens saló; un gran quinqué fa més visibles les tenebres que em volten. Lo criat, tieso com un autòmata, me pregunta si vull res més; és un alemany de fonda, d'aqueixos que si els hi demaneu un *Regenschirm* vos diuen molt seriós que d'un paraigües se'n diu en alemany un *parapluie*. Fa uns ulls de son que si me'l miro gaire, me l'encomana. —No —li responc—, ja podeu anar al llit.—¿A quina hora vos havem de despertar?— A les sis.—*Gute Nacht, mein Herr.*—En paus.

Siguem-hi; vinguin les notes i descabdellem. La cascada fa arribar fins aquí sa sorda veu; potser ella m'inspiri. Molt ho necessito, perquè aquest criat m'ha fet venir una passió de riure que mata tota inspiració. De segur que a ell tant se n'hi en dóna del Rin com de la lluna... Mes comencem, que a aquest pas, demà em tocaran les sis sens haver fet res.

A l'arribar aquí aquesta tarda a un quart de sis, m'he fet ensenyar lo camí, i lo criat, encar que el cel estava quasi del tot serè, m'ha fet prendre un paraigües. Des de lo gran terrat de l'hotel se domina perfectament la catarata i tot lo curs del Rin en una gran extensió. He baixat per lo bosc comú a l'hotel Bellevue i al sumptuós Schweizerhof i, travessant l'ampla carretera, he fet cap al castell de Wörth, torre quadrada i poc elegant que s'alça quasi al nivell del riu davant per

19. En la carta octava, publicada abans-d'ahir, se posa per errada d'impremta que lo cim del Bachtel té 111 metres en lloc de 1.119.

davant de la cascada. Allí he comprat fotografies, he pres bitllet i m'he embarcat. *¡Teneo te, Rhenum!*, podria dir, parodiant a Escipió l'Africà, si no em tingués ell a mi. Efectivament, la barca, xata i moguda amb un sol rem, zumzeja com si patís de convulsions; és que la corrent, fuetejada per lo saltant, és fortíssima i enganyadora i es necessita puny i traça per a tallar-la obliquament fins a l'altre marge sens derivar ni fer un capgirell. Tot fent la travessia pot contemplar-se en tota sa amplada de 115 metros lo saltant, estimbant-se amb fúria irresistible d'una alçada de 15 a 20 i aixecant de cap a cap torbellins de blanquíssima escuma.

En lo centre d'ell sobresurt, desafiant les ires de les aigües, un gros penyal, en quin cim s'hi veu rumbejar grotescament una tenda, o millor dit un paraigües de ferro, obra dels manyans i forjadors de Neuhausen. Al davant nostre, hi fa via una barqueta, sense por als gorgs i remolins que a cada costat del penyal amenacen xuclar-la. Envejo però no imito als ardots navegants; en terra, lo que vulguin, però contra l'aigua no tinc defensa. Segueixo, doncs, prudentment cap a l'altre marge, on desembarco al cap d'uns sis minuts, i pujo de dret a la *Fischetz*, galeria de ferro que avança fins a sota mateix del saltant protegida per una gran roca. Prenc l'impermeable de cautxú i avanço fins a l'extrem de la galeria. L'efecte és imposant; aquella massa immensa d'aigua, al trabucar-se, alça un bram que esgarrifa; les onades corren desfetes a engolir-se en lo precipici udolant amb fúria, topant-se i retopant-se, perseguint-se, empenyent-se, lliscant, rodolant, esquitxant-se, desfent-se al fi en polsina finíssima, que torna a pujar convertida en nuvolada, pintada amb tots los colors de l'iris quan rep lo bes del sol, vaporosa i fantàstica quan aquest s'allunya. Les columnes i muntants de la galeria trontollen al paorós terratrèmol i més d'un cop algun braç d'aigua se precipita sobre d'ella amenaçant engolir-la. No obstant, les febles barres resisteixen victorioses la impensada escamesa i tot se redueix a un bany «gratis» que pren lo descuidat espectador. Comprenc per experiència quan útil és l'impermeable i no em raca lo franc que me'n fan pagar. Se va fent tard i, pujant de pressa per los zigs-zags de la muntanyeta, visito lo *Känzeli*, túnel obert en la roca sobre la cascada i lo quiosco amb vidres de colors, prop ja del cim, que la domina en tota sa amplada i majestat. Lo cel s'ennegreix i apreto el pas tot beneint la previsió del criat que m'ha fet emportar lo paraigües. Arribo al castell de Laufen i me n'hi entro per la primera porta que em ve al davant. És excusada, però avanço resoltament i trobo un vailet que, a través de quatre o cinc sales mig fosques, totes encatifades i adornades d'atapeïts cortinatges, me condueix al balcó-miranda. No sé si ho fa el temps, però em sembla que la fama exagera molt la bellesa d'aquest punt de vista, més dilatat però menos poètic. Dono una propina al vailet i surto del castell per un pati amurallat d'aspecte militar, perseguit per los lladruks d'un gossàs, afortunadament amarrat amb una cadena. M'interno a l'esquerra per un bosquet que baixa fins al túnel i l'immediat pont sobre lo Rin, los mateixos que fa dues hores he passat amb lo tren. Plovisquejava i trons llunyans amenaçaven forta borrasca; los núvols, de color de plom, llampeguejaven

sovint i un to de tristesa s'anava escampant pertot arreu. Ditxosament, sols un curt xàfec resultà de tan fatídiques senyals i soplujat per lo túnel he pogut encara assaborir la instantànea transformació de la naturalesa en aquells marges ombrívols. A l'esquerra de la via he agafat luego lo viarany que passa pel costat de les tàpies de la gran fàbrica de vagonets de Neuhausen, he creuat lo petit pont sota del qual puja des de la turbina del riu l'immens cable de ferro que posa en moviment la maquina i als pocs minuts he arribat al parapet de les rescloses, davant per davant del castell de Laufen, punt de vista per a mi molt superior al d'aquest últim. Atravessant per fi lo poble, que em sembla tot de treballadors, he tornat a pujar la carretera i prop de les vuit he entrat a l'hotel.

...¿Quina hora tenim? Ave Maria; ja som a demà; bona nit tothom.

A.

Diari Català, 7 de setembre de 1880

Carta dècima

Constança, 11 d'agost de 1880

Aquest dematí a Neuhausen he deixat esparverat al criat de la fonda, que al venir a cridar-me ja ha trobat l'ocell fora del niu. Estava feia rato en lo jardí donant lo darrer cop d'ull a la gran cascada. Al sortir del quarto, tot estava encara fresc de la rosada i l'auba començava tot just a clarejar, matisant amb delicades tints lo cel i la terra. Tothom dormia encara en l'*hotel* i no es notava cap moviment ni en les barquetes del riu ni en les ferreries i cases de ses vores; sols algun ocellet se veia saltar de tant en tant de branca en branca i sos alegres crits eren los únics que rompien la uniformitat persistent, intensa i abrumadora del clam eixordador del saltant. Saludo amb efusió lo sol naixent que em promet un dia magnífic i em despedeixo del venerable riu, que amb tanta sang ha vist amarades ses disputades vores, desitjant-li pau i sossego per a sempre més.

A les 7 del matí sortia de Neuhausen amb lo ferrocarril badense. Lo paisatge fins a Constança és pla, pantanós i monòtono; des de Radolfzell la via bordeja contínuament la part del llac nomenada *Zellersee*, creuant la llengua de terra que el separa de l'*Ueberlingersee* fins als peus mateixos de la gran ciutat episcopal, on havem arribat al punt de les nou. Lo primer que veig al baixar del vagó és un soldat prussià, amb lo casco de rúbrica i enravenat com si s'hagués empassat la baqueta, segons diu Heine; després, dins de la ciutat, n'he vist molts més; se coneix que ja no som a Suïssa, on no se'n troben per remei.

És cas d'aprofitar lo temps, puix a la una haig de tornar a sortir i lo Bad-Hotel, on paro, se troba fora de la ciutat. Me desdejuno lleugerament i me'n vaig amb lo *Baedeker* sota el braç, les ulleres penjades a l'esquena i la sombrilla estesa, perquè cau un sol que torra. Prop de l'*hotel* i a la dreta, abans de passar lo riu, trobo un parc, petitet però delitosíssim; tot cobert de fina molsa, lo sombregen tan sols sis o

set arbres superbos; una dotzena de *niñeras* xerrotegen sentades a sos peus i no sé quantes dotzenes de criatures juguen, salten i es revolquen sobre l'herba; és un quadro fet per a un pintor anglès, exuberant de calma, d'alegria i d'expansió, l'únic simpàtic que he trobat en aquesta ciutat-mòmia, que viu petrificada baix l'execrable record de sa intolerància i fanatisme.

Constança, efectivament, és una ciutat trista en tota l'extensió de la paraula: ni l'hermós llac a quin extrem N. O. s'alça, ni sos arravals ben cultivats, ni sos ombrívols passeigs, ni les gracioses muntanyes que al S. i S. O. limiten son horitzont, poden alterar aqueixa impressió de melancolia. En primer lloc, de 40.000 habitants que tenia allà per los segles xiv i xv, quan era vila lliure i en lo ple del domini episcopal, ha baixat a 10.000, oferint per tant l'aspecte d'un immens casal abandonat; a la magnificència semireal i guerrera de la cort de sos antics prelats ha succeït, des de sa secularització en 1802, lo quietisme i l'ensopiment, i si algun moviment li queda encara, és lo dels batallons prussians allotjats en los vastíssims quartels alçats després de la guerra de 1870, amb los milions de França, en un dels arravals de la ciutat. Lo barri de Brühl, únic un tant alegre per ésser compost de casetes modernes voltades de grans jardins, és massa solitari, i lo tètric *Husstein* o monument de Jan Hus, que enmig d'ell s'aixeca, li imprimeix per l'horrible força del contrast doble tristesa.

Quan un, enmig de la verdor i de l'ombra de sos passeigs, assaboreix amb delícia un grat moment d'oblit i de consol, s'alça de sobte, sobre un clos de terra negra i carbonitzada, aquella tosca pedra amb sa lacònica inscripció *bic periit Joannibis Huss A. D. 1414*, que amb fatídic llenguatge ve a recordar que allí, en aquell mateix clos tancat avui per una barana de ferro, tingué compliment la tremenda sentència del concili; que allí, voltats d'una turba fanàtica e implacable, que omplia la immensa plaça convertida avui en florit joiell de la ciutat, moriren cremats dos semblants nostres, a qui no pogué protegir lo quint manament perquè eren dos reformadors, dos heretges: Jan Hus i son deixeble Jeroni de Praga. En la sequegat de l'epitafi hi ha alguna cosa que glaça el cor; sols l'eura centenària, estretament abraçada a la pedra, dóna allí una mostra d'amor. La ciutat sembla no haver-se adonat encara de que falta allí alguna frase caritativa, algun record piadós. Jo el dedico silenciosament a les víctimes i passo avant capficat, pensant en lo dia hermós en què la humanitat practicarà aquell sublim precepte: «Estimeu-vos los uns als altres com germans».

Per a distreure un poc al lector de meditacions que desdiuen d'un viatge «de recreo», tornem a la tirallonga insípida dels itineraris: *similia similibus*, com afirma lo famós Hahnemann. Estàvem en lo parc davant del Bad-Hotel. Corrent. D'aquí al pont del ferrocarril, amb cinc vies, separades per baranes de ferro, dues per al carril, una per als cotxes i dues per als viandants; de monumental aspecte amb ses quatre estàtues de granit, ofereix una preciosa vista sobre el llac de Constança. De seguida a la catedral, monument d'estil romànic a excepció de la torre, que és gòtica i de construcció quasi contemporànea (1850-57); uns claus-

tres rònecs en l'ala del N.; una capella a l'esquerra de l'altar major amb una elegant escala de caragol i un gran retaule esculpit; la nau sostinguda per 16 pilans monolítics, malauradament pintats de groc; una orga, del renaixement, riquíssima, i les dues portes de l'entrada principal, obra mestra de talla, que presenten en vint compartiments tot lo Nou Testament: veu-se aquí lo que hi ha de notable. Lo temps no em permeté pujar a l'altíssima torre per a veure l'immens pla de Constança amb lo llac i lo Rin que d'ell s'escapa. L'hermosa església de Sant Esteve, gòtica pura del segle XIV, no em reté tampoc més que un moment; lo llarg passeig que enfila son portal és lo que condueix al monument de Hus ja esmentat. L'estació del carril és també gòtica i bastant original l'atrevida torre que la corona; prop d'ella la Factoria, immens i pesat edifici, situat en lo moll, quins baixos serveixen de dipòsit comercial i quin primer pis, tot d'una nau, és la mateixa sala on se reuní en 1414 lo famós concili de Constança. Aquesta sala, gran però no grandiosa, té el sostre massa baix per sa extensió i el sosté amb innumerable i feixucs pilans de roure sens la més petita ornamentació; lo millor que té són les pintures al fresc, en què encara es treballa, i que representen escenes cabdals de la història de la vila; una d'elles, l'entrada triomfal de l'emperador Guillem i de l'exèrcit alemany després de la campanya de 1870. En lo segon pis hi ha una exposició índia i xina, abundantíssima en llibres, mapes, vistes i fotografies, manuscrits i periòdics, armes, mobles, trajos, instruments de música i d'altra classe, màquines, etc., etc.; fou per a mi una agradable sorpresa i un bon despido de la ciutat.

Era més de migdia i necessitava *lastre*; al Bad-Hotel, doncs, abans no es faci tard, a esmorzar i fugir. A la una en punt se m'endú lo tren i abandono la ciutat, entrant de seguida altra volta en Suïssa, puix que està en l'extrem meridional de la frontera del gran ducat de Baden. Queda, doncs, tancat lo breu parèntesis que havem fet en la terra alemanya.

A.

Diari Català, 9 de setembre de 1880

Carta undècima

Bad Pfäfers, 11 d'agost de 1880

Al sortir aquest matí de Constança, tenia davant meu un gran llac, una gran planura i un horitzont il·limitat; a l'escriure aquest vespre des de Pfäfers, me trobo en lo fondo d'un barranc immens i a penes descobreixo lo blau del cel entremig del cantellut rocam. Ja m'he despedit de les ciutats, i com los contrastes més violents van a succeir-se des d'ara l'un a l'altre, aconsello als lectors metòdics i ordenats, si és que fins avui han tingut paciència de llegir aquestes desgavellades notes, que les passin de llarg d'aquí endavant o que es resignin al menos als canvis de to més bruscos i estrambòtics. ¿Què voleu fer-hi? Sóc *im-*

pressionista (si us plau per força) i quan m'escaiguin palets no podré pas dir que són roses.

Doncs, per a començar, començaré per un detall pres del natural, que no trobareu en cap guia i quina autenticitat garanteixo; aixís ningú em vindrà amb preguntes ocioses. De Constança a Romanshorn no puc dir-ne res; recordo tan sols que, al sortir, teníem lo llac a l'esquerra, que el tren anava ple a vessar, que la calor ofegava i que, allà a un quart de tres, algú em sacudí caritativament per a avisar-me que si prenia la via de Rorschach-Ragatz-Coira, tenia que canviar de tren. Vol dir que amb la vetlla d'ahir a la nit, la matinada i lo llarg passeig d'aquest dematí, l'esmorzar, lo sol... en fi, res, que m'he adormit: *homo sum*, etc., i qui no s'adormi llegint-me, que em tiri la primera pedra.

Per sort havia deixat la maleta a Zuric, i no portant més que la cartera de viatge, les ulleres, lo sobretot i lo paraigua, en un moment he baixat. Lo tren devia dirigir-se a l'O. cap a Winterthur i Zuric tancant lo cercle que jo vaig iniciar ahir al sortir d'aquesta última ciutat. Jo no el tancaré fins demà a la tarda fent-lo molt més gran, puix si de Romanshorn a Rorschach continua la via la direcció S. E. empresa des de Constança, i de Sankt Margrethen a Ragatz trenca al S. S. O., demà de Ragatz a Zuric seguirem decididament, enfilant los llacs de Walenstadt i de Zuric, la direcció N. O.

A l'estació de Romanshorn nos esperem deu minuts, que aprofito prenent notes per a rescabalar-me de l'endormiscament. Lo moll i desembarcadero se troben costat per costat de l'estació, i allí per primera vegada veig posat en pràctica lo sistema que alguns pretenen aplicar al pas de Calais; és a dir, lo de grans pontons que prenen bo i carregats los vagons del carril, transbordant-los directament sobre coberta en rails *ad hoc* per medi de senzilles plataformes que compensen les petites diferències de nivell. Romanshorn és lo port de comerç del cantó de Turgòvia, i encara que sols té 3.000 habitants, los 25 vapors que solquen lo llac i les tres línees fèrrees de què és centre, hi mantenen un moviment i animació considerables.

Al tornar a pujar al tren, reparo amb goig que som poca gent; Déu faci que duri, puix la calor és irresistible. Com anem costejant encara lo llac de Constança, puc contemplar-lo perfectament: és bonic, sens dubte, però no tant com lo de Ginebra. Les aigües són verdoses, molt transparentes i abundantíssimes en pesca, sobretot en truita asalmonada, plat obligat de totes les fondes de sos marges; orientat de S. E. a N. O., amb 539 quilòmetros quadrats de superfície, 150 metros de profunditat mitja, 276 de profunditat màxima, 398 d'altura sobre el nivell del mar i 156 quilòmetros de perímetre, afecta la forma d'un cap de cocodril amb la boca oberta al N. O., essent-ne la barra inferior lo Zeller o *Untersee*. És territori neutral i per l'extrem N. E. serveix de frontera amb l'Alemanya, a la qual pertany la major part de ses riberes; com lo llac de Ginebra per al Roine, lo de Constança serveix de depurador per al Rin, que a l'entrar-hi per sa base és tèrbol i fangós i al sortir-ne per sota lo pont de Constança, encisa per sa transparència.

A l'arribar a Rorschach (2 h 58), altre canvi de trens i altres deu minuts d'espera; lo que ens portava se'n va a St. Gall i d'aquí a Winterthur i Zuric, com l'altre que havem deixat a Romanshorn; és verament admirable la profusió de carrils que hi ha en aquest petit país. Rorschach és també port del llac, quines vores abandonem a poca distància d'aquesta pròspera vila per a prendre's ja sense interrupció fins a Ragatz lo marge esquerre del Rin. Aquest és lo qui serveix de frontera entre lo cantó de St. Gall i lo Vorarlberg i principat de Liechtenstein en lo Tirol austríac.

Des de Rorschach, lo paisatge canvia d'aspecte completament; mentres que fins ara, paral·lelament al llac, les muntanyes de la regió molàssica s'abaixen fins a una alçada màxima de 800 metres, entrem des d'aquí en la dels contraforts (*Vorder-Alpen*) i a mida que anem penetrant en l'interior, en la dels Alts Alps, de neus eternes. Altíssimes muntanyes, no ja cobertes enterament de boscatge sinó semblades arreu de penyals immensos, unes vegades tan acostades que la via té que obrir-se pas entre les roques, altres tan llunyanes que deixen espai sobrer per a interposar-se entre elles i nosaltres extenses planures, mes en un i altre cas grandioses, imponent i destacant ses capritxoses puntes sobre un cel puríssim; i per altra part, lo Rin superior (*Vorder-Rhein*), fertilitzant o devastant, segons les alternatives de sa indòmita corrent, mal empresonada en un llit de fang i pedres, la llarguíssima i desigual vall de son nom: veus aquí lo que el viatger admira des de lo tren tan prompte emprèn aquest la direcció S. S. O. cap a Ragatz.

He tingut la sort de que fos mon company de viatge en tot aquest trajecte un amabilíssim coronel austríac que anava a caçar en un dels castells del príncep de Liechtenstein en lo cantó dels Grisons. Aquest senyor me va indicant al pas tot lo més digne de fixar l'atenció i sembla que redoblà la seva envers ma humilíssima persona en quant sapigué que era espanyol i que pertanyia, com ell mateix, a l'*Oesterreichischer Touristen Club de Viena*. A tan favorables circumstàncies he degut lo poder obirar dels millors punts lo doble cim del Säntis (2.504 m), rei del cantó d'Appenzell, enclòs dins del de St. Gall, que tenim sempre a la dreta; lo pas o desfiladero de l'*Hirschensprung* ('salt del ciervo'); lo castell de Werdenberg, de pacífic aspecte, amb ses parets blanques com les dels pobles de nostra costa de llevant; a l'E. la piràmide cendrosa del Falknis (2.567 m) i al lluny, cap a migjorn, lo pas fortificat de St. Luzisteig.

A les 6 h 3 arribem a Ragatz i em despedeixo de mon excel·lent cicerone, que baixava una o dues estacions més avall.

Aquí me despedeixo també dels lectors i demà els hi parlaré d'aquest meravellós barranc on me trobo i que és una de les curiositats naturals de Suïssa menos conegudes i més dignes de cridar l'atenció.

A.

Diari Català, 17 de setembre de 1880

Carta duodècima

Bad Pfäfers, 12 d'agost de 1880

Lo camí de Bad Pfäfers, que comença creuant la població de Ragatz, voltada de bellíssims passeigs i plena de banyistes o curiosos estrangers, no es fa interessant sinó al cap d'uns 10 minuts de deixar-la endarrere. Llavors comença a pujar encaixonat entre dues muralles de roca calcàrea, de 150 a 250 metres d'alçada, tan acostades l'una a l'altra que a penes deixen lloc per a lo camí (no se'n pot dir carretera), i lo torrent de la Tamina que bramula a sos peus. A cada pas s'observen esllavissaments ocasionats per les grans pluges de 1868, que produïren lo desbordament del Rin i de la Tamina, i una terrible inundació en tota la vall que havia admirat ahir a la tarda. Los penyals enormes que, pimparats i a l'aguait en tots los racons, semblaven fer sentinella en aquella gorja salvatge; los brams del torrent, la fosca que abans d'hora anava invadint la fondalada, les paoroses senyals de no molt llunyans cataclismes; l'evidència de la commoció horrible que degué trontollar aqueixes roques i esqueixar de dalt a baix la muntanya: confesso que tot plegat és un espectacle que imposa i commou. Involuntàriament vénen a la memòria aquells cercles infernals que concebí la febrosa imaginació del Dant i que Gustave Doré, amb llapis immortal, ha popularitzat en nostres dies.

A l'hora escassa de sortir de Ragatz arribàrem a Bad Pfäfers, establiment que per sos quatre costats està dient que és obra de frare. Efectivament, ells l'alçaren i l'habitaren fins a l'expulsió de les ordres religioses de Suïssa; des de llavors està administrat per lo govern. De parets gruixudes i massisses, com convé a la fredor del clima i al perill de les avalanxes, lo solquen, si aixís pot dir-se, llarguíssims corredors de volta grassa en los que s'obren innumerables portes donant accés als quartos o, per millor dir, celdes que ofereixen al viatger modest però còmodo allotjament. Lo menjador, també abovedat i de dimensions vastíssimes, no desmenteix tampoc son primitiu caràcter de refectori. L'únic que li treu, però per ma part no em queixo, són les noies que serveixen, llestes i avispades com altres no n'he trobades en tot lo viatge. Com vaig arribar tard i quan ja tothom s'alçava de taula, tingué que servir-me una sola a mi i s'escaigué a no parlar més que el patuès alemany. Veient que no ens enteníem massa bé li vaig preguntar si n'hi havia d'altres que parlessin francès, anglès o italià: «Prou que n'hi ha —em respongué—, però són a la cuina que dinen». En fi, poc a poquet i amb paciència, aquí caic i allà m'aixeco, ens anàrem entenent i, lo que és més important, jo vaig anar sopant servit com un príncep. Les altres companyes d'ella, enterades probablement del cas per sos molts escarafalls, anaren sortint de la cuina mantenint-se en un racó, quietes com ratolins, però rient per sota el nas com unes boges a cada *quid pro quo* (i no escassejaven) que fèiem en nostra conversa. Les batxilleres anaren perdent la por i acostant-se per a sentir-nos més bé i al fi, la més atrevida, no sé si envejosa o servicial, s'acostà i «*Monsieur —me digué—, si vous voulez, comme je vois que vous ne comprenez pas trop le patois de ma compagne, je vous*

servirai...» —«Al contrari —li respongué—, ens entenem perfectament i mai m'havien servit tan bé. Gràcies». Se n'entornà tota moixa i l'altra tornà a servir-me, passant davant del grupo de ses amigues més estufada que Cèsar a l'entrar triomfador en Roma.

A veure: passem balanç del dia d'ahir. Una aubada preciosa, un dematí trist, un viatge pesat, un coronel amable, un camí salvatge, una noia eixerida i un sopar excel·lent. Afegim-hi un bon llit i una bona son i haurem arribat, en pau i gràcia de Déu, al dia d'avui.

A les 7 del matí havem sortit amb lo guia a veure la gruta on naix l'aigua termal que alimenta los banys de l'establiment. No és lluny, puix sols hi ha des d'aquest 660 passos que es recorren en 10 o 12 minuts. Dec confessar que, a excepció de les coves de Montserrat, res he vist que em fes l'efecte d'aquesta horrible esqueixada. Los penyals d'una i altra banda s'acosten encara més que els d'ahir i lo sol, en lo més fort de l'estiu, sols pot penetrar fins al fons d'aquest aspre barranc una o dues hores. L'efecte, llavors, és magnífic, puix les puntes, agulles i arestes del rocam, impregnades d'humitat, relluen al lluny fent destacar les brusques línees d'eixa colossal trencadura. L'amplada d'aquesta varia de 6 a 12 metres i l'alçada de 180 a 200; la llargada no sé si ningú la sap, puix lo camí acaba a l'entrada de la gruta i lo torrent comença en les congestes que són molt lluny.

Lo guia encengué una llanterna i, a causa de la gran calor, entràrem en la galeria en mànega de camisa; als 30 metres se troba l'aigua termal. Té 31° C de temperatura i sols ne perd dos fins a Ragatz, on arriba en canonades d'arbres buidats, subjectats amb anelles de ferro; allà baix, en los establiments a la moda, hi prenen los banys los rics; aquí, en l'ex-convent, los que no volen gastar. Los reumatismes i les paràlisis són iguals per a tots, però, a lo que es veu, no tothom se'ls cura per un igual. Ara dic com a Constança... Però no dic res, que la carta es faria interminable i ja ens queda temps per a dir-ho un altre dia.

A.

Diari Català, 21 de setembre de 1880

Carta dècima-tercera

Rigi-Kulm, 12 d'agost de 1880

Fa dues hores que he arribat i mentres tothom dorm, jo vaig a enllestir amb quatre esgarrapades aqueixes notes, a fi d'estar a punt a la matinada per a alçar-me en quant senti lo corn i veure sortir lo sol, si el cel s'aclareix.

¡Quin dia lo d'avui! Carril i vapor, i vapor i carril del dematí al vespre; és veritat que no van massa de pressa, però sort ne tenim, que d'altre modo a tots nos rodaria el cap i no estaríem per a res. Vegi's, sinó, mon itinerari.

A les 8 h 40 m d'aquest dematí he pres a Ragatz lo carril que a Sargans, com diguí en ma carta del 10, enllaça amb lo ramal procedent del llac de Constança;

a les 11 h 10 m arribàvem a Rapperswil sobre lo llac de Zuric, i a les 11 h 30 m tornàvem a sortir-ne amb lo vapor, dret a la ciutat d'aquest nom. Arribats a la 1 h 45 m, fins a les 4 h 58 m no he pogut prendre lo tren de Zug. A les 6 h 22 me trobava en aquest punt i a les 6 h 30 hi prenia lo vapor que creuant lo llac me deixava a Arth a les 7 h 15 m per a agafar als cinc minuts lo darrer tren que arriba a dalt del Rigi a les 8 h 40 m, negra nit ja, a les 12 hores justes d'haver-me posat en marxa.

Un incident d'avui. A l'estació de Ragatz, que estava plena de gom a gom, enmig de la gentada he sentit de sobte parlar castellà encara que amb accent estranger. M'he girat tot seguit i he preguntat a un senyor que tenia detràs meu: «*V. dispense; ¿es usted español?*» (massa ho sabia jo que no ho era). «*No, señor,*» me respon; «*soy alemán, pero mi señora, que tengo el gusto de presentar a V., es americana y con ella siempre hablamos castellano.*»

Fins a Rapperswil vàrem anar junts i sempre en animada conversa, sobretot amb la senyora; ella me digué que a Hamburg, on habitaven, lo castellà està molt generalitzat, tant per tradició antiga com per l'actiu comerç que allà es manté amb l'Amèrica del Sud.

La conversa que sosteníem a penes ens deixava temps per a fixar-nos en los hermosos paisatges que anàvem atravesant. No obstant, a l'arribar al llac de Walenstadt, l'admiració ens imposà a tots, arrencant de l'americana les frases més expressives de l'expressiu vocabulari americà. Transparent com un mirall i tot voltat d'altíssimes muntanyes que s'alcen arran d'aigua perpendicularment, reguen o, per millor dir, ruixen sos espadats marges infinitat de torrents i rieranyes i animen ses vertents, quasi enterament cobertes d'avets, alguns poblets blancs i polits que s'emirallen en ses tranquil·les aigües. De Walenstadt a Wesen la via bordeja sempre la vora meridional del llac obrint-se pas entre les feréstegues i dretes muntanyes, que també per aquí lo limiten, a través de nombrosos túnels que sols de l'un a l'altre permeten obirar-lo ràpidament.

A Rapperswil vaig despedir-me de l'americana i son marit, que continuaven al carril fins a Zuric, i jo vaig embarcar-me. Lo vapor deixà detràs seu lo llarguíssim pont de fusta, de 1.460 metros de llarg per 4 d'ample, que uneix les dues vores del llac; descansa sobre 180 pilans o estaques, mes amb tot i això és notable. Lo barco anava pleníssim i a coberta a penes podia donar-se un pas; lo dia era esplèndid i tothom contemplava les voreres hermoses del llac, planeres i superbament cultivades.

Los prats i camps de blat, vinyes i fruiterars tapen completament lo terreno, i los poblets, viles i caserios en ambdues vores se segueixen a processó feta; no costa gaire fer-se càrrec de que el cantó de Zuric ha de figurar en primera línia per la densitat de sa població. Sols per la banda de llevant s'estenen alguns boscos; les muntanyes són baixes i graciosament ondulades; lo conjunt en extrem pintoresc. Los vapors i vaporets solquen lo llac en totes direccions i es transborden dels uns als altres los passatgers, escena summament animada i que s'enllesteix en un tancar

i obrir d'ulls. Zuric s'obira des de molt lluny, elegant i atractiva en lo fondo del llac, desplegant a la dreta sos passeigs, ses escoles i hospitals i protegida a l'esquerra per l'Uetliberg, vestit de boscatge fins al cim.

Les tres hores d'espera que deguí passar a Zuric les omplí perfectament entre dinar, escriure, mudar-me i comprar llibres i mapes, que aquí es troben molt barato, facilitant aixís la il·lustració general.

A les cinc tornava a estar en camí cap a Zug; lo viatge és lo mateix que queda descrit, en sentit invers, en ma carta fetxada a Zuric lo dilluns 9 del corrent. Lo llac de Zug, que llavors sols tingué temps d'obrir tot passant amb lo tren, ara l'he pogut contemplar perfectament creuant-lo de cap a cap. Menos llarg però més ample que el de Zuric, és d'aspecte més selvàtic que aquest, sobretot a la part de migjorn, passada la punta que tapa lo gran golf d'Immensee. Era ja un xic tard i a l'arribar a Arth, lo sol ja s'havia post; la travessia des de Zug ens havia pres tres quarts, des de dos quarts de set a un de vuit, sens deturar-nos enlloc.

Poc puc dir, i seria lo més interessant, del viatge en lo ferrocarril d'Arth fins aquí dalt; és a dir, d'una alçada de 416 metros, a una de 1.800 sobre el nivell del mar, guanyada en 5 quarts i amb pendents que arriben a passar del 25 per cent. Al sortir d'Arth se puja poc fins a Goldan, on encara es veuen les senyals de l'horrorós esllavissament del Rossberg (1806); després la via gira de cop fent quasi un cercle complet i pujant molt de pressa per les vertents orientals del Rigi, dominant fins a més de la meitat del trajecte lo llac de Zug.

La forta inclinació de la via produeix una certa intranquil·litat que la curiositat sols desvaneix a mitges, puix los precipicis, ponts i cascades que s'atravessen, si alegren los ulls, presenten també més a la vista tots los perills d'aqueix atrevit camí. No sé si serà per por, però el fet és que la gent no hi va gaire i que la Companyia de l'Arth-Rigi-Bahn hi perd diners; no obstant, la de Vitznau (vertent occidental) s'hi guanya la vida. ¿És perquè la via costà menos, perquè és més curta, perquè té més vista o perquè hi ha menos perill? No ho sé, però el fet és que en cap hi ha hagut mai desgràcies i que l'una monopolitza quasi tot lo tràfec de viatgers en desventaja de l'altra, essent los perills iguals, si perills hi han.

Los enginyers-constructors diuen que no n'hi ha cap, i per ara l'experiència els hi dóna la raó. Ja que no puc dir gran cosa de la vista, perquè la nit i la boira se'ns vénen a sobre i sols se veuen confusament les llums dels poblets i habitacions que flanquegen lo llac, explicaré lleugerament lo sistema empleat. Entre los dos rails, que són com los dels carrils ordinaris, n'hi ha en lo centre de la via altres dos acoplats i reblonats amb peces de ferro forjat, de modo que facin cremallera, i la locomotora per sa part porta dessota una forta roda dentada que, a l'engranar amb aquesta espècie de barra, és l'única que fa caminar lo tren. Sols a la pujada se gasta vapor; a la baixada, que s'opera per si sola a causa de la forta pendent, no s'ha de fer altra cosa que regular-la, i això s'obté sense gasto per medi de l'aire, que d'un modo molt enginyós se fa penetrar dins dels cilindros de la màquina. Lo cotxe o cotxes (en la línea d'Arth n'hi van dos; en la de Vitznau, sols un) van sempre

davant, és a dir, més alts que la màquina, la que els empeny a la pujada i els atura a la baixada; no s'enganxen amb ella i porten poderosos frens que en cas d'accident los deixarien *encastats* sobre la via sens poder-se moure. Aquestos cotxes són molt grans, tots descoberts, i los rengles de bancs van tots en lo sentit de l'amplada i mirant a la màquina; aixís un *se veu* pujar i la impressió és completa.

Després de no sé quantes estacions i de no sé quants Rigis (me recordo, per ara, dels següents: Rigi-Klösterli, Rigi-Firet, Rigi-Staffel, Rigi-Kaltbad, Rigi-Scheidegg, noms d'altres tants hotels), he arribat aquí dalt, al Rigi-Kulm, a les 8.40, amb un fred que plomava i amb una boira que se podia tallar. Teníem a dos-cents passos l'hotel perfectament il·luminat i sols se veia la fosca, però criats amb llanternes esperaven en l'estació per a guiar-nos, i al fi reposo.

L'hotel Screiber on m'allotjo és sumptuosíssim, confortable en extrem i amb un servei de primer ordre; per a trobar alguna cosa comparable, hauríem d'anar als grans hotels de París o Viena, i encara ens quedariem curts.

Aixís s'explica com una muntanya que fa cinquanta anys a penes ningú coneixia, atrau avui més de cent mil viatgers a l'any, repartits entre els diferents hotels que en ella s'han alçat i que es comuniquen entre si i les poblacions d'un i altre vessant per còmodos camins de ferro. L'afluència de viatgers és tanta que per a assegurar-se quarto, convé sempre telegrafiar amb algunes hores d'anticipació; aixís ho he fet jo des de Zuric tan bon punt hi he arribat aquesta tarda. A l'arribar, doncs, me dono a conèixer i ho trobo tot preparat: sopar, quarto, calorífero, etc.

A Catalunya, ¡quants i quants cims tenim, magnífics i que la majoria no coneixen per les immenses dificultats de pujar-hi i per la carència completa de fondes i comoditats! Lo mateix Tibidabo, al costat de Barcelona, ¡quina vista en un bon dia d'hivern, si els Pirineus i el Montseny estan nevats! *Pot rivalitzar amb les millors de Suïssa*, podria ésser una mina d'or si s'hi establís un bon carril i una bona fonda; aquell hauria d'ésser lo passeig dels barcelonins i les hermoses fondes de Vallvidrera, Valldo-reix, etc., son parc predilecte. I els cims de Sant Llorenç del Munt, de Sant Jeroni de Montserrat, del Montseny i altres i altres que valen tant com los d'aquí, ¿per què no han d'ésser més coneguts? Imitem a Suïssa i ho seran molt prompte.

A.

Diari Català, 29 de setembre de 1880

Carta dècima-quarta
Rigi-Kulm, 13 d'agost de 1880

¡Dia perdut!, ¡desil·lusió completa! Alps, llacs, paisatges, panorames, tot tapat per la boira; però ¡quina boira! Ni la de Londres; fins a la roba crec que se'ns enganxa, perquè, a dins mateix de l'*hotel*, quartos, sales i corredors ne van plens i no pot ser sinó que a borrallons l'hi anem ficant nosaltres al tornar a entrar, puix tot està tancat hermèticament.

¿Quants dies durarà? Ningú ho sap. A vegades, quan un menys s'ho pensa, s'esvaeix tota d'un cop; altres se passeja catxassudament vuit, deu, quinze dies per aquestos alts. Ahir diu que va fer un dia magnífic; això contribueix a augmentar lo mal humor general; tothom fa la cara llarga i l'*spleen* s'apodera de la situació. No hi ha més. Qui va de pressa, se'n torna i ha perdut temps i diners; qui pot esperar, s'espera i en pausa. Jo em resolc a quedar-me avui, però si demà no s'aclareix, cap avall falta gent i em faré compte de que he llençat trenta francs i se m'han fet fonedisses trenta-sis hores.

¿I en què passem lo dia d'avui? Lo primer de tot, entornem-se'n al llit, que a fora he agafat fred i no convé encadarnar-se. Tenim temps de pensar-ho. ¡Si pogués dibuixar! Però, si no retrato als companys de presó i d'avorriments... I això és compromès. No obstant, prendré *apuntes*, si no al llapis, a la ploma; això pot donar matèria llarga. Ja està dit: ¡ai pobrets dels qui caiguen a les meves mans! ¡Poc vos ho penseu que vos van a posar en lletres de motllo! I després, potser lo dia s'alci; ¿qui sap?... Al menos se pogués sortir a passejar una mica... i, si no, mirarem, escoltarem, observarem... ¡Ui! Abans d'avorrir-me; ¡si en tinc de feina tallada!...

Apa, llevem-se; fora son. ¿Quina hora és? ¿Les vuit ja? ¿Com pot ésser! ¿Ja han passat tres hores? Sembla mentida. ¡A aquestos llits s'hi està tan bé! Me recorden los de Sant Llorenç del Munt. L'aigua sí que no és tan fresca, però; ¡vaja! pot anar. —¡Ah!... Ara un se troba un altre. ¡Ja en pot venir, de fred! Bé diu qui diu que l'aigua és mitja vida.

¡Hola! ¿Què és aquest cartell de darrere la porta? ¿També se'ls ha declarat l'epidèmia dels certàmens?... —¡Ha, ha, ha! Aquesta sí que és nova. ¿Aquí a Suïssa? No en volia saber d'altra; ens tracten de lladres, en francès, en anglès i en alemany. Diu que no ens emportem les flassades al dematí; lo que és per mi, no hi ha por; aquí tinc una manta d'en Sert que val totes les pessetes.

¡Altre cartell! ¿Que els posen a la nit? No hi era pas ahir... ¡Oh, bé! ¿Com tenia tanta son! Després de la carta no estava per cartells... A veure, ¿què diu aquest? —¡Com dimoni! ¿No estic pas trastocat? No, senyor, no; ho diu amb totes ses lletres; que tanquem ben bé i que ens enduguem les claus, que aquí hi vénen molts lladres i ¡no es respon de res!... ¡I jo, que ni porto un mal revòlver! Està clar. ¡Jo que em pensava que d'això de robar aquí ja se n'havia perdut la mena! Bé és veritat que endossen lo mort als estrangers; gràcies, per la part que em toca.

Surto, tanco i clau a la butxaca. ¡Alto! ¿Qui és aquell tipo? No em fa gaire goig; porto tots los quartos a sobre... deixem-lo passar; a baix nos veurem les cares.

Vaja, que al menjador hi ha entrada plena; veig que tothom ha pres la matinalda. —*Kellnerinn! The complet*, com los anglesos. Se coneix que no havem quedat més que els resignats; tothom està motxo. Part de fora no se veu res; los vidres semblen glaçats com los de l'alcova de casa.

¿I ara? Fem com los altres, al saló de lectura. També hi ha *lleno*. ¡I quanta elegància! Ni el saló de descans del Liceu. Allà veig aquella bona mossa d'ahir. ¡I quin

vestit blanc se m'ha posat! La innocència, per tant, no em sembla pas que li sobri... La saludo i ¡somriu! ¡Bah! Lo vell que té al costat deu ésser curt de vista...

¿Què es pot llegir per aquí? *Le Journal de Genève, Der Bund, The Times, lo Galignani's, la Kolnische Zeitung, Le Siècle, Le Figaro...* però ¿i lo *Brus?* ¿On s'és vist no tenir lo *Brus?*... En canvi, aquí surt *La Époque*; prenem-la; *a falta de pan...*

¡Quina gatzara! ¿Què és aquest esvalot? ¡Ah, és als billars!... i, si no m'enganyo, hi veig senyores. Aquí sí que hi ha bon humor per a vendre. —Sí, efectivament; són franceses. ¡No n'armen poc, de xivarri! —I els d'aquesta altra taula, ¿qui són? Fan cara de perdularis; tots la porten senyalada... ¡Hum! Lo tipo del dematí; *Dios los cría...* Estic per anar a veure si em falta res al quarto.

¡Bo! ¿Que s'ha fos *La Époque*? L'havia deixada aquí mateix... —*Caballero, V. dispense; aquí está su diario, creí que había V. concluido.* —¡*Oh!*, no importa, me es igual; siga V. *Celebro encontrar un compatriota.* —¿*V. es español?* —*Y catalán, para servir a V.* —Home, toqui-la, que som paisans. —¿*Fa molts dies que és aquí?* —¡*Ca!*, tot just arribo. —Home, ¿amb aquest temps? —*Espero uns companys de Lucerna. ¿I vostè?* —Des d'ahir vespre. —*Fa bé d'esperar-se; demà farà bo. Conec molt aquest país.* —¡*Déu l'escolti!* Aquí no hi estic bé. —¿*Aquí no hi està bé?*, ¿què li falta?... —*Què em sobra, hauria de dir. Vingui. ¿Veu aquells tipos del billar?* —¿*Aquells joves de les gorretes? Són estudiants alemanys.* —¿*Vol dir? ¿Amb aquestes males fatxes? Si van amb la cara plena de cosits...* —¡*I no n'estan poc de tous amb los seus cosits!* ¿*No repara com los ensenyen, amb més orgull que si fossin creus pensionades de San Fernando?* —Però ¿què vol dir tot això? —*Això vol dir altres tants desafios; allà s'arregla aixís, és una costum. L'estudiant, a Alemanya, s'ha de desafiar; cada esgarrinxada és un diploma, i com més ne té, més honrat se veu dels companys i fins dels mestres. ¿Què vol fer-hi! Cada terra fa sa guerra: a Espanya, toros; a Anglaterra, trompis; a Alemanya, desafios.* —Però, home, ¡això és bàrbaro! Diuen dels toros, però això és pitjor; aquí són homes amb homes los que es maten. —¡*Oh!*... no corri tant; nosaltres ens mataríem, però ells... no es maten mai; són massa alemanys. Si en veies un, d'aquestos desafios, s'hi faria un tip de riure. Són a sabre i amb totes les precaucions imaginables per a que no tinguin conseqüències funestes; la qüestió és assenyalar-se la cara i fora. —*Aleshores és una bestiesa indigna de gent culta.* —*I ja veu, tothom parla de la culta Alemanya. No la vull rebaixar, però és un fet que en todas partes cuecen habas.* —Doncs, ¡no caldria sinó que ara els agafés lo rampell i ens donguessin una sessió de sabre!... —*Oh, no hi ha perill; ara no són a la Universitat; a les vacances hi ha tregua. Això es guarda per l'hivern.* —¡*Bon profit els faci!*

—*I digui'm, vostè que coneix aquest país: ¿com se fa aquí per matar el rato?* —*Com pertot arreu: se llegeix, se juga...* —*Jo no jugo.* —*Se fuma...* —*No fumo mai.* —*Se toca el piano...* —*No en sé.* —*Se conversa...* —*Me canso.* —*Se passeja...* —¡*Àngela!* Això és, això. ¿*I on se pot anar quan fa aquesta boira?* —*Miri, es prova. Pot anar a la Rigi Scheidegg. Com és més baix (1.648 m), de vegades la boira no hi arriba. Són prop de dos quarts de 10; dintre 5 minuts surt un tren; a les 11 pot ser-*

hi. —Doncs me n'hi vaig a esmorzar. ¿Vol venir? Lo convido. —Gràcies; espero als companys. Ja ens veurem al vespre...

—I bé, ¿com ha anat la passejada? —Magníficament. —¿Què me'n diu, del carri? ¿Li ha agradat lo pont d'*Unterstetten*? —Moltíssim; a Kaltbad (1.441 m) ja érem sota la boira. ¡Quin panorama! —Millor serà el de demà. —En fi, ja estic content. Sols després del túnel s'ha començat a tapar la vista. —De modo que a dalt no han vist res. —No gaire, però, en fi, sempre molt més que aquí; ¡si això sembla sabonera! M'he pogut passejar, he provat l'aigua de ferro, he dibuixat... —¿I l'esmorzar, què tal? —¡Excel·lent! —És casa antiga i acreditada; hi van molts malalts a fer lo que aquí en diuen *Milch und Molkenkuren*, és a dir, cura o tractament de llet i xarigot. Ja hi deu haver vist anglesos. —¿Si n'he vist, diu? Una rua. ¡No m'han fet riure poc ni gaire!

Un matrimoni, sobretot; jo no he vist res més original. Afiguris un anglès llarg, molt llarg; prim, molt prim, i lleig, molt lleig; tot afaitadet, sense abric i amb les cames nues, que semblaven un parell de mistos; grans ulleres negres penjades a l'esquena, roba de quadros de pam, pantalons fins un xic més avall dels genolls, lo *Baedeker* vermell sota el braç i a les mans l'*Alpenstock*, més gruixut que tota la seva persona. Sa muller, a lo que suposo, li feia bona parella: magra i desnarida, més vella que ell, cara de pergamí amb dos grans rissos que voleiaven a dreta i esquerra; vestit curt, probablement per a lluir un parell de peüets bufons com dues barcasses i calçats amb unes sabatarres fins a mitja cama; ulleres blaves, sombreroet amb vel incommensurable, caps de llauna verda per a insectes a l'espatlla i *Alpenstock* també però menos llarg que el del seu marit. I ara imagini's V. aquestos dos tipos caminant, pujant i baixant amb aire marcial, l'un al costat de l'altre, mirant sempre de frente, sèrios, impertorbables, estirats, muts; digui'm, ¿qui se'ls pot mirar sens escapar-li el riure? —Doncs si no hi hagués aquesta boira, encara n'haguera vist de més estranys aquí, a la posta de sol, quan tothom se reuneix al *belveder*; avui no ens cridaran i, quan baixin a dinar, ja aniran en trajo d'etiqueta i hauran perdut tot lo *chic*.

¡*Nang, nang, nang!*... —¿Què és aquesta campana? ¿No deia que no ens cridarien? —No; per a la posta de sol avisen amb lo corn; això és la senyal del dinar. —¡Bomba!, ¡quina taulada! ¡Sembla un *convite regio!* ¡I quin canvi de vestits!... Esperis, que vaig a mudar-me...

¡Vamos, que torna fet un *pollo!* Bon *vis a vis* amb la veïna. —Calli, home, si és ma companya de viatge d'ahir vespre. —*Amigo*, el felicito. —És molt amable. —¿Sí, eh? —*Experientia ducit*.

—Home, no havia vist mai aquesta manera de servir. ¡Sembla que facin l'exercici! —Doncs va molt bé; fixi-s'hi. Al primer cop de timbre, totes les *Kellnerinnen* se reuneixen; al segon, se distribueixen cada una a son lloc; al tercer, comencen a servir. Aixís a tots nos arriba la gràcia de Déu a la mateixa hora. —Justament. Només hi trobo a faltar una cosa. —¿I és?... —Un director d'orquestra per a poder menjar tots a compàs. —Aixís m'agrada: ¡visca la brometa!

—I bé, ¿i ara? —Ara, un te i al llit, que demà ens hem de llevar a les quatre. —És a dir, ¿que encara està en que farà bo? —No en dubti; ¿no ha sentit a fora quina fresqueta? Doncs és la millor senyal: a la matinada, la boira a passejar. —*Fiat*; no desitjo altra cosa. Bona nit. —Bona nit.

A.

Diari Català, 3 d'octubre de 1880

Carta dècima-quinta

Vitznau, 14 d'agost de 1880

Mon paísà tingué ahir raó a mitges, puix la boira torna a tapar lo Rigi després d'escampar-se un moment. De tots modos, ja havem admirat la famosa vista; és realment preciosa i digna de sa anomenada. Tant n'havia sentit parlar, tant me l'havien ponderada, que tenia por de veure-la i de no veure-la; de lo primer, per si la realitat no arribava a lo que fingia la imaginació; de lo segon, per no poder-me'n satisfer. Ara he sortit de dubtes i puc assegurar que lo panorama que es descobreix des del Rigi-Kulm en un dia clar, compensa amb excés tots los sacrificis i molèsties del viatge.

Tota la nit he estat anguniós; ¿farà bo?, ¿hi haurà boira? Dues o tres vegades m'he llevat per a mirar lo temps: la primera, allà a mitjanit, fosc com gola de llop; la segona, una o dues hores més tard, feia una lluna magnífica, però a sota nostre la boira, clarament il·luminada, se gronxava per l'espai. ¿És bona o mala senyal? La incertitud me té desvetllat. Més tard veig que s'aclara un poc i que s'obira alguna de les costes i algun fondo; a veure, ja veure si farà bo!

A les quatre sona lo corn; falta mitja hora per a sortir lo sol. Miro i em cauen les ales del cor: ¡tot emboirat altra vegada! Tothom s'enllesteix no obstant i s'afanya a pujar al mirador del cim per a aprofitar qualsevol moment en què lo cel s'aclari. Tremolant de fred i badallant de son, embolicats tots en mantes més o menos virolades, passejant-nos per a conservar lo calor enmig de la humida boira i obrint a penes la boca per a pronunciar qualsevol frase de mal humor en qualsevol dels idiomes d'Europa, presentàvem un conjunt estrany i abigarrat, un quadro de gènere originalíssim, que em fa mormolar parodiant al poeta: «*O quantum mortalia pectora cogis videndi sacrafames!*»... Surt a la fi lo sol majestuosament i, com si accedís a l'íntim desig de tothom, envia un oreig suau que en un moment esvaeix l'atapeïda massa de vapors i fa brillar sobtadament i per alguns minuts les llunyanes cingleres dels Alps, cobertes d'immaculada neu. ¡Magnífic espectacle! Estic per dir que el prefereixo a la vista completa de valls i muntanyes que ens haguera permès un dia clar i serè. A nostres peus un cinturó de núvols nos tapa la vista del llac de Lowerz, de Zug i dels Quatre Cantons, com també les encisadores vertents del Rigi, totes encatifades de verda molsa, i les costes de les muntanyes veïnes, cobertes fins al cim de boscos seculars; mes, en canvi, sobre aquesta

orejant nuvolada, brillen i vermellegen amb puríssims i esplendents colors les eternes congestes, les superbes puntes, les agulles de glaç d'eix serrat de gegants nomenat los Alps. ¡Quin passar-se de mà en mà les ulleres i quin fullejar les guies i desplegar los panorames! Aqueix gran tou negrós i punxegut a ponent prop de nosaltres és lo Pilatus (2.228 m), ferreny sentinella destacat a vanguàrdia sobre Lucerna; en lo fons de l'horizont, a migjorn, lo Finsteraarhorn (4.275 m), on naix l'Aare i on han mort fa pocs dies, soterrats per les avalanxes, lo doctor Haller i sos dos guies; entorn d'ell i com arrecerats per sa mole colossal, sos germans de l'Oberland, lo Viescher-Hörner (3.700 m), lo Grindelwald i lo Rosenlanigletscher (1.174 m i 1.533 m) i l'elegant Jungfrau (4.167 m), més al centre lo Titlis (3.239 m), que es destaca amb son gran pa de glaç i sa silueta plana i prolongada; més a prop, sobre l'entrada del llac d'Urí, lo Blackenstock (2.922 m) i l'Urirothstock (2.932 m), mostrant al descobert tots los misteris de ses capritxoses i enormes congestes; a l'esquerra, l'ampla i majestuosa Windgelle (3.189 m), la doble punta de l'Scheerhorn (3.296 m) i l'altíssim Tödi (3.623 m); molt més a llevant, la immensa coberta de glaç del Glarnisch (2.922 m), algo semblant a la nevada plana del Titlis, i a l'extrem horitzont, a l'esquerra, lo llunyà i accidentat Säntis (2.504 m), en lo cantó d'Appenzell, quins cims dentelluts, vistos des d'aquí, tenen alguna semblança amb nostre típic Montserrat, i detràs dels quals acaba de sortir lo sol benèfic, inundant de llum i de colors, amb fantàstiques canviants de rosa i or, aqueixes meravelloses muntanyes.

Al contemplar tanta bellesa, l'entusiasme esclata, l'expansió s'imposa invenciblement; en alta veu i cadascú en sa llengua manifesta tothom sa admiració. ¡És un coro universal d'alabança al Creador, un crit de l'ànima embadalida en la contemplació de tan perfecta obra!

Desgraciadament, l'espectacle no fou de llarga durada; la boira, com obeint a una veu oclulta, rodolà impetuosament ses onades i en un moment nos tornà a deixar voltats de densos vapors. Pareixia un somni; ja no ens vèiem a quatre passos de distància; aquell raig de sol enmig de les tenebres s'havia apagat de sobte i aquella atmosfera pura, dilatada, transparent alhora esdevingué en brevíssims instants impura, opaca, caliginosa, cega.

Tothom desfilà; al poc rato (6 h 10 m) ja érem al carril, jo, l'altre català i sos companys de Lucerna. A Kaltbad, on hi ha la bifurcació, se n'anaren ells cap a l'Scheidegg, a veure si ensopegaven un horitzont net o al menos com lo que vaig trobar jo ahir; jo he seguit cap avall fins a Vitznau. Més enllà de Kaltbad havem passat la capa de boira, o millor dit la nuvolada; a mida que n'anaven sortint, anaven apareixent també a nostres ulls les suaus ondulacions del terreno, les gemades valls, les fondes torrenteres eren les accidentades revoltes del pintoresc llac dels Quatre Cantons, los boscos d'avets i, per entremig d'ells, escampats pertot arreu, voltats d'alegres prats o protegits per feréstegues roques, masos i vaqueries, cabanyes, *chalets*, *hotels*, poblets i viles. Los vapors que solquen lo llac semblen petites llanxes; Vitznau, un grapat de casetes de pessebre. Poc a poc anem baixant les

ràpides i atrevides pendents de la via; lo pont inclinat de Schnurtobel se passa amb tota felicitat; a través del túnel i lo xiulet de la locomotora avisa que ja ens acostem al terme del viatge.

A les 7 h 30 m arribem a Vitznau. Ja està acabada l'excursió al Rigi; anem a fer ara la volta al llac dels Quatre Cantons.

A.

Diari Català, 10 d'octubre de 1880

Carta dècima-sexta

A bordo de l'*Helvetia*, llac dels Quatre Cantons, 14 d'agost de 1880

Fins a les 9 no havem sortit de Vitznau; la vila no té res de notable més que sa agradable situació enmig dels jardins i fruiterars que cobreixen tota la base del Rigi i al peu del cingle rogenc del Vitznauerstock. Aprofito, doncs, aquesta hora i mitja d'espera per a esmorzar en l'excel·lent restaurant de l'estació i per a donar als lectors quatre notícies sobre lo llac que anem a visitar i que havem mig obirat tot venint.

És aquest sens dubte lo més pintoresc de tota la Suïssa, en quin cor se troba i quina individualitat e independència simbolitza. Ses costes acantilades i abruptes recorden los *fiords* d'Escòcia o de Noruega; sa planta capritxosa e irregular produeix contínues sorpreses. De Lucerna a Vitznau té la forma d'una creu, quins braços són al N. E. [la] badia de Küsnacht i al S. O. la d'Alpnach; al sud de Vitznau, les dues vores s'acosten tant que es diria que van a tocar-se. Lo poble ha batejat als dos promontoris amb lo nom característic de Los Nassos (*Die Nasen*); transposats aquestos, forma lo llac un gran àngul, d'O. a E. amb lo nom de *Buochsersee* i de N. a S. amb lo d'*Urnersee*. Banya los quatre cantons d'Uri, Unterwalden, Schwyz i Lucerna, de lo qual pren son nom alemany de *Vierwaldstättersee*; de Lucerna a Flüelen té 40 quilòmetres de llargada, de Küsnacht a Alpnach 24 d'ample, si bé que sa amplada mitja és sols de 4 a 5, sa superfície és de 113 quilòmetres quadrats i sa altitud sobre lo nivell del mar, de 437 metros. Com lo Léman, lo de Constança i lo de Zuric, rep també per lo S. un gran riu que ergega tantost per l'oposat extrem sota els ponts d'una gran ciutat; lo riu és aquí lo Reuss i la ciutat Lucerna. Aquest fet constant indica ben clarament la pendent general de S. a N. del terreno de Suïssa, determinada per los vessants del gran arc alpí que la talla de S. O. a N. E. i que, amb ses estribacions i contraforts, li dóna aqueixa fesomia característica de país de muntanyes per excel·lència.

Són les 8 h 50 i sento xiular lo segon tren que baixa del Rigi; deso los trastos i surto a veure arribar los viatgers. Ma ex-veïna d'ahir vespre és de les primeres que baixa, amb son *Alpenstock* a la mà, com preparada a menjar-se les muntanyes i no a lluir senzillament l'elegantíssim trajo de turista que s'ha posat i en lo que no hi ha un sol detall que desdiguí. Amb son real continent i sa mirada provocadora, si fós-

sim en una estació d'Andalusia, a aquesta hora aquesta dona tindria ja sobre seu un ruixat de *requiebros*; aquí s'acontenten amb mirar-se-la de dalt a baix i deixar-la passar tranquil·lament. *Nec plus ultra*.

Poc abans de les 9 lo *Wilhelm Tell* atraca tot esbufegant i ple de gom a gom; deixem passar primer als qui desembarquen i entrem de seguida nosaltres trobant quasi bé lo barco buit; ¡tanta és la gent que, sens por al mal temps, baixa per a pujar al Rigi! Tothom cuita per a col·locar-se bé en los bancs travessers de coberta; los equipatges formen una muntanya en lo centre del barco; hi ha un minut de bellugadissa general i de xerroteig en totes les llengües; després tot se sossega, i se retira la palanca, se recull l'amarra i ressona lo «*Vornarts!*» («¡Avant!») del capità. Instantàneament, los cilindres de la màquina tornen a oscil·lar, la ximeneia fuma i lo vapor camina; los homes van a prendre bitllet i a vegades a encarregar esmorzar, puix en tots aqueixos barcos hi ha ben servits restaurants i luxoses càmares; les dones i les criatures se queden a dalt, formant grupos i guardant lo lloc pel pare o pel marit. En segona classe hi ha un poc més de *democràcia* i un poc menos d'element femení; és la preferida dels estudiants, dels turistes de debò, dels fumadors de pipa i de la gent del país. Hi ha per lo mateix menos cerimònia i molta més gatzara: l'expansió, la brometa, les riallades no són allí fruita prohibida, i lo jovent, sens per això propassar-se, s'hi entrega amb tota llibertat.

Lo temps no és segur; la boira del Rigi va baixant i condensant-se; lo to aplomat del cel fa ressortir millor les línees, los plans i los colors. Lo vapor va i ve de l'un a l'altre marge fins a l'entrada de l'*Urnersee*, permetent abarcar sens embaràs les grandioses perspectives del romàntic llac; Beckenried, Gersau, Treib, port de comerç del cantó d'Uri i Brunnen, del de Schwyz, situat davant per davant en lo marge oriental, amb una vista magnífica sobre los braços de Buochs i d'Uri (*Buochser* i *Urnersee*), que formen l'àngul terminal del dels Quatre Cantons: tals són les estacions que fem fins a entrar en l'últim braç d'aquest, lo més pintoresc, lo més grandios, lo més salvatge.

Per un i altre costat les muntanyes s'hi alcen perpendicularment a flor d'aigua, posant al descobert als ulls dels profans la direcció dels violents alçaments geològics que els hi han donat son estrany aspecte; en lo de llevant, que és l'únic en què toquem, anem seguint amb la mirada la cèlebre *Axenstrasse*, espaiosa carretera que, vorejant contínuament lo llac, s'obre en la roca viva amb innombrables túnels, i los treballs ja molt avançats del ferrocarril del Sant Gotard, que farà inútil aquella, amb la qual corre quasi paral·lelo; mentres que, al costat de ponent, sobresurt de l'aigua a poca distància del ribatge la *Wyttenstein*, roca aïslada de 25 metres d'alt, amb la inscripció en lletres dorades colossals: «*Dem-Sanger Tell's—F. Schiller die-Urkantone—1859*» (al cantaire de Tell, Frederich Schiller, los cantons primitius, 1859), i més avall lo Rütli, amb ses tres fonts, que la tradició patriòtica vol que hagin brollat en lo mateix indret que petjaren los conjurats Fürts (d'Uri), Stauffacher (de Schwyz) i Melchtal (d'Unterwalden), la nit del 7 al 8 de novembre de 1307, al reunir-se per a jurar i concertar la deliberació de sa pàtria.

Des de que havem entrat en l'*Urnersee*, bufen unes ratxes que enfurismen la fins ara tranquil·la superfície del llac i sacsegen lo barco com un verdader temporal en alta mar. Passat Sisikon, comença a ploure, però ¡amb quina fúria! Lo vent nos tira l'aigua a la cara com etgegada amb una manguera; no hi valen paraigües ni impermeables, la coberta queda desembarassada en un moment. Les càmares i l'entrepont a penes poden encabir als contristats passatgers; les pobres senyores, sobretot, amb sos trajos perduts i tremolant de fred, inspiren llàstima; tothom escolta esfereït los xiulets del vent i l'espetec del xàfec, i em ve a la memòria lo recent naufragi del *Neptuno* en lo llac de Bienne o *Bielensee*.

Sols los mariners i la colla d'estudiants estan tranquils; los primers maniobren sossegadament a la veu del capità, dret dalt del pont i abrigat amb son gruixut capot; los altres entonant sens alterar-se cançons i més cançons de l'interminable repertori suís.

En lo més fort del xàfec nos aturarem davant de la famosa *Tell's Platte*, en va busco l'antiga capelleta, ombrejada pels arbres, que recordava lo llac on Guillem Tell saltà de la barca de Gessler i li disparà la fletxa. Un passatger me diu que, amenaçant ruïna, lo govern l'ha feta derribar i ha fet aixecar en son lloc l'altra de pedra que es veu en lo mateix indret. Lo pintor Stückelberg és l'encarregat de pintar-ne les parets al fresc; ja hi ha pintada la coneguda escena de la poma i diuen que tant per lo vigor del colorit com per l'expressió i actitud de les figures serà una obra artística notable. En un falconer i un portaestendard de Gessler ha personificat lo pintor dos tipus distints dels habitants d'Uri, i per a representar a Bertha de Brunneck, demanant al tirà lo perdó del llibertador, li ha servit de modelo la filla de l'hostaler de l'Aygla (*zum Adler*), a Bürglen, prop d'Altdorf, on passà l'escena. Aixís, al renovar lo modest monument, santuari de la tradició, en comptes d'esmerçar-hi sumptuoses dàdives, que no s'avindrien ni amb l'agrest del lloc ni amb lo caràcter de l'aconteixement, hi empleen los cantons per tot ornament lo talent artístic d'un de sos fills i per tota ofrena, les imatges d'altres, com per a significar a les edats a venir que no ha decaigut la virilitat de l'antic caràcter. ¡Perdonable orgull i envejable patriotisme!

Fins a Flüelen no disminuï un xic la força de la pluja, però lo desembarc se féu a la desbandada i los cotxeros feren de les seves; jo vaig prendre un cavall, que guiava un vailet, i ben embolicat amb mon *plaid* vaig apretar a córrer cap a Altdorf o millor *Alt-dorf* ('poble vell'), on vaig dinar. Altdorf és la capital del cantó d'Uri, situada en la magnífica vall de la Reuss; cremada en 1799, si bé l'església conté alguns quadros bons, no conserva avui altre interès per a lo viatger que l'haver sigut teatro de l'escena de la poma abans esmentada. Una estàtua colossal de Tell i una modesta font monumental recorden lo lloc on lo fill d'aquest esperà intrèpidament la fletxa de son pare. La curiositat me féu anar a Bürglen, pàtria del llibertador, per a conèixer, amb l'excusa de prendre un *chope* a l'hostal de l'Aygla, la noia que està retratada en la nova *Tell's Platte*. És una sapada suïssa, de faccions expressives, ulls blaus i magnífic cabell ros, que porta penjant en gracioses trenes sobre

lo negre gipó i la faldilla vermella, que constitueixen lo trajo nacional de les urines-
ses. És un tipo magnífic.

A un quart de Bürglen, passat un pont, hi ha un gran prat, on se reuneix la *Landgemeinde* per a elegir directament per lo sufragi de tot fill del cantó que hagi arribat a 20 anys los magistrats que han de governar-lo. Aquesta assemblea democràtica, amb sa bandera, sos trajos antics, sa música, sos oradors i sa animació, és una de les escenes més típiques que ofereix l'organització política d'aqueix admirable país.

A la 1 h 20, torno a embarcar-me a Flüelen en lo vapor *Helvetia*, a bordo del qual escric; a les 3.45 arribarem a Lucerna, on forçosament hauré de tornar a fer nit. Si lo temps s'aguanta, penso anar a Küsnacht, antiga residència de Gessler; si no, sentirem la música o ens passejarem. Per ara, ha parat de ploure i cap a migjorn s'ha aclarit molt, de modo que es veuen perfectament les grans muntanyes que, per dessobre Flüelen, tanquen la vall de la Reuss (lo Bristenstock i les dues Windgelle). Reparo que per tots costats hi ha cascades, saltants i fils d'aigua que no hi havia fa quatre hores; la Reuss ha revingut també moltíssim: se coneix que a muntanya l'aiguat ha sigut tan fort com per aquí baix. La xafogor ha passat però no los núvols, que encara semblen voler preparar-nos una altra terrabastada. Veurem.

A.

Diari Català, 12 d'octubre de 1880

LO PRIMER CONGRÉS CATALANISTA

Sabem que està agitant-se un pensament que fóra de magnífiques conseqüències per al catalanisme. Se tracta de reunir en la nostra ciutat lo primer Congrés Catalanista.

Suposem que la notícia continguda en aquestes poques ratlles serà rebuda amb calor per tots los nostres lectors.

Lo moviment catalanista és ja tan important, ha pres tan alta volada, té una vida tan exuberant que en la consciència de tots los que en sa marxa ens interessem està que ha ja arribat l'hora de fer alguna cosa més que fins ara, per medi de la unió de tots los esforços.

Per a l'organització sabem que ha pres la iniciativa la Redacció del nostre estimat col·lega, avui suspès, lo *Diari Català*; sabem que a la sola enunciació del

pensament s'han ofert a secundar-lo vàrios altres col·legues catalans, tots los quals reunits faran la convocatòria; sabem també que el pensament ha sigut consultat amb vàries de les individualitats influents en lo nostre renaixement, i que totes elles han pres la cosa amb calor i entusiasme.

Tot això sabem, com sabem també que el Congrés, cas de realitzar-se, tindrà lloc a meitat del pròxim mes de setembre, prenent-hi part com a membres no sols los catalanistes de Barcelona, sinó de tot Catalunya i fins alguns de fora de Catalunya. Sabem aixís mateix que el Congrés discutirà temes importantíssims, i que sos iniciadors se proposen que d'ell ne surti l'organització d'un gran centre catalanista en Barcelona que, aliat amb los que existeixen en Catalunya que vulguin acceptar l'aliança, los serveixi a tots de punt d'enllaç.

Se proposen també que el Congrés faci sentir clara i catalana la veu del nostre país en la qüestió de vida o mort de la unificació de codis, que es pretén portar a efecte, qüestió sobre la qual les veus que s'han sentit fins ara no són tan clares i terminants com desitja l'opinió pública en les nostres comarques. A més d'aquestos temes, discutirà també lo de si convé fixar d'una manera general les tendències del nostre renaixement catalanista.

Dats los punts de mira que ha portat *La Veu de Catalunya* a l'aparèixer en la vida pública, natural que s'associarà de tot cor a la idea de celebrar lo primer Congrés Catalanista. A son bon èxit consagrarà totes ses forces i tota sa influència.

Dirigint-nos a catalans, inútil serà que els ponderem la immensa transcendència que pot tenir lo Congrés. De segur que a sa sola enunciació tots l'han compresa. Lo catalanisme és fill del gran moviment que des de fa alguns anys s'està operant en les nostres comarques. Avui ja quasi tothom escriu més o menos en català; avui ja comença algú a pensar i a obrar a la catalana. Demà serem tots los que de tals maneres escriurem i pensarem.

Però, en l'organització del món modern, los esforços individuals representen poc, per molt que valguin, per poderosos que siguin. L'associació, la unió és la gran força que avui mou les societats. Mentres los catalanistes nos presentem com individualitats disgregades, poc conseguirem que no sigui fer com ara manifestacions aïslades; lo dia que ens presentem com un tot, lo dia en què s'hagin establert llaços entre nosaltres, aquell dia lo nostre renaixement començarà a dar sos fruits. A obtenir tal resultat tendeix principalment lo congrés en projecte.

Esperem que dintre pocs dies se presentaran al públic les bases i per tal motiu lo present article serveix sols per advertir als que com nosaltres pensem. Comencin ja a preparar-se, i el dia que se'ls convoqui, responguin unànimes a la convocatòria. Los amors platònics han passat ja a la història, i sols amor platònic professaria a la nostra Catalunya lo que s'acontentés en ser catalanista dintre de casa seva. La causa que defensem és santa i justa; defensem-la, doncs, a la llum del dia, que és com se defensen totes les grans causes; defensem-la units, puix que en lo terreno de les idees morals, la suma no és igual, sinó molt superior a l'agregació dels sumandos. Cent esforços aïslats són molt, moltíssim menos que la suma dels mateixos

esforços. Los cent esforços units no representen cent, sinó mils i milions. Tal és la idea, tals seran les tendències del primer Congrés Catalanista. Posem-hi, doncs, tots l'espatlla i estiguem segurs de que aquelles idees i tendències se convertiran en fets positius, que són l'únic digne del caràcter català, que sempre s'ha distingit per ser pràctic i positivista.

Lo de les Festes

La Veu de Catalunya, 8 d'agost de 1880

Articles polítics, 1984

SOBRE EL CONGRÉS CATALANISTA. A EL DILUVIO

Lo nostre estimat col·lega *El Diluvio* va dedicar l'article de fondo d'ahir al primer Congrés Catalanista, iniciat per la Redacció del *Diari Català*.

Donem les gràcies al col·lega, després de manifestar-li que estem d'acord en general amb ses apreciacions.

Lo motiu principal que posa la ploma en les nostres mans és lo desig de donar resposta satisfactòria als següents pàrrafos.

Diu *El Diluvio*:

«Una d'aquestes insinuacions és indubtablement la idea, iniciada per la Redacció del *Diari Català* i secundada per altres periòdics escrits en català, de celebrar en aquesta ciutat un congrés catalanista, verdadera novetat en aquest país, de qual congrés formaran part tots los individus *que hauran sigut presentats per algun dels periòdics sèrius escrits en català que es publiquen*, o per alguna de les associacions catalanistes que, oficialment constituïdes, existeixen en Barcelona.

»Encara que no volem fer qüestió d'això, creiem que els iniciadors del pensament van equivocar-se a l'establir una diferència tan notable entre los periòdics escrits en català i los escrits en castellà, aquí on algun d'aquestos últims ha demostrat tant d'amor i tant d'interès per les coses catalanes, que fins li ha valgut que fulminessin contra d'ell lo llamp de la suspensió.

»No ho diem per fer-ne qüestió ni motiu de disgust. No som nosaltres dels que fem néixer qüestions d'etiqueta; la idea nos sembla bona i l'apoiarem encara que se'ns consideri l'últim individu de l'última filera.»

Molt nos plau que el nostre estimat col·lega hagi tocat aquest punt amb claretat i sens rodeig; i ens plau perquè ens dóna peu a explicar la nostra resolució, no sols

per lo que a ell toca, sinó per lo que es refereix a altres estimats col·legues que es troben en idèntic cas.

A l'ocupar-nos de l'organització del Congrés, devíem fixar alguna regla. Lo nostre desig hauria sigut admetre a tothom que es presentés, però això no era pràctic. Vàrem posar, doncs, les menors limitacions possibles.

Però si tals eren los desitjos dels iniciadors, obligació seva era evitar que poguessin presentar-se individus amb lo sol objecte de pertorbar la marxa del Congrés. Aquest no ha de compondre's de tothom qui vulgui; los que hi prenguin part han de ser catalanistes.

Per això vàrem limitar lo dret de presentació als periòdics sèrios escrits en català. Sabíem que aquestos són tots catalanistes.

Dels escrits en castellà n'hi ha de totes menes. Per fortuna dominen en número i en qualitat los que són catalanistes, però ¿podíem fer distincions? De cap manera. Per això vam resoldre que presentessin sols los escrits en català.

Però consti ben alt que els iniciadors no han tingut cap idea d'excloure a ningú; al contrari, esperen i demanen lo concurs de tots los que, com *El Diluvio*, s'interessen per l'esplendor del catalanisme.

Creiem que aquestes explicacions deixaran plenament satisfet a *El Diluvio* i als demés periòdics escrits en castellà que es trobin en igual cas. I més direm encara al nostre estimat col·lega; nosaltres tenim lo dret de presentar, i des d'ara dem per presentats los noms de totes aquelles persones que ens indiqui. I lo mateix que diem en públic a *El Diluvio*, que ens ha dat peu per a dir-ho, repetirem relativament a tots los demés que es trobin en igual cas, als quals ho direm també en privat.

Quatre paraules abans d'acabar als periòdics satírics castellans i catalans. Molt haurien desitjat los iniciadors del Congrés concedir també lo dret de presentació als que entre ells representen una branca no despreciable del catalanisme, però tampoc era possible fer distincions. Los que en tal cas se trobin, prenguin los anteriors pàrrafos com dirigits també a ells.

L'interès dels iniciadors del Congrés és que sigui important pel número i qualitat de sos membres. Treballem-hi tots, i lograrem tal vegada que sa reunió arribi fins a marcar època en la història del progrés en Catalunya.

V. A.

Diari Català, 18 de setembre de 1880

Articles polítics, 1984

LO CONGRÉS CATALANISTA I LA GACETA DE CATALUÑA

Lo nostre benvolgut col·lega la *Gaceta de Catalunya*²⁰ dedicà ahir un article al pròxim Congrés Catalanista. L'objecte de l'escrit és lo d'explicar l'actitud que guardarà dit periòdic respecte del Congrés, actitud que consistirà en no prendre-hi part directa, limitant-se sos redactors a ser-ne testimonis, assíduos e imparcials. Això és lo que condensa en los següents pàrrafos:

«Això no vol dir que mirem amb antipatia un pensament que pot contribuir a difundir la il·lustració pública; de cap manera. Nosaltres, al deixar de ser actors, no deixarem de ser testimonis, i testimonis assíduos de les deliberacions del Congrés, i amb tal caràcter merament expectant, podrem encara observar una imparcialitat més completa que si deguéssim prendre part directa en les discussions.

»Tal serà en aquest particular la conducta de la *Gaceta de Catalunya*, que si bé és entusiasta del «renaixement literari català», no és ni pot ser catalanista, en lo sentit en què moltes persones entenen aquestes paraules.»

Abans de tot havem de dar les gràcies a la *Gaceta de Catalunya* per la seva actitud franca i el seu llenguatge clar. En los temps que corren, en què estan de moda les amfibologies i els equilibris, un espectador imparcial i fins un adversari lle al són apreciables. No són aquestos los que tot ho pertorben; són los contraris encoberts e hipòcrites, són los enemics que es posen la careta d'amics per a poder ferir amb impunitat i per darrere.

Molt sentim no poder tenir lo valió apoio directe del nostre col·lega, però no ens ve de nou. Lo criteri dels seus redactors los fa considerar bona una política que es troba perfectament dins de lo que ha creat la preponderància de la madrilenya i la influència omnímoda castellana. Just és, doncs, que no vulguin socavar-les; baix lo seu punt de vista estan encertadíssims. Asseguren que no mirem amb antipatia un pensament que pot contribuir a la il·lustració pública, i això tindrem que agrair-los, i els hi agraim de debò.

Però ha de permetre'ns la *Gaceta* algunes observacions amistoses. Diu ella que, a son modo de veure, tot renaixement literari deu obeir als impulsos espontàneos de tots los que en ell participen, i que en ell deuen cabre-hi totes les tendències, totes les idees, totes les aspiracions. Aquesta és casualment la base del Congrés. No es pregunta a ningú d'on ve ni on va, ni es vol saber quines idees professa en política ni en religió. Un sol requisit s'exigeix per a entrar a formar part del «Congrés»: lo de ser catalanista, amant del progrés i de la millora de la terra. Vegi, doncs, com en ell hi caben totes les tendències, aspiracions e idees.

20. El *Diari Català* catalanitzava sovint el títol de la premsa barcelonina. Ací respectem la grafia *Gaceta de Catalunya*.

Diu la *Gaceta* que lo tercer punt de deliberació li imposa cautela i l'allunya de tota participació directa en lo Congrès. Lo tercer punt diu: «¿És convenient fixar d'una manera general les tendències del renaixement catalanista?».

Sobre això ens permeterà la *Gaceta* una declaració. La nostra opinió particular, que defensarem en lo «Congrés», és la de que ni deuen ni poden reglamentar-se les tendències, i si el nostre consell és escoltat, les tendències seran allí exposades i discutides, no votades. Les actes de les sessions del «Congrés» diran ben clar quines (no quina) són les tendències que dominen en lo catalanisme, sense necessitat d'acords que no podrien tenir cap força obligatòria. Després del Congrès, tots sos membres quedaran en la mateixa llibertat que abans, però sabrem lo que avui no sabem, lo qual serà un pas importantíssim.

No volem suposar que la *Gaceta* caigui en la lleugeresa de creure que el renaixement català no hagi de tenir tendències transcendents, puix que si això cregués se declararia contrari a tal renaixement. La literatura i les arts en general essencialment són expansives i propagandistes, i expansives i propagandistes han de ser per força les catalanes. Si escrivim i si componem en català, hem de tenir un ideal més o menys vagorós, puix que sens ell no hi hauria literatura ni arts. ¿Pot, doncs, evitar-se que el nostre renaixement, encara que el suposem purament artístic, no tingui tendències?

En aquest punt no hi caben termes mitjos. O ens *castellanitzem* d'una vegada, entregant-nos lligats de peus i mans a la influència castellana, o tenim tendències e ideals propis. Si ens hem de *castellanitzar* olvidem de moment la nostra llengua, no l'ensenyem als nostres fills, no ens recordem de la nostra història, i esborrem fins lo nom de Catalunya, suplint-lo per los de les províncies oficials d'avui. Guardem-nos, sobretot, d'escriure ni una ratlla en català. Si seguim parlant com hem parlat sempre, si recordem lo passat, si fem literatura i arts catalanes, podrem tenir consciència de lo que fem o no tenir-la, però de grat o a pesar nostre naixeran ideals catalans i tendències catalanistes.

I aquí posem punt final a aquestes ratlles, dant les gràcies a la *Gaceta de Catalunya* per haver-nos proporcionat peu per escriure-les.

V. A.

Diari Català, 23 de setembre de 1880

Articles polítics, 1984

SOBRE EL CONGRÉS CATALANISTA. A LA GACETA DE CATALUÑA

Per segona vegada en aquesta qüestió hem de dar les gràcies al nostre estimat col·lega la *Gaceta de Catalunya*, puix per segona vegada ens dóna peu a exposar les nostres idees sobre el catalanisme en general i sobre el Congrés Catalanista en particular.

Però abans de començar, hem de fer notar que tot lo que direm és de compte propi.

No hem de respondre punt per punt a lo que digué la *Gaceta*, i sols manifestarem idees i farem apreciacions generals.

Lo nostre col·lega agafa el punt de mira que ha vingut empleant-se d'ençà que vivim en la centralització que ens ofega. Parla de tendències separatistes i pondera *aqueixa gran obra dels segles, amb tanta sang cimentada i essencialment necessària en lo present moment històric, que es diu unitat nacional*; lamenta *aqueix mal comprès esperit provincialista, que viu del rancor i no de la digna emulació, i que degué haver mort en aquells temps en què els progressos de la mecànica no havien encara escurçat les distàncies*, i acaba el pàrrafo parlant de *fraternitat, de transformació de les antigues fronteres en meres barreres geogràfiques* i de *lleï general de les societats modernes*.

Tot això vol dir, en resumen, que la *Gaceta* es troba molt bé dintre del modo de ser d'avui, que trobaria perfecte amb tal de que manessin uns altres que els que manen, i amb tal de que vingués alguna lleï que dotés nominalment a les províncies d'aquell mito que en llenguatge centralista s'anomena descentralització administrativa.

Nosaltres, i com nosaltres molts catalanistes, pensem d'una manera molt diferenta. Examinem la història amb tota fredor i ens trobem amb que si la unitat espanyola és realment l'obra dels segles, la unificació ho és sols de l'absolutisme i de la imposició més absorbent. Nos trobem amb que los catalans no hem derramat espontàneament ni una sola gota de sang per arribar a aquella unitat —puix que si vam combatre contra els moros, ho fèiem per compte propi—, i en canvi n'hem derramada, i molta, per impedir aquella unificació, essent vençuts quasi sempre, perquè quasi sempre érem los menos. Nos trobem amb que la bonica causa de la unitat va voler durant molts segles confondre's amb l'odiosa de la unificació, gràcies a lo qual lo mateix va ser per Espanya l'arribar a ser gran que entrar en la decadència. Nos trobem amb que l'esperit d'unificació —que, dades les condicions de les parts que formen lo tot Espanya, vol dir absorció i predomini d'algunes d'aques-

tes sobre les altres— ha lograt desvirtuar les nostres condicions característiques, apartant-nos de tota influència. Nos trobem amb que si un dia la prevenció amb què se'ns mirava va condemnar-nos a la misèria, privant-nos lo comerç d'Amèrica quan perdiem lo de llevant, un altre dia se'ns desposseïa de tot dret polític, que en va defensaren los nostres avis en una guerra digna dels temps homèrics. Nos trobem, finalment, que a la grandiosa política aragonesa, a la que canviava productes i civilització amb les més apartades regions de llevant; a la política que era expansiva i civilitzadora, la supleix la petita política de la casa d'Àustria, qual habilitat se reduïa a posar-se als peus d'Europa en l'exterior, i en l'interior a despoblar lo país per medi de la pobresa i de disposicions absurdes, a delmar i degradar als pocs habitants que quedaven, per medi de les persecucions inquisitorials i polítiques, i a esportar tot lo que sobresortia en qualsevol ram, enviant als que feien por als imbècils poderosos a morir en les regions de la nova Amèrica, dant per resultat lo que la ciència moderna ha qualificat molt gràficament de *selecció negativa*.

I si de la història passem a avui, nos trobem amb los mateixos efectes de la unificació. Les nostres comarques no tenen res de lo que necessiten. En la part material, ni camins, ni canals, ni carreteres; la indústria, exòtica i sens vida; l'agricultura, com en los temps més funestos; los pocs o molts capitals que reunim a pesar de tan males condicions, empleats en préstams al govern i en altres objectes improductius pel país. En la part moral nos trobem tan completament absorbits que ni tan sols se compta per res amb nosaltres. Un ministre català és una *rara avis*.

Per tot això som catalanistes. No volem la separació, però tampoc la unificació, ni menos l'absorció. Desitgem que es compti amb nosaltres, perquè, sense ser immodestos, creiem que valem tant com los altres per lo menos. Volem la germanor amb totes les demás regions espanyoles, però no la dependència. I tot això ho volem, entengui's bé, per verdader patriotisme. Lo sistema d'absorció fins avui seguit nos ha portat al trist estat en què ens trobem; tal vegada un altre sistema canviaria en bé de tots la nostra situació, i sortiríem d'una vegada de l'ensopiment i retràs que ens caracteritza i ens avergonyeix quan sortim d'Espanya.

En resumen, si es vol que parlem encara més clar, lo catalanisme, per nosaltres, vol dir ser molt espanyols però no castellans, puix que aquestos sols no formen la nació. Espanya és un conjunt de grans regions amb condicions distintes, i sa grandesa depèn del desarrollo de la vida, del modo de ser i de les tendències de cada una d'elles.

Aquest és lo nostre catalanisme, i aquestes les nostres tendències, molt més transcendents de lo que sembla, com havem dit moltes vegades, i com nos proposem complir en lo curs de la nostra publicació, que ha nascut per defensar tals idees.

V. A.

Diari Català, 25 de setembre de 1880

Articles polítics, 1984

LA NOSTRA DENÚNCIA

Amb tota intenció no volguérem ahir ocupar-nos de la denúncia de què acabàvem de ser víctimes. En una cosa que de tan a prop nos toca, vam creure que convenia dormir-hi entremig, a fi de no deixar-nos portar de la passió, que, com diem los catalans, treu lo coneixement. Avui hi hem dormit ja entremig, i podem dir-ne alguna cosa.

Lo primer que va cridar la nostra atenció fou que, havent-se publicat l'article objecte de la denúncia en lo número del dissabte passat,²¹ no se'ns denunciés fins dimarts al migdia. Al notar aqueixa circumstància, lo primer que va acudir-nos fou examinar la distància que hi ha de Barcelona a Madrid. Lo número denunciat va sortir de la nostra ciutat lo dissabte al dematí i va arribar a Madrid lo diumenge a la mateixa hora, o sigui a les nou del matí. A les set de la mateixa tarda del diumenge va sortir de Madrid lo correu que va arribar a Barcelona lo dilluns a la mateixa hora. Podria, doncs, ser que el nostre article, no havent cridat l'atenció del senyor fiscal de Barcelona, la cridés en Madrid; podria, doncs, ser que la nostra denúncia vingués de més lluny de lo que sembla.

La Llei d'impremta actual no parla tan clarament com l'anterior, que deia terminantment que el fiscal podia obrar excitat pel govern; però si en cap de sos articles ho diu terminantment, en cap d'ells tampoc ho priva, i és ben sapigut que lo que no és privat, pot fer-se.

I si aixís fos, ho sentiríem de debò. Abans d'escriure aquestes ratlles, havem llegit i tornat a llegir l'article denunciat; havem llegit i tornat a llegir la Llei d'impremta, i ens sentim tan innocents com quan vam deixar la ploma després d'haver-lo escrit. L'article denunciat forma part d'una sèrie, per la qual va dar-nos peu lo nostre estimat col·lega la *Gaceta de Cataluña*,²² i, al nostre entendre, tota la sèrie, lluny de ser perjudicial, és beneficiosa per la idea nacional. ¿Què ens proposàvem en dits articles? Conduir per bon camí les forces que ha fet néixer lo provincialisme; demostrar que l'acusació de separatisme de què se l'acusa és injusta e immotivada; provar que les tendències del catalanisme són eminentment nacionals, puix que eminentment nacional és tot lo que tendeixi a dar vida i fisonomia pròpia als elements civilitzadors que conté la nació. Això, i res més que això ens proposàvem, com més clarament ho vàrem dir en l'article del diumenge,²³ que va ser lo final dels de la sèrie.

21. V.[Valentí] A.[Almirall]: «Sobre el Congrés Catalanista. A la *Gaceta de Cataluña*». Apareix el dissabte 25 de setembre de 1880 a la «Secció de Fondo», en la qual Almirall escriu de forma habitual.

22. El diari barceloní és redactat en castellà: *Gaceta de Cataluña*.

23. L'Amic de cada Festa: «Separatisme», *Diari Català*, 26 de setembre de 1880.

I ¿de què se'ns acusa? D'haver incorregut en l'abús previst en lo cas quart de l'article setzè de la vigent Llei d'impremta. Lo cas quart diu aixís al peu de la lletra:

«Quart. Atacar directa o indirectament la forma de govern o les institucions fonamentals; proclamar màximes o doctrines contràries al sistema monàrquic constitucional; conspirar directa o indirectament contra l'ordre legal, suposant impossible sa continuació o son exercici, i alentant de qualsevol modo les esperances dels enemics de la pau pública.»

¿Pot veure's res d'això en l'article nostre del dissabte?²⁴ De cap manera, al nostre entendre. Per res nos ocupem en ell de la forma de govern, de les institucions, del sistema monàrquic constitucional ni de l'ordre legal. En ell no fem més que ocupar-nos de fets històrics i manifestar desigs de sostroure'ns a la influència castellana, que dista tant de l'espanyola com la part dista del tot. En ell judiquem fets passats i manifestem simpaties, i ni una cosa ni l'altra cauen dintre de la Llei d'impremta.

¿Voldrà suposar-se que alentem les esperances dels enemics de la pau pública? Si aixís fos, tindríem que els catalanistes som enemics de la pau pública, afirmació gravíssima de la qual no creiem que ningú pugui ni vulgui carregar-ne la responsabilitat.

Estem, doncs, molt tranquils esperant lo resultat de la denúncia. Al definir les tendències del catalanisme en general, i del Congrés Catalanista en particular, vam creure'ns contribuir a una obra tan patriòtica com creiem que ho és lo mateix congrés. Nos presentarem amb lo cap dret i el cor net davant del tribunal que ha de jutjar-nos, i esperem amb tranquil·litat lo fallo. Si podem, seguirem exposant per escrit les nostres idees; si no podem fer-ho per escrit, ho farem de paraula en les sessions del Congrés.

Lo moviment catalanista existeix i seguirà existint i creixent, tant si agrada com si no agrada. Dada sa existència, s'ha de procurar portar-lo a bon camí, o s'ha de deixar que vagi allí on vulgui, o s'ha de procurar ofegar-lo. Lo darrer és impossible; lo segon, antipatriòtic. No queda, doncs, més que un camí pels qui estimin a Catalunya i a Espanya.

Que ofegar lo moviment catalanista és impossible, és evident pels que l'hem estudiat de prop. L'anunci del primer Congrés Catalanista ha produït tant entusiasme que molts dels inscrits no deixarien de celebrar-lo per res del món. La Llei d'avui permet que es celebri en Espanya; si la Llei fos una altra, si el Congrés pogués trobar entrebancs, molts dels inscrits han manifestat solemnement que no tindrien cap inconvenient en traslladar-se a Perpinyà, i fins a Ginebra, si en Perpinyà no fos possible.

Sense signatura²⁵

Diari Català, 30 de setembre de 1880

24. Al·ludeix a «Separatisme», del 26 de setembre.

25. En dues ocasions anteriors Almirall manifesta que ha escrit altres articles sobre la qüestió i, per tant, el podem atribuir amb fonament clar per les argumentacions que ofereix.

LO PRIMER CONGRÉS CATALANISTA

Avui s'inaugura lo primer Congrés Catalanista. Avui és, doncs, dia de verdadera solemnitat per Catalunya.

Fa molts anys que va començar vigorós lo nostre renaixement. Alguns bons patricis van endevinar que si volíem arribar a algun lloc era precis que canviéssim lo rumbo que seguíem, i, fins exposant-se a quedar sols, van començar a parlar en català i a la catalana.

La seva veu va semblar que de moment se perdia enmig del brogit que feia la política madrilenya, però per fortuna no va ser lo que semblava. La llavor està sempre amagada sota terra algun temps abans de sortir la planta, i això és lo que va succeir amb la llavor sembrada pels primers catalanistes. Després de la poesia lírica van venir los cants populars; després dels cants populars va nàixer lo teatro; després del teatro va venir lo periodisme; després del periodisme van aparèixer les associacions actives, i avui tenim ja de tot: poetes lírics i dramàtics, artistes, periòdics i associacions de tota mena. Fins la ciència ha trobat ja intèrpretes que l'exposen en català i a la catalana.

Totes aquestes manifestacions eren vigoroses, però els faltava unitat i acció, i una gran part d'aquell moviment se perdia. Veient això, aquesta redacció va concebir lo pensament de celebrar lo primer Congrés Catalanista.

I vam convocar-lo, i devem confessar que vam fer-ho amb certa por. Havíem consultat a algunes persones conegudes en lo catalanisme, i si algunes d'elles van rebre bé el projecte, en general cap d'elles va entusiasmar-se. No per això desistírem i vam llançar al públic la convocatòria i les bases.

A l'endemà ja vam veure que el públic acollia la idea amb calor, i als pocs dies l'èxit del Congrés estava ja assegurat en quant al número i qualitat de les persones inscrites. I com que basta que una cosa necessitat està en la consciència de tothom dongui bé los primers passos, avui l'èxit del Congrés sobrepuja fins les nostres esperances. Serà l'assemblea més numerosa que s'haurà reunit per deliberar en la nostra terra, tal vegada la més distingida per la valia de les persones que hi prendran part.

L'èxit està assegurat, però això no vol dir que la batalla sigui ja guanyada. Lo Congrés no és una festa o cerimònia sens més objecte que entretenir als que hi assisteixin, sinó un acte transcendentalíssim pel catalanisme. Si acaba tan bé com ha començat, marcarà època en lo nostre renaixement; serà el principi de l'acció; serà la sortida de l'actitud quasi contemplativa en què ha viscut fins ara.

Per conseguir tals resultats, és precis dar en ferm los primers passos. L'elecció d'avui marcarà ja lo camí que vol seguir lo Congrés. Si la mesa que es nombri està identificada amb son objecte; si està interessada en que vagi endavant fins arribar

al final; si està persuadida de tota sa transcendència en lo catalanisme, allavores l'èxit estarà assegurat. Si, en canvi, la mesa no està identificada amb l'objecte del Congrés, si considera el lloc que deurà ocupar com un lloc d'honor i no de dificultats, allavores lo Congrés passarà sens deixar cap rastre.

Diem que el lloc serà de dificultats, perquè difícil i molt difícil és dirigir una assemblea de mil persones, de caràcter i tendències variadíssimes i fins contradictòries.

Sabem les armes que s'emplearan pels que voldrien que el Congrés no des resultats. Si es presenten en candidatura persones que pertanyin a algun partit avançat, se dirà que allí per res té d'entrar-hi la política... i se'n presentaran d'altres que s'hagin arrossegat als peus de tots los poderosos, divent-los representacions oficials i honors. Ja sabem lo que succeeix sempre en la nostra terra. Los que no es diuen polítics ho són més que els altres, sols que defensen idees velles, a menos que es tracti d'aquells que realment mai s'han ocupat de la cosa pública, perquè són incapços d'influir-hi. Los que no es fiquen en res són los mateixos que, al trobar-los en l'infern lo Dant, no va volguer ni deturar-se, i els va llançar lo *non raggionar di lor*, que és la frase més despreciativa que va inventar lo geni del gran poeta.

No hem de témer, doncs, als homes polítics; de lo que hem d'assegurar-nos és de que, dintre del Congrés, no hi faran política a la madrilenya; de que allí hi veuran sols catalanisme; de que no permetran que ningú se separi d'aquest punt de mira. Si en lo Congrés hagués de fer-se alguna política, no fóra la de cap dels partits militants en Espanya, sinó política catalana. Aixís va concebir aquesta redacció lo Congrés a l'idear-lo; aixís mateix lo concebeix al patrocinar una candidatura.

No tenim per què amagar-ho; patrocinem una candidatura. I encara hi ha més; en aquesta candidatura hi va lo nostre director. Obrant a la madrilenya, si fóssim esclaus d'aquest convencionalisme que fa que certes coses no es puguin dir en alta veu, no diríem lo que diem i treballaríem per sota mà. Obrant a la catalana, no tenim inconvenient en dir que patrocinem la candidatura que publiquem en un altre lloc d'aquest número.

I no ens dolen prendes. Los motius de patrocinar tal candidatura, per lo que respecta a la presidència, salten a la vista. En portar a cap una obra difícil, ningú hi té més interès que l'iniciador, que el que l'ha concebuda.

Ademés estem segurs de que ell no intentarà portar-lo en lloc més que allà on s'ha dit en lo programa, o sigui al progrés i a la millora de Catalunya.

Poc hem de dir per recomanar als restants. Lo nostre amic en Frederic Soler és la glòria artística més pura del catalanisme, després de mort lo fundador de la música popular. Lo nostre amic Arabia, president de l'Associació d'Excursions Catalana i relacionat amb tots los clubs alpins d'Europa, és dels primers que ha dat al catalanisme activitat per objectes no purament literaris o artístics. Los secretaris representen totes les tendències i manifestacions del nostre renaixement literari.

Una observació final. Defensem una candidatura, però si perdem no ens considerarem derrotats.

Tenim per principi la llei de les majories, i sabrem subjectar-nos-hi. Sigui elegit qui vulgui, no ha de faltar al Congrés lo nostre petit concurs, i dintre d'ell procurarem lo triomf dels nostres ideals catalanistes.

La Redacció

Diari Català, 9 d'octubre de 1880

ORGANITZACIÓ DEL PRIMER CONGRÉS CATALANISTA

*Segons notes taquigràfiques preses per la incorporació del sistema
Garriga amb còpia de tots los documents oficials referents
al mateix Congrés Catalanista*

ORGANITZACIÓ DEL CONGRÉS

En 11 de setembre de 1880, la Redacció del *Diari Català* va publicar la següent

CONVOCATÒRIA

La Redacció del *Diari Català*, qual missió és la de fomentar lo catalanisme en ses diverses manifestacions, creient que és ja arribada l'hora de reunir als elements del nostre renaixement, que tan vigorós se mostra, va concebir la idea de convocar lo primer Congrés o reunió de tots los catalanistes que tinguin per lema lo progrés i la millora en la nostra terra.

Concebut lo pensament, aquesta redacció ha tingut l'honra de comunicar-lo a les dels altres periòdics no satírics, escrits en la nostra llengua, que es publiquen en Barcelona i a vârios individus influents en lo catalanisme, i amb gran satisfacció ha vist que tots s'associen amb entusiasme al projecte.

Animada per tal acolliment, sens pretensions de cap mena, i posant-se al davant sols per dar la primera empenta, convoca a tots los catalanistes al primer Congrés, que tindrà lloc en Barcelona i s'inaugurarà lo dia nou del pròxim mes d'octubre, amb arreglo a les següents

BASES

Primera. *Organització del Congrés.*— Formaran part del primer Congrés Catalanista, com a membres, tots los individus que fins a l'hora que es senyalarà de dit dia nou d'octubre, hagin sigut presentats per qualsevol dels periòdics sèrios escrits en català que es publiquen, o per qualsevol de les associacions catalanistes que, oficialment constituïdes, existeixen en Catalunya.

Los catalanistes que resideixin fora de Barcelona podran sol·licitar sa presentació per medi de carta a qualsevol de dits periòdics o associacions.

Tots los membres del Congrés tindran en aquest veu i vot, prenent-se los acords per majoria dels assistents.

Base segona. *Objectes del Congrés.*— Lo Congrés Catalanista discutirà los següents temes:

Primer. ¿És convenient la formació d'un gran centro de caràcter permanent, científic i artístic, que estigui aliat amb tots los altres centros que acceptin la unió, servint d'enllaç a tots los de Catalunya?

¿És convenient la creació d'una institució científica catalana, d'una acadèmia d'arts plàstiques i d'un conservatori de música i declamació, també catalans?

En cas de que el Congrés se resolgui per l'afirmativa, discutirà i acordarà la forma i manera de portar a cap lo plantejament.

Segon. ¿És convenient que el Congrés Catalanista faci sentir sa veu sobre la unificació de codis que es projecta?

En cas de que el Congrés se resolgui per l'afirmativa, discutirà i acordarà lo modo i forma de fer sentir sa veu.

Tercer. ¿És convenient fixar d'una manera general les tendències del renaixement catalanista?

En cas de que el Congrés se resolgui per l'afirmativa, procedirà a discutir i fixar dites tendències.

Base tercera. *Ordre en les discussions.*— La presidència del Congrés, que serà elegida en la primera sessió, dirigirà les discussions amb arreglo a les pràctiques acostumades en los cossos deliberants oficials.

Durant la discussió dels temes proposats, no s'admetrà cap proposició incidental que no porti almenys les firmes de dotze dels membres presents en l'acte de ser presentada.

S'admetran representacions per a fer tota mena de manifestacions en nom de membres ausents, però sols los presents prendran part en les votacions.

Baix aquestes bases se convoca lo primer Congrés Catalanista. Tothom que s'interessi pel progrés i la millora de la terra queda convidat sens restriccions de cap mena. Dintre del Congrés no ha de notar-se cap de les diferències polítiques, religioses o socials que poden separar-nos a fora; allí ha d'haver-hi sols catalanistes.

Si el pensament és ben acollit, com no dubtem, pot tenir conseqüències de transcendència per la nostra comarca. La Redacció del *Diari Català*, en la seguretat

de que sa veu serà escoltada, excita a tots los amants de Catalunya a que s'apresurin a inscriure's com a membres del primer Congrés Catalanista.

Barcelona, 11 de setembre de 1880²⁶

Lo Catalanista, 18 d'octubre de 1880

La Renaixensa, 5 (15 de setembre de 1880)

QUATRE PARAULES SOBRE EL CONGRÉS CATALANISTA

Quatre sessions porta celebrades ja el Congrés Catalanista. Dissipades ja les nuvolades que s'havien lograt formar al principi, ha entrat de ple en les seves funcions i ha pres aquell caràcter sossegat i reflexiu que convé a tots los congressos no polítics i essencialment científics, literaris o econòmics.

Pel to que fins ara han tingut les discussions, en les que hi han pres part distingits e il·lustres catalanistes, poden haver-se desvanescut tots los escrúpols i tots los recels de quants se volgueren almar, ben injustificadament per cert, a l'aparèixer en lo nostre col·lega *Diari Català* l'escrit de convocatòria. Amb tants discursos com

26. Segueix la nota: «Després de publicada la convocatòria se reuniren vàrios catalanistes i acordaren formar tres comissions: de Propaganda, Econòmica i De busca i arreglo de local, les quals quedaren constituïdes en la forma següent:

»De la de Propaganda, president D. Joaquim Riera i Bertran i secretari D. Joan Maluquer i Viladot; de l'Econòmica, president D. Francesc X. Tobella i secretari D. Pere M. Ravetllat, i de la De busca i arreglo de local, president D. Josep Pellicer i secretari D. Carles Pirozzini.

»S'acordà així mateix que dits presidents i secretaris formessin la comissió organitzadora junt amb lo director del *Diari Català*, D. Valentí Almirall, i amb los redactors del mateix diari D. Artur Gallart i D. Eudald Canibell, aquests dos últims com a secretaris.

»Les tres comissions nombrades van emprendre la seva tarea, contribuint l'organitzadora en gran part al bon èxit del Congrés; arbitrant l'Econòmica una subscripció voluntària entre els inscrits i acordant l'encunyació de medalles commemoratives, i conseguint la De busca i arreglo de local que el Sr. Alcalde Constitucional de Barcelona concedís lo Saló de Cent per a la celebració de la primera sessió del Congrés.

»Va començar la inscripció de membres, presentant-ne los periòdics i associacions següents: *Diari Català*, *La Renaixensa*, *La Il·lustració Catalana*; les associacions Catalanista d'Excursions Científiques, d'Excursions Catalana, Musical Catalanista, Lo Llorer de la Barceloneta, Centre Catalanista Provençalenc i Centre Artístic d'Olot. Per acord de la comissió organitzadora, la inscripció va tancar-se a dos quarts d'una de la matinada del dia 9 d'octubre, en la impremta de *La Renaixensa*, quedant a dita hora ultimades les llistes, amb los membres inscrits següents: [...]»

La relació, molt extensa, no la incloem. Pot llegir-se a les dues edicions d'*El Primer Congrés Catalanista i Valentí Almirall. Materials per a l'estudi dels orígens del catalanisme*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1985 i 2004, respectivament, a les p. 68-80. (N. d'e.)

se porten fets, amb tantes consideracions i digressions com s'han fet sobre el catalanisme, no ha sortit dels llavis de ningú una sola paraula que pogués donar lloc a tronades o ambigües interpretacions; no ha sortit dels llavis de cap catalanista un sol mot que pogués alarmar a ningú en cap dels sentits que els adversaris de Catalunya havien volgut indicar amb los fins que tots vàrem prou conèixer.

¿Què diran ara aquells que pretenien estar més enterats de lo que havia de ser lo Congrès Catalanista, que no pas aquell que l'havia iniciat i tots los que ens havíem apressurat a secundar-lo amb entusiasme?

Ara lo que convé és que tots treballem en la mida de les nostres forces perquè lo pensament vagi endavant i arribi a son natural desenllaç. Amb la creació d'un gran centre que sigui punt d'enllaç amb tots los que hi hagi i es vagin creant successivament en Catalunya, lo catalanisme tindrà una organització que amb lo temps, si no es perd la fe i la constància, podrà donar grans, immensos resultats. Avui lo catalanisme, al revés de lo que deia un adversari d'ell, té ja massa importància perquè pugui carèixer de representació. Perquè al plantejar-se decidida i francament en Barcelona, tot seguit han respost altres poblacions subalternes, i avui no és sols la nostra ciutat la que té l'honra de contenir societats i centres catalanistes.

Doncs bé; si espontàneament ha brollat en la nostra terra, aquí i allà, l'esperit catalanista, ¿com no ha de ser convenient fomentar i desenvolupar aqueix esperit conduint-lo, en quant se pugui, fins a ses últimes i legítimes conseqüències?

Per això desitgem l'associació entre tots los que tenim lo cor català, i per això voldríem que entre tots los catalans de cor de tot arreu de Catalunya s'establís la més estreta i cordial unió.

Per això voldríem i desitjaríem que l'acord del Congrès Catalanista, pres lo dissabte passat, fos secundat per tots amb entusiasme.

Perquè, d'altra part, de la creació d'aquest centro depenen, a nostre entendre, una sèrie quasi interminable de conseqüències, totes importants.

Si s'ha de crear un conservatori de declamació i música catalana; si s'han d'establir corporacions científiques i acadèmies catalanistes, ¿on hauran de radicar aquestes institucions més que en lo centre que es tracta de crear? Ell podria establir lo conservatori; i en ell s'hi podrien donar lliçons de literatura e història de Catalunya; en ell s'hi podrien iniciar museus; en ell podrien reunir-s'hi el Consistori dels Jocs Florals i l'Acadèmia de la Llengua Catalana que es tracta de crear.

¿Què més se vol en pro de l'acord pres pel Congrès Catalanista en l'última sessió?

Sense signatura

Lo Catalanista, 19 d'octubre de 1880

DIARI DE LES SESSIONS DEL PRIMER CONGRÉS CATALANISTA

Celebrada a les 8 del vespre del dia 9 d'octubre de 1880 en l'històric Saló de Cent de Casa la Ciutat de Barcelona.²⁷

Baix la presidència de la comissió organitzadora, penjant del mig del Saló la bandera catalana i amb assistència d'algun regidor, d'una comissió de la Societat Econòmica d'Amics del País, de Barcelona, d'alguns membres del Cos Consular, representants de la premsa local i corresponsals de periòdics de diversos punts de Catalunya i del resto d'Espanya, de França i d'Itàlia, i de moltes persones convidades; omplint lo Saló los membres del Congrés, va inaugurar-se la sessió dient:

Lo Sr. Almirall (D. Valentí), en nom de la comissió organitzadora:

S'obre la sessió i queda des d'aqueix moment inaugurat lo primer Congrés Catalanista.

L'ordre del dia d'avui és que la comissió organitzadora comenci donant compte de la formació del Congrés. Poques paraules bastaran, senyors, perquè tots V.V. han vist les bases i tots V.V. han seguit, com s'acostuma a dir, pas a pas la història, la formació d'aqueix congrés. Aqueix congrés va néixer, sens dubte, de la necessitat que hi havia de celebrar-lo, i en tant és aixís com que ho diu ben clarament l'èxit que ha obtingut.²⁸

Los més optimistes, lo dia que s'anuncià, esperaven reunir aquí tan sols a unes quantes dotzenes o a lo més uns quants centenars de persones, i, senyors, nos trobem que som més de 1.200 los adherits i si aquí haguessin de ser-hi tots los que havien de venir, de segur que no haurien tingut cabuda en aqueix Saló de Cent, on hi caben mil persones, ni en cap altre saló de Barcelona.

27. Només considerem les intervencions de contingut i no procedimentals. D'aquestes només n'hi ha una, la primera, que incloem tot seguit:

«LO SENYOR ALMIRALL.—Segueix, en l'ordre del dia, la lectura de totes les llistes dels inscrits. La reunió vol que es llegeixin totes les llistes.—(No, no) o vol saber el resum de les mateixes? (*Vàries veus*: —Lo resum). (*Lo secretari el llegeix*.) Ara el senyor Secretari farà el favor també de fer un resum dels comptes del Congrés fins avui, perquè, com és natural, lo Congrés també té comptes, i aprofito aquesta ocasió d'estar dret, abans d'entrar en altra matèria, per fer present a tots los aquí reunits que la comissió organitzadora, sens perjudici del que acordi la definitiva que es nombri, va prendre l'acord d'obrir entre els inscrits una subscripció voluntària per sufragar los gastos del Congrés; de modo que tots los fondos recollits fins avui provenen d'aquesta subscripció voluntària. Ho faig saber a tots els membres presents que ignoren l'existència d'aqueix acord, a fi de que si poden o si volen, puix se tracta d'una cosa voluntària, contribueixin als gastos del Congrés. Al mateix temps, la comissió organitzadora va fer encunyar una medalla que servirà de record a tots los que hagin pres part en lo Congrés i a tots los que sens haver-hi pres part vulguin tenir-ho, i aqueixa medalla pot ser també un motiu d'ingressos pel Congrés. Per consegüent, en nom de la comissió organitzadora, ho faig saber als reunits per a que ho sàpiguen. Fetes aquestes observacions, lo senyor Secretari passarà a dar lectura de l'extracte de comptes fins avui...» (*Lo Catalanista*, 21 d'octubre de 1880).

28. *Lo Catalanista*, 19 d'octubre de 1880.

No em toca a mi, com a mer delegat de la comissió organitzadora, indicar res més. Tot lo demás que podria dir queda a càrrec de la mesa definitiva. Tots V.V. estan ja ben enterats de lo que és lo Congrés; per consegüent no es farà altra cosa que llegir la part oficial sortida fins ara, a fi de començar de seguida la tasca del mateix congrés.

Acabo, doncs, en nom de la comissió organitzadora, per més que no sigui ella, com sabeu bé, la a què se presta l'obsequi, per dar les gràcies als catalanistes per la bona acollida que han dat a la idea, aixís com també a les persones que ens estan honorant amb la seva assistència per a presenciar aquesta sessió. Al mateix temps, la comissió organitzadora creu complir amb un dever donant les gràcies, i aixís ho proposo ja des de luego a vostès, al Sr. Alcalde i Ajuntament de Barcelona, per haver tingut l'amabilitat de deixar-nos celebrar la primera sessió en aqueix històric saló, amb lo qual s'ha conseguit que lo Congrés naixi amb una solemnitat, amb una formalitat que haguera sigut molt difícil obtenir, a lo menos aparentment, en un altre lloc. Proposo, doncs, des de luego un vot de gràcies al Sr. Alcalde i a l'Ajuntament de Barcelona per la cessió del Saló de Cent. ¿S'aprova aqueix vot de gràcies, senyors? (*Vàrios membres del Congrés: —;Sí; sí!*)

Queda aprovat lo vot de gràcies per unanimitat. Terminada amb això l'única missió de la comissió organitzadora, que es reduïa a donar compte dels primers passos que han precedit a aquesta sessió purament preparatòria del verdader Congrés, se va a procedir a l'ordre del dia, i un dels senyors secretaris farà el favor de llegir l'ordre del dia d'avui.²⁹

SESSIÓ SEGONA

LO PRESIDENT.—Senyors: abans de començar la nostra tasca definitiva; abans d'entrar de ple en la discussió dels temes subjectes a la deliberació del Congrés, natural és que los que per vostres vots foren honorats per a ocupar la mesa, se dirigeixin a vosaltres. Vaig, doncs, a complir aquest dever en nom de la mesa.

I la primera paraula ha d'ésser per a dar-vos les gràcies per l'honra immerescuda que ens haveu donat. Nos trobem en aquest lloc per vostres sufragis i a vosaltres hem de manifestar lo nostre agraïment.

Jo sé, senyors (i ara no parlo en nom de la mesa sinó en nom propi); jo sé, senyors, que no tinc títols per ocupar aquest lloc. Vosaltres (i permeteu-me que us tracti de vós i de vosaltres, puix crec que és lo tractament més honorós que pot usar-se en un congrés en què es parla llengua catalana) (*mostres d'assentiment*); vosaltres tan bé com jo sabeu que són molt pocs los meus mèrits literaris i científics, i que no en tinc absolutament cap d'artístic; però, senyors, si no tinc més que escassíssims mèrits literaris i cap d'artístic, ¿com és que vosaltres volguéreu elegir-me?

29. *Lo Catalanista*, 20 d'octubre de 1880.

¿Com és que jo poguí acceptar la presidència d'aquesta reunió? ¿A què es deu que hagi pogut ser jo lo president del Congrés Catalanista?

No a cap mèrit, sinó a una circumstància casual: a haver tingut la idea del Congrés; a haver sigut un dels que han contribuït a organitzar-lo. Aquesta sola circumstància és la que ens va impulsar, a vosaltres a votar-me i a mi a acceptar los vostres sufragis. Aquest congrés no és purament artístic ni literari; és més gran que això. Tindrà transcendència social per nostra pàtria si sabem portar-lo a cap, com s'hi portarà. Altra raó que m'impulsa a acceptar la presidència, tot i trobant-me sense mèrits literari i artístic. I que el Congrés no és purament artístic ni literari, abans que jo ho heu dit vosaltres a l'acceptar les bases que us va donar la comissió organitzadora. La base primera tracta de la formació d'un centre artístic i científic que estigui unit amb tots los restants de Catalunya que acceptin l'aliança; centre, per consegüent, de transcendència social. La segona base és d'importància extrema per tots los catalans, puix se refereix a un tema legal que afecta la vida de tot lo poble, puix que se relaciona amb l'existència de la família catalana i amb lo modo d'ésser de la nostra propietat. La base tercera és, pot dir-se, conseqüència de les dues anteriors. Una vegada pres acord sobre una i altre, podrem dissentir, si volem, quines siguin les tendències del catalanisme; però de fet les haurem ja demostrades. Si el Congrés accepta la constitució del centre, si acorda fer sentir la seva veu sobre aqueixa unificació de codis que tenim pendent sobre els nostres caps, podrem dir allavors lo que vulguem sobre la tercera base, però haurem ja donat tendències al catalanisme.

Lo catalanisme, senyors, és una idea que va creixent i prosperant des de fa una pila d'anys en una terra que sens dubte va trobar preparada per la història i per errors comesos en altres temps per catalans mateixos, idea grandiosa que està per damunt de les demés que ens separen als espanyols. Sí, aquesta idea que ha lograt reunir aquí des del tradicionalista més autoritari fins al més avançat demòcrata, i ens té a tots units pel desig del progrés i la millora de Catalunya, bé és precís confessar que està per damunt de les idees que ens tenen fraccionats i dividits fora d'aquest recinto.

Però, senyors, aquesta grandesa d'idea nos imposa un dever ineludible: lo de no dividir-nos dintre del Congrés; aquesta grandesa d'idea fa que haguem de considerar-nos com catalanistes, prescindint de totes les diferències filosòfiques, polítiques, religioses o artístiques que ens separen. Jo crec que tots hem deixat aqueixes idees a la porta per a tractar aquí sols del bé de Catalunya; almenys sé dir-vos de mi i dels demés companys de mesa, que m'han facultat per a parlar en son nom, que els que perteneixem a partits polítics militants hem deixat a la porta sos compromisos. Jo sé dir-vos de mi que, si el Congrés volgués entrar en lo terreno de la política, des de la presidència fóra el primer que m'hi oposaria i dant-li la veu d'alerta li diria: detura't i no entris en terreno per a tu vedat; detura't perquè la idea gran que et guia s'empetitiria al supeditar-se a la de qualsevol dels partits militants. I com vull ser molt clar vos diré més encara. Si el Congrés, lo que no espero, vol-

gués inclinar-se a l'ideal polític que jo tinc fora d'aquí i a qual defensa he consagrat los millors dies de ma joventut, li donaria també la veu d'alerta i procuraria deturar-lo, puix que aquell ideal i tot no ens uniria a tots com nos uneix lo desig de ser útils a la pàtria catalana. (—Molt bé; *grans aplausos*.)

Senyors: després d'aquestes lleugeres explicacions vull donar-ne una altra que he fet pública ja, si bé que en altres llocs. Al consignar los nostres amics en la candidatura que va triomfar lo lema de no separatista, entengueren sols estampar una negació que no afirmava la contrària. Era un lema de defensa i no d'atac.

Dit això dec manifestar-vos que la tasca de la mesa serà senzillíssima. S'inspirarà en lo lema de la convocatòria, i procurarà dirigir totes ses decisions i encaminar totes les resolucions del Congrés cap al progrés i la millora de la nostra terra.

Per arribar a conseguir aqueix ideal, la mesa ofereix des d'ara una imparcialitat la més completa. Si aquí es desenrotllen idees i tendències distintes (que tot això té de desenrotllar-se aquí dintre i no ens té d'espantar perquè seria signe de moviment i el moviment és origen del progrés); si vénen aqueixes tendències e idees, encara que la mesa en tingui alguna de pròpia o s'inclini a alguna de les que es presentin, no per això sortirà de la imparcialitat i amb igual interès protegirà la manifestació de les tendències i opinions de tota mena.

No per això serà dèbil la mesa. Ha començat sent rigorista i ha pres alguns acords de forma per la millor direcció de les discussions. Amb lo mateix rigorisme seguirà durant tota la sèrie de sessions que celebri. ¿Per què? Pel bé del mateix congrés. Com esperàvem, l'actual assemblea és tal vegada la més numerosa que en la nostra terra s'ha reunit per deliberar i no fóra estrany que de la lluita ne nasquesin apassionaments. Les discussions se portaran a terme si tothom acata la direcció de la mesa convenent-se de que lo rigorisme va acompanyat de la imparcialitat extremada de què us parlava abans.

He dit abans, senyors, que la vida del Congrés dependrà precisament de que es manifestin idees diverses, punts de mira distints; guardem-nos de considerar això com a font d'enemistat, ni tan sols com a motius de divergència. Creiem tots que cadascú defensarà les seves idees amb bons propòsits i que la lluita no traspasarà los límits de la llei ni de la urbanitat. Fugim sobretot de mesquines lluites personals. Les lluites per idees porten sempre vida; les personals mai són més que pertorbacions. Siguem bons catalanistes; lluitem per ideals i per tendències i estiguem persuadits de que apartant-nos d'aquest camí no sols mataríem al Congrés, sinó que clavaríem un punyal al bell mig del cor de Catalunya.

Senyors, veus aquí tot lo que pensava dir-vos en aqueix moment. No em queda, doncs, més que obrir la primera sessió efectiva del Congrés Catalanista e, inspirant-me en la convocatòria, la declaro oberta en nom del progrés i de la millora de Catalunya.

He dit. (*Aplausos*.)³⁰

30. *Lo Catalanista*, 23 d'octubre de 1880.

LO SR. PRESIDENT.—Crec natural que després del final que tingué la sessió de l'altre dia comenci la d'avui dirigint-vos la paraula.

L'altre dia vos vaig recomanar que qualsevol cosa que sobrevingués, qualsevol conflicte inevitable en les discussions, lo deixésseu tan aïslat com se pogués confiant tots en que ho resoldria la presidència. Avui, després de lo que va passar, dec recomanar-vos-ho encara més, i vos ho recomano amb tota l'eficàcia que podeu comprendre, tenint la seguretat de que la mesa serà sempre absolutament imparcial. No vos demano, doncs, res més sinó que qualsevol conflicte que pugui ocórrer lo deixeu a la resolució de la presidència, sabent no obstant que si el Congrés ho vol sempre se li consultarà lo que s'hagi de fer; però mentres no vingui aquest cas evitem tota protesta, perquè, senyors, seria molt sensible que tornés a succeir lo que ocorregué. Jo veig per fortuna que al començar, avui, presentem un aspecte magnífic; desitgem que aixís sigui i procurem tots que aquest aspecte se conservi fins a l'acabar. I per donar un exemple de lo que dic, perquè sempre crec més eloqüents los fets que les paraules, jo declaro que per no agriar qüestions, per més que durant tot lo discurs que el dia passat nos féu nostre company lo Sr. Sol i Ortega, i per més que jo tinc lo dret de fer ús de la paraula per al·lusions personals, jo renuncio a aquest dret (*bravos i aplausos*); i nostre company lo Sr. Vallès i Ribot, que tenia demanada la paraula, m'ha dit també que la renunciava. (*Segueixen los aplausos i mostres d'agrado.*) Per consegüent queda tot sense contestar, i en lo mateix estat en què es trobava, perquè pugui continuar la sessió amb l'harmonia que deu regnar entre veraders catalanistes. (*Bravos i aplausos.*)

Una cosa dec afegir. Se va demanar indirectament l'altre dia que renunciés la presidència. No hi tinc cap inconvenient, sempre que ho digui el Congrés. Estic aquí per vostres vots i bastarà lo més lleuger vot de censura per a que deixi aquest lloc. Feta aquesta declaració crec inútil insistir i per lo tant s'entrarà a l'ordre del dia. Estàvem en lo moment en què deia si es prenia en consideració o no la proposició firmada entre altres pel senyor Sol. Hi va haver una veu, que crec és lo company Serraclara, que demana fos nominal la votació. ¿Insisteix perquè sigui nominal?³¹

LO SENYOR PRESIDENT.—Senyors, sent l'hora adelantada, s'alçarà la sessió i es continuarà el dia que s'anunciarà en los periòdics; però abans d'aixecar-se crec que puc dar-vos les gràcies pel gran exemple que heu donat avui; les dono especialment als que han resultat minoria, perquè quan se demostren los caràcters fermes dels individus és quan saben subjectar-se a una votació; que subjectar-se els que guanyen no té res de particular; lo que és digne d'aplauso és que sàpiguen subjectar-se los que perden. Però dic malament; aquí no hi ha qui hagi guanyat ni qui hagi perdut. Aquí tots anem a un mateix objecte: a conseguir que el Congrés dongui resultats pràctics en pro de la nostra terra.

Abans d'acabar vos vull dar una notícia. Avui he tingut lo gust de veure a un dels nostres més eminents poetes lírics, don Víctor Balaguer, i m'ha ofert que si li

31. *Lo Catalanista*, 30 d'octubre de 1880.

queda espai, si les ocupacions que el lliguen li deixen algun moment de vagar, vindrà aquí a prendre part en la nostra tasca. I no ha dit sols això, sinó que ha afegit que estava tan conforme amb les tendències catalanistes dels organitzadors del Congrés, que al saber la denúncia del *Diari Català* per l'article que al Congrés se referia, havia tingut la ploma a la mà per telegrafiar oferint-se a defensar-lo davant del Tribunal d'Impremta. Crec que la notícia vos serà grata, i encara més grat nos seria sentir la seva veu en aquest recinto. Fóra de bon auguri pel Congrés lo veure en aquesta taula al que em permetreu que tituli un dels primers poetes lírics del nostre renaixement, al costat del que podem considerar com fundador del teatre català contemporani. (*Aplausos.*)

S'alça la sessió. La pròxima s'anunciarà pels periòdics.³²

LO SR. ALMIRALL (D. V.).—Senyors, no pensava parlar avui perquè no tenia l'esperança de que una esmena inesperada vingués a resoldre tan de pressa la qüestió de l'Acadèmia. No obstant, avui començaré a dir-vos algunes paraules. I no feu cas de que hi hagi algun desalinyo, suposat, que com he dit no creia que hagués de fer-ho avui.

Ha acabat l'amic Roure son discurs dient que aquí no hi ha verdadera discussió perquè no hi ha pro ni contra. I, senyors, jo crec que dintre d'un congrés catalanista nos hem de felicitar tots de que en una idea tan important no hi hagi pro ni contra; jo crec que la gran força que tindrà aquest congrés que representa, si no tota, una gran part de l'opinió pública, jo crec que la gran força que tindrà aquest congrés serà poder dir al govern: tot Catalunya en pes suplica —ja que no es pot fer avui altra cosa que suplicar—, tot Catalunya en pes suplica que no es reformi la legislació foral, que es retardi aquesta unificació de codis que tants anys fa que es prepara i que amb tot no s'ha pogut realitzar i que tants anys haurà de tardar a realitzar-se, perquè no es podrà realitzar fins que estigui madura en lo país; i mireu si està poc madura, que la reunió aquí congregada que representa l'opinió de Catalunya, no sols no està dubtosa sinó que està unànime en voler la conservació del seu dret, en no creure preparada la unificació de codis.

Però, senyors, moltes vegades les qüestions se presenten d'esquitllentes, i una de les qüestions que s'ha presentat d'esquitllentes és la que estem aquí debatent. Los centres oficials que estan ocupant-se d'aqueixa qüestió, se n'ocupen, permeteu-me l'expressió, d'esquitllentes; no tracten la qüestió capital de si l'opinió de Catalunya és que s'han d'unificar o no los codis, sinó que partint de la base de que deuen unificar-se, sols tracten de saber si per excepció pot conservar-se alguna cosa de la legislació foral; i, senyors, les acadèmies tècniques que són cridades a dictaminar sobre aquest peu forçat no poden fer lo que farem nosaltres, les acadèmies tècniques no podran fer altra cosa que anar designant les institucions que deuen conservar-se, i lo Congrés, que no té cap d'aqueixos precedents legals, lo Congrés, que és completament lliure en eixa qüestió, podrà manifestar i opinar molt més lliure també, i podrà

32. *Lo Catalanista*, 6 de novembre de 1880.

dir d'una vegada [que] no es tracta aquí de quines institucions deuen conservar-se o quins desigs té Catalunya de que es conservi tal o qual institució, del seu dret dintre del Codi general, sinó que es tracta de que Catalunya en massa suplica que el Codi no es faci, que la unificació aqueixa de què tant s'ha tractat no vingui.

I, senyors, abans d'entrar en matèria dec destruir algunes preocupacions.

És molt comú avui dir que el món i que la ciència tendeixen cap a la unificació; i, senyors, crec jo que no hi ha idea més inexacta a lo menys en matèria de legislació, crec jo que la ciència de legislar cap a lo que tendeix és cap a la *desunificació* de codis.

Tenim que realment la Revolució francesa en lo segle passat i principis del present, ha fet aquesta unificació, però la Revolució francesa s'hi veié obligada perquè se veié obligada a concentrar totes ses forces per a sostenir-se i esparramar sa idea per tot lo món fent-la tragar per medi de les seves armes victorioses. La Revolució francesa és la que ha portat aquestes idees, és la que ha vingut parlant d'unificació de codis. Però ¿per què en parlava? Per la naturalesa mateixa de la Revolució francesa; la Revolució francesa la primera cosa que havia de fer era sostenir-se contra l'Europa coaligada, contra lo món, per dir-ho aixís, coaligat, i per això necessitava concentrar-se, adquirir una força nerviosa, una força de moment si es vol, a riscos de quedar-se l'endemà impotent i extenuada, però necessitava aquesta força per a sostenir-se i tornar-se vencedora encara que no fos sinó un moment, a fi de que la seva idea dominés per tot lo món.

Però, senyors, després aquelles idees s'han anat examinant, aquelles idees s'han anat profunditzant, i s'ha vist això mateix que deia, s'ha vist que això de la unificació era fill de les circumstàncies; i des d'aleshores s'ha pensat millor en la qüestió i s'ha vist que no aconsellava la ciència aquesta unificació; des d'aleshores s'ha vist que lo dret, per més que tingui un ideal únic, que és la justícia, no obstant en la part pràctica és completament, segons les circumstàncies, distint de lloc, de clima, de raça, segons són les costums del país, i les condicions de les persones i dels pobles a les quals té que regir lo dret. I veus aquí com la ciència no aconsella la unificació.

I tant és aixís que, si tenim una gran nació que té unificats los codis, que és la França, ne tenim d'altres de tan grans com la França que no tenen pas los codis unificats; los tenim unificats a França, però no a l'Alemanya, que pretén dirigir lo moviment filosòfic del món; los tenim unificats a França, però no a la nació més gran d'Amèrica, però no en los Estats Units (*una veu de les tribunes*: —Això és federal). (*Rumors contra la veu.*) No els tenim unificats en los Estats Units i molts altres punts on hi ha diversitat de codis. I ningú negarà que aquestes nacions estan tan adelantades les unes com les altres i, per consegüent, que si presenten unes exemple d'unificació i de desunificació lo presenten altres, la unificació de codis no deu ser una cosa demanada amb tant fonament per la ciència.

No tinc que estendre'm més sobre aquest punt perquè, com us vaig dir l'altre dia des de la presidència, no tractem la qüestió baix el punt de vista eminentment tècnic, sinó baix el punt de vista social o popular. I basten alguns arguments, molt

pocs, per fer veure que no és sisquera la ciència lo que aconsella la unificació dels codis, sinó que tal vegada la ciència va contra aquesta unificació, i va en contra perquè la ciència és pràctica, la ciència mira les coses com són i la ciència diu que coses diverses porten condicions diverses i que la propietat no se pot regular en Catalunya, on la propietat està molt dividida, on lo terreny és fèrtil a força de treball, com se pot regular en altres parts i sobretot que no podem tenir los mateixos codis que en Andalusia, on lo bé de Déu surt d'aquella terra quasi per si sol i on no lo rega mai la suor de l'home, a pesar de que allí hi fa molta calor i los homes suen més que en los altres punts.³³

Mes, senyors, altra observació tinc que fer abans de començar. Jo que demano aquí, com demanem tots, que no es faci la unificació de codis, dec començar declarant que les lleis catalanes que se'n diuen forals, per més que en aquest sentit ho siguin tant com les demés que existeixen en Espanya, aqueixes lleis forals deixen molt, moltíssim que desitjar. Aquestes lleis forals són quasi, senyors, en gran part una de les causes del retràs de Catalunya. Però, se'ns dirà: Doncs, ¿com s'explica que, combatint aquestes lleis que són en gran part causa del retràs de Catalunya, venim aquí a sostenir la necessitat de conservar aquestes lleis forals?

Senyors, perquè en aquesta qüestió nos trobem entre dos mals, dos mals dels quals considero pitjor l'un que l'altre; perquè no tenim més recurs que conservar l'*statu quo* en la nostra legislació civil o passar per la unificació de codis que destrueix completament aquesta legislació civil; i entre destruir una cosa que demà podem modificar i acomodar als nostres temps, si la conservem, al pas que si la perdem fins perderíem l'esperança de millorar, no hi ha dubte.

Per més que el sistema legal de Catalunya sigui dolent, perquè les lleis catalanes responen a lo nostre modo de ser però no als nostres temps, en canvi si vingués la unificació de codis, si tinguéssim que regir-nos per les mateixes lleis que regeixen en les demés comarques d'Espanya, aqueix malestar que sentim creixeria encara més i, aixís com ara tenim esperances de millora, aleshores perderíem fins l'esperança.

Vos he dit, senyors, i a això se reduirà la síntesis de la meva argumentació, que los codis civils catalans d'avui, que les lleis catalanes estan molt conformes amb lo nostre modo de ser, però que no estan conformes amb los temps d'avui, i això ho saben los que hagin fullejat tan sols la història de Catalunya.

Des de que Catalunya se va unir amb Espanya, començà a socavar-se la legislació catalana; des d'aquella època començaren los monarques espanyols a no celebrar amb tanta freqüència corts en Catalunya, com les celebraven los reis aragonesos, i encara que ho fessin, aquestes corts no produïen aquells actes, acords i lleis que de més interès eren per lo país. No solament succeïa això sinó que, caminant lo temps i molt abans de la victòria de Felip V, molts monarques havien passat sens celebrar corts en Catalunya. Si no recordo mal, i no estranyeu que digui algun disbarat al fer cites històriques, perquè no venia preparat, si no recordo mal, les últimes

33. *Lo Catalanista*, 28 de novembre de 1880.

corts catalanes les celebrà Felip V abans del siti de Barcelona i quan les celebrà feia més d'un segle que cap dels seus antecessors havia celebrat corts per Catalunya.

De manera que tenim que, havent-se celebrat les últimes corts, que no produïren cap llei d'importància, en temps de Felip V a principis del segle passat, i que abans ja havia passat un segle sens celebrar-se, resulta que fa tres segles que la legislació catalana no s'ha modificat i que, amb la mateixa legislació civil, vivim tres segles atrassats.

És veritat, senyors, que des de lo Decret de Nova Planta, que donà Felip V després d'entrar a Barcelona, regeixen per Catalunya com per lo resto d'Espanya les lleis que se diuen de caràcter general. És veritat, doncs, que les lleis posteriors recopilades en lo codi de caràcter general, que és la Novíssima Recopilació, regeixen també en Catalunya; és veritat que per Catalunya regeixen totes les lleis especials dictades després de la Novíssima Recopilació, sobretot després del període constitucional en què cada any se fan moltes lleis, de modo que s'ha repetit lo que deien dels romans, que la col·lecció legislativa espanyola era càrrega per més de cent camells. Però totes aquestes lleis, en lloc de perfeccionar nostres lleis antigues, han vingut a embullar-les més i més, perquè totes aquestes lleis noves no s'han fet amb atenció a la legislació catalana, sinó als codis civils que es diuen generals d'Espanya, i que en llenguatge rigorós i tècnic no és més que un dels forals que regeixen en Espanya.

D'aquí ha resultat, com vos deia, que aqueixes lleis posteriors i especials, lluny d'afavorir nostre sistema foral, l'han embrollat més cada dia. Però això, en canvi, ha dat l'altre resultat de que indirectament la legislació catalana ha anat minant-se i socavant-se cada dia. Los que perteneixen amb la cúria saben bé lo treball de *zapa* o de mina que contra la legislació catalana ha fet la llei hipotecària. Aquesta llei, fundada tota sobre la legislació castellana, aquesta llei quals articles se refereixen als codis civils que estan regint en lo resto d'Espanya, fora de Catalunya i de les províncies forals, aquesta llei hipotecària ha degut aplicar-se a Catalunya a un dret que per res s'havia tingut en compte al fer aquesta llei i d'aquí resulta lo socavament que aquesta llei per si sola ha introduït en lo dret català.

Res us diré, doncs, de les altres lleis que hi ha de caràcter general, perquè lo dit respecte d'aquesta llei hipotecària lo mateix podria repetir-se de les altres, perquè totes s'han fet tenint a la vista lo dret general d'Espanya i no lo dret foral, i d'aquí resulta que modifiquen profundament lo dret foral.

De tot lo dit resulta, doncs, que vivim amb unes lleis de tres segles enrere; però que, en canvi, aquestes lleis estan fetes per nosaltres i per lo nostre modo de ser. De modo que ens trobem dintre d'un dilema: o hem de viure dintre d'una llei feta per lo nostre modo de ser, però atrassada, o hem de viure dintre d'una llei d'avui, però que no correspon a lo nostre modo de ser. En aquest dilema no cap vacil·lació; hem d'optar per la conservació de les lleis que estan conformes amb lo nostre caràcter, per més que no estiguin acomodades als temps d'avui, i deixar o no voler les lleis que estan acordes amb los temps d'avui, però que són oposades al nostre caràcter. ¿Per què? Perquè la llei que està conforme amb lo nostre caràcter

però que no és d'avui pot convertir-se en llei d'avui, al pas que lo que no està acomodat al nostre modo de ser, no s'hi podrà acomodar mai, per més que es faci.

Com avui no tinc temps més que per vestir idees generals, suplico a la mesa que em reservi la paraula per lo dia següent per acabar de desarrollar lo tema. Avui, doncs, podrien seguir discutint-se les bases presentades per lo Sr. Vidal i demés nombrats, a fi i efecte de deixar ultimat lo de l'Acadèmia. Per lo tant, si la mesa m'ho permet, acabaré.³⁴

LO SR. ALMIRALL.—Senyors: Al començar l'últim dia a usar de la paraula us vaig dir, i era cert, que no estava preparat per enraonar, i que per a assumpto tan grave i que tanta transcendència té per a la nostra terra com l'assumpto de la unificació de codis, lo qui com jo no té bastants estudis fets, lo qui com jo no és un especialista de dret català, és precis que es prepari. Aixís és, doncs, que us suplico que hi veieu sols en lo dit l'últim dia una mena de preparació per lo que volia dir avui, i si avui no dic cap cosa nova i parlo també sense la deguda preparació, cregueu que és perquè no m'ha quedat prou temps per fer-ho com jo ho hauria volgut.

De totes maneres començaré repetint algunes de les paraules que vaig dir l'altre dia, per a aclarar i per los que no estigueren presents; recordaré molt breument les principals idees que vaig apuntar.

Vaig jo notar, en primer lloc, que la qüestió d'unificació de codis s'ha presentat a les corporacions tècniques d'una manera poc meditada o, millor dit, d'una manera ja prejudgada. No se'ls hi pregunta si l'opinió de Catalunya diu que s'unifiquin los codis de les regions espanyoles, sinó que se'ls pregunta si, partint de la base de la unificació, volen que es conservi alguna cosa. En segon lloc, vaig intentar demostrar, i en això no vaig ser prou precis, que la ciència, lluny de tendir a la unificació, no hi tendia, i com que de totes maneres tinc d'ocupar-me d'aquest punt avui, avui tractaré de tenir la precisió que em va faltar l'altre dia. I com a final us vaig fer notar que ens trobem en lo cas d'haver d'optar entre un dret antiquat, si es vol, però en canvi molt acomodat al modo de ser de Catalunya, i un dret no completament a la moderna ni tampoc identificat amb lo nostre modo de ser; entre conservar lo nostre dret, estacionat des de fa tres segles, puix des de tres segles, en rigor, no s'ha legislat en dret civil català, u optar pel dret que s'anomena espanyol i que millor se podria dir foral castellà, que de cap manera respon al nostre modo de ser. I finalment us vaig fer notar com de passada que el dret català, si no directa indirectament, ha vingut sofrint modificacions cada dia, i que totes les lleis de caràcter general (i em fixava en la hipotecària) han vingut atacant d'un modo que si no fa sang obre ferida. I en aqueix punt ho vaig deixar i en aqueix punt dec emprendre lo discurs.

En aqueix punt, doncs, l'emprenc. Per a tractar bé aquesta qüestió s'han de prendre una porció de punts de vista i la primera cosa hem de definir lo que és codificació, i aquí em permetereu que us aclari lo que us vaig dir; la idea en què us he dit que no vaig ser bastant precis.

34. *Lo Catalanista*, 29 de novembre de 1880.

La ciència d'avui no tendeix, al meu parer, cap a la unificació de codis, i fins podria dir que a lo que tendeix és a la codificació. Realment, jo estic íntimament persuadit de que la ciència no tendeix a la unificació de codis, però estic persuadit que tendeix cap a la codificació.

Precís és, doncs, per a començar, i aquest serà lo primer punt que penso desenvolupar, veure què és codificació i què és unificació. Lo que és codificació ho diu ben clarament la mateixa paraula; està a l'alcanç de tots encara que no hagin fet més que saludar les lleis com deuen saludar-les tots los ciutadans, tots los individus d'un estat o nació, ja que tots devem obeir-les. La paraula *codificació*, doncs, vol dir unir en un sol codi elements que estan dispersos i que no formen un tot; és dir, reunir lo que està dispersat. *Unificació* vol dir altra cosa; no vol dir reunir lo que està dispersat; vol dir convertir o fer de dues coses una, és dir, fer de vèrios codis completament distints un sol codi.

La ciència moderna tendeix a la codificació, tendeix a reunir los elements dispersos d'una legislació; però no tendeix a la unificació, a fer de dues legislacions distintes una sola legislació.

Si es tractés aquí de codificació, no seria jo qui hagués pres la paraula en contra. Si es tractés de reunir en un sol codi totes les disposicions diverses d'un sol i mateix dret, no vindria de cap manera a parlar contra la codificació, sinó que aplaudiria lo pensament. Però aquí no es tracta de codificació, sinó que es tracta d'anar a la unificació, és a dir, se va a reunir lo dret foral català i lo dret foral castellà, i de los dos drets se'n vol fer un. Per això he demanat la paraula en contra, i per això vull demostrar que de cap manera hem de desitjar que vingui aquesta unificació.

Aquí mateix, senyors, amb un exemple pràctic us puc demostrar la diferència que va d'una cosa a l'altra, o sigui de la unificació a la codificació. A Espanya, o millor dit a les províncies castellanés, tenen una llengua; a les províncies catalanes ne tenim una altra. ¿S'ha acudit mai a ningú que puguin unificar-se aquestes dues llengües? De cap manera, perquè formen dues coses completament distintes, dos tots completament separats. En canvi, ¿ha acudit a algú que cada una d'aquestes dues llengües puguin codificar-se, és dir, que puguin subjectar-se a regles fixes i perennes? Això ha acudit a tothom, i aixís la llengua castellana té l'Acadèmia de la llengua castellana i lo primer que ha demanat al reunir-se lo Congrés Catalanista ha sigut l'Acadèmia de la llengua catalana.

Senyors, si això s'ha acudit a tothom, i en canvi la unificació de les llengües castellana i catalana no s'ha acudit a ningú, és perquè aniríem a parar a una cosa que no seria res; és perquè, si volgués unificar-se les llengües castellana i catalana, resultaria lo que vulgarment en diem *llenguatge de municipal*. (*Rialles*.) Doncs, senyors, de la unificació de codis, de la unificació de la legislació catalana i castellana resultaria ni més ni menos una cosa que no seria castellana ni catalana, una cosa que, seguint la comparació, tindríem que titular una *legislació de municipal*. (*Aplausos*.)

Senyors, aquest primer punt, és dir, la utilitat de la codificació i la impossibilitat de la unificació vindrà encara més aclarat després que hagi tractat lo segon punt de què penso ocupar-me al dirigir-vos la paraula; segon punt que concretaré en una pregunta: ¿Lo dret català i lo dret castellà, és dir, los dos drets forals més estesos en Espanya, tenen algun punt de contacte, se semblen en alguna cosa? Perquè si hem d'anar a parar a la unificació, a fer de dues coses una sola, aquesta operació serà tant més fàcil en quant més se semblin; però si no se semblen, si són completament distintes l'una de l'altra, per més que fem, no podrem mai arribar a fer-ne una sola. ¿Se pareixen lo dret català i el dret castellà? ¿Tenen algun punt de contacte?

I, senyors, deu contestar-se amb les lleis a la mà que no en tenen ni un. Lo dret català i lo dret castellà no es troben mai, no tenen una sola disposició legal comuna. Per los que no han estudiat les lleis, això és l'abecé, puix basta saber los codis que regeixen en Castella i en Catalunya. Per los que no les han estudiades, vaig a desenvolupar aquest punt somerament.

Tenim una cosa que és comuna a Catalunya i a Castella: són les últimes disposicions legals, és dir, les que se dictaren des de que s'unificaren en lo polític les regions forals, és dir, després de lo Decret de Nova Planta en l'any 1716, que matà l'autonomia política de Catalunya. Tenim, doncs, únicament comunes aquestes disposicions legals posteriors; i totes elles, senyors, han modificat molt poc directament lo dret civil català; des de Felip V endarrere no trobarem un sol punt de contacte entre lo dret castellà i lo català.

Lo dret civil català se compon primerament del codi eminentment català, és dir, de lo que es diu constitucions de Catalunya, que comprenen los Usatges, los actes de Cort i altres coses que coneixen bé los que han estudiat lleis. Allí on aquest codi no arriba anem a parar als codis supletoris, que són en Catalunya primer lo dret canònic, segon lo dret romà i luego la doctrina dels doctors.

En canvi, lo dret civil castellà comença primerament per la Novíssima Recopilació; segueix per lo *Fuero* Real i los *fueros* municipals en quant puguin observar-se, luego per les Set Partides i luego per lo *Fuero Juzgo* allí on no arribin les Set Partides. Fora d'això los catalans no poden aplicar altra llei; fora d'això los castellans no poden aplicar-ne tampoc d'altra. De modo que los dos drets civils són completament distintes, tant que mai poden trobar-se.

I res hi fa que hi hagin algunes disposicions que siguin comunes en los dos països; que siguin iguals en les dues comarques. ¿Per què? Perquè com que les Set Partides, lo Codi alfonsí castellà, fou tret en gran part del dret romà, natural era que copiés algunes disposicions del dret romà vigent com supletori en Catalunya. Però de totes maneres en lo dret català les traiem dels codis romans, mentres que les mateixes disposicions les treuen en Castella de les Partides. I és natural que, sobretot després que es va sentir la influència romana, influència que s'ha fet sentir com la de tot lo romà i de tot lo clàssic en l'Europa entera, és natural que hi hagi disposicions comunes perquè, com amb molta raó fins a cert punt se digué que el dret romà era la raó escrita, no és estrany que ens trobem amb disposicions idèntiques.

Però lo cert és que no tenim cap llei, fora de les modernes, que sigui comuna a Castella i Catalunya.³⁵

Però se'ns dirà: podria ser que sens tenir les lleis comunes, aquestes lleis distintes fossin semblants. I, senyors, aquí entra lo principal fonament per a oposar-se a la unificació de codis. Les lleis catalanes i les lleis castellanes són completament distintes. Jo no conec dues legislacions que, comparades l'una amb l'altra, tinguin tantes diferències com la nostra amb la castellana. Des dels fonaments fins als detalls són completament distintes. Tots ho sabeu encara que no hagueu estudiat lleis; tots haveu tingut relacions amb individus de fora de Catalunya i sabeu que hi ha completa diferència entre los drets dels dos països; que les disposicions legals que regeixen a Catalunya són completament distintes de les que regeixen a Castella.

I aquí, sens adelantar idees que vull deixar per després i afirmant sols un fet, a saber, que els drets català i castellà són eminentment diferents, podent treure'n algunes conseqüències perfectament lògiques. Suposem que vingui la unificació, i haurà de resultar una de tres coses: si els drets català i castellà són diferents, per a que les dues comarques tinguin un mateix dret, hem de suposar o que el dret castellà s'imposa al català, o que el dret català s'imposa al castellà, o que s'adopta un terme mig i s'imposa a Castella i a Catalunya un dret que no sigui castellà ni català. Crec que en aquesta espècie de trilema no hi cap altre terme. ¿Quines seran les conseqüències? Si lo primer, salta a la vista que la imposició del dret castellà al català seria completament la ruïna de Catalunya, seria una ferida que li arribaria fins al fondo del cor, perquè una reforma en aqueix sentit alteraria no sols les relacions de família, sinó la propietat i tot lo que constitueix la base d'una societat. Suposem que sigui a la inversa, suposem que el dret català s'imposés al castellà; allavors, senyors, succeiria exactament lo mateix; nosaltres no sentiríem res, seguiríem amb les mateixes institucions, amb los mateixos usos legals d'avui, però en canvi les províncies germanes de Castella se posarien als nostres peus, elles foren les que rebrien la punyalada al cor que no volem nosaltres, i, senyors, des del moment que no volem per nosaltres, ¿podem desitjar-ho per les nostres germanes? No; no podem desitjar-ho i molt menos nosaltres que tenim aquella màxima: «Lo que no vulguis per tu, no ho vulguis per ningú»; de lo qual resulta que la unificació no pot venir imposant-se una legislació a l'altra, ja sigui que la castellana s'imposi a la catalana, ja sigui que es faci al revés. ¿Podrà, doncs, venir baix la forma de l'últim terme del trilema, creant un dret que no sigui castellà ni català? Aqueixa seria la pitjor solució de totes, perquè allavors la punyalada al cor la rebrien catalans i castellsans; allavors los inconvenients i dificultats se toparien pertot arreu; allavors la ruïna fóra per tots dos països, i per consegüent aquesta solució és la que menos pot acceptar-se.

Jo no sé, senyors, que hi hagi una altra forma d'unificar, i si havent-les examinades totes, per medi d'un argument *ad absurdum*, he demostrat que totes eren perjudicials, crec queda demostrat que de cap manera podem consentir, que de

35. *Diari Català*, 12 de desembre de 1880. (N. d'e.)

cap manera podem desitjar que vingui la unificació de codis. (*Aplausos i assentiment molt marcat.*)

Però, senyors, jo he sentat aquí que la nostra legislació era diferenta de la castellana, i aquesta afirmació necessita una demostració més completa de la que he dat, i això és lo que vaig a fer.

Nosaltres optem per conservar la nostra legislació especial. Anem, doncs, a saber a grans rasgos què és aquesta legislació nostra, què és la legislació catalana.

I a aquest punt, senyors, confesso que em veig petit per a tractar-lo, perquè casualment és un punt que, per més que sembli impossible, lo tenim molt poc estudiat los catalans; perquè és un punt en lo qual s'han fixat molt poc los que ens han anat davant, i ha sigut precisament perquè la idea catalanista estava, si no morta, a lo menos ben esmortuïda; però això mateix pot contribuir en glòria del catalanisme i en glòria d'aquest congrés, perquè ell haurà sigut lo primer que bé o malament hagi tractat aquesta qüestió tan vital per Catalunya; haurà sigut dels primers que hagin intentat buscar la naturalesa del dret català. Jo, per la meva part, declaro que em serà difícil, aixís és que suplico als que em succeeixin en la paraula que m'ajudin, puix sé que no conseguireu lo que em proposo. Però aixís i tot ho intentaré.

Amb lo poc, senyors, que conec lo dret català, n'estic enamorat; jo he vist pocs drets que en lo seu esqueleto m'agradin tant com lo nostre, i m'agrada i m'enamora la legislació catalana perquè té principis, perquè té bases que jo no sé veure en les altres legislacions. Sobretot, senyors, té dues bases tan hermoses, tan transcendents, dues bases que han de produir tan benèfiques conseqüències, que aquestes soles bases fan que jo estigui enamorat del dret català.

¿I quines són aquestes bases?

Primera: Lo dret català, a diferència de la majoria dels drets, se funda no sobre l'individu, sinó sobre lo més gran de les societats, sobre la família. Comença creant la institució de la família i sobre d'ella ho basa tot.

I el dret català, al costat d'aquest gran principi, tendeix, en quant pot tendir avui una legislació, a fer que la propietat sigui premi del treball.³⁶

I, senyors, aquests dos principis per si sols fan que el dret català sigui un dels drets més hermosos que hi hagi, i donen lo convenciment de que lo dret català, que fa tres segles que el tenim estancat, que el tenim petrificat, si hagués pogut treballar-se segons les necessitats dels temps, avui seria un dret que ens hauria portat qui sap a on. Estic segur de que sobre aquestes dues soles bases, preponderància de la família i estímulo al treball, lo nostre dret hauria fet de nosaltres un dels primers pobles d'Europa, si aquest dret no s'hagués quedat estancat. (*Aplausos.*)

Voldria demostrar-vos això; però com és una matèria verge, no estudiada, i per la qual no estic prou preparat, sols faré algunes indicacions.

Lo dret català he dit que es basa, en quant al dret de les persones, sobre la institució de la família, no sobre l'individu, i això ho veiem en totes ses manifes-

36. *Diari Català*, 18 de desembre de 1880.

tacions. Lo dret català comença per establir la família, i una vegada l'ha establerta, crea un jefe, i una vegada creat lo jefe, subjecta a tota la família, dintre l'ordre familiar, a aquest jefe. Però a aquest, senyors, no l'estableix la legislació catalana, i sobretot los usos legals catalans no l'estableixen un amo absolut sinó un amo completament limitat; l'estableixen un amo que pot disfrutar de tot, però que no pot disposar de res; un amo que no és altra cosa que el representant del dret català en la institució familiar. Lo jefe de família català, segons nostres lleis i segons los usos catalans, era verdaderament lo jefe, però un jefe que tenia grans facultats per a tot lo que era bo per la família, i en canvi no era jefe per a tot lo que era dolent.

En Catalunya tenim primerament a aquest jefe de família armat del gran poder, del poder que dóna més autoritat en la família, i que s'anomena la llibertat de testar. Lo jefe de família català, tant si ell mateix s'ha guanyat los béns com si li provenen d'altres, té la facultat de deixar-los per testament a qui millor li sembla. D'això ha vingut tal vegada, senyors, una corruptela, una costum inveterada a Catalunya: la de nombrar hereu, i de fer-ne no a aquell que més ho mereix, sinó a aquell que ha tingut la fortuna de néixer primer que els altres. Això, senyors, no és efecte de les lleis; és efecte de les costums; és efecte d'aqueix estancament, d'aqueixa petrificació de tres segles que és la causa de que es critiqui el dret català sens merèixer-ho.

En Catalunya la dona no participa dels ganancials amb lo marit com en Castella; sols té la quarta marital en cas de ser pobra e indotada, cosa summament rara, perquè a Catalunya, per poc que es tingui, de seguit se tracta de fer capítols. Jo sé, senyors, que això en lo temps d'avui tal vegada no és prou convenient; tal vegada avui deuria dar-se un xic més de participació a la dona, però de cap manera creuria convenient que vingués a Catalunya la llei individualista de Castella que estableix la comunitat de ganancials, i fa a la dona completament igual al marit. Aquí ens trobem amb lo mateix que en moltes institucions del nostre dret, nos trobem en que la llei catalana és molt bona, però com està estancada, vivim tres segles enrere, per lo qual la costum en aquesta matèria, sobretot en los centros populosos, va modificant poc a poc lo que es disposa en la llei.

Però si el jefe de família té totes les atribucions, segons la llei catalana, per a fer lo bé en la família, en canvi des del moment en què vulgui fer-li mal se troba lligat de mans. Si no per la llei per la costum, se pot dir que no hi ha cap testament català d'alguna importància en què l'hereu o el possessor de gran part dels béns no estigui lligat per lo gravamen de restitució, en què no vingui obligat amb la condició d'haver de morir amb fills per a poder disposar llibrement dels béns, puix si mor sense tenir-los, no són seus los béns que posseeix. De cent testaments pot dir-se que n'hi ha noranta amb aquesta condició; i d'aquí resulta que mentres vulgui beneficiar a la família pot fer-ho tot, però el dia que vulgui arruïnar-la, lo dia que vulgui empenyar o vendre, se troba amb aquell mur inquebrantable i deu consolar-se amb deixar los béns a aquell que deu succeir-lo. D'aquí ve també que aquesta costum, que és magnífica, obeeix a grans principis morals, perquè al fi i al cap aquesta costum de restitució imposa a l'home lo primer dever, que és lo de repro-

duir-se, lo de formar família —puix si vol salvar-se de les molèsties de la família per gosar de les ventatges de no tenir-ne, té que sofrir los inconvenients que porta aquest gravamen—; aqueixa costum, Srs., no deixa per això de produir sos inconvenients en la pràctica. Però no és la llei la que produeix aquestos inconvenients sinó el que no hagin vingut altres institucions catalanes a modificar los efectes d'aquesta llei. La llei és lògica i ben posada: l'home que no forma família just és que pugui tan sols gosar dels béns que se li han deixat, però que de cap manera pugui gastar-los i derrotar-los. Aquesta llei és completament digna; però té un inconvenient, i és que des del moment en què l'home ha arribat a formar família se troba pendent de que els fills morin abans que ell i per consegüent també es troba sens poder disposar dels béns. I això dóna per resultat que hi ha molts jefes de família que tenen propietats importants i no poden disposar ni de petites quantitats perquè no troben qui els hi deixi, perquè no tenen fills; i això que és bo per la família, és dolent per la vida moderna, perquè impedeix que molts homes que amb diners podrien dedicar-se a qualsevol indústria, facin ús de la seva activitat, i els obliga a haver d'estar amb los braços creuats sense fer res. Però això, Srs., no és culpa tampoc de la llei. Si lo dret català no s'hagués estancat fa tres segles (i permeteu-me que torni sobre lo mateix, perquè això és la base de la qüestió), hauria succeït que, venint noves institucions a completar aquesta, aleshores aquestes institucions serien font d'immensa vida i produirien, com he dit abans, que Catalunya, gràcies a aquestes lleis i costums legals, fos un dels primers pobles. Aleshores, al costat d'aquestos gravàmens de restitució, s'haurien regulat los asseguros sobre la vida, i d'aquesta manera la condició aqueixa dels testaments catalans hauria desaparegut completament en quant té de dolenta i s'haurien conservat en canvi sos efectes en quant tenen de bo. Si tinguéssim establertes aquestes societats, resultaria que al moment en què el pare tingués una criatura, si aquesta criatura no el premorís, ja li deixaria los béns lliures, i pel cas de premorir-li no hauria de fer res més que assegurar la vida de la criatura nascuda, i des d'aquell moment quedaria duenyo absolut dels seus béns; puix tant si es moria com no l'assegurat, no perdria res, perquè si es morís, la societat l'indemnitzaria, i si visqués més que el pare, aquest podria disposar dels béns per morir amb fills que arribarien a l'edat de testar. En canvi, ¿podria assegurar-se lo qui no es casés? No podria; i aixís se trobaria que sols podria ser un usufructuari, i per més que volgués calaverejar, fer disbauxes, gastar i destruir lo patrimoni, se veuria impossibilitat de fer-ho, perquè per béns que tingués ningú li deixaria un cèntim sobre d'ells, i se conservarien per als parents que, al seu costat, més morals, haguessin format família, i aquells béns aleshores passarien a ser premi dels que haguessin complert lo primer dever de la llei moral, lo dever de reproduir-se.

Senyors, lo dret català respecte a la família indica bé la sabiduria pràctica de nostres passats. La legislació catalana, com la majoria de les legislacions d'Europa, se formà durant la lluita que sostenien les ciutats lliures, primer contra el feudalisme, després contra els reis. Aleshores los nostres passats, amb aquella sabiduria

pràctica que els hi han reconegut tots los qui han estudiat sa història, veieren que per a lluitar amb èxit contra el feudalisme i el poder real a fi d'obtenir la llibertat civil que devien conquistar, veieren, dic, que lo primer que convenia era organitzar-se ben bé dintre de casa sua; crear institucions que fessin de cada casa un castell, de cada família un baluard.³⁷

Per això veiem, senyors, que a diferència de lo que va succeir pertot arreu, començades aquestes millores en Catalunya per excepcions o privilegis que havien lograt conquistar-se certes ciutats com Barcelona, tinguessin tanta força expansiva que anaven estenenent-se sempre. Aixís s'explica que, mentres Barcelona era admirada fins per les repúbliques de Venècia, Pisa i Gènova, en lo camp i en la muntanya hi havia los pagesos de remença, subjectes als *mals usos* dels senyors feudals.

Però si els nostres avis tenien aqueix sentit pràctic d'organitzar-se tan sòlidament, creant dintre de casa una institució com la de la família, tan robusta contra el feudalisme, en canvi en les demés institucions del dret tendien a fer que la propietat fos recompensa i preu del treball. Exemple d'això és lo tan injustament combatut contracte d'emfiteusis o cens, al que es deu en gran part lo benestar de Catalunya.

Només vos demanaré que fixeu l'atenció en un fet que per ell tot sol fa l'apologia de les nostres lleis que regulen la propietat. Catalunya estava subjecta al règimen feudal tant com altres regions d'Espanya, o més que cap altra. No obstant això, ¿com és que avui no trobem en Catalunya cap noble que tingui grans rendes? ¿Com és que entre tota l'aristocràcia catalana no hi trobem un duc d'Osuna que pugui llençar mils i mils duros cada dia? ¿Per què és tot això? Pel cens; per l'emfiteusis; per aquest contracte tan vilipendiat com poc comprès i conegut.

¿Què ha succeït en Castella? ¿Què ha succeït en Catalunya? Una cosa que comprendrem tots. A Castella, on no era comú el contracte de cens o emfiteusis, resultava que el senyor feudal o el noble no acensava, sinó que arrendava; i ¿què succeïa? Que l'infeliç pagès que anava a prendre una terra arrendada veia que tota la seva suor, tot lo seu treball, tots los cuidados i capitals empleats en aquella terra venien a parar en profit del noble, del senyor, perquè l'arrendament és temporal per la seva naturalesa, i al cap de 4, 6 o 8 anys devia deixar l'arrendament i, per lo tant, los treballs fins en les terres; i, en canvi, lo senyor que durant aquells anys no havia posat cap gota de suor en aquella terra, se feia dueny de tot lo que hi havia en ella i anant seguint pel contracte d'arrendament, avui los que eren senyors feudals se troben que tenen totes les terres que tenien sos passats en propietat absoluta i les arrenden als preus d'avui, i com l'arrendatari no s'hi guanya més que la vida, i aquesta és fàcil, avui la renda se'ls ha anat duplicant i centuplicant, perquè l'arrendament se menja tota la suor i treball invertit sobre la terra arrendada en benefici del propietari. En canvi, a Catalunya era tot lo revés: teníem lo contracte emfitèutic, teníem lo cens, i des del moment en què lo noble dava a cens, cessaven per ell los beneficis; los beneficis eren per qui los mereixia, cedien en bé del que

37. *Diari Català*, 19 de desembre de 1880.

treballava i regava la terra amb sa suor, i aixís nos trobem que mentres los nobles de les regions dites no forals han anat augmentant les seves rendes a mida que ha anat augmentant la riquesa, los nobles catalans se troben amb les mateixes rendes que sos antepassats, los quals si amb elles eren poderosos avui amb les mateixes sos successors, per la diferència del valor del diner, són quasi miserables. Aixís és que, si un noble andalús treia fa tres segles d'un camp un duro, avui ne treu cents, mentres que lo noble català treu un duro de cens del mateix camp que fa tres segles ne treia el mateix duro.

Aquesta sola circumstància fa que hi hagi gran diferència entre la legislació catalana i la legislació castellana, i en aqueix punt és allí on hem de lamentar més lo retràs en què vivim. Lo contracte emfitèutic, senyors, com totes les parts de la legislació civil de Catalunya, s'anava desenvolupant d'una manera majestuosa i pausada com fa sempre lo dret civil, i sobretot en aquella època que es desenvolupava baix la base del privilegi, perquè aleshores sols hi havia privilegis i no hi havia més recurs que seguir les tendències de l'època; Catalunya anava desenvolupant ses institucions; en Barcelona los emfiteusis o censos estaven transformats obeint a les necessitats d'un poble més civilitzat. Aixís és que Barcelona havia permès intermediaris entre el senyor feudal o senyor directe i el senyor útil; per privilegi se'ls havia rebaixat lo duïme que a fora era la tercera part del preu i a Barcelona era la dècima, i tot anava posant-se en consonància amb los temps que anaven venint. I al privilegi de Barcelona anaven agregant-s'hi altres poblacions i comarques de Catalunya i totes juntes anaven progressant.

No importa, doncs, que avui dia aqueix contracte emfitèutic no ens serveixi de gran cosa, i si no serveix, ¿saben per què? Perquè lo vàrem deixar estancat; de modo que fa tres segles que no hi hem fet res. Ademés l'egoisme del posseedor ha anat contra el contracte emfitèutic, perquè el posseedor no vol pagar uns pocs duros de traspàs o lluïme quan ven una finca que va adquirir per un cens reduït, sens pensar que sense l'emfiteusis jamai l'hauria posseïda.

Senyors, tot això ja vos he dit abans que sols era per a indicar-vos les bases capitals en què se fonamenta lo dret català; bases tan hermoses que és indubtable que n'hi ha molt poques tan hermoses i tan admirables. Mes això no vol dir que avui vulgui totes aquestes institucions, puix crec que los pobles caminen, que lo món marxa, que cada temps té les seves lleis i que tota llei deu acomodar-se a les circumstàncies actuals.

Però entre una llei que està identificada amb lo nostre modo d'ésser, que respon a les necessitats de Catalunya, encara que sigui antiquada, i una llei que sigui un poc més moderna, però que no està identificada amb lo nostre modo d'ésser, que no respon a les condicions i a les necessitats de Catalunya, prefereixo la primera, perquè la primera pot un dia tornar-se bona, al pas que la segona no pot ser-ho mai.

¿Quina és, doncs —i ara vaig a la part pràctica de les paraules que us volia dirigir—, quina és, doncs, la solució de tot això? La solució és molt senzilla: la solució

és la codificació; no la unificació. Lo just, lo lògic, lo natural és que se codifiqui lo dret castellà per a Castella i lo català per a Catalunya. Si s'obtingués això, aleshores realment tindrien les nostres lleis no sols la condició de respondre al nostre modo d'ésser, sinó que per medi de la codificació se posarien en conformitat amb les necessitats d'avui i serien allavors un dret perfecte. De cap més manera és solució la codificació, i baix aquest punt de vista crec jo que lo que tenim que demanar és la codificació del dret català i crec que aquesta deuria ésser l'opinió que manifestés lo Congrès, és a dir, que no està per la unificació, que està per la conservació del dret català; però que, com aqueix està antiquat, està petrificat, està encara vivint en altres èpoques, aqueix dret català mereix una reforma, necessita una revisió que el posi en consonància amb lo modo d'ésser d'avui.

Ademés, tant lo dret castellà com lo català no estan codificats, sinó que estan formats per lo dret supletori en gran part, i per lo tant bo és i ademés científic que aixís lo dret català com lo dret castellà se codifiquin; però que se codifiquin cada un de per si, i aleshores guanyarem tots. Aquesta és l'única solució satisfactòria per tota la nació, tant per Castella com per Catalunya.

Guanyaran los que estan subjectes al dret de les províncies castellanés, perquè en lloc de tenir eixa sèrie de disposicions disperses, altres en lo Novíssimo, altres en les Partides, etc., tindrien un sol codi; i guanyaríem també los catalans, perquè en lloc dels Usatges, del dret romà, del canònic i d'altres disposicions supletòries, tindríem un sol codi català. Llavors progressaríem tots, perquè les lleis fan progressar, perquè les lleis influeixen en lo poble, i progressant tots, tal volta nos arribaríem o acostaríem los uns als altres i arribaria un dia en què, sens advertir-ho, seria possible la unificació que avui és completament impossible de conseguir.

Però per això hem de començar per lo que he dit; hem de començar per la codificació, tant de les lleis castellanés com de les lleis catalanes. I amb això, senyors, també demanarem lo lògic, també demanarem lo que no pot negar-se'ns, també demanarem lo que demanem sempre i quan procedim lògicament, lo que demanem quan volem agermanar l'element tradicional, l'element històric amb l'element racional, amb l'element d'avui.

Un exemple us presentaré també, senyors, per a ser pràctic. Nosaltres volem conservar la legislació catalana, com volem conservar lo Saló de Cent: les dues coses són dos monuments gloriosos de la nostra pàtria. Però ¿volem, senyors, conservar lo Saló de Cent en lo mateix estat de destrucció i descomposició en què se trobava, o sigui de la manera que l'havia posat la mà dels temps, i que per lo tant fos impossible que l'Ajuntament celebrés en ell ni una sola sessió? De cap manera. Nosaltres volem conservar lo Saló de Cent restaurat, a fi de reunir los dos elements, l'històric, representat per aquelles parets, i lo racional, representat per aquells sillons confortables, per aquells bancs pel públic, per los aparatos de gas i per les demás coses que volem hi hagi en ell, perquè al mateix temps que un monument històric sigui un lloc útil confortatiu i agradable lo Consistori de Barcelona.

Per la mateixa raó volem lo dret català com a base, però restaurat com hem dit del Saló de Cent, de manera que no sols sigui un monument de les nostres glòries passades, sinó una font de felicitat per avui i una font d'esperança per lo porvenir. (*Aplausos.*)

Però ¿com hem de demanar això? Per a mi, ho hem de demanar com ho demanen los pobles virils; ho hem de demanar amb dignitat, sens baixesa; ho hem de demanar sens baixesa, però amb energia; no ho hem de demanar sols perquè sí.

Senyors; jo crec que d'aquest congrés ha de sortir un dictamen fundat; un dictamen basat en totes les raons històriques i racionals que demostrin que lo dret català no pot morir per ara, i totes aquelles raons que tenen que dir-se en un document que faci pes, en un document que sigui irrefutable, en un document en lo que al llegir-se s'hi trobin, si pot ésser, una porció de punts de vista nous, d'idees noves.

No demanar perquè sí, presentant-ho com una resolució de la nostra voluntat, sinó com un efecte de la nostra intel·ligència, i com un producte de la nostra meditació. No basta dir a los poders públics que lo Congrés ha acordat demanar que se sostingui lo dret català, sinó que lo Congrés ha acordat demanar-ho per tals i tals altres raons, i fent de manera que les raons siguin de pes.

D'altra manera no seríem dignes descendents d'aquells que formaren lo dret català, que certament és un monument de sabiduria pràctica. Per lo tant, hem de demostrar lo nostre desig i que aquest desig és fundat.

Aixís, doncs, proposo jo al Congrés que ho faci, i, senyors, si aixís ho fa; si aixís demanem la conservació d'aquestos restos venerables del nostre gloriós passat; si demanem que se conservi l'element històric modificat per l'element racional, per l'element d'avui, per l'element modern; si volem unir i agermanar lo d'ahir i lo d'avui en amigable companyia, de manera que resulti un bon i admirable conjunt, i ho demanem amb dignitat i amb energia, no es podrà dir d'aquest congrés que som pocs, perquè al demanar-ho crec que podrem fer-ho en nom de tota la nostra terra; perquè la veu que demana la conservació de coses tan grans com són la nostra història i els últims restos que queden dels gloriosos temps passats agermanant-los amb los progressos d'avui, podem assegurar que no és la veu del Congrés, sinó que és la veu de tota Catalunya. (*Nutrits i llargs aplausos.*)

He dit.³⁸

Lo Catalanista, 1880

Diari del Primer Congrés Catalanista

El Primer Congrés Catalanista i Valentí Almirall. Materials per a l'estudi dels orígens del catalanisme, 1985 i 2004

38. *Diari Català*, 5 de gener de 1881.

CONGRÉS CATALANISTA. SESSIÓ DE CLAUSURA

A hir al matí se verificà en lo Teatro del Tívoli la solemne sessió de clausura del primer Congrés Catalanista.

En l'escenari, lloc destinat a la Mesa com en les anteriors sessions, s'hi veia lo pendó de Catalunya, que també s'havia col·locat en lo Saló de Cent amb motiu de la sessió inaugural.

La concurrència sigué numerosa, aixís en lo lloc destinat als Srs. membres del Congrés, com en los palcos reservats a les persones invitades i en tot lo primer pis destinat al públic. Entre els invitats hi figuraven moltes senyores i senyoretetes, tenint-hi digna representació les escriptores catalanes.

A cosa de dos quarts de dotze s'obrí la sessió, i després de llegida l'acta de l'anterior per lo secretari Sr. Arús, i d'un lleuger incident promogut per lo Sr. D. Pere Güell, autor del treball sobre la *Barretina* llegit en la sessió del dimecres, lo Sr. D. Josep M. Vallès i Ribot ocupà la tribuna i llegí amb veu clara i bona entonació l'exposició redactada per la comissió nombrada a l'efecte i que s'ha de dirigir als poders de l'Estat i a la Comissió de Codis, reclamant contra la unificació de les legislacions civils.

Aquell document importantíssim per son fondo i per sa forma, plena de bona doctrina jurídica i d'atinades consideracions, fou rebut amb entusiastes i llargs aplausos per tota la concurrència.

La comissió encarregada de redactar-lo ha demostrat ben bé conèixer a fondo la qüestió que es ventila, i ha correspost dignament a la confiança que li dispensà lo Congrés.

Després de la lectura de l'exposició, lo president Sr. Almirall pronuncià lo discurs de clausura, fent a grans rasgos la història del primer Congrés. Lo Sr. Almirall féu ressaltar la gran transcendència que pel catalanisme té lo sol fet d'haver-se reunit tan gran número de catalanistes, i haver discutit per espai de tantes sessions, usant la llengua catalana.

Això sol té més importància, deia, que tots los acords que puguin haver-se pres. I amb verdadera oportunitat prenia peu dels discursos que s'han pronunciat durant lo Congrés per evidenciar que la llengua catalana no solament se presta a ser cultivada per la literatura, sinó que també és a propòsit per l'oratòria. Per robustir aquesta tesis féu una atinada classificació dels oradors que han fet sentir sa veu en les sessions, tenint per tots ells paraules de galanteria. Entrant després a examinar los acords presos per l'assemblea catalanista, posà de relleu la unanimitat de mires que sempre ha regnat, aixís com lo sentit pràctic que ha dominat en totes les votacions. Respecte al primer tema observà que el Congrés ha acordat en principi crear un centro catalanista grandió, si bé que davant dels obstacles que pot oferir

sa mateixa grandiositat ha sabut donar poder a la Mesa i a una comissió perquè de dit projecte ne realitzin tot allò que es pugui. Respecte al segon manifestà que lo Congrès s'havia significat unànime com demostraven los aplausos amb què havia sigut rebuda l'exposició llegida per lo Sr. Vallès i Ribot. Mes on se posà de relleu aquest sentit pràctic del Congrès, fou en lo tema tercer; perquè ¿a què hauria vingut una votació quals resultats no haurien obligat a ningú?

Efectivament, qualsevulga que hagués sigut la decisió que s'hagués pres sobre quines hagin de ser les tendències del catalanisme, la veritat és que la votació no hauria tingut cap força pels que haguessin resultat minoria.

S'ocupà després lo Sr. Almirall dels dos acords que no estaven inclosos en les bases de la convocatòria, acords que, com saben los nostres lectors, se refereixen al ferrocarril del Noguera Pallaresa i a l'Acadèmia Catalana. Lo primer ha despertat l'entusiasme en la província de Lleida, que ha vist que en lo Congrès se creia que tan catalanisme fan los que cultiven la literatura com los que treballen per unir a Lleida amb França per medi de la línia fèrrea.

Parlant de l'Acadèmia insistia en que aquesta està ja organitzada i declarà que, si no arriba a funcionar, la culpa no serà pas del Congrès. A l'arribar a aquest punt, los aplausos que diferents vegades havien interromput a l'orador, foren més nutrits que mai, mentres que vèrios membres s'aixecaven a suplicar que s'expliquessin aqueixes paraules.

La Presidència, amb un tacto digne de tot elogi, suplicà que se'l dispensés de dar explicacions i declarà que si el cas ho fes necessari no vacil·laria, corresponent aixís a la confiança que se li havia dispensat en l'anterior sessió, en convocar novament lo Congrès per manifestar-li lo verdader estat de l'assumpto. Una triple salva d'aplausos indicà ben eloqüentment l'adhesió completa de tots los allí reunits.

En son discurs dedicà lo Sr. Almirall paraules de gratitud als senyors taquígrafos que han assistit a les sessions i aplicat per primera vegada en gros la taquigrafia del sistema Garriga a la llengua catalana, paraules que foren rebudes amb grans aplausos. També saludà en la persona de la senyora Moncerdà, allí present, a les escriptores catalanes, incitant-les a que facin catalanisme dintre de casa, preparant aixís dies de glòria per Catalunya. Nos aplausos s'adheriren a aquesta salutació.

Finalment donà les gràcies als senyors del Congrès, a les persones invitades i al públic que amb tanta assiduïtat i tant entusiasme han assistit a les sessions, posant fi a tan important discurs declarant tancat lo primer Congrès Catalanista.

La sessió s'aixecà a un quart de dues entre els aplausos de la concurrència.³⁹

Sense signatura

Lo Catalanista, 15 de novembre de 1880

39. Posteriorment un centenar dels assistents, la màxima capacitat del local, van assistir al dinar de cloenda al Restaurant Martín. La crònica «Dinar catalanista» (*Lo Catalanista*, 16-XI-1880) indica que foren gairebé una vintena els brindis i que l'àpat durà quatre hores, de les tres a les set. Almirall dedicà un record a *La Llumanera de Nova York* demostrant que aquest periòdic és un dels que millor condensen el moviment catalanista, tal vegada perquè escrit a Catalunya es publica en la terra clàssica dels avenços del segle.

LA GRAN REUNIÓ EN TREMP (I-IV)

I

Passat⁴⁰ demà, dia 17, estarà reunida en la vila de Tremp la província de Lleida per medi de delegats de totes ses forces vives, i assistiran també a la reunió representacions de les altres províncies catalanes.

Lo fet serà quasi nou en los annals de la nostra història contemporànea. La reunió en Tremp ha nascut de la iniciativa del país, de la força de l'opinió pública sobreexcitada per l'afany d'una millora de transcendència que altres li disputen, de les ganes que té la nostra comarca de sortir de l'estat de debilitat en què es troba per la falta de medis materials de desarrollo, per la carència de comunicacions, que són la base de tot moviment i de tota millora. La reunió en Tremp no serà una reunió oficial, per més que hi prenguin part los elements oficials. Per fortuna, en la qüestió del camí de ferro que ha d'enllaçar la província de Lleida amb França, representants i representats, element popular i element oficial, pensen de la mateixa manera. Per això tothom respon a la iniciativa dels organitzadors de l'acte.

Vegi's, doncs, si serà nou pels nostres temps lo fet de la reunió en Tremp. Una assemblea popular i oficial al mateix temps, entusiasta i amb unitat perfecta de mires, celebrada en una població secundària i arraconada, nos transportarà en imaginació lluny dels nostres temps i de la nostra terra. Nos afigurarem assistir a una reunió dels nostres avis, en aquells temps en què reunions semblants obraven los miracles que ens conta la història, o transportats a una d'aquelles assemblees o *Landgemeinden*, en què els senzills i civilitzats ciutadans de certs cantons suïssos decideixen a l'aire lliure sobre els destinos de sa petita i benvolguda pàtria.

Si l'element purament oficial hagués organitzat la reunió, aquesta es tindria en lo cap de província, amb moltes cerimònies i poc entusiasme. L'element popular ho ha entès millor, i per això la reunió es celebra en Tremp, població que té la ventatja d'estar situada al bell cor dels interessos que va a defensar l'assemblea. Si aquesta s'hagués reunit a Lleida, enllaçada per carril amb les capitals de ses províncies germanes i amb les vies generals de la nació, los elements oficials s'haurien presentat en l'assemblea sense cap incomoditat ni molèstia, transportats en cotxes-salons, i no s'haurien convençut de la justícia amb què el país demana la millora. Reunint-se l'assemblea en Tremp, punt de difícil accés per la falta de vies en què es troben les nostres comarques, tots los reunits hauran vist sobre el terreno la

40. La sèrie no va numerada. Tots els textos tenen el mateix títol tret del tercer, que apareix sense.

necessitat de millores, i les demanaran amb entusiasme. Per tals motius trobem perfectament escollit lo lloc de la cita.

No és l'objecte del present article entrar en lo fondo de la qüestió que motiva la reunió de Tremp. Aqueixa tasca la deixem pel nostre company redactor que ve ocupant-se'n en una sèrie d'articles, i per l'altre que portarà la nostra representació en l'assemblea. L'únic objecte del present treball és cridar l'atenció de tot Catalunya sobre la importància extraordinària que té la reunió general en Tremp.

Tanta importància té que estem ben segurs de que els reunits, tard o dejorn, se sortiran amb la seva, i disfrutaran dels medis de comunicació que els fan tanta falta. Però, fins suposant que no ho conseguissin per ara, la reunió en Tremp no deixaria de ser un fet de transcendència extraordinària. Ella ens marca el camí que devem seguir en totes les qüestions d'importància per Catalunya; ella ens ofereix lo salu-dable exemple d'una comarca que, al tractar-se una qüestió vital, s'espolsa l'apatia i es presenta entusiasta i unida en una sola veu, i ¿de què no és capaç la unió i l'entusiasme?

Per això saludarem lo dia de la reunió de Tremp com una fetxa que deu gravar-se en la memòria de tots los catalans, puix que ha d'influir poderosament en lo porvenir no sols de la província de Lleida, sinó de tot Catalunya.

Lo de les Festes

La Veu de Catalunya, 15 d'agost de 1880

II

Tremp, 17 d'agost

A dos quarts de nou del matí hem arribat a aquesta vila que està plena a vessar de forasters. Tremp està situat sobre d'una eminència, al peu de la que corre el riu Noguera Pallaresa, i com los cotxes no poden passar-lo per falta de pont, per estar-se renovant lo de fusta que hi havia, al començar a pujar la costa hem trobat ja a moltíssimes persones que ens esperaven i es desfeien per obsequiar-nos.

En lo mateix cotxe que nosaltres han vingut des de Tàrraga, a més del nostre company d'*El Diluvio*, don Manel Lasarte, los propietaris, director i redactors d'*El País*, de Lleida, que tan brillant campanya està fent en la qüestió que avui agita a Catalunya, i lo comissionat per la Societat d'Amics del País de Lleida, senyor Janer, i el nostre distingit col·laborador en Frederic Renyé, representant de vàries agrupacions i d'alguna associació catalanista.

Entre les moltes persones que ens han sortit a rebre, recordem als senyors Roure (don Agustí), en qual casa estem allotjats, Feliu (don Àngel), regidors, ex-alcaldes i membres de la comissió organitzadora que presideix lo dit senyor Feliu.

Com la reunió magna no ha de tenir lloc fins al migdia, no sé encara si podré dir-ne avui alguna cosa, puix lo correu surt d'aquesta vila a quarts de tres. Deixant-ho, doncs, per última hora o per demà, segons com vingui, aprofitaré el temps per fer-los una petita ressenya del viatge, que creiem serà llegida amb cert interès per quant se tracta d'una comarca catalana no massa coneguda.

A l'arribar lo tren a Tàrraga a la 1.25 del meridià de Madrid, se fa un alto de dues hores i mitja, que vàrem aprofitar per dinar en companyia del nostre amable corresponsal en Francisco Pera, duenyo de la Fonda d'Espanya, i per visitar la vila. Vostès preguntaran ¿per què es fa aquell alto? i no podem respondre res més sinó que són coses d'Espanya. Lo cotxe que surt de Tàrraga porta el correu, que per una mala organització rep en Artesa de Segre, perdent moltes hores, i a això es deu no sols l'alto de Tàrraga, sinó el més pesat encara que es fa en la citada població d'Artesa, i que dura tres o tres i mitja hores mortals.

Posat lo cotxe en marxa, comença a atravessar-se lo pla d'Urgell, un dels més grans de Catalunya i un dels destinats a ser més fèrtils si algun dia mereixen apoio i protecció les nostres regions agrícoles. S'atravessa lo poble de Claravalls, amb son castell poc notable però ben conservat del temps del feudalisme, i Agramunt, vila de certa importància i que per sos restos mostra encara que ha sigut major en altres èpoques. Passat Agramunt se deixa la plana d'Urgell per entrar en la Ribera del Sió, en Montclar, on s'atravessa el gran canal del Segre vàries vegades. Després de la Ribera del Sió s'entra en la del Segre, plena de vinyes plantades a tires, i a les vuit del vespre s'arriba a Artesa de Segre. Allí s'han de passar, com hem dit, tres o quatre hores mortals esperant la correspondència.

Però no es perden del tot, puix a diferència de lo que pocs anys enrere succeïa, en la població, que és molt petita, hi ha un bon hostel en lo que se sopa bé i amb molta netedat. En la mateixa població hi ha estació telegràfica, que vam tractar d'aprofitar però que no poguérem, per quant lo telègrafo presta servei limitat i ses oficines estan sols obertes des de les nou del matí fins a les set de la tarda. Aquestes dues notícies indicaran als nostres lectors que aquestes comarques han entrat de ple en lo camí de la civilització. Si se'ls fes lo camí de ferro perquè tant se mouen, se posarien al nivell de les més avançades de la nostra terra.

A quarts de dotze de la nit se surt d'Artesa i per una bona carretera, si bé que amb pont de fusta sobre el riu, se segueix lo viatge cap a Tremp. Després d'atravessar les vores del Segre, que són pintoresques i frondoses, s'entra en l'abans feréstec bosc de Comiols, lloc cèlebre per la vergonyosa desfeta de la columna d'en López Clarós per lo cabecilla Borges, en temps de la guerra dels matiners, i que avui és un camí relativament segur. Lo bosc de Comiols s'atravessa durant la nit, i al fer-se de dia s'està ja a prop de la conca de Tremp, poblada de vinyes i un dels trossos que més prometen de la nostra Catalunya. Va la carretera un gran tros entre muntanyes, pujant quasi a la carena, i després de fer l'última muda en Sant Salvador, s'arriba a Tremp a quarts de nou del dematí.

Tenim ja descrit lo viatge a grans rasgos, i estem esperant l'hora de la gran reunió.

Totes les cases i hostals estan plens de forasters, i no obstant segueixen arribant-ne a cada punt en tartanes, carros, a cavall, etc., de manera que l'assemblea promet ser més nutrida encara de lo que s'esperava.

Aquest vespre hi haurà funció de teatre, en la que hi prendrà part la Societat Coral La Lira d'aquesta vila. Demà hi haurà gran banquet, de centenars de coberts, que serà lo verdader complement de la festa i la condensació de l'entusiasme.

Per final, demà a la nit se donarà un gran ball en obsequi als forasters.

Abans d'acabar dec fer notar una circumstància que demostra lo ben escollit del lloc de la reunió. Des de la mateixa carretera, a l'arribar a prop d'aquesta vila, es descobreix com en un plano tota la conca del Noguera Pallaresa. Al passar per allí, la realització del camí de ferro nos ha semblat tan fàcil que el dem ja per fet.

V. A.

La Veu de Catalunya, 19 d'agost de 1880

III

Tremp, 18 d'agost

A la una de la tarda en punt d'ahir estaven ja tots los que portaven alguna representació en lo gran saló-teatre. Eren més de dos-cents cinquanta, que ocupaven los dos terços del local, i l'altre terç, lo propi que el vestíbul, estaven pleníssims de públic, que estava desitjós de no perdre ni una sola paraula de les que allí devien dir-se.

L'assemblea pot ben dir-se que representava tot lo país. Per aclamació van ocupar la presidència, a més de l'alcalde de Tremp, los senadors i diputats a Corts i provincials, servint de secretaris los senyors Morera i Grinyó, representants de la premsa de Lleida. Los demás membres de l'assemblea eren en gran part representants dels ajuntaments dels cinc partits judicials més directament interessats en lo camí de ferro, dels que pot ben dir-se que ni un sol ne faltava. Hi assistiren també delegats dels ajuntaments, Diputació Provincial e Institut de Tarragona, en quals credencials se fan oferiments de tota mena; de l'Institut, de la Societat d'Amics del País, de la delegació de l'Institut Agrícola de Sant Isidre, del Centre Catalanista de Lleida, etc., etc. Respecte a premsa, a més de la de Lleida, hi havia representants de quasi tota la de Barcelona, de la de Reus, d'alguns diaris de Madrid, etc., etc. Hi assistia també l'ex-diputat senyor Santamaria (don Bartomeu), lo qui té des de fa alguns anys una autorització per un camí de ferro per lo Noguera Pallaresa, però sense subvenció del govern.

Oberta la sessió per unes poques paraules patriòtiques i plenes d'esperances del senador senyor Maluquer, i després de dar les gràcies a la concurrència lo nostre benvolgut amic Àngel Feliu, de Tremp, un dels incansables promovedors de l'acte, va usar de la paraula lo diputat per Lleida, senyor Soldevila, parlant la nostra

llengua catalana i dient que sols per cortesia a algun castellà com lo senyor Santamaria, allí present, s'havia inaugurat la sessió en llengua castellana.

Lo nostre amic i col·laborador en Frederic Renyé, de Lleida, anant més enllà, va demanar que ja que l'acte no era oficial, se parlés sols en català, a lo que va respondre lo dit senyor Soldevila des de la presidència que, si bé preferia parlar en català, la cortesia exigia deixar a cada qual la llibertat de parlar en l'idioma que li fos més fàcil. Aquestes aclaracions foren rebudes amb grans aplausos, i des d'allavors va parlar-se generalment en català, dant l'exemple la presidència.

I aquí se'ns ha de permetre un parèntesis. Sent com eren la major part dels oradors de la província de Lleida i dels punts en què es conserva la nostra llengua amb més puresa, la discussió va sostenir-se fins amb elegància de forma, lo que fou una novetat per nosaltres los barcelonins. Si els enemics del nostre parlar haguessin assistit a l'assemblea de Tremp, obrant de bona fe, haurien rectificat la seva opinió infundada.

La discussió no va ser llarga, puix que per fortuna a tots los reunits los guiava un pensament unànime. Al començar, la mesa va proposar i la reunió [va] acceptar que s'enviessin telegrams de saludo al capità general de Catalunya i al president del Consell de Ministres, a l'objecte de que es veiés que Catalunya es posa en actitud distinta d'Aragó i de Navarra, i que sense amenaçar obrarà amb dignitat i energia. L'esperit de la reunió va condensar-lo un dels oradors en la següent frase: «Si Aragó amenaça, Catalunya obra».

Però si la discussió no va ser llarga, va ser lluminosa, i la qüestió va tractar-se baix tots los punts de vista. En lo camí de ferro del Noguera Pallaresa, no sols s'hi veia una qüestió local o interessant per la província de Lleida, sinó també d'importància per tot Catalunya, i per les altres regions del llevant d'Espanya. I no sols això, sinó que remuntant-se alguns dels oradors, van demostrar entre els aplausos de la concurrència que la nova línea és no sols internacional sinó, per dir-ho aixís, intercontinental, puix que unirà lo cor d'Europa amb lo nord de l'Àfrica, facilitant lo pas de França a l'Algèria.

Però si la discussió va remuntar-se, los acords van ser molt pràctics. Devia crear-se una comissió, i va decidir-se que es formés de gent dels cinc districtes judicials de la província, com a més directament interessats en lo camí de ferro, sens perjudici d'ampliar-se quan fos necessari i s'hagués mogut l'opinió de les demés regions que hi tenen també interès.

Acordat això, va procedir-se al nomenament de la comissió, i per aclamació van resultar elegits per formar-la los senyors següents:

Per lo districte de Lleida: don Mariano Quer i don Carlos Nadal. Suplents: Mustany i Sol.

Per lo de Balaguer: don Josep Vila i Abril i don Francisco Alós. Suplents: Valls i Maluquer (don Agustí).

Per lo de Tremp: don Lluís de Cuenca i don Mariano Lladós. Suplents: Vives i Sostres.

Per lo de Sort: don Bonaventura Benavent (fill) i don Jaume Armadot. Suplents: Sempau i Pons.

Per lo de Viella (Vall d'Aran): don Francisco Caubet i don Josep de Llorens. Suplents: Deó i Bernadeti.

Lo senyor Caubet, aranès entusiasta, va proposar que s'enviessin telegrams expressius al ministre de l'Interior de França i als enginyers Mrs. Decomble i De la Martinere, que amb molt interès s'han ocupat del camí de ferro en projecte, i a l'acordar-ho la reunió va afegir-s'hi al president del Consell de Ministres de França, Mr. Freycinet.

Acaba son discurs convidant a tots los presents pel dia de la inauguració del camí de ferro en projecte a un esmorzar en la falda de la Maladeta.

Fet això va entrar-se en la part més positiva, i van arbitrar-se medis i fer-se oferiments. Per dar medis a la comissió gestora, va decidir-se que es fes un repartiment voluntari en tots los districtes interessats, equivalent al dos i mig per cent de la contribució directa, i l'acord va ser pres per unanimitat. Van aixecar-se luego los representants dels ajuntaments de Lleida, Balaguer, Tremp, Sort, Salàs i moltíssims altres que no van anomenar-se, i van oferir destinar a la construcció tots los fondos municipals de què poguessin disposar, i la major part d'ells la cessió gratuïta dels terrenos que deguessin expropiar-se. Aquest moment va ser lo més solemne de la reunió. Després dels ajuntaments, prengueren la paraula los diputats provincials presents i van oferir procurar que la Diputació adjudiqués al camí de ferro en projecte subvencions respectables.

Terminada aqueixa part de la sessió, l'incansable Àngel Feliu va fer aprovar l'establiment d'una subcomissió auxiliar en cada districte judicial, com va aprovar-se també que la comissió general gestora pugui nombrar-se president d'entre sos membres o d'entre altres persones respectables.

Amb això, i després d'acordat enviar telegrams als senyors Cabezas i Page, respectivament diputat i president dels enginyers espanyols de la comissió internacional, va declarar-se terminada la reunió en un discurs entusiasta del senador senyor Maluquer.

Tal va ser la gran reunió d'ahir, que serà un fet notable en los annals de Catalunya.

Al vespre hi hagué funció en lo teatro, representant aficionats tres peces en un acte i cantant *Los pescadors* i *Los néts dels almogàvers* la Societat Coral La Lira, que ha organitzat i dirigeix lo nostre corresponsal senyor Roure. Demà ens ocuparem d'això, com del gran banquet que va a començar-se a l'hora de sortir lo correu.

Aquest dematí s'ha reunit ja la comissió gestora, i no sols s'ha constituït, sinó que ha pres vàrios acords. Sa organització és la següent:

President honorari: senyor Maluquer.

Vicepresident honorari: senyor Soldevila.

President efectiu: don Josep de Vila, alcalde de Balaguer.

Vicepresident: senyor de Cuenca.

Secretaris: Alós i Caudet.
 Dipositari: Gomar.
 Va a sortir lo correu.

V. A.

La Veu de Catalunya, 20 d'agost de 1880

IV

Tremp, 18 d'agost

En la carta que he tirat al correu d'avui dava una idea de la gran reunió d'ahir, que tan transcendental pot ser pel porvenir de Catalunya. Avui he de parlar dels accessoris de la reunió, que tenen també certa importància i poden interessar als lectors de *La Veu de Catalunya*.

Tremp, població situada en lo cor de la muntanya catalana, distant de tot camí de ferro i en comunicació amb molts pobles de son partit judicial i dels veïns sols per dolents camins de ferradura, és molt diferent de lo que molts s'afiguren. Materialment no és gens bonica i compta sols uns dos mil habitants, però moralment està tan avançada com qualsevol altra de sa importància en la nostra terra. La gran reunió en ella tinguda és prova eloqüent de la iniciativa de sos moradors. Per això no és estrany que un cop acordada la reunió volguessin quedar com cal.

No vull parlar de la generosa hospitalitat que en ella van trobar los forasters que van reunir-se, perquè tal circumstància és comuna en quasi tots los pobles de Catalunya, per més que la vila de Tremp la portés fins a l'exageració. Per sos habitants va ser una festa major més, i cases hi havia que tenien deu, i dotze, i catorze hostes, tractant-los d'una manera esplèndida.

Però, además dels obsequis particulars, va voler-se que els forasters passessin bé les hores que devien allí permanèixer. Aixís fou que pel vespre del dia 17 disposaren una funció en lo saló-teatro. En aquella petita vila de muntanya hi ha de tot, fins aficionats i aficionades, i va ser-los fàcil quedar bé. Tres peces van representar-se, i fins que van dir-nos que els que sortien a les taules eren joves i noies de la vila, nos creguérem que havien llogat una companyia de còmics. En los intermedis, un coro de trenta-i-tantes veus va cantar amb afinació i ajust *Los pescadors*, de Clavé, a veus soles, i *Los nêts dels almogàvers*, del mateix Clavé, amb acompanyament d'orquestra. ¡Llàstima que aquesta fos en aquell moment incompleta!, si bé que aquesta circumstància va demostrar la molta valia del director del coro, lo jove metge i amic nostre en Agustí Roure, que en tan noble empresa i en altres igualment civilitzadores emplea les poques hores que li deixa vagatives l'exercici de la seva professió. ¡Tant de bo que son exemple sigués imitat en moltes altres viles!

Nos hem fixat en la funció de teatro per lo molt que parla en favor de Tremp, ja que va organitzar-se sols amb elements propis de la vila de Tremp.

Avui s'ha completat la festa amb lo gran dinar que els veïns de Tremp han dedicat als forasters.

En lo mateix gran saló-teatro s'hi havia col·locat una immensa taula en forma de ferradura que ocupava en tota sa extensió, i que a pesar de tot era quasi insuficient per a les persones convidades, que s'acostaven a cent cinquanta, per ser bastants los comissionats que havien sortit ja cap a sos destinos.

La presidència ocupava lo centro de la ferradura, i al davant d'ella hi havia un gran ramellet de pastillatge tan oportú com original. Representava el pic de la Madaleta, rodejat d'altres pics d'aquella part dels Pirineus, amb lo túnel ja perforat, i amb un lletrero que deia «No més Pirineus», i al damunt del pic més alt, un català i un francès se daven la mà, en símbol de fraternitat, entre les banderes francesa i espanyola que sostenien.

Lo dinar va ser esplèndid i tan escollit com pugui oferir-lo una capital de província de primer ordre. No acostumem a fixar-nos en los programes o *menús* dels dinars a què assistim, però lo que va servir-se'ns en Tremp creiem que mereix una excepció, per lo notable que fou com a servit en una vila de muntanya.

Los plats que van servir-nos foren:

Arròs amb peix i pollastre a la barcelonina
 Croquetes
 Vedella amb salsa de bolets i menuts de gallina
 Perdius a la vinagreta
 Lluç fresc amb salsa
 Pollastres rostits
 Galantina de capó i gall dindi
 Crema i postres variades
 Cafè i licors variats

Quals plats van anar acompanyats dels vins següents:

Vi negre de «La Conca», Xerès sec, Màlaga, Medoch i Champagne.

Un detall he olvidat consignar, o sigui lo de que les invitacions que al dematí se'ns han passat a domicili estaven copiades per medi de velògrafo.

Va inaugurar los brindis lo senyor Soldevila, diputat per Lleida, que tenia d'anar-se'n de Tremp en aquells moments amb motiu de malaltia d'un individu de la seva família, i, com pot suposar-se, va desitjar la prompta realització del camí en projecte, dant les gràcies als concurrents i en particular a la premsa.

Després del senyor Soldevila va alçar-se lo senador senyor Maluquer, expresant la seguretat de que la unió i entusiasme de tota la província era prenda segura

de la terminació de l'obra avui en projecte, i prometent lo seu concurs incondicional.

Immediatament va alçar-se lo qui escriu les presents ratlles, que devia també marxar en lo cotxe d'aquella hora, i en nom no sols de *La Veu de Catalunya*, sinó també del *Diari Català*, avui suspès, del *Nunci* i de l'*Art del Pagès*, als que representava, després de brindar per l'hospitalitat de Tremp i per l'adelanto que havia sapigut mostrar l'alta muntanya de la província de Lleida, va presentar un argument i un oferiment. L'argument fou fer notar que la mateixa França, que per la frontera sud sols se comunica amb Espanya per dues vies fèrrees, mes cap de central, per la frontera est se relaciona amb Bèlgica, Alemanya, Suïssa e Itàlia per medi d'unes vint vies, a pesar de que en algun punt, com en la frontera alemanya, ha degut lluitar amb les prevencions d'un gran poble rival i de que en altres, com en les fronteres suïssa e italiana, ha degut atravesar la granítica barrera dels Alps, que en una via han fet necessari un túnel gegantesc de 13 quilòmetres, i en una altra, o sigui en la de Niça-Gènova, una distància de dos o tres-cents quilòmetres ha fet necessaris dos o tres-cents túnels, de manera que la locomotora passa quasi sempre per sota terra. L'ofert fou aprofitar algunes relacions amb l'Algèria per interessar en l'obra a aqueixa gran regió francesa, que és tan entusiasta com lo mateix aranès que havia ofert l'esmorzar en la Maladeta.

En aquest punt vam deixar lo banquet, puix que vingueren a avisar-nos que sortia el cotxe.

Deixem la ressenya de lo restant, aixís com del ball de la nit, al nostre il·lustrat corresponsal en aquesta vila.

Per tot lo dit pot comprendre's que la gran reunió en Tremp nos ha deixat perfectament satisfets, i creiem que una regió que tals mostres sap dar de vida, obtindrà la millora que tant desitja.

«Catalunya no amenaça, obra». Això va dir-se en Tremp, i això li farà obtenir la victòria. No vol res que no sigui just i útil; sols desitja que la gent oficial s'enteri de la qüestió, en la seguretat de que per poc que la miri, la via internacional preferida serà la que, sortint de Lleida i anant a parar a Pont de Rei, segueixi la conca del Noguera Pallaresa.

V. A.

La Veu de Catalunya, 21 d'agost de 1880

LA NOVA FIL·LOXERA

No es creguin los nostres lectors que la nova plaga que ens ha invadit se posi en les vinyes, ni molt menos, però no per això deixa de fer-nos molt, moltíssim mal.

Nos referim al joc, que ha invadit no sols les ciutats, sinó fins les viles i poblets de Catalunya.

Totes les cartes que rebem dels nostres corresponsals nos diuen lo mateix; tots comencen o acaben per fer-nos saber que en sa població es juga. De vegades no ho posem per por de fer-nos pesats dient sempre lo mateix.

¿A què es deu tanta tolerància per un vici tan ruïnós? Ni ho sabem, ni volem saber-ho. Sols nos consta que sigui per lo que vulgui són moltíssimes les famílies que ploren los estragos causats per tanta tolerància.

L'única cosa que avui nos proposem és recordar als alcaldes de tot Catalunya que no sols tenen lo dret, sinó també lo dever de no permetre el joc dintre de les poblacions que governen. Si algú els vol fer creure que no correspon a ells sinó a la policia sa persecució, diguin-li que menten descaradament.

Lo joc, en efecte, és un delictes, i totes les autoritats i tots los agents, com a membres de la policia judicial, tenen atribucions per a perseguir los delictes. Lo mateix que els alcaldes poden fer los jutges municipals, de manera que si se juga, tots ells ne són responsables.

En nom, doncs, de la moralitat i de la llei, demanem a tots los alcaldes, jutges municipals i agents de l'autoritat en pobles i viles de Catalunya, que acabin d'una vegada amb la nova fil·loxera. Si altres no fan lo que deurien, donguin-los ells l'exemple, que serà una lliçó merescuda.

Si en tan noble tasca trobessin entrebancs, no els temin. Per la nostra part prometem ajudar-los, fent públic tot lo que pugui succeir-los; lo mateix creiem que farien la major part dels nostres col·legues, i poden estar certs que això és bastant per a que puguin emprendre una campanya enèrgica. Hi ha certes coses que no poden resistir la publicitat, i la tolerància amb lo joc és una d'aquestes coses.

A veure, doncs, si entre tots logrem destruir la nova fil·loxera.

Lo de les Festes

La Veu de Catalunya, 22 d'agost de 1880

TORTELLÀ

Los dies 21 i 22 del mes corrent va dedicar-los la vila de Tortellà a commemorar la defensa que havia portat a cap en agost de 1873, i a honrar la memòria dels que en tal acte van perdre-hi la vida.

La Veu de Catalunya va tenir l'honra de trobar-se en tals festes representada per lo nostre estimat amic don Joan Matas, governador de la província de Girona en l'any d'aquells successos. Inútil, doncs, és repetir que ens vam associar de cor a aquelles festes.

¡Que bonic és l'espectacle que estan donant les viles i pobles de Catalunya, celebrant aniversaris de fets gloriosos! ¡Que patriòtic és fixar per medi de solemnitats en la memòria del jovent los estragos de guerres, que tant de bo que mai tornessin! ¡Quan consolador és aquest moviment que pertot arreu se nota en la nostra terra, demostrant les poblacions que tenen vida pròpia! Igualada, Terrassa, Caldes, etc. han commemorat les defenses que van fer en la darrera guerra, adherint-se amb tals festes de protesta a les solemnitats eminentment pacífiques de Tremp, Badalona, Sants, Sant Martí de Provençals, Reus, Girona, Lleida, Tarragona i altres i altres.

Tortellà, la petita vila de muntanya, no ha volgut ser menos que ses germanes, com no va voler ser menos quan va tractar-se d'exposar-hi la pell. Allavores va fer tant o més que la més distingida; ara ha volgut també fer tant o més al commemorar l'aniversari.

Lo dia 21 va començar la solemnitat per un repic general de campanes, alguna de les quals està encara esquerdada per les bales del 73; per lluminàries, balls de plaça i per la tradicional passada. Lo dia 22, a les vuit del matí, va organitzar-se la gran manifestació, que tenia per objecte portar corones a les tombes en què descansen les víctimes. La manifestació es componia del poble de Tortellà en massa, i de moltíssims forasters que hi havien concorregut, i era presidida per l'Ajuntament, la comissió organitzadora, representants de la premsa i altres persones convidades. Al davant de la comitiva hi anava un pendó blanc amb lo següent lema: «Als màrtirs de Tortellà, 22 de agost de 1873»,⁴¹ al que seguien empleats de la municipalitat portant les corones en safates cobertes de panyo negre.

La manifestació va dirigir-se de primer a l'església, on va fer-se alguna cerimònia religiosa, i luego al cementiri, on van pronunciar-se calurosos discursos, en l'acte de dipositar-se les corones. Entre els discursos mereix especial menció lo del senyor Puigblanqué, nebot d'una de les víctimes, quals accents van arribar al cor dels que l'escoltaven.

41. Respectem la grafia en ser inscripció.

Al tornar del cementiri va haver-hi reunió en la Casa de la Vila, on van tornar-se a pronunciar discursos i es llegiren treballs. Allí, los nostres companys Ferrer i Roderera, en nom de la premsa, van demanar a l'Ajuntament que s'alcés un monument per a commemorar la memòria dels morts en 1873, i allí va acordar-se posar ja la primera pedra aquella mateixa tarda. Se volia que presidís la cerimònia lo senyor Matas; però aquest va declinar tal honra en l'alcalde, i efectivament, a les sis de la tarda i amb tota solemnitat va posar-se la primera pedra del monument, enterrant-se sota d'ella l'acta que s'havia estès de la cerimònia. Durant aquesta va posar-se a ploure, i com ningú va moure's del lloc, un dels oradors va aprofitar-ho acabant son discurs amb les següents paraules: «No és estrany que sofreixi amb calma aquest ruixat d'aigua, lo poble que amb la mateixa calma va sofrir-lo fa vuit anys de bales». ¡Figurin-se vostès l'explosió d'entusiasme que va produir aquest final!

Abans d'aquesta solemnitat hi havia hagut concert en lo teatro, decorat a l'efecte amb severitat i elegància. En grans cartells se veien allí los noms de Concha, Cabrinetty, Barcaiztegui i Maturana, i los lemes «Glòria als voluntaris de la llibertat» i «Honor a l'exèrcit liberal». En l'escenari hi havia pendons i trofeus militars.

Cap al tard va haver-hi un gran banquet, en lo qual va continuar l'entusiasme. Iniciats los brindis per lo Sr. Matas, van seguir-ne altres i altres, produint tots gran efecte i contribuint a augmentar l'animació que allí regnava, i van llegir-se poesies, de les que meresqué els honors de la repetició una del senyor Gumà, publicada en *La Campana de Gràcia*. Creiem impossible ni tan sols ressenyar los brindis, tants i tan entusiastes foren.

Tals van ser les festes de Tortellà, que van coronar-se per un brillant ball en los salons del Casino.

Després d'aquesta lleugera ressenya, tot lo que podríem dir fóra poc. Terminem, doncs, repetint que ens associem a la festa, i que *La Veu de Catalunya* està disposada a prendre part activa en la subscripció que va iniciar-se per alçar lo monument, qual primera pedra va posar-se. Lo mínim de dita subscripció serà un quarto i lo màxim una pesseta. Esperem sols que se'ns digui, per obrir-la en les nostres columnes, recomanant-la des d'ara als nostres lectors.

I aquí dem per acabat lo present treball, signant que festes com les que hem ressenyat honren als pobles que les celebren i que pobles com Tortellà honren a Catalunya. ¡Un aplauso, doncs, a Tortellà!

V. A.

La Veu de Catalunya, 26 d'agost de 1880

¡TORNEM-HI!

Al fi podem tornar a comunicar-nos amb los nostres benvolguts lectors. ¡Ja en teníem verdaderes ganes!

Trenta dies de silenci són molt llargs quan un està acostumat a parlar a cada punt.

¡Quantes coses podríem dir-los, ocorregudes durant aquestos trenta dies! ¡Si n'ha fet d'habilitats la gent de Madrid durant aquest mes!

Los constitucionals, com ells s'anomenen (tal vegada perquè encara no saben per quina constitució decidir-se, lo que fa probable que si arribessin a manar se quedarien sense cap), han tocat totes les tecles. Los uns han volgut fer l'home, i per més que, com los antics gastadors dels regiments, s'hagin posat barbes postisses i parlat amb veu gruixuda, no han conseguit fer la por. Los altres han fet lo noi, i per més que han plorat i somicat per veure si els daven lo *bo bo* del poder, han conseguit lo mateix que els que feien l'home. La gent del poder los coneix tant que sap que si fan lo raro els farà callar amb una catxeta o passant-los la mà per dessota la barba, segons l'humor que regni.

En Cánovas, lo gegant de cartró com lo de Corpus, que si se li treu la farda de sobre queda reduït al vulgar home que el porta, ¡si n'ha fet de coses! Una sola comissió d'Astúries, que en definitiva quedarà tan contenta d'una manera com d'una altra, ha arribat a marejar-lo i a fer-li marejar la història pàtria, buidant-la en lo preàmbul d'un decret, que per llegir-lo s'hi poden llogar cadires. Ell va tenir un punt i vol sostenir-lo, tal vegada perquè ens haurà sentit dir que val més un punt que mil lliures, i tot plegat no serà res. La comissió asturiana es compon de gent que, com lo fill del baró dels Tres Dragons, sap pensar com a fill, i obrar com a *guerrero*, i es portarà en conseqüència. Com comissió indignada es retiraran per una porta... i entraran per l'altra com amics sotmesos del Júpiter de la presidència.

I potser ni tant hauran de fer, puix la bona estrella del ditxós Cánovas lo traurà del mal pas, dotant als monarques d'un hereu i no d'una pubilla.

¿I els carlins? ¡Aquestos sí que n'han fet, de mamarratxades, en los consabuts trenta dies! Si no hi hagués intervingut lo fiscal d'impremta, haurien afillerat en les columnes de sos diaris tot un exèrcit carlista, armat no de trabucs ni Remingtons, sinó de peces de dos, per regalar a son amo i senyor un Toison en substitució del que va polir-se. ¡La pobra gent va creure's que reunint uns quants rals de trabucaires més o menos postissos, feriria al cor del jurat de Milà, sense conèixer que és massa lluny i, sobretot, que està massa alta aquella institució perquè puguin arribar-hi... no sos tiros; ¡ni tan sols lo soroll de sos tiros! Però si no han pogut barallar-se amb los tribunals italians, han lograt barallar-se entre ells, i si no arriben a

intervenir-hi l'arquebisbe de Toledo i algunes altres *ánimas piadosas*, no en quedaven ni les cues. Mes deixem-los, que prou pena tenen amb les que els han dat don Carles i els seus satèl·lits, i amb les que encara els darà lo senyor Nocedal, pujat al candellero.

¿I els altres partits? Però no perdem lo temps, i apartant ja la vista de Madrid, dirigim-la a la nostra Catalunya. Fugim d'aquell desert i procurem trobar un oasis per descansar de tals misèries.

I, en veritat, durant aqueixos trenta dies han passat en la nostra terra fets realment consoladors. Durant la nostra quaresma, hem assistit a una pila de festes i d'actes que ens han inspirat forces per la lluita que devem tornar a emprendre. Excursions científiques i civilitzadores; certàmens de la intel·ligència; records de fets tristos i gloriosos, quals commemoracions quedaran gravades en la memòria de les generacions que puguen i els faran odiosos als autors de tals desastres, ha sigut lo que ha ocupat l'atenció de la gent de Catalunya. ¡Quina diferència! Mentres a Madrid lluiten per veure qui acabarà d'apretar-nos la cordeta al coll, aquí lluitem per millorar-nos, per entrar en lo concert de les nacions europees. ¡Quina diferència! Mentres allí gent que es diu sàvia intrigava per veure si els de baix poden fer la traveta als de dalt, sens més objecte que el pressupost i ses míseres delícies, aquí es reunien sis-cents pagesos en Tremp, no per demanar un camí de ferro, sinó per oferir sacrificis de tota mena per obtenir la via que ha de portar-los la civilització i l'adelanto. ¡Quant vam sentir aquell dia l'estar condemnats a forçós silenci! ¡Amb quin gust hauríem omplert columnes i més columnes amb lo just orgull que sentíem de ser catalans, al veure lo molt que havem avançat! Fa pocs anys, los pagesos del pla dominats pel fanatisme apedregaven als carrils, bombes del gas, i a tot lo que suposava progrés i millora. ¡Avui los pagesos de muntanya no sols volen los carrils, sinó que per obtenir-los se junten en congrés i discuteixen i ofereixen ses terres i ses fortunes! ¿Qui no esperarà?

Reparem que anem escrivint sens ordre ni concert, i que estem ja a punt de terminar lo present article sens haver parlat de lo que ens proposàvem. No ho estranyin los nostres lectors. Després de trenta dies de silenci, teníem lo pap ple i devíem buidar-lo; però com segons l'adagi català hi ha més dies que llançonisses, temps nos quedarà per exposar tot lo que durant la suspensió havem meditat.

Una de les coses que més nos han fet meditar, omplint al mateix temps de goig lo nostre cor, ha sigut lo contemplar la tendència que es nota en Catalunya de considerar a la nostra comarca com formant un sol tot català. Res hi fa que estiguem dividits en quatre províncies. Per tot bon català, les quatre en formen una, com diuen los vascongats. Si l'administració dels nostres interessos exigeix que Catalunya estigui dividida en províncies, departaments o lo que sigui, això no ha de matar de cap manera la solidaritat catalana. Tal vegada quatre províncies són encara poques, però aixís com avui diem que les quatre en formen una, demà diríem que sols una en formen les sis o les que fossin.

I diem que això ens ha fet meditar, omplint-nos de goig, perquè mentres existeixi la solidaritat catalana, la nostra causa està salvada. Un dels més importants propòsits del *Diari Català* és casualment aquest. Si algú s'ha cregut que creant quatre províncies desapareixeria Catalunya, s'ha enganyat de mig a mig. Tots los que català parlem, i pensem i obrem a la catalana, formem un conjunt que cap força és capaç de rompre, i veus aquí un tema que ens darà lloc a algunes converses en les festes successives.

També ens ha fet meditar la injustíssima acusació que més o menos embossadament s'ha llançat contra el catalanisme, suposant que aspirava a una resurrecció impossible d'antigues independències. Com moltes vegades ha dit lo *Diari Català*, si tal idea ha existit en algun cervell, ha sigut en un cervell malaltís, per lo qual han passat en va molts segles d'història. Los temps moderns tendeixen a la unió, no a la separació, però tant com s'aparten de tot fraccionament, fugen de tota tirania. De la unió a l'absorció o unificació hi ha una distància immensa; tan gran a lo menos com la que va d'afluixar los llaços que uneixen a rompre'ls. Lo catalanisme no vol absorcions ni ruptures; vol sols llibertat i justícia.

I prou per avui. Sobre totes aquestes coses, tindrem prou temps per parlar-ne. Acabem, doncs, lo present article dant a tots los nostres lectors una forta apretada de mà, com se la donen los amics que es reveuen després d'un llarg viatge. Hem estat un mes separats, però ells i nosaltres seguim sent los mateixos.

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 29 d'agost de 1880

LOS XIQUETS DE VALLS I ELS TOROS

Los dos espectacles són nacionals, per més que l'un s'hagi estès a tot lo territori Espanyol, logrant ademés sortir-ne algunes vegades, i l'altre estigui circumscrit a una petita comarca catalana.

Los dos són corporals i es funden en la força i en l'enginy. Los dos, com tots los exercicis corporals, poden produir desgràcies lamentables.

Per això és que quan no fa gaires dies estàvem contemplant les *torres* que davant de la Casa de la Vila de Vilafranca feien los Xiquets de Valls, vam observar que a més de quatre els venia instintivament a la imaginació la idea de comparar-les amb les festes de toros.

Al nostre entendre no hi cap de cap manera la comparació. Los atractius *únics* de les corrides de toros consisteixen en lo perill i en la vista de la sang, no en la destresa ni en la força dels toreros; en les torres i castells dels Xiquets de Valls ni el perill és atractiu ni es veu mai la sang que corri. Fins en cas d'una desgràcia no podrien apreciar-se les contorsions de l'agonia com en lo torín.

Per demostrar l'exactitud de lo que acabem d'assegurar, basta una sola consideració. En les *corridas de toros* podria fer-se desaparèixer tot perill i evitar tot derramament de sang, deixant intacte tot lo que és força o enginy. Bastaria *embolar* les banyes dels toros, com s'usa en certes *corridas de novillos*.

¿Per què no es fa? Perquè amb tan senzilla mida es trauria tot l'atractiu a les funcions de toros. Si un dia algun govern manés que sols poden fer-se córrer toros embolats, manaria, és ben segur, la supressió de les funcions de toros.

Busqui's, en canvi, lo medi d'evitar tot perill als Xiquets de Valls, i encara que treballessin damunt de xarxes com los gimnastes dels circos, no perdrien ni una petita part de son interès les *torres* i *castells*. De fet ja es fa aixís en les poblacions on treballen, puix la gran massa d'homes que estan sempre al peu de les *torres*, en cas de caiguda, tomen als que anaven dalt i no els deixen arribar a terra. Vegi's com ni el perill ni la vista de la sang són los atractius d'aqueix espectacle.

¿Per què, doncs, al contemplar als Xiquets de Valls acudia a la imaginació de molts comparar l'espectacle amb lo de toros? Perquè molts no tenen idees prou clares sobre els inconvenients de la funció dels circos, perquè els defensors d'aquestos han tingut l'habilitat de confondre les idees, volent fer entrar en l'anatema que la civilització ha tirat contra les funcions de toros, altres espectacles que res tenen que veure amb lo que volen suposar que és lo nacional per excel·lència.

Anem a tractar de posar-ho en clar, si bé que el lector ja haurà comprès la diferència sols amb lo que havem dit més amunt.

Si el perill hagués de retraure'ns en absolut de tot lo que pot tenir-ne, hauríem de passar la vida tancats a casa, sense gosar ni dar un pas. Perill, i perill imminent, ofereixen moltes professions, molts oficis que són necessaris per la vida de la societat; perill, i perill imminent, ofereixen moltes distraccions que generalment s'usen, com per exemple la caça, lo tiro al blanc, los llargs viatges, etc., etc. ¿Ha acudit ja mai a ningú lo proscriure aqueixos oficis o distraccions per lo perill que porten? De cap manera. Los pobles més civilitzats són los que més los usen.

Per lo mateix motiu, los pobles més avançats tenen espectacles gimnàstics, plens de perill i exposats a contingències. Però ¿què fan aqueixos pobles avançats? Procuren fer desaparèixer aquells perills per medi de precaucions que cap mèrit treuen a l'espectacle. Un treball, per exemple, executat a gran altura suposa, en lo que el fa, fortlesa de cap i seguretat d'execució, dues coses que són un atractiu pels espectadors, i ningú se'n priva. Lo que es fa és evitar lo perill per medi de xarxes i filats convenientment col·locats. I no sols los pobles avançats no es priven de tals espectacles, sinó que els fomenten i generalitzen. En les grans festes que

acaba de celebrar la Bèlgica, ha format part del programa, i ha sigut de les més interessants, un concurs de gimnastes nacionals i estrangers. En ell, centenars i milers de joves han lluit la seva robustés o el seu enginy enmig dels entusiastes aplausos de milers d'espectadors. Algú podria rompre's lo coll, és veritat; però no per això deu proscriure's la gimnàstica, com no es proscriuen los carrils encara que de tant en tant ocorrin espantoses catàstrofes.

I ¿per què això? Perquè los pobles avançats saben que sols una generació robusta és apta per totes les funcions del ser humà, i que sols un poble viril és capaç de fer grans coses. Los pobles efeminats perden al poc temps tota iniciativa, i si de moment queden encallats, acaben per retrogradar fins a l'abjecció més completa.

Sentat tot això de la manera concisa que permet un article de periòdic, natural és que aplaudim los exercicis d'enginy i de força a què s'entreguen los Xiquets de Valls. Les *torres* i *castells* són verdaderament dignes d'un poble que, com lo català, conserva encara virilitat i energia.

Lo que fa antipàtics als Xiquets de Valls a molts no és pas precisament sos exercicis de força i de destresa; és la manera de presentar-los. Allí hi falta, permeti-se'ns que ho diguem, la mà de l'art. Si els Xiquets de Valls se presentessin nets i ben vestits amb lo trajo propi de les nostres comarques; si en sos ademans i tracte demostrassin que formen part d'un poble il·lustrat, darien un espectacle que ens envejarien tots los que el veiessin, puix fóra realment envejable veure que certes comarques de Catalunya produeixen encara gent forta i lleugera en prou número per fer aquells castells en què hi entren més de cent persones. Avui demostrren a un temps virilitat i rudesia; allavores demostrarien virilitat tan sols.

Vegi's, doncs, com no cap comparació entre l'espectacle *moro* dels toros, quals atractius són sols la vista de la sang i el perill de l'home, i l'espectacle que la gent de Valls va copiar dels antics venecians, i quals atractius són sols l'enginy i la força, o sigui la virilitat dels que el presenten.

Thales

Diari Català, 2 de setembre de 1880

Cultura i societat, 1985

SISTEMA D'IL·LUMINACIÓ ELÈCTRICA DELS SENYORS CEBRIAN I MOLERA

Recordaran los nostres lectors que tan bon punt va fer-se públic lo sistema de divisibilitat de la llum elèctrica proposat per los senyors Cebrian i Molera, catalans residents en San Francisco de Califòrnia, vam dir als lectors que opinàvem que no era pràctic ni realitzable. Recordaran també que llavors vam donar algunes de les raons poderosíssimes en les que fundàvem la nostra opinió, raons que va intentar desvirtuar, sens conseguir-ho, un defensor més o menys explícit del nou sistema. No va faltar qui ens acusés de falta de patriotisme, com si lo patriotisme consistís en fer-se còmplice de tots los disbarats que diguin i dels extravios que sofreixin los nostres compatriotes, i no en dir la veritat pura i neta sempre que estigui a l'alcanç de la nostra intel·ligència.

En aquells articles vam pronosticar que no arribarien a fer-se proves en gran escala, i que tot lo més que a força de treball, paciència i gasto es conseguiria, fóra realitzar un experiment de laboratori, per tots los quals motius vam dar la veu d'alerta als nostres compatriotes, a fi de que no exposessin capitals en una empresa industrial per explotar un invent del qual encara no s'havien fet proves.

Los interessats en portar endavant lo negoci van ofegar la nostra veu, i demanant diners als nostres capitalistes van trobar-ne alguns. Les accions que sols havien desembossat lo dos per cent, van posar-se a prima, dant un trist exemple de la capacitat financiera dels que es fiaven de promeses il·lusòries, i de sobte ha arribat ja el período del desengany, que era inevitable. Ha vençut lo plaço fixat per les proves, i les proves no s'han fet, dant per excusa la mala qualitat d'alguns dels aparatos encarregats a París. Per cobrir l'expedient s'ha prorrogat lo plaço, de sis mesos, i l'*inventor* senyor Cebrian agafa altra vegada el vapor i se'n torna a Califòrnia.

Lo que succeirà d'aquí endavant no és difícil de preveure. Passarà lo nou plaço i les proves no es faran, per la senzilla raó de que *lo sistema no és practicable*, se procurarà que la cosa s'olvidi, i si bé comptem que es retornarà als accionistes lo dos per cent desembossat, ningú els indemnitzarà de les primes enormes a què molts han comprat les accions, succeint allò que, de tant com ha succeït, ha passat ja a adagi, o sigui que *qui gemegarà ja haurà rebut*.

I adverteixi's que si al començar-se a parlar del sistema Cebrian i Molera vam predir lo que succeiria fundant-nos exclusivament en l'opinió que havíem format basada en lo nostre sol criteri, al predir avui lo que encara ha de passar tenim al nostre favor, además d'aquelles raons, una autoritat de les més respectables en la

matèria. Al passar per Barcelona lo cèlebre físic Mr. Gramme, visitant per casualitat la fàbrica dels germans Batlló, va veure los preparatius que allí es feien, i enterat del projecte no va dir res, però va fer-s'hi un tip de riure. Ni tan sols va creure que valgués la pena de combatre'l amb raons científiques.

Alerta, doncs, los que encara estiguin embolicats en la societat elèctrica. Procurin salvar lo que puguin i acabin de deixar-se explotar si no volen passar plaça de ser la gent més innocent que viu en la Terra. La broma ja ha sigut prou pesada per alguns, i no és cosa de que encara se la vulgui allargar més. Fins lo bon nom català està interessat en que no arribi a l'extrem una societat industrial tan absurda, que es funda en un projecte que ni s'ha provat ni pot provar-se.

Thales

Diari Català, 3 de setembre de 1880

ORGANITZACIÓ DELS PARTITS AVANÇATS

D'alguns dies a aquesta part se nota un moviment desacostumat en tots los partits avançats. Aprofitant l'actual llei de reunions i la proximitat de les eleccions de diputats provincials, tots se reuneixen i s'organitzen.

Aixís veiem que ho està fent lo partit possibilista, lo que s'anomenava radical i que ha canviat son nom per lo de progressista-democràtic, i lo que avui se titula democràtic històric o provincialista. No volem parlar dels constitucionals, perquè aquestos viuen per ara en altres esferes, i fa temps que estan organitzats per demanar lo poder dintre de l'actual ordre de coses.

Molt nos plau tal moviment de reunió i organització, perquè ell és sens dubte lo primer pas que deu donar-se per arribar a l'ideal comú a tots los partits avançats, i ens plau encara més la manera com se verifica el moviment. Ja que els que volem anar endavant estem dividits en vàries fraccions, gràcies a la influència madrilenya, lo més convenient és que cada qual s'agrupi al voltant de la seva bandera, sense intentar fusions que són sempre contraproductius i que jamai donen cap resultat pràctic. Prou temptatives infructuoses s'han fet fins ara per arribar a una unió que ni pot ser ni, encara que pogués ser, estaria madura encara.

Segueixi's, doncs, pel camí emprès, i organitzi's cada partit avançat baix la seva bandera pròpia, sense confusions ni abdicacions. No hi fa res que de moment siguin pocs los reunits en cada localitat; demà seran molts més.

Aquesta és la línia de conducta clara i precisa que deu seguir-se, i serveixin les presents ratlles de resposta als molts amics que ens han escrit demanant-nos la nostra opinió.

Després que s'hagi dat lo primer pas, vindran los successius. Portada a cap l'organització de cada partit de per si, vindrà la concentració. Si els progressistes-democràtics, per exemple, i los possibilistes desitgen lo mateix, un dia o altre reuniran ses forces, i allavors los elements avançats estaran en son verdader centro, formant dues grans fraccions: la unitària i la provincialista o regionalista.

I un cop completada l'organització de cada partit, vindran no les fusions que no tinguin raó de ser, sinó les aliances. Tots ells tindran ideals comuns, i per complir-los trobaran en l'aliança les forces que necessiten.

Per tals motius és que creiem encertadíssim lo camí emprès per los partits avançats, i aconsellem a tots ells que no el deixin, sinó que el segueixin fins al final amb fe i constància.

V. A.

Diari Català, 3 de setembre de 1880

Articles polítics, 1984

QUATRE EN UNA

Dèiem lo passat diumenge, al renovar les relacions amb los nostres lectors, que una de les coses que ens havien fet meditar durant la suspensió, omplint lo nostre cor de goig, havia sigut lo contemplar la tendència que es nota en Catalunya a considerar a la nostra comarca com formant un sol tot català. En un altre pàrrafo afegíem que afavorir tal tendència, per arribar a la solidaritat catalana, és un dels més importants propòsits del *Diari Català*.

Examinem abans de tot si existeix aqueixa tendència, i la trobarem confirmada per una pila de fets.

Si dirigim la vista a la representació del país més elevada avui, o sigui als que en les Càmares nacionals contribueixen a la confecció de les lleis, veurem que els diputats i senadors per Catalunya formen un cos baix los noms de Diputació o Senadoria catalana. Ni en los períodos menos expansius los ha acudit jamai titular-se Diputació o Senadoria barcelonesa, tarragonina, gironina o ilerdense.

Les províncies modernes són tan artificials que no sols en Catalunya, sinó en totes les demás regions espanyoles, passa lo mateix. Se sent sempre parlar de Di-

putació andalusa, aragonesa, gallega, etc., i mai de la que porti el nom d'alguna de les províncies actuals.

Baixant una mica i dirigint la vista a les diputacions provincials, nos trobem amb lo mateix, a pesar de que aquestes corporacions, tan artificials com les noves províncies, deuen a elles la poca vida que tenen. Les tals diputacions prou voldrien sostreure's a la tendència catalana, però la força d'aquesta se'ls imposa mal de son grat. Aixís veiem que si l'excés de moneda de coure dóna origen a conflictes, han d'unir-se les quatre diputacions per resoldre la qüestió de la calderilla; si apareix la fil·loxera en l'Empordà, totes plegades tracten de combatre la plaga.

En carreteres, les veiem unides, i per totes les qüestions i en tot temps han d'establir entre elles relacions més íntimes i amigables que amb les altres.

Si de les diputacions provincials passem als ajuntaments, trobarem lo mateix, per més que aquestes corporacions populars hagin de circumscriure's a la vida municipal. Tots los ajuntaments de Catalunya estan més o menos relacionats, i mútuament s'afavoreixen tant com poden.

Si tan forta és la tendència a la solidaritat catalana en la vida oficial, ¿quant més no ho serà en la vida íntima del país? Quan fem relacions amb una família, la considerem tan catalana si és de Lleida com si viu en Barcelona. Tots los que parlem català nos considerem dues vegades compatricis.

Aixís veiem que les exposicions, festes, certàmens, etc., etc. tenen sempre caràcter català, mai exclusiu de la província que els celebra. La mateixa beneficència és catalana. En la Casa de Caritat, en l'Hospital, etc., etc., per més que se'ls tituli o hagi titulat establiments provincials, hi troben entrada los pobres de les quatre províncies germanes.

És inútil que insistim més. Lo fet està patent i és impossible que ningú el negui.

Però si el fet existeix, ¿és convenient que existeixi? Per nosaltres la resposta és ben clara: no sols és convenient sinó necessari; en sa existència es basa el porvenir no sols de Catalunya, sinó d'Espanya tota. Si Madrid no ens ha absorbit completament; si Espanya no és ja una nació d'empleats pobres i de paisans míseros, se deu més que a res a l'esperit regionalista. Lo dia que aquest desaparegués; lo dia en què no existissin catalans, gallegos, andalusos, etc., etc., sinó que tots fóssim sols habitants en tal o qual província, la influència del centro seria omnímoda i ens ofegaria, i llavors ¡pobra Espanya! La centralització portada a l'extrem s'explica en una nació com França, qual cap és París, la població més il·lustrada, comercial, industrial i rica d'Europa; la població que no té cap necessitat, absolutament cap, del govern per ser lo que és; no es comprèn quan lo cap és Madrid, població que viu exclusivament de la cort i del govern, i que si algú li tragués tals elements de vida quedaria reduïda a la trista condició d'un poble d'ínfima categoria.

París espargeix per tot França il·lustració i riqueses. Madrid no espargeix res més que empleats, recaudadors i cobradors d'apremis, i gasetillers elevats a personatges de comèdia.

L'esperit regional, l'esperit que en Catalunya ha pres lo nom de catalanisme, és l'única defensa que ens queda. ¡Vegi's, doncs, si és necessari conservar-lo i fomentar-lo!

Ja ens sembla escoltar los crits que daran al sentir això los pocs o molts interessos que l'existència de les províncies artificials ha fet néixer. ¡Voleu fugir de Madrid, diran, per fer-nos caure a Barcelona! Res més inexacte. Una cosa és la regió, i una altra cosa la província.

Les regions en Espanya són massa grans per a que puguin administrar-se directament, i haurien de subdividir-se, de manera que el dia que s'afluixés la centralització, lluny de disminuir hauria d'augmentar-se lo número de províncies o centros administratius. En França hi ha quasi doble número de *départements* que províncies en Espanya, i encara allí cada *département* passa per dos graus abans d'arribar al municipi o *comune*. Allí, reunits los municipis més pròxims, formen lo *cantó*; reunits alguns *cantons*, formen l'*arrondissement* o circumscripció, i vàries circumscripcions formen lo *département* o província. I cada una d'aquestes divisions té vida administrativa pròpia, i autoritats i atribucions pròpies. Vegi's com la tendència a la solidaritat catalana, lluny d'amenaçar a les entitats administratives, les afavoreix. La regió catalana, per ser ben administrada, hauria de tenir més centros administratius que no té avui.

Treballem, doncs, tots en conservar i fomentar la tendència de què ens ocupem, i tinguem la seguretat de que fent-ho aixís treballarem pel porvenir no sols de Catalunya, sinó també de totes les grans regions espanyoles.

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 5 de setembre de 1880

Articles polítics, 1984

ALS NOSTRES AMICS POLÍTICS

COMISSIÓ DIRECTIVA-ORGANITZADORA DEL PARTIT DEMOCRÀTIC HISTÒRIC DE LA PROVÍNCIA DE BARCELONA

Encarregats en una reunió de coreligionaris de reorganitzar i dirigir lo partit en aquesta província, i plenament d'acord amb don Francesc Pi i Margall, segons ha tingut a bé manifestar-nos darrerament, natural és que diguem alguna cosa als amics de sempre en particular, i al públic en general.

La nostra agrupació política que tan potent va desenvolupar-se tan bon punt com la commoció del 68 va obrir les vàlvules a l'opinió, se troba des de fa algun temps esmortuïda, i sos numerosos membres disgregats, confusos alguns d'ells, gràcies a la pertorbació que la desgràcia ha fet néixer en les files de la democràcia històrica. Per fortuna, lo nostre partit és dels pocs que pregonen idees concretes i que tenen programa clar i precís.

La disgregació, doncs, i la pertorbació cessaran en lo moment mateix en què ens ho proposem.

Això és lo que anem a intentar en la mida de les nostres forces. Les nostres idees són bastant conegudes per a que deguem repetir-les, lo qual tampoc nos seria potser possible en les actuals circumstàncies; i lo que principalment interessa és fixar la conducta, ja que de la poca fixesa en aquesta en neix quasi sempre la pertorbació.

La política que en un país se desenvolupa és sempre la resultant de totes les forces polítiques que en ell s'agiten. Dever és, doncs, fins de patriotisme, que els que tinguin programa lo sostinguin i propaguin, a l'objecte de que o arribi a imposar-se a l'opinió, o a influir a lo menos en la marxa de la cosa pública. Dit està, amb això, que som enemics de tota fusió que posi fora de joc les aspiracions d'algun partit. Les fusions han sigut sempre estèrils i contraproductes.

Però, si som enemics de tota fusió, no refugim aliances amb los elements afins. Molts partits tenen ideals comuns, per més que en altres se separin. Sols amb los que tinguin per lema «Progrés i democràcia» caben aliances.

Mantindrem, doncs, alta la nostra bandera, i sens plegar-la jamai, cridarem a tots los que a son voltant vulguin agrupar-se.

Amb tals propòsits, inútil és dir que, per més que diferències essencials nos separin, mirarem sempre als partits afins com amics. Hora és ja de que cessi aqueixa guerra intestina entre els elements de la gran família democràtica, a la qual nos ha conduït de vegades lo maquiavel·lisme de sos adversaris, i que és la causa principal de la prostració de tots ells. Amb tal línia de conducta clara i terminant, sabent tots que cada qual ha d'estar en son siti, fàcil és que desapareguin les aspereses i que, conseguint entendre'ns tots, arribem, per medi de l'aliança, a la reunió que tots anhelem.

Segons les nostres idees, que coincideixen també amb les que ens ha manifestat lo senyor Pi i Margall, cada província, cada regió ha de fixar sa línia de conducta en lo relatiu a prendre o no prendre part en la lluita electoral. La que ara es presenta, o sigui la renovació parcial de diputacions provincials, no convida a abandonar lo retraïment, i tal és l'opinió dels amics i corporacions als que havem consultat. Quant més tard sigui el país cridat a eleccions de verdader interès polític o administratiu, lo partit enter ja organitzat podrà fixar amb ple coneixement de causa la línia de conducta que li convingui seguir.

Creiem, doncs, que avui per avui l'abstenció se'ns imposa. Però com l'abstenció deu també organitzar-se, invitem als amics de totes les localitats de la província a nombrar comissions o comitès, en la forma que els sigui possible. Amb aquesta mateixa fetxa convidem ja als amics de Barcelona.

Tals són los propòsits de la comissió que firma. Prou voldria que de moment fossin per tots acceptats; però si això no fos possible, no es deturaria en son camí. Al dar los primers passos per a l'organització, vol apoiar-se en base sòlida, i si està disposta a sacrificis d'amor propi per a allisar aspereses, no ho està a cedir ni a transigir en res que alteri son programa.

Barcelona, 4 de setembre de 1880

B. Lostau.—J. M. Vallès i Ribot.—V. Almirall.—P. Sacases.—J. Roig Minguet, secretaris.⁴²

Diari Català, 5 de setembre de 1880

REUNIÓ DE BALAGUER (I-V)

I

Pròximament, com ja vam dir dies passats als nostres lectors, se reunirà en Balaguer la comissió gestora nomenada en la gran assemblea de Tremp per procurar la construcció del camí de ferro del Noguera Pallaresa.

En dita reunió començaran los treballs formals, per lo qual creiem del nostre dever proposar-li un projecte que podria dar resultats magnífics.

Lo camí de ferro de què es tracta s'ha demostrat vâries vegades que no és sols d'importància local o de la província que travessa, sinó que ademés és d'interès extraordinari per totes les regions d'Espanya, i per alguns departaments francesos.

Doncs bé; començats amb tant èxit los treballs en Tremp i continuats en Balaguer, on se tractarà ja d'aquesta via baix un aspecte més positiu i pràctic, creiem que es podria donar un pas molt més decisiu en pro d'aquest ferrocarril. Declarada

42. Simultàniament apareix la nota de convocatòria: «Comissió directiva-organitzadora del partit democràtic històric de la província de Barcelona. Se convoca als demòcrates històrics de la ciutat de Barcelona, amics polítics del senyor Pi i Margall i que estan conformes amb nostres declaracions d'aquesta fetxa, per a procedir a l'elecció del comitè local del partit, que s'efectuarà el pròxim dimecres dia 8 del corrent en lo Teatro del Circo Barcelonès, amb subjecció a les següents BASES: Primera. A les nou del matí de l'expressat dia s'obrirà lo col·legi electoral, procedint-se a la designació de mesa per aclamació. Segona. Immediatament després de constituïda la mesa, començarà l'elecció del comitè. Tercera. Los electors entregaran per son ordre al president de la mesa sa respectiva candidatura impresa o manuscrita, que contingui los noms de nou vocals i quatre suplents. Quarta. A la una de la tarda se tancarà la votació, procedint-se acte contínuo a l'escrutini i a la proclamació dels individus que hagin obtingut majoria de vots. Barcelona, 5 de setembre de 1880. V. Almirall.—B. Lostau.—J. M. Vallès i Ribot.—Los secretaris: P. Sacases.—J. Roig Minguet.»

ja l'opinió d'alguns periòdics valencians a favor del ferrocarril del Noguera Pallaresa, interessant en gran manera a les províncies de Múrcia i Albacete, quals comunicacions amb la França central seran fàcils i ràpides per la via en projecte, creiem que fóra de suma utilitat convocar a una reunió general de totes les províncies interessades que no es farien sordes a l'excitació que els hi dirigís la comissió gestora de Balaguer.

Per la convocatòria, que deuria fer-se per una població central, podria pensar-se en Tarragona o Tortosa, i si es cregués convenient que fos una ciutat de fora Catalunya, podria ser Vinaròs, Castelló o València. Nos sembla que fóra d'immensos resultats per la província de Lleida que es sapigués col·locar en tan bon lloc en la reunió de Tremp.

Com pensem ocupar-nos amb més extensió d'aquest assumpto, no fem sinó apuntar la idea i recomanar-la a la premsa de Lleida i a la comissió que avui està reunida en Balaguer.

Sense signatura

Diari Català, 10 de setembre de 1880

II

Balaguer, 26 d'octubre

En aquest moment, les set del vespre, acabem d'arribar a aquesta vila, en la que es nota animació extraordinària, precursora de la gran reunió de demà.

Hem arribat junts los representants de quasi tota la premsa barcelonesa. A més del que escriu la present, hi ha aquí lo director d'*El Diluvio*, senyor Lasarte, i los senyors Passarell, Coromines i Fauró, representants respectivament de la *Gaceta de Cataluña*, *La Publicidad* i *Diario Liberal*. Hi ha ademés la redacció d'*El País* de Lleida, que tant s'ha distingit en la campanya que sosté en pro del camí de ferro del Noguera Pallaresa, com també vàrios representants de diaris de Madrid. Lo nostre amic García Marqués representa a *La Unión*, lo senyor Soler al *Diario Español* i lo diputat senyor Porrua a *La Época*. Per demà s'espera, entre altres, al representant d'*El Demócrata*.

Poc abans de nosaltres havia arribat lo senador senyor Maluquer, los diputats a Corts senyors Soldevila, Castellarnau, Porrua i Bañeres i gran número de diputats provincials de les províncies interessades. Hem vist ademés al concessionari senyor Santamaria i a l'alcalde de Tortosa. D. Víctor Balaguer, des de Vilanova, ha enviat una expressiva carta, en la que s'ofereix per apoiar la via en projecte, i recorda que son pare és fill de Balaguer.

Al tractar-se del camí de ferro en projecte, no sembla sinó que la gent d'aquest país se surti de polleguera. La gran reunió serà demà a les onze del matí, i a la

tarda s'obsequiarà als forasters amb un gran banquet, servit per lo restaurant de l'estació de Lleida, i en lo que hi hauran més de cent coberts, a set duros cada un. Al vespre hi haurà en lo teatro funció de gala, en la que vârios aficionats de la vila cantaran la sarsuela *Marina*, i després lo casino de La Unió té disposat un esplèndid refresc.

Aquest important programa podrà dar als nostres lectors idea de l'entusiasme que en tota aquesta comarca desperta la via en projecte i del canvi radical que va operant-se en les nostres províncies.

Inútil és dir que hem rebut una hospitalitat esplèndida. Tothom de la ciutat se disputa als forasters.

Demà els donaré detalls de la festa, podent sols afegir-los avui que dono per ben empleat lo viatge. Fins a demà, doncs.

V. A.

Lo Catalanista, 28 d'octubre de 1880

III

Balaguer, 27 d'octubre

La casa consistorial d'aquesta històrica ciutat està col·locada a un dels costats de la gran plaça, que té fama d'ésser de les més grans de Catalunya. En la casa consistorial, i en son saló de sessions, que té una planta semblant a la del consistori nou de Barcelona, ha tingut lloc la sessió solemne de la comissió gestora del camí de ferro Noguera Pallaresa.

A les dotze del dia han començat a reunir-se les persones convidades, i abans de dos quarts d'una ha ocupat la presidència lo senador senyor Maluquer, tenint a sos costats als diputats a Corts de què els parlava ahir, i además al senyor Cabezas, arribat aquest matí. Lo restant del saló estava ocupat per diputats provincials, alcaldes de poblacions importants, membres de la comissió gestora i altres persones de gran representació. S'havien disposat tres grans taules per la premsa, i amb prou treballs bastaven pel gran número de redactors i representants allí presents. Per la premsa de Barcelona, hi havia allí los senyors Lasarte, Corominas, Passarell, Nello, Sempau, Fauró i Almirall, además dels senyors Caba i Feliu (don Àngel), que representaven, respectivament, al *Diario de Barcelona* i a *La Crónica de Cataluña*. Per la premsa de Madrid, hi havia los senyors García Marqués (de *La Unión*); Soler (del *Diario Español*); Trueta (d'*El Demócrata*) i Vives (d'*El Liberal*). *El País* de Lleida estava representat per los senyors Morera i Pereña, havent-hi además los senyors Marsal, per l'*Anunciador* de Lleida, i Malet, per *Las Circunstancias* de Reus.

S'ha obert la sessió i s'ha anat al gra de seguida, de manera que hi ha hagut més acords que discussions. Primerament s'ha organitzat la comissió gestora. S'ha creat

una comissió executiva formada per los senadors, diputats i membres de la gestora que resideixen en Madrid. S'ha organitzat una comissió auxiliar de la província, composta d'un comitè directiu i de comitès auxiliars en los diversos districtes judicials, acordant-se, ademés, que igual organització es darà a les demés províncies que s'associïn al pensament del camí de ferro del Pallaresa.

Lo comitè executiu devia nomenar-se en la reunió d'avui, i aixís s'ha fet a última hora. Per designació de la mesa, la reunió ha acordat que el formin les següents persones:

President: don Mariano Quer.—Vicepresidents: don Josep Vila i don Francesc Alòs.—Vocals: don Jaume Arnalot i don Jaume Bernadet.—Secretaris: don Àngel Feliu i don Carles Nadal.

Durant la discussió, lo diputat senyor Soldevila ha dat lectura de vàries cartes d'adhesió, de les quals recordem les següents: dels senadors general Orozco i comte de Torregrossa, dels diputats senyor Hoppe i Alonso Martínez (don Manel), uns i altres representants de districtes de la província de Lleida, i com a tals membres de la comissió gestora; dels senadors per la província de Tarragona, marquès de Montoliu i Buzarán, i del diputat per Tortosa don Albert Bosch.

Lo senyor Maluquer havia dat abans compte de dues promeses valioses d'apoiu pel camí de ferro en projecte. La primera, del general Pavía, és explícita i terminant. La segona, del senyor Ministre de Foment, no és tan explícita, però no deixa de ser important, puix segons lo senyor Maluquer, lo senyor Lasala li ha promès que no recaurà cap resolució sobre el camí de ferro del Pirineu central fins que s'hagi terminat l'estudi del projecte de la via catalana.

Després dels acords referents a organització, lo que escriu la present ha presentat la proposició que va explicar⁴³ no fa molt temps lo *Diari Català*, referent a que es convoqui en Castelló de la Plana, o en qualsevol altra ciutat secundària de fora de Catalunya, una gran reunió de totes les províncies espanyoles i departaments francesos i argelins interessats en lo camí de ferro que es projecta. Per la reunió deuria preparar-se una memòria entusiasta i ben fundada, tot a l'objecte de que la qüestió del camí de ferro no perdi lo caràcter grandios que li dona la circumstància de ser a un temps oficial i popular.

Apoiada aqueixa proposició en breus paraules per son autor, l'assemblea l'ha rebuda amb grans aplausos, i ha acordat acceptar-la en principi, recomanant a la comissió executiva que la porti a execució tan aviat com li sigui possible.

Lo mateix autor de la proposició ha recomanat també a l'assemblea que, imitant lo que féu lo Foment de la Producció Nacional alguns anys enrere, enviï oradors a les províncies del levant i del migdia d'Espanya, a l'objecte de moure l'opinió per medi de grans reunions. La mesa ha pres en consideració la proposició.

43. El ferrocarril és una gran preocupació d'Almirall. No és casual que a la capçalera del seu *Diari Català* hi figuri una locomotora de ferrocarril al costat d'una màquina d'imprimir. Vegi's la sèrie sobre Tremp i especialment «A la comissió gestora de la via del Noguera Pallaresa».

Tals han sigut los principals acords de la gran reunió de Balaguer, als que deu afegir-s'hi lo d'haver declarat membres de la comissió gestora als representants de la premsa catalana allí reunits.

De moltes altres coses dec parlar-los, però com la present correspondència s'ha fet massa llarga, no tinc més recurs que deixar-ho per la successiva.

V. A.

Lo Catalanista, 24 d'octubre de 1880

IV

Balaguer, 28 d'octubre, a la matinada

En la correspondència que he escrit aquesta tarda, vos parlava de la solemne sessió de la comissió gestora del camí de ferro del Pallaresa. Abans de ficar-me al llit, per aprofitar lo correu d'avui, acabaré de fer-vos la relació de tots los demás successos del dia. Aquestes cartes són purament narratives. A l'arribar a Barcelona m'ocuparé en fer les consideracions que cregui convenients per al millor èxit d'una empresa tan transcendental per les nostres comarques.

Al sortir de la sessió, se'ns estava esperant en lo Centro Agrícola-Industrial, fundat de poc temps a aquesta part, i que avui gosa de gran vida, gràcies a l'energia de les persones que s'hi han posat al frente, que han sabut dominar tots los obstacles. Gran número de socis, la major part pagesos i alguns d'ells menestrals, estan disposats a rebre'ns, tenint al davant a son president efectiu, don Isidro Pla.

Lo senador senyor Maluquer, president honorari del Centro, ha dirigit la paraula als reunits, excitant son entusiasme al recomanar-los constància en l'empresa i fe en lo porvenir, havent-li respost en frases que li sortien del cor l'abans expressat president efectiu.

Lo Centro Agrícola de Balaguer té una organització especialíssima. En ell no poden entrar-hi més que pagesos, menestrals i artesans, de modo que estan excluïts de formar-ne part los homes de carrera titular. La junta directiva és en part amovible i en part inamovible, puix que d'ella són membres natos los socis fundadors. En lo Centro poden entrar-hi revistes tècniques, però no periòdics polítics, etc., etc. Les dues bases primeres nos agraden per lo pràctiques, però havem de confessar amb franquesa que la darrera no ens satisfà. ¡Pobre país aquell quals ciutadans s'apartin sistemàticament de tot lo que es refereix a la gestió de la cosa pública!

Al sortir del Centro Agrícola era ja quasi l'hora del gran banquet oficial. Hem, no obstant, aprofitat los pocs moments de què podíem disposar per visitar lo Fomento Balaguerense. És aquest una societat que també dóna bones mostres de vida.

Lo gran banquet oficial estava disposat en una gran sala, situada en los baixos del col·legi d'Escolapis. Lo pas d'entrada i el gran pati de l'establiment estaven

guarnits amb verd brancatge e il·luminats a la veneciana. Al bell mig del pati s'havia format una *glorieta*, també amb verd brancatge i del mateix modo il·luminat, tenint a cada un dels sis costats grans targetons amb poesies al·lusives a l'objecte. Lo saló-menjador estava esplèndidament il·luminat per profusió de candeles, col·locades en aranyes de cristall i candelabros. Les taules venien a tenir forma de ferradura, havent-n'hi una entremig dels dos braços.

Lo dinar, encarregat al duenyo del restaurant de l'estació de Lleida, ha sigut esplèndid i regularment servit. S'ha compost de vuit passades, sense comptar los postres, i s'han servit los vins següents: Manzanilla, Burdeus i Champagne. Los convidats passaven d'un centenar.

A l'arribar a postres han començat los brindis, tan nutrits i seguits com los havem sentit poques vegades. Entre lo del senador Maluquer, que l'ha iniciat, i los dels alcaldes de Balaguer i de Tortosa, que els han tancat, han sigut més de trenta los que han fet ús de la paraula, brindant tots al bon èxit de l'empresa que ens reunia, a l'hospitalitat de Tremp i de Balaguer, a la germanor entre les províncies d'Espanya, a la premsa de Barcelona, a la de Madrid i a la dels demés punts quals representants prenien part en la reunió.

De tots aqueixos brindis sols farem menció especial per la seva importància del del nostre company en la premsa don Manel Lasarte. Havent mostrat desitjos de que els acords de Tremp se conservin en tota sa integritat, inclòs en lo traçat de la via per la Vall d'Aran, lo president ha declarat, enmig dels aplausos de la concurrència, que en sa integritat se conservaran, havent indicat que si totes les gestions que es fessin no dessin cap resultat per a obtenir la subvenció, fóra qüestió de fer la nova via amb les soles forces de Catalunya, demostrant aixís que les nostres comarques, lluny de ser egoistes com se suposa, saben ser esplèndides quan se tracta dels grans interessos de la civilització. Tots los que en lo saló estaven s'han entusiasmat, associant-se al pensament de l'orador.

Lo qui aquestes ratlles escriu, després de brindar pels pagesos que volen lo camí de ferro, fins a costa de sacrificis, ha evocat, aplicant-lo a la comissió gestora, lo record que guarda la plaça de Balaguer: «Lo darrer comte de Barcelona —ha dit—, don Jaume d'Urgell, dintre de les muralles d'aquesta ciutat va jurar no treure's la barba fins que arribés a ser o *rei* o *res*. La comissió gestora ha fet un jurament semblant. Però aixís com lo d'Urgell va treure's en la gran plaça la barba per haver arribat a ser *res*, mereixent per tal motiu lo nom de *desdixat*, és d'esperar que la comissió gestora podrà fer una solemnitat semblant, però no per haver arribat a *res*, sinó a *rei*, mereixent lo nom d'*afortunada*. I la comissió —va afegir— arribarà a *rei* lo dia en què la màquina atravesi els Pirineus per dessota de la Maladeta, enllaçant la nostra estimada Catalunya amb lo cor de la gran nació francesa».

A l'acabar-se lo dinar eren ja més de les deu de la nit. Allavores tots los convidats, precedits per vèries veïns de Balaguer amb atxes enceses i per la música municipal, van dirigir-se al casino de La Unión, on estava preparada una funció de gala i un refresc.

Però aquesta carta és ja massa llarga, per lo que lo demás d'ahir i els obsequis que se'ns preparen avui en Lleida, seran objecte d'una nova correspondència, que fetxaré en la històrica ciutat del Segre.

V. A.

Lo Catalanista, 30 d'octubre de 1880

V

Lleida, 29 d'octubre

En la meva carta d'ahir arribava al moment en què los convidats vam dirigir-nos al casino de La Unión per assistir a la funció i refresc que se'ns dedicava.

Una companyia d'aficionats i d'aficionades va representar la sarsuela *Marina*, dels senyors Camprodon i Arrieta. Va fer tot lo que pot esperar-se de gent que ni tan sols sap de nota, i més encara, de manera que degué repetir lo final del primer acte, per acallar los aplausos de la concurrència.

Acabat lo primer acte, van portar-nos al cafè que hi ha en los baixos del mateix casino, on hi havia preparat un abundant refresc, durant lo qual va regnar la major expansió i alegria.

Avui, a dos quarts de sis del matí, havem sortit cap a Lleida en lo cotxe-correu. A les nou hem arribat a la ciutat del Segre i, un tros lluny de ses primeres cases, hem trobat a vârios amics que ens esperaven, entre els que recordem als senyors Castells, Font i altres. Lo primer que visitarem fou lo Tranquil-Taller, que és sens dubte l'associació més activa de la província, puix que els joves que en gran part lo formen han portat a execució una pila de pensaments transcendents. Lo Tranquil-Taller és una institució molt distinta de lo que indica lo seu títol.

Los socis allí presents van voler també obsequiar-nos i, al posar-nos a taula, lo conegut industrial senyor Lamolle va enviar-nos bastantes botelles del celebrat anisset que fabrica, i dels vins i licors que té en dipòsit. Allavors volguérem conèixer lo seu establiment, situat al bell costat del Tranquil-Taller, i està tan ben muntat que va deixar-nos sorpresos. Lo senyor Lamolle està en camí de col·locar-se en primera ratlla entre els productors de Catalunya.

A l'arribar a Lleida nos havem trobat en un verdader compromís. En Balaguer, la comissió gestora del carril del Pallaresa nos havia ja anunciat que devíem esmorzar junt amb ella i amb algunes persones notables de Lleida en l'estació del camí de ferro i, mentrestant, alguns amics, membres molts d'ells del Congrés Catalanista, havien preparat un altre esmorzar dedicat al president d'aquest i a sos companys en la premsa. No vam tenir més remei que entrar en negociacions i, no sens grans treballs, vam lograr convèncer a aquestos amics que, agraint en lo que valia son obsequi, se dessin per satisfets amb lo refresc en los salons del Tranquil-Taller,

deixant-nos en disposició de complir la paraula que havíem dat a la comissió gestora.

I, en efecte, a les onze en punt nos assentàvem a taula en lo restaurant de l'estació un centenar de persones, entre les que hi veiérem a moltíssimes de conegudes. Al cap de la nostra taula s'hi assentava lo senyor Ferrer i Garcés, i no molt lluny nostre hi havia lo llorejat poeta senyor Roca i Florejachs.

En aquest esmorzar no va haver-hi brindis, però hi regnà tanta expansió que quan la campana va assenyalar l'arribada del tren, a un quart de dues, vam experimentar un verdader sentiment d'haver d'alçar-nos de taula.

No podeu afigurar-vos l'animació que va regnar en l'andén de l'estació. Allí es veia que realment les quatre províncies catalanes són germanes. Allí van fer-se o estrènyer-se moltes relacions, que un dia o altre seran profitoses per la nostra terra, com profitoses són sempre totes les festes de caràcter pacífic i que es fan per objectes civilitzadors.

Aprofitant les poques hores de què podíem disposar abans de l'esmorzar, vam recórrer lo principal de la ciutat de Lleida. A l'anar a la catedral, passant pel carrer Major, vam notar que aquest està perfectament empedrat i amb bones aceres, lo que ens indica que a Lleida hi ha entrat ja la policia urbana, completament descuidada en Barcelona. En la catedral, va dir-se'ns que aquell mateix dia havia quedat ultimada l'obra d'empostissar lo presbiteri amb bona fusta de roure de dues tintes. A l'altre costat de ciutat, està ja preparant-se materials per a la construcció del nou teatro, que serà un bon adorno per la part nova de la ciutat. Aquesta part nova, i especialment lo passeig de Ferran, té verdaderament aspecte digne d'una ciutat de primer ordre.

Amb lo dit dono per terminada la part narrativa de l'expedició a Balaguer, amb motiu de la reunió de la comissió gestora del camí de ferro del Pallaresa, i deixo per un altre moment l'entrar en consideracions.

Com a síntesis diré sols que vam ser objecte de molts obsequis i que per l'aire que es respira en aquelles comarques creiem que serà un fet, i prompte, lo desitjat camí de ferro.

De moment hem tret ja una ventatja positiva e innegable de la reunió de Balaguer. Allí s'han juntat representants de quasi totes les comarques catalanes, impulsats per un sol pensament, i com aquest és de transcendència per una part de Catalunya, secundant-la les demés han dat mostra de que va avançant camí la grandiosa idea de la solidaritat catalana.

V. A.

Lo Catalanista, 31 d'octubre de 1880

A LA COMISSIÓ GESTORA DE LA VIA DEL NOGUERA PALLARESA

En l'article de diumenge passat⁴⁴ vam fer notar la gran tendència que es nota per anar cap a la solidaritat catalana, o sigui a la unió dels interessos, mútua defensa, igualtat o semblança d'aspiracions, etc., etc., de les quatre províncies en què està dividida Catalunya. Això ens porta com per la mà a ocupar-nos d'un fet que va tenir lloc durant la suspensió del diari. Nos referim a l'assemblea celebrada en Tremp per tractar del camí de ferro de Lleida a França, seguint la conca del Noguera Pallaresa.

Aqueixa gran reunió en una petita població del cor de la muntanya va ser una afirmació terminant de la solidaritat de Catalunya. En ella, los districtes interessats directament en la construcció de la via, i la mateixa província de Lleida, van quasi desaparèixer davant del gran tot català. «La veu de Lleida —deia allí un dels oradors enmig d'una salva d'aplausos— no serà escoltada ni menos atesa. Fem que parli Catalunya, i estiguem segurs del resultat, puix que la veu de Catalunya, quan se manifesta unànime i decidida, és irresistible».

Aquesta frase indiscutible és l'afirmació més eloqüent de la solidaritat catalana. Separadament, ni Lleida, ni Girona, ni Tarragona, ni la mateixa Barcelona representen molt; unides les quatre ho poden tot.

Lo mateix camí de ferro del Noguera Pallaresa en serà bona prova. Si Catalunya el vol, serà un fet; si sols lo demana Lleida, sa veu se perdrà en lo desert del món oficial de la capital d'Espanya.

No olvidi res d'això la comissió gestora nombrada en Tremp quan, dintre de pocs dies, se reuneixi en Balaguer, treballi per interessar en pro de son pensament a tot Catalunya i observi que no li serà gens difícil, puix que, com havem dit, la tendència a la solidaritat se manifesta ja vigorosa en la nostra terra.

Lo camí de ferro en projecte representa un gran interès català. Han ja passat aquells temps en què tot se feia per les ciutats, i en què ens crèiem que prosperant Barcelona, no devíem desitjar res més. Pels catalans d'avui, totes les comarques són per un igual atendibles, i no hem de parar fins a conseguir aixecar lo nivell de totes. No ens basta tenir grans ciutats, en competència amb les més llüides d'Europa, sinó que necessitem també una campinya i una muntanya en les que hi brillin la civilització i els adelantos. Lo dia en què totes les comarques catalanes estiguin a igual altura, la nostra riquesa serà immensa i serem verdaderament irresistibles. Per això la via en projecte és un interès català de primer ordre: ha de transformar la regió més abandonada fins ara de Catalunya.

44. És l'article «Quatre en una» aparegut el 5 de setembre. Veg. pàg. 303.

Reuneixi's en Balaguer la comissió gestora del Noguera Pallaresa, i cridi'ns a tots los amants de la terra. Per lo que va veure en Tremp sap ja que ningú es farà el sord. No cal ni que ens expliqui la transcendència del projecte, puix que ja la coneixem. D'ell dependeix la resurrecció d'una gran part de la província de Lleida, la més gran i una de les més virils de la nostra terra, i d'ell dependeix també la millora de tot Catalunya. Del cor d'Europa sols nos pot venir civilització i adelanto, i la nova via serà una comunicació més amb lo cor d'Europa.

Per impulsar les grans idees (i no ho olvidarà la comissió en Balaguer) val tant la força moral com los elements materials. Busqui, doncs, la força moral en la solidaritat catalana, al mateix temps que organitzi los auxilis materials i directes que puguin oferir les comarques directament interessades.

I un cop estigui armada amb aqueixa força moral, que la tindrà de seguida, estengui la seva esfera d'acció. Catalunya no és egoista, i els grans interessos catalans afavoreixen sempre a les demés regions espanyoles. Lo camí de ferro en projecte és d'interès capital per nosaltres; però tant com a nosaltres afavorirà a totes les províncies de llevant i del migdia de la península. Al congrés celebrat en Tremp, deu seguir-lo un altre congrés en què hi tinguin representació totes les regions interessades.

Ho deia ja un company nostre en les columnes del *Diari Català*. Si es vol que la nova via sigui un fet prompte, ha d'agitar-se l'opinió pertot arreu. Castelló, València, Alacant, Múrcia, etc., etc., qual porvenir està en l'exportació dels rics productes de sa agricultura, necessiten imperiosament una via directa a París, i la tindran en la que avui demana Catalunya. Reuneixi's a totes aqueixes províncies, i la qüestió quedarà indubtablement resolta.

Lo nostre company de redacció va ja indicar una pila de detalls, que nosaltres anem a ampliar avui. Per celebrar lo nou congrés deu escollir-se un punt cèntric, tal vegada fora de Catalunya, per evitar ferir susceptibilitats. Castelló de la Plana, per exemple, seria un punt magnífic per la reunió. Allí fóra fàcil assistir-hi de pertot arreu, puix que està enllaçat per camí de ferro amb totes les regions interessades, i es troba situat al mig de totes aquestes. Fins si hi assistissin representacions de l'Algèria, hi anirien còmodament desembarcant en Cartagena. Castelló, ademés, té la ventatja de no ser una gran ciutat, lo que faria que es donés a la reunió tota la importància deguda.

Tal vegada asustarà a la comissió gestora la idea d'haver de posar en moviment a tots los que deurien prendre part en lo congrés, tractant-se del nostre país, en què tan poca afició hi ha a viatjar. Nosaltres creiem que aquest temor no deu deturar-la. La via en projecte ha produït entusiasme, i l'entusiasme fa miracles. Ademés, i com a treball preparatori, la mateixa comissió podria gestionar amb les empreses dels camins de ferro i obtenir grans rebaixes en los preus de passatge dels que anessin al congrés. Aixís se fa pertot arreu a l'estranger quan de congressos se tracta, i aixís creiem que podria fer-se aquí, majorment si s'atén a que les empreses de camins de ferro que deurien concedir la rebaixa són les més interessades en que es realit-

zi la via en projecte. Obtinguda la rebaixa en lo passatge, la concurrència fóra indubtablement numerosa.

Tal és lo pensament que tenim lo gust d'exposar a la comissió gestora de la via del Noguera Pallaresa. Mediti'l i, si el creu convenient, porti'l a cap amb fe i constància.

Hora és ja de que la iniciativa catalana es faci sentir vigorosa pel bé no sols de Catalunya, sinó d'Espanya tota.

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 12 de setembre de 1880

LO DRET DE REUNIÓ EN FIGUERES

Realment lo nostre país és un país original, lo qual no hi faria gran cosa si l'originalitat no consistís en no saber ser mai un país sèrio. Aquesta reflexió nos ha suggerit la lectura de la carta de Figueres, que va en lo lloc corresponent d'aquest número.

En efecte, quan pertot arreu s'estan celebrant reunions, a l'amparo de les lleis vigents; quan los periòdics vénen plens de nomenaments de comitès de tots los colors i representants de totes les idees; quan en Barcelona mateix se reuneixen un dia els constitucionals, un altre els radicals i un altre els demòcrates de totes menes, al subgovernador de Figueres, senyor Huguet, li ha acudit la gran idea de posar entrebancs a l'acció legal dels demòcrates històrics de dita ciutat de Figueres.

Demostrant un desconeixement complet de les lleis vigents, ha *prohibit* una reunió, fundant-se en una circular del mes de juny de l'any 75, i no fundant-se en res, ha impedit la publicació d'una fulla qual contingut res té de subversiu, i fins la circulació d'unes candidatures i la fixació d'uns cartells convocant per la reunió.

La llei actual de reunions no exigeix altre requisit que l'obligació de posar-la en coneixement de l'autoritat vint-i-quatre hores abans de celebrar-la. Si els objectes de la reunió són legals i no ofenen la moral, l'autoritat sols té el dret de dissoldre-la en cas d'apartar-se els congregats de l'objecte de la convocatòria. De cap manera, doncs, podia lo subgovernador de Figueres *prohibir* la reunió dels demòcrates històrics d'aquella localitat.

Hem dit que el nostre país és un país original, i ho demostra una sola consideració. La llei actual, la llei que desconeix o no acata lo senyor Huguet, és obra dels

mateixos que avui són govern. ¿Pot comprendre's que l'autor d'una llei la desconeixi o no la faci respectar? De cap manera.

Basta saber llegir per a comprendre que l'autoritat no pot prohibir una reunió per objectes lícits. Des de que una reunió no pot ser prohibida, tampoc poden ser-ho los medis necessaris per a celebrar-la. Si una reunió ha de ser pública, l'autoritat no ha d'impedir la publicitat, i per consegüent deu autoritzar les fulles soltes i cartells que a la mateixa es refereixin. Això és lo lògic. Lo demás són capciositats i *distingos* dignes d'aquells emperadors romans que publicaven les lleis en lletres tan petites que ningú podia llegir-les a l'altura a què les fixaven.

Los amics de Figueres demanen lo nostre concurs i el de tota la premsa liberal. No creiem que deguem ni excitar als nostres col·legues. Atacar les prohibicions del subgovernador de Figueres és defensar lo dret de tots, i no deixarà d'estar en son lloc la premsa barcelonina.

V. A.

Diari Català, 14 de setembre de 1880

CARTA AL SR. D. F. PI I MARGALL

COMISSIÓ DIRECTIVA-ORGANITZADORA DE LA PROVÍNCIA DE BARCELONA

Sr. D. F. Pi i Margall. Madrid⁴⁵

Estimat i distingit amic: havent accedit a formar una comissió directiva-reorganitzadora del partit democràtic històric, en una reunió d'amics tinguda a conse-

45. Feia només uns pocs dies que la comissió directiva-organitzadora del partit democràtic històric de la província de Barcelona havia publicat la nota de convocatòria d'eleccions: «Se convoca als demòcrates històrics de la ciutat de Barcelona, amics polítics del senyor Pi i Margall, i que estan conformes amb nostres declaracions d'aquesta fetxa, per a procedir a l'elecció del comitè local del partit, que s'efectuarà el pròxim dimecres dia 8 del corrent en lo Teatro del Circo Barcelonès, amb subjecció a les següents BASES: Primera. A les nou del matí de l'expressat dia s'obrirà lo col·legi electoral, procedint-se a la designació de mesa per aclamació. Segona. Immediatament després de constituïda la mesa, començarà l'elecció del comitè. Tercera. Los electors entregaran per son ordre al president de la mesa sa respectiva candidatura impresa o manuscrita, que contingui los noms de nou vocals i quatre suplents. Quarta. A la una de la tarda se tancarà la votació, procedint-se acte continuu a l'escrutini i a la proclamació dels individus que hagin obtingut majoria de vots. Barcelona, 5 de setembre de 1880. V. Almirall.— B. Lostau.—J. M. Vallès i Ribot.—Los secretaris: P. Sacases; J. Roig Minguet.».

quècia d'indicacions de vostè, i havent merescut luego que vostè ens reconegués i animés en la nostra empresa, oferint-nos lo seu valiós apoio en sa carta de l'11 del mes passat, vam començar amb fe la nostra tasca. Després d'haver tornat a la vida activa a vàrios amics de la província, que acceptaven la formació de comitès amb entusiasme, vam creure que era ja arribada l'hora de constituir en la capital un comitè per sufragi directe. A l'efecte vam publicar una declaració, en la que confirmàvem los nostres principis i exposàvem la conducta que pensàvem seguir, i vam cridar als que, sent amics de vostè, estessin conformes amb la mateixa declaració.

I van celebrar-se lo dia 8 del corrent les eleccions, presentant-se en elles dues candidatures. En l'una no hi anava, com era natural, lo nom de cap de nosaltres; en l'altra hi figuràvem dos dels que firmen, i es titulava d'«Unió de demòcrates històrics».

Vam reparar de moment que els que apoiaven aquesta darrera candidatura eren casualment los adversaris de la comissió; però com havíem manifestat en la nostra declaració que estàvem disposats a fer sacrificis d'amor propi, los dos candidats van resignar-se a ser votats pels nostres mateixos adversaris, ja que invocaven la paraula *unió*. Los vam voler creure, i al sortir los dos elegits van presentar-se a prendre possessió del càrrec de membres del comitè local, disposats a seguir fidels a la promesa de prescindir de l'amor propi.

Al punt que van reunir-se los elegits, deguérem convèncer-nos amb dolor de que la paraula *unió* havia sigut sols una paraula electoral.

Després d'alguns acords merament reglamentaris, los dos que subscriuen membres del comitè van proposar-li que acordés reconèixer en la comissió les atribucions de comitè provincial interino, amb les quals havia nascut i funcionat fins aleshores, usant d'elles en la convocatòria per les eleccions del mateix comitè.

Des del primer instant va notar-se que la proposició no seria aprovada. Lo nou comitè aspirava a suplir a la comissió, i aixís va manifestar-ho amb tota claretat al proposar com únic medi d'arreglo lo de que la mateixa comissió resignés en lo comitè ses funcions directives-organitzadores. Va negar-s'hi la comissió, com pot comprendre's, i a sa vegada va proposar, com a transacció, que el comitè reconegués a la comissió després de reforçada amb dos vocals elegits per aquell, que junt amb los dos que formen part de les dues corporacions, representarien los quatre districtes judicials de Barcelona, cridant la comissió reforçada a son seno als representants dels demés comitès judicials a mida que s'anessin constituint. Aquesta proposició tan enraonada no va arribar ni a votar-se.

Just és aquí consignar que no tot lo comitè participava de tal intransigència. Un de sos membres va presentar com a proposició conciliatòria la de fondre lo comitè i la comissió en un sol cos, que fos lo directiu i organitzador de la província. A pesar de que la proposició ens era desfavorable, ja que el comitè es compon de nou membres i la comissió sols de cinc, de manera que, descomptant los dos neutrals que pertanyen a les dues corporacions, se juntaven set del comitè i sols tres de la comissió, nosaltres vam acceptar-la. De res va servir-nos: lo comitè va seguir en la seva intransigència, i posada a votació la proposició pura i neta de reconei-

xement, va acordar no reconèixer a la comissió, per 6 vots contra 2, que van ser los dels dos que subscrivim.

Però encara no s'ha acontentat amb lo fet aquesta comissió. Avui devia reunir-se de nou lo comitè, i li ha enviat per escrit les dues proposicions d'arreglo que no havien sigut votades, demanant-li, en nom del bé i unió del partit, que les discutís i votés en ausència dels dos membres que subscriuen, a fi de que hi hagués més expansió en les deliberacions. La resposta ha sigut negativa.

No els quedava, doncs, als dos que eren membres de la comissió i del comitè més que un camí patriòtic: la dimissió, i tal camí han emprès d'acord amb la comissió. Lo comitè local queda lliure per fer tot lo que cregui convenient.

Podríem emprendre la lluita, però no volem fer-ho. Tindríem com a títols la confiança de la reunió escollida que va elegir-nos, la nostra iniciativa, la carta d'apoio de vostè i el reconeixement explícit de vàries corporacions, però no volem fer-ne cap ús. ¡Prou pertorbats estan los partits avançats per a que fomentem una pertorbació més!

Retornem a vostè la carta d'apoio amb què va honrar-nos, i publiquem la present a fi de que arribi a coneixement dels que van confiar-nos i reconèixer-nos la missió que desempenyàvem. Lo nostre pas fou tal vegada prematur, i ens deturem.

I direm més encara, puix volem ser clars. Si el comitè arriba a constituir-se (que no ho està encara) i fa alguna cosa, l'aplaudirem i fins li prestarem lo nostre modest apoio. Si no arriba a constituir-se, si neix sens vida, si les nostres dimissions i alguna altra que s'ha anunciat com irrevocable el descomponen, o si es separa de la política que vostè representa, allavors sortirem altra vegada a prosseguir los treballs. Al nostre entendre, la reorganització ha de ser completa, fundada en bases sèries i exempta de certs defectes que han perjudicat molt la propagació de les nostres idees, simpàtiques a Catalunya. Sols la reemprendrem si creiem possibles tals requisits. Estem ja fatigats de lluites estèrils i no volem sostenir-les ni alentar-les.

Quedem, doncs, distingit amic, lliures del compromís que amb vostè vam contreure, i lliure queda vostè de la paraula d'apoiar-nos en l'empresa. No ens ofendrà cap resolució que pel bé del partit pugui vostè prendre, i més li direm: sempre trobarà en nosaltres amics particulars i polítics fidels, disposats com a bons catalans a parlar-li amb la franquesa i llealtat de què li hem dat algunes mostres.

Una observació final. No vagi a creure's per lo dit que estiguem desalentats. Lo que ens ha passat era tal vegada de témer. Tal vegada d'aquí a poc temps podrem tornar a emprendre els nostres treballs i fer-los fructíferos. Quan un partit està en la desgràcia, certs fets li serveixen de lliçó, i tal vegada de lliçó ens servirà a tots lo que ens passa.

Queden de vostè servidors i amics afectíssims, particulars i polítics.

NOVA MISSIÓ DEL CATALANISME

La manifesta tendència que existeix cap a la solidaritat catalana, o sigui cap a considerar a les quatre províncies com formant un tot amb vida pròpia i vigorosa, ha de donar sos fruits un dia o altre. La gent de les nostres comarques és reconeguda com la més activa, i baix molts punts de vista com la més avançada d'Espanya, i la gent activa i avançada no mostra mai una tendència que no dongui resultats.

Això ens obliga a mirar lo catalanisme des d'un nou punt de mira; des del punt de mira dels interessos materials.

Fins ara pot ben dir-se que el nostre renaixement s'ha proposat ideals purament morals. Va començar exclusivament literari, puix que aparentment no estenia sa acció més que al terreno de la poesia lírica i dramàtica. Al cap de poc temps, no obstant, va trobar estret lo camp, i va entrar en altres mires. Pertot arreu, com hem dit vàries vegades, han nascut associacions amb objecte més o menys científic, lo que pot ben assegurar-se és lo preliminar del naixement d'escoles científiques catalanes. Avui sabem ja que les qüestions més rigorosament científiques poden ser tractades en la nostra llengua i amb l'esperit tal vegada poc brillant, però eminentment pràctic, que és fill del nostre caràcter català.

Lo fet fins ara és importantíssim, no tant per lo que és en si mateix com per lo que indica. Les manifestacions literàries i científiques tenen sempre transcendència, i transcendència tindrà en la nostra terra lo renaixement de què venim ocupant-nos. Tant és aixís que creiem que dintre poc podrem ja fer catalanisme en l'esfera dels interessos materials.

Allavores començarà de debò la verdadera regeneració de Catalunya.

La nostra comarca, amb la seva activitat, que relativament a la de les demás espanyoles és realment extraordinària; amb lo seu amor al treball, amb lo seu temperament pràctic, és, d'ençà de molt temps, la caixa d'ahorros d'Espanya. La major part de la riquesa s'acumula en Catalunya, i els anys de bones collites són bons anys per nosaltres. La nostra nació és pobra, però és gran, lo que fa que la riquesa, quan s'acumula, no sigui despreciable. Les crisis més prolongades, les catàstrofes financeres de què hem sigut víctimes moltes vegades, no han lograt arruïnar-nos més que de moment. Al cap de poc temps hem tornat a acumular i ens hem trobat en disposició de ser altra vegada banquers i prestamistes de tota Espanya.

La riquesa de Catalunya, que considerada en absolut no és despreciable, relativament és extraordinària. Los catalans seguim sent parcs en los nostres gastos, i vivim en general modestament. Compari's la nostra classe mitjana amb ses similars en les demás nacions, i es veurà que la nostra és la que menos gasta. D'aquí ve que igual riquesa ens faci molt més rics.

Però fins ara, si hem sapigut acumular riquesa, no hem sapigut luego conservar-la o administrar-la. Nosaltres sabem guanyar diners, però la gent de Madrid té l'habilitat de fer-nos-els saltar de la butxaca, i tots los ahorros acumulats de Catalunya van a parar directa o indirectament a sostenir lo despilfarro de la cort. L'una vegada amb lo paper de l'Estat; l'altra amb les societats de crèdit; l'altra amb lo Banc Colonial, etc., etc., sempre fins ara han conseguit que no ens aprofitéssim per res dels nostres ahorros. Per tal motiu, Catalunya, que podria ser un jardí de flors, és avui una comarca igual o poc menos a totes les d'Espanya. Si durant aquestos darrers cinquanta anys haguéssim dedicat al foment de millores en Catalunya tan sols la dècima part de la nostra riquesa, fórem avui l'enveja fins dels països més avançats.

Vegi's, doncs, si fóra convenient que el catalanisme s'ocupés ja d'interessos materials. Si algun dia això conseguíssim, canviaria de pressa, de pressa l'aspecte de la nostra terra. Lo primer que ens falta són camins i altres medis de comunicació, i los tindriem de seguida. Només que amb los milions que s'han entregat darrerament al Banc Colonial, n'hi hauria hagut prou per construir tots los camins de ferro que més falta ens fan, i per completar lo sistema de camins i carreteres. Amb la meitat de lo que avui tenim a l'encant, en forma de paper de l'Estat, podríem reformar tota la nostra agricultura, convertint a Catalunya en una regió modelo.

Lo dia que el catalanisme influís en la marxa dels interessos materials fórem los amos d'Espanya, puix que fórem les províncies més il·lustrades, més riques i més ben cuidades. Si avui hi ha diferència de Catalunya al restant de la nació, allavors la diferència fóra enorme. La nostra influència fóra irresistible, i benèfica al mateix temps, puix que seria un exemple eloqüentíssim per les demés províncies.

No creiem que canvi tan radical com lo que proposem pugui realitzar-se de sobte; l'únic a què aspirem és a cridar l'atenció dels nostres paisans cap a un pensament que podria dar resultats inconcebibles.

Lo catalanisme és avui ja prou vigorós per a que pugui provar d'estendre's fins als interessos materials.

Reflexionin sobre la idea que estem indicant tots los catalanistes que sàpiguen pensar. La qüestió cap perfectament dintre del tercer dels temes del congrés pròxim a reunir-se, i en ell podria ja preparar-se el terreno.

La nostra regeneració ha de ser filla de nosaltres mateixos. Convencem-nos d'això i de que de Madrid, que és la capital d'Espanya, res de bo ha de venir-nos, i obrem en conseqüència.

En lo present article no ens proposàvem més que indicar lo problema, per lo que acabem amb les següents preguntes: ¿Quin fóra lo porvenir de Catalunya el dia en què el catalanisme logrés influir decisivament en los nostres interessos materials? ¿Qui ens passaria la mà per la cara el dia en què tota la riquesa de la terra s'esmercés reproductivament dintre de Catalunya?

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 19 de setembre de 1880

Articles polítics, 1984

FRUITA DEL TEMPS

Col·lecció de poesies originals per Julio Francisco Guibernau (C. Gumà)
(Llibreria de López, rambla del Mig)

Tenim ja un poeta català més: poeta de debò i poeta d'avui, dues circumstàncies que han de fer-lo doblement simpàtic a tots aquells que tenen per lema «Progrés i Catalunya».

Lo modest jove, que amb lo pseudònim de C. Gumà va començar sa carrera enviant pel correu composicions a *La Campana de Gràcia* i altres periòdics populars, ha ja dat a l'estampa un tomo de 224 pàgines amb lo títol que serveix d'epígrafe al present article. Al fullejar-lo, seran molts los que tindran una gratíssima sorpresa i ben pocs los que no es decidiran a llegir-lo.

I això serà perquè lo jove Guibernau no és un mer versificador dels que s'entretenen en assumptos superficials i en llocs comuns, sinó que totes ses composicions tenen idea transcendental, més o menos original i amb més o menos talent desenvolupada. Serà perquè l'autor s'ha format verdader càrrec de la missió del poeta, que no sols no deu tornar la vista endarrere, sinó que ha de tenir-la fixa endavant, que ha de ser l'avançada del progrés i de la millora.

Com tot lo que podríem dir no daría cabal concepte de lo que és lo senyor Gumà, preferim que se'l judiqui per ses obres i no per les nostres paraules. Aquí en van algunes mostres.

La següent conté una al·legoria transcendental preciosa:

FABULETA

En una vall enmig d'altres
brotà una tendreta flor,
tan ben feta i olorosa
i amb tan bellíssims colors,
que prompte, sobresaltades,
les demás flors de l'entorn,
en misteriosa assemblea,
guiades sols pel rancor,
després de dir mil calúmnies,
per majoria de vots
resolgueren l'extermini
de la solitària flor.

Pregaren al vent un dia
que assotés sens compassió

a l'objecte de sos odis,
i el vent apretà tan fort,
que la flor volà per l'aire
i no es tornà a veure enlloc.

Mes vingué la primavera
i amb admiració del món,
per tota la vall brotaren
cents i mils d'aquelles flors
de qui havien ses germanes
decretat un jorn la mort.

Lo vent, al llençar ses fulles,
arrabassant-la furiós,
havia escampat, semblant-les,
ses ja madures llavors.

—

Los homes, quan una idea
assoten amb lo terror,
se troben lo que es trobaren
aquelles càndides flors.

No menys transcendental és la següent quarteta, que és un poema en quatre ratlles:

JUSTÍCIA HUMANA

A l'aucellet que no canta,
al vent, libre, se l'entrega;
aquell que amb sa veu encanta
se'l tanca ben bé i se'l cega.

Per dar mostra de l'enginy del poeta en un altre gènere, aquí va la següent:

VÀRIES OPINIONS

Mira les coses del món
l'home enmig del seu saber
tal com a ell li convé,
no tal com les coses són.

Del cap pensa l'home savi
que és l'assiento de la ciència

i la font de l'eloqüència
que rodola per son llavi.

Lo gastrònom, amb la poca
penetració que en ell cap,
diu que l'home sols té cap
perquè pugui tenir boca.

Lo presumit jovenet
que sa missió no coneix,
creu que el cap tan sols serveix
per poguer portar barret.

Un que es deleiti amb les belles
obres de l'art musical,
pren lo seu cap com un pal
per posar-hi les orelles.

I el botxí deu figurar-se,
com que res del món no sap,
que l'home tan sols té cap
perquè un jorn pugui tallar-se.

I si volem veure'l en un altre terreno, llegim la que segueix:

PURESA

¡Que hermosa i fresca llu la goteta
que en una fulla dolçament jeu!
Tan ben formada, tan pura i neta;
los brillants moren al costat seu.

Mes si es profana, si en eixa perla
una mà intenta posar lo dit,
l'hermosa gota cau i s'esberla,
morint desfeta sobre el verd llit.

Tal és la dona: galana i pura
llu a nostra vista com un brillant,
i ¡ai! quan se gosa de sa hermosura,
perd ses bellees en un instant.

No volem seguir endavant, perquè hauríem de transcriure quasi totes les composicions del tomo. Les copiades basten per dar una idea de lo que és lo senyor Guibernau com a poeta.

Abans de terminar, nos ha de permetre aquest autor un consell d'amic. Al nostre entendre, li manquen dues coses, que pot adquirir a còpia de temps i de constància. Li manca caudal científic per enriquir la vestimenta de ses idees; per presentar-les amb tota l'esplendidesa que s'exigeix avui, en què sols alcancen gran nom los poetes-filòsofs. Ha de cuidar més de la forma, que és condició essencial de la poesia. Les idees poètiques necessiten una expressió adequada, capaç d'emmotllar-se a tots los matisos del sentiment, i per conseguir-ho es necessita un cuidado especialíssim. Aquestes observacions nos les prendrà a bona part lo senyor «Gumà», puix comprendrà que no les hi fariem si el creguéssim un versificador com molts n'hi han, i no una legítima esperança de la literatura catalana.

Esperem molt més d'ell, encara que el primer pas sigui molt ben dat; tan ben dat que no vacil·lem en recomanar lo llibre a tots los amants de la poesia catalana.

Thales

Diari Català, 23 de setembre de 1880

SEPARATISME

Molt obcecats han d'estar los catalans que acusen als catalanistes de separatisme.

Els coneixen tan bé la història pàtria com nosaltres; ells saben ben bé, doncs, que no estan justos al llançar tal acusació. Lo fer catalanisme, provincialisme o regionalisme dista molt de voler fer trossos la nació espanyola.

Tal vegada existeixen separatistes, però hem de confessar que ni els coneixem, ni es troben dins del catalanisme liberal. Més direm encara; si hi ha algun separatista, ho és més per sentiment que per convicció.

Però examinem abans lo que significa separatisme. Separar-se vol dir deixar d'anar juntes i quedar deslligades les parts que formaven un tot. La significació lògica i gramatical de la paraula no és altra que aquesta.

De lo qual se'n dedueix que el separatisme aplicat a la nostra terra produiria com a primer efecte que Catalunya quedés deslligada e independenta d'Espanya, i los efectes ulteriors deurien ser alguns dels següents: o que la nostra regió formés un estat independent, o que entrés a formar part d'una altra nació diferenta d'Espanya. De manera que si deixéssim de ser espanyols, fórem o catalans o francesos. Creiem que a ningú li haurà acudit mai agregar-se a una nació no veïna.

¿Pot aspirar-se avui a la independència absoluta? De cap manera. Los catalans som gent massa pràctica per proposar-nos-ho tan sols. No es troba Catalunya en estat de figurar dignament en lo concert de les grans nacions europees, ni pot destruir en un moment los interessos que ha creat la història, per més que alguns s'hagin creat a pesar d'ella.

¿Pot aspirar a ser annexionada a França? De cap manera tampoc. Barreres naturals nos separen d'ella, com d'ella nos separen llenguatge, costums i modo de ser. No som los catalans tan boigs per entregar-nos a una nació més unificadora i absorbent que la nostra, qual primer pas fóra despullar-nos de tot lo que més estimem. Ademés, formant part d'Espanya, podem ser lo cap, i junts amb França fórem la cua, i ja un refrany català diu que val més ser cap d'arengada que cua de lluç. De França en val més la influència que la dominació.

No és, doncs, possible que ningú que pensi sigui separatista en absolut.

Les úniques aspiracions realment separatistes que hi ha hagut en Catalunya no valen la pena. Quan pesava sobre França lo desmoralitzador imperi napoleònic, tal vegada algun moderat dels que avui besen les petjades d'en Cánovas va somiar en l'annexió per fugir del liberalisme que allavors havia triomfat en Espanya. Però caigué l'imperi en Sedan, i la llibertat en la plaça de les Corts de Madrid, i aquelles aspiracions ridícules van desvanèixer-se. L'element liberal, més sensat que el reaccionari, mai ha pensat en annexions, per més que hagi vist que la França avança al mateix temps que retrocedeix l'Espanya.

¿D'on ve, doncs, l'acusació de separatisme? Ve dels que voldrien que la nostra terra no s'emancipés mai de la tutela que sobre d'ella pesa; ve dels que voldrien conservar la preponderància madrilenya; ve dels que, imitant a la gent de Madrid, sintetitzen en Castella la nació espanyola, volent prescindir de totes les demás regions de la península. Ve dels que avui se troben bé en lo modo de ser actual i, acostumats a l'estat de degradació a què havem arribat, no farien cap esforç per sortir-ne i, en canvi, en farien molts per conservar-lo.

Los nostres adversaris saben bé que l'acusació de separatisme és injusta, però, com que convé a ses passions i mesquins interessos, la sostenen. Saben bé que les aspiracions catalanes no van cap a la independència ni cap a l'annexió a França, però saben al mateix temps que van contra de l'omnipotència de Madrid i del predomini de la influència castellana, i per això criden. Si ens ataquessin en aquest terreny, sos atacs i declamacions foren rebuts amb una immensa riallada i no trobarien cap eco; per això nos ataquen maquiavèl·licament per un altre costat, i ens atribueixen tendències que jamai havem tingut, ni podem tenir per ara.

Volem ser catalans no per dominar, sinó perquè no se'ns domini; volem ser-ho per sostreure'ns a la influència que sobre nosaltres han agafat altres regions injustament; volem ser-ho per fer sentir lo pes de les nostres opinions, de les nostres inspiracions, de les nostres activitats; volem ser-ho perquè creiem que una nació no s'ha de compoundre de regions que depenguin les unes de les altres, sinó de

regions amigues; volem ser-ho perquè si concedim que Castella i les demés grans províncies són germanes nostres, no els concedim que siguin ni tan sols les germanes grans, puix que han de ser iguals totes; volem ser-ho perquè creiem que el nostre llenguatge, la nostra literatura, les nostres arts, en una paraula, les manifestacions totes de la nostra activitat, han de ser considerades tan nacionals com qual-sevols altres.

¿És això separatisme? Estem segurs de que no. Doncs això i no altra cosa és lo que forma les aspiracions del catalanisme.

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 26 de setembre de 1880

Articles polítics, 1984

UN DIA EN PORTBOU I EN CERBÈRE

Com saben los nostres lectors, Portbou és la darrera estació espanyola en lo camí de ferro de Barcelona a França. De Portbou a Cerbère, que és la primera estació francesa, no hi ha més que un túnel de regular llargària.

Abans de la construcció de la via, Portbou no era quasi res. Allí hi havia mitja dotzena de casetes, dependents del municipi de Colera. Lo mateix a poca diferència era Cerbère, que dependeix de la *comune* de Banyuls.

Avui Portbou i Cerbère són dues poblacionetes d'un aspecte verdaderament original, i a les quals val la pena de fer-hi una excursió de vint-i-quatre hores. Com nosaltres acabem de fer-la, volem descriure-la per aquells dels lectors que no tinguin ocasió d'imitar-nos.

Portbou i Cerbère se semblen molt en quant a topografia. Les dues poblacions estan situades en dues valls tan petites que per guanyar l'espai que necessiten les estacions internacionals francesa i espanyola s'ha hagut de fer grans desmunts. Una i altra estan tocant al mar i tenen petits ports naturals, aixís com per una i per altra la via fèrrea hi passa per damunt d'importants terraplens. D'aquí en resulta que lo mateix en Portbou que en Cerbère, per anar de les estacions a les cases ha de baixar-se tot lo que lo terraplè s'aixeca.

Les estacions internacionals donen molt tràfec, i d'aquí ve lo moviment que es nota en Portbou i Cerbère. Los empleats en la via; los dependents de l'aduana; les agències de la companyia i particulars; los carrabiners, gendarmes i policies

francesos i espanyols formen un conjunt heterogeni, però animadíssim. Allò són dues poblacions petites quals habitants són gent de ciutat, als que ha reunit la via fèrrea.

Per això en aquelles quatre cases hi ha de tot: teatret, grans cafès, fondes, cases de menjar, xocolateries, perruqueries, etc., etc. Per això en aquelles quatre cases no hi falta res de lo que ha arribat ja a ser una necessitat per l'home civilitzat. Allí moltes vegades a la porta de la carnisseria s'hi veu penjada una vedella sencera; allí no hi falten mai llonguets ni tampoc pastisseria.

I l'activitat i la vida d'aquells poblets mai para, ni de nit ni de dia. Allí no es coneixen les festes. Los uns treballen de dia, los altres de nit, i lo camí que condueix de les estacions als poblets mai està desert. Passen trens a totes hores, i cada tren que passa posa en moviment a una part de la colònia.

Si anem ara a fer alguna observació comparativa entre Portbou i Cerbère, haurem ja de consignar alguna cosa que no farà molt favor a la part oficial espanyola. Les estacions provincials del camí de ferro, les aduanes, etc. són fetes de la mateixa mà i estan, per consegüent, a igual altura, si bé que per la configuració del terreno, la part espanyola està més ben disposada que la francesa; però aixís com en Cerbère s'estan ja disposant a fer l'estació definitiva i a emprendre grans obres per la millora del servei, en Portbou no se'n parla encara. En un i altre punt hi ha grans edificis de *pavellons* per a los empleats. Los espanyols han fet un edifici únic que té tot l'aspecte d'un *falansteri* o d'un hospici; los francesos n'han fet quatre, més petits i separats, que tenen molt millor aspecte. I no sols és això, sinó que al davant dels *pavellons* francesos s'hi veuen uns jardinetes perfectament cuidats, mentres que al davant dels espanyols hi ha sols un sorrall... de palets i escombraries.

En conjunt és avui per avui millor Portbou que Cerbère, però aquesta població indica que millorarà molt prompte i que hi ha més desig de prosperar que en la primera. En Portbou no es veu res urbanitzat; lo camí que porta de l'estació al poble està quasi intransitable. En Cerbère pertot arreu se veuen ja acerces plantades d'arbres, i els camins estan plans com la mà.

I encara no és això lo més grave que passa en Portbou, per desídia o per lo que sigui. Tota aquella vall brolla d'aigua, i no s'ha fet cap treball per portar-ne a la població, que la té tan escassa i dolenta que quasi tots los que van a residir-hi de nou han de pagar l'estrena amb una malaltia.

Los camins, com havem dit, són intransitables i, no obstant, a la nit no hi ha ni un mal fanal d'oli.

En canvi, mentres en Cerbère tothom pensa en grans obres i s'està a punt de realitzar-les, en Portbou tot se gasta en una església, que costa a pes d'or, puix que si no estem mal informats passa ja de cent cinquanta mil duros lo que s'ha invertit en ses obres, encara no acabades. Veritat és que aquestes són pagades per un particular, però no és menos cert que és director gerent de l'empresa, i que fóra molt millor que tal gasto l'hagués dedicat a la comoditat i benestar de sos empleats.

A aquestos, per regla general, los interessa molt poc una església, i en canvi los hi fan molta falta una pila de detalls, indispensables per l'home que està acostumat a viure enmig de la civilització.

Tals són en l'actualitat les colònies de Portbou i de Cerbère.

Thales

Diari Català, 5 d'octubre de 1880

ALS NOSTRES LECTORS

Com hauran pogut veure per la sentència del Tribunal d'Impremta que insertarem en lo número d'aquest diari del dia 12, havem sigut condemnats a una suspensió per durant 45 dies.

Ja hi tornem a ser, doncs; forçós nos és subjectar-nos a un silenci de 45 dies; durant 45 dies estarem privats de la comunicació escrita amb vosaltres, amb los nostres subscriptors, amb los nostres amics; però no hi fa res, no per això deixarem de comunicar-nos. Si no podem fer-ho per medi del periòdic, ho farem per medi del telègrafo de la simpatia; per medi d'aquest telègrafo que ni els tribunals d'impremta, ni els de justícia, ni cap poder humà pot detenir ni pertorbar; per medi d'aquest telègrafo que ni els turments i suspicàcia de la Inquisició, ni la crueltat més refinada dels antics despotismes d'èpoques remotes, pogueren privar que funcionés i que, posant en comunicació als nostres passats, mantingués lo seu esperit i els posés en condicions de transmetre a l'època actual les innovacions polítiques i socials de què feliçment disfrutem les societats modernes. Aquest telègrafo de la simpatia no ens lo privarà ningú; pel seu medi cada dematí sentirem que el vostre cor nos diu «ànimo i endavant» i vosaltres sentireu que el nostre us respon «endavant i paciència». Aixís acabaran los 45 dies com s'acaben les situacions i los anys i les èpoques i les generacions, i una vegada acabats tornarà a reviure lo nostre diari amb les mateixes tendències, amb lo mateix caràcter i amb los mateixos propòsits; és a dir, que serem lo que havem sigut fins ara i farem lo que fins ara havem fet.

Sense signatura

Diari Català, 14 d'octubre de 1880

INAUGURACIÓ DEL CAMÍ DE FERRO A SANT JOAN DE LES ABADESSES

Amb motiu de la inauguració de la darrera secció del camí de ferro de Barcelona a Sant Joan de les Abadesses, lo consell d'administració del mateix i de les mines de carbó de pedra va volguer convertir l'acte en verdadera solemnitat. A l'efecte va invitar al senyor Ministre de Foment (que havia vingut a Barcelona per a assistir personalment a l'acte), als senadors i diputats per les quatre províncies catalanes, diputats provincials i alcalde de Barcelona, capità general de Catalunya, representants de la premsa i moltes altres persones distingides fins al número total d'unes cent cinquanta.

Prop de les sis del matí d'abans-d'ahir van sortir aquestes de Barcelona en un tren especial format per deu cotxes de primera classe, ocupant lo senyor Ministre i primeres autoritats un luxós *brek* de la companyia. Lo tren va fer sols estació en Granollers, Vic (on se serví als expedicionaris un xocolate) i Ripoll, deturant-se tres vegades més per a que poguessin ser apreciades tres importants obres de fàbrica de la nova via. Aquestes són: lo pont de Palau, amb pilans de pedra de gran altura, sobre el riu Congost; lo de Rocafiguera, de construcció semblant, sobre el riu Ter, i lo que atravessa lo barranc dit de la *Pudor*, prop de Sant Joan. Aquest últim pont, de pedra, té una sola arcada grandíssima, i presenta un aspecte imponent.

Los convidats van arribar a l'estació número 2 de Sant Joan a dos quarts de dotze, i mentres en un altar format de pans de carbó se deia a l'aire lliure una missa i es beneïa la nova via, los més previsors van procurar-se llocs en los cotxes que devien portar a la comitiva a la boca de les mines i ses dependències, distantes uns dos quilòmetros escassos de l'estació.

En una d'aquestes dependències, adornada per lo jardiner senyor Oliva, que havia pujat allí expressament des de Barcelona, lo restaurant Martín hi tenia preparat un ben combinat esmorzar. A pesar de ser prop de dos-cents los que s'assentaren en les taules que ocupaven totes les sales i galeries de l'edifici, va ser servit en poc més de mitja hora, de manera que abans de les dues ja tots los convidats estaven visitant les mines i establiments de la companyia.

Les mines no hem de descriure-les avui, com no descriurem tampoc les dependències en què es neteja i panifica lo carbó de pedra. Sols direm que els dos quilòmetros que disten les boques de mina de l'estació se salven per medi de ben entesos plans inclinats, que recorren vagonets de carga amb la major facilitat i promptitud, deixant lo carbó al peu dels mateixos vagons que han de transportar-lo. Alguns d'aqueixos plans inclinats formen ànguls que arriben a 45 graus.

A les quatre de la tarda va posar-se en marxa la comitiva altra vegada cap a Ripoll. Arribada a aquesta vila, en qual estació s'estaven esperant l'Ajuntament i autoritats locals, precedits per una orquestra, va dirigir-se a visitar les runes de l'històric monestir de Santa Maria. Després d'haver recorregut lo que fou església, los claustres i demés dependències, la comissió de monuments va presentar al ministre los plans de restauració, i obtingué la promesa de que procuraria apoio per sa empresa.

Va entrar luego la comitiva en les sales de Casa la Vila, situades en lo mateix monestir, i mentres les visitava, un coro euterpense acompanyat d'orquestra va cantar lo *Glòria a Espanya!*, del malaurat Clavé.

En l'estació del camí de ferro estava dispostat lo dinar. Un dels dipòsits de carga s'havia convertit en elegant saló, radiant de llum, i en ell hi estava parada una llarguíssima taula, a la que s'assentaren unes 150 persones. L'abans citat restaurant Martín estava encarregat del servei, i va servir un dinar de primer ordre.

A postres va haver-hi sols los brindis oficials del senyor Ministre i del president de la companyia, don R. Estruch. Lo capital del primer fou recordar que la via que s'inaugurava s'havia fet amb subvenció de l'Estat, demostrant-se en general fred i sec, de modo que molts dels concurrents estranyaren que no tingués ni una paraula per descriure les impressions que li ha causat la nostra terra. Lo senyor Estruch estigué bé, descrivint a grans rasgos la història de la nova via.

Durant lo dinar, l'orquestra i un altre coro euterpense van executar vàries peces vocals i instrumentals, finalitzant per los inimitables *Nèts dels almogàvers*, i mentrestant s'anaven alçant globos amb inscripcions al·lusives a l'objecte, com per exemple les següents: «Al ministre de Foment, senyor Lasala, lo Veterano»; «A la Catalana General de Crèdit», etc., etc. D'aquesta part de la festa n'estava encarregat lo conegut constructor de globos don J. Serra, de Barcelona.

Abans d'alçar-se de taula los convidats, la societat invitadora va repartir-los unes medalles commemoratives de bronzo, de gran tamany (doble d'un duro) i perfectament encunyades en lo taller de D. P. Feu i fills. Les medalles tenen en l'anvers l'àguila de l'escut de Sant Joan de les Abadesses, sostenint l'escut de Castella, i en lo revers porten una inscripció que traduïda literalment del castellà diu aixís:

REGNANT DON ALFONS XII CONSTITUÏDA LA SOCIETAT CAMÍ DE FERRO I MINES DE SANT JOAN DE LES ABADESSES BAIX LOS AUSPICIS DE LA CATALANA GENERAL DE CRÈDIT INAUGURÀ LA VIA FÈRREA DE GRANOLLERS A SEAS MINES EN 17 D'OCTUBRE DE 1880.

A cosa de dos quarts de nou del vespre va ocupar la comitiva los vagons del tren especial, i sens fer més estacions que les de Vic i Granollers va arribar a Barcelona a les dotze en punt de la nit. La màquina portava una llum elèctrica que il·luminava la via.

Per lo dit pot veure's que la inauguració de la nova via fèrrea va ser solemníssima i digna de la importància que el fet té per Catalunya. Feia molts anys que els desitjos generals esperaven l'aconteixement que abans-d'ahir va realitzar-se.

Tenim ja un dels nostres principals dipòsits de carbó de pedra enllaçat per via fèrrea amb Barcelona i amb los demés centros industrials de Catalunya. D'ara endavant, doncs, un capital enorme que passava a l'estranger en pago del combustible que consum la nostra indústria, podrà quedar-se en lo país i ser reproductiu. Lo dia d'abans-d'ahir pot marcar època en Catalunya.

Per tal motiu des de les columnes del nostre modest diari enviem la més entusiasta enhorabona a la Societat del Camí de Ferro de Sant Joan de les Abadesses, i desitgem tota mena de prosperitats per utilitat d'ella mateixa i pel bé del país, que ha de reportar-ne grans beneficis.

V. A.

Lo Catalanista, 19 d'octubre de 1880

¡SERENITAT I ESCARMENTAR!

La gent de negocis bursàtils està passant per un período difícilíssim, que sols pot salvar si logra no perdre la serenitat.

Los valors públic, de l'Estat i locals havien alcançat tipos exageradament alts. Les causes d'aquesta exageració són complicades, i no tractem d'analitzar-les avui, que no podem remediari-les, puix tenim ja la tempestat al damunt. Nos limitem, doncs, a consignar lo fet, que és innegable.

Però sí direm que, entre aquelles causes, una de les principals és l'agiotatge, i afegirem que la cosa no és nova. En Espanya hi ha dues classes d'*industrials*: los que treballen i els *cavallers d'indústria*. Los primers procuren arreplegar capitals a força d'activitat i de mals de caps; los segons estan sempre a la que salta, per conquistar-se una posició sens cap treball ni una sola gota de suor. Gràcies a això, cada vegada que en Catalunya tenim algun sobrant després d'una època pròspera, s'inventa alguna cosa per treure'ns-els de les mans.

I això és lo que ens succeeix ara. En Catalunya teníem alguns diners i es vol que surtin de Catalunya. L'agiotatge va aprofitar l'exaltació dels que esperen sempre guanyar molt amb poc treball, i va omplir-nos de paper a vint-i-tres, que ara s'ha intentat que venguem a menos de dinou, produint-nos un perjudici real i efectiu de molts milions, que passaran des de les butxaques d'incautes industrials, a les dels que manegen les cireres.

Lo remei radical a tots aquestos mals sols podria ser un: la supressió de l'agiotatge. La Bolsa en Espanya, més que un negoci, és un joc de mala mena. En ella lo

tipo que domina és lo del *buscavides*, que van a guanyar i no a perdre. Just i convenient és que es facin operacions sobre el paper de l'Estat i demés valors locals, però és necessari que cessin aqueixes jugades al descobert, en què qualsevol que no té on caure's mort maneja milionades. Sobre els valors pot haver-hi negoci; no joc.

Però si avui no pot posar-se remei radical a lo que passa, podem disminuir sos efectes no perden la serenitat. Posin-se tots sobre si; no s'espantin; facin un esforç per aguantar lo temporal que passa, i la crisi bursàtil que avui a travéssem no tindrà potser les conseqüències fatals que són de témer.

Serenitat i escarmentar per demà. Tal és la conducta que aconsellem als que es troben embolicats en l'actual crisi bursàtil.

V. A.

Lo Catalanista, 21 d'octubre de 1880

RÈPLICA A LA RENAIXENSA

Sr. Director de *La Renaixensa*

Molt senyor meu i amic; espero merèixer de vostè se servirà reproduir lo següent comunicat que anà insert en lo número 7 de *Lo Catalanista*. Des d'ara li dóna les gràcies son S. S. i amic Q. B. S. M.

V. Almirall

Sr. Director de *Lo Catalanista*

Estimat amic: en lo darrer número sortit de l'acreditada i simpàtica revista catalana *La Renaixensa* acabo de llegir en la primera *Nova* lo següent pàrrafo:

«No volent que ni remotament sembli tenim desitjos d'entorpir la marxa del Congrés, nos reservem per a després de sa clausura explicar extensament les causes a què obeeix sa prostració actual. Nos concretem per avui a pregar al senyor President del Congrés, ja que a ell se deu la iniciativa i la direcció de tots los treballs i per lo tant sobre d'ell cauria principalment lo descrèdit, que posi per enmig son valiment a fi de veure desaparegudes les causes que el desautoritzen i el maten.»

Com *La Renaixensa* no surt sinó cada quinze dies, no puc com voldria dar la resposta en ses columnes. M'haig de valer, doncs, de l'únic diari que es publica en català.

No sé veure que al Congrés se'l desautoritzi ni se'l mati, sinó tot al contrari. Les darreres sessions han cridat l'atenció pública tant com les primeres, si no més, i en la d'ahir van tornar a comparèixer a la mesa dos dels tres companys que havien dimitit.

Sento moltíssim que el Congrés hagi defraudat les esperances de *La Renaixensa* i, sobretot, que alguns de sos il·lustrats redactors i col·laboradors s'abstinguin d'assistir a les sessions, en lo lloc destinat als membres del Congrés. Crec que en l'actualitat hauran ja pogut convèncer-se de la imparcialitat fins exagerada de la mesa que tinc l'honra immerescuda de presidir, i de les ganes que mostra el Congrés de prendre acords útils al catalanisme, i espero que venceran tots los escrúpols que poguessin tenir.

Lo meu valiment és molt petit, però vull seguir la indicació de *La Renaixensa*, interposant-lo públicament per a demanar a sos redactors i col·laboradors que prenguin part en les discussions. Ara està a l'ordre del dia l'importantíssim tema de la unificació de codis, en lo qual fóra convenient que entre les veus autoritzades que es faran sentir no hi faltessin les dels senyors Coroleu, Pella i altres, i des d'aquí dec manifestar-los que se'ls reservarà torn, si volen atendre al prec que mon petit valiment los dirigeix.

I els faig lo prec en públic perquè no em dolen prendes. Lo prec és completament espontàneo; tan espontàneo que, abans de publicar-se la *Nova* a què responc, havia ja tingut lo gust de dirigir-se'l en una reunió particular convidades per nosaltres; però encara que involucrés un sacrifici d'amor propi, l'hauria fet de la mateixa manera, puix que tals sacrificis i altres de majors estic disposat a fer pel progrés i la millora de la nostra terra.

Dispensi, amic Director, tanta molèstia, i mani sempre a son amic de debò,
Q. B. S. M.

Barcelona, 21 d'octubre de 1880

V. Almirall

La Renaixensa, 8 (31 d'octubre de 1880)

Lo Catalanista, 22 d'octubre de 1880

IMPRESSIONS DE BALAGUER

Durant la nostra estància en Balaguer, amb motiu de la reunió de la comissió gestora del camí de ferro del Pallaresa, vam disposar de molt curts moments, però vam dedicar-los tots a enterar-nos de lo que és avui la ciutat, que en altre temps fou lo darrer baluard de la independència de Catalunya.

Balaguer és una ciutat rònega i antiga. Té una plaça grandíssima, voltada de porxos que en sa majoria semblen ruïnosa, i poca cosa més. Alguns carrers que surten de la plaça són també rònecs i tenen també porxos, i ni la plaça ni els carrers tenen bon empedrat ni quasi res de lo que deu tenir una ciutat urbanitzada.

Però si tot l'exterior és rònec i està de la mateixa manera que en los temps dels besavis, en l'interior de les cases s'hi ha ficat ja l'esperit modern i es gosa de certes comoditats. Nosaltres posàvem en casa dels nostres corresponsals, senyors Claveria i Capdevila, i amb tot i que no passen de menestrals, regularment acomodats, res los falta per poder obsequiar a un foraster, sense que se'n ressentí la comoditat de la gent de la casa.

Però deixem-nos d'aqueixos pormenors, i anem a lo que pugui oferir cert interès pels nostres lectors. Tractant-se de Balaguer, no pot parlar-se més que de les dues coses que la fan cèlebre: lo Cristo i els records dels comtes d'Urgell.

La ciutat està situada en un petit espai que queda entre el Segre i unes muntanyetes, en qual cim, i dominant per consegüent lo riu, hi ha els restos del castell i l'església del Sant Cristo.

Comencem per aquest. En l'altar major d'una església, que res té de notable i que fou del convent de monges de la Verge del Matà, s'hi troba la imatge cèlebre en aquella comarca. Lo Cristo, aproximadament de mida natural i de fusta ennegrida pels anys, res ofereix de particular com obra escultòrica. Lo tronc, cames i braços deixen molt que desitjar, i la testa, si bé tampoc és una obra mestra, compleix bé el seu objecte d'impressionar als devots i als innocents. La cara és demacrada i feréstega, i el cap està subjecte per una corona d'espines de tal magnitud que, si les que estan a la part de dintre corresponen a les que es veuen a la de fora, no hi havia necessitat de clavar en creu al Cristo. Una sola d'aquelles espines o claus dinals bastava i sobrava per acabar amb sa vida.

Al voltant del camaril —que es diu real per haver assistit a sa inauguració don Felip IV de Castella i III d'Aragó, en 1626, segons consta en un rètol que hi ha en l'antiga capella—, hi ha dotze escultures barroques i molt pitjors que el Cristo, que contenen los episodis del miracle que explicarem luego. Los nostres lectors poden afigurar-se quina ha de ser la impressió que rep una persona devota o senzilla quan se troba en tal camaril, davant de tal imatge i d'un poc curiós sagristà que, armat d'un alt candelero qual ciri posa a l'altura del cap del Cristo, amb veu de nas

i monòtona, i amb fisonomia que no marca cap expressió, li explica la següent història:

«Lo cos, cames i braços —diu lo sagristà— són obra del venerable Nicodemus, que ademés d'haver davallat de la creu al nostre redemptor, era escultor de nota; i tota la imatge fou pintada per sant Lluç, que no sols era un bon pintor, sinó també secretari de la Verge Santíssima. Lo cap —afegeix lo sagristà, sempre amb veu monòtona—, mireu-se'l bé, ¡que és obra d'àngels! Nicodemus havia provat de fer-lo moltes vegades, i mai li sortia bé, i en això, un dia que pregava amb gran fervor a Déu que li des llum i art per acabar lo retrato de son fill unigènit, va quedar-se endormit uns curts moments, i al despertar-se va trobar l'obra feta e immillorable. ¡Havien baixat àngels del cel a realitzar lo prodigi!»

Però deixem de copiar l'arenga del sagristà, puix se faria pesada, i acabem la història en quatre ratlles. L'obra de Nicodemus i dels àngels va anar a parar a la ciutat de Berito, i luego a mans d'uns jueus, que van fer-li cent impropèris. Però, ¡oh, prodigi! Al clavar-li la llançada, van sortir d'aquella ferida rius de sang i d'aigua, omplint una pila de càntirs, i aquest líquid va servir luego per curar tots los malalts de la ciutat, que va quedar sens que s'hi pogués guanyar la vida ni un sol metge ni un apotecari.

En vista de tal prodigi, la sinagoga fou convertida en temple i en ell estigué tranquil·la la imatge, fins que en 1288 o 1291, amb motiu d'un saqueig que va sofrir Berito, fou tirada al riu Adonis, que baixa del Líban, amb la idea de que quedés sepultada entre les aigües. Però la imatge, com si fos un barco, va posar-se a navegar, i sortint del riu al mar Mediterrani i anant a parar a l'embocadura de l'Ebre, va pujar riu amunt fins a la confluència del Segre, on va trencar per seguir navegant fins a Balaguer, deturant-se a la vista del convent de monges abans citat.

Al veure això, tots los balaguerencs, amb lo clero i autoritats al davant, intentaren recollir la imatge, però ho intentaren en va, puix que la imatge no deixava que ningú se li acostés, i sens dubte no s'hauria deixat agafar si, en un moment d'inspiració i rompent la clausura, no hagués sortit l'abadessa, seguida de sa comunitat de monges, i al veure a la qual la imatge va anar-se-li acostant amb tanta mansuetud que no degué mullar-se ni els peus per recollir-la.

Des d'aqueixos prodigis, cada dia 9 de novembre se reuneix en l'església del Cristo de Balaguer una multitud immensa que espera nous miracles tot resant, menjant, bevent i comprant medalles, mides i altres objectes de pietat relatius a la imatge. Aquest any l'aplec tindrà lloc tretze dies després de la gran reunió de la gestora del camí de ferro del Noguera Pallaresa, i no faltará més d'un esperit lleuger o impio que voldrà veure contrast entre les dues festes.

Si amb tanta escrupolositat se guarda tot lo que té relació amb lo Cristo, l'històric castell dels comtes d'Urgell, lo darrer baluard de la independència catalana, en un turonet a tir de pedra de l'església, està convertit en un munt de runa. Queden parets, queden restos d'una volta i... ¡res més! En va vam preguntar a les persones més erudites quins records se conservaven de la casa més il·lustre de Cata-

lunya; res més pogueren dir-nos, sinó que en la gran plaça havia complert son jurament D. Jaume el Desdixat, rasurant-se la barba al quedar reduït a l'extrem de no ser *res*; res més pogueren mostrar-nos que unes desfigurades columnes que, segons la tradició, havien sigut tretes de l'antic castell. ¡L'oblit més horrible amaga les darreres proeses de la casa catalana!

Però alguna cosa més nos digueren, puix nos indicaren que es conservava part de l'armadura del darrer comte d'Urgell. Volguérem veure-la, però ningú va poder-la trobar. Al cap i a la fi, una persona més enterada que les altres va contar-nos lo següent:

—L'armadura de l'últim comte servia alguns anys enrere per vestir al centurió dels *armats* en la Setmana Santa, i aqueix centurió, armat amb la històrica llança, a l'arribar la processó a la plaça feia com qui dóna una llançada a la imatge del Cristo de la processó. Però va morir lo que feia de centurió alguns anys enrere, i son successor, menos robust, no pogué aguantar lo pes de l'armadura. Des d'allavors s'armà amb corassa i casco de cartró, i segueix utilitzant la històrica llança per fer la cerimònia de la punxada.

—Si vol, doncs, veure tan sagrats records —va afegir lo qui ens parlava—, haurà d'acudir al rector. Tal vegada ell sabrà qui és lo qui els guarda.

Nosaltres no vam voler dar ni un pas més per veure'ls, i vam fer-nos les següents reflexions: ¡A quantes meditacions se presta la llança de D. Jaume d'Urgell, en mans d'un centurió d'*armats* i servint per dar una llançada al Cristo de la processó de la Setmana Santa! ¡Quan fonda degué ser la caiguda de Catalunya a l'entrar en Balaguer lo d'Antequera! ¡Llàstima que no tinguem un Shakespeare per escriure el drama de la llança de D. Jaume el Desdixat, punxant a un Cristo, amb la riquesa de contrastes a què es presta!

A nosaltres nos falta enginy, i ens reduïm a meditar.

V. A.

Lo Catalanista, 1 de novembre de 1880

ALGUNES CONSIDERACIONS SOBRE LA REUNIÓ DE BALAGUER

Fins aquí no hem fet més que la part narrativa de la gran reunió de la comissió gestora del camí de ferro de Lleida a França, pel Noguera Pallaresa. Anem avui a exposar les impressions que vam experimentar.

Clars i catalans com sempre, no hem d'amagar que no vam sortir tan entusiasmats de Balaguer com n'haviem sortit de Tremp.

En Tremp van veure-hi una manifestació verdaderament popular, en lo bon sentit de la paraula. Allí hi havia reunides totes les forces vives de la comarca, i ningú va intentar cohibir ses manifestacions. La reunió de Tremp va ser pública i, per més que sols tenien veu los que portaven alguna representació, los restants s'interessaven en lo que allí es deia, i amb les seves manifestacions de simpatia prenien part en los acords.

En Balaguer la cosa va presentar des del primer moment un caràcter més oficial. La reunió va celebrar-se en lo relativament petit consistori de la ciutat, que pot contenir tot lo més unes cinquanta o seixanta persones, i no en una gran sala com la de Tremp. D'això en resulta que no hi va tenir entrada el públic, que, per consegüent, no va prendre en los acords cap participació, directa ni indirecta.

¿A què es van deure aquestes diferències? ¿Foren, tal vegada, perquè la gent de Tremp és més expansiva i amiga dels avenços del segle que la de Balaguer? No ho volem creure, puix per més que aquesta darrera població tingui fama d'amiga de la tradició, creiem, per lo que hem vist, que avui no és ja mereixedora de tal fama. Anys enrere, realment, los que dominaven a Balaguer van oposar-se a que la carretera passés per la població, però avui la majoria és entusiasta del camí de ferro.

¿Se degueren, tal vegada, a que los elements oficials van creure convenient apartar-se de l'element popular? No direm que tots pensessin aixís, però quasi no vacil·laríem en assegurar que tals eren les idees d'alguns. No hem d'amagar-ho: això és lo que nos va semblar observar en la reunió de Balaguer.

Aquí, en efecte, si havia disminuït l'element popular, havia en canvi augmentat l'oficial. Lo número de diputats assistents fou doble que en Tremp, i aquest augment se degué casualment a aqueixos diputats que no tenen cap arrel en lo país, i que en llenguatge burocràtic s'anomenen *cuneros*. Representants de districtes i de municipis no n'hi havia ni la meitat que en Tremp.

I des de que va obrir-se la reunió nos va semblar veure que l'element oficial tenia tendència a sobreposar-se al popular. Molt nos enganyem o la impressió de molts fou la de que aquella era la darrera reunió de la comissió gestora en ple. Allí

anava a nombrar-se una directiva composta sols d'elements oficials residents en Madrid.

Per fortuna, si tal projecte existia, no va poder portar-se a cap.

De la discussió va sortir-ne la llum, i la comissió gestora va eixir de la reunió de Balaguer, si no reforçada, conservada i dotada de la mateixa vida que tenia.

I diem per fortuna perquè, al nostre entendre, la gran força que té Catalunya en la qüestió del camí de ferro del Pirineu central estriba principalment en la part que hi pren lo país. Aquesta circumstància dóna a la petició de Catalunya una fisonomia especialíssima. Si sols gestionessin los diputats i senadors, l'expedient seguiria la sort dels mil i un que dormen en les oficines del ministeri.

Però si va existir lo perill, ja ha passat per ara. De la reunió de Balaguer va sortir-ne confirmada la comissió gestora, i lo comitè executiu que va nombrar-se podrà seguir treballant simultàneament amb la comissió executiva de senadors i diputats. La missió de l'un i de l'altra són ben deslindades. Aquell deu treballar los elements populars; aquesta, los oficials. Si obren paral·lelament, dirigint-se al mateix fi, lo resultat no pot deixar de ser satisfactori per la nostra comarca.

Hem parlat tan clar perquè creiem que ningú pot dubtar del nostre interès en pro de la gran millora que es projecta. Vam creure observar un petit núvol, i ho exposem amb tota franquesa; amb la mateixa franquesa amb què afegim que creiem que per ara s'ha lograt desvanèixer-lo.

Un dels grans treballs en què ha d'ocupar-se lo comitè executiu és lo de preparar la gran reunió fora de Catalunya, a fi de que pugui celebrar-se com més aviat millor. Haurà ja vist la simpàtica acollida que el pensament ha tingut en València, i això sol té de dar-nos molt ànimo. No siguem apocats, i la gran reunió proposada tindrà el mateix èxit relatiu que les de Tremp i de Balaguer, i no dubtem que seria una gran empenta dada al projecte del camí de ferro del Noguera Pallaresa.

V. A.

Lo Catalanista, 4 de novembre de 1880

LO COMITÈ DIRECTIU DEL CAMÍ DE FERRO DEL NOGUERA PALLARESA

Lo *suelto* que ahir tradüirem d'*El País*, de Lleida, que dóna compte de que demà se reunirà en dita ciutat lo comitè directiu del camí de ferro del Pallaresa i de que està disposat a ser actiu i resolt, va omplir-nos de satisfacció, com pot suposar-se. Ha vingut a demostrar-nos que no ens equivocàvem en les apreciacions clares i catalanes que fèiem en lo número d'abans-d'ahir.

Lo comitè directiu representa avui a la comissió gestora, que és l'element popular, i a ell toca lo principal treball en pro de la desitjada via. La campanya tan brillantment començada en Tremp i seguida en Balaguer, ha de portar-nos indefectiblement a la victòria. ¿Per què? Perquè ella és mostra evident de que el país s'interessa en la millora; i quan una comarca de la importància de Catalunya s'interessa unànimement en un projecte, no hi ha qui sigui capaç de resistir a la força de sa opinió. Per això dem tanta importància a la reunió del comitè directiu, que és l'encarregat de mantenir i d'augmentar l'entusiasme.

Per demostrar la major força que té la manifestació popular que l'oficial, basta fixar-se en qualsevol dels incidents que ocorren. En la reunió de Balaguer vam saber, per boca del respectable senador que presidia, que en les regions oficials corrien bons vents per la via catalana, i no obstant d'això, no fa molt hem llegit telegrams en què s'afirmava que lo senyor Cánovas, en una conferència amb lo general Moriones, s'havia declarat simpàtic a la via de Canfranc. ¿Què vol dir això? Vol dir que en les altes esferes oficials les millores públiques se miren de diferenta manera que en les esferes de l'opinió pública, i que moltes vegades les més importants se supediten a conveniències o exigències d'altre gènere. No fóra nou veure que una combinació o un atzar decideix qüestions de capital importància.

Això haurà comprès lo comitè directiu del Noguera Pallaresa, com ho comprendran també les persones il·lustrades que formen la comissió executiva. Les dues corporacions han de procedir de comú acord i treballar en la seva esfera respectiva. Lo comitè, que representa la part popular, té d'agitar-se contínuament, i la comissió, representant de la part oficial, ha d'aprofitar l'agitació produïda per influir en les oficines i despatxos.

Per això lo més important al nostre entendre és que l'agitació s'estengui. Si el comitè, en sa reunió de demà, logra deixar preparada la gran reunió de Castelló o de València, i aqueixa reunió es té prompte, la important via que desitgem haurà donat un pas de gegant. Lo comitè té ja avui un dato preciosíssim. En València és tan desitjat lo camí de ferro de què es tracta com en Catalunya.

Una altra cosa no ha d'olvidar lo comitè que es reunirà demà. Si la desitjada millora es logra, gràcies a la manifestació vigorosa de l'opinió pública en les comarques interessades, s'haurà donat un exemple que luego serà imitat pertot arreu. Fins pot ser la senyal del despertar del país, que avui està ensopit.

Si aixís fos, la província de Lleida deuria estar orgullosa de la seva obra.

V. A.

Lo Catalanista, 6 de novembre de 1880

REUNIÓ DEL COMITÈ DIRECTIU DEL CAMÍ DE FERRO DEL NOGUERA PALLARESA

Lo passat diumenge va tenir lloc en Lleida la primera reunió del comitè directiu del camí de ferro del Pallaresa, amb assistència dels senyors Quer, president, Vila, Nadal i Feliu. Los demás individus no van poder-hi assistir a causa del temporal que regnava en la província de Lleida, o per causes insuperables.

La reunió va tenir lloc en lo saló de sessions de la Diputació Provincial.

Los principals acords que van prendre's foren los següents:

- Complir en totes les parts los acords presos en Tremp i en Balaguer.
- Disposar la immediata constitució dels comitès de districte.
- Comunicar la constitució del comitè als periòdics representats en Tremp i en Balaguer, i a tots los demás que es publiquen en les províncies de Barcelona, Girona, Tarragona, València, Alacant, Múrcia, Albacete i Almeria.
- Comunicar los acords presos a les diputacions de totes aqueixes províncies, invitant-les a secundar los esforços de la de Lleida i manifestant-los lo projecte de la gran reunió de representants de totes elles.
- Començar los treballs preparatoris per a la redacció d'una memòria explicativa de les ventatges del camí de ferro en projecte, i a l'efecte demanar datos sobre la producció, vies afluents, etc., etc., als districtes que atravesarà la via del Pallaresa.
- Autoritzar al president i secretari per resoldre de moment les qüestions urgents.

Tals són los acords presos en la primera reunió del comitè directiu. Inútil és dir que els aplaudim sens reserva, puix ben coneguda és la nostra opinió sobre l'assumpto. No es deixi de mà lo comitè, d'acord sempre amb la comissió executiva; treballi per poder convocar com més aviat millor la gran reunió en Castelló o en València, i els resultats no es faran esperar.

Lo comitè directiu ha dat mostra de que coneix la seva important missió. ¡Endavant sempre; endavant i fora!

V. A.

Lo Catalanista, 10 de novembre de 1880

EXPOSICIÓ DIRIGIDA A LES CORTS

*A l'Excm. Sr. President del Consell de Ministres i a la Comissió de Codis,
llegida en la sessió de clausura del Congrés Catalanista que tingué lloc abir.*

A LES CORTS

Los que subscriuen, en representació del Congrés Catalanista per formar part de la seva mesa o de la comissió nombrada pel mateix per a redactar la present petició, tenen lo senyalat honor de dirigir-se a l'alta autoritat de les Corts espanyoles, exposant:

Que el Congrés Catalanista, reunit en Barcelona, en la sessió que tingué lloc lo dia cinc de novembre, prengué l'acord de fer sentir la seva veu sobre la projectada unificació de codis civils, dirigint-se a les Corts, a l'Excm. Senyor President del Consell de Ministres i a la Comissió de Codis, en petició raonada de que no es procedeixi a dita unificació i de lo demás que tindrem l'honra d'anar exposant.

Ans que tot, sigui'ns permès manifestar que el Congrés Catalanista, al prendre l'acord de què es tracta, no ha pas obeït exclusivament a l'impuls del seu amor a Catalunya. En totes les seves sessions, en tots los seus acords, fins en la major part dels discursos que en son seno s'han pronunciat, ha agermanat sempre l'amor a la nostra terra catalana amb lo carinyo a la nostra pàtria espanyola. Los pàrrafos que més aplausos han arrancat no han sigut pas los més eloqüents, sinó els que més se dirigien a estrènyer per medi de la fraternitat i de la simpatia los llaços polítics que uneixen a comarques diverses pel seu origen i diferents per lo seu caràcter. Lo Congrés, doncs, creu que la petició, per lo mateix que serà molt catalana, serà molt

espanyola, ja que per ser catalanes són espanyoles les sàvies institucions del nostre dret, a qual defensa surt, i en glòria d'Espanya ha de resultar lo posar-les al nivell de les modernes necessitats i a l'altura dels adelantos que ha realitzat la ciència en los nostres temps.

Vàrios són los motius que ens empenyen a demanar que no es procedeixi a la unificació de les legislacions civils espanyoles.

La nostra, la vigent en Catalunya, és molt diferenta de la que es diu general espanyola, i que amb més precisió podria dir-se foral de les regions que la tenen. Sapigut és que ni la castellana ni la catalana estan codificades, i sapigut és també que aquesta i aquella han d'acudir a codis supletoris. Lo nostre cos legal primari és «Los Usatges i altres drets de Catalunya», del tot diferent de la «Novísima recopilación», cos legal primari de Castella; i si diversos són los cossos legals primaris, diversos són també los supletoris, puix ni tan sols n'hi ha un que sigui comú a les dues legislacions. Si existeixen disposicions idèntiques, no és que es deguin a confusió, sinó a coincidència.

Però les dues legislacions no sols són diverses, sinó diferents; no sols diferents, sinó en molts casos contradictòries. L'organització de la família, los drets que naixen del matrimoni, les successions testades i, en certs casos, les intestades, la contractació, etc., etcètera són de lo dit una prova innegable.

Existint aquesta diversitat, diferència i contradicció, nos ha de ser permès preguntar ¿com pot unificar-se lo que és divers, diferent i contradictori? La resposta pot ser concreta, puix sols se presenten tres camins: o la legislació catalana s'imposa a la castellana, o la castellana s'imposa a la catalana, o ve una legislació diferenta de la castellana i de la catalana que s'imposa a Castella i a Catalunya.

És evident que no hi cap altra solució per arribar a la unificació de les legislacions civils.

Les conseqüències de qualsevol d'aquestes solucions serien fatals. Les dues primeres implicarien lo sacrifici d'una o altra de les grans regions espanyoles; la tercera, de totes dues, puix que sacrifici, i el major que pot imposar-se a una societat, és lo privar-la de les lleis en què s'ha criat, en què ha crescut, en què ha prosperat. Pogué aspirar a la unificació matemàtica, prescindint de tot element històric, la Revolució francesa, impulsada per la necessitat de concentrar-se que li imposava la lluita contra la vella Europa coaligada; poden somniar en la unificació absoluta nacions afortunades en la guerra, que persegueixen lo fals ideal d'un imperi universal fundat en la violència. Los pobles que viuen en la calma, coincidint amb la ciència d'avui, positivista i sense fe en ideals absoluts, saben ja que l'element filosòfic no consisteix en rompre asprament amb lo passat, sinó en enllaçar-lo amb lo pervindre. L'escola purament filosòfica està tan lluny dels ideals d'avui com la que aspira a ser purament històrica. Podrà ser un lo dret si algun dia arriba l'home a conèixer l'absolut en la justícia; avui sols podem tendir a l'harmonia, i l'harmonia implica en l'aplicació del dret les varietats que reclamen les diverses condicions de les societats a què s'aplica.

Nos ocupem d'una qüestió eminentment pràctica i hem de tractar-la molt pràcticament. La projectada unificació es funda en una base sobre la que devem fixar especialment l'atenció. Lo Real decret que la prepara comença per considerar com legislació general la castellana, i sols com excepció admet en lo futur codi aquells principis e institucions del que en diu dret foral, que per sa vital importància sigui indispensable conservar per a les províncies aforades. Conseqüent amb tal opinió, lo Real decret no introdueix en la secció 1^a de la Comissió de Codis cap lletrat per les províncies castellanès. D'això es dedueix que, en cas d'arribar-se a la unificació, se faria aquesta baix la base del dret mal anomenat comú espanyol, al qual se supeditarien per regla general les legislacions forals.

I en això es funda lo més poderós argument en contra de la unificació de codis civils. Lo nostre dret català, amenaçat de mort per absorció, no sols no és inferior al castellà, sinó que li és superior en molts punts, fins baix lo de vista filosòfic en alguns d'ells.

Lo nostre dret genuí català té son origen en unes Corts en les que no sols hi entrà molt abans que en les de Castella lo terç estat, sinó que fou sempre en elles més influent. L'existència en nostre Principat d'una ciutat tan florent i poderosa com Barcelona dava a l'element progressiu decisiva importància, i les mateixes institucions introduïdes per privilegi s'anaven estenent i generalitzant gràcies a la força expansiva de les nostres institucions populars. Fixem-nos, per exemple, en lo *Recognoverunt proceres* i veurem que des de que Barcelona el reconquistà per un acte immortal de civisme, no hi hagué quasi cap rei que no es veiés obligat a estendre'l a algunes viles i pobles. L'argument decisiu en pro de la superioritat del nostre dret civil nos lo dóna la situació dels néts de l'antiga aristocràcia catalana. Tots los nobles catalans reunits no sumarien potser les rendes de què avui disfruten molts dels que han heretat als magnats castellans. La llei de Castella armà de totes armes a la noblesa, al mateix temps que desarmava al terç estat, i mentres la propietat dels potentats se perpetuava en la seva família per la vinculació, la dels simples ciutadans s'esmicolava a cada successió testada o intestada. La llei catalana, oposant al feudalisme una família sòlidament organitzada, armat lo cap d'ella amb la llibertat de testar i usant amb lo senyor una contractació que li immobilitzava la renda, posà al terç en bones condicions de lluita, i el va dotar del més inestimable de tots los béns, l'amor al treball, que avui encara, a lo menos relativament, nos caracteritza. Tot tendia en Castella —com digué un orador en lo Congrés Catalanista— a que jamai arribés la masia a fer sombra al castell feudal; tot tendia en Catalunya a que la ciutat s'imposés al camp i a la muntanya, comunicant-los-hi son esperit d'avenç i millora.

No és menester profunditzar molt l'estudi del dret català per a saber que es funda en dues bases hermosíssimes: la família, elevada a institució fundamental; la propietat com premi del treball. La família elevada a institució té un jefe que a primera vista sembla disfrutar de ventatges excessives, però que, després d'estudiada la seva situació, se veu que si és quasi omnipotent per afavorir als seus, és quasi

impotent per a perjudicar-los. Lo jefe de la família catalana no és un autòcrata amb poder absolut; és lo venerable representant de la institució fundamental del nostre dret, amb plens poders per a la seva conservació i millora, però amb tals limitacions que en molts casos encara que s'hi empenyés no lograria destruir-la.

Mes aquestes mateixes lleis que tan sòlidament organitzen la família, s'atemporen amb les que regulen la propietat, i sobretot amb les costums legals que d'aquestes lleis han nascut. Gràcies a elles, la institució família és conservadora, no absorbent. Tots los contractes en què es transmet i modifica la propietat, tendeixen, com havem dit, a convertir-la en premi del treball. L'emfiteusis romà catalanitzat, ja sigui perpètuu, ja temporal, i sos derivats com la rabassa morta, després d'haver immobilitzat la renda dels senyors, poblaren los nostres camps i llauraren les nostres muntanyes, fent productives fins les mateixes penyes. Avui i tot, a pesar d'haver-se desnaturalitzat per complet a aqueixos contractes genuïnament catalans, a pesar d'haver-los deixat petrificats e inaplicables en gran part a les nostres modernes necessitats, a pesar de mirar-se'ls amb prevenció, si no amb mala voluntat, pels encarregats d'aplicar les lleis, estan reproduint lo prodigi que gràcies a elles realitzaren los nostres avis. Mirin-se los encontorns de nostres ciutats catalanes i comparin-se amb los de Madrid i d'altres moltes castellanes. Los nostres estan poblats de cases que formen pobles importants, de jardins, de llocs de recreo. Busqui's la vara màgica productora del prodigi i es trobarà que el vilipendiat emfiteusis, que el contracte popular català, fins ferit de mort, fins menyspreat pels mateixos que a ell ho deuen tot, vol dar-nos mostres de sa potència i convèncer-nos de que mereix, no ja el nostre carinyo, sinó fins la nostra veneració. Allargui's la vista pel pla que a la nostra ciutat rodeja, i dels mils i mils de construccions que li donen l'aspecte d'una metròpoli sense límits, no se'n trobarà potser ni el deu per cent que no descansin sos fonaments sobre el contracte emfitèutic. En moltes de les nostres comarques no se sap encara a quant se ven lo *cos* o l'hectàrea de terreno edificable, i en canvi totes coneixen perfectament a quant s'acensa.

Natural és després de lo manifestat que desitgem conservar lo nostre dret foral. Respon tant al nostre modo d'ésser; està tan en harmonia amb lo nostre caràcter i amb les condicions de les nostres comarques, que la seva destrucció seria lo cop més fatal que podria clavar-se a Catalunya.

Mes, per desgràcia, lo nostre dret que tan bé s'ajusta al nostre modo d'ésser no està a l'altura dels adelantos d'avui. Per la fatalitat que ha pesat, i segueix en part pesant sobre Catalunya, les nostres institucions jurídiques van quedar estancades, detingudes, petrificades fa més de tres segles. Avui presentem lo raro i trist exemple d'un poble molt viu regit per un dret mort; d'una raça activa condemnada a la immobilitat legislativa. Al caure los últims restos de l'autonomia catalana, se'ns deixaren les nostres lleis especials, però se'ns prengueren tots los medis de reformar-les. L'Estat jamai ha dirigit una mirada al nostre dret ni introduït directament en ell la més insignificant modificació. Tendència constant ha sigut la de la unificació per absorció, i d'aquí lo desvio amb què s'ha mirat a totes les institucions forals,

menos a les de Castella. Gràcies a això, nos hem trobat col·locats entre els termes d'un fatal dilema: o hem de seguir amb institucions que responguin al nostre modo de ser però atrassades de tres segles, o hem d'acceptar institucions un xic (no molt) modernitzades però completament exòtiques per a nosaltres. En tan crítica situació, jamai ha titubejat Catalunya. Entre son dret propi petrificat i un estrany amb vida, ha optat sempre per lo primer. Avui mateix, al tractar-se novament d'unificació, aprofitarà tots los medis per a mostrar sa repugnància. I aquesta repugnància, aquesta repulsió, són perfectament lògiques: conservant lo nostre, podrem un dia o altre modernitzar-lo; acceptant lo dels altres, jamai podrem acomodar-lo al nostre modo d'ésser, sinó destruint-ho.

Mes, per fortuna, la gran massa de la nació espanyola, al mateix temps que va entrant en lo concert de les nacions més civilitzades, va deixant de costat odís i prevencions. Avui se reconeix ja oficialment que les legislacions forals tenen alguna cosa bona, digna de conservar-se i fins de servir d'exemple. ¿Serà aquest lo principi d'una sèrie de reconeixements més transcendents? ¿Indicarà que entrem en la via de les grans reparacions? Per nostra part, desitgem de veres que tal cosa succeeixi, puix no hi hauria cap llaç que unís més fortament a les diverses regions espanyoles que el de la fraternitat i la simpatia nascudes del reconeixement mútuo de drets, del mútuo respecte a les institucions i costums que són la base fundamental de cada una d'elles.

Per això lo Congrés Catalanista demana ans que tot la conservació del dret foral català i reclama contra tot propòsit d'unificació que el destrueixi o desnaturalitzi.

No s'entretindrà a explicar quines són les institucions que voldria que es conservessin, puix lo que interessa guardar és la base, lo principi, l'essència de nostre dret. Catalunya avui segueix opinant del mateix modo que ahir: en cas extrem s'estima més, com ja hem dit, lo seu dret petrificat que no pas un d'exòtic amb vida. Però, per lo mateix que això desitja, demana també que s'acabi aquesta inamovilitat, aquesta petrificació. Certes institucions han perdut ja sa raó de ser i han de desaparèixer, moltes han de modificar-se; algunes han de completar-se, i fins se'n deuen crear moltíssimes.

Per això és que desitja tant la conservació com la modernització de nostre dret civil. Lo seu ideal seria que es busqués la manera de fer possible la realització constant de l'evolució que el progrés de la societat exigeix, però per avui s'acontenta amb molt menos; s'acontenta amb demanar la codificació de les nostres disperses lleis forals.

Aquest medi fóra el que resoldria totes les dificultats. La Comissió de Codificació reunida a Madrid podria codificar lo dret castellà; altres comissions que es reunissin a Barcelona, a Saragossa, a Pamplona, a Bilbao, a Santiago i a Palma de Mallorca podrien codificar les legislacions forals. No és lo nostre propòsit ocupar-nos de lo que es refereix a altres territoris i, limitant-nos a lo que a Catalunya interessa, no tenim lo més petit reparo en afirmar que comptem amb reputats juriconsults, en sobrat número, per oferir a l'Estat la garantia de que el seu treball fóra

complet i consciençut, poguent afegir que la codificació portada a terme per tal medi seria adequada a l'esperit del dret foral català. La llei única, tit. 30, llibre primer, vol. 1 de les Constitucions de Catalunya estableix que les doctrines dels doctors formen en nostra comarca dret supletori. ¿Quina autoritat major pot desitjar-se per una codificació catalana que la d'haver sigut portada a terme per un congrés de tots los nostres doctors?

Amb la codificació del nostre dret se podria fer desaparèixer l'inútil i perjudicial, modificar-se lo modificable i crear-se tot allò que demana la nostra actual cultura i adelanto. Amb ella desapareixeria aqueix estat de confusió lamentable que es nota en l'assumpte més vital per una societat, acabant-se d'una vegada aqueixa discordància entre les altes autoritats judicials encarregades de fixar lo dret, i les institucions d'aquest mateix dret. Amb ella, finalment, donaríem un pas de gegant cap a la unificació, preparant-la per un moment històric que sens dubte es va acostant. A l'afirmar tal cosa, nos fundem en l'exemple d'altres nacions. Si Itàlia pogué arribar a la unificació del dret civil, fou perquè havia conseguit preparar-la per medi de codificacions parcials, per procediments semblants als que tenim l'honra de proposar.

Anem a fer algunes observacions finals. L'estancament, la petrificació de nostre dret civil, posa a Catalunya en una situació anòmala e insostenible. Vivim a la moderna i tenim d'atemperrar-nos a institucions atrassades. ¿Qui és capaç d'afirmar que el nostre caràcter, qualificat de rebelde en certes èpoques i sempre d'aspre i enèrgic amb excés, no sigui fill d'aqueix contrast entre la nostra vida actual i el nostre dret petrificat? ¿Qui és capaç de negar que la codificació de nostre dret i sa evolució en termes racionals, contribuiria molt a modificar lo nostre caràcter? ¿Qui no concedirà que una justa satisfacció a les nostres modestes e indispensables peticions, contribuiria a la unitat espanyola molt, moltíssim més que una artificial unificació dels nostres codis? Les tendències a la unificació absorbent han mostrat ja la seva impotència. Lo rei don Felip V volgué destruir lo fur civil aragonès i no trobà més sortida a les dificultats que nasqueren que tornar endarere de son acord. Lo dret foral català ha resistit al poder absolut dels monarques i a l'entusiasme liberal de les diverses èpoques constituents que ha vist lo nostre segle. ¿Ha d'ésser possible, en nostres dies, lo que no ho fou en temps de Felip V després de sa victòria? ¿Han de ser més forts los poders d'avui que les venerandes Corts de 1812?

Per això nos dirigim als alts poders de l'Estat demanant la conservació i modernització del nostre dret civil. Lo Congrés Catalanista no és un cos tècnic, sinó popular, en lo que tenen representació totes les forces vives del país. Podem, doncs, afirmar, sens temor d'ésser desmentits, que al prendre unànim los acords que en aquesta exposició se condensen, no parlaren sols los reunits en congrés. La veu d'aquest és la veu de Catalunya.

Per això, doncs, los que subscriuen en la representació amb què ho fan, esperen confiadament i

A les Corts respectuosament supliquen que, al sotmetre's a sa deliberació lo transcendental problema de la unificació de codis civils, atenent a les consideracions exposades, se serveixin refusar-la i acordar que es procedeixi a la codificació amb força legal de tots los drets forals vigents en comarques espanyoles.

Barcelona, 14 de novembre de 1880

(Segueixen les firmes.)

Lo Catalanista, 15 de novembre de 1880

RELATIU A L'ACADÈMIA DE LA LLENGUA CATALANA

Los senyors Almirall i Roure nos han demanat la publicació de la següent història, que el primer dels dits senyors explicà al terminar-se lo dinar catalanista, confirmant-la lo segon, i que un i altre van prometre fer pública acudint a la súplica que va dirigir-los lo senyor Vidal i Valenciano (don Eduard). La història és la següent:

A dos quarts de dotze de la nit del dia en què van reunir-se lo saló de l'Acadèmia de Bones Lletres los senyors acadèmics de la llengua catalana, junt amb la Mesa del Congrés Catalanista, lo primer dels que firmen va rebre un paperet del senyor Guimerà en lo que li deia «que, si no havia vist al senyor Soler després de la reunió de la tarda, ell li diria alguna cosa». Allavores lo qui firma va anar al cafè de Pelai, on va trobar al senyor Guimerà, amb qui va celebrar una llarga conferència. Resultat d'aquesta fou acordar que no es publicaria al dia següent cap notícia sobre la reunió de l'Acadèmia, i que es reunirien l'endemà al vespre, junt amb lo senyor Roure, com a mantenidor dels Jocs Florals, lo senyor Soler, mestre en Gai Saber, i alguns amics del mateix senyor Guimerà. Durant la conversa va manifestar aquest que lo seu ànim ni el dels seus amics era rebaixar al Congrés i sí sols buscar una mica de satisfacció d'amor propi.

La reunió va tenir lloc al dia següent, assistint-hi los dos que firmen i los senyors Guimerà, Aldavert i Vilaseca.

La reunió fou perfectament amigable. Lo senyor Guimerà i companys van manifestar terminantment que no volien de cap manera ferir al Congrés; que lo que farien se reduiria a dirigir als Jocs Florals una comunicació de galanteria, mediant la que satisfarien son amor propi, afegint lo senyor Guimerà que ell no devia

ocultar que tenia ganes de formar part de l'Acadèmia, lo que no podia negar que l'afalagava.

Posada la qüestió en aquest terreny, els que firmen van convenir amb los senyors Guimerà i companys, després que aquests s'hagueren compromès solemnement a que sos amics adjunts no farien cap oposició a la cosa en la pròxima reunió del consistori.

Com a penyora del conveni, los que subscriuen van redactar la gasetilla que va publicar-se en lo *Diari Català*⁴⁶ d'acord amb los senyors Guimerà i companys, i aquests van comprometre's formalment a redactar també de comú acord l'ofici que el senyor Guimerà i altres mestres dirigien als Jocs Florals.

Des d'allavors la reunió va ser tan amigable que els que subscriuen van indicar al senyor Guimerà que lo cos d'adjunts podria dar gran força a la naixent Acadèmia, adoptant l'acord de posar com a condició de premi en los Jocs Florals, la conformitat de les composicions premiades amb les regles que dicti la mateixa, i los senyors Guimerà i companys van acceptar la idea amb entusiasme.

Ara ve lo final de la història. Los que subscriuen ni han vist l'ofici que lo senyor Guimerà va dirigir al cos d'adjunts, ni n'han sabut res absolutament. La manera com han complert lo tracte en la reunió del cos d'adjunts, ho diuen eloqüentment los acords presos per aquests.

No se'ns culpi d'haver-nos fiat de paraules massa a la lleugera. De vegades, i així va succeir-nos a nosaltres en lo cas present, un no té inconvenient en deixar-se enganyar, encara que ho prevegi. Al final es té la satisfacció de poder firmar cartes com la present, deixant als al·ludits sense poder replicar ni una paraula, i lo públic decideix qui és lo que es troba en millor terreny.

Recomanem l'antecedent història al cos d'adjunts als que s'interessen per la formació de l'Acadèmia de la Llengua Catalana, i a tot lo públic en general.

Barcelona, 16 de novembre de 1880

V. Almirall i Conrad Roure

Lo Catalanista, 16 de novembre de 1880

El Diluvio, 11 de novembre de 1880

46. A ED: *Lo Catalanista*.

AL SR. RIERA I BERTRAN

Sr. Director de *Lo Catalanista*

Estimat amic:

Me veig en la necessitat d'intervenir en la polèmica que ha entaulat lo Sr. D. J. Riera i Bertran i ho faig amb les presents ratlles, qual inserció et suplico.

No entraré en lo fondo de la polèmica perquè no em toca, i m'ocuparé sols de les al·lusions que tan fora d'ocasió m'ha dirigit lo Sr. Riera i Bertran. Sobre ma conducta en lo jurat del Centre Catalanista Provençalenc, diré: que vaig acceptar lo càrrec sols per deferència a l'associació; que vaig tenir les composicions presentades una sola nit, temps suficient per a passar-hi els ulls i convèncer-me que entre les poesies no n'hi havia cap d'aquelles que fan època, i com jo no tenia cap interès en que sortís premiat en Pere ni en Pau, vaig fiar-ho tot a mos companys de jurat, sens poder concórrer a l'única reunió que celebrà aquest per adjudicar los premis, limitant-me a assistir a la festa per mostrar mon agraiement a una associació tan simpàtica com lo Centre. I prou d'aquest assumpto que no té cap interès pel públic.

Respecte a ma conducta en la sessió en què va tractar-se de la candidatura per a la presidència del Congrés Catalanista, després de dar les gràcies al Sr. Riera per haver-me proporcionat ocasió de dir alguna cosa que no agradarà prou a alguns amics seus, dec manifestar: que en la reunió a què al·ludeix no es tractava de formar candidatura per votació dels presents, sinó de veure si *logràvem posar-nos d'acord per fer-ne una d'única i, en cas negatiu, per convenir que la lluita fos digna i no apassionada, com convenia entre catalanistes*; que havent assistit a la reunió com a director que era del *Diari Català*, i veient que alguns (entre ells lo Sr. Riera) volien fer candidatura per votació dels reunits, vaig manifestar clara i terminantment, abans de que la votació es fes, que no acceptaria el resultat si no m'agradava; que vaig fer aquesta manifestació perquè no podia subjectar-me a lo que resultés d'una votació en què tenien igual vot los que representaven a CINC inscrits que nosaltres, que en representàvem més de CINC-CENTS; que, a pesar de la meva manifestació, lo Sr. Riera i altres van voler procedir a una votació que de res havia de servir, ja que alguns no la reconeixiem; que, havent resultat empat dues vegades, va acordar-se que cada qual formés la candidatura que més li agradés, *comprometent-nos tots a acatar lo resultat de la votació i a apoiar a la mesa que resultés elegida*.

Lo Sr. Riera i Bertran pot saber per ell mateix i de boca de sos amics com han complert aquestos lo tracte, i convèncer-se de que l'han complert de la mateixa manera que el compromís contret solemnement per alguns d'ells, relatiu a la comunicació d'alguns mestres en Gai Saber al cos d'adjunts.

I si el Sr. Riera vol saber per quin motiu vaig jo acceptar la candidatura per la presidència del Congrés que m'havien ofert molts catalanistes, no té de fer més que analitzar sa conducta i la de sos companys. Amb la mesa que va triomfar, lo Congrés ha arribat a felix terme; ¿hauria succeït lo mateix si hagués triomfat la de sos amics? ¿Vol dir que no els hauríem vist posats a les ordres d'adversaris declarats del catalanisme, aixís com avui veiem que estan a son costat procurant impedir-los tots sos bons propòsits, i fins obligant a alguns d'ells a rompre compromisos contrets? Prou per avui, i amb aquest motiu mana i disposa de ton amic afectíssim.

V. Almirall

Lo Catalanista, 16 de novembre de 1880

ALGUNS PROJECTES D'EXCURSIONS I ALGUNES REGLES PER A FER-LES

RESUM⁴⁷

Va començar lo conferenciant per indicar que l'havia induït a donar la present conferència l'oportunitat d'estar pròxim l'estiu, època de viatges. Va afegir que anava a tractar la matèria no com a *tourista* ni baix lo punt de vista rigorosament científic, sinó com excursionista; és a dir, baix un punt de vista que participa dels dos.

Va indicar que la primera condició que deu reunir una excursió o viatge és la de ser circular. És l'única manera d'aprofitar lo temps.

Entrant a examinar diferents viatges circulars, prenent per punt de partida i de tornada la nostra ciutat, va classificar-los en viatges per dins de Catalunya, per Espanya i per fora d'Espanya. Examinant los medis de locomoció de què disposem, va indicar que dintre de Catalunya són molt escassos. Per carril, sols són possibles dos viatges circulars: lo de Barcelona a l'empalme, anant per una via i tornant per l'altra, i lo de Barcelona a Lleida, anant per la via de Saragossa i tornant per la de

47. Tot i la dificultat de reproduir textos que no són deguts a l'autor sinó simplement una transcripció o, en el pitjor dels casos, un simple resum, optem per fer-ho, atenent el valor que tenien els mitjans de comunicació de finals del XIX, amb periodistes que sovint eren escriptors o llicenciats en Dret, o redactors que coneixien la taquigrafia i elaboraven resums extensos i prenen nota fidel del més rellevant. És el cas d'aquesta nota, que aportem per l'interès per una matèria per la qual Almirall va tenir una gran predilecció.

Tarragona. Per combinació de carril, cotxes i barco, va citar-ne vàrios, entre ells lo que té per objecte baixar un tros de l'Ebre, que com a gran riu és una de les belles naturals més grandioses de Catalunya.

Sortint de Catalunya, va examinar lo mateix relativament a Espanya i fora d'Espanya, i després d'explicar algunes regles pràctiques per viatjar, va terminar la conferència.

*Butlletí Mensual de l'Associació d'Excursions
Catalana, 25-27 (novembre-desembre 1880)*

RESURREXIT

Ja tornem a estar en lo nostre lloc; havem callat per espai de quaranta-cinc dies i al reaparèixer trobem les coses d'Espanya en lo mateix estat que les deixàrem. Diem mal: les trobem encara pitjor. Trobem lo nostre país inundat de frares; los fenians i ociosos que França ha retxassat de son país han vingut a acollir-se al nostre.

Bé és veritat que Barcelona va donar una xiulada estrepitosa als qui, en contravençió a les lleis, trepitjaren los nostres carrers; bé és veritat que en altres poblacions se'ls ha fet una rebuda molt semblant; però també ho és que amb la protecció oficial han trobat allotjaments; també ho és que el govern utilitzarà aquestos elements *il·legals* per contenir la *demagògia*; també ho és que el govern se creu ja més assegurat. Però, a la democràcia, ¿què l'importen, per lograr son triomf, mil frares més o menos? ¿Lograrà el govern, amb aquesta protecció a l'ultramuntanisme, estrènyer les files dels demòcrates i disminuir les distàncies que els separen? Si aixís fos, gràcies deuríem donar a la República francesa per contribuir amb l'expulsió de les congregacions a un resultat que molts desitgem i, no obstant los nostres desitjos, no veiem pròxim a verificar-se.

Durant aquest temps, los fusionistes donaren dos banquets; en un d'ells —lo de Còrdova— es cantaren les excel·lències de la Constitució del 76; en l'altre —lo del Tívoli— es brindà per l'*esperit* de la Constitució del 69. Los fusionistes, mescla informe d'elements antitètics, busquen lo centro de gravetat i no el troben. Volen governar, pretenen fer feliç a Espanya i no saben trobar lo camí que els ha de portar a la realització d'aquest gran projecte. De quan en quan amenacen; i a l'advertir que les seves amenaces no logren sinó una rialla burlona del *mòstruo*⁴⁸ de l'edat present, giren full, presenten exposicions, apareixen fills

48. A. Cánovas.

submisos i creuen amb aquesta actitud obtenir lo que d'altra manera no els hi és possible.

A l'agitació creada per Balaguer hi contesta el *pollo*⁴⁹ ministerial des de Sevilla. Al parlar dels mèrits de cada partit legal, lo Sr. Romero Robledo demostrà que *on hi ha treball i honradés, vesteixi frac o blusa, allí hi ha lo partit conservador*. Després d'un descobriment tan colossal, després d'afirmar que els altres partits ni compten amb honradés ni amb amor al treball, se donà per satisfet l'hèroe d'Antequera i els aplausos dels comensals l'hi indicaren que estava en lo just. Los empleats que cometen *irregularitats* seran, tal vegada, fusionistes vergonyats; perquè ¿com se comprendria que els empleats que fugen emportant-se'n fondos públics fossin del partit conservador?

Lo joc queda entre aquestos dos partits; la qüestió de Gibraltar renaix amb alguna freqüència; les aspiracions de Cánovas a ser considerat com un gran polític i consumat diplomàtic l'inclinen a aliar-se amb les potències del nord en contra d'una nació veïna; los conservadors desgovernen; los fusionistes esperen; lo país disminueix de riquesa i de població, gràcies als senyors conservadors.

Continuarem, doncs, la tasca que ens imposàrem; predicarem les nostres doctrines i les sostindrem amb energia, segurs de que en dia no llunyà les veurem triomfants i amb son triomf contribuïrem a la prosperitat del nostre país.

Sense signatura

Diari Català, 30 de novembre de 1880

CLAVÉ-SOLER-BALAGUER (I-VI)

I

Avui que tan poderós se manifesta lo catalanisme, creiem que no estarà fora del cas examinar la importància relativa i absoluta de les grans figures que, per dir-ho aixís, vénen a condensar lo renaixement artístic de la nostra terra.

Fa alguns anys, no molts, tots los que sobresortien en algun ram de les arts belles —comprenent en aquestes la literatura— no tenien cap més camí obert que el de la imitació d'obres exòtiques, realitzada també per medis exòtics. Per això era

49. «El Pollo de Antequera», motiu de Romero Robledo.

que els nostres genis més poderosos quedaven reduïts al modest paper d'imitadors, i per regla general apareixien com inferiors als originals que copiaven, gràcies en gran part a que el medi d'expressió, com a medi exòtic, exigia de part d'ells un estudi especialíssim, que els distreia del fondo de la composició, al mateix temps que treia a aquesta la principal bellesa d'una obra artística, o sigui la que constitueix l'espontaneïtat, la perfecta relació entre la forma i el fondo.

Per tal motiu i sens remuntar-nos més enllà del segle actual, havent nascut en la nostra terra molts individus amb condicions artístiques de primer ordre, no teníem quasi cap artista de debò. En música, per exemple, havíem tingut un Carnicer, un Cuyàs, un Andreví, un Vilanova, etc., etc., i a pesar de que tots ells havien compost molt, son nom no havia arribat a fer-se popular, i amb dificultat havia cap d'ells lograt fer-lo sortir de Catalunya. Tots ells eren talents musicals de primera força; però les circumstàncies van portar-los a no ser més que imitadors d'en Rossini, d'en Bellini o d'en Mercadante, i cap d'ells va aconseguir més importància que la d'un copista de primer ordre.

I lo mateix que dels músics podríem dir dels que es dedicaren a altres rams de les arts. Los Tió, los Piferrer, los Aribau en literatura, apareixien com a satèl·lits dels Larra, dels Espronceda, dels Hartzenbusch, i ses obres, aplaudides durant un moment, quedaven luego eclipsades pel brill de les que tenien llum pròpia, i els servien d'original.

No volem estendre'ns en més consideracions sobre aquest particular, perquè el fet, avui per avui, està a la vista de tothom. En tots aquells rams en què hem deixat de ser satèl·lits, en tot allò a què ha arribat lo nostre renaixement artístic, tenim grans figures; tenim noms verdaderament populars. En aquells altres rams als quals lo renaixement no ha arribat encara, sols per excepció tenim un d'aquestos noms. En Fortuny, per exemple, va lograr fer-se un nom europeu gràcies a les condicions prodigioses de la seva mà d'artista, però no ha deixat cap rastre en Catalunya. Si el mateix Fortuny hagués entrat en lo renaixement català, no sols fóra un artista de renom europeu, sinó que hauria format escola i marcat època en lo nostre país. Molts escultors, que no arriben a Fortunys, no conseguiran ni tan sols lo renom d'aquest. Quedaran ses obres en algun palau o casa particular, però sa glòria passarà prompte: probablement no els sobreviurà.

Per tals motius —i encara que l'observació que anem a fer sigui aquí una espècie de parèntesis— creiem que l'acord del Congrés Catalanista d'alçar una estàtua al diputat Claris, ha de ser de gran transcendència. Si l'execució de l'acord porta als escultors a ficar-se dintre del renaixement artístic de la nostra terra, la nostra escultura, amb los elements que té, se posarà d'un salt al nivell o per damunt de les demés manifestacions artístiques catalanes.

De tot lo dit se'n desprèn que les belles arts —com tots los demés rams de cultura— necessiten buscar-se un modo de fer adequat a les circumstàncies especials del país en què viu l'artista: han d'obeir a una escola. Busqui's la causa de la gran brillantor de l'antiga Grècia i de la Itàlia del Renaixement, i es trobarà princi-

palment en la noble emulació entre les diverses localitats i escoles distintes. Les que tenien escola brillaven amb llum pròpia i produïen obres que encara són models. Les que no tenien escola no van passar mai de produir bons imitadors i copistes, sens cap influència en la marxa general i civilitzadora de l'art.

Per això creiem importantíssim lo renaixement artístic català, i per això anem a estudiar-lo en les grans figures que ens ha produït en alguns rams de les arts, durant los pocs anys que compta de fetxa.

Clavé, Soler, Balaguer: veus aquí tres noms que tots coneixem, que han tingut influència en lo nostre renaixement artístic i que convé ja estudiar en absolut i comparativament, a l'objecte de deduir d'aqueix estudi conseqüències que podran ser-nos molt profitoses.

Abans d'entrar en aquest lleuger estudi, permeti-se'ns una manifestació. Quan diran que els tres són los iniciadors dels rams artístics a què van dedicar-se, no se'ns amagarà que en tots ells teníem alguns precedents. Algú havia fet música catalana abans que en Clavé; algú havia ensajat escriure peces teatrals més aviat que en Soler; molts, moltíssims, havien escrit poesies líriques quan va començar Balaguer. Al dir d'ells, doncs, que són los iniciadors, no voldrem dir que hagin sigut los primers en absolut; voldrem dir sols que foren los que van trobar lo medi de popularitzar les manifestacions a què es dedicaven; que foren los primers que van conseguir influència decisiva en lo nostre renaixement artístic.

Pensàvem entrar avui en matèria, però l'espai de què podíem disposar se'ns n'ha anat en pròleg. No tenim, doncs, més recurs que deixar-ho per un article pròxim.

V. A.

Diari Català, 2 de desembre de 1880

Cultura i societat, 1985

II

Difícil és l'assumpte de què ens ocupem, principalment a causa de que dues de les persones quals noms formen lo títol d'aquest treball viuen encara, i la dificultat augmenta per nosaltres, que ens honrem amb sa amiatat, com durant sa vida nos honrarem amb la d'en Clavé. Difícil és sempre escriure sobre història contemporànea; però no per tal dificultat deixa d'escriure's. Fem, doncs, lo que fan altres i encara que l'amiatat nos cegués alguna volta, fàcil fóra trobar dispensa en la noblesa del sentiment, causa de l'equivocació.

Los tres noms condensen, per dir-ho aixís, l'actual renaixement artístic català. Músic i poeta líric l'un, poeta dramàtic i líric l'altre, i líric principalment lo darrer, han lograt tots tres que ses figures se destaquin de les altres i que sos noms se fessin populars. Los altres rams del renaixement artístic no han donat per ara cap fi-

gura que sobresurti de les demés; ni la pintura, ni l'escultura, ni la prosa de cap mena poden condensar-se en un sol autor.

En Clavé, en Soler i en Balaguer tenen una circumstància comuna, la de ser fills del poble. Tots tres han degut començar per fer-se nom i posició. En Clavé era un obrer, en Soler un aprenent rellotger i en Balaguer un pobre estudiant. En lo nostre país, com en tota l'Europa llatina, poblada per la raça igualitària per excel·lència, no sembla sinó que la humilitat d'origen sigui condició precisa per arribar a adquirir les simpaties populars. Los més grans genis han degut començar per elevar-se a si mateixos, i la tasca els ha sigut relativament fàcil. ¿Serà perquè, no podent arribar a l'ideal de la igualtat absoluta, les classes populars satisfan un orgull legítim col·locant a sos representants il·lustres per damunt de les privilegiades o afavorides per la imperfecció de l'organització social? Si és aquesta la causa o si és una altra no volem discutir-ho avui; basta al nostre propòsit consignar los fets.

En Clavé, en Soler i en Balaguer són contemporàneos; van aparèixer i figurar amb molt pocs anys de diferència, amb la particularitat de que van moure's completament independents l'un de l'altre. Cada un d'ells va emprendre son camí, sense cuidar-se de lo que els altres feien; al principi potser no es coneixien més que de nom. Aquesta circumstància diu ben eloqüentment que l'hora del renaixement artístic català era arribada. Les tres figures de què ens ocupem van prendre-hi part refiant-se cada un de ses pròpies forces, i tots van aconseguir lo que es proposaven; tots van fer-se populars amb molta més facilitat de lo que sens dubte esperaven.

La història dels tres és prou coneguda a Catalunya. En Clavé, quedant impossibilitat pel treball en la seva joventut, per guanyar-se la vida degué refiar-se de la música. La guitarra és l'*eina de l'ofici* dels cegos i dels mig cegos, i a la guitarra va acudir en Clavé al trobar-se amb la vista espatllada. Va començar per organitzar una colla de tres o quatre amics per a dar serenates; va ser músic de cafè; va compondre per necessitat les peces que ell i sos companys cantaven, i sens adonar-se'n, va trobar-se cap de coro. Allavors va veure clara sa missió, i treballant amb constància, vencent obstacles, buscant elements, combatint preocupacions; incansable, enèrgic, amb voluntat de ferro, va arribar al seu ideal, reunint en festival a milers de sos companys de treball, i va arribar-hi pels seus propis esforços, sense deure favor a cap corporació oficial, ni tan sols a les que amb més prosopopeia s'envaneixen de ser protectores del progrés i de la millora dels interessos morals i materials del país.

En Soler va tenir los mateixos treballs que en Clavé i va obtenir també los mateixos resultats. Darrere del taulell, mentres manejava la llima o el buril, la seva imaginació divagava per altres espais que els de la rellotgeria. Si el renaixement catalanista no hagués estat preparat, no hauria passat de ser un regular fadrí rellotger, distret i poc minucios en lo treball. Per fortuna seva, la guerra d'Àfrica va produir cert entusiasme en la nostra terra, que per un moment va creure's que havia arribat l'hora de tornar a les glòries (?) dels *tercios* i dels almogàvers, i escrivint unes peces mig entusiastes, mig satíriques, va lograr fer-se conèixer del reduït còrcol que

freqüentava un teatret arreglat en l'alcova d'una casa particular. Aquest primer èxit va proporcionar a l'autor relacions d'amistat íntima amb un grup d'estudiants, plens com ell d'imaginació i de vida, i des d'aquell moment va sentir-se ja fort. Després d'algunes peces escrites sols per homes, que van fer-se populars sens imprimir-se, va poder ja escriure pel públic, i al cap d'un any havia nascut lo teatro català. Com en Clavé havia degut crear-ho tot: des de les produccions als actors, des del local fins a l'escola.

La història d'en Balaguer és molt menos interessanta. Dedicat a la literatura, vegetava escrivint en castellà per periòdics i revistes, quan va començar a manifestar-se lo renaixement catalanista. Allavors no degué fer més que canviar d'idioma per obtenir en català un èxit que mai hauria conseguit en la llengua que abans empleava. Establerts los Jocs Florals, sens cap esforç va dominar-los, conquistant-se molt aviat lo títol de Mestre en Gai Saber.

En lo pròxim article començarem ja a estudiar les obres dels tres autors, quals noms formen lo títol del present treball.

V. A.

Diari Català, 9 de desembre de 1880

Cultura i societat, 1985

III

Hi ha una circumstància molt digna de notar-se i que és comuna als tres autors de què ens ocupem. Tots tres van dar-se a conèixer i van anar guanyant popularitat cantant lo progrés i l'avenç de la nostra terra.

En Clavé i en Soler van créixer no sols sens comptar amb lo concurs ni l'apoiu dels que miren endarrere o que per lo menos no volen mirar endavant, sinó fins a pesar seu. L'un ja havia compost los més preciosos de sos cants i tenia ja perfectament organitzats los seus cossos de coristes, quan van començar a escoltar-se'l, com per misericòrdia, los que es creuen monopolitzadors del gust artístic; l'altre havia parat de fer gatades i entrava ja de ple en lo verdader drama, quan alguns dels que avui més se glorien d'haver-lo format van començar a assistir com d'amagat a les funcions del Teatro Català. Ni en Clavé ni en Soler deuen res a cap més element que al popular. Los altres elements, representats en literatura i demés arts belles pels Jocs Florals i pels certàmens oficiosos, lluny de dar-los la mà, van fer-los guerra a mort, sens dignar-se concedir-los ni el més petit mèrit. Gran ha sigut, doncs, lo triomf de l'un i de l'altre, quan han obligat a l'element no popular a seguir-los fins en lo seu modo de fer, que és l'únic acomodat a les circumstàncies d'avui.

I ni en Clavé ni en Soler han mostrat mai aqueixes mires estretes que, especialment en sos principis, aislaven als Jocs Florals de la gran majoria dels catalans.

En Clavé cantava l'hermosura de casa, però no denigrava mai la casa dels altres. Ordinàriament s'inspirava en les belleses de les nostres comarques, en la poesia de sa naturalesa, en los sentiments característics de la gent de la terra, en les costums típiques i civilitzades de Catalunya, però mai li havia acudit renegar de Castella ni de les coses castellanes. En Clavé tenia per lema lo progrés per medi de la llibertat i de la germanor dels pobles, i era per consegüent expansiu. Per això és que tan inspirat estava quan cantava *Les nines del Ter*, les *Flors de maig*, lo *De bon matí* o *Los Xiquets de Valls*, com quan celebrava *Les gales del Cinca*; los mateixos accents de patriotisme li arrancaven *Los néts dels almogàvers* que lo *¡Glòria a Espanya!*, composicions les dues enèrgiques i grandioses, que diuen al mateix temps amb eloqüència que el verdader geni, fins lo que generalment és dolç, tendre e idíl·lic, sap arrancar al cor crits d'entusiasme quan les circumstàncies lo porten a sentir-lo. Aixís mateix lo dolç, l'idíl·lic, lo sentimental Bellini sabia trobar crits de guerra com los de la *Norma*, i accents del patriotisme més enèrgic, com los dels puritans del temps de Cromwell.

Lo mateix que d'en Clavé pot dir-se d'en Soler. Des de la seva primera gatada fins a son darrer drama jamai ha arrencat a sa lira ni un sol accent d'odi ni de rancor. I això és natural; lo mateix en Soler que en Clavé se dirigien a l'element popular, que és sempre expansiu i que sempre es mostra generós fins amb sos adversaris.

¡Cosa notable! En Soler i en Clavé van començar la seva tasca fa una vintena d'anys, i quan per primera vegada s'han reunit los catalanistes en congrés han definit lo catalanisme de la mateixa, exactament de la mateixa manera que ells van entendre'l d'ençà del primer dia. Les mires estretes i petites dels primitius Jocs Florals són ja avui tan ridícules com lo llenguatge rebuscat i quasi misteriós amb què les expressaven, entenen-lo sols los iniciats, que no van passar mai de poques dotzenes. Si els Jocs Florals viuen encara i han conquistat certes simpaties, és perquè han entrat en lo camí que van traçar-los lo músic i el poeta als que tant van combatre; perquè han agafat punts de mira més amples i han acomodat son llenguatge al per ells tan despreciat català d'avui.

No pot en Balaguer alabar-se d'haver tingut una mirada tan encertada com los altres dos de què havem parlat. Amb menos iniciativa artística, va començar sa campanya catalana en los Jocs Florals, i va deixar-se emportar per sa corrent de mires pobres. Va començar per

«¡Ai Castella castellana,
si la terra catalana
no t'hagués conegut mai!»

i tot tractant infructuosament de trobar una explicació a una frase que ni n'admet ni en necessita, ha vingut a parar al discurs de València, que cau pel cantó diametralment oposat al d'aquella estrofa. L'únic que ha salvat la popularitat d'en Balaguer poeta ha sigut lo no haver volgut, fora de lo dit, mirar molt enrere. De

modo que si havem començat per escriure tres noms en lo títol del present treball, quasi hauríem ja d'esborrar-ne un i deixar-los reduïts a dos. En efecte, los dos són creadors de gèneros i fundadors d'escola, i lo tercer no ho és; los primers degueren començar per procurar-se elements i públic, i l'altre va aprofitar los que ja havien sigut preparats per altres; los uns, com tots los innovadors, degueren enfilarse desafiant l'oposició despietada que els feien los enemics sistemàtics de tota reforma i de tot progrés, i l'altre mai va fer res més que deixar-se portar per la corrent, anant allí on la corrent lo duia. En una paraula: en Clavé és lo creador de la música popular catalana i el fundador de les societats corals; en Soler és lo pare del teatro català contemporani i l'organitzador de la nostra escena; en Balaguer no és més que un dels nostres primers poetes lírics i un de tants dels nostres escriptors.

En lo pròxim article parlarem del mèrit de les obres de cada un dels tres.

V. A.

Diari Català, 10 de desembre de 1880

Cultura i societat, 1985

IV

Anem ja a examinar les obres d'aqueixes grans figures del nostre renaixement artístic, no sols en absolut sinó també relativament, fent-ho a grans rasgos, com pot suposar-se, ja que ni la naturalesa ni les dimensions d'un diari permeten fer-ho tan extensament com fóra precís per l'abundància de la matèria.

Abans de tot havem de manifestar que com a mèrit relatiu guarden los tres autors l'ordre amb què havem escrit sos noms en lo títol. Va al davant en Clavé, a certa distància lo segueix en Soler, i bastant més endarrere s'hi troba en Balaguer.

Que en Clavé va al davant de tots, creiem que ningú voldrà dubtar-ho. No sols degué crear-ho tot, com vam dir l'altre dia, sinó que ses composicions són tan simpàtiques, tan ben sentides i amb tanta elegància combinades, que a pesar de la monotonia dels recursos que empleava, puix no en tenia més que els pocs que presten les veus de coristes populars, cada vegada que els sentim nos impressionen. Agafi's qualsevol de les peces corals d'en Clavé, i s'hi troba sempre lo mateix color local, la mateixa frescura, igual originalitat i abundància d'idees. Totes tenen una condició que és característica dels grans mestres. Cada una d'elles forma un tot complet, i des de la primera fins a la darrera nota no s'hi observa mai divagació; no ha d'acudir lo compositor a trossos de recurs ni a compassos de música indefinida. Les *Flors de maig*, lo *De bon matí*, *Los pescadors* i altres seran sempre modelos d'il·lació melòdica.

Al nostre entendre, en Clavé, com a músic popular, està a tanta altura que ses obres alcançaran la immortalitat, en quant pot conseguir-la una obra humana. Pro-

va d'això és que avui les apreciem més que quan van estrenar-se, succeint amb elles lo mateix que amb totes les obres dels grans mestres. La *Simfonia pastoral*, lo final de *Norma*, la «Calúmnia» del *Barbière* són també més ben judicades avui que quan van dar-les al públic en Beethoven, en Bellini o en Rossini.

Però en Clavé, com tots los grans mestres, no sols té la part melòdica (que és la capital de la música), sinó també la d'una encertada combinació harmònica i d'efectes de veus. No es cerquin en ses peces corals rebuscades contextures, ni resolucions de grans problemes de música matemàtica o gimnàstica; busqui's sols en elles la naturalitat i l'espontaneïtat. Per en Clavé, l'harmonia era sols l'acompanyament, lo complement, lo vestit del cant, i a tal punt de mira dirigia sos esforços. D'aquí naixen aquells efectes de clar i obscur, aquelles gradacions d'intensitat, aquelles harmonies més o menos complicades segons lo cant a què les unia, però sempre adequades a sa naturalesa. En Clavé, com tots los homes de geni, tenia el do de saber conèixer que moltes vegades la senzillesa és font de bellesa i fins de sublimitat. De segur que si en Clavé hagués compost la *Casta diva*, tampoc hi hauria posat més acompanyament que un senzill *arpeggio*, i que hauria escrit també a l'*unísono* lo final primer del *Barbière*, o aquells compassos de *L'Africana*.

En Clavé, doncs, com a músic popular no té *però*. Si ens dediquéssim a rebuscar-li defectes, potser n'hi trobaríem alguns, però quedarien ofegats per ses belleses. Atengui's que havíem dit com a músic popular, puix és l'únic ram a què va consagrar ses forces lo nostre artista, i nosaltres no negarem pas que sigui sols un especialista. Si en Clavé hagués sigut general, si hagués tocat molts gèneros, fóra no lo nostre primer músic, sinó un dels primers en la història general de l'art.

Si volguéssim entrar en conjectures i en analitzar probabilitats, no tindríem cap mena de reparo en afirmar que en Clavé tenia condicions i geni per a ser no un especialista, sinó un músic de caràcter general. En Clavé va tenir que dedicar sa activitat a l'organització d'elements artístics i prou va fer conseguint-ho. Si hagués nascut en un país ja músic, si no hagués hagut de cuidar-se de res més que de compondre, altres coses hauria deixat. Nascut en Itàlia, en Alemanya o en França, de segur que hauria dat la volta al món artístic, com tots los mestres de primera fila; nascut a Catalunya, va deixar-nos una escola de cant popular i elements exuberants per a aclimatar-lo i sostenir-lo entre nosaltres.

Una altra condició té en Clavé pròpia dels grans genis. No sols era músic sinó poeta, i poeta de debò. A molts sorprendrà aquesta afirmació tal vegada, però als tals sols los recomanarem que llegeixin les obres d'en Clavé, i les judiquin desapassionadament. Va escriure, és veritat, moltes vulgaritats; son llenguatge de vegades és poc correcte, però a un poeta no se'l judica pels defectes, sinó per les belleses. Com a mostra d'aquestes, sols volem citar son *Enyorament*. L'home que sap descriure un sentiment amb tanta exactitud com ho fa en Clavé en sa primera estrofa; l'autor que diu:

«Sento en mi gran frisança,
viu s'insinua, fer malestar.
Tot lo del món me cansa,
lo cor se'm nua,
i ¡ai! ¡vull plorar!»

pot ben assegurar-se que és poeta. Nosaltres coneixem quasi tota la poesia catalana contemporànea, i hem de confessar que ni en los primers poetes lírics hi trobem una estrofa sentimental superior a la transcrita.

Amb lo dit creiem haver demostrat que en Clavé és la primera figura del nostre renaixement artístic, podent afegir que el tenim no sols per tal, sinó també pel primer músic espanyol contemporani, devent recordar son nom amb orgull, com lo d'una glòria catalana.

Nos hem entretingut més de lo que pensàvem, per lo que hauríem de deixar per un darrer article l'ocupar-nos d'en Soler i d'en Balaguer, demostrant que en lo nostre renaixement ocupen l'ordre que havem indicat al principi.

V. A.

Diari Català, 11 de desembre de 1880

Cultura i societat, 1985

V

Si en Clavé és la primera figura del nostre renaixement artístic, indubtablement en Frederic Soler, conegut durant molt temps en lo món literari pel pseudònim de Serafí Pitarra, és la segona.

Deixem ja indicat en algun dels anteriors articles que aquest, lo mateix que aquell, degué començar per crear-ho i organitzar-ho tot en tan males condicions que, lluny de poder comptar amb elements, hagueren de vèncer l'oposició dura i constant que van trobar des del primer dia.

Abans de tot farem notar que en Soler és més general com escriptor que en Clavé com músic. Lo fort d'en Soler és lo teatro, aixís lo còmic com lo dramàtic, però això no impedeix que sigui també un bon poeta líric. Oficialment té el mateix títol de Mestre en Gai Saber que en Balaguer, i ses poesies sèries, de caràcter purament líric o històriques, poden posar-se al costat de qualsevols altres. La *Cançó dels ocells*, *Los companys de Sertori*, *Lo Baster de l'Esquirol*, etc., etc., sols tenen superior en aquelles poques que han format època i que tothom sap de memòria.

Però si bé en Soler té més generalitat, no arriba en cap dels gèneros que ha cultivat a l'altura de la música popular d'en Clavé. Los bons coros d'aquest són obres més artístiques, més plenes de bellesa que les millors de l'altre. Per això el posem en segona ratlla.

En Soler i en Clavé tenen, además de les dites, una altra condició comuna: l'originalitat. Aquest va crear uns coros completament catalans; aquell un teatro que no s'assembla a cap altre.

Però si tenen aquesta condició comuna, en moltes altres coses són completament distints l'un d'altre. Lo fort d'en Clavé és l'expressió encertada dels sentiments per medi de les notes, senzilles o combinades; lo flux d'en Soler és casualment la mateixa expressió dels sentiments. Si els personatges dels drames d'aquest estiguessin sempre en situació, aixís quan l'escena és tranquil·la com quan se desenrotllen grans lluites apassionades, los tals drames foren quasi immillorables.

En Clavé, artista de gran sentiment, acostuma produir tots los seus efectes per medi de la simplicitat. Molts de sos cants que arriben al cor, no tenen més complicació que un acompanyament a terceres o quintes. En Soler, poeta de gran imaginació, produeix la impressió que desitja per medi de la complicació i de la sorpresa. En los seus arguments, los episodis incidentals tenen tanta o més importància que l'acció principal; en los seus drames no hi ha ni un detall que no contribueixi a l'efecte.

En Soler, imaginació de primera força, l'espargeix a mans plenes en totes ses obres, i d'aquí ve la gran vida, l'extraordinari moviment que tenen. Los seus personatges no sols parlen, sinó que obren en escena, i més de quatre vegades, amb la sola presentació del primer quadro del drama, ha lograt ja arrancar un aplauso i salvar la producció. Sempre que un assisteix a un drama d'en Soler té el dret d'esperar sorpreses. Mai s'acaba un acte sense que els diversos fils que formen la trama donguin lloc a un efecte final que obligui als espectadors a alçar-se de l'assiento.

Aqueixa imaginació exuberant, agermanada amb una facilitat assombrosa per a tot lo que és concebir i executar una composició dramàtica, són la base del geni d'en Soler. Per això no sols és notable per cada una de ses obres, sinó que ho és també per lo conjunt. Pocs autors de la seva talla han mostrat tanta fecunditat. Les seves produccions dramàtiques s'acosten ja a un centenar, si no en passen.

Al nostre entendre s'erren aixís los que sostenen —i són molts— que en Soler sols serveix pel gènere còmic, com los que afirmen —i són menos— que sols deuria dedicar-se al gènere dramàtic. En la comèdia i en lo drama té sempre en Soler les mateixes bel·leses e idèntics defectes. En una i en altra ens sorprendrà amb sos rasgos de geni, amb sa exuberància d'imaginació, i ens deixarà, si no freds, indecisos en l'expressió dels sentiments. En la comèdia o en lo drama a en Soler li és facilíssim entusiasmar al públic; li és poc menos que impossible l'enternir-lo. Noti's que si alguna vegada ho consegueix, és efecte d'un gran esforç d'imaginació; és que la potència del seu geni sap suplir fins allò que li falta.

Gràcies a les brillants condicions del nostre poeta dramàtic, lo teatro català va néixer amb vida tan robusta que d'un salt va posar-se al costat d'altres teatros que comptaven segles d'història. La idea de basar l'acció de molts dels drames en personatges que són fills del camp o de poblets, va dotar al nostre teatro d'una originalitat que molt pocs altres tenen, contribuint aquesta circumstància a que pogues-

sin improvisar-se los actors. En los papers que se'ls confiaven no podia haver-hi comparacions, ni els permetien ser senzills imitadors. Al principi no tingueren altre recurs que crear los tipos, i a això es deu que si no tenim ja escola catalana, estiguem en camí de tenir-la.

Amb lo dit creiem haver plenament demostrat que al nostre benvolgut amic en Frederic Soler li correspon sens disputa lo segon lloc entre les figures del nostre renaixement artístic. En aquesta idea acabarà de confirmar-nos les poques paraules que dedicarem a l'examen de les obres d'en Balaguer.

V. A.

Diari Català, 14 de desembre de 1880

VI

En Balaguer va començar a escriure en català pels Jocs Florals primitius, és a dir, per aquells Jocs Florals de mires estretes i encongides. Escrivint poesies líriques en les que seguia l'humor dels Jocs Florals, prompte va arribar a ser mestre en Gai Saber.

Per raó del càrrec que desempenyava, va assistir luego a la guerra d'Itàlia, quan los francesos van deslliurar lo Milanesat i el Vèneto de l'Àustria, tornant més tard a l'estranger com emigrat, a causa de les vicissituds polítiques.

Aquestos períodos són per nosaltres los més brillants d'en Balaguer. La novetat que en un esperit ben cultivat causà lo contemplar per primera vegada los avenços de la civilització en les nacions del cor d'Europa, i l'alè de llibertat i de progrés que allavors l'inspirava, van produir les més populars de ses composicions. La independència de l'hermosa terra italiana i l'enyorament de l'emigrat que guarda l'esperança en temps millors, van arrencar bones inspiracions a la seva lira. Però ni d'aquests temps ni de cap altres nos deixa en Balaguer una d'aquelles composicions que formen època. Com a poeta líric no té res que pugui comparar-se a l'oda «A la pàtria» d'en Aribau.

Una condició té en Balaguer que li ha sigut completament desfavorable: sa inconstància, sa poca fixesa de conviccions. Al començar a escriure en català, va deixar-se arrossegar, com havem dit, per la mesquinesa de mires d'aquella època, i va maleir de Castella, dels castellans i fins de la unitat espanyola. Al caure aquella corrent en lo descrèdit, va intentar desvirtuar tot lo que havia dit; però com va fer-ho en termes poc categòrics, no va conseguir-ho. Ell era el cantor de la llibertat i del progrés, i van bastar algunes contrarietats polítiques per fer-li renegar de lo mateix a què devia sa glòria, en poesies que per fortuna de son autor estan ja quasi olvidades, fins per ell mateix. En una paraula: en Balaguer poeta ha estat sempre supeditat a en Balaguer polític, i sa lira ha sigut tan inconstant com la política de la nostra terra.

I aqueixa mateixa inconstància se nota fins en son modo de fer. Al principi de sa carrera va semblar que es dedicava a fixar lo llenguatge poètic català, empresa que per ella sola, si l'hagués portada a cap, hauria bastat per posar-lo en primera ratlla. Va escriure algunes estrofes realment sonores... però luego va deturar-se fins al punt de ni seguir tan sols lo moviment que ha arribat quasi a fixar la gramàtica catalana. Avui per avui, en Balaguer és un dels de primera fila que més incorrectament escriuen. Basta agafar qualsevol de ses composicions, puix que cap d'elles resisteix l'anàlisis.

Durant los darrers temps, en Balaguer ha volgut sortir-se del terreno líric per entrar, fins a cert punt, en lo dramàtic. Les seves tragèdies o petits poemes dramàtics demostren que l'autor ha fet estudis històrics, però no són obres de geni. Molt d'agrair-li és que hagi introduït en la nostra literatura un gènere nou, encara que importat d'altres, però si les tragèdies són una pedra més de la seva corona poètica, no és aqueixa de més valor que les que ja hi tenia.

En resum; en Balaguer no ha sigut mai més que un dels nostres primers poetes lírics. En sa primera època figurava dignament al costat dels que es disputaven los premis dels Jocs Florals restaurats; en sa segona època figura també dignament al costat dels que més figuren; però ni abans ni ara ha lograt posar-se per damunt de tots, ni formar escola.

¿A què es deu, doncs, l'extraordinària importància que per alguns vol concedir-se a en Balaguer dintre del nostre renaixement artístic? No tenim cap reparo en dir-ho, puix que escrivim per a lectors catalans. Se deu a que aixís com en Clavé mentres va compondre vivia modestament i no era res; aixís com en Soler és un simple mortal que, si bé no descuida sos devers de ciutadà, està dintre de casa seva dedicat exclusivament a la literatura i al teatro, en Balaguer figura en política, ha sigut ministre, i sobretot... està en possibilitat de tornar-ho a ser. Aquesta condició és de molta importància en la nostra terra.

Posem aquí punt final, puix hem dit ja lo que ens proposàvem. Com a resum direm sols que, si volen considerar-se com figures de primera magnitud les tres quals noms formen lo títol dels presents articles, hem de col·locar-les en l'ordre en què ho havem fet, deixant algun espai entre la primera i la segona, i una distància molt més gran entre la segona i la tercera; però que, amb distància o sense, lo nostre renaixement, mal que pesi a sos contraris, té prou vida per a poder presentar agrupats tres noms com los que havem estudiat lleugerament en aquestos mal en- giponats articles.

V. A.

Diari Català, 17 de desembre de 1880

Cultura i societat, 1985

UN NOU QUIJOTE

Si els nostres lectors creguessin que es tracta d'una nova edició de la gran obra castellana, s'equivocarien de mig a mig.

Se tracta sí d'un nou don Quijote de carn i ossos, que es proposa ser digne èmul de l'ideal manxego.

Alonso Quijano va omplir-se el cap amb la lectura de llibres de cavalleria, de tal manera que no va quedar-li lloc pel cervell, i va convertir-se en *caballero andante*. Lo nou don Quijote s'ha omplert la closca llegint tantes històries i romanços que ha quedat també sense cervell i està a punt de sortir per aquestos mons convertit en diplomàtic de disfressa.

Aquell tenia per modelos als Amadís de Gaula, als Florestans, Radamantes, Orlandos i als celebèrrims de la *Tabla Redonda*. Aquest no pensa en res més que en los Metternichs, Bismarcks, Cavours i Gorschacoff. Lo manxego estava enamorat de Dulcinea del Toboso; l'andalús —perquè el nou Quijote gasta la sal d'Andalusia— no està enamorat més que de si mateix, per més que si alguna vegada somia, l'objecte de sos somnis són sempre princeses més o menos *Micomiconas*.

L'un va sortir a aventures i va ensopegar amb un molí de vent, que va causar-li la primera de ses cent caigudes. L'altre no ha sortit encara a campanya, i per ara s'entreté en los treballs preliminars.

Dintre d'una luxosa cambra passa lo nou Quijote les nits de clar en clar i els dies de tèrbol en tèrbol, rodejat de tractats i d'altres documents diplomàtics que el tenen ofegat entre munts de papers i pergamins. Damunt de la taula té un gran mapa d'Europa, i quan la febre l'agita, treu d'una capseta que té al costat banderetes espanyoles, i amb mà tremolosa marca amb elles a son gust les fronteres. De vegades s'alça de sobte del sitial i, pegant al mig del mapa un cop de puny que fa caure totes les banderoles que ha clavat durant mitja hora, bada els ulls, contreu les celles, arruga el front i amb veu enrogallada exclama:

—¡Això no pot durar, i no durarà! L'Europa no pot tolerar ni un minut més que tal escàndol passi. ¡Só un nou Cató! Ell deia sempre «*Delenda est Cartago!*», i jo, Cató del segle XIX, crido perquè em senti tothom «*Delenda est Gallia!*». —Sí, senyors, sí; França ha de desaparèixer, i desapareixerà perquè... ¡jo ho vull i ho mano!

En tals moments lo nou Quijote arriba a fer llàstima. Tota la sang del cos li puja a les galtes; lo front sembla que va a esclatar-li; los ulls li surten del cap i semblen taronges mig pelades. Camina com un que surt d'una llarga malaltia durant un moment, però luego pega de sobte salts com un gat que descobreix una rata. Surt a la finestra, i comença a crits amb son *estribillo* de «*Delenda est Gallia!*», fins que davant de la casa es forma un numerós grupo de veïns i de públic, que luego que es convencen de que lo que promou l'escàndol és lo nou don Quijote, lo saluden

amb una riallada que se sent des de l'altra banda dels Pirineus, demostrant a sos habitants que no han de passar cap cuidado per la nova quijotada, mentres ell queda ensopit a la finestra.

Però el nou Quijote no es dóna per vençut. La febre el reacciona, i tornant a la cadira fent tentines, queda com un il·luminat, i allavores amb frase embarbollada comença discursos per l'estil següent:

«L'espectacle serà grandíós i esplèndid! Lo meu amic Bismarck, al davant d'aquelles immenses legions que ni davant de París van deturar-se, manades pels Moltkes, Roons, Mantenffelds, i per aquells altres gegants que són quasi tan grans com los que tinc a mes ordres; lo meu amic Bismarck, repeteixo, entrarà per la dreta. Lo meu amic Umbert, convençut per les meves raons i fent bondat gràcies a mes lliçons i advertències, se posarà al davant dels *bersaglieri*, i seguit per aqueixes poderoses màquines marítimes que són avui l'orgull de la Itàlia, atacarà a Marsella i a Toló per mar i per terra a la vegada. Los austríacs i russos seran la retaguàrdia, i mentres ells com a diversió esborraran d'un cop de ploma les cent i una constitucions suïsses, jo, lo Cató del segle XIX, me posaré al davant de mos braus, i abans de que els pesats alemanys hagin arribat a les riberes del Sena, ¡jo hauré ja esmorzat a l'Elisi, després d'haver-lo orejat dels mals aires que l'impurifiquen!

»¡Com rebré jo —afegeix tornant a alçar-se de la cadira— a tots los salvadors de la societat que allí ens havem dat cita! ¡Que gratament ressonaran a les nostres orelles los majestuosos cants del Rin, combinats amb les *peteneras* de la meva terra! ¡L'Europa en pes nos rebrà en palmes, i confessant que li havem tret del damunt lo corc que la rosegava, nos proclamarà los grans homes de la història, i jo, ¡autor de tota aquesta màquina!, seré proclamat lo verdader *mônstruo*, lo gegant, no sols del segle XIX, sinó també dels que seguiran luego, puix que tots ells sentiran la benèfica influència de la meva campanya, i a mi em deuran l'ordre, la tranquil·litat, la religiositat i tot lo demás acabat en *-at* en què viuran, convertida la terra en un nou paradís, del que serà centre la meva pàtria, la terra de les castanyoles i dels toros!»

Això diu lo nou Quijote, i el públic que ha rigut escoltant-se'l, rep la nova peroració amb una riallada més gran encara que l'anterior, que no sols arriba a França, sinó que troba allí eco i es converteix en una riallada de tota l'Europa.

Estem esperant a veure si el nou don Quijote arribarà a sortir a aventures. Per si de cas hi surt, estem ja veient lo molí de vent que es tirarà per terra a la primera envestida, de la mateixa manera que a l'hèroe del més gran poema que ha produït la musa castellana.

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 5 de desembre de 1880

Cultura i societat, 1985

ALS SENYORS ADJUNTS DELS JOCS FLORALS

Avui, a dos quarts de nou del vespre, tindrà lloc una reunió extraordinària del cos d'adjunts dels Jocs Florals, a l'objecte de discutir i aprovar les bases presentades per alguns d'ells, relativament a la constitució de l'Acadèmia de la Llengua Catalana.

Per la manera com se presenta, sembla que l'objecte de la reunió no pot ser més bonic ni més catalanista. D'ençà que es torna a escriure en català; d'ençà que es cultiven tots o quasi tots los gèneros literaris, la creació d'una acadèmia és considerada per tots los catalanistes no sols com útil sinó fins com necessària.

I no sols en això hi ha conformitat d'opinions, sinó que existeix també sobre la manera de formar-la en general. Tothom està conforme en que deuen ser la base de la futura Acadèmia no sols aquelles figures literàries respectables que van ser los iniciadors del moviment d'avui, sinó també los que han guanyat lo títol oficial de Mestres en Gai Saber.

Però si tan bonica i tan catalanista és la idea de crear l'Acadèmia, lo portar la qüestió al cos d'adjunts, de la manera que sos autors l'hi porten, no té res de bonic, ni menys de catalanista. Per a deixar demostrat això és precís recordar alguns fets que acaben de passar.

Un mes a poca diferència fa que van tancar-se les sessions del primer Congrès Catalanista. En una d'elles va presentar-se una proposició per a la creació de l'Acadèmia de la Llengua Catalana i, després d'haver sigut discutida amb gran elevació de mires, amb notable desprendiment i amb verdader patriotisme, van quedar ultimades les bases de sa constitució. Al llegir-se en sessió pública, no sols los membres del Congrès, sinó també el numerós públic que omplia lo teatro del Tívoli, van saludar a la naixenta Acadèmia amb una salva d'aplausos tan prolongada i nutrida com s'hagi sentit poques vegades.

Hem dit que el Congrès va discutir i fixar les bases amb notable desprendiment i per a demostrar-ho basta recordar les mateixes bases. Lo Congrès no va voler més que la iniciativa, i va desprendre's de tota intervenció en la part d'organització. Sa missió va reduir-se a convocar als senyors que formaren lo primer consistori dels Jocs Florals després de sa restauració, als presidents dels successius, que hagin publicat alguna obra en català, i als actuals mestres en Gai Saber, a fi de que, reunits en l'històric Saló de l'Acadèmia de Bones Lletres, procedissin a constituir-se interinament.

I a la convocatòria hi van concórrer tots los més assenyalats dintre del nostre renaixement literari. Lo respectable professor de la Universitat de Barcelona don Manel Milà i Fontanals, present a l'acte, va ser designat com president d'edat, en una sessió a la que concorrien o estaven representats los distingits escriptors, los

erudits iniciadors de l'actual moviment literari, senyors Bofarull, Rubió i Ors, i Aguiló, además de la major part dels mestres en Gai Saber. Veritat és que alguns d'aquests van manifestar que, abans de prendre possessió definitiva, desitjaven consultar al cos d'adjunts; però [no] és menys cert que ho van indicar més com a qüestió de pura fórmula o com un compliment de galanteria que no pas com a pretext per a destorbar la constitució de l'Acadèmia.

En aquest estat les coses, va acudir a alguns adjunts en mala hora la idea de portar la qüestió al cos reunit. I diem en mala hora perquè la tal proposició no pot tenir altre objecte que destorbar l'organització de l'Acadèmia, a menys que confessem que no representa més que una criaturada.

Nosaltres creiem que és lo primer, i ens fundem en la seguretat que tenim de que alguns dels que firmaren la primera proposició no tenen res de catalanistes, segons han demostrat públicament en sos actes i en sos escrits.

I realment, si el cos d'adjunts no recobra en la sessió d'avui la serenitat que en la darrera va perdre durant un moment, no arribarà a funcionar l'Acadèmia de la Llengua Catalana.

¿Què es proposen los adjunts que firmen la proposició: organitzar la mateixa acadèmia que va crear lo Congrès, o crear-ne una de nova? Si es proposen lo primer, sols logran matar-la, puix que el Congrès, representat avui per sa mesa, no deixarà trepitjar-se ni consentirà que se'l rebaixi. Si es proposen lo segon; si neixen dues acadèmies, cap de les dues tindrà vida, i els que hauran creat la segona no seran més que uns pertorbadors, que mereixeran les més enèrgiques censures de part de tots los bons catalanistes.

Meditin sobre això los senyors que formen lo cos d'adjunts, i obrin en conseqüència. Reparin que mitja dotzena de despitats perquè en lo Congrès Catalanista no van poder fer triomfar la candidatura que patrocinaven, volen arrossegar-los a satisfer una vanitat pueril. Observin que el cos d'adjunts ha d'estar molt per damunt de tals criaturades i petiteses, a menys que vulgui exposar-se a sofrir-ne les conseqüències.

Meditin també los senyors adjunts lo paper trist que se'ls vol imposar, i per quedar-ne convençuts, no han de fer més que comparar la conducta que se'ls proposa amb la que va guardar lo Congrès Catalanista. Aquest no va quedar-se res per ell, i va donar-ho tot als Jocs Florals; los autors de la proposició pretenen que a tal desprendiment respongui lo cos d'adjunts amb una bufetada. ¿Voldrà lo cos d'adjunts carregar amb la nota de desagraït que vol posar-se-li al damunt?

I lo més ridícul del cas és que la proposició que ha de discutir-se avui, fins considerada en absolut, és absurda i poc meditada. Lo Congrès va acceptar als mestres en Gai Saber i presidents de consistori actuals sols com a base d'organització de l'Acadèmia, establint, no obstant, que en lo successiu les places d'acadèmics s'ompliran per elecció directa dels mateixos, cosa que era lògica i ben meditada.

Los «adjunts» que firmen la proposició que ha de discutir-se avui, s'ho volen tot per ells, i no sols fan acadèmics als mestres i presidents actuals, sinó també als futurs. L'absurdo d'aquesta ampliació ni té de demostrar-se, puix ben clar indica que

sos autors no saben ni tan sols que les acadèmies són cossos de número fixo de membres, i que sols concedeixen entrades a mida que hi ha vacants.

Creiem que lo dit serà lo suficient per a que la majoria del cos d'«adjunts» no vulgui deixar-se imposar per una minoria despitada. Si el «cos d'adjunts» comprèn los seus devers, lluny d'intentar dar una bufetada al Congrés Catalanista, li dirigrà una frase d'agraïment per haver sapigut organitzar l'Acadèmia de la Llengua Catalana. Si no ho fa aixís; si pren acords que obliguin a que de nou se reuneixi lo Congrés Catalanista, com va prometre la presidència en la sessió de clausura, ningú hi perdrà sinó els mateixos Jocs Florals.

Pensin los senyors «adjunts» que la popularitat de tan simpàtica festa està un poc quebrantada, i que per tal motiu no es troba en situació de poder carregar amb la responsabilitat de fer fracassar una acadèmia rebuda amb gust per tothom; i no olvidin que, encara que després de sos acords arribés a funcionar, no logriaren destruir los fets consumats, i sempre constaria que la iniciativa ha sigut del Congrés Catalanista, gràcies al qual està ja interinament constituïda l'Acadèmia de la Llengua Catalana.

Per tots aquestos motius recomanem a tots los «adjunts» que s'interessin per la festa dels Jocs Florals, que no deixin d'assistir a la sessió d'aquest vespre.

V. A.

Diari Català, 7 de desembre de 1880

UNIFICACIÓ DE CODIS

Avui a dos quarts de quatre de la tarda, lo Col·legi d'Advocats de Barcelona deu procedir a designar los divuit delegats que li correspon tenir en lo Congrés Català de Jurisconsults, que es reunirà en Barcelona a últims d'any.

La qüestió que avui se tracta en lo Col·legi ha lograt ja preocupar los ànims en tot Catalunya, que veu amenaçat de mort lo seu dret civil, al que deu en gran part la seva manera de ser, relativament més pròspera que la de moltes altres regions espanyoles.

Dues tendències se dibuixen en lo Col·legi de Barcelona: la dels unificadors, partidaris vergonyants del dret castellà, i la dels *fueristas*, que desitgen la conservació del dret català.

Per fortuna, los primers són poquíssims, però mouen molt soroll, a l'objecte de veure si logren atreure l'atenció del país. Los segons són la immensa majoria, i per

més que estiguin dividits en altres terrenos, van molt units quan se tracta de defensar la nostra legislació.

Entre nosaltres —puix que nosaltres som *fuieristas*— n'hi ha que voldrien la conservació íntegra, i n'hi ha que desitgen que les nostres lleis especials se posin al nivell de les necessitats d'avui i dels adelantos de la ciència moderna. Però si entre nosaltres hi ha aquesta diferència d'apreciacions, volem discutir-les entre nosaltres, i davant de l'adversari comú nos presentem compactes com un sol home.

Baix aquest punt de vista ha de mirar-se avui la qüestió. Tenim l'amenaça al damunt i lo primer és salvar-nos de l'amenaça. Hem d'anar al Congrés, no a dir quines institucions volem conservar dintre d'un codi exòtic, sinó a manifestar ben alt que lo que volem guardar és l'essència, l'esperit, la base del dret civil català. Aquesta ha de ser la veu del Col·legi d'Advocats de Barcelona.

Luego que s'hagi conjurat lo perill, quan los unificadors s'hagin convençut de que la unificació és irrealitzable e impolítica, allavors haurà arribat l'ocasió d'entrar en altres qüestions. Allavors convindrà tal vegada demanar la modernització del nostre dret per medi d'una codificació catalana, o per algun altre procediment que creiem millor. Ara estem al frente de l'adversari, i hem de presentar-nos compactes i com un sol home. De la nostra actitud resolta dependeix —no en dubtem— la conservació del dret català, amenaçat per la codificació que avui preocupa l'atenció pública en la nostra terra.

V. A.

Diari Català, 11 de desembre de 1880

Articles polítics, 1984

UNIFICACIÓ DE CODIS CIVILS

Antecedents i estat actual de la qüestió

Tenim a l'ordre del dia la qüestió de més vital importància per a Catalunya. Se tracta de fer desaparèixer lo nostre dret civil, que és la base del nostre modo de ser.

Com a catalans hem de donar a la qüestió tota la importància deguda, i per això lo *Diari Català* declara que va a emprendre una campanya enèrgica i decidida en defensa del dret civil vigent en Catalunya.

Ara és l'ocasió més propícia. Està pròxim a reunir-se en Barcelona un gran Congrés de Jurisconsults Catalans. Les predicacions i les intrigues centralistes han

portat a l'ànimo d'alguns lo dubte i la vacil·lació, i hem d'empresar tots los esforços per fer-los desaparèixer. Cap objecte més simpàtic a Catalunya pot ocupar en los presents moments les columnes del *Diari Català*.

Comencem, doncs, com deien los nostres pares.

La que titularem mania d'unificació és molt antiga en Espanya. D'ençà que per tractats o per les armes va fer-se la unitat política, tots los poders han tingut per bell ideal de la nació un sol cap que pensi i mani i molts membres que es moguin automàtica i uniformement.

Aquest fou lo fi polític de la casa d'Àustria; aquest lo de la casa de Borbó mentres va ser absoluta. Va venir luego lo moviment liberal, i les Corts de Cadis, imitant en això a l'absolutisme, van decretar ja que uns mateixos codis regirien en tota la monarquia.

Tots los governs han donat algun pas cap a la unificació. Des de 1830 tenim Codi de Comerç, que avui és ja una antiguala; des de 1848 tenim Codi Penal, que ha sigut modificat vàries vegades; des de 1855 regeix una sola Llei d'enjudiciament civil, que ha sofert també moltes modificacions, i en 1872 va promulgar-se una Llei d'enjudiciament criminal, que està avui en suspens en tot quant constituïa un avenç o una millora. Prescindim d'altres lleis secundàries, com l'Orgànica de tribunals, no plantejada encara, i com les provisionals d'Enjudiciament criminal, que van estar regint durant molts anys, i moltes de quals disposicions són encara avui aplicables.

Però aquestos resultats no han satisfet mai la mania unificadora. La llei més transcendental per una societat és la civil, i per més que tant los governs absoluts com los liberals hagin sigut fins ara impotents per imposar un codi, cap d'ells ha deixat mai de procurar-ho, i tots han estat sempre a l'aguait d'un moment de des-cuit per plantejar sa mania. Avui, com no podia deixar de succeir, lo govern del senyor Cánovas ha posat altra vegada la qüestió a l'ordre del dia.

Hem dit ja que les Corts de Cadis van decretar la *unificació* de lleis civils, però fins a l'any 1843 no va crear-se la Comissió de Codis. La primera comissió no va fer gran cosa, per lo qual va reformar-se-la en Real decret d'11 de setembre de 1846, des de qual fetxa existeix dita comissió.

Com és natural, la Comissió de Codis va començar sos treballs amb activitat, i en 1851 va dar a llum lo fruit de ses discussions, en la forma d'un projecte de Codi Civil, per a tota la nació; projecte que serà tan dolent com se vulgui, però que des de sa publicació és una amenaça constant, una espasa de Dàmocles penjada sobre el cap de les regions que tenen dret foral o especial.

Lo projecte de 1851 mai ha arribat a sancionar-se, puix que cap govern ha tingut temps per ocupar-se'n ni atreviment per fer-ho, i el codi *non nato* ha sigut ja judicat i declarat inútil abans d'haver-se plantejat.

Aixís estaven les coses quan, en primer de febrer de l'any actual, va publicar-se un real decret autoritzat pel ministre de Gràcia i Justícia, D. Sadurní Álvarez i Buggallal. En ell se mana que, a l'objecte de que la Secció Primera de la Comissió General de Codificació —aquesta està dividida en dues seccions— se dediqui a la

formació del Codi Civil, sobre la base del projecte de 1851, i a l'objecte de que pugui fer-ho, s'amplia el personal de la Comissió amb un lletrat «de ciència i pràctica reconegudes, per cada un dels territoris de Catalunya, Aragó, Navarra, Províncies Vascongades, Isles Balears i Galícia, los quals seran destinats a la Secció Primera amb lo caràcter de membres corresponents».

Lo futur Codi, doncs, ha de formar-se sobre la base del projecte de 1851, i els lletrats de les regions que tenen legislació especial no podran fer més que «redactar una memòria sobre els principis e institucions de dret foral, que per sa vital importància sigui, a son judici, indispensable *introduir com excepció* per a les respectives províncies en lo Codi general; i també d'aquells altres de què pugui i degui prescindir-se per innecessaris o desusats; acabant per formular son pensament en articles». Al votar-se aquestes matèries i altres, los advocats de les regions forals o especials en dret civil podran assistir a la Secció Primera de la Comissió de Codificació, amb veu i vot.

Tal és l'estat de la qüestió, devent sols afegir que per iniciativa de la Societat Econòmica d'Amics del País, de Barcelona, lo dia 31 se reunirà en aquesta ciutat lo Congrès de Jurisconsults, quals decisions o acords s'elevaran a la Comissió de Codificació.

La sola lectura d'aquestos antecedents i de l'estat actual de la qüestió és lo suficient per a que les províncies de dret especial hagin de mostrar-se contràries a la codificació que es projecta. Clar se veu que no es tendeix a res més que a acabar amb los drets especials, absorbint-los per medi d'una unificació que s'ha batejat amb lo pompós nom de codificació.

La demostració d'això exigeix capítol a part, per lo que acabarem lo present article amb una sola observació. La desigualtat amb què es tracta a les regions o territoris forals o especials és manifesta. Tota la Comissió de Codis, composta a lo menos de 16 persones, representa lo dret *foral* de Castella. A cada una de les demás regions sols se'ls concedeix un representant, al qual fins se li regateja el nom de tal i se l'anomena *corresponent*. ¿Pot dubtar-se de que no es tracta de res més que d'acabar amb les legislacions civils especials?

Per aquest sol motiu esperem que els advocats catalans reunits en congrés sabran seguir l'exemple dels aragonesos i, considerant que la qüestió és avui sols de defensa, declararan ben alt que el nostre dret civil no pot ni deu morir per ara, i oposaran als projectes unificadors la mateixa resistència, legal i pacífica, que els han fet fins avui irrealitzables, a pesar dels desitjos i aspiracions dels poders que han intentat l'empresa.

Thales

Diari Català, 28 de desembre de 1880

Articles polítics, 1984

LOS DINARS POLÍTICS

D'algun temps a aquesta part s'han posat de moda los dinars polítics. Quan un polític qualsevol pretén convertir-se en personatge, no té de fer res més que reunir a algunes dotzenes d'amics al voltant d'una taula i deixar tot lo demés a càrrec del fondista.

Los dinars polítics són una cosa tan espanyola com los toros. Vam inventar-los a Espanya, i a Espanya en conservem quasi l'exclusiva.

Va idear lo primer dinar polític algun progressista fa ja alguns anys, i el seu partit va acollir la idea amb entusiasme. Les grans campanyes dels antics progressistes van portar-les a cap de sobretaula i entre els vapors del Champagne i del Manzanilla.

Los dinars polítics estaven ja quasi olvidats quan ha vingut a ressuscitar-los també un progressista. Lo senyor Balaguer ha tingut la gran idea de tornar a aprofitar los brindis per a perorar davant de quatre dotzenes d'amics.

I com que a Espanya tot lo que no té raó de ser troba molts adeptes, los dinars polítics s'han posat a l'ordre del dia. No sols dina lo senyor Balaguer pertot arreu on s'atura, sinó que fins la gent del govern imita al senyor Balaguer i reuneix als pocs amics amb què compta al voltant d'una taula.

Lo senyor Romero Robledo, recordant tal vegada los bons temps en què era progressista, ha dinat en Sevilla, i ja s'anuncia que el senyor Cánovas —potser també per reminiscències progressistes— dinarà aviat en Madrid.

L'afició a dinar s'ha fet contagiosa. —Si en Balaguer dina —va dir-se lo senyor Carvajal, que fa molt temps que aspira a ser personatge—, ¿per què no puc dinar jo? I ja el tenim cap a Màlaga, amb l'únic objecte d'assentar-se a taula.

Al pas que anem, aviat dinarà tothom que tingui una dotzena d'amics que vulguin acompanyar-lo i una dotzena de duros per a pagar lo dinar. ¡És lo camí més fàcil i segur per a conseguir importància!

Mirats a sang freda los dinars polítics, ¡quina pobra idea donen de la política madrilenya! La política que es fa entre brindis no pot deixar de ser política bizantina.

En altres països més sèrios que la nostra nació madrilenya, los dinars serveixen per a celebrar grans aconteixements, i són sempre motivats. Si en ells se parla de política, és sempre com per incidència i mai serveixen per a sostenir discussions. A Espanya, al contrari, los oradors se tornen la pilota des del cap de sa respectiva taula. —¡Lo govern d'en Cánovas és detestable! —baladreja en Balaguer des d'un dinar en Barcelona, o en Lleida—. ¡Lo govern ha de caure, perquè mentres estigui ell al poder no podem manar nosaltres!

—¡És fals! —respon en Romero Robledo des d'una taula parada en Sevilla—.

¡Lo govern és molt més bo que el que ens donarien los fusionistes, i per lo tant lo govern ha de viure sempre!

—¡De cap manera! —li replica en Balaguer des d'una fonda de Saragossa—. ¡Fa ja massa temps que mengeu, i hem de menjar nosaltres!

I a tot això, una veu tan petita que amb prou feines se la sent vol prendre cartes en l'assumpte, i des d'un restaurant de Màlaga diu que ni la fusió ni el govern, sinó uns altres que ningú sap qui són, han d'alimentar-se a càrrec dels pressupostos.

¿Pot dar-se res més bizantí que aqueixa lluita grotesca? ¿Pot prendre's en sèrio una política que pretén dilucidar los grans problemes per medi de brindis ramplons i buits de pensaments?

Però, si no pot la cosa prendre's en sèrio, ha de confessar-se que és perfectament adequada a la situació política a què ens ha portat la gent de Madrid.

Les aspiracions de tots los partits madrilenys se redueixen a menjar-se lo poc que del país queda. Natural és que la política es faci des del menjador d'una fonda.

Los dinars polítics, doncs, són la condensació, la síntesis, la representació genuïna de la política madrilenya.

¡Pobre país!

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 12 de desembre de 1880

MEDIS PER EXTIRPAR LO JOC

Abans-d'ahir vespre, com vam ja dir als nostres lectors, l'autoritat judicial va seguir vârios cafès i llocs públics, a l'objecte de veure si atrapava *in fraganti* alguna taula de joc. Segons notícies que donem en altre lloc d'aquest número, en un dels cafès visitats van detenir a catorze persones que jugaven, però en los altres no van trobar a ningú.

Aquest resultat, encara que petit, indica un gran pas donat cap a l'extirpació de la funesta plaga social que es diu joc d'atzar. Lo mer fet d'haver-se encarregat de sa persecució l'autoritat judicial és una garantia de bon èxit. Sols falta ara que la cosa vagi de debò, i que la circular que porta la *Gaceta* del 3 del corrent, firmada per lo ministre de Gràcia i Justícia i dirigida als presidents i fiscals de les audiències, sigui una veritat, i que l'autoritat judicial quedi realment encarregada de la persecució dels jocs prohibits.

Nosaltres volem suposar que la cosa va de debò, i que el joc se sortirà de les atribucions de la policia governativa. Partint d'aquesta base o suposició, anem a exposar los medis eficaços, dintre de la llei, amb què compta l'autoritat judicial, si vol usar-los.

Al nostre entendre, les autoritats judicials no han d'anar per aquestos cafès i demés llocs públics o particulars buscant a totes hores l'ocasió de sorprendre als jugadors, sinó que per a perseguir eficaçment lo joc, los jutges i els fiscals no han de moure's dels jutjats.

Diem això perquè lo joc prohibit és un delicté d'igual, exactament d'igual naturalesa que tots los altres, i els jugadors, per consegüent, no han de ser agafats *in fraganti* per a que se'ls pugui aplicar les penes que marca el codi. Basta que es provi el delicté i s'acrediti qui és lo delinqüent, per qualsevol dels medis de prova admesos en lo nostre procediment, per a que pugui castigar-se als banquers i jugadors.

Al nostre entendre, si es vol extirpar lo joc, de veres, la cosa és facilíssima. Bastaria per a conseguir-ho que es procedís en la següent forma:

Primer. En cada un dels jutjats deuria obrir-se una causa criminal sobre persecució del joc prohibit. Per començar-la, bastaria una senzilla denúncia dels fiscals o de qualsevol particular, en la que es digués que en aquell districte se juga.

Segon. Oberta la causa, cada jutjat deuria cridar a declarar a tots los amos de cafès i llocs públics sospitosos, demanant-los, entre altres coses, qui són los habituals concurrents a son establiment, a fi de cridar-los també a declaracions.

Tercer. Cada jutjat, per medi de sos delegats, de la policia judicial i dels particulars que volguessin contribuir a l'extirpació de la plaga del joc, deuria anar acumulant proves dintre de les causes obertes.

Quart. De seguida que apareguessin proves o indicis vehemets contra qualsevol amo de cafè o lloc públic, com a banquer, o contra qualsevol particular, com a jugador, deuria declarar-se'ls processats, dirigint contra d'ells lo procediment, amb totes ses conseqüències, i

Quint. A mida que anés ultimant-se la causa respecte d'algun processat, i resultessin contra d'ell proves suficientes per condemnar-lo, deurien imposar-se-li les penes que marca el codi, deixant obertes les causes contra els demés als que no hi hagués prou mèrits encara per condemnar.

D'aquesta manera, que com pot veure's és senzillíssima, creiem que dintre d'una setmana no es jugaria en cap lloc públic de Barcelona, i la gent honrada es veuria lliure d'aqueixa plaga social, que és una amenaça constant contra totes les famílies.

Si realment se desitja l'extirpació del joc, s'adoptarà lo procediment que havem apuntat. Si no s'adopta, si no es fa res més que algunes visites d'aparato per a cobrir l'expedient, serà senyal evident de que no hi ha prou interès en que no es jugui.

Estarem a la mira de lo que es fa, i si per cas s'adopten les nostres indicacions, donarem en nom de tot Barcelona un aplauso a les autoritats judicials, encarregades de la persecució del joc segons la darrera circular del ministre de Gràcia i Justícia.

V. A.

Diari Català, 15 de desembre de 1880

UN MANUSCRIT DE SAVI O DE BOIG

Un dels vicis que tinc és lo d'anar als encants, cada dia que n'hi ha, en busca d'aquelles gangues que sols als encants se troben. Moltes n'hi he trobat, però poques tan *originals* com la que tindrè el gust de comunicar avui als lectors del *Diari Català*. Entremig d'uns llibres vells, que havien pertenescut a un alemany que acabava de morir-se, manuscrit en lletra tan estranya que de moment vaig creure'l obra de savi. Vaig provar de desxifrar-lo i traduir-lo, i a força de treball i de paciència, he vingut a treure en clar les següents quartilles. Diuen aixís:

DIVAGACIONS

Era l'estiu, i jo recorria les més hermoses costes del mar Mediterrani, buscant amb afany les causes que han fet d'elles lo siti privilegiat de la civilització dels períodos que coneix la història. Los raigs del sol, que en èpoques passades van dar a Grècia i a Roma lo calor de la inspiració, fent fermentar los genis que el nostre orgull d'homes titula immortals, i que en temps més acostats als nostres han fet lo miracle de convertir en fecunda i productiva la mateixa idea cristiana, la més estèril i destructora que ha concebut la raça humana, queien perpendicularment damunt del meu cervell, sens dar-me'n esment, per l'absorbit i embegut que estava en mes meditacions somniadores. La meva mirada, que curta com l'ordinària de l'home pot sols abarcar uns quants quilòmetros en la immensitat de l'univers, pretenia estendre's més enllà dels horitzonts i descobrir los llocs que en mos somnis entreveia, mentres que la meva imaginació, esclava del temps i de l'espai, evocava als pobles que s'havien mogut en los mateixos llocs en què jo permaneixia immòbil. De sobte vaig sentir-me ferit d'un atac estranyíssim, que en va he tractat després de classificar amb l'ajuda de tot lo que s'ha escrit sobre patologia. Les hores, los

minuts o els mesos —no poguí ni tan sols fer-me càrrec del temps— que vaig permanèixer estès damunt de la sorra, perduda per complet ma naturalesa humana, formen avui per a mi un record confús e indefinible, però tan dolç, tan suau, tan vagorós que, a l'intentar infructuosament penetrar son misteri, em sento a la vegada gran i petit, orgullós i humil, dèbil i fort.

Cent vegades he provat de fer-me'n càrrec; cent vegades he intentat comunicar mes impressions, i cent vegades he degut abandonar l'empresa. ¿Com pot explicar-se l'inexplicable? ¿Com comunicar per medi del llenguatge humà les impressions rebudes quan havia perdut ma naturalesa humana?

Però só home, i sento l'orgull característic de l'ordre a què perteneixo. Vaig a fer la prova per la centèsima primera vegada.

Al moment de caure damunt de la sorra, un vel espès i tupit va posar-se'm davant dels ulls, al mateix temps que vaig notar que se'm tapaven hermèticament les orelles. Los dos sentits que més aprecia l'home, ja que són los que en relació més directa lo posen amb l'espai i amb lo temps, van desaparèixer per complet, tan per complet que no *veia negre* ni sentia *silenci*, com nos fa veure o sentir la memòria sempre que artificialment nos impedim l'ús de la vista o de l'oïdo, sinó que no veia ni sentia *res*. Ni record va quedar-me de que mai hagués vist ni sentit, i el meu cervell no tenia consciència de que mai s'hagués posat en relació amb lo món exterior per medi de les òrbites oculars, ni dels conductos auditius, de manera que —per servir-me d'una expressió vulgar— veia i sentia pels ulls i pels oïdos, lo mateix que avui veig i sento pels colzes o per l'esquena.

I ¡cosa estranya! Al trobar-me en lo miserable estat del mut i cego de naixença, la primera sensació fou la de satisfacció íntima que sent l'home quan adquireix una idea per ell nova. L'instant curtíssim que va necessitar la noció de veure i de sentir per esborrar-se de ma memòria, va ser lo suficient per obrir mes potències i persuadir-me de que aquells sentits són sols secundaris. Lo rei dels sentits humans és lo tacto, del que tal vegada no fem lo cas degut per la continuïtat e importància dels serveis que ens presta. La vista ens posa en relació directa amb l'espai i l'oïdo amb lo temps, però si sols disposéssim dels dos sentits, les nocions de temps i d'espai foren molt incompletes e imperfectes.

Però aquesta fruïció íntima va durar molt poc, puix que aixís com se m'havia posat un vel als ulls i un tap a les orelles, va inutilitzar-me el tacto una insensibilitat absoluta; tan absoluta que *al* despertar-me de ma malaltia vaig trobar-me amb la cara plena de blaus i de ferides. La falta de tacto havia fet que intentés alçar-me de terra apretant la cara contra la sorra, i que no em sentís de l'obstacle que la terra immòbil m'oposava.

Amb lo tacto va desaparèixer l'olfat i el gust, de manera que vaig quedar absolutament separat del món humà. Les impressions anteriorment rebudes van esborrar-se'm de la memòria, i del temps i de l'espai no vaig conservar-ne ni consciència.

En aquest punt comença l'inexplicable. En la trista situació en què em trobava, igual a la de l'home que hagués nascut sense cap sentit, vaig experimentar de sob-

te una sensació —dic sensació per entendre'ns— estranyíssima. M'havia aparegut un sentit nou, que em posava en relació amb l'Univers, separat en absolut de les idees de temps i d'espai. Tot ho veia u ho sentia u ho palpava —també ho dic aixís per provar de fer-me entendre— en un sol punt i en un sol instant matemàtics. Res tenia distàncies ni fetxes, i tot apareixia al meu cervell modificat d'una manera infinitament més clara i més precisa que quan disposava dels sentits perduts. L'espai i el temps han sigut, són i seran la causa de la limitació de les facultats del ser humà. Los sentits lo fan esclau d'aquestes fantasmagòriques condicions de tot allò a què creu estendre lo seu coneixement.

¡Quantes impressions desconegudes vaig sentir en aquells moments de felicitat suprema! ¡L'Univers, sense límits i sense instants, no tenia per mi misteris! ¡Les més grans elucubracions del geni de l'home mostraven a mon ser totes ses imperfeccions i sa misèria! Sentia l'espècie humana, i em feia riure. La veia de primer —dec usar llenguatge humà, puix só altra volta esclau del temps—, la veia de primer com entontida i sense conèixer res de lo que la voltava. La veia luego, en l'orgull de la ignorància, arribar a afigurar-se que era la reina de l'Univers, i que la vida del tot se subordinava a sa vida. La veia més tard, arribada a sa edat viril, dirigir sa mirada impotenta al temps i a l'espai, descobrint en ells sols lo suficient per desvanèixer son orgull sens base ni fonament, però fent néixer ja en son esperit un nou orgull, tan infundat i estúpid com lo que acabava de desvanèixer-se. La veia que, enganyada per l'insignificant augment que havia donat a sos sentits per medis enginyosos relativament a ses forces, arribava a creure's que estava en camí de dominar a la naturalesa, i proclamava lo progrés indefinit. La veia debatent-se sempre en la impotència, i tractant en va, per medi de sos sentits limitats i esclaus, d'arribar a la immensitat i a l'infinit, paraules per ella absurdes, puix que expressen idees que no coneix ni pot conèixer. La veia, per consegüent, miserable, raquítica, insignificant, de tal manera que, des de que vaig recobrar la naturalesa humana, no he pogut tornar-ne a tenir consciència clara.

Veia allavores lo gran tot en sa evolució immensa e infinita; veia la simplicitat absoluta de la matèria i de les lleis immutables que la regeixen. A ma vista es formaven los mons, creixien, se desenvol·laven, estaven en son apogeo, disminuïen, se descomponien i desapareixien altra vegada en l'immens tot de la naturalesa. A ma vista la matèria una se combinava en formes infinitament variades, dant lloc a manifestacions de vida també variades fins a l'infinit. Tot vivia, tot se movia; lo mateix l'home que la roca, lo mateix lo món que es formava que el que es descomponia, puix que tot complia fatalment la llei que a tots los sers, grans i petits, vells i joves s'imposa.

La meva intel·ligència, servida avui per sentits humans, és impotenta per seguir descrivint lo que en aquells moments va veure. Sols puc recordar que l'orgull de l'home va presentar-se'm allavores com una cosa ridícula i absurda. Som esclaus de la llei general i absoluta que al gran tot fa moure, i hem de seguir ses prescripcions inflexibles. La vida del ser més insignificant és la síntesis de la vida general, i el

petit planeta que habitem segueix les mateixes evolucions que aquells infusoris, menors que microscòpics, que en una fracció de segon neixen, compleixen sa missió i moren amb pressa vertiginosa. Lo progrés de l'espècie humana està, doncs, subjecte a la vida del planeta que habita, com lo del planeta ho està a la del sistema de què forma part, com la del sistema ho està a la dels altres i altres sistemes, que són lo punt imperceptible d'enllaç entre les parts i el tot de la naturalesa. La llei de selecció i transformació modificarà i millorarà la nostra raça mentres la Terra no hagi arribat al punt que separa lo creixement de la decadència. Tan bon punt aquesta s'iniciï, la vida prendrà noves formes, i l'home, si conserva encara l'orgull de la seva raça, haurà de contemplar com paulatinament i per graus quasi imperceptibles, va perdent lo que havia guanyat, fins a tornar al punt de son origen per medi de la selecció negativa, i els sers que nasquin luego seran los únics testimonis de la descomposició del planeta —que creiem haver adornat i perfeccionat amb los esforços de la nostra intel·ligència—, passant la quantitat de matèria infinitament petita que el compon a formar part de mons nous i de formes noves, que obeiran també immutables la fatal llei de la naturalesa...

Fins aquí i no més m'ha sigut possible traduir del manuscrit que m'ha fet trencar lo cap durant mesos i mesos. Son autor segueix encara ses elucubracions, però ho fa per medi de signes que no he pogut desxifrar ni amb l'ajuda d'alguns amics d'aquells que llegeixen fins los caràcters desconeguts d'idiomes dels quals ni notícia en queda, per més que alguns dels consultats, amb tot i no entendre'ls, m'han assegurat que contenen idees importants i de transcendència. No tenim, doncs, més recurs que deixar sa traducció per algun afortunat que torni a patir la mateixa malaltia misteriosa de què va ser víctima l'autor del manuscrit, que, repetim, no sabem si qualificar de savi o de boig.

Thales

Diari Català, 16 de desembre de 1880

Cultura i societat, 1985

PROBLEMES GRAVÍSSIMS

Ho són los que tenim avui a l'ordre del dia en Catalunya; tan graves com potser no n'hi ha d'altres que ho siguin més.

Per un costat, un ajuntament que no representa l'opinió pública es proposa portar a cap una reforma de Barcelona que pot produir grans perjudicis a tota la

propietat urbana. Per altre costat, se tracta de fer desaparèixer el nostre dret, al que devem en gran part l'estat relativament pròspero de la nostra comarca.

En vàries ocasions hem donat la nostra opinió sobre lo projecte-negoci del senyor Baixeras. Si arriba a ser aprovat, totes les cases de Barcelona, o gran part d'elles, quedaran subjectes a una amenaça constant; gran part d'elles, per consegüent, quedaran subjectes a un desmèrit i disminució de preu, puix que els alcançarà directa o indirectament lo projecte.

I lo pitjor del cas és que ens sembla que el joc que es juga pot descobrir-lo lo més innocent. Lo projecte s'ha fet molt grandiós i resultarà irrealitzable, per lo que no fóra estrany que sols se fes lo fàcil i es deixés de fer lo difícil; no fóra estrany que després d'obertes les dues o tres vies que foren un bon negoci per l'empresari, deixessin d'obrir-se les demés que no fossin tal negoci. No fóra estrany, doncs, que volgués fer-se lo contrari d'aquell adagi, i que *el que es mengés la carn no rosegúés los ossos*.

Lo projecte de reforma no sols amenaça a la propietat territorial, sinó també, i d'una manera molt més terrible, a la industrial. La Llei d'expropiació forçosa, que és l'ànima del negoci Baixeras i companyia, no concedeix cap dret als amos d'establiments, botigues o indústries.

Si grave és lo problema de la Reforma de Barcelona, més grave és encara lo projecte d'unificació de codis. Si aquest arriba a portar-se a terme, tindrem que el dret castellà s'imposarà al català, fent-lo desaparèixer d'una vegada.

Per fortuna sembla que a última hora ens volem despertar, i fer esforços per a conjurar los perills que ens amenacen. Per un costat, lo Congrés de Jurisconsults, fent-se eco de lo que han dit la majoria de les corporacions i reunions tingudes en Catalunya, fa concebir l'esperança de que defensarà enèrgicament lo nostre dret amenaçat. Per altra part, l'opinió pública comença a manifestar-se vigorosa en contra de tot lo que sigui protegir negocis en detriment de tota la ciutat.

Esperem, doncs, que Catalunya es portarà d'una manera digna d'ella mateixa en defensa de les amenaces que inclouen los dos gravíssims problemes que estan avui a l'ordre del dia.

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 19 de desembre de 1880

LA VIOLETA. INAUGURACIÓ DE LES VETLLADES LITERARI-MUSICALS D'AQUESTA SOCIETAT

Moltes vegades havem afirmat en lo curs de la nostra publicació que lo moviment literari i artístic català és eminentment civilitzador, al mateix temps que causa de progrés i de millora. En lo número prospecte, la Redacció del *Diari Català* deia ja lo següent:

«Consti, doncs, i això ho direm molt alt perquè nos sentim de lluny, que si som partidaris del renaixement de la vida provincial és perquè creiem que així contribuirem al progrés general amb molta més energia que seguint endormiscats, en la confiança de que altres pensin i obrin per nosaltres. Som provincialistes per anar endavant, no per anar endarrere ni per quedar-nos deturats.»

I és veritat que, d'ençà del renaixement artístic-literari català, veiem tot sovint en la nostra terra espectacles verdaderament bonics i que ens omplen d'esperança, deguts exclusivament a aquell renaixement.

Un d'aquestos interessants espectacles és lo de que les festes poètiques i musicals hagin sortit dels barris rics de les ciutats, trasplantant-se a les poblacions petites i als barris purament obrers dels grans centres. Si un estranger assisteix a aqueixos certàmens que poblacions com Sant Martí, Sants, etc., etc. poden dar en certs dies de l'any, gràcies a les associacions catalanistes, de segur que en surt encantat i amb una gran idea de la cultura catalana; de segur que confessa que si Espanya és lo país dels toros i de les castanyoles, Catalunya és dintre d'Espanya una excepció que ha d'omplir-nos d'orgull i de confiança en lo porvenir.

Totes aquestes consideracions nos ha inspirades la inauguració de les vetllades literari-musicals de l'associació catalanista La Violeta, que va tenir lloc abans-d'ahir vespre.

La societat La Violeta té son local en lo barri més obrer de Barcelona; en lo carrer de Ponent. Los que la formen són en general també treballadors i menestrals, i per consegüent los que a ses funcions assisteixen pertanyen a la gran família obrera i menestrala.

Lo saló estava ple de gom a gom, de manera que fins les portes i els passadissos eren ocupats per gent dreta i apinyada, i quan va començar-se l'execució del programa —que era escullidíssim— no es sentia una mosca. Aquell públic de treballadors i menestrals, amb son interès i compostura, dava una lliçó a molts públics que es creuen monopolitzadors del gust i de la cultura.

Lo programa era purament musical i literari, i escullidíssim. La societat coral Catalunya, formada per joves del comerç que dediquen sos ratos de descans al cultiu de la música, va cantar amb verdader color i gust artístic *Les flors de maig* i *Los pescadors*, d'en Clavé, i *La viuda del soldat*, d'en Ferrant, premiada en un dels certàmens euterpenses. Alguns joves i senyoretetes van tocar al piano —a dues o a quatre mans— difícils peces de grans mestres, com Donizetti, Herz, Godchalh, Gounod, Velly, Nogués, etc., etc. En los intermedis, los socis de La Violeta llegien poesies, algunes d'autors coneguts, altres dels mateixos socis. Amb aquest programa —i això és lo que va encantar-nos— aquell públic d'obrers i menestrals va passar agradablement la vetllada, demostrant amb sos aplausos espontàneos la satisfacció que sentia.

Però no sols va encantar-nos aquesta circumstància, sinó moltes altres. Vam sentir al piano a dues senyoretetes que, de segur, envejaria lo círcol més aristocràtic. Una d'elles, la senyoreta Morante, és una gran esperança, i l'altra, la senyoreta Bartorelo, és ja una professora consumada, com va demostrar-ho en l'execució del *Quint concert* del Herz. Vam sentir a dos jovenets modestos tocant a quatre mans, i vam aplaudir de debò a un noi, músic de caçadors, en un *nocturn* de Velly i en una transcripció de Godchalh. ¿Pot desitjar-se major prova de cultura?

En la part literària, no volem fixar-nos en les composicions de poetes coneguts que van llegir-se, per lo mateix que són ja coneguts, i sí sols farem menció d'unes «Dècimes numèriques», molt ingenioses i espontànees, del senyor Presas, d'un sonet «A l'obrer», ple d'entusiasme i respirant fe en lo progrés, del senyor Oller, víctima tal vegada del treball a pesar de sos pocs anys, puix que veiérem que té una mà esguerrada, i unes descripcions de viatges en diligència i en barco, intencionada la primera i ben sentida la segona. Digne de notar-se és que en totes les lectures no hi hagué res xabacà ni amb xistes relliscosos.

A l'ocupar-nos de la part musical hem olvidat de consignar que a cada senyoreta que tocava el piano, la Junta de la societat les obsequiava amb una flor artificial, que portava una dedicatòria en la cinta que la lligava.

Per lo dit pot comprendre's que si hem dedicat un article a la inauguració de La Violeta és perquè creiem que la cosa val molt la pena, puix que per nosaltres indica un gran pas cap al progrés.

Abans del renaixement catalanista, les classes obrera i menestrals, si assistien al teatre, era per veure dramons de tarda, que aplaudien més o menos segons era lo número de morts que veien en escena i segons fos més o menos feréstega la mirada del *traïdor*. Per elles, en general, no hi havia més música que la dels balls, ni més poesia que la dels romanços. Avui disfruten ja, com les classes altes, de la literatura i de la música de saló, i gràcies a elles passen agradablement les vetllades. ¿A què es deu canvi tan civilitzador? A res més que al moviment catalanista, que ha popularitzat ses manifestacions entre nosaltres. Avui, en lo carrer de Ponent, en la Barceloneta, en Sants, en Gràcia, en Sant Martí, etc., etc., és a dir, en tots los barris o arravals obrers de Barcelona, se donen exemples que ens omplen d'orgull i de

legítima esperança, com havem dit al principi, i això es deu als *foments*, als *centros*, a les associacions com Lo Llorer i La Violeta, que han nascut al calor del nostre renaixement i que en les idees catalanistes s'inspiren.

Un aplauso, doncs, però calorós i entusiasta. Segueixin tots lo seu camí, rendint sempre culte al progrés i a la millora, mirant sempre endavant i jamai endarrere. Lo primer pas cap a la regeneració de la classe obrera va dar-lo lo primer dels artistes catalans, l'immortal Clavé, amb la fundació de les societats corals; estem ja dant lo segon, i hem començat amb bons auspicis. —«¡Endavant sempre!». Aquest és lo lema que tenim nosaltres, fent-nos eco de l'aspiració de Catalunya.

No volem acabar sens fer un oferiment per modest que sigui. Les associacions que, com la que ha dat peu per aquest article, s'inspiren en lo progrés i miren a demà, poden comptar incondicionalment amb la Redacció del *Diari Català*, que sempre es creurà molt honrada contribuint en lo que pugui a fomentar la gran obra de la regeneració de Catalunya.

A.

Diari Català, 21 de desembre de 1880

LA CASA DE CARITAT DE BARCELONA (I-V)

I

Amic Director del *Diari Català*; crec que tu, lo mateix que els lectors, veureu amb gust que digui alguna cosa de la Memòria que sobre les «Reformes, règimen i estat de la Casa de Caritat de Barcelona» acaba de publicar la Junta de Govern. I crec que ho veureu amb gust no sols perquè la qüestió és de transcendència, i sempre és simpàtic pels catalans l'ocupar-se de son establiment benèfic predilecte, sinó també perquè la Junta actual, al dirigir-se per primera vegada al públic, sembla que es proposa per objecte principal al·ludir a la Junta que vaig tenir l'honor de presidir, i respondre als articles que vaig publicar amb la meva firma en lo diari *La Imprenta*, i reunir luego en un quadern, que porta la fetxa de l'any passat.

I crec encara més; crec que la cosa val la pena, puix que els llocs de beneficència com la Casa de Caritat inclouen problemes de verdadera transcendència social.

Vaig, doncs, a començar sense més preàmbuls.

Sens dubte molts dels meus lectors recordaran que el dia 30 de novembre de 1875 la Junta que tenia l'honra de presidir, després de prop de cinc anys d'estar al frente de l'establiment, va ser treta poc menos que llençada. Sens dubte recordaran que la Diputació conservadora, no atrevint-se a dir amb claretat que ens treia —ella es sabrà el perquè—, va agafar per pretext la idea d'una renovació parcial, i va designar los que devien sortir per medi d'un sorteig *tan especial*, que molts dies abans de fer-se *sabiem ja el resultat que havia de dar*. Recordaran també que això no va ser obstacle per a que unes quantes persones molt formals i delicades acceptessin lo càrrec que se'ls confiava, prenent possessió d'ell —algunes d'elles, no totes— en to de guerra a l'administració dels que acabàvem de ser trets.

Per si no ho recorden, vull jo recordar —i ho faig amb orgull legítim— que aquell to de guerra no va ser més que la reproducció del *parturient montes*. La nova Junta, després de rebuscar antecedents, i de recollir datos, i de fer suar als empleats, va creure's que havia ja conseguit lo que desitjava, i va fer que la Diputació Provincial —animada dels mateixos desitjos— declarés que «no reconeixia força ni valor en uns contractes per medi dels quals la Junta de ma presidència havia dotat a la Casa de Caritat d'una bona sucursal en la muntanya de Sarrià»; contractes que no feien necessari desembossar ni un xavo de capital. D'aquest acord vam tenir-ne coneixement pels diaris, puix la corporació provincial va portar la seva delicadesa fins al punt de no escoltar-nos ni oficiosament, per qual motiu en 1877 vam dirigir a la mateixa Diputació una exposició plena de fets i datos innegables, que si no va obtenir resposta —com esperàvem d'aquella Diputació—, va bastar per a posar en evidència los mòbils que a la mateixa i a la Junta guiaven, sortint-ne una i altra tan airoses que, després de la campanada, degueren seguir utilitzant-se de la sucursal, que *tan males condicions tenia*, tancant-se en lo més absolut silenci, sens dubte per falta d'arguments que oposar als que nosaltres havíem fet públics.

Però deixem-nos d'antecedent sobre una qüestió que ja ha fallat l'opinió pública; confessem que hi ha tanta honra en entrar en un lloc per la porta, com en ser-ne tret per la finestra, quan se tracta de l'administració conservadora, a la qual no disputarem la glòria d'haver volgut ficar la política fins en les cases de beneficència, respectades generalment fins aleshores, i consignem sols lo fet de que, havent sortit de la Junta de la Casa de Caritat en 1875, ningú s'ha atrevit a al·ludir-nos ni a respondre'ns en públic fins avui, que ja acabem l'any 1880.

La memòria de què ens ocupem és manca e incompleta. Per ella no pot lo públic fer-se càrrec de l'actual estat de la Casa de Caritat, puix que ni nosaltres mateixos —que tant la coneixem— podem per sa lectura dar-nos-en compte exacte.

Per a demostrar que és manca e incompleta basta fixar-se en la divisió de matèries que conté. Comença per una «Introducció», plena d'idees místiques i piadoses; segueix un capítol sobre «Instal·lació de les filles de la caritat», o sigui de les monges franceses; a continuació ne va un altre sobre «Servei espiritual», i en vénen luego d'altres sobre «Instrucció», «Indústries i tallers», «Vestuari», «Higiene», «Traslació

de la Casa de Caritat», «Enfermeries», «Obres», «Àrbitres» i «Donatius». Tanca la memòria un curt «Epíleg».

Aquesta lleugera ressenya indica, además de lo dit, que en lo treball de la Junta no hi ha ordre ni concert. Tot està allí barrejat, i si sobre coses importantíssimes calla o gasta sols quatre pàrrafos, altres que tenen ben poc interès ocupen pàgines enteres.

Aquestes faltes no tenen disculpa en cap junta, ja que ha de suposar-se que totes elles coneixen la matèria que tracten, i menos en l'actual, que tenia ja marcat lo camí que devia seguir. En efecte; li hauria bastat tenir a la vista la nostra memòria de primer de gener de 1875 per veure que la gestió de la Casa de Caritat de Barcelona se divideix en dues branques principals, que són *Direcció* i *Administració*; que la primera comprèn lo «Règimen interior de la Casa», la «Instrucció i educació», la «Higiene i enfermeries», les «Obres i millors», baix lo punt de vista directiu, i el «Moviment del personal», i que la segona comprèn la «Marxa general econòmica de la Casa», los «Àrbitres i rendes», los «Viures i robes», les «Indústries i tallers», i els «Empleats i dependents». No volem suposar que aquesta classificació sigui perfecta ni molt menos, sinó sols consignar que amb ella pot fer-se conèixer la marxa i estat de la Casa, i que això és impossible amb la que ha adoptat la Junta actual en la memòria de què ens ocupem.

¿Serà tal vegada perquè la Junta no s'ha proposat fer conèixer la totalitat? Ho analitzarem en l'article pròxim.

V. Almirall

Diari Català, 22 de desembre de 1880

II⁵⁰

En l'anterior article, després de consignar i demostrar que la memòria publicada per la Junta actual de la Casa de Caritat és manca e incompleta, preguntàvem: ¿Serà tal vegada perquè la Junta no s'ha proposat fer conèixer la totalitat de sa gestió? La resposta vam deixar-la pel pròxim article. Anem, doncs, a donar-la.

És evident que no s'ho ha proposat. La Junta, imitant a aquells propagadors d'específics que serveixen per curar totes les malalties per diverses que siguin, ha buscat també un *cúralo todo*, i diu que l'ha trobat... en lo senzill medi d'entregar la casa a les monges franceses que s'anomenen *Filles de la Charité*. La memòria no és res més que l'apologia d'aquestes monges.

Segons la Junta, serveixen per a tot. Són bones, són carinyoses, són caritatives, són intel·ligentes, són sàvies, són administradores, són santes, etc., etc. Són —pasmin-se los nostres lectors— ¡fins espanyoles! a pesar d'haver nascut la quasi totali-

50. Vegi's lo número del dimecres, dia 22 de desembre.

tat fora d'Espanya, tal vegada per aquella raó que dóna un dels personatges d'en Pitarra, que

...Va néixer a França
per fer veure que és francès.

A fi de que els meus lectors no es creguin que exagero, vegin lo que diu la Junta.

«Baix lo punt de vista civil, direm que tampoc existeix l'estrangerisme que va almar a alguns, pocs per fortuna. En primer lloc, moltes de les religioses cridades a la Casa de Caritat són espanyoles per naixement, moltes altres per haver exercit son ministeri durant anys en regions espanyoles i, en fi, davant la llei luego ho seran totes per adopció, si Déu los permet arribar al plaço exigít per a ser-ho, com totes ho són ja avui per lo respecte a les lleis espanyoles, per l'afecte entranable que tenen a la porció de fills d'aquest país de què cuiden amb sol·licitud maternal i per la pràctica lleal de les costums del nostre poble.»

La teoria és realment peregrina. Segons ella, tots los estrangers que passen anys a Espanya, o respecten les lleis del nostre país, o tenen afecte a alguns fills del mateix, són ja espanyols. ¿No és veritat que és una manera ingeniosa d'esborrar les fronteres?

Però abans del pàrrafo traduít, la memòria en conté un altre que no és menos notable en boca d'una junta que dependeix de la Diputació d'una província espanyola.

Diu aixís:

«Baix lo punt de vista religiós, devem consignar que dintre de l'Església no pot haver-hi congregacions estrangeres, perquè l'Església, en lo fet ser catòlica, careix de fronteres. Una congregació protestanta, una congregació de racionalistes, una congregació anglicana, una congregació pagana, aquestes són congregacions estrangeres per a l'Església; l'anomenar estrangera a una congregació per lo fet de que son directori no resideixi dintre de tal o qual nacionalitat no és usar de propietat de tecnicisme. Tota congregació qual cap sigui lo de l'Església catòlica, que té sa sede en Roma, capital del catolicisme, és nacional en tots los països del món, per això de ser una congregació catòlica, això és, universal.»

¿Què s'ha afigurat la Junta de la Casa de Caritat? ¿Se creu tal vegada que administra un bisbat o una altra institució purament religiosa? ¿No sap que està al frente d'un establiment civil, sostingut per medi d'àrbitres també purament civils, i dependent d'una corporació oficial de l'Estat? Dintre del tecnicisme religiós, pot ser veritat lo que afirma la Junta, però en lo llenguatge civil és completament inexacte. Lo mateix papa no és considerat espanyol per les lleis que a Espanya regeixen. Demà que vingués a la nostra terra i hagués de sostenir una qüestió civil, seguiria la mateixa sort que tots los italians, que són tan estrangers com qualsevols altres. Les monges franceses, doncs, són per la Casa provincial de Caritat estrangeres; perfectament estrangeres.

No volem per ara insistir sobre aquest punt, i passem ja a un altre. La memòria afirma que les *Filles de la Charité* s'han encarregat del departament d'homes, i la Junta autora de la mateixa s'encarrega de desmentir sa afirmació en un dels estats que a la memòria acompanyen. En efecte, en l'estat del moviment del personal, consta que en 30 de juny de l'any actual —dia al qual arriba la memòria— hi havia en la casa 16 zeladors. D'això en resulta que les monges franceses són incapaces per a portar per elles soles lo departament d'homes, puix que és d'advertir que abans d'encarregar-se'n, los zeladors que el portaven passaven molt poc de 16. ¿Se vol demostració més patenta del desacert de portar les cèlebres monges?

A l'arribar a aquest punt hem de fer alguna aclaració. Nosaltres no som dels més *patrioters*, i no tenim inconvenient en declarar que, lluny de refugir tot lo que pugui venir-nos de l'estranger, acceptem a mans besades tot allò que pot ser font de progrés i de millora. Si creguéssim, doncs, que la introducció de les monges franceses pot ser un avenç per la Casa de Caritat o per los pobres que en ella s'acullen, lluny de censurar sa vinguda l'aplaudiríem de tot cor.

Però la nostra persuasió íntima, filla de l'experiència i de la pràctica, és la de que les monges en general són ineptes per a l'educació dels albergats en los establiments benèfics, que són essencialment diferents dels col·legis en què s'eduquen les filles de les classes poderoses. Creiem ademés que si les monges són ineptes per a los departaments de noies, són no sols ineptes sinó perjudicials fins a l'excés en los departaments de nois.

Les condicions que determinen aquella ineptitud no són pròpies de tal o qual institució religiosa, sinó comunes a totes, i per tal motiu trobem que és eminentment ridícul lo canviar unes monges per altres, que és lo que ha fet la Junta de la Casa de Caritat, en son departament de dones.

Però entre instituts igualment ineptes per a l'educació, sostindrem que és sempre preferible aquell que es compongui de membres no ja espanyols, sinó catalans. En un establiment benèfic, lo llenguatge és d'importància capital. Les infelices criatures que en ell entren coneixen amb prou feines lo català, i si se'ls dóna per cuidar-los monges estrangeres, que tot lo més que faran serà xapurrejar lo castellà, ¿com han d'entendre's? Lo pobre albergat queda condemnat per aquest sol fet al més cruel dels martiris. ¡Enmig de son abandono, no pot ni entendre's amb los que oficialment han d'estar encarregats de son cuidado!

Noti's que havem qualificat a les monges en general d'ineptes *sols* per a l'educació dels albergats en les cases de beneficència —i per això lamentem l'acord de la Junta actual—; però creiem que podrien quedar en elles per prestar altres serveis. Aixís vam consignar-ho en lo quadern a què contesta la Junta, en lo qual dèiem:

«Podrien allí —en la Casa de Caritat— quedar les germanes de la caritat cuidant de les enfermeries i de la netedat, però l'educació de les noies deuria treure's de ses mans, reconegudament ineptes. Unes poques *matrones*, viudes o casades, ser-

virien per l'objecte molt, moltíssim més que aqueix núvol de toques i saials que avui omplena la Casa. Adverteixi's que la reforma no seria nova en la de Caritat de Barcelona. A sa fundació, a principis del segle actual, matrones i no germanes van dirigir lo departament de dones. Les religioses van ser introduïdes en ell per lo comte d'Espanya. Son introductor fa la seva apologia.»

Aixís és que la Junta dedica tota sa memòria a fer l'apologia d'una innovació que sols pot alabar no coneixent absolutament lo que té entre mans. Això és lo que en los successius articles deixarem demostrat, aixís com que amb la introducció de les monges franceses no ha fet més que desmarxar per complet lo departament d'homes.

V. Almirall

Diari Català, 26 de desembre de 1880

III⁵¹

Vam dir en l'últim article que la Junta de la Casa de Caritat sols pot fer l'apologia de la innovació per ella introduïda a l'entregar-la a les *Filles de la Charité*, no coneixent absolutament lo que té entre mans.

Anem a demostrar-ho.

Pocs esforços haurem de fer, puix que la prova es desprèn de la mateixa memòria que analitzem. La Junta, a l'examinar la situació de la Casa, va trobar que el departament d'homes era pèssim, i el de dones regular. Vegi's, sinó, lo que diu.

«Trista era —diu parlant del departament d'homes— la perspectiva general que l'asil presentava, amb los nois bruts, los vells espellifats, los restants descuidats, los malalts desatesos, i quasi abandonats los moribundos, la tristesa ombrejava totes les cares i el departament d'homes presentava un quadro desgarrador per a tot cor piadós... Tot se desvaneixia en una atmosfera de la que s'havia eliminat l'oxígeno de l'ànima i en la que s'apagava la flama vivificant de les administracions benèfiques... Res direm de l'estat de la moralitat dels nois i dels homes, puix que si entréssim en lo desarrollo d'aquest assumpto deuríem arribar a consideracions massa extenses i amargues.»

Si això i molt més diu del departament d'homes, al tractar del de dones diu sols «que regnaven en ell defectes e irregularitats», afegint en un altre pàrraf «que el mètode que s'observava en lo departament de dones tenia defectes d'inexperiència social, etc., etc.».

Abans de passar endavant hem de fer observar una notable inconseqüència. Segons los pàrrafos que acabem de transcriure, les monges antigues, les germanes de la caritat, no servien per la Casa, puix que «cometien o toleraven en lo departa-

51. Vegi's lo número del diumenge, dia 26 de l'actual.

ment de dones defectes e irregularitats», i careixien d'experiència social. Doncs bé; a pesar d'això, la Junta hauria volgut que s'encarreguessin de tota la Casa, i si no van fer-ho, no va perdre's per la Junta, sinó per les germanes, que de cap manera van voler encarregar-se'n. ¿Se vol prova més completa de falta de fixesa, del desconeixement de l'assumpto de què parlàvem?

Però tornant al tema, hem de negar en absolut les afirmacions de la Junta sobre l'estat relatiu dels departaments d'homes i de dones. Lo primer era l'únic que podia anar; lo segon estava pèssim.

Per convèncer-se d'això no són precisos grans estudis, ni tan sols conèixer íntimament la Casa de Caritat de Barcelona; basta tenir nocions de les ciències socials i haver-se parat un moment en l'estudi de les condicions en què avui viu la societat.

La dona, fins en les nacions més adelantades, no està redimida encara. És considerada un «accessori» de la família, i com a tal tractada. Al fixar-se lo jornal que per son treball se li dona, no s'atén a que pugui satisfer ses necessitats amb independència, sinó a que pugui ajudar a casa seva. Totes aquestes veritats són tan amargues com se vulgui, però no pot negar-se sa evidència.

Fixem-nos, per exemple, en lo que succeeix en Barcelona. Lo jornal que guanya la dona en lo vigor de la joventut no arriba per terme mig a tres rals diaris. ¿Pot amb tres rals escassos diaris viure una persona? Lo vestit acostumat per les nostres treballadores representa molt més que aqueix jornal.

D'això en resulta que per ara lo matrimoni segueix sent l'única —entengui's bé—, l'única carrera de la dona. Los treballs a què pot dedicar-se no li donen lo suficient per a poder viure.

I aquí és precís fer una observació decisiva. La noia que viu en família pot portar-se honestament amb lo petit jornal que guanyi, «ajudant» a sos pares i participant de sa misèria. La noia albergada, que és expòsita o abandonada, no té ni aqueix pobre recurs. Al sortir de la Casa es troba sola al mig d'una població de tres-centes mil ànimes, i l'únic a què pot aspirar és a un jornal insuficient per a viure amb independència.

Doncs un sol dato basta per a judicar dels establiments benèfics. ¿Quin tant per cent de les albergades contreu matrimoni? Segur és que no respondrà a aquesta pregunta la Junta de la Casa de Caritat, perquè la resposta fóra desastrosa. Los matrimonis són en aquelles cases tan raras com los duros al mig dels carrers.

Una altra sortida poden tenir les noies de la Casa de Caritat: poden posar-se a criades de servei. Però per desgràcia aqueixa no és una solució definitiva. Moltes vegades no és més que el pont de pas que porta a les infelices cap a la perdició.

Per regla general, les famílies que van a buscar servei a la Casa de Caritat són famílies tarades. Quan estan cansades de canviar de criades, van a provar si una albergada sens amparo podrà servir-los d'*anima vili*. La noia, amb l'afany de fugir d'entre aquelles parets que odia, se'n va amb la mestressa, però al poc temps troba que no pot aguantar sa nova situació. Com no està educada per la societat ni coneix lo món, entra en ell com lo Segismundo de *La vida es sueño*, i ¿què ha de

succeir? Per desgràcia, lo que no sap o no vol veure la Junta que ha escrit la memòria de què ens ocupem.

Ella oficialment no sap lo que passa. La noia, quan se'n va a servir, surt de la Casa. Al cap de dos o tres mesos se la dóna de baixa definitiva en sos llibres, i per més que després la desesperació o la mala educació la porti al vici, no consta oficialment. En això, i res més que en això, se funda la Junta al negar lo que tothom sap per desgràcia.

Si tal és la trista sort de la dona, l'home, en canvi, té molts camins oberts. La societat d'avui, amb totes ses imperfeccions, és dels homes. Les cases de beneficència, doncs, poden donar fàcilment sortida als nois, convertint-los o disposant-los a ser membres útils a la nació.

Lo departament d'homes de la Casa de Caritat de Barcelona estava molt millor que el de dones, no sols per les causes que neixen de l'estat social, sinó també per motius especials de la mateixa casa. En ell, los nois creixien, s'educaven, s'instruïen en les matèries d'instrucció primària, i sortien per aprenents o s'acostumaven al treball en los tallers de la Casa. Pels vespres dels diumenges tenien lo seu teatret, on representaven com aficionats comèdies i peces, i, en una paraula, adquirien totes les costums de la classe treballadora catalana d'avui. En los patis corrien, jugaven, reien i feien les entremaliadures pròpies dels primers anys de la vida. Los zeladors, és veritat que no eren modelos, però portaven als seus encarregats de manera que anessin pujant i creixent com obrers, cosa que els era facilíssima per quant tots ells havien sortit de la classe obrera. Los nois no eren sants —ni devien ser-ho, puix que la societat no es forma de sants, sinó d'homes —, però estaven en lo possible imbuïts en les idees d'honradesa i d'amor al treball. En una paraula, quan una persona intel·ligenta visitava la Casa de Caritat, sortia mig satisfeta de l'estat del departament d'homes, i completament entristida i desanimada del de dones.

Les proves de lo que afirmem podrien presentar-se a dojo. Durant la nostra administració hi havia sempre dotzenes o centenars d'aprenents, que passaven lo dia en lo taller, i menjaven i dormien en la Casa. Anaven i venien sols amb entera llibertat, i si la Junta actual vol enterar-se dels antecedents, sabrà que *ni un sol* va caure mai en los calabossos de l'alcaldia. La llibertat i la confiança en ells dipositada los dava consciència de sa dignitat humana, i pujaven bé. Si algun dia vol la Junta, li farem recórrer tallers i botigues, i veurà com los nois de la Casa de Caritat, baix lo règimen civil que tan dolent li sembla, se convertien en sers útils i profitosos.

Lo que afirma la Junta en la memòria és, doncs, completament equivocac. Si alguna cosa estava regular en la Casa de Caritat, era lo departament d'homes; si alguna cosa feia llàstima, era el de dones, entregat al misticisme i a la direcció de monges, ineptes com totes per a l'educació social de pobres albergades.

V. Almirall

Diari Català, 30 de desembre de 1880

IV⁵²

Per a confirmar les seves apreciacions, la Junta de la Casa de Caritat, en la memòria de què ens ocupem, en lo capítol titulat «Del servei espiritual» se revolta contra algunes afirmacions del nostre *folleto*, i es creu ser un cop d'efecte convertint-se en *caballero andante* de les albergades.

Copia del dit folleto los pàrrafos següents:

«Los que amb imparcial criteri hem estudiat la situació de la noia jove en les cases de beneficència, hem degut persuadir-nos de que sols poden sortir d'elles per als convents o per a les cases de prostitució.

«De manera que dels asilos surten monges i dones perdudes, no mares de família.»

I agafant tot seguit lo to quiotesco, escriu la Junta lo següent:

«Per fortuna, lo projectil passa per damunt de la Casa de Caritat de Barcelona, puix, de les que foren ses albergades, moltes són les que ocupen avui lo destí social que al camí de les dones dóna la Providència, i revesteixen l'alta dignitat de mares i d'esposes, en modestes però honradíssimes llars.»

Deturem-nos aquí encara que sigui uns moments.

¿D'on ha tret la Junta que l'afirmació del nostre folleto se dirigeixi contra les albergades en la Casa de Caritat de Barcelona? ¿No sap ni de llegir tan sols? ¿No veu que al sostenir una tesis general no s'infereix agravi a ningú en particular?

Sàpiga la Junta redactora de la memòria que el carinyo als establiments com la Casa de Caritat de Barcelona es demostra exposant la veritat de lo que passa, no amb adulacions ni amb lo que els francesos ne dirien *sensibleries* ridícules, ni amb quiotismes fora d'ocasió. Nosaltres apreciem a les infelices que moren en la Casa de Caritat, fins sense conèixer-les; nosaltres les compadeixem per les males condicions amb què entren en la vida, i per tal motiu sabem que l'únic bé que pot fer-se'ls és exposar al públic la veritat entera i sense pal·liatius.

Diu la Junta que *moltes* de les que foren albergades són avui esposes i mares de família. ¿Quantes i quines són? En qüestions com la de què ens ocupem, no basten les afirmacions vagues; l'únic que té força és l'estadística, los números. Desafiem a la Junta a que publiqui el número de consentiments per contraure matrimoni que hagi hagut de donar, i apostem alguna cosa de bo a que no arriba al *mig per cent* anual de la totalitat de les acollides.

I si aixís és, com sabem de cert nosaltres, ¿pot dar-se un dato més desastrós i desconsolador? ¿Què significa la poc fundada afirmació de la Junta?

Agafin-se només les gasetilles dels diaris locals, i es veurà que sols los casos que han arribat a notícia dels gasetillers, de noies que fugitives de la Casa de Caritat han hagut de ser recollides en cases sospitoses, són molt més numerosos que els de noies que s'hagin casat. ¡I parlem sols dels casos que han arribat a coneixement de la Junta i dels diaris!

52. Vegi's lo número del 30 de desembre de l'any pròxim passat.

Nosaltres, en canvi, sabem que alguna vegada, al passar per certs carrers, nos hem vist fins avergonyits al veure la multitud d'infelices que des dels balcons i portes nos assenyalaven amb lo dit, indicant a ses companyes de misèria que ens coneixien de la Casa de Caritat; nosaltres sabem que les que ens assenyalaven al passar eren sols les que havien perdut per complet lo pudor i que moltes, encara que ens veiessin, callaven o s'amagaven; nosaltres, quan alguna vegada hem trobat a alguna de les albergades del nostre temps, i ens hem informat de les demás que coneixíem, hem sapigut amb dolor que la major part han tingut un mal fi. Si es busquessin datos en los llibres de certes sales de l'hospital, ¡que eloqüents i desconsoladors serien! Diu la Junta, portant a l'extrem sa ridícula i extemporànea *sensibleria*:

«Encara que fos veritat l'afirmat —per nosaltres en lo *folleto*—, lo respecte a la desgràcia exigiria sepultar-la en lo silenci», etcètera, etc.

¡I els que tal diuen estan al frente del primer dels nostres establiments benèfics! ¡Peregrina teoria és la de creure que els defectes d'una institució pública han d'amagar-se! Si el mal existeix, ha de fer-se públic, per conseguir que s'hi posi remei. ¡Amagar-ho i deixar que continuï! ¿Pot dar-se idea més renyida amb la caritat i amb la filantropia?

Si el comunisme dels hospicis, si l'educació falsa i contrària a la naturalesa que en ells se dóna a la noia, si les rutines incorregibles porten a les albergades cap a la perdició, ¿hem de mirar-ho amb indiferència i acontentar-nos amb que el públic no se n'enteri? ¿No és obligació de tots los que coneixem pràcticament la matèria, fer lo possible per a extirpar los defectes d'arrel? Si els hospicis basats en lo comunisme no serveixen, ¿no hem d'alçar la nostra veu fins que logrem que desapareguin? Doncs això, i res més que això, és lo que diem nosaltres.

La Junta es creu *posar una pica en Flandes* i destruir les nostres apreciacions afirmant que, en lo que va de segle, no arriben a mitja dotzena les monges que han sortit de la Casa de Caritat.

I tornem a trobar-nos en lo cas de dir que la Junta no sap de què se les heu. Al dir lo nostre folleto que dels hospicis comunistes sols ne surten monges i dones de món, no volguérem parlar de monges de convent. ¡Per desgràcia, les pobres albergades, fins les portes dels convents tenen tancades! Per professar en ells és necessari un dot d'importància, i ¿d'on ha de treure'l la infeliça hospiciària que no té seva ni la roba que la cobreix? Les monges a què ens referíem són les que vegeten i moren dintre de les quatre parets de la mateixa casa.

Basta recórrer ses dependències per veure-les. Totes aqueixes infelices en edat de ser casades i en aptitud de ser mares de família que omplen les quadres i els patis; totes aqueixes dones i noies que van del refectori a l'església, de l'església al treball, del treball a l'església i de l'església al dormitori comú; totes aqueixes infelices que ni tenen família ni poden formar-ne, i viuen en virginitat perpètua i en perpètuu misticisme, sens conèixer ni tan sols veure la societat, tractant-se sols amb les monges de la Casa i subjectant-se a ses regles, ¿són altra cosa que monges? Doncs d'elles i només que d'elles parlàvem en lo nostre folleto.

Sumin-se aqueixes infelices amb les que viuen perdudes fora de la Casa, i es trobarà que formen la quasi totalitat de les acollides. Les mares de família són un gra d'arena en la immensitat del mar. Les demés que se salven són les que tenen família pròpia; les que al sortir de l'establiment han pogut anar-se'n a casa seva, és a dir, les que no poden ser considerades verdaderes acollides, i que jamai haurien degut ser admeses en la Casa de Caritat.

V. Almirall

Diari Català, 8 de gener de 1881

V⁵³

Dos objectes capitals se proposa la memòria que analitzem: fer l'apologia de les *Filles de la Charité* i preparar la traslació de la Casa de la Caritat, construïnt a l'efecte un edifici nou.

En aquesta segona part, la Junta no combat en sèrio cap de les raons del nostre folleto i es limita portar a l'últim grau lo sistema adoptat de *sensibleria* mística.

La base de l'argumentació del nostre folleto és que *en les cases de la caritat no és mai lo dolent l'edifici*, i que la de Barcelona, especialment, lo té bo, puix que en general no compta més de mig segle d'existència.

Després de fer en lo nostre folleto la història general de les construccions que formen la Casa de Caritat, hi posem lo següent pàrrafo, que ni tan sols ha combatut la Junta.

«D'aquesta ressenya —diem—, se'n desprèn evidentment que l'art de fabricar asilos, lluny d'avançar, ha retrogradat en los nostres temps. Les construccions relativament més antigues —en lo de Barcelona— són les més espaioses, les més altes, les més clares, les més ventilades. Totes tenen per sostre voltes de maó sostingudes per robustos pilans de pedra. A mida que van acostant-se a avui, van sent menos espaioses, menos altes, menos fortes, menos ventilades. I és natural. Avui tampoc sabríem construir catedrals com les de l'edat mitja. Cada època se manifesta en lo que li és propi, i ni les catedrals ni els asilos comunistes no són del nostre temps. L'art d'avui no el veuran les generacions futures en les rebuscades i arcaïques construccions dels nostres arquitectos, sinó en les senzilles i grandioses obres dels nostres enginyers.

»Res ha inventat l'art de construir asilos que compensi la retrogradació que han fet notar. Lo que es construís de nou seria en son fondo igual, exactament igual, als antics. Quadres per a dormir; quadres per a menjar; quadres per a resar; quadres per a sofrir. Tot quadres; tot vida comuna, mesquina i aislada.»

En una altra part del folleto, condensem lo nostre punt de vista en les següents paraules:

53. Vegi's lo número del dia 8 de l'actual.

«Proposarem reformes, i sàpigues per endavant que les proposarem partint del principi de que ha de mirar-se als asilos basats en lo comunisme, l'aislament i el misticisme amb tant desvio i amb tanta prevenció, com amb carinyo i compassió han de ser mirats los que tenen la desdixta de residir en tals morades; partint del principi de que en favor d'aqueixos han d'emplear-se tots los recursos de què disposem, i cap en favor d'edificis propis d'institucions amenaçades de mort per la civilització moderna.»

¿Què respon la Junta a tot això i molt més que diem? Res, o quasi res. Escriu alguns pàrrafos en què porta a l'extrem la sensibleria. No pot resistir los datos estadístics del folleto, i diu que els albergats han de viure millor que els obrers... en quant a edifici. ¿Per què no comença per l'alimentació, que és molt més important que la quadra?

En lo nostre folleto demostrem evidentment que la construcció d'una casa de caritat nova, doble gran que l'actual —si no fos doble gran, no valdria la pena de fer-la nova—, exigiria un gasto real i efectiu d'un milió i mig de duros, suposant que dels cinc-cents mil pams que té l'actual se'n traguessin cinc-cents mil duros. De tal demostració en traiem les següents conseqüències.

«Un milió i mig de duros, a l'interès corrent, produeixen noranta mil duros a l'any, que repartits entre los dos mil o dos mil cinc-cents albergats que morarien en la nova casa, donen per cada un d'ells un gasto d'instal·lació de 600 a 750 duros, o un anyal de 36 a 40. Aquestos gastos serien sols d'excés sobre els actuals, de manera que, sumats amb aquestos, resultaria que cada asilat ocuparia una part d'edifici que costaria de 800 a 980 duros, i representaria pagar un lloguer anyal de 48 a 54 duros.

»Dades aquestes xifres, ¿hi ha necessitat de fer ressaltar los absurdos que manifesten? Avui cada albergat gasta en manutenció sols de dotze a tretze quartos diaris, o sigui de 45 a 50 rals al mes, i ¿se voldria que gastés en casa de 80 a 90! Lo treballador, en Barcelona, dedica a l'habitació tot lo més la quinta o sexta part de lo que li costa la manutenció, i l'albergat consumiria en ella per lo menos el doble!»

No volem allargar més aquestes consideracions, puix les indicades basten i sobren per convèncer al públic de que no hi ha cap necessitat de traslladar la Casa de Caritat, i fins de que la translació fóra perjudicial. Los establiments de beneficència basats en lo comunisme místic no són ja del nostre temps, i tot lo més que a son favor pot fer-se és conservar-los, esperant que la beneficència prengui una forma més humanitària. Si es volen gastar diners, gastin-se en hora bona en manutenció e instrucció dels albergats. D'una i altra en trauran ventatges més positives que del gasto de milions en la construcció d'una nova casa.

I prou per ara, puix que hem ja abusat massa de la paciència dels nostres lectors. Esperem a que la Junta de la Casa de Caritat torni a parlar, en qual cas estem disposats a seguir-li demostrant que no és amb la instal·lació de monges franceses ni amb la construcció d'edificis com s'atén a les necessitats dels infeliços que per sa desdixta han tingut que refugiar-se en la Casa de Caritat de Barcelona.

V. Almirall

Diari Català, 18 de gener de 1881

1881

VALENTÍ ALMIRALL

PROSPECTE PER A L'ANY 1881

Lo *Diari Català* va a entrar en l'any tercer de la seva existència. Des del dia 4 de maig de 1879 ve sortint cada dia, sens més interrupcions que les que li han imposat tres sentències del Tribunal d'Impremta.

A l'aparèixer, dèiem al començar lo nostre prospecte:

Lo *Diari Català* surt a la vida ple d'esperances, i abrigant la seguretat de ser ben rebut dels catalans.

I francament hem de confessar que no podem queixar-nos. Los catalans nos han rebut bé.

I han fet més encara.

S'han format càrrec de les moltes dificultats que devíem trobar a l'escriure lo primer diari *en català i a la catalana*, i ens han dispensat totes les faltes de fondo i de forma que podem haver comès.

L'aprenentatge en molts oficis dura tres o quatre anys, però nosaltres nos fem la il·lusió d'haver-lo fet més de pressa. Nosaltres creiem que a l'entrar en lo tercer any serem ja, si no fadrins, mig fadrins de l'ofici. Per això nos dirigim de nou al públic català, i ens hi dirigim amb certa confiança.

En lo nostre prospecte de sortida, diguérem com a programa:

«Poques paraules bastaran per a fer conèixer als nostres lectors la part més important del nostre programa. Volem anar endavant en tot, absolutament en tot; aixís en ciència com en religió, aixís en arts com en política, sempre que es tracti d'avançar un pas, res nos espantarà. Si idees noves i nous descobriments tiren per terra tradicions rànries, encara que siguin d'aquelles que volen presentar-se com emparades per la tradició dels segles, lo nostre lloc lo tindrem al costat de lo nou, i serem enemics però implacables de tots los fanatismes; des d'aquells que omplen de sang los camps de batalla i perverteixen la consciència pública fins als que apareixen al primer cop d'ull inofensius. D'aquestos naixen los altres, i sobre tots procurarem obrir los ulls dels que els tenen massa tancats, que per desdita són molts a la nostra terra.

»I no sols voldríem que anéssim endavant, seguint als pobles que ens porten ventatja, sinó també que Catalunya contribuís directament a l'avançament. Voldríem que lo renaixement català, que ha produït ja una manera pròpia en vàries de les manifestacions de l'art, tingués també en algunes branques de la ciència, si no en totes, mires pròpies i procediments especials. Voldríem que nasquessin escoles catalanes que lluitessin i discutissin amb altres escoles, per a que quan del xoc ne sortís l'espurna que dóna llum, poguéssim dir que havem sigut lo picafocs o la pedrafoguera. Tots los que per aquest camí dirigeixin sos passos, nos tindran sempre a son costat, disposats quan menos a alentar-los, si no podem dar-los ajuda directa.

Ho havem dit i no tenim empatx en repetir-ho: volem anar endavant, endavant sempre, i per anar-hi més que no hi anem ara, desitgem que es fortifiqui i creixi lo renaixement de la vida provincial.”

Seguim pensant lo mateix; exactament lo mateix. Seguim com allavors dient: “Que si som partidaris del renaixement de la vida provincial o regional, és perquè creiem que aixís contribuïrem al progrés general amb molta més energia que seguint endormiscats en la confiança de que altres pensin i obrin per nosaltres. Som provincialistes per anar endavant; no per tornar endarrere ni per quedar-nos deturats”.

No han sigut mai los grans imperis los que han produït les grans èpoques del progrés; han sigut sempre les viles, les ciutats, les petites regions, en moviment i en competència. La noble emulació entre la petita Atenes i les altres petites ciutats gregues va dar al món aquella civilització que no s’ha sobrepujat encara, i que si un dia van fer olvidar les tenebres de l’edat mitjana, va renéixer al punt mateix que Europa va tenir una esclatxa per on pogués entrar sa llum, que és avui altra vegada la que cap al pervenir nos guia. I ¿qui va engrandir aqueixa petita esclatxa per donar pas al renaixement clàssic? Unes poques ciutats i viles italianes com Florència, com Pisa, com altres i altres, petites totes per sa població, però grans pel moviment que els dava la vida regional, i la noble emulació, filla de sa autonomia.

Lo nostre programa, doncs, és lo mateix, exactament lo mateix que vam exposar al sortir a la llum pública.

Com havem dit abans, ara som ja, si no fadrins, mig fadrins, i creiem poder oferir als nostres favoreixedors que desapareixeran del nostre diari totes les vacil·lacions que pot haver mostrat, filles en gran part de la novetat de la nostra empresa. Lo Renaixement català no havia encara mostrat clares les seves tendències, i d’aquí provenia la poca seguretat d’alguns dels nostres passos.

Però ara tenim un fet transcendentalíssim en la marxa del catalanisme, que ens ha donat molta llum. De segur que els nostres lectors comprenen ja que ens referim al primer Congrés Catalanista.

Al *Diari Català* no sols va cabre-l’hi la glòria d’iniciar-lo, sinó també la de presentar a la seva majoria. En renyida batalla, lo qui era nostre director, i que tornarà a ser-ho des de principis d’any nou, va ser elegit per immensa majoria president d’aquella reunió transcendentalíssima. La totalitat de la Mesa va sortir de la candidatura patrocinada per lo *Diari Català*, i els acords presos en lo Congrés —tots los acords, entengui’s bé— van correspondre a les nostres aspiracions. Com era natural, los anticatalanistes i els catalanistes que veuen amb recel lo renaixement provincial o senten que no vagi cap allí a on ells voldrien, van formar la coalició més tremenda a l’objecte de destorbar la marxa ordenada del Congrés. Allavors, si no vam quedar sols en la idea, puix són vàrios los periòdics que d’ella participen, vam quedar sols en la lluita, i no vam espantar-nos ni deturar-nos. Vam batallar amb fe i amb entusiasme, i la victòria va coronar los nostres esforços. Lo primer Congrés Catalanista va tancar-se amb tanta solemnitat com s’havia obert,

després d'haver patentitzat quines són les idees, quines les aspiracions del catalanisme. Lo nostre renaixement vol anar endavant; té per únic lema *lo progrés i la millora de Catalunya* en tots los rams i en totes les esferes, i vol arribar-hi a pesar dels obstacles que trobi al pas i dels destorbs que se li oposin.

La missió del *Diari Català* serà d'aquí endavant ben clara i determinada. Serà l'eco fidel de les idees, de les aspiracions, dels nobles propòsits de la majoria del primer Congrés Catalanista.

I aquí hem de consignar, amb la nostra franquesa catalana, que veiem amb molt gust l'aparició a la vida d'un nou col·lega català, de l'apreciable revista *La Renaixença*, convertida en diari polític. Ho veiem amb lo mateix gust amb què hauríem sentit la veu dels catalanistes que representa en les discussions solemnes del Congrés. Nosaltres som adalits francs de la majoria; siguin-ho ells de la minoria. Nosaltres tenim lo lema posat en lletres ben clares; escriguin-lo ells en lletres ben clares també. Des del moment que van separar-se de nosaltres, és segur que no deuen pensar com pensem. Exposin, doncs, les seves idees, que en nosaltres trobaran adversaris lleals, disposats a sostenir sempre que, al consignar lo Congrés dels catalanistes que el pervenir de la nostra comarca dependeix de que el renaixement vulgui anar sempre avant, sens mirar endarrere més que per aprofitar lo que pel progrés serveixi, no va fer més que fer-se intèrprete de les aspiracions dels catalans de debò.

Nosaltres creiem que el nostre renaixement no ha de limitar-se a escriure versos en català ni a ressuscitar antigualles, sinó que ha de proposar-se ideals de transcendència en totes les manifestacions de l'activitat. Si altres creuen altra cosa, discutim-ho i jutgin-nos los nostres compatricis. De la discussió en surt la llum, del xoc d'idees lo progrés.

Per això lo *Diari Català*, representant de les aspiracions de la majoria del Congrés Catalanista, saluda cordialment l'aparició del representant de la minoria.

La marxa clara i decidida que emprendrem nos permetrà donar sempre interès a les columnes del nostre diari. La nostra entrada en l'any tercer de la vida coincidirà amb l'obertura del Congrés Català de Jurisconsults, que ha de tenir importància decisiva en lo pervenir del nostre dret civil i, per consegüent, en la sort de la nostra terra. Lo Congrés Catalanista va fer sentir ja sa veu clara i explícita; lo *Diari Català* defensarà les mateixes solucions adoptades pel Congrés i en la mida de ses forces procurarà influir en les decisions dels jurisconsults catalans que es reuniran en Barcelona.

Per complir aquestos propòsits, lo *Diari Català* compta amb lo concurs directe de son director i d'aquells de sos redactors i col·laboradors que són membres del Congrés de Jurisconsults. Dintre i fora, tots ells defensaran la solució més antiunificadora que es presenti, i d'ella en seran campeons des de les columnes del *Diari*. Los elements unificadors volen arrancar-nos les darreres restes legals que queden de temps millors per Catalunya; nosaltres los defensarem a peu i a cavall, amb l'esperança d'acomodar-los demà a les circumstàncies del temps i de posar-los en consonància amb los progressos de la civilització i de la ciència moderna.

Lo *Diari Català* serà, com fins ara, polític, eminentment polític, puix que ara, com sempre, creu que la indiferència porta als pobles a la mort o a la vergonya. Quan un país no s'ocupa de la cosa pública, indefectiblement cau a ser patrimoni dels més atrevits, que abusen de la inactivitat dels que més valen. La indiferència política porta el domini de les *pandilles*, i una nació dominada pel *pandillatge* ni és una nació sèria, ni inspira més que llàstima o repugnància als que la coneixen. Cap poble, cap nació, cap comarca, cap classe social progressen si ells mateixos no es cuiden de procurar-se el progrés.

Catalunya va estar molts anys apartada per força de la política, i d'allavors ve sa decadència, que avui nos anem traient del damunt gràcies a haver-nos tornat a ocupar de la cosa pública.

Però si serem com fins ara polítics, eminentment polítics, cada dia mirarem amb més repugnància lo que es diu política en lo llenguatge convencional que ens ha anat infiltrant la gent que cobra o vol cobrar del pressupost. Lo nostre bell ideal és fer néixer o reviure la política catalana.

Si convé cantar veritats clares i netes, les cantarem a tot i a tothom; aixís com si creiem que procedeix un elogi, no l'escassequem sigui a qui sigui.

Dintre de la Redacció del *Diari Català*, tots serem gent d'idea, no de partit, i els nostres seran tots aquells que estimin i vulguin los avenços i la dignitat de la pàtria catalana.

Al pensar aixís, natural és que tinguem lo cor ple d'esperança, puix que veiem la força del renaixement regionalista.

Aquesta és una idea que creix i prospera; un pensament que es va imposant a totes les intel·ligències; un sentiment que va apoderant-se de tots los cors catalans. No té encara fixat l'ideal de forma perquè ¿com pot subjectar-se a motllos determinats una idea que creix i que prospera?, ¿qui és capaç de preveure a on arribarà?, ¿qui és capaç d'amidar sa potència? Avui acumulem elements, fem néixer aspiracions i manifestem desitjos vagorosos. Quan lo catalanisme serà fort e irresistible, espontàneament naixerà la forma de determinar sos propòsits, de traduir en fets pràctics ses aspiracions i sos desitjos.

Reunim per ara forces; dirigim-les cap a la llibertat i el progrés, fem renàixer l'esperit català. Lo demás vindrà a pesar de tots los obstacles. —“Fem —com deia eloqüentment en lo Congrés Catalanista lo nostre col·laborador en Frederic Soler—, fem que el catalanisme arribi a obtenir lo grau de batxiller; després ja veurem quina carrera voldrà emprendre”.

Nosaltres no som d'aquells catalanistes pobres d'esperit i curts de vista que es creuen que es pot restaurar una llengua, i una història, i un caràcter, sens més conseqüències que alguns versos innocents o quatre funcions inofensives; som dels que saben que tot moviment se transforma en calor i que el calor és la gran força de la naturalesa. Si restaurem una llengua, una història i un caràcter, farem alguna cosa més que versos innocents o funcions inofensives.

Però això és de demà, i per tal motiu la nostra política se redueix avui a ser

catalanistes, amants del progrés i de la millora de la terra, i tenint per lema: “¡Avant, avant sempre!”.

Tal és lo prospecte que procurarà desenvolupar lo *Diari Català* durant l'any que va a començar, tercer de sa publicació. Per aconseguir-ho, compta amb los elements següents:

DIRECTOR:

D. V. ALMIRALL

REDACTORS:

Conrad Roure, encarregat especialment de la part literària

Leandre Pons

Anton Feliu i Codina

Pere Sacases

Pere M. Ravetllat

Alfons Ravetllat

Eudald Canivell

Joan Molas i Casas

Ferran Rodríguez i Masdeu

Emili Asencio

Josep Segalà

COL·LABORACIÓ:

Lo *Diari Català* compta amb la col·laboració dels més importants escriptors de dintre i fora de Barcelona, quals noms i firmes han vist ja o aniran veient los nostres lectors.

Per terminar, direm lo mateix que en lo nostre prospecte de sortida, o sigui que per portar lo barco a port nos refiem del públic, sols del públic.

Lo *Diari Català* està avui bastant estès, però ha d'estendre's molt més encara. La idea catalanista és sens dubte la més popular en la nostra terra, i just és que el diari que la sustenta aspiiri a ser també lo més popular.

Demanem als nostres lectors que ens ajudin a aconseguir-ho, introduint la nostra publicació pertot arreu on puguin. D'ells ho esperem tot, puix si són catalanistes, hi tenen tant interès com nosaltres mateixos. L'empresa del *Diari Català* no és purament mercantil; al mateix temps que mercantil és patriòtica.

Barcelona, 31 de desembre de 1880

La Redacció

Diari Català, 1 de gener de 1881

LO CONGRÉS CATALÀ DE JURISCONSULTS

No podem avui parlar de res més que del Congrés Català de Jurisconsults, que va inaugurar-se abans-d'ahir.

I no podem parlar de res més perquè els assumptos que deu tractar són los d'importància més vital que poden tractar-se per Catalunya.

Abans de tot havem de manifestar la nostra opinió sobre la reunió del Congrés.

Lo Congrés Català de Jurisconsults creiem que és una gran imprudència en aquestos moments, cosa que es comprèn molt bé, sent lo seu iniciador un senyor que no és català ni jurisconsult —perdoni'ns lo senyor de Romero—, però que per casualitat presideix la Societat Econòmica d'Amics del País. Diem que és una imprudència perquè, avui que està amenaçat de mort lo dret civil català, los jurisconsults del Congrés no gosaran de la serenitat d'esperit ni de la tranquil·la calma que es necessita per ocupar-se dels complicats i difícils problemes que presenta l'estudi de la legislació civil d'una comarca, en relació amb les d'altres regions que ens porten la ventatja de disposar de la força. En lo Congrés ideat per lo president de l'Econòmica, anem a perdre-hi i no a guanyar-hi, tot lo qual haurem de posar en compte al senyor Romero, qual iniciativa no reconeix potser altre desig que el de posar-se en evidència.

Però sigui com se vulgui, lo Congrés està reunit. Som al ball i hem de ballar, i l'únic recurs que ens queda és que no ens toqui la més lletja.

¿Què podrem fer per evitar-ho? Això és lo que anem a estudiar.

Tranquil·les, molt tranquil·les s'estaven les legislacions civils especials, a pesar de l'amenaça constant que pesa sobre d'elles d'ençà que s'ha apoderat de certs esperits la mania unificadora, quan va aparèixer en la *Gaceta* lo Decret de 2 de febrer de l'any corrent. Lo decret va agafar-nos de sorpresa, però de moment no van fer-ne gaire cas les províncies de dret especial. Ni van fixar-s'hi; sols van riure's del centralisme, que es mostra innocent fins al punt de consignar, en documents oficials i solemnes, afirmacions com la de que les institucions especials són sols "costums i tradicions convertides en lleis" —cosa evidentment equivocada per lo que respecta al dret català—; van despreciar lo menyspreu de no concedir-los més que un delegat corresponent i de llimosna en la Comissió de Codis, i van quedar tan tranquil·les com abans. Estem tan acostumats a les genialitats i menyspreus del centralisme que ja no arriben a privar-nos ni un moment de son.

Però ha arribat ja l'hora de fer sentir la nostra veu. Lo Congrés dels Jurisconsults serà una verdadera batalla, en la que entraran en males condicions los catalans, per los motius que deixem ja exposats i pels que explicarem luego.

Examinem los dos camps adversaris. A l'un costat hi ha los centralitzadors; a l'altre los amants de Catalunya. Aquells volen acabar amb lo poc que ens queda d'especial i característic; aquestos volen defensar-ho a peu i a cavall, a fi de que no quedem completament absorbits i sense idees ni caràcter propi. Los uns volen castellanitzar a Catalunya; los altres volem que la nostra regió tingui fisonomia pròpia, que li permeti contribuir a l'harmonia i al progrés de la nació de què forma part. Los uns volen destruir tots los elements que ens han dat prosperitat i vida; los altres volem conservar-los per a reformar-los demà, defensant-los avui de la destrucció que els amenaça.

Aquesta és la verdadera qüestió que es ventila. Nos ataquen, i ens defensem. Ni més ni menos; ni menos ni més.

Com succeeix sempre en aquestes batalles, l'enemic no es presenta amb la cara descoberta. Sap que no enamoraria a ningú de la nostra terra, i es posa careta amb l'esperança de fer-se agradable.

No diu que vingui a destruir lo dret català; diu que ve sols a millorar-lo, a reformar-lo.

Amb aquesta careta, creu atreure's alguns que no vegin més enllà del nas, i obtenir amb sa ajuda la victòria.

Per fortuna, la careta es veu que és postissa des d'una hora lluny, i creiem que els que la porten no enganyaran pas a ningú. A tota la seva parladura hi respon lo Real decret de 2 de febrer, que no deixa cap mena de dubte.

Lo tal decret mana sols la unificació de les legislacions especials, per medi d'una codificació portada a cap baix la base del projecte de codi de 1851. Aquest codi està sobre el patró del dret castellà i, per consegüent, la unificació és la mort, la destrucció de tots los drets especials.

Lo tal decret no permet la reforma; sols disposa que “com excepció —és a dir, per caritat— podran introduir-se en lo nou codi algunes institucions”. Però noti's bé que fins aquesta disposició és il·lusòria, puix que en lo preàmbul del mateix decret se prevé —i això va recalcar-ho molt lo senyor Romero en la sessió inaugural— “que les excepcions han de ser *unànimement* reconegudes com útils i necessàries”, amb lo qual dit està que amb un sol centralista en cada regió bastarà per a que no quedi ni una sola institució del seu dret especial.

Vegi's, doncs, si porten o no careta los que parlen de reformes i de modificacions en lo nostre dret. La qüestió està plantejada en tals termes que sols cap l'atac o la defensa. Los enemics del dret català formen l'un camp; los seus amics formem l'altre.

I no hi ha medi de buscar termes mitjos. Se'ns demana *tot* i per això hem de respondre que no volem dar *res*. No hi ha altra solució possible. O ens rendim a discreció, o apurem tots los medis legals per a resistir.

I això és lo que fem los que portem la cara descoberta. Avui no hi ha altra qüestió que la de defensa. Tots los amics del dret català en son conjunt hem d'aplegar-nos al voltant de la bandera de la conservació. No podem fer altra cosa, baix pena de sucumbir sens esperança d'alçar-nos més de la caiguda.

Lo dret català, antiquat i petrificat, necessita moltes, moltíssimes reformes, però d'elles, per desgràcia, no podem tractar-ne avui. Quan està amenaçada l'existència de les nostres lleis, ¿pot pensar-se en sa millora, no conseguida fins ara en temps normals? Los que tal fessin se semblarien a un que, amenaçat de mort en lloc solitari, s'entretingués en demanar a l'amenaçador que li raspallés la pols de la roba.

Salvem per ara el nostre dret, adoptant una actitud viril i digna. Demà, quan lo temporal hagi passat, pensarem en sa millora i reforma. Encara que avui poguéssim fer-la, no deuríem, puix que ens faltaria la serenitat i tranquil·litat que són necessàries per posar la mà en les lleis civils, que són filles de l'experiència de segles.

Deslindem, doncs, los camps. A l'un costat, los adversaris del dret català i de Catalunya; a l'altre, los catalans de debò. Si aquells se tapen la cara i prediquen lo que no creuen, pitjor per ells. Presentem-nos nosaltres amb la cara descoberta, i proclamem ben alt que davant del perill no podem fer més que defensar-nos, aplegant-nos al voltant de la bandera de la conservació del nostre dret. Fem que passi la tempestat; quan lo cel estigui serè, tractarem de reformes i millores.

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 2 de gener de 1881

Articles polítics, 1984

DIARI DE SESSIONS DEL CONGRÉS CATALÀ DE JURISCONSULTS

Sessió d'ahir, dia 27

A l'hora acostumada, va obrir-se la sessió baix la presidència de don Melcior Ferrer.

Després d'aprovala l'acta de l'anterior, van alçar-se alguns dels delegats de la minoria per demanar que constés que s'adherien als que havien votat en contra de la proposició de fondo en la sessió anterior. Los adherits van ser en número de sis, entre els que recordem als senyors Planas (don Manel), Serrahima, Vilaseca, Milà i Pi, i Cabot.

Lo senyor Almirall va manifestar tot seguit que sos companys de majoria no farien constar cap adhesió de delegats ausents, per creure que en cap cos deliberant se vota per representació.

Després d'això, va llegir-se una proposició incidental i prèvia, que venia a dir lo següent:

“Atenent a que lo Congrès ha indicat clarament que no vol procedir a la discussió d'institucions determinades de dret català, qual discussió desvirtuaria la proposició de fondo, aprovada ja en conjunt.

»Lo Congrès acordà que no s'admeti cap proposició incidental, esmena o addició, etc., etc., que tendeixi directa o indirectament a discutir institucions determinades de dret català, i que no hi ha lloc a deliberar sobre les que tal vegada hagin sigut ja presentades.”

És d'advertir que la minoria tenia ja presentades sis esmenes o addicions a l'article segon de la proposició de fondo, encaminades totes a fer discutir institucions.

Va apoiar la presa en consideració lo senyor Roure en breus paraules, i va alçar-se a fer ús d'ella lo senyor Planas (don Manel), de la minoria.

Va manifestar que ni ell ni sos companys discutirien ni votarien la proposició incidental, reservant-se obrar com millor los semblés cas de ser aprovada.

Va procedir-se a la votació per prendre-la en consideració, i va prendre-li la majoria, abstenint-se la minoria.

En votació també ordinària, i amb igual abstenció, va ser aprovada la proposició prèvia.

Allavores va tornar a alçar-se lo senyor Planas, manifestant que ell i sos companys se retiraven del Congrès. Va queixar-se de la falta de reglament; va parlar de la imposició de la majoria, etc., etc. En una paraula, va dir tot allò que diuen les minories madrilenyes quan abandonen una assemblea.

Entrant luego en un altre terreno, va manifestar que la minoria, per més que es retiri del Congrès, no dóna per terminada sa missió. La minoria es reunirà sola; redactarà son pensament i l'elevant al govern.

Va acabar sa curta peroració exclamant: “Déu salvi el dret català!”, i va sortir del saló seguit dels aplausos d'alguns i dels signes de reprovació de la major part dels que ocupaven los llocs de distinció i del públic.

Restablerta la calma per la campaneta de la presidència, va demanar la paraula lo senyor Almirall.

Va començar per dir que s'alçava per respondre al despido de la minoria i que, per més que hauria desitjat que estigués presenta, los periòdics i taquígrafos li donarien notícia de ses paraules.

Va exposar luego que la proposició que havia dat pretext a la retirada no era més que una conseqüència lògica del punt de vista de la majoria. En lo Congrès —va dir— hi ha hagut dues opinions: la dels que creien que podia acceptar-se lo Decret de 2 de febrer, i ser los catalans mateixos los que fessin la mutilació que a

son dret amenaça, i la de la majoria, que creu que sols una protesta del país pot salvar lo nostre dret, de la mateixa manera que l'ha salvat des de Felip V fins als nostres dies. Lo cavall de batalla era discutir o no discutir institucions determinades. La minoria, sabent que la discussió les mata, volia discutir-les; la majoria, que vol salvar-les, s'oposava a sa discussió, limitant-se a una afirmació de conjunt i a una protesta solemne.

Per fortuna de Catalunya ha predominat l'opinió de la majoria, i les institucions catalanes no seran discutides en lo Congrès. ¿Quin dret té la minoria per a voler imposar sa opinió? Cap. En una assemblea no hi ha altre criteri de veritat que la votació, després d'una discussió àmplia i llibre. En lo Congrès hi ha hagut discussió àmplia i detinguda, i per consegüent la veritat és la que ha resultat de les votacions. La majoria té tot lo dret, tota la raó.

“Lo dret català —deia lo senyor Almirall— està amenaçat de mort. ¿Què havia de fer un congrés de catalans? No podia fer més que una protesta. Amb la protesta, lo salvarem com l'hem salvat fins ara; però suposant que no poguéssim salvar-lo, ¿què menos podria fer-se que dedicar los modestos funerals d'una manifestació del país a unes institucions, a un dret que tant de bé ha fet a la nostra terra, i que tant de bé té de fer-li encara?”

“Perquè amb lo dret català —afegia—, passa lo que amb les estàtues gregues que es desenterren. Lo que les veu per primera vegada, plenes de pols, rompudes i desfigurades per la mà del temps, no hi dóna cap importància. Quan les torna a contemplar, netes i restaurades, les admira com lo més gran prodigi de l'art humà. Avui veiem al dret català ple de pols i desfigurat per la mà del temps. Netegem-lo i ens convencerem de la seva bondat i hermosura. Allavors sabrem que és lo més adequat al caràcter dels catalans i a les condicions de la terra catalana.”

“Per fortuna —deia luego—, lo Decret de 2 de febrer, encara que no ens dóna lo que de dret nos pertoca, indica ja que anem entrant en l'època de les grans reparacions. Salvem al nostre dret del perill que avui corre, i quan demà se'ns donguin més garanties, podrem acomodar-lo als temps moderns, a les necessitats actuals. Avui lo coneixem casuísticament, no en son esperit, en sos fonaments filosòfics. Demà el coneixerem, perquè al renaixement català en la part històrica, i la part literària, seguirà lo renaixement en la part jurídica.”

“Abans de sentar-me —va dir per final—, dec regositjar-me de les últimes paraules de la minoria. ‘Déu salvi el dret català!’, ha exclamat lo qui sa veu portava. Sentint sa retirada, seguirem la nostra empresa sens immutar-nos, amb tota tranquil·litat. Ningú podrà tirar-nos en cara falta de patriotisme, puix tots los catalans sabem bé que sols hi ha un qualificatiu que ha conservat la nostra història com estigma dels mals catalans. Tots nosaltres mirem amb horror lo qualificatiu de *botiflers*, i estem persuadits de que si no ha d'haver-n'hi cap en la majoria, tampoc hi haurà en la minoria qui vulgui carregar amb tal estigma.”

Després d'aquest discurs del senyor Almirall, va alçar-se lo senyor Vergés (don Felip). Va lamentar en frases sentides la retirada de la minoria, però va afirmar que

a pesar de tot lo Congrès portarà a cap sa obra salvadora per Catalunya. “La minoria ens ha abandonat —deia—, però quedem aquí acompanyats de tot lo país, i prendrem los acords que ens dicti lo nostre amor, no sols a la pàtria catalana, sinó també a la pàtria espanyola”.

“Nosaltres sabem —deia luego— que el nostre dret està encarnat en lo nostre modo de ser, i que a ell devem lo ser les primeres entre les regions de nostra pàtria.”

Va manifestar després la falta de raons que tenia la minoria per prendre la resolució de retirar-se, i va acabar fent vots per a que el Congrès logri salvar lo nostre dret, deixant-lo en disposició de ser un altre dia reformat i rejuenit.

Durant tots aquestos discursos, lo Congrès i el públic estaven verdaderament impressionats i convençuts de la solemnitat dels moments. Escoltaven amb atenció profunda, i eren parcós en manifestacions. Los mateixos alborotadors, imposats, no s'atrevien a alborotar.

Fetes ja les manifestacions expressades, lo senyor Bertran va demanar que se suspengués la sessió per uns moments. Aixís va fer-ho la presidència, i al cap de pocs minuts va manifestar que s'alçava la sessió, i que el Congrès tornarà a reunir-se avui, a l'hora acostumada.

Deixem per un altre dia los comentaris.

Diari Català, 28 de gener de 1881

EN LO NOSTRE LLOC

No¹ ens equivocàvem al dir que es preparava una gran batalla amb motiu de la reunió del Congrès de Jurisconsults Catalans. Ja hi som i en ella, com vam prometre, hem d'ocupar lo nostre lloc.

¡No n'ha alçat poca, de cridòria, lo tal Congrès! Los que porten la batuta són los diaris possibilistes, cosa natural, puix los dos que surten en Barcelona són inspirats i escrits per trànsfuges del federalisme, i per provincialistes arrepençits. Ara han de mostrar lo zel del neòfit, i estan frenètics per fer saber que són furiosament unificadors; més unificadors que els mateixos madrilenys i que el mateix senyor Cánovas del Castillo en persona. Tot lo que pot recordar-los històries passades

1. No considerem les altres sessions que durant el mes de gener el *Diari Català* va publicant. En aquesta intervenció l'Almirall i la reproduïm.

sona malament a ses orelles, puix que verdaderament és, com diuen los castellans, parlar de la corda en casa del penjat. Dispensem-los, doncs, que s'hagin sortit del diapason normal i fins que hagin tingut alguna relliscada, de la qual estem segurs que ja estan arrepenitits. Dispensem-los, puix que, al veure que el Congrés del que tant esperaven se'ls ha escapat de les mans, just és i fins inevitable que desfoguin lo seu mal humor en una forma o altra.

Per tal motiu, i trobant-nos nosaltres al damunt en la qüestió concreta del Congrés de Jurisconsults, creiem que els nostres lectors veuran amb gust que no els seguim al terreno de les personalitats. En los articles d'ahir, tant la *Gaceta* com *La Publicidad* van deixar lo to usat en los del dia anterior, to que indicava que espeternegaven amb totes les regles de l'art, i van presentar-se molt més tractables. Esperem que acabin d'entrar en reflexió, i allavores ells mateixos se convenceran de que van fer una atzagaiada.

La Publicidad posa el crit al cel perquè nosaltres havíem fet constar que en l'esquerra hi ha molts empleats, per qual circumstància trobàvem natural que fossin unificadors. Posa el crit al cel i agafa el rave per les fulles, puix que agafar lo rave per les fulles és confondre la causa dels empleats amb la causa del treball. Los empleats realment treballen —o deurien treballar, que som a Espanya—, però treballen baix la dependència d'un jefe. Veritat és que de *dret* són lliures de pensar i obrar com millor los hi sembli fora de l'oficina, però de *fet* se guarden prou de fer cap manifestació que pugui desagradar a l'autoritat o corporació que els paga. Si *La Publicidad* no estigués obcecada recordaria que els mateixos empleats són los que diuen lo que nosaltres repetim.

No és, doncs, que nosaltres rebaixem als empleats perquè treballin en una oficina; sols assegurem que són menos independents que l'advocat que treballa en son despatx, puix que aquest no té jefe i aquells ne tenen. Pot haver-hi algun empleat que sàpiga fins jugar-se l'empleo per sostenir una idea, però el tal és un empleat extraordinari, un fenòmeno, i nosaltres no busquem sers extraordinaris ni fenomenals. Per regla general, doncs, seguim afirmant, i amb nosaltres tot lo públic, que un empleat, per regla general, és menos independent que el que treballa a casa seva, sens dependir de res més que de sos mèrits, treballs o conveniència.

La *Gaceta* se mostra encara molt excitada. Creient-se ser molt habilidosa, mira la qüestió pel cantó que més crema, i pretén convertir en política una qüestió que és purament catalana. Parla de coalicions de federals i de carlistes, i suposa que molts dels primers no poden estar conformes amb la conservació del nostre dret civil.

Si la *Gaceta* reflexionés amb més calma, sabria que en lo Congrés no hi ha més coalició que la dels que volen matar lo nostre dret, absorbent-lo en lo de Castella. Los conservadors no fan més que defensar-se. ¿Que s'han trobat en aqueix punt de mira carlistes i federals? Res té d'estrany, i fins poden anar junts sens necessitat de fer coalició. Se comprèn que uns i altres vulguin la conservació del dret civil, com

la vol la majoria de Catalunya, però consti que en lo Congr s los defensors del dret català no són sols carlistes i federals.

Entre ells n'hi ha moltíssims, la quasi totalitat, que no són una cosa ni altra. Són sols advocats que coneixen pràcticament lo nostre dret, que estan en relació constant amb los elements vius del país, i per aquest motiu lo defensen amb tota la fe de qu  són capaços.

Si tal és lo punt de vista baix lo que té de mirar-se a la majoria del Congr s, també és molt distint del que prenen *La Publicidad* i la *Gaceta*, lo que ha de regir a un esperit ser  e imparcial, al judicar sobre el fondo de la qüestió. Estem fins temptats a creure que els nostres col·legues no han llegit tan sols lo Decret de 2 de febrer de l'any passat, que és lo que ha mogut l'alarma que ens agita.

Si l'haguessin llegit sabrien que l'única qüestió que està avui a l'ordre del dia és la unificació; l'absorció del nostre dret per lo castellà; sabrien que no ens és perm s parlar de reformes; sabrien que dintre del Codi general, basat en les lleis castellanes, sols se'ns concedeix la caritat de conservar-hi algunes poques institucions catalanes, que siguin *unànimement* reclamades; sabrien que tot lo dem s ho hem de perdre indefectiblement.

I no sols sabrien aix , sinó que sabrien que el senyor Cánovas no sols pretén anul·lar lo nostre dret, sinó que voldria que l'anul·l ssim nosaltres mateixos; pretén imposar-nos lo que jamai s'ha imposat a cap comarca. Quan Felip V va acabar amb les nostres institucions polític-administratives, al menos no va obligar-nos a que nosaltres mateixos encengu ssim la foguera. La qüestió és, doncs, de dignitat, i aix  és lo que han olvidat *La Publicidad* i la *Gaceta*.

Si el nostre dret civil ha de desaparèixer; si la fatalitat exigeix que Catalunya perdi les darreres restes que li queden de temps millors per ella; si qui pugui i vulgui nos fica dintre d'unes lleis que no hem conegut en la nostra terra, no podrem fer més que abaixar lo cap, i l'abaixarem després de protestar.

Nos sembla que una protesta general és lo menos que podria fer Catalunya si fos arribada l'hora —que no és arribada— de la mort del seu dret civil.  Podrien fer-se funerals m s modestos a unes institucions que en altres èpoques van col·locar-nos entre les nacions m s poderoses i avançades d'Europa, i que avui mateix fan de nosaltres una excepció entremig de la misèria moral en què viu la decaiguda nació espanyola?

Llegeixin la *Gaceta* i *La Publicidad* lo Decret del 2 de febrer, i si el seu possibilisme no els ha fet perdre fins la darrera gota de sang catalana, convindran en que davant de lo que es proposa no hi cap més que la defensa digna i meditada, i en cas extrem la protesta.

L'Amic de cada Festa
Diari Català, 9 de gener de 1881

ALGUNES OBSERVACIONS A LA PUBLICIDAD I A LA GACETA DE CATALUÑA

No en va dèiem fa pocs dies² que reconeixem en los redactors de *La Publicidad* condicions periodístiques, puix que n'han dat una prova en lo nou giro que han dat a les polèmiques que ha suscitat l'amenaça d'unificació de codis civils que tenim a sobre. Mentres que la *Gaceta de Cataluña* queia abans-d'ahir en la debilitat de posar en evidència son despit, trobant *frase severa* la vulgaritat més estupenda que s'ha pronunciat en lo Congrès català, i eloqüents pàrrafos com lo de que “lo Reglament és un paraigües” —no sabem si de cotó o de seda—, mentres *La Crónica* s'havia sortit de la beatitud que té encarnada en sa naturalesa, permetent-se en ses columnes desfogaments tan estupendos que no cabrien sota del paraigües del seu redactor senyor Manté, *La Publicidad*, coneixent que aquell és un mal camí, va trencar de sobte, deixant sols en ell a algun de sos gacetillers, que esperem trencarà també luego, i va entrar decididament en la gran via de la discussió, que és l'única que pot dur-nos a algun lloc.

L'article del nostre col·lega, d'abans-d'ahir, fóra habilitós si amagués una mica més les inexactituds i sofismes en què es basa, i dels quals anem a posar-ne alguns de manifest.

Suposa *La Publicidad* que en lo nostre article del diumenge vam afirmar que si les institucions que volen destruir-se *fan de nosaltres una excepció entre mig de la misèria moral en què viu la decaiguda nació espanyola*, ho devem principalment a la llibertat de testar.

No sols no vam dir això, sinó que en tot l'article, ni directa ni indirectament vam al·ludir a la llibertat de testar. Confessi, doncs, lo nostre col·lega que va estar completament inexacte.

I no es cregui que la inexactitud sigui un error de ploma; no. En ella hi funda tota una argumentació, que, per consegüent, no sols queda faltada de base, sinó que ademés és sofisticada.

Diu que l'argument nostre no podria fer-se si es tractés d'aplicar-se'ns la legislació francesa, ja que la nació veïna té una prosperitat superior a la nostra. Realment tindria mitja raó el col·lega si Catalunya fos francesa; però com és espanyola no en té ni sombra. Lo sofisme es veu, doncs, des de molt lluny.

2. Al·ludeix a l'article «En lo nostre lloc», publicat el diumenge 9 de gener. Aquesta referència ens permet atribuir l'autoria del present article de forma clara.

Un altre dels seus sofismes és més graciós, i suposa inventiva, puix que inventiva i molta es necessita per sostenir que el sistema legitimari de Castella és quasi igual al de Catalunya. Per arribar a tal conclusió suposa un cas, lo més favorable, de repartició d'herència, i troba que en una de trenta mil duros pot haver-hi per dret castellà un *hereu* amb vint-i-dos mil, mentres que per dret català podria tenir-se sols quatre mil dos-cents cinquanta de més. Per obtenir aquest resultat, suposa *La Publicidad* que tots los testadors han de tenir dos fills. ¿I si en tinguessin tres, quatre o dotze?, li preguntarem tan sols per evidenciar la paradoxa.

Com que *La Publicidad* ha llegit lo Decret de dos de febrer, no insisteix en afirmar que en los moments actuals pugui parlar-se de reformes en lo nostre dret. S'escapa per la tangent, i no afirma ni nega.

I fa bé, puix que la qüestió no té volta de fulla. L'article quart del tal decret diu textualment lo següent:

«Article 4.— Per a que la Secció Primera (de la Comissió de Codificació) pugui dedicar-se a la formació del Codi civil sobre la base del projecte publicat en 10 de maig de 1851, s'amplia lo personal de la Comissió amb un lletrat de ciència i pràctica reconegudes per cada un dels territoris de Catalunya, Aragó, Navarra, les Províncies Vascongades, les Isles Balears i Galícia, los quals seran destinats a la Secció Primera amb lo caràcter de membres corresponents. En lo termini de sis mesos, comptats des de la fetxa de son nomenament, redactaran dits lletrats una memòria sobre dels principis e institucions de dret foral que per sa vital importància sigui, a son judici, indispensable introduir, com excepció per a les respectives províncies, en lo Codi general, i també d'aquells altres de què, per innecessaris o desusats, pugui i degui prescindir-se; acabant per formular son pensament en articles, etc., etc.»

Vegi's, doncs, com no es tracta de reformar lo nostre dret, sinó d'acabar amb sa vida, conservant-se sols alguns principis e institucions dels existents per excepció, o sigui de caritat. I per si l'article no fos ja massa clar, aquí van alguns pàrrafos del preàmbul del Decret:

«No deuria ser sacrifici extraordinari per a les províncies, en què regeixen *fueros* especials, prescindir, en obsequi a la unitat legal, de lo que per elles no sigui fundamental, en la seguretat de que lo que verdaderament mereixi aqueix concepte, *serà respectat* e inclòs en lo Codi general, com excepció aplicable al territori en què avui està vigent, i on a la vegada que sigui *unànimement* reconeguda com útil i profitosa, sigui expressament reclamada.»

«Amb ella —amb la codificació— se *conservaran* les institucions forals dignes de respecte, en lloc d'arrancar-les d'arrel.»

¿Ha meditat *La Publicidad* tot això i molt més que conté lo Decret de dos de febrer? Si ho ha meditat no pot menos de creure lo mateix que nosaltres. No es tracta avui de reformar lo dret català; sols se'ns ofereix conservar per caritat unes poques institucions, i encara aquest oferiment és completament il·lusori, puix que per la conservació exigeix lo decret la unanimitat. ¿No veu *La Publicidad* que encara que ens fiquéssim dintre del Real decret no en trauríem res, puix que bastaria

que s'alcés una sola veu —la del nostre col·lega, per exemple— contra qualsevol institució per rompre la *unanimitat* i tirar-la a terra?

Hem de desenganyar-nos; no hi ha cap més conducta lògica que la que segueix la majoria del Congrés. Sols los enemics declarats de tot lo català i de Catalunya poden obrar de *distinta* manera.

Després d'escrits los anteriors pàrrafos, hem llegit *La Publicidad* i la *Gaceta* d'ahir. La primera torna al sistema que creïem abandonat. Ho sentim per ella. La segona escriu un llarg article, qual substància es redueix a afirmar una vegada més que és *trànsfuga* del federalisme, i que s'honra en ser-ho, i a demostrar que ni tan sols coneix lo Decret del 2 de gener i que la seva lògica està a igual altura que els seus coneixements legals, puix que afirma molt sèria que nosaltres tindrem la responsabilitat de la pèrdua del dret català. ¡Com si fóssim nosaltres los autors del decret que l'amenaça!

A pesar de tot, no retirem lo nostre article, puix que després de les exageracions dels diaris *alciristes*, a més de tots los altres arguments, té el fortíssim del contrast.

Sense signatura

Diari Català, 13 de gener de 1881

EXPLICACIONS

Contra el meu gust i el meu caràcter me veig avui obligat a ocupar-me de ma persona i a molestar als lectors del *Diari Català*, exposant-los mes opinions, situació i conducta en relació amb lo Congrés Català de Jurisconsults.

Però no puc menos de fer-ho. Los que han assistit a ses sessions o han llegit los periòdics possibilistes i constitucionals saben bé que els adversaris del catalanisme en general i del dret català en particular m'han pres per blanc de sos tiros, que, per fortuna, crec que no m'han arribat encara. Tots los alborots —i són ja vàrios— que han promogut en lo Congrés los unificadors castellanistes han reconegut per causa son afany d'atacar-me d'una manera quasi sempre poc conveniente i fora de temps i d'ocasió.

Si fos inclinat a sentir-lo, la cosa m'ompliria d'orgull. Los que tant de mi s'ocupen són tots los que s'agiten i volen que d'ells se parli; són tots los que pertanyen a partits polítics que reben ses consignes de Madrid, i lo fer nosa a tanta gent legitimaria fins a cert punt que em mostrés satisfet.

I no sols s'ocupen de mi, sinó que no poden amagar lo despit i la ira que els fa moure, senyal evident de que no els surten bé los seus plans. Per aqueix motiu no faig més que riure'm de ses contorsions, i si m'alegro de que les facin, és sols quan crec —com en los moments actuals— que sa derrota és una victòria pels verdaders amants de Catalunya. Diguin, doncs, lo que vulguin; facin lo que puguin los enemics del catalanisme en totes ses manifestacions, no lograran que trenqui de camí mentres a mi no em sembli bé la marrada. Tinguin-t'ho entès aixís, i sàpi-guen que si escric les presents ratlles, és perquè crec convenient escriure-les per la causa que defenso, no perquè m'hagin ofès ni enfadat tan sols.

Los senyors Sol, Cabot, Manté i els que els segueixen; la *Crònica de Catalunya*, *La Publicidad*, *Gaceta* i *El Gobierno*; los que en l'Ateneu fan esforços per ofegar tota vida provincial, convertint a la nostra ciutat en una sucursal de la Cort d'Espanya i de ses *notabilitats polítiques*, s'han cregut obtenir un gran triomf parlant d'articles publicats per mi fa alguns anys. Un d'ells, titulat “L'aristocràcia d'espardenya”, va dar abans-d'ahir pretext a la minoria canovista per promoure un gran tumulto en lo Congrès. *La Publicidad* s'havia procurat l'article per publicar-lo, però luego que l'hagué trobat son director, que té certa intenció política, va veure que sa publicació fóra contraproduent, i va abstenir-se de posar-lo en les columnes de son diari. Essent com era contraproduent la publicació, natural era que el publiqués la *Gaceta de Cataluña* i efectivament ahir va publicar-lo, precedit d'una introducció presumptuosa, en la qual indicava que tenia la pretensió de desmoralitzar a la majoria del Congrès. La introducció —que va coincidir amb l'anunci de la venda de l'article que vaig fer sortir ahir en *El Diluvio* i en lo *Diari Català*— va fer-me riure de gust. La idea de que la *Gaceta* pretengui influir, no ja en la majoria, en un sol dels delegats del Congrès, és tan peregrina que de segur que en la riallada m'han acompanyat tots los que saben lo que són los delegats i lo que és la *Gaceta de Cataluña*.

Però ¿què diu aqueix article? Diu ni més ni menos que lo que vinc dient des de que m'ocupo de la cosa pública; diu lo que he repetit cent vegades i repetiré cent més, puix que em glorio de saber ser conseqüent. L'article diu lo mateix que en altres temps —quan anaven al meu costat o al darrere meu— deien amb mi los redactors de *La Publicidad* i de la *Gaceta*; diu lo mateix que avui jo sostinc en lo Congrès Català i combaten los redactors d'aquells diaris, usant armes que ells, només que ells, consideren de bona llei. L'article diu lo mateix que jo quan era quasi un noi, escrivia baix pseudònim en un pròleg a les *Gatades* del meu bon amic Pitarrà, editades per més senyes per lo propietari de *La Campana de Gràcia*; lo mateix que essent ja home vaig dir en *El Estado Catalán*, en la revista *El Porvenir*, en *La Imprenta*, etc., etc.; lo mateix que he dit sempre que m'he ocupat de catalanisme, provincialisme, federalisme o regionalisme.

“L'aristocràcia d'espardenya” lamenta lo trist estat a què ens ha portat lo centralisme, obligant a un poble viu a regir-se per lleis mortes; pinta d'una manera gràfica los efectes del malestar que un estat tan anòmal produeix en la nostra muntanya, i aspira a la regeneració de Catalunya, no per la pèrdua de les darreres restes que li

queden de temps millors, sinó per lo renaixement de l'esperit, del caràcter, del geni català; per la restauració de les institucions que van fer-nos grans en los bons temps de Catalunya, vestides a la moderna, posades al nivell dels avenços d'avui.

“L'aristocràcia d'espardenya” diu que el nostre dret civil és lo més adequat al nostre modo de ser, a les nostres condicions especials; però que, gràcies al desenvolupament dels fets històrics, està avui estancat, petrificat, atrassat de dos segles. Diu lo mateix, exactament lo mateix que vaig dir en lo Congrès Catalanista; lo mateix, exactament lo mateix que diria o diré en lo de Jurisconsults, si m'ocupo de defensar-lo contra l'amenaça que té a sobre. Entre un dret que respon al nostre modo de ser però atrassat, i un d'exòtic mig modernitzat, prefereixo el primer. Mentres lo conservem, nos quedarà l'esperança de posar-lo en consonància amb les nostres necessitats actuals. Lo dia que el perdéssim, quedaríem fins sens esperança.

Aixís en “L'aristocràcia d'espardenya”, com en mos articles “Las leyes forales y el carlismo en Cataluña”, com en los que porten per títol “El renacimiento catalán”, com en tot lo que he escrit, he lamentat l'estat retrassat d'una part de la nostra comarca. Consti, no obstant, que la part més retrassada està molt per damunt d'aqueixes planures desolades de Castella, on hi ha encara centenars de pobles que viuen com troglodites, i en quals viles de cinc i sis mil habitants no es coneix encara lo que és un cafè, ni una societat d'instrucció o de recreo. Sempre defensaré un dret que ens ha posat al cap d'Espanya, contra un altre quals efectes lamentables se noten al mateix moment que es surt de Catalunya per la part de ponent o de migdia.

Encara que de pas, dec fer notar que si bé “L'aristocràcia d'espardenya” va publicar-se en *La Campana de Gràcia*, no vaig escriure-la per aquest setmanari. Vaig llegir l'article en una vetllada literària de l'Ateneu Lliure, i al sentir-lo va demanar-me'l son editor, lo senyor López.

En lo Congrès Català defenso, doncs, lo nostre dret baix lo mateix punt de vista i amb la mateixa convicció que l'he defensat sempre.

Amb lo dit queda explicada la meva situació dintre del Congrès Català de Jurisconsults. Afegiré, no obstant, alguns detalls que acabaran de posar-la en clar i patentitzaran ma conducta. Quan un se troba en terreny ferm, pot parlar a l'estil de la terra; a la catalana.

La comissió organitzadora del Congrès se componia de dos elements completament distints. L'un, que formava la quasi totalitat, era l'element científic, i en ell hi figuraven los jurisconsults més eminents del nostre foro. L'altre, reduït a dues o tres individualitats, representava l'entremaliadura, però una entremaliadura molt superficial. L'element sèrio, l'element jurídic era, com no podia deixar de ser, defensor del nostre dret; l'element entremaliat era unificador, centralista, partidari de les solucions madrilenyes. Lo primer, com a sèrio i científic, no es cuidava de res més que d'estudiar lo nostre dret i de posar lo nostre foro a l'altura que li pertoca. Lo segon s'ocupava sols en fer la traveta al primer, i es fregava ja les mans de content, creient que lograria sortir-se amb la seva.

Per ma part dec confessar que ni m'havia ocupat de lo que passava, fins que a la vigília de les eleccions de delegats per lo Col·legi de Barcelona van enterar-me de la situació. Allavors vaig creure que en lo Congrès podria prestar algun servei a Catalunya, i vaig emplear les poques hores que quedaven en reunir los elements catalanistes. Lo temps era curt per una victòria completa, però va ser lo suficient per obtenir-la a mitges, i sobretot per derrotar a molts elements adversaris, entre els que hi havia lo director de *La Publicidad*.

Al reunir-se la majoria vaig veure que no m'havia equivocat. Estava formada pels juriconsults més eminents, que casualment per aquesta mateixa circumstància no són homes de lluita. La calma de l'estudi, la tranquil·litat del despatx, són molt distintes de l'agitació d'un cos deliberant. Vam portar-los, doncs, lo que els faltava, i, com no podia deixar de succeir, tenim des del primer dia assegurada la victòria.

Aquesta és la meva situació, aquesta la meva conducta en lo Congrès Català. La proposició reglamentària, aquest cercol de ferro que ofega als unificadors i que com més esforços fan, més los apreta, va ser proposada per mi als meus companys de majoria, i adoptada com a bandera per la lluita. La proposició de fondo, que és també bandera de lluita, no és obra meva exclusivament, però hi tinc també una part; la part que més apreta, la part que més incomoda als unificadors. Ells ho saben, i per això, no podent-se treure del damunt les lligadures, se revoltent contra mi, i criden, i fan tumultos. Jo els veig i me'ls escolto amb tota tranquil·litat i calma. Les seves contorsions acaben de convèncer-me de que no vaig anar errat i de que hauré prestat un petit servei al nostre dret català; a les lleis que han fet la felicitat de la nostra terra i que estan encara destinades a produir-nos grans resultats.

La meva missió en lo Congrès està ja quasi acabada. Home d'acció i de lluita, devia posar-me en evidència mentre arrengràvem les forces i dàvem la gran batalla. Les forces estan ja arrengrades i compactes; la batalla està ja guanyada, i entra ja la missió dels juriconsults, dels homes de coneixements jurídics profundos que jo no tinc.

Aquesta és la meva situació, aquesta la meva conducta en lo Congrès Català, que m'he vist obligat a explicar al públic a fi de que compregui l'anomalia de que un congrés jurídic s'hagi convertit per la minoria en un congrés de personalitats contra de mi.

Ara estan ja els unificadors tancats dintre del cercol de ferro que els apreta i com que no poden desfer-se'n, acabaran per acostumar-s'hi. Quan s'hi hagin acostumat em deixaran en pau i tranquil·litat, com jo els hi deixo ja des d'ara.

V. Almirall

Diari Català, 14 de gener de 1881

Articles polítics, 1984

MÉS EXPLICACIONS

Romput lo glaç de ma repugnància a ocupar-me de ma persona, vaig a afegir algunes explicacions a les publicades en lo número d'abans-d'ahir.

Los que s'entretenen i es donen tanta molèstia per desenterrar escrits meus d'altres èpoques; los que es creuen haver fet un gran descobriment al trobar un article literari que porta ma firma, i del qual volen treure conseqüències jurídiques; los que tant s'afanyen per posar-me en contradicció, no coneixen tal vegada molts dels meus escrits, puix que ordinàriament no els he firmat mai amb lo meu nom, sinó amb pseudònims. Jo só d'aquells que creuen que en un treball lo que interessa són les idees, no la firma, i això, junt a la repugnància que em causa sempre lo que el públic s'ocupi de mi, és lo motiu de ma conducta.

Però com deia abans-d'ahir, ara crec que les explicacions són convenientes a la causa que defenso, i les dono completes.

Alguns dels meus adversaris m'acusen de ser catalanista d'última hora; los altres de ser inconseqüent. Vaig, doncs, a ressuscitar alguns pàrrafos de tretze o catorze anys enrere, amb los quals demostraré als uns que, quan ells no pensaven encara en fer versos, jo era ja catalanista, i als altres, que avui penso exactament de la mateixa manera que tretze o catorze anys enrere, o sigui molt abans del 68.

En aquella fetxa van publicar-se en un tomo les peces dramàtiques populars del meu bon amic en Frederic Soler (Pitarra), i aixís l'autor com l'editor van demanar-me en pròleg. Jo vaig oferir-me a fer-lo amb la condició de no posar-hi ma firma, que no tenia allavors cap autoritat, i acceptada la condició, vaig escriure'l i va publicar-se al davant de l'obra. Aqueix pròleg, com obra d'un jove que acabava de sortir de les aules, és una mica massa inflat i rimbombant, i conté tal vegada algunes pretensions filosòfiques e històriques que avui no firmaria; però en la part catalanista diu casualment lo mateix, exactament lo mateix que diria avui. Per demostrar-ho vaig a transcriure los pàrrafos en què directament m'ocupava de catalanisme, guardant la mateixa ortografia que vaig emplear en aquella època. Diuen aixís³:

“Passem á demostrar que la literatura catalana no sols té rahó de ser, sinó que sa restauració y la creació d'un teatro catalá era molt convenient per no dir necessaria. Si la literatura, com á bella art, satisfá las necessitats d'una de las facultats de la nostra ánima, de la facultat de sentir; si la forma dramática en particular es la mes viva pera expressar grans sentiments y comunicarlos; si lo terror dramátich y la representació de las grans lluitas del cor humá tórnan varonils los ánimos dels espectadors; si 'l recort poétich dels fets gloriosos dels grans homens y de las institu-

3. Pròleg a *Singlots poètics*, recollits al vol. I d'aquesta edició, p. 99 i ss.

cions que foren, aviva lo sagrat amor á la patria; si la literatura en general y lo teatro en particular poden influir fins en la millora de las costums, educant los sentiments, pressisa es la existencia de la una y convenient lo altre. Pero la literatura, pera cumplir son objecte, te que acomodarse á las circunstancias actuals del poble á qui vol fer sentir; y per so cada poble que te aspiracions, sentiments, ideas, historia y modo de ser propi, te que tenir literatura propia. Catalunya es un d'aquestos pobles, y per lo tant necessita literatura catalana. No li basta la literatura espanyola, porque com aquesta de fet es castellana (no podent ser altra cosa baix pena de no ser res), no es ni pot ser verdadera espresió dels sentiments, aspiracions y modo de ser de Catalunya, enterament propis y diferents dels de Castella, per quant tot lo que contribueix á donar caràcter y fisonomia á un poble es distint en los dos paissos. Las lleys, mares y fillas á un temps de las costums, son tan distintes, que 'l dret castellá ni supletori es del catalá. La contractació, las pressións ab que la civilissació lliga als homens, es per ley y per costum molt diferent. La familia catalana no se sembla de res á la castellana; lo casament y la mort, los dos successos mes importants en ella, son regits per lleys y costums quasi oposadas. En Catalunya la ley deixa quasi llibre al testador que per costum fa hereu, y en Castella lo té completament lligat. Las lleys catalanas permeten en los casaments los heretaments, y las castellanas portan las societats de ganancials, comensant ja aixís la familia baix un peu molt diferent. Los fets històrichs que poden produhir entusiasme son distintos en los dos paissos, que estaban encara separats durant sas épocas gloriosas, per lo que devant de don Alfons lo Sabi, tenim á Berenguer lo Vell, devant de Guzman, á Joan Blancas, devant de Sant Fernando á Jaume primer, devant de Pelayo á Wifredo, devant dels Comuners un Fivaller y un Consell de Cent, tenint nosaltres, de mes á mes, fets com la anada á Grecia y las conquistas y expedicions marítimes á terras llunyanas. Lo terreno es molt distint, puig Catalunya es tota boscos y montanyas, y Castella tota plans y prats, sent aquesta fertile y productiva, y necessitant aquella pera produhir, ser afemada ab la suor de sos fills.

»Fins porque no 'ns faltés res, en los últims temps y dant nosaltres un desarrollo portentós á la industria, nos habem separat de interessos; de manera que mentres los consumidores de Madrid cridan pe'l libre cambi, los productors catalans demanan protecció en lo necessari.

»Ja sabem que 's treurá com argument lo cristo gros de la autonomia y de altras paraulassas per l'estil; ja sabem que 's voldrá tancar los ulls y no creurer que la unitat de Espanya dependeix no de la igualtat, sinó de l'armonia, puig los pobles de que aquesta nació 's forma, si bé son germans, no son bessons; fins sabem que's diria que la unitat aquesta está assegurada, quan en compte de fer indianas y crear ateneos y societats econòmicas, siguem toreros o empleats y fem plassas de toros; nosaltres no farem cas de tot aixó y seguirem lo nostre camí, puig som massa espanyols per fer lo contrari. ¡Ay de Espanya lo dia en que una de sas provincias logrés dominar á las altres! Si Espanya vol ser gran, grans deuen ser los pobles que la componen, y per consegüent Catalunya; y pera serho tenen que conservar sa

fisonomia propia á que dehuen sa grandesa, puig la fisonomia y carácter quan son fills de causas com las que habem indicat, sols los pert un poble, ó ja per las modificacions graduals y progressivas que introduheix lo transcurs dels sigles, ó ja embrutintse; y ¡ay del poble que s'embruteix, puig com si lo embrutiment no fos encara prou cástich, ve ab ell lo despotisme pera conservar-lo y ferlo creixer!”

Al final del pròleg hi ha lo següent pàrrafo:

“Ab lo dit habem complert lo nostre propòsit. Si 'ns habem equivocat, nos quedarà lo consol de habernos induhit á error un motiu sant, lo amor que tenim a la nostra terra.”

Aquestos pàrrafos diuen eloqüentment que catorze anys enrere no sols era catalanista, sinó que ho era ja baix lo punt de vista del progrés i de la millora de Catalunya. Era amic del catalanisme popular que mirava endavant; no de l'oficial que mirava endarrere. Allavores los Jocs Florals tenien tendències separatistes, i nosaltres no sols no érem adjunts dels Jocs Florals, sinó que procuràvem per tots los medis desautoritzar ses tendències. Per nosaltres, lo catalanisme estava en lo naixent teatro, en les societats corals, en la poesia expansiva, en les aspiracions generoses. Si allavores s'hagués celebrat un congrés catalanista, hauríem dit en ell lo mateix, exactament lo mateix que vam dir fa pocs mesos.

¿Què queda, doncs, als que m'acusen d'inconseqüència, als que regiren papers vells per buscar escrits meus en los que volen veure-hi contradicció? No els queda res més que el sentiment de no poder dir lo que jo dic en lletres de motllo; lo sentiment de veure la diferència que en quant a conseqüència va d'ells a mi. Molts dels que avui són anticatalanistes formaven amb mi allavores part del grupo avançat i popular del catalanisme. Cap dels que avui són possibilistes, o cosa per l'estil, pot presentar documents de son possibilisme, o de lo que sigui, de fetxa tan atrassada. Molts dels que pregonen que só catalanista d'última hora, i em creuen fora del gremi dels versificadors que omplen avui les gasetilles dels diaris amics, ho pregonen i ho creuen perquè allavores no sabien tan sols que hi hagués qui s'ocupava en sèrio del renaixement de Catalunya.

I prou per avui. Si els que tant criden segueixen en lo camí que han emprès —i ho crec convenient—, donaré tal vegada més datos, puix que, com deia abans-d'ahir, estic en terreno ferm i puc parlar a la catalana.

V. Almirall

Diari Català, 16 de gener de 1881

Articles polítics, 1984

UN PARE PER UN FILL

En una ciutat de Catalunya hi vivia un hisendat que era ben volgut i respectat per tots sos conveïns.

Ses costums eren exemplars sens ésser encongides. Sa conversa era amena i variada, puix que havia recorregut molt món i havia tret bon suc dels viatges.

Ses hisendes excitaven l'admiració dels uns i l'enveja dels altres, puix eren les més productives del país, no sols per ser les més ben conreuades, sinó també perquè l'amo estava sempre a sobre dels treballs.

Lo nostre home no era advocat, però sí el conseller de tots los que el coneixien. Per sa posició i pràctica de la vida era una verdadera potència.

Segons los companys que el coneixien de temps, durant sa joventut havia fet de les seves, i les dones i el joc no li havien sigut del tot desconeguts. Per tal motiu s'estranyaven de son canvi radical de conducta. Al casar-se havia dit formalment *prou*, i des d'aquell dia era citat com a modelo de marits, i ni en les tertúlies més íntimes s'havia mai pogut lograr que fes de quart en una taula de tresillo o de solo, ni que agafés un taco per jugar una partida de caramboles. Alguns, més observadors que els altres, havien reparat que sempre que per son costat passava una bona mossa, o que estant ell present se treien unes cartes, semblava que el cor se n'hi anava, i que sa decisió ferma la prenia després d'una lluita interior. Per aqueixos pocs, lo nostre hisendat era un hèroe del dever, un esclau de ses pròpies conviccions. Pels demés era senzillament una persona com n'hi ha moltes.

Lo nostre home havia tingut la desgràcia de quedar viudo al mateix temps de ser pare. Lo fill va dar ja indicis de son caràcter revoltós, produint la mort de la mare a l'acte de néixer.

Lo pare, bon observador i home de món, va fer tots los esforços imaginables per corregir al fill des de sa edat més tendra. No va posar-lo mai en cap col·legi per no treure-se'l del costat. Ell mateix va encarregar-se de sa educació, i per instruir-lo tenia a casa els millors mestres.

Lo fill, no obstant, era incorregible. A l'arribar als divuit anys, i tenint ja el títol de batxiller, conseguit a força de temps i de caigudes, va cridar-lo un dia son pare:

—Fill meu —va dir-li—; has arribat ja a l'edat en què l'home ha de començar a pensar. Dóna'm, doncs, una mostra de que penses, escollint la carrera o professió que vulguis seguir. No vull que em responguis de seguida. Dintre tres dies me diràs quina és la teva resolució.

Lo fill, impetuós e irreflexiu, va respondre-li de seguida que volia seguir carrera literària.

Lo pare va arrugar lo front, després de mirar a son fill de cap a peus. Amb aire contrariat i veu solemne va dir-li:

—Segueix, doncs, carrera literària. Des de demà vas a matricular-te, i a fi de que puguis sostenir lo teu rango en ta nova situació i et convencis de que ets ja un home, des de demà et doblo la pensió mensual per tos gastos particulars, i des de demà tindràs la clau de la porta de l'escala.

I ja tenim al fill matriculat. Va començar-se el curs, però en lloc d'anar a les classes, passava el temps en cases de joc i de pitjor mena.

Al cap de l'any va comparèixer a casa amb una gran carbassa, que a pesar de son pes, no li féu abaixar lo cap ni un sol instant.

—Fill meu, anem malament —va dir-li son pare—, però com te tinc molt estudiant i conegut, no vull caure en la vulgaritat de subjectar-te. Sé que fóra contraproduent. Sols pots salvar-te si es logra despertar ta consciència d'home. Torna a matricular-te i medita la conducta que amb tu guardo.

I ja tenim al fill altra volta matriculat..., és a dir, matriculat als ulls del pare, puix que abans d'arribar a l'oficina de la Universitat, ja s'havia jugat los diners de la matrícula.

Aquell any no va arribar-se ni al final del curs. A primers de gener estava ja perdut de cos i de butxaca. Al ficar-se al llit van començar a comparèixer *anglesos* a casa seva.

Lo pare va arrugar lo front més que l'havia arrugat mai. Sens dir una paraula va pagar fins prop de dos mil duros que importaven los comptes dels anglesos.

Al llevar-se el fill, va tornar a cridar-lo son pare. Contra la seva costum va revestir l'entrevista de grans solemnitats. Tancats los dos sols en un quarto, va dir-li:

—Veig, noi, que en compte d'anar endavant, anem endarrere, i t'adverteixo que vaig a fer l'última prova. Demà sortiràs cap a França, i estaràs a les ordres de mon corresponsal en Marsella. T'associo amb ell, i tindràs part en la casa. Lo comerç va dar-me a mi tot lo que tinc o quasi tot, i espero que lo mateix té darà a tu.

—Demà marxaràs, però abans vull dir-te l'última paraula. Jo era lo mateix que tu; mes passions eren potser més fortes que les teves, i durant los primers anys de ma joventut vaig fer tronar i ploure. Un dia, no obstant, vaig reflexionar i des d'allavores só un altre.

—I encara vull dir-te més; i sobre lo que et diré, medita-hi més d'una vegada. Avui mateix só tan apassionat com tu; lo joc m'atreu, les dones me cautiven. Si no m'entrego a mes passions, és per consideració a tu; a tu i no més. Si mes costums són exemplars, és a força de reprimir i dominar constantment mon caràcter.

Lo fill va escoltar-se'l com qui sent ploure. En tot lo discurs de son pare no hi va veure res més que sa pròxima sortida per l'estranger. ¡Quants projectes destructors van passar per sa imaginació en aquell moment! Ja no es veia l'hora d'arribar a França.

I ja tenim al fill a Marsella, al frente d'una gran casa de comerç com a soci. Ja el tenim en situació de poder desbocar-se sens fre ni mesura.

Només havien passat tres mesos, quan lo pare va rebre una carta de son corresponal. Al llegir-la va perdre el color, però tot seguit va recobrar-lo, i als pocs moments se veia pintada en son rostre una expressió completament nova. Un antic company que estava present a la lectura, va assegurar que era la mateixa que el caracteritzava en los temps de sa joventut en què feia tronar i ploure.

La carta del corresponal deia en resumen que el fill era incorregible; que tot son capital era ja perdut i que, no content amb això, havia contret deutes per altre tant a lo menos.

Lo pare va estar capficat durant dos dies. No es deixava veure de ningú; ni dels seus amics més íntims. Parlava sol, i fins arribava a fer témer que es tornés boig. Al cap de dos dies va sortir fins al correu, i després d'acostar-se tres vegades al bussó i de tornar altres tantes endarrere, va dipositar-hi una carta. Des d'aquell moment va semblar que li treien un gran pes de sobre.

La carta contenia sols quatre ratlles, que deien lo següent:

“Fill meu: totes les proves, tots los esforços han sigut inútils. Jo havia reprimit mon caràcter per deixar-te ric. Tu no vols ser-ho i per consegüent deixo de reprimir-me. Entre gosar de ma fortuna tu o jo, prefereixo fer-ho jo.

»Pago els teus deutes actuals, i no comptis amb res més de lo meu. Vull mirar si podré calcular amb prou exactitud perquè s'acabi al mateix temps la meva vida i la meva fortuna.”

Des d'aquell dia, lo nostre home va ser tot un altre.

A l'endemà va veure-se'l ja en tots los cafès i casinos en què es jugava; al cap d'una setmana tota la població no parlava de res més que dels trens luxosos que ostentaven mitja dotzena de *traviates*, que en lo nostre hisendat havien trobat un nou i esplèndid Armand.

Al cap d'un mes, lo nostre home es venia una finca, i com al mateix vespre ja s'havia jugat lo preu, a l'endemà se'n venia una altra.

I vinga soroll, i luxu, i francatxeles; i vinga vendre una finca després de l'altra, fins que un dia va sentir-se malalt lo nostre hisendat. Al ficar-se al llit, li quedava tan sols l'última finca.

Un dematí va sentir-se morir, i va cridar al notari. Amb veu apagada li va demanar l'últim comprador. Al notari no li va ser difícil proporcionar-li.

Als peus mateixos del llit van comptar-se los diners, i encara no havia sortit lo notari quan estaven ja dintre del quarto sos companys de tiberi. No va semblar sinó que l'*orgia* reanimés aquella naturalesa que s'apagava, i sobre mateix del llit va armar-se l'última banca.

La sort fou contrària al moribundo. Los mils duros de l'última finca se n'anaven los uns després dels altres. Sols quedaven en poder de l'ex-hisendat un centenar de duros.

—Cent duros a la sota —va dir amb veu apagada, mentres que un somris de satisfacció íntima pugnava per contraure sa boca seca i quasi immòbil.

I per desgràcia va sortir lo rei que feia perdre a la sota...

L'hisendat ni ho va veure. En lo mateix moment en què perdia los últims cent duros, donava lo darrer sospir.

Thales

Diari Català, 20 de gener de 1881

Cultura i societat, 1985

¡SI FÓSSIM GRAN NACIÓ!

Imitem una mica a aquell que deia: “¡Si jo fos rei...!”.

Si fóssim gran nació, ¡quantes coses faríem en los temps que correm!

Si fóssim gran nació, tindríem un gran exèrcit. Avui la grandesa de les nacions s'amida pel número de jovent que es treu del taller o del despatx i es roba a la família. En una gran nació, l'home no pot formar casa fins després que ha tastat lo quartel; no pot unir-se amb la noia a qui estima fins que ha perdut los millors anys de sa vida aprenent de matar a sos semblants; no pot manejar les eines de l'ofici fins que hagi après de manejar lo fusell.

Si fóssim gran nació, tindríem un gran deute. Avui està de moda dir que és lo més ric lo que més deu... Però no vull seguir per aquest camí, puix ara em recordo de que, fins sent nació petita, tenim tants deutes com les nacions més grans. Sigui com se vulgui, si fóssim gran nació tindríem un gran deute.

Si fóssim gran nació, tindríem un gran poder dintre de casa nostra. Se diria com se volgués; podria titular-se tsar, canceller, emperador, etc., etc., però fos lo que fos lo títol que es donés, fóra un poder de ferro, que no deixaria dir a ningú aquesta boca és meva.

I tenint un poder de ferro, tindríem un sol codi, una sola llei, una sola administració, unes soles costums i fins un sol trajo. Lo poder de ferro pensaria per nosaltres, i des de Madrid nos enviaria cada dematí lo sant i senya de lo que ens fóra permès fer durant lo dia.

Allavores lo viure en la nostra terra seria un gust. Lo poder de ferro, des de la Porta del Sol, se comunicaria directament amb los llocs més apartats de son imperi. En tots ells hi tindria ramificacions, i ningú alçaria el dit sens lo permís de l'alcalde, que no diria mai res sens haver rebut abans l'ordre de dir-ho del poder de ferro.

Si fóssim gran nació, sentiríem l'orgull de ser súbdits d'ella. Si algú s'atrevis a nedar contra corrent e intentés obrir los ulls dels seus conciutadans, tots nos tirariem sobre d'ell, ajudant al poder de ferro a fer-lo passar per l'adreçador.

Si tot això i molt més tinguéssim, ¡sí en fariem de coses!

Quan veuríem que alguna nació veïna no fila dret —a l'entendre del poder de ferro, com pot suposar-se—, ¡quina manera de fer-li l'home!

Vull posar un exemple. Suposem que essent nosaltres una gran nació, passés en Europa lo que avui passa. Suposem que la França fes lo que fa dintre de casa seva i volgués anar endavant sense consultar-nos a nosaltres. ¡Pobra França allavors! De res li serviria tenir lo dret perfecte de fer lo que millor li sembli en ús de sa autonomia.

¿Què significa el dret per una gran nació? ¿Hi ha per ventura altre dret que el que representen los homes i canons que poden afilerar-se en ordre de batalla? Si fóssim més forts que la França, l'obligaríem a fer lo que a nosaltres nos dongués la gana. ¿A on s'és vist que hi hagi qui s'atreveixi a dar-nos mals exemples?

Si fóssim gran nació, encara que no fóssim tan forts com la França, podríem imposar-li la nostra voluntat. Allí on no arribaríem nosaltres sols, hi arribaríem nosaltres acompanyats.

Les grans nacions s'entenen elles amb elles. Quan una no basta, se'n junten dues. Si dues no poden, tres porten la barca a port. Allí on hi hagués una presa, allí aniríem. Després d'apoderar-nos d'ella, d'una manera o altra ens entendríem, encara que fos a canonades.

¡Pobra França si nosaltres fóssim una gran nació! Nos bastaria unir-nos amb qualsevol d'aqueixos gegants del nord, que sempre estan a punt d'entrar a França, per deixar-la aixafada entre uns i altres en dos dies. Lo punt de cita fóra París. Allí ens trobaríem tots los defensors de l'ordre social i de la bona causa.

Si nosaltres fóssim gran nació, ¡quan diferenta de la d'avui seria la situació d'Europa! ¡Quantes coses que han passat no les hauríem permeses! Quantes injustícies consentides...

Però deixem de somniar.

No som, per ara, una gran nació, i bon tros nos ne falta. Quan hi hagi la població que ens pertoca; quan nos haguem posat al nivell d'altres pobles; quan tinguem carrils [de] veritat, carreteres i obres públiques; quan sapiguem fer estadístiques; quan disposem de polítics de debò; quan haguem acabat amb lo bandolerisme i amb les irregularitats; quan la gent que ens mana aprengui una mica, allavors i no abans ne parlarem; allavors mirarem si ens convé seguir les petjades de les que s'anomenen grans nacions.

Avui per avui i de la manera que van les coses, podem ben felicitar-nos de no ser-ho. Avui per avui hem de regositjar-nos de ser una nació petita.

¡Pobres de nosaltres que poguéssim cridar e imposar-nos!

Hauríem fins d'amagar la cara.

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 23 de gener de 1881

Articles polítics, 1984

DISCURS EN DEFENSA DEL DRET CIVIL DE CATALUNYA

Pronunciat per don V. Almirall en la darrera sessió del Congrés de Jurisconsults

Senyors delegats:

A l'alçar en aquesta respectable assemblea ma pobra veu en defensa del dret especial de Catalunya, dec confessar-vos que em sento satisfet i confós al mateix temps. Si des de ma joventut dedico mos esforços a la propagació del catalanisme, gran satisfacció ha de ser per mi lo poder apoiar l'article que es discuteix; però em confon i em posa en temor la meva insuficiència jurídica, que dec reconèixer i confessar —i creieu que no es modèstia— abans d'entrar en matèria.

Dos articles capitals té la proposició de fondo que discutim: un de negatiu i un d'afirmatiu. Lo negatiu, lo contrari a la codificació que es projecta, està ja aprovat. L'afirmatiu és lo que dec defensar davant de vosaltres.

En aquest moment sento més que mai la retirada de la minoria. Voldria veure-la en aquells bancs, per saber lo que faria. L'article que discutim és afirmatiu del nostre dret català, i per tal motiu se trobaria entre dos termes fatals. ¿S'atreveria a votar en contra de l'article? Allavors desmentiria aquella frase solemne amb què son portaveu va despedir-se de nosaltres; desmentiria lo “¡Déu salvi al dret català!”, pronunciat pel senyor Planas. ¿Votaria en pro? Allavors demostraria que tota sa oposició a la proposició era infundada e improcedenta. Si la minoria estigués aquí presenta se veuria lligada per un fatal dilema. Deuria mostrar-se renyida amb la lògica o amb lo dret de la nostra terra. M'explico, doncs, la retirada a temps de la minoria.

Passo ja a l'afirmació del tema, i per començar dec recordar-vos algunes frases que vaig pronunciar ahir per incidència.

Vos comparava ahir lo nostre dret català⁴ amb una d'aqueixes estàtues gregues

4. Correspon a la sessió del dia 27. Llegim: «Restablerta la calma per la campaneta de la presidència, va demanar la paraula lo senyor Almirall. Va començar per dir que s'alçava per respondre al despido de la minoria, i que, per més que hauria desitjat que estigués presenta, los periòdics i taquígrafos li donarien notícia de ses paraules. Va exposar luego que la proposició que havia dat pretext a la retirada no era més que una conseqüència lògica del punt de vista de la majoria. En lo Congrés —va dir— hi ha hagut dues opinions: la dels que creien que podia acceptar-se lo Decret de 2 de febrer, i ser los catalans mateixos los que fessin la mutilació que a son dret amenaça, i la de la majoria, que creu que sols una protesta del país pot salvar lo nostre dret, de la mateixa manera que l'ha salvat des de Felip V fins als nostres dies. Lo cavall de batalla era discutir o no discutir institucions determinades. La minoria, sabent que la discussió les mata, volia discutir-les; la majoria, que vol salvar-les, s'oposava a sa discussió, limitant-se a una afirmació de conjunt i a una protesta solemne. Per fortuna de Catalunya ha predominat l'opinió de la majoria, i les institucions catalanes no seran discutides en lo Congrés. ¿Quin dret té la minoria per a voler imposar sa opinió? Cap. En una assemblea no hi ha altre criteri de veritat que la votació, després d'una discussió àmplia i

que es troben entre runes. Al sortir de terra estan tal vegada trencades, e indefectiblement cobertes per la pols dels temps, de manera que de sobte no pot apreciar-se tota sa bellesa. Lo nostre dret català està també cobert per la pols del temps, i tal vegada li falta també o li sobra alguna cosa, per a que fins los ulls profans puguin apreciar son mèrit. Vaig, doncs, a provar si logro demostrar que dessota de la capa de pols amb què els temps l'han rodejat, s'hi troba una forma admirable, com succeeix amb les estàtues gregues que es desenterren.

Però abans d'entrar en lo fondo de la matèria, sigui'm permesa una aclaració. Al parlar ahir, vaig afirmar que en los nostres temps, si bé coneixem la part casuística del nostre dret especial, sos fonaments filosòfics, l'esperit que l'anima i fins los principis que l'informen nos són poc menos que desconeguts. Tal vegada no vaig saber explicar-me amb prou claretat quan lo meu digne professor, don Felip Vergés, va contradir la meva afirmació. Vaig, doncs, a aclarir la meva idea, per desvanèixer tota mena de dubtes.

Deia lo senyor Vergés que la prova de que el nostre dret és conegut en sos fonaments filosòfics, la teníem en lo discurs que en aquest mateix "Congrés" va pronunciar lo senyor Almeda. Conformes; completament conformes. No és sols lo senyor Almeda lo que coneix lo dret català, sinó també molts d'altres, havent-ne dat proves eloqüentes lo mateix senyor Vergés. ¿Però lo fet de que alguns coneguin a fondo lo nostre dret, prova açàs que aquest sigui generalment conegut? De cap manera, i això és lo que jo vaig voler sentar. Lo que vaig afirmar i afirmo és que avui per avui no tenim escola jurídica catalana.

I no podia ser d'altra manera. Los segles XVI i XVII són los segles d'or de la nostra història jurídica. Allavors teníem verdadera escola catalana; però quan devia prendre gran vol, quan lo moviment filosòfic i crític anava a desenrotllar-se en

llibre. En lo Congrés hi ha hagut discussió àmplia i detinguda, i per consegüent la veritat és la que ha resultat de les votacions. La majoria té tot lo dret, tota la raó. Lo dret català —deia lo senyor Almirall— està amenaçat de mort. ¿Què havia de fer un Congrés de catalans? No podia fer més que una protesta. Amb la protesta, lo salvarem com l'hem salvat fins ara; però suposant que no poguéssim salvar-lo, ¿què menos podria fer-se que dedicar los modestos funerals d'una manifestació del país a unes institucions, a un dret que tant de bé ha fet a la nostra terra, i que tant de bé té de fer-li encara? Perquè amb lo dret català —afegia—, passa lo que amb les estàtues gregues que es desenterren. Lo que les veu per primera vegada, plenes de pols, rompudes i desfigurades per la mà del temps, no hi dóna cap importància. Quan les torna a contemplar, netes i restaurades, les admira com lo més gran prodigi de l'art humà. Avui veiem al dret català ple de pols i desfigurat per la mà del temps. Netegem-lo i ens convencerem de la seva bondat i hermosura. Allavors sabrem que és lo més adequat al caràcter dels catalans i a les condicions de la terra catalana. Per fortuna —deia luego—, lo Decret de 2 de febrer, encara que no ens dóna lo que de dret nos pertoca, indica ja que anem entrant en l'època de les grans reparacions. Salvem al nostre dret del perill que avui corre, i quan demà se'ns donin més garanties, podrem acomodar-lo als temps moderns, a les necessitats actuals. Avui lo coneixem casuísticament, no en son esperit, en sos fonaments filosòfics. Demà el coneixerem, perquè al renaixement català en la part històrica, i la part literària, seguirà lo renaixement en la part jurídica. Abans de sentar-me —va dir per final—, dec regocigar-me de les últimes paraules de la minoria. 'Déu salvi el dret català!', ha exclamat lo qui sa veu portava. Sentint sa retirada, seguirem la nostra empresa sens immutar-nos, amb tota tranquil·litat. Ningú podrà tirar-nos en cara falta de patriotisme, puix tots los catalans sabem bé que sols hi ha un qualificatiu que ha conservat la nostra història com estigma dels mals catalans. Tots nosaltres mirem amb horror lo qualificatiu de *botiflers*, i estem persuadits de que si no ha d'haver-n'hi cap en la majoria, tampoc hi haurà en la minoria qui vulgui carregar amb tal estigma.» (...) *Diari Català*, 28 de gener de 1881.

tota Europa, vam tenir la desgràcia de perdre les nostres llibertats públiques. La nostra legislació va quedar estancada, deturada, petrificada per la falta de poder legislatiu que l'anés modificant i atemperant a les noves necessitats; la nostra escola jurídica va quedar anul·lada amb la supressió de les universitats catalanes, foses en la de Cervera, que, com és ben sapigut, no va néixer per a fomentar l'estudi del nostre dret, sinó per a premiar a la ciutat que havia sigut fidel al vencedor i traïdora a la idea de les altres ciutats de Catalunya. Per això veiem que des de la fundació de la Universitat de Cervera fins al renaixement contemporani, si algun jurisconsult apareix, és una excepció a la regla, i tots los que més han figurat, han sigut romanistes de l'antiga escola i casuistes i no més del dret català.

Per convèncer-se d'aquesta veritat tristíssima, no hi ha més que observar lo que passa encara avui. Los advocats o jurisconsults catalans que es diuen reformistes, no proposen quasi mai una reforma que sigui filla de l'esperit català; totes o quasi totes obeeixen a tendències castellaneres o estrangeres. ¿Ne voleu un exemple? Fixeu-vos en la institució catalana per excel·lència, en l'emfiteusis. La major part dels que volen reformar-lo proposen la desaparició dels drets del senyor directe, i voldrien l'anul·lació o quasi anul·lació del lluïisme. I jo pregunto: ¿Estan aqueixes innovacions inspirades en l'esperit català? ¿Tenen esperit català los que en les senyories mitjanes que té Barcelona per privilegi, no hi saben veure més que un enredo i una confusió que té d'esborrar-se d'una plomada?

Permeteu-me que m'estengui un poc sobre aquest punt, que crec interessantíssim. Examinem l'emfiteusis baix lo punt de vista verdaderament català.

Lo contracte emfiteutic tenia dues grans missions que complir. Al començar a conèixer-se, devia desvastar les terres incultes, deixant-les productives per medi del cultiu. Més tard, devia urbanitzar una part de les terres ja cultivades. Per a la primera missió, l'hi bastava l'associació d'un amo útil i un senyor directe; per a facilitar la segona, los nostres avis, previsors i pràctics, van idear la nova forma barolonina.

L'emfiteusis no és més que l'associació del que té terres amb lo que disposa del treball o capitals que han de millorar-les. En lo contracte, doncs, són tan essencials los drets de l'un com los de l'altre. Destruir lo lluïisme i les altres ventatges del senyor directe, és acabar amb la institució. ¿Veieu ara com no s'inspiren en l'esperit català los que destrueixen los fonaments del contracte català per excel·lència?

Després d'aquesta digressió, sobre la que em queda molt que dir, però que supprimeixo perquè la tasca que dec fer és llarga, passo ja a la demostració de les belleses i grans condicions de les lleis civils vigentes en Catalunya.

He dit belleses, senyors, perquè el nostre dret català no sols és bo, sinó que també és bonic. Sos orígens tenen més bellesa que els de molts altres drets.

Lo dret català està adornat per la tradició llegendària. Des de l'explicació de l'escut de Catalunya, quals barres creu estampades amb la sang d'un dels comtes de Barcelona, fins a la llegenda esplèndida de la confirmació del *Recognoverunt proceres*, obtinguda per l'acte immortal dels nostres passats, que al ser cridats a la guerra pel rei que havia fet desaparèixer el privilegi, van presentar-se davant de

son palau amb les llances sense ferro i les vaines sense espases, dient-li que els pobles sense drets i llibertats no tenen res que defensar amb les armes, i obligant aixís al rei a que encarregués a un consell d'ancians o *procers* la nova redacció del privilegi, poden trobar-se en los nostres annals llegendes de tota mena, exuberants a qual més de poesia.

Però no sols la llegenda, sinó també la història és un adorno del dret català, que li dóna bellesa plàstica incontestable. La base de les nostres lleis són los *Usatges*, reconeguts com lo primer codi format en l'occident d'Europa, i les *Constitucions* i demés actes de les Corts catalanes, en les que des de molt antic hi estaven representats los tres braços. No, senyors delegats; lo nostre dret no és una caritat de reis, com són la major part dels drets forals de l'edat mitja; lo nostre dret és fill de la legalitat, del progrés i de l'estat de civilització en què vivien ja allavors Catalunya en general, i ses ciutats marítimes en particular.

I tant és aixís que basta obrir la història per saber que la nostra legislació, mentres va tenir vida pròpia, no sols corria amb lo segle, sinó que s'avançava al segle. Si los *Usatges* són lo primer codi de l'occident, les diverses compilacions de les nostres lleis demostren l'esperit pràctic i civilitzat dels catalans d'altres èpoques. L'última compilació catalana és de principis del segle passat, puix que va ser acordada en les Corts de Barcelona de 1702; és a dir, que va fer-se poc abans de la gran catàstrofe. ¿On fórem ja avui si el nostre dret hagués seguit amb vida? Vegin això los que ens acusen d'oposar-nos a una codificació que ens mataria, i confessin que si no hagués quedat petrificat lo nostre dret, no podrien venir-nos a imposar codificacions ni compilacions, sinó que haurien de demanar-nos per gràcia que els deixéssim imitar lo nostre exemple.

És, doncs, evident que el nostre dret català, fins en la part plàstica, en bellesa, és superior a molts dels que volen citar-nos com exemples.

Passo ja a examinar algunes de les condicions intrínseques del dret català.

La primera és, sens dubte, la d'*estar basat en lo principi de llibertat*.

Poc vos diré sobre aquest punt, puix que magistralment va tractar-lo un dels oradors que m'han precedit en l'ús de la paraula. Sols faré algunes consideracions sobre les conseqüències fecundes d'aqueix principi.

Si s'estudia la situació jurídica de Catalunya, s'ha d'observar que més que en disposicions de lleis obligatòries, se funda en lo que podem anomenar costums legals. Aquestes, més que les lleis, són les que ens donen fesomia pròpia i característica.

La institució d'hereu, los heretaments, los usdefruits, les condicions resolutories, los gravàmens imposats en los testaments, etc., etc., no són fills de que la llei nos obligui a pactar-los o establir-los, sinó que neixen de la costum; costum que fa possible la llibertat en què les nostres lleis nos deixen.

I amb lo dit, tenim indicada la segona condició intrínseca del nostre dret, *que no és altra que sa elasticitat; que la facilitat d'acomodar-lo a tots los caràcters, a totes les circumstàncies de la vida*.

Poques paraules tindrè d'emplear per a deixar demostrada aquesta condició preciosa, que és filla del gran principi de la llibertat civil establerta pel nostre dret. La llibertat de testar no fa necessària la institució d'hereu. Cada qual pot fer son testament de la manera que millor li sembli. ¿A què ve, doncs, lo voler imposar-nos la llei castellana, basada en la limitació perenne? Amb la nostra llei pot cada qual obrar com cregui convenient. Res impedeix que els admiradors del dret castellà testin a la castellana; si volen poden fer parts iguals entre sos fills, millorant, si bé els sembla, a un d'ells en terç i en quint. ¿Per què, doncs, desfer-nos d'una llei que té la ventatja de permetre'ns obrar a la catalana, a la castellana, i fins a la francesa i a l'anglesa?

¿Voleu un altre exemple de l'elasticitat del nostre dret? Fixem-nos en les lleis que regulen la família i en los contractes que poden fer los cònjuges catalans. Al contreure matrimoni, poden pactar ganancials, o poden establir lo règimen dotal amb totes ses conseqüències. Al dissoldre's lo matrimoni per mort del marit, pot aquest seguir vigilant pel bon nom d'ell mateix i de sos fills des de la tomba. Si deixa una esposa de condicions regulars, per la llibertat de testar la deixa regularment, sense fer-la dependenta dels fills, ni fent als fills dependents en absolut d'ella. Si deixa una d'aquelles esposes que pugui fer-li témer que ha d'arrossegar per terra son honor al veure's en la llibertat de la viuda, l'obliga indirectament a contreure segones núpcies per medi d'un llegat condicional. Si per sa gran fortuna, la muller és una d'aqueixes dones que són la glòria de son sexe, pot deixar-la en lo punt més elevat en què jamai cap poble ha col·locat a la dona, puix que ni la matrona grega o romana, ni la dona germana, ni la dama de l'edat mitja, ni l'esposa de la generalitat de les nacions modernes, donen idea tan alta de lo que és la dona redimida i respectada, com la *senyora* i *majora* catalana.

La tercera condició intrínseca del nostre dret és *son caràcter eminentment pràctic; sa perfecta harmonia amb lo caràcter català i amb les circumstàncies de la terra catalana.*

Per deixar això demostrat, senyors delegats, deuria fer un anàlisi complert del caràcter català i de les circumstàncies de la terra catalana. Los límits d'un discurs no permeten fer-lo, per lo que em reduiré a algunes indicacions capitals, que crec seran suficients per apoiar l'afirmació que acabo de fer-vos.

Los catalans som gent llatina, i pertanyem, per conseqüent, a la raça que té les facultats harmonitzades. No som imaginatius exclusivament, ni exclusivament reflexius. Entre la gent llatina ocupem un lloc que s'aparta més de l'excés d'imaginació que del de reflexió, de lo qual, i d'altres circumstàncies llargues d'analitzar, ne resulta que la qualitat que més domina entre nosaltres és la del sentit comú. En Catalunya no tenim per regla general grans genis ni nul·litats completes. Los catalans som dels més disposats a l'igualitarisme, que és una de les tendències característiques de la gent llatina.

Los catalans, ademés, vivim en una comarca pirenaica, i la nostra especialitat de caràcter és lo ser aspres e independents, com muntanyesos.

Si després de sintetitzar lo caràcter català fixem la vista en la terra catalana, nos trobarem amb un país trencat, en lo qual l'agricultura és difícil, per lo que la propietat ha de dividir-se més que en una comarca plana per a ser productiva, però no ha d'arribar a esmicolar-se per a no ser miserable.

Un caràcter igualitari, reflexiu e imaginatiu, aspre e independent, i devent viu-re, per les circumstàncies especials del país, més en masies que en poblets, més en lo camp que en les viles, necessita una sòlida organització de la família. La família aislada necessita un jefe amb poder, puix que sa autoritat ha d'acostar-se a la patriarcal.

Un país trencat i muntanyós, en què la propietat ha de dividir-se sense esmicolar-se i en què ha de dar-se gran importància a l'element treball, necessitava institucions que complissin aquest objecte sense debilitar lo fonamental de la família.

I això va realitzar lo nostre dret, combinant l'organització familiar amb lo contracte emfitèutic en totes ses manifestacions.

La quarta condició intrínseca del nostre dret català és *son caràcter eminentment filosòfic*.

Voldria que al davant meu s'hi assentessin los delegats de la minoria, per dirigir-me a aquells que de liberals s'alaben i que fins demanen l'exclusiva per jutjar dels graus del liberalisme dels altres; voldria poder dirigir-me a ells i preguntar-los: ¿Esteu al corrent dels avenços de la ciència d'avui? ¿Creieu encara en los ideals absoluts que estaven en voga fa alguns anys? ¿Teniu encara per meta de la humanitat la uniformitat del falansteri? ¿Penseu que encara la pràctica està renyida amb la teoria?

No, senyors delegats, no; la ciència ha emprès avui nous rumbos. Avui és pràctica i positivista, i com a tal rebutja los ideals absoluts. Les branques físiques de la ciència estudien la naturalesa tal qual és; les branques morals s'ocupen de l'home tal com se presenta, amb ses condicions bones i dolentes. La filosofia no olvida en cap cas les circumstàncies de lloc, de temps, d'educació, de clima, de raça, etc., etc., i aplica al savi europeu que transforma el món distints principis que al salvatge, qual intel·ligència limitada e inculta no li permet comptar més enllà de cinc unitats.

Baix aquest punt de vista, que és lo d'avui, que és lo moderníssim, és filosòfic, eminentment filosòfic lo nostre dret català. Sens proposar-m'ho ho he deixat demostrat a l'analitzar ses altres circumstàncies.

La quinta condició del dret català és ser *assombrosament característic*.

¿He de demostrar-ho? ¿No basta veure qualsevol escriptura catalana?

Afigurem-nos que lluny de Catalunya se'ns presentessin, encara que fossin escrits en la llengua més distinta de la nostra, uns capítols matrimonials, un testament, un establiment barceloní o de rabassa morta, una capbreuació, etc., ¿no coneixeríem d'una hora lluny sa filiació catalana? La nostra comarca és petita, però característica. Les nostres lleis són tan característiques entre les lleis d'altres pobles, com la muntanya de Montserrat és característica entre les demés muntanyes.

Abans de terminar aquest anàlisi, vull fer-vos notar una circumstància apreciableíssima, o sigui *la tendència científica del dret català*.

Basta consignar lo fonament d'aquesta afirmació. Basta recordar que per llei catalana, les doctrines dels doctors són dret supletori, i que als doctors toca decidir quines són les regles d'equitat a què devem subjectar-nos.

Tals són les més notables condicions del nostre dret català. Per desgràcia des d'alguns segles està deturat en sos moviments, estancat, petrificat. Està cobert amb la pols del temps de què us parlava al principi, i no tenim medi de treure-li del damunt.

Lo nostre dret se troba tancat entre dos extrems igualment funestos. Si vol moure's, ha de resagnar-se a morir; si no vol morir, ha de quedar petrificat. ¿Entre aquestos dos extrems, per qual hem d'optar? Al meu entendre l'elecció no és dubtosa. Si el deixem matar, no ens quedarà ni l'esperança; si el conservem, podrem esperar un dia o altre posar-lo a nivell de les necessitats d'avui i dels avenços de la ciència.

Per fortuna, lo Decret de 2 de febrer que tant nos dóna que témer, indica que va entrant-se en lo bon camí de les grans reparacions. Abans no es comptava per res amb nosaltres; avui ja se'ns escolta. Abans se prescindia per complet de Catalunya; avui ja se'ns concedeix —encara que de llimosna— una excepció. ¿Quina és, doncs, la nostra conducta lògica? Defensar-nos, i esperar. Esperem i, mentrestant, lo renaixement catalanista se sortirà dels terrenos històric i artístic, i entrant en lo jurídic, nos posarà en condicions de portar a cap amb perfecció la reforma del nostre dret venerable.

Lo nostre dret ha contribuït a formar lo nostre caràcter, que ens permet anar al davant de les províncies germanes. Conservem-lo, doncs.

Però encara hi ha una altra circumstància que ens aconsella la conservació de les nostres institucions. Los catalans, per lo que d'espanyols tenim, estem dividits, esmicolats. Cada grup té una bandera, cada home vol formar-se un grup. Enmig d'aquest estat, ¿no és verdaderament consolador lo veure aquí, en aquest Paranimfo, advocats que militen en tan distints i oposats camps polítics, filosòfics i fins religiosos, units com un sol home en defensa del dret de la terra? I això, senyors delegats, no és un cas excepcional. Tot lo que és català té el privilegi d'agrupar-nos. La bandera de Santa Eulàlia, historiada en los nostres dies pel capellà Bruguera, era invocada per l'acèrrim demòcrata Abdó Terradas en sa *Campana*, com la invoquen també los més furibundos tradicionalistes, com la invoquen los partits mixtos en què militen en Balaguer, i fins los catalanistes que no pertanyen a cap partit polític.

Vos deia ahir que si el dret català estigués condemnat a mort, la nostra protesta unànime fóra un funeral tan senzill com digne; però no; no morirà el dret català per ara. L'opinió unànime de Catalunya el salvarà, com la protesta unànime l'ha salvat sempre que s'ha tractat de destruir-lo, des de Felip V fins als últims unificadors.

Fem, doncs, la nostra protesta tots a l'una; amb la virilitat i energia que és condició del nostre caràcter, i que casualment devem en gran part a lo mateix que

desitgem salvar, demanem als poders públics la conservació del conjunt del nostre dret. Aquesta és l'afirmació de la proposició de fondo que ens ha ocupat, i per tal motiu vos demano que no arribem ni a votar-la.

Senyors delegats; que l'article que afirma que el nostre dret civil deu conservar-se en son conjunt sigui aprovat per aclamació, afirmant aixís una vegada més que està viu en los nostres cors l'amor a Catalunya.

He dit.⁵

Diari Català, 30 de gener de 1881

Articles polítics, 1984

LO CONGRÉS DE JURISCONSULTS, LA QÜESTIÓ DEL PARQUE I LA CARTA DEL SENYOR PI I MARGALL

¿No és veritat, estimats lectors, que sembla estrany que per títol de l'article d'avui hagi agrupat tres coses que semblen tan diferents i deslligades l'una de l'altra?

Realment ho semblen, però tal vegada lograré demostrar-vos que no ho són tant com apareix a primera vista.

Lo Congrés de Jurisconsults és fill d'una amenaça al nostre dret català; la qüestió del *Parque* amenaça al siti de recreo i de passeig de què estem més orgullosos los catalans i especialment los barcelonins, i la carta del senyor Pi i Margall als valencians ha remogut la bilis de tots los contraris al provincialisme. ¿No és veritat que ja comença a veure's alguna relació entre les tres coses?

Va amenaçar-se al dret català, i els jurisconsults de Catalunya van reunir-se en congrés. Encara no estava aquest reunit, van ja dibuixar-se dues tendències:

5. En cloure's el Congrés s'organitza, el 30 de gener, un dinar en obsequi als delegats forans. Hi assisteixen mig centenar d'advocats. *La Renaixensa* (31 de gener de 1881) ens facilita les dades: als brindis pren la paraula el president Melcior Ferré, que felicita els assistents. Contesten Temple de Lleida i Torroja de Reus. Després d'altres parlaments, Almirall dona les gràcies en nom de la majoria i proposa que s'aprovi la constitució d'una acadèmia per a l'estudi i defensa del dret català. La iniciativa és aprovada i són nomenats per a organitzar-la els senyors Vergés, Bertran i Pella i Forgas.

l'absorbent i l'expansiva. La tendència absorbent se mostrava satisfeta del Decret unificador de 2 de febrer. Los advocats que la representaven sostenien que no sols devíem consentir en la mutilació del nostre dret, sinó que devíem ser los catalans mateixos los que proposéssim la mutilació al ministre. ¡Quina vergonya per Catalunya!

I no sols sostenien això, sinó que volien més. Volien que, pel sol fet de donarnos lo Decret *una* representació en la Comissió de Codis, en la que lo dret castellà n'hi té *setze*, quedéssim agraïts al govern, i corresponguéssim a l'*explícit homenatge* dient-li quines institucions capitals volem salvar, lo que és lo mateix que dir *quines nos resignem a perdre*. No es cregui que exagerem, puix los advocats de la tendència absorbent ho diuen explícitament en la protesta que han publicat després de quedar en minoria en lo Congrés.

Los advocats representants de la tendència expansiva, los juriconsults catalanistes, van dir tot lo contrari.

—“Si el dret català ha de desaparèixer o ser mutilat, no serem nosaltres sos matadors ni sos mutiladors. Fins ara s'ha salvat gràcies a la protesta pacífica de Catalunya. Protestem, doncs, i el salvarem encara.”

La majoria que això deia és la genuïna representació del país. Los advocats que la formaven són catalans, independents i lliures. Molts d'ells no sols se representaven a si mateixos, sinó també a institucions o corporacions populars en Catalunya. Entre ells hi havia afiliats a tots los partits, si bé que la major part no perteneixien a cap dels madrilenyos. Hi havia absolutistes, federalistes, constitucionals i radicals independents, i apartats per complet de la política. Una idea els lligava: son amor a Catalunya, sa dignitat de catalans, son desig de que si el dret català ha de reformar-se, no se'l reformi per mans estranyes ni per medis absorbents.

Contra aquesta majoria, representativa del país, puix tot lo que el país ha dit ha sigut en pro de les tendències de la majoria, va organitzar-se una minoria activa e implacable. Son núcleo el formaven los situacioners admiradors del senyor Cánovas; son apoio los empleats de la situació. Veient que eren pocs, van estendre la vista en busca d'auxili, i trobant-se amb que los castelaristes, alguns radicals i alguns constitucionals estaven disposats a ser més papistes que el papa i més realistes que el rei, van unir-se i formar lliga per emprendre la batalla.

I en ella han usat tota mena d'armes. Van entrar en lo combat plens d'ànimo i amb la visera alçada. En una de les primeres sessions van embarcar al senyor Manté, de qual perspiciàcia queda fet l'elogi dient que és sagastí i redactor de *La Crónica de Cataluña*, i li van fer dir obertament que *detesta el dret català*. Al fer declaració tan grave, no sols no va protestar la minoria, sinó que va prodigar-li grans aplausos al final de son discurs; aplausos que no podien anar dirigits més que al fondo, ja que la forma no els mereixia, puix que era aquell discurs que va acabar comparant lo Reglament amb un paraigües.

Però prompte van veure que per tal camí no anirien enlloc, i van tapar-se la cara amb la visera. Lo senyor Manté va quedar embarcat i navegant per mars anti-

pàtics a Catalunya, mentres que els patrons Araña des de la costa entonaven alabances al dret català que detesten, amb l'objecte de fer noves embarcades d'innocents, atrets per sos cants de sirena. Efectivament, van lograr embarcar-ne alguns. Per això compten amb cinquanta-una firmes.

I amb la visera de catalanista, no sols combaten lo dret català, sinó que el combaten amb verdader ensanyament. No els basta haver defensat ses idees en lo Congrés i haver perdut. Ara han de dir al "govern" que al nostre dret català pot mutilar-se'l.

¿Pot mostrar-se amb més energia i amb més astúcia l'odi al provincialisme? No haurien fet més contra Catalunya los *botiflers* del segle passat.

Coincidint amb los projectes d'absorció del dret català, ha aparegut la qüestió del Parque. En l'expedient hi ha ordres i disposicions per a tots los gustos; són tantes que formen un tomo. N'hi ha que diuen que el contractista compleix; n'hi ha que diuen que no compleix. Algunes afirmen que el Parque respon dels mals de l'Ajuntament, altres diuen que és independent de tota errada d'aquesta corporació. Segons certes disposicions, lo contracte de construcció de quartels ha de rescindir-se; segons disposicions distintes, lo contractista no ha acabat encara el temps. D'aquesta confusió, d'aquesta *mar*, com diria un madrilenyo, ¿quina conseqüència se'n treu? Una sola: la de que el Parque ha de ser lo que pagui els vidres trencats.

De manera que avui per avui tenim amenaçades la nostra vida moral i la nostra més apreciada millora material.

En l'amenaça contra el Parque estan sols per ara los situacioners. ¿Se posaran a son costat los castelaristes i sagastins? No ho estranyariem ni una mica. Tot serà que es convencin de que també lo Parque és un interès provincialista. Si els ho diu algun de sos jefes, ja trobaran medi de dir que sa desaparició convé a Barcelona, de la mateixa manera que han sostingut que la desaparició del dret civil català convé a Catalunya. ¡És tan fàcil fer sofismes als partits que del sofisma viuen!

La veritat, no ens desagradaria que succeís. Creiem que és ja l'hora de deslliurar los camps, i de que Catalunya sàpiga quins són los que contra d'ella dirigeixen sos tiros.

I adverteixi's que nosaltres no creiem que el Parque desaparegui. Res d'això. Nosaltres nos hem afigurat que hi ha qui apunta l'arma al Parque amb la idea de ferir a l'Ajuntament. Però si aixís fos —que no ho dubtem, sobretot després de les declaracions d'*El Gobierno*, diari oficiós a la madrilenya—, la cosa fóra encara més grave. L'efecte material no fóra destructor, però el moral fóra terrible, puix demostraria la poca vàlua que es dóna a les nostres coses, quan fins per fer dimitir a un ajuntament mort ja en l'opinió pública, s'utilitza el recurs d'amenaçar lo que més estimen los barcelonins moderns.

Però si per ara los castelaristes, sagastins i martistes no s'han posat al costat de la situació en la qüestió del Parque, s'hi han col·locat, i d'una manera que fa venir fins ganes de riure, al judicar la carta que el senyor Pi i Margall ha dirigit als autonomistes de València, reunits al voltant d'una taula més gran que totes les que han pogut parar tots los que ara l'ataquen reunits.

Han vist que en ella hi treia altra vegada el cap lo provincialisme, i “¡Aquí és la nostra!”, s’han dit. Pels uns lo senyor Pi és un ideòleg; pels altres un sectari, per tots un inoportú. I adverteixi’s que cap dels que l’ataquen troba mal que parli de democràcia ni que deixi entreveure ses aficions republicanes; lo que els ha exaltat i tret de tino són ses tendències provincialistes.

Això de que un home de la respectabilitat de don Francesc Pi i Margall prediqui l’autonomia provincial, és realment intolerable, i ho és encara menos en quant se veu que el respectable republicà va acostant-se cada dia més a la pràctica i positiva escola catalanista.

Los que tant criden no poden afigurar-se lo que sos crits nos recreen les orelles. Tant nos les recreen, que ens sembla bé fer-los saber, i aixís ho fem, que el mateix home públic va tenir l’amabilitat d’enviar-nos una entusiasta i completament espontànea carta de felicitació amb motiu dels resultats del primer Congrés Catalanista, amb los quals va trobar-se completament conforme.

Vegi’s, doncs, com les tres coses que hem agrupat en lo títol del present article estan més relacionades de lo que sembla. Totes elles han servit per posar en evidència als anticatalanistes.

Bo és que els coneguem, puix aixís sabrem de què tenim que defensar-nos.

I ens en defensarem, puix que no ens fa por la lluita. Lo present article és realment de batalla i no ens ve de nou. A l’aparèixer lo *Diari Català* ja sabíem que empeníem una gran lluita, i vam acceptar la posició. Fins ara hem combatut i seguirem combatent amb tots els enemics de Catalunya i del catalanisme.

L’Amic de cada Festa

P. E.—Escrit l’anterior article, hem tingut notícia de que abans-d’ahir o el dia anterior va rebre’s en Barcelona una disposició del govern en la qual declara que no es tracta de despullar a la nostra ciutat del Parque ni de cap dels solars enclavats en terrenys de l’ex-Ciudadella, i que foren ja venuts.

Si aquesta disposició del govern és certa, va a confirmar les nostres apreciacions, i per consegüent les deixem en peu i tal com les havem escrit.

Diari Català, 6 de febrer de 1881

CONFERÈNCIES SOBRE TEMES PRÀCTICS

D'algun temps a aquesta part, los que segueixen lo moviment científic barceloní hauran reparat, amb gust sens dubte, que emprèn un camí verdaderament útil i pràctic. Han passat ja de moda aquelles conferències a la madrilenya en les que l'orador anava a captar alguns aplausos recitant com un llorito un capítol d'una obra o un article de revista sobre assumptos rimbombants i en general passats de moda. Sos discursos plens de paraules i buits d'idees d'aplicació han quedat ja per l'ús exclusiu d'aquelles corporacions pretensioses que fan gala de ser refractàries al moviment catalanista.

Diem això perquè realment lo canvi saludable de què ens ocupem se deu al nostre renaixement. Les associacions d'excursionistes són tal vegada les que van donar l'exemple.

Cada vegada que assistim a alguna de les conferències de què parlem, i ens trobem amb que lo qui les dóna prescindeix per complet de les gales oratòries i parla lo mateix llenguatge que usaria en una conversa amb quatre amics; cada vegada que veiem que l'únic que procura lo que parla és aduir los datos i observacions que ha reunit a còpia d'estudi i de constància; cada vegada que veiem que els que van a escoltar la conferència són sols aquells a qui pot interessar lo fondo de la matèria que es tracta, hem de convèncer-nos de que anem pel bon camí, i que no tardarem a treure'n fruits.

Aquestes consideracions nos han inspirat les conferències que acaben de dar en lo Foment de la Producció Espanyola i en la Catalanista d'Excursions Científiques respectivament los senyors Fiter i Inglés i Mariezcurrena. Un i altre han parlat de lo que saben, dels rams a què dediquen sa activitat, i un i altre, per consegüent, han lograt interessar a son auditori, proporcionant-li datos i coneixements pràctics verdaderament difícils d'adquirir.

Lo senyor Fiter i Inglés (don Josep), en dues conferències donades los dies 24 i 31 del passat gener, va desenrotllar lo tema "La fabricació de les puntes; sa història i son porvenir".

No el seguirem en tot lo que va dir, ni extractarem ses notícies o datos de tota mena, puix que els treballs de la naturalesa del conegut catalanista no poden extractar-se ni condensar-se. Creiem que l'extracte taquigràfic s'ha publicat, i no farem més que recomanar son estudi a tots los que es dediquen al ram tractat en dites conferències.

Lo mateix a curta diferència hem de dir de les que acaba de donar en l'Associació Excursionista lo senyor Mariezcurrena sobre fotografia. Lo conferenciant no sols va demostrar que està al corrent de lo que es fa en les nacions més avançades, sinó

que va apoiar ses assercions en proves de tota mena d'aplicacions fotogràfiques, que va presentar als que l'escoltaven.

Inútil és dir que al felicitar als senyors Fiter i Mariezcurrena, nos felicitem també com a catalans pel giro poc brillant però molt profitós que va prenent lo nostre renaixement catalanista.

V. A.

Diari Català, 8 de febrer de 1881

MICOS, CABRES I GOSSOS SAVIS. DIVAGACIONS

Anava l'altra tarda per la plaça de Catalunya, i em va passar pel cap entrar a l'Exposició Zoològica del senyor Cavana. La casualitat va fer que fos hora de funció, i com volia matar un parell d'hores vaig assentar-me a la meua cadira, i amb tota formalitat vaig disposar-me a ser testimoni de l'habilitat dels gossos, cabres i micos savis.

Al voltant d'una taula hi estaven assentats sis o set animalets tan movedissos que semblava que tinguessin argent viu al cos. Eren micos i mones de tota mena, oriündos de les terres més diverses, puix n'hi havia de l'antic i del nou continent. Cada un d'ells tenia al davant un plat de llauna, i dominant al grupo s'hi veia a l'home, al mestre d'aquelles bestioles, amb lo làtigo a la mà i les butxaques plenes de golosines, o de coses que ho són pel paladar dels micos, gossos o cabres.

Les pobres bèsties feien riure i llàstima al mateix temps. Quan l'home les mirava estaven quietes, sèries com jutges; lo mateix era girar-se d'esquena l'home que alçar-se totes de l'assiento, i pegar-se, i tirar-se els plats pel cap. Per aquietar-les, l'home empleava de vegades lo làtigo, de vegades les golosines; és a dir, que s'imposava, o transigia, segons era més o menos grave la insubordinació dels seus súbdits de quatre mans.

No sé per què va interessar-me aquella escena. Tal vegada fou perquè acabava de dinar bé i estava en aquells moments de benèvola calma que dóna una digestió ordenada, produint los vapors d'aquesta certes idees i cert esperit comunicatiu, que mai se tenen quan s'està en dejú. La veritat és que sens quasi reparar-ho vaig armar conversa amb lo veí del costat, que sens dubte estava també digerint un bon dinar, puix que es trobava encara més comunicatiu que jo mateix.

—¿Sap vostè —vaig dir-li en lo precís moment en què l'home dels micos repartia talls de poma a dos o tres que acabaven de tirar per terra una ampolla de fusta i un candelero—; sap vostè que en aquella taula hi veig un reflexo de lo que passa entre nosaltres?

—Lo mateix estava pensant —va respondre'm lo veí—. Aquells dos micos americans volien rompre l'ordre de tota la societat miquesca; han fet caure candelero i ampolla, i estaven tan agitats que fins he arribat a témer que aniria per terra taula i tot, amb la trencadissa i estrèpit que pot afigurar-se. L'home, lo que entre els micos representa el poder social, ho ha conegut aixís, i creient que el fuet no faria més que acabar-los d'exasperar, ha transigit amb los revoltosos. Aquestos s'han conquistat la llaminadura, de la mateixa manera que en Sagasta i els seus s'han conquistat lo poder.

—Però ¡miri-se'ls ara! —vaig replicar al meu veí al veure que en aquell moment l'home allargava una fuetada al cap de colla dels revoltosos—. Los pobres micos s'han deixat dominar per la gula, i l'home s'aprofita de son descuit. Lo cap de motí ha rebut una fuetada que no li ha deixat esma ni per collir la llaminadura que el susto li ha fet fugir de les mans. Lo poder sols transigeix quan no pot fer altra cosa; tan aviat com pot s'imposa i usa el làtigo.

Mentres estàvem engolfats en aqueixa conversa, en l'escenari s'havia canviat la decoració. Havien desaparegut los micos, les taules, los plats, les ampolles i els candeleros, i el nostre home estava rodejat de gossos.

L'home havia ficat la mà a una altra butxaca, i ensenyava als seus nous súbdits noves llaminadures. Un petit terròs de sucre era lo que impulsava tot aquell moviment i tota aquella cridòria que arribava a eixordar-nos.

¡Quina diferència dels micos als gossos! Lo mico representa l'esperit de revolta; lo gos la fidelitat, la mansuetud, lo carinyo. Al mico cap poder se li imposa; l'home pot dominar-lo, però no lograrà jamai evitar la protesta. Si no li pot fer al davant, li farà al darrere. Lo mico que sembla més dòcil, lo que més obeeix a la veu acompanyada del làtigo, no espera més sinó que l'home es giri d'esquena, per demostrar que tot lo que li fan fer ho fa per força. Al gos se li imposa tot aquell que correspongui a son carinyo, i no protesta jamai. Un cop l'home l'ha ensenyat, sembla que li conserva gratitud per haver-lo elevat sobre el nivell de sos semblants.

I el gos i el mico es fan simpàtics a l'home per lo que li recorden. Lo mico, revoltós sempre i jamai dominat del tot, com los pobles que aspiren a la llibertat i no toleren que cap poder se'ls imposi, és la imatge de les virtuts públiques. Lo gos, sempre fidel, sempre agraït, és la imatge de les virtuts privades. Per això lo mico agrada i el gos se fa estimar.

Mentres en l'escenari los gossos rodejaven a l'home, i grinyolaven d'alegria, i saltaven, i li besaven les mans i els peus; mentres cada vegada que l'home els passava la mà per l'esquena, manejava la cua orgullosos i agraïts, lo meu veí va semblar que fins s'enternia. Si no hagués sigut home de barbes, hauria cregut que anava a derramar una llàgrima.

Sens dubte va reparar o afigurar-se que jo me'l mirava, puix que, dirigint-se cap a mi, va dir-me:

—Vostè estranyarà que m'enterneixi, al veure a l'home de l'escenari objecte de tantes carícies de part de sos gossos. Per fer cessar la seva estranyesa, vaig a explicar-li un cas que m'ha passat avui mateix amb una bestioleta.

Lo to d'aquestes paraules va fer que m'interessés en lo que em deia el meu veí, i demanant-li que m'expliqués lo cas, va començar la següent relació:

—Jo no he sigut mai aficionat a bèsties. N'he tingut algunes, però no els prestava atenció especial.

Últimament les rates s'havien possessionat de casa, i van portar un gat. No tenia res de particular. Era un gat d'aquells que no arriben ni a tenir preu.

Durant los primers dies era esquerp i fugia de les persones, però al cap de poc temps s'havia anat fent manyac, i quan m'assentava a taula se'm posava al costat i em demanava d'una manera expressiva que li tirés alguna cosa. Allavors vaig fixar-me per primera vegada en les notables inflexions de la veu del gat. Potser no hi ha cap animal que expressi tan bé los sentiments i les passions. Un gat furiós espanta; un gat suplicant enterneix.

Va bastar que li tirés alguna cosa per a que el gat de què parlo se cregués ja en lo cas de prendre's certes llibertats. Cada hora de dinar, no s'accontentava ja amb posar-se al meu costat, sinó que em pujava a la falda acariciant-me. Allavors vaig notar que quan jo el tocava tenia un especial cuidado en amagar les ungles. Coneixia que amb elles podia fer-me mal, i no volia fer-me'n.

Aquestes observacions van interessar-me i dec confessar que vaig començar a posar carinyo a la bèstia. La bèstia va conèixer-ho i cada dia va fer més expressives les seves carícies. Jo acostumo passejar-me d'amunt avall per casa. Cada volta que em passejava, lo gat se posava al costat meu i s'enfilava a tantes cadires com trobava al pas per a que jo li passés la mà per l'esquena. Mentres li passava, amb noves inflexions de veu me dava les gràcies.

Però aquell gat tenia una circumstància que no vaig conèixer-li fins a principis d'any. Era un gat verdaderament apassionat, i va saludar l'arribada del mes de gener amb una cridòria que no parava ni de nit ni de dia, i que se sentia des de l'extrem del carrer.

Les bèsties, com l'home, amb l'apassionament se creixen. Lo meu gat se va créixer extraordinàriament. Per sortir de casa a satisfer sa passió i per tornar-hi a entrar després de satisfeta, va emplear medis que més d'un ser intel·ligent podria envejar-li. Ell sabia l'hora a què es tancava i s'obria la porta; ell coneixia lo sonido de la campana de trucar; ell amidava el temps i les hores de menjar, i amb tots aquests datos regulava ses sortides i ses entrades.

Una tarda, després d'una ausència de quatre dies, va comparèixer demacrat i perdut. No conservava més que la pell i els ossos. Sens dubte tenia consciència del seu trist estat, puix que va redoblar les carícies. La seva veu de súplica era digna de ser estudiada en ses inflexions per un actor de primer ordre.

Vaig fer-li fer tots los remeis casers, però no produïren cap efecte. Als dos dies no podia quasi moure's. Li era impossible empassar-se res, i no menjava ni bevia.

M'he olvidat de fer notar una circumstància essencial. La bestioleta estava molt ben ensenyada, i jamai s'embrutava sinó en lo lloc que li havien destinat. Tenia verdader horror als llits, tal vegada perquè l'havien escarmentat al trobar-lo sobre d'algun, i si alguna vegada jo l'hi pujava per força, per fugir-ne de pressa saltava com un mal esperit.

Eren les tres de la matinada d'ahir, i jo estava en lo millor del son. De sobte vaig sentir soroll a la porta del quarto, que estava ajustada, i endormiscat vaig notar que s'obria. Mig deixondit m'estava escoltant la remor que ja dins del quarto feien, quan vaig sentir que una cosa se'm posava damunt de les cames. Pensant que podia ser lo gat, vaig encendre el llum, i realment vaig trobar-me amb que la bestiola, fent un esforç desesperat, havia lograt pujar d'un salt damunt del llit, i ajeure's al costat meu. A la claror del misto vaig veure'l amb la vista envidriada, dirigida cap a mi, mentres que amb veu quasi apagada em dedicava l'últim marrameu. Vaig procurar fer-lo saltar a terra, però el pobre animal no tenia ja forces. Agafant-lo pel clatell vaig treure'l del llit, i al deixar-lo damunt de l'estora va quedar estirat i sens vida.

La bèstia s'havia sentit morir i volgué donar-me la despedida. Lo postrer alè de vida va emprar-lo en un esforç suprem per pujar damunt del meu llit i despertarme. ¿Hauria fet tant un ser intel·ligent?

A l'acabar lo meu veí la història estava realment commogut, per lo qual i per haver-se acabat ja la funció mentres me l'explicava, vam alçar-nos de l'assiento i dirigir-nos cap a fora del local. Un gran tros vam anar junts, i durant lo camí vam convenir en que la vida dels animals és tan misteriosa com la de l'home; que els sentiments, afeccions i modo d'obrar d'aquells són dignes de més estudi i atenció que no els havem concedit fins ara, i que si algun dia l'home treu totes les conseqüències que de les lleis de la selecció i altres moderníssimes se'n desprenen, arribarà un moment en què no serà ell l'únic rei del món, sinó que haurà de compartir lo ceptre amb altres sers, tan útils com ell a la naturalesa.

Thales

Diari Català, 10 de febrer de 1881

Cultura i societat, 1985

LO NOU GOVERN I CATALUNYA

Ja els tenim al candelerero. Los quatre amics del senyor Sagasta units amb los conservadors despitats o rebutjats, i formant junts una olla de cols que es diu *fusionisme*, han conquistat ja el poder.

¡No se'ls pot pas dir “que mal profit los faci”! Per arribar-hi han degut rompre amb son passat los uns i amb sos compromisos los altres; han degut presentar-se com a germans los que ahir eren enemics; han degut aquells olvidar que aquestos los van treure quasi vergonyosament del poder, quan fa sis anys l'ocupaven, i han degut olvidar aquestos que allavores se cregueren obligats fins a emprar la força per treure'ls de les poltrones que volien per ells.

Per conquistar lo poder, han hagut los sagastins d'estar sis anys mortals demanant-lo en tots los tons i prenent totes les posicions imaginables. Los uns lo demanaven des de les Corts, los altres des de postres d'una *paella*; los uns lo captaven en articles de fondo, los altres en sueltos i gasetilles. Durant aquestos sis anys han fet tots los papers de l'auca. Quan al dir “¡Lo poder per mort de Déu!” se'ls responia “¡No pas per ara, germans!”; quedaven tan frescos com los que capten per ofici. Quan al dir “Lo poder o la vida” se'ls ensenyaven les dents, quedaven també tan frescos com los que estan acostumats a portar barba postissa per fer por.

Si algú volia respondre'ls amb arguments, no sabien què replicar, i no deien res més sinó que el poder los tocava de dret. ¿No tenien majoria en les Corts? Res hi feia; l'opinió pública, segons ells, se manifestava d'altra manera. ¿No inspiraven confiança en los llocs en què devien inspirar-la? Res hi feia tampoc; ells eren los únics que la mereixien. L'únic argument era el següent: “¿A on s'és vist que un govern durí uns quants anys? La nació espanyola és un gran menjador (o menjadora) i és just que no siguin sempre els mateixos los que mengin. ¡Que mengi tothom!”.

I a pesar de tot, ja els tenim al candelerero. No compten amb res. Estaven en microscòpica minoria en les Corts, i és encara més exigua la que tenen en lo país. Per fer creure que eren alguns, feien com los directors d'escena que compten amb pocs comparses. Los mateixos entraven per un bastidor i sortien per l'altre, fent una processó circular, com les de teatro, que si es vol mai s'acaba per curta que sigui.

Però ¿hem de seguir demostrant lo que està en la consciència de tothom? ¡Prou motius té el país per conèixer als sagastins i als que avui los fan colla!

¿Què pot Catalunya esperar de sa pujada al poder? La resposta és ben senzilla; res, absolutament res de bo. Lo mateix, exactament lo mateix que podia esperar d'en Cánovas i d'en Romero Robledo, i encara...

De moment tenim ja un gran enrenou, del qual és molt probable que en sortirem perdent. No sols se canvien los ministres i els alts empleats polítics, sinó fins los carters i serenos. Pujar al poder vol dir en Espanya assentar-se a taula, i és ben

sapigut que els sagastins han sigut sempre aficionats a dinar. La major part d'ells s'han ja menjat lo que pot tocar-los durant dos anys en lo festí que comença.

I de seguida que s'hagin repartit lo pressupost —i alguna cosa més— no sabran què fer, perquè no porten solucions per a cap dels grans problemes que tenim damunt de la taula. ¿Quins projectes tenen per la qüestió d'Hisenda? Cap més que el d'estirar tot lo que puguin lo pressupost. ¿Quins projectes tenen per la solució dels altres problemes? Cap, absolutament cap.

No hem de fer res més que obrir sos diaris d'aquestos anys. No hi trobarem ni un sol pensament, ni una sola idea. Cada número d'ells era un d'aquells memorials que reben a mils los reis quan viatgen. Sos diaris queien de les mans de tots los que no esperaven alguna cosa... o algun puesto.

¿Són tal vegada els constitucionals amics del provincialisme?

Al contrari. En totes ocasions l'han combatut fins amb ensanyament. ¿Poden moralitzar l'administració pública? ¿Què han de fer si comencen per l'enrenou que havem descrit més amunt! ¿Poden obrir noves fonts de riquesa i de treball? Mai s'han pres ni la pena de pensar-ho. Per a la majoria d'ells no hi ha altra font de riquesa que l'erari, ni altre treball que l'empleo... en què no s'ha de treballar.

Los fusionistes no són un partit que tingui cap arrel en lo país, i per consegüent no poden ni tan sols conèixer ses necessitats.

Comparats amb en Cánovas, l'única cosa que ens daran serà més llibertat... de boca. Tal vegada portaran lo seu liberalisme fins a venir-nos a apremiar-nos o deportar-nos al so de l'himne de Riego. ¡Ja és alguna cosa!

A Catalunya, doncs, no li interessa poc ni gens la nova situació. Ha de mirar-se-la amb completa indiferència.

Però si hem de mirar-nos amb completa indiferència la nova situació, no amagarem que havem vist amb gust lo canvi. Los d'avui són molt més dèbils que els d'ahir; los fusionistes valen molt menos que els conservadors. ¿Qui sap si sos desacerts excitaran l'opinió pública i la faran reviuire? ¿Qui sap si seran la causa indirecta de que guanyi forces lo moviment provincialista, obrint los ulls dels que encara esperen alguna cosa del centralisme?

Baix aquest únic punt de vista, creiem que Catalunya ha de veure amb gust l'encumbrament de la dèbil i escanyolida situació que presideixen en Sagasta i altres que no ho fan veure.

L'Amic de cada Festa
Diari Català, 13 de febrer de 1881
Articles polítics, 1984

LO DINAR EN OBSEQUI AL SENYOR FIGUERAS

Just és que ens ocupem d'aquest dinar, que, com tots los que s'han dat d'algun temps a aquesta part, ha lograt fixar per un moment l'atenció pública.

Avui estan de moda els dinars, i és ben sapigut que no pot anar-se contra la moda. Parlem, doncs, del dinar dat en obsequi al senyor Figueras.

Nosaltres no en vam ser ni organitzadors ni tan sols comensals; no teníem interès directe en que anés bé ni en que anés malament; no som amics íntims ni enemics manifestos del senyor Figueras, per lo qual som lo que en termes jurídics ne diuen testimonis majors de tota excepció.

Per poder dar fe de lo que passés nos vam limitar a ser mers espectadors, assistint a la galeria confosos entre el públic. A la disposada taula per a la premsa no hi vam enviar cap redactor. Lo lloc destinat al *Diari Català* va ocupar-lo un taquígrafo encarregat de copiar lo discurs del senyor Figueras amb la major exactitud possible.

Anem, doncs, a apreciar lo banquet amb la imparcialitat de testimonis que no tenen cap mena de compromís ni d'interès en l'assumpte.

Lo primer que convé saber és quants dinaven i qui dinava.

Fixar quants dinaven és facilíssim, puix que es redueix a una senzilla operació aritmètica. Nosaltres no la vam fer amb entera exactitud, sinó a ull, i podem assegurar que els comensals eren de quatre-cents cinquanta a cinc-cents.

Respecte al número sols hem d'afegir una circumstància, i és la de que no va quedar exclòs ningú que volgués assistir al dinar. Tots los que van presentar-se van obtenir lloc en ell; si se n'haguessin presentat més, s'haurien posat més taules.

Analitzar qui dinava és ja un poc més difícil. La comissió organitzadora va admetre a tothom que va voler allistar-se pagant trenta rals; a ningú va preguntar-se qui era ni d'on procedia, de modo que la massa dels comensals eren gent desconeguda en política. Los més o menos coneguts perteneixien al partit radical o a l'autonomista.

Los radicals hi eren quasi en massa, representant a totes les fraccions i grupos del radicalisme. Des dels que van amb los senyors Jover, Cabot i Jaumandreu, fins als que van elevar al senyor Sol a la presidència de l'Ateneu Barcelonès; des dels que no gosen mai alçar la veu, fins als que baladregen al to que els dóna lo capellà Hernández Ardieta. Sols podia notar-se l'ausència d'alguns del grupo dels antics *cimbrios*.

Dels autonomistes coneguts n'hi havia sols una petita fracció, o siguin los que últimament s'han entès amb lo senyor Figueras. Per jutjar quins eren, bastarà saber que a la dreta del senyor Figueras hi seia lo senyor Gassol, persona que no va tenir

cap representació durant lo període del 68 al 74, i a sa esquerra lo senyor Buxó, ex-alcalde d'aquells tretze regidors que van fer d'ajuntament després de proclamada la república. L'únic autonomista de reconeguda importància entre els que van organitzar la festa, lo senyor Serraclara, ocupava un lloc secundari i va aparèixer com mig retret en l'acte del banquet, puix que no va usar de la paraula ni per presentar al senyor Figueras ni per dar les gràcies. No sabem si aqueix mig retraïment va obeir a falta de salut o a altres causes.

Però la gran massa dels autonomistes; los que desitgen lo plantejament de la federació baix les bases que va condensar lo senyor Pi i Margall en son llibre *Les nacionalitats*; los que pertanyen a l'escola provincialista catalana; los que accepten sens vacil·lacions tota la transcendència del federalisme, no van assistir al dinar. Van veure la manifestació amb més o menos simpatia, però van abstenir-se de contribuir-hi en lo més mínim.

A més dels radicals i d'aqueixos autonomistes, hi havia un altre element que no sabem com qualificar sinó titulant-lo element *guerrero*. Tots aquells que en temps de revoltes manen miquelets o patuleies, i que en temps de pau, quan parlen entre ells, volen resoldre-ho tot a cops de trabuc, i segons ells viuen en conspiració perpètua sigui amb qui sigui, assistien també al dinar. Tots aquestos obsequiaven al senyor Figueras de la mateixa manera que demà obsequiaran a un altre qualsevol; de la mateixa que alguns d'ells van obsequiar ahir als senyors Cánovas i Romero Robledo.

I cosa curiosa: quan lo senyor Figueras va declarar en son discurs que renuncia ara per sempre a tot procediment de força, los que més van aplaudir-lo i victorejar-lo foren los que formen l'element *guerrero*.

Tot això per lo que respecta a la gent més o menos coneguda. Entre la desconeguda va semblar-nos que predominava l'element radical.

Al dir-ho nos fundem en que, segons vam observar, aplaudien tots los passatges favorables a les tendències dels progressistes democràtics.

Als dits hem d'afegir-hi l'element curiós, que, especialment en la part destinada al públic, constituïa la immensa majoria. En lo Tívoli se dava espectacle gratis, i és ben sapigut que els barcelonins tenim fama de saber aprofitar los tals espectacles. Per això és que fins en los passatges més aplaudits no passaven del deu per cent los que aplaudien. Los curiosos desempenyaven son paper amb plena consciència, i no volien embolicar-se.

Sabem ja quants dinaven, qui dinava i fins qui presenciava lo dinar. Per completar aquestos datos afegirem sols que el públic se componia d'un miler de persones o poc més.

Sapigut ja quants dinaven i qui eren, anem a averiguar per què es dinava.

La comissió sols havia dit que es dinava en honor de don Estanislau Figueras, ex-president de la República espanyola.

I realment la cosa no hauria passat d'un obsequi si el senyor Figueras s'hagués trobat per qualsevol motiu en la nostra ciutat, i s'hagués volgut obsequiar-lo. Allavors la cosa no hauria tingut res de particular.

Però lo senyor Figueras no es trobava en Barcelona quan va idear-se lo banquet. Aquest se va organitzar, i per assistir-hi ha vingut lo senyor Figueras a la nostra ciutat des de la cort on se trobava. Quan un home públic fa un viatge expressament per a assistir a un dinar, no és aquest un senzill obsequi: és lo que en llenguatge polític se'n diu *un acte*.

Ningú fa un *acte* sense que es proposi que tingui conseqüències. Anem, doncs, a veure què pogué proposar-se lo senyor Figueras.

¿Va proposar-se sa pròpia rehabilitació, explicant los motius que l'induíren a abandonar en 1873 la presidència de la República i fins lo territori espanyol?

Son discurs nos diu evidentment que no. Després de l'acte del senyor Figueras, tots aquells fets queden envolts en les mateixes ombres. Ni tan sols va al·ludir a sa conducta en aquella fetxa.

¿Va proposar-se donar força i vigor al partit autonomista o federalista? També creiem que no.

En primer lloc, tot son discurs no conté ni una sola teoria, ni explica un sol principi autonomista. L'únic pàrrafo que a tals matèries se refereix, és una negació, no una afirmació. Lo senyor Figueras no va parlar de res que tingués relació amb lo federalisme, sinó per negar que sigui pactista.

En segon lloc, no va tenir ni una sola paraula per la carta que acaba de publicar lo senyor Pi i Margall. Res hi fa que hagi cridat l'atenció de tots los autonomistes; res que contingui un verdader programa; res que son autor sigui reconegut com lo membre més il·lustre del partit a què pertany. Si el senyor Figueras s'hagués proposat donar força i vigor al partit autonomista, no hauria deixat de parlar del programa de València. Quan menos hauria manifestat que hi presta son assentiment.

Si res d'això va proposar-se, ¿què pretén lo senyor Figueras? ¿Quina transcendència té son acte d'abans-d'ahir?

Seguim examinant son discurs. Tot ell no és més ni menos que lo que diuen los progressistes democràtics al predicar la unió a la seva manera. Per això van aplaudir-lo constantment los radicals del banquet.

—Però —diu lo senyor Figueras— aquesta unió no és una fusió, puix que tots quedarem amb les nostres idees pròpies —i aquest és, com se sol dir, lo pot de la confitura.

Los amics del senyor Figueras se quedaran amb ses idees pròpies, però no en faran cap ús per ara. Ajudaran a tots los que amb ells vagin units a plantejar sos ideals, i els dels amics del senyor Figueras se quedaran sense plantejar. Sols quan los altres hagin fet la seva, allavors los amics del senyor Figueras començaran a treballar l'opinió pública i tractaran de plantejar sos principis, lo qual vol dir que els amics de l'ex-president de la República se limiten a ser federalistes platònics, autonomistes del porvenir. Lo mateix, exactament lo mateix que deien molts que avui són possibilistes, abans de que lo seu jefe s'hagués declarat enemic acèrrim del federalisme.

Per lo dit podem ja deduir lo que pugui haver-se proposat lo senyor Figueras. De son discurs se'n desprèn qui tendeix a formar un partit *figuerista*.

Partint d'aquesta hipòtesis, anem a veure lo que fóra lo partit *figuerista*.

Lo tal partit tindria per principal objecte la unió amb tots los elements liberals i democràtics unitaris, ajudant-los a tots per a conseguir sos ideals, i aplaçant de moment lo plantejament dels propis.

Seria amant platònic del federalisme no basat en lo pacte de les entitats autònomes, i aspiraria a plantejar-lo pels mateixos medis empleats en febrer de 1873.

Lo nou partit tindria per jefe al senyor Figueras, i per directors en Barcelona als senyors Gassol i Buxó, ja que ocupaven en lo banquet los llocs de preferència.

¿Convé a Espanya la creació del nou partit *figuerista*? ¿Convé que s'alci una nova figura al davant de la del senyor Pi i Margall? ¿Convé que els federalistes se converteixin en amants sols platònics de les idees que defensen? ¿Convé que el partit popular més numerós i potent se converteixi en mer auxiliar dels que són més dèbils? ¿Convé que el federalisme se presti a emplear ses forces en dar vigor a l'unitarisme, encara que sols sigui d'una manera transitòria?

Per avui nos reduïm a subjectar aquestes preguntes a la meditació dels nostres lectors. Tal vegada no tardarem en anar-hi dant resposta.

V. A.

Diari Català, 17 de febrer de 1881

POLÍTICA FLORENTINA

Per a concebir grans idees no hi ha com los polítics de Madrid.

Ara alguns d'ells s'han posat al cap que són capaços de fer política florentina, i han començat a obrar fent-se la il·lusió de que poden dar-ne vint acabant a trenta al mateix Maquiavel.

Aquestes observacions nos les ha inspirades la conducta que amb lo govern d'en Sagasta guarden los possibilistes i radicals, o al menos la gran majoria dels radicals. Avui són tots ells ministerials a prova de bomba.

Són tan ministerials que quasi guanyen als mateixos sagastins; cosa que no és d'estranyar, puix que sempre los neòfits s'han distingit per son zel exagerat. Per ells va inventar-se la frase de "més papistes que el papa i més realistes que el rei".

Avui per avui los diaris de les fraccions neoministerials donen gust de llegir. Segons ells, no sembla sinó que Espanya hagi passat de mort a vida, i que en Sagasta sigui el nou Washington de la nostra terra.

Per ara no ha vingut de Madrid altra cosa que telegrams i correspondències anunciant nombraments i cessanties; per excepció ha vingut indult per a la premsa,

en qual preàmbul se diu que seguirà regint la mateixa llei, si bé que serà aplicada amb criteri ample. Això sol ha bastat per a que els ministerials de nou encuny alcin gran cridòria, i cantin en tots los tons les excel·lències de la situació.

Aqueixa conducta estranya a molts, que no saben comprendre que perquè s'hagi debilitat la situació, s'hagin de debilitar los atacs de les oposicions. Lo natural fóra lo contrari. Si els partits radical i possibilista aspiren a ser govern i creuen que ses solucions han de ser les úniques salvadores per la pàtria, a mida que veuen que els que manen són més dèbils, haurien de creure's més a prop de son ideal i redoblar sos esforços.

Però els que d'això s'estranyen no tenen en compte que els senyors possibilistes i radicals fan política florentina, i que cada un d'ells està a l'altura de l'autor del *Príncipe*.

Ells, en efecte, s'havien ja empassat que en Sagasta i els seus havien entrat ja en lo período de la desesperació. Ells se creien que, cansats i avorrits de tant captar lo poder i el pressupost, sens obtenir altra cosa que despreciatius "no pas per ara", entrarien en lo camí de les aventures i es tirarien en braços de lo desconegut. Ells s'afiguraven que de les aventures sagastines ne trauien ells tot lo profit, i que es menjarien les castanyes que els altres los haurien tret del foc cremant-se els dits.

En totes aquestes i moltes altres il·lusions vivien radicals i possibilistes, quan la pujada al poder dels sagastins va venir a rompre'ls les oracions. Totes les seves il·lusions han degut aplaçar-se a pesar seu.

I aquí entra la política florentina.

—Si fem l'oposició al govern actual —van dir-se los amics d'en Castelar i d'en Martos—, los donarem força en alts llocs, en los quals apreciaran més als fusionistes, en quant los vegin més combatuts pels liberals. Los conservadors —van seguir dient-se— faran oposició dura als que avui manen i especialment als sagastins, i nosaltres, fent coro als conservadors, desvirtuaríem aquella oposició.

—Si nosaltres, en canvi —s'afegiren—, nos posem al costat del govern i aplaudim los seus actes, conseguirem fer-lo sospitós en los alts llocs de què parlàvem, i d'aquesta manera lo nostre apoio, que aparentment donarà força a la situació, en realitat no farà més que debilitar-la. Lo nostre apoio farà que a la primera ocasió que es presenti se'ls dongui lo passaport, i si se'ls dóna el passaport s'entreguen a la desesperació, i allavores... ¡haurà arribat la nostra!

I en això consisteix lo maquiavel·lisme dels nous amics del govern d'en Sagasta.

Una pregunta per final. ¿No és veritat que fa riure una política florentina que tot just s'ha posat en planta i tothom sap ja a on se dirigeix?

De tot lo seu maquiavel·lisme, los radicals i castelarins no en trauran res més que posar-se en evidència davant del país, i que pugui aquest dir-los amb tota la boca que són ministerials d'en Sagasta. ¡Resultat esplèndid i digne de la política madrilenya!

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 20 de febrer de 1881

UN QÜENTO

Verdaderament los constitucionals, hereus directes dels progressistes d'altres temps, estan desconeguts.

Los progressistes eren la gent de les exterioritats. Les festes cíviques eren lo nostre pa de cada dia; les lluminàries eren moneda tan corrent que fins les cases particulars tenien com a moble indispensable les clàssiques atxeres.

A les dues hores d'haver pujat al poder los progressistes, l'himne de Riego i les marxes de Luchana i de Peracamps ja ens sortien per les orelles. A les vint-i-quatre hores, les cornetes de la milícia, tocant *llamada y tropa*, feien ja que els veïns obrissin los ulls i tanquessin les portes de les botigues. Al cap de sis mesos ja havien fet mitja dotzena de bullangues per qualsevol pretext.

Ara han pujat los constitucionals, i no s'ha conegut en res. Ni tan sols han sortit al carrer los veterans. Si no fos per alguns canvis d'empleats, no sabríem encara que fossin al poder. De tant en tant los telegrams dels diaris nos fan saber que el govern prepara alguna innovació en les lleis —com per exemple lo restabliment de la de matrimoni civil, que mereixeria un aplauso—, però per ara res passa de projecte. Sobre les qüestions de més vital importància pel país no diuen “aquesta boca és meva”.

De manera que els progressistes d'avui arribaran fins a desmentir aquell adagi que diu: “Escombra nova escombra net”.

Los mateixos constitucionals de segona i tercera fila, que en altres ocasions eren la gent de la fressa i del moviment, se presenten avui silenciosos i com capficats. Qualsevol diria que no estan prou satisfets de la marxa de les coses. Ningú endevinaria que són govern.

Parlant l'altre dia d'aquesta anomalia amb un amic meu, que gasta sempre un llenguatge pintoresc, vam tenir la següent conversa:

—¿Com m'explica aquest fenòmeno? —vaig preguntar-li—. ¿És que els constitucionals no són ja progressistes?

—Ho són tant com sempre —va respondre'm—; més que sempre per tot lo que sigui fer soroll i exhibir-se. Han degenerat en punt a patriotisme i honradesa política; al sortir del poder no deixaran com sos antecessors les caixes plenes; tal vegada no perseguiran al clero, puix que han perdut lo bon sentit dels Argüelles i Mendizábals, però cregui bé que si no toquen *llamada* ni ens eixorden amb l'himne de Riego és perquè no estan satisfets de sa pujada, i fins mig s'avergonyeixen dels procediments que els han dut al poder.

—No ho entenc prou —vaig replicar al meu amic.

—Li explicaré per medi d'un qüento, que serà més eloqüent que tot lo que podria dir-li.

Vaig disposar-me a escoltar-lo, i el meu home va començar lo següent:

Hi havia al meu poble un calavera especialíssim. A totes hores i pertot arreu se'l veia o se'l sentia, puix que cridava sempre. Lo cafè o el casino estaven com una bassa d'oli, i al moment que ell entrava s'havia acabat la pau i la quietud. Lo matrimoni a qual casa ell s'acostava, ja estava fresc, puix que d'ella desapareixia l'harmonia.

Lo tal calavera, no obstant, era simpàtic i agradable. En lo fondo era un bon minyó, i fins los que se'l treien del davant a caixes destrempades l'estimaven perquè sabien que tot ell era cor.

Parlava sempre de conquestes, però la major part eren vent de boca. Ell mateix gosava més contant-les que fent-les.

Hi havia en lo poble una pubilla molt codiciada, no tant per sa hermosura com per sa riquesa. Com no podia deixar de succeir, lo nostre calavera va començar a fer-li la cort, però la noia no n'hi feia cap cas, perquè estava compromesa a un altre.

Lo calavera no va dar-se per vençut al trobar obstacles, i va resoldre's a conquistar la fortalesa.

Va començar a suplicar a l'esquiva, i no va treure'n res. Més de quatre vegades se li va agenollar als peus, demanant-li per compassió que el volgués. La pubilla sols una vegada va dignar-se dirigir-li la paraula per dir-li que no podria estimar-lo mai, perquè era un calavera.

Lo nostre Tenori no va pas desistir. La resistència va servir sols per excitar més son apassionament, i va resoldre's a fer d'una manera o altra sa conquesta. Les seves calaverades, ademés, l'havien reduït a l'última pregunta, i no veia altra sortida a sa situació que els béns de la pubilla. No sabia com fer-s'ho per menjar.

Allavors l'infeliç calavera va canviar completament de conducta. No cridava, no jugava, no festejava en públic. Los seus companys mateixos no el coneixien, i veien amb estranyesa que fins anava cada diumenge a la missa que solia oir la pubilla. Tots li deien que el nou paper no li esqueia, i que per més que fes ensenyava les orelles com l'ase de la falla, però ell seguia impertèrrit lo seu camí amb més hipocresia cada dia. Van arribar uns missioners, i va ser un dels primers d'anar a confessar i combregar.

Al sortir de l'església va acostar-se de nou a la pubilla i, contra lo que esperava, aquesta va rebre'l amb la rialla del més soberà despreci.

—¿Què t'has pensat? —va dir-li—. Te conec tant o més que la mare que et va parir, i no m'enganyaràs amb moixigangues. No jugues, no crides, no festeges en públic, però quan creus que no ha de saber-se, ets més calavera que abans. Deixa, doncs, de fingir, perquè no has d'enganyar-me, i sàpigues que si abans no t'estimava per calavera, avui te desprecio per hipòcrita i miserable.

Des d'aquell dia lo jove va tornar a ser lo calavera d'abans, i més que mai va cridar, jugar i festejar. S'havia traçat un nou plan per fer l'anhelada conquesta.

Va armar un dia una revolta, i el nostre home va posar-se al davant dels revoltosos. Capitanejant un grupo numerós, va dirigir-se a casa de sa estimada.

—Tot lo fet ha sigut fins ara inútil —va dir-li—. M'has vist suplicant, plorant, agenollat als teus peus; per ton amor vaig contrariar les meves inclinacions i fingir lo que no era, i tot això no ha servit més que per posar-me en ridícul als ulls de tothom i als meus. No em mereixes, doncs, cap consideració, i lo que no has volgut de grat, serà per força. Jo avui mano; jo avui só l'amo i, per consegüent, jo seràs meva avui mateix o...!

I al dir això, va deixar veure la culata d'un revòlver que apretava amb mà febrosera.

La pubilla anava a dar un crit, però ell va ser amatent a tapar-li la boca.

—¡O te m'entregues ara mateix —va cridar fora ja per complet de si i amb lo revòlver a la mà—, o acaba ta vida i la meva!

La pubilla va cedir a l'amenaça i va entregar-se al calavera, que tenia aquell dia la força.

Però a l'endemà, havia aquest canviat completament. Estava trist, i no gosava alçar lo cap. Passada la revolta, los parents de la noia van obligar-lo a casar-se, i ell va deixar portar-se a l'altar de la mateixa manera que si hagués anat a un enterro. Les rendes de la pubilla no van servir-li de res; no va tenir ni humor ni esma per gastar-les. Al cap de pocs mesos del casament, un dia va desaparèixer, i fins molt després no va saber-se que havia anat a amagar sa vergonya en una població del cor d'Amèrica...

Lo que havia obtingut per medi de l'amenaça no li havia fet profit.

Tots lo compadeixien, menos lo galant suplantat, que es mofava fins de sa desdita.

Va acabar lo meu amic lo qüento i ni ell ni jo vam afegir una paraula més.

Sens dubte vam creure que l'explicació del qüento era prou eloqüenta i que no necessitava cap comentari.

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 27 de febrer de 1881

Cultura i societat, 1985

INFORMACIONS DE PUIGCERCÓS

Lleida, 4 de març

Poc puc dir-los des d'aquesta ciutat, de la qual sortiré aquest migdia cap a Puigcercós. Sols he reparat que les obres del nou teatro emplaçat en lo carrer de Ferran van amb més activitat que no anaven, gràcies a haver-se'n encarregat un nou contractista.

Moviment polític se'n nota molt poc, de manera que sols lo món oficial s'ha adonat del canvi de govern. Ahir vespre va reunir-se lo comitè fusionista a l'objecte de designar quins diputats provincials han de formar la comissió permanenta, per haver dimitit los que la formaven. S'indica que en formarà part lo nostre company en la premsa senyor Morera, director d'*El País*.

Com los deia, demà sortiré cap a Puigcercós, junt amb l'il·lustrat fotògrafo senyor Manetas, que fa les heliografies de l'*Àlbum de Lleida*, dels senyors Renyé i Pleya de Porta. A la primera indicació s'ha prestat a acompanyar-me, i gràcies a la seva amabilitat i amor a l'art que professa, podrà tenir-se idea exacta del fenòmeno geològic que amenaça a Puigcercós.

Ahir vespre va dir-se si en Andorra havia ocorregut alguna cosa de nou. Abans de tirar la present al correu tractaré d'averiguar lo que hi hagi de cert i ho comunicaré als lectors del *Diari Català*.

Dintre pocs dies, no obstant, tindran de l'ocorregut en Andorra notícies exactes i detallades, puix que penso estendre la meva excursió fins a aquella petita república, si les pluges no s'hi oposen.

V. A.

Acabo d'enterar-me que lo d'Andorra se redueix a lo següent:

Los comissionats dels dos coprínceps van acabar sa missió lo dia 28, fixant les bases per l'arreglo de les qüestions pendentes, baix les bases de:

Noves eleccions generals de consells de la Vall i de les parròquies fetes conforme a la Llei de reforma de 1866.

Subsistència dels acords purament econòmics i administratius presos pels poders revolucionaris.

Absoluta prohibició de les cases de joc.

Amnistia general.

Aquest arreglo no ha agradat al govern constituït, lo qual, segons telegrama rebut pel Govern Civil d'aquesta província, no vol acatar los acords dels coprínceps. S'assegura que el governador militar de la Seu ha concentrat forces en la frontera.

Diari Català, 5 de març de 1881

PUIGCERCÓS

Puigcercós, 6 de març

A les sis del dematí d'avui, en companyia d'alguns bons amics de Tremp i de l'ex-diputat de Lleida don Albert Camps, hem emprès la marxa cap al poble que s'ensorra.

Puigcercós no arriba a ser districte municipal. Forma part del de Palau de Noguera, i entre els dos centres de població tenen poc més de cent cases. D'aquestes, setanta-cinc o vuitanta pertanyen a Palau, pròpiament dit, i trenta-vuit o quaranta a Puigcercós.

Lo terme municipal confina pel nord amb lo de Tremp, de qual vila dista uns dos quilòmetres i mig Palau, i uns cinc Puigcercós. Palau està situat a la vora mateixa del Noguera Pallaresa, i Puigcercós en lo cim d'un puig completament aislat, que s'alça de la vora del mateix riu, per la part de llevant, i limitat per un torrent o riera a la part de ponent i tramuntana.

L'expedició a Puigcercós, doncs, és des de Tremp facilíssima. A pesar del molt fang que feien avui los camins poc menos que intransitables per gent de a peu, hi hem arribat en una hora justa, muntats en bons cavalls o matxos.

La població, o millor dit, lo barri de Puigcercós és ròneg i de mal aspecte. Los pocs carrers que té són pendents i estrets, i moltes de les cases, fetes de pedra i tàpia. Cap d'aquestes és millor que les altres, puix totes elles són propietat dels mateixos veïns que les habiten.

Lo millor que té Puigcercós són los vins, puix és ben sapigut que els que es cullen en son terme, aixís lo negre com lo blanc, són los millors de la conca de Tremp.

Dono tots aquestos detalls perquè avui són interessants per la situació especial en què Puigcercós se troba. Tot lo que té relació amb lo poble que s'ensorra mereix la pena de ser conegut.

Explicat lo que és Puigcercós, anem a donar una idea del fenòmeno que l'amenaça; i dic que l'amenaça, puix fins ara no hi ha encara cap casa del poble ensorrada.

Com he dit abans, la població està situada al cim d'un puig aislat, que és molt més espadat per la part de ponent que per la de llevant, i que té una altura aproximada al nostre Montjuïc, o sigui uns cent cinquanta metres. Per la part de ponent, frente mateix de l'elevat castell històric de Mur, ha tingut lloc la gran ensulsiada o desprendiment de terres.

Segons notícies, fa vint-i-tres anys, o sigui en 1858, va tenir lloc un fenòmeno semblant al d'avui, i van fer-se algunes esquerdes al través de la dita falda de po-

ment. Des d'aquella fetxa havien sigut petites ensulsiades, fins que el dia 15 de gener de l'any actual, a la matinada, va ensulsiar-se de repent i amb gran estrèpit tota aquella falda. Avui, a un metre de les cases del poble, s'hi veu un gran espadat, i tot lo que era falda de la muntanyeta no és res més que una immensitat de munts de terra somoguda i movable com les arenes dels deserts.

La situació crítica i terrible del poble se comprèn a la sola indicació de la curta distància de les cases a què està l'espadat de l'ensulsiada, però no es veu en tota sa extensió sinó sobre el terreny. Pel *corte* de l'espadat se veu que la muntanyeta que sosté el poble és un cos sense ossos, o sigui un munt de terra fluixa sens cap roca que la lligui. Al dia menos pensat, bastarà una pluja per produir un nou desprendiment, que per força haurà d'arrastrar algunes cases.

Per lo dit pot comprendre's que opino que en l'ensorrament de Puigcercós no hi intervé cap causa geològica; se deu senzillament a un fenòmeno mecànic. Una muntanya sense roques és un cos sense esqueleto, i no pot sostenir-se. Per aquest motiu s'ensorra o, millor dit, cau.

I em confirma en aquesta opinió lo no haver-se notat cap fenòmeno geològic pròpiament dit. Res indica que hagin actuat en los desprendiments forces volcàniques. L'esquerda en lo pla terreny d'un celler subterrani existeix realment, però no expel·leix aire ni vapor. Segons lo mateix propietari de la casa, sols ne surt vent o bufa quan dominen certs vents a fora, lo que demostra que, cas de no ser il·lusió, la tal esquerda (que no és profunda aparentment) és també filla d'una causa purament mecànica.

En aquestes opinions me confirma lo veure que les terres en què s'apoya Puigcercós són totes d'al·livió, i que les petrificacions que en elles se troben són d'èpoques geològiques molt recents.

Tal és la situació de Puigcercós, i tal la causa que a mon entendre l'ha produïda. La falta de fenòmenos geològics no la fa menos crítica, per lo que opino que és molt just que es presti auxili a sos pobres veïns, i que si és possible se'ls trasladi el poble.

Per acabar diré que avui s'[ha] rebut notícia de que la Diputació en Lleida ha votat dos-cents duros, i que els diputats provincials han obert entre ells una subscripció particular, que de moment n'ha produït seixanta-i-tants que s'inclouran en les llistes que publicarà *El País*. Diré també que a l'objecte de ser eficaços los recursos que es reuneixin, s'està constituint en aquesta vila una junta o comissió que s'encarregarà de centralitzar-los i de fer que son empleo sigui encertat i fructífero. D'aquesta junta ne formaran part lo rector de Puigcercós i l'alcalde, que és un pagès verdaderament incansable.

Aquest vespre penso escriure algunes ratlles des de Tremp, cap a on surto en aquest moment, després d'haver tret lo fotògrafo senyor Manetas, de Lleida, vàrios *clichés* del fenòmeno.

V. A.

Diari Català, 9 de març de 1881

PUIGCERCÓS

Poca cosa podré dir sobre Puigcercós, lo poblet que s'enfonsa. És un arreplec de tres dotzenes de cases, o millor diríem de barraques, fetes de pedra i fang en sa gran majoria. Són totes velles i rònegues, i formen dos o tres carrerons, torts, pendents i sens cap mena de policia urbana. Lo que serveix d'església, amb prou feines ho aprofitaríem per magatzem a Barcelona; per campanar té una torre circular tan tosca com l'església. Anys enrere va caure'n un tros del cim, i no va haver-hi medis per a refer-lo.

Puigcercós, com totes les poblacions pobres, ha viscut obscurament. Si s'enfonsa acabarà de la mateixa manera. Gràcies a la seva proximitat a la vila de Tremp, la més entusiasta de la província de Lleida, nos en ocuparem durant dos dies; després no ens en recordarem més.

L'única cosa bona que té Puigcercós és lo vi. Tant lo negre com lo blanc són dels millors de la conca.

Puigcercós, situat al cim d'un puig, d'una alçària aproximada a la del nostre Montjuïc, no arriba a ser poble. És un barri del districte municipal de Palau del Noguera.

Lo núcleo principal, Palau, està situat al peu del puig i tocant al riu Noguera Pallaresa.

Per més senyes, l'església, situada sobre un marge de terra fluixa, està també amenaçant ruïna, a causa d'haver fet moviment la marginada.

Lo dibuix que publiquem en aquest número, copiat de les vistes que sobre el terreny va treure lo fotògrafo de Lleida senyor Manetes, representa la població vista per la part de ponent, que és per on està amenaçada. Les terres remogudes que es veuen a primer terme, ho foren en gran part en 1848. Tocant a les cases se veu la gran esquerdada, que està ja a un metre i no més de distància d'elles. Aquesta és resultat de l'ensulsiada que tingué lloc lo dia 15 de gener de l'any actual que ha mogut l'atenció de Catalunya. Ben clar se veu, doncs, que el primer desprendiment que vindrà arrossegà algunes cases cap avall de la muntanyeta.

La causa del fenòmeno, al nostre entendre, no és altra que la fluixedat de la contextura del puig en què descansa Puigcercós. És tot terra, sens roques que la lliguin, i no pot aguantar-se, com no s'aguantaria un cos humà sense tenir les carns lligades i sostingudes per l'ossamenta.

De manera que lo que realment succeeix a Puigcercós no és que s'enfonsi, sinó que la terra en què s'apoià li fuig. Lo que ha passat fins ara, i lo que per desgràcia és de témer segueixi succeint, no és res més que grans esclavissades.

Entremig de les terres remogudes s'hi troba abundància de fòssils que poc ofereixen de particular i que són relativament moderns. Al fondo de la gran esquerdada s'hi descobreixen margues bituminoses.

Tal és Puigcercós i tal la causa de la seva desgràcia. Sigui com se vulgui, lo poblet està en perill imminent, i no es salvarà de desaparèixer en tot o en part. És imprudent, temeràriament imprudent, que segueixin ocupades les cases més directament amenaçades, per lo qual és necessari que es dongui la mà als infeliços habitants.

Nos ho recomanen a una los sentiments humanitaris i els catalanistes, ja que es tracta d'un poblet en la desgràcia i habitat per compatriccis nostres.

V. Almirall

La Il·lustració Catalana, 30 de març de 1881

UNA EXCURSIÓ AL POBLE DE PUIGCERCÓS I A ANDORRA

*Extracte de les conferències públiques celebrades
per l'Associació. Conferència sexta.*

Dia 17 de març de 1881, per lo soci D. Valentí Almirall, sobre lo tema:
«Una excursió al poble de Puigcercós i a Andorra»

Amb motiu de l'enfonsament del puig on està situat lo poble de Puigcercós i amb lo desig d'apreciar de prop la gravetat del perill i d'organitzar los auxilis més apremiants, digué lo conferenciant que a últims del proppassat febrer decidí marxar cap aquell poble, des d'on, vista la proximitat en què es trobava d'Andorra i la coincidència de poder anar-hi ben acompanyat, aprofità l'ocasió per a dirigir-se a la petita república catalana, teatre encara avui d'aconteixements interessantíssims.

Des de luego féu notar una circumstància característica de la província de Lleida, i és que en ella, al revés de lo que sol succeir generalment, les poblacions, com més endins de la muntanya se troben, més esperit de progrés demostren. D'això fou bona prova l'entusiasme i ordre que regnaren en la reunió magna que l'any passat tingué lloc en Tremp per a tractar de la construcció del ferrocarril del Noguera.

Descrigué luego l'itinerari des de Barcelona a Puigcercós i d'un modo sumari explicà los successius enfonsaments que han tingut lloc en lo turonet on s'alça dit poble, les causes que a son parer poden haver-los produït, la probabilitat imminent de que dintre de poc tot lo poble desapareixi, la manera com a son parer deurien distribuir-se los auxilis i lo lloc on se deuria alçar la nova població per a quedar a cobert de tot perill i de tota amenaça.

En Puigcercós recollí alguns fòssils⁶ que regalà a l'Associació.⁷

Des de Tremp a la muntanya no hi existeix carretera, de modo que per anar a la Seu d'Urgell, que hi ha una distància de 80 quilòmetres, s'empelen 17 hores. Sortint de Tremp i apartant-se de les vores del Noguera, s'atravessa la rica conca i després de deixar a l'esquerra l'estany de Bartús, ric en caça, s'arriba al peu de les

6. Vegi's la p. 96. [La nota amplia la informació i descriu la petita troballa.
7. No deixen de tenir interès los següents datos, extrets d'un recient treball de l'enginyer de mines D. Ll. M. Vidal: Puigcercós és un petit poble de la conca de Tremp, sa altitud és de 570 m, consta de 40 cases de pobra apariència i està edificat dalt d'un turó que rodegen per lo N. lo barranc de Palau i per l'O. i lo S. lo torrent de Vilamolar, amb dos afluent de la drete del Noguera Pallaresa, rebent lo segon per l'esquerra, a l'arribar al peu del turó, un altre barranquet anomenat Puigmassana o la Cercua. Per l'E., a uns dos quilòmetres, corre lo Noguera, que atravessa la conca de N. a S. La figura del turó és allargada en sentit N. O. a S. E. i lo cim està a uns 130 m respecte de la unió dels dos barrancs de Vilamolar i la Cercua, essent per aquesta part de l'O. bastant més pronunciada la pendent de son costat que per lo de l'E.

Puigcercós està situat en lo sistema terciari inferior, o sia en lo nummulític, formació que en la conca de Tremp existeix molt desenvolupada per les dues vertents occidentals de la vall del Noguera Pallaresa. Per lo N. la serra cretàcea de Santa Engràcia i d'Orcan, que es prolonga a l'E. cap a Boixols, presenta sos estrats fortament alçats, bussant cap a l'interior de la conca. Pel S. l'elevada mole, cretàcea també de la serra del Montsec, té ses capes amb inclinació contrària, això és, bussant igualment cap a l'interior de la conca. A l'E. la serra de Biscarri i de Comiols, de formació terciària en son cim, tanca l'encontrada dividint les aigües del Noguera i del Segre, i a l'O. la limita la serra d'Areny, divisòria entre lo Noguera Ribagorçana i lo Noguera Pallaresa, perteneixent també al terreno cretàceo.

A diferents nivells del lloc on està situat Puigcercós, se troben algunes capes de calissa margosa dura, de to groguenc i d'1 m d'espessor, intercalades en una potent formació de margues blaves toves, argiloses, que són molt fossilíferes i on s'hi troben *l'Alveolina subpyrenaica* Leym., *Lucina Corbarica* id., *Crassatella* sp., *Cerithium* sp., *Turritella* sp., *Mytilus* sp., etc. Entre aquestes filades hi ha un llit d'arenisca margosa amb primes vetes de lignito i on se descobreixen impressions vegetals. Aquesta roca, d'uns 10 centímetres d'espessor, és fètida al donar-li cops de martell a causa de les substàncies bituminoses que conté, de manera que posada a l'acció del foc desprèn una flama per alguns instants.

L'estratificació del turó se presenta inclinada lleugerament en lo sentit N., lo qual se nota molt bé situant-se a gran distància i, sobretot, observant los poblets de la drete del Pallaresa des de la carretera d'Artesa a Tremp, passat lo poble de St. Salvador.

Si es donés per lo turó de Puigcercós una secció vertical que alcancés a tots los trams geològics, trobaríem en ordre descendent les següents formacions:

Formacions geològiques

Moderna
Terciària inferior (nummulítica)

Cretàcea superior	{	Tram garumnense
	{	Íd. senonense
	{	Íd. turonense

Naturales de les roques dominants

Terra vegetal
Margues blaves
Íd. roges
{
Calisses sabuloses
Margues blaves
{
Calisses compactes
Margues blaves
Íd. Íd.
{
Calisses

i seguirien trobant-se altres formacions més i més antigues com més profunditzéssim.

Per a explicar l'enfonsament ocorregut en Puigcercós basta considerar que les margues, quan no tenen gran cohesió molecular, són fàcilment arrastrades per les corrents d'aigua, encara que tinguin poca velocitat; no són permeables, però l'aigua hi obre son curs sens gran dificultat. Així és que dessota del poble, hi existeix algun caudal que treballant les margues va fent cavitats sobre les quals se desprenen los bancs calissos i luego les demés roques que hi ha dessobre fins a enfonsar-se la superfície del terreno.

muntanyes que separen les valls del Pallaresa i del Segre. Pujant alguns centenars de metres se troba lo poblet de l'Abella, on se pot dinar. Aquest poble, que deu sens dubte son nom a l'abundància d'abelles que allí elaboren llurs rics productes, està col·locat en una situació semblant a la del monestir de Montserrat; damunt d'ell hi han les roques espadades; si bé no té tan bells punts de vista com la reina de nostres muntanyes, brollen d'allí caudals d'aigua considerables. Dos d'aquestos torrents se junten i s'obren pas per entre dues roques de molts cents pams d'altura, amb espadats completament verticals, separades una d'altra per una distància de dos o tres metres. Des d'aquest poble, que dista unes 5 hores de Tremp, se passa per muntanyes pirenaïques i s'entra en un verdader desert de roques. A la dreta es veu aquella extensíssima veta pirenaica que naix prop d'Aragó, i forma un cingle de roca espadada fins a Organyà; en molts punts té l'aspecte del Montserrat vist des de Collbató. Després de 5 hores s'arriba a Montanisell, i d'aquí a Organyà hi han 2 hores de baixada. Aquest poble respira ja la civilització de les petites viles catalanes. D'Organyà a la Seu se remunta lo Segre per un camí feréstec. Allí hi ha lo pont del Diable i lo toll de Sant Ermengol, teatro de la tràgica fi del comte d'Espanya.

Lo camí de la Seu a Andorra és realment pintoresc; lo riu Valira, que allí corre amb rapidesa torrencial, passa encaixonat per una vall estreta, que en molts punts deixa a penes lloc pel camí. La vall del Valira és la vall d'Andorra. A les 2 hores de camí se troba la frontera i després de caminar una hora més s'arriba a Sant Julià de Lòria, que és la població més rica i més mercantil de la República.

A Sant Julià hi havia aleshores l'exèrcit andorrà en peu de guerra, compost del *desener* i nou homes a ses ordres per a vigilar les valls.

Andorra la Vella, capital de la petita república, és molt més rònega i menos mercantil que Sant Julià; té, com aquesta població, uns 3 o 400 habitants. Està situada en un turonet des del que domina lo petit pla que la rodeja, que és lo més gran de tot Andorra. En la plaça s'hi conserva encara clavat a la paret un antic collar de ferro que servia en altre temps per a exposar a la vergonya als criminals.

La Casa de la Vall és un casal de quatre vents, antic i rústic, que té un petit barri o pati al davant de la fatxada principal. Damunt de la porta hi ha l'escut d'armes de la República. A la part posterior de la casa s'hi veu una torre i en totes les fatxades les obertures no guarden cap simetria. Té pla terreno i dos pisos. En los baixos hi ha les quadres per a allotjar los cavalls; en lo primer pis, lo menjador, la cuina i la sala del Consell; en lo segon, les cambres o dormitoris. Totes les peces són grans i desfregades; la cuina és verament monumental; té la forma rectangular i la llar de foc, que ocupa tot lo centre, està rodejada de bancs de fusta. D'uns calamàstecs enormes penja una marmita també enorme, i per a fer-la bullir cremen pins sencers. Allí prop s'hi veuen los asts que serveixen per a rostir cabrits i anyells també sencers; puix precís és saber que quan se reuneix lo Consell permanentament, los consellers mengen i dormen en la Casa de la Vall, pagant los gastos les parròquies si lo Consell és d'interès públic; i si se reuneix a instància d'algun particular, aquest deu depositar una unça i mitja pels gastos.

Tingué la sort lo Sr. Almirall de que lo dia que ell va arribar a Andorra, se reunís lo Consell per a donar audiència als dos emissaris dels coprínceps. Per aquest motiu se reuní lo Consell i tingué lloc després lo tradicional dinar, al qual fou invitat lo Sr. Almirall. Entre altres coses típiques, féu notar que se serveix dues vegades escudella i que les postres se componen d'ametlles torrades i aiguardent.

L'arxiu està tancat per sis panys quals claus guarden respectivament los sis clavaris. Com en aquesta república la llengua oficial és la catalana, regirant los llibres de l'Arxiu, on s'hi conserven les actes, no interrompudes durant segles, i la documentació, que arriba fins a èpoques en què encara no s'havien fixat les llengües llatines, poden fer-se estudis de transcendència per a la llengua catalana.

La República d'Andorra té una extensió de 495 quilòmetres quadrats, quasi tot de boscos i muntanyes, havent-hi sols cultiu en la vall, consistent en uns pocs prats, camps de patates i alguns horts; pot ben dir-se que és un poble de pastors. La població és de 5.000 a 6.000 habitants. Té la forma d'una Y: lo camí arrenca de la frontera espanyola, en lo braç dret hi ha les parròquies d'Encamp i de Canillo i en l'esquer les de Massana i Ordino.

Los sis parròquies formen la República; al frente de cada parròquia hi ha dos cònsols i un consell parroquial, i cada un designa quatre membres pel Consell de les Valls, que és lo poder suprem convencional. Los parròquies, districtes o cantons administren directament les rendes de la República, i cobren altres arbitris, com l'arrendament dels hostals i tendes. Los gastos del Consell són sufragats per les parròquies. A l'ésser elegits los consellers, les parròquies que representen los entreguen una unça i mitja i van refent les quantitats que es gasten.

Per l'administració de justícia tenen los veguers i batlles; los primers veuen en primera instància lo criminal i los segons lo civil. Hi ha dos veguers i dos batlles nombrats per los coprínceps. La vista de les causes criminals graves se té amb molta solemnitat, i en elles intervé lo Consell de les Valls. A aqueixa participació en l'administració de justícia queden avui reduïdes les atribucions dels coprínceps, que són lo govern francès, com a successor dels comtes de Foix, i lo bisbe d'Urgell.

Lo dret civil se redueix a unes poques costums i entra luego la legislació catalana com a supletòria. L'administració de justícia és verament patriarcal; pels delictes graves s'envia al reo als presidis de França o d'Espanya, segons hagi presidit lo tribunal lo veguer francès o espanyol. Algunes vegades s'ha executat la sentència de mort i en la sala gran de la Casa de les Valls s'hi veu una caixa de fusta que conté los fúnebres aparatos de dar garrot.

Per a la contractació hi han notaris, nombrats també per los coprínceps. A Andorra quasi no hi ha empleats públics. Los més importants i quasi únics són lo secretari del Consell i l'oficial de justícia o agutzil.

Lo Consell de les Valls nombra dos síndics: lo primer és lo president de la República o jefe de l'Estat; lo segon, lo vicepresident.

Cada cap de casa té obligació de tenir un arma de calibre en bon estat de servei i una quantitat de pólvora i bales. Les parròquies comproven lo compli-

ment d'aquesta obligació per medi de revistes. Les mateixes parròquies nombren al capità i al desener, que són los que en cas necessari manarien les forces andorranes.

Los andorranos fan remuntar llur independència als temps de Carlemany i des d'allavors l'han conservada. Al principi del feudalisme ensopegà amb dificultats, i fins fou causa de guerres o d'amenaques entre los senyors de Foix i la casa d'Urgell. En 1278, manant lo rei Don Pere, foren nombrats sis àrbitres que dictaren la sentència coneguda amb lo nom de *Pariatges*, la qual establí que eren coprínceps d'Andorra, per indivís, los dits senyors de Foix i lo bisbe d'Urgell, devent pagar los andorranos la *quístia* o tribut, que consisteix en la quantitat de 319 lliures catalanes cada dos anys al bisbe d'Urgell i 960 francs cada any al prefecte de l'Arieja. Ademés, quan la República corre amb bones relacions amb lo bisbe, cada any li acostuma a fer present de dotze formatges, dotze pernils i altres tants capons.

Per la part religiosa depenen del bisbe d'Urgell. La instrucció pública deixa bastant que desitjar.

Los andorranos estan orgullosos de llur independència i estimen amb passió llur petita pàtria, aixís és que los ha d'ésser en extrem dolorós tenir que abandonar-la, com realment succeeix per la falta de recursos en aquelles valls. En tal situació busquen anys ha lo medi de proporcionar-se'ls amb lo que en Suïssa és conegut amb lo nom d'*indústria dels estrangers*. D'aquest desig ha nascut lo present conflicte. ¿Com acabarà? Difícil és dir-ho, però, donat lo caràcter andorrà, és de preveure que en una o altra forma sabran aprofitar-se'n.

[Sense signatura]

Butlletí Mensual de l'Associació d'Excursions Catalana, 31 (abril de 1881)

SOBRE TREMP

(I i II)

Tremp, 5 de març⁸

Després d'un viatge bastant pesat, acabo d'arribar a aquesta vila, capital de la muntanya de la província de Lleida. Dic que el viatge és bastant pesat, puix que per fer les setze o divuit hores que hi ha de Tàrrrega a Tremp s'ha de fer nit en Artesa de Segre, de manera que, sortint de Tàrrrega a les tres de la tarda, no s'arriba aquí fins l'endemà a les set del vespre, especialment ara que la carretera està quasi intransitable a causa de les pluges.

A l'arribar a Tremp, he trobat als nostres bons amics que ja m'esperaven, i amb ells he organitzat una expedició a Puigcerçós, en la que emplearem lo dia de demà. En una carta pròxima, los daré compte de mes impressions, recollides sobre el terreny del poble que s'ensorra. Per ara he recollit ja alguns fòssils que ha deixat descoberts lo fenòmeno geològic del poble de Puigcerçós, fòssils que destino a l'Associació Excursionista.

Les muntanyes que rodegen la conca es veuen totes nevades, a pesar de lo qual no se sent fred.

Per lo demés, en aquesta comarca se nota bastant moviment polític; com pot suposar-se, en sentit avançat, puix que sempre ha sigut avançada la muntanya de la província de Lleida. Demà a la tarda hi haurà en Tremp una gran reunió democràtica a l'objecte de formar un comitè. Se creu que hi assistiran de quatre a cinc-centes persones, i que la reunió serà animada i entusiasta. De son resultat daré també compte als lectors del *Diari* en ma pròxima carta.

Luego de visitat Puigcerçós, me dirigiré cap a la República d'Andorra, i des d'allí escriuré mes impressions sobre aqueixa microscòpica nació pirenaica.

V. A.

Diari Català, 8 de març de 1881

II

Tremp, 6 de març

Per parlar de tot lo que pugui tenir interès, dec dir que aquesta tarda, lo partit democràtic-històric de Tremp ha procedit a nomenar un comitè per sufragi directe.

8. Tot i l'alteració cronològica, apleguem les cròniques per sèries.

Han concorregut a l'acte gran número d'electors, los quals per unanimitat han reelegit lo comitè, que es forma de les persones següents: don Manel Bellos, president.—Vocals: don Francisco Laboria, don Anton Feliu, don Bonaventura Vives, don Tomàs Costa, don Anton Sareceda, don Domingo Sirvent, don Francisco Prats i don Josep Llorens.—Secretaris: don Antoni Feu i don Francisco Garriga.

Segons he averiguat, entre els autonomistes d'aquesta província domina la idea de prendre part en les eleccions pròximes.

Aquest vespre té lloc un ball de *pinyata* en lo gran Saló de Tremp. Són moltes les famílies que es disposen a assistir-hi.

Demà, de bon matí, sortiré cap a Andorra, des d'on enteraré als lectors del *Diari* de la verdadera situació de la petita república dels Pirineus.

V. A.

Diari Català, 9 de març de 1881

DE TREMP A LA SEU (I i II)

Seu d'Urgell, 8 de març

No pensava entretenir o molestar l'atenció dels lectors, fins i a tant que hagués visitat Andorra, però havent-me obligat la pluja a retardar ma excursió d'un dia, canvio d'intenció i escric la present. Una excursió per comarques catalanes, com ho són les que estan entre els rius Pallaresa i Segre, té sempre cert interès pels lectors del *Diari Català*.

La província de Lleida és sens dubte la menos coneguda de les nostres, i no obstant mereix ser-ho tant com qualsevol altra. Per sa desgràcia, fa molts anys que els governs centrals la tenen abandonada i en gran part aïslada del resto del món; no és just que nosaltres no vulguem conèixer-la ni comunicar-nos amb ella.

Des de Tremp cap a muntanya pot ben dir-se que no hi ha carreteres. Lo viatge de Tremp a la Seu, doncs, té de fer-se com en los temps de Mari Castanya: a cavall o a matxo i per camins de cabres. Amb tals medis de comunicació, en ple segle XIX, per recórrer uns 80 quilòmetros s'han d'emplear ¡disset hores! i encara gràcies si no es troba cap entrebanc pel camí, com per exemple una ruixada que m'ha atrapat a dues hores de Montanisell, que després de posar-me com un xop m'ha retardat de cinc a sis hores.

En un viatge de disset hores, quan és feliç, inútil és dir que ha de fer-s'hi nit. Si la cosa va bé, no es dorm malament, puix per fortuna los hostals no depeneixen directament de Madrid; però si va menos bé, no hi ha més recurs que acollir-se a alguna *venta*, per l'estil de les de D. Quijote, sols que el que no és manxego no s'hi troba amb cavallers ni amb princeses, sinó amb coses molt més reals que les que somiava lo magnífic tipo del castellà aventurer creat per en Cervantes.

Sortint de Tremp i apartant-se de les vores del Noguera, s'atravessa la rica conca, que sols espera el camí de ferro per a ser una de les comarques més productives, i després de deixar a l'esquerra l'estany de Bastús, ric en caça, s'arriba al peu de les muntanyes que separen les valls del Pallaresa i del Segre. Pujant alguns centenars de metres, se troba lo poblet d'Abella, on se dina.

De segur que el que no hagi recorregut mai lo país se deturarà alguns moments en aquell poblet, que deu sens dubte son nom a l'abundància d'abelles que allí elaboren sos rics productes. I s'hi deturarà no tant per saborejar la mel, que és riquíssima, com per admirar l'accidentació del terreno. Lo poble està col·locat en una situació semblant a la del monestir de Montserrat, i damunt d'ell pengen les roques espadades.

Amb una accidentació semblanta a la de la reina de les nostres muntanyes, si no té Abella los rics punts de vista del Montserrat, gosa en canvi de l'abundància d'aigües, que brollen de pertot arreu en torrents impetuosos. Dos d'aquestos se junten darrere de les roques, i per tenir pas degueren obrir-se'l, i en efecte obert lo tenen; però tan estret, tan forçat, tan *poc natural* que no sembla sinó que un gegant hagi partit aquelles roques amb una serra gegantesca. Lo pas d'Abella —del qual mai havia sentit parlar—, amb ses parets de roca viva i de molts cents pams d'alçària, amb sos espadats completament verticals, i amb sa poca amplària, que no passa de dos o tres metres, pot competir amb los més celebrats i ofereix un panorama comparable a molts de la Suïssa.

Des d'Abella, que dista unes cinc hores de Tremp, se comencen a pujar muntanyes pirenaïques, i s'entra en un verdader desert de roques, en lo qual pot ben dir-se que de molts segles no hi ha posat la mà l'home. Als infeliços que viuen en les escassíssimes masies que es troben i en los dos o tres míseros poblets que en sis o set hores se troben, pot ben dir-se que no coneixen a l'Estat sinó per lo recaudador de contribucions i per los sorteigs de quintes.

Los muntanyesos de la nostra terra poden ben bé beneir la centralització.

Però aquell camí de cabres entremig de roques granítiques és verdaderament imponent. Tan bon punt s'ha entrat a la muntanya, se veu a la dreta aquella extensíssima veta pirenaica que neix prop d'Aragó i forma un cingle espadat de roca pelada fins que mor prop d'Organyà, damunt del Segre. Lo cingle presenta en molts punts cops de vista que recorden los de Montserrat vistos des de Collbató, al peu de les coves.

Després de cinc hores de pujar i baixar sempre, s'arriba al poblet o barri de Montanisell, que quasi ni repara el que passa de llarg, però on pot aixoplugar-se lo que porta la pluja a l'esquena. Allí, a la calor d'unas quantes teies que cremaven damunt

d'un tió posat vertical, vaig sopar ahir rodejat de firaires que es dirigien a Salàs, on començarà demà la millor fira de bestiar que celebra la província de Lleida.

Montanisell és ja molt a prop del Segre, però com està situat molt alt, per arribar a Organyà s'han d'emplear dues hores baixant sempre. Aquest dematí servien d'horitzont les muntanyes que separen la Seu de la Cerdanya, cobertes per una espessa capa de neu.

Les dues hores de baixada presentaven avui un aspecte realment pintoresc. Al fer-les m'he topat al menys amb trenta o quaranta colles de firaires, que pujaven cap a Salàs, conduint bestiar de carga i de tiro. N'hi havia de totes les comarques veïnes, però la major part eren cerdans i rossellonesos. Alguns venien de molt endins de França atrets per l'expectativa de fer aquest any bon negoci, puix segons sembla los preus del bestiar seran alts.

Arribant a Organyà torna ja un a trobar-se com a casa seva. Organyà és un petit poble, situat a la vora del Segre, però respira ja la civilització de les petites viles catalanes. No hi falten bons hostals, cafès, llocs de reunió, periòdics, etc., etc., ni hi falta tampoc un regular número de persones il·lustrades amb les quals pot sostenir-se agradable conversa.

D'Organyà a la Seu canvia lo camí completament d'aspecte, puix que es remunta el Segre per un camí verdaderament feréstec. Allí hi ha el pont del Diable i el toll de Sant Armengol, que foren lo teatro de la tràgica fi del comte d'Espanya. Per aquest i altres motius, reservo l'última part de l'itinerari per una nova carta.

Però abans de terminar la present, vull explicar una anècdota que ha cridat l'atenció del mosso de peu que guiava el matxo en què jo anava.

Uns dels firaires de què he parlat, rossellonesos per més senyes, guiaven vàries mules, lligades, com és costum, l'una darrere de l'altra. Una d'elles s'ha deslligat al ser prop de nosaltres, i a l'anar-la a tornar a lligar lo mulater, s'ha trobat amb que era guita. Lo meu mosso ja es preparava a riure's dels treballs que passarien los francesos, quan amb gran sorpresa ha degut convèncer-se de que l'empresa era facilíssima. En efecte, ha bastat que un altre dels firaires se posés al costat de la mula i li alcés de terra una de les potes de davant. La bèstia s'ha trobat sens apoio, i no podent tirar coces baix pena de caure, ha tingut de deixar-se lligar com si fos la més mansa de la colla.

—¿Vós no sabíeu aquest medi tan senzill? —he preguntat jo al meu mosso, que estava mig avergonyit d'haver volgut riure.

—En bona veritat que no —m'ha respost amb la major franquesa.

I recordant-me jo de que he observat moltes vegades que en la nostra terra no hi ha quasi una cavalleria sense vicis o resavis, mentres que en altres terres no n'hi ha quasi cap que en tingui, poso l'incident en aquesta carta, a fi de que tots los que, com lo mosso, no coneguim un medi tan senzill, se convencin una vegada més de que és una gran veritat aquell adagi que diu que més val enginy que força.

V. A.

Diari Català, 11 de març de 1881

II

En nostre primer article o carta vam haver de deturar-nos en Organyà, població situada a la vora mateixa del Segre.

Sortint d'Organyà i prenent lo camí que porta cap a la Seu no es tarda gaire en trobar un punt del qual sembla impossible que pugui tirar-se avant, puix no es veu per on penetrarà el camí per entre aquelles roques escarpades. Però luego que un s'hi acosta, troba que encara que el riu passi just per una estreta escletxa que separa les dues muntanyes, s'ha lograt fer-hi un camí, que en molts trossos està materialment sospès damunt de l'aigua que baixa ràpida, com si tingués pressa per sortir aviat d'aquelles estretures.

Durant algunes hores d'extensió, lo Segre passa materialment encaixonat. A l'un costat i a l'altre de l'estret llit del riu s'alcen perpendicularment granítiques muralles d'extraordinària altura i tan espadades que, per poder passar lo camí, s'ha hagut d'obrir a força de treball i constància en la roca dura. Tan escabrós és lo terreny que el camí ha de passar de l'una banda del riu a l'altra moltes vegades, sens lo qual hauria sigut difícilíssim, si no impossible, tirar-lo avant. D'això en resulta que es trobin diversos ponts sobre el Segre, que han fet cèlebres les nostres discòrdies intestines, com lo d'Espia, lo de la Mala Dona, lo del Diable, lo d'Organyà, etc., etc. Tots ells eren antics, d'un sol arc i amb rampes, i alguns característics per la seva arquitectura.

I diem eren, perquè en l'actualitat molts dels tals ponts estan substituïts per vulgars i mal fetes palanques de fusta. Durant les darreres guerres civils, l'ineptitud de generals i *cabecillas*, lo poc carinyo que alguns d'ells tenien a la nostra comarca i l'esperit de destrucció que animava a uns i altres, foren causa de que volessin molts d'aquells ponts, que, com pot suposar-se, no s'ha cuidat de restablir lo govern de Madrid.

Des d'Organyà a la Seu, passa lo camí dues hores per entremig de l'escletxa que recorre el Segre. Lo qui viatja per aquella soletat, veient sempre el cel com des del fondo d'un pou immens, sentint als seus peus lo remor de l'aigua que, més que corre, salta de roca en roca amb força torrencial i, no trobant-se amb altres records que els de dol i extermini que ens han deixat les guerres fratricides d'aquest segle, no pot menos que entregar-se a reflexions tristíssimes, per entre les quals sols veu raigs d'esperança amb tanta dificultat com vislumbra los del sol des d'aquelles fondalades.

En aquells llocs feréstecs s'han entregat moltes vegades los fills de la terra a guerres d'extermini, i ¿què n'ha tret Catalunya?, ¿quin resultat, quina consideració li han valgut tants sacrificis?... Fa trenta anys que està demanant la carretera que ha d'enllaçar la Seu amb Organyà i amb Lleida, i la carretera encara no està feta. Si avui pot transitar-se de l'un punt a l'altre se deu als camins que a força de treball i de paciència van obrir en la roca els nostres avis.

Seguint lo camí avant, tan bon punt s'ha sortit de les angostures del Segre i s'ha tret lo cap a la plana, se dibuixen ja en l'horitzont los forts de la Seu, enquadrats en lo marc que els formen los Pirineus.

Se surt, doncs, d'uns records, i s'entra en altres d'igual gènere, ¡com si al recórrer la nostra muntanya no poguéssim rebre altres impressions que impressions de dol i de llàgrimes!

A mida que un s'acosta als forts de la Seu, lo mosso o guia va explicant-li l'ocorregut durant los darrers sitis, e indicant-li los punts en què van emplaçar-se bateries, los que servien de refugi als carlins, etc., etc. A l'arribar prop dels forts, i després d'atravessar Castellciutat, que és un mísero barri de la Seu, col·locat en una petita meseta que formen les dues muntanyetes o puigs que coronen lo castell i la ciutadella, se veu ben bé la situació dels tals forts, que completa lo petit baluard independent anomenat torre de Solsona; forts que dominen per complet a la ciutat de la Seu, situada enmig del petit pla que en sa confluència formen lo Segre i lo Valira. Los forts de la Seu, que en altres temps tenien gran importància com a forts fronterissos, l'han perduda avui completament, gràcies a la potència de la nova artilleria. Contra un exèrcit regular no sostindrien ni un siti de vuit dies.

La Seu i el seu petit pla són un verdader oasis entremig d'un desert de muntanyes. Lo pla és dels més productius de Catalunya. En ell s'hi cultiven vinyes que donen un vi petit però agradable, i ses hortes són riques en fruites i verdures. Gràcies a l'horta i a la caça que abunda per aquells encontorns la vida en la Seu és fàcil i l'alimentació nutritiva.

La Seu és una població de poc més de dos mil quatre-cents habitants, en sa major part dedicats a l'agricultura. Sent una població agrícola, sede de bisbat i plaça forta, inútil és dir que ha de tenir molt de levítica i d'oficial. En efecte, en ella dominen los militars i el clero.

Amb tals condicions i per son aïslament, la Seu seria una ciutat completament atrassada si no hagués tingut la fortuna de que alguna de ses famílies més visibles s'entreguessin en cos i ànima al moviment modern. La coneguda família Llorens, per exemple, família aristocràtica per sa posició i arrels en lo país, però eminentment democràtica per les idees tradicionals fins en sos jefes, ha contribuït i contribueix, no poc, a contrabalancejar les influències ultramuntano-militars. Gràcies a ella i a algunes altres, en la Seu hi ha cert esperit de millora i de progrés, que la converteix en una petita ciutat muntanyesa en la que poden viure los que necessiten respirar la pura atmosfera de la civilització moderna; gràcies als esforços dels pocs però bons liberals de la Seu, avui la població compta amb vèrries establiments d'instrucció i de recreo, com són un naixent institut de segona ensenyança, passeig, casinos, sala per teatre i ball, bons cafès, regulars fondes, etc., etc.

A pesar de ser la Seu una població històrica i de gran importància en altres temps, conserva pocs records notables. La catedral bizantina està emblanquinada i tirada a perdre, i segons males llengües, moltíssims objectes de gran valor e interès que servien pel culte, han desaparegut, tal vegada no per tothom.

Lo gran seminari començat pel famós bisbe-cabecilla doctor Caixal, que és una construcció elegant en maons i pedra, està encara sense acabar.

Segons sembla, lo bisbe actual no té en sa terminació tant interès com son antecessor, i és fàcil que prefereixi dedicar-se a millorar lo palau episcopal, renovat ja en part per lo mateix doctor Caixal.

De la casa senyorial dels comtes d'Urgell ne queda poca cosa, i en l'actualitat lo duenyo de part d'ella està tirant a terra lo que era escala principal, i que oferia poc més de particular que sos records històrics.

V. A.

Diari Català, 16 de març de 1881

LA QÜESTIÓ D'ANDORRA (I-IV)

Seu d'Urgell, 9 de març

Abans de sortir cap a Andorra, aprofito uns curts moments per dar compte als lectors de l'estat actual de la qüestió. Relataré sols los fets, deixant les apreciacions per a la tornada de ma excursió.

Des de Lleida vaig escriure que els dos coprínceps havien publicat amb fetxa 28 de febrer un conveni que havien fet. Segons aquest, devia procedir-se a eleccions de consell lo dia 7, estant les meses vigilades per interventors nombrats pels mateixos coprínceps.

Los andorrans no han acceptat lo tal conveni, i des d'allavors han realitzat los fets següents:

Primer. Han firmat amb la companyia francesa tres escriptures relatives a l'establiment de cases de joc, banys i millores en les Valls. Les tres escriptures estipulen los següents pactes:

La primera concedeix a la companyia tot lo que demanava, i la companyia, en canvi, s'ofereix a realitzar en sis anys una carretera que vagi de frontera a frontera, passant per Sant Julià i Andorra la Vella, i amb ramals a totes les parròquies; a posar set mestres i altres tantes mestres⁹, i a començar les obres dintre tres mesos.

9. A l'original, «mestres i mestras»; en normalitzar-ho queda el mateix nom.

La segona és una carta de pago de setze mil francs que abona la companyia per pagar los gastos de la revolució del 8 de desembre.

La tercera és una àpoca de dipòsit de cent mil francs, com a garantia del compliment del primer contracte per part de la companyia. Aquestes quantitats les tenen ja rebudes los andorrans.

Segona. No han fet les eleccions lo dia set, com volien los coprínceps, sinó ahir, dia vint, i sense interventors dels mateixos coprínceps. Segons les notícies d'ahir vespre, d'aquestes eleccions n'han sortit elegits los mateixos consellers posats per la revolució.

Per lo dit pot veure's que la qüestió dista molt d'estar resolta. Tant és aixís, que en lo poblet d'Arcabell, que és lo darrer d'Espanya cap a la frontera d'Andorra, hi ha una companyia del batalló de Luchana, manada pel coronel en persona.

Durant tot lo dia d'ahir va córrer la veu de que aqueixa força anava a tancar *lo pas*, o sigui a establir un verdader bloqueig, impedint la sortida i entrada d'andorrans i de gèneros. A hores d'ara, no obstant, lo pas segueix obert.

Després de la publicació del conveni dels dos coprínceps, lo delegat francès i el bisbe de la Seu van publicar cada un d'ells una al·locució. D'elles los parlaré en una altra carta.

Mentrestant, lo delegat francès Mr. Imbert-Gourbeyre, que es troba en la Seu, i lo bisbe celebren continuades conferències, de les quals no es pot traslluir gran cosa. De la part de la frontera francesa no se'n sap res, puix que els ports estan tancats per les neus.

En aquesta ciutat, además del dit delegat del govern francès, s'hi troba lo secretari de la prefectura de Foix amb alguns dependents, i un redactor corresponsal del *Temps*. Tots ells posen a la fonda en què jo m'allotjo, i amb tots ells he conversat amigablement, recollint alguns datos que m'ajudaran a formar concepte.

Tanco aquesta mal girbada carta perquè m'està esperant la cavalleria que em conduirà a Andorra. Demà tindrè el gust d'assistir a la sessió que celebrarà el nou Consell, i podré enterar als lectors d'un acte que sempre és típic i que avui pot tenir gran transcendència.

V. A.

Diari Català, 11 de març de 1881

II

Sant Julià de Lòria, 9 de març

Arribat aquest dematí a la primera i més important vila d'Andorra, i sense haver estudiat a fondo la qüestió, crec important enterar-los de la situació d'avui.

Com los deia en una carta fetxada en la Seu, després d'haver publicat lo delegat

del govern francès, junt amb lo bisbe d'Urgell, les bases d'arreglo de la qüestió andorrana, i una proclama i una pastoral respectivament, lo Consell revolucionari, creient abusiva la conducta dels coprínceps, lluny d'acatar-la, va procedir a lo que els deia en ma dita carta.

Celebrades ahir eleccions en totes les sis parròquies o municipis, i havent triomfat per gran majoria los mateixos que formaven lo Consell provincial, devien los nous elegits celebrar demà sa primera sessió o consell.

Aixís les coses, a migdia d'avui s'ha sapigut que lo delegat francès i lo secretari del bisbe estaven a punt d'arribar a Andorra, sens haver anunciat sa vinguda al síndic ni al nou Consell, i sí sols als batlles, que són los jutges en lo civil, i de nombrament dels coprínceps, devent escollir-los d'una llista de sis noms que respectivament los presenta lo Consell.

La notícia ha correput ràpidament per tota la vila i, en efecte, a un quart de quatre de la tarda han arribat aquí dits delegats dels coprínceps acompanyats, lo primer, pel secretari de la prefectura de Foix i, lo segon, per un capellà de la Seu, en qualitat de secretari.

Com era natural, ni el síndic ni cap conseller los ha sortit a rebre. Sols los batlles los esperaven al pont que hi ha a l'entrada de la vila, i junts los sis, han entrat en Sant Julià muntats en mules i precedits de dos bagatges.

Han atravesat los carrers enmig de la indiferència general, puix que en ells ni en los balcons hi havia quasi curiosos, i sens parlar amb ningú absolutament ni deturar-se, han atravesat la vila, dirigint-se cap a la capital de la República, Andorra la Vella, que dista d'aquí cosa d'una hora.

Com pot suposar-se, l'arribada dels delegats ha donat lloc a molts comentaris, manifestant-se los habitants d'aquesta vila disposats a sostenir sa situació, que creuen perfectament legal. Lo síndic o president, obrant amb molta prudència, ha disposat de moment suspendre lo Consell de demà, esperant a veure en què parará la vinguda dels representants dels coprínceps.

Aquestes són les notícies d'avui, que ampliaré si en tinc alguna més abans de l'hora de sortir lo correu. Per elles pot veure's que la qüestió andorrana dista molt d'estar acabada, i que pot donar lloc a complicacions, si el govern Sagasta-Martínez Campos no logra inspirar al bisbe Cassanyas la prudència que avui li falta.

Per lo demés, la tranquil·litat que regna en aquestes valls és envejable. Los andorrans se creuen forts en lo seu dret, i mostren la major serenitat i calma. Per tota força, hi ha un piquet de deu homes vestits de paisà amb kempis vermell i manats per un *desenari*, que es passegen per les Valls, a l'objecte d'ocórrer a qual-sevol incident que es presentés i de guardar la Casa de la Vall, que és lo palau del Consell o poder convencional de la República.

Per fortuna, crec que ni aquestos deu homes armats foren necessaris, puix los andorrans —al menos los de Sant Julià— estan tan tranquils que quan se'ls parla de que els espanyols poden *tancar lo pas* i bloquejar-los, responen amb una rialla i diuen que no es moriran pas de fam.

I diuen bé, puix que la gent de la Seu està interessada en lo mateix que els andorrans, i veu son pervenir en lo triomf definitiu dels que avui han pujat, per lo qual los proveiria a pesar del bloqueig que pogués establir la tropa. En una altra carta m'ocuparé d'aquest assumpto.

Demà aniré a recórrer les valls, deturant-me en Andorra la Vella. Si ha de celebrar-se Consell demà passat, m'esperaré per assistir-hi, puix crec que la cosa val la pena per lo típica i patriarcal. Basti dir que al costat de la sala de sessions hi ha lo menjador, puix lo Consell d'Andorra, com los cardenals a l'elegir papa, no surt de la Casa de la Vall per a res. Dintre d'ella dinen i sopen los consellers.

Sant Julià és una petita vila que no arriba a tenir sis-cents habitants, però és agradabilíssima i pot ben dir-se que no hi falta res. Sa situació enmig d'una vall estreta i a la vora del riu Valira és en extrem pintoresca, i aixís en les cases com en la part dels habitants s'hi nota cert aseu que no s'espera en aquest racó de món. Se veu que els aires purs de la llibertat proven als muntanyesos lo mateix que a la gent de les ciutats.

I la llibertat d'Andorra és completa, patriarcal. Aquesta tarda, per exemple, lo síndic ha dut l'ordre de suspendre lo Consell de demà a la porta de casa seva, i després de consultar-ho amb tots los veïns i veïnes que per allí hi havia.

Demà els donaré compte de lo que passi, i si tinc espai, los faré una ressenya dels fets ocorreguts en aquest país d'ençà de la revolució del 8 de desembre.

V. A.

P. D. A última hora se diu que demà se tindrà lo Consell, puix lo síndic i Consell han rebut un ofici dels delegats dels coprínceps dient-los que desitgen assistir-hi a l'objecte de portar a efecte los acords presos en lo modo i forma que sigui més convenient per a restablir la pau i l'ordre en lo país.

Diari Català, 12 de març de 1881

III

Sant Julià de Lòria, 10 de març

En aquest moment acabo d'arribar d'Andorra la Vella, i aprofito uns curts instants per fer arribar aquestes ratlles a l'hora de correu.

Lo Consell de la Vall ha celebrat dues sessions: una abans de dinar, en la que han prestat jurament los consellers novament elegits i han ratificat l'escriptura firmada amb la companyia francesa representada per Mr. Boisset, que actualment se troba en aquesta vila, i una altra després de dinar, a la que han assistit los delegats dels coprínceps.

Acaba de terminar la segona sessió, i d'ella ha resultat una completa desavenència. Lo Consell per unanimitat ha rebutjat la proposta dels delegats de pro-

cedir a noves eleccions, i ha acordat mantenir los contractes firmats pel Consell provisional.

Lo desacord, doncs, complet.

Sens temps per a més, i afegint sols que els delegats s'han quedat a Andorra la Vella, deixo per un altre dia descriure la sessió i lo dinar típic, al que he tingut lo gust d'assistir.

V. A.

Diari Català, 13 de març de 1881

IV

De retorn ja de ma excursió a la petita república catalana dels Pirineus, i sens perjudici de reservar per a més endavant lo dar a conèixer aquell petit estat, notable baix molts conceptes i especialíssimament interessant per nosaltres, just és que reassumeixi les impressions que d'allí he portat, relatives a l'estat en què avui se troba Andorra.

Abans de tot dec manifestar que tot lo que s'ha dit per diaris espanyols i francesos que han pintat a la petita república com presa de l'anarquia i en un punt de fer poc menos que necessària una intervenció per salvar l'ordre social, és fals, evidentment fals. La calma i la tranquil·litat més completes regnen en aquelles pobres valls, i lo Consell general —que és un poder convencional, puix que assumeix atribucions legislatives i governatives— té per tota força material una ronda de 8 o 9 homes, al mando d'un *desener*, los quals, no tenint en què ocupar-se, recorren les valls, dinant a l'un hostal i sopant a l'altre.

A l'arribar a Andorra, jo em creia que trobaria allí un poder revolucionari vacil·lant i sens idea fixa, contrastant amb l'actitud enèrgica i ben dirigida dels delegats dels coprínceps, i m'he trobat amb tot lo contrari. Les autoritats de les Valls saben bé lo que volen i caminen al seu fi sens vacil·lacions ni dubtes; los delegats, dèbils en son dret, caminen a les palpentes i fan fins papers ridículs. En Andorra se presenta avui l'anomalia de que un consell, format de pastors i míseros muntanyesos, dongui lliçons de política pràctica i de bon sentit a personatges tan encopetats com lo bisbe de la Seu en persona, i un delegat especial de la primera nació d'Europa, de França.

Lo que passa a Andorra és senzillíssim d'explicar, i anem a fer-ho en poques ratlles.

Andorra és un país mísero i sens recursos de cap mena. Les valls són tan estretes que si alguna llenca de terreny es cultiva, han degut sos habitants arrancar-lo a les roques a força de treball. Si Andorra no fos independent, sinó que formés part d'Espanya o de França, no tindria ni habitants.

A pesar de tot això, la influència de la constitució política d'Andorra ha despertat en sos habitants lo desig d'entrar d'una vegada en la via del progrés. A l'examinar

sa situació, s'ha trobat amb que no podia esperar res de França ni d'Espanya, i que son propi territori no li ofereix recursos de cap mena. Los andorrans joves i actius han d'emigrar avui de son país. En Besiers tan sols, formen una colònia de més de dos-cents individus.

¿Quin recurs los quedava per conservar sa independència i millorar? Un tan sols: lo d'imitar a Suïssa, i establir en ses valls la *indústria dels estrangers*. Son país, situat al bell mig dels Pirineus i capritxosament accidentat, se presta a l'exercici de tal indústria.

Però per a establir tal indústria necessitava recursos que no tenia ni podia crear. Necessitava enllaçar-se amb Europa per medi de camins de ferro i carreteres. Lo primer que va oferir als andorrans aquestos recursos va ser una companyia de joc, per l'estil de les de Mònaco i de Baden. Los andorrans van rebre-la com al seu messies.

Amb lo dit queden explicades les dues revolucions andorranes: la del 66 i la del 80. En una i altra va pujar per força d'armes lo partit innovador, apoiant-se una i altra vegada en una companyia que, a truco de tenir un lloc per jugar, ofereix als andorrans tot lo que els falta.

La revolució del 66 no va dar cap resultat per falta de formalitat en la companyia, i per la contrarevolució que van fer los caiguts, que eren, com ara, los elements aristocràtics, los *caciques* del país, puix que és precís saber que l'escassa propietat particular que hi ha en Andorra està concentrada en mans d'uns pocs, que no es proposen més que perpetuar lo seu domini per medi de la falta d'il·lustració dels restants.

No volem jutjar si els andorrans fan bé o malament entregant-se a la companyia de joc; sols farem notar que des de temps immemorial, la petita república no ha avançat ni un pas, i que si ha buscat medis per sortir de son trist estat, no n'ha trobat mai d'altres que els que li ofereix la companyia, i que, a l'acceptar ses ofertes, ha imposat com a condició precisa la de que l'entrada a les cases de joc quedi absolutament prohibida als fills del país. Deixem als moralistes la tasca de resoldre si el canvi que vol fer Andorra serà un bé o un mal; resolució que no pot donar-se sens tenir presentes totes les circumstàncies explicades i moltes d'altres.

La revolució actual d'Andorra va tenir lloc lo 8 de desembre de l'any passat. Lo poble armat va destituir al Consell general i als de parròquies, substituint-los per uns altres. De les sis parròquies o cantons municipals de què es compon la República, sols dos, los més apartats i poc importants, van oposar resistència, però els revolucionaris van rendir-los sense efusió de sang. Una trentena de tiros inofensius, i unes quantes bastonades a un amic dels caiguts que va fer foc després de la rendició del municipi de Canillo, són los únics actes violents que ha produït la revolució actual d'Andorra.

Los caciques caiguts van intentar alguna resistència passiva. Van acudir al veguer (jutge en causes criminals) nomenat per lo copríncep francès, que és avui lo president de la República, i van portar-lo a Andorra. Lo veguer, lluny de mostrar la imparcialitat deguda, va declarar-se en pro dels caiguts. En vista d'això, lo Consell

revolucionari va indicar-li *atentament* per ofici que faria bé entornant-se'n a França a enterar al copríncep. Lo veguer va acceptar lo consell, i va anar-se'n al seu país.

En vista d'aquesta actitud del veguer francès, los andorrans van dirigir la mirada a l'altre copríncep, que és lo bisbe de la Seu d'Urgell. L'equilibri entre els dos coprínceps ha sigut fins ara la salvació de la independència d'Andorra.

Comissions del poder revolucionari van anar a trobar al bisbe, amb lo qual havia Andorra romput tota mena de relacions des de la contrarevolució del 68. Lo bisbe Cassanyas va rebre bé als comissionats, i fins va prometre'ls apoiar-los en ses pretensions, inclosa la de tractar amb la companyia de joc. Gràcies a això, quan va enviar a son secretari a prendre possessió del copríncipat en les Valls, va ser rebut amb grans mostres de contento i d'entusiasme.

Però tan bon punt com lo bisbe va haver lograt la seva, va girar la casaca als andorrans del poder i declarar-se'ls contrari. A tot això havia arribat a la Seu un delegat especial del govern francès, Mr. Imbert-Gourbeyre, i amb ell va entendre's des de luego lo bisbe Cassanyas.

De comú acord tots dos, en 28 de febrer passat van donar un decret ordenant vàries bases de què ja tenen coneixement los nostres lectors, i el mateix dia o l'endemà van dirigir per separat al·locucions als andorrans. Aquestes al·locucions, redactades i publicades en llengua catalana, que és l'oficial d'Andorra, són notables per los distints criteris que respiren.

La del delegat de la República francesa declara oficialment que el govern francès tindrà sempre un gust especial en contribuir al benestar d'Andorra, i que es proposa particularment estudiar los medis de construir una carretera que faciliti ses comunicacions amb França.

La del bisbe Cassanyas és una pastoral furibunda, de la qual pot jutjar-se pels següents pàrrafos que copiem:

“De res li serveix a un país que el legislador doni lleis sàvies i justes, quan los súbdits són rebeldes al principi d'autoritat; per això veiem avui per totes parts que el principi del liberalisme, que en la sua essència és lo funest principi d'insubordinació a tota autoritat, fa necessari en quasi totes les nacions lo règimen de la força, i es multipliquen espantosament los exèrcits i funcionaris de policia i ordre públic per a substituir lo sant temor de Déu que ans formava la base de les institucions públiques i era el que guardava los estats. Però, ai!, que ja ens avisa lo Real Profeta que si el Senyor no edifica la casa, en va treballen los que l'edifiquen; i que si el Senyor no guarda la ciutat, inútilment vigila el que la guarda: Psalm. 126. Per això veiem avui que la pertorbació ha succeït a la pau cristiana d'altres temps més feliços, perquè han volgut les nacions prescindir de l'esperit cristià per substituir-lo per l'esperit liberal.

»Afortunadament no domina en Andorra aqueix esperit de l'anomenada civilització moderna condemnada tantes vegades per l'Església Santa, i estigueu segurs que el vostre bisbe príncep vigilarà de dia i de nit a les portes de vostra casa, perquè no penetri aqueix mortal enemic; pues ai de vosaltres! lo dia que fóssiu vícti-

mes d'ell; ja que destituïts dels medis de repressió amb què compten les grans nacions, si un dia deixés de ser lo vostre govern lo govern paternal i quasi diríem patriarcal que ha sancionat la tradició dels segles, seria impossible la continuació del vostre modo de ser. Alceu, pues, la vostra mirada molt més alta de lo que l'alcen los pobles moderns: alceu-la fins a Déu Nostre Senyor, ja que és Ell lo que funda les nacions i destrueix los imperis; alceu-la fins a Déu, perquè és Déu a qui haveu de servir com a vostre primer rei i senyor; alceu-la fins a Déu, perquè és la sua santíssima voluntat la que ha de ser la regla de les vostres accions privades i de tots los actes públics de les vostres autoritats aixís polítiques com judicials i administratives; alceu-la fins a Déu, perquè d'Ell haveu de rebre l'auxili en les vostres tribulacions i la gràcia de ser fidels complidors de les vostres lleis i costums antiquíssimes; alceu-la fins a Déu, perquè d'Ell haveu d'esperar la restauració de la verdadera pau i tranquil·litat que havia sigut fins ara lo caràcter distintiu i tradicional d'eixes hermoses valls; alceu-la fins a Déu, perquè Ell és el que us donarà la benedicció sobre els vostres camps que us proporcioni el pa de cada dia que li demanem en l'oració del pàrenostre; alceu-la fins a Déu, perquè d'Ell i no de cases de joc i d'immoralitat ni de consells d'homes sense Déu i sense consciència us han de venir lo benestar i la prosperitat del vostre, encara que pobre però envidiable, país."

Com vaig dir ja, los andorrans no van fer lo més petit cas ni del decret ni de les al·locucions. Van legitimar, sí, lo poder revolucionari per medi d'unes eleccions, i des d'allavors se creuen forts en son dret, i esperen amb la major tranquil·litat i calma.

En vista d'aquesta actitud, los delegats dels coprínceps van decidir-se a presentar-se en Andorra. Van anar-hi, com ja vaig dir, lo dia nou del corrent, i van assistir al Consell del dia deu. En sa presència lo Consell va ratificar-se en tots sos acords i negar-se a procedir a noves eleccions, per lo qual los delegats van tornar-se'n a la Seu lo dia onze, després d'haver fet davant d'aquells pobres pastors lo paper més infeliç que fer-se pugui.

En tal estat se troba la qüestió andorrana, sense que per ara se sàpiga de fixo quina resolució hauran pres los delegats.

Los andorrans se creuen forts en lo seu dret, i opino que estan en lo cert baix lo punt de vista legal. Andorra és una nació independenta, i son Consell general és lo poder suprem. L'autoritat dels coprínceps, segons ús i costum, no s'estén més que a l'administració de justícia en lo civil i criminal per medi de sos veguers i batlles. No tenen, doncs, Espanya ni França més recurs que respectar la independència d'Andorra, o cometre un atropell. Qualsevol mida violenta que es prengui serà un verdader atemptat.

Veritat és que el poder actual d'Andorra té origen revolucionari, però ha sigut ja legitimat per l'expressa voluntat dels andorrans, manifestada en votació solemne. ¿Poden deixar de reconèixer-lo los governs d'Espanya i de França, que casualment tenen un i altre un origen de força igual al de l'actual d'Andorra?

Per altra part, crec que França farà perfectament no embolicant-se en la qües-

tió. Los andorrans, amb tal de que se'ls deixi en pau, no regatejaran les explicacions que se'ls demanin.

I farà bé de no embolicar-se, puix que els andorrans són gent de lletra menuda, que han trobat ja que divent sa república la independència a Carlemany —segons la tradició i tal vegada segons documents— toca lo coprincipat als descendents de Carlemany, que no són los francesos, sinó l'emperador d'Alemanya, i són gent molt capaça, si es pretén intimidar-los, d'anar-se'n a Berlín amb vârios pergamins en la cartera. És ben sapigut que a Alemanya hi ha doctors per a tot, i que als mateixos que van trobar abans de la guerra del 70 que la frontera alemanya ha de ser lo Rin, no els fóra difícil averiguar que l'emperador Guillem és lo copríncep d'Andorra, ni els costaria gran treball formar un arbre genealògic completíssim. Moltes vegades petites causes produeixen grans efectes.

Si obren, doncs, amb prudència Espanya i França, deixaran en pau als andorrans i es limitaran a exercir les atribucions judicials inherents a sos coprincipats, en la seguretat de que si Andorra troba que la nova marxa empresa l'ofega, a l'implorar son auxili, la trauran del mal pas, que és l'únic dever que respecte d'una nació petita com Andorra imposa la cosoberania a nacions relativament tan poderoses com França i Espanya.

V. A.

Diari Català, 16 de març de 1881

LA QÜESTIÓ D'ANDORRA

La petita república dels Pirineus atreu avui l'atenció de tota Catalunya. Anem doncs a dedicar-li unes quantes ratlles.

No deixa de ser un espectacle curiós lo veure la lluita desigual que ve sostenint Andorra. Ella està sola, completament sola al davant del govern francès i del bisbe de la Seu, ajudat pel govern d'en Sagasta. A l'un costat hi ha quatre o cinc muntanyesos, en sa gran majoria pastors i gent inculta, i a l'altre dues nacions poderoses. França i Espanya tenen milions de soldats; Andorra tenia nou homes a les ordres d'un desener, i encara va llicenciar-los al rebre l'ultimatum dels coprínceps.

Però si Andorra no té la força, té en canvi el dret. Sos enemics han volgut pintar-la com presa de l'anarquia, però ja se'ls ha descobert que sols existeix en la seva imaginació. Los andorrans estan tranquils, perfectament tranquils. Ni un sol atropell, ni un sol delictes ha tingut lloc en aquelles valls pacífiques des de que te-

nen establert lo govern que va imposar la revolució i legitimar lo sufragi, practicat segons la consuetud del país.

En casos com los d'Andorra és quan se veu més la força del dret. Aquells muntanyesos han anat cap al seu fi sens vacil·lacions ni dubtes. En ús de sa soberania s'han canviat lo govern, i en ús de la mateixa l'han confirmat en votació solemne.

A totes les intrusions dels coprínceps, han respost amb la serenitat i calma pròpies dels que es senten amb raó. Los coprínceps, en canvi, amb tot i ser persones tan granades com lo bisbe d'Urgell i un delegat especial del govern francès, no han tingut mai cap pensament fixo. L'un dia han ordenat lo que no podien, i a l'endemà se n'han anat a les Valls, demanant al Consell General que els rebés i els escoltés. Després d'aquest reconeixement explícit, han insistit en imposar-se i en l'expectativa de no ser obeïts han dirigit un ultimàtum als andorrans, prevenint-los que els sitiarian per fam i els retiraran los encarregats d'administrar justícia. Los andorrans per ara s'aguanten fermes, i si són objecte d'un acte de força podran dir ben alt que són una víctima com qualsevol altra.

A tot això, lo que trobem més lamentable és la ingerència oficiosa del govern espanyol en tan enutjós assumpto. Lo copríncep és lo bisbe d'Urgell, i el ministeri Sagasta s'ha posat a les ordres del bisbe fins a l'extrem de prestar-li batallons per a imposar-se als habitants d'Andorra.

La trobem lamentable, puix que lo programa del bisbe Cassanyas se redueix a maleir la llibertat i la civilització moderna, en termes dignes del més furibundo predicador de poblet. Los soldats espanyols, baix lo govern del partit més avançat dins de la monarquia, van a imposar tals malediccions a uns que no poden defensar-se d'elles.

I preguntem ¿què té que veure lo govern d'Espanya amb lo bisbe de la Seu? ¿Pot seguir aquest essent al mateix temps súbdit d'Espanya i copríncep d'una nació estrangera?

Respecte a la primera pregunta, no tenim cap inconvenient en respondre que el govern de Madrid res té que veure amb lo bisbe de la Seu. A Espanya no hi ha més que un poder, del que no forma part lo tal bisbe. Les tropes espanyoles no poden ni deuen ser posades al servei de cap particular, per elevat que sigui. Si el bisbe d'Urgell té drets fora d'Espanya, que se'ls defensi amb ses pròpies forces, o amb les que li presti la mateixa nació a què vol imposar-se. La cosa és tan clara, que no necessita més demostració.

Respecte a la segona pregunta, és també evident que no pot seguir lo bisbe d'Urgell exercint lo coprincipat. Aquest, en tot cas, seria un privilegi feudal, i els privilegis feudals van ser abolits a principis del segle en tot Espanya. Encara que suposéssim que l'hagués conservat lo bisbe de la Seu, no podria exercir-lo ell en virtut de les lleis desamortizadores. L'Estat espanyol hauria succeït al bisbe en son exercici.

Cridem sobre aquestes consideracions l'atenció dels poders públics, i especialment la del capità general de Catalunya, de qui dependeixen directament los batallons que ha fet moure lo bisbe d'Urgell. No hi ha cap raó per incomodar als andor-

rans, ni menos n'hi ha per a que el govern espanyol presti ses forces a qui vol exercir un coprincipat que no li correspon.

Al dir lo que diem no aplaudim, ni molt menos, los actes administratius del nou govern d'Andorra. En ells no ens hi fiquem perquè no hi tenim res que veure. Lo que voldríem evitar és que la nostra nació coadjuvés a un acte de força contra la petita república catalana dels Pirineus.

Sense signatura¹⁰

Diari Català, 26 de març de 1881

LO NIHILISME EN RÚSSIA. ESTUDIS D'ACTUALITAT (I-VI)

I

En l'imperi més extens; en aqueixa Rússia que moltes vegades ha fet por a Europa, i de la qual molts pensadors han cregut que era el niu de la futura invasió de bàrbaros; en aqueixa Rússia i en sa capital moderna jau lo cos de l'autòcrata, del tsar, esmicolat per una bomba al mig d'un carrer. Sa posició sens igual i los medis immensos de què disposava no l'han salvat de perdre la darrera batalla en la lluita a mort que sostenia amb un poder misteriós, tan poderós com ell mateix.

Aqueix poder és conegut amb lo nom de nihilisme.

La lluita ha sigut ruda, terrible, salvatge. Lo poder públic, representat en Rússia per l'autòcrata, condemnava a mort, al turment, a la deportació a Sibèria, als treballs forçats i mortíferos en les mines. Lo poder secret responia a tals fets amb altres fets sanguinaris. Lo que havia començat sent una escola, va convertir-se en una secta i ha arribat a ser un poder fanàtic tan fort, tan implacable com lo mateix del tsar.

Abans d'entrar en apreciacions, bo serà que recordem les principals batalles d'aquesta lluita sens precedents.

Després de vârios processos cèlebres contra els nihilistes, dels quals recorda-

10. El títol de l'article, coincident amb el de la sèrie, l'oportunitat en el temps, la continuació de la sèrie, el lèxic, amb més de deu frases repetides d'altres articles seus ("serenitat i calma", "perfectament tranquils", etc.), i el contingut ens permeten opinar que l'autor és Almirall.

rem los intentats contra Netxaiev, que havia mort a un de sos companys estudiants per traïció a la causa; contra Dolguxin, en 1874; contra Alexeiev, i 49 més; contra Mixkin i 152 companys, i contra Txernixevski, autor de la més cèlebre novel·la nihilista, titulada *Què es pot fer?*, van entrar los nihilistes en lo período de les represàlies. Va inaugurar-les una noia anomenada Vera Zassúlitx.

Lo 5 de febrer de 1878, al dematí, lo general Trepov, prefecte de Sant Petersburg, donava audiència. Una noia, amb lo pretext de presentar-li una petició, va acostar-se-li i, traient-se del pit una petita pistola *bull-dog*, va fer foc contra d'ell. La bala va entrar-li pel costat esquer, penetrant en los intestins i posant sa vida en grave perill.

Portada davant del jurat Vera Zassúlitx, va descobrir-se que sols la passió política l'havia conduïda a l'atemptat. Al tenir coneixement d'una injúria atroç comesa pel prefecte Trepov contra un jove condemnat polític anomenat Bogoliubov, a qui havia fet assotar cruel e il·legalment, va exaltar-se i va decidir-se a castigar al prefecte. Va descobrir-se també que el condemnat no era parent, ni amic, ni amant de l'acusada; tal vegada ni el coneixia.

Lo jurat va absoldre a Vera Zassúlitx; fet tant més notable en quant estava format en gran part per funcionaris. Los amics de l'absolta van fer-li una ovació al ser posada en llibertat després del veredict, però van amagar-la luego i fer-la sortir de Rússia per salvar-la de que la policia l'enviés a Sibèria.

L'absolució de Vera Zassúlitx va fer gran sensació en Rússia i en tot Europa. Des d'aquell moment tothom va comprendre que la lluita empenyada entre el poder públic i el secret de l'imperi fóra terrible e implacable.

Coincidint quasi amb l'atemptat que acabem de descriure, va tenir-ne lloc un altre en Kíev, al mig del dia, contra el substitut del procurador imperial o fiscal, Kotlarevski, lo qui fou acomès a tiros de pistola en un dels carrers més concorreguts de la ciutat. Los assassins varen escapar.

Amb motiu d'aquest fet va confirmar-se que el nihilisme era un verdader poder. Havent recaigut sospites contra un estudiant de la Universitat, i havent-se'l arreat, los seus companys van promoure un tumult, de resultes del que setze d'ells foren condemnats a deportació. Al passar per Moscou lo comboi en què els duien cap a Sibèria, los estudiants van fer-los una ovació de la qual va resultar-ne una terrible lluita amb la policia.

A aquestos atemptats van seguir-ne d'altres. Lo 17 d'abril del mateix any, lo rector de la Universitat de Kíev va ser assaltat en l'escala de la mateixa universitat i ferit gravement d'un cop de pedra al cap, i pocs dies després, en la mateixa ciutat de Kíev, va ser assassinat l'oficial de la gendarmeria Heyking. Amb motiu d'aquest fet, los periòdics clandestins nihilistes van fer constar que l'oficial de la gendarmeria havia sigut "ajusticiat per sentència del Comitè Executiu".

Lo 16 d'agost següent era mort en Sant Petersburg lo general Mezentsev, jefe d'una secció de la policia secreta general de l'Imperi, al qual lo Comitè havia enviat alguns dies abans la "sentència de mort". Los executors van també escapar en un cotxe que els esperava.

Segons lo diari nihilista clandestí *Terra i Llibertat*, “l’execució d’aqueixa sentència havia costat al partit sis mil rublos”. Tots los esforços de la policia per a descobrir als autors van ser inútils.

Van passar alguns mesos sens nous atemptats, però en 22 de febrer de 1879, va ser mort d’un cop de pistola lo príncep Kropotkin, governador de Kharkov. En les parets de totes les grans ciutats de Rússia, van aparèixer uns grans cartells que contenien sa “sentència de mort”, i deien que l’execució havia costat al partit uns sis mil rublos.

La mort del príncep Kropotkin va fer gran sensació, per quant son germà gran, lo príncep Miquel, perteneixia en cos i ànima al partit nihilista, dirigint en Ginebra un periòdic titulat *Nabat*, que vol dir lo “Sometent”. ¡La guerra entre els dos poders de Rússia no respectava ja ni els vincles de la sang!

Los assassinats misteriosos van ser des d’allavors més freqüents. Lo coronel de gendarmeria Knoop va ser mort dintre de sa pròpia habitació en Odessa lo dia 17 de març, i pocs dies després va caure també en los carrers de la mateixa ciutat l’estudiant Zaleski, jove de 17 anys.

Lo 23 del mateix mes, en un quarto d’una fonda de Moscou, fou trobat mort un altre jove, amb un paper al pit que deia: “Condemnat per traïdor i espia”. Res hauria descobert del fet la policia si el periòdic nihilista *Terra i Llibertat* no li hagués fet saber que el mort era un jueu polac que havia espia a la policia les senyes de dos de sos tipògrafos.

Lo 27, una hermosa noia de 19 anys va complir una ordre del Comitè Executiu, matant d’un cop de pistola a un jove anomenat Bairascevski, i lo 25 del mateix març va ser víctima d’una agressió frustrada lo general Drenteln, successor en lo lloc del general Mezentzef. Un altre atemptat, també frustrat, va tenir lloc en Kíev lo 5 d’abril contra el governador, comte Gartkov. Lo dia 10 del mateix mes, lo jefe de policia en Arkangel va ser cosit de punyalades en sa pròpia habitació. Lo mànec del punyal tenia lligat un paper en lo que s’hi llegia la sentència.

Molts altres atemptats podríem citar, puix que els nihilistes no es limiten a sentències de mort, sinó que quan se tracta de “castigar” a alguna població, li apliquen la pena d’incendi. Los nostres lectors recordaran los fets d’aquest gènere que van tenir lloc durant l’any passat. Algunes vegades també les sentències contra particulars són més suaus. A un general van condemnar-lo los nihilistes a la pena de ser bastonejat, i un dematí vàrios homes emmascarats van bastonejar-lo dintre de son propi quarto.

Per acabar amb la història dels atemptats comesos pels nihilistes, recordarem als nostres lectors los de què ha sigut objecte l’emperador o tsar, que va morir de resultes del del dia 13 d’aquest mes. Lo 14 d’abril de 1879 va tenir lloc lo primer. A les deu del matí, mentres lo tsar Alexandre feia son passeig habitual, al ser prop de son palau d’hivern, va ser acomès per un home que va tirar-li vàrios cops de revòlver, sens lograr tocar-lo. Després dels dos primers, un capità de gendarmeria va donar-li un cop de sabre tan violent que l’arma va torçar-se, a pesar de lo qual

va disparar tres tirs més. Al ser detingut va declarar que era Alexandre Soloviev, secretari del col·legi, de trenta-tres anys d'edat; al ser judicat va manifestar-se enter i convençut partidari del socialisme revolucionari rus, o sigui del nihilisme.

No ens detindrem en fer menció de la voladura del pont del camí de ferro, prop de Moscou, per lo que devia passar lo tren imperial, ni de la del gran menjador del palau d'hivern. De segur que un i altre atemptat estan ben presents en la memòria dels nostres lectors.

Expressament no hem fet menció del de Dimitri Kozakorov, que va disparar-li un tiro de pistola en 16 d'abril de 1866, ni del del polac Verezowiki, que va disparar-n'hi un altre en París, durant l'Exposició Universal, mentres anava en un cotxe amb Napoleó III i el príncep imperial. No n'hem fet menció, perquè en rigor no foren obra dels nihilistes.

Tal és, a grans rasgos, la història del nihilisme-terrorífic.

En lo pròxim article nos ocuparem d'altres de ses fases.

Thales

Diari Català, 18 de març de 1881

II

LOS PRIMERS NIHILISTES

Lo tsar Nicolau, que sotmetia a les universitats de son imperi a un règimen estretíssim de precaucions, des del moviment revolucionari de 1825 va impressionar-se tant per los successos del 48 en França que fins va pensar en establir un cordó de tropes en la frontera, comunicant la Rússia amb lo restant d'Europa. Los que tenien alguna influència sobre del tsar van lograr amb dificultats dissuadir-lo de tan extravagant i absurdo projecte, i que es reduís a estrènyer més que no ho estava lo règimen de les universitats. Va reduir a 300 lo número màxim d'estudiants en cada una d'elles; va suprimir les càtedres de dret polític europeu; va reservar l'ensenyança de la filosofia als capellans de l'Església grega, i, subjectant a una prèvia i rigorosa censura los programes d'Història i d'altres assignatures "perilloses", va abolir tots los privilegis dels professors.

Aquestes i altres mides, que a nosaltres nos ne recorden algunes de Ferran VII, van produir la decadència més completa dels estudis en Rússia; tan completa que, quan la pèrdua de la guerra de Crimea va fer obrir un poc los ulls als russos, lo mateix emperador degué pensar en la reorganització de l'ensenyança, reorganització que no pogué portar a cap per haver mort poc abans de terminar-se la guerra.

Son successor Alexandre II va ser saludat com una esperança. Va firmar la pau amb los aliats, i per més que no tenia cap simpatia per les idees liberals, l'emperador mort havia extremat tant lo rigor i les barbaritats que la pujada de son successor va fer creure als russos que passaven de mort a vida per medi d'algunes disposicions que va adoptar de moment.

Va començar per perdonar als pocs dels desterrats de l'any 1825 que quedaven en Sibèria, i luego va adoptar lo temperament de fer los ulls grossos a moltes coses. No va concedir drets al poble, però va ser tolerant. Suprimint les dificultats que feien quasi impossible l'obtenció de passaports per l'estranger, va fer que els joves se n'anessin a estudiar en les universitats d'Alemanya i de França, de les quals van importar luego lo nou esperit a Rússia.

Amb tal motiu van fer-se populars entre la gent il·lustrada de Rússia lo pessimisme de Schopenhauer, lo materialisme de Büchner i les negacions de Max Stirner i de Buckle.

Amb aquesta popularitat van coincidir los treballs que per medi del llibre i del periòdic portava a cap lo gran revolucionari-socialista Alexandre Hersen, que per poder escriure amb llibertat vivia fora de Rússia, recorrent totes les nacions d'Europa en què hi havia moviment revolucionari.

Hersen és lo verdader precursor del nihilisme. Talent de primer ordre i d'una activitat incansable, va dedicar tota sa vida a l'ideal d'obrir los ulls dels seus compatricis, ideant una regeneració social, un nou estat de civilització. Va començar per un opúscul titulat *Lo diletantisme en la ciència* (1842), i va seguir per les novel·les *Qui en té la culpa?* i lo *Doctor Krupov*. Desenganyat després en vista de que la revolució francesa del 48 va fer una república política i no una república social, va extremar ses idees negatives, i no va parar ni un moment fins al dia de sa mort, que va tenir lloc en 1870. Va escriure periòdics, va publicar llibres, va fundar associacions, va estar relacionat constantment amb la joventut il·lustrada russa, per tots los quals motius va exercir una gran influència.

La situació especial de la Rússia, la influència dels filòsofs pessimistes i positivistes, i els treballs no interromputs d'Alexandre Hersen, van donar peu al naixement del nihilisme. Naturalment que totes aquestes causes no haurien produït tals resultats en una nació de les del centre d'Europa; però tractant-se d'un imperi subjecte a la tirania d'un tsar, poblat per races diverses, i amb la circumstància de ser moltes d'elles una barreja informe de civilització i de barbàrie, d'adelanto i de misèria, no podien deixar de produir una secta terrible i apassionada com la dels nihilistes.

En lo primer article vam seguir los annals del nihilisme en sa última manifestació, o sigui com a poder fort, fanàtic e implacable. Avui hem d'ocupar-nos d'ell com a escola i com a secta.

Los primers símptomes del nihilisme van revelar-se en 1857.

Vegi's com descriu ses manifestacions lo professor de Literatura russa en l'institut de Petersburg Constantí Petrov. En sa obra *Quadro de la literatura russa*, diu lo següent:

«Lo nihilisme és un esperit de negació que fa alguns anys s'ha estès entre la joventut russa, i que tendeix a tirar per terra los principis generalment adoptats, a esborrar les sanes tradicions i a destruir totes les afeccions del cor humà.

»Los nihilistes no creuen en la puresa ni en la dignitat de l'amor, que expliquen com una combinació de sensacions físiques, i que fan baixar del pedestal sublim

en què l'havien col·locat lo sentiment íntim de l'ànima i les idees cavalleresques de l'edat mitja; lo matrimoni, los sembla un contracte revocable a cada moment o una espècie d'associació comercial. No reconeixen cap autoritat, ni en ciència, ni en art, ni en filosofia, ni en matèries de dret o de legislació, donant al saber per base un escepticisme absolut; ells reneguen de tota distinció entre les condicions de la vida espiritual i les que regulen la matèria, i expliquen los fenòmenos de l'ordre intel·lectual per les lleis de la fisiologia; ells concedeixen lo primer lloc a les ciències naturals, i encara no fan d'aquestes cap cas sinó quan donen benefici material; ells estimen l'art sols en correlació: segons ells, sols és útil en raó del profit que en treu la ciència, com a medi de propagar-la entre les classes inferiors; ells, finalment, tracten les nocions d'estètica, de la bellesa, i ses relacions elevades amb l'art i la poesia, com impertinències i jocs de nois."

En l'època a què es refereix Petrov, l'escola no s'anomenava encara nihilista. Los partidaris se titulaven "homes nous". Lo nom va donar-los-el una novel·la, essent lo padrí son autor, Ivan Turgenev, jefe de l'escola literària que en Rússia es diu *Escola Natural*.

L'origen de la cèlebre novel·la de Turgenev *Pares i fills* és, segons s'explica, lo següent:

En 1860, viatjant Turgenev per l'isla de Wight, va trobar per casualitat a un jove metge rus anomenat Andreiev que acabava de sortir de la Universitat de Petersburg. Lo jove professava la teoria de la negació més completa.

Turgenev, amb la intuïció dels grans talents, va comprendre que el metge jove no era un fenòmeno individual, sinó un tipo, representant d'una escola que devia haver nascut entre la joventut russa. Va estudiar la cosa a fondo i va trobar-se amb que no s'havia equivocat. Allavors va escriure los *Pares i fills*, en qual novel·la va emplear-se per primera vegada les paraules *nihilista* i *nihilisme*. Los *pares* són en l'obra de Turgenev los representants de les idees velles; los *fills* ho són de la nova generació.

Per final d'aquest article traduirem lo passatge que és la fe de baptisme del nihilisme.

Basàrov fill i Arcadi són en la novel·la los *homes nous*; Basàrov pare, Nicolau i Pau Kirsànov, pare i oncle respectivament d'Arcadi, són los *homes vells*.

L'escena passa entre los Kirsànov, que estan en conversa mentres Pau esmorza. Aquí va el passatge:

—I ¿què ve a ser en lo fondo Basàrov fill? —va preguntar Pau amb tota pausa.

—¿Què ve a ser?

Arcadi somriu.

—¿Vostè, tio, vol que li digui lo que ell és en lo fondo?

—Sí, estimat nebot; fes lo favor de dir-m'ho.

—És "un nihilista".

—¿Què dius? —va preguntar son pare, mentres que son oncle Pau va quedar immòbil amb lo ganivet en què tenia un bocí de mantega a la mà.

—És un nihilista —va replicar Arcadi amb seguretat.

—¿Un nihilista? —va dir Kirsànov amb estranyesa—. Aquesta paraula deu venir de la llatina *nihil*: res, segons vinc a entendre, i, per consegüent, deu significar un home que... no vol reconèixer res.

—O millor, que no respecta res —va afegir Pau mentres s'entretenia sucant lo pa amb la mantega.

—Un home —va replicar tot seguit Arcadi— que tot ho mira baix un punt de vista crític.

—¿No ve a ser lo mateix? —va preguntar son oncle.

—¿De cap manera! Un “nihilista” és un home que no s'inclina davant de cap autoritat, que no accepta sens previ examen cap principi, per molta autoritat i crèdit que li hagi concedit la tradició.

—I ¿tu trobes que això està bé? —va replicar Pau Kirsànov.

—Segons com i de quina manera, estimat oncle. Hi ha persones que s'hi troben molt bé, i altres que s'hi troben molt malament.

—¿De debò? Allavors vaig veient que mai arribarem a entendre'ns. La gent xapada a l'antiga, com jo, pensem que és absolutament indispensable l'existència de principis admesos sens examen. Vosaltres haveu canviat tot això; que Déu (com diu lo nostre refrà) vos concedeixi la salut i el grau de general. Nosaltres nos acontentarem amb admirar-vos, senyors... ¿com has dit?

—Nihilistes —respongué Arcadi, apoiant-se en cada síl·laba de la paraula.

—Tot canvia. En lo nostre temps teníem hegelians (partidaris de Hegel); ara tenim nihilistes. A veure com vos arreglareu per a viure en lo “res”, en lo buit, com sota la campana d'una màquina pneumàtica. Mentrestant, estimat germà, fes-me el favor de tocar lo timbre, puix que amb permís dels nihilistes me'n vaig a prendre el meu xocolate...

En lo pròxim article direm alguna cosa més de la novel·la d'en Turgenev i seguirem ocupant-nos del nihilisme com escola i com secta.

Thales

Diari Català, 24 de març de 1881

III

LOS PRIMERS NIHILISTES

Vàrem començar en l'últim article a ocupar-nos de la novel·la de Turgenev *Pares i fills*, en la qual van usar-se per primera vegada les paraules *nihilisme* i *nihilistes*. Anem a dir-ne alguna cosa més.

Los *Pares i fills* són la verdadera fotografia de les dues generacions russes que descriuen.

Son autor, observador de força, presenta als *homes nous* i als *homes vells* de Rússia amb tota fidelitat, sens adular als uns ni als altres. D'aquí va provenir que uns i altres protestessin.

Lo tipo acabat de l'*home nou*, o sigui del nihilista, en la novel·la de Turgenev és Basàrov. Fill d'un pobre cirurgià pràctic de poble, ha estudiat medicina però a penes l'exerceix. Segons los nihilistes russos, la ciència no és res encara, i l'home científic verdaderament humanitari no pot fer més que reunir datos per les generacions futures. Conseqüent amb ses idees, Basàrov passa la vida fent experiments, viviseccions i preparacions. Després d'una vida miserament escèptica, en lo vigor de la joventut és víctima d'un accident que ha de produir-li la mort. Tot fent l'autòpsia a un infeliç mort del tifus, se fa un petit tall al dit i s'inocula el vereno tifòdic.

Després d'això viu sols lo temps suficient per rebre la visita de la dona que havia estimat a la seva manera.

Anem a apuntar algunes de les idees de Basàrov, preses al vol:

—“Un bon químic és vint vegades més útil que el millor poeta.”

—“¡Aristocràcia, liberalisme, principis, progrés! Quines paraules més estranyes a la nostra llengua i més perfectament inútils!”

—“Nosaltres obrem en vista de lo que creiem útil. Avui nos sembla útil negar i neguem.”

—“¿Quines són les relacions misterioses que s'estableixen entre un home i una dona? ¡Nosaltres coneixem la verdadera naturalesa d'aquestes relacions; nosaltres los fisiòlegs! Estudieu l'estructura de l'ull i descriuiu-me si sabeu en què, on se troba aqueixa mirada enigmàtica de què parleu. Tot això no és més que romanticisme, divagació, llenguatge d'artista.”

—“Los principis no existeixen; sols hi ha sensacions. Tot dependeix de les sensacions. Si jo tinc esperit negatiu, contradictori, se deu a mes sensacions. ¿La negació m'és agradable?; és que mon cervell està fet per la negació.”

—“Sigui la que es vulgui la calúmnia que es faci córrer contra un individu, ne mereix encara vint vegades més.”

Amb aqueixes petites mostres queda presentat lo tipo nihilista descrit per Turgenev. És un fanfarró d'escepticisme i de negacions, però en lo fondo és un bon subjecte.

Per acabar de dar-lo a conèixer, seguim-lo a l'hora de la mort. Està estès en son pobre llit, i acaba d'arribar Anna Serguievna, l'estimada a la seva manera. Aquesta indica al moribundo que encara hi ha esperança, i Basàrov li respon:

—“No, Anna Serguievna, no busquem pas medi d'enganyar-nos. Jo he caigut ja sota les rodes. Vós veieu ara que no tenia cap motiu per preocupar-me del pervenir. La mort és una història vella, però es torna nova per cada un quan la veu prop. Fins ara no m'ha fet por... després perdré el coneixement... i després... (fa un senzill signe amb la mà). ¿Què més podria dir-vos? ¿Que vos he estimat? Aquesta paraula no tenia abans cap sentit, i ara en té menos encara. L'amor és una forma, i la meua pròpia forma va a desvanèixer-se. Amb més propietat vos diria que sou hermosa...”

I luego, havent-se Anna acostat al llit, segueix lo moribundo:

—“¡Adéu siau! Procureu viure molts anys, i lo millor que podreu fer serà gosar de la vida mentres pugueu. Jo em creia dominar i m'estic morint. ¡Bah! ¡Jo tenia una

gran missió, era un gegant!... I ara, tota la missió del gegant consisteix en morir amb decència, i encara això no interessa a ningú...”

—“¡Adéu siau! —diu amb energia sobtada i brillant los seus ulls per darrera vegada—. Adéu siau, i escolteu-me, Anna Serguievna. L'altre dia no vaig poder abraçar-vos... Alenteu un instant aquesta llàntia que acaba l'oli, i que s'apagui...”

Anna Serguievna va aplicar los llavis al front del moribundo.

—“¡Prou! —va dir Basàrov mentres que el cap tornava a caure-li sobre el coixí... Ara... ¡les tenebres!”

La novel·la de Turgenev va ser molt comentada en Rússia. La joventut universitària que s'hi veia retratada tan al viu va dir que l'autor havia comès un sacrilegi. Necessitava protestar i va protestar en efecte. La joventut escolar va afirmar que el croquis no era exacte i que els nihilistes d'en Turgenev no eren lo tipo, sinó la caricatura dels nihilistes. De totes maneres, les paraules *nibilista* i *nibilisme* van ser acceptades per designar al partit nou de Rússia.

Però si no es va trobar bona la descripció de Turgenev, precis era que algú s'encarregués de fer-la exacta. Aquest va ser lo gran revolucionari rus Nicolau Gavrilovitx Txernixevski.

Txernixevski era fill d'una família pobra, i després de començar sa educació en un seminari, va acabar-la en la Universitat de Sant Petersburg. Des de jove va dar-se a conèixer per ses idees avançades, i va col·laborar en vàrios periòdics i revistes, i fer vàries traduccions.

Va agafar luego los *Principis d'economia política* de Stuart Mill, i va comentar-los baix lo seu punt de vista, repetint en gran part los arguments negatius dels comunistes i socialistes francesos i anglesos.

Però Txernixevski no era solament escriptor sinó també home d'acció, i va fundar junt amb los estudiants nihilistes doctrinaris una associació titulada La Jove Rússia. Acusat d'estar en relacions amb Hersen, Bakunin i Ogarov per la propaganda revolucionària, va ser arrestat en 7 [de] juliol de 1862 i portat davant dels tribunals, condemnant-lo a la pena de 14 anys de treballs forçosos en les mines, després dels quals devia ser desterrat perpètuament a Sibèria. L'emperador va reduir luego a 7 anys los de treballs forçosos.

Lo dia 20 de maig de 1864, Txernixevski va ser posat a la vergonya en una de les places de Petersburg, i allí va llegir-se-li la sentència, fent-se luego la cerimònia de trencar una espasa sobre del seu cap. Des d'aquest dia va morir pel món. Allavors Txernixevski tenia l'edat de 35 anys.

Durant los molts mesos que va passar en les presons de la fortalesa de Sant Petersburg, abans de ser transportat a les mines, va escriure la seva cèlebre novel·la nihilista titulada *Què fer?*, de la qual nos ocuparem en l'article pròxim.

Thales

Diari Català, 3 d'abril de 1881

IV

LA NOVEL·LA D'EN TXERNIXEVSKI

En lo nostre darrer article, publicat en lo número del dia 3, vam donar algunes notícies sobre la vida d'en Txernixevski. Anem avui a completar-les en poques ratlles.

Des de 1864 va complir los set anys de treballs forçosos en les mines de Nertcink, i des d'allí va ser traslladat a una presó situada prop de Vilnysk, en la Sibèria oriental. La joventut russa ha fet moltes vegades esforços per obtenir sa llibertat, arribant fins a promoure tumultos. Tot ha sigut inútil: Txernixevski és un dels màrtirs del nihilisme, qual exemple és una propaganda constant contra la tirania dels tsars.

La novel·la *Què fer?*, més que una novel·la, és una exhibició de tendències. Son autor no va cuidar-se gran cosa de l'interès de l'acció ni de la marxa de les escenes. Va adoptar la forma de novel·la sols perquè va creure que afavoriria sa publicitat.

Després d'aquestos antecedents, anem a dir alguna cosa de la tal novel·la.

Lo personatge principal és una dona, Vera Pavlovna; lo problema de la novel·la, saber què han de fer un marit i muller quan no congenien.

La solució que hi dóna Txernixevski té tres parts: 1.ª la *gent nova* considera el matrimoni com una preocupació religiosa o civil; 2.ª mentres hi hagi les lleis actuals, s'ha de buscar modo de burlar-les, i 3.ª per a impedir los sofriments morals, s'ha de fer de manera que el cor no s'interessi en les preocupacions de la societat. Segons los nihilistes d'en Txernixevski, les afeccions i sentiments són sols fenòmens fisiològics i patològics, que es regulen per la fisiologia i patologia.

Anem a explicar en poques paraules l'acció de la novel·la.

Vera Pavlovna viu en la casa del seu pare, que és empleat de poca categoria en un ministeri i al mateix temps procurador d'una casa. La mare de la noia vol casar-la amb lo fill de la propietària, que s'ha enamorat d'ella, però la noia oposa una resistència passiva i difereix sempre lo matrimoni.

En aquesta situació entra en la casa, com a professor dels germanets de Vera, un estudiant de Medicina, un *home nou* o nihilista, anomenat Lopukhov. Aquest logra en poc temps catequitzar a Vera i convertir-la a les noves idees. Un cop convertida, vol fugir de la tirania i dels perills de la casa paterna, i es confia a Lopukhov. Aquest s'entén amb un capellà, també nihilista, i es casa amb Vera al sol objecte d'arrancar-la a la pàtria potestat.

La vida que porta el nou matrimoni és verdaderament especial. Vera sent per son marit amistat i gratitud, però no amor. Viuen cada qual en la seva habitació, i no es veuen sinó a certes hores del dia i amb certes cerimònies.

Lopukhov té un amic anomenat Kirsànov, lo qual s'apassiona de Vera, i Vera també se sent atreta per ell. Això, segons l'autor, és una cosa natural i posada en raó, puix que no pot manar-se a la naturalesa ni resistir sos impulsos. En aquesta situació *Què fer?* Aquí està el problema.

Lopukhov s'adona de la cosa, i verdader nihilista prompte hi troba la solució. Voldria que tots tres, ell, Vera i Kirsànov, visquessin junts, però aquestos, poc nihilistes encara, no hi consenten.

Allavores Lopukhov cerca una altra solució. Simula un suïcidi; se dispara un cop de pistola al sombrero, i es tira daltabaix d'un pont del Neva. Realment no es mata, però el món lo creu mort. Vera Pavlovna passa per viuda i pot unir-se amb Kirsànov.

Vera Pavlovna viu bé amb son segon marit, que és també metge. Com a tal, visita a una noia anomenada Caterina Vassilievna, i la cura d'una malaltia ocasionada per una desesperació amorosa, al mateix temps que la salva d'un amant indigne del que estava enamorada. Apareix allavores un agent industrial, mig americà i mig rus, anomenat Carles Beaumont, que té totes les idees i costums dels nihilistes, i acaba per casar-se amb Caterina, la qual lo presenta als esposos Kirsànov, amb los quals viuen luego en amistat íntima i fins fent companyia en vàrios negocis filantròpics. Qui és Carles Beaumont? Sens dubte que els nostres lectors hauran endevinat que no és altre que el suïcida Lopukhov, que disfressat d'americà i casat amb una nova dona, pot seguir sent amic de sa primera muller i de son marit i antic camarada. Lo problema *Què fer?* queda resolt més o menos perfectament, i la novel·la acaba en una festa de família celebrant-ho.

Thales

Diari Català, 22 d'abril de 1881

V

DESARROLLO DEL NIHILISME. BAKUNIN

Moltes planes podríem omplir ocupant-nos de l'examen de la novel·la d'en Txernixevski i sa influència en lo nihilisme. Nos bastarà dir que aquesta ha sigut extraordinària i que el tipo de l'heroïna, de Vera Pavlovna, ha sigut lo patró d'una gran munió de noies i dones nihilistes, per l'útil de la Sofia Peroviki, que acaba de ser penjada en Petersburg com a còmplice en l'atemptat de què va ser víctima l'emperador.

Com era natural, lo nihilisme va sortir prompte de l'estat doctrinari per convertir-se en partit polític i social. Des de l'any 1860 al 1870, tot Rússia va omplir-se d'associacions secretes, imitadores de La Jove Rússia, que des de Londres havien format i propagat principalment Hersen i Bakunin.

Miquel Bakunin va néixer en Torgov en 1814, i va morir en Berna en juliol de 1876, després d'una vida de les més accidentades i extraordinàries. En Saxònia i en Àustria va ser condemnat a mort per haver pres part en la revolució de Dresde i en altres fets insurreccionals. En Rússia, condemnat a treballs forçats perpètuos en les mines, fou transportat a Sibèria, però va lograr escapar-se i passar a l'Amèrica del Nord, des d'on va tornar a Europa.

Des d'allavors va prendre part en totes les conspiracions que es tramaven en Rússia, de manera que va obligar al govern del tsar a fer-lo vigilar constantment en l'estranger, prenent nota de totes les manifestacions de ses idees.

Bakunin va ficar-se en La Internacional, i durant molts anys va tenir en ella una influència decisiva. En 1868 va formar en aquesta societat una secció, que va firmar un programa radicalíssim.

En 1869 i en lo Congrés Internacional de Basilea, va fer aprovar la proposició que contenia lo discurs següent:

“Jo voto per la col·lectivitat de la terra en particular, i en general de totes les riqueses socials en lo sentit de la *liquidació social*. Per liquidació social entenc jo l'expropiació en dret de tots los propietaris actuals, aixís com l'abolició de l'Estat polític i jurídic, sanció i tutela de la propietat actual, i de tot lo que té per nom *dret jurídic*. Jo vull l'expropiació de fet pertot arreu i en l'extensió que serà possible, en atenció als successos i a la força de les coses. Jo sóc antagonista decidit de l'Estat i de tota política *burguesa* de l'Estat. Jo demano la destrucció de tots los estats nacionals i territorials, i la fundació, sobre ses ruïnes, de l'Estat internacional dels treballadors.”

Les predicacions i treballs d'en Bakunin van tenir de moment molt eco en Rússia i per tot Europa, però més tard van perdre gran part de la seva popularitat. Al morir en Berna estava poc menos que abandonat de tothom.

Bakunin era una intel·ligència de primera força i un caràcter de ferro. Per tal motiu, encara que morís aïslat, ses idees i predicacions són de les que més han influït en lo desenvollop del nihilisme actiu en Rússia.

Thales

Diari Català, 30 d'abril de 1881

VI

CONCLUSIÓ

Amb l'explicat en los anteriors articles poden los nostres lectors haver-se fet càrrec de lo que és lo nihilisme i de ses manifestacions aixís en lo terreny científic com en lo terreny actiu.

Quines són les causes del nihilisme? Fóra llarg i difícil enumerar-les totes, però poden incloure's en molt poques, i fins en una, que no és més que el tristíssim estat social i polític dels russos baix la mà de ferro dels tsars.

La Rússia, socialment considerada, està dividida en cinc castes principals: los nobles, los burgesos, los mercaders, los capellans i els siervos, i aquestes diverses castes se subdivideixen en altres vàries. Considerada administrativament, és la Rússia una jerarquia que comprèn catorze graus, i es designa per la paraula xina *tchin*.

Lo jovent de les tres classes socials mitjanes dóna un gran contingent d'estudiants, que després que han acabat la carrera se troben amb les portes de molts llocs oficials tancades, i no tenen més de fer-se una posició sòlida. Gràcies a

això, i a la invasió d'idees que han sofert les universitats russes, idees que no han pogut digerir los que la freqüenten, la major part de la classe escolar s'ha entregat en cos i ànima al nihilisme.

A Rússia, además del descontent general, hi ha lo descontent particular. Les races especialment oprimides són moltes. En aquell extens territori hi viuen dos milions de jueus, despreciats per les classes oficials; hi viuen los polacs, en la trista situació que sap tota Europa. Rússia, per altra part, és un cos monstruós. La gent d'unes poques ciutats gosa tots los refinaments del luxu com en les grans capitals; los pagesos de certes comarques viuen encara en estat quasi salvatge. Lo número de sectes repugnantes i que practiquen supersticions horribles és extraordinari. La civilització sols s'ha fet en aquell dilatat imperi d'una manera artificial, quasi a la força, de modo que és lo punt del món en què és més variada la cultura, de la qual poden allí trobar-se tots los graus.

Per dirigir tota aquesta màquina, hi ha un tsar que és a un temps emperador i papa. Armat amb tals poders, no té més norma de conducta que la seva omnímoda voluntat. Tots los russos són vassalls, esclaus d'ell, i ell disposa de ses vides i de ses hisendes. Tot aquell que fa nosa al tsar o a la policia, que és lo gran poder de Rússia, està ben segur d'anar a morir en les regions gelades de la Sibèria.

En lo poble rus, com en tots los pobles poc civilitzats, hi predomina el sentiment. Los russos són amics de novetats, i no sent capaços d'inventar-les, se limiten a exagerar les que importen d'altres països. De la filosofia pessimista alemanya n'han fet néixer lo nihilisme.

I el mateix nihilisme ha sigut explotat per tots los descontents de les altes classes. Si poguéssim penetrar los misteris dels atemptats comesos últimament per los nihilistes, inclòs lo que va causar la mort del tsar, potser trobaríem que rebien la direcció del mateix palau de l'autòcrata. Per sort l'emperador actual sap bé de qui té de guardar-se i viu la mísera vida dels tirans de l'antiguetat. ¡Paga ben car lo gust de ser tsar de totes les Rússies!

Què es proposa el nihilisme? Difícil és respondre a tal pregunta. Hem llegit les més capitals obres dels nihilistes, i no hi hem sapigut descobrir una sola idea positiva. De les millors obres nihilistes a les que va produir lo moviment social en l'Europa llatina, hi va tanta diferència com de la nit al dia. En aquelles no s'hi veu més que la negació vacil·lant e inconscient; en aquestes s'hi veien desitjos generosos. Lo nihilisme, doncs, no és més que una força negativa, que aprofitarà qualsevol ambició o atrevit per a sos objectes particulars. Matarà emperadors, commourà a tota la Rússia, però no produirà cap revolució ni farà avançar cap pas a la societat.

Ara es parla de que el nou tsar vol concedir una constitució a Rússia. Aquest pas sol podria ser la mort del nihilisme, puix que aquesta força negativa s'acabarà lo dia en què ningú es proposi utilitzar-la. La regeneració d'Europa no ha pas de venir-nos del nihilisme rus.

Thales

Diari Català, 13 de maig de 1881

LA CERDANYA

Ben segur és que al llegir lo senzill nom que serveix de títol, a més de quatre dels nostres lectors se'ls ha eixamplat lo cor, pensant que s'acosta ja l'estiu i que tornaran a Cerdanya. Ben segur que tots los que en tal estat se troben, al llegir lo nom d'aqueixa regió catalana hauran evocat en sa imaginació una pila d'imatges simpàtiques. Frescor agradable, bones ombrades, panorames grandiosos, animació i vida pertot arreu, expedicions bullicioses, excursions interessantes són los records que deixa la nostra vall amb sos prats sempre verds, amb ses aigües correntes sempre cristal·lines, amb son cinturó de muntanyes sempre imponentes, amb sos cent poblets i viles sempre polits i pintorescos. La Cerdanya és la vall més bonica de la nostra terra. Si els cerdans haguessin pogut moure's al compàs de ses inclinacions, son país fóra la Suïssa dels Pirineus.

La vila de Puigcerdà condensa la Cerdanya. Entreu a Puigcerdà un diumenge al dematí i us trobareu amb una escena animadíssima. En la plaça se celebra lo mercat setmanal. Al voltant de l'estàtua en marbre d'en Cabrinetti, amb la qual lo geni d'en Novas ha fet eterna la gratitud dels cerdans al deslliurador de sa estimada vila, compren i venen gent de tota la plana. Allí lo pagès català ofereix los fruits de son suor al costat de la marmanjera francesa; allí lo marxant del Rosselló ultima negocis amb lo tender del Conflent i amb lo negociant de la plana. Puigcerdà sembla allavores una metròpoli en miniatura. En les botigues, en les parades de son mercat, sentireu que tan aviat se parla català com francès, rossellonès com castellà, i veureu que lo mateix se compta per sous que per cèntims o quartos, per pessetes que per francs. Allí tota moneda passa, i lo mateix comprareu amb lo duro espanyol que amb la lira italiana. Allí s'amida per canes o per metres, se mesura per quarteres o per litres i es pesa per quilos o per lliures, a gust dels que tracten.

Puigcerdà és l'única vila d'Espanya a la que reconeix com capital una regió francesa. La història, la raó d'Estat ha fet que pel mig d'aquella vall hi passi una frontera. Los cerdans no la respecten en tot lo que es refereix al comerç, a les relacions, al tracte. Lo mateix pels poblets catalans que pels francesos de Cerdanya, Puigcerdà és la vila per antonomàsia.

¡Que ben situat està Puigcerdà al bell mig de la Cerdanya! La petita meseta que ocupa sembla posada allí per l'emplaçament de la capital d'aquella regió. Pugeu a l'alt campanar de Santa Maria, i descobrireu tota la vall. De llevant a ponent, la vista s'estén des de les muntanyes del Conflent, a qual entrada van construir los francesos lo fort de Montlluís, fins a les que divideixen la Cerdanya del Pla de la Seu. De nord a migdia, se descobreix tota la vall que limiten les muntanyes de Carol i les que deixen dominar-se per l'elevat Puigmal. I tota aqueixa vall d'unes sis hores de llarg i unes quatre d'ample, està plena de poblets i sombrejada d'arbres.

Res té això d'estrany, puix que pertot arreu brolla l'aigua, i els prats que no rega el Segre són regats pel Carol, pel Baour o pel riu d'Er.

Nosaltres, aficionats a pujar a altures que ofereixin punts de vista, hem de confessar que n'hem vist pocs que puguin comparar-se amb lo del campanar de Puigcerdà. Per dar-ne una idea, basta dir que entremig del cercol que formen los Pirineus s'hi troben 118 poblacions, i que totes elles o sos termes se descobreixen des d'aquell campanar.

Un bon puigcerdanès, en Tomàs Duran, conegut per lo nom d'Aigua Beneita, ha tingut la curiositat de classificar los pobles que des de Puigcerdà es veuen, i gràcies a sa amabilitat podem oferir lo següent resumen als nostres lectors.

Pobles quals cases se veuen des del campanar de Santa Maria:

De la província de Girona	31
De la de Lleida	24
De la Cerdanya francesa	11
Total	<hr/> 66 pobles

Pobles quals cases no es veuen, però sí sos termes:

De la província de Girona	14
De la de Lleida	20
De la Cerdanya francesa	18
Total	<hr/> 52 pobles

Per l'antecedent resumen, se veu que una regió tan natural com la vall de Cerdanya; una regió unida per la història, pel llenguatge, per les costums i pels interessos, no sols pertany a dues nacions distintes, sinó que en la part espanyola està dividida arbitràriament i forma part de dues províncies. Allí es veu ben bé la mà fatal de l'unitarisme. Sap que sols pot subsistir introduint la divisió i pertorbació pertot arreu, i conseqüent amb son sistema, ha dividit i pertorbat la Cerdanya catalana, posant l'una part baix la dependència de Lleida i l'altra baix la de Girona.

Verdaderament és llàstima que això succeeixi a la Cerdanya, per quant és una vall amiga del progrés i de la llibertat. Sapiguts són de tothom los timbres que a Puigcerdà adornen. Durant la darrera guerra va sofrir tota classe de privacions, va resistir sitis i va retxassar assalts, logrant salvar-se de que trepitgessin sos carrers les patuleies carlistes. Contra l'obscurantisme, los puigcerdanesos són un sol home.

I adverteixi's que lo mateix que els homes són les dones. Fa pocs dies nos trobàvem de tertúlia en una casa i en ella hi havia vàries senyores de la vila. Quan ja feia un bon rato que conversàvem amb elles i havíem ja pogut conèixer sa bona

educació i finura, un amic nostre nos va fer saber que durant los sitis eren de les que feien cartutxos i passaven los aliments i begudes als defensors de les muralles. Allavors, com era natural, vam parlar de la guerra i ens contaren vàries anècdotes, de moltes de les quals havien sigut actores les mateixes que les contaven.

—Un dia —va explicar-nos una d'elles— havia arribat un jefe d'Estat major, i es trobava en grans cuidados per la sort de la vila, en la que feia algunes hores que hi queien les granades com pluja. Mentres estava en lo més sèrio de la conversa, vam entrar nosaltres rient com unes boges, portant aquesta (al dir això senyalava a una altra de les senyores presentes) la cara emmascarada com una carbonera.

—Lo jefe —va seguir dient la nostra interlocutora— va quedar mig assombrat, mig amoscat al veure la nostra intempestiva alegria. Allavors una de nosaltres, la primera que va lograr dominar la passió de riure, va explicar-li que en la cuina en què estàvem acabava d'entrar-hi una granada per la xemeneia; que totes, recordant-nos dels consells que se'ns daven, nos havíem ajagut immediatament a terra per a evitar que al rebentar nos ferissin los cascós, però amb tan mala sort una de nosaltres que havia caigut sobre una gran pila de carbó i terregada, i que la trista figura que feia amb la cara i mans plenes d'emmascares era lo que motivava les nostres rialles.

—Al sentir l'explicació —va afegir—, la fesomia del jefe va serenar-se i, acompanyant en son riure a les puigcerdaneses, va declarar terminantment que cap cuidado passava ja per la sort de Puigcerdà.

I el jefe estava en lo cert.

Ja que estem d'anècdotes, aquí en va una altra que van contar-me les mateixes senyores.

La guarnició de Puigcerdà havia rescatat dels carlins a vàrios soldats i voluntaris de Vic, i no havent-hi per tots ells fusells ni carrabines, los havien donat forquetes de ferro, armats amb les quals guarnien les muralles barrejats amb los altres defensors.

Animat per l'atmosfera entusiasta que en Puigcerdà es respirava, un dels de les forquetes, enmig del foc va dirigir-se al capità que passava i va dir-li:

—Mon capità, ¿los que enfilen on los vol, a dintre o a fora de la muralla?

Després de lo dit, los nostres lectors no estranyaran que els puigcerdanesos estiguin orgullosos de sa estàtua d'en Cabrinetti, de la rica bandera que van oferir-los los barcelonins, i de la làpida, regalada pels mateixos, que avui adorna lo frontís de la casa popular.

La gran animació en la Cerdanya és durant l'estiu, puix pot ben dir-se que aixís la vila com molts de sos poblets són la *torre* dels barcelonins.

Los volts de l'estany de Puigcerdà estan plens de cases de recreo, de verdaderes *villes* de luxo, de manera que el terreny se cotitza allí a preus fabulosos.

Mes per desgràcia, los puigcerdanesos, amb tot son liberalisme, amb tot son afany de progrés i de millora, amb tots los sacrificis fets en ares de la pàtria, tenen de contemplar amb tristesa com la part francesa los passa la mà per la cara. A la

part espanyola, amb prou feines hi ha camins veïnals; per comunicar-se imperfectament amb Ripoll, han hagut de reunir-se alguns particulars i suplir la desídia imperdonable de l'Estat; per anar a la Seu, tenen sols un pèssim camí de ferradura. A la part francesa, les carreteres i camins veïnals, plans com lo palmell de la mà i perfectament cuidats, enllacen los petits poblets i viles amb Perpinyà per un costat i amb Foix per l'altre. Avui per avui, encara, per anar còmodament de Barcelona a Puigcerdà s'ha de prestar tribut a les carreteres i carrils francesos. Puigcerdà, vila de dos mil cinc-cents habitants, no té telègrafo. Per comunicar-se amb lo món ha d'emplear l'estació francesa de Bourg-Madame, poblet de quatre cases.

I lo pitjor del cas és que en tot això no hi poden fer res los cerdans. No dependeix d'ells; que si d'ells dependís, ¡altre fóra l'estat de la Cerdanya!

Per aquestos motius i altres, los puigcerdanesos se troben malament i voldrien millorar. Moltes vegades han gestionat per sortir-se de les províncies de Girona i de Lleida i passar a la de Barcelona. Per sa desgràcia ne traurien poca cosa, puix que el mal no els ve d'allí on se creuen.

Si la Cerdanya vol ser lo que podria; si vol convertir-se en lo pom de flors dels Pirineus, com la de Suïssa ho és dels Alps, ha d'aspirar no a passar de l'una província a l'altra, sinó a conquistar sa autonomia administrativa. La Cerdanya és una comarca històrica i natural de Catalunya, i té prou condicions de prosperitat i de vida dintre de la nostra regió catalana per poder cuidar de sos propis interessos. Les 89 poblacions espanyoles, formant una entitat administrativa, amb sa capital en Puigcerdà, entrarien ràpidament en lo camí de la millora, i en pocs anys se posarien en tots los rams al davant no sols de la Cerdanya francesa, sinó de moltes altres comarques que disfruten de condicions més bones que ella.

Meditin sobre això los de Puigcerdà i estem segurs de que convindran amb nosaltres en que l'estúpida centralització que ofega a Catalunya en general, perjudica d'una manera especialíssima a la Cerdanya. Meditin-ho bé, i es convenceran de que no poden esperar la prosperitat de cap dels partits que en Madrid s'agiten, per més que es titulin liberals, i de que el camí que tenen és acollir-se a la gran idea catalanista, que és l'única que pot regenerar a Catalunya.

V. A.

Diari Català, 19 de març de 1881

ALS INDUSTRIALS CATALANS

Cada vegada que la gent de Madrid ne fa alguna de fresca a la indústria catalana, tenim agitació i moviment en les nostres classes industrials.

Ara mateix, per exemple, amb motiu de la votació de la junta d'aranzels i valoracions sobre la informació llanera s'han celebrat en Barcelona vàries reunions en los centres industrials, i en totes elles ha dominat un esperit bastant calent.

Los comissionats de Catalunya en aquella junta se retiraran i arribaran aquí un d'aquests dies, amb qual motiu se'ls prepara una gran recepció.

Al dia i hora de sa arribada, concurriran a l'estació numeroses representacions de tots los centres i faran una ovació als comissionats per sa conducta.

Se parla també de que els mateixos centres industrials acordaran no prendre més part en les juntes d'aranzels de Madrid.

Se parla de moltes altres coses, i sobretot s'està preparant un gran *meeting* que sigui una verdadera manifestació pública. Se tracta de que el dia en què se celebri estiguin parades les fàbriques de Barcelona i dels pobles veïns i de que apareguin tancades la major part de les botigues.

Inútil és dir que a nosaltres, com a catalanistes que som, nos agraden totes aquestes mides. Creiem que ja ha arribat l'hora de que Catalunya parli clar i sens rodeigs ni pal·liatius. Temps és ja de que una regió com la nostra deixi de tenir sa riquesa i son treball dependents del bon o mal humor d'un ministre o d'un director general que, com a bons madrilenys, regularment no s'hauran ocupat en res més que en fer la petita política de personalitats i trapasseries, que és la que en la capital d'Espanya s'acostuma. Temps és ja de que se sàpiga que el governar a un poble viril i digne no es redueix a una guerra d'emboscades, per assaltar los uns i defensar los altres lo pressupost, a fi de repartir-lo entre els auxiliars dels uns o dels altres bandos. Hora és ja de que se sàpiga que l'administració és alguna cosa més que protegir als amics dels governants, i que tenim en lo país grans interessos que meixen ser tractats en sèrio, i que estan decidits a conseguir que en sèrio se'ls tracti.

A nosaltres nos agraden totes les mides que anuncien avui los centres industrials, a pesar de que en moltes coses no pensem com ells, i a pesar de que algunes vegades los haguem acusat de tenir mires massa estretes. I ens agraden perquè semblen indicar que sos autors volen abandonar lo sistema de demanar com a favor lo que podem exigir com a dret.

Si nosaltres assistim al *meeting* industrial alçaríem la nostra veu per a que ens sentissin no sols los reunits sinó també los que des de Madrid se burlen de Catalunya, i diríem:

“S'ha acabat ja lo venir a arrossegar-nos als vostres peus; s'ha acabat ja l'anar a la cort a oferir-vos en veu baixa regalos i presents per a obtenir lo que ens interessa. D'aquesta hora endavant, no us demanarem favor sinó justícia.

»I s'ha acabat perquè avui coneixem ja la nostra història, i la nostra situació actual, que hem estudiat a pesar dels vostres esforços en dificultar-nos l'estudi.

»Barcelona tenia l'ofici que li pertoca, i vosaltres vàreu prendre-li. Lo comerç català va morir a les vostres mans. Nosaltres vàrem resistir tot lo que vam poder, i vam ser aixafats pel número.

»Falsificant la història, volguéreu fer-nos creure que teníeu dret a matar lo nostre comerç quan lo descobriment de les Amèriques. Fent un esforç d'imaginació, inventàreu la novel·la de que Colom havia pogut fer sos descobriments amb lo producte de les joies d'Isabel I; nos volguéreu fer creure que bé podíeu vosaltres quedar-vos amb l'exclusiva d'un comerç amb continents deguts sols a la magnanimitat de la vostra reina. Avui hem descobert ja la falsedat i la novel·la; avui sabem ja que el genovès il·lustre, a qui maltractàreu, va fletar los seus barcos amb los diners dels mercaders de Barcelona i València; amb los florins de la Corona —no la coronilla, com deien en so de befa— d'Aragó. Avui sabem ja que la mort del nostre comerç va ser sols una arbitrariedad, un cop de força molt més fatal per Catalunya que el que va pegar-li Felip V a principis del segle passat, després de sa victòria.

»Mort lo comerç català —amb gran perjudici de tot Espanya, puix que els emporis artificials que vàreu crear serviren sols per a que les riqueses d'Amèrica fossin la ruïna general de la nació—, vam quedar dèbils, pobres, extenuats. Sols nos quedava una riquesa que no poguéreu prendre'ns; sols nos quedava el nostre caràcter, la nostra energia, lo nostre amor al treball.

»Arruïnats i pobres vam volguer resistir per la violència, i vàrem ser vençuts. Després del darrer siti de Barcelona vam quedar aixafats durant un segle.

»Però vingué luego lo moviment que va comunicar-nos la Revolució francesa, i nosaltres prenguérem part en lo moviment. Lo caràcter català va despertar-se i va trobar-se en un caudal d'activitat que devia emplear en alguna cosa.

»I no podent ressuscitar lo comerç, creàrem la indústria, que en pocs anys va fer-se poderosa. ¿Creieu que mai nos hauria acudit filar cotó si haguéssim pogut seguir omplint lo mar dels nostres barcos? ¿Creieu que les nostres ciutats marítimes foren industrials si no les haguéssiu impossibilitades per al comerç?

»La indústria catalana, doncs, nascuda per necessitat, la indústria, recurs extrem que ha adoptat Catalunya per refer-se dels vostres cops de força, no ha de demanar protecció agenollada als vostres peus; pot exigir-la amb lo cap molt dret i el cor molt net, com diem nosaltres.»

Tot això i molt més diríem en lo *meeting* que es prepara, i faríem notar als reunits que, aixís com ells són industrials per necessitat, també per necessitat, i només que per necessitat, defensem nosaltres la protecció aranzelària. Per demostrar aquesta necessitat, exposaríem les següents idees:

»Nosaltres no creiem que el millor, ni molt menos l'únic medi de protegir la indústria siguin los aranzels i les aduanes; creiem sí que el gran sistema proteccionista és lo que fomenta la riquesa pública, que obre canals, que crea carrils i fa carreteres que estenguin sobre tot lo país un verdader teixit de medis de comuni-

cació, que dóna a cada regió los medis d'administrar-se i dirigir-se sos propis interessos, que imposa la instrucció elemental i facilita la tècnica, que busca sempre nous mercats, que fa progressar a les colònies, etc., etc.; creiem que la indústria no avança per medi de traves imposades als productes similars, sinó perfeccionant la capacitat industrial de tots los que en ella intervenen, des dels duenyos de fàbriques fins als obrers peons. Nosaltes sabem que el sistema aranzelari és no protector sinó defensor de la indústria nacional, i sabem també que el posar barreres per dificultar l'entrada de lo perfeccionat, redunda sempre en perjudici de la il·lustració pública, que necessita lo comerç, lo canvi d'idees i de productes com los pulmons de l'home necessiten l'aire que respiren. Nosaltes, que sabem tot això, som en teoria verdaders proteccionistes, no mers defensors de la indústria del país.

»Però ¿podem esperar cap mida protectora dels governs de Madrid? ¿Podem esperar d'ells res més que la destrucció? Per ells, lo comerç, la instrucció, les arts, totes les manifestacions de l'activitat, en una paraula, no són res més que la matèria imponible, de la qual ha de treure's tot lo suc per los que viuen al dia. ¿Com han de tenir medis per a fomentar la il·lustració i la riquesa los que en lo pressupost no hi veuen res més que el medi de donar menjar als amics?

»Ademés, ¿què podem esperar los catalans dels governs centralistes, quan tots ells fan un especial estudi per impedir la nostra influència? ¿No representem nosaltres a una regió completament distinta de les del centre? ¿Per què, doncs, no se'ns dóna la participació deguda en lo poder? ¿Per què los catalans, mani lo partit que mani, han de tenir tancades i barrades les portes dels ministeris i dels alts puestos? ¿Per què lo nostre caràcter més reflexiu no ha de temperar los demás caràcters que formen la nació?

»Per tot això nosaltres, los que creiem que el sistema aranzelari no passa de defensor sens arribar a protector de la indústria, hem de sostenir-lo a peu i a cavall, mentres no es modifiquin les condicions en què viu la nació espanyola.»

Tot això exposaríem als reunits en *meeting*, i els felicitaríem per la seva actitud, si fos aquesta la que han anunciat per medi de sos representants; tot això los indiquem ja avui, puix que creiem que ha arribat l'hora de que a la tendència sistemàtica que mostren los governs de Madrid a contrariar tots los interessos de Catalunya, responguem amb una actitud digna i enèrgica, dient al país tota la veritat en lo llenguatge clar i català de la nostra terra.¹¹

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 20 de març de 1881

Articles polítics, 1984

11. Arran l'aparició d'aquest text, Almirall rep una carta que editarà precedida dels següents mots: «Carta notable: Amb motiu del nostre article del diumenge, ahir vam tenir la satisfacció de rebre una notable carta d'un dels primers industrials de Catalunya que va omplir-nos de satisfacció per les tendències que va revelar. No podem resistir la temptació de fer-la pública, si bé suprimint la firma i alguns dels pàrrafos laudatoris que conté. Tal vegada son autor no la destinava al públic, però esperem que ens dispensarà que cometem la indiscreció de publicar-la, puix la creiem de verdader interès pel catalanisme, que per fortuna va entrant cada dia en un camí més pràctic i positiu. La carta, que està escrita en català, diu aixís: (...)». Almirall la publica com «Carta notable», *Diari Català*, 22 de març de 1881.

INNOVACIÓ

Lo *Diari Català*, que compta amb tres anys de vida, per lo creixent favor del públic se troba ja en situació de realitzar un pensament que ve acariciant des de sa fundació, o sigui lo de convertir-se en lo verdader diari de Catalunya.

A l'efecte, des del dia 26 del corrent mes de març deixarà de ser diari exclusivament de Barcelona per passar a ser-ho també de Girona, Lleida i Tarragona. En cada una d'aquestes capitals de província tindrà establerta redacció i administració.

De totes elles donarà les notícies al dia, utilitzant a l'efecte los carrils i el telègrafo, de manera que tractarà amb perfecte coneixement de causa les qüestions d'interès particular de cada una de les províncies catalanes. Al mateix temps seguirà com fins ara, ocupant-se de tot lo que mogui l'atenció pública en Catalunya i fora d'ella, per lo que tindrà per los lectors lo doble interès de periòdic local i general.

L'esperit del *Diari Català* és ja ben conegut i pot condensar-se en lo lema que té per guia: *Catalunya i avant sempre*.

Diari Català, 24 de març de 1881

ALS LECTORS DE LES QUATRE PROVÍNCIES

Avui comencem a realitzar lo nostre projecte de convertir lo *Diari Català* en lo verdader diari de Catalunya. Avui comencem a ocupar-nos amb igual predilecció dels interessos de les quatre províncies en què s'ha dividit l'antic Principat.

Al dir que comencem, no es cregui que ens fem la il·lusió de tenir ja perfectament arreglada l'organització nova. A l'emprendre-la, sabem que ensopegarem amb dificultats materials, i que per vèncer-les haurem de passar alguns dies. Podem, no obstant, assegurar que farem tot lo possible per solventar-les a la major brevetat possible.

Lo *Diari Català* ha demanat sempre a sos lectors que els judiquessin pels fets i no per les paraules. Lo mateix demana avui en la nova vida que emprèn al passar a ser diari de les quatre províncies en lloc de diari de Barcelona. Que tots los cata-

lans nos judiquin pels fets i no per les paraules, i si a algun li acut algun consell que cregui convenient per la nostra idea, dongui'ns-el, i li quedarem agraïts.

Per nosaltres Catalunya forma un tot enllaçat per la comunitat d'història, de llengua, d'interessos, d'usos, de costums, de simpaties i de disgustos. Per més que en la part administrativa estiguem dividits en quatre províncies, totes quatre formen una sola regió. La nostra idea, doncs, tendeix a unir als catalans, que pel seu bé han de presentar-se sempre compactes i i inspirats en lo mateix pensament i en iguals desigs. Aquesta és per nosaltres la primera de les aspiracions del catalanisme que pretén anar sempre endavant.

Al començar la nostra nova empresa, sigui'ns permès dirigir un entusiasta saludo a tots los nostres compatricis, especialment als que viuen en les tres províncies germanes de la Barcelona. D'avui endavant hem d'estrènyer els llaços que ja ens unien.

Lo saludo entusiasta lo fem particularment extensiu als col·legues de les capitals en les quals tenim des d'avui establerta redacció.

Comptin tots ells amb la nostra modesta ajuda per la defensa de les qüestions que puguin interessar a ses comarques respectives.

La Redacció

Diari Català, 26 de març de 1881

ALS NOSTRES AMICS POLÍTICS

Les circumstàncies nos imposen lo dever de dirigir-nos a vosaltres; anem a fer-ho amb tota claretat, sense rodeigs de cap mena.

La tàctica de dividir i pertorbar al partit federalista per medi de la paraula *unió* sols havia sigut empleada pels que en 1874 van conspirar directament contra la República i que després han aspirat a la jefatura de les hosts democràtiques; però en setembre de l'any pròxim passat, començaren a usar-la també alguns dels nostres amics polítics. Amb motiu d'haver sigut aquestos convocats a l'elecció de comitè, se presentà una candidatura que portava la paraula *unió* per lema. Lo lema va dar lo triomf a la candidatura, i el primer acte del comitè elegit, a l'entrar en funcions, fou un acte que va produir fonda pertorbació.

Després d'aquell acte no n'ha realitzat cap més fins al 15 de l'actual, en què ha publicat un manifest dirigit als demòcrates històrics.

Però si com a comitè no ha realitzat cap acte oficial, públic i notori és que sos individus foren los organitzadors del banquet donat a don Estanislau Figueras en

lo teatre del Tívoli; com notori i públic és que aquest acte fou dels que s'ha donat en anomenar d'*Unió Democràtica*. Si algun dubte pogués haver-hi, les declaracions fetes per lo senyor Figueras en aquell acte, lo desvaneixerien del tot. Segons elles, si no abdica de tots sos principis, los aplaça. Vol fer la jornada amb tots los amics de la democràcia, i sols després del triomf d'aquesta serà lícit que cada qual se bifurqui i torni a sa antiga senda. Lo senyor Figueras vol lluitar "set anys per Lia, i *sols després* que l'hagi conquistada, començarà la lluita per sa germana Raquel, no menos bella". No hi ha que parlar de federació fins que estigui implantada la democràcia.

I no sols aplaça ses aspiracions, sinó que abdica d'alguns de sos principis. Lo senyor Figueras retxassa la idea del pacte, qual si pogués concebir-se una federació sens que ses entitats autònomes se lliguessin per medi del pacte d'aliança, o constitució federal; qual si la federació no fos un contracte, pactat entre entitats autònomes.

Los que componen lo Comitè, doncs, se separaren del partit autonomista a l'escoltar sens protesta les declaracions del senyor Figueras, i al donar-li públiques gràcies per boca d'un de sos membres.

I, cosa notable; i aquest comitè, tan pròdig amb los que aplacen o abdiquen del federalisme, no ha sabut trobar una frase de simpatia per a los que, com lo senyor Pi i Margall, afirmen i ratifiquen sos principis en importantíssims documents, que ha aplaudit lo partit en massa.

Tal vegada deguérem ja parlar allavores. No ho férem, esperant que el Comitè donaria tal volta explicacions.

Avui les ha donades, i com no són, ni de molt, satisfactòries, hem d'alçar la veu i sortir a la defensa de la nostra bandera de sempre.

Nosaltres, avui com ahir, aspirem a implantar la democràcia, garantida per l'organització federativa; avui com ahir, no volem la disgregació de la pàtria, sinó sa unió sòlida i racional, baix la base del pacte espontàneo i lliure de les entitats autònomes; avui com ahir, nos considerem partit, i com a tal, ni sofrim imposicions ni ens deixarem conscientment absorbir per altres, que evidencien sa debilitat en lo mer fet de festejar-nos; avui com ahir, no volem imposar-nos aplaçaments ni subscriure transaccions. Nosaltres no volem la unió que indica confusió. Al tractar-se de coses o actes que al nostre partit interessin, proposarà aquest o en son cas acceptarà, si les condicions li satisfan, coalicions o aliances per a la cosa o acte en particular, i com aliat o coaligat coadjuvarà a sa realització amb llealtat i entesa, dintre dels límits de lo pactat, però sens confondre's amb sos aliats accidentals ni abdicar de cap de sos principis.

Al manifestar-se lo Comitè conforme amb les declaracions del senyor Figueras, ha abandonat lo nostre camp. Res, doncs, té que veure amb nosaltres. Deixem de reconèixer-lo, i creiem inútil recomanar als nostres amics polítics que segueixin lo nostre exemple. A l'aplaçar o abandonar los nostres principis, lo Comitè ha perdut tota autoritat moral sobre els demòcrates federals.

I no es digui que el fet d'haver assistit a la reunió de Saragossa per medi de representació autoritzada degui influir en modificar nostra conducta.

Si després d'ella persisteix en les idees que revelen sos actes i expressa son manifest, no està amb nosaltres; si les ha abandonades, per tornar a les exposades per lo senyor Pi, que són les del partit autonomista, no deu dirigir-nos. La vacil·lació no és permesa al que, per raó del càrrec que exerceix, deu ser exemple constant d'enteresa i de conseqüència.

Fem aquestes declaracions amb dolor, però no podíem prescindir de fer-les. ¡Tant de bo que els que, al nostre entendre, nos han abandonat, tornessin a son antic camp! ¡Tant de bo que sos actes fossin fills sols de vacil·lacions! Per la nostra part, los rebriem de nou al nostre costat amb efusió verdadera. Amb dolor ho diem, però ens hi veiem obligats en ares de la mateixa idea de concòrdia que el Comitè predica. No anem nosaltres a desunir al partit federal, sinó a mantenir-lo compacte i agrupat; los que pretenen desunir-lo són los que comencen per aplaçar uns principis i prescindir d'uns altres essencials.

Si els que de nosaltres s'han separat volen realment la unió, com sinònima de coalició, podran coaligar-se amb nosaltres, quan de comú acord ho creguem útil i convenient. I entengui's que al parlar aixís no pretenem excomunicar a ningú ni tan sols negar al Comitè l'autoritat de què blasona. Pot exercir-la completa sobre els que amb ell estiguin conformes; no sobre nosaltres, ni sobre els que, com nosaltres, segueixin fidels a nostres antigues idees.

Per més que nostres desitjos fossin los d'evitar la present declaració, nostre dever com membres d'un partit sèrio nos obliga no solament a fer-la sinó també a acceptar totes ses conseqüències. En compliment, doncs, d'aquest dever, després de declarar, com declarem, que el Comitè que subscriu l'al·locució del 15 de l'actual no és reconegut per nosaltres; a fi de no deixar a nostre partit orfe de representació legítima, i protestant de que no neguem al Comitè l'autoritat sobre los que amb ses idees estiguin conformes, sinó sobre los que ho estan amb les nostres, INVITEM als amics polítics de Barcelona i de tota la província que siguin fidels a les doctrines de la democràcia federal i acceptin les declaracions fetes per don Francesc Pi i Margall en sa carta manifest de València i en son discurs de Saragossa, a que en conformitat amb l'aconsellat en la reunió autonomista d'aquesta última ciutat per aquell il·lustre repúblic, elegeixin per sufragi directe comitès locals en totes les poblacions per tot lo dia 19 d'abril vinent; constitueixin los de districtes o judicials per medi de delegats de los locals per tot lo dia 23 del mes vinent, i amb representants de los de districte deixin constituït lo provincial per tot lo dia 31.

L'elecció del Comitè d'aquesta capital se farà amb arreglo a les bases que més avall se consignen.

Sobre elles hem de fer algunes observacions. Los partits que volen lo sufragi universal, al trobar-se en l'oposició, tropessen amb verdaderes dificultats pràctiques per a conciliar la universalitat amb la legalitat en ses votacions. Faltats de cens i sense medis per a la identificació de la personalitat dels electors ni per a la com-

provació de ses idees, s'exposen a escenes tumultuoses i a la mistificació del sufragi en benefici dels més atrevits, quan no de sos mateixos adversaris polítics.

A obviar aquestos inconvenients en lo possible han procurat los que subscriuen. Disposant del local del Centre Democràtic Històric que acaba d'establir-se, han pogut organitzar la pròxima elecció de comitè, que tindrà lloc baix les següents

BASES

Primera. Lo Comitè democràtic federal se compondrà de nou vocals, i serà elegit en votació secreta, per sufragi directe.

L'acte de la votació tindrà efecte lo diumenge 3 del pròxim abril, en lo lloc i hores que s'anunciaran oportunament.

Segona. Tindran dret a votar tots los demòcrates autonomistes que, acceptant lo present manifest en totes ses parts, s'hagin proveït de les cèdules electorals de què es parlarà en la base següent.

Ningú serà admès a l'elecció sense exhibir dita cèdula, que no podrà ser reemplaçada en cap altra forma.

Tercera. Les cèdules electorals seran repartides durant los dies 27, 28, 29, 30 i 31 del corrent, i 1 i 2 del pròxim abril, des de les 3 a les 5 de la tarda i des de les 8 a les 11 del vespre, en lo local del Centre Democràtic Històric, situat en lo carrer de la Pau de l'Ensenyança (cantonada al de Ferran), 6, pis primer, a tots los que acceptant lo present manifest, acreditin la seva personalitat per medi d'un document oficial qualsevol, entenen-se per tal lo que estigui sellat amb lo sello d'una oficina pública.

Quarta. Durant la primera hora de votació se designarà mesa per votació secreta, essent aquesta presidida per una comissió de tres persones designades per lo centre, poguent intervenir la votació de mesa les quatre que per aclamació designin los electors reunits en lo moment de començar l'acte.

Quinta. En l'acte de votar cada elector, se comprovarà sa cèdula amb la matrís del llibre talonari i se sellarà per lo president de la mesa.

Sexta. Seran proclamats membres del Comitè nou candidats que hagin obtingut majoria relativa de vots.

Barcelona, 26 de març de 1881

Joan Tutau.—V. Almirall.—Josep M. Vallès i Ribot.—Isidor Domènec.—Demetri Danyans.—Josep Roig i Minguet.—Anton Feliu i Codina.—Eugeni Litran.—Carles Wekamp.—Leandre Pons i Dalmau.—C. Roure.—Manel Werhle.—F. Alentorn.—P. Ravetllat.—Carles Saornil.—Francesc Jové.—Cristòfol Litran.—Llorenç Ardid.—F. Roig Reventós.—Josep Maria Nel·lo.—Enric Nel·lo.—Salustia Domènec.—Joan Llusà.—Isidor Ribas Palau.—Pere Sacases.—Segundí Moreno Torres.—J. Vinyas Pagès.—C. Montserrat.—Miquel Vilà.—Andreu Ristol.—Jaume

Damians.—Frederic Castells.—R. Puig i Llagostera.—Santiago Cervera.—Magí Colom.—Manel Guarné.—Joan Lagarriga.—Cardona i Trias.—F. Amic Murtra.—Josep Ruiz.—Pau Forteza.—Miquel Gispert.—Josep Llibre.—Joan Piferrer.—R. Abela.—Elías Vila.—Francesc Segués.—Joan Monés.—Pere Troba.—Pau Agustiney.—Ramon Gramunt.—Joan Castells.—Frederic Bonat.—Àngel Piris.—Rafael Roldós.—Joaquim Salvatella.—Enric A. Fumei.—Rossend Sacases.—Francesc Sarró.—B. Pujadas.—Jaume Martí.—Tomàs Martí Vidal.—Francesc Bonjoc.—Josep Costas.—Francesc Piferrer i Ferrer.—Esteve Baltasar.

Diari Català, 27 de març de 1881

MOVIMENT POLÍTIC

Una cosa s'haurà d'agrair al ministeri Sagasta-Martínez Campos: lo moviment polític que s'ha despertat en lo país.

D'ençà que han pujat al poder, sembla que s'hagin obert les vàlvules de l'opinió. I és tant lo vapor que s'escapa que no es diria sinó que la caldera estava ja a punt d'explotar. Avui se desvaporà l'arreplec de gasos que s'havien anat condensant en molts anys de compressió.

Lo país deu quedar agraït a l'obertura de vàlvules per dues raons principals: primera, perquè tal vegada s'ha evitat que explotés prematurament la caldera, i segona, perquè donarà lloc a que desaparegui la confusió que s'havia introduït pertot arreu en los elements avançats.

Hem dit que s'ha evitat tal vegada que rebentés prematurament la caldera; vegem en què ens fundem. Si hi hagués hagut explosió, haurien quedat drets sobre les ruïnes los mateixos constitucionals que avui governen, amb lo qual dit està que l'explosió no hauria sigut res més que una nova pertorbació pel país.

Hem dit també que donarà lloc a que desaparegui la confusió que s'havia introduït pertot arreu en los elements avançats. Anem a veure com.

Mentres la situació Cánovas va mantenir tancades les vàlvules de l'opinió pública, va posar-se de moda lo conspirar. Dels homes polítics de Madrid, los uns van quedar-se a casa seva i los altres van anar-se'n a l'estranger. Aquells van entregar-se al silenci o poc menos; aquestos van començar a jugar a conspiracions.

Com era natural en lo nostre poble impressionable, los que es deien conspiradors van trobar tot seguit colla que els seguís. Cada mes anunciaven que la *cosa* anava a fer-se, i els d'última fila no sols repetien la consigna, sinó que volien *fer-la* cada dia.

Prompte alguns avispsats de Madrid van veure que podria treure's profit de tal situació, i van tractar d'aprofitar-se'n. Per conspirar se necessiten les forces de tothom, i van inventar la paraula *unió*. Dient que tots los avançats devien unir-se, ells, los d'última hora, los mateixos que havien tractat per tots los medis de pertorbar la República, van pretendre convertir en soldats seus a tots los que aspiraven a canviar la situació.

Casualment, los que pretenien per tals medis la jefatura, eren los menos indicats. Ni bandera tenien, de manera que van haver d'agafar la que aguantaven altres.

Entre els demòcrates hi ha dues fraccions naturals i lògiques. La dels unitaris i la dels antiunitaris; la dels centralitzadors i la dels provincialistes. La primera està representada per los possibilistes; la segona, per los federalistes. Entre aquestes dues fraccions o partits no hi cap un tercer. Lo que pretengui ser-ho serà sempre pertorbador, com pertorbadors han sigut los que han volgut fundar lo que han anomenat *unió democràtica*.

Tant los unitaris com los federals podrien tenir diversos matisos. Los *unionistes*, per exemple, podrien ser un dels de l'unitarisme.

I els dos partits o fraccions deuriem seguir lo seu camí, sens cuidar-se per res l'una de l'altra. Podrien entre elles discutir doctrines, sens arribar mai a fer agra la discussió davant de l'adversari comú. No deuriem pensar en unir-se ni menos en fusionar-se. Si algun dia la utilitat mútua los aconsellés una aliança, la farien amb la major naturalitat.

Doncs bé; l'obertura de les vàlvules de l'opinió, encara que no completa, farà que es posin les coses en lo seu punt, i que s'aclareixin les situacions. D'aquesta expansió relativa en sortiran perdent los que volien pescar en riu revolt amb l'ham de la unió e hi guanyaran los dos partits únics que tenen raó de ser dins de la democràcia.

Acabi's, doncs, la confusió que ha regnat durant molt temps. Decideixi's cada qual per uns o altres. Los que aspirin a la democràcia unitària, vagin-se'n amb los possibilistes; los que aspirin a acabar amb la centralització, vagin cap al camp federal. Res de vacil·lacions ni res de dubtes. Recordin tots que en alguna de les repúbliques gregues, los ciutadans no tenien lo dret de permanèixer neutrals; devien declarar-se en totes les votacions per uns o altres dels que contendien.

Si d'això es convencessin tots los elements avançats i es decidissin a obrar de la manera que aconsellem, se desvaneixerien en un moment les confusions i s'acabarien les pertorbacions que els han portat a l'estat en què es troben.

A.

Diari Català, 30 de març de 1881

UNA EXCURSIÓ A ANDORRA (I-VI)

Una excursió a la petita república dels Pirineus és de les més interessantes que poden fer-se dintre de Catalunya. A pesar d'això són molt pocs los que l'han feta, per lo qual crec que els lectors del *Diari Català* veuran amb gust que els comuniqui algunes de les impressions que vaig portar-ne. Dic impressions perquè ni puc ni vull fer un estudi complet d'Andorra.

No sé per què al trobar-me fa poc en la província de Lleida va apoderar-se de mi lo desig d'anar a Andorra. Vaig manifestar-lo en Tremp, i per més que els meus amics van amenaçar-me amb vint hores de cavall a l'anada i amb altres vint entre cavall i tartana —si en trobava— a la tornada, no vaig deturar-me, i dient “¡Cap a Andorra falta gent!” vaig prendre un guia, que en un dia i mig va conduir-me a la Seu d'Urgell.

Si abans d'arribar a la Seu lo meu desig era gran, a la Seu va fer-se'm irresistible. Per casualitat vaig posar a l'hostal de l'Àndria, on per més senyes se menja millor que no s'espera en una població tan arraconada, i a l'assentar-me a taula vaig trobar-me rodejat de francesos. Per casualitat va tocar-me la cadira entre Mr. Imbert-Gourbeyre, delegat especial de la República, vingut expressament de París per l'arreglo o desarreglo de la qüestió andorrana, i un corresponsal del periòdic *Le Temps*, i com pot suposar-se no vam tardar en fer conversa, que com pot suposar-se també va recaure sobre la qüestió del dia.

A les poques paraules vaig notar ja que l'actitud dels andorrans los preocupava més de lo que podia esperar-se tractant-se d'una república microscòpica, i durant lo dinar, mentres en bona pau i animada conversa saborejàvem les fresques truites del Valira i les fortes perdius del Pirineu, va distreure'ns més d'una vegada l'entrada i sortida d'alguns aduaners o carrabiners francesos, que tenia allí lo delegat a ses ordres per fer de correus. A la mateixa taula hi dinaven lo secretari de la prefectura de Foix i un traductor oficial, que per més senyes parlava el català com jo mateix amb tot i ser fill de França, i de la conversa amb ells vaig deduir-ne que no tenien plan fixo en la qüestió andorrana, sobre la qual divagaven més de lo que era natural. Al ser a postres, va entrar lo secretari del bisbe d'Urgell. Lo delegat francès va alçar-se de taula i tots van retirar-se a ses habitacions a celebrar una conferència. Era que acabava d'arribar la notícia de que els andorrans, per medi d'una votació solemne, havien legitimat les seves autoritats revolucionàries.

Després d'això, no van pas deturar-me los amics de la Seu, i a l'endemà de bon matí, acompanyat d'alguns d'ells, vaig sortir cap a Andorra.

Lo camí de la Seu a Andorra és realment pintoresc. Lo riu Valira, que allí corre amb rapidesa torrencial, passa encaixonat per una vall tan estreta que en molts punts deixa a penes siti pel camí. La vall del Valira és la vall d'Andorra.

A les dues hores de camí s'arriba a la frontera, que per la part d'Espanya té sa casa de carrabiners i tot lo demás que caracteritza una frontera, i després de caminar una hora més s'arriba a Sant Julià de Lòria, que és la població més rica i mercantil d'Andorra.

Abans de seguir, no puc deixar de fer notar que a l'atravessar la frontera, jencara que sigui per Andorra!, hem d'averkonyir-nos de la ineptitud de l'administració que sobre nosaltres pesa. Lo camí està molt més ben cuidat en la part andorrana que en l'espanyola.

Les tres hores de la Seu a Sant Julià van passar-nos volant. Anàvem junts tres o quatre amics d'iguals idees i de gustos semblants, i no vam parar ni un moment la nostra conversa.

—És particular —deia un d'ells— i fins creuria que és providencial, si fos d'aquells que en tot veuen la mà de la Providència, lo que passa en lo cor de l'Europa llatina. En cada cordillera importanta de muntanyes, una petita república ha resistit la marxa dels temps i les vicissituds de la història; i obscures, quasi ignorades totes elles, no diré si són un record o una esperança, però sí afirmaré que són oasis, en los que qui vulgui pot viure allunyat de les míseres grandeses que els grans imperis i les nacions poderoses compren a preu de llibertat i a canvi de sang preciosa de sos fills.

L'observació del meu amic va semblar-me curiosa i vaig respondre-li:

—És efectivament digna de ser notada la coincidència. Al cor dels Alps tenim la relativament gran república de Suïssa; en lo cor dels Apenins viu encara San Marino: com amagada entre els robustos pics dels Pirineus, ha conservat la seva forma de govern Andorra. I més digne de ser notat encara és que hagin pogut les tres repúbliques sostenir-se, trobant-se, com se troben, en la situació més desfavorable, o sigui en los punts que més han sigut disputats d'Europa. La Suïssa ha vist l'engrandiment, la caiguda i fins la resurrecció de les nacions poderoses que la volten; ha presenciat les guerres terribles entre el papat i l'imperi, entre les antigues creències i la protesta, entre les diverses races que es disputen lo predomini d'Europa, i no sols s'ha conservat sinó que ha crescut i millorat sempre. San Marino, després de ser testimoni de les grans lluites que ha provocat en tot temps la possessió de la península predilecta, ha resistit fins la unitat italiana, que ha sigut prou vigorosa per passar per damunt del mateix poder temporal dels papes. Andorra s'ha conservat a pesar de la tendència absorbent i avassalladora de França i de Castella, i sens disposar d'altra força que de la de ses institucions, s'aguanta encara. ¿Per què no han seguit les tres repúbliques la sort dels estats feudals de l'edat mitja? ¿És tal vegada a causa de sa mateixa forma de govern, per a la qual, lluny d'haver tocat l'hora de desaparèixer, va acostant-se cada dia fins per les nacions més poderoses? No afirmaré que la conservació de les tres repúbliques muntanyeses sigui providencial, però sí diré que no s'aguanten com record d'èpoques funestes, sinó com esperança de temps de pau, de fraternitat i de progrés pacífic.

En això atravesàvem la frontera d'Andorra, i un altre dels que amb mi anaven va canviar la conversa dient:

—Ja som a Andorra; aquí és ja llengua oficial la llengua catalana; aquí manen ja los catalans, i aquestes circumstàncies me fan ocórrer una observació per l'estil de les que ha fet lo nostre amic no fa gaire. En la petita república d'Andorra és allí on millor pot estudiar-se la nostra llengua i lo caràcter català.

Lo químic sap lo que és la mar analitzant una sola gota d'aigua; lo naturalista refà la configuració dels animals prehistòrics amb lo sol examen d'una de ses barres que s'hagi trobat en estat fòssil. ¿Per què estudiant als andorrans d'avui no hem de poder averiguar lo que fórem los catalans si disposéssim de la nostra iniciativa, i no haguessin vingut influències estranyes a modificar, si no a desnaturalitzar, lo nostre caràcter?

L'observació del meu amic de la Seu va sorprendre'm per sa novetat i transcendència. Realment, a Andorra pot estudiar-se la nostra llengua en sa història com a llengua viva, i realment l'estudi d'aquells muntanyesos catalans pot donar molta llum per refer lo caràcter català. L'arxiu de les Valls, amb sos llibres d'actes no interrompudes durant segles, amb sa documentació que arriba fins a èpoques en què encara no s'havien fixat les llengües llatines, ha de ser una mina inagotable pel que es proposés estudiar-lo. Les institucions polítiques de les mateixes valls, ses costums, ses lleis, son govern patriarcal, l'organització federativa de ses sis paròquies, la història dels medis empleats per a mantenir la tranquil·litat interior i salvar la independència, mereixen ocupar preferentment l'atenció del renaixement catalanista, i son estudi pot ser de transcendència summa per nosaltres.

No sé si seria per això que sens adonar-me'n vaig tocar amb lo fuet a l'euga que muntava, per fer-li apressurar lo pas; tenia verdaderes ganes d'arribar a la primera població d'Andorra. Sé, sí, que, per efecte de les converses tingudes durant lo camí, al descobrir la creu de pedra que hi ha a l'entrada de Sant Julià de Lòria vaig experimentar una sensació agradable, distinta de les que havia experimentat en viatges de més importància.

Va semblar-me que els pulmons se m'eixamplaven al contacte dels aires de la llibertat muntanyesa que es respiren en la petita pàtria catalana.

V. Almirall

Diari Català, 2 d'abril de 1881

II

Sant Julià de Lòria és la població més rica i tal vegada la més gran d'Andorra, amb tot i no comptar més enllà de quatre-cents habitants. Situada a la dreta del riu Valira i en l'estreta llenca plana que deixa la vall, pot ben dir-se que tota sa vida s'enclou en lo carrer principal. Les cases que el formen tenen fins certa elegància amb dos i amb tres pisos algunes d'elles, i amb botiga quasi totes. En algunes

d'aquestes se venen articles pel consum del país, i en altres robes i quincalla ordinàries de les que proveeixen los *paquetaires*. La indústria del *paquet* està ben decaiguda en lo nostre país, puix que s'ha descobert que el pas més fàcil per al contrabando se troba dins mateix de les aduanes, però a pesar d'això no es pleuguen les botigues de Sant Julià. Senyal és de que segueixen venent.

Lo poblet té un aspecte agradable, i no hi falta un regular hostel i un cafè en lo que hi ha bastanta concurrència. Ademés, tant Sant Julià com Andorra i alguna altra parròquia tenen la seva xaranga, que serveix per les ballades, festes i serenates, i que toca certes peces característiques del país. Amb tot això, ¿no pot assegurar-se que la independència republicana d'Andorra ha fet miracles? Si aquelles pobres valls fossin franceses o espanyoles, amb prou feines foren habitades; ara los petits poblets que les animen estan molt més avançats i civilitzats que els d'igual importància d'aquelles muntanyes, lo mateix per la part d'Espanya que per la de França.

A l'arribar a Sant Julià vaig anar a parar a l'hostal que té avui lo senyor Marfany, a qui anava recomanat, i lo primer que va presentar-se'm a la vista fou l'*exèrcit* andorrà en peu de guerra. En aquell moment lo *desener* i los nou homes que tenia a ses ordres per a conservar l'ordre i vigilar les valls estaven fent beguda. Anaven armats amb fusells i terceroles Remington, i no duia cap uniforme. L'únic que els distingia era kempis vermells, que segons notícies havien adquirit d'una partida carlina que s'havia refugiat en Andorra. Lo mateix origen tenien los Remingtons.

Vaig posar-me a conversar amb lo *desener* i els seus subordinats, i encara no se'ns havia servit a taula l'esmorzar quan va comparèixer lo segon síndic revolucionari senyor Baró, acompanyat del català don Mariano Pirretas, que té un dels primers establiments de Sant Julià i que, per més que no sigui ciutadà d'Andorra, és dels que més s'interessen en la qüestió que avui agita aquelles tranquil·les valls. Per més que vaig excusar-me, no va ser-me possible deixar d'acceptar la seva casa, i en ella vaig ser al moment tractat com si ens coneguéssim de tota la vida.

Dono tots aquestos detalls perquè luego em serviran per l'estudi que em proposo fer del caràcter dels catalans d'Andorra.

A Sant Julià vaig enterar-me de lo que és Andorra i de l'estat en què actualment se troba.

La petita república dels Pirineus té una extensió de 495 quilòmetres quadrats i una població de cinc o sis mil habitants. És difícil saber exactament lo número, per quant allí, com que no hi ha quintes, ni tarifes, ni gabelles de cap mena, no hi ha necessitat d'estadístiques exactes. Tota l'organització se basa en les llars o famílies andorranes, i encara d'això se'n cuiden les parròquies.

La quasi totalitat dels 495 quilòmetres de territori són boscos i muntanyes sens cultiu. L'única part cultivada és la vall, que és estretíssima. Tot lo cultiu d'Andorra se redueix a alguns prats, pocs camps de patates i poquíssims horts. Pot ben dir-se que és un poble de pastors.

Les Valls d'Andorra tenen la forma d'una Y. La cama arrenca de la frontera espanyola, i a la meitat té la parròquia de Sant Julià. Una hora llarga més amunt se

troba Andorra la Vella, i allí a la vora, en les Escaldes, la vall i el riu se bifurquen, formant los dos braços de la Y. En lo braç dret hi ha les parròquies d'Encamp i de Canillo; en l'esquer, les de Massana i Ordino.

Les sis parròquies formen la República. Al frente de cada parròquia hi ha dos cònsols i un consell parroquial, i cada una d'elles designa quatre membres pel Consell de les Valls, que és per consegüent poder suprem convencional. Noti's bé que lo número de quatre consellers és fixo, sens atendre per a res a la població de cada parròquia, lo qual constitueix una organització federativa.

Les parròquies, districtes o cantons són les que administren directament les rendes de la República. Totes elles són relativament riques, puix que disposen de les rendes de la muntanya que cobra als habitants de cada una d'elles i que arrenden per a pasturar bestiar, i exploten los boscos. Aixís mateix, les parròquies cobren altres àrbitres, com per exemple l'arrendament dels hostals i tendes, que treuen a pública subhasta. Los gastos del Consell de les Valls són sufragats per les parròquies, lo qual és també eminentment federatiu. Al ser elegits los consellers, les parròquies que representen los entreguen una unça i mitja, i van refent-los les quantitats que gasten.

Per l'administració de justícia tenen los veguers i batlles. Los primers veuen en primera instància lo criminal i los segons lo civil. Hi ha dos veguers i altres tants batlles, nombrats respectivament per los coprínceps espanyol i francès. Los veguers són nombrats lliurement; los batlles són escollits d'entre una llista de sis noms, un de cada parròquia, que lo Consell de les Valls presenta respectivament a cada copríncep. La llista dels sis noms s'anomena *Sisena de Batlle*. Lo jutge d'apel·lació és també nombrat pels coprínceps, que ademés se reserven la revisió dels plets i causes en última instància. La vista de causes criminals graves se té amb molta solemnitat, i en elles hi intervé lo Consell de les Valls.

A aqueixa participació en l'administració de justícia queden avui reduïdes les atribucions dels coprínceps, que són lo govern francès, com a successor dels comtes de Foix i lo bisbe d'Urgell.

Lo dret civil d'Andorra se redueix a unes poques costums, i entra luego la legislació catalana com a supletòria. Tant en lo civil com en lo criminal, l'administració de justícia va d'una manera verdaderament patriarcal. Quan se tracta de faltes o delictes leves, tot se redueix a tenir alguns dies al reo en la presó que hi ha en Andorra la Vella; pels delictes graves s'envia als condemnats als presidis de França o d'Espanya, segons hagi presidit lo tribunal lo veguer francès o l'espanyol. Alguna vegada s'ha executat la sentència de mort, i en la sala gran de la Casa de les Valls s'hi veu una caixa de fusta que conté los fúnebres aparatos de dar garrot.

Per a la contractació hi han notaris, que són també nombrats per los coprínceps.

A Andorra quasi no hi ha empleats públics. Los més importants i quasi únics són lo secretari del Consell i l'oficial de justícia o agutzil. Entre tots cobren poc més que un dels temporers de les nostres oficines.

He dit que el poder suprem és lo Consell de les Valls. Aquest nombra dos síndics. Lo primer és lo president de la República o jefe de l'Estat; lo segon, lo vice-president.

V. Almirall

Diari Català, 9 d'abril de 1881

III¹²

La llei militar d'Andorra és de lo més senzill que dar-se pugui. Cada cap de casa té obligació de tenir una arma de calibre en bon estat de servei i una quantitat de pólvora i bales. Les parròquies comproven lo compliment d'aquesta obligació per medi de revistes.

Les mateixes parròquies nombren al capità i al desener, que són los que en cas necessari manarien les forces andorranes.

Los andorrans fan remuntar la seva independència als temps de Carlemany i Lluís Le Devonneur, i des d'allavors l'han conservada a través de totes les vicissituds per les que ha passat Europa.

Al principi del feudalisme van ensopegar amb graves dificultats i fins foren causa de guerres o d'amenaques de guerra entre los senyors de Foix i la Casa d'Urgell, però per sa fortuna l'esperit pràctic català va salvar sa petita república. En 1278, manant lo rei don Pere, van ser nombrats sis àrbitres per a que resolguessin les qüestions relatives a Andorra, i els sis van dictar la sentència que es coneix amb lo nom de *Pariatges*.

Per aquesta sentència, s'establí que eren coprínceps d'Andorra, per indivís, los dits senyors de Foix i el bisbe d'Urgell, als quals deu la República pagar lo tribut conegut amb lo nom de *quístia*.

Aquesta sentència tan sàvia i tan pràctica produeix avui encara sos bons efectes, i avui són coprínceps lo jefe de l'Estat de França, representat per lo prefecte de l'Arieja, per un costat, i lo bisbe d'Urgell, per l'altre; aquell, en virtut d'un decret de Napoleó I en lo qual va acceptar lo copríncipat com inherent a la corona de França, per haver aquesta assumit tots los drets feudals i, per consegüent, los que pertanyien als senyors de Foix.

La *quístia* o tribut que els andorrans paguen als coprínceps és de 319 lliures catalanes cada dos anys al bisbe d'Urgell, i de 960 francs cada any al prefecte de l'Arieja, en representació del govern francès. Ademés, quan la República corre en bones relacions amb lo bisbe, cada any li acostuma fer present de dotze formatges, dotze pernils i altres tants capons, que escullen entre los millors de cada parròquia, contribuint amb la sexta part cada una d'aquestes.

12. Los articles primer i segon van ser publicats en los números dels dies 2 i 9 del corrent abril.

Per la part religiosa, los andorrans dependeixen del bisbe d'Urgell, lo qui nombra als rectors de les parròquies i els paga des de que es van suprimir los delmes en Espanya, en lo qual van dar-se pressa en imitar-nos los andorrans, que sobretot en les poblacions són molt poc fanàtics. De fet existeix en Andorra la llibertat de consciència, i no es molesta a ningú per ses idees religioses, respectant-se les creències de tots los que van a aquelles valls.

La instrucció pública deixa bastant que desitjar. A cada parròquia hi ha estudi de primeres lletres, però los mestres són los rectors o vicaris. Just és, no obstant, consignar que tota la gent il·lustrada de Sant Julià i de les demés poblacions coneix la necessitat de fer alguna cosa, i estem segurs de que si el bisbe d'Urgell los deixa en pau, no tardaran gaire en muntar un bon servei d'ensenyança.

Amb lo dit poden los lectors tenir ja una lleugera idea de l'organització i estat de la petita república catalana. Aquí vindran com de motllo quatre pàrrafos sobre els antecedents de la situació actual d'Andorra.

Los andorrans estan orgullosos de la seva independència i estimen amb passió sa petita pàtria. Molt dolorós los ha de ser, doncs, tenir que abandonar-la, i no obstant aixís ha de fer-ho una gran part del jovent, que no trobant recursos per viure en aquelles valls que sols serveixen per la cria de ramats, han d'emigrar cap a França o cap a Espanya. En Besiers solament, la colònia andorrana es compon de més de dos-cents individus, i altres tants n'hi ha potser en Barcelona.

En tal situació, los andorrans busquen anys ha lo medi de dar vida a son país, i estudiant la cosa han trobat que sols podria dar-li lo que en Suïssa és conegut per lo nom d'*indústria dels estrangers*. Aquesta és la que voldrien establir en les valls.

Com a medis per establir-la, compten amb sa independència, amb sa proximitat a les grans vies de comunicació franceses, amb lo pintoresc de ses valls i muntanyes, i amb les aigües termals riques i variades de les Escales, petit poblet dependent de la parròquia d'Andorra la Vella, de la qual dista una mitja hora.

Però als andorrans los falta lo millor, o siguin los capitals, i això casualment va oferir-los una companyia francesa en 1866. Naturalment que la companyia no podia regalar les grans sumes que es proposava invertir en Andorra, i si va oferir-les va ser a canvi d'establir cases de joc per l'estil de les que hi havia en Baden i en Montecarlo.

Los andorrans, apoiats allavores per lo bisbe Caixal, van acceptar les proposicions de la companyia i fins van rebre a compte algunes sumes, que van invertir-se en millores públiques. Però als *caciques* que dominaven lo país, no va agradar-los la cosa per temor de perdre son predomini, i van fer la revolució o cop d'estat del 68, desconeixent per complet l'autoritat del bisbe d'Urgell. Aquest va protestar, però no havent trobat en lo govern espanyol la docilitat que avui mostra posant-se a les ordres del bisbe Cassanyas, va haver de limitar-se a la protesta. Des d'allavores fins a la revolució actual, lo copríncipat del bisbe d'Urgell havia desaparegut de fet.

A últims de l'any passat va presentar-se als andorrans una nova companyia francesa oferint-los més ventatges que la del 66. L'element popular va rebre-la amb entusiasme, i va apurar tots los medis legals per a que el Consell general, format

pels que havien pujat amb lo cop d'estat del 68, acceptés les proposicions de la companyia. Lo Consell va negar-se fins a reunir-se, i allavores l'element popular va fer la revolució actual, que va començar en 8 de desembre de l'any passat.

Lo Consell revolucionàriament destituït va demanar auxili al veguer francès, que era Mr. Tibulle Ladevese, lo qual va presentar-se en les valls, posant-se de part dels caiguts. Va intentar fer-se seva la força armada, que eren los deu homes de què he parlat al principi d'aquestos articles, però el desener va respondre que sols obeïa al Consell. Allavores aquest, en 16 de desembre, en contestació a un ofici del veguer en què amenaçava als consellers, va indicar-li *cortesment* "que faria bé d'entornar-se'n cap a França, a fi de que sa autoritat no arribés a ser desacatada". Lo veguer va seguir lo consell anant-se'n a enterar al govern francès.

Allavores los caiguts van intentar alçar-se en armes i van apoiar-se en les parròquies d'Encamp i de Canillo, que són les més atrassades i muntanyeses d'Andorra. Uns quants tiros en l'aire i unes quantes bastonades a un tal Vidal, de Canillo, que va disparar lo revòlver després d'haver parat lo foc, van bastar per rendir aquelles parròquies i fer-les entrar en lo moviment general revolucionari. Aquestos fets van tenir lloc a principis de febrer d'aquest any.

Lo Consell revolucionari, temerós de les amenaces del veguer francès, va creure que no tenia altre camí que tornar a apoiar-se en lo copríncipat del bisbe d'Urgell. Va posar-se en relació amb lo bisbe Cassanyas, i aquest no va tenir inconvenient en deixar-se conquistar, oferint als andorrans apoiar-los en sos tractes amb la companyia francesa. Los andorrans van caure en lo llaç, i amb molt entusiasme van dar possessió solemne al secretari del bisbe, que va pujar a les valls en qualitat de delegat.

Però tan bon punt com lo bisbe Cassanyas va veure's amb la seva, va olvidar tot lo que havia promès i, d'acord amb los francesos, va posar-se al frente de l'oposició al govern andorrà. Aquest, allavores, va conèixer l'engany, però no va poder tornar enrere. L'única cosa que podia fer era carregar-se de raó, i aixís va fer-ho. Lo Consell general i els de parròquia van legitimar sa situació per medi d'una votació solemne feta a l'estil del país, amb lo qual van deixar de ser poders de fet per ser governs de dret, i van decidir la resistència passiva.

Ara la qüestió està pròxima a desenllaçar-se. Lo bisbe d'Urgell, maniquí del delegat francès que va ser enviat a la Seu, ha conseguit a son torn que el govern fusionista se fes també son maniquí, i amb batallons espanyols bloqueja rigorosament a aquells pobres muntanyesos. Los muntanyesos, forts en lo seu dret, s'aguanten fermes i diuen que no es rendiran pas. Veurem si el govern d'en Sagasta porta encara més enllà sa *complacència* i ordena que els nostres soldats facin l'heroïcitat de *conquistar* les Valls d'Andorra a les ordres d'un bisbe que s'ha posat als peus de França, i que paga als andorrans lo favor d'haver-lo tornat a reconèixer com a copríncep, faltant a sos compromisos i volent imposar sens dret ni llei sa voluntat, apoiat en les baionetes del nostre exèrcit.

V. A.

Diari Català, 24 d'abril de 1881

IV¹³

Coneguda ja l'organització i estat actual d'Andorra, seguim endavant l'excursió.

A la tarda del dia que jo havia arribat a Sant Julià —lo 10 de març, si no m'equivoco—, vam saber que pujaven los delegats dels coprínceps. Aixís ho participava lo secretari del bisbe, lo capellà don Lino Freixa, en una carta dirigida al batlle. Lo síndic segon de les Valls, don Pere Baró, que en aquell moment estava conversant amb mi en la plaça de Sant Julià, no en sabia ni una paraula, i al rebre la notícia va dar ordre de suspendre la reunió del Consell, que estava convidada per l'endemà. Abans de dar l'ordre havia escoltat lo parer de vârios homes i dones que hi havia allí a la plaça, i tots havien opinat a la una que no convenia tenir consell per no “ensenyar les cartes”. La primera condició dels andorrans és ser reservats i fins suspicaços.

Aixís fou que mentres lo segon síndic donava ordre per fer suspendre la reunió del Consell, los veïns de Sant Julià estaven ja, sens necessitat de discussió, d'acord en rebre fredament als delegats.

Al cap d'una hora escassa van fer aquestos l'entrada en la població, i la rebuda que van tenir no va ser no freda, sinó glacial. Havien avisat al batlle, i el batlle enterament sol havia sortit a rebre'ls fins a la creu del terme. Anava al davant lo secretari del bisbe, i el seguïen lo delegat francès i los respectius secretaris, tots muntats en mules o matxos; lo batlle a peu, i vârios mossos i cavalleries carregades amb los equipatges. A l'atravessar Sant Julià no hi havia en lo carrer quasi ni una ànima viva; en los balcons i finestres no s'hi veia ningú; tothom estava dintre de casa seva entregat a ses ocupacions habituals. Jo vaig ser l'única persona que va saludar-los en tot lo poble, i al tornar-me el saludo lo delegat francès, vaig notar en sa cara que estava impressionat. Realment n'hi havia per menos, puix aquella fredor glacial era tan ben portada que ningú podia traduir-la en grosseria. A mi no m'hi anava ni venia, i va també impressionar-me. L'actitud d'aquell poblet era digna e imponenta.

Los delegats degueren atendre's a l'adagi “lo mal pas passar-lo prompte”, puix que van picar les cavalleries, i sens deturar-se enlloc, van atravessar la població, seguint cap a Andorra la Vella. Encara no havien sortit fora, que Sant Julià havia ja recobrat sa animació anterior i molta més encara, puix que en vârios grupos se comentava lo pas dels delegats. Aquestos no havien vist a ningú, i tothom los havia vist a ells, sens que els escapés lo més petit detall.

Com pot comprendre's, totes aquestes escenes van anar picant la meva curiositat. Per res del món hauria sortit d'Andorra sens assistir a un Consell, i en vista d'haver-se suspès lo de l'endemà, estava decidit a esperar-me una setmana. Per fortuna meva, a entrada de fosc va arribar la notícia de que hi havia hagut nova contraordre i que el Consell se celebraria al dia següent, puix que els delegats pujaven casualment per assistir-hi.

13. L'article anterior va publicat en lo número del dia 24 del corrent.

Lo més particular del cas era que els delegats ho havien fet saber al Consell, i el Consell no ho sabia. Vaig a explicar aquest detall, perquè em servirà per fixar lo caràcter andorrà.

Los delegats havien enviat davant d'ells a son intèrprete amb un ofici pel síndic en què li anunciaven sa arribada i son desig d'assistir al Consell. L'intèrprete havia arribat a Andorra i s'havia dirigit a casa el síndic.

Lo síndic revolucionari és un pagès de vuitanta-tres anys, alt, fort encara, de cara expressiva i venerable a un temps, i que mai ha deixat la calça curta ni la barretina morada. A l'arribar l'intèrprete estava en la campinya vigilant sos ramats ajagut sobre un munt d'herba.

—¿Lo senyor Síndic d'Andorra? —va demanar lo francès amb lo sombrero a la mà.

Lo vell no va sentir-lo, o va fer com qui no el sentia. L'intèrprete va repetir en veu més alta la pregunta.

Allavores lo síndic, sens alçar-se del seu munt d'herba, va entregar lo cap i va preguntar qui el demanava.

—Tinc l'honor, en nom dels coprínceps —va dir lo francès fent cortesies.

—¿Ve en nom dels coprínceps? —va murmurar lo primer magistrat de la República—. Me n'alegro. Sent cosa dels coprínceps, deu portar algun paper...

Lo francès va fer un signe afirmatiu.

—Doncs deixi'l per aquí terra —va afegir lo síndic—, que quan m'alci ja el trobaré.

I sens dignar-se afegir una paraula més va tornar a girar-se d'esquena, deixant al francès sense saber què fer ni què dir. Fins al cap d'un bon rato no va decidir-se a retirar-se a l'hostal.

Lo síndic no es va dar cap pressa. Quan va haver descansat prou, va alçar-se i llegir l'ofici, i mentrestant los delegats havien ja arribat a Andorra. Gràcies a la son del president, van fer sa entrada entremig de la indiferència glacial que he descrit; gràcies a la mateixa van dar-se les ordres i contraordres sobre el pròxim Consell, de què he parlat també.

—Això és molta rusticitat —vaig dir jo a un dels de la Seu que m'acompanyaven.

—No és pas rusticitat —va respondre'm—, és lletra menuda. La lletra menuda és la força dels andorrans, i el vell Pla —aquest és lo nom del síndic—, amb sos vuitanta-tres anys a collibè, és un dels homes de més lletra menuda d'Andorra.

L'endemà dematí a les set vam muntar a cavall i vam sortir en direcció a Andorra la Vella. Lo camí és constantment pintoresc, puix passa sempre pel costat del Valira. Tot caminant van anar-me ensenyant de més a prop o de més lluny tot lo tradicional que trobàvem al pas. Les ruïnes dels castells de la Seca i de la Meca, d'on ve l'adagi català "Ha corregut la Seca, la Meca i la Vall d'Andorra", lo punt en què s'assegura que va descansar Carlemany, los turons o picatxos en què hi ha los mortarets de salva per quan visita les Valls algun dels coprínceps, etc., etc. Vam passar pel costat del poblet de Santa Coloma, amb son campanar rústic i de color

de terra, i prop de les runes d'un altre ex-poblet, que va ser anys enrere víctima d'una ensulsiada, per l'estil de la que avui amenaça a Puigcerçós. De tant en tant sentíem barrinades, engegades a molta altura en los espadats dels cinglers que formen la vall. És que els andorrans estan fent una obra pública de relativa importància, o sigui un canal o rec obert en la roca viva, que passant molt alt permetrà regar tots los prats i horts als que avui no pot pujar l'aigua. A poca distància de Sant Julià, lo Valira rep un petit affluent, que té com pot suposar-se la seva vall especial. Per allí ha de passar-se per anar al poble espanyol d'Os, que, no disposant de camí propi, té d'emmanllevar-lo a la Vall d'Andorra. D'aquí en resulta que el bisbe d'Urgell avui no sols té bloquejats als andorrans, sinó també a sos propis feligresos.

Després d'haver caminat una hora, la vall s'eixampla i deixa un pla relativament gran. En lo mig d'aquest pla i damunt d'un turonet està situada Andorra la Vella, amb la Casa de la Vall.

La comitiva dels que anàvem de Sant Julià a Andorra era bastant numerosa. Anàvem junts lo segon síndic, alguns consellers de Sant Julià, lo representant de la companyia francesa Mr. Boisset, lo pare i fill Pirretas, dos o tres amics de la Seu i jo. Pel camí van encara agregar-se alguns altres a la comitiva.

Com pot suposar-se, la conversa va ser animadíssima i variada. Tan aviat explicava algun dels expedicionaris una tradició o una història, com nos ensenyava lo siti d'un manantial d'aigua ferruginosa, com nos feia notar los treballs públics que s'havien començat amb los diners de la companyia de l'any 66; però, amb tot i això, va quedar-nos temps per parlar del caràcter andorrà, que era lo que a mi més m'interessava.

—Aquí és tot diferent de Catalunya —nos deia un dels consellers—; aquí som molt rústics, però prenem les coses amb serietat. Lo conseller que no es trobés puntual a l'hora de reunir-se el Consell; lo que al sentir la campana que ens *crida a rotllo* —és la frase gràfica amb la qual signifiquem entrar en sessió— no es trobés present, seria considerat com un mal andorrà. No ens fa complir lo temor a la pena, puix la multa que s'imposa al que falta no passa d'una pesseta; és la convicció que tenim tots de que cada qual ha de complir lo seu dever si volem conservar la nostra dignitat i la nostra independència.

—Aquí som molt rústics —deia un altre—, però tots fem lo que sabem, i ho fem en sèrio. Lo nostre Consell se reuneix en un casal desmamarxat i sens luxo, però difícilment cap Parlament té les seves sessions amb més solemnitat que el nostre Consell de les Valls. Som uns pobres pastors sense instrucció de cap mena; l'únic que tenim és un gran amor a la nostra terra, i això ens basta.

—I sobretot —va afegir un dels catalans—, los fills d'Andorra tenen lo gran do de saber callar i de no comprometre's mai. Per dar a conèixer lo seu caràcter vaig a explicar una anècdota que per vella que sigui no deixa de ser expressiva.

S'estava un noi examinant de llatí en lo Seminari, i li feien traduir passatges de la Bíblia. Lo noi donava la versió de correguda, fins que a l'arribar al passatge que diu *Jesus autem tacebat*, va deturar-se, no sabent seguir endavant.

—Anem a veure; ¿per què et detures? —va dir-li lo catedràtic.

—Prou entenc lo que vol dir —va respondre lo noi—, però no sé com expressar-ho.

—¿I què entens tu que vol dir lo *Jesus autem tacebat*? —va replicar lo mestre animant al deixeble.

—Vol dir —va saltar lo noi sens vacil·lar—, vol dir que Jesús allavores feia l'andorrà.

Lo catedràtic va celebrar l'agudesesa del deixeble, que amb tanta exactitud havia traduït “lo Jesús no obstant callava”. En efecte, aquell silenci de Jesús per no comprometre's era lo silenci d'un verdader fill d'Andorra.

En això havíem ja arribat a la pujada d'Andorra la Vella, quals impressions hem de deixar per l'article pròxim.

V. A.

Diari Català, 28 d'abril de 1881

V¹⁴

Andorra la Vella, la capital de la petita república, és molt més rònega i menos mercantil que Sant Julià, i té aproximadament lo mateix número d'habitants: de tres a quatre-cents. Està situada en un turonet des del qual domina lo petit pla que la rodeja, que és lo més gran de tot Andorra.

A l'arribar a la capital, després de deixar les cavalleries a l'hostal-cafè, que per més senyes està bastant arregladet, vam dirigir-nos a la Casa de la Vall, travessant lo poble, en qual plaça s'hi conserva encara clavat a la paret un antic collar de ferro que servia en altre temps per a exposar a la vergonya als criminals.

La Casa de la Vall, que ve a ser lo palau legislatiu, és un casal a quatre vents, antic i rústic, que té un petit barri o pati al davant de la fatxada principal. Damunt de la porta hi ha l'escut d'armes de la República dividit en quatre quartels que contenen les barres catalanes, la mitra d'Urgell i els dos bous capiculats de Foix. Al peu de l'escut hi ha uns versos en llatí bastant pretensió, i sobre hi ha també en llatí un ròtul que diu “*Domus concilii, justiciæ sedes*”. A la part posterior de la casa hi ha una torre, i en totes les fatxades les obertures no guarden cap simetria. En la principal hi ha sols dues reixes i un balcó, del qual, quan hi ha consell, surt la bandera de la República amb los colors vermell, groc i blau, i amb l'escut d'armes en lo centro.

La Casa de la Vall té pla terreno i dos pisos. A pla terreno hi ha l'arxiu de causes criminals i les estables on deixen los consellers les cavalleries. Lo primer pis està destinat al Consell, i lo segon, amb honors de golfes, serveix per dormir los conse-

14. L'article anterior va publicat en lo número 28 del passat abril.

llers quan lo Consell dura més d'un dia. Cada parròquia té lo seu quarto amb dos llits grans i una gran caixa per guardar les robes.

Lo primer pis està distribuït en cinc peces principals, que són: la gran sala d'espera, la del Consell, la capella, lo menjador i la cuina amb les dependències. Totes elles són grans i desfregades; les parets són emblanquinades totes menos les del menjador, que estan adornades per unes pintures a mig fer i que representen los diversos passos de la passió de Crist. Lo menatge de la casa és tan senzill com tot lo demás. Unes quantes dotzenes de cadires de fusta blanca, dues o tres taules de pi i algunes caixes de guardar objectes són los únics mobles de què disposa el Consell. Clar està que per son luxo no arruïnà pas a la República. La capella, amb lo quadret de sant Ermengol, sembla més un magatzem que un lloc sagrat.

Tot això és tan original i tan típic, i excitava tant la meva curiositat, que sens dubte van conèixer-ho i van voler ensenyar-m'ho tot. Van fer-me entrar a la cuina, que és la peça verdaderament monumental. És rectangular, i la llar del foc ocupa tot lo centre, estant rodejada de bancs de fusta. D'uns calamàstecs enormes penjava una marmita de metall, també enorme, i per fer-la bullir cremaven pins sencers. A cada costat de la marmita hi havia los asts que servien per rostir cabrits i anyells també sencers. Les cuineres *oficials* del Consell estaven allavores fent ja los preparatius pel dinar d'aquell dia.

Perquè és precís saber, puix que això és típic i original, que quan se reuneix lo Consell d'Andorra, se constitueix permanentment i els consellers mengen i dormen a la Casa de la Vall. Los menjars dels consellers són lo gasto més gros de la República que paguen les parròquies quan lo Consell se té per interès públic, i que quan se reuneix a instància d'algun particular, deu satisfer-lo aquest. Si algú demana consell, deu començar per dipositar una unça i mitja pels gastos.

Van fer-me veure també l'Arxiu de les Valls, que és considerat pels andorrans com una arca santa. És un armari de paret en la sala del Consell, que està tancat per medi de sis panys, quals claus guarden respectivament los consellers de les sis parròquies. Sols pot obrir-se estant presents los sis clavaris. En aquell arxiu hi ha documents importants i curiosos. Hi ha pergamins dels primers temps de la independència d'Andorra; hi ha los llibres d'actes del Consell, que són monumentals i contenen la història pràctica de la llengua catalana; hi ha lo *Polítar*, o sigui una recopilació manuscrita de les lleis, usos i costums d'Andorra; hi ha lo *Digest*, etc., etc. Aquell armari és realment l'arsenal de la independència de la República i la font de la seva felicitat. Fan bé, doncs, en respectar-lo com una arca santa.

Quan vaig entrar en la gran sala d'espera del Consell, los consellers estaven fent les deu. Van convidar-me, i no vaig poder menos que assentar-me a taula, i com que els aires dels Pirineus donen sempre gana, vaig fer honor a les truites, a l'arròs i a les costelles que van servir-nos. Tot menjant va parlar-se de l'assumpto del dia, i vaig tenir ocasió d'anar coneixent als andorrans.

Lo que seia al meu costat, que no passava de ser un pastor per més que ocupés lo siti de conseller, va sortir a parlar-me dels medis de defensa amb què comptava Andorra contra la coalició del bisbe d'Urgell i del delegat francès, i va dir-me:

—Encara tenim molt camp per córrer i moltes cartes per jugar. Lo delegat francès s'ha girat en contra nostra, i tal vegada en lo mateix sentit està lo govern de França. No hi fa res. Nosaltres enviarem una comissió a París a veure a Mr. Grévy. Li exposarem la nostra situació i li faran veure lo nostre dret. Sens dubte nos atindrà, però si de cas no fes cas de les nostres raons, a la mateixa comissió no li fóra gens difícil agafar lo carril i anar-nos-en a Berlín, puix que nosaltres devem la nostra independència a Carlemany, i Carlemany, segons conten les històries, no era pas un emperador francès, sinó alemany. ¿Creu vostè que la idea de tenir lo copríncipat d'Andorra no temptaria a en Bismarck, que sempre vol tenir una poma per la set? ¿No li sembla que la nostra comissió seria escoltada en la capital d'Alemanya?

Al sentir aquestes paraules en boca d'un pastor rústic, vaig mirar-me'l de cap a peus sense saber què respondre-li. No sabia si tractava amb un Metternich de debò o amb un polític de gambeto, però no podia deixar de reconèixer que aquells rústics muntanyesos la saben molt llarga.

Aquelles paraules ressonaven als meus oïdos com una broma quan, observant allí prop meu una caixa de fusta blanca, se'm va ocórrer preguntar què contenia.

Lo que seia a l'altre costat meu va respondre'm que aquella caixa contenia lo més terrible de què disposa la societat.

Allí dintre, va dir-me, hi ha un aparato fúnebre que ha servit ja una vegada en aquestes valls. Allí dintre hi ha el pal, l'anella, lo mambrí i demés accessoris per donar garrot. ¡Per fortuna esperem que no haurà de tornar a servir mai més!

Al sentir això, i al veure que Andorra és un estat de debò, que fins disposa de la mort i la vida de sos ciutadans, vaig haver de convèncer-me de que les paraules del conseller havien de ser preses en sèrio. Anava a seguir amb ell la conversa quan va alçar-se apressuradament del seu banc, deixant-me amb la paraula a la boca.

Havia sonat la campana del Consell, i era hora d'*anar a rotllo*.

V. A.

Diari Català, 3 de maig de 1881

VI¹⁵

Los 24 consellers van estar reunits durant tot lo dia, puix que devien ocupar-se d'una munió d'assumptos importantíssims per la República. Per un costat devien ultimar los contractes amb la companyia francesa, i per altre devien preparar-se a

15. L'article anterior va publicat en lo número del dia 30 (sic) del mes passat.

rebre als delegats dels coprínceps i a discutir amb ells sobre els drets del Consell, verdader poder soberà d'Andorra.

Però per interessants que fossin los assumptos del Consell, al punt que va ser l'hora, van sortir de *rotllo* per assentar-se a taula. Vam traslladar-nos, doncs, al menjador i vam assentar-nos a taula, a qual cap va posar-se lo síndic primer, lo qui va tenir l'amabilitat d'oferir-me la cadira del seu costat.

I va servir-se'ns un dinar abundant i senzill, guardant totes les costums tradicionals dels dinars del Consell. Va donar-se'ns dues vegades escudella; no vàrem beure més que vi negre de la Seu i aguardent a postres; vam menjar les clàssiques ametlles torrades i ensucrades. Tots los plats van ser del país i formats de carn de moltó o cabrit, pollastres i pernil. A postres no va haver-hi ni un sol brindis. Tan bon punt com haguérem pres lo cafè vam alçar-nos de la taula i los consellers van tornar a *rotllo*, mentres que els designats d'entre ells se dirigien a l'hostal, vestits en trajo de cerimònia (barret de gresol i gambeto negre), a buscar als delegats dels coprínceps.

Al poc rato van arribar aquestos a la Casa de la Vall, sens excitar ni la curiositat dels veïns d'Andorra. Quan van atravesar lo pati, no hi havia en aquest més que los meus companys, jo i la força dels nou homes, que van formar per fer los honors als visitants. Sens deturar-se enlloc, van ficar-se en la sala del Consell i després de tres o quatre hores de discussió no van lograr res més sinó que els consellers, per unanimitat, se neguessin a ses pretensions, que no eren altres que obligar-los a fer noves eleccions de conformitat a les bases que s'havien cregut en lo dret de publicar. Lo Consell va negar-los aqueix dret de barra a barra.

Mentres discutien los consellers i delegats, vaig aprofitar l'estona per fer una escapada a les Escaldes, barri o poblet que dista una mitja hora d'Andorra la Vella.

Lo nom del poblet ve de l'abundància d'aigües termals que neixen en son terme. N'hi ha vàrios manantials, alguns d'ells de temperatura elevadíssima. Lo poblet és petitíssim però pintoresc, i en ell radica la més important indústria andorrana. Allí hi ha una fàbrica de filats i teixits de llana, que moguda per un salt d'aigua i disposant de maquinària adelantada, no sols proveeix de flassades, tapaboques i mantes a tot lo país, sinó que fins exporta alguna cosa. La fàbrica està florent i augmenta la producció cada dia.

També hi ha en les Escaldes lo seu establiment de banys, que encara que sigui en petit no deixa de tenir les seves piques de marbres i al que comença ja a anar alguna concurrència.

Amb tot lo dit just és convèncer-se de que Andorra és una nació en miniatura, però en la que no hi falta res.

Fins aquí arriba l'excursió a Andorra que em proposava explicar als lectors del *Diari Català*, excursió que vull creure que haurà sigut llegida amb interès, no sigui sinó perquè es tracta d'una comarca catalana que ha sapigut conservar la seva independència a través de les vicissituds dels segles, i que gràcies a les seves institucions patriarcalcs i democràtiques, ha alcançat un grau de relativa prosperitat envejable.

Per lo dit, los lectors hauran pogut fer-se càrrec de que els andorrans conserven lo verdader caràcter català. Per ma part dec confessar-los que, mentres vaig ser a Andorra, vaig viure en completa il·lusió, i va semblar-me que em trobava transportat a aquells temps ditxosos en què els catalans érem duenyos de les nostres accions i sabíem arreglar-nos dintre de casa nostra. D'una sessió del Consell d'Andorra a una reunió del Consell de Cent nos sembla que no hi van més diferències que les que ha portat la marxa dels temps, i les que van d'unes valls pobres i pastorils a una ciutat comercial, rica i marítima. Lo fondo és lo mateix; en una i altra corporació s'hi veu lo mateix esperit pràctic; la mateixa tendència positivista; lo mateix amor a les institucions; lo mateix convenciment de que els pobles no han d'esperar sa millora i sa ditxa més que dels esforços de sos propis fills.

Les accions dels petits no troben lloc en la història, que fins avui no ha sigut més que l'apologia o el càstig dels poderosos. Per això és que no s'ocupa de lo que passa dintre de les quatre parets de la Casa de la Vall d'Andorra. Si se n'ocupés, hauria de fer justícia a aquells muntanyesos, que a força de patriotisme, de sentit pràctic i de lletra menuda, han sapigut conservar les seves institucions i fer prosperar a sa petita pàtria. Ara es troben amenaçats de debò i no perden la calma. Tenen en contra al delegat francès i al bisbe d'Urgell, que ha sapigut interessar en son favor al massa complaixent govern d'Espanya, i no desmaien. Tan bon punt com van veure's bloquejats pels batallons espanyols, van llicenciar la força de què disposava el Consell, dant aixís nova mostra de son sentit eminentment pràctic. No existint ni tan sols los deu homes armats, les intrigues del bisbe d'Urgell per promoure tumultos que legitimin la intervenció armada, no donaran cap resultat. Los andorrans, com a verdaders catalans, saben bé que la seva força és la tranquil·litat i la serenitat, i estan tranquils i serens. Amb la seva actitud digna i pacífica, lo bloqueig apareix als ulls de tothom com un acte de força que res legitima, i acabarà per posar en ridícul als que l'han ordenat.

¡A quantes consideracions se presta l'estudi de la República d'Andorra! Si aquell grapat de pastors catalans sap entendre's tan bé, ¿què no faríem los dos milions de fills de Catalunya si algun dia poguéssim cuidar-nos dels nostres interessos particulars? L'administració catalana ha fet d'un país mísero com Andorra una vall envejable; lo domini de Madrid ha fet d'un país ric com Catalunya una comarca que arriba ja a semblar-se a les de l'interior d'Espanya. ¡Quin contrast, i quina lliçó!

Sentim que les condicions d'un diari no ens hagin permès estendre'ns més en la descripció de la República d'Andorra. Creiem, no obstant, que aquestos descuidats articles hauran servit per cridar l'atenció de tots los bons catalanistes, i que no faltarà qui s'ocuparà d'estudiar lo nostre caràcter i la nostra llengua en la confederació dels Pirineus, que és realment la petita pàtria catalana.

V. Almirall

Diari Català, 15 de maig de 1881

ARTICLE CASUAL

Anava ahir cavil·lant per trobar matèria per l'article d'avui, i no em decidia; tal vegada per l'abundància d'assumptos. “¿De què parlaré —pensava—, havent-hi tant de què parlar? En Sagasta i els seus amics d'avui donen prou joc no per un, sinó per cent articles; lo moviment a què s'han entregat los partits avançats presta també abundància de matèria; fins lo centenari de Calderón de la Barca, amb les ridiculeses de què estan voltant-lo los que l'organitzen, donaria prou joc per un article”.

I tot pensant això m'encaminava cap a la redacció a prendre la ploma, quan va acostar-se'm un amic amb un tros de paper a la mà, polsós i rebregat, però que es coneixia que havia sigut una carta. Lo meu amic estava amb lo paper més content que un gos amb un os i, al veure'm, va semblar que li venia com l'anell al dit.

—I doncs, ¿què és això? —vaig preguntar-li.

—Res i molt —va respondre'm—. Acaba d'arribar a les meves mans un tros de carta que és realment curiosa. Fins crec que valdria la pena de que es publiqués en algun diari.

Al sentir al meu amic vaig preveure que podria estalviar-me la feina d'escriure l'article d'avui. Per això vaig demanar-li amb cert interès que em mostrés la seva troballa.

Lo meu amic no va fer-se de penques. Va allargar-me la carta o tros de carta, i amb satisfacció i sorpresa al mateix temps vaig veure que anava dirigida, ¿a qui dirien?, a don Práxedes Mateo Sagasta en persona. Vaig llegir-la per alt amb afany, i notant que s'ocupava de Catalunya, vaig oferir-me al meu amic a ser jo qui li fes pública. Lo meu amic va concedir-m'ho sense cap dificultat.

La carta, traduïda literalment del castellà al català, diu lo que segueix.

“Sap vostè, respectable senyor Sagasta, que sempre he sigut un dels admiradors i que no he mai esperat res sinó de vostè, i no obstant dec confessar-li que, d'ençà que és al poder aquesta vegada, sobrepuja totes mes esperances.

Vostè ha vist clara la qüestió i va dret al bulto. És precís acabar d'una vegada amb aquestos focos d'intranquil·litat que hi ha en la nostra Espanya. Per sostenir-se en lo govern ha de fer guerra a Catalunya.

Quan manava en Cánovas va dir-se que havia entrat en lo bon camí. A en Cánovas s'atribuïa la frase de que volia subjectar als vascongats per la força i als catalans per la misèria. Jo no ho vaig creure, i encara que fos aquella sa intenció, és lo cert que no va arribar mai a realitzar-la. ¡Ha fet més vostè en pocs dies que ell en molts anys!

Vostè ha vist clara la qüestió. Espanya és Madrid, i el que tingui Madrid tindrà sempre Espanya. Just és, doncs, acontentar a Madrid.

I, efectivament, vostè no ha vist més que Madrid. La Cort té una indústria especialíssima, la de viure sobre el país, la de saber pescar al vol una moneda de cinc duros que per casualitat corri per les províncies, i la indústria de la Cort és l'única digna de ser protegida. Ben sapigut és que vostè no ha pensat amb altra cosa. ¿Per què necessita Madrid la protecció de son treball si ningú ha d'anar a fer-li la competència? ¡Guerra, doncs, a les mides proteccionistes!

La protecció encareix los gèneros, i això perjudica a Madrid, quals *industrials*, com que sempre cobren lo mateix, són tant més rics quant més barato poden adquirir lo que necessiten. Jo els he sentit moltes vegades sostenir que són la gent més avispada d'Europa, puix que obliguen a tota Europa a treballar per ells, mentre ells prenen lo sol en la porta d'ídem, o s'entretenen fent *frases* en qualsevol cafè o casino de la Carrera de Sant Jeroni. No els falta raó, i vostè, home il·lustre sobre tots los il·lustres, ho ha comprès perfectament, per lo qual lo felicito.

Quan vaig llegir los primers telegrams de la pujada de vostè al poder, temia rebre una decepció. Semblava que volia confiar-se algun alt lloc als catalans. Fins se parlava de fer ministre a un català. ¡Quin horror! ¡Quin fàstic! Per fortuna van venir luego altres telegrams dient que als catalans no se'ns dava res. ¡Si allavors, respectable senyor Sagasta, l'hagués tingut a prop, li hauria donat una abraçada, i fins un petó! ¡Quin talent va tenir en allunyar-los! Si els hagués admès no hauria tingut disculpa. ¿No és ben sapigut que tots los governs han fet lo mateix? ¡Sols en temps de la federal maleïda han profanat los ministeris plantes impures catalanes!

Però si les seves mides lliurecanvistes van entusiasmar-me, més m'he exultat encara al llegir los projectes que està vostè elaborant. ¿No és una vergonya que l'Escola d'Ingeniers Industrials sigui a Barcelona? ¿Què n'han de fer los catalans dels ingeniers? A Madrid, a Madrid de pressa. I luego que hagi trasladat l'Escola a Madrid, caldrà completar l'obra, i serà facilíssim. Jo, en lo lloc de vostè, manaria per decret que cap fàbrica pogués teixir ni filar sense tenir mitja dotzena d'ingeniers sortits de la gran escola madrilenya. A tots los tals ingeniers los donaria caràcter oficial i els senyalaria sous de trenta mil rals per amunt, que deurien pagar los fabricants. ¡Quin benefici per la cort d'Espanya! Los fabricants pagarien i callarien, i els agraciats no tindrien de moure's per res de Madrid, des d'on cobrarien molt tranquil·lament la nòmina. ¡No tingui por de que cap dels paganos los tingués a prop seu ni al frente de ses fàbriques! ¡Com tot l'oficial de Madrid, resultarien prou ineptes per a que fessin més nosa que servei!

¡Endavant!, ¡endavant sempre, senyor Sagasta, que ara anem bé! Després de l'Escola d'Ingeniers vindrà el torn a la d'Arquitectura, com abans havia vingut ja lo de la Seca. ¡Vostè és l'home de l'auca!

I encara no és res de lo dit lo que més m'exalta, sinó aquell projecte que m'han explicat amb moltes reserves i encarregant-me lo secret més absolut. ¡Quina idea més nova i més completa! Sí, senyor, sí; Barcelona ha de ser convertida en plaça de militar de primer ordre; lo fort de Montjuïc ha de millorar-se, i s'han de crear nous forts i camps espitllers en totes les muntanyes veïnes. ¡Per dominar als catalans ha de subjectar-se'ls a l'estat de siti permanent, i sa capital ha de tenir constantment

molts regiments, esquadrons i bateries de guarnició! Ja s'ha acabat allò de que Barcelona ompli de cebes lo cap de les demés províncies. Espanya pot ser una gran nació si es deixa fer als madrilenyos. ¡Aixafem, doncs, a tot lo que s'atreveixi a alçar lo cap contra Madrid!

Estic entusiasmat de debò. Amb les mides que vostè projecta i algunes altres que li indicaré en son dia, canviarà per complet la sort d'Espanya. Les províncies totes seran una bassa d'oli, que no faran res més que produir lo suficient per a que la Cort pugui presentar-se com una gran ciutat. Ningú conspirarà contra allò que a vostè tant se n'hi dóna, i nosaltres nos conservarem eternament en lo poder. En una nació com Espanya no ha d'haver-hi més que un sol cap; i convé aixafar a tots los que vulguin alçar-lo, especialment a Catalunya, que és sempre lo cap de motí.

Ànimo, doncs, i cregui que seran molts los que l'admiraran, com lo venera son apassionat amic Q. S. M. B..."

Fins aquí la carta, a la que per desgràcia faltava la firma, que sens dubte havia esqueixat lo mateix firmant. ¿Quina podrà ser aquesta firma?

Per nosaltres no té dubte; havia de ser la firma d'algun catalanista, puix que de la conducta desatentada que la carta aconsella i que ve seguint lo govern actual, ningú en surt guanyant sinó el catalanisme.

Per això havem publicat la carta trobada per casualitat, i per això mateix no tindriem cap inconvenient en firmar-la nosaltres, posant al peu de la mateixa

L'Amic de cada Festa
Diari Català, 3 d'abril de 1881
Articles polítics, 1984

MANIFESTACIÓN PROTECCIONISTA

Señoras y señores:¹⁶

Tomo la palabra en esta ocasión porque creo que estamos realizando un acto en que, más bien que a discutir principios, hemos de venir a dar fe de vida. Realizamos un acto cuya importancia representa el carácter mismo de la reunión. En ella veo al humilde obrero al lado de un no menos humilde artesano; veo al obrero y

16. *Manifestación proteccionista celebrada el día 4 de abril de 1881 en el Teatro Principal de Barcelona por iniciativa del Instituto de Fomento del Trabajo Nacional de Barcelona*, Est. Tip. de los sucesores de N. Ramírez y Cía, 1881.

al artesano al lado de las clases medias; veo las clases medias al lado de las clases altas y todos aquí están fundidos en un mismo sentimiento. En esta reunión veo también representantes de todos los partidos que por desgracia dividen a los españoles, y veo desde la gente de ayer a la gente de hoy; desde la gente de hoy a la gente de mañana; y porque sabía esto, y para que no faltara ningún matiz a este iris, he venido aquí a tomar la palabra, contribuyendo así a hacer verdad la frase del monarca castellano, que dijo que es más difícil unir a los castellanos que fácil desunir a los catalanes. (*Aplausos.*)

Señores, se ha realizado completamente el dicho del monarca. En la cuestión económica ha sido mucho más difícil unir a los castellanos que fácil desunir a los catalanes. A los catalanes los veo aquí unidos a pesar de nuestras diferencias de apreciaciones, a pesar de nuestras diferencias de temperamento, a pesar de nuestros distintos ideales, y en cambio, a pesar de los muchos esfuerzos que ha hecho la llamada escuela librecambista no ha logrado unir a los castellanos; pues que jamás han presentado sus partidarios una reunión como ésta, en que estén representados lo alto y lo bajo, lo de ayer y lo de hoy, pues que todas esas manifestaciones de los librecambistas se han reducido a exhibiciones de un partido que ha tomado el lema del librecambio quizás con un objetivo político, como es el llegar al triunfo mediante la predicación económica.

Cunde mucho la idea de que Cataluña lo falsifica todo; y yo digo que si Cataluña fuese amiga de decir lo mismo que dicen de ella, ella sería quien debería aplicar a otros el calificativo. Aquí estamos cabalmente tratando de una cuestión completamente falsificada por nuestros adversarios.

En España se presenta como un problema la cuestión de librecambio y protección, cuando en España no puede ser tal problema. ¿Por qué? Porque el librecambio nunca ha existido prácticamente en nación alguna sino como medida proteccionista; y mientras una nación no esté al nivel de las demás, mientras subsistan fronteras, mientras exista competencia, como que el poder público está obligado a defender los intereses nacionales, no puede dejar de tomar medidas proteccionistas.

Pero llega un día en que una nación se adelanta a las otras, y entonces viene el librecambio como medida proteccionista, porque desde aquel momento, lo que conviene es adquirir barato lo que no se produce y facilitar los cambios y el comercio. Entonces, por medio del librecambio, se favorece la industria nacional. Entonces el librecambio es una medida eminentemente protectora.

Ved, señores, cómo los falsificadores de siempre, los falsificadores de todas las cuestiones, han presentado como un problema la cuestión de protección y librecambio, cuando no es tal problema. España, hoy por hoy, no tiene más recurso que ser proteccionista.

Y hay más, señores: en España es forzoso admitir el proteccionismo que se defiende en las fronteras, sin perjuicio de otro mejor que tenemos derecho a reclamar; pues la mejor protección consiste en la que da el poder público por

medio del fomento de los intereses del país. El poder público fomenta el trabajo cuando abre caminos, cuando crea canales, cuando construye ferrocarriles, cuando, sobre todo, levanta el nivel de la instrucción general; porque sabido es que la base del trabajo y del adelanto es la instrucción generalizada a todas las clases de la sociedad, pues que de todas sacan sus elementos las fuerzas vivas de la nación.

Ésta es la verdadera protección, la mejora de los intereses morales y materiales. Y yo pregunto: ¿Hemos tenido nunca en España este fomento? Nunca. Examinad cualquier ramo de la instrucción, y todos los encontraréis en el mismo estado desventajoso; de manera que en España todavía, por nuestra desgracia, no podemos ser proteccionistas en el sentido más lato de la palabra. Hemos de serlo en el sentido más estrecho; hemos de ser más bien que protectores, defensores del trabajo nacional; hemos de entrar en la defensa que se hace por medios artificiales, tratando como enemigos a todos los que en cualquier ramo pueden hacernos la competencia.

Y digo que hoy todavía en España hemos de sostener esta protección defensiva, porque tenemos derecho perfecto a exigirla, como españoles y como catalanes. Tenemos derecho a exigirla como españoles, ya que no se ha entrado todavía en el camino de la protección verdadera, no por culpa nuestra, ni quizás por culpa directa del país, sino seguramente por culpa de los que le han gobernado. Los partidos todos no han tendido jamás a otra cosa que a mantenerse los de arriba y a conspirar contra los de arriba los de abajo. De ahí ha resultado que todos los partidos, al llegar al poder, no se han encontrado en situación de mejorar al país. No han podido hacer otra cosa que defenderse de los que les atacaban, y cuando éstos han subido al poder, no han podido hacer tampoco otra cosa que defenderlo, puesto que en España, por desgracia, sabemos que los que desde el poder se quejan de los conspiradores, al momento que caen del poder están en los mismos sitios en que conspiraban los encumbrados. (*Aplausos.*)

No se ha hecho nada en pro del fomento del trabajo nacional, en el mejor sentido de la palabra. Es preciso que se defienda este trabajo, pues aunque esa defensa fuera un mal, sería un mal necesario e inevitable.

Éntrese en el camino de la protección verdadera, y entonces, quizás, vendrá un día en que el librecambio será considerado como una medida proteccionista.

No quiero entretenerme más en este punto, porque se me van pasando los minutos de que dispongo, y todavía me queda algo por decir.

He sentado una segunda tesis, y es que además de tener derecho a la protección como españoles en general lo tenemos como catalanes en particular. ¿Por qué? Porque nosotros los catalanes ejercemos las grandes industrias, y somos manufactureros, por triste necesidad a que nos ha llevado el desarrollo de la historia de nuestra patria.

Hubo un tiempo, señores, en que Barcelona ejercía su verdadero oficio, en que era ciudad eminentemente mercantil; hubo un tiempo en que Barcelona era la

reina del Mediterráneo, cuyo cetro compartía con las ciudades marítimas de Italia, con esas repúblicas que, a pesar de su poca extensión y de sus pocos habitantes, daban la ley al mundo civilizado.

Pero vino un día en que el comercio cambió de rumbo, en que, gracias al gran descubrimiento de Cristóbal Colón, del Oriente pasó al Occidente, y tuvimos la fatalidad de que al realizarse este hecho se nos ataran las manos y se nos impidieran las relaciones mercantiles con la América.

Se buscaron excusas que sirvieran de pretexto para apoyar esta prohibición: ¿en qué se fundaron? Se fundaron en un hecho que hoy la historia ha desmentido. Se dijo entonces que los catalanes no teníamos derecho al comercio de América, porque no habíamos contribuido a su descubrimiento, debido sólo a la munificencia de Isabel I. Hoy sabemos ya que el descubrimiento de la América se hizo con el oro de los mercaderes valencianos y barceloneses y con el auxilio del tesorero de la Corona de Aragón, y a lo que se nos decía de que no podíamos tener comercio con América, podemos hoy contestar que teníamos derecho tan perfecto como otro cualquiera, si no éramos los únicos a quienes ese derecho competiera.

Sea como sea, quedamos sin comercio, y Barcelona fue decayendo. Cataluña entonces entró en mal camino, en el camino de las revueltas y de las guerras, con lo cual se fue desangrando hasta que vino la gran catástrofe de principios del siglo pasado.

Después de un siglo de completa postración volvió Cataluña a realizarse, porque aún quedaba, a pesar de todas las vicisitudes, entero el carácter de sus hijos, y se dedicó a la industria. Hoy la capital de Cataluña es industrial, gracias a haberse-la obligado a dejar el oficio mercantil; hoy somos industriales honrando a España con nuestras manufacturas, como la honrábamos en otros tiempos con nuestras empresas mercantiles; y si hoy somos industriales, justo es que digamos a los poderes sucesores de los que nos obligaron a serlo, que tienen el deber de proteger nuestra industria nacida, no de nuestra libre voluntad, sino hija de la necesidad en que se nos había puesto. Debíamos vivir y producir, y vivimos como pudimos y nos permitieron las circunstancias.

Los temas que he apuntado no pueden desarrollarse en pocos momentos, y agotándose ya el tiempo que tenía destinado, me veo obligado a ir hacia el final.

A mi modo de ver, señores, el no querer proteger el trabajo nacional en una nación que vive en las malas condiciones de España, es cosa tan irrisoria como algunos de los mal llamados juicios de Dios en la Edad Media, en que cuando tenían una diferencia grave un señor y un pechero, el señor armado de todas armas y cubierto de hierro hasta su caballo, se presentaba en el campo, y se le decía al pechero, desnudo y a pie: «Combate contra el noble; si logras derribarle, tú tendrás razón». Esto es lo que se dice a las naciones que se encuentran en las malas condiciones en que hoy por hoy se halla España. Si hoy España debiera luchar en com-

petencia con las naciones más adelantadas, se encontraría exactamente en el mismo caso que el pechero en los juicios de Dios, y sería aniquilada como aniquilado era el que iba a pie y sin armas a pelear contra un adversario a caballo y armado de todas armas. (*Aplausos.*)¹⁷

Pero, señores, yo creo que no basta en la cuestión económica hacer lo que hacemos; creo que debemos hacer más. Con lo que hacemos podemos salvar la dificultad del momento; pero creo que Cataluña ha de ver ya que es hora de que cese este continuo tejer y destejer la tela de Penélope; creo que hemos de estudiar con qué medios podríamos evitar y hacer que cesen las continuas amenazas que al trabajo nacional se hacen; amenazas que crean para la industria una situación embarazosa, impidiendo el gran desarrollo que tendría el día que cesara estado tan precario. Yo creo que para ello hemos de empezar por adoptar el sistema verdaderamente proteccionista de protegernos a nosotros mismos; creo que hemos de empezar por procurar que Cataluña esté representada en todas partes; creo que hemos de procurar que todos los representantes de Cataluña, así en los altos puestos del Estado como en los medianos y en los bajos, sean siempre eminentemente protectores. Para llegar un día a la verdadera protección empezemos por dar el ejemplo práctico de que nuestras aspiraciones y deseos sean traducidos en hechos en todas las corporaciones e instituciones en que tengamos representación cumplida.

Convencidos de que es cierta aquella frase, que «es difícil desunir a los catalanes», no sólo hemos de evitar nuestra desunión, sino que cada día ha de verse que estamos más unidos y compactos en pro de los intereses generales de nuestra comarca, dando así el ejemplo para que lo estén también todos los productores de la nación.

Mostrémonos unidos y compactos siempre que se trate de cuestiones tan vitales, y manifestemos unánimes nuestro deseo, nuestra firmísima resolución de hacer todo lo necesario para que cese la perpetua amenaza en que vivimos, y que se reproduce todos los días en una u otra forma. Aquí estamos reunidos para evitar los efectos de la base 5^a de los Aranceles, y tal vez al salir de esta reunión tendremos ya encima otra amenaza que nos obligue a nuevas reuniones y a nuevos actos. Esto es lo que pasa, ésta es la verdad: la amenaza es constante, y toma toda clase de formas. Es preciso que hallemos el medio de evitar la continua reproducción de esta amenaza.

Concluyo, pues, señores, diciendo lo que al principio: Tomad mis pocas palabras en este momento sólo como la expresión del deseo de hacer acto de presencia en este día, a fin de que conste de un modo evidente que en esta gran manifesta-

17. Aquesta idea i la del dret a exigir la protecció com a espanyols pel caràcter mercantil de Catalunya i també la injustícia en la falta de comerç amb Amèrica denunciant l'argumentació castellana de la seva financiació, quan eren capitals valencians i catalans els impulsors, són, les dades que destaca *La Renaixensa* en el resum que publica de l'acte. (LR, 5 d'abril de 1881)

ción han tomado parte representantes de todas las actividades, de todas las ideas, de todas las clases de la sociedad; para que en Madrid puedan ver la diferencia que va entre este *meeting* general celebrado en Barcelona, y los particulares que allí se celebran. (*Prolongados aplausos.*)

Valentí Almirall

Manifestación proteccionista, 1881

SOLEMNITAT MUSICAL EN SABADELL

D'algun temps a aquesta part és verdaderament notable lo moviment de cultura que s'ha despertat en la nostra terra. No fa molts anys, sols en la capital de Catalunya se sentia música de debò i es produïen obres literàries, quedant les demás poblacions reduïdes a les peces de ball del repertori de ses orquestres; en quant a música, i en quant a literatura, a la reproducció tardana de lo que en Madrid i en Barcelona es feia, per companyies de comedians de la llengua o per aficionats casolans. Avui la cosa ha canviat completament, gràcies en gran part al civilitzador renaixement catalanista, que dóna impuls i fa moure a totes les comarques catalanes.

Aquestes observacions i moltes altres nos van ocórrer a l'assistir abans-d'ahir a la solemnitat musical que va celebrar-se en la industriosa ciutat de Sabadell.

Fa alguns anys, quatre sabadellencs amants de la ciutat van organitzar en petita escala alguns concerts de música de quarteto durant la quaresma. Veient que la cosa tenia èxit, van anar-la augmentant. Reunits aquest any los senyors Altayó (don Joan i don Miquel), Sanmartí (don Lluís) i Torres (don Ramon), com iniciadors, secundats per lo més granat de Sabadell, i comptant amb lo concurs del mestre Martí, que es troba allí dirigint una companyia d'opereta catalana, i del nostre estimat amic i col·laborador en Manel Ribot i Serra, catalanista de cor i amant del progrés, han pogut presentar una solemnitat musical, més pròpia d'una capital de primer ordre que d'una ciutat industriosa i relativament petita. Hem de confessar que a l'assistir a la festa vam tenir una sorpresa de les més agradables.

Figurin-se los nostres lectors que el Teatro Principal de Sabadell tenia son pati i sos quatre pisos plens de gom a gom, ocupant tots los palcos senyores i senyorettes elegantment vestides; figurin-se que tot l'escenari, esplèndidament il·luminat per candelabros de gas, estava destinat a l'orquestra, formada per quaranta profes-

sors, els cantants i els coristes; figurin-se que des de quarts de nou fins a les dotze de la nit va executar-se un programa de música escollidíssima dels grans mestres, i tindran una petita idea de la solemnitat de què ens ocupem.

L'orquestra, formada amb la base de la dels Fatxendes de Sabadell, augmentada amb alguns professors de Barcelona i baix la direcció certera del mestre don Enric Martí, va executar peces tan difícils com l'*Obertura o Le Dieu et lo Bayadere*, d'Auber; la *Canzonetta* del quarteto en mi bemol, per a instruments de corda, de Mendelsohn; l'*Andante de la sonata pastoral* (obra 28), de Beethoven; la simfonia *Concepción*, de Balart, i una del mateix mestre Martí, i les obertures, *Reine de Chipre*, de Halévy, i la de l'*Oberon*, de Weber. L'execució de totes aquestes peces va ser excel·lenta, i la d'algunes, com per exemple la difícilíssima obertura de l'*Oberon*, no van deixar res que desitjar. A Milà o a Viena les haurien aplaudit.

Entremig de les peces a gran orquestra, los professors de Barcelona senyors Garcia i Sánchez van tocar de la manera que saben fer-ho una *Barceuse* de Duncker i la *Serenata* de Haydn en lo violoncelo i violí, respectivament, i les senyores Vidal i Quintana van cantar la *Serenata* i l'*Ave Maria* de Gounod.

Però la peça de la vetlla fou la cantata *A la indústria*, que va estrenar-se amb lletra catalana del ja anomenat Ribot i Serra i música del també citat Martí. La cantata està composta per a tiple, tenor, coro i gran orquestra, i van executar-la la senyora Quintana, lo senyor Riudevets, lo coro de senyores del Teatro i lo dels Gelats, que formen part del Círcol Cooperatiu de Sabadell.

La cantata, qual lletra publiquem al peu de les presents ratlles, comença per un nutrit cor, que canta la primera octava; segueix luego una ària de tenor, que diu la segona; respon altra vegada el coro de la tercera, i després d'una ària de tiple, un *tuti* de veus i orquestra repeteix la quarta, que acaba amb crits de verdader entusiasme. Lo teatre en pes va exigir la repetició.

La cantata se ressent tal vegada de tenir poca varietat de ritmes, però té la principal condició de les obres d'art, o sigui perfecta correspondència entre les idees del poeta i sa interpretació per medi de la música. Tota la composició respira entusiasme, que va creixent des de l'entrada del coro fins al *tuti* final; però aqueix entusiasme mai se confon amb l'exaltació guerrera: és fill de l'orgull legítim que senten los que aspiren al progrés per medi de la indústria i de les arts de la pau.

La cantata dels senyors Martí i Ribot és una obra sèria catalana, per lo que esperem sentir-la en alguns dels teatres de Barcelona, com esperem també sentir lo coro que estan component amb lo títol de *Los teixidors*.

Per lo dit pot veure's que no hem estat exagerats al titular *solemnitat musical* a la festa que va tenir lloc abans-d'ahir en Sabadell. A l'assistir-hi vam sentir verdader orgull de catalans, puix que podem estar amb justícia orgullosos de que en localitats de segon ordre en la nostra terra, hi hagi un públic d'industrials i d'obriers en estat de cultura que els permeti saborejar les més delicades belleses de la més delicada de les belles arts. I el nostre orgull de catalans puja de punt, al considerar

que mentres en una ciutat com Sabadell, entremig del soroll de la maquinària, alguns industrials organitzen festes per admirar les obres immortals dels grans mestres, en Madrid, ¡en la vila que pretén ser lo nostre cap!, tota una universitat central no sap trobar, per festejar lo centenari d'en Calderón, altra música que la de guitarres i panderos.

Per això estem cada dia més aferrats a la idea catalanista, que ha de regenerar-nos i tornar-nos al lloc que se'ns va fer perdre, i per això enviem lo més calorós aplauso a tots los que van contribuir a la festa civilitzadora de què ens hem ocupat.

V. Almirall

A la indústria

Cantata estrenada lo dia 7 d'abril en lo Teatro Principal de Sabadell.

Catalunya fou gran temps enrera
 i oblidà sa grandesa després;
 del vapor la negrenca fumera
 la desperta cridant-li *progrés*.
 I al sentir per lo pla i per la serra
 ressonar de *progrés* la veu suau,
 va deixar lo penó de la guerra
 i enlairà lo penó de la pau.
 De la Indústria a l'entorn s'aplegaren
 los valents catalans amb ardor;
 los trics-tracs dels telers ressonaren
 i enlairà sa fumera el vapor.
 Sos teixits tot Europa els admira
 i llores per son front ne recull;
 l'estranger amb enveja se'ls mira
 i l'Espanya els contempla amb orgull.
 De les màquines s'ou la cridòria,
 dels telers lo trucar i retrucar,
 tot teixint lo mantell de la glòria
 que la pàtria demà vestirà.
 Catalunya joiosa sospira
 contemplant-ne sa indústria amb orgull,
 i a sos fils amb amor ella mira
 i llores per son front ne recull.
 Catalunya té filles hermoses
 que ne són de sa indústria joiell,

d'entre tantes ciutats industrioses
 la pubilla n'és ja Sabadell.
 Cada jorn a la Indústria alça un temple,
 de la pàtria n'és ella el mirall,
 ella mostra a sos fills com exemple.
 ¡Glòria, glòria als fills del treball!

Manel Ribot i Serra

Diari Català, 8 d'abril de 1881

VISITA DELS DELEGATS DELS COPRÍncePS A LA CASA DE LA VALL

Lo dia 10 de març me trobava per casualitat en la Vall d'Andorra, i per fortuna meua devia reunir-se el Consell General. Lo dia anterior a la tarda havien arribat de la Seu d'Urgell los delegats dels coprínceps, i a l'objecte de veure si arreglaven les qüestions pendents amb motiu de l'última revolució andorrana, havien demanat assistir a la sessió del Consell. L'espectacle no podia deixar de ser interessant i curiós, puix curiós e interessant és veure que gent d'upa com lo representant especial de la República francesa, Mr. Imbert-Gourbeyre, i el secretari del bisbe d'Urgell, don Lino Freixa, prevere, no es creien rebaixats assistir a la reunió d'un consell en sa majoria compost de pastors, però que no per això deixa de ser lo poder suprem d'aquelles valls.

Vaig, doncs, disposar-me a concórrer a la capital d'Andorra i, sortint de Sant Julià en companyia dels quatre consellers d'aquesta parròquia i d'alguns amics, vam dirigir-nos a Andorra la Vella, que dista uns cinc quarts d'hora.

No vull ocupar-me de la qüestió andorrana. Vull sols fer una descripció de la tinguda d'un consell general en aquelles valls.

Lo Consell General o poder suprem està format de quatre delegats per cada una de les sis parròquies de la República, i es reuneix en la capital, situada quasi en lo centre. Les valls tenen la forma d'una Y. De les sis parròquies, dues estan situades en l'un braç, dues més en l'altre, una en la cama, i una, que és la capital, en lo punt d'unió dels braços amb la cama.

A l'hora exacta de Consell, tots los consellers compareixen muntats en los seus cavalls o matxos, i tots fan cap a la Casa de la Vall, que és com si diguéssim lo parlau legislatiu.

La Casa de la Vall és un casal a quatre vents, rústec, antic i rònec. La seva arquitectura no ofereix res de particular. Damunt del portal principal hi ha l'escut d'armes de la República, format per los bous de Foix, la mitra d'Urgell i les barres catalanes. Al peu de l'escut hi ha uns dístics llatins, i sobre d'ell un ròtul que diu: "*Domus concilii, justiciæ sedis*". De la finestra de damunt lo portal, quan se celebra consell, ne surt un pal que sosté la bandera andorrana, que és blava, groga i vermella, amb l'escut en lo centre.

La Casa de la Vall se compon de baixos, primer pis i golfes. Los baixos estan quasi en sa totalitat ocupats per les estables on deixen los consellers ses cavalleries. Lo primer pis conté quatre dependències principals: sala del Consell, capella, menjador i cuina. Les golfes contenen sis habitacions, amb sos corresponents llits, en les que dormen los consellers quan lo Consell dura més d'un dia. Cada parròquia té una habitació.

La sala del Consell no té cap adorno ni més mobles que una taula de pi i dues o tres dotzenes de cadires ordinàries. Quan los consellers se reuneixen s'assenten fent una rodona, per lo qual de reunir-se ne diuen gràficament "anar a rotllo". A l'un costat de la sala hi ha l'arxiu de la República. És un armari de paret, tancat per sis panys, quals claus guarden les sis parròquies. L'arxiu, doncs, no pot obrir-se sens estar presents los consellers de tota la República.

La capella no ofereix res de particular. Lo menjador té la paret amb frescos de mala mà, que representen los passos de la passió de Jesucrist. La cuina és verdairement monumental. La llar del foc està al bell mig de la peça, i recorda els temps homèrics. En ella s'hi cremen pins sencers, i sencers se rosteixen cabrits i anyells. Quan fa molt fred, lo Consell se reuneix al voltant de la llar, i delibera mentres en la gran olla de ferro se couen les viandes que han de menjar.

Lo Consell d'Andorra té alguna cosa de semblant al conclave. Quan los consellers s'han reunit no surten per res de la casa. Allí dinen, sopen i dormen. A un racó del saló de sessions hi ha lo lloc excusat.

Lo dia que jo era a Andorra, vaig tenir la sort de ser convidat al dinar oficial del Consell. A l'hora assenyalada, s'abandona la discussió i es passa a taula. Lo síndic actual, que és un pagès de 85 anys, amb barretina i calça curta, ocupà el cap de taula, i va obsequiar-me posant-me al seu costat. Les viandes se serveixen en plats d'estany, i el dinar està subjecte a certes regles que jamai se traspasen.

Algunes d'aquestes regles no deixen de ser curioses. En lo dinar se serveix escudella dues vegades; en ell no es beu més que vi comú i aiguardent a postres, i aquestes se componen invariablement d'ametlles de sucre i torrades. Crec que els meus lectors veuran amb curiositat lo *menú* del dinar que va servir-se'ns lo dia 10 de març, que fou lo següent:

Escudella de fideus.—Menuts de gallina amb agre dolç.—Escudella barrejada d'arròs.—Carn d'olla.—Enciam i olives.—Cabrit amb suc.—Pernil d'Andorra, que és incomparable.—Gallina amb salsa.—Cabrits enters a l'ast.—Ametlles de sucre i torrades.—Cafè i cigars.—Vi de la Seu i aiguardent.

Lo trajo oficial dels consellers d'Andorra és gambeto negre amb mànegues i barret de gresol, que es posen damunt de la barretina.

Lo gravat que publiquem representa la Casa de la Vall en lo moment d'entrar-hi los delegats dels coprínceps. Lo del bisbe d'Urgell i son secretari van de capellà; lo de la República francesa i son secretari, de levita negra i sombrero, lluint la faixa tricolor damunt la levita. Los que els acompanyen són consellers en trajo de cerimònia.

Al passar la comitiva, no hi havia en lo pati del Consell altre públic que els nou homes armats de la República andorrana, dos amics de la Seu que m'acompanyaven i jo. La làmina publicada és completament exacta i *La Il·lustració Catalana* serà l'única que l'haurà donada segons croquis tret sobre el terreny.

La Il·lustració Catalana, 28 (10 d'abril de 1881)

REMEI RADICAL

Lo provincialisme està d'enhora bona.

La conducta desafortada del govern de Madrid nos ha fet molt més bé de lo que molts se creuen. Per la nostra part, confessem que no sabem com fer-ho per mostrar-li lo nostre agraïment.

Lo centralisme nos va dar una bufetada al no acceptar cap català en lo ministeri Sagasta-Martínez Campos; nos l'ha donada al treure'ns l'antiga e històrica *Seca* de Barcelona; nos ha amenaçat de dar-nos-la al voler-nos privar de l'Escola d'Ingeniers Industrials, per més que luego sembla que vulgui tornar enrere; però la més forta és la que ens dóna amenaçant de mort la nostra indústria.

Ha arribat, doncs, ja l'ocasió de que els catalanistes donguem les més expressives gràcies al govern de Madrid.

¡No ens n'ha estalviat poca, de feina! Si haguéssim hagut d'anar convenent a l'un i a l'altre de la bondat de les nostres aspiracions, l'empresa hauria sigut molt llarga i molt difícil. Los fets de Madrid són molt més eloqüents que les nostres paraules; los centralistes fan perfectíssimament la nostra propaganda.

No hi fa res que ara se'n tornin endarrere; no hi fa res que diguin que d'allò de treure'ns l'Escola d'Ingeniers no hi ha res de lo dit; no hi fa res que deixin per a les futures Corts la resolució de la qüestió econòmica. Les províncies en general i els catalans en particular sabem ja que si no se'ns ataca obertament no és per falta de ganes, sinó perquè encara sabem moure'ns quan convé; sabem ja que si el centralisme no porta endavant los seus plans, no és pas per falta d'intenció, sinó per falta de forces, i de tot això en deduïm que sols podem salvar-nos nosaltres mateixos.

L'espectacle que amb motiu de les últimes amenaces fetes a Catalunya se'ns ha presentat a la vista, no ha deixat de ser curiós. Quan lo govern d'en Sagasta ens atacava, los altres partits centralistes se mostraven alarmats, distingint-se en això los conservadors i els possibilistes. Lo *Diario de Barcelona*, desconsolat i furiós per la caiguda d'en Cánovas, va publicar articles que semblaven proclames; los diaris possibilistes, no volguent quedar endarrere, van arribar a escriure catilinàries contra Madrid. A l'un i als altres se'ls va imposar l'esperit provincialista, i per un moment van olvidar los seus compromisos de partit o d'escola.

Nosaltres, los verdaders provincialistes, nos vam fer un tip de riure amb lo que deien. ¿Per què? Perquè los conservadors i els possibilistes no podem dar-nos res més que lo que ens dóna en Sagasta. Tots són uns; tots van a lo mateix, i tan poc podem esperar dels uns com dels altres.

Tots ells han passat pel poder i ¿què ens han dat? ¿Què han fet més que anar tirant, i augmentant lo trist estat del país en benefici del centralisme? ¿No hem vist que el govern d'en Cánovas i el d'en Castelar nos donen lo mateix amb poca diferència? ¿Ha tret cap d'ells la més petita trava de les que ens tenen lligats de peus i mans? ¿Han fet res més que concedir-nos com almoïna lo que se'ns deu com a dret? ¿Per què, doncs, s'alboroten si el govern actual fa lo mateix que ells han fet quan han sigut al poder, i farien demà que tornessin a ser-hi?

Lo soroll que els centralistes de tota mena han mogut contra les mides i amenaces d'en Sagasta, no ens indica res més sinó que no hem de tenir cap esperança en lo centralisme. ¿Per què cridaven? Per debilitar al govern i per veure si podien treure'l i posar-se en son lloc. Lo centralisme no aspira ni pot aspirar a res més que a fer-nos canviar d'amo.

I ¿quin dret tenen a cridar i a alborotar? ¿Què fa el govern actual més que seguir executant lo plan del centralisme? Des de que la nostra nació està unificada baix la corona de Castella i dominada per la influència castellana, ¿s'ha fet res més que procurar l'absorció de les províncies totes pel centre? ¿No van matar los reis absoluts totes les nostres llibertats? ¿No van cremar les nostres lleis i els nostres privilegis? ¿No han conspirat eternament per acabar amb les nostres costums i amb tot lo que ens donava vida? ¿No ha fet lo mateix lo constitucionalisme unitari? ¿No ha seguit sempre lo consell maquiavèl·lic de dividir per a vèncer? ¿No tenim que avui mateix los fa nosa lo poc que ens queda, i estan treballant per a unificar la nostra legislació civil? ¿No van junts en aquesta obra destructora tots los centralistes? ¿No

hem vist sempre que s'ha tractat d'ofegar l'esperit provincial, donar-se la mà tots los unitaris; lo mateix los conservadors d'en Cánovas, que els constitucionals d'en Sagasta, que els progressistes d'en Martos, que els possibilistes d'en Castelar? ¿Per què, doncs, criden, si el govern actual fa lo que ells farien, i amenaça la vida provincial que ells tots odien?

No es cansin, no, los centralistes de tota mena, puix que el país ja va coneixent-los, i cada dia s'aparta més de tots ells. Sabem ja per experiència que tots són iguals, i no han d'enganyar-nos. Los termes del problema van sent més clars cada dia. Los provincialistes estem a l'un costat, los centralistes a l'altre. Los cants de sirena amb què nos han encisat moltes vegades, los tenim ja coneguts, i no ens temptaran.

Mentres domini el centralisme ha de succeir lo mateix i res de bo podem esperar de que mani en Castelar o mani en Cánovas. Hem ja vist d'on nos venia el mal, i volem posar-hi remei. No volem de llimosna lo que podem tenir de dret. Les províncies seran sempre les víctimes fins que hagin conquistat la seva autonomia, fins que deixin de ser esclaves de la centralització.

I no hi donguin voltes. Tot lo que fa en Sagasta, lo mateix que lo que feien ells, no va contra la situació sinó contra el sistema. Tots los atropells de què Madrid nos fa víctimes són lo procés del centralisme.

Ara estem en lo período de proves, i no tardarem en arribar al de sentència. Allavors, si guanyem nosaltres, sabrem bé allà a on hem d'anar, i no deixarem d'anar-hi.

Lo mal és ja tan grave que no pot curar-se amb pal·liatius, sinó amb remeis radicals, i aquestos no pot portar-los cap partit centralista. Deixin, doncs, d'oferir-nos los seus serveis, que ni els volem ni els necessitem. Prou vegades hem quedat escarmentats i no volem tornar-hi. No ens fa res que el remei sigui més llarg, amb tal de que sigui d'efectes segurs.

Lo centralisme està ja completament desacreditat en totes ses formes. Hora és ja de canviar de sistema. En lo canvi estriba lo remei radical dels nostres mals.

L'Amic de cada Festa
Diari Català, 10 d'abril de 1881
Articles polítics, 1984

DEMOCRÀCIA I PROTECCIONISME

Moltes vegades los catalans hem hagut de sentir-nos que els polítics madrilenys nos acusen de falsificar-ho tot, i la veritat és que nosaltres som los que podríem acusar-los a ells.

I no hauríem de fer grans esforços per demostrar-ho. Ho han falsificat tot de tal manera que fins los noms dels partits són falsos.

Aixís veiem, per exemple, que el partit que menos respecta la Constitució i que amb tal de manar lo mateix accepta la del 69 que la del 76, se dóna lo pompós nom de constitucional; que els que són menos innovadors entre els demòcrates se titulen radicals, i que els que després de matar la llibertat van posar per portes a la conservadoria, s'anomenen conservadors-liberals o liberals-conservadors.

No sols s'ha falsificat en Madrid la qüestió política, sinó també i en més alta escala l'econòmica. Gràcies a aqueixa falsificació los que aspirem al plantejament de la democràcia i al mateix temps volem la protecció al treball, nos hem vist atacats en totes les formes imaginables.

Los falsificadors de Madrid han fet creure a molts incautos que el lliure canvi és una de les llibertats democràtiques, i diuen que som inconseqüents los que no admetem que en nom de la democràcia pugui arruïnar-se al país.

Casualment és tot lo contrari. La democràcia ha de ser lo govern proteccionista per excel·lència.

No ens serà gens difícil la demostració.

La democràcia crida a intervenir i dirigir la cosa pública a tots los ciutadans, sens distinció de classes ni de fortunes. La voluntat de la majoria és la que fa la llei. La democràcia, doncs, mata tot exclusivisme i busca el bé general.

En això es diferencia dels altres sistemes que són beneficiosos sols a classes determinades.

La classe obrera, la gent treballadora, forma la majoria de tota nació. La democràcia, per consegüent, és l'adveniment a la vida política de la classe obrera, de la gent treballadora.

A l'arribar aquesta a intervenir en la política, no aspirarà pas sols a satisfer la puèril vanitat de manar; aspirarà en primer terme a millorar sa situació, com han fet totes les demás classes socials. Vegi's, doncs, com un govern democràtic ha de ser eminentment proteccionista, puix que sols per la protecció del treball pot millorar-se la situació de la gent treballadora.

Lo lliure canvi com a sistema sols pot concebir-se en una nació dominada per una oligarquia, o manada per una sola classe. Un govern teocràtic, un govern aris-

toocràtic que hagin portat a les classes populars a l'abjecció, poden no tenir en compte lo treball nacional. Los que manen són amos, los que obeeixen *siervos*, als que manen los té compte que els manats no s'il·lustrin ni s'elevin; en aquest cas poden no voler cap protecció pel treball; en aquest cas pot establir-se lo lliure canvi que permeti als privilegiats disfrutar de tot lo que es produeixi en qualsevol part del món, adquirint-ho amb lo producte de l'esclavitud dels infeliços explotats.

Si tota democràcia ha de ser eminentment protectora del treball, més especialment ha de ser-ho la democràcia que es basi en lo federalisme. Dintre del federalisme, no sols hi ha la protecció del poder nacional, sinó que ademés cada regió treballa per sos propis interessos. L'autonomia dels estats que formen la federació permet a cada un d'ells dedicar tota sa activitat i tots sos medis a la protecció de sos productes. Ningú millor que les regions mateixes pot conèixer si falten camins de ferro, carreteres, canals, etc., etc.; ningú millor que elles pot fer obligatòria la instrucció elemental i facilitar la tècnica. Fixant-nos en Catalunya, trobarem que els immensos capitals que dintre del sistema unitari i no democràtic destinem a socórrer als governs sens profit del país, podríem dedicar-los a obres d'utilitat pública, al foment dels interessos realment catalans, amb qual canvi és impossible calcular los immensos beneficis que en reportaríem.

Però no volem anar tan enllà, i avui per avui nos bastarà fer notar que un poder democràtic, per la sola circumstància de ser tal, ha de ser eminentment proteccionista. La idea del poder en general no és més que la idea de la protecció. Sols per la protecció que la societat dóna als individus, consenten aquestos en abdicar una part de sa llibertat natural. Un poder que no protegeixi als associats és un absurd.

¿Quina ha de ser aqueixa protecció? La resposta és ben senzilla; tota la que es necessiti. Mentres lo món estigui dividit en nacions, existiran fronteres; mentres hi hagi fronteres, cada nació les vigilarà en quant ho cregui necessari. Això és evident, puix que és de sentit comú.

Si suposem que en una nació s'hagin plantejat les doctrines democràtiques i prenguin part en son govern tots los individus i totes les classes socials, lo sistema de vigilància de fronteres ha de ser no sols protector, sinó també defensor. Los beneficis econòmics de la democràcia foren il·lusoris si s'obligués als individus que treballen a sostenir la competència amb los d'altres nacions no democràtiques. Un exemple aclarirà aquesta idea. Suposem que en alguna nació subsisteix l'esclavitud o la servitud, i que el treball dels esclaus o dels servos treu al mercat productes. ¿Pot una democràcia obligar a sos membres a competir amb los que estan subjectes a l'esclavitud o a la servitud? De cap manera. Contra l'esclavitud i l'organització imperfecta d'altres nacions, l'Estat democràtic deu no sols conservar les fronteres, sinó fins alçar muralles com les de la Xina. Nosaltres mai voldríem que el treball honorat i noble dels catalans hagués de competir amb l'embrutit i degradat dels quasi serfs de Rússia o dels esclaus de Cuba.

Hora és ja de que es posi en evidència la falsificació de certs polítics de Madrid, i de que diguem molt alt que som proteccionistes, casualment perquè som demò-

crates. No estan, no, renyits lo proteccionisme i la democràcia, sinó al contrari. Si es concebeix un govern no proteccionista, no és per cert un govern democràtic. Lo govern del poble pel poble ha de protegir per força lo treball nacional, baix pena de no complir ses missions política, social i econòmica.

L'Amic de cada Festa
Diari Català, 17 d'abril de 1881
Articles polítics, 1984

COMITÈ DEMOCRÀTIC FEDERALISTA DE BARCELONA [COMUNICATS] (I-VII)

I

Coreligionaris:

Al rebre lo nombrament amb què tinguéreu a bé honrar-nos, l'acceptàrem amb complacència, per quant la manera sèria i perfectament ordenada com s'havia fet l'elecció de comitè nos indica que desitgeu, al mateix temps que la reorganització, la regeneració del partit federalista. Nosaltres desitgem lo mateix, i nostre programa podria reduir-se a afirmar que treballarem per a realitzar aquest desig.

Amb tot i ser aquesta la primera volta que el Comitè se dirigeix a vosaltres, no vos farà una llarga exposició de sos principis. Los que el formem los havem sempre proclamat molt alt i no hem variat en lo més mínim, opinant avui lo mateix, exactament lo mateix que ahir. Ademés, per lo sol fet d'acceptar lo càrrec, deixem evidenciat que fem nostres les declaracions terminants consignades en lo manifest convocatòria insert en lo *Diari Català* i *El Diluvio* del 27 de l'últim març i que, com los firmants del mateix, aspirem i treballarem per la democràcia garantida per l'organització federal sens cap abdicació, sens cap sofisticació i sens cap aplaçament.

La línea de conducta que ens proposem seguir ha de ser sempre severa, tenint per base l'expansió que tan bé cau a los partits populars. No havem de pertorbar a cap altre partit, ni tan sols a aquells que amb lo nostre coincideixen en alguna aspiració. Sostenim l'antiga bandera del partit federalista, la bandera mateixa que en ses mans tremola l'il·lustre repúblic don Francesc Pi i Margall; i si exhortem a tots nostres conciutadans a agrupar-se a sa sombra, a ningú obliguem a estar amb nos-

altres. Nostres forces consisteixen en mantenir íntegres nostres idees, i amb aquesta integritat havem de fundar la regeneració a què aspirem.

Los partits no poden viure en l'aislament, sinó que deuen fer-se sentir sa opinió en tots los actes importants de la vida pública del país. Tenim a sobre les eleccions municipals i havem de discutir quina conducta nos convé seguir en elles.

Aqueixa conducta la sotmet lo Comitè íntegrament a vostra deliberació i a l'efecte, adoptant lo procediment propi dels partits virils, tenim lo gust d'invitar-vos a un *meeting* o reunió pública i solemne que se celebrarà amb arreglo a les següents

BASES

1.ª Lo *meeting* tindrà lloc lo pròxim dilluns dia 25 del corrent a dos quarts de nou del vespre en lo local que s'anunciarà oportunament.

2.ª En la reunió, que serà presidida per aquest comitè, se discutiran i votaran en son cas los punts següents:

“¿Deu lo partit democràtic federalista prendre part en les pròximes eleccions municipals de Barcelona?”. Si l'assemblea se declara per la negativa, se donarà per acabat lo *meeting*. Si se declara per l'afirmativa, procedirà “a determinar lo modo i forma de prendre part en dites eleccions”.

3.ª La reunió serà pública, però sols prendran part en les discussions i votacions los que estiguin conformes amb les idees polítiques que aquest comitè representa i hagin anat a proveir-se del corresponent títol que serà expedit en lo local del Centre Democràtic Històric, Pau de l'Ensenyança, 6 principal, de 3 a 5 de la tarda i de 9 a 11 del vespre los dies 22, 23 i 24 de l'actual i des de les 10 del matí fins a les 6 de la tarda del dia 25 a tots los que acreditin ser veïns de Barcelona per medi de qualsevol document oficial. Los que conservin lo taló que els fou entregat per l'elecció del Comitè los hi servirà de títol i seran admesos a deliberar i a votar amb sols exhibir dit taló a l'entrada del local del *meeting*.

4.ª En la direcció de les discussions se seguiran les pràctiques acostumades en los casos oficials deliberants.

No vos encareixerà aquest comitè la importància de l'acte a què us invita. Per ell no sols decidirem qüestions de gran interès públic, sinó que donarem mostra del vigor i de la constància que conservem a pesar de tots los contratemps. Ademés, per medi de les bases acordades, acreditarem novament que som un partit eminentment pràctic i que el poble català, sabent deliberar ordenada i solemnement, és digne de la democràcia federativa a qual triomf i consolidació li porten son temperament, sa història i lo grau de cultura a què ha arribat a pesar dels esforços que per impedir-se-li han fet la suspicàcia i lo temor.

Barcelona, 21 d'abril de 1881

Lo president, Valentí Almirall; lo vicepresident, J. M. Vallès i Ribot; los vocals, Llorenç Ardid, Anton Feliu i Codina, Josep Roig Minguet, B. Roura; los secretaris, Eugeni Litran i Pere Sacases.

Diari Català, 23 d'abril de 1881

II

A los electores de Barcelona y al público

Habiendo acordado el partido federalista, en la reunión celebrada en el teatro del Buen Retiro, tomar parte en las elecciones municipales que hoy empiezan, y autorizado este comité por un amplio voto de confianza para efectuar el referido acuerdo, natural y justo es que exponga ante sus conciudadanos la significación de este acto trascendental y la manera y forma de llevarlo a cabo.

En concepto del Comité, al adoptar el partido federalista la resolución de acudir a los comicios tremolando la bandera de sus principios, no se propuso, como en días mejores para la libertad de España, obtener la victoria; se propuso, sí, únicamente hacer un acto público y solemne, una manifestación a la luz del día de su cambio de conducta, que juzga tan necesario para vigorizar sus huestes como útil para llegar a la regeneración a que aspira con enérgica e inquebrantable constancia. Después de seis años de porfiado retraimiento, durante los cuales nuestros amigos no han hecho gestión alguna para ser incluidos en las listas electorales, mañosamente confeccionadas por nuestros adversarios, que sistemática e imprudentemente les han excluido de las mismas, sería una verdadera insensatez ir a las urnas alentados por la esperanza de un triunfo imposible.

No acariciamos, pues, por hoy la idea de la victoria ni aspiramos, siquiera, a sostener lucha empeñada. Presentamos sencillamente candidatura con el principal e importante objeto de que se sepa que el partido federalista abandona el retraimiento y se prepara a agrupar sus imponentes fuerzas por medio de una organización sólida, seria y atractiva. De esta suerte, si alguno de nuestros amigos tiene, por casualidad, reconocido el derecho electoral, sabrá a quién dar su voto; y ya sean pocos, ya sean muchos los que acepten nuestra candidatura, siempre constará de una manera pública que, aunque sin preparación de ningún género y sin hacernos ilusiones, se ha dado, por nuestra parte, solemne cumplimiento al acuerdo del partido federalista.

Éste es el primer paso. Cuando tengan lugar otras elecciones, el partido, que tendrá su organización muy adelantada, si no completa, se hallará ya en mejores condiciones de lucha y podrá esperar con fundamento una señalada victoria. Verdad es que la limitación del sufragio quita a los partidos que fundan su fuerza en la universalidad del voto, poderosos medios de combate; pero no es menos cierto que la incontrastable bondad de nuestras ideas se impone de tal suerte a la conciencia pública que, aun dentro del sufragio restringido, el partido federal, debidamente preparado, puede obtener y obtendrá con seguridad considerables ventajas.

A continuación hallaréis la candidatura que os recomendamos; id a votarla los que queráis contribuir al acto político que nuestro partido realiza, precursor, quizás, de otros más trascendentales, en la seguridad de que los conciudadanos que en ella figuran representan nuestras ideas y son dignos de vuestros sufragios.

CANDIDATURA

Colegio 1º: D. Eusebio Bofill, farmacéutico; D. Rosendo Arús Arderiu, escritor público; D. Federico Alentorn, propietario.

Colegio 2º: D. Carlos F. Castoverde, catedrático.

Colegio 3º: D. Mariano Sans, hacendado; D. Segundo Moreno Torres, propietario.

Colegio 4º: D. Leandro Pons y Dalmau, director de caminos; D. Celestino Verdaguer, industrial.

Colegio 5º: D. Tomás Martí Vidal, del comercio y propietario; D. Cirilo Montserrat, del comercio y propietario.

Colegio 6º: D. Conrado Roure, abogado; D. Guillermo Parera, del comercio.

Colegio 7º: D. Jaime Pi y Suñer, doctor en medicina.

Colegio 8º: D. Federico Soler, autor dramático; D. José Pascual, médico y hacendado; D. Manuel Wehrle, industrial.

Colegio 9º: D. Federico Castells, médico; D. Odón Viñals, industrial.

Colegio 10º: D. Mariano Serra de Roure, procurador causídico; D. Enrique Nel·lo, del comercio y propietario.

Colegio 11º: D. Pedro Closas, del comercio; D. Jaime Damians, industrial.

Barcelona, 1º de mayo de 1881

El presidente: Valentín Almirall. El vicepresidente: José María Vallés y Ribot. Vocales: Lorenzo Ardid, Antonio Feliu y Codina, J. Roig Minguet, Baldomero Roure. Secretarios: Pedro Sacases, Eugenio Litran.

Nota. Se suplica a los electores se sirvan hacer las candidaturas manuscritas o pasar a recogerlas al local del Centro Democrático Histórico (Paz de la Enseñanza, 6, principal), donde permanentemente habrá una comisión para proporcionárselas y resolver todas las cuestiones que se ofrezcan.

El Diluvio, 1 de maig de 1881

III

Comitè Democràtic Federalista de Barcelona

Aquest comitè va rebre ahir un telegrama de don Francesc Pi i Margall, en lo que participa que sortirà de Madrid lo dia 20, i arribarà a Barcelona lo dia 21 dissabte, a les set del vespre, en lo tren correu de Saragossa. Amb motiu de sa vinguda se celebraran, entre altres, los següents actes:

El dissabte al vespre s'anirà a rebre'l a l'estació del camí de ferro de Saragossa.

Diumenge, a les tres de la tarda, don Francesc Pi i Margall donarà una conferència política, que tindrà lloc en lo teatro del Circo Barcelonès.

Dilluns, a la una de la tarda, se l'obsequiarà amb un banquet que tindrà lloc en los Salons de Flora, situats en la carretera de Sant Cugat del Vallès, al punt de parada del tramvia.

Lo mateix dilluns, al vespre, tindrà lloc la festa artística catalana, organitzada per vèries catalanistes en lo teatro de Novetats.

Lo dia abans de sa sortida, se celebrarà la inauguració oficial del Centre Democràtic Històric.

Al fer públics aquestos acords, lo Comitè té el gust de convidar als seus amics polítics de tot Catalunya que vulguin prendre-hi part.

Per assistir a la conferència, deuran proveir-se de les corresponents targetes d'invitació, que seran repartides des de demà dimecres, de les tres de la tarda a les onze de la nit, per una comissió del Comitè, que estarà constituïda en lo local del Centre Democràtic Històric (Pau de l'Ensenyança, 6, primer).

En lo mateix local i a les mateixes hores, s'admetran inscripcions per a lo dinar.

A l'objecte de poder atendre a tots los compromisos, lo Comitè encarrega¹⁸ a tots los dels districtes i localitats de Catalunya se serveixin enviar nota per tot lo dijous del número d'invitacions que necessitin per la conferència, i dels que desitgin assistir al dinar, pel qual deuran abonar la quantitat de vint-i-sis rals per cobert.

Barcelona, 17 de maig de 1881

Lo president: V. Almirall.—Lo secretari: Pere Sacases

Diari Català, 17 de maig de 1881

El Diluvio, 17 de maig de 1881

IV

Comitè Democràtic Federalista de Barcelona

A l'objecte de poder atendre a les moltíssimes demandes d'invitacions per la conferència política que donarà don Francesc Pi i Margall, i, havent-se ofert al Comitè lo grandios local del Circo Eqüestre de la plaça de Catalunya, se fa saber al públic que la conferència no es celebrarà en lo Circo Barcelonès sinó en lo dit Circo Eqüestre, a dos quarts d'onze en punt del dematí.

Lo que es fa públic a fi i efecte de que arribi a coneixement de tots los que tinguin targeta d'invitació.

Lo mateix diumenge, a les 10 de la nit, vèries societats corals acompanyades per orquestra donaran una serenata a don Francesc Pi i Margall, davant de la casa en què s'allotgi.

Barcelona, 19 de maig de 1881

Lo president: Almirall.—Lo secretari: Litran.

Diari Català, 20 de maig de 1881

18. A *El Diluvio*: «encarecen».

V

Comité Democrático Federalista de Barcelona

Correligionarios: hoy sábado, a las siete en punto de la tarde, llega a esta ciudad, en el tren correo de Zaragoza, el eminente hombre de Estado don Francisco Pi y Margall. El partido federalista de Barcelona, que tanto cariño y admiración siente por el perseverante y elocuente mantenedor de sus ideales políticos, acudirá en masa a recibirle, demostrando así cuánto se aprecia y distingue en la región catalana la lealtad, la consecuencia y la honradez políticas virilmente personificadas en el ilustre viajero.

Ninguna recomendación especial debe haceros vuestro comité, pues todos conocéis las prescripciones legales vigentes. Comprendéis, además, la altísima importancia del acto público que vais a llevar a cabo y sabréis conquistar para nuestras ideas en esta ocasión solemne las simpatías de los hombres liberales y el respeto y consideración de nuestros adversarios.

Barcelona, 21 de mayo de 1881

El presidente: V. Almirall.—El vicepresidente: J. M. Vallés y Ribot.—

Vocales: L. Ardid, A. Feliu y Codina, J. Roig y Minguet, B. Roure.—

Secretarios: P. Sacases y E. Litrán.

El Diluvio, 21 de maig de 1881

VI

Comitè Democràtic Federalista de Barcelona

Aquesta nit, a dos quarts d'onze,¹⁹ tindrà lloc una serenata feta en obsequi de don Francesc Pi i Margall, en la plaça del Teatro Principal, frente a la fonda de les Quatre Nacions.²⁰ Prendran part en la mateixa les societats corals La Perla de la Barceloneta, la Fraternitat²¹ de Gràcia, Apolo del Poble Nou i la Joventut de les Corts de Sarrià, dirigides totes per D. Joan Cristià i l'orquestra per don Romualdo Zubielsqui. Les peces que es tocaran són: *La gratitud*, *Les flors de maig*, *Pel juny*, *la falç al puny* i *Els nêts dels almogàvers*. L'orquestra executarà la gran simfonia del mestre Manent *L'Euterpense*. Lo que fem públic per al coneixement de nostres correligionaris.

Lo president: V. Almirall.—Lo secretari: Pere Sacases.

Diari Català, 22 de maig de 1881

El Diluvio, 22 de maig de 1881

19. A *El Diluvio*: «A les deu nit».

20. Al DC: «Estacions».

21. Al DC: «Maternitat»

VII

Comitè Democràtic Federalista de Barcelona

Demà dissabte, en lo tren de les 3.15 de la tarda, sortirà cap a Tarragona don Francesc Pi i Margall.

Des de Tarragona passarà a Castelló i València, tornant-se'n luego a Madrid.

Lo que es publica per a coneixement del públic i dels amics polítics que vulguin passar a despedir-lo a l'estació del camí de ferro a l'hora expressada.

Barcelona, 10 de juny de 1881

Lo president: V. Almirall.—Lo secretari: P. Sacases.

Diari Català, 10 de juny de 1881

El Diluvio, 10 de juny de 1881

LA MALALTIA ÉS GRAVE

Per l'article d'avui reclamem especialment l'atenció dels lectors, i els demanem que es prenguin la pena de meditar les idees que tractarem d'exposar.

Avui tenim la nostra indústria amenaçada de mort, i tots fem esforços per evitar o aplaçar los tristos efectes de l'amenaça.

¿Qui amenaça la nostra indústria? Los lliurecanvistes de Madrid. ¿En nom de què? Los que no pensen fan l'amenaça en nom d'un mito que en diuen consumidor; los que pensen una mica, en nom de les regions que tenen productes agrícoles sens competència. Espanya, diuen, és la nació més meridional d'Europa i, per consegüent, disposa com a primera matèria d'un sol ardent i d'una terra exuberanta, que poden proveir als mercats de fruits especials i propis del nostre clima. Espanya ha de buscar sa riquesa en les ventatges de què l'ha dotada pròvidament la naturalesa.

¿Qui defensa la nostra indústria? En general nosaltres mateixos, puix per més que tinguem auxiliars de força en altres regions, no senten la necessitat de protecció que sentim nosaltres. ¿En nom de què la defensem? En nom de la conservació i augment de la riquesa del país, en nom del dret, en nom de l'exemple que ens han dat i ens donen les nacions més avançades que la nostra, en nom de la situació moral i material de la pàtria, que, sent molt inferior a la que han alcançat les demés nacions d'Europa, no ens permet sostenir la competència amb moltes d'elles.

De tot lo que en resulta que aparentment lliurecanvistes i proteccionistes tots volem la protecció: aquells a l'agricultura encara que s'hagi de perjudicar a la in-

dústria; aquestos a la indústria, harmonitzant, no obstant, sos interessos amb los de l'agricultura.

Sembla, doncs, a primer cop d'ull, que el conflicte hagi de tenir una solució senzillíssima. Sembla que cedint una mica els uns i una mica els altres, fóra fàcil trobar un just medi que produís l'harmonia entre tots los interessos, i que ens posés en estat de poder avançar tots, industrials i agricultors.

Aixís fóra si el conflicte econòmic se presentés com un fet aislat i accidental. Aixís és en moltes nacions d'Europa. Aixís acabem de veure-ho en França i ho hem vist moltes vegades en Anglaterra. Lo conflicte econòmic no ha presentat altres símptomes que els d'un mal superficial, i un senzill remei ha bastat per curar-lo, restablint la salut del cos social i l'harmonia entre los diversos membres.

Però en la nostra terra, ¿és lo conflicte econòmic un fet aislat i accidental? ¿És sols un mal superficial que amb un senzill remei pot curar-se o és, al contrari, manifestació d'un mal interior o constitucional que ens té les sangs infectades?

Per desgràcia no s'ha de meditar gaire per trobar que l'amenaça actual no és un fet aislat. Avui perilla la nostra indústria, com ahir perillava i avui perilla lo nostre dret, com abans-d'ahir va perillar la nostra llengua, i com sempre perilla la nostra dignitat. Si unint los esforços de tots logrem conjurar o aplaçar un conflicte, al punt se'n presenta un altre. Tres mesos fa que els advocats de Catalunya estaven reunits en congrés per defensar lo nostre dret civil, i avui los industrials han de fer manifestacions per defensar la nostra indústria. Abans de reunir-se els advocats, los naviers havien fet esforços desesperats per salvar-se, sens obtenir cap resultat.

Aquestos fets per si sols ja indiquen que el mal no és superficial, sinó molt fondo. Lo conflicte econòmic no és un fet aislat i accidental; és la manifestació d'una malaltia constitucional que ens corca les entranyes.

I els símptomes que hem ressenyat no són encara los més graves. En menos de cinquanta anys, les regions més virils, com a més reflexives de la nostra terra, s'han alçat en armes tres vegades, produint altres tantes guerres civils assoladores. Lo número de canvis violents que ha sofert la nostra política no pot comptar-se. La violència és ja un mal crònic. L'empleomania ha arribat a ser un vici social, que tots los partits se veuen impotents per extirpar-lo. Avui mateix lo malestar és complet. Les províncies del nord estan ocupades militarment, amb tot i haver-se'ls arravatat los seus *fueros*; casualment per això és precís allí un règimen de força. Catalunya està sobreexcitada, i els homes pessimistes de la nostra comarca confessen espantats i declaren tristos que el catalanisme que va començar per fer versos inofensius, acabarà a canonades. I els que tal diuen se funden en que és una veritat acreditada per la història que una idea o mor al néixer, o arriba a la plenitud de son desarrollo i produeix ses conseqüències lògiques. La idea federal del 68, amb tot i ser apoiada per un partit inconscient, va fer tot son camí. ¿Com no ha de fer-lo —diuen— una aspiració tan conscienta com la catalanista?

Meditin sobre tots aquestos fets los que saben pensar i meditar, i veuran clara la cosa. Lo conflicte econòmic no és un fet aislat i accidental, no és un mal super-

ficial; és una de les cent manifestacions de la malaltia constitucional d'Espanya; és un dels efectes de la mateixa causa que produeix lo conflicte legal, lo conflicte social, l'empleomania, la impotència dels governs, l'esterilitat dels partits, los pronunciaments, les barricades, les guerres civils, lo sistema de violència, la immoralitat pública i, en una paraula, la situació anòmala, lo retràs, la debilitat, la impotència de la malaurada nació espanyola.

És ridícul, soberanament ridícul, lo voler curar amb remeis tòpics senzills i aplicats a la superfície un mal que té ses arrels en la constitució mateixa de l'individu; és ridícul, soberanament ridícul, lo pretendre intentar resoldre lo conflicte econòmic sense extirpar la causa que el produeix. Farem *meetings*, organitzarem manifestacions, lograrem imposar-nos als que ens manen; lo conflicte semblarà resolt, però demà mateix tornarà a aparèixer amb més força i energia. Quan en la superfície d'un cos apareix una erupció alimentada per una causa constitucional, pot lograr-se fer-la desaparèixer de moment i en pocs dies, però, ¡ai del pacient si no s'ataca la causa! Quan se creurà curat de l'erupció, que relativament era inofensiva, li apareixerà una llaga que el portarà a la cangrena. Lo mateix nos succeirà amb lo conflicte que avui nos amenaça. Curarem l'erupció que posa en perill la nostra indústria, però la causa interna quedarà, i dintre poc temps se manifestarà d'una manera més terrible i arribarà tal vegada a amenaçar-nos amb la cangrena.

Les malalties constitucionals, les que enverenen les sangs perquè hi tenen son origen i son assiento en les més vitals entranyes, se curen sols amb remeis heroics i a força de constància. L'infeliç que n'és víctima ha de subjectar-se a un règimen purificatiu, llarg, pesat i fins exposat a accidents funestos. Moltes vegades, quan lo mal ha sortit a l'exterior, ha d'emplear-se el cauteri, i fins en casos excepcionals s'ha de recórrer a doloroses operacions per a salvar la vida.

La malaltia d'Espanya és constitucional. Tenim les sangs enverinades, i els òrgans més vitals de la nació estan lesionats. Lo conflicte econòmic no és un mal superficial, sinó símptoma de la terrible malaltia que sofrim. No intentem, doncs, curar-lo amb remeis tòpics i amb aplicacions superficials. Hem de buscar l'arrel, que es troba en lo més interior del nostre organisme. Si és necessari el cauteri, no hem de vacil·lar; si és precisa una operació dolorosa, no ha de tremolar-nos lo pols. ¡Ai del cirurgià que s'espanta davant de la corrupció d'una llaga! ¡Ai del que no té valor per aplicar-hi el foc i el ferro!

Los homes pessimistes diuen que el catalanisme ha començat fent versos inofensius i acabarà a canonades. Nosaltres no ho creiem, perquè no som pessimistes, però estem convençuts de que el catalanisme tindrà conseqüències. ¿Qui sap si aquestes seran lo cauteri o l'operació que regenerarà la nostra organització corrompuda? ¿Qui sap si una crisi solemne nos portarà l'equilibri, qual falta és la causa de la malaltia constitucional que patim? ¿Qui sap si l'element absorbent, avassallador i estúpid que fins avui nos ha dominat tindrà de cedir lloc a l'altre element expansiu, il·lustrat i conciliador que existeix en la nostra pàtria? ¿Qui sap

si logrem sostreure'ns a la influència exclusiva dels somiadors, obligant-los a compartir-la amb los que saben reflexionar?

No sabem res de tot això, però sabem que els nostres mals exigeixen remeis heroics, i sabem que amb tal idea hem dedicat totes les nostres forces al catalanisme, que propaguem amb plena consciència de son transcendentalisme i de sa potència expansiva.

¿No és veritat que tot lo dit val la pena de que es mediti? Meditin, doncs, tots los que llegeixin lo present article.

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 24 d'abril de 1881

Articles polítics, 1984

LOS JOCS FLORALS

Avui se celebra la festa catalana dels Jocs Florals. Més de vint anys fa que va ressuscitar-se aqueixa solemnitat que ha arribat ja a l'apogeo del seu vigor. Tant hi ha arribat que fins temem que es trobi ja en plena decadència.

Al ser restaurats los Jocs Florals en 1858, ses tendències eren vagues i gens concretes. Los organitzadors, sens dar-se compte de lo que volien, estaven convençuts de que anàvem malament. Ells veien la nostra pàtria completament postergada: d'aquella Catalunya que havia sigut la reina del mar, no en quedava quasi res; lo caràcter català estava completament desnaturalitzat, i no el coneixíem nosaltres mateixos. Los organitzadors veien sols que anàvem malament i volgueren encarrillar-nos, deixant per més tard l'averiguar cap a on havíem d'anar.

I van convidar als poetes que encara no s'havien dat compte de que la nostra llengua és tan bona com qualsevol altra per escriure poesies, i els poetes van respondre; i van invocar la fe, l'amor i la pàtria, i aquestes idees màgiques van inspirar-los sentits accents. Los Jocs Florals van anar infiltrant-se en la consciència pública, i després d'alguns anys de ser aplaudits sols pels iniciats, van arribar a fer-se quasi populars.

Però a tot això va venir lo grandióc moviment de l'any 68. Molts catalans, inspirant-nos en los sentiments que els restauradors del catalanisme havien fet néixer en los nostres cors, vam dar lo crit únic que podia conciliar l'amor a la pàtria amb l'amor a la regió. De les premisses del moviment catalanista, vam treure'n les conseqüències i, ¡cosa rara!, los que ens havien inspirat la idea van espantar-se de la

seva pròpia obra i van deturar-se o tornar-se'n endarrere. Gràcies a això, en gran part, va fracassar lo moviment federalista, però des d'allavores van acabar sa missió los Jocs Florals.

Avui, no representen res o representen massa. Si no aspiren a res més [que] a fer versos insípidos, en que es murmuri de Castella pel sol gust de murmurar-ne; si un cop algú vulgui treure conseqüències de les seves premisses han de tornar a espantar-se i a tirar-se endarrere, no representen res. Si aspiren a la separació de Catalunya sens saber a on volen portar-nos, representen massa. Dintre de casa nostra, podem fer totes les proves que convingui, sens temor de perdre-hi; fora de casa nostra, abans de dar lo primer pas, hem de pensar-nos-hi més d'una vegada, puix que un cop dat nos fóra impossible desfer-lo.

Les tendències que avui dominen són les que res representen. Los actuals floralistes ni van a enlloc ni es proposen res fonamental. Per ells tota la transcendència de l'acte estriba en veure a qui adjudicaran l'*englantina* i en saber qui serà reina de la festa. Ressusciten una llengua, una història i un modo de ser i si demà els diguessin que han ressuscitat un caràcter, los vindria de nou. Hi ha entre els catalanistes gent tan innocent que, després d'haver apilat encenalls i fins d'haverlos arruixat al petroli, s'estranyarien de que algú no fes més que aplicar-hi un misto encès per fer una foguerada o per produir un incendi. Los *englantinistes* se troben dintre d'un círculo viciós: per res del món deixarien d'adjudicar-se mútuament flors i joies que els autoritzen, i al mateix temps volen evitar les conseqüències de sa conducta i de sos fets.

D'aqueixa situació ambigua lo que se'n ressent és la institució dels Jocs Florals, convertits en una cosa verdaderament incolora e insípida. ¿Per què escriuen en català si no volen que els catalans ne traguem les conseqüències? ¿Per què nos agiten si no saben luego cap a on dirigir l'agitació?

Però deixem fer als *englantinistes*. Per més que no vulguin o no se'n donguin compte, les aigües que ells posen en moviment no poden anar a enlloc més que cap al nostre molí. Res hi fa que en son afany de no significar-se nombrin presidents que parlin molt de miracles i de tradicions; mentres ne parlin en català i baix lo punt de vista regionalista, ja ens cuidarem nosaltres de treure'n les conseqüències. Nosaltres som lògics i sabem esperar. Al nostre lloc, doncs, nos trobem esperant la nostra, que vindrà un dia o altre. Nosaltres practiquem aquell adagi àrabe que diu: "Si vols veure passar lo cos de ton enemic, assenta't a la porta i espera". Estem ja assentats i esperem.

En altres èpoques los Jocs Florals eren separatistes. En sos cants, no feien altra cosa que maleir de Castella i plorar de dol i enyorança. Allavores vam esperar com esperem ara, i posant en son lloc aquelles aspiracions, vàrem traduir-les en lo federalisme de l'any 68.

Ara fan gala de no ser separatistes. Ara tenen por a la seva pròpia sombra, i no gosen ni donar un pas. No hi fa res; nosaltres esperem també. Allavores vam haver de posar correctiu a les seves exageracions; ara sabrem dar-los lo calor que els falta.

Perquè han de desenganyar-se los catalanistes en general i los *englantinistes* en particular. Lo renaixement catalanista no té més que una traducció pràctica en fets; sols pot resoldre's en una solució que s'aparti tant del separatisme com del centralisme.

Aquesta solució, mal que pesi als floralistes, sols la tenim nosaltres, i per això cada any saludem als Jocs Florals, per més que es presentin tan insípids com en lo que ells ne dirien any de gràcia o del Senyor, mil vuit-cents vuitanta-u, vint-i-tants de llur restauració.

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 1 de maig de 1881

Cultura i societat, 1985

CATALANISME DE DEBÒ

*Composició llegida en la vetllada literària de l'«Escut Català»
Associació Literària de Gràcia*

Perquè volem parlar la nostra llengua nos diuen aspres i mal educats. Perquè volem conèixer la nostra història nos motegen d'exclusivistes, de mals espanyols, de rebecs i de pertorbadors.

Si volem defensar lo nostre treball i pretenem que se'ns dongui no lo que ens pertoca, sinó una petita part de lo que deurien, nos tracten com als pobres que capten i, si no ens diuen “Déu n'hi do”, se'ns treuen del davant amb un “Demana més que un català”.

Si ens presentem tals quals som sense fingir lo que no ens surt del cor; si diem al pa, pa i al vi, vi, a la catalana, nos prenen per rústics i pretenen burlar-se de nosaltres.

Això fa molts anys que dura. Abans fèiem molt cas de lo que se'ns deia i arribàvem a avergonyir-nos. Quasi no gosàvem parlar la nostra llengua; no citàvem mai les grans figures de la nostra història, i ens deien fills del Cid i de Guzmán, al qui millor que el renom d'“El Bueno” li escauria d'“home sens entranyes”. Al defensar lo nostre treball nos confonien amb los que van a cercar un empleo per viure amb l'esquena dreta. Allavores nos presentàvem encongits, i fingíem, i fins fèiem la comèdia de somriure al que no podíem veure ni en pintura.

Era que allavores no havia nascut encara lo catalanisme.

Avui ja parlem i escrivim en català; avui ja sabem que la nostra llengua és tan bona com qualsevol altra per a expressar fins grans idees; avui ja no som fills dels Cids ni dels Guzmans ni de cap hèroe, sinó dels Claris, dels Fivallers i dels demás patriotes que preferien civilitzar al món per medi del canvi d'idees i de productes, a destruir-lo per medi de la guerra; avui ja no demanem pel nostre treball protecció com qui capta, sinó que l'exigim perquè de dret nos pertoca; avui ja no tenim cap inconvenient en presentar-nos a la catalana.

Però encara no som allí a on anem. Encara treballem pels que no treballen; encara vénen a casa nostra a manar-nos los que tal vegada deuriem obeir-nos; encara no hem deixat los caminadors ni sortit de la pollera en què van ficar-nos ja fa segles.

És que lo catalanisme ha ja nascut, però encara no ha fet tota la creixença.

Demà, lo català serà la llengua oficial en la nostra terra catalana; demà, no sols coneixerem la història, sinó que amb los nostres fets anirem fent-ne; demà no haurèm de demanar protecció pel nostre treball, puix que el protegirem nosaltres mateixos d'una manera efectiva, amb la nostra activitat sens traves, amb la nostra energia movent-se amb llibertat, amb lo nostre caràcter més reflexiu que imaginatiu; demà ni ens manaran ni manarem, sinó que, dintre de casa nostra, nos arreglarem de la manera que ens dongui la real gana; demà ens presentarem tals quals som, amb les nostres qualitats bones i dolentes, amb les nostres costums, amb les nostres lleis, amb los nostres ideals, sens pretendre entorpir a ningú, ni tolerar tampoc que ningú ens entorpeixi la nostra marxa; demà viurem a casa nostra i a la nostra moda; i Catalunya, germana, no germanastra de les demás regions espanyoles, estarà unida amb totes elles pels llaços de la sang i del carinyo; no pels de la imposició i de la violència; demà, en una paraula, tots anirem millor que avui i tindrem bona harmonia, perquè realitzarem aquell adagi català tan pràctic com tots los nostres i que diu que "com més amics més clars".

Serà que allavores lo catalanisme haurà acabat la creixença i arribat a la plenitud de son desarrollo. Serà que allavores haurà triomfat la idea catalana.

Aquest i no altre és lo catalanisme. Los que altra cosa vos diguin, diuen mentida. Los que volen tornar enrere no són catalanistes; los que no van a enlloc, tampoc ho són. Ho són los que volen lo progrés, la millora, la regeneració de la terra, ho són sols los que tenen per lema "¡Catalunya i avant sempre!".

D'aquestos és l'"Escut Català", i per això és tan simpàtic a la vila de Gràcia.

Los nostres avis deien: "Si vols ser papa, posa-t'ho al cap". Lo que nosaltres volem és avui més fàcil que ser papa allavores: volem que Catalunya sigui lo que deu ser i ho conseguirem, perquè nos ho hem posat al cap.

V. Almirall

Diari Català, 1 de maig de 1881

Articles polítics, 1984

LO FEDERALISME APLICAT A CATALUNYA. ESTUDIS DE DRET PÚBLIC CATALÀ

Vaig a entrar en un terreno quasi verge en lo nostre país. Vaig a ocupar-me d'una de les fases del federalisme que ha estat fins ara poc menos que olvidada i que és no obstant la que té de ser més simpàtica als nostres paisans i la que ha de conquistar més adeptes a aquell sistema.

Vull ocupar-me de l'organització política-administrativa que deuria donar-se Catalunya dintre de la federació espanyola o ibèrica.

L'assumpto és un xic espinós i un tros difícil. Començo, doncs, protestant de que tot lo que diré ho referiré exclusivament a l'ordre científic, sens sortir-me jamai del terreno especulant, amb lo qual crec que venceré la part espinosa del tema. Protesto també de que no em faig la il·lusió d'agotar la matèria ni de dir sobre la qüestió l'última paraula. Molt faré si logro plantejar lo problema i cridar sobre d'ell l'atenció de mos compatricis.

Si aixís fos, lo catalanisme hauria donat un pas de gegant. Les aspiracions avui vagues tindrien ja un objectiu determinat. Crec inútil dir que al parlar de catalanisme i de catalanistes me refereixo als que van a algun lloc, i que senten en son interior bullir l'esperit de progrés i de millora. Dels incoloros, dels insípidos, dels inodoros ni n'espera ni en vol res la pàtria. Quedin-se enhorabona alabant-se mútuament los versos insubstancials i adjudicant-se englantines i lliris de plata, que prou pena tenen si no saben veure més enllà del seu nas.

Lo catalanisme sèrio i transcendental no es troba malament dintre de la nació espanyola; se troba sí malament dintre de l'organització actual. Per tal motiu té sols idees negatives. No és separatista; no és centralista; no vol dintre de casa nostra ingerències estranyes; no vol que s'influeixi en lo nostre caràcter desnaturalitzant-lo. Totes aquestes negacions podrien incloure's en una afirmació. Lo que no és separatista ni centralista, lo que no vol ingerències ni influències estranyes deixa sols de dir-se federalista si no ha comprès o ha comprès malament lo federalisme.

Comprenem que molts s'hagin resistit a donar-se tal nom. Lo federalisme s'ha presentat moltes vegades inconscient i quasi sempre disfressat, portant barba postissa i tot per fer por a les criatures. Presentant-se inconscient ha sigut poc pràctic. En lloc de buscar los principis i fonaments del sistema en los tractadistes suïssos i nord-americans; en lloc d'estudiar la nostra naturalesa i la nostra història per aplicar-hi aquells principis, s'ha fixat sols en los somnis que escrivia Proudhon per fer gala de sa especial dialèctica i ha olvidat completament lo real. Presentant-se

disfressat i fins amb barba postissa, en lloc de parlar amb veu natural i en lo llenguatge de la terra, ha fet la veu grossa i s'ha fet eco de tot lo que devia repel·lir en lloc d'atreure als elements sans i vigorosos del nostre país. Però si comprenem això i ho confessem amb la nostra característica franquesa, comprendríem que tots los que es proposen regenerar a Catalunya no acceptessin les verdaderes doctrines del sistema que són les que tractarem d'exposar en los articles que lo present comença.

Res és més absurdo que somiar en política. La política, o sigui l'art d'organitzar i dirigir un poble, és lo més pràctic, lo més positiu que existeix. Tot lo que diu la política ha de traduir-se en fets i en institucions reals i efectives, i per consegüent res ha de fugir més dels idealismes i de les frases o paraules buides de sentit.

I si sempre és absurdo somiar en política i predicar idealismes en frases o paraules buides de sentit, ho és més encara quan lo que parla o escriu se dirigeix a un poble reflexiu i pràctic com lo català. Hem de dir al pa, pa i al vi, vi, i fent-ho aixís podem prestar bons serveis no sols a Catalunya, sinó també a Espanya entera; a Catalunya, perquè donarem ideal concret al grandios moviment catalanista que s'ha despertat; a Espanya entera, perquè a les divagacions de les regions imaginatives hi oposarem los fets i els datos, i contrabalancejarem les exageracions i somnis amb lo positivisme de l'escola catalana.

Suposem per un moment que la nostra nació s'ha constituït federativament i que hem d'organitzar la nostra regió catalana; suposem que som duenyos de la nostra autonomia i que no tenim altres lligaments que els que ens imposa una constitució federal respecte de les demés regions germanes. Suposem més encara; suposem que la constitució federal sigui ben feta, i que no conté més ni menos limitacions que les que aconsella la ciència d'acord amb la pràctica, i anem a veure com deuriem arreglar-nos dintre de casa nostra.

Suposant tot lo dit, tindriem com a punts de partida los següents:

Primer: que en la constitució federal tindriem consignats los drets i llibertats democràtiques, i hauríem de respectar-los.

Segon: que per la mateixa constitució les autoritats federals estarien encarregades de les relacions diplomàtiques i de tot lo que es relacionés amb l'exterior, i que per consegüent no hauríem d'ocupar-nos-en directament.

Tercer: que les mateixes autoritats tindrien a son càrrec alguns serveis generals, als quals deuriem coadjuvar.

Quart: que en tot lo que no tingués taxativament encarregat lo poder federal, podríem organitzar-nos a la mida del nostre gust, i

Quint: que com a conseqüència de lo dit, nosaltres hauríem de començar per fer-nos la nostra constitució catalana, en la que deuriem ocupar-nos de tot, menos de lo que per excepció tingués encarregat lo poder federal.

De lo dit fins aquí se desprèn que el dret públic en lo sistema federatiu té dues parts completament distintes. L'una se refereix a l'organització i modo de funcionar los poders federals, i pot titular-se "Dret públic federal"; l'altra se refereix a

l'organització i modo de funcionar los poders de cada regió o estat, i pot titular-se “Dret públic regional o cantonal”.

Com lo dret públic ha d'atendre a les condicions especials, naturalesa, història, etc., etc. de la regió a què s'aplica, resulta evident que per més que el dret públic regional obeeixi a principis generals, ha de ser distint en cada regió o estat. Per tal motiu havem qualificat los presents articles d'“estudis de dret públic català”, que després de les premisses sentades podem ja començar a desenvolupar en l'article pròxim.

V. Almirall

Diari Català, 4 de maig de 1881

Articles polítics, 1984

MISÈRIES DEL CENTRALISME. OBRIU LOS ULLS I VEIEU

Feia una pila d'anys que teníem en Barcelona un ajuntament divorciat de tothom, i érem impotents per treure'ns-el de sobre. L'opinió pública estava unànime, representada per tota la premsa; los particulars no amagaven les seves antipaties, i aprofitaven totes les ocasions que es presentaven per fer-les públiques; però el centralisme, representat per lo govern de Madrid, no feia cap cas de l'opinió de la premsa ni de les manifestacions dels particulars. L'Ajuntament, apoiat pel centralisme, era més fort que Barcelona.

Va venir la tristíssima qüestió del gas. Per una manifestació contra l'Ajuntament, tots los llums, absolutament tots, van apagar-se; aquest estat de coses va durar mesos i mesos; los perjudicis que van causar-se a Barcelona són incalculables, i, no obstant, l'Ajuntament, amb l'apoió del govern de Madrid, va permanèixer en lo seu lloc, burlant-se de Barcelona.

Després de la qüestió del gas, van venir altres qüestions. Un dia va descobrir-se que en la recaudació de consums s'estafaven —aquesta és la paraula— tres o quatre o sis-cents duros diaris. Los pobres barcelonins havien d'estampar-ho, perquè aixís dava la gana al govern central.

Va atrapar-se *in fraganti* a un dels regidors. Va descobrir-se que una immensitat de quarteres de blat de moro havien entrat a la ciutat per la porta falsa, defraudant lo que devien pagar d'entrada, i lo govern centralista va seguir creient que l'Ajuntament que havia apoiat a l'autor de la “irregularitat” devia seguir administrant-los.

¡Si se'n van fer de negocis estranys amb aigües! ¡Si se'n van fer de trapasseries en altres coses! No obstant això, no podem nosaltres fer més que mirar i callar. Som esclaus del centralisme; i el centralisme volia que Barcelona passés per l'administració dels Fivallers, que havien sigut elegits per escombradors, municipals i serenos.

Ha vingut un dia en què lo govern central ha cregut convenient canviar l'ajuntament, i en un moment ha vist lo que en molts anys no havia volgut veure. La majoria dels regidors ha sigut suspesa, però la suspensió ha sigut una nova bufetada a Barcelona.

¿Per què? Perquè per portar-la a cap no s'han tingut presents per res los interessos de la ciutat; perquè la suspensió no ha obeït a altre mòbil que al de substituir l'ajuntament que hi havia per un altre format d'amics dels que avui manen; perquè la substitució ha sigut una nova mostra de l'omnipotència dels capritxos del centralisme. Si els regidors del gas i de les tramoies haguessin sigut amics dels que avui manen, seguirien fent de les seves des de les cadires de la Casa de la Ciutat. No han caigut pels perjudicis que causaven a Barcelona; han caigut perquè feien nosa als quatre amics que té la situació en la nostra ciutat.

Totes les institucions del centralisme estan a la mateixa altura. Lo Consell d'Estat, que va intervenir en quasi totes les qüestions del passat ajuntament, resolvent-les per regla general a favor del govern i en contra de Barcelona, ha partit ara amb lo dictamen que va llegir-se en la sessió de l'Ajuntament del dijous. Ara lo Consell d'Estat opina no sols que procedeix la suspensió de la majoria de l'Ajuntament del gas, acordada pel govern, sinó també que deu passar-se la qüestió als tribunals, per a que vegin si hi ha responsabilitat criminal. "A moro mort, gran llançada", com diuen los castellans.

I tot això ¿per què? Perquè lo *sagastí* senyor Rius i Taulet pugui dir-se alcalde de Barcelona; perquè quatre *sagastins* puguin adornar sos pits amb les medalles que mai los haurien entregat sos conciutadans; perquè hagin tots plegats pogut burlar-se una vegada més del sufragi, del sistema representatiu i de Barcelona, representant una paròdia d'eleccions, en les que han fet de ciutadans los escombradors, los municipals, los serenos i *fi*ns los jugadors.

¿Poden posar-se més en evidència les misèries del centralisme? ¿Pot fer-se menos cas de la dignitat, dels interessos, del bon nom dels municipis i de les províncies? ¿No ha arribat encara l'hora de que obrim los ulls i vegem?

L'Amic de cada Festa
Diari Català, 8 de maig de 1881
Articles polítics, 1984

FEDERALISME I UNITARISME

Extracte de la conferència popular pronunciada en català per lo nostre director en la reunió pública celebrada lo dia 30 del passat abril en Sants.

Senyors:

Tinc un especial plaer en recomençar en aquesta població los actes polítics que ens permet la tolerància que avui se dóna a la tribuna, ja que em trobo en un lloc simpàtic i rodejat d'amics antics. Més de dotze anys fa que molts dels que avui m'escolteu me donguéreu ànimo per organitzar la primera conferència federalista que va tenir lloc després del moviment del 68, i que, com recordareu, va celebrar-se en un saló d'Hostafrancs, assistint-hi vosaltres i excitant-nos a seguir endavant amb los vostres aplausos. Després d'aquella conferència vam donar-ne molt sovint en aquest poble, i avui, després de més de dotze anys, jo torno aquí a dir-vos lo mateix que allavores vos deia, i vosaltres torneu a escoltar-me de la mateixa manera que allavores m'escoltàveu.

Això vol dir que no hem canviat ni jo ni vosaltres, prova evident de que som gent d'idees, i de que lo partit federalista, a diferència de la major part dels que divideixen als espanyols, és un partit que es funda en principis propis i que té ideals concrets i determinats.

Sols hi haurà una diferència d'avui a allavores. Tots tenim dotze anys més que no teníem; hem passat per multitud de desenganys i decepcions, i hem après molt en la desgràcia. Allavores parlava sols lo cor; allavores tot era entusiasme. Avui hem de dar la deguda importància al cap; avui hem de deixar-nos enfrenar per la reflexió. Per això dels nostres actes ne dèiem allavores "propagandes" i avui ne diem "conferències". Començo, doncs, la meua conferència, que procuraré posar a l'alcanc de tots los que m'escolteu, que sent com sou obrers, no per culpa vostra sinó per l'estat social d'avui, no podeu dedicar a l'estudi tot lo que fóra precís en una societat més ben organitzada.

Federalisme i unitarisme: tal és lo tema de què dec ocupar-me; tema tan general que em permeterà sols exposar algunes idees soltes i mirar-lo sols baix alguns de sos innumerables punts de vista.

Sobre el tema que dec desenvolupar s'han escrit tomos que omplirien una biblioteca, i, no obstant, difícil és dar d'un i altre sistema idea més clara que la que dóna una comparació vulgar, que vaig sentir a un bon amic meu que, per desgràcia de tots, fa ja alguns anys que va deixar de viure.

Res és més fàcil —deia— que fer comprendre lo federalisme. És una casa de lloguer ben organitzada. Cada estadant té lo seu pis, tancat per la seva porta, en lo

qual ningú es fica sense lo seu permís, i dintre del qual fa tot lo que li dóna la gana, amb tal de que no perjudiqui o incomodi als demés estadants. Però com los diversos pisos formen una sola casa, en bé de tots hi ha certs serveis comuns, com són l'escala, los pous, los dipòsits d'aigües brutes, los terrats, etc., etc. Cada pis és un *estat*, que no té amb los altres més relacions que les que els donen los serveis comuns. Aquestos representen lo poder federal.

La comparació és tan exacta que fa inútil tota explicació. La casa de lloguer ben organitzada és lo federalisme i, en canvi, si la mateixa casa es desorganitza, dóna idea del sistema unitari. Figureu-vos que l'amo és tafaner i busca-raons; figureu-vos que abusant de la seva força d'amo vulgui ficar-se en tots los pisos i saber lo que els estadants fan dintre de cada un d'aquestos; figureu-vos que està sempre a la mira de lo que cada estadant guanya per fer-li pagar més lloguer; figureu-vos que passa el temps posant confusions entre uns i altres e inventant enredos, i compareu luego tot això amb lo que avui passa en la nostra nació unitàriament organitzada. Lo poder centralitzat, la capital, és l'amo tafaner i busca-raons que desorganitza tota la casa.

Indicat ja lo que és lo federalisme i lo que és l'unitarisme, fàcil és demostrar que lo primer pot resoldre tots los problemes i que el segon no pot resoldre'n quasi ni un.

Lo federalisme suposa poders propis en cada estat federat, i per consegüent lleis distintes, i aquesta és la gran ventatja del nostre sistema.

Les lleis no són jamai una cosa ideal, sinó que han de ser eminentment pràctiques per ser profitoses. No poden ser pràctiques ni profitoses les lleis que hagin de regir en regions tan distintes com les que formen la nació espanyola. Catalunya, per exemple, està molt més avançada que les regions centrals, i si sols hi ha una llei i es fa a la mida de les regions atrassades, ha de venir-nos estreta a nosaltres, aixís com si es fes a la mida nostra, vindria ampla a aquelles altres regions.

Vaig a aclarir-vos aquesta idea també per medi d'una comparació vulgar. Suposeu-vos que som deu o dotze que hem de vestir-nos i que anem a casa del sastre perquè ens faci roba. Si volem anar ben vestits, lo sastre ens prendrà a tots la mida, i segons ella nos farà els trajos, que a tots nos vindran ajustats. Si el sastre vol emprar una mida general i fer deu o dotze trajos uniformes, tots anirem mal arreglats; als uns nos seran grans, i petits als altres. Una sola llei per tota la nació és lo trajo fet a una mida general; diverses lleis són los trajos fets a la mida de cada u. Lo federalisme és l'únic que vesteix a cada u a la seva mida, puix que al fer lleis té en compte los distints caràcters, usos, costums, història, necessitats i graus d'il·lustració que distingeixen a cada una de les regions federades.

Apliqueu aquestes idees a qualsevol qüestió concreta i vos convencereu de la seva ventatja immensa. La qüestió obrera, per exemple, que a vosaltres tan de prop vos interessa, sols pot ser resolta dintre de la regió en què viviu. Si un poder unitari ha de resoldre aqueixa qüestió, se veurà impotent. Les necessitats que sentiu vosaltres com obrers industrials són molt diverses de les que senten los obrers agricultors; la qüestió social és molt distinta en Catalunya d'Andalusia o de Galícia.

¿Com pot resoldre-la un govern unitari? Per força ha de perjudicar als uns o als altres; lo que acostuma fer és adoptar un terme mig que perjudiqui a tots. Per ço tots lo maleïm a l'una.

I lo mateix que he dit de la qüestió obrera, podria aplicar-ho al problema militar. Avui dura encara en Europa la necessitat de grans exèrcits. Totes les nacions estan armades, i no podem sostreure'ns a la corrent. ¿Com resol lo problema militar l'unitarisme? Arrancant a tot lo jovent de les famílies i dels tallers; ficant-lo al quartel a adquirir hàbits de tots los vicis; traient-li fins la condició d'homes i transportant al de cada província a les més llunyanes i apartades. Dintre del sistema federal, encara que haguéssim de seguir tenint exèrcit, cada qual serviria des de casa seva i sens necessitat d'abandonar lo treball ni la família. Tot lo més que al jovent podria exigir-se fóra que cada mes o cada trimestre dediqués un o dos dies al servei, prenent part en exercicis i maniobres. Això, lluny de perjudicar-lo, l'afavoriria, puix que és bo que la joventut adquireixi vigor i hàbits de disciplina, i allavors ningú veuria amb repugnància, sinó al contrari, lo dever de defensar la pàtria amb les armes a la mà en cas necessari.

I aquest cas no es presentaria quasi mai, puix que el federalisme, com a sistema basat en la naturalesa, té la gran ventatja d'agermanar als pobles. Tots vosaltres recordareu que, fa uns deu anys, los alemanys i francesos, atiatos los uns contra els altres per sos emperadors i amos, van omplir los camps de França de sang i de ruïnes. Eren los alemanys i francesos unitaris. Los francesos i alemanys federals, los que formen la Confederació suïssa, van donar allavors al món un exemple eloqüentíssim. Mentres sos germans de llengua i de raça es destruïen com a feres, ells, dintre dels parlaments federals suïssos, vivien en la més gran gernació i formant un sol cos alemanys, francesos e italians; i, parlant cada qual la seva llengua, no s'ocupaven d'altra cosa que de fomentar i fer progressar a la pàtria suïssa. Los francesos i alemanys unitaris se mataven per sos emperadors en los camps de batalla; los francesos i alemanys federals plantejaven los grans principis de la democràcia, i trobaven lo medi pràctic de que el poble pogués intervenir directament en la confecció de les lleis i en la reforma de la constitució; problema que no s'ha ni plantejat encara en cap nació unitària. ¿Se vol argument més decisiu en pro del federalisme?

Però per més que vulgui ser clar i senzill, no vull que se'm pugui dir que no uso arguments científics, i vaig a presentar-vos-en un que deixarà resolta la qüestió.

Lo federalisme és l'únic sistema que pot garantir la llibertat, solidar la democràcia i afavorir lo progrés. ¿Per què? Perquè és l'únic que es basa en lo principi de la divisió de la soberania.

Lo sistema unitari, per liberal, per democràtic que sigui, deixa sempre a l'individu i a les agrupacions d'individuos a mercè del poder central. Aquest disposa de tots los recursos, de totes les forces socials. Lo seu filat s'estén a tota la nació i des del centro pesa sobre els més apartats extrems. Dintre del sistema unitari no cal pensar en resistències. Si una ciutat viril se rebel·la contra l'arbitrarietat

del poder, lo poder l'aixafa sempre, puix que contra d'ella dirigeix totes les forces nacionals que té a les seves ordres.

En lo sistema federal succeeix tot lo contrari. Gràcies a la divisió de la sobe­rania, ni l'individu ni l'agrupació d'individuos se troben mai desarmats davant del poder. Lo poder és lo de la regió, que té un vigilant en lo poder federal. En cas de conflicte entre un individu i lo poder públic regional, té aquell lo recurs de demanar auxili a les autoritats de la federació, que per tals casos disposen de les forces de totes les demás regions per fer complir la llei a la que es rebel·la. Si el que es rebel·la és lo poder federal, los regionals lo cridaran a l'ordre. La divisió de la sobe­rania és la gran força del sistema. Dintre d'ell tot està limitat i contrabalancejat; ni els poders ni els individus poden fer altra cosa que subjectar-se a la llei. I quan en un poble la llei impera, inevitablement aquest poble progressa. Per això constantment progressen los pobles organitzats pel sistema federatiu.

Los estrets límits d'una conferència no em permeten dir-vos tot lo que voldria. Vaig, doncs, a acabar, puix ja he molestat prou la vostra atenció.

Com vos deia al principi, avui vos he parlat lo mateix, exactament lo mateix que dotze anys enrere; vosaltres m'heu escoltat amb la mateixa atenció amb què allavors m'escoltàveu. ¿Què vol dir això? Vol dir que la nostra força està en la idea, i que si volem ser forts hem de mantenir-la íntegra. No hem de cansar-nos; no hem d'abdicar de res. No ens afalagui lo ser molts, ni ens espanti lo ser pocs. Si per ganes de ser més dels que som féssim concessions de principis, no podríem aspirar jamai a plantejar-los. Mantenint-los, un dia o altre triomfaran. Les idees o moren al néixer o arriben a imposar-se. La nostra no ha mort, i per consegüent s'imposarà. Aquesta és la llei de la història, que és cent vegades més forta que la voluntat dels homes.

Quatre paraules més i acabo. Avui sembla que el partit federalista hagi disminuït. Los esperits superficials se fan la il·lusió de que estem decaiguts, i no tinc inconvenient en assegurar-vos que s'enganyen. Estem tal vegada endormiscats, però en disposició de despertar-nos. Vull parlar-vos sols de la nostra regió catalana, que per casualitat he recorregut en poc temps per tots los costats. Pertot arreu he notat tant moviment regionalista, he vist tan bons desitjos, he descobert tantes llavors de federalisme, he observat tant cansanci, tant odi —¿per què no haig de dir-ho?— al centralisme, que si demà tornéssim a trobar-nos en situació semblanta a la de quan vaig parlar-vos per primera vegada, s'encendria tal foguerada, fóra tan potent l'explosió que faria l'esperit públic de Catalunya, que temo que a nosaltres mateixos arribaria a impressionar-nos i a sorprendre'ns.

He dit.

Sense signatura

Diari Català, 8 de maig de 1881

Articles polítics, 1984

REUNIÓ PROTECCIONISTA EN MANRESA (I i II)

A bans-d'ahir²² a l'hora anunciada, les dues de la tarda, va tenir lloc la reunió proteccionista en Manresa.

Lo bonic Teatro del Conservatori, que és molt semblant al nostre Principal i que té lloc per 1.400 espectadors espaiosament assentats, estava ple de gom a gom, veient-se en los palcos baixos i del primer pis moltíssimes senyores.

L'escenari, amb una decoració de jardí de color alegre, ben pintada per un artista manresà i ben il·luminada com tot lo teatre, estava disposat de la mateixa manera que el del Teatro Principal quan la manifestació de Barcelona. A la dreta hi havia la taula per la presidència i comissió organitzadora; a l'esquerra, la tribuna i los sitials destinats als oradors, i tot lo restant estava ple de cadires, en les que s'assentaven los moltíssims comissionats que havien acudit a Manresa. N'hi havien de les tres societats industrials de Barcelona, de Sabadell, de Terrassa i de quasi tots los pobles dels voltants de Manresa, formant part d'elles persones conegudíssimes, com los senyors Sallarés, López Fabra, Roca i Galés, etc., etc.

Va obrir-se la sessió amb un discurs llegit pel president de la comissió organitzadora, don Ignasi Pons, al que va seguir luego una memòria del secretari don Magí Gallifa. Va dar-se compte d'algunes cartes i telegrams rebuts, entre ells un de

22. El primer dels dos articles va sense signar. El segon porta la típica «A.» amb què signava Almirall. En tenir dubtes, acudírem a la premsa local i a la publicació *La Montaña* del dia 15 de maig, on apareix la nota ben explícita: «El sábado de la otra semana, en el segundo tren, llegó a esta ciudad el director del *Diari Català* y presidente del Comité Democrático autonomista de Barcelona, D. Valentí Almirall, a quien por la tarde tuvimos el gusto de saludar. Por la noche, improvisó en el local que ocupa el Comité Democrático de ésta, una reunión a la que asistió dicho Sr. Aquella reunión, numerosa por cierto, atendida la precipitación y premura de tiempo con que se hizo la convocatoria, componíase única y exclusivamente de socios del Comité. Sobre las 10 de la noche se abrió la sesión. Presentado el Sr. Almirall por la junta directiva, dirigió luego la palabra a sus correligionarios allí congregados. Después de un razonado exordio, explicó las bases fundamentales del federalismo, poniéndolo al alcance aun de las inteligencias menos desarrolladas, por medio de uno de aquellos ejemplos que se quedan grabados sin esfuerzo en todas las memorias. Recomendó eficazmente que se deslindasen bien los campos de la democracia, añadiendo que, si por conveniencias de localidad, en bien y provecho de los intereses de la misma, era conveniente y preciso que se agrupasen las dos fracciones para hacer frente al ultramontanismo, que desgraciadamente impera en esta ciudad, de esta manera, deslindados los campos, sería más fácil pactar alianzas y, al mismo tiempo, más potente la fuerza que de ellas resultase. Extendióse en algunas otras consideraciones el Sr. Almirall, y su discurso, que fue escuchado con suma atención y creciente interés, al final fue coronado con una salva de aplausos. Obsequióse luego a dicho Sr. con un improvisado refresco, en el que reinó la más cordial fraternidad. La venida del Sr. Almirall no cabe duda que contribuirá mucho a que el partido democrático federalista, que es el verdadero partido histórico de la democracia manresana, se acabe de reorganizar y empiece a dar vigorosas señales de vida, conforme puede y debe de esperarse». (Agraïm a la Sra. Teresa Tort, bibliotecària de Manresa, la seva ajuda.)

molt expressiu del general Prendergast i una carta de don Víctor Balaguer en la que es disculpa de [no] poder assistir al *meeting*. Va llegir-se després una raonada exposició que els fabricants de gèneros de llana eleven al govern en demanda de protecció, i luego van començar los discursos orals.

Van començar a fer ús de la paraula quatre oradors de Manresa, que foren los senyors Pons i Pla, Soler i Arola, Trulls (Ramon) i Sempau. Tots ells van merèixer l'aprovació de la concurrència, amb tot i que lo primer parlava en públic per primera vegada, però lo que realment va endur-se'n la palma fou lo jove obrer Ramon Trulls, catalanista i federalista acèrrim, i un dels secretaris de la comissió organitzadora.

Al presentar-se lo nostre amic en la tribuna, vestint lo jec de l'obrer català i amb la modèstia que tan bé escau a un jove, va captar-se totes les simpaties de la concurrència, que van pujar de punt en quant va sentir que empleava la nostra llengua catalana. Lo senyor Trulls va ser clar, precís i contundent. Catalunya —va dir— és lo germà gran de les regions espanyoles, i al germà gran li toca posar-se al davant dels demás de la família. Segons lo senyor Trulls, i segons nosaltres, la protecció és bona no tant pels resultats materials que porta com per los morals. Quan un poble treballa i guanya, té benestar i progressa i s'il·lustra; quan no pot treballar, no sols s'empobreix, sinó que queda abatut, i de la misèria i de l'abatiment, sols ne resulta lo retrocés i l'embrutiment dels pobles.

Lo discurs del senyor Trulls, dit sense cap pretensió oratòria i ple de frases gràfiques i comparacions expressives, va ser interromput a cada pàrrafo per los aplausos de tota la concurrència, als quals unim de bona gana els nostres.

Després dels oradors de Manresa, van parlar los de Barcelona, los senyors Roca i Roca, Passarell i Orriols. Lo primer va entusiasmar als manresans amb alguns pàrrafos brillants i d'estil tribunici; lo segon va també emplear arguments d'efecte i lo tercer va abocar, com vulgarment se sol dir, coba i peres, i amb tot i que al començar va notar-se certa fredor entre la concurrència, va lograr que al final l'aplaudís per la part artística quan menos.

—Aquí convé una mica d'història. Lo senyor Orriols s'ha empenyat en ser diputat a pesar dels electors, i ara té la mira posada en lo districte de Manresa. Conten les cròniques que la primera vegada que va presentar-se, no com a candidat sinó com a pretendent, va tenir tant èxit en aquella ciutat al visitar-la que degué entornar-se'n sol a l'estació. No va per tan poca cosa desistir lo candidat perpètuu, i apoiat per lo celebèrrim alcalde i per sos amics los jesuïtes, va tornar-se a presentar en les darreres eleccions. Per sa fortuna, aqueixes no van fer-se a vots sinó a empenyes, i gràcies a que algunes poblacions van votar-lo “unànimement” sense que ningú s'acostés a les urnes, i gràcies a altres “legalitats” per l'estil, va tenir alguns vots més que el seu adversari. ¡Quina alegria degué experimentar al rebre tal notícia!

Però la fatalitat té condemnat al senyor Orriols al suplici de Tàntal. Ja es veia diputat, ja res podia impedir-li prestar l'anhelat jurament, puix que ell *tenia el pare*

alcalde i es reia de les protestes, quan ¡oh, desgràcia! l'únic destorb que podia tancar-li les portes del Congrés va caure-li a sobre. ¡Lo govern Cánovas havia sigut substituït per un govern Sagasta!

Ja tenim al senyor Orriols altra vegada desdonat però no rendit, i amb ànimos per tornar a presentar-se per Manresa a pesar dels manresans. Per preparar-los va fer de manera de prendre part en la reunió proteccionista.

I confessem que va parlar bé. Lo fondo del seu discurs suposava una preparació de més d'una dotzena d'hores; la forma va deixar provat que el senyor Orriols té una gran memòria i moltes de les condicions exteriors de l'orador. Va fer períodos perfectament construïts i sonoros. No va olvidar-se de res. Per conservar-se en gràcia dels electors jesuïtics, va elevar-se fins a les altures sobrehumanes, invocant més d'un cop a la providència. ¡Llàstima gran que no sigui possible a l'home la ficció del sentiment! Los discursos del senyor Orriols són sempre l'estàtua de Prometeu, abans d'animar-la amb lo foc diví. Són discursos de marbre, que com més se poleix més fred resulta. Lo discurs del senyor Orriols fet per un proteccionista de cor, hauria alçat als oients; fet per ell va lograr sols l'aplauso dels que aprecien la forma artística.

Després del senyor Orriols va llegir una poesia proteccionista en català lo metge senyor Carbonell, i va reassumir los debats lo senyor Mas i Martínez, lo contrinçant, "casualment", del senyor Orriols en les darreres eleccions.

Tal va ser la gran reunió proteccionista de Manresa, que no vacil·lem en qualificar d'acte importantíssim. Allí es va veure que l'opinió pública està unànime en la nostra terra quan se tracta de la qüestió econòmica, tan unànime i compacta que ni el disbarat de concedir un torn al senyor Orriols va produir ni una nota discordant. A la major part dels que omplien lo teatre, la sang los bullia al veure que no faltava qui volia fer servir l'acte a reclam electoral; abans de la reunió, va haver-hi fins intencions de rebre al pretendent amb una xiulada expressiva, però, donant mostres del seu amor a la causa del treball, van deturar-se. Nosaltres vam ser testimonis dels esforços que van fer-se per a que la xiulada no tingués efecte. Los organitzadors de la reunió i tots los proteccionistes en general tenen moltíssim que agrair-los. Nosaltres los felicitem per sa virilitat i tacto. Van aplaudir a l'orador del *meeting* amb la ferma resolució de treballar contra d'ell quan demà torni a demanar sos sufragis, per lo qual participem al senyor Orriols que tots los seus esforços han sigut en va.

Aqueix incident posa en lo seu verdader punt l'esperit proteccionista dels reunits, i hem cregut convenient donar tots aquestos detalls per a que es compregui l'entusiasme que en la reunió regnava.

Després de la reunió va obsequiar-se als oradors, comissionats i premsa amb un dinar en la coneguda fonda de Sant Domingo, qual relació, aixís com algunes consideracions sobre la festa manresana, hem de deixar pel número pròxim.

Sense signatura

Diari Català, 10 de maig de 1881

II

Ahir vàrem explicar a grans rasgos lo *meeting*; avui hem de seguir amb lo mateix tema, exposant algunes consideracions.

Però abans d'entrar en aquestes ressenyarem lo dinar que va tenir lloc en la sala de l'antiga i acreditada fonda de Sant Domingo.

La taula, ben parada i amb vàrios ramellets de flors naturals i fruites, era capaç per unes cinquanta persones, i va ser ocupada per la comissió organitzadora, oradors, comissions forasteres i representants de la premsa. A l'assentar-se los comensals, va posar-se altra vegada en evidència lo pretendent sempitern, que va empenyar-se en caçar lo lloc de preferència. Al veure'l rondar per la sala, dirigint la paraula a l'un i l'altre i no perdent mai de vista al president de la comissió, més de quatre dels que van reparar-ho s'hi van fer un panxó de riure. Tanta constància i tant afany van ser mig coronats per l'èxit, puix que si el senyor Orriols no va conquistar-se la presidència, va lograr seure's a la dreta del president. No podent ser lo primer, va consolar-se de ser lo segon *de dret*, en l'esperança d'ocupar *de fet* lo primer siti.

Va venir l'hora dels brindis, i lo candidat perpètuu va dir: “¡Aquí és la meva!”. L'home s'havia preparat com un estudiant pels exàmens, i duia el pap ple de cites històriques, teològiques, numismàtiques, etc., etc., i va esperar. En son interior degué fer-se la il·lusió de que és un altre Duran i Bas, i pensar: “Ell va reassumir en lo banquet de Barcelona, i jo reassumiré en lo de Manresa”. Efectivament se li va conèixer la intenció, i encara no s'havien començat los brindis, que ja molts li deien *lo petit Duran*. En realitat va ser una paròdia del catedràtic de la nostra universitat.

Amb tot això, l'únic que va lograr lo senyor Orriols fou matar l'entusiasme. Al veure les pretensions d'un que no podia ostentar cap títol, puix que ni és jefe de partit, ni eminència científica, ni campeó del proteccionisme; d'un que no és més que un advocat com n'hi ha d'altres, la major part dels comensals van refredar-se. Los uns no van brindar i els altres van reduir-se a sortir del pas en quatre paraules. Si el senyor Orriols s'hagués limitat al paper que li corresponia, o sigui al d'un *de tants*, lo dinar hauria sigut un verdader acte, com ho fou lo de Barcelona.

Molts van ser los que van pronunciar brindis, si bé que la major part van ser curtíssims. Van brindar quasi tots los oradors del *meeting*; va brindar lo representant del *Diario de Barcelona*, senyor Buhigas, lo de *La Publicidad*, senyor Junoy, i lo de *La Renaixensa*, senyor Farnés; va brindar lo senyor Roca i Galés i alguns altres; va improvisar uns versos lo senyor Carbonell, i després va creure's lo senyor Orriols que ja havia arribat la seva. Amb la copa a la mà, va buidar tot lo que havia arreglat per omplir-se el pap. Per fer contrast amb quasi tots los demés que havien parlat en llengua catalana, ell va emprar lo castellà. Va parlar de Roma, d'Anglaterra, de Portugal, de França; va estendre's sobre els efectes de l'edicte de Nantes i les disposicions dels actes de Napoleó, primer cònsol. Va fer excursions a Amèrica, Àfrica, Àsia i Oceania; va recitar de memòria més fetxes que no recull un

noi *sobressalient* d'història; va fer períodos, va combinar paraules, va agrupar epítetos; va entonar ditirambos a la grandesa d'Espanya; va evitar cuidadosament que se'l tingués per catalanista; va jugar la veu com un professor de declamació, etc., etc. En una paraula, va fer tot allò que podia com a pretendent a la representació de Manresa, i va fer-ho de la manera que ho fa un home de les condicions del senyor Orriols. ¡Quina llàstima que tants esforços no hagin de servir-li de res! ¡Quina llàstima que els manresans li veiessin la punta de l'orella!

Després de la lliçó o conferència del diputat *in partibus* va dissoldre's la reunió, no sens enviar lo telegrama d'ordenança al senyor Balaguer; proposició que, per més senyes, va ser rebuda amb molta fredor per la major part dels reunits.

Sigui'ns permès a nosaltres, que com a representants, encara que modestos, del catalanisme, som proteccionistes de debò i enemics de tot exclusivisme; sigui'ns permès fer algunes observacions que creiem oportunitíssimes. La qüestió del treball és una qüestió d'interès general, en la que tenim la sort d'estar quasi unànims los catalans, i temem que se l'empetiteixi al voler-la fer patrimoni de certs partits i de certes personalitats. Lo senyor Balaguer, per exemple, serà tan proteccionista com se vulgui, per més que si se'l posés en lo cas d'optar entre la protecció i en Sagasta no sabem per qui optaria, ja que en la carta que va llegir-se en Manresa diu textualment que "dintre de son ideal polític, que *no abandonarà mai*, hi ha un ideal econòmic que mai tampoc ha d'abandonar"; però per proteccionista que sigui, no ho és més ni menos que els altres que ho són també. Entre los catalans proteccionistes n'hi ha molts, moltíssims que són tan il·lustres com en Balaguer, i que han treballat molt més que ell en la defensa dels nostres interessos. ¿Per què, doncs, s'han empenyat en condensar en lo senyor Balaguer la qüestió proteccionista? ¿Per què al telegrafiar a ell no es telegrafia a altres?

Noti's que segons paraules textuales d'en Balaguer, paraules que hem de suposar molt meditates, tot son ideal econòmic està dintre de son ideal polític, o sigui dintre del sagastisme, i preguntem: ¿és aqueix l'ideal econòmic dels que organitzen i assisteixen a les manifestacions en pro del treball?

Nosaltres tenim una idea molt més grandiosa de la qüestió. Nosaltres pensem que l'ideal econòmic no és patrimoni de cap partit, sinó de tots los amants de la terra, i som dels que creuen que en aqueixes grans manifestacions hi haurien de cabre tots, des dels més autoritaris i absoluts, fins als més antiautoritaris i expansius. Nosaltres opinem que el verdader proteccionisme no vindrà fins lo dia en què triomfin les nostres idees catalanistes, però ens guardarem bé de negar que els demés no puguin també protegir les manifestacions de l'activitat. Tot bon govern és protector dels governats, ja que tal és son principal objecte, i si protectores són certes repúbliques, protectores han sigut també certes monarquies. Per tots aquests motius, en les manifestacions que es fan nos hi trobem bé tots, i tots hi prenem part activa. Ningú, per lo tant, té dret a desvirtuar tals manifestacions volent encarnar-les en un sol partit, ni menos en un sol home.

Nos atrevim a esperar que aquestes observacions seran ateses, i que en les manifestacions que es faran s'obrirà d'una manera molt més expansiva. Si es volen presidències honoràries, ofereixin-se a homes de tots los partits i de totes les idees. Sigui-ho, si es vol, en Balaguer com a representant dels sagastins, però tingui a son costat conservadors, possibilistes, federals, etc., etc. Si es vol enviar telegrams, enviïn-se en bona hora, però enviïn-se a tots los que representin alguna cosa. Sols aixís les tals manifestacions seran imponentes; sols aixís conservarem la unió que és la nostra força en la qüestió econòmica.

Nosaltres som sempre amics d'anar al gra, i per això, a l'ocupar-nos de la gran reunió de Manresa, hem preferit estendre'ns en aquestes observacions que creiem transcendents, que no pas entretenir-nos ressenyant lo que va fer-se o va dir-se. Los mateixos que hi van prendre part creiem que ens ho agrairan, puix sent com són veraders proteccionistes, veuran que aixís és com se treballa per la causa del proteccionisme.

De totes maneres i a pesar dels petits llunars que hem fet notar al sol objecte de que en lo successiu s'evitin, los organitzadors i actors en la gran reunió de Manresa mereixen un vot de gràcies, i los manresans en general, que no són responsables ni d'aquells petits llunars i que van saber demostrar al país que estan al nivell dels temps d'avui, contribuint a l'èxit complet d'un acte que tindrà gran transcendència, mereixen un calorós aplauso de tots los que estem interessats en lo porvenir de la nostra pàtria.

Per tal motiu és que el de la nostra modesta publicació s'uneix al que ressona en tot Catalunya.

A.

Diari Català, 11 de maig de 1881

Articles polítics, 1984

SOBRE LES SOCIETATS OBRERES

Durant tots aquestos dies, amb motiu de la rebuda feta al general Prendergast i de la serenata que abans-d'ahir devia dar-se-li, ha sigut objecte de conversa general la conducta i marxa de les societats obreres.

Los uns la condemnaven en absolut, los altres l'aplaudien sens reserva, i alguns l'explicaven sense aplaudir-la. Aquestos deien que l'acte era eminentment polític; aquells lo trobaven purament una mostra de gratitud a una persona que s'havia portat bé amb los que l'obsequiaven.

I amb motiu d'aquestes converses i comentaris, s'ha tornat a posar a l'ordre del dia la sempiterna qüestió de si les societats obreres han de ser o no polítiques. Anem a prendre cartes en l'assumpte.

Les associacions obreres en una comarca industrial com la nostra són una verdadera potència, i per això tothom les busca. Aquí on los partits són tots microscòpics gràcies a la ingerència de Madrid, si algun d'ells pogués fer-se seves a les societats obreres, adquiriria una força quasi irresistible. Per tal motiu, la qüestió s'ha mirat fins amb apassionament.

—Les societats obreres—diuen alguns—no tenen més recurs que ser eminentment polítiques. L'emancipació del quart estat sols pot venir per medi de la conquesta de drets i llibertats. Los obrers no polítics, los que no s'entusiasmen al compàs que els marquin los partits avançats, són fins ingrats als que els han dat lo poc que tenen, puix que a la política i sols a la política deuen l'haver sortit de la servitud en què vivien.

—Les societats obreres—responen altres—han de desconfiar de tots los polítics, que no veuen en elles més que elements disposats a fer-los esqueneta per conquistar lo poder. La qüestió de l'emancipació del proletariat no és política sinó social. L'organització actual és eminentment burgesa, i res poden esperar d'ella en cap de les formes que pugui prendre. La política no els portarà a la liquidació social, i per consegüent han de fugir de la política. Prenent part en ella, li presten calor i contribueixen a sostenir l'*statu quo* que els és fatal; apartant-se'n, la deixen agitant-se en la impotència i li minen los fonaments. Los proletaris, doncs, han de contemplar les lluites intestines de la burgesia amb la impassibilitat més completa; han de deixar que els seus enemics se destrossin mútuament per plantejar la nova organització social damunt de ses ruïnes.

Com succeeix sempre en tota qüestió de transcendència, al tractar la qüestió obrera los ànimos s'apassionen i los d'un i los d'altre bando exageren les seves apreciacions. Los partidaris de la política voldrien que les associacions obreres s'afiliessin directament a algun dels partits que ens divideixen. Los enemics de la política no es limiten a apartar d'ella a les societats, sinó que aspiren fins a l'apartament sistemàtic dels individus.

Nosaltres creiem que uns i altres posen la qüestió fora de son centro. Al nostre entendre, les associacions obreres no han d'estar afiliades a cap partit, però los individus que les formen hauran d'ocupar-se activament de la cosa pública.

Tot lo que diuen los enemics de la política és veritat. La societat d'avui està organitzada per les classes privilegiades en benefici exclusiu d'elles mateixes; és una societat realment burgesa. La classe mitja s'ha apoderat de la direcció dels estats i tots los partits que poden turnar en los governs no pretenen pas res més que afavorir [a la] classe mitja. L'únic porvenir de les classes proletàries és destronar en son dia a les classes mitges, de la mateixa manera que aquestes van passar per damunt de l'aristocràcia i de les demés [que] els destorbaven.

Però si tot això és veritat, no és menys cert lo que diuen los partidaris de la política. Avui la classe mitja és poderosa gràcies a la seva il·lustració, aixís com los proletaris estan postergats i vexats gràcies a la seva ignorància. Aquestos no arribaran a influir en la cosa pública fins i tant que s'hagin il·lustrat. ¿Quins medis tenen per il·lustrar-se? No en tenen més que els que pot prestar-los la política.

Avui sabem ja que la humanitat no camina a salts, sinó que avança d'una manera imperceptible. La reflexió i la història nos ensenyen que l'evolució és cent vegades preferible a la revolució, puix que és l'única eficaç per millorar les condicions polítiques i socials.

Les classes obreres, doncs, han d'aspirar no a imposar-se d'un cop, sinó a anar avançant terreno cada dia, a anar millorant constantment. La llei de la lluita per la vida és la més gran veritat de la ciència moderna. Mentres les classes avui dominants siguin les més il·lustrades, seran les més fortes, i no hi haurà medi de suplan- tar-les. Per fortuna del proletariat, aqueixes classes mitges estan també subjectes a la llei fatal de la història. La possessió de tot lo que tenen les enerva, al mateix temps que l'esperó de la necessitat dóna energia als que avui res tenen. Les classes privilegiades van baixant, mentres que les proletàries van enfilant-se. Aquestes aniran imperceptiblement guanyant lo terreno que perdran les altres, fins al dia en què els papers estaran canviats. Allavors se mudarà inevitablement la decoració social i haurà sonat l'hora de la redempció dels que avui van dessota.

Les lleis de l'evolució, com totes les lleis fatals que presideixen la marxa de la humanitat, poden ser activades en son desenvollop, i això és lo que toca fer a les societats obreres. Prenent part en la política, sos individus no sols apressaran sa pròpia il·lustració, sinó que activaran la decadència de la burgesia.

De tot lo dit ne resulten les següents conseqüències:

1ª Que les societats obreres tenen un fi social i transcendental, del que no poden ni deuen separar-se, sinó que, al contrari, han de fomentar son desenvollop per tots los medis que tinguin a mà.

2ª Que per complir son fi social, no els convé afiliar-se a cap partit polític determinat, com a tals societats.

3ª Que sens afiliar-se a cap partit polític determinat, han de ser sempre progressives, afavorint tot moviment que tendeixi a la conquesta de drets i de llibertats dels que pugui aprofitar-se la classe proletària.

4ª Que lluny de predicar lo retraïment individual, han de combatre'l, procurant que els individus associats, com a particulars, s'interessin en la cosa pública i prenguin part en lo moviment polític en què la societat s'agita, i

5ª Que posant-se al nivell de les idees modernes, han d'esperar més de l'evolució que de la revolució, i obrar en conseqüència.

Aplicant lo dit a l'acte concret de què aquests dies s'està ocupant Barcelona, o sigui al d'haver obsequiat al general Prendergast, hem de manifestar que ni l'aplaudim ni el censurem. Creiem senzillament que no val la pena, i que és un incident sens importància.

Si les societats obreres, com a tals, van rebre algun favor del capità general, lo fet d'obsequiar-lo amb una recepció i una serenata no implica, ni molt menys, que les tals societats hagin fet un acte polític. Indica sols que, donant mostra pública d'agraïment al que va fer per elles alguna cosa, procuren que altres imitin l'exemple amb l'esperança d'igual recompensa.

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 15 de maig de 1881

Articles polítics, 1984

CATALANISME I FEDERALISME

Durant aquestos dies se celebraran en Barcelona verdaderes festes federalistes, amb motiu de l'estància entre nosaltres del senyor Pi i Margall, al que dem la més coral benvinguda des de les columnes del nostre periòdic.

Lo senyor Pi i Margall, de què no som cortesans, puix que el nostre temperament i caràcter no ens permet ser-ho de ningú, és un exemple de conseqüència i d'honradesa política d'aquells que van sent rars en lo nostre país i en los nostres temps. Des de que va començar la seva carrera política va afiliar-se en lo partit més avançat i avui se troba encara formant en ses files. A l'escriure son llibre *La revolució i la reacció*, va ja parlar de federació, i si bé és veritat que aquella era una obra de propaganda revolucionària adequada al temps en què va escriure-la més que de política pràctica, no és menos cert que va contribuir, i no poc, a la gran explosió de federalisme de 1868. Més tard, en son llibre *Les nacionalitats*, va ja presentar un programa complet del sistema de govern federatiu. Sent aqueix un llibre també de propaganda, tracta també les qüestions amb cert aparato científic, a pesar de lo qual la part dedicada a l'organització és eminentment pràctica i adequada a les necessitats que sent la nostra Espanya.

Per tots aquestos motius i altres que són ben coneguts de tothom, donem al senyor Pi i Margall la més coral benvinguda a la nostra terra.

Los enemics del federalisme, que per la por que els fa la potència d'aqueixa idea en la nostra terra no es paren en medis per combatre-la, volen veure diferències essencials entre lo federalisme que ell predica i el catalanisme que propaguem nosaltres. La cosa mereix algunes explicacions, que tractarem de condensar en poques ratlles.

Lo sistema federatiu se basa en la varietat. Proclama l'autonomia de les diverses entitats que constitueixen la nació i les deixa en llibertat quasi completa per organitzar-se. D'això se'n desprèn que fins en l'oposició los federalistes han de ser amics de la varietat, i defensar lo sistema en relació a les necessitats i modo de ser de la regió en què viuen. Per això los que vivim en Catalunya, sabent que aquí tenim per a ser federals motius especialíssims que no tenen les demés províncies, som catalanistes. Los catalans, per causes històriques i raons de caràcter, tenim molt esperit regionalista o provincialista, i com que aquest esperit és la base més sòlida per la federació, l'alentem i el fomentem amb lo nom de catalanisme.

Lo senyor Pi i Margall, per més que sigui català, viu en Madrid i per ses circumstàncies especials i pels grans llocs que ha ocupat ha de dirigir-se sempre als federalistes de tota Espanya i ha de propagar idees de caràcter general. Nosaltres, en canvi, nos dirigim sols als nostres paisans, i podem apoiar-nos en l'especialitat de la nostra regió catalana. Nosaltres, doncs, podem ser catalanistes, mentres que el senyor Pi i Margall pot ser sols regionalista en general.

Fundat lo federalisme en la varietat, i utilitzant lo concurs de tots los temperaments i de tots los modos de veure i de sentir, és com arribaran a resoldre pràcticament totes les qüestions. En Espanya hi ha temperaments molt diversos i modos de veure i de sentir fins oposats. Los andalusos, per exemple, i els de les demés regions del migdia són exageradament imaginatius; nosaltres, com los d'altres províncies del nord, som tal vegada massa reflexius i positivistes. De l'harmonia entre els somnis dels andalusos i l'esperit pràctic de la gent de prop dels Pirineus ha de sortir-ne lo sistema verdaderament aplicable a Espanya.

Lo catalanisme, doncs, no és altra cosa que el federalisme positiu i pràctic aplicat a Catalunya; és, per dir-ho aixís, una escola que mereix com a tal ser tinguda en compte, i que per ser com és conscienta i ben fundada, influirà com la que més en la marxa dels federalistes de tota la nació. A Espanya hi han dues tendències ben marcades i distintes: la tendència central o castellana nos porta a l'absorció, al predomini, a la imposició; la tendència de les regions de llevant, aragonesa-catalana, nos porta a l'expansió, a la llibertat, a l'autonomia. ¡Vegi's si és important l'escola catalana que es dóna el nom de catalanisme!

Després de lo dit queda ben clar que entre lo nostre federalisme i el del senyor Pi i Margall no hi ha cap diferència essencial, per més que ell estigui per sa posició obligat a tenir sempre punts de vista molt menos particularistes que nosaltres, que propaguem l'escola catalana.

L'Amic de cada Festa
Diari Català, 22 de maig de 1881
Articles polítics, 1984

JA ENS VEUREM LES CARES

Ja tornem a tenir una creuada armada; ja ens veiem quasi en la precisió de tornar a obrir secció de polèmica. Si haguéssim de respondre a tots los col·legues que de nosaltres s'ocupen o ens ataquen, no tindríem prou columnes, encara que no poséssim res més en les del nostre diari.

Ben clar es veu que el catalanisme avançat treu la son a més de quatre, i per això no perden ocasió de combatre'l. Ara aprofiten l'estància del senyor Pi en Barcelona i comenten totes ses frases, totes ses paraules amb la intenció de veure si poden desvirtuar lo verdader fonament del federalisme de demà, que no és altre que l'esperit regionalista que tan vigorós se mostra.

Estem disposats a sostenir la campanya empresa amb la mateixa constància, amb la mateixa energia que fins ara, però supliquem als nostres col·legues que ens dispensin si retardem un tant l'entrar en polèmica. Les qüestions que es ventilen són tan complicades, tan vitals, tan interessants, que no volem tocar-les fins i tant que disposem del temps i de l'espai necessari.

Allavores demostrarem a *La Publicidad* que entre lo federalisme del senyor Pi i el nostre no hi ha pas les diferències que hi vol veure. Lo catalanisme no arribarà a la seva plenitud fins que Catalunya conquisti la seva autonomia i formi part de la nació espanyola per medi d'un contracte o pacte solemnement establert. Allavores li demostrarem que el senyor Pi i Margall, que avui per avui serveix de llaç d'unió entre tots los federalistes de les diverses regions espanyoles, per més que sigui català no pot mostrar-se catalanista. Allavores li direm que va fer perfectament en recomanar des de la càtedra de l'Ateneu Barcelonès l'estudi de la llengua castellana, al *costat*, entengui's bé, al *costat* de la catalana, puix que una i altra, junt amb l'euskera i demés d'Espanya, han de ser en son dia oficials en la federació espanyola, aixís com l'alemanya, francesa i la italiana són avui oficials en la federació suïssa. Allavores sabrà per què nosaltres que fem política per Catalunya som catalanistes, com fórem *aragonistes* si haguéssim nascut o visquéssim²³ en Saragossa o en Terol.

Allavores demostrarem a la *Gaceta* que la verdadera protecció al treball nacional sols pot existir dintre del federalisme, i que es cansen en va los que s'empenyen en anar contra l'evidència.

No sols li citarem l'eloqüent exemple de la nació més protectora, que és la gran república americana, sinó que convencerem als nostres industrials de que sols quan la protecció sigui filla d'un contracte entre les diverses regions espanyoles,

23. A l'original publicat, «visquessim»; pel sentit deduïm que és un error tipogràfic.

s'haurà acabat la trista situació en què viu avui la indústria, que dependeix de la caritat, de l'humor i del capritxo de qualsevol ministre, director general o junta aranzelària.

Allavores sabrà la *Gaceta* que el senyor Pi, repúblic tan eminent al menos com lo senyor Castelar, té més conviccions proteccionistes que aquest, puix que no posa cap reparo en predicar-les a la llum del dia.

Allavores fàcilment demostrarem a *La Renaixensa* que el verdader catalanisme no consisteix sols en parlar molt de Catalunya, sinó també i principalment en buscar solucions que ens permetin viure amb dignitat units amb lo restant d'Espanya, i que s'enganyava de mig a mig si es creia que el senyor Pi i Margall havia de venir a Barcelona fet un *englantinista*.

Nosaltres hem parlat amb ell detingudament del nostre renaixement, i podem assegurar al col·lega que l'aprecia en lo que val, i que el té tan en compte que funda en ell grandíssimes esperances.

Direm tot això i molt més que no tenim temps ni per apuntar tan sols, per lo qual repetirem lo que havem dit al principi, o sigui que cap de les objeccions que se'ns han presentat nos ha passat desapercebuda, i que a totes elles procurarem anar donant resposta.

L'Amic de cada Festa
Diari Català, 29 de maig de 1881

FRANCESC PI I MARGALL

Com exordi diré sols als lectors de *La Il·lustració Catalana* que la biografia que va a continuació és completament exacta, puix que els datos tots m'han sigut proporcionats per lo mateix biografiat.

Don Francesc Pi i Margall nasqué en Barcelona lo dia 29 d'abril de 1824, d'una família modesta com obrera. Son pare era teixidor de vels, i vivia en l'antic carrer dels Mirallers.

Summament aficionat a l'estudi, a l'edat de 14 anys compongué poemes i drames de no escàs mèrit. Però no és això lo més notable, sinó que per sostenir-se en sos estudis i ajudar a sa família, a aquella mateixa edat va començar a dar en col·legis i en sa casa lliçons de lògica, retòrica i gramàtica llatina i castellana, essent un de sos deixebles lo senyor Presas, arribant a proporcionar-se per tal medi la suma de vuitanta o noranta duros mensuals. D'aquesta manera i entre tals afanys

va començar los estudis de Dret en la Universitat de Barcelona, estudis que va acabar en Madrid, a on havia passat a viure en 1847, si bé que no prengué el títol fins deu anys després.

La primera obra literària formal que va publicar fou lo tomo referent a Catalunya, de la gran obra *España pintoresca*, que va escriure quan era quasi un noi encara. Més tard, al morir lo nostre compatriota en Pau Piferrer, en Pi va encarregar-se de continuar los *Recuerdos y bellezas de España*, escrivint la continuació del segon tomo de Catalunya, tot lo de Granada i algunes entregues del de Còrdova i Sevilla.

Mentres estaven en publicació los *Recuerdos y bellezas*, en 1851, va publicar una de ses obres més importants, o sigui la *Historia de la pintura en España*. Lo primer tomo d'aquesta, únic que va publicar-se, va alarmar tan profundament al poder civil i al clero que, mentre aquest l'excomunicava i la posava en l'*Índex*, aquell prohibia sa continuació per medi d'una real ordre. Aquesta mida arbitrària no sols va privar-nos d'una obra que honraria a la filosofia crítica espanyola, sinó que indirectament va ser causa de que deixés d'escriure los *Recuerdos y bellezas*. En efecte, l'editor va empenyar-se en subjectar-la a la censura, i en Pi no va voler de cap manera doblegar-se a tal exigència. Va deixar-la, doncs, a les poques entregues de Sevilla, encarregant-se de continuar-la en Pere Madrazo.

Amb motiu d'aquesta publicació va fer en 1851 un viatge a Andalusia, en una de quals ciutats deixà constituït lo primer comitè democràtic que va haver-hi.

Ademés de les obres que escrivia, en Pi i Margall col·laborava constantment en revistes i periòdics, entre els que recordem los següents: *El Renacimiento*, *El Correo*, *El Museo Universal*, *La Revista de Ambos Mundos*, *La Razón*, *La América*, *La Ilustración*, etc., etc. En lo primer d'aquests periòdics va publicar uns articles sobre filosofia de la història de l'arquitectura.

Des de 1851 va estar en la política activa, afiliat al llavors naixent partit democràtic. Al formar-se lo Comitè Central representava en ell la província de Tarragona, per qual motiu fou perseguit i tingué d'amagar-se fins que va estallar la revolució de 1854 en Vicálvaro.

Al triomfar aquesta revolució, veient en Pi que els jefes sublevats callaven respecte als compromisos contrets en l'oposició, va publicar una fulla titulada *El Eco de la Revolución*, que valgué a son autor ser detingut durant unes quantes hores per una junta de districte de les que es deien *revolucionarias*. La intervenció del senyor Chao, de la mateixa junta, va produir la llibertat del senyor Pi.

Poc després va començar a publicar la seva gran obra de propaganda revolucionària, *La reacción y la revolución*, que és de les d'ell la més coneguda, encara que no va publicar-se'n més que el primer tomo.

Abans d'aquesta obra havia intentat publicar-ne una altra titulada *¿Qué es la economía política? ¿qué debe ser?*, però el govern d'allavors va recollir la primera i segona entrega, indicant a son autor que era inútil que es proposés continuar-la.

Durant lo mateix any de 1854 va obrir també a casa seva unes lliçons d'economia política, que es veieren concorregudes per molts demòcrates, i que foren suspeses d'ordre del governador.

Des de 1856 a 1859 va ser redactor de *La Discusión*, en qual periòdic va tornar a entrar com a director en 1864. En ses columnes va sostenir la ruidosa polèmica sobre el *socialisme*, contra l'*individualisme* que defensava en Castelar des de *La Democracia*. Aquesta polèmica va terminar amb la *Declaració dels trenta*, redactada per en Pi.

Compromès en Pi i Margall en los treballs revolucionaris, en 22 de juny del 66 va haver d'emigrar a França, d'on no va tornar a Espanya fins que va triomfar la revolució del 68. Des d'aquesta fins al 73 sempre fou diputat per Barcelona.

Los fets posteriors d'en Pi estan en la memòria de tothom: l'onze de febrer de 1873, al triomfar la República, va entrar en lo Ministeri de la Governació, des del que va arribar a ser jefe de l'Estat.

Poc després del cop d'estat, lo dia 3 de maig de 1874, va ser víctima d'una temptativa d'assassinat de part d'un infeliç de Pobleta (Albacete), que va entrar en sa casa i despatx disparant-li a crema-roba dos tiros i un tercer des de la porta, tot forcejant per tornar a entrar.

L'agressor va acabar disparant-se contra d'ell mateix lo quart tiro, que el deixà cadàver en l'acte.

En 1877 publicà lo senyor Pi son llibre *Las nacionalidades*, que és en gran part un llibre de política pràctica, i que ha merescut los honors de la traducció a diverses llengües.

Ara està escrivint la *Història general d'Amèrica*, obra que a jutjar per lo que d'ella n'hi ha publicat fins avui seria per si sola suficient per a fer una sòlida reputació literària.

Tal és a grans rasgos la biografia del senyor Pi i Margall. No ens toca avui jutjar-lo com a polític, però no podem deixar de consignar que per amics i adversaris són reconegudes ses altes dots d'intel·ligència i és considerat com a polític sèrio i un dels poquíssims que han sortit del ministeri tan honrats com van entrar-hi. Lo puritanisme del senyor Pi arriba fins al punt de fer-li no cobrar la cessantia, amb tot i que no compta amb més rendes que el producte de son treball.

V. Almirall

La Il·lustració Catalana, 33 (30 de maig de 1881)

Diari Català, 6 de juny de 1881

EXCURSIÓ DEL SENYOR PI I MARGALL A L'EMPORDÀ

Figueres, 29 de maig

A vui diumenge, a les dues de la tarda, ha tingut lloc la reunió pública en lo Teatro. Ademés de la multitud de federalistes de Figueres, hi havia representants de quaranta-i-tants pobles de la província, i molts dels palcos estaven ocupats per individus de famílies fins aristocràtiques que desitjaven escoltar al senyor Pi i Margall. Aquest, junt amb lo comitè local de Figueres i comissions dels de Girona i Barcelona, i persones convidades, ha ocupat l'escenari. En los antepits dels palcos hi havia targetons amb noms de demòcrates, i banderes de diverses nacions, formant grups.

Després d'un curt discurs del president i vicepresident del comitè de Figueres, han usat de la paraula los senyors Almirall, Vallès i Ribot, Sunyer, Tutau i Ossorio, que n'ha dit unes poques en nom de la joventut federalista de Barcelona. Lo senyor Tutau no ha fet més que exposar que per motiu de desgràcies de família no podia fer altra cosa que dar fe de sa conseqüència.

Després de lo dit s'ha alçat lo senyor Pi i, enmig dels aplausos de la concurrència, ha començat lo discurs que els remeto per a ser publicat.

Al sortir de la reunió, nos hem dirigit a la societat Erato, on, mentres se'ns obsequiava amb un refresc, lo coro ha cantat les millors peces de son repertori, després de lo qual nos esperava un dinar en casa del nostre amic Sunyer i Capdevila (menor), lo qui, junt amb sa esposa, donya Rosalia, ha fet a tots los convidats los honors de la taula d'una manera immillorable.

Amb prou feines nos havíem alçat de taula quan ja ens esperava una comissió del Casino Figuerense, i amb prou feines s'havia acabat lo refresc amb què aqueixa antiga societat obsequià al senyor Pi, quan ja el soroll de les bombes i petardos nos anunciava que havien començat los focs artificials en la *placeta*.

L'animació que hi ha hagut en aquesta és realment indescriptible. Tot Figueres semblava que s'hi hagués dat cita, i amb prou feines s'havien apagat los focs que il·luminaven l'al·legoria final, dedicada a l'obsequiat, quan han començat les sardanes.

No semblava sinó que l'alegria s'hagués apoderat de tots los empordanesos, segons l'animació amb què ballaven. Era un verdader quadro de costums populars, que omplia de satisfacció els cors de tots los amics de la llibertat. Allò eren unes festes animadíssimes, no en honor d'un rei ni d'un poderós, sinó d'un senzill ciutadà, notable per ses idees i per sa conseqüència en defensar-les. ¡Quin adelanto indica aquest eloqüent fet en les costums públiques de la nostra terra!

Demà dilluns passarem lo dia en Roses i pobles veïns, i després de passar lo dimarts en Girona, és probable que arribarem a Barcelona lo dimecres. És de presumir que en tots los punts hi haurà lo mateix entusiasme que en la capital de l'Empordà. No dic la mateixa animació, perquè és impossible trobar una població a lo menos de la importància de Figueres, tan federalista com aquesta. D'aquest dia en endavant ningú podrà disputar-li lo títol de "capital democràtica de la comarca empordanesa".

V. A.

Diari Català, 31 de maig de 1881

DISCURS A GIRONA ARRAN DE LA VISITA DE PI I MARGALL

Discurs pronunciat per D. V. Almirall en la reunió política celebrada en lo Teatre de Girona, amb motiu de la visita de don Francesc Pi i Margall a dita ciutat.

Gironins:

Permeteu-me que jo, que só català com vosaltres encara que no hagi nascut ni resideixi en la vostra província, sinó en una altra de les en què la centralització ha dividit la nostra comarca amb l'intent de desunir-nos, vos saludi en català; en aqueixa parla que fa poc temps era motejada de dialecte, però que avui hem conegut ja que sos mateixos detractors reconeixin com a llengua, i que demà obtindrà l'honra que de dret li pertoca de ser un dels idiomes oficials de la federació espanyola. (*Molt bé.*)

Saludo en vosaltres a la ciutat dels grans records i de les grans glòries catalanes; a la que en temps llunyans, millors que els d'avui per Catalunya, tenia el privilegi de dar títol a l'hereu de la Corona; a la ciutat immortal que a principis d'aquest segle sapigué arrostrar sacrificis de tota mena per salvar sa independència amenaçada per una invasió que profanant la llibertat de què era filla volia ajunyar-nos a l'absolutisme d'un sol home. (*Aplausos.*)

Però no sols voldria saludar en vosaltres a la ciutat dels grans records i de les grans glòries passades, sinó també al poble dels grans fets d'avui i de les grans esperances en lo pervenir. Tenen en Castella un refrany que diu "noblesa obliga", i quan se té la noblesa de Girona, s'està obligat a augmentar amb noves glòries les heretades dels antecessors.

Abans de venir a aquest lloc, he tornat a recórrer los vostres principals monuments, i al trobar-me al davant de les immenses moles d'aqueixes catedrals i d'aqueixes esglésies, reflexionava i em deia: «Les generacions que van alçar aqueixos monuments de pedra anaven amb lo seu segle, que veia en ells lo progrés i la millora, ¿per què no ha d'anar també amb lo segle la generació d'avui?»

Avui lo progrés no està en les grans construccions, sinó en les grans idees; se-reu, doncs, gironins, dignes dels vostres avis si us feu apòstols de la idea nova, si contribuïu a redimir la nostra Catalunya, regenerant-la per medi del federalisme. (*Aplausos.*)

Los ideals del món s'han canviat d'algun temps a aquesta part. Fa alguns anys que tot volia veure's caminant cap a la unitat. La unitat era lo bell ideal de les ciències, de les arts, de la poesia. Avui s'ha vist que la unitat nos portaria a l'estancament, a la detenció del progrés. Avui les ciències s'han fet positivistes, i estudiant a l'home tal com és, i a la naturalesa tal com se presenta tenen per fonament la varietat.

Vull parlar-vos, encara que molt de pressa, puix que no tinc temps per a més, dels fonaments científics del federalisme, que és lo resultat de l'aplicació de la idea positivista i pràctica a la ciència política, i per començar vaig a fer-vos en molt poques paraules un record de la marxa dels poders durant los últims segles.

Estava el món conegut baix la influència de la civilització grega i romana. Lo classicisme estava acabant la seva gran obra, quan, coincidint amb la predicació d'una religió nova, van invadir l'Europa llatina los pobles bàrbaros que fugien dels freds i de les estepes estèrils dels seus països. Lo fanatisme religiós per un costat i els instints salvatges dels invasors van unir ses forces destructores i, dominats per un odi sens exemple en la història, van emprendre una orgia de devastació, en la qual van desaparèixer per a sempre moltes de les obres clàssiques. Destruïda l'organització romana, no va nàixer cap poder que la suplís i l'Europa va esmicolar-se de tal manera que cada u que manava deu homes alçava un castell i es proclamava senyor de vides e hisendes. Lo feudalisme no pogué subsistir, puix que els oprimits treballaren luego per destruir-lo, si bé que no lograren res més que mudar d'amo. Per combatre als senyors, los servos van apoiar-se en lo poder real, i al salvar-se d'aquells van caure als peus de la monarquia absoluta.

I tenim ja el món dominat per l'absolutisme. Però com la humanitat sempre camina, no va tardar en produir espurnes com la revolució anglesa, que luego van convertir-se en la gran flamarada de la revolució francesa del segle passat, que va trobar eco en tots los països.

Allavores la humanitat va dir-se que no volia fer com abans, limitant-se a canviar d'amo, i va deixar plantejat lo problema del segle actual, que és lo de fer possible lo govern del poble pel poble, harmonitzant la llibertat amb l'autoritat.

I des d'allavores la humanitat s'ha agitat en va per resoldre el problema. Si treu força al poder, ve l'anarquia; si per salvar-se de l'anarquia vigoritza el poder, aquest no tarda en ofegar tota manifestació liberal. ¡Si se n'han fet de proves! ¡Si se n'han ideat de formes constitucionals! Però com que el problema és insoluble dintre de

l'unitarisme, no s'ha conseguit fins ara més que passar de les revolucions més frenètiques a les reaccions més insensates; de l'autoritat sens límits a la llibertat desbordada. (*Grans aplausos.*)

Ocupada l'Europa en la resolució del problema en los termes en què l'havia plantejat, no va fixar l'atenció en lo que passava a l'altra banda de l'océano. Coincidint quasi amb la gran revolució francesa, se'n feia una altra en los territoris de la nova Amèrica. La primera, divent lluitar contra tota la vella Europa coaligada, degué concentrar-se i dar-se una organització fictícia; la segona, divent lluitar sols contra sa antiga metròpoli, tan bon punt com hagué conquistat sa independència va poder dedicar-se a sa organització interior, i no tingué necessitat d'aquella concentració. Gràcies a això ha succeït que mentres la França, amb son sistema unitari, no ha lograt salvar-se de la contínua repetició del traspàs de la reacció a la revolució, la gran federació nord-americana ha progressat sempre, seguint constantment sa marxa majestuosa. Tant és aixís que, havent començat tan poc democràtica, que en alguns dels estats s'imposava la pena de mort als que no professaven la religió oficial, i en altres hi havia l'esclavitud més desfrenada, avançant sempre, no sols va abolir aquella pena, sinó que ha plantejat la llibertat de consciència d'una manera pleníssima; no sols ha millorat la sort dels esclaus, sinó que ha sigut possible que el gran Lincoln retornés la llibertat a tots los que quedaven, declarant d'una plomada abolida l'esclavitud en la gran nació americana. (*Aplausos.*)

I és que els americans havien encertat a trobar la base de l'organització federativa. A l'escriure la constitució federal, van dividir per casualitat —per casualitat s'han realitzat molts grans descobriments— lo poder federal en dues càmares o cossos, dels quals l'un no és senat, a pesar de portar aquest nom, sinó que és lo representant de la varietat, mentres que l'altre representa la unitat. A aqueix principi de divisió de la soberania, a aqueixa dualitat de representacions, se deu la subsistència del federalisme americà, puix que amb tal principi estriba la base científica del sistema.

He dit que l'Europa no s'ocupava de lo que passava en Amèrica, però no és del tot exacte. Mentres les grans nacions s'entretenien en cantar avui les glòries de Napoleó emperador, per maleir-lo demà desterrat en Santa Elena; mentres totes elles no pensaven en res més que en posar avui un rei, per treure'l demà del trono, una nació petitíssima estudiava cuidadosament la marxa política de la confederació americana, i aprofitant-se de les lliçons que d'ella es desprenien, al democratitzar-se en 1848 per medi d'una constitució federal, va logar fundar un sistema perfectament científic; lo sistema polític del porvenir. Me refereixo a la Confederació suïssa.

¿Quin és lo fonament científic del federalisme? És la idea pràctica de que lo que no pot fer un Estat simple, pot fer-ho l'Estat compost.

Les monarquies absolutes havien trobat un gran expedient per defensar-se contra els seus enemics. Quan totes elles se trobaven dèbils i sentien que la terra els tremolava, havien acudit a l'aliança, i per medi de l'aliança es defensaven. Los

liberals van dir-se: si les monarquies absolutes fan aliances que en diuen santes per oposar-se a la invasió de les idees avançades, nosaltres podem fer lo mateix creant aliances que no en direm santes, però que ho seran, puix que per son medi garantitzarem la nostra dignitat i les llibertats democràtiques. (*Aplausos.*)

¿De què provenia la impossibilitat de conciliar la llibertat amb l'autoritat, la democràcia amb l'ordre? Venia de que per més que es fes dintre de l'unitarisme, per més que es dividís i es limités lo poder, mentres l'Estat conservava forces, estaven totes a sa disposició i la limitació era ineficax en la pràctica. ¿Com podia evitar-se aquest resultat? D'una manera molt senzilla: dividint no sols lo poder sinó la sobe- rania, i creant una autoritat superior a tots los poders i als representants de totes les soberanies, que els servís de regulador i els impossibilités d'extralimitar-se, quedant també ella mateixa impossibilitada de tota extralimitació. Aquesta és la base científica del federalisme.

Dintre de la federació, cada estat té el seu poder propi, que és lo que està frente a frente de la llibertat dels ciutadans, però aquest poder té al seu costat lo poder federal que el frenaria sempre que volgués extralimitar-se, com frenaria també als ciutadans si es rebel·lessin. La mútua limitació basada en la divisió de la soberania és lo fonament científic del federalisme.

¿Per què es fan les aliances federatives? Se fan en primer lloc per garantir les llibertats públiques i la independència de tots los federats; en segon lloc, per obtenir amb major perfecció i economia alguns serveis comuns.

Amb lo dit queda explicat no sols lo fonament científic, sinó també la base de l'organització del sistema federatiu. No vull estendre'm més, perquè haig d'ocupar-me d'alguns altres punts importantíssims.

Vull demostrar-vos que Espanya en general i Catalunya en particular no tenen més solució que el federalisme.

Espanya és una nació especial, o millor un agregat de nacions. Suposem que arriba un estranger que ignori lo que és Espanya, i que viu una temporada en Catalunya. Suposem que no sols nos sent parlar, sinó que té de contractar i observa lo nostre modo de ser. Suposem que el portem després a una regió andalusa i que allí fa lo mateix que en Catalunya. Si luego li preguntem si ha estat en una o en dues nacions, nos respondrà sens dubte que ha estat en dues. I ho dirà amb complet fonament, puix que ho dirà perquè haurà observat que tenim llengües distintes, i lleis diverses, i modo de treballar diferent, i arts, i usos, i costums, i literatura que en res se semblen, i que més que pròpies de províncies d'una mateixa nació ho semblen de nacions que res tinguin que veure unes amb altres. (*Aplausos.*) Espanya és, doncs, la nació d'Europa que més condicions té per la federació. Lo benestar, la tranquil·litat, l'ordre que tant necessita, sols pot trobar-lo dintre del federalisme. (*Grans aplausos.*)

I si Espanya en general està disposada pel federalisme, Catalunya en particular ne té una necessitat absoluta. Va haver-hi un temps en què el nom de la nostra nació assombrava al món; en què la política de la gran regió aragonesa era de ci-

vilització i d'avenç, fent-nos poderosos no per l'absorció i el terror dels pobles amb què tractàvem, sinó per lo canvi d'idees i de productes. Allavores anàvem a les creuades no per apoderar-nos de les claus d'un sepulcre, sinó per obrir amb les claus del comerç les portes de l'Extrem Orient. Allavores teníem hèroes del valor cívic, com los Fivallers, los Claris i altres quals hèroes són tan escassos en la història. (*Aplausos.*) Allavores fins sabíem desfer-nos dels que ens feien nosa en utilitat de la pàtria, i convertint als perdularis que infectaven les nostres ciutats i viles en almogàvers, al netejar lo nostre país, nos proporcionaven epopeies com la de l'expedició a Grècia, que serà etern testimoni de la sabiduria i del tino polític dels nostres avis, quan podien obrar per son propi impuls i desenvollop sense traves lo seu caràcter. (*Aplausos.*)

Una altra qüestió clama pel federalisme en Catalunya: la qüestió econòmica. Vaig a dedicar uns moments a aquesta qüestió, puix que casualment per ella vol fer-se per alguns antipàtic lo federalisme.

¿Com està avui la indústria catalana? Està que no pot estar pitjor. Viu de miracle, puix que l'Estat no li dóna res de lo que deuria. Li dóna, regatejant-la molt, la defensa aranzelària, i la indústria no en té prou amb tal defensa. Necessita moltes altres coses per avançar. Necessita camins de tota mena, necessita canals, necessita obres públiques; necessita sobretot il·lustració, puix que sols quan són il·lustrats los obrers i els fabricants és quan pot avançar la indústria. ¿Dóna res d'això l'Estat? No. Los nostres camins de ferro són escassos i rudimentaris; no tenim quasi carreteres, i lluny d'instruir als obrers, procura embrutir-los, no dant-los cap medi d'il·lustració.

Aquestos medis protectors que no dóna ni pot donar l'Estat unitari, nos los daria el federalisme. Avui treballem, però quan hem reunit algun capital, com que ens manca l'autonomia per esmerçar-lo en bé del país i en obres públiques, ve el govern i d'una manera o altra logra fer-lo passar a l'erari. Recordeu una mica i em dareu la raó. Fa alguns anys havíem passat per un període econòmic dels més pròsperos; teníem diners arraconats. Per desgràcia havíem abusat del crèdit i en un dia dat, que va ser de dol per Catalunya, van quebrar totes les caixes i societats. ¿Sabeu la causa d'aqueixa catàstrofe econòmica? No és altra sinó que els nostres milions, los ahorros dels nostres suors, en forma de paper de l'Estat o d'emprestit, havien servit per sostenir lo sistema madrilenyo de *trampa adelante*. (*Aplausos.*) Fa menos anys, vam tornar a tenir un període pròspero; tornàvem a estar exuberants i ¿què va succeir? Lo que no podia deixar de succeir. Va inventar-se una *cosa* que van dir-ne *Banc Colonial*, i aquells milions que haurien bastat per posar com un pom de flors la nostra comarca, van passar a les caixes sense fondo de Madrid, sense que fins ara hagi ningú pogut dir-nos a on han anat a parar. Sabem sí que no han servit de res útil per Catalunya. (*Aplausos.*)

He dit que el govern central nos donava la defensa aranzelària, i ni això ens dóna. No fa gaire que vam reunir-nos en Barcelona i en Manresa; vosaltres vos reunireu dintre pocs dies, i vull suposar-vos que tants esforços donguin algun resultat. ¿Què haurem conseguit? Res més que aplaçar lo conflicte. L'unitarisme no es

donarà per vençut i tornarà a la carga tan aviat com nos vegi distrets o debilitats. ¡Trista situació la de la indústria que dependeix del bon o mal humor d'un ministre o d'una junta! ¡Trista situació la d'estar sempre conjurant un perill que, abans d'estar conjurat, renaix baix una nova forma!

Dintre del federalisme la cosa fóra molt distinta. Establiríem com a condició precisa per ficar-nos en lo contracte o pacte federal, lo reconeixement explícit del dret a la protecció al treball nacional. Exigiríem una clàusula en què aixís s'establís, i aquesta clàusula no podria sinó molt difícilment ser modificada.

Com lo federalisme és lo sistema més conservador de tot lo bo; com no es pot modificar lo contracte sinó mediant la voluntat combinada de la majoria de la nació i de la majoria dels estats, fóra empresa gigantesca l'establiment d'una nova situació econòmica. (*Aplausos.*)

Però ¿a què esforçar-me? Catalunya ha comprès tant les ventatges del federalisme que no diré que tots los catalans siguem federals, però sí que tots tenim tendència al federalisme. A alguns los espanta la paraula, però desitgen la cosa, encara que molts d'ells no en tinguin consciència. Aquells que ressusciten la nostra llengua escrita; aquells que recorren les nostres comarques en busca de monuments de les nostres antigues glòries, ¿què són sinó federals? Segur és que en son interior aspiren a tornar a l'autonomia de Catalunya.

Haveu vist tots lo que ha passat fa poc. Van veure's amenaçades les nostres lleis —¡mai poden sortir-nos de les amenaces!— i vam reunir-nos los advocats de la terra. Vaig tenir l'honor de ser un dels reunits, i al dir la immensa majoria de nosaltres que volem conservar lo nostre dret amb lo propòsit de modificar-lo demà per posar-lo a l'altura dels temps d'avui, ¿què dèiem sinó que som federalistes? ¿Com podríem reformar-les nosaltres mateixos sinó dintre del federalisme? (*Aplausos.*)

Vaig a acabar amb una observació. Se'ns diu que el federalisme nos porta cap enrere, fent renàixer l'esperit local i provincial, l'esperit de *campanar*, com desdenyosament diuen los centralistes. Si de bona fe ho diuen, no estan al tant de la ciència d'avui, de quals tendències he parlat al principi.

L'esperit de campanar... ¡Beneït sigui l'esperit de campanar que va produir la civilització clàssica, que després de molts segles de cristianisme, torna a ser la meta del progrés! ¡Beneït sigui l'esperit de campanar que va portar la noble emulació entre Atenes i les demés ciutats gregues, moltes d'elles poc més grans que Girona! L'esperit de campanar, l'amor a la regió, va portar-nos aquells filòsofs, aquells poetes, aquells artistes que són la glòria de la humanitat. L'esperit de campanar va produir aquelles estàtues de pedra a les que sols faltava el moviment per tenir vida. L'esperit de campanar va portar més tard lo renaixement, que fou lo gènesis de la vida moderna. La noble emulació, entre unes poques i petites ciutats italianes, va dar-nos un Maquiavel en política, un Miquel Àngel, un Rafael, un Leonard en pintura i escultura, un Dant en poesia, i grans homes per tot lo que es necessitaven. L'amor a la localitat no falta mai en sos efectes. L'esperit de campanar ha produït totes les civilitzacions que ens recorda la història. (*Aplausos.*)

En contraposició a l'esperit de campanar, dirigiu la vista a l'esperit unitari. Durant segles i segles va haver-hi emperadors que van dominar tota l'Àsia. ¿Què ha quedat dels sírios, dels medes, dels perses? Ha quedat lo record d'alguna guerra estèril i cap principi; ha quedat lo nom d'algun capità, i no el de cap savi. ¿Com podien deixar principis ni records de savis aquells imperis, si ofegaven l'esperit de campanar, si mataven l'amor al poble i a la província? Aquells pobles estaven subjectes a un sol amo, que no permetia més arts ni més ciència que aquelles que podien recrear-lo dintre de son palau. ¡Aquells pobles havien arribat a la mitat que és l'ideal dels que dins ara han fet la desdita de la nostra pàtria! (*Grans aplausos.*)

Per acabar, vos dirigiré una súplica que vaig fer als federals de Figueres. Lo federalisme suposa que tot Catalunya ha de formar un sol estat, esborrant la divisió arbitrària a què va subjectar-la lo poder central per a dividir-nos. Les actuals províncies han de quedar sols com entitats administratives.

Jo, representant en aquest moment de la província de Barcelona, declaro que veig en tots vosaltres catalans com jo mateix, i vos demano que proclameu la solidaritat de Catalunya, i que diem ben alt que ha de formar avui un sol tot, que demà serà un dels estats de la federació espanyola. He dit. (*Grans aplausos i aclamacions.*)

Diari Català, 4 de juny de 1881

Articles polítics, 1984

QUOS DEUS VULT PERDERE...

Aquesta expressió llatina nos ha vingut a la memòria més d'una vegada durant aquests dies.

Mentres la capital de Catalunya dispensava espontàneament al senyor Pi una rebuda que poden envejar molts dels que quan van a alguna ciutat se preparen les ovacions artificialment o a la força; mentres les excursions que ha emprès a diverses comarques catalanes han sigut veraders passeigs triomfals; mentres en tots los cors liberals renaix l'esperança en temps millors, que estava quasi extingida, sols a un govern del partit del que és jefe en Sagasta i sargento en Balaguer podia acudir-li la idea de tirar llenya al foc que pot cremar-lo un dia. Sols una situació sagastina podia portar la seva ceguera fins al punt de renyir amb los mateixos elements en què deuria apoiar-se.

Mentres nosaltres proclamem en veu molt alta que res pot lo país esperar de l'unitarisme; mentres afirmem que Catalunya i totes les demés regions espanyoles no trobaran la seva salvació sinó en lo sistema federatiu basat en lo provincialisme, sols una situació com la que avui domina podia venir a dar-nos la raó d'una manera que no admet dubtes.

Creguin los senyors que ens manen des de Madrid; creguin los seus delegats que en sa representació ens manen des del govern civil, que hem de fer grans esforços per resistir lo desig que sentim de dar-los les gràcies.

Si ens hagués estat bé i ens haguéssim trobat en los salons del govern civil quan lo senyor Herreros de Tejada va treure poc menos que a empentes de son despatx a la comissió de la manifestació proteccionista, li hauríem donat una forta abraçada. Fins la figura d'aquell jefe de policia que s'estava tieso en l'antesala, amb l'objecte tal vegada de fer la por, nos hauria aparegut com una figura simpàtica. ¡No ens n'han estalviat pocs de mesos de propaganda! ¡No n'han fet poc, de bé, a la idea provincialista!

Lo nostre treball, la indústria catalana, estan amenaçats de mort, i no se'ns permet ni manifestar la nostra pena en una manifestació ordenada i pacífica. ¡No ens donen ni el dret de queixar-nos! ¿Podíem desitjar més los que venim dient un dia i un altre dia que res podem esperar del centralisme?

¡Quina coincidència més oportuna! Lo que nosaltres pregonem en discursos i en escrits, los governants de Madrid s'han encarregat de demostrar-ho amb sos actes.

És un fet constant en la història que les institucions cauen més per sos propis vicis que per les virtuts de les que han de substituir-les. La corrupció de Roma va contribuir més a sa catàstrofe que les forces dels bàrbaros invasors. Aixís mateix lo centralisme caurà ferit per sos propis desacerts. Avui està ja en lo camí del suïcidi.

Tiri endavant los seus plans; entregui's a l'escola lliurecanvista; intenti arruïnar la nostra indústria i lo nostre treball, i faci tot això tan aviat com pugui; si pot ser avui, no esperi a demà. Nosaltres som d'aquells que no s'espanten de les conseqüències de sos principis. Sabem bé que l'unitarisme voldrà fer-se uns funerals dignes del vigor que ha demostrat en certes èpoques. Sabem que en les angoixes de l'agonia, intentarà consumir la ruïna del treball i de la indústria, però sabem també que no ho conseguirà. Ell expirarà, i al donar lo darrer badall, lo treball i la indústria se sentiran lliures de les traves que no els deixaven moure i en pocs dies logran refer-se, adquirint un vigor desconegut i vivificant-se, com de moment se vivifica i es vigoritza l'esclau quan se li trenquen les cadenes que no el deixaven moure.

Segueixi pel camí emprès lo govern Sagasta, i des d'ara ens comprometem a que quan no pugui tornar enrere, obrirem una subscripció entre tots los provincialistes i amb son producte li regalarem una placa en la que hi hagi escrit lo fatídic lema:

Quos Deus vult perdere, prius dementat.

Sense signatura

Diari Català, 6 de juny de 1881

¡ESTEM JA EN GUÀRDIA!

Com los tiradors de sabre o d'espasí, aquí estem per a sostenir los nostres principis, les nostres idees, les nostres solucions contra qualsevol que vulgui combatre en bona lluita.

Durant aquestos darrers dies, ocupats en atencions peremptòries amb motiu de l'estada del senyor Pi i Margall en la nostra ciutat, i necessitant les columnes del diari per a documents que no podien retardar-se, hem deixat de respondre a alguns dels nostres col·legues que ens provocaven a polèmica. Ara estem ja en guàrdia.

Al néixer lo *Diari Català* a la vida sabíem ja que el nostre element havia de ser la lluita i la polèmica. Les solucions que defensem són salvadores per Catalunya, però són també fatals per tots los interessos que ha creat la centralització i el privilegi. Aquestos interessos se veuen amenaçats de mort per la propaganda federal-regionalista, i es defensan i es defensaran com lleons. “Qui perd lo seu perd lo seny”, diu l'adagi, i nosaltres estem molt satisfets al veure que comencen ja a perdre el seny los adversaris de Catalunya i del federalisme.

Per lluitar amb tots ells amb armes de bona llei, estem ja en guàrdia.

La nostra pobra nació en general i els partits que es diuen democràtics i liberals en particular, estan avui convertits en un verdader camp d'Agramante. Avui, com diria Don Quijote, allí es combat per l'espasa, aquí pel cavall, allà per l'àliga, ací pel casco, i tots combatim i tots no ens entenem. Avui s'ha portat lo dubte als cors, la pertorbació als caps, lo descreïment a les consciències. Lo que més males passades ha jugat a la llibertat i a la pàtria, fa retronar los espais amb sos crits patriòtics i liberalescos. Lo que fuig públicament del federalisme que mai havia sentit, vol seguir titulant-se més federal que els altres. Avui, “com més petita és la nou, més remor mou”, i al reunir-se en Biarritz los que menos representen dintre de la democràcia, se fan la il·lusió de que tothom los segueix i se'ls escolta. Avui los unitaris possibilistes se troben tan pertorbats com tots los altres i, per més que ocultin ses dissensions com los antics sacerdots ocultaven los misteris a què devien la vida, lo públic comença ja a penetrar-los i es riu de sa serietat estudiada.

Avui està tot pertorbat i capgirat. L'únic partit popular entre els avançats està amenaçat de caure en lo trist ridícul de desunir-se i de travar descomunals batalles per distingos escolàstics, i tots los espanyols estem ja quasi a l'altura dels antics bandos de Bizanci, que omplien de sang los carrers i places, i es destrossaven les entranyes per qüestions teològiques que haurien fet suar a un concili de teòlegs. Avui, doncs, vivim en un verdader camp d'Agramante, i tots tendim a augmentar la confusió que ens mata; tots combatim a l'adversari i l'obliguem a prendre posicions noves i forçades, que luego no poden sostenir i que ens portaran a no entendre'ns poc ni mica, si com en la *venta* del Quijote no surt una veu prou potentia per a fer-

se oír que ens digui: “Parin-se tots, envainin tots, tots se sosseguin, escoltin-me tots si volen tots quedar amb vida”.

Al començar la campanya que avui emprenem, anem a veure si podrem ser lo rei Agramante o el rei Sobrino que acabin la discòrdia, i drets enmig del tumulto alcem la veu i demanem que ens escoltin en nom de Catalunya, en nom del federalisme de debò, que és l'únic que pot regenerar-nos.

¿Quins títols tenim per a fer escoltar la nostra veu? Ne tenim un que val per molts; la nostra conseqüència, la nostra fixesa d'idees. A l'aparèixer en 1868 lo partit federalista pràctic, vam ser dels primers en condensar ses aspiracions i dintre mateix d'aquell any cèlebre vam publicar ja un projecte de constitució federal espanyola i un altre de constitució especial per l'Estat de Catalunya. Des d'allavors no hem fet més que anar desenvolupant aquells principis, que hem tingut la satisfacció de veure aprovats per homes eminents. Lo que nosaltres dèiem allavors i seguim dient ara és lo mateix que diuen *Les nacionalitats*; és lo mateix que ha dit últimament lo senyor Pi i Margall en sos discursos, especialment en lo d'inauguració del Centre Democràtic Històric. Des de la nostra entrada en la política som federalistes pràctics, federalistes de debò, i per això esperem que la nostra veu serà escoltada, quan menos en la nostra estimada Catalunya, que és la regió espanyola que més ventatges ha d'obtenir del federalisme.

Nosaltres, i com nosaltres la majoria dels catalans que estimen a sa pàtria, creiem que sols un nou modo de ser pot regenerar a la nostra Espanya. La tendència absorbent i unificadora nos ha posat a punt de mort; sols la contrària, o sigui la tendència expansiva i federalista, pot retornar-nos a la vida. Som, doncs, federalistes, i aixís com lo qui vol estudiar los monuments romans no se'n va a l'Índia sinó a Roma, aixís nosaltres, per estudiar les institucions federals, anem allí on existeixen, i l'organització suïssa i nord-americana són lo nostre punt de partida, volent aprofitar-les en tot lo que sigui aplicable a la nostra terra, i modificant-les sols en allò que facin precís les circumstàncies en què hem viscut, vivim i volem viure.

Per això des de que vam estudiar lo federalisme sabem que es basa en l'autonomia i en lo contracte pactat. Sens autonomia, sens que la soberania estigui dividida entre l'Estat federal i les entitats regionals, no existeix federació. La divisió d'aqueixa soberania no pot fer-se d'altra manera que per medi de contracte en lo que es pactin totes les regles a les quals hagi d'atemperar-se en son funcionament lo sistema.

Sense les dues coses, a saber, sense l'autonomia i el contracte, no pot existir una federació.

¿Pot dar-se res més senzill, més lògic, ni més pràctic? Indubtablement que no. ¿Com s'explica, doncs, que de principis tan senzills se n'hagin tret conseqüències tan complicades? ¿Qui ha convertit una teoria tan pràctica en aqueixa sèrie de *dis-tingos* escolàstics que amenacen pertorbar-nos?

La resposta és ben senzilla. Los adversaris del federalisme són los que han pretengut portar-nos-hi, com anirem demostrant completament en la campanya que comencem avui.

Escoltin, doncs, la nostra veu tots los nostres compatricis, en la seguretat de que defensarà sempre solucions pràctiques, com devem defensar-les los catalans. Si nosaltres som més reflexius que els d'altres regions espanyoles, a nosaltres nos toca donar la veu d'alerta contra els extravios de la imaginació. Si en algun punt s'entretenen en discutir ambfibologies incomprensibles, parlem nosaltres sempre clar i català. Fent-ho aixís, la nostra veu podrà ser la que posi pau i ordre en lo camp d'Agramante en què està a punt de convertir-se la nació espanyola en general, i sos partits avançats en particular.

Com hem dit al principi, estem ja en guàrdia contra els que ens combatin i contra els que ens confonguin. Amb uns i altres amidarem sempre que vulguin les nostres armes, en la confiança d'obtenir la victòria.

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 19 de juny de 1881

Articles polítics, 1984

LA VUITADA DE CORPUS

En altres temps, la vuitada de Corpus era esperada amb candeletes per los barcelonins.

En los temps bons per Catalunya, quan los nostres avis eren amos del mas i de ses accions, quan lo nostre comerç tenia més força expansiva i civilitzadora que les armes de molts altres pobles, la vuitada de Corpus era una vuitada de festes sèries. Durant ella es prestava culte a la fe sens que la deslluís cap exageració.

Més tard, en los temps funestos per la terra; quan la influència castellana havia ja implantat en ella la planta exòtica del fanatisme, sent la causa de la degeneració del nostre caràcter, la vuitada del Corpus era una vuitada de manifestacions degradants. Aquells vuit dies, los frares que durant tot l'any nos entontien per explotarnos, feien pública exhibició de son predomini sobre els que en son ensopiment los havien entregat sos béns i sa consciència.

Avui la vuitada de Corpus és també esperada amb candeletes perquè en ses festes aprenem a conèixer la degeneració de molts catalans.

La fe està avui perduda, com diuen los mateixos encarregats de conservar-la; les creències són per terra, lo món és escèptic i a pesar de tot això sempre que mana qui vulgui fer veure que és home d'ordre, celebra amb més pompa que mai la vuitada de Corpus. ¿Pot dar-se major mostra de degeneració de caràcter que

veure aqueixes llarguíssimes processons que formen los homes de la desamortització i de la crema dels convents? ¿Pot dar-se prova més repicada d'hipocresia?

Són les primeres hores de la tarda del dia de Corpus, i tota la ciutat està en moviment. Los carrers que ha de seguir en son curs la processó, tenen les aceres ocupades per bancs i per cadires. Los balcons i finestres, adornats amb los millors damassos, no fan consistir encara en això sos atractius, sinó en les fresques i ben guarnides noies que sostenen. Totes les cases estan disposades a rebre als amics i coneguts.

Als volts de la catedral, lo moviment és extraordinari. Aquí hi ha els gremis amb sos ventalls i banderes, algunes de les quals posen a prova la força o l'enginy dels que les porten, per son pes o per sa balumba. Allí les comunitats, caminant de mala gana com aquell que va a fer de son ofici, avancen cap al lloc de la cita. Més enllà, tots los personatges oficials, lluint en sos pits les creus, que són moltes vegades la marca d'haver-se venut, com deia en Courbet a França, acuden també pressurosos a dar animació a l'acte. Fins lo mateix bisbe, amb la pobresa evangèlica que no obsta per a que son sèquit sigui una petita paròdia dels sèquits orientals, i portant al darrere patges i més patges, aguantant los uns la poltrona i els altres la crossa, la mitra, lo boneto i el solideu en safates daurades, fa el gran sacrifici de trepitjar amb sos propis peus los carrers de la ciutat. Tot està en moviment, tot se disposa a dar grandesa a la festa. Los soldats vestits de gala han sortit ja de sos quartels, i mentres los uns se disposen a fer lo piquet d'honor, los altres carreguen los canons per a fer salva, i els restants formen cordó a tot lo llarg del curs que la processó ha de recórrer. Lo mateix ajuntament que el dia anterior ha votat en pro d'arrencar lo cementiri a l'autoritat de la mitra, avança també cap a la festa amb tota la pompa que sap desplegar en les ocasions solemnes.

I toquen les sis, que és l'hora senyalada, i de moment s'escolta un crit confós que ha sortit de trenta mil boques d'altres tants aficionats que esperen. És que han sentit la primera batallada de la campana major que senyala la sortida, i expressen la satisfacció que l'avís los causa. Allavors té lloc un espectacle indescriptible. Les notes graves i acompassades de la campana major responen los espiguets desafinats i descompassats de dues-centes campanes. Amb les veus del campanar, fan coro les veus de l'orgue, que és una de les grans invencions artístiques del cristianisme, i uns i altres sonidos se confonen amb los acords de vèries músiques que rompen alhora, dominant-los a tots los brams dels canons, amb los quals la gent de guerra s'uneix a la festa que per ironia tal volta es diu de la pau. Res se descuida de lo que pot afalagar als sentits: harmonies i sorolls per l'oïdo; guarniments, elegància i bellesa per la vista; fins per l'olfat se cremen en incensers i vasos d'or i plata, drogues perfumades, quals olors se combinen amb la suau i grata de la flor de ginesta amb la qual encatifa la terra la mainada que de tal manera s'associa a la festa amb gran gatzara i alegria de moment, amb tristes conseqüències per loavenir, gràcies a que per tal educació la generació nova creix amb tant descreïment e hipocresia com la que per tals medis l'educa. I entremig de tal animació i de

tanta festa, surt la processó, que si es compon de cinc-cents homes, los quatre-cents cinquanta en son interior se riuen de sos propis actes i van pensant tal vegada en los productes que els rendeix una finca que va donar-los la desamortització, o recordant que allí prop d'ells van alguns d'aquells frares quals convents van cremar, o alguns d'aquells fanàtics que van combatre a sang i a foc en la muntanya.

Aquest any s'ha verificat lo programa al peu de la lletra. Manen los progressistes, los fills dels homes del 12 i del 20; los mateixos del 35 i del 68, i amb tot i això la pompa ha sigut la de sempre, tal vegada augmentada i corregida, puix que la gent que avui mana és la gent del soroll, del boato i de les apariències hipòcrites.

Nosaltres nos estàvem mirant la processó, i un dels que en lloc preferent hi anaven va evocar-nos un record que creiem eloqüentíssim, per lo qual anem a explicar-lo en poques paraules als nostres lectors.

Érem un dia ell i nosaltres al teatro, i seguïem amb gran interès la representació de la *Safo*, que cantava una artista de debò. Lo meu company, per lo molt que parlava, semblava que hagués menjat llengües, i no va parar ni un sol instant sos comentaris a l'òpera.

A l'arribar al primer final, i al veure sortir tota aquella munió de sacerdots grecs, va girar-se cap a mi i va dir-me:

—Tots aquests són ocells de mal auguri. Començo a tremolar per la pobra Safo.

Per l'estil va anar seguint los comentaris, fins que vam arribar al quadro final, que començà amb la marxa fúnebre.

—La catàstrofe s'acosta —va dir allavores—. Han sortit ja a l'escena sacerdots i guerrers, i estan en bona harmonia. ¡Pobra Safo, en mans d'uns i d'altres! Los sacerdots per si sols són ocells de mal auguri; ocells de mal auguri són també per si sols los guerrers. ¡Infeliç del món quan los dos poders s'ajunten i van a l'una! ¡Que fillosòfica està l'orquestra cantant una marxa fúnebre!

I, en efecte, encara no havia acabat lo comentari quan la poetissa boja d'amor havia sigut despenyada.

Al veure al meu progressista en la processó de Corpus, sens poder-ho evitar vaig tremolar. Va afigurar-se'm que el que representa lo paper de Safo és lo país, i fins va semblar-me que el condueixen cap a la roca de Lèucada per despenyar-lo com a la malaurada poetissa grega.

Thales

Diari Català, 19 de juny de 1881

GRAN MANIFESTACIÓ PROTECCIONISTA (I i II)

Demà tindrà lloc la gran manifestació proteccionista iniciada per lo Foment de la Producció Espanyola, amb lo concurs de moltes altres corporacions i de gran part de les classes obreres. A les 10 del matí se celebraran simultàneament *meetings* o reunions en los cinc locals següents:

Circo Eqüestre

Teatro del Bon Retiro

Teatro de Novetats

Teatro del Tívoli

Teatro Espanyol

A tots aquestos locals l'entrada serà pública, podent cada qual anar al que millor li aparegui. En ells parlaran los següents oradors:

En lo Circo Eqüestre, don Pere Bosch i Labrús, don Xavier Tort i Martorell, don Josep Fiter e Inglés i don Josep Pàmies, obrer.

En lo Bon Retiro, don Valentí Almirall, don Eduard Vidal Valenciano, don Manel de Lasarte, don Manel Angelon i don Joan Nuet, obrer.

En lo teatro de Novetats, don Esteve Amengual, don Josep Griera, don Josep Caparó, obrer, don Eusebi Corominas i don Adolf Blanch.

En lo teatro del Tívoli, don Joan Maluquer Viladot, don J. Solà, obrer, don Joaquim Vehils, don Ramon Arabia i Solanas, don Josep Roca i Galés i don Eusebi Passarell.

En lo Teatro Espanyol, don Josep d'Argullol, don Josep Xuriguera, obrer, don Joaquim Parellada, don Francesc Nacente, don Josep Maria de Torquemada i don Josep Roca i Roca.

Ahir s'estava anunciant la gran manifestació per medi de grans cartells fixats a les cantonades que contenien la següent al·locució:

Barcelonesos, catalans, espanyols tots:

Vos convidem a tots, sens distinció de classes, a l'acte solemne que es prepara, segurs d'alcançar amb la vostra presència lo concurs necessari.

Demostrem amb un acte de virilitat que en l'activa Barcelona se dóna un dia de treva a les lluites polítiques quan se tracta de la defensa de la producció i del treball; demostrem que la causa de la protecció interessa igualment a l'industrial i a l'obrer, al comerciant i al propietari, a l'home de lletres i a l'agricultor; en suma, a tots los elements d'activitat que ansien lo progrés i la independència productora de la pàtria espanyola.

Confosos tots en aqueixa grossa manifestació, sigui la del dia 26 de juny una fetxa memorable en los fastos de la prosperitat nacional; i als intents dels lliurecanvistes, que invocant principis equivocats i antipatriòtics, pretenen entregar-nos desarmats a l'explotació d'altres pobles més pròsperos, respongui Barcelona en nom de Catalunya i d'Espanya entera, amb lo sant crit de:

¡Protecció al treball nacional!

¡Viva la producció espanyola!

Barcelona, 24 de juny de 1881

Tot fa esperar que la manifestació de demà serà un acte solemne i de transcendència. Barcelona hi anirà no sols per manifestar que desitja la protecció que de dret li correspon, sinó també per a protestar contra l'ofensa que va ser-li inferida per los agents de Madrid al denegar lo permís per exhibir pacíficament en manifestació ordenada les nostres forces. Si l'acte de demà no fos important, se desmentiria lo caràcter català, que està sempre disposat a protestar contra tot acte d'arbitrarietat, d'imposició o de desconfiança.

¡Trista situació la de la nostra terra! Víctima constant de Madrid i del centralisme, se troba avui sens cap dels grans elements de què disposen tots los pobles d'Europa, i ara els mateixos que a tal estat l'han portada, volen que lluiti amb les nacions ben governades que disfruten de tots aquells elements. Madrid no s'accontenta amb fer-nos treballar per ell ni en viure de les nostres suors amb l'esquena dreta. Madrid no vol passar ja per haver de pagar més car lo que li ofereixen en les nacions estrangeres. Després que ens té els diners, vol obtenir amb ells més comoditats i productes, fins a truco de que la nació s'enfonsi. ¿Què se n'hi dóna a Madrid de la nació si no l'ha considerada mai sinó com a matèria explotable?

Hora és ja de que fem sentir lo pes de la nostra voluntat en la qüestió econòmica, i que diem ben alt que al demanar protecció no demanem una caritat que haguem d'agrair, sinó un dret que no pot negar-se'ns.

¿Volen los lliurecanvistes madrilenyos que es plantegi lo seu sistema? Posin-nos abans en situació de poder-lo suportar. Donguin-nos los elements, que avui no tenim en gran part per culpa seva, i no serem pas los últims en acceptar-los.

I creguin que els ho diem de tot cor, puix que com nosaltres tenim instints i hàbits de treball, en qualsevol situació nos trobaríem en millors condicions que tots ells plegats. Quan nosaltres començaríem a sentir gana, ells ja foren morts d'extenuació i enterrats i tot.

Per tots aquestos motius i altres que no s'ocultaran als nostres compatricis, és d'esperar que tothom que pugui no deixarà de fer acte de presència en la gran manifestació de demà.

V. A.

Diari Català, 25 de juny de 1881

Articles polítics, 1984

II

Avui tindrà lloc la gran manifestació proteccionista iniciada per lo Foment de la Producció Espanyola, amb lo concurs de moltes altres corporacions i de gran part de les classes obreres. A les 10 del matí se celebraran simultàneament *meetings* o reunions en los cinc locals següents:

Circo Eqüestre
Teatro del Bon Retiro
Teatro de Novetats
Teatro del Tívoli
Teatro Espanyol

A tots aquestos locals l'entrada serà pública, podent cada qual anar al que millor li aparegui. En ells parlaran los següents oradors:

En lo Circo Eqüestre, don Pere Bosch i Labrús, don Xavier Tort i Martorell, don Josep Fiter e Inglés i don Josep Pàmies, obrer.

En lo Bon Retiro, don Valentí Almirall, don Eduard Vidal Valenciano, don Manel de Lasarte, don Manel Angelon i don Joan Nuet, obrer.

En lo teatro de Novetats, don Esteve Amengual, don Josep Griera, don Josep Caparó, obrer, don Eusebi Corominas i don Adolf Blanch.

En lo teatro del Tívoli, don Joan Maluquer Viladot, don J. Solà, obrer, don Joaquim Vehils, don Ramon Arabia i Solanas, don Josep Roca i Galés i don Eusebi Passarell.

En lo Teatro Espanyol, don Josep d'Argullol, don Josep Xuriguera, obrer, don Joaquim Parellada, don Francesc Nacente, don Josep Maria de Torquemada i don Josep Roca i Roca.

Tot fa esperar que la manifestació d'avui serà un acte solemne i de transcendència. Barcelona hi anirà no sols per manifestar que desitja la protecció que de dret li correspon, sinó també per a protestar contra l'ofensa que va ser-li inferida per los agents de Madrid al denegar lo permís per exhibir pacíficament en manifestació ordenada les nostres forces. Si l'acte d'avui no fos important, se desmentiria lo caràcter català, que està sempre disposat a protestar contra tot acte d'arbitrarietat, d'imposició o de desconfiança.

¡Trista situació la de la nostra terra! Víctima constant de Madrid i del centralisme, se troba avui sens cap dels grans elements de què disposen tots los pobles d'Europa, i ara els mateixos que a tal estat l'han portada, volen que lluiti amb les nacions ben governades que disfruten de tots aquells elements. Madrid no s'acontenta amb fer-nos treballar per ell ni en viure de les nostres suors amb l'esquena dreta. Madrid no vol passar ja per haver de pagar més car lo que li ofereixen en les nacions estrangeres. Després que ens té els diners, vol obtenir amb ells més comoditats i productes, fins a truco de que la nació s'enfonsi. ¿Què se n'hi dóna a Madrid de la nació si no l'ha considerada mai sinó com a matèria explotable?

Hora és ja de que fem sentir lo pes de la nostra voluntat en la qüestió econòmica, i que diem ben alt que al demanar protecció no demanem una caritat que haguem d'agrair, sinó un dret que no pot negar-se'ns.

¿Volen los lliurecanvistes madrilenyos que es plantegi lo seu sistema? Posin-nos abans en situació de poder-lo suportar. Donguin-nos los elements, que avui no tenim en gran part per culpa seva, i no serem pas los últims en acceptar-los.

I creguin que els ho diem de tot cor, puix que com nosaltres tenim instints i hàbits de treball, en qualsevol situació nos trobaríem en millors condicions que tots ells plegats. Quan nosaltres començaríem a sentir gana, ells ja foren morts d'extenuació i enterrats i tot.

Per tots aquestos motius i altres que no s'ocultaran als nostres compatricis, és d'esperar que tothom que pugui no deixarà de fer acte de presència en la gran manifestació d'avui.

V. A.

Diari Català, 26 de juny de 1881

INTERVENCIÓN EN DEFENSA DEL PROTECCIONISMO

Vengo²⁴ a defender una causa de la que, aun cuando no es catalana, Cataluña es el portaestandarte y por esto os hablo en la lengua que hablamos²⁵ desde que hemos venido al mundo. (*Bien dicho.*) Os he dicho que la causa de la protección no era una causa catalana pero que Cataluña es el portaestandarte de ello porque lo hemos visto bien claro; si los soñadores que hoy quieren acabarnos de aplastar han logrado que España figurara en el último lugar entre los pueblos civilizados, por fortuna Cataluña no figura en este lugar como las provincias que duermen en el centro de España, y debe por lo mismo hacerlas despertar, y llevar el estandarte de la causa que puede salvarnos, y ser como ha sido otras veces la regeneradora de España. Por esto, aun cuando no sea causa catalana, su cabeza

24. El parlament té lloc al Teatro del Buen Retiro el 26 de juny de 1881. L'opuscle dels textos és publicat pel Fomento de la Producción Española amb el títol *Gran manifestación proteccionista celebrada el día 26 de junio de 1881 en el Circo Ecuestre y en los teatros de Novedades, Español, Buen Retiro y Tivoli bajo la iniciativa del Fomento de la Producción Española*. Barcelona, Imp. de Salvador Manero, 1881. Agraïm a la Biblioteca del Foment la seva amabilitat.

25. L'edició és en espanyol. Són diversos els oradors que usen el català, i així es fa constar a l'opuscle.

reside en Cataluña. Y, si no, mirad lo que sucede: ¿Dónde tenemos nuestras reuniones? ¿Dónde damos el tono? En Barcelona. ¿Dónde tienen nuestros adversarios sus reuniones? ¿Dónde dan el tono a las provincias centrales? En Madrid.

Hasta ahora no habíamos hecho una distinción que acaban de hacer los que quieren llevarnos al librecambio; hasta ahora se creía que los hombres éramos iguales, que todos pensábamos más o menos, que todos teníamos más o menos inteligencia; y, sin embargo, esos señores de Madrid dividen a los hombres en dos clases distintas: en sabios y no sabios. Naturalmente, los que hacen la división se toman el nombre de sabios y nos endosan el de no sabios. (*Aplausos.*)

Han dicho esos señores: como somos los únicos que tenemos sabiduría, hemos de hacer una cosa que nadie ha hecho y pretender, por lo tanto, que aquí se establezca lo que no se ha planteado en ninguna nación civilizada: el librecambio, no siendo como medida protectora, no se ha realizado más que en las naciones que no han entrado en la civilización, en las naciones de África. (*Aplausos.*) Los librecambistas de Madrid, tendiendo hacia el África, imitan lo único que quizá saben, las civilizaciones africanas que han de nacer todavía. (*Aplausos.*)

Porque, miradlo bien, en todas las naciones se hace una cosa distinta de lo que quieren hacer esos señores. En todas las naciones hay gobiernos más o menos fuertes que miran por el bien de sus habitantes. Y ¿qué es el gobierno? Es un poder que convenimos todos en tener a cambio de que nos dé algunas ventajas. ¿Qué ventajas nos ha de dar? Nos las ha de dar en toda suerte de órdenes y de cosas. Nos ha de dar ventajas en el orden político, en el religioso y en el económico. Si este poder creado para darnos ventajas no nos las da, ¿puede existir? ¿Qué quiere decir en el orden económico, sino proteger el trabajo nacional? ¿Puede concebirse un poder que no proteja el trabajo nacional? Si en una nación adelantada como Inglaterra se ha llegado a establecer el librecambio, ¿qué ha sido el establecimiento del librecambio sino una medida protectora del trabajo nacional? (*Aplausos.*) ¿Por qué quiere Inglaterra que entren libremente algunos productos? Porque hay exceso de producción, porque ha de proteger su trabajo, y ¿cómo ha de protegerlo sino abaratando los productos y dando libertad de entrada? He aquí cómo si Inglaterra ha establecido el llamado librecambio en algunos puntos ha sido como medida protectora. Como medida científica, el librecambio sólo lo han establecido en Marruecos y otras naciones de África. (*Aplausos.*)

Yo, señores, miro la cuestión proteccionista, y éste ha de ser el tema de las palabras que os dirija hoy, de una manera más trascendental aún; yo miro en la cuestión proteccionista el medio de aplazar cuando menos los conflictos sociales que hoy están amenazando las naciones europeas. Yo veo y miro el proteccionismo bajo el punto de vista de la necesidad del obrero, de la utilidad del que nada posee y que no tiene otro porvenir que sus manos y sus fuerzas, ni otra esperanza que su trabajo.

Aquí en España, señores, ha sucedido una anomalía grande y se ha dicho una cosa que sólo pueden decir los hombres que se llaman, a sí propios, sabios. En

España hace años que se viene diciendo que somos pobres porque tenemos demasiado terreno y poca producción. Parece extraño y, sin embargo, es lo que se dice. Si los que quieren introducir novedades económicas porque creen que España tiene demasiado terreno y poca población, pensasen y fuesen un poco sabios, verían que casualmente esto de tener demasiado terreno y falta de población, nos permite aplazar la cuestión social, haciendo que los obreros españoles vivan mejor que los de otras naciones. Me explicaré, y no creo que al explicarme sea muy original, porque sólo haré aplicaciones de lo que sucede en la nación más grande entre las más grandes del mundo: los Estados Unidos.

¿Sabéis a qué se debe la prosperidad de los Estados Unidos? Se debe a dos circunstancias, aparte de otras que no me es permitido tratar en este momento: 1.ª a haber establecido como sistema y fundamento de aquel gobierno la protección al trabajo nacional; 2.ª a hallarse en circunstancias semejantes a la que se encuentra España, de disponer de mucho más terreno del que era necesario a los habitantes que tenía, de sobrarles tierras y aparatos de trabajo. ¿Cómo han conseguido su prosperidad los Estados Unidos? En primer lugar han hecho que las clases obreras, usando de todas las libertades, hayan podido cuidar de sí mismas; asociarse, ilustrarse y hacer todo lo que les convenía, y cuando se han puesto a trabajar, se han encontrado con que el gobierno las defendía de los productos similares de otras naciones, de Europa especialmente, por medio de sabias leyes protectoras.

Pero el proteccionismo no hubiera bastado, y entonces se acudió a la segunda fuente: el sobrante de tierras. ¿Y qué han hecho los Estados Unidos? Al lado de leyes sabiamente protectoras, establecían leyes sabiamente colonizadoras y, a medida que en los estados de Levante sobraba la gente y por el aumento continuado del bienestar del obrero se atraían obreros de todas partes y había exuberancia de gente, entonces se llevaba, por medio de buenas leyes colonizadoras, la gente a Poniente. Aligerando así el Levante, dejando en mejores condiciones a los que quedaban y dando buena colocación a los que sobraban, aumentando constantemente la población, creció la producción, y gracias a la multitud de sabias leyes protectoras, acompañadas de las colonizadoras, aquellos estados microscópicos a principios de este siglo son hoy día una nación de treinta y tantos estados que es más poderosa por sí sola que las otras naciones de la Tierra.

¿Por qué no se podría hacer lo mismo en pequeño en nuestra España? ¿Por qué no protegemos el trabajo nacional y una vez protegido evitamos esta emigración a África y América que nos mata, cuando por falta de leyes colonizadoras tenemos en el centro de España muchas tierras por explotar? ¿No tenemos gran parte del centro de España y hasta del litoral, fuera de Cataluña, que está por trabajar y podría colonizarse? Pues vengan leyes sabiamente protectoras y colonizadoras, y entonces, al mismo tiempo que detendremos la emigración española, haremos crecer nuestra riqueza y aumentaremos el bienestar de todas las clases, y España será rica y próspera y podremos hacer lo que hoy quieren los extranjeros, estable-

cer el librecambio, y España ocupará dentro de Europa el lugar que le corresponde. (*Aplausos.*)

Bajo este punto de vista quería yo mirar hoy las ideas proteccionistas. Dispensadme si no lo he presentado con más claridad, porque estoy enfermo y he venido aquí sin poder, sólo para no faltar a mi puesto; dispensadme la poca ilación de mis ideas y que no haya estado a la altura de un público tan ilustrado; pero estad bien persuadidos de que las ideas que venimos a defender son las únicas salvadoras de España, y que no es tal gobierno el que no es proteccionista del trabajo nacional, y no da la protección debida a los intereses materiales y morales.

Convenceos, pues, de que esta causa no es catalana, pero Cataluña es la hermana mayor de las provincias de España; y cuando las provincias quedan sin padre o, lo que es peor, quedan con madrastra, como sucede en España (*fuertes aplausos*), entonces a la hermana mayor le toca salvar a las menores y sostenerlas y darlas carrera. Señores, Cataluña es la hermana mayor de las provincias españolas y debe salvar a las hermanas menores. He dicho. (*Prolongados aplausos.*)

Valentín Almirall

Gran manifestación proteccionista, 1881

EN ESTAT NORMAL

Los partits polítics, com les nacions i els pobles, atravessen situacions difícils. Passen per estats de guerra moltes vegades, però luego tornen a l'estat normal.

Quan ve una situació difícil, los partits, com les nacions i els pobles, prenen mides extraordinàries, adequades a la situació. Lo *caveant consules* dels antics romans se reproduceix sempre que ho reclamen les circumstàncies; però luego que aquestes han sigut dominades, lo mateix los partits que els pobles i les nacions tornen a l'estat normal i deixen sense efecte les dictadures i mides extraordinàries.

Això no vol dir que no hi hagi qui sigui sistemàticament enemic de tota mida extraordinària per grave que sigui la situació; no vol dir que no hi hagi qui creu que les circumstàncies més difícils poden dominar-se pels medis ordinaris empleats amb fe i amb constància. Nosaltres, casualment, som d'aquestos, i per regla general no concedim als partits, ni als pobles, ni a les nacions, lo dret d'entregar-se a dictadures ni d'emplear altres medis forts, quals resultats perjudicials acostumen ser sempre molt més terribles i destructors que no són útils ses ventatges. Però el fet

de que nosaltres pensem aixís, no impedeix que altres pensin d'una manera distinta, i que s'usin més de lo que fóra de desitjar les mides extraordinàries.

Fa poc temps, lo partit federalista espanyol va trobar-se en circumstàncies difícils. Després de moltes vacil·lacions i dubtes, després d'haver tingut lloc moltes apostasies i canvis de frente, un dels homes que conservava un gran renom a pesar de sos fets i de sa conducta, va proposar-se introduir una gran pertorbació en lo seno del partit. Don Estanislau Figueras, cansat de predicar unes doctrines en què no creia i que tal vegada no comprenia, va deixar de ser públicament federal, indicant-ho no tant per lo que deia com per lo que callava. Va venir a Barcelona i, trobant aquí a alguns que comprenien tan poc com ell la federació i que estaven tan cansats com ell de predicar lo que no creien, va reunir al voltant d'una taula —com ara és moda entre els polítics madrilenys— a algunes dotzenes d'amics de tots los partits, i sens parlar gens de federalisme, va trobar en son discurs una frase bíblica per dir que l'aplaçava.

Lo partit federalista, viciat com tots los espanyols —precís és confessar-ho, puix per curar un mal lo primer és conèixer-lo—, va sentir-se profundament alarmat, i va creure convenient posar-se en estat de guerra i adoptar mides extraordinàries.

Aquí és precís advertir, en confirmació de lo que dèiem abans, que nosaltres que vam ser los que donguérem la veu d'alerta, no vam aconsellar l'adopció de tals mides. Al nostre entendre bastava i sobrava amb dir al senyor Figueras: “Estigui bo” o “Bon vent i barca nova”, alegrant-nos de que deixés d'estar aparentment al nostre costat un element tan negatiu com lo del primer ex-president de la República espanyola. Al nostre entendre, la frase cèlebre d’“un facciós més” no podia aplicar-se mai amb més exactitud que a l'evolució del senyor Figueras.

Per això fou que, després de despedir-lo, ni vam exagerar un sol dels nostres principis, ni vam extreure la nostra conducta. Vam seguir tan tranquils lo nostre camí, com si no hagués passat res, absolutament res en lo camp de les nostres idees.

Però si tal va ser la nostra conducta, la d'altres va ser completament distinta, i per desgràcia aquestos van arrastrar a la massa del partit, exageradament impressionable. Va creure's que era ocasió de posar-se en estat de guerra, de prendre mides extraordinàries, i realment va venir tal estat i van prendre's tals mides.

Lo primer que va fer lo partit federalista en sa alarma fou buscar lo que mai deuria tenir: un *jefe*. Va témer que el nom del senyor Figueras podia ser un banderí d'allistament, i va buscar un altre nom per oposar-li. Allavors molts van proclamar en públic *jefe* a don Francesc Pi i Margall, i van demanar-li que obrés com a *jefe*.

I tenim ja en estat de guerra al partit federalista amb un *jefe* al frente. Però com això no bastava per l'alarma infundada de molts, van haver de venir altres conseqüències.

Lo senyor Figueras, amb sa entremaliadura que mai lo porta a enlloc més que a trencar-se el coll, havia dit per incidència que negava el pacte, i els altres van

apoderar-se de la negació per afirmar exageradament lo contrari. Al partit federal no li bastava un *jefe* per agrupar-se; necessitava una afirmació, i aquesta va acceptar-la tal com li dava lo senyor Figueras. Molts dels antics federals se creuen ja avui honrats dient-se *piïstes* i *pactistes*, sens reparar en son entusiasme que acceptar definitivament tals qualificatius és lo mateix que decretar son suïcidi.

A l'arribar aquí, permeti-se'ns una observació, encara que sols sigui per a satisfer lo nostre amor propi. Ni en los moments de major entusiasme, hem caigut nosaltres en tals errors. Tenim l'honra de comptar-nos entre els amics íntims del senyor Pi; en nostra companyia ha fet tota la seva gloriosa excursió per Catalunya; proclamem com ningú, tal vegada perquè les coneixem més que els altres, ses altes condicions d'intel·ligència i dotes de caràcter, però jamai hem acceptat sa jefatura, per la senzilla raó de que no acceptem la de ningú, com a gent que som d'idea. Tenim una mica estudiat lo federalisme; hem meditat sobre totes les qüestions que amb lo mateix se relacionen, i per això mai nos hem titulat ni ens titularem pactistes, ni deixarem lo nom de federals. Sabem que federació vol dir aliança; sabem que l'aliança entre vèrios estats se basa sempre en lo contracte, en les condicions que pacten los que es federen, i per això al dir-nos federals afirmem ja tot lo que sobre pacte o contracte pot afirmar-se. Canvi de noms suposa canvi d'idees, i fins a pesar seu canvia d'idees lo partit que canvia el nom. Vegi's, sinó, lo que ha succeït. Molts dels federals que es diuen pactistes han deixat de ser tals federals per passar a ser comunalistes. Nosaltres som los mateixos que érem; per això nos titulem com nos titulàvem.

Sigui com se vulgui, les mides extraordinàries preses per lo partit federal en presència de la pertorbació Figueras, han produït lo resultat de mantenir agrupats a tots los antics federals. Aquella pertorbació està ja morta i enterrada i tot.

Cessades les causes han de cessar los efectes; passat l'estat de guerra han de cessar les mides extraordinàries. Restablert l'estat normal, hem de viure la vida que en l'estat normal vivíem.

En estat normal no hem de tenir jefatures públiques ni hem de dar-nos noms que no siguin lo nostre propi nom. Reconeixem en lo senyor Pi a un dels nostres primers propagandistes; honrem-nos en comptar entre nosaltres a un dels poquíssims polítics purs que tenim a Espanya, a un exemplar quasi únic de l'honradesa a prova de poder; tinguem en lo molt que valen sos consells, com a vinguts d'ell, però guardem-nos de tributar-li honors idolàtrics. Si ell mateix va acceptar sense protesta certes manifestacions en pro de sa persona, no fou per res més que per trobar-nos en estat de guerra. En estat normal, ell serà lo primer en retxassar-les.

Siguem federals, però no mirem lo federalisme baix un punt de vista somnador i divagant, sinó baix lo punt de vista eminentment pràctic i positivista. La política és l'art o ciència més pràctic que existeix. No pretenguem que l'element popular, que ha de fer la base de la nostra força, discuteixi i defensi teories complicades i amfibològiques, que amb prou feines entenen los homes de lletres. Los partits populars han de ser clars i senzills com lo llenguatge del poble. L'home més rudo

comprèn lo federalisme si sap que vol dir que les qüestions catalanes nos les resolguem los catalans, i en va es trenca la closca per averiguar quina ha de ser l'essència del pacte i ses condicions tècniques.

Han passat ja les circumstàncies extraordinàries que van obligar-nos a viure en estat de guerra. Estem en situació normal, i hora és ja de que tornem a la vida ordinària.

L'Amic de cada Festa

Diari Català, 26 de juny de 1881

Articles polítics, 1984

ALS NOSTRES LECTORS

Tenim de dar als nostres lectors una notícia completament inesperada. Lo número d'avui és l'últim que, per ara, surt del *Diari Català*. La seva publicació queda suspesa fins que creguem útil tornar a reparèixer.

Los motius que ens han impulsat a prendre aqueixa gravíssima resolució són vàrios i de distintes classes. Hi ha motius polítics que no creiem prudent exposar per ara; hi ha motius de conveniència. Molts dels nostres redactors han d'ausentar-se de Barcelona i permanèixer allunyats d'aquesta ciutat durant una temporada.

Tal vegada tornarem a reparèixer dintre poc temps, però, tardem poc o molt, podem assegurar una cosa: que no ens arrepenim de cap de les nostres idees i que la Redacció està compacta.

Som los mateixos que hem sigut sempre. Som catalanistes, i creiem que Catalunya sols pot regenerar-se pel federalisme de debò. No esborrem ni una sola lletra de nostre número programa.

Dem les gràcies a tots los nostres subscriptors, i les fem extensives als col·legues en la premsa, als quals devem atencions i mostres de companyerisme.

La Redacció

Diari Català, 30 de juny de 1881

CARTA DE LA REDACCIÓ DEL DIARI CATALÀ SOBRE EL FINAL DEL DIARI

Sr. Director de *El Diluvio*:²⁶

Agradeceré a V. la inserción de las siguientes líneas en el periódico que tan dignamente dirige, dándole anticipadamente las gracias los abajo firmantes.

Al suspender la publicación del *Diari Català*, dijimos que tal resolución obedecía a motivos políticos que no creíamos conveniente exponer entonces. Nos lo vedaba una atención de delicadeza: algunos de los que suscriben desempeñaban cargos en corporaciones oficiales del partido democrático federalista. Hoy que han dimitido ya de sus cargos pueden exponer aquellos motivos con entera libertad.

En nuestra vida pública nos ha guiado siempre un ideal: la mejora y la regeneración de nuestra querida Cataluña. Por esta razón, y creyendo que con la organización política actual de España había de sernos sumamente difícil, si no imposible, realizar nuestras aspiraciones, adoptamos las ideas federales que, traducidas en leyes desde las esferas de gobierno, habían de conducirnos al logro de nuestros deseos. En la federación vemos todavía hoy el único medio de regenerar nuestra provincia sin romper los lazos que nos unen a España. Sabemos que Cataluña era en otros tiempos centinela avanzada de la civilización y del progreso; sabemos también que al desnaturalizarse su carácter empezó su decadencia y que ésta ha ido aumentando en razón directa de las tendencias unitarias y centralizadoras de los gobiernos de Madrid. Triste y deplorable es el estado en que nos han colocado tres siglos de unitarismo. Todo lo que nos distinguía y nos daba vida propia ha desaparecido o está amenazado de muerte. Se han dado disposiciones para acabar con nuestro idioma. A cada momento se intenta borrar alguna de nuestras leyes civiles. Pocos meses hace se trató de dar el golpe de gracia a su conjunto. Nuestra industria, nuestro comercio, nuestra agricultura se ven constantemente desatendidas por los gobiernos, que desconociendo nuestro carácter quieren igualarnos a las provincias centrales, tan escasas de recursos como de iniciativa individual.

¿Cómo salir de situación tan anómala? ¿Qué debíamos hacer, pues, para evitar la absorción cada día creciente? Oponer a una centralización expansiva, a una tendencia unitaria, procedimientos federativos.

26. Reproduïm l'edició en castellà i no la catalana, perquè la primera és l'original. Acarant ambdós textos, del mateix dia, trobem mots que són presents a l'edició en castellà, mentre són absents a la catalana, la qual cosa és determinant per a conèixer quina fou l'original.

El *Diari Català*, durante todo el tiempo de su publicación, ha manifestado con completa claridad cuáles deben ser estos procedimientos, ha dicho sin ambages ni rodeos que Cataluña debía formar una sola provincia política, un solo Estado; que debe resolver por sí y ante sí todo lo que a sus intereses afecta y debe tener Cortes catalanas con verdadero poder legislativo, gobierno que se encargue de ejecutar las leyes votadas por las Cortes, poder judicial independiente, o sea Tribunal Supremo y demás inferiores encargados de aplicarlas; debe tener administración especial por la que cuide de sus propios intereses, sin injerencias extrañas; fuerza armada como garantía de la libertad de los ciudadanos y del orden interior del Estado; lengua propia para expresar sus sentimientos y sus ideas.

Fundándonos en el amor a Cataluña que distingue a casi todos sus hijos; basándonos en el renacimiento catalanista, que si empezó siendo exclusivamente literario, fatal y lógicamente ha de llegar a ser político, hemos procurado nosotros encaminar y acelerar este movimiento hacia el resultado que ha de conseguir. Con suma frecuencia los gobiernos centrales de España se encuentran débiles y sin fuerzas suficientes para ahogar las aspiraciones progresivas de algunas provincias; hubiéramos nosotros aprovechado tales momentos para ir aflojando los lazos con que se nos sujeta, sin por eso dejar de prestar auxilio a otras provincias que quisieran tal vez imitar nuestro ejemplo.

Sabíamos que para la realización de nuestros propósitos no había de faltarnos el concurso de los industriales, comerciantes, obreros y agricultores catalanes. Los primeros observan que los corifeos del centralismo lo son también del librecambio, haciendo tabla rasa de nuestras necesidades y de nuestra situación actual. Los comerciantes no desconocen que la muerte de la industria sería el golpe más fatal para sus transacciones mercantiles. Los obreros ven que cerradas nuestras fábricas y paralizado el comercio deberían emigrar para ganar su propio sustento y el de sus familias a las pampas de América o a los desiertos de África. Los agricultores, faltos de canales de riego, de carreteras y otros medios indispensables de bienestar y mejora, piensan, con razón, que no serían olvidados por gobiernos que no desconocieran sus necesidades y tuvieran un interés inmediato en la prosperidad de la provincia. Todos perjudicados grandemente por el centralismo, esperan su salvación de sus solas fuerzas agrupados en torno de un gobierno meramente catalán; todos ven que Cataluña, volviendo a gozar de vida propia, como en otros tiempos la había gozado, sería como entonces rica y floreciente. Ésta es la convicción general de los catalanes, sin distinción de provincias que no respondan a ninguna necesidad del país, esparramando fuerzas para hacernos perder nuestro antiguo carácter y sirviendo sólo a la codicia burocrática de los partidos unitarios. Nuestra idiosincrasia, nuestros intereses, nuestra lengua y nuestra historia, que son los mismos en las cuatro provincias catalanas y diversos de los del resto de España, explican el movimiento que se opera en nuestra región para formar un todo, desligado del centro y unido a las demás provincias sólo por los vínculos que prescribe la constitución federal. Ésta es la evolución que en Cataluña se viene verifican-

do. Esta tendencia universal, esta aspiración unánime son la base de nuestro federalismo.

¿Es éste el modo de ver de todo el partido federalista español? ¿Parte de la misma base y funda en iguales principios su política? Por creer nosotros que ni admite dicha base, ni parte de los mismos principios, y por no creer conveniente sostener una lucha que habría de ser estéril en estos momentos, suspendimos nuestra publicación. La teoría proudhoniana, aceptable tal vez cuando una sociedad se halla en su período de formación, no puede aplicarse a una sociedad ya formada. En este segundo caso, el federalismo sólo puede basarse en la diversidad de raza, de lengua, de historia, de derecho, de temperamento, de intereses, de tendencias, en una palabra, en la fisonomía particular de cada región. Así lo explican los autores de derecho federal y así lo entendemos nosotros.

En otra cuestión disentíamos también del modo de ver del resto del partido federalista español. Cuando en un partido hay un hombre que sobresale, ejerce en él una legítima y saludable influencia. Los consejos que da son casi siempre decisivos, pero no se obliga jamás a sus adeptos a obedecer escrupulosamente las órdenes que les dicte. “Las jefaturas se ejercen, no se pregonan”: son completamente inútiles cuando los partidos se hallan en su período de propaganda. No insistimos sobre este punto por considerarlo secundario.

Debemos, sin embargo, hacer constar que si algunos de los que suscriben acompañaron al señor Pi y Margall en sus diversas excursiones por Cataluña, fue por cumplir un deber de cortesía, ya que algunos de ellos formaban parte del comité que le había invitado. No podían hacer menos ni hubiesen hecho más aun cuando hubieran abundado en todas y cada una de las ideas expuestas por el señor Pi.

Vamos a concluir. Hoy, como ayer, vemos el único porvenir de Cataluña en el federalismo. Hoy, como ayer, aspiramos a esta solución y contribuiremos en nuestra modesta esfera de acción a la tarea de los que aspiren a la recuperación y mejora de Cataluña empleando los procedimientos expuestos.²⁷

Barcelona, 11 de julio de 1881

La Redacción política del *Diari Català*

Valentín Almirall, director; Leandro Pons y Dalmau, Conrado Roure, Antonio Feliu y Codina, Pedro Ravetllat, Federico Castells, Pedro Sacases, Alfonso Ravetllat, Fernando Rodríguez y Masdeu.

El Diluvio, 12 de juliol de 1881

La Renaixensa, 12 de juliol de 1881

27. Reproduïm l'edició en castellà i no la catalana, perquè la primera és l'original. Acarant ambdós textos, del mateix dia, trobem mots que són presents a l'edició en castellà mentre són absents a la catalana la qual cosa és determinant per a conèixer quina fou la primera.

CARTA ABIERTA A PI Y MARGALL

Barcelona, 11 de julio de 1881

Sr. D. Francisco Pi y Margall

Mi distinguido amigo: Hace días debía haberle escrito, pero confieso que me daba pereza tener que comunicarle malas nuevas. Hoy lo hago al fin y empiezo por acusarle recibo de su grata fecha 6.

Mi deber, coincidiendo como espero con su deseo, es que le escriba con completa franqueza y claridad. Voy a hacerlo, esperando que V. me dispensará si se me desliza alguna frase demasiado cruda.

Cuando V. vino a Barcelona, había dos tendencias o manifestaciones en el seno del federalismo: la nueva y la vieja; la catalanista, que aspiraba a federalizar el país aprovechando todas las circunstancias que se presentaban, y la histórica, cuyo ideal era hacer renacer el partido del 73, con sus mismos hombres y con todos sus vicios, exclusivismos y falta de ideas positivas.

Mis amigos y yo estábamos por la primera tendencia, oponiéndonos constantemente a la segunda, y he de confesar que adelantábamos terreno cada día. Los federales de nuestra escuela éramos ya considerados un elemento indispensable en todo lo que ocurría en Cataluña.

Los históricos, ni eran nadie ni se atrevían a sostenernos ninguna batalla. Algunas veces, como cuando V. fue a Zaragoza, conspiraban contra nosotros, pero bastaba que les pusiéramos un poco de cara seria para hacerles entrar en vereda de buen o mal grado. La única conspiración que les salió bien fue la de preparar la venida de V. Empezaron a soltar la idea de que V. nos visitaba, y por más que nosotros (he prometido ser franco) viéramos con cierto recelo su venida, después de conocida su carta a Valencia y su discurso en Zaragoza, no tuvimos más recurso que hacer coro con los que pedían su visita. Sólo teníamos una esperanza basada en las cartas que yo había recibido de V. sobre los Congresos Catalanista y de Jurisconsultos. Vino V. e hizo el discurso del Circo Ecuestre. Desde este acto los catalanistas debíamos cantar la palinodia o separarnos de V., pues su discurso era la contradicción de todas nuestras ideas y de toda nuestra conducta. Las lucubraciones de Proudhon expuestas por V. eran lo más contrario que podía presentarse a nuestra propaganda práctica y positivista. Habiendo nosotros llamado a V. y habiendo V. dado un golpe fatal al federalismo catalanista, perdimos toda, absolutamente toda autoridad.

De momento, me hice la ilusión de poder echarle un remiendo, pero luego debí convencerme de que era imposible. A la salida de usted escribí algunos artículos de balancín, pero no pasaron en Cataluña. En nuestro país hay gente estu-

diosa, y desde el momento en que se ha puesto sobre el tapete el federalismo ha sido estudiado por muchos amigos y adversarios. A todos ellos era imposible hacerles tomar extravagancias proudhonianas como teorías científicas, por más que las disfrazáramos de catalanismo.

No tuvimos, pues, más recurso (después de cumplir como buenos, acompañándole y preparando el terreno) que retirarnos a aguardar mejores tiempos y hacer olvidar pasados errores. Esto es lo que hemos hecho.

No extrañe usted que de todo esto nada le dijera durante su estancia en Cataluña. Convencidos de que el mal estaba hecho y no tenía remedio, nos impusimos el deber de callar y cumplir el compromiso contraído con usted. Hicimos, como usted sabe, lo que pudimos, y aunque nos hubieran entusiasmado sus ideas, no hubiéramos hecho más, pues en nosotros puede tanto el deber como el entusiasmo. No le indiqué nada al despedirnos en Tortosa, porque usted seguía su expedición a Valencia y otros puntos y no creí prudente desalentarle. Si usted se hubiera dirigido directamente a Madrid, le hubiera dicho de palabra lo mismo que hoy le digo por escrito.

¿Cómo queda ahora esto? A mi entender queda muy mal. Los que piensan algo, como el amigo Pi, prevén que van a quedar completamente aislados, y como nunca les han tentado las lucubraciones de Proudhon, andan vacilantes. El Centro en que había lo mejor en inteligencia está herido de muerte, pues muchos de sus socios eran de la escuela catalana.

Hoy se presenta envalentonado Danyans, que ve que la cosa se va a él. El comunismo acabará de reducir el partido a la nulidad. Para suplir nuestras vacantes en el Comité, llamóse a elecciones y en una semana de esfuerzos repartieron 50 cédulas. Ante este fracaso se suspendió la elección, que se verificará no sé cuándo, con escasa concurrencia y ningún entusiasmo. El partido federal histórico se disuelve en Cataluña. Dentro de poco sólo quedarán restos corrompidos.

Pero por grandes que sean nuestras diferencias en apreciar la política, siempre hallará usted en mí un amigo verdadero, dispuesto a decirle la verdad y a enterarle de lo que ocurra. Ponga usted a prueba mi amistad particular y verá que es verdadera.

Queda su amigo affmo. s. s. q. b. s. m.

Valentín Almirall

La Publicidad, 23 de juliol de 1881

EXPLICACIONES

CARTA 1.^a

Señor Director de *El Diluvio*:²⁸

Estimado amigo y distinguido compañero: Accidentalmente suspenso el *Diari Català*, permítame que recurra a V. pidiéndole sitio en su muy leído periódico. Los últimos actos políticos que hemos realizado mis amigos y yo merecen algunas explicaciones, de las que no podemos prescindir, dado el giro que han tomado las cosas, y que me interesa hacer públicas, a fin de que lleguen a noticia de nuestros amigos en Cataluña.

Me propongo dividir las explicaciones en tres cartas. En la primera trataré los antecedentes y motivos de nuestro último acto; en la segunda las diferencias de principios que nos separan del partido del que es *jefe* don Francisco Pi y Margall, y en la tercera las diferencias que del mismo nos separan en cuestión de conducta.

Y sin más preámbulo, entro en la primera parte de las explicaciones.

Al resonar en 1868 el grito de federalismo, fueron muchos los que en Cataluña despertaron a la vida política. No es de extrañar, pues en nuestro país son muy contados los que no quisieran aflojar los lazos que nos sujetan, más bien que no nos unen, a lo restante de la nación española.

Mis amigos y yo fuimos de los más entusiastas, y quizá por esta circunstancia nos agrupamos tan fuertemente que hoy seguimos formando todavía el núcleo de los federales catalanistas.

Pero V. sabe, amigo Director, que por más que formáramos un grupo político no nos afiliamos a ningún partido, al menos para seguirle ciegamente. Teníamos un ideal concreto y todos nuestros esfuerzos tendieron a ganarle inteligencias y corazones. Para ganar inteligencias, estudiamos el federalismo de aquellas naciones que lo tienen establecido y las teorías en que se basa el sistema, y abordamos todos los problemas que del mismo nacen, resolviéndolos por las doctrinas de los buenos tratadistas de derecho público federal, acomodándolas a las circunstancias de nuestra tierra. Para ganar corazones, procuramos, por medio de la palabra, el folleto y el periódico, avivar el sentimiento provincialista y la repulsión al centralismo, en la seguridad de que sólo por tales medios se puede hacer nacer intereses y despertar aspiraciones federales.

Y, ¡cosa rara!, no bien empezamos a hacer federalismo, la mayor parte de los que se llamaban federales se pusieron enfrente de nosotros.

28. El mateix 1881, atenent l'expectativa del document, apareixen reproduïdes en el fullet, el qual transcrivim, que dóna títol a la sèrie. *Explicaciones*, Barcelona, Imp. Principado 1881, després de ser-ho a *El Diluvio*.

Desde el 68 al 73 constantemente nos miraron con malos ojos los *probombres* del partido, sin excepción alguna. Jamás ninguno de nosotros se presentó a una elección que no fuera rudamente combatido por los que *desde Madrid* dirigían como jefes a las huestes federales. Por esta causa ninguno de nosotros pudo entrar en las Constituyentes del 73. Las puertas de aquellas Cortes, que a tantas nulidades y cosas peores se franquearon, nos fueron herméticamente cerradas con las llaves que usan todos los poderes en España. Luego comprendimos que en ello habíamos tenido una gran fortuna. Hoy no pesa sobre nosotros ninguna responsabilidad de aquellas orgías de ineptitud y de miserias.

En el mismo año 73, llevamos con *El Estado Catalán* el provincialismo a Madrid, y no fuimos escuchados. La gritería de las concupiscencias ahogó nuestra voz. Desde la corte presenciamos la no explicable fuga de Figueras, el descreimiento intencionado de Castelar, la atonía inerte de Pi. Vimos de cerca a todos los hombres y a todos los grupos y banderías, y en ninguna parte hallamos un solo elemento que pudiera ser para el país una esperanza ni remota. La mayoría, el centro y la minoría de las Cortes estaban a igual nivel. Aquélla y ésta formularon sus proyectos de Constitución federal. Por fortuna, España y Europa ya no tomaban en serio a una ni a otra, y gracias a que sus proyectos pasaron desapercibidos, nos ahorramos la vergüenza de que constara que en un partido que durante cinco años había perturbado al país para conquistar el poder, no había quien se hubiera tomado la molestia de averiguar en qué consistía el federalismo que se pregonaba. Por esto en 11 de junio del mismo año cesamos de publicar *El Estado Catalán*, y después de decir la verdad al público, nos retiramos a nuestras casas, perdida completamente la esperanza en los hombres que mandaban o suspiraban por mandar, pero conservando entera la fe en nuestros principios.

Durante todo este período, o sea desde el 68 al 73, fuimos los *únicos* que propagamos federalismo; todos los demás, incluso los *probombres*, o no se separaron de las generalidades y lugares comunes de la democracia histórica o esparcieron utópicos desvaríos. Nosotros, aun antes de finir el año 68, habíamos ya publicado como medio de propaganda un proyecto de Constitución federal y otro de la del Estado de Cataluña, explicando luego por medio de folletos los principios en que se basa el federalismo; poco después depuramos y completamos el primero de aquellos proyectos en discusión solemne y pública. Los demás, durante aquel período, no se ocuparon en serio de ninguno de los problemas de la federación. Muchos de ellos emplearon toda su actividad en encumbrarse; algunos en desvirtuar todo lo que tendía a federalizar el país y a hacer nacer aspiraciones provincialistas. Cuando el partido federal subió al poder, no sabía todavía cuáles eran sus ideales. Sólo después de haber sido arrojado de él, dos años después de la restauración, ocurrió a don Francisco Pi y Margall escribir un libro de doctrina. No hemos de juzgarlo en esta carta, en la que nos limitaremos a hacer notar la anomalía de un partido que acaba por donde debería haber empezado, que sólo piensa en condensar sus aspiraciones después de haber hallado el descrédito en el poder.

Fuimos, pues, los únicos propagandistas del federalismo durante aquellos años y ¿qué conseguimos? Que los *probombres* todos nos presentaran a su partido como díscolos y perturbadores. Realmente les debimos perturbar constantemente, pues que ninguno de ellos aspiraba a plantear la federación en España, por más que todos protestaran de lo contrario, sin duda arrastrados por la corriente que debía encumbrarles. Hoy la cosa es clara como la luz del día. Ninguno de los que nos llamaban perturbadores está ya en el campo federal. Los más se han pasado abierta o vergonzantemente al unitarismo; los menos han proclamado una anarquía o comunismo *sui generis* e incomprensible, como demostraremos en la carta segunda. Sólo nosotros, los ayer provincialistas y hoy catalanistas, separados hoy completamente de todos ellos, seguimos tremolando la bandera de la federación que empuñamos en 1868.

Antes de terminar este párrafo debo hacer una declaración para ser justo y perfectamente exacto. La atmósfera que nos envolvía nos llevó quizá alguna vez a separarnos de nuestra política federal-provincialista, y a confundirnos accidentalmente con el llamado partido federal. El vértigo revolucionario, al que no siempre logramos sustraernos, nos llevó quizá a dejarnos arrastrar por las corrientes que predominaban. Éramos entonces inexpertos y tal vez demasiado apasionados. No pretendo que esto nos sirva de disculpa, pero sí debo declarar que si no nos arrepentimos de ninguno de nuestros actos de federalismo-provincialista, lamentamos todos los pasos que dimos separándonos de nuestro terreno y deploramos todas nuestras vacilaciones y complacencias con un partido con el que nada de común tenemos, y cuyos *probombres* todos, absolutamente todos, estuvieron constantemente frente de nosotros combatiéndonos por todos los medios.

En 1873 nos retiramos a nuestras casas a presenciar cómo se iban cumpliendo una por una nuestras predicciones y cómo uno por uno iban separándose del federalismo los que con más ardor lo habían pregonado por calles y plazas. Vivíamos casi apartados de la política, preocupándonos muy poco de las soñadas conspiraciones que durante mucho tiempo fueron el único pasto de algunos inocentes, y así vivimos hasta que en 1879 creímos poder reanudar nuestra campaña de una manera eficaz.

El renacimiento catalán había tomado gran vuelo, y hallando ya mezquino el terreno puramente artístico en que se movía, parecía querer dirigir sus aspiraciones a otros objetivos. Entonces publicamos el primer diario escrito en nuestra lengua catalana, cuyo primer número salió en mayo de dicho año 1879.

El *Diari Català* tenía un objetivo bien concreto: federalizar nuestras comarcas. Si durante nuestra primera época de propaganda, desde el 68 al 73, el terreno no estaba todavía preparado para exponer sin ambages nuestro pensamiento y debimos limitarnos a predicar provincialismo, al poder convertir el provincialismo en catalanismo dimos un gran paso hacia nuestro ideal.

Y comenzamos nuestra campaña con tan buena fortuna que al poco tiempo los federales catalanistas éramos ya un elemento con que debía contarse en Ca-

taluña. Las grandes reuniones celebradas en la provincia de Lérida para obtener su deseado ferrocarril, los Congresos Catalanista y de Jurisconsultos, la grandiosa contienda económica entablada entre Madrid y Cataluña lo comprueban. Nuestra propaganda indirecta era fecunda en resultados; el país se iba preparando a hallarse dispuesto a aflojar los lazos que nos sujetan tan pronto como se presentaran circunstancias favorables. Por el camino del catalanismo, si algún día llega a pedirse la federación, no será un partido político el que lleve la voz, sino que será Cataluña en masa.

Pero al comenzar nuestra campaña catalanista no pudimos romper con los elementos que debían estorbarnos. No les solicitamos, pero ellos se vinieron a nosotros tan pronto como nos creyeron fuertes. No pudimos rechazarles, por más que viéramos que o no se habían arrepentido o su arrepentimiento no era sincero.

Mezclados con nosotros los federales no catalanistas, no cejaron ni un momento en sus propósitos de influir en nuestros ánimos. Un día nos designaron a algunos de nosotros para formar parte del Comité, y nos dejamos votar, no sin manifestar antes que éramos los mismos de siempre y que al votarnos votarían a catalanistas.

Entonces fue cuando empezó a agitarse la venida del señor Pi a Barcelona. Los federales no catalanistas se mostraron entusiasmados; nosotros nos limitamos a hacerles coro en su petición.

¿Por qué lo hicimos? Aquí debo dar algunas explicaciones concretas.

El señor Pi se presentaba a nuestros ojos como un verdadero mito. En su libro *Las nacionalidades* había sentado algunas premisas sospechosas, pero no se había decidido a sacarles todas las consecuencias. En aquel libro asoman la cabeza la anarquía y el comunalismo, pero la asoman de una manera vergonzante. En su carta a los valencianos y en los discursos pronunciados en sus primeras excursiones, la evolución es ya más clara, pero tampoco es decisiva. Esto, por una parte, nos obligaba a mirar con recelo la venida del señor Pi; pero por otra parte teníamos datos absolutamente contradictorios. Por el resultado de los Congresos Catalanista y de Jurisconsultos me había felicitado con toda espontaneidad; con la misma espontaneidad había celebrado los artículos más catalanistas que había publicado el *Diari*. Estos actos contradictorios nos tenían perplejos y sólo para aclarar el misterio llegamos a desear su venida. Era el mejor medio para saber si al fin se había puesto a nuestro lado o si seguía como siempre enfrente de nosotros.

En este estado de cosas, vino el señor Pi. Le recibimos tan dignamente como supimos, y al día siguiente a su llegada hizo el acto político más importante que debía realizar, dando su conferencia en el Circo Ecuestre. Aquí debo consignar un dato importante. Pasamos en su compañía muchas horas la noche de su llegada, y ni una sola pregunta nos dirigió sobre el estado del federalismo en Cataluña, ni nos dijo una palabra sobre el discurso que pensaba pronunciar. Como puede suponerse, nosotros, que no hemos nacido para cortesanos de nadie, tampoco le preguntamos nada ni le hicimos indicación alguna.

Todos conocen el discurso del Circo Ecuestre. Fue el más extremado, el más demoledor que ha pronunciado durante su peregrinación por las provincias. Cada uno de sus párrafos destruía o contradecía una de nuestras afirmaciones, y para dar más fuerza a sus asertos, no sólo aceptó la jefatura que algunos entusiastas le brindaron, sino que se declaró *símbolo* del federalismo. Desde tan alto trípode excomulgó *urbi et orbi* a los que como él no entendieran su autonomía y pacto. Desde aquel momento nos declaramos excomulgados, y para evitar que *nos arrojara sin misericordia* de las filas de su ejército, decidimos íntimamente ser nosotros quienes nos separáramos y rompiéramos rudamente con tanta intolerancia.

El mito quedaba aclarado. El señor Pi vino a Barcelona a restaurar el antiguo partido y a romper con el nuevo. Su condenación del catalanismo en el Ateneo Barcelonés desvaneció hasta la sombra de duda que pudiera quedarnos. Según él, los que no se pusiesen a sus órdenes y no pensasen por su cabeza estaban contra él; no pudimos, pues, menos que estar en contra. Él lo quiso, despejando sin proponérselo nuestro camino. ¿Por qué no se lo manifestamos de momento? Porque nosotros habíamos sido de los que le habían llamado, y nuestro deber nos obligaba a acompañarle en su excursión por Cataluña. ¿Por qué no se lo manifestamos al despedirnos de él? Porque no había concluido su peregrinación. Debía ir a Valencia y a Alicante, y no hubiera sido cortés ni generoso desalentarle. Cumplimos como buenos nuestro compromiso; después que salió de Cataluña cumplimos con nuestra conciencia.

Aquí es preciso advertir que nuestra situación difícil se complicó con la larga estancia del señor Pi entre nosotros. Nosotros creímos que no permanecería más de tres días en Barcelona, y se detuvo más de veinte. Si hubiera partido a los tres días, nuestra ruptura hubiera sido perfectamente oportuna; nadie nos hubiera acusado de llevarla a cabo fuera de tiempo.

Prescindo de hablar de las conspiracioncillas que precedieron o acompañaron su venida. Tendrían poco interés para el público.

Conste, pues, que al venir el señor Pi a Barcelona teníamos sobre sus ideas actuales datos contradictorios; conste que durante su estancia en Cataluña las aclaró completamente, resultando de la aclaración que sigue enfrente de nosotros los provincialistas o catalanistas; conste que le acompañamos en su excursión sólo por cumplir un compromiso de honor, y conste finalmente que tan pronto como nos fue posible por haberse terminado el compromiso, preparamos la ruptura política con él y con el partido que por su cabeza piensa y por su voluntad se mueve.

Y aquí doy por terminada esta primera carta, larguísima a pesar de haber condensado lo más posible los hechos, con los cuales creo quedan explicados los antecedentes y motivos de nuestro último acto político.

El Diluvio, 29 de juliol de 1881

Explicaciones, 1881

CARTA 2.^a

Amigo y compañero: en mi carta anterior expuse los precedentes y motivos de nuestra ruptura con el partido que tiene por *jefe* al señor Pi y Margall; en la presente debo explicar las diferencias que nos separan radicalmente del mismo en cuestión de principios.

Para conseguirlo juzgo que lo más acertado será exponer cuáles han sido y son los nuestros y cuáles los hoy sostenidos por dicho *jefe*. De su comparación resultarán las diferencias.

Nosotros ahora y siempre hemos entendido la federación de la misma manera, o sea tal como se halla establecida en los estados federalmente organizados.

Para comprender la esencia del federalismo no es preciso estudiar grandes volúmenes; basta pasar la vista por cualquiera de las constituciones de cualquiera de los estados federativamente constituidos.

La suiza de 1874, como más moderna, es la que la explica con más precisión y claridad. En su artículo primero dice: “Los pueblos de los 22 cantones soberanos, unidos por la presente alianza, a saber: Zurich, Berna, etc., forman en su conjunto la Confederación suiza”, y en su artículo tercero añade: “Los cantones son soberanos en cuanto su soberanía no es limitada por la Constitución federal, y como tales ejercen todos los derechos que no están delegados al poder federal”. La Constitución de los Estados Unidos, en la 10.ª de sus enmiendas, consigna que: “Quedan reservadas a los respectivos estados o al pueblo las facultades que no se hayan delegado por la Constitución a los Estados Unidos, o no se hayan expresamente quitado a los estados que los componen”. La Constitución de Alemania y todas las demás federales, sin excepción alguna, dicen lo mismo en unos u otros términos, más o menos explícitamente.

Tales definiciones no pueden ser más claras ni sencillas, y de ellas no puede separarse quien quiera llamarse federalista. Ellas forman, por consiguiente, la base de nuestros principios.

Para nosotros y para todos los buenos tratadistas de derecho público, la federación no es ni puede ser otra cosa que la alianza permanente de estados soberanos, los cuales, por medio de su constitución, crean un poder o autoridad en quien delegan una parte de su soberanía y que les representa a todos en las funciones y atribuciones que se le delegan. Por esto una nación federal toma científicamente el nombre de *estado compuesto*, en contraposición a las naciones unitarias, que se denominan *estados simples*.

De manera que en toda federación no hay otra soberanía —autonomía, si se prefiere usar esta palabra— que la de los estados federados. El conjunto de éstos, representado por las autoridades federales, no tiene soberanía por derecho propio. Los actos de soberano que ejerce, los ejerce como apoderado, por delegación de los estados que constituyen la federación. Cada uno de éstos, así como tiene capacidad para delegar en las autoridades federales una parte de sus atribuciones o

derechos, sin cuya delegación la federación no existiría, la tiene asimismo para delegar otra parte en las colectividades inferiores (comarcas o distritos, municipios, etc.), que son parte del mismo estado. Nótese, empero, bien que en el sistema federal, así los actos de soberanía que debe ejercer el poder nacional como los que pueden ejercer los distritos y municipios, no nacen de su derecho propio, sino de la delegación que les hacen los estados.

Aplicando estos principios, que son los ortodoxos en federalismo, a nuestro país, aspiramos a que Cataluña, declarada estado soberano, delegue en un poder federal aquella parte de su soberanía que sea necesaria para fundar en sólidas bases la unidad nacional. Todas las atribuciones necesarias para mantener en el exterior la independencia y en el interior el orden que nace del regular ejercicio de las libertades públicas y derechos democráticos de los ciudadanos, y para conseguir con ventajas algunos servicios generales, no deben escatimarse al poder federal. Sin separarnos de los mismos principios, deseamos la descentralización más amplia dentro de Cataluña. Los distritos y municipios no sólo han de disfrutar grandes libertades en lo relativo a administración y policía, sino que debe *delegárseles* algunas funciones políticas que contribuyan a repartir la vida entre el centro y los extremos.

Inútil es sentar, pues es evidente, que el federalismo es sólo una forma de organización del Estado, y que dentro de él caben todos los principios políticos. En Alemania y en Austria, por ejemplo, el sistema garantiza un doctrinarismo casi absolutista; en Suiza y en los Estados Unidos, una democracia progresiva. La organización federativa es tan sólida que no se limita a garantir los principios en que se funda, sino que los hace prosperar. Cuando se basa en la libertad y la democracia, el progreso se va realizando por evolución, no por revoluciones. La coexistencia del poder federal y de los de los estados y su limitación mutua hacen posible el ensayo de mejoras todavía problemáticas. Algunos cantones suizos han ensayado bajo diversas formas y maneras hasta la práctica de la democracia pura, o sea de la intervención directa de todos los ciudadanos en la confección de las leyes. Cuando un ensayo no les ha salido bien, han hecho otro y otros sin conmoción alguna y sin llegar a alterarse la paz pública. Este federalismo progresivo es el que nosotros queremos para nuestro país.

El sistema federal es el más reñido con la demagogia y con las tiranías, pues es el único que uniendo el presente con el pasado prepara el porvenir. El federalismo tiene su base en la historia, usos, leyes, lengua, geografía e intereses de las regiones a que se aplica. A todas estas circunstancias atiende para la formación de los estados, y a las mismas atendería cada uno de éstos para su división interior en distritos y municipios. Cataluña, por ejemplo, es una región naturalmente destinada a formar un solo estado; dentro de Cataluña las comarcas históricas, como la Cerdaña, el Panadés, el Ampurdán, etc., etc., están no menos naturalmente llamadas a formar distritos con atribuciones bastantes para fomentar sus especiales intereses. Con esa base histórica y con la aplicación de los principios e ideas de hoy, el progreso es no sólo posible sino hasta inevitable dentro del federalismo democrático.

Las teorías puramente ortodoxas que acabo de indicar, aplicadas a nuestras comarcas, constituyen el catalanismo político. Los catalanistas políticos queremos Cortes catalanas que pondrían nuestra legislación, una de las más originales y fecundas de Europa, a la altura de los modernos adelantos científicos, y dirigirían nuestra política, sustrayéndonos a la deletérea que desde Madrid se nos impone; queremos gobierno catalán que secundaría a las Cortes y ejecutaría sus acuerdos; tribunales catalanes, que aplicarían con amor nuestro derecho porque lo comprenderían y no dependerían de ningún Tribunal Supremo que lo mirara con desvío. Los catalanistas políticos vemos el principio de nuestra regeneración en una administración pública catalana, organizada conforme a nuestro modo de ser y servida por empleados exentos en gran parte de los vicios que han llevado a la actual el descrédito y la bancarrota. Por motivos poderosos y aun por cuestión de dignidad, queremos ver oficialmente reconocidos los fueros de nuestra lengua, tan nacional por lo menos como otra cualquiera de las que en España se hablan, por más que después de esta reparación, la galantería nos llevaría a no usarla por regla general sino dentro de Cataluña. Con lo expuesto y por lo demás que no cabe en los estrechos límites de una carta, tenemos la convicción de que el federalismo regeneraría y vigorizaría en muy poco tiempo el carácter catalán, poniéndonos por esta regeneración en aptitud de influir cual en nuestros mejores tiempos en la marcha general de la humanidad, como nos corresponde a fuer de pueblo mediterráneo.

Éste es, a grandes rasgos trazado, nuestro federalismo catalanista; éstos son los principios que sustentamos y hemos sustentado.

Vamos ahora cuáles son los que expuso don Francisco Pi y Margall.

Según todos sus discursos, su sistema político se basa en dos principios: autonomía y pacto. Por ellos pretende sustituir todos los otros criterios, el de raza, el de lengua, el de fronteras naturales, el de historia, etc., etc. De todos éstos hace tabla rasa.

Dentro de cada nación reconoce cuatro autonomías distintas: la individual, la municipal, la provincial y la nacional.

El señor Pi proclama que sus cuatro entidades autónomas lo son por derecho propio, pero luego parece que quiere escalonarlas haciéndolas derivar de menor a mayor, y presentándolas en cierta manera como delegadas todas de la individual, que presenta como la originaria y base de las demás.

Prescindiendo de esas nebulosidades, que lejos de aclararse aumentan con la lectura y comparación de los diversos escritos y discursos del señor Pi, vamos a examinar lo que resulta indudable de su sistema.

La autonomía individual sólo la gozan aquellos salvajes que no han llegado todavía a conocer la vida social, y por ello el señor Pi completa su sistema por medio de lo que llama *pacto*, y que con más precisión técnica llamaríamos *contrato*.

Los individuos autónomos, soberanos, no pueden llegar a agruparse en municipio sino por medio de pacto expreso; los municipios, autónomos también y soberanos, no llegan a formar provincia si asimismo expresamente no lo pactan; no existe nación tampoco si las provincias no pactan formarla.

Y adviértase que el pacto o contrato del señor Pi no es el contrato social de Rousseau, en que el individuo abdica su voluntad en la mayoría de la colectividad, sino que es el pacto de Proudhon, sinalagmático, conmutativo y perfectamente espontáneo. La voluntad de la mayoría a nada obliga. *Todas las asociaciones descansan en la libre voluntad de los individuos que las forman*. No puede, pues, existir ninguna agrupación municipal, provincial ni nacional si unánimemente no la aceptan todas las individualidades que han de formarlas, y si todas ellas no están perfectamente de acuerdo hasta en los detalles del contrato o pacto. Ésta es la lógica; éstas son las consecuencias de las premisas del señor Pi. ¿Las acepta el jefe de los pactistas? Sí y no, pues mientras unas veces las lleva hasta el extremo, otras parece como que se espanta de ellas y procura desviar la atención de sus oyentes o lectores.

Pero acéptelas o no las acepte el señor Pi, la lógica no varía. En su sistema jamás se fundará una nacionalidad.

¿Es posible la unanimidad de pareceres en todos los individuos autónomos que hayan de formar el más insignificante de los municipios? El sentido común contesta que no. Si no hay unanimidad de pareceres, ¿en qué situación quedan los que se nieguen a pactar? Quedan perfectamente autónomos y ningún poder social pesa sobre ellos, ninguna ley les obliga, pues que el poder y la ley no tienen otro fundamento que el pacto. ¿Cómo resuelve esta objeción insoluble el señor Pi? Por regla general no quiere abordarla; se limita a negar, porque sí, la posibilidad del hecho. Si se le apura, sale del paso diciendo que a los no pactantes se les obligaría a entrar en vereda aislándolos, negándoles el agua y el fuego, o sea privándoles de los servicios públicos. ¿Dónde queda entonces el criterio de la libertad, de la libre voluntad, de la autonomía de individuos y colectividades, que es el fundamento de su sistema? No ignora el señor Pi que el bloqueo es un medio de guerra tan poderoso y quizá más terrible que el sitio en regla.

Creería ofender el sentido práctico de los lectores de *El Diluvio* si siguiera combatiendo en este terreno las teorías del señor Pi, que para plantearse han de pasar nada menos que tres veces por estas imposibilidades para llegar del individuo autónomo a la nación autónoma, y voy a entrar en otro orden de consideraciones.

Los cuatro miembros de la escala autonómica del señor Pi van menguando en importancia y en facultades de menor a mayor. La agrupación más importante, pues, es la municipal. El mismo señor Pi lo ha sentado terminantemente en varios pasajes de sus escritos y de sus discursos. El municipio, según él, *ha de darse constitución*, organizar a su gusto *los tres poderes* y tener fuerza pública o ejército propio. El municipio, pues, es la piedra angular de su federalismo o lo que sea; el señor Pi, pues, es realmente comunalista.

Pero no es preciso descender a estos detalles de los discursos y escritos del señor Pi, bastándonos conocer su teoría. Para organizar su nación modelo, habrían de empezar los individuos autónomos por crear y organizar el municipio por medio del pacto. En el municipio, pues, habrían de depositar todos los poderes sociales de que se desprendiesen. El municipio nacería como un verdadero poder, y

cualquiera que haya saludado la ciencia política sabe que todo poder es por su naturaleza absorbente e invasor. El mismo señor Pi lo ha sentado en alguna de sus obras. Debiendo nacer la provincia directamente, e indirectamente la nación del pacto entre municipios, ¿hay quien pueda figurarse que éstos se allanarían a desprenderse de muchas atribuciones? Lo natural es que se quedaran con casi todas las que se les hubiesen otorgado por los individuos. Sin temor a equivocarnos podemos asegurar que, de ser practicables las teorías autónomo-pactistas, veríamos en cada lugarejo su poder legislativo, su presidente y sus tribunales, desde el inferior al supremo, pues es evidente que si el municipio tiene poder judicial, éste ha de ser completo y dentro del mismo municipio han de fallarse definitivamente los pleitos y causas. El más infatuado de los caciques de pueblo no ha soñado nunca en tan gran poder ni en ventajas tantas.

Tales son las más inofensivas consecuencias de la autonomía y pacto que explica y quiere realizar el señor Pi. De intentar plantearlos no saldría de la anarquía, a menos que se resolviera a tratar a los disidentes a cañonazo limpio. Si lograra dar el primer paso, caería en el comunalismo, y de aquí no pasaría.

Prescindo ocuparme de los incidentes cómicos a que daría lugar el autonomismo-pactista si, por ejemplo, el municipio de Vallvidrera no quisiera pactar con Barcelona sino con Sevilla, y el de Navacarnero quisiera entenderse con Barcelona. Para pintar esos incidentes se necesitaría poseer la pluma de Pitarra y escribir para un periódico menos formal que *El Diluvio*.

Ahora preguntamos: ¿Tiene todo esto algo que ver con el federalismo? ¿Hay algo de común entre los que aspiramos a convertir la nación española en un estado compuesto, cuyos miembros sean las grandes regiones históricas, y los que pretenden volvernos a la vida salvaje o autonómica para reconstituírnos por medio de un pacto unánime? ¿Hay relación siquiera entre nuestro sistema positivista y práctico, planteado en los países más adelantados, y las lucubraciones que escribió Proudhon para combatir la unidad italiana, quizá por encargo de Napoleón III? ¿Podíamos dejar de romper con los que no tienen con nosotros más de común que darse un nombre que ya no les pertenece?

Se nos dirá que ellos son federales pactistas y nosotros antipactistas, pero nosotros lo negaremos rotundamente. No somos pactistas ni antipactistas, pues creemos que el autonomismo-pactista de que nos ocupamos es completamente ajeno al federalismo. En éste no hay más contrato que el que celebran los estados soberanos al federarse y escribir la constitución federal, y aun este contrato no se rige por las reglas de los de derecho privado.

Aunque no he podido dar el desarrollo debido a los principios que en esta carta debía exponer, doyla en este punto por terminada, y dejo para la tercera ocuparme de las radicalísimas diferencias de conducta que separan a los federalistas de los autónomo-pactistas del señor Pi y Margall.

El Diluvio, 2 d'agost de 1881

Explicaciones, 1881

CARTA 3.^a

Señor Director de *El Diluvio*:

Amigo y compañero: Voy a entrar en la última parte de las explicaciones que me propuse hacer públicas, exponiendo algunas de las diferencias de conducta que nos separan de los autónomo-pactistas y que no son menos radicales que las que en cuestión de principios nos dividen.

Seguiré un orden inverso al empleado en la carta anterior. Comenzaré por examinar las reglas de conducta que aconseja y sigue don Francisco Pi y Margall, y luego explicaré las que nosotros creemos más convenientes.

Don Francisco Pi comienza todos sus discursos dirigiéndose sólo a sus correligionarios. Esta regla de conducta es para él tan inflexible que no la abandona ni aun cuando no son correligionarios los que forman su auditorio. En Tarragona, por ejemplo, sabía que no pasaban de una docena los federales que le escuchaban, y que no llegaban quizá a media los autónomo-pactistas, y a pesar de todo, a estos pocos exclusivamente se dirigió, apartándose del camino seguido por los que le habían precedido en el uso de la palabra. El señor Pi salió de Madrid con el solo objeto de organizar y alentar a sus huestes. Así lo dijo terminantemente en varias de sus peroraciones.

¡Mezquino objetivo por cierto! Cuando un político del renombre del señor Pi se decide a recorrer el país para exponer sus ideas, se propone algo más que organizar a sus amigos. Para esto basta una carta, una circular, un manifiesto. Un viaje político es siempre de propaganda y el que lo emprende se dirige no a sus correligionarios sino al país, al que procura atraer a sus ideas, utilizando para conseguirlo todas las cuestiones de interés vital que conmueven la opinión pública. Para muchos de sus oyentes, el señor Pi quedó juzgado antes de empezar su discurso: les bastó oír que se dirigía sólo a sus “queridos correligionarios”.

En éstos concentraba todo su afán el señor Pi, y le importaba tan poco interesar al país en sus ideales que cerraba casi en absoluto la puerta a los neófitos. “Alejad —decía en el Circo Ecuestre—, alejad implacablemente de vuestro seno a todo el que no esté firme en nuestros principios. No tengáis consideración alguna a los que veáis vacilar y dudar o sobre el pacto o sobre la autonomía”. Y al lanzar esta excomunión implacable, se mostró apasionado por única vez en todo aquel discurso, en que no le había abandonado su frialdad característica ni aun al saludar a su ciudad natal, que visitaba después de 33 años de ausencia.

¿Cómo se explica que en tal situación se colocara un hombre experimentado como el señor Pi? Muy sencillamente. El jefe de los pactistas no salió de Madrid para propagar federalismo ni para interesar al país en sus ideas; salió contra el señor Figueras. Su objetivo era poner o conservar a su devoción al antiguo partido; caso de no poderlo conseguir, formarse una fracción frente a frente de la que creía se había formado su rival.

Por esto estuvo por única vez acalorado al lanzar una excomunión, que si bien apuntaba a muchos, sólo se dirigía contra uno; por esto no se satisfizo con que algunos le nombraran *jefe*, sino que se proclamó *símbolo*; por esto él, ordinariamente pasivo y dado a la vida sedentaria, se había puesto en movimiento, se agitaba y llegó a apasionarse. La figura de Figueras le persigue como a Macbeth las sombras. Para combatir al fantasma no halló otro exorcismo que el pacto, y no quiere ni puede hablar de otra cosa.

Pero —se preguntarán muchos— ¿para combatir el fantasma de Figueras, necesitaba acaso generalizar como generalizó las excomuniones? ¿No le bastaba aconsejar que a los vacilantes y tibios no se les confiara puesto alguno de influencia o de confianza? ¿Por qué, pues, no se limitó a esto? La contestación es fácil. Porque estaba apasionado, y la pasión es siempre mal consejero.

De ese estado de ánimo en que se hallaba el señor Pi nacieron sin duda muchos de sus errores de conducta. Él sabía por experiencia que la resurrección del antiguo partido no podrá llevarle a parte alguna, ni aun a la repetición de las tristes orgías del 73, y no obstante se esforzó en resucitarlo, para echarlo contra Figueras; debía presumir que muchos no se prestarían a servirle para objeto tan mezquino y no se detuvo en su empresa. Al contrario: a todos los que no quisieran seguirle en sus nebulosidades de la autonomía y pacto, les marcó con el estigma de réprobos con el que pretendía anonadar a su rival.

Los resultados de tal conducta se están ya palpando en Cataluña y en todas partes según creo. El aislamiento en que se deja al pactismo es cada día mayor. El mismo señor Pi ha debido notarlos, pues de otra manera no se comprendería que a la raíz de un viaje político, realizado en vísperas de unas elecciones generales, y en el que ha empleado toda clase de esfuerzos para agitar a sus huéspedes, nos haya salido aconsejando a fuer de jefe el retraimiento. Verdad es que establece una excepción, pues dice que debe proclamarse candidato propio allí donde algunos de sus amigos políticos pudieran votar *por afecto*, *por razón de afinidad* o por compromiso a algún candidato no pactista; pero para los que saben leer, esta excepción es sólo para aquellos distritos en que el retraimiento podría dar algunos votos al señor Figueras o a los suyos, con lo que se ve claro que el consejo de retraimiento es imitación de la fábula de la zorra.

Pero aunque el señor Pi no hubiera estado apasionado, habría probablemente mostrado, si no la misma intolerancia, igual estrechez de miras. El señor Pi es hombre de grandes condiciones, pero por los muchos años de residir en Madrid siente la influencia de la atmósfera que allí se respira. Por esto sus aspiraciones no se extienden a más que a formar un partido como los otros; obediente, sumiso y centralizado como todos ellos. ¡Lástima grande que las circunstancias no llevaran al señor Pi a residir en provincia! Entonces hubiera sido una columna del federalismo; hoy no puede ser otra cosa que el jefe de los pactistas, es decir, de los que a fuerza de exagerar y triturar sirven perfectamente los intereses del centro, que no aspira a más que a matar toda iniciativa provincial.

Para basar sus excomuniones, sostiene el señor Pi que los principios que pregonan no son de hoy. Dice que los había ya afirmado no sé qué Directorio. Así debe ser; pero esto indicaría sólo que tales afirmaciones son uno de los grandes errores del partido histórico, del que debía ahora enmendarse para entrar en la senda del verdadero federalismo. Sin enmienda, ese partido jamás volverá a conquistarse las simpatías del país. Sus desaciertos fueron demasiado patentes y trascendentales.

Hoy no nos hallamos en un período revolucionario, en que el apasionamiento y la exageración son dispensables y en ciertos momentos convenientes. Hoy estamos en un período de calma y de reflexión. La autonomía, el pacto y otras ideas por el estilo; las afirmaciones absolutas y las negaciones rotundas, pudieron producir exaltación por los años 69 y 70, pero no pasan hoy. La cátedra ha sustituido al club, y en la cátedra hay que hablar no al corazón, sino a la cabeza.

Vamos a decir algo de nuestro criterio de conducta, en oposición al que en el señor Pi hemos combatido.

A nuestro entender, los que deseamos llegar al planteamiento de la federación no hemos de aspirar a formar un partido político como los demás de la política madrileña, sino a hacer nacer sentimientos e intereses federales. La base del federalismo no puede ser otra que el espíritu regionalista y de repulsión al centralismo.

Y para hacer nacer este espíritu ha de huírse de todo exclusivismo. La federación no ha de servir para favorecer solamente las aspiraciones del llamado cuarto estado, sino que ha de interesar a todas las clases de la sociedad. Nuestro sistema no es más que un cambio radical en la organización del Estado; cuando lo hayamos obtenido, será llegada la hora de plantear todos los problemas económicos y sociales que agitan hoy al mundo, y se resolverán o se aplazarán según las circunstancias se presenten, con mucha mayor facilidad y calma que dentro del unitarismo, por los motivos explicados en la carta segunda. Nosotros, pues, creemos que debe llamarse a todas las aspiraciones, a todas las clases sociales, a todos los intereses legítimos, pues a todos interesa el federalismo, con tal de que aspiren al progreso y a la mejora del país.

El federalismo supone la formación de estados soberanos, uno de los cuales en nuestra nación sería Cataluña. Los federalistas, pues, deben tener una norma de conducta, completamente distinta de la que siguen los unitarios. Los de cada región deben ponerse de acuerdo con los de las otras regiones acerca de los lazos que habrían de unirlos, pero en lo demás han de obrar con completa independencia. Los federalistas de toda España no han de tener organización uniforme, jefatura ni dirección permanente y de carácter general, que serían contraproducentes. En rigor han de existir tantos partidos federales cuantas sean las regiones llamadas a ser estados soberanos, pudiendo estos diversos partidos ponerse de acuerdo para objetos determinados de interés común por medio de delegados que accidentalmente se reúnan y resuelvan. Por este camino y no por otro se va al federalismo. Los demás ya se ha visto adónde conducen: al pactismo, a la anarquía y al unitarismo más o menos vergonzante.

No tengo espacio para entrar en muchas otras importantes cuestiones, pero creo que las tratadas bastan y sobran para evidenciar las radicales diferencias que en materia de conducta separan al federalismo catalanista del partido madrileño autónomo-pactista que simboliza don Francisco Pi y Margall.

Antes de terminar he de manifestar que cada día estamos más satisfechos de haber roto rudamente con los elementos políticos que jamás hubieran dejado de servir de estorbo en toda campaña en pro del catalanismo político. Sólo sentimos que no se nos presentara oportunidad para hacerlo dos años antes, si bien que entonces no se hubiera ofrecido ocasión a don Francisco Pi y Margall para exponer su pactismo, que le separa por completo de los provincialistas. Sentimos que la influencia de la atmósfera que le rodea le haya apartado del verdadero federalismo, pero nos alegramos, ya que esto era inevitable, de que haya dejado expedito el camino al gran partido catalanista-político que no tardará en tomar formas y en mostrarse exuberante de fuerza y virilidad.

Para concluir he de declarar terminantemente aun a trueque de repetirme:

1.º Que los federalistas nada tenemos de común con los autónomo-pactistas.

2.º Que lamentamos todas las vacilaciones y complacencias que hayamos podido tener con los llamados federales históricos, ora patrocinando accidentalmente algunos de sus principios equivocados, ora atemperándonos a sus mezquinas reglas de conducta.

3.º Que mantenemos enarbolada la bandera del verdadero federalismo, y que esperamos sólo que se forme el gran partido catalanista político, desligado de todo compromiso con ningún partido madrileño, basado en elementos sanos y relacionado con los demás grandes partidos regionalistas que puedan nacer, para consagrarle nuestras escasas fuerzas y todo nuestro entusiasmo, y

4.º Que proponiéndome sólo en el presente trabajo exponer nuestras ideas, buenas o malas, y no promover discusiones, no deberán mis amigos extrañar que deje de contestar a los que tal vez combatan en su totalidad o en cualquiera de sus partes los puntos que he tratado en las cartas que con la presente terminan.

Y pongo aquí punto final a este desaliñado trabajo, por el que el público en general y nuestros amigos de Cataluña en particular habrán podido juzgar nuestro último acto político, y persuadirse de que quedando nosotros en el mismo sitio en que estábamos, no somos nosotros, sino los autónomo-pactistas, los que han evolucionado.

Al dar a V., amigo Director, las más expresivas gracias por la atención y galantería con que ha acogido estas cartas en las columnas de su acreditado diario, queda como siempre su más afectísimo amigo y compañero Q. S. M. B.

V. Almirall

El Diluvio, 6 d'agost de 1881

Explicaciones, 1881

CARTAS DE VERANO (I-XIII)

LA *CITÉ* DE CARCASONA (I)

Como es de presumir que los lectores de *El Diluvio* que no salen de su residencia durante el rigor del verano son muchísimos más que los que pueden abandonar sus negocios o quehaceres, bueno será que procuremos entretener sus ocios con algunas cartas desde diversos puntos. Los viajes y excursiones son tan instructivos que no sólo el que los realiza adquiere mundo, sino que lo adquieren también los que se enteran de sus descripciones, que muchas veces les hacen nacer deseos de ver por sus propios ojos lo que les ha interesado o cautivado en un libro o un artículo de periódico.

Una de las causas más poderosas del relativo estado de atraso de nuestro país es la poca afición que a moverse tienen sus habitantes. Por fortuna no hay en nuestras provincias catalanas la tendencia que en otras españolas se nota de visitar a Madrid, donde muy poco se aprende, pero por desgracia las aspiraciones de los más movedizos no pasan por regla general de llegarse a París, cuando pueden conciliar el viaje con su negocio. Por ello es que creemos que estas cartas de verano irán perfectamente en un periódico como *El Diluvio*, cuya misión es la de fomentar por todos los medios el progreso de España en general y de las comarcas catalanas en particular; por ello, al emprender, aunque algo tardío, un pequeño viaje de verano, quiero hacer partícipes de mis impresiones a los lectores de *El Diluvio*.

Los viajes, como todo, necesitan sujetarse a ciertas reglas que constituyen, por decirlo así, el arte de viajar, y una de las primeras de estas reglas es la de que el viaje se combine de tal manera que resulte lo más circular posible. Por tal medio, con el mismo gasto de tiempo y de dinero se disfruta de doble distracción y estudio, pues se evita desandar lo andado y pasar dos veces por los mismos puntos, como sucede cuando no se atiende a aquella regla.

No he de faltar yo a ella, por lo que, siendo el objetivo de estas cartas una excursión a las pequeñas repúblicas de Suiza, haremos el círculo tan completo como sea posible. Al llegar a Tarascón, en Provenza, la vía férrea que conduce a la patria de Guillermo Tell se bifurca. Tomando la dirección norte, se llega por Lyon o Grenoble a Ginebra; emprendiendo la marcha por levante, se toca en Marsella, Niza, Mónaco, Génova y Milán, y por el pintoresco lago de Como se llega a la frontera sudeste de Suiza. Por este camino conduciré a la ida a mis lectores.

Otra de las reglas del arte de viajar es la de que deben aprovecharse todas las ocasiones para visitar aquellas curiosidades que estén poco separadas del itinerario general. He ahí cómo fechamos esta primera carta en Carcasona. Para visitarla hemos debido separarnos 58 kilómetros de nuestro camino, que son los que dista de Narbona; pero como en Francia los ferrocarriles son muy distintos de los rudimentarios españoles, aquella distancia, que en nuestro país nos costaría un viaje de dos horas largas y con diez o doce paradas, allí se salva en 52 minutos si se toma el tren rápido.

Carcasona, situada casi a nuestra frontera, pues desde Cerbère se llega a ella en tres horas de viaje, si no ofrece nada de particular como ciudad moderna, vale la pena de ser visitada por los restos completísimos que conserva de otras épocas. Su *Cité* es, por decirlo así, la Pompeya de la Edad Media.

La *Cité* ocupa una colina de poca elevación, separada de la ciudad moderna por el río Aude, que da nombre al departamento. En la meseta de la colina y en dos arrabales situados en sus vertientes al amparo de sus fortificaciones, estaba situada la ciudad antigua.

Las murallas exteriores de la *Cité* tienen un perímetro de unos 1.400 metros, y no sólo se conservan sus cortinas, sino también en gran parte sus 54 torres de defensa, repartidas entre el recinto exterior, el interior y el castillo.

Éste, lo propio que las puertas principales de la ciudad con sus defensas, se conservan en muy buen estado y son objeto de atinadas reparaciones desde que tuvieron la suerte de que se ocupara de tales restos el incansable Viollet-le-Duc, que escribió sobre los mismos una interesante monografía y dirigió algunas de aquellas reparaciones.

En el interior de la *Cité* se halla la antigua catedral de San Nazario, edificio suntuoso, cuya nave data del siglo XI, y cuyo ábside y capillas datan del XIV, adornado con magníficas vidrieras de colores y enriquecido por multitud de recuerdos históricos. Las calles son estrechas y tortuosas, y existen todavía algunos pozos de la época de las fortificaciones, todo lo cual da a la *Cité* de Carcasona un aspecto verdaderamente interesante, pues el que la visita se halla enteramente trasladado a la sombría Edad Media, y se hace la ilusión de ver moverse todavía a los toscos defensores de aquella fortaleza entonces considerada inexpugnable. Es seguro que no existe en Europa otro conjunto tan formidable y completo de restos de los siglos XI, XII y XIII, o sea de la época de la dominación de los visigodos y de la de los francos.

Por ello no es tiempo perdido una visita a Carcasona.

A.

El Diluvio, 22 d'agost de 1881

MONTECARLO
(II)

Montecarlo, 19 de agosto

Algo pesada debió hacerse mi carta primera a los lectores de *El Diluvio*; pero espero que de su pesadez me harán gracia si en las sucesivas logro decirles algo que ofrezca más interés o amenidad.

Aunque sea desandar algo del camino andado no puedo prescindir de un detalle que observé en Carcasona. En la más grande de sus iglesias, situada en el centro de la ciudad, es objeto de gran devoción una imagen que lleva por nombre «la Virgen de la Parade». Está colocada en uno (SIC) como armario en la pared de uno de los altares laterales y la visten con ropas del día y casi al gusto de hoy. Esto tiene poco de particular, y menos en Francia, donde las iglesias se alumbran con quinqués de petróleo; pero tiene mucho de ello la idea ingeniosa que ha concebido no sé si el párroco o algún sacristán para aumentar la veneración de los fieles. Al lado del armario, la pared está materialmente llena de garfios de alambre y por su medio los devotos no sólo se comunican entre sí, sino también con la Virgen misma, por el sencillísimo sistema de dejar en ellos colgadas vulgarísimas esquelas. Tuve curiosidad de leer algunas, y cogí al vuelo las siguientes, traducidas literalmente:

«Mad. R. M. pide encarecidamente a la Virgen de la Parade le conceda la merced de hacer cesar las tribulaciones que le causa su marido.»

«Una jovencita huérfana suplica a todos los devotos cinco *Pater noster* y cinco *Ave Marías* para que logre casarse con su novio.»

No copio más porque para muestra basta un botón. Al fin y al cabo valen más esos inocentes entretenimientos de los devotos franceses que las conspiraciones sempiternas de los españoles.

Dejando ya definitivamente atrás Carcasona, voy acercándome en el tren rápido a la frontera italiana. Llego a Marsella a poco más de las cuatro de la madrugada, y dispongo, antes de proseguir el camino, de tres horas largas, que aprovecho para dar una vuelta por la ciudad.

Al llegar a la estación, observando que está alumbrada por ocho o diez focos de luz eléctrica, me ocurre al momento que tal mejora podría adoptarse por las empresas de nuestra ciudad, pero luego caigo en la cuenta de que para nada necesitamos en Barcelona de tal alumbrado ni de ningún otro. En la estación de Marsella no existe para el tráfico diferencia alguna del día a la noche y jamás pasa una hora que no entre o salga algún tren; para las estaciones de nuestros rudimentarios ferrocarriles no se necesita durante la noche otra luz que la del patriarcal farol de su sereno, dueño absoluto del campo.

En la misma estación noto otra mejora. Adosado a aquélla, la gran compañía de los caminos de hierro París-Lyon-Mediterráneo ha abierto al público un *hotel* verdaderamente monumental y a la altura de los mejores de Europa. En él, y sin

salir siquiera a la calle, el viajero que ha de esperar algún enlace de trenes no sólo halla café y restaurante, sino también lujosos dormitorios en que descansar durante la espera. Recomiendo la mejora a nuestras empresas, pues que en nuestro país sería de mucha mayor utilidad que en Marsella, donde los trenes por regla general tienen combinados los enlaces, a diferencia de nuestra ciudad, en la que tienen que hacer noche, por falta de combinación, no sólo los viajeros que van de Madrid o Valencia a Francia o viceversa, sino también muchas veces los que han de recorrer los pocos kilómetros que distan, por ejemplo, Mataró o Sabadell de Villafranca.

Y sigo en el tren no ya tan rápido y, pasando por delante de Tolón, llego en pocas horas a esa privilegiada extensión de costas que poderosos de Europa han convertido en sus cuarteles de invierno, y en cuyas pintorescas poblaciones y aldeas derrochan su fortuna en busca, casi siempre inútilmente, de la salud que han derrochado con menos miramientos aún que su dinero. Mucho antes de llegar a Cannes, que es el primer punto importante de invernada que se halla al paso, indican ya su proximidad la multitud inmensa de *villas*, torres o quintas que ocupan no sólo la estrecha llanura, sino también las vertientes de la poco elevada cordillera que resguarda aquellas costas de los vientos fríos del Norte. Allí las hay para todos los gustos. Éstas, y son las más, están cortadas por el mismo patrón que las del Putxet, con su raquíutico jardín delantero, cerrado por una verja tan raquíutica como el jardín, y está enteramente ocupado por cuatro árboles y otros tantos arbustos que crecen enfermizos por falta de aire y de suelo; aquéllas, y son las menos a pesar de ser muchas, levantando por entre verdaderos bosques de naranjos, palmeras y otros árboles tropicales, sus especiales arquitecturas, que varían desde la del chalet suizo hasta la de los templos rusos, y con honores muchas de verdaderos palacios, y por entre todas ellas descuellan los magníficos *hotels* a la altura de los de París y Londres, y que en la extensión de costa que va desde Cannes a la ribera de Génova se cuentan quizá por centenares.

Aprovechando una combinación de trenes, pude detenerme algunas horas en Niza, que es el punto céntrico de los cuarteles de invierno de la aristocracia enfermiza, y realmente la ciudad es hoy tan aristocrática como sus semianuales moradores y quizá tan enfermiza como ellos. Todo es en Niza artificial, incluso el movimiento y la vida.

Al bajar de la estación del ferrocarril, se entra en un *boulevard* o gran vía que la enlaza con los paseos y jardines situados a orillas del mar, y que tiene más de un kilómetro de extensión. A uno y otro lado del *boulevard* levántanse soberbios hoteles y vense almacenes y tiendas de objetos de lujo que ocupan los bajos edificios nuevos, pues es bien sabido que Niza ha adquirido su importancia de pocos años a esta parte, pues que jamás los italianos habían pensado explotar su situación en grande escala como la explotan los franceses. Al extremo del *boulevard*, le cruza un río sin agua, de manera que sobre su propio cauce existen jardines y se está construyendo un gran casino municipal, y para estas construcciones, basta que queden debajo unas como grandes cloacas, por donde pasa el agua en las grandes

avenidas. A lo largo de la orilla del mar y en una extensión de algunos kilómetros se hallan los magníficos paseos, que son sin disputa lo mejor de Niza. El conocido de los Ingleses, formado en gran parte por palmeras que casi besan las aguas y ocupado por la parte de tierra por *hotels* y *villas* de primer orden, merece sin duda el renombre de que goza.

Niza, bajo cierto punto de vista, no es otra cosa que una sucursal de Montecarlo. Los escaparates de sus tiendas principales están llenos de cuadernos y libros en que se pretende dar reglas para ganar a la ruleta u otros juegos de azar, y en sus quioscos no se ve otra cosa que los periódicos *del oficio*, que cada mediodía se cuidan de hacer saber los números que han dado de sí las primeras jugadas. La ruleta autorizada es la primera de las industrias del país, y por esto le prestan verdadero culto. A su lado palidece la de fabricación de objetos de madera de Niza, que era una de las características de la comarca.

He fechado esta carta en Montecarlo, y observo que nada diré en ella de este templo consagrado a los vicios por un príncipe que abusa de la independencia que Europa le respeta. Montecarlo y Mónaco, en efecto, merecen capítulo aparte, que pienso consagrarles en mi carta próxima.

A.

El Diluvio, 23 d'agost de 1881

MONTECARLO (III)

Montecarlo (Mónaco), 21 de agosto

Si mal no recuerdo, terminaba mi última diciendo que Mónaco y Montecarlo merecen capítulo aparte. Lo merecen en efecto, bajo muchos puntos de vista.

El Estado independiente de Mónaco es más pequeño que Andorra; mucho más que San Marino y Andorra. Su territorio no llega en extensión al del último de nuestros municipios y su población fija no pasa quizá de mil habitantes. Una roca que se entra en el mar formando península y la faja de tierra en la costa, que tendrá como un kilómetro o kilómetro y medio de largo por unos pocos centenares de metros de ancho, constituyen todos los dominios sujetos hoy a S. A. Don Carlos III, príncipe soberano de Mónaco, con una porción de otros títulos que ignoro, pues que no son los títulos mi fuerte ni la cosa vale la pena de consultar el almanaque de Gotha.

Pero si tan escasos son los elementos de que dispone S. A., tiene maña sobrada para permitirse una porción de lujos soberanescos. Se permite tener encima de la roca de que he hablado un buen palacio, con su escalera monumental de mármoles, su salón del trono o de recepciones, sus comedores diplomáticos, sus galerías de cuadros, etc., etc.; se permite tener en la plaza de armas, frente al palacio, una

gran cantidad de toneladas de bronce en forma de cañones, obuses y morteros de función antigua, que yacen en el suelo al lado de grandes rimeros de bombas, granadas y balas rasas, aquéllos y éstas con la tranquila calma que les da el saber que jamás habrán de disparar ni de ser disparadas; se permite tener sus tribunales de justicia, desde el de paz hasta el Supremo, su cuerpo de guardia civil o gendarmería y su ejército de veintitantos hombres con fusiles de aguja y sus oficiales y sargentos, que pasan el día tomando el sol y estudiando idiomas, según me dijo uno de ellos. Hasta se permite tener hora de Mónaco, que es la intermedia entre la de París y la de Roma.

Y aún se permite más S. A. el príncipe de Mónaco. Quizá porque le conviene hacer creer a Europa que su Principado lo es de veras; no se contenta con darle un solo nombre de ciudad, sino que lo divide en cuatro partes que quiere dar a entender son otras tantas ciudades o villas. Así, pues, la parte de población que ocupa la meseta de la roca-península se llama propiamente Mónaco; la que está situada al fondo de la bahía que forma la roca con la costa lleva el nombre de La Condamine; el casino del juego con sus accesorios es Montecarlo, y algunos edificios sueltos a la espalda de éste y en la vertiente de la montaña son conocidos por *Le Moulin*. Un coche de a peseta la carrera recorre desde Le Moulin hasta el mismísimo palacio, que son los dos puntos más distantes de los dominios de Su Alteza, y eso que ha de dar los rodeos que suponen el descenso de Montecarlo, que está en la cima de una colina, y la subida al verdadero Mónaco.

Pero todos estos lujos, por excesivos que parezcan, no son más que accesorios. El principal lujo que se permite el señor de Mónaco es el de tener establecido en sus dominios el juego a la luz del día y al amparo de su ley.

Todo depende allí del juego, por lo que no es de extrañar que se le haya levantado un verdadero templo. El viajero que se apea en Montecarlo se encuentra desde luego con gran número de coches y ómnibus que le ofrecen sus servicios. Por una carretera de gran lujo se sube por entre jardines a la meseta en pocos momentos, y al llegar a su cima se nota ya que un solo objeto la domina. Hay allí una gran plaza, iluminada por la noche a *giorno* por verdadera profusión de luces de gas, y por más que el centro esté ocupado por un estanque y parque a la inglesa, por más que a derecha e izquierda la limiten grandes hoteles, con cafés, restaurantes, perfumerías y otras tiendas de lujo en los bajos, la vista se dirige irremisiblemente al fondo, donde se levanta aislado el gran templo consagrado al juego como Dios principal, y como secundarios, a los demás vicios que le acompañan.

El edificio es grande, sólido y lujoso. Después de atravesar un pórtico con sus columnas de mármol, se entra en el vestíbulo, a uno de cuyos lados se expide *gratuitamente* a quien lo pide el título de socio del Casino, título que se renueva cada día. Desde el vestíbulo se pasa a un gran salón de espera o de fumadores —en el cual están permitidos toda clase de cigarros, pero no la pipa, sin duda para salvar las apariencias aristocráticas—, y desde él se va a todas las demás dependencias. A la derecha hay dos espaciosos gabinetes de lectura —con periódicos de todo

el mundo, por más que no supe hallar ninguno de España—, en los cuales el que ha perdido su fortuna puede cómodamente entretenerse un rato antes de colgarse; al fondo varias puertas comunican con el gran teatro, que está adosado al Casino y forma su fachada posterior, y a la izquierda hay el verdadero santuario, en forma de dos grandísimos salones consagrados por entero al juego. Alrededor del teatro y bajando casi hasta la plaza existen espléndidos jardines con plantas tropicales, en los que se dan conciertos en las noches de verano.

En la actualidad, por no estar en temporada, el primero de los dos salones está expedito, y sirve como de antesala. El segundo, llamado salón árabe y que en lenguaje arquitectónico-místico diríamos que tiene forma de cruz latina, está ocupado por tres grandes ruletas y un *treinta y cuarenta*. Cada una de estas mesas de juego tiene a lo menos seis empleados de aspecto y modales aristocráticos, que cuidan de la banca y del buen orden, secundados por multitud de criados de gran librea que recorren los salones, atentos a la menor indicación de los que en ellos dejan su dinero.

No he de pintar las escenas que allí se presencian, que son todas las del juego en gran escala que tiene la seguridad de no poder ser sorprendido por la policía, corregidas y aumentadas por la confusa mezcla de lenguas que allí se oyen, de monedas que allí circulan, de damas de todos los calibres que allí buscan emociones... o negocio, y de timadores que se ponen al nivel de la más encopetada aristocracia por el solo poder de un tapete verde.

Cuando por casualidad o por curiosidad va a parar a Montecarlo quien no sea jugador, debe llegar, observar y huir.

Yo voy a hacer lo último en este momento, dejando el cerrar la presente para la estación.

Mientras un coche de carrera me conducía a ella, he preguntado al cochero dónde está ahora Su Alteza el príncipe, y me ha contestado que en su *château* de Marsella.

Allí será sin duda muy agasajado y adulado por la aristocracia, que se considerará muy feliz si aquél se digna dejar asomar a sus labios una sonrisa, sin pensar que quizá no irá dirigida a ella, sino que será originada de que Su Alteza calcule cuánto le están produciendo las ruletas en aquel momento.

Un detalle y termino. En el Principado de Mónaco domina completamente el ultramontanismo, por lo que en la actualidad Su Alteza está gastando un buen pico de lo que le producen las ruletas en una costosísima catedral, que por lo que puede juzgarse de las macizas paredes y columnas de piedra levantadas hasta ahora bien puede asegurarse que, como edificio, será un verdadero rival del gran Casino de Montecarlo.

¿Por qué será que tan a menudo se presentan estrechamente unidas cosas que al parecer deberían ser antitéticas? ¿Será porque no lo son por más que lo parezcan?

A.

El Diluvio, 26 d'agost de 1881

MILÁN
(IV)

Milán, 25 de agosto

Pasemos desde la pequeña aldea aristocratizada, donde ejerce su moralizadora industria el príncipe de Mónaco, a la ciudad de Milán, donde por iniciativa de su ayuntamiento, que será algo distinto de los nuestros, se está celebrando la gran Exposición Nacional italiana con un éxito que ha sobrepujado las esperanzas de sus mismos iniciadores.

Pero antes de entrar en la Exposición, permítaseme que dedique algunos párrafos a una mejora que creo digna de ser imitada en todas las ciudades cultas.

En mi itinerario de Génova a Milán debía detenerme algunas horas en Pavía para visitar su grandiosa Universidad y sobre todo su Cartuja —monumento en el que, entre paréntesis, uno no sabe si admirar más sus bellezas o el exquisito tino con que se le conserva y restaura—, y desde Pavía me encontré con que podía ir a Milán siguiendo en el ferrocarril o en tranvía. Adopté este último medio de locomoción, aunque sólo fuera por observar cómo marcha un tranvía de cerca de 40 kilómetros.

Inútil es decir que este tranvía es movido por vapor. El convoy en que hice el trayecto se componía de cuatro vagones, dos cerrados y dos con jardineras, unos y otros, pero, claramente cómodos y capaces para unas 28 personas cada uno. Nos detuvimos en todos los pueblos y caseríos del tránsito en que quiso subir o bajar algún pasajero, y llegamos a Milán en las dos horas y veinte minutos reglamentarios, marchando, por lo tanto, con una velocidad de unos 16 kilómetros por hora.

Desde luego procuré enterarme del estado de este servicio, y supe que en todas las grandes ciudades italianas, especialmente en las del norte, se ha establecido y sigue estableciéndose una verdadera red de tranvías para todas las distancias de 23, 30, 40 y 50 kilómetros. De Milán, por ejemplo, salen ya en la actualidad doce o catorce líneas de tranvías en todas direcciones, y lo mismo sucede en Turín, Alejandría, etc., etc. El recorrido de los de Italia es ya de unos 400 kilómetros.

Y no vaya a creerse que tales tranvías suplan la falta de ferrocarriles, pues casualmente las provincias de Milán y Turín tienen una red tan completa como la región de Europa que más completa la tenga; lo que hay es que aquí, como en muchos otros puntos de Europa, empieza ya a mirarse a los ferrocarriles bajo su verdadero punto de vista, o sea para las grandes distancias, y para las distancias cortas se prefiere el tranvía, que suple su menor velocidad por las facilidades que ofrece y por el mayor número de expediciones que puede ofrecer al público.

En Milán, por ejemplo, los tranvías hacen 6, 8 o más viajes de ida y otros tantos de vuelta al día, de manera que a cualquier hora en que ocurra recorrer una distancia de 20 o 30 kilómetros es seguro que se puede realizar el viaje a la media hora. Inútil es decir que los tranvías que hacen ese servicio están enlazados con los que van al centro de la ciudad y con las líneas de ómnibus, con lo que el pasajero se

ahorra en los pequeños trayectos las incomodidades y retardos de ir a la estación, tomar billete y demás que son inevitables en los ferrocarriles. Es también inútil decir que todos los tranvías tienen horario fijo e invariable.

Creo que esta innovación sería muy aplicable a nuestro país, y que la empresa o empresas que establecieran una verdadera red que uniera a Barcelona con Mataró, Terrassa, Vilanova, etc., etc., por medio de tranvías con tales condiciones, nos prestaría un buen servicio y haría un pingüe negocio.

Creo que los lectores de *El Diluvio* me dispensarán en la digresión en gracia a la importancia de la mejora, y entremos ya en la Exposición Nacional italiana.

No he hecho hoy más que dar un paseo por las naves y salones, por lo que no podré entrar en detalles, dejándolos para una carta próxima.

La Exposición está emplazada en el parque o jardines públicos, cerca [de] la estación central del ferrocarril. Desde el centro de la ciudad se va a la Exposición en 10 minutos.

Las construcciones o espacios cubiertos ocupan una extensión de más de 50.000 metros cuadrados, que unidos a los jardines y accesorios de la Exposición, dan para ésta un total de superficie ocupada de unos 200.000 metros.

Los espacios cubiertos presentan en su conjunto una figura irregular. Por la puerta principal, abierta en la fachada de la Exposición, que es semicircular, aporricada y de estilo renacimiento, se entra a cuatro grandes galerías paralelas y en comunicación entre sí, al extremo de las cuales se halla el gran salón pompeyano, con cubierta de cristales. A la derecha de estas galerías se hallan grandes espacios cubiertos destinados a la gran maquinaria, al trabajo, a las escuelas profesionales, etc., etc. A la izquierda hay una espaciosa rotonda hexagonal, de la que parten seis galerías, una de las cuales da paso a otras construcciones, que forman otras seis galerías paralelas. En edificios separados pero dentro de los mismos jardines, existen la exposición de Bellas Artes y las secciones de horticultura, materiales de ferrocarril, de tranvías, náutica y máquinas agrícolas. En los jardines se ven pabellones de expositores, restaurantes, cafés, etc., etc., y en ellos funciona un pequeño ferrocarril eléctrico.

La impresión que produce el conjunto es realmente sorprendente, pareciéndose más a un certamen internacional que a una exposición nacional. Todas las secciones en que puede dividirse el trabajo del hombre están allí representadas, y en todas en general se nota el gusto artístico que todavía conservan los italianos.

Pero esta carta se va ya haciendo larga, y debo dejar para otra el intento de dar a conocer a los lectores de *El Diluvio* lo que contiene en globo y lo más notable de la Exposición de Milán, con la que Italia ha dado una buena prueba del estado de progreso en que se halla desde algunos años, demostrando que su trabajo se extiende a muchos ramos, y que en algunos ha logrado ya ponerse en uno de los primeros puestos. Tal es la impresión general que produce la Exposición Nacional italiana.

A.

El Diluvio, 30 d'agost de 1881

MILÁN
(V)

Milán, 27 de agosto

Tócame en la presente exponer la impresión general que produce la Exposición Nacional italiana. Pero antes de entrar en materia, he de cumplir un deber consignando que tan pronto como la oficina de publicidad de la Exposición supo por casualidad que representaba en ésta a *El Diluvio* de Barcelona, no sólo se apresuró a poner a mi disposición todos los documentos publicados y muchos otros datos, sino que me proveyó de un pase general y de una orden a los inspectores de todas las secciones a fin de que me proporcionaran cuantas noticias les pidiera.

Creo que dije ya en mi anterior que lo más notable de la Exposición es su conjunto.

En primer lugar, es extraordinaria la abundancia de expositores y de objetos expuestos; los 50.000 metros cuadrados que ocupan las construcciones cubiertas están completamente llenos, llegando a haber hacinamiento en algunos puntos. Las instalaciones son en general pasables y muchas de lujo, todo lo que indica una gran vitalidad así en la nación como en los expositores.

En segundo lugar, es notable la generalidad de trabajo que suponen los objetos expuestos. Desde el material para ferrocarriles y tranvías; desde los grandes cañones de acero presentados por las fundiciones de Turín, que los hacen hasta de cien toneladas; desde las máquinas de vapor para las grandes industrias, hasta esas pequeñas nimiedades de tocador y pequeños utensilios de uso doméstico, de todo hay en la Exposición de Milán.

En tercer lugar, merece fijar la atención el aspecto artístico que en general presentan todos los productos industriales, demostrándose así que las escuelas y academias no dejan de prestar su utilidad, siendo digno de notarse que en Italia sucede lo que en todas partes, o sea que a medida que va creciendo y progresando la industria, tiende a apropiarse el elemento artístico, al par que las bellas artes propiamente dichas se presentan en decadencia. En la Exposición de Milán contrasta de una manera visible la pobreza de la sección de pintura, escultura, etc., etc., con la relativa exuberancia de todas las industrias que tienen necesidad de presentarse estéticas.

En cuarto lugar, es digno de notarse que el trabajo en Italia está esparcido por todo el país, pues por más que existan grandes centros, éstos no monopolizan ninguno de los ramos de la producción, ni aun aquellos más delicados.

Tal es la impresión general de la Exposición Nacional italiana.

Descendiendo a ocuparme de algunas de las secciones, haré notar que la de las grandes industrias ha sido una verdadera sorpresa. La mayor parte de los que creían conocer algo la Italia, incluso muchos italianos, ignoraban por completo que existieran grandes industrias, y ahora han debido convencerse de que las hay, y de que por más que naciesen muchas de ellas, prometen alcanzar vida robusta.

Basta para ello consignar que existen por lo menos cinco o seis establecimientos que pueden producir y producen locomotoras y grandes máquinas; que funcionan en el salón del trabajo multitud de máquinas de imprenta y de litografía; que el lino y el algodón ocupan muchos millares de brazos en sus diversas manipulaciones industriales, y que la sedería por sí sola constituye una importantísima industria. Según los últimos datos estadísticos, Italia exporta por valor de más de doscientos millones de pesetas en sedas y sederías, y sólo en el hilado y torcido de tan rica hebra se ocupan unos 250.000 obreros.

No es pues de extrañar que la referente a seda y sederías sea la sección de la Exposición que descuella sobre todas. Ella sola vale la pena de una visita, pues que en los salones que ocupa se ven prácticamente todas las operaciones y transformaciones de aquellas industrias, que empiezan en la cría del gusano y acaban en la elaboración de lujosísimas telas que se presentan en cien formas diversas.

La cerámica y cristalería forman también una sección digna de ser visitada. Las fábricas toscanas presentan en el primero de dichos ramos porcelanas ornamentadas que no tienen mejora, y los venecianos, con su cristalería y vidriería artística, original o imitación de la antigua, acreditan que la tradición no se ha interrumpido, y sus productos no tienen rival en su clase.

Otra sección interesante es la de mueblaje, así en la parte de ebanistería como en la de ornamentación. En esta sección la abundancia es verdaderamente asombrosa y se presentan ejemplares para todos los gustos. Es también muy importante la sección de carruajes de todas clases, habiendo muchos de los de lujo expuestos merecido ser adquiridos para la exportación a Francia o a Inglaterra.

Pero el ramo más importante y que dice elocuentemente que Italia ha entrado de veras en la vía del progreso desde que supo sacudirse el yugo de la teocracia más o menos embozada que le dominaba, es el de las artes liberales. Los instrumentos y aparatos científicos y de precisión, los de enseñanza y sus similares, forman un conjunto que si bien no puede llamarse perfecto es ya envidiable.

Omito hablar de las industrias características, que tanto abundan en Italia y que están bien representadas en la Exposición. Los mosaicos en piedras duras de Roma, de Florencia y de Venecia, las filigranas de plata y oro de Génova, los alabastros de Pisa, los trabajos en maderas de Nápoles y del Piamonte, etc., etc., contribuyen mucho a dar variedad e interés al conjunto.

Hay una industria que llama mucho la atención de los visitantes, y que llamaremos industria funeraria. Las sociedades crematorias de cadáveres existentes en Milán, Bolonia y quizá en alguna otra ciudad, incansables en su propaganda, han presentado grandes modelos de todos sus diversos métodos de cremación y de sus accesorios, como urnas funerarias, aparatos para la traslación de cadáveres, etc., etc. Su propaganda es realmente activa, pues en los cuatro años que lleva de existencia el crematorio oficial de Milán se ha usado ya cerca de 300 veces, sin contar las cremaciones por vía de experimento hechas en otro crematorio que existe en el mismo cementerio de dicha ciudad. Por contraste, al lado de la exposición de la

sociedad crematoria figuran muestras de los trabajos del ya difunto profesor Gorini, que petrificaba los cadáveres dejándolos en estado de conservarse enteros durante años o siglos.

Como curiosidad, la Comisión de la Exposición ha reunido en la galería del gran salón pompeyano maniqués de tamaño natural vestidos con los más pintorescos trajes de las diversas regiones de Italia, y frente a cada sección figuran expuestos los útiles, muebles, etc. más característicos de aquéllas, junto con los libros, folletos y descripciones que de las mismas se han escrito.

Es una sección tan importante como cualquiera otra.

Pero no puedo extenderme más, pues esta carta se va haciendo ya demasiado larga. Póngola pues punto final aconsejando a los que puedan hacerlo y tengan intención de emprender un viaje de final de verano que no dejen de visitar la Exposición Nacional italiana, que al par de la de la Electricidad de París, están hoy llamando la atención de Europa.

Mañana salgo para Suiza por los lagos de Como y de Lugano. Desde Suiza, pues, escribiré la próxima carta.

A.

El Diluvio, 31 d'agost de 1881

BELLINZONA (VI)

Bellinzona (Suiza italiana), 31 de agosto

El trayecto desde Milán a la frontera suiza es tan pintoresco que no puedo dejar de dedicarle algunos párrafos. Para hacerlo puede escogerse entre varios itinerarios, por lo que es natural que se adopte uno que permita recorrer los tres lagos principales del norte de Italia, y que son el de Como, el Mayor y el de Lugano.

En poco más de una hora de ferrocarril se va de Milán a Como, que está situado al extremo de uno de los brazos del lago de su nombre. Éste tiene la forma de una Y, y casualmente el brazo que de Como arranca es el más hermoso y animado. Después de recorrer la ciudad, en que hay una grandiosa catedral digna de ser visitada y una estatua dedicada al gran físico Volta, hijo de Como, se embarca en uno de los vapores que hacen la travesía o, mejor, el paseo por el lago.

Éste, limitado a derecha e izquierda por cordilleras verdes hasta las cimas y que arrancan de las mismas aguas, está en toda su extensión poblado de aldeas, *villas*, quintas y fondas de todas clases, escondidas o semiescondidas todas por verdaderos bosques de árboles frutales o de paseo. Muchas de las *villas* son dignas de ser visitadas, no sólo por su situación y por la belleza de sus jardines, en que crecen todas las plantas meridionales, sino también por las obras de arte que contienen.

La villa Carlotta, por ejemplo, que es una de las más renombradas, tiene el

friso de su salón de mármol adornado por los bajos relieves de Thorvaldsen, que representan el triunfo de Alejandro y costaron a su propietario la friolera de setenta y tantos mil duros, y en el mismo salón se ven, entre otras esculturas, el *Palamedes*, la *Magdalena* y el tan reproducido grupo *El Amor y Psiqué*, de Canova. Las villas Melsi, las D'Este y Servelloni (convertidas hoy en fondas de lujo), la *Pasta*, del nombre de esta célebre cantatriz, etc., etc., rivalizan todas entre sí y con la villa Carlotta.

Y en todas estas aldeas, poblaciones y quintas hay constantemente una animación extraordinaria. Grandes vapores de ruedas, provistos de su correspondiente restaurante y con el puente completamente despejado, recorren el lago en toda su extensión de unos setenta kilómetros (contando en ella los dos brazos y la cola de la Y), tres veces de ida y otras tantas de vuelta al día; vapores más reducidos y embarcaciones de vela y de remo hacen continuamente trayectos más reducidos y sirven para facilitar el movimiento. Desde Como a Bellagio, que está situado en el punto de unión de los dos brazos del lago y en el sitio más agradable, los vapores hacen nada menos que 18 estaciones, y en todas ellas bajan y suben por docenas los pasajeros.

Desde el lago de Como se puede pasar al de Lugano, o ya en una hora de ferrocarril desde Como, o ya en dos o tres horas de coche desde otro punto del lago; y desde Lugano en otras dos o tres horas de coche se va al lago Mayor.

Desde éste, y después de haber visitado las islas Borromeas, que son lo mejor del lago, se desembarca en Locarno (Suiza), desde donde se llega a Bellinzona, capital del cantón del Ticino, en una hora de ferrocarril. Desde Bellinzona puede tomarse la vía de San Gotardo hacia la Suiza central, o la del Splügen, que dirige hacia el cantón oriental de los Grisones.

Así el lago Mayor, que es en gran parte italiano, pues sólo una pequeña parte corresponde a Suiza, como el de Lugano, que es casi todo suizo, se parecen mucho al de Como, que es todo italiano, por más que éste les supere quizá a todos en belleza. En todos hay el mismo movimiento, la misma vida; todos están rodeados por montañas siempre verdes; todos tienen las orillas más o menos pobladas de aldeas, villas, quintas y fondas; en todos ellos la naturaleza se presenta plácida y despliega sólo los atractivos que pueden hacerla agradable. Los lagos del norte de Italia son una verdadera estación de verano, las más a propósito para descansar durante unas semanas de la vida agitada y febril de las grandes ciudades.

Y estamos ya en Suiza; en ese pequeño oasis situado casi en el centro de la vieja Europa; en independencia en medio de todas las guerras y cataclismos que han transformado el mapa político varias veces cada cien años, en esa casi siempre olvidada confederación que, no contenta con vivir relativamente próspera y tranquila, dio el modelo de su organización a la gran república americana que es hoy el asombro del mundo, y desde el momento que hemos entrado en Suiza, hemos observado ya un fenómeno que no puede presentar ninguna nación que no goce de sus sólidas instituciones.

Hoy, el cantón del Ticino, al que pertenecen las poblaciones que hemos cita-

do, está completamente en manos de los ultramontanos. Por circunstancias especiales, pues que los dos partidos, liberal y reaccionario, cuentan en el cantón con fuerzas aproximadas, supieron aquéllos ganar las elecciones y tienen gran mayoría no sólo en el Gobierno sino también en la Cámara o Gran Consejo.

El fenómeno consiste en que los tales ultramontanos gobiernan con libertad completa de imprenta, de asociación, de reunión y hasta de conciencia. Los tales ultramontanos son iguales a los de otras partes, pero aquí han de respetar los derechos de todos y mandar como si fueran liberales. ¿Por qué? Porque el cantón o república del Ticino vive federado con los demás cantones suizos y existe un poder federal que hace observar no sólo la Constitución general, sino también la particular del cantón, porque los tales ultramontanos no pueden separarse de las leyes establecidas, so pena de ser obligado aun por la fuerza a entrar en vereda. ¿Puede darse mayor muestra de la solidez de las instituciones de Suiza?

Hasta hace pocos meses, el cantón del Ticino no tenía capital fija. Las autoridades cantonales residían por turnos de dos años en Lugano, Locarno y Bellinzona. Hoy esta útil villa es capital constante, si bien que sólo lo es para los efectos de albergar en su seno a los poderes políticos. Los otros poderes, como el judicial, tienen su residencia en otras poblaciones, pues aquí se odia todo lo que huele a centralización. La idea de fijar la capitalidad en Bellinzona fue inspirada a los ultramontanos del Gobierno por no creerse seguros en Lugano, que es la población más populosa y liberal del cantón. Tiene unos 6.000 habitantes y este solo dato demostrará a qué estado ha llegado el ultramontanismo, que ha de huir de todo centro, aunque sólo tenga la importancia de Lugano.

Bellinzona es un pequeño pueblo de 2.500 habitantes, dominado por tres antiguos castillos, cuyas murallas cubre hoy casi por completo la yedra, y en él tienen un sencillo, aunque bien dispuesto palacio las autoridades del cantón. Lugano es una ciudad relativamente importante, llena de tiendas y animada como población italiana. Locarno es más bien punto de paso que posada para los muchos viajeros que van de Italia a Suiza o de Suiza a Italia, por lo que lo más notable que tiene son los hoteles.

Un detalle para terminar. En Lugano fui a parar a una fonda que ocupa un gran edificio de piedra, monumental y a cuatro vientos. Luego supe que era el palacio cantonal cuando la ciudad era capital temporalmente. Hoy, que ha perdido esta preeminencia, ha alquilado a un fondista el local que quedaba sin destino.

A.

El Diluvio, 6 de setiembre de 1881

LUCERNA
(VII)

Lucerna, 5 de setiembre

Decía en mi última que la línea de San Gotardo con sus accesorios costaría más de 150 millones de francos, y me quedé algo corto, pues que el coste definitivo llegará a unos 225 o 230 millones. Después de varias dificultades llegaron otra vez a ponerse de acuerdo las tres naciones interesadas y concedieron una nueva subvención de 28 millones, de los cuales ofreció 10 Italia, otros tantos Alemania y 8 la Confederación. Gracias a este refuerzo, y a la buena voluntad de los cantones suizos, la gran línea se abrirá al público la próxima primavera o a principio del verano.

Dejemos ya definitivamente el San Gotardo y descendamos hacia el corazón de Suiza, donde nos hallaremos desde luego en los cantones más característicos y legendarios. La naturaleza, como dije, cambia de momento lo propio que la lengua, y el descenso del más importante paso de los Alpes, de ese grupo de montañas de las que nacen en un pequeño espacio cuatro ríos tales como el Rin, el Ródano, el Ticino y el Reuss, se verifica por un país que ostenta en toda su grandiosidad la accidentación alpina. La carretera sigue por el valle que logró abrirse el Reuss, caudaloso ya en las alturas, de las que se precipita formando a cada paso saltos enormes e imponentes cascadas, a través siempre de gigantescas masas de granito, pobladas de abetos en su parte media y cubiertas en sus cimas por capas densas y perpetuas de nieve.

La carretera, a pesar de haberse el río abierto paso, tiene que luchar a cada momento para poder seguir adelante, y ora por medio de puentes repetidos, ora por medio de cortes en la roca dura, ora por medio de terraplenes que hay que sostener encima del abismo, logra llegar a Göschenen a fuerza de vueltas continuadas y a costa de pendientes que dificultan la marcha de los vehículos a la subida. Antes de llegar a Göschenen se ha dejado ya a la izquierda el gran *glacier* del Ródano, uno de los más imponentes de los Alpes, y al lado mismo de Göschenen se abre la boca de salida del gran túnel. Desde ésta se comprende en toda su magnitud la atrevida empresa. No sólo se descubre la enorme masa que pesa sobre la galería, sino que ni la imaginación concibe que aquella apertura esté en comunicación con otra que se ha visto cinco horas antes, andando siempre la diligencia.

Desde Göschenen, después de atravesar un gran número de pueblos y aldeas, limpios todos, y muchos blancos como la nieve que corona las crestas de sus montañas, se llega en poco más de tres horas a la capital del cantón de Uri, uno de los tres primitivos que formaron el primer núcleo de la unión helvética, y estamos ya en el corazón de la Suiza legendaria, pues que Altdorf dista sólo un par de kilómetros del lago de los Cuatro Cantones.

Altdorf es la capital del Uri, pero ¡qué capital! En otro país merecería a lo sumo los honores de aldea. No llega a contar tres mil habitantes, ni tiene casi una calle

completa. La mayor parte de la población la forman casitas aisladas rodeadas de prados en que pastan los ganados, que constituyen su riqueza.

Pero si no hay calles alineadas ni pretensiones de ciudad, abundan en cambio los establecimientos útiles, de que en otro país carecería la aldea. Hay allí su buen edificio-escuela, su arsenal y su hospital cantonales; no faltan buenas fondas y puede visitarse el palacio de su gobierno. Según la tradición, en Altdorf tuvo lugar la prueba impuesta a Guillermo Tell por el tirano de su patria de derribar de un flechazo la manzana colocada sobre la cabeza de su hijo, y allí mismo se ha levantado una colosal estatua del libertador, regalada al cantón por la Sociedad del Tiro de Zurich. Aquellos sencillos aldeanos están orgullosos de poseerla, y la muestran al extranjero poseídos todavía del mismo entusiasmo a que debieron sus padres la libertad, que han sabido conservar todas las generaciones que se han sucedido, acomodándola a las nuevas necesidades de los tiempos.

Porque éste es el carácter general que presenta la Suiza legendaria. La tradición se respeta como en ninguna otra parte, pero no se la presenta como un anacronismo y bajo formas repulsivas, sino que se la hermana con los modernos adelantos. Así, por ejemplo, en el lago de los Cuatro Cantones se visita el punto en que, según las mismas tradiciones, logró tomar tierra Guillermo Tell, cuando al ser conducido prisionero por Gessler, les sorprendió un temporal deshecho, y allí no sólo se encuentra una elegante capilla conmemorativa, sino también un buen restaurante, rodeado de jardines, con caminos y senderos que convidan a la visita.

Lo mismo sucede en las no menos tradicionales fuentes de Rütli, nacidas, según se cuenta, después de haberse reunido allí los conjurados de los tres cantones para prestar, en medio de las sombras de la noche, el juramento de libertar a su patria, cuyo sitio ha puesto bajo su protección directa el Gobierno federal, hermoseándolo y estableciendo también en él su *hotel* para comodidad de los viajeros. Lo mismo se ve en todos los demás puntos célebres de la Suiza legendaria.

Los tres cantones primitivos, que son, como es bien sabido, los de Schwyz, Uri y Unterwalden, forman, junto con el de Lucerna, los cuatro que dan nombre al lago. En dos de ellos, en Uri y Unterwalden, se conserva todavía la *Landgemeinde*, o sea la reunión del pueblo para formar y reformar las leyes que han de regirle o le rigen.

No sé que en ningún otro punto se conserve una tradición tan hermosa. En Stanz, que es una de las capitales del Unterwalden, y que no pasa tampoco de la categoría de aldea, he visitado la plaza de la *Landgemeinde*. A un kilómetro del pueblo, en medio de verdes praderas pobladas por una gran abundancia de árboles frutales y sembradas de alquerías de construcción genuinamente suiza, se ve un gran rectángulo formado por un banco corrido de piedra labrada. En el centro del rectángulo hay una pequeña tribuna, también de piedra, y de la misma altura que el banco, mientras que al extremo del mismo rectángulo se ve otra tribuna de la misma materia y altura.

En la parte interior del cercado, de distancia en distancia, se levantan payos o mojones de piedra, a fin de que los que quieran estar sentados puedan apoyar en

ellos un banco de madera. El rectángulo está rodeado de robustos nogales centenarios, cuyas copas le forman un verdadero techo de verdura, resguardando así de los rayos del sol a los ciudadanos en sus solemnes reuniones.

En uno de los domingos de abril o mayo, que tiene ya fijado cada cantón, se reúne el pueblo en *Landgemeinde*. A ella asisten los electores, que son todos los varones mayores de 18 o 20 años, según los cantones. En algunos de éstos es la asistencia obligatoria, imponiéndose multas a los que falten sin excusa legítima.

Reunido el pueblo, sube a la tribuna central el *Landaman* o presidente del cantón, junto con otros dignatarios y el secretario del Consejo, vestidos de ceremonia, mientras que los ujieres, con sus capas tradicionales de diversos colores, ocupan la tribuna del extremo. Constituida la *Landgemeinde* bajo los rayos del sol de primavera, descúbranse todos y el *Landaman* dirige una corta plegaria al Ser Supremo, en la que le acompañan los ciudadanos de todas las confesiones allí reunidos. Procédese luego a la renovación de cargos del cantón, y luego a formar las leyes que se creen útiles o a reformar las existentes. Cada cual propone lo que considera ventajoso a la pequeña patria, y a la llana lo sostiene. Las votaciones se hacen por el medio de levantar la mano primero los que aprueban y luego los que desaprobaban. Los ujieres desde su tribuna son los que cuentan los votos, repitiéndose la votación en caso de duda, y luego que el *Landaman* ha proclamado el resultado, queda hecha la ley, de que da fe el secretario en el gran libro del cantón.

Mientras los electores discuten y votan dentro de la plaza de la *Landgemeinde*, a su alrededor están reunidas las mujeres y los niños del cantón, que acuden presurosos y se interesan en la marcha de la asamblea, tomando así parte indirecta en ella. Cuando se discute una cuestión palpitante, no se oye el menor ruido en aquella reunión de miles de personas, y en cuanto la cuestión se ha resuelto, puebla los aires un grito de alegría, que resuena en las nevadas montañas que parece están allí protegiendo aquella asamblea solemne.

Al visitar la plaza de la *Landgemeinde* de Stanz, acababa de llegar de la cumbre del Rigi, en la que se unen el arte y la naturaleza para convertirla en un sitio sorprendente; acababa de subir y bajar por aquellos ferrocarriles de pendientes del 25 por 100 que son un prodigio de nuestros tiempos, y había pasado la noche a 1.800 metros de altura, en una fonda de cuya magnificencia ni siquiera dan idea las más celebradas de nuestras ciudades, y debo confesar que todo esto me pareció menos grandioso que aquel sencillo rectángulo de piedra y árboles centenarios. Ni el Rigi, ni la Jungfrau, ni ninguno de los paisajes que van a admirar los *touristas* de moda para amortiguar su *spleen*, llegarán jamás a igualar la majestuosa grandiosidad de un pueblo que se reúne al aire libre, y al aire libre escribe leyes que miran ya hoy como una esperanza las grandes naciones, fatigadas de buscar en vano por medios complicados y costosos lo mismo que por tan sencillos medios ha sabido hallar hace siglos el pueblo suizo.

A.

El Diluvio, 9 de setembre de 1881

INTERLAKEN
(VIII)

Interlaken, 9 de setiembre

En mi última me ocupaba de la Suiza legendaria, con sus tradiciones, recuerdos e instituciones veneradas. En la presente he de intentar describir la Suiza de los *touristas*, con todas sus extravagancias, comodidades y lujosos despilfarros.

Y no puedo dejar de intentarlo, pues que fecho la carta en Interlaken, que es como si dijéramos la Meca de los que acatan las leyes de la moda; el punto de cita de todos los que se creerían indignos de su rango si no fueran a pasar algunos días de verano entre los lagos y las montañas de Suiza.

Interlaken no es más que una pequeña extensión de tierra que separa los dos lagos de Thun y de Brienz, situados entre las llanuras del gran valle que forman las dos cordilleras del Jura y de los Alpes, y las últimas estribaciones de éstos. En Interlaken casi puede decirse que no hay otra población que la de sus fondas y hoteles, pues las pocas cabañas que a su alrededor existen viven casi exclusivamente de los extranjeros que a ellos acuden. Interlaken es el punto de partida para las excursiones al Oberland bernés, o sea a la parte alta o alpina del cantón de Berna.

Desde Berna a Interlaken el viaje es comodísimo. En una hora el ferrocarril lleva al viajero a la orilla del lago de Thun, y desde el vagón se salta al vapor en que ha de atravesarse este lago. Otra hora o poco más dura la travesía, que acaba saltando a la orilla opuesta del lago, donde está ya esperando un ferrocarril en miniatura, que en ocho o diez minutos conduce a Interlaken.

Lo primero que al llegar a este punto llama la atención es la larguísima hilera de ómnibus de *hotel* que están aguardando. Me ocurrió contarlos cuando habían ya partido algunos, y sumé todavía veinte y seis. Calcúlese por este dato cuántos serán los hoteles, fondas, casas de huéspedes o de pensión que habrá en Interlaken, pues que sólo los más importantes mandan coche a la estación a esperar a los viajeros.

Y los *hotels* de Interlaken se distinguen por su grandiosidad y lujo, aun entre los de Suiza, que es sin duda alguna el punto de Europa que los tiene en conjunto más notables.

Los paseos y alrededores de este punto de cita presentan a los ojos del espectador que observa algo un aspecto que tiene bastante de curioso. Allí hay reunida una variedad de tipos cuyo estudio exigiría meses enteros. Al lado del aristócrata de pura raza, que aun en sus excursiones veraniegas vive aislado en los salones que alquila en el *hotel*, para no contaminarse con el roce plebeyo, se pavonea el cuchillero inglés o el traficante alemán, que creen que sus millones valen tanto como los más polvorosos pergaminos, y entre éstos y aquéllos se establece una muda competencia sobre quién sabe más de derrochar la plata.

Entre el bello sexo —que aquí casi le cuadraría más el calificativo de débil—

domina el tipo de marimacho bajo formas rebuscadamente aristocráticas, como es de suponer. Cuando se ve a uno de estos tipos, con su sombrero de *negligé*, sus botinas de suela con clavos y su *paletot* o capa de tela impermeable, lucir de un lado a otro del vapor sus ademanes varoniles con su bordón de acerada punta en la mano, y mareándose por el humo de un cigarro que se fuma a doce pasos de distancia, verdaderamente le da a uno ganas de soltar la carcajada. Algunas, y por cierto no las más feas, redondean el tipo con su cabello cortado a la francesa, como intentó hacerse de moda hace algún tiempo por más que fueran muy contadas las que la siguieran. Puede, no obstante, casi asegurarse que las tres cuartas partes de esas pocas se dan cita en los *hotels* de Interlaken.

En estas escenas extravagantes se llevan hoy la palma los alemanes, que desde que se han figurado ser los árbitros de Europa, se creen en el deber de no omitir detalle alguno para ponerse individualmente a la altura nacional. Por esto todos los que se hallan en situación de hacerlo no dejan de pasar algunos días en los lagos suizos, paseando por ellos hasta a los chiquillos de teta, con su indispensable séquito de niñeras e institutrices. Pero por más que les pese y por extravagantes que sean sus trajes, y por muchos báculos alpinos que luzcan en los trenes y vapores, no han logrado desbancar a los ingleses, que son los verdaderos amos en la Suiza de los *touristas*.

Al llegar a un *hotel* una comitiva, todo se pone en movimiento, desde el amo al portero, al oír que los nuevos huéspedes saludan o no saludan en inglés. Un *good morning* es la mejor recomendación para ser bien recibido en la Suiza de lujo, por más que la recepción cobre luego a precio de oro.

La industria de los extranjeros es la más importante para los suizos: se calcula que les produce de cincuenta a sesenta millones de francos anuales, y es preciso confesar que lo merecen, pues han sabido colocar la industria a una altura pasmosa. Todo cuanto con ella relaciona es inmejorable. Empezando por los gobiernos federal y cantonales, que han surcado el país de medios de comunicación perfectamente organizados, y acabando por el negocio de los guías o postillones, todos, absolutamente todos, contribuyen a atraer a los extranjeros. No hay en Suiza una altura, un salto de aguas, un sitio por cualquier concepto fresco o interesante a que los gobiernos no hayan llevado un ferrocarril, carretera o un buen camino, una estación telegráfica y una administración de correos, y los particulares, magníficas fondas y comercios de todo género. En la cumbre del Rigi, por ejemplo, a 1.800 metros sobre el mar, al bajar de los ferrocarriles de engravación —son dos los que llegan hasta aquella altura— se encuentra el viajero con fondas de las que en nuestro país no se tiene idea.

En la misma cima hay una que con sus dependencias puede albergar a 500 personas, en pisos alfombrados todos y adornados con mármoles y maderas de lujo. A menos de un kilómetro de la cumbre hay seis o siete más, montadas a igual o superior altura. En la misma cima se establece diariamente una verdadera feria de industriales que exponen allí para la venta objetos de madera, fotografías y todo

lo que puede tener algún interés para los visitantes. Inútil es decir que aquella cumbre está en relación directa con todo el mundo civilizado por medio del correo y del telégrafo, y que todas sus fondas están alumbradas por el gas.

Y no se crea que el Rigi sea una excepción. Ayer, y es sólo otro ejemplo, fui a visitar la renombrada cascada de Giessbach, situada a orillas del lago de Brienz. Desde Interlaken tomé el vapor que nos llevó al pie de la cascada; pero como el verdadero punto de vista de ésta está a 150 o 200 metros sobre el nivel del lago, desde el mismo vapor se entra en los vagones de un ferrocarril funicular, suspendido en toda su extensión sobre el abismo, por medio de un atrevido viaducto de un 35 a 40 por 100 de declive. Desde el vagón se salta a la terraza de un *hotel* tan grandioso como los de Rigi, pues que tiene cuatro pisos y cien habitaciones a lo menos en cada uno. Llegamos a las siete de la noche y encontramos ya la mesa preparada, sirviéndonos con todas las reglas del arte, y apenas acabada la cena (ahora es aristocrático llamar *cena* a la comida de la noche), la campana nos anunció que iba a iluminarse la cascada con fuegos de bengala. Terminada la iluminación nos esperaba un concierto por un quinteto de cantores ingleses, que lucían además su habilidad como campanólogos en grande escala.

El espectáculo de la iluminación es en verdad del efecto más grandioso que pueda imaginarse. Un verdadero río que se despeña de 350 metros de altura, visto a la fantástica luz de las llamas de bengala, que al cambiar de colores cambian el efecto de la decoración, completando la belleza del cuadro la luna casi llena que casualmente aparecía en aquellos momentos por entre las siluetas de los abetos que coronan la montaña de la cascada, contrastando su luz suave con la violenta de las luces de bengala y con las negras sombras que envolvían el resto del paisaje, tiene todas las circunstancias de una visión de *Las mil y una noches*, a la que contribuyen por igual la naturaleza y el arte del hombre.

La industria de atraer a los extranjeros lo invade todo en Suiza. Ahí va un ejemplo que es elocuente. La catedral católica de Friburgo posee un órgano que pasa por ser uno de los mejores de Europa, y cada mediodía y cada noche se da un concierto en la catedral. A la hora señalada se abren las puertas, se paga un franco de entrada, y todo el mundo se sienta de espaldas al altar mayor para oír el órgano que toca el *Guillermo Tell* o *Aida*, mezclados con pasajes de música sacra y trozos de Beethoven o de Schubert. Y adviértase que en el cantón de Friburgo mandan hoy los ultramontanos, los cuales sin duda se atenderían a aquello de que

Una cosa es la amistad
y el negocio es otra cosa.

Lo mismo que en Friburgo se hace en Berna y en las demás ciudades que tienen algún objeto religioso notable.

Con este afán industrial de los suizos, se creará tal vez que han de peligrar sus instituciones, que es en nuestro concepto lo mejor que tienen. Realmente la indus-

tria de los extranjeros es para los suizos un verdadero peligro. Pero por fortuna ellos lo conocen, y la tratan bajo el punto de vista puramente industrial, y no se dejan contaminar por el ejemplo. A pesar de la invasión de extranjeros, los naturales tienen costumbres verdaderamente morigeradas. En la misma capital, en Berna, las tiendas están cerradas a las 9 de la noche y de las 10 en adelante ya no van por las calles sino los que retiran del teatro o de otros puntos de reunión.

Viniendo de Interlaken, o de Rigi, o de otro punto de moda, es un contraste magnífico entrar en el palacio federal de Berna. En este edificio de piedra, de nueva construcción, severo y grandioso por su simplicidad, reina la sencillez republicana. A sus puertas no hay guardias, ni porteros de librea, sino una profusión de arbustos y tiestos con flores que le dan un aspecto agradable. Para visitarlo, no hay más que llamar con una campana, a cuyo sonido aparece una mujer, que con toda amabilidad acompaña al visitante a todas las dependencias. El salón oficial de recepciones es tan sencillo como el de cualquiera casa de la clase media en Barcelona. Ni siquiera es tan grande como algunos de éstos.

A.

El Diluvio, 13 de setiembre de 1881

CHAMONIX (IX)

Chamonix, 12 de setiembre

Permítaseme que deje en suspenso todo el trayecto que va de Interlaken a Lausana, pasando por Berna y Friburgo, y trasladémonos al pie del Mont Blanc, a Chamonix, en el departamento hoy francés de la Alta Saboya. Aquellas ciudades las encontraremos luego, en la carta que pienso dedicar exclusivamente a las poblaciones de Suiza.

Siguiendo la regla de hacer en lo posible circulares todas las excursiones, desde Lausana, por el norte del lago Léman o de Ginebra, me dirigiré a Vernayaz, desde donde parte un camino que conduce a Chamonix, con la idea de volver al punto de partida por la carretera que lleva a Ginebra, remontando desde esta ciudad el mismo lago en vapor o costeándolo en ferrocarril por su orilla norte.

Unas tres horas de ferrocarril bastan para ponerse en Vernayaz, donde es bueno detenerse para contemplar el renombrado paso del río Trient por entre masas de granito que no dejan llegar jamás los rayos del sol a sus aguas turbulentas. El paso es tan angosto que para poder visitarlo ha debido suspenderse de las rocas que le forman un balcón de madera, que se prolonga casi un kilómetro hacia el interior, desde el cual puede admirarse una accidentación especialísima, que en muchos puntos llega a hacer la ilusión de formar no un paso sino una cueva.

Pero no tenemos tiempo para detenernos mucho en el paso o *gorges* de Trient, pues que para llegar a Chamonix es preciso hacer ocho o nueve horas en caballería. Bien es verdad que la gente del país ofrece lo que llama coches para hacer el trayecto; pero no es menos cierto que el camino no pasa de camino de herradura, y completamente alpino. A la misma salida de Vernayaz, que está situado a orillas del Ródano, hay que subir una montaña, para lo cual se emplea nada menos que unos sesenta zig-zags, y desde cuya cima se descubren ya los picos más septentrionales del Mont Blanc, que forman el collado de Balme, y el camino sigue siendo accidentado hasta que se entra en el valle a cuyo extremo se halla Chamonix.

Pero al llegar a éste se da por bien empleado el camino, aunque haya ido acompañado de lluvia y de viento, pues el espectáculo que allí presenta la naturaleza es realmente indescriptible. Al entrar en el valle se empieza ya por tener a la vista y a poca distancia del camino dos grandes *glaciers*, que sirven como de preparación al cuadro inmenso que en Chamonix se desarrolla.

El valle de Chamonix es muy estrecho: no llega quizá a un cuarto de legua por término medio, y su longitud no pasa tampoco de 4 o 5 leguas. Su altura es de unos 1.000 metros sobre el nivel del mar, y la única población de relativa importancia que contiene es Chamonix, que la debe exclusivamente a los extranjeros que la visitan en verano, y que se calculan en 15.000.

Con decir que las montañas que forman este valle son por un lado (el N. O.) la cordillera del Brevent, cuyos picos se acercan a tres mil metros, y por el otro lado, o sea el S. O., por la del Mont Blanc, cuya cima más elevada alcanza 4.810 metros, y las secundarias se acercan también o pasan de los 4.000, se dará una idea imperfecta de la grandiosidad del espectáculo que desde el fondo del valle, que riega el río Arve, se contempla, y para completar la cual es preciso imaginarse que esas inmensas moles están perfectamente cubiertas de nieve, y que los *glaciers* bajan casi hasta el fondo del valle. Al llegar a Chamonix me dirigí maquinalmente a la plaza, desde donde se descubre toda la cordillera del Mont Blanc, y allí me estuve parado más de media hora, con la mirada fija hacia aquel pico que es la punta preeminente de Europa y que sobrepasa en más de mil cuatrocientos metros al de la Maladeta, el más elevado de los Pirineos. Creo que a todos los que llegan allí les ha de pasar lo mismo.

Cuando, fatigada la vista, la separé del punto en que la había tenido fija, observé a mi derecha un sencillo monumento de granito, en medio del cual hay un medallón con un busto de bronce. Acerquéme a él y leí que estaba dedicado a un hombre oscuro, al guía Jacques Balmat. Es el que por primera vez subió a la cima del Mont Blanc en 1786, descubriendo el camino por el que condujo el año siguiente al inmortal físico ginebrino Saussure, que con su atrevida ascensión prestó grandes servicios a la ciencia. Bien han hecho las sociedades geográficas y alpinas en levantar el monumento al oscuro guía, pues es mucho más merecido que la mayor parte de los que llenan las plazas de las ciudades perpetuando mentidas glorias de reyes y de guerreros.

La cordillera de Mont Blanc vista desde Chamonix no sólo presenta su grandiosidad, sino también su belleza, pues que sus proporciones son perfectamente estéticas. En primer término, y entre dos grandes *glaciers*, preséntanse varias puntas o agujas, cuyo conjunto ofrece un aspecto algo parecido al de nuestro Montserrat; en segundo término véanse varias otras puntas de forma cónica que van alejándose y forman como una especie de semicírculo dejando en el centro un gran espacio por donde se ve en último término la cima más elevada y el verdadero Mont Blanc, cuyas vertientes aparecen suaves y de líneas majestuosas, y cuya blancura tersa y sin mezcla forma una gran sábana que por entre todos los picos y en eminencias baja hasta el valle por el *glacier* de Bossons. La cordillera del Mont Blanc forma un verdadero conjunto que se ve separado de todas las cordilleras que le rodean, cual si el gigante de Europa se desdeñara de confundirse con ninguna otra montaña, y cual si sintiera orgullo en mostrar que su desmesurada grandeza va acompañada de una perfecta proporción de formas.

Y aun desde el valle no se forma una idea de la magnitud de la montaña. Las medidas a que no estamos acostumbrados se presentan a nuestra vista con un ligero aumento relativamente a las que tenemos la costumbre de observar, y no nos hacemos cargo para juzgar de una altura, de la gran amplitud de desarrollo que exige en su base, ni tomamos por lo mismo en cuenta las distancias. La base del Mont Blanc, por ejemplo, arranca de Chamonix, pero su cúspide, que al parecer se toca, está a la distancia real de 10 o 12 kilómetros. Sabiendo esto, después de haber hecho las excursiones ordinarias, en las que se atraviesa la *Mer de Glace*, y se pasa por el *Mauvais Pas*, que lo forman unos escalones abiertos en la roca casi vertical de granito, quise seguir una parte del camino que lleva a la cúspide. Tras dos horas y media, un mulo me subió 2.000 metros, que es adonde llega el camino practicable para caballerías, y seguí luego subiendo otras dos horas y media por encima del hielo. A las cinco horas de subida, la montaña se presentaba mucho más alta que desde el pie. Sólo había hecho la cuarta parte, la relativamente más fácil de la ascensión.

Al pie del Mont Blanc se comprende el alpinismo, con todas sus dificultades y aventuras. Las grandes montañas atraen poderosamente, y debo confesar que al día siguiente de haber llegado a Chamonix sentía que la estación fuera demasiado adelantada para iniciar la ascensión. La accidentación quebrada de los Alpes con la vegetación especial de sus primeras zonas; los *glaciers* que llenan los altos valles con sus inmensas masas de agua petrificada, con sus quebraduras y excrecencias de formas a cual más fantásticas; la blancura especial de la nieve y el hielo de que no se tiene idea y que cansa la vista en pocos minutos y llega a enfermarla si no se adoptan las precauciones debidas; la novedad imponente de todo este conjunto y de los paisajes que forma, son incentivos tan poderosos que han de producir hasta el apasionamiento del que a ellos se entrega. En las ciudades nos reímos de los alpinistas; al pie del Mont Blanc se les envidia.

Al hablar de la ascensión al Mont Blanc parecerá a muchos una temeridad sólo

el intentarla, y sin embargo, lo que era imposible hace cien años, es hoy relativamente fácil. Es sólo cuestión de buenos pulmones y piernas robustas, pero no ofrece ya peligros serios. El camino es perfectamente trillado, y sólo para pasar de un *glacier* a otro hay que emplear una vez la escalera tendida sobre el abismo. A la mitad de la altura, o sea a 3.050 metros, hay sus buenas cabañas, con restaurante y todo lo necesario para pasar bien la noche, y gracias a estas facilidades y a la práctica de los guías que abundan en Chamonix, durante la estación favorable no pasa día que no emprendan la ascensión comitivas numerosas, en las que nunca falta representación del sexo femenino.

Pero ya que no pude hacer toda la ascensión de veras, la hice como la mayoría de farsa, por medio de los telescopios que existen en varios puntos de Chamonix, mediante los cuales se hace uno la ilusión de subir la montaña, pues muchos de ellos son de verdadera potencia. Gracias a ellos, por unos pocos céntimos se descubren todos los precipicios de los *glaciers*, se ven como si se tocaran las cabañas de refugio, y se llega con toda comodidad a la cumbre. Verdad es que no se disfruta de sus vistas, pero no es de sentir, pues que, según dicen, las de Mont Blanc no corresponden a las dificultades de la ascensión. La montaña es demasiado alta y desde ella se ve mucho, pero se ve confuso. A cinco mil metros de altura desaparecen todos los detalles.

A.

El Diluvio, 16 de setembre de 1881

ELM
(X)

Elm (cantón de Glarus), 19 de setiembre

Hallándome en Suiza no podía dejar de hacer una excursión a Elm, que por su reciente catástrofe ha adquirido notoriedad en toda Europa, y cogiendo el ferrocarril de Zurich a Glarus y Linthal llegué ayer noche a Schwanden, desde donde debía trasladarme a la villa sepultada en coche o a pie, pues que la distancia a recorrer no pasa de cuatro leguas.

Todas estas poblaciones se hallan situadas en un valle formado por altas cumbres de los Alpes y hablan un dialecto germánico de muy difícil comprensión, por lo que los primeros que debí buscar fueron compañeros de viaje. La empresa no fue difícil, pues son hoy tantas las gentes que van a Elm, que sin salir de la fonda pude escoger a mi gusto, y opté por la compañía de un oficial de sanidad militar suizo y dos sujetos más del país. A las seis de esta mañana hemos salido los cuatro en un buen carruaje que hemos contratado.

Los valles del cantón de Glarus son de lo más animado que pueda uno figurarse. Las aguas que corren por el fondo son aprovechadas por industrias que han

adquirido gran desarrollo; las tierras bajas se utilizan para el cultivo de legumbres y raíces alimenticias; en las más altas pastan numerosos rebaños de vacas y cabras, y todo este movimiento y vida parecen presididos por las majestuosas cumbres cubiertas de nieve.

Tal es el valle que hemos debido recorrer desde Schwanden a Elm, o a lo que fue Elm. El río Sernf baja apresuradamente en toda su extensión y por su lado pasa una bien mantenida carretera. Al extremo del valle se presentan desde lejos blancas cumbres que parecen más elevadas que las de los lados. Son las que dominaban a Elm, sentado en la parte más alta del valle, al pie de las cimas de Hausstock, Voraz y Piz Segnas, todas las cuales pasan de tres mil metros de altura. Con esto, dicho está que Elm era un sitio escogido para punto de partida de excursiones alpinas, y allí abundaban, como es natural, las fondas, cafés y demás establecimientos a que dan vida los viajeros. Encima del pueblo, y a una altura que calculo de seis a ochocientos metros, pendía una enorme peña, formada en gran parte de pizarra, piedra que abunda en aquella parte del valle y que por su buena calidad es muy apreciada y se explota en grande escala.

Al desembocar en el extremo del valle, antes tan sonriente, el espectáculo que se presenta es triste y aterrador. Una extensión de cerca de un kilómetro cuadrado, o de más, está llena de escombros formados por rocas y tierra, mezclados en horrible confusión con restos de casas, tejados enteros, muebles destrozados y, lo que es peor, ocultando todavía más de un centenar de cadáveres.

El río que pasaba por el centro del valle, perdido su cauce, que está completamente interceptado, pugna por formarse uno nuevo entre aquel mar de escombros, y no hallándolos se extiende por todos lados y amenaza a las casas que han quedado en pie con un nuevo peligro. Numerosas brigadas están trabajando para ayudar al río en sus esfuerzos y darle nuevo [cauce], y otros buscan por entre tantas ruinas los cadáveres sepultados. Ayer descubrieron uno, con el que son 16 los hasta ahora hallados de los 120 a que según datos se sabe ascendió el número de víctimas. Elm era población de unos mil habitantes, de manera que una octava parte halló la muerte en la gran catástrofe.

Esto ocurrió a las cinco y a las seis de la tarde del domingo 11 del mes actual. A las cinco ocurrió el primer desprendimiento, que puso en peligro algunas casas y que se supone causó ya algunas víctimas. Esto fue la causa de que fueran tan numerosas las desgracias, pues que la mayor parte de los que se hallaban en el pueblo bajaron a socorrer a sus convecinos que habían ya sufrido o peligrado, y mientras estaban ocupados en esta noble tarea ocurrió el segundo desprendimiento, que en dos minutos sepultó la mitad del pueblo y a los que allí se hallaban. La enorme masa que formaba la peña que pendía sobre el pueblo había no caído, sino volado, según expresión gráfica de uno de los sobrevivientes que me ha explicado los incidentes de la catástrofe.

Y, en efecto, se comprende que tal impresión produjera esto en aquellos aterrados montañeses, pues que la situación de las peñas caídas hace el efecto de que

debieron volar o ser trasladadas por una mano gigantesca. Entre aquella inmensidad de escombros me he fijado en un gran bloque de pizarra, que por su volumen he calculado de más de cincuenta toneladas, y que fue a parar a una distancia de unos quinientos metros del sitio que ocupaba. Realmente había recorrido esta distancia empujado por una mano gigantesca, por las fuerzas de la naturaleza, que cuando se ponen en actividad sobrepujan hasta a la imaginación del hombre.

Una porción de detalles he observado que aumentan todavía la tristeza de aquel cuadro de desolación. Muchos de los grandes bloques de pizarra caídos presentan superficies pulidas, cual si las hubiera ya trabajado la mano del hombre, y no parece sino que esperen que alguien trace en ellas fúnebres epitafios. En uno de ellos hay en efecto escrito en caracteres infantiles y temblorosos una inscripción conmovedora.

«Debajo de estas ruinas —dice traducida literalmente— yacen nuestro padre, nuestra hermana y nuestro hermano mayor. ¡Quedamos solitos en el mundo!». Con grandes trabajos he hallado al autor de tan sentidas líneas. Es un sonrojado niño de unos diez años, que con sus hermanitas menores, han quedado huérfanos y sin parientes.

Le ocurrió la misma idea que a mí, y escribió el epitafio con lágrimas en los ojos.

He hablado también con un viejecito que ha perdido, como todos los del pueblo, a varios individuos de su familia. Estaba hoy en pie encima de las ruinas, contemplándolas con ceño fruncido y la mirada fija. Sus facciones estaban desencajadas y no parecía sino que envidiara a los sepultados bajo sus plantas. No he podido arrancarle más que imprecaciones, que han acabado con la siguiente:

«¡Qué sarcasmo nos presenta esa roca maldita! ¡Mientras estuvo suspendida en su sitio, ocultó del sol al pueblo que estaba a sus pies; hoy que el pueblo ya no existe, permite el paso a sus rayos, que nada pueden vivificar, pues sólo existen ruinas!»

Y así es, en efecto, pues el pico caído impedía que el sol llegara al pueblo durante muchas horas. Hoy llega sin ninguna dificultad a alumbrar la catástrofe.

El templo protestante y la escuela han quedado en pie por ahora. Mientras me hallaba en el primero, que por su severa sencillez consonaba perfectamente con el cuadro que hoy domina, estaba a mi lado inmóvil una mujer demacrada, que parecía la imagen del dolor. Era la madre del infeliz cuyo destrozado cuerpo fue descubierto ayer, y que acababan de enterrar en el cementerio que rodea al templo.

Y no he tenido tiempo de fijarme en más detalles. Mientras me hallaba absorto compadeciendo a aquella infeliz que ha perdido a toda su familia, desde lo alto del templo han sonado tres campanadas, y luego ha salido corriendo y dando voces que no entendí el agente de la autoridad encargado de la campana. Eran la señal de alarma, por estar próximo un nuevo hundimiento, que anunciaba el ruido de desprendimientos continuados; señal que no se había dado todavía.

La escena que ha seguido a las campanadas es indescriptible. La gente del pueblo, con el horror en el rostro, salía de sus casas y corría a la montaña del otro

lado de la que amenazaba; las brigadas ocupadas en las ruinas abandonaban el trabajo y herramientas y corrían también. Todos hemos corrido, sin abandonar yo nunca las huellas del agente de la campana, y la mayor parte nos hemos reunido en un bosquecillo de la montaña. Desde allí hemos presenciado un nuevo desplome, que no ha sido tan grande como los anteriores pero que ha hecho descender grandes masas de rocas a unirse con las demás del fondo del valle. Luego éste se ha llenado completamente de polvo y no hemos visto más. Hemos, sí, sabido que no ha habido ninguna desgracia, gracias al aviso dado a tiempo y a que el desprendimiento no ha sido todavía el que se teme y que ha de sepultar lo que queda del pueblo.

En toda esa confusión yo he perdido a mis compañeros de viaje y no les he hallado hasta llegar al cabo de una hora al sitio en que nos esperaba el coche. Habían buscado refugio en un sitio de la montaña.

Catástrofes como la de Elm no son nuevas en los accidentados Alpes. A principios del siglo, en 1806, una gran parte de la montaña Rouberg se precipitó al valle desde la altura de más de mil metros y sepultó una porción de aldeas y pueblos con 457 de sus habitantes llenando una cuarta parte del lago de Lowerz. Hoy todavía, al ir de Schwyz a Arth, se observan los restos de sus escombros, sembrados de grandes rocas. Por entre ellos pasa el ferrocarril articulado que sube al Rigi.

En mi próxima carta me ocuparé de las bellezas naturales de la Suiza y del carácter de identidades, y en otra, que será la final sobre este país, daré una idea general de sus instituciones, tan interesantes como poco conocidas en el nuestro.

A.

El Diluvio, 17 de setiembre de 1881

GLARUS
(XI)

Glarus, 22 de setiembre

Antes de entrar en otra materia he de añadir algunos datos a los que di en mi última sobre Elm y sobre la catástrofe de que ha sido víctima. Bien lo merece la población que tiene hoy el triste privilegio de ocupar a Europa por sus ruinas.

Cuando empezó la reforma religiosa, la villa de Elm fue una de las primeras en aceptar las nuevas ideas, y las aceptó con tanto entusiasmo que, un día, reunidos en la iglesia todos los vecinos, cogieron las imágenes a que hasta entonces habían prestado culto y, echándolas al impetuoso río, les dijeron:

«Si queréis que os tengamos por santos, como os llaman, remontad la corriente y volved a vuestros altares, de lo contrario, sois muy dueños de marcharos río abajo, en la seguridad de que no os echaremos a menos.»

Como era natural, las imágenes se fueron río abajo, saltando de peña en peña, y los habitantes de Elm cumplieron su palabra. Las paredes de su templo se presentan hoy tan lisas y blanqueadas como las dejaron los primeros que abrazaron el protestantismo. Si por aquí hubiera predicadores por el estilo de algunos de nuestro país, se verían hoy embarazados para explicar por qué motivo la montaña ha respetado en su caída al templo que es testimonio perenne de tal profanación, y que sigue en pie a pesar de todo.

Después de escrita mi anterior, recogí algunos datos que demuestran lo grandiosamente horrible de la catástrofe. Ahí van sin ningún comentario.

La extensión del terreno que ocupan los escombros de la montaña caída es de 1.500 metros de longitud por 300 o 400 de anchura. El espacio ocupado por tales escombros e inutilizado por consiguiente para todo cultivo es de 570.000 metros cuadrados.

La altura máxima de la montaña caída era de 620 metros sobre el nivel del valle, en su parte más elevada.

Algunos de los bloques caídos han sido medidos por personas competentes, y uno de ellos tiene 1.260 metros cúbicos, y pesa por lo tanto más de 70.000 quintales. ¡Figúrense los lectores el destrozo que debe causar una masa de tal peso cayendo desde 600 metros de altura y recorriendo en el llano una extensión de más de un kilómetro!

Y apartémonos ya de Elm, pues para sus infelices moradores sobrevivientes a la catástrofe no queda más lenitivo que los socorros que de todas partes se les procuran.

En la presente carta debía ocuparme de las bellezas naturales de Suiza y de sus ciudades y villas en general. Voy, pues, a hacerlo en las menos palabras posibles.

Las bellezas naturales las debe Suiza a los Alpes; a los Alpes, pues, debe dirigirse el que desee admirarlas en toda su grandeza.

El punto céntrico de los Alpes suizos es el San Gotardo, de manera que a él debe acercarse con preferencia el viajero. Del San Gotardo nacen, como creo dije ya en una de mis cartas anteriores, los cuatro ríos más importantes de esta parte de Europa, y dos carreteras que se cruzan en la aldea de Andermatt, cerca de la boca norte del gran túnel, siguen las cuencas de estos cuatro ríos. La que va desde Italia al centro de Suiza, o sea al lago de los Cuatro Cantones, sube por las márgenes del Ticino para bajar por las del Reuss; la que va desde el centro del cantón de los Grisons, o sea desde su capital Coira, hasta el cantón del Valais, sigue primero las riberas del Rin y luego las del Ródano.

Por cualquiera de estas carreteras que se tome, se forma una idea completa de los Alpes, con sus elevadas cumbres, con sus pirámides y agujas cubiertas perpetuamente de nieve, con sus *glaciers* de centenares de metros de espesor, con sus avalanchas, con su vegetación característica, con su accidentación variada siempre e imponente. Las montañas que forman el grupo de San Gotardo no son de las más elevadas de los Alpes, pero son las más interesantes por las circunstancias expresadas.

Muchos de los puntos a que se dirigen los *touristas* por distinto camino, no son más que ramificaciones del Gotardo. [El] Oberland bernés, que es el centro de la moda, no es más que una avanzada de este grupo de montañas.

Pero los Alpes, como todas las grandes cordilleras en mayor o menor escala, no sólo producen las bellezas naturales en la superficie que ocupan sus alturas y sus picos, sino que dan fisonomía característica a los valles próximos, a los que comunican un encanto especial. Los ríos que nacen en sus cimas, al llegar a las primeras llanuras, forman sus grandes depósitos de agua, y de esos lagos, los cuatro más caudalosos de la región alpina son los de los cuatro ríos del Gotardo. El lago Mayor, en el norte de Italia, es el depósito del Ticino; el de Constanza lo es del Rin; el de Ginebra, del Ródano, y el de los Cuatro Cantones, del Reuss.

Y esos cuatro lagos no sólo son los más caudalosos, sino también incomparablemente los más agradables. El Mayor, como todos los del norte de Italia, tiene un encanto especial. Sus aguas reflejan un cielo azul y sereno, y sus orillas accidentadas, en las que todas las plantas meridionales dan sus flores, están pobladas de quintas y aldeas en las que una temperatura suave convida al goce y al descanso. El de los Cuatro Cantones, con sus aguas menos transparentes, pues que reflejan un cielo a menudo tempestuoso y unas montañas coronadas de nieve que se ocultan muchas veces encima de las nieblas, con sus orillas de pradería y arboledas alpestres ocupadas por caseríos de cubierta inclinada y por *chalets* de madera, ofrece un aspecto agreste y montaraz, que convida a la actividad y al movimiento y que se aviene perfectamente con las tradiciones de la época heroica de la Helvecia. Los otros dos lagos, así como los demás de Suiza, están entre uno y otro de los citados, y ofrecen variadas gradaciones entre los dos aspectos.

Aún extienden más allá los Alpes su influencia en las bellezas naturales de Suiza, pues que los grandes puntos de vista de las regiones más opuestas, a ellos, exclusivamente a ellos se deben. La cima del Rigi, el mirador del paseo de Neuchâtel, el de la plaza de la catedral en Berna, y otros y otros que se encuentran en muchas ciudades y aldeas deben toda su celebridad a la cordillera, que forma siempre su horizonte. La cumbre del Uetli, encima de Zurich y a la que se sube en un ferrocarril de raíles comunes, no disfrutaría del justo renombre de ser uno de los mejores puntos de vista si ésta no pudiera extenderse desde los Alpes de los Grisones al Mont Blanc en la Saboya, que forman una línea de más de 50 leguas.

Y lo mejor que tienen las bellezas naturales de Suiza es que son todas muy asequibles, gracias a la mano del hombre. A la mayor parte se va en ferrocarril; a las menos en cómodas diligencias, que llevan hasta el pie de los grandes *glaciers* y de las altas cumbres. Aun para los aficionados a subir a éstas hay relativamente comodidades, y en toda ascensión que requiera hacer noche en el camino no falta su hotel o su barraca provista de todo lo menester.

Y no sólo son asequibles, sino también relativamente baratas. Gracias a estos multiplicados medios de comunicación, en quince días y aun en menos pueden recorrerse todos los mejores puntos de vista, incluso los alpinos, y en estos quince

días quien viaje sin derrochar ni escatimar no llegará a salirle a cinco duros diarios la cuenta.

Entre las bellezas de detalle a que da lugar la accidentación del terreno en la Suiza, hay que contar con las cascadas y desfiladeros o gargantas. Entre las primeras ninguna puede compararse con la caída del Rin, cerca de Schaffhausen, cuyo gran caudal de agua se precipita de un solo salto, de una altura media de 18 metros, con una anchura de 115, sin contar con que antes de dar el gran salto, en varios parciales salva otra altura casi igual a la de éste. Entre los segundos son de los más notables los de Pfäfers y de Trient. En uno y otro, los ríos pasan verdaderamente prensados entre rocas, que llegan a juntarse en la parte superior. En aquellas angosturas a que jamás han llegado los rayos del sol, ni casi la luz del día, la soledad es imponente. No se oye allí más ruido que el de las aguas que se precipitan de roca en roca, cual si tuvieran prisa por librarse de la opresión y de la oscuridad, y por correr alegre y libremente por el valle abierto.

Pero noto que esta carta se ha hecho ya larga, y que habré de dejar para otra el ocuparme de las ciudades y villas. Será una carta más, que suplico tomen con paciencia los lectores de *El Diluvio*.

A.

El Diluvio, 28 de setembre de 1881

SAN GALO (XII)

San Galo, 23 de setiembre

Aunque todo el interés que acostumbra a tener una excursión a Suiza se cifre en las bellezas naturales, no dejan de presentar sus ciudades, villas y aldeas algunas circunstancias características dignas de ser conocidas, no sea sino porque en ellas se funda en parte la estabilidad de sus instituciones políticas, las más sólidas de Europa.

Desde luego se nota en sus poblaciones una variedad pasmosa. Cada una de ellas participa poco o mucho del carácter de la nación cuya lengua habla. Las villas del cantón del Ticino son de apariencias completamente italianas, así como Ginebra y las demás de los cantones franceses se parecen a las de Francia, y las del norte ostentan toda la severidad germánica. En Lugano, por ejemplo, la gente vive más en la calle que en las casas, como en cualquier población de Italia, mientras que en Basilea, en Zurich, en Berna y en todas las demás en que se habla alemán, los moradores viven dentro de sus casas y salen de ellas sólo cuando algún objeto les llama a la calle. Las poblaciones francesas son un término medio, y la gente sale, pasea y se reúne en mil sitios públicos. Los cafés y restaurantes en las poblaciones germánicas casi ocultos, ocupando entresuelos o sitios interiores en las casas, dan ya a la calle en las poblaciones francesas, en las italianas tienen hasta las

mesas de comer en las aceras. Esta nimiedad es un buen indicio del carácter respectivo de las poblaciones de Suiza.

Pero si todas las poblaciones conservan íntegro su carácter y ostentan la fisonomía de la raza a que pertenecen sus habitantes, todas ellas ofrecen a la par rasgos que les son comunes. La libertad democrática, que es la vida de todas ellas, ha unificado espontáneamente sus tendencias, y así las más grandes como las más pequeñas prestan verdadero culto a las tres instituciones que acertadamente juzgan ser la base de aquella libertad: la escuela, la casa popular y el templo. He recorrido todos los cantones, he visitado casi todas sus capitales, me he detenido en muchos villorrios, y no he visto ni uno solo que se apartara de este general concierto. La casa popular y la escuela, especialmente, son en todos ellos verdaderos monumentos relativamente a su importancia.

Y no hay diferencia alguna entre los cantones grandes y los pequeños; entre las localidades ricas y las pobres; al tratarse de esas grandes instituciones todos están dispuestos siempre hasta a sacrificar a ella otras atenciones que juzgan secundarias. Zug, por ejemplo, la capital del cantón más reducido ostenta con orgullo un palacio cantonal de construcción que podría sin desdoro ser trasladada al centro de la ciudad más espléndida, y a pocos pasos se levanta la escuela en otro edificio aislado, también moderno, y digno del primero. Lo mismo puede decirse de Altdorf, de Stanz y de todas las demás capitales de cantón, que por su población no pasan de aldeas. Hasta en los villorrios alpestres que no llegan a tener ni una calle alineada, la casa municipal y la escuela descuellan por encima de las chozas que los componen.

Si tal pasa en las poblaciones reducidas, fácil es adivinar lo que ha de suceder en las más importantes. Los edificios destinados a museos, a universidades, a escuelas politécnicas, etc., etc., son verdaderos monumentos. Testigo de ello son la nueva Universidad de Ginebra, el grandioso *Politecnicum* de Zurich, los Museos de Historia Natural y de Bellas Artes de Berna, de Basilea y de todas las grandes poblaciones. La inscripción esculpida sobre la puerta principal de la Universidad de Ginebra es elocuente: «El pueblo ginebrino», viene a decir, «dedica este monumento a la ciencia y a la ilustración, a las que cree deber sus libertades».

Los suizos creen, y creen bien, que un pueblo sólo es libre cuando la ciencia eleva las inteligencias y la vida pública forma y vigoriza los caracteres. Creen también que ya que las religiones dirigen las conciencias, merecen ser tenidas muy en cuenta en la vida nacional. Pero no miran las religiones bajo el prisma mezquino de los intereses de la secta, sino por el de la libertad más amplia. Todas las confesiones son igualmente respetadas, y aquí se dan ejemplos dignos de ser conocidos e imitados. En muchas poblaciones en que dominan los protestantes, la catedral es de los católicos, como en Coira, en San Galo y en otras varias. En otras en que dominan los católicos, el templo protestante es más importante que la iglesia.

En Glarus es aún más notable lo que ocurre. Hay allí una buena iglesia de nueva construcción, que sirve para las dos confesiones: la romana y la reformada, por convenio mutuo están las horas de servicio distribuidas, y cada cual va a rogar

cuando le toca el turno sin que nadie se atreva a perturbar a los de distintas creencias mientras disfrutan del templo común.

Otra circunstancia reúnen también todas las poblaciones, grandes y pequeñas, y es el aseo, la limpieza, el buen estado en que tienen todos los ramos de la policía. En ellas la parte exterior corresponde a la interior. No parece sino que se propongan hacer ya a primera vista simpáticos los grandes principios a que deben la vida de que gozan.

Pero por más que todas las poblaciones suizas merezcan ser visitadas, yo prefiero de mucho a las grandes las pequeñas. Tienen cierto no sé qué que hace que uno se encuentre bien en ellas, y este no sé qué es además pronunciado en las aldeas y pueblecillos de los cantones primitivos. No creo que pueda imaginarse nada más encantador que Schwyz, o cualquiera otra pequeña capital de los cuatro cantones que rodean el lago de su nombre. Al desembarcar uno del vapor y al emprender la marcha por una de aquellas carreteras que pasan entre verdes praderas pobladas de árboles frutales y con sus cercas rústicas, y que tienen por horizonte la parte más pintoresca de los Alpes, no puede uno llegar a imaginarse que los *chalets* y cabañas que va descubriendo sirvan de habitación a campesinos y pastores. Las moradas parece que no sirvan para más que para adornar parques de recreo, que como tales se presentan aquellos prados. Allí se descubre un arte rústico que no creo exista en otra parte alguna. En las cercas, en las casitas, en la misma distribución de los árboles y plantas, no puede hallarse una sola línea que no sea simpática. Las que dividen las carreteras de los prados colindantes parecen trazadas por la mano del más hábil jardinero.

Otro de los rasgos comunes a todas las poblaciones suizas es la severidad de las costumbres públicas. Por regla general todas las tiendas se cierran a las primeras horas de la noche, y desde entonces cesa todo movimiento en las calles. Los domingos los pasa la gente en el campo, adonde se va no sólo individualmente, sino también en grandes colectividades, como sociedades de canto, de gimnasia, de instrucción, etc., etc.

Y esa severidad de costumbres se nota principalmente en los espectáculos públicos. Por llena que esté la sala, no se oye el menor ruido mientras dura la representación o el canto. Al final, y sólo al final, es cuando resuenan los aplausos si los espectadores han quedado satisfechos.

Por esos ligeros datos se ve bien que las ciudades suizas son verdaderas hijas de sus instituciones públicas. Conserva cada una de ellas su carácter peculiar típico, pero ha adquirido hábitos que son comunes a todas. Estos hábitos podrían llamarse la parte federal de la vida de las ciudades.

Durante el verano las poblaciones suizas están llenas de extranjeros, que en su mayor parte proceden de naciones sometidas a autoridades y poderes que todo lo avasallan y en las que por más que los ciudadanos tengan derechos consignados en constituciones pomposas, de hecho no ejercen otro que el de sufrir los cargos públicos. Muchos extranjeros pertenecen a la clase en su nación dominante, y contribuyen como los que más a mantener a su pueblo sumido en la obediencia pasiva. ¿Qué

pensarán esos tales en sus adentros cuando en sus excursiones veraniegas noten que aquí hoy se reúnen todos los ciudadanos de un cantón para darse directamente la ley que han de obedecer y que mañana acuden otros cantones a las urnas para dar a un proyecto federal o cantonal o negar su sanción soberana sin la que no puede llegar a adquirir fuerza ejecutiva? ¿Qué pensarán al observar que todas estas operaciones se llevan a cabo con un orden perfecto de que en sus países respectivos ni idea se tiene?

Lo que pensarán y dirán es que la Suiza es el oasis de Europa, pero, por desgracia, al llegar a su país habrán ya olvidado y querrán olvidar lo dicho y lo pensado, y predicarán que la democracia es el caos, el infierno, la perdición de las naciones, etc., etc.

A.

El Diluvio, 29 de setembre de 1881

APPENZELL (XIII)

Appenzell, 27 de setiembre

Con la presente voy a cerrar la serie de cartas que acerca de Suiza llevo escritas, y en ella me ocuparé de sus instituciones, que son a mi entender lo mejor entre lo mucho bueno que tiene.

Es bien sabido que la nación suiza es la única en Europa que no ha conocido el poder real, desde que en plena Edad Media supo conquistar su libertad a la par de su independencia. Es asimismo bien sabido que su vida nacional empezó por la liga de tres pequeñísimos cantones, y que aumentando siempre sin retroceder jamás, y sin emplear casi nunca la violencia, hoy la Constitución federal sirve ya de lazo de unión a veintidós cantones, con grandes ciudades y con una población cuya cifra se acerca a tres millones de habitantes. De estos veintidós cantones, tres están subdivididos en semicantones, de manera que bajo ciertos puntos de vista son veinticinco los estados que constituyen la Confederación Helvética.

Cada uno de estos cantones y semicantones goza de todas las prerrogativas y derechos inherentes a la soberanía en cuanto no la limita taxativamente la Constitución federal. En cada uno de ellos, pues, hay poder legislativo y autoridades ejecutivas y judiciales, de cuya existencia se desprende que en este pequeño espacio de Europa domina por completo la variedad en todo.

Muchos elementos han contribuido a hacer de Suiza el país de la variedad. Surcado su pequeño territorio por las grandes cordilleras de los Alpes y del Jura, sus valles están separados unos de otros por grandes barreras naturales. Suiza, además, se halla situada en los confines de las religiones o confesiones cristianas y de las principales lenguas europeas. En ella acaba el protestantismo germánico y comienza el catolicismo latino.

Por tal motivo, no sólo están en ella casi equilibradas las fuerzas reformadas y romanas, sino que están confundidas y barajadas. En todos los cantones, casi puede decirse en todas las aldeas, hay representaciones de las diversas confesiones, por más que haya una dominante. En el conjunto de la nación domina el protestantismo. Como es natural, todas las confesiones tienen iguales derechos reconocidos en la Constitución.

Igualmente los tienen reconocidos las tres lenguas principales que en Suiza se hablan. El alemán, el francés y el italiano son lenguas oficiales de la Confederación. En las Cámaras federales, cada representante habla su propia lengua, y traductores oficiales vierten los decretos de ley y extractan los discursos en los demás idiomas, y en los tres oficiales se publican las leyes de observancia general. Cada cantón se dirige a las autoridades federales en la lengua que le es propia y en la misma lengua le contestan esas autoridades. Y hay más todavía: en el cantón de los Grisones, además del alemán y del italiano, se hablan dos lenguajes románicos, llamados *romanches*; no sólo las leyes cantonales se publican en esos idiomas, sino que a los mismos se vierten las leyes federales de importancia.

La libertad es la base de las instituciones suizas, y por ello se respetan todos los lenguajes, sin darse preferencia a ninguno. Lo que de tanta variedad de lenguas resulta es casualmente lo contrario de lo que afirman los unitaristas. Los empleados públicos en general y todas las personas ilustradas conocen algo de las tres lenguas, de manera que es casi imposible que el extranjero no se haga comprender en una u otra de ellas.

Como no podía dejar de suceder, el movimiento democrático despertado en Europa en los tiempos modernos halló uno de sus mejores ecos en Suiza. No sólo reformaron su constitución federal en sentido democrático, sino que todos los cantones convinieron en basar en la democracia sus instituciones particulares, y se obligaron a no volver jamás un paso atrás, debiendo avanzar siempre en el camino del progreso.

Y los cantones no sólo han cumplido el convenio, sino que entre todos se ha despertado una noble emulación por avanzar. El resultado ha sido que las grandes cuestiones que hoy agitan al pueblo suizo se refieren todas a la perfección del régimen democrático, y los problemas que ellos han resuelto, casi puede decirse que no están ni planteados en las naciones unitarias, ni aun en las que de más democráticas blasonan. Las instituciones que de este conjunto de circunstancias han nacido o que gracias a ella se han perfeccionado son las que intentaré dar a conocer en resumen.

Al entrar los suizos en la vida moderna, estaba en boga el sistema representativo como *non plus ultra* del progreso político, y así la Confederación como los cantones en general la adoptaron. Digo en general porque los cantones que disfrutaban ya de la democracia pura, o sea de la confección directa de las leyes por el pueblo reunido, no hicieron innovación alguna en su sistema.

El régimen representativo, luego de planteado, funcionó en Suiza con regularidad pasmosa. Desde que se estableció, ni una sola ley se hizo sino por los legiti-

mos representantes del pueblo. Con tanta regularidad funcionó que, al poco tiempo, Confederación y cantones cayeron en la cuenta de que tal régimen era muy imperfecto y que distaba mucho de ser todo lo democrático que podía, y comenzaron a estudiar los medios de perfeccionarlo. Y, ¡cosa rara!, mientras todas las demás naciones pugnan todavía por establecer o solidar el régimen representativo, los suizos lo han arrinconado ya por retrospectivo, y han planteado instituciones que permiten a todos los ciudadanos una intervención en la vida política algo más eficaz que el mero nombramiento de representantes.

«En una democracia —se dijeron— el pueblo es el único soberano, y jamás se ha visto que soberano alguno se desprenda de sus prerrogativas para conferir las a otra entidad o corporación, por respetable que sea. El pueblo, pues, que se entrega ciegamente a representantes, deja de ser de hecho soberano; la ley, para serlo, necesita que en una u otra forma reciba la sanción del pueblo de una manera directa y eficaz.»

Y empezaron a buscar medios para conseguirlo. Desde luego atinaron en el ejercicio directo de la soberanía, que desde épocas tradicionales se venía ejerciendo en algunos cantones por medio de las *Landgemeinden*, pero debieron convencerse de que el sistema es imposible materialmente cuando los electores pasan de cierto número. Se limitaron, pues, a conservar la democracia pura en los cantones en que su ejercicio es posible. Hoy son dos cantones y cuatro semicantones los que conservan la forma más perfecta y simple de la democracia, y los seis se reúnen anualmente en *Landgemeindes* tantas veces como es menester para su vida política.

Vista la imposibilidad de la extensión de las *Landgemeinden* a los cantones de gran población, acudieron al veto. En las naciones monárquico-representativas —se dijeron—, el soberano puede negar su sanción a las leyes que no le acomodan. Justo es, pues, que el soberano suizo goce de igual prerrogativa. Y desde entonces el *veto*, bajo la forma de una votación popular por *sí* y por *no*, que anula la ley confeccionada por la cámara de representantes si no son mayoría, adquirió carta de naturaleza entre las instituciones suizas.

«Pero este veto —siguieron diciéndose— es un medio muy indirecto. El *veto* es puramente negativo, y las democracias necesitan ideas positivas». Entonces estudiaron dos otros medios, que llamaron *referendum* y derecho de iniciativa.

El *referendum* consiste simplemente en sujetar a una votación popular las leyes después de confeccionadas por los representantes, y esta institución ha hecho tan gran fortuna en Suiza de manera que, en una u otra de las formas que se le ha dado, ha sido implantada en la Constitución federal y en casi todos los cantonales. Digo en una u otra de las formas que se le ha dado porque el *referendum* se presta a muchas combinaciones y grados. El *referendum* obligatorio implica que ninguna ley tenga fuerza si no recibe la sanción de la votación popular; el *referendum* facultativo consiste en que la ley hecha por el cuerpo legislativo adquiere fuerza si, dentro de un plazo prefijado, un número determinado de electores no piden que se la sujete a la votación del pueblo. En algunos cantones, la votación *ad referendum* es obligatoria para ciertas leyes y facultativa para otras de menor importancia.

El derecho de iniciativa consiste en que, siempre que cierto número de ciudadanos electores presenten un proyecto, deban las Cámaras discutirlo y votarlo, o sujetarlo al *referendum*, si existen las dos instituciones en el cantón a que se refiera.

Todas estas instituciones han adquirido carta de naturaleza en Suiza, y para demostrarlo pondré a continuación una estadística de los cantones que tienen alguna o algunas de ellas establecidas en su ley fundamental.

De los diecinueve cantones y seis semicantones suizos, tienen establecida la democracia pura por medio de la *Landgemeinde* dos de los primeros (Uri y Glarus) y cuatro de los segundos (los dos Unterwalden y los dos Appenzell); un cantón (Zurich) y un semicantón (Basilea ciudad) tienen *referendum, veto e iniciativas*; un cantón (Soleura), *referendum y veto*; dos cantones (Argovia y Turgovia) y un semicantón (Basilea campiña), *referendum e iniciativa*; dos cantones (Zug y Schaffhausen), *veto e iniciativa*; cinco cantones (Berna, Schwyz, Grisones, Valais y Neuchâtel), *referendum*; dos cantones (Lucerna y San Galo), *veto*, y un cantón (Vaud), *iniciativa*. Sólo tres cantones (Friburgo, Ticino y Ginebra) se limitan a tener régimen representativo y están ya modificando algunos de ellos sus constituciones.

Una observación curiosa. Los cantones más democráticos son en Suiza los más conservadores. Esto, que parece a primera vista una contradicción, es lo más natural. En ellos ni se concibe otro medio de hacer algo que el de las vías legales, y los perturbadores, que son siempre una minoría, no se atreven ni a exhibirse. En todas partes en que se establecieran las instituciones democráticas de Suiza sucedería lo mismo.

Por este ligero resumen creo dejar demostrada mi afirmación de que las instituciones es lo más notable que tiene Suiza. Los paisajes alpinos son imponentes; algunas de sus ciudades históricas son majestuosas, pero nada es tan majestuoso e imponente como ver a un pueblo dueño de sus destinos y viviendo ordenadamente la vida de la democracia. Los individuos que sienten quebrantadas sus fuerzas, van a recobrarlas entre los lagos y las montañas de Suiza; a sus instituciones podrían asimismo acudir los pueblos que sienten quebrantada hasta su vida y que en vano han ensayado complicados remedios y hasta sangrientas operaciones.

A.

El Diluvio, 5 d'octubre de 1881

LES LANDGEMEINDEN DE LA SUÏSSA (I i II)

Tinc de complir, amic Director, lo compromís que amb vostè vaig contreure, escrivint algunes ratlles des de la Suïssa, i no trobo millor assumpto de què ocupar-me que la institució tradicional més simpàtica que pugui haver-hi, i que es conserva encara vigorosa en alguns cantons de la Suïssa. Vaig a ocupar-me de les *Landgemeinden*, tan poc conegudes en la nostra terra que fins lo nom vindrà de nou a molts, circumstància que contribuirà a dar novetat a mon pobre treball, sens cap mèrit per part meva.

Molts han estat a Suïssa; tothom ha sentit parlar de les accidentacions boniques o grandioses de son territori, enclòs entre cordilleres tan importants com los Alps i el Jura, i regat per rius tan caudalosos com lo Rin, lo Roine i el Ticino; los noms de la Jungfrau, del Sant Gotard, del Sant Bernat i del Rigi nos són ja quasi tan familiars com los del Puigmal i de la Maladeta, i amb tot i això lo més bonic que té la Suïssa passa poc menos que desapercebut fins pels que en un viatge d'estiu recorren des del Mont Blanc fins a la cascada en què el Rin se despenya en les fronteres de l'Alemanya. Les institucions seculares de la Suïssa valen tant a lo menos com ses meravelles alpines, puix que elles són les que la converteixen en lo verdader oasis de la vella Europa.

I si la Suïssa és per ses institucions tranquil·les i ordenades l'oasis d'Europa, les *Landgemeinden* formen l'oasis de la Suïssa.

La *Landgemeinde* és la forma poètica de la democràcia tradicional, i constitueix en Suïssa un verdader poema. Son origen se perd en les boires de la història, puix que en documents dels segles XIII i XIV se parla ja d'aquestes reunions a l'aire lliure com d'una institució heretada d'antecessors llunyans i regida per usos i consuetuds d'olvidats orígens. En lo período heroic de la Suïssa, tot lo pes d'aquelles lluites, tan gegantines com los llocs en què es desenrotllaven, aixís com tota la glòria d'aquells combats homèrics en què un grapat de muntanyesos feien recular de ses valls nevades als exèrcits més poderosos de l'època, requeia damunt de les *Landgemeinden*. Quan un perill amenaçava a la petita pàtria, lo mateix quan algun abat volia prendre's drets que no tenia que quan un emperador intentava subjectar als quasi microscòpics cantons que formaven la primitiva aliança, homes i dones, vells i joves, se reunien a l'aire lliure entre penyes i timbes, i al compàs del remor de ses cascades i del terratrèmol de les avalanxes, qui més hi sabia més hi deia, i la resolució que allí es prenia es portava a cap amb l'energia pròpia d'un poble que mereixia ser lliure, no fos sinó pels sacrificis que feia per conservar sa llibertat. En aquelles *Landgemeinden* discutien i votaven tots los que tenien més de catorze anys, en qual edat consideraven que els nois eren ja homes.

La institució tradicional se conserva avui en quatre dels vint-i-dos cantons suïssos, i com que d'aquestos quatre n'hi ha dos que estan dividits en mitjos cantons, resulta que anyalment se reuneixen sis *Landgemeinden*. Segons les constitucions dels cantons d'Uri i de Glaris i dels mitjos cantons d'Appenzell, interior i exterior, i de l'Unterwalden, alt i baix, lo poder legislatiu resideix en tot lo poble reunit en *Landgemeinden*.

Allà, a darrers d'abril o primers de maig, en lo diumenge designat per la Costum, se reuneixen les *Landgemeinden*. L'època és la més a propòsit. Allavores ha ja passat lo rigor dels freds; la naturalesa comença a vestir-se de primavera; tots los habitants que han de reunir-se són encara en les valls, esperant l'arribada de l'estiu, i per consegüent a tots los ve bé acudir a la cita, des de la qual se'n puguen a les altures alpines amb sos ramats, amb la tranquil·litat del que deixa arreglats tots los assumptos de casa seva.

A l'arribar lo dia senyalat, lo país en massa acut al lloc tradicional en què ha d'exercir sa soberania. Los electors o ciutadans actius, que són avui tots los que han complert los divuit o vint anys, segons los cantons, se fiquen al rotllo o *ring*, com ells ne diuen. Les dones i les criatures queden fora, però no deixen de prendre una part activa encara que indirecta en les deliberacions i decisions, amb ses mirades, amb ses actituds i fins amb sos aplausos i crits d'alegria quan los assumptos d'interès se resolen a gust de tothom. Allí es presenta en tota sa majestat la soberania d'un poble lliure. Quan les mans de la meitat més un s'alcen —que alçant les mans és com se fan totes les eleccions i votacions en les *Landgemeinden*— lo decidit és llei del país, que tothom acata, i més ferma que moltes de les que es fan amb ostentós aparato en los luxosos palaus legislatius de les nacions poderoses.

He dit que les criatures queden fora del rotllo perquè tal és la regla general. Hi ha, no obstant, una excepció, puix en les *Landgemeinden* de Glaris s'observa una costum especialíssima respecte d'elles. Allí, no sols se les deixa entrar al rotllo, sinó que tenen destinat un siti al voltant de la tribuna del *Laudanman* o president, i des d'allí escolten i callen. Lo ciutadà de Glaris, a qui dec aquestos datos, m'explicava que mai ha vist que el *Laudanman*, ni cap altra autoritat, hagués de renyar mai a la gent menuda, que omple sempre de gom a gom la tribuna, encara que la reunió duri moltes hores, i mig entusiasmat i mig commogut, afegia les següents paraules, que valen la pena de ser transcrites: "Allí —deia—, los que demà han de ser ciutadans lliures, escolten les deliberacions dels seus pares, aprenen amb son exemple i, gravant-se les tradicions nacionals en ses tendres intel·ligències, van disposant-se a sostenir-les a l'arribar a l'edat de ser membres actius i d'exercir la soberania. Gràcies a aqueixa costum —va acabar— conservem encara la *Landgemeinde* en un cantó com lo de Glaris, que compta més de vuit mil electors, que no són pastors ni gent senzilla com en altres, sinó industrials avesats a la vida moderna en sa majoria, i dels quals són poquíssims los que deixen de prendre part en les grans reunions legislatives".

Respecte als forasters i estrangers, no sols se'ls permet presenciar les *Landge-*

meinden, sinó que en moltes d'elles lo president los convida a formar part de la comitiva oficial i els dóna assiento en son estrado.

Un quadro tan grandiós com lo d'un poble que no permet que ningú més que ell mateix li dongui lleis, reclamava un marc adequat, i van saber trobar-lo los suïssos. Tots los sitis en què es reuneixen les *Landgemeinden* són dignes d'elles.

Lo lloc en què es reuneix la del mig cantó de l'alt Unterwald és imponent. A bastanta distància de la capital, que és lo poblet de Sarnen, s'alça un turó que prop del cim fa un gran replà natural que domina tota la vall i té per respaldo grans crestes alpines cobertes sempre de neu. En aquell replà hi havia estat edificat lo castell dels batlles de l'imperi, fins que en 1808 van lograr los muntanyesos prendre'l i cremar-lo, conquistant amb son esforç sa independència. Allí on la tradició diu que s'alçava la torre més alta del castell, s'alça avui l'estrado des del qual lo *Laudanman* dirigeix la *Landgemeinde*.

La de l'altre mig cantó se reuneix en un siti realment campestre i atractiu. A un quart llarg d'Stans hi ha un verdader foro rústic. Quatre llargs pedrissos de granit dels Alps formen un gran rectàngul. Al bell mig d'ell s'alça un estrado de pedra per a les autoritats; a l'un cap hi ha l'estrado dels ujiers del cantó, i tot al voltant una gran munió de nogueres centenàries formen al rotllo o clos un toldo tupit de fullam, que resguarda dels raigs del sol als reunits.

La del cantó d'Uri té lloc en un siti més grandió encara que la de l'alt Unterwald, puix que s'enfila al mig dels Alps. A una hora de distància de la capital, Altdorf, i en un prat sempre verd, dominat per una muralla de roques espadades coronades de pibets, que els més vells no han vist créixer, i davant del qual s'alcen per damunt dels núvols turons i agulles granítiques, de les quals se despenyen cascades i avalanxes, pugen cada any a ocupar-se de la cosa pública los ciutadans d'aquell cantó, que la tradició designa com a pàtria de Guillem Tell, de la mateixa manera que hi pujaven sos avis sis-cents anys enrere. Les del cantó de Glaris i dels mitjos d'Appenzell se reuneixen en una de la plaça de ses capitals respectives.

Si tals són lo quadro i lo marc de les *Landgemeinden*, los detalls corresponen a un i altre. Totes són presidides per lo *Laudanman* o president del cantó, rodejat de les demás autoritats, que en moltes d'elles hi van formant comitiva, i de gran cerimònia, amb ses capes negres i precedits pels ujiers amb trajos característics en què dominen los colors del cantó. Lo *Laudanman* ostenta l'espasa de la llei i en ella s'apoya al dirigir les discussions. En l'Appenzell exterior, qual *Landgemeinde* és la més numerosa, tots los ciutadans s'hi presenten vestits de negre i amb una espasa com a distintiu d'electors, si bé que alguns la supleixen per un sabre militar o un ganivet de caça. En aquest mig cantó, lo dia de la reunió legislativa coincideix amb lo de l'aniversari de la independència i és de festa nacional per consegüent. En totes les viles, poblets i masies se saluda amb salves, i a so de pifresi timbals se convoca als electors, que no cabent en la plaça han d'espargir-se per los carrers que hi donen, i fins alguns s'enfilen a les teulades. Amb tot i això, les votacions se fan amb lo major ordre, en la forma que explicaré en lo següent article.

I aquí poso punt final al present, que és ja massa llarg, deixant per un segon l'acabar de dar idea de la gran institució suïssa, que ve conservant-se a través dels segles i a pesar de les grans vicissituds per què ha atravesat lo país.

V. Almirall

La Il·lustració Catalana, 45 (30 de setembre de 1881)

II

Quan un escriu des de lluny i no pot veure les proves de la impremta, fàcil és que se li atribueixin grans disbarats, i això va succeir-me en un o dos punts del primer article sobre les *Landgemeinden* de la Suïssa. En ell se'm fa dir que els muntanyesos de l'alt Unterwald van prendre i cremar lo castell de Landenberg en 1808, essent aixís que la llegenda fixa aquestos fets només que cinc segles endarrere, o sigui en 1308; al ciutadà de Glaris que va dar-me datos sobre la *Landgemeinde* del seu cantó, se li fa dir que aquest compta més de vuit mil electors, quan en realitat no arriben a tal número. Per deixar les coses en son verdader punt, començo avui fent aquestes esmenes.

En mon article primer vaig deixar per a lo segon l'acabar de dar una idea de la característica institució suïssa que ve conservant-se a través dels segles, i al fer-ho, l'única dificultat amb què em trobo és que l'abundància de datos que tinc recollits fa molt difícil l'elecció, puix que tots ells són tan interessants com curiosos.

Totes les sis *Landgemeinden* que avui se conserven se reuneixen, com vaig ja dir, a darrers d'abril o primers de maig, en lo diumenge designat per la costum o la constitució del cantó respectiu. Reunit lo poble, apareixen les autoritats amb més o menos cerimònia i comitiva, i després que l'ujier ha invitat a sortir del rotlló als que no tinguin dret a estar-hi com ciutadans actius o electors, comença l'acte per una senzilla cerimònia religiosa.

De les sis *Landgemeinden* actuals n'hi ha quatre de catòliques i dues de protestants, a pesar de qual diferència de religions se celebren amb la mateixa tranquil·litat i bon ordre les unes que les altres. La cerimònia religiosa varia en elles, com pot suposar-se. En les quatre catòliques, o bé es diu una missa com en l'alt Unterwald, o bé es resen alguns *paternoster* i *avemaria*, o bé prega cada u en veu baixa. De les dues protestants, que són les de Glaris i de l'Appenzell exterior, lo *Landaman* convida als reunits a recollir-se un moment i a dirigir-se al déu de sos avis en la primera, i en la segona tot lo poble entona lo càntic "De tu es desprèn tota vida", fent coro a les societats musicals del cantó, que s'agrupen al peu de la tribuna de la presidència.

Abans de la cerimònia religiosa, en algunes *Landgemeinden* comença lo *Landaman* per preguntar al poble reunit "si vol respondre a la invitació que li fa son govern i celebrar *Landgemeinde*". Després d'un moment de silenci, si no hi ha cap objecció, l'ujier, prenent la veu del poble, respon: "Molt honorable senyor *Landa-*

man; volem celebrar *Landgemeinde* segons les antigues costums”. Després d’aquest acte de soberania comença la cerimònia religiosa.

Per regla general, totes les *Landgemeinden* passen luego a l’elecció de càrrecs. Se fan llistes dels noms que se proposen per a *Landaman*, membres del govern, etc., etc., i luego es procedeix a votar nom per nom. Si els proposats són més de dos, les primeres votacions serveixen per excloure als que tenen menos partidaris, i quan queden reduïts a dos se fa la votació definitiva. Ordinàriament, los ujiers són los encarregats de proclamar lo resultat de les votacions, però quan aquestes són dubtoses o alguns electors ho reclamen, lo *Landaman* nombra experts, prenent-ne un de cada una de les opinions que lluiten. Una volta els ujiers o en son cas los experts han proclamat lo resultat, tothom l’acata com a llei del cantó, i el secretari en pren nota en lo llibre oficial, anomenat *Lo llibre de la terra*.

Les eleccions i votacions se fan sempre pel medi d’alçar les mans i en dues vegades. A la veu del *Landaman* o de l’ujier alcen primer les mans los que estan per l’afirmativa, i luego, abaixant-les aquestos, les alcen a sa vegada los que opinen per la negativa, i és ben difícil que no es vegi a cop d’ull quina opinió domina. Alguna vegada los vots han estat tan empatats que ha sigut difícil formar-se càrrec del resultat; allavors s’ha acudit al medi de fer desfilar als que deien sí i luego als que deien no, comptant-se’ls al passar per davant dels encarregats de judicar la votació.

En la mateixa *Landgemeinde* prenen los elegits possessió del càrrec, que els dóna, per regla general, lo mateix ujier, i a l’empunyar lo nou *Landaman* l’espasa de la llei, símbol de son alt càrrec, pronuncia o llegeix un discurs programa. Dic llegeix, perquè en les *Landgemeinden* no hi ha etiquetes ni falses modèsties, i el que surt elegit acostuma ja saber-ho per endavant i pot preparar-se. Aquestos discursos són de lo més curiós de les *Landgemeinden*, puix moltes vegades lo president s’ocupa de les més altes qüestions de política transcendental, com si es dirigís a un congrés de diplomàtics i no a alguns centenars o milers de pastors i pagesos.

Entra luego la reunió a ocupar-se en fer i desfer lleis, puix que ella és l’únic poder legislatiu del país. Avui sols poden discutir-se los projectes posats a l’ordre del dia, que amb l’anticipació deguda fa estampar lo govern i passa a domicili de tots los electors, però no per això perden aquestos lo dret d’iniciativa, puix que en son temps han tingut lo dret de demanar la inclusió de lo que vulguin proposar en la dita ordre del dia. He vist alguna d’aquestes ordres del dia en cantons de moviment, i contenen sis, vuit i més punts subjectes a discussió i votació. A pesar d’aquesta abundància d’assumptos, com que l’opinió s’ha ja format al reunir-se la *Landgemeinde*, aquesta los despatxa en poques hores. Allí es donen raons i no es fan discursos, i té més èxit lo qui sap dir quatre frases gràfiques i expressives que no pas lo que volgués fer gala d’eloqüència, que és moneda que allí no passa.

Enmig de sa simplicitat casi patriarcal, les *Landgemeinden* ofereixen escenes incomparables per sa grandiositat majestuosa. Jo no sé que pugui donar-se un quadro més imponent que el qui presenta, per exemple, la *Landgemeinde* de

l'Appenzell exterior quan juramenta al *Landaman* i aquest a sa vegada la juramenta a ella. Després de llegir-se a l'elegit la fórmula del jurament expressiva i enèrgica, lo nou jefe del petit Estat alça la mà i, descobrint-se davant de la majestat del poble reunit, promet i jura ser fidel a les lleis i a les costums de la terra. I com en una democràcia ben organitzada tots los devers són mútuos, tan bon punt lo poble ha juramentat al *Landaman*, aquest juramenta al poble. En moment tan solemne, los deu mil caps se descobreixen, s'alcen deu mil mans, i deu mil boques pausada i distintament repeteixen la fórmula que l'encarregat llegeix frase per frase o paraula per paraula. Terminada la imponent cerimònia, lo *Landaman* alça la sessió, desitjant a cada un dels reunits una felicitat tornada a casa seva i tota mena de prosperitats durant l'anyada. Aquest quadro, desenvolupat a l'aire lliure i del que són actors muntanyesos senzills que viuen tan lliures com l'aire que circula per ses valls accidentades, sols podria ser pintat per un Miquel Àngel que s'hagués fet i criat a l'alè d'aquelles institucions tradicionals que són lo poema de la democràcia.

Tals són les *Landgemeinden* de la Suïssa, que per desgràcia tendeixen a desaparèixer, gràcies a l'exuberància de vida que deguda en gran part a tals institucions ha adquirit aquell país, i que les fa ja impossibles. Avui són sols sis les que es reuneixen, mentres que en l'antiga Confederació dels Tretze Cantons eren onze, si bé que és precís fer constar que de les cinc desaparegudes, sols una, la d'Schwyz, caigué víctima de discòrdies intestines. De les quatre restants, dues van deixar d'existir per haver desaparegut a principis del segle los petitíssims cantons en què funcionaven, la tercera per haver-se refós en un los dos mitjos cantons de Glaris, i la quarta, o sigui la de Zug, que va deixar de funcionar de fet després de no haver sigut mai una verdadera *Landgemeinde* legislativa.

Les sis que avui queden, encara que vagin perdent sa fisonomia tradicional, conserven tota sa força i estan verdaderament arrelades. Lo mateix les quatre catòliques que les dues protestants; aixís les pastorals i senzilles com les de cantons industrials i modernitzats, estan encarnades en l'esperit del país, i totes tenen tant vigor que, a pesar de la petitesa dels cantons en què funcionen, han sigut i segueixen sent un gran obstacle a la mania unificadora que ha estat de moda a Suïssa, com pertot arreu. Los pobles que intervenen en la política tan directament que sols en les reunions de tots los ciutadans resideix lo poder legislatiu, són molt gelosos de sos drets i de sa independència, i en ells troba un fortíssim apoio lo sistema federatiu, que és l'ànima de la Suïssa.

No falta qui acusa a les *Landgemeinden* de tendir cap al retrocés o al menos a l'estancament, i per tals motius se les combat com antigualles. Cert és que en los petits cantons de *Landgemeinde* no hi fan farrolla certes idees, i no ho és menos que allí no es teoritza com en altres punts en què, a pesar de les teories, no s'ha solidat encara ni el règimen representatiu; però, a pesar de tot, valen més los fets d'allí que les paraules d'altres llocs. No vull saber si les *Landgemeinden* tiren cap endarrere, però sí vull fer constar alguns datos eloqüents, o sigui:

Primer. Que els cantons de *Landgemeinde* no són pas inferiors als altres suïssos, i són molt superiors en sa vida aixís moral com material a la majoria de les regions d'Europa que tenen un gènere de vida semblant al seu.

Segon. Que les escoles, establiments benèfics, esglésies i tot lo demés que constitueix la vida moral d'un poble, deixen molt poc que desitjar en los cantons de *Landgemeinde*.

Tercer. Que els medis materials, com camins, carreteres, telègrafos, etc., etc., estan tan desenrotllats allí com en qualsevol punt dels més civilitzats d'Europa, acudint-hi més estrangers que a cap altre i trobant-se allí més ben tractats que enlloc més. Suïssa, amb menos de tres milions d'habitants, té mil estacions telegràfiques, o sigui tres vegades més que Espanya, que compta divuit milions d'habitants, i els cantons de *Landgemeinde* tenen al menos les que corresponen a sa població i territori.

Quart. Que els cantons de *Landgemeinde*, amb tot i ser en general pastorals i agrícoles, no han quedat gens ni mica endarrerits en lo moviment dels temps moderns.

Vegi's, doncs, amb quanta raó dèiem al principi d'aquest incomplet treball que, si la Suïssa és l'oasis d'Europa, les *Landgemeinden* són l'oasis de la Suïssa. L'home irreflexiu, al visitar les valls que formen la confederació, quedarà extasiat davant de les meravelles alpines, mentres que el pensador que estimi la seva dignitat d'home, anirà a Suïssa no per atravessar *glaciers* ni per disfrutar de sorprenents panorames, sinó per rejuvenir-se davant de l'incomparable espectacle de pobles majors d'edat, que fa segles han sortit de tota tutela, i que es basten a cuidar de sos propis interessos de tota mena.

V. Almirall

La Il·lustració Catalana, 49 (10 de novembre de 1881)

ESPAÑA EN FRANCFORT

En el gabinete de lectura del gran casino o *Kursaal* de los baños de Ems, ha venido hoy a mis manos por casualidad el periódico de Madrid *La Época*, y en su último número he leído un suelto encomiástico en alto grado del representante oficial de España en la Exposición Balnearia de Francfort, próxima a cerrarse. No pueden los lectores de *El Diluvio* imaginarse el efecto que el tal suelto me ha producido, acabando, como acababa, de visitar aquella exposición. Sólo pue-

do compararlo al que me causó la visita de la instalación española en el *Palmen Garten* de la ciudad del Mein.

Creo, pues, que vale la pena de que entere a los lectores de *El Diluvio* del papel risible que allí ha hecho jugar a nuestro país el representante oficial madrileño, tan ponderado por *La Época*.

La empresa es difícil, pues para describir el cuadro que se presenta a la vista del que entra en la Exposición Balnearia al llegar frente al departamento de España, se necesitaría la pluma de un satírico de fuerza, pues la materia se presta en grado superlativo.

La Exposición Balnearia de Francfort, que debía ser la principal que en esta ciudad se celebrase, ha quedado reducida a la parte accesoria de una exhibición, más mercantil que otra cosa, de productos alemanes y extranjeros.

En un gran semicírculo de construcciones en madera formado por seis radios, los fabricantes y especuladores de Alemania, de París, de Bruselas, etc. muestran sus géneros al público alemán que en gran número ha acudido a la cita de Francfort. La parte balnearia ocupa sólo un edificio situado frente al semicírculo y que tiene la forma de un rectángulo, a lo largo del cual hay a uno y otro lado pequeños departamentos o pabellones destinados a las exhibiciones particulares. Uno de estos departamentos, casualmente el más visible, fue entregado al representante de Madrid para que en él instalara todo lo relativo a aguas y baños medicinales que habían remitido los establecimientos de nuestro país.

Y el representante de Madrid puso manos a la obra. Esto necesita una fachada o frontis —se dijo sin duda para su capote—, y no debió quebrarse la cabeza para inventarlo. En el centro de la parte superior colgó una pizarra, una verdadera pizarra de hule, en la que hay pintarrajado el escudo de armas, no de España, sino de Castilla, con unas tremendas flores de lis en su punto medio. Desde el escudo parten unos cortinajes de telas de los colores nacionales que se pliegan exactamente de la misma manera que las cortinillas de un camarín de aldea. Sin duda no quedó satisfecho de su obra, y la completó. Fue a la primera quincallería que halló a mano y compró una consola o trípode de lo más cursi que se vende, y encima de él y rodeada por seis microscópicas mesetas también de quincalla, colocó una vasija de cristal con su pequeño surtidor que no mana agua, de manera que la que llena la vasija estaba cuando yo la vi medio corrompida.

Arreglado el frontis pasó el representante de Madrid a ocuparse de la instalación, y hay que confesar que guarda perfecta unidad con la fachada. Del centro del techo arrancan seis tiras de tela azul y forman un pabellón igual, exactamente igual a los que se usan en las fiestas callejeras. La parte anterior de las paredes laterales está adornada con otras tiras de tela de los colores alemanes y españoles, y alrededor de todo el departamento corre una cornisa o rizo de cinta de los colores nacionales, adornado de trecho en trecho con escuditos de Castilla. Debajo del pabellón de tiras hay un pie derecho de madera, que sostiene cuatro o cinco pisos de pequeños estantes, y éstos junto con otros que están adosados a las pa-

redes sostienen las botellas de agua y demás enviado por los expositores. Algunas fotografías y muestras de cristalizaciones están arrimadas o colgadas de las paredes sin ningún arte, como sin él están colocadas las botellas en la estantería. Cuatro sillas de rejilla chillonamente doradas, que no despegan de todo lo demás, completan el cuadro.

Pero éste no debió satisfacer aún del todo al representante de Madrid, y «¡Aquí de mi ingenio!», debió decirse. No sé cómo se las compuso, pero es lo cierto que fueron a parar a sus manos algunas docenas de... (¿a que por más que cavilen no lo adivinan mis lectores?); algunas docenas, digo, de esos canarios y otros pajarillos de pastillaje o de *santi de guixi* que hace veinte o treinta años servían de juguete a los chiquillos, reposando cada uno de ellos en su correspondiente aro de alambre cubierto de papel de colorines, y con ellos se salió del paso, airosamente sin duda a su entender, y empezó a colgar esos canarios de todas partes. Cuelgan del piso en una abundancia realmente extraordinaria; algunos entresacan el pico por entre el cortinaje; otros están cerca del agua del surtidor que no mana. Allí donde asoma el cuello de una botella, allí hay su canario que se mece en su aro. Quise contar el número de tales canarios y me fue imposible por su abundancia. Cuando creía haberlo conseguido, se me aparecía algún pico por donde menos podría presumir. «Esto no es una exposición de aguas medicinales —me decía un alemán con mucha gravedad—; esto es una verdadera pajarera».

Como pueden mis lectores figurarse, se despertó en mí una irresistible curiosidad por conocer al insigne compatriota que concibiera tal bella idea, y debí quedarme con ella, pues entré en la Exposición Balnearia a todas horas y siempre hallé desierto nuestro departamento. Un cordón de seda azul atravesado a su entrada indica elocuentemente que no pasará mucho por allí el señor representante, que, como es natural, no querrá desmentir en el extranjero su carácter de empleado de Madrid.

Pero si no logré ver su figura, por un buzón para recibir las cartas que tiene allí puesto, con su tarjeta en el centro, averigüé que se llama don R. Serrano de Casanova, y tengo un especial gusto en consignar su nombre, para que sus conciudadanos sepan quién es el que con sus canarios y demás chocarrerías ha sabido ponernos tan en evidencia, que jamás falta un buen grupo de curiosos parados delante de nuestro pabellón-pajarera.

Por mi parte debo confesar que me reí de veras al contemplarlo. Conozco tan bien a nuestra gente oficial, que por más extravagancias que invente no logra sorprenderme, por más que confiese que los canarios del señor de Casanova estuvieron a punto de conseguirlo. Después de reírme, prescindí de la parte oficial y examinando el fondo de la cosa, observé que la bondad de los productos expuestos hace olvidar las ridiculeces de la instalación y me convencí de que las personas inteligentes reconocen que España es una de las comarcas más ricas en aguas minerales, siendo de lamentar que no se las sepa explotar como en otros países se explotan. Tuve además ocasión de comprobar que nuestra región hace

un buen papel en Francfort, pues de los dieciséis expositores particulares que figuran en la sección española, casi la mitad, o sean siete, son de las cuatro provincias catalanas.

A.

El Diluvio, 6 d'octubre de 1881

EXPOSICIÓN DE LA ELECTRICIDAD EN PARÍS (I i II)

Al escribir para *El Diluvio* las cartas de verano que vieron la luz en sus columnas, tenía intención de ocuparme en ellas de todo lo que creyera digno de la atención de sus lectores en cualquiera de los puntos que en mi excursión visitara, y a pesar de mis buenos deseos me quedé con la intención en muchas cosas. Cuando se viaja rápidamente como permiten hacerlo los medios de locomoción de que hoy se dispone, es más difícil de lo que parece hallar el momento de tomar la pluma, y así fue que ni después de haber asistido a la representación de algunas óperas de Wagner en Munich, ni al pasear por el Rin a bordo de los vapores que hacen el trayecto de Maguncia a Colonia, no tuve ocasión ni tiempo para trasladar al papel mis impresiones.

Quizá más adelante comunique a los lectores de *El Diluvio* las recibidas en la audición de algunas muestras de la música del porvenir, y hoy voy a hablarles de la gran Exposición Internacional de Electricidad que se está celebrando en París, pues que de ella han de resultar grandes consecuencias y ventajas para la ilustración y bienestar generales.

Nuestro siglo, con su movimiento vertiginoso, lo gasta todo en poco tiempo. Hace algunos años se inauguraron las exposiciones universales con la que se estableció en el magnífico palacio de cristal en Londres, y hoy están ya casi gastadas las tales exposiciones. La progresión ascendente que han seguido todas las que se han celebrado hace poco menos que imposible hallar local en que poder instalar la abundancia de productos que de todas partes afluyen al anunciarse un certamen internacional, y aunque se logre instalarlo todo, no hay cabeza de visitante bastante sólida para no salir mareada y confusa por tan variada exuberancia.

Por todas estas razones, las exposiciones universales son hoy suplidas con grandes ventajas por particulares de ramos especiales, y a ellas concurren todas las naciones con lo que a esos ramos se refiere. Así se evita la confusión, y el público

en general y los inteligentes en el ramo en particular sacan grandes ventajas de tales certámenes.

A esta idea ha obedecido la Exposición Internacional de Electricidad en el Palacio de la Industria en París. A su solo anuncio se excitó la atención de todo el mundo civilizado, que adivinó que tal exhibición había de ser fecunda en consecuencias, y todos los que dedican su actividad e inteligencia al estudio de la nueva fuerza, cuya potencia y alcance ya se toca o adivina, se aprestaron a responder al llamamiento de París.

Éste no podía ser más oportuno, pues la electricidad es hoy la cuestión más palpitante. Aún no hace un siglo que Galvani y Volta llamaron la atención del mundo científico hacia unos fenómenos que indicaban la existencia de un nuevo agente, y hoy éste alumbraba ya ciudades, mueve ferrocarriles, traslada a distancias enormes nuestra palabra y está en condiciones de dar nombre a nuestra época.

La Exposición de la Electricidad no ha presentado maravillosas novedades; poco, casi nada hay nuevo en ella, y no obstante, no se engañan los que creen que ha de ser muy fecunda en consecuencias. Algunas de éstas las tocamos ya hasta en nuestra ciudad, con la constitución de la sociedad para el alumbrado eléctrico a domicilio. El carácter de nuestros tiempos es eminentemente práctico, y a este carácter ha respondido perfectamente la Exposición de la Electricidad.

Se halla instalada, como es bien sabido, en el llamado Palacio de la Industria, o sea en el edificio que se levantó para la primera Exposición Universal de París, y ocupa todos los bajos y veintitantas dependencias grandes o pequeñas en el piso principal. Al exterior del edificio se anuncia además por dos grandes manifestaciones, que son un ferrocarril o tranvía eléctrico y unos grandes focos de luz colocados en la parte alta de la azotea. El primero, entrando a los visitantes que quieren emplear sus servicios al interior de la Exposición, es el precursor del medio de locomoción que no tardará muchos años en ser aplicado en grande escala; los segundos son muestra patente de la intensidad que logra ya hoy darse a la luz producida por la transformación de la fuerza. Para dar a los lectores una idea imperfecta de su potencia, bastará decir que uno de aquellos focos dirige sus rayos luminosos al Arco de la Estrella y el otro al Obelisco de la plaza de la Concordia, y uno y otro monumento quedan perfectamente alumbrados, a pesar de distar dos kilómetros aquél y uno éste del punto en que la luz se produce.

La distribución de la Exposición es sencilla y bastante bien entendida. En los bajos hay las manifestaciones generales de la electricidad, distribuidas por naciones y por grandes establecimientos expositores; en el primer piso se exhiben las aplicaciones especiales del poderoso agente. Si se entra en la gran nave del Palacio de la Industria por la puerta principal, la parte de los bajos de la derecha está ocupada por la exposición francesa y la de la izquierda por las extranjeras. En el primer piso, además de las exhibiciones especiales, hay las salas de Edison, el salón de sesiones del Congreso de electricistas y las cámaras de teléfonos, desde las cuales

pueden oírse las arias de fuerza y los coros que se cantan en la Ópera, que dista al menos un kilómetro.

Tratándose de una Exposición de Electricidad, el primer problema que se ofrecía a sus organizadores era el del alumbrado de la gran nave del Palacio, problema que se resolvió colocando 48 grandes focos de arco voltaico a la altura de los arranques de los arcos de hierro que sostienen el edificio, o sea 24 al lado de la fachada de los Campos Elíseos y otros tantos a la que da al Sena. En esta parte esencial juega un buen papel nuestra ciudad, pues entre las lámparas Gramme que alumbran el lado de los Campos Elíseos, hay algunas salidas de los talleres del entendido físico señor Dalmau, las cuales figuran dignamente al lado de las que han suministrado los Breguet, Sautier, Lemonier y otros por Francia; Siemens por Alemania; Jaspar por Bélgica, y otros celebérrimos constructores de las naciones más adelantadas.

Al ocuparnos de las instalaciones en el primer piso, volveremos a encontrarnos con nuestro infatigable compatriota, cuyos aparatos alumbran una de las salas especiales, gracias a lo cual se evita el estupendo ridículo que hubiera caído sobre España, representada por los elementos oficiales y por dos o tres pequeños industriales de Madrid, que son los que ocupan el *mostrador* que figura en los catálogos como sección española, y en el que más que aparatos se exhiben banderas y escudos de Castilla, junto con el mapa o carta telegráfica de nuestra nación, que sólo demuestra que en punto a tales comunicaciones vamos a la cola de Europa. Pero no podíamos esperar otra cosa los que sabemos lo que dan de sí los elementos oficiales y madrileños.

Para concluir esta ya demasiada larga carta, añadiré sólo que el aspecto general del Palacio de la Industria es realmente deslumbrador, en el sentido natural de esta palabra. Hay allí tanta abundancia de luz, que la vista se fatiga y necesita descansar a los pocos minutos, de manera que el que quiera fijarse en algunos detalles ha de repetir sus visitas a la Exposición. Baste, para dar una pálida idea de tanta claridad, consignar el dato de que las luces que arden en el recinto cerrado del Palacio de la Industria representan una intensidad equivalente a la de todo el gas del alumbrado público de París. De esa abundancia luminosa resulta que algunos sitios del edificio parezcan oscuros, lo que constituye un curioso efecto de contraste.

En la próxima carta me ocuparé de otros caracteres y detalles de la Exposición.

A.

El Diluvio, 28 d'octubre de 1881

II

La Exposición, considerada en su conjunto, es bastante completa así en lo relativo a las manifestaciones generales de la electricidad, como en lo que se relaciona con aplicaciones especiales.

Empecemos por las primeras, que muy lógicamente, como dijimos, ocupan los bajos, o sea la gran nave del Palacio de la Industria.

En esta sección tiene un lugar muy preferente la producción de la electricidad, y a ella hemos de dedicar algunos párrafos.

El estudio del fluido eléctrico no ha alcanzado gran desarrollo hasta nuestros días. Puede de él decirse que empezó con el siglo actual y es de esperar que a su terminación habrá transformado el mundo.

Desde muy antiguo eran conocidos algunos fenómenos eléctricos. Se sabía que el frote de dos cuerpos en condiciones favorables ponía de manifiesto el fluido, pero no se había llegado a dar a éste aplicaciones prácticas.

Cuando el genio de Franklin a mediados del siglo pasado, en 1752, demostró que el rayo no es otra cosa que un fenómeno eléctrico y logró dominarlo estableciendo ocho años después el primer pararrayos, empezó a vislumbrarse la incomparable potencia del agente, pero no se adelantó gran cosa en el terreno de las aplicaciones.

Y era que sólo se conocía una de las fases de la electricidad, o sea la que tiene el nombre de estática, producida por medios mecánicos o físicos, y se ignoraba que el movimiento químico de la materia da también origen a fenómenos eléctricos.

Al terminar el siglo pasado, Galvani llamó la atención del mundo científico hacia un sencillo experimento que abría muchos horizontes, y a los pocos años Volta inventaba su pila, que era ya un paso seguro y trascendental hacia ellos. Este invento, que dejaba patentizada la electricidad dinámica, coincidió casualmente con el comienzo del siglo actual. La primera pila fue construida el año 1800.

Desde esta fecha memorable la producción y aplicaciones de la electricidad corrieron a pasos de gigante. De la misma idea de la pila, nació casi espontáneamente la de la traslación del fluido a distancia, y luego que se observó que la corriente influía en el hierro dulce, imantándolo, se hubo resuelto el problema de convertir la electricidad en fuerza, y una de sus primeras y más importantes aplicaciones fue el telégrafo eléctrico. No se tardó mucho tampoco en convertir en luz la electricidad producida por la pila.

El estudio no interrumpido de la electricidad dinámica condujo a la invención y perfeccionamiento de las máquinas magneto y dinamo-eléctricas, que son las productoras y depositarias de la electricidad para todas las grandes aplicaciones de nuestros días. Hoy se ha llegado ya a hacer máquinas dinamo-eléctricas reversibles, es decir, que convierten indiferentemente una fuerza motriz en electricidad o la electricidad en fuerza motriz, y por su medio se puede ésta trasladar a grandes distancias. La imaginación se pierde al querer calcular las aplicaciones de que serán susceptibles tales descubrimientos.

De todos estos medios de producción de la electricidad hay ejemplares en la Exposición del Palacio de la Industria, y por su comparación puede el visitante hacerse cargo del rápido y constante progreso que se ha verificado y se está verifi-

cando. También son dignos de ser estudiados los diferentes medios empleados para la transmisión del fluido a grandes distancias.

Llevados al grado de perfección que hemos indicado la producción y traslación de la electricidad, inútil es decir que sus manifestaciones han de ser ya imponentes. Entre éstas, la que más llama la atención del visitante de la Exposición es la luz eléctrica, y no es de extrañar, pues hoy la atención de todos los electricistas se halla concentrada en el perfeccionamiento de aquélla.

La luz eléctrica se produce de dos maneras completamente distintas: por *arco voltaico* y por *incandescencia*. La primera da focos de gran potencia y hasta hoy de poca aplicación práctica. La segunda da una luz relativamente poco intensa pero muy regular, fija, repartible y que por lo mismo parece destinada a ser la luz de nuestras casas.

Y ¡cosa rara! En la Exposición no sólo se nota una división marcada entre los dos sistemas de luz, sino que cada uno de ellos dibuja tendencias bien distintas. Todas las luces de incandescencia son inglesas o angloamericanas, mientras que los grandes focos de arco voltaico absorben casi por completo la actividad de los electricistas franceses, alemanes y belgas. La tendencia anglosajona, positivista y práctica, estudiando y perfeccionando un sistema poco brillante pero muy sólido, ha logrado resolver el problema del alumbrado a domicilio, al que faltan sólo pequeños detalles industriales para su instalación en todas partes. La tendencia de las naciones del centro de Europa, menos práctica y enamorada de los grandes focos, ha adelantado pocos pasos en el camino de las aplicaciones.

Las pequeñas lámparas de Edison, de Swan y de Maxim, en las que un sencillo hilo de carbón en incandescencia en el vacío produce una luz suave, regular y que no altera los colores, son las que se llevan la palma en la Exposición de París. En presencia de cualquiera de ellas el visitante se convence de que el problema del alumbrado eléctrico está ya resuelto, convencimiento que no le nace ante ninguno de los grandes focos de arco voltaico, por más que alguno de ellos marquen un verdadero adelanto.

En el próximo artículo, que procuraremos sea el último de esta serie, seguiremos ocupándonos de uno y otro sistema de luz y daremos idea de las principales aplicaciones particulares de la electricidad que se exhiben en el primer piso del Palacio de la Industria.

A.

El Diluvio, 12 de noviembre de 1881

LA ILUMINACIÓN ELÉCTRICA EN LA PLAZA DEL CARRUSEL

París, 22 de noviembre

Ayer quedó cerrada la Exposición de la Electricidad en París, que ha sido uno de los sucesos más importantes de la ciencia y de la industria modernas. Se calcula que han visitado la Exposición durante los días de entrada pagada unas 460.000 personas; y durante los dos días últimos, que fue gratis, 90.000 más. Los beneficios pecuniarios han sido tan pingües, que no sólo han cubierto todos los gastos de instalación, iluminación, trabajo de los mecánicos y de los vigilantes, sino que han dejado un sobrante no despreciable.

En cuanto a los beneficios científicos y de propaganda han sido todavía mayores; han sido incalculables, pues ha quedado fuera de toda duda que la iluminación eléctrica va a matar la luz del gas dentro de muy breve tiempo, sin que por eso el gas quede relegado al olvido, porque además de sus propiedades, este fluido podrá hasta utilizarse como motor de muchas máquinas magnético-eléctricas. En efecto, en la Exposición figuraban algunas que mediante una cantidad de gas, equivalente a la luz de 172 bujías, producían una luz igual a 1.000. He aquí un resultado que no se figuraban el inventor de la luz de gas, ni los de la luz eléctrica. Puede, pues, desde ahora asegurarse que el gas continuará siendo un elemento lumínico, pero en otra forma y con más ventajas que hoy.

Toda esta exposición ha sido un vasto ensayo teórico-práctico de la luz eléctrica; pero se han utilizado algunos de sus aparatos para hacer pruebas locales, como la que ya referí del gran teatro de la Ópera, y la que ahora voy a referir de la plaza del Carrusel. Otro colaborador de *El Diluvio* se ha encargado de dar cuenta de las pruebas teórico-prácticas de la Exposición. Sobre el resultado definitivo de los experimentos de la Ópera, sólo diré que dejaron satisfechos a los sabios, al público y a las autoridades, y que se ha suspendido aquel género de iluminación para organizarlo mejor de un modo definitivo en la parte esencial.

La plaza del Carrusel es una inmensa área de unos 45.000 metros cuadrados, es decir, muchísimo mayor que la del Palacio de Barcelona; y se ha iluminado tan sólo con 14 luces, dejándola clara, brillante y espléndida. A mucha distancia de los faroles he podido leer fácilmente las diminutas líneas de un periódico francés. El sistema que aquí se ha ensayado es el arco voltaico de Lontin. Los candelabros tienen 10 metros de altura, excepto el de en medio, que sube mucho más.

He querido comparar esta luz con la de otro sistema, y he escogido el de la plaza de la Comedia Francesa, que se halla inmediata. A pesar de no contar más que de unos 14.000 metros cuadrados de extensión, de tener también 14 luces,

inclusas las más inmediatas de las avenidas, y gran número de mecheros de gas, la claridad de la plaza de la Comedia Francesa es muy inferior a la del Carrusel; en términos que debí aproximarme mucho a un farol para poder leer el mismo periódico que aquí. Es que verdaderamente hay entre ambos sistemas una gran diferencia. El de Lontin equivale a 60 mecheros Carcel, al paso que el de la plaza de la Comedia, que es bujía Jablockoff, no goza sino de una intensidad de 30 sin resarcirse en la baratura, pues el de Lontin no gasta sino un quinto más que el otro. Así queda también establecido que la luz Lontin es más poderosa y barata que la de Jablockoff.

¿Pero es irreprochable? Las críticas han menudeado contra ella. No han podido negarle que era la más tranquila, porque no se niega la evidencia. La luz tiene verdaderamente una inmovilidad casi perfecta. Pero se ha dicho que no iluminaba la parte superior de la atmósfera, sino la posterior, al revés de la otra que las ilumina a ambas; que dejaba a oscuras la derecha e izquierda de la plaza; que era demasiado alta, y que hacía daño a la vista; defectos de que no adolece el otro sistema. Todo esto es rigurosamente cierto. Pero, según habrán observado las personas entendidas, no ataca a la esencialidad del sistema, y quien haya podido examinar en el mismo terreno ha descubierto enseguida la causa. El sistema Lontin adolece de faltas de ejecución de que ya está exento el de Jablockoff por su larga aplicación local. No bastan 14 luces para iluminar un espacio tan vasto como el Carrusel, y es necesario aumentarla y disponerlas de otro modo para que las estrechas a las de derecha e izquierda que ahora quedan oscuras sean tan claras como el resto de la plaza. Los candelabros son demasiado altos, por no haberse buscado con precisión la correspondencia de la intensidad con la altura y la distancia; las luces están tapadas por encima, creyéndose que así reverberarán más perpendicularmente, lo cual es un error, que impide la iluminación de arriba, sin aumentar la de abajo; y los globos son de un cristal tan delgado que los carbones se transparentan desmedidamente, cansando la vista de los transeúntes. Según ve los defectos de este sistema, no sólo no le quitan las ventajas esenciales que posee, sino que son fáciles de remediar.

Después de tomar apuntes para este paralelo, quise completar mi paseo eléctrico, dando una vuelta por la hermosa calle de la Avenida de la Ópera, que, según se sabe, está también iluminada por la bujía Jablockoff. La impresión no me satisfizo tampoco después de lo que acababa de ver en el Carrusel, y hallé a faltar luces, a pesar de ser la iluminación de aquel sitio superior, tan superior a la de las calles iluminadas por gas.

Respecto de la luz eléctrica por el arco voltaico hay que fijarse en una cosa que los electricistas todavía no han echado de ver, y que a mí me ha parecido importante. Con la claridad que produce es blanca, aunque la luz eléctrica sea más intensa que la del gas; cuando el espacio está bien iluminado por ésta, las cosas tienen más energía y animación, porque el gas posee un color rojizo que da vida a todo lo que toca. Ahora bien, para que las calles queden iluminadas de un modo satisfactorio, es necesario que las luces eléctricas sean abundantes, o que posean más

intensidad que la bujía Jablockoff. En efecto, la luz de arco voltaico produce al aire libre otro resultado que a cubierto, según he podido ver en teatros y fábricas, pues aquí no sólo aclara sino que alegra, al paso que en las calles y plazas se dilata demasiado y produce frialdad.

Las tiendas de la Avenida de la Ópera no se resentían de esto porque, dotadas de inmensos mecheros de gas, derraman un torrente de luz en los escaparates. Pero el gasto ha de ser abrumador, y me pareció que aquellos mecheros podían ser felizmente sustituidos por las lámparas eléctricas incandescentes, las cuales gastarían mucho menos, ocuparían menos sitio, producirían tanta o más iluminación y tienen un color menos blanco y algunas hasta lo tienen rojizo.

Acordéme entonces de los ensayos que habían empezado a hacerse en la calle de Fernando de Barcelona; y me convencí de que hubiera necesariamente fracasado, porque la iluminación eléctrica de una calle no dispensa ni por ahora puede dispensar de la de los escaparates; y sabido es que en la calle de Fernando se quería suprimir el gas de éstos creyéndose que quedarían bastante iluminados con las lámparas de la calle. Las observaciones que estuve haciendo en la Avenida de la Ópera me parecieron indicar que para los sitios al aire libre es necesario un sistema eléctrico más poderoso que la bujía Jablockoff, a no ser que se multipliquen más las lámparas; que la iluminación de los escaparates es absolutamente necesaria, y que el gas de este alumbrado puede ser sustituido con grandes ventajas por las lamparitas incandescentes del sistema Swan o de cualquier otro del mismo género.

Haciendo de esta idea un caso práctico, tomé por norma una de las mismas calles de Barcelona, y me fijé otra vez en la de Fernando, que por su forma y el lujo de sus tiendas se presta admirablemente a la iluminación eléctrica. Estoy convencido de que, iluminada la calle con buenos globos de arco voltaico y los escaparates con luces incandescentes, produciría un efecto tan mágico que no puede tenerse idea de él. Entonces la calle sería una maravilla que no tendría igual en París, sin que la sustitución del gas por la luz incandescente costase a los consumidores mucho más de lo que ahora les cuesta la luz que usan.

C. [sic]²⁹

El Diluvio, 30 de noviembre de 1881

29. L'article el signa «C.»; aquesta és la signatura del corresponsal habitual d'*El Diluvio* a París, que publica un o dos articles per setmana al diari republicà. Tanmateix, considerem que l'autor del present article és Almirall, que habitualment signa «A.». Ho creiem perquè és el tercer article de la sèrie que dedica a l'Exposició i hi coincideix cronològicament. Ho creiem perquè al final del segon article diu explícitament que prest donarà el tercer. A més hi ha una al·lusió al contingut del segon article. Oportunitat, llenguatge, contingut, to i construcció, doncs, ens acosten a la periodística d'Almirall i no en tenim dubtes de l'autoria. Finalment, tant el barceloní carrer de Ferran com el domicili d'Almirall són ben propers.

UN CONFLICTO

Ocupándonos del proyecto de suprimir las rifas, excepto la Lotería de Madrid, dijimos que si bien estábamos en contra de rifas y loterías, nos parecía que el Gobierno había tomado la cuestión al revés y que debía haber empezado dando el ejemplo suprimiendo la llamada Lotería Nacional, y que si en algún caso podían tolerarse las rifas, eran aquellas cuyos beneficios se destinan a objetos de beneficencia.

Rifas como las semanales de Barcelona, que son ya tradicionales y en su mayoría destinadas a objetos de beneficencia, como el importe de sus billetes es de dos reales cada uno, no se prestan a grandes locuras y sólo en algún caso excepcional pueden haber sido causa de ruina, al paso que la Lotería Nacional, con billetes cuyo precio varía de seis hasta cien duros, ha producido quebrantos de mucha consideración; de manera que las razones que se alegan para la supresión de las rifas pequeñas, pierden toda su fuerza, caen por su propio peso, desde el momento en que queda subsistente la Lotería Nacional; y no sólo es esto, sino que, quedando esta única, parece como que se quiere por parte del Gobierno que se invierta en ella todo lo que se gasta ahora en las rifas pequeñas, poniendo a los aficionados en la necesidad de jugar a la Lotería Nacional y colocándoles de este modo en el declive que puede conducirles a gastar, en vez de dos reales, doce o veinte o doscientos, y llevarlos de esta manera a desatender sus perentorias necesidades y hasta a la miseria.

Pero dejando a un lado estas consideraciones, que por ser simplemente de sentido común se habrán ocurrido a nuestros lectores, demos ya por suprimidas las rifas pequeñas y entre éstas las semanales de Barcelona. No hablemos de la de los Empedrados, por ser un arbitrio municipal cuyos rendimientos tendrán que suplirse con otros, como el Estado no pague una indemnización igual que a los rendimientos.

Dejemos aparte la de la Casa de Caridad, que, por ser provincial, afecta al presupuesto de la Diputación, y vengamos a la del Hospital de Santa Cruz, que es, puede decirse, el único con que cuenta Barcelona. Éste no es municipal, ni provincial, ni del Estado, y ha de mantenerse por lo tanto con sus propios recursos. De éstos, el más importante, porque cubre a lo menos el 80 por 100 de su presupuesto, es la rifa semanal, y aquí vemos nacer un verdadero conflicto.

¿Qué será, suprimida la rifa, de los mil enfermos que alberga el Hospital de Santa Cruz? ¿Tendrá que reducir este número limitándolo al que le permitan tener los exiguos recursos de que podrá echar mano? Es, dirá el señor Ministro de Hacienda, que en mi proyecto entre el que el Estado indemnice a los establecimientos de beneficencia del producto de las rifas que se suprimen.

Enhorabuena; pero, por de pronto, ya se trata de que estas indemnizaciones se hagan en virtud de informaciones detenidas, y esto es aplazar la indemnización, y si antes que se determine ésta se suprimen las rifas, ¿qué va a hacer el Hospital de Santa Cruz? Y si la indemnización que se le señala es inferior a lo que se le reditúa la rifa, lo cual puede suceder por muchas razones, por una falsa apreciación, por malevolencia, por una mal entendida economía, por una teoría equivocada, etc. etc., ¿cómo va a componérselas el citado hospital cuando hoy, en vez de disminuir, debería aumentar el número de sus camas, pues ya es sabido, y de ello se ha ocupado la prensa con frecuencia, que muchas veces no puede admitir, por falta de local y de recursos, todos los enfermos que se le presentan?

Pero aun suponiendo que se cumpla por el señor Ministro de Hacienda y que con rapidez se determine la indemnización que corresponde al Hospital y que éste la cobre dentro de un plazo corto, todavía existe el peligro, que no es ilusorio, de que otro ministro de Hacienda, con el pretexto de hacer economías, suprima las indemnizaciones, y entonces ya el conflicto no se presenta dudoso. Y sobrevendrá aun cuando el nuevo ministro, para mostrarse equitativo, volviese a autorizar las rifas, porque ya se sabe que éstas van bien mientras siguen su marcha regular pero que, una vez desorganizadas, su reorganización, si llega a efectuarse, es lenta y muy costosa.

Véase, pues, cómo tenemos en puerta un conflicto, tanto más triste en cuanto las víctimas de él habrán de serlo las clases más desvalidas y más infelices de la sociedad, y no se venga ahora diciendo que el Ayuntamiento vendrá obligado a crear y sostener un hospital municipal. Esto sería un error muy grave. Tal como está el Hospital de Santa Cruz, necesita, es verdad, un hospital supletorio para los vecinos de esta ciudad; pero de ningún modo puede pedirse que el Ayuntamiento grave a la población para sostener al Hospital de Santa Cruz, que no es local sino general, y se admiten en él a todos los enfermos sin pedirles su procedencia, que es como corresponde a una población marítima y de mucho tráfico. Si el Estado quita los recursos que este establecimiento tiene para sostenerse, el Estado es quien debe suplirlo. Lo demás fuera caer otra vez en ese error, tantas veces repetido en Barcelona, de pretender que el Ayuntamiento levante edificios destinados a que los ocupen dependencias del Estado. Y esto no debe ser, porque la justicia y la equidad exigen que cada cual atienda a lo que le corresponde o pretende corresponderle.

Veremos, pues, cómo se resolverá el conflicto que, repetimos, es grave y debe ser examinado muy seriamente.

Sense signatura³⁰

El Diluvio, 13 de desembre de 1881

30. L'atribuim a Almirall per la temàtica, l'oportunitat, el lèxic i l'estil.

1882
VALENTÍ ALMIRALL

LAS RIFAS ANTIGUAS DE BENEFICENCIA

Madrid ha suprimido de una plumada todas nuestras rifas semanales de beneficencia. Desde ayer han desaparecido esa multitud de expendedores que, ciegos o parálíticos algunos, inútiles para el trabajo manual casi todos, se ganaban modestamente el sustento revendiendo por todos los pueblos y ciudades de Cataluña billetes de a 2 reales.

Algunas de las rifas catalanas sacrificadas en aras de la de Madrid eran seculares y estaban sólidamente arraigadas en nuestras comarcas. La de la Casa de Caridad había nacido con este asilo a comienzos del siglo; la del Hospital de Santa Cruz era todavía mucho más antigua, y desde su fundación ninguna de ellas había sufrido interrupción formal. Se las había respetado aun en los períodos más accidentados de nuestra malhadada historia contemporánea, y así habían sobrevivido a las invasiones extranjeras como a nuestras civiles discordias.

Y se las respetaba siempre, porque estaba a la vista de todos que los establecimientos benéficos que sus productos alimentaban iban constantemente en aumento, llegando a ser motivo de justo orgullo para los catalanes. El Hospital era rico en bienes raíces, y gracias a la rifa pudo suportar la desamortización de aquellos bienes y la informalidad de los gobiernos que no cumplieron luego los compromisos que en compensación se habían impuesto. La Casa de Caridad nunca había tenido bienes de aquella clase, y no obstante se había bastado siempre a sí misma, sin recibir subvención de corporaciones oficiales sino en muy cortos períodos.

El Hospital de Santa Cruz sostiene ordinariamente mil estancias en sus enfermerías y manicomio, la Casa de Caridad cuida de dos mil quinientos albergados, y uno y otro asilo han sido ordinariamente bien administrados, pues que jamás han llegado a cien mil duros los gastos anuales de ninguno de ellos. Este resultado se debía principalmente a las rifas, que, cubriendo en gran parte los presupuestos, permitían que sus juntas obraran con mucha independencia en su gestión y se compusieran por regla general de personas honradas y pundonorosas, cosa que no hubiera sido posible si aquellos establecimientos hubieran dependido económicamente de alguna corporación, que hubiera debido encargar la dirección y administración a empleados mercenarios.

Las rifas antiguas de beneficencia catalanas nacieron con tanto crédito que desde su instalación produjeron grandes beneficios. Para el primer sorteo que en 1803 celebró la Casa de Caridad, ofreciendo como premio mayor 300 libras, un cerdo y un pavo, colocó cerca de 20.000 billetes a dos reales, y a los pocos meses pudo ya su junta de gobierno emprender las construcciones que proseguidas por

todas sus sucesoras llegaron a formar los grandiosos edificios de aquel asilo. Durante los últimos tiempos, las rifas del Hospital y de la Casa de Caridad producían por término medio de setenta a ochenta mil duros anuales para cada uno de aquellos establecimientos.

Las rifas antiguas eran modelo de buena administración. Todos sus gastos, comprendiendo en ellos el premio de expedición, impresión de billetes, listas, etc., etc., no pasaban del 5 por 100. Su contabilidad, a lo menos por lo que a la Casa de Caridad se refiere, se llevaba tan rigurosamente que el importe de los premios no reclamados se guardaba en caja como un depósito sagrado hasta que caducaba el derecho al cobro, y ni aun en épocas de apuro se echaba mano de un solo céntimo. Y adviértase que ese depósito era de cierta importancia, pues que los billetes que dejaban de presentarse al cobro importaban de seis a ocho mil duros al año para cada una de las rifas, explicándose esta cifra por ser muchos los que para hacer secretamente una dádiva a nuestros establecimientos benéficos, adoptaban el sencillo medio de comprar billetes y romperlos, a fin de que aquéllos beneficiaran a los premios que tal vez les cayeran.

Las rifas antiguas, por ser tales, eran un verdadero juego, pero tenían el menor número posible de sus inconvenientes. Eran un juego tan inofensivo como los que sirven a las familias de nuestros menestrales para matar las tardes o noches de los días festivos. El precio de los billetes era reducido, y el plan de las rifas no convidaba a emborracharse en busca de una fortuna. La primera suerte no pasaba ordinariamente de ochocientos duros, y las restantes eran relativamente grandes y por consiguiente poco numerosas, a diferencia de las loterías madrileñas que tientan al jugador con un gran premio mayor, y le facilitan medios de seguir jugando con el gran número de los pequeñísimos premios secundarios. El premio más reducido de nuestras rifas representaba ciento sesenta veces el valor del billete, mientras que los pequeños premios de Madrid lo representan sólo de cinco a diez veces, y aun en algunos sorteos tienen la forma de meros reintegros.

Esta diferencia radical en el plan de las rifas demuestra el sentido práctico de nuestro pueblo, que logró hacer de ellas hasta cierto punto verdaderas cajas de ahorros. Muchas personas poco acomodadas depositaban en ellas dos reales semanales y recobraban parte de lo reunido el día que la suerte les favorecía con algún premio. La administración era cara, pues que costaba el 25 por ciento, pero los impositores podían pagarlo con gusto, pues que con él contribuían al sostén de nuestros establecimientos benéficos.

Nuestras rifas semanales, además, se prestaban a producir otros beneficios al país. Recordamos que cuando nos hallábamos al frente de uno de los establecimientos benéficos, expusimos a las demás corporaciones que administraban las rifas antiguas el plan de crear por su medio verdaderos barrios de obreros, haciendo que en cada una de ellas el segundo premio consistiese en una casita confortable para una familia. Por tal medio las tres rifas antiguas hubieran creado anualmente un barrio obrero de ciento sesenta viviendas, cuyo valor hubiera aumentado

constantemente por las nuevas construcciones. El plan, que fue acogido con entusiasmo pero que no pudo realizarse por deber ya entonces las rifas limitarse a estar a la defensiva contra las amenazas de Madrid, hubiera llegado a ser un hecho un día u otro, y entonces las rifas antiguas hubieran adquirido un timbre más al cariño de nuestro pueblo.

¿En nombre de qué ha suprimido Madrid las rifas de beneficencia? No puede haberlo hecho en nombre de la moralidad pública quien deja subsistente su lotería, que es un verdadero juego, y dedica toda su actividad a fomentar el agio en la Bolsa. No puede haberlo hecho en nombre de la moralidad de las mismas rifas quien tiene también una rifa cuya administración le cuesta mucho, muchísimo más cara que la de las suprimidas, siendo así que debiera costarle muchísimo más barata por la mayor importancia de las sumas que importan los billetes.

Al suprimir Madrid nuestras rifas antiguas, no ha podido alegar más que un motivo: el interés de la lotería que llama nacional. Empero el verdadero motivo no es éste sino otro; el verdadero motivo es el desapoderado afán que siente la capital de absorberlo todo, y suprime nuestras rifas como suprimió nuestros bancos, como suprimiría nuestras leyes, nuestra lengua y nuestra industria si le fuera posible hacerlo, para quedar luego dominándolo todo, de la misma manera que según su refrán domina el tuerto en tierra de ciegos.

Por desgracia se va por ahora realizando el programa madrileño. Desde hoy, nuestros establecimientos benéficos están condenados a esa muerte lenta que consume todo aquello en que Madrid pone la mano. Hoy se les ofrece una indemnización a cambio de la rifa; mañana esa indemnización comenzará por no ser pagada y acabará por ser suprimida, y entonces aquellos establecimientos, entregados a la ineptitud oficial, se encontrarán hasta sin pan, por no poder pagar al contratista, y serán lo mismo, exactamente lo mismo que todo lo que depende del Gobierno o de sus hechuras.

La supresión de las rifas semanales de beneficencia no ha sido un golpe dado al juego, en cuyo caso sería respetable, sino a nuestro país, que debe apuntarlo en el libro de memorias de las caricias madrileñas.

V. A.

El Diluvio, 4 de gener de 1882

UNA EXCURSIÓ A SUÏSSA

Conferència segona. Dia 18 de novembre de 1881, per lo soci D. Valentí Almirall sobre lo tema «Una excursió a Suïssa»

Va començar manifestant que sols la deferència a l'Associació i a son digne president havien fet que es prestés a donar una conferència sobre un tema tan lato, al desenrotllar lo qual era molt fàcil caure pel costat de la pretensió o pel de la vulgaritat; però que intentaria sortir-se del pas fent més que una conferència, una conversa, en la que no apuraria cap punt de vista, sinó que saltaria de l'una cosa a l'altra com se fa al realitzar una excursió.

Entrant luego en matèria, va dir que la Suïssa ofereix moltes curiositats, aixís en l'ordre físic com en l'ordre moral.

Les primeres dependeixen en gran part de l'altitud del país, de sa hidrografia i de sa accidentació. Lo territori suís comprèn 730 milles geogràfiques quadrades, les quals, atenent a l'altitud, se descomponen de la manera següent:

A menos de 1.000 peus	12	milles	g.,	quad.
Entre 1.000 i 2.500 id.	268	"	"	"
Entre 2.500 i 4.000 id.	158	"	"	"
Sobre 4.000 peus	249	"	"	"
Congestes de neu i glaciers	43	"	"	"

Va fer notar luego que del centre més important del sistema hidrogràfic de la Suïssa, o sigui del grup alpí del Sant Gotard, ne naixen 4 grans rius que van a desembocar a 4 mars diferents. Lo Rin va a l'oceà del Nord, lo Roine al Mediterrani, lo Ticino a l'Adriàtic i l'Inn al mar Negre.

Va dar luego alguns detalls sobre l'accidentació, deguda a les dues cordilleres que enclouen les valls suïsses, o siguin la dels Alps i la del Jura.

Les curiositats que ofereix la Suïssa en l'ordre moral dependeixen de ses institucions públiques i de trobar-se en lo confí de les religions, de les llengües i de les races principals d'Europa.

Per a donar una idea d'aquelles institucions va explicar algun dels detalls de les tradicionals *Landgemeinden* o reunions populars que constitueixen lo poder legislatiu en alguns dels petits cantons, enumerant luego algunes altres institucions característiques, si bé que sens fer apreciacions sobre cap d'elles.

Respecte a la varietat de religions i de llengües va fer notar la particularitat de que ni la raça ni la llengua havien sigut regla per a lo canvi de religió, puix mentres alguns dels cantons alemanys s'havien conservat catòlics, alguns altres francesos havien sigut los més enèrgics propagadors del protestantisme.

Respecte a llengües féu notar que són allí tan respectades que els mateixos drets se concedeixen a l'italià, que sols és parlat per un cantó sencer, que a l'alemany, que és parlat en divuit dels vint-i-dos cantons.

Va descriure luego la Suïssa llegendària, amb ses capelles de Tell, ses fonts de Rütli i son monument al cantor d'aquelles llegendes, lo poeta Schiller, qual monument consisteix en unes lletres colossals en una grandíssima roca que s'alça aislada en lo llac dels Quatre Cantons, i va fer notar que allí la tradició no es presenta repulsiva o inaccessible, sinó que se la rodeja de totes les comoditats i atractius de la vida moderna, amb lo qual se la fa simpàtica, per qual motiu recomanà l'exemple a la nostra terra.

I després de ressenyar les principals curiositats naturals, punts de vista, llacs, salts d'aigua, passos alpins, etc., etc.; i després de traçar alguns itineraris i donar algunes notícies pràctiques sobre el mode de fer una excursió a la Suïssa, va terminar demanant la propagació de l'excursionisme per lo que pot contribuir a la regeneració moral i material del nostre poble.

*Butlletí Mensual de l'Associació
d'Excursions Catalana, 40-41 (gener-febrer de 1882)*

UNA QÜESTIÓ IMPORTANT

El catalanisme ha arribat a un punt de vida que li permet exhibir-la en manifestacions de tota mena, per lo qual creiem que ha arribat ja l'hora de plantejar una de les qüestions més transcendents per al pervindre de la nostra terra: hem de parlar ja d'introduir el catalanisme en les escoles.

Que els catalans som refractaris a la llengua castellana, és evident. Els que hem passat tota la joventut en universitats i instituts, aprenent-ho tot en castellà i adquirint en aquesta llengua des dels rudiments fins als sistemes més abstractes, no arribem mai a pensar en castellà, ni tan sols quan meditem sobre les mateixes ciències apreses, així com el qui ha viscut molts anys a Madrid no arriba mai a parlar de manera que no descobreixi son origen a les poques paraules. I noti's que hi som refractaris per temperament, no per voluntat ni per desviament. Tant és així que, fins aquells que fan tots els esforços imaginables per a ésser tinguts per oradors o *parlistes* (permeti-se'm el barbarisme), fins aquells que, renegant de sa llengua, parlen el castellà a tota hora i el fan obligatori dintre de casa seva, no conseqüeixen pas millors resultats que el qui no s'hi fixa.

Si això passa en els homes de lletres, en els que tenen per obligació l'estudi, ¿què ha de succeir amb els que no llegeixen sinó per afició? Estem segurs de no equivocar-nos: el noranta per cent dels catalans que saben llegir sols entenen a mitges lo que llegeixen en llengua que no usen, i el cinquanta per cent lo menos no entenen ni lo suficient per a formar-se càrrec del sentit d'un llibre, per poc que son estil sigui elevat i se separi del llenguatge corrent. Molts i molts són els que no arriben a entrar-se exactament dels successos del dia amb tot i llegir les gasetilles dels diaris.

D'això en resulta una situació anòmala, molt perjudicial per a l'avenç i cultura del país. Se'ns ensenya a llegir en castellà, i sols podem aprofitar-nos en part de la lectura, perquè en general no coneixem prou la llengua, i en canvi no podem llegir en l'única que entenem bé, perquè no se'ns ensenya a llegir en català. Havent d'optar entre llegir bé lo que entenem imperfectament o llegir imperfectament lo que entenem bé, els resultats són sempre incomplets per a l'individu i fatals per a la generalitat del país.

És ben sabut que la generalitat dels homes sols aprenen bé una llengua, que és la que senten des de que naixen i amb la qual van donant forma a les seves idees a mida que es van desenrotllant ses facultats intel·lectuals, i fins els més grans filòlegs tenen una llengua com a pròpia i les demés com a estranyes. La llengua en què hem rebut les primeres impressions s'encarna de tal manera en nosaltres que sempre més pensem en ella, i jamai arribem a oblidar-la, per més que l'accidentació de la vida ens porti a no usar-la en molts anys. L'adquisició de la llengua pròpia es fa d'una manera lenta i pausada. En el bressol encara, n'adquirim les primeres paraules amb les que expresseu les idees més simples; l'anem complicant a la falda de la mare, a l'arribar a estudi la metoditzem, i sols en l'ensenyança superior la deixem completada. Sols per aquests passos llargs i pausats arribem a fer-nos amos de la llengua pròpia.

¿Què ha de succeir, doncs, als catalans, que a l'arribar a estudi hem d'oblidar la llengua del bressol i de la mare, i que al sortir d'estudi hem de tornar a la llengua de casa? Ha de succeir irremissiblement que no arribem a fer-nos llengua pròpia, perquè ni hem adquirit les idees en castellà, ni hem metoditzat ni completat el català.

Vegi's, doncs, si és transcendental la qüestió, que no intentem avui sinó deixar plantejada.

No tenint llengua pròpia, ens trobem en males condicions per a tota mena d'estudis, i les nostres facultats intel·lectuals arriben a ressentir-se'n, i per a tenir llengua pròpia no hi ha més que dos camins: adoptar per complet la castellana, fent de manera que des del bressol no en sentim d'altra, o conservar la catalana, introduint-la en les escoles, metoditzant-la i completant-la en elles.

Al nostre entendre, dels dos camins sols un és acceptable, perquè ja hem dit que som refractaris al castellà, i, encara que no ho fóssim, no deuríem renegar del català, perquè mai ha renegat de sa pròpia llengua cap poble que s'estimi.

Valentí Almirall

L'Avens, 3 (1 de febrer de 1882)

Articles literaris, 1904

¿QUIN ÉS LO CARÀCTER CATALÀ?

¿Està avui degenerat? De ser aixís, ¿convé regenerar-lo?
Conferència sobre lo caràcter català

[Resum]

En la vetlla del dia 18 de febrer de l'any passat, nostre il·lustrat consoci D. Valentí Almirall donà una conferència desarrrollant lo següent tema: ¿Quin és lo caràcter català? ¿Està avui degenerat? De ser aixís, ¿convé regenerar-lo?

Després d'un exordi en què féu notar l'aspecte purament català que presenten les reunions de les associacions excursionistes, manifestà que si el moviment catalanista ha de dirigir-se cap a algun lloc, és precís començar per a saber cap a quin, de lo qual se'n dedueix la necessitat d'estudiar quin és lo caràcter català, entrant en sa conseqüència lo dissertant a explicar la primera pregunta del tema. Començà per fer notar que estant Catalunya subjecte a influències estranyes des de sa incorporació, lo caràcter català ha sofert diverses modificacions, per lo que no pot estudiar-se'l en los catalans d'avui, ni menys en los de principis del segle, i amb prou feines en los de la guerra de Successió.

Passà après a cridar l'atenció sobre algunes de les causes que han de formar lo caràcter català, i es fixà principalment en sa situació central a les vores del Mediterrani, i en la circumstància de ser un poble llatí, de lo qual deduí que els catalans han de ser una raça harmonitzada, reflexiva e imaginativa a un temps, dominant tal vegada la reflexió gràcies a la nostra situació en les vessants dels Pirineus i al llarg de les costes en què es banyen.

Féu notar que el verdader caràcter català pecava tal vegada de rudesia, que es tradueix en lo llenguatge i que era religiós, mes gens fanàtic, podent afirmar-se que el fanatisme és d'importació castellana. Féu notar també que el poble català en son conjunt és un dels més iguals que existeixen, puix no abunden los grans genis ni les nul·litats, sinó l'honrosa mitjania, dant-se el cas de que molts dels grans fets de la nostra història hagin sigut executats per col·lectivitats i no per individus.

A l'arribar a la segona pregunta, va contestar-la afirmativament, puix en concepte del dissertant no admet dubte que en lluita lo nostre caràcter amb lo dels dominadors, va sortir-ne derrotat i va degenerar en conseqüència. Per a demostrar-ho féu unes succintes excursions a la història del dret i de la marina de la nostra terra.

Contestada afirmativament la segona pregunta, en opinió del dissertant quedava també resolta la tercera, puix tot lo que està degenerat té de tendir a regenerar-se. Per a conseguir-ho proposà com a medi lo foment i acertada direcció del moviment catalanista que s'ha despertat per fortuna, portant-lo a ocupar-se de la

cosa pública baix un punt de mira estrictament català. L'indiferentisme —afegí— ens ha portat allà on som, i sols podem sortir-ne a força d'activitat i perseverància.

En la regeneració del caràcter català —va acabar dient—, se funda la regeneració de Catalunya. Aquestes regeneracions, doncs, han de ser lo principal objecte del catalanisme. Lo conferenciant fou saludat amb grans mostres d'aplaudiment.

L'Excursionista, 41 (31 de març de 1882)

DARWIN

Lo dia 19 del passat mes d'abril va morir en Down, comtat de Kent, Carles Robert Darwin, a l'edat de setanta-tres anys i pocs mesos, puix que havia nascut en febrer de 1809 en Shrewsbury. Pocs dies després de la seva mort va ser enterrat amb gran pompa en l'abadia de Westminster, panteó nacional dels grans homes d'Anglaterra.

Però per extraordinària que fos la pompa desplegada en son enterro, no va arribar ni de molt a la de què era digne. Si hagués sigut possible, haurien pres part en la fúnebre cerimònia tots los homes que pensen, puix que en Darwin era un d'aquells pocs escollits que al passar per aquest món deixen llarg record per a les generacions futures; un d'aquells raríssims sers fenomenals que de vegades no es troben sinó a la distància de molts segles.

La vida d'en Darwin és poc accidentada. Després de cursar les primeres ensenyances en la seva ciutat natal, va passar a les universitats d'Edimburg i de Cambridge. A l'edat de 22 anys, portat per la seva afició a les ciències naturals, va lograr ser admès sens paga a bordo del navili *Beagle* ('Llebrer'), que anava a emprendre un viatge alrededor del món, i al publicar a son retorn lo *Diari de ses investigacions* i vàries obres sobre particularitats observades, va ser tingut ja com un naturalista de primera força. En 1839 va contreure matrimoni amb la seva cosina Emma Wedgwood, i al cap de tres anys van anar-se'n a viure a Down, on va permanèixer tranquil i feliç, dedicat enterament als seus estudis, fins al dia de la seva mort.

Des d'aquell retiro i sens altres armes que la seva ploma, ha fet una verdadera revolució en les idees de la humanitat. En les seves primeres obres s'havia acreditat de ser un naturalista de primera força, però luego va fer un pas més i de sobte va posar-se al nivell dels grans filòsofs. Al publicar en 1859 lo seu *Origen de les espècies per medi de la selecció natural* va produir estupor entre la gent de ciència. Los

uns, comprenent tot seguit l'alcancç dels principis proclamats pel pensador anglès, principis tan originals com de transcendència, van saludar-lo com a digne successor dels Copèrnics, Galileus i Newtons. Los altres, porucs i espantadissos, van vaticinar grans cataclismes com a producte de les predicacions darwinistes. En Darwin, fred i tranquil com verdader savi, repetint en son interior lo cèlebre *E pur si muove*, va seguir lo seu camí, i cada obra nova que publicava era un nou arsenal de proves quasi evidentes, puix que totes les treia de l'observació i l'experiència. Des de 1859 fins a 1871 va dar a llum la *Fertilització de les orchidees*, l'*Encreuament i fertilització per si mateixes (Self-fertilisation) de les plantes*, les *Formes de les flors*, los *Moviments i habituds de les plantes que s'enfilen*, les *Plantes insectívores* i les *Variacions de les plantes i dels animals en l'estat de domesticació*. Cada una d'aquestes obres queia com una pluja de plom fos sobre el cap dels detractors de son autor, que va proposar-se reblar lo clau al publicar en 1871 la síntesis de ses observacions i principis en sa *Descendència de l'home*, que va completar després amb les *Expressions de les emocions en l'home i en los animals*. Als últims temps de la seva llarga i aprofitada vida no va permanèixer tampoc vagatiu, i avui per avui tota l'Europa científica admira el gran conjunt d'observacions que va lograr reunir en sa darrera obra, qual títol és *La facultat motriu de les plantes*, en la qual posa en clar una immensitat de qüestions que havien sigut debatudes durant segles.

Aquest conjunt d'obres, sens comptar los treballs més reduïts, alguns d'ells admirables; obres que omplenen un gran número de voluminosos tomos, estan tan rublertes d'observacions i datos que pot ben assegurar-se que la humanitat necessitarà molts anys per digerir-los. En Darwin se troben reunides condicions que sols van juntes en los més privilegiats representants del talent i del geni. Lo gran innovador és al mateix temps analític i sintètic, i sols després d'haver comprovat un fet per una llarga sèrie d'observacions indubtables, s'atreveix a treure'n les conseqüències i a proclamar un principi. No és un filòsof divagador i somniador que avança idees i fa teories. És un caràcter eminentment pràctic i positivista, que ni tan sols porta sos descobriments a son total desenrotllo. Camina sempre amb peus de plom i, confiat en lo porvenir, al porvenir deixa la tasca de sentar com indubtables conseqüències precises de les premisses per ell adelantades. La revolució està iniciada per ell; sos deixebles queden encarregats de portar-la a la pràctica.

Poques coses hi ha més curioses que observar la influència que ha exercit en Darwin en sos contemporanis. Des de que en l'*Origen de les espècies* va deixar entreveure sos transcendents descobriments, tots los savis d'Europa, aixís los que van declarar-se partidaris d'ell com los que van fer-se sos contraris, van començar a tenir nous punts de mira. En Darwin, des de son retiro, mantenía amb tots ells comerç intel·lectual, i dels treballs de tots s'aprofitava. Cada obra nova que publicava venia a ser la condensació de tot lo que s'havia estudiat des de sa anterior, logrant aixís posar a contribució fins a sos detractors, de quals observacions s'aprofitava. En això posava de manifest, com poques vegades s'havia fet, la força imensa del seu geni.

Aquí hem de posar punt final a les nostres observacions, puix temem haver sigut massa llargs dades les dimensions de *L'Avens*. En Darwin ha mort, però les seves obres queden, i sigui el que vulgui el judici que es formi sobre ses transcendents teories i observacions, no pot ningú desconèixer que l'il·lustre anglès ha marcat època i que son geni serà sempre considerat com una d'aqueixes fites que marquen lo camí que va fent lo progrés de la humanitat.

V. Almirall

L'Avens, 8 (maig de 1882)

ANUARI DE L'ASSOCIACIÓ D'EXCURSIONS CATALANA

Con este título acaba de ver la luz pública, elegantemente impreso, un tomo de más de seiscientas páginas, con multitud de láminas, planos, panoramas y todo lo demás que puede contribuir al esclarecimiento del texto en una obra de tal naturaleza.

Estando el libro escrito en catalán y siendo manifestación de la vida de una asociación catalana, inútil es que digamos que lo hemos leído con interés y cariño. No es empero tan inútil añadir que, si al comenzar su lectura nos propusimos juzgarlo benévolutamente, en el curso de la misma debimos cambiar de propósito, adoptando el de hacerlo con imparcialidad, ya que por fortuna el libro ha de salir airoso de la prueba.

No se extrañe que nos propusiéramos ser benévolos pues, conociendo la ruda tarea que se impone el que quiere introducir alguna novedad en nuestro rutinario país, dedujimos las dificultades sin cuento con que han debido tropezar los animosos *excursionistas* al querer implantar entre nosotros lo que ha hecho gran fortuna en las naciones más cultas con el nombre de *alpinismo*. Sabíamos, además, que el anuario que tenemos a la vista es el primero en su género que en España se publica, y esta sola circunstancia le haría acreedor a indulgencia si la necesitara. Por fortuna, las asociaciones excursionistas han nacido en Cataluña; y la idea que les da vida ha venido del centro de Europa, no de Madrid, que no ha tenido todavía ocasión de malearla —como lo hará al punto mismo que pretenda apoderarse de ella—, y gracias a estas circunstancias nuestra comarca saca ya grandes ventajas, que aumentarán a medida que vaya infiltrándose en nuestras costumbres.

Al implantar los excursionistas el alpinismo en nuestro país, no lo copiaron servilmente de otras naciones, sino que lo acomodaron a las circunstancias en que vivimos, conservando empero su idea levantada y trascendentales propósitos.

El alpinismo, nacido como su nombre indica en las regiones próximas a los Alpes, contribuye poderosamente a la mejora física y moral de la juventud, cuyo vigor gasta rápidamente la vida de las ciudades. Acostumbrándola primero a sencillos paseos y luego a expediciones difíciles a las montañas; interesándola en la contemplación de las grandes bellezas de la naturaleza; familiarizándola con las dificultades de las grandes ascensiones; distrayéndola de pasatiempos frívolos o nocivos, tiende directamente a resolver el problema de conservar la virilidad amenazada por el refinamiento en que hoy se vive. El alpinismo, además, no se limita a expediciones de recreo o paseos de turista, sino que tiene por objetivo el estudio de cuanto se le presenta. En una salida de alpinistas, cada uno halla medios de hacer algo útil, conforme a sus aptitudes y conocimientos. Uno escarba la tierra para arrancarle algún secreto geológico; otro mide la altura de una cumbre; el botánico herboriza; el zoólogo recoge ejemplares de la fauna; el meteorólogo observa y compara los fenómenos de la atmósfera, y mientras tanto el arqueólogo, el literato y el artista o examinan restos antiguos que hallan tal vez al pate o apuntan en su cartera poéticas tradiciones o cantos populares, o delinean en su álbum algo que creen digno de atención. Todos estos trabajos, variados siempre y hasta algunas veces incoherentes, son luego reunidos y ordenados en la Asociación, y desde ella pasan a sus similares en la misma nación y en el extranjero por medio de boletines u otra clase de publicaciones y por el de los congresos que celebran a menudo. En Suiza, en Alemania, en Italia, en Austria y en Francia, las sociedades o clubs alpinistas han prestado verdaderos servicios al país y a la ciencia.

Por esta ligera explicación del alpinismo se comprenderá que no podían imitarlo servilmente los excursionistas catalanes. Radicando las asociaciones en Barcelona, que no tiene cercana ninguna gran cordillera, componiéndose en gran parte de jóvenes que viven de su trabajo personal, han debido renunciar, o poco menos, a las grandes ascensiones. Otra dificultad para ellas es la escasa generalización de los conocimientos científicos, especialmente en lo que se refiere a ciencias naturales, lo que les imposibilita de encargar a los delegados trabajos de cierta índole. Por todo esto debieron ampliar sus medios de acción, y no limitarse al estudio de las montañas, haciéndose excursionistas para visitar lo poco o mucho notable, en cualquier género que sea, que se halla esparcido así por las villas como por las aldeas, así por los llanos como por las cumbres. De aquí resulta que los trabajos de nuestros excursionistas no son tan completos como los de los alpinistas, pero en cambio son mucho más generales. En muchos de sus estudios han hallado el terreno virgen, y han podido darles gran interés a pesar de su generalidad. Su organización, además, les ha permitido prestar un gran servicio al país: el de establecer relaciones continuadas y corrientes de simpatía entre las ciudades y las aldeas y caseríos por medio de las excursiones.

El anuario de que nos ocupamos, y que debe figurar en la librería de todo el que tenga cariño a las cosas de nuestra tierra, es la síntesis de los trabajos de la asociación que lo ha publicado, perfectamente ordenados. Contiene las reseñas de quince excursiones, de las cuales diez se refieren a Cataluña y cinco a otras provincias de España o al extranjero; a las reseñas siguen tres poesías alusivas a los objetos de la Asociación, ocho trabajos científicos, en general sobre regiones catalanas, y acaba el libro con una nutrida sección oficial, que viene a ser la documentación de la historia de la sociedad excursionista.

Todos estos trabajos tienen interés para los catalanes. En ellos se encuentran muchas noticias sobre nuestras montañas más célebres, como son varias de los Pirineos, Montseny y Montserrat, estudiadas científicamente en algunas de sus especialidades; en ellos hay interesantes descripciones del Vallés y del llano de Barcelona. Las láminas y grabados no son menos interesantes que el texto, y entre los planos llama la atención el de las Cuevas de Artá, en Mallorca, levantado por don Pedro de A. Peña, socio delegado en aquella isla, siendo de notar que así las noticias del texto como los dibujos son recogidas o sacados sobre el terreno por miembros de la Asociación en sus excursiones a los puntos a que se refieren. Digno es de notarse en el libro de que nos ocupamos que si algunos de sus trabajos han sido remitidos de Francia por socios corresponsales, como el barón de Saint Saud y *monsieur* Gourdon, no hay ninguno venido de las provincias de España no catalanas; ni aun los que se ocupan de esas comarcas, como las excursiones a distintos puntos de las provincias de Guadalajara, Zaragoza, Teruel y Navarra.

Considerado en general, el anuario indica un verdadero progreso en la asociación que lo ha publicado. Poco después de nacido el excursionismo, tuvieron muchos interés en desviarle de su objeto para convertirle en sociedad de arqueología religiosa de la Edad Media, y aun hoy mismo otras asociaciones no se ocupan en sus salidas más que en examinar malos retablos y vulgares iglesias y cruces de término, encontrándolo todo sobresaliente, como puede suponerse. La Associació Catalana se va separando de este mezquino camino y entrando por el más ancho y fructífero de las averiguaciones científicas en todos sus ramos, sin perder, empero, de vista el objetivo primordial del excursionismo. Por este progreso merece los más sinceros plácemes.

Antes de terminar, traduciremos unos párrafos del prólogo que precede al anuario, y que suponemos escrito por el señor Arabia y Solanas, presidente y alma de la Asociación. Después de preguntar ¿qué son las excursiones?, contesta lo siguiente:

«En primer lugar, tal como las entiende y practica la Associació d'Excursions Catalana, es un gran medio educativo; tal como las desea, todo un aspecto de nuestra vida nacional, casi una verdadera institución. Arrancar a la juventud de los vicios y pasatiempos frívolos de las ciudades; llevarla a respirar el aire puro y sano del campo y de la montaña; acostumbrarla a la fatiga, a las privaciones, a las difi-

cultades, quizá a los peligros; infundirle el amor a los grandes espectáculos de la naturaleza, como en el extranjero se han propuesto y practican los clubs alpinos, es ya mucho. Hacerle, empero, conocer palmo a palmo el país natal; hacerle admirar sus bellezas naturales y artísticas; hacerle oír el variado lenguaje de sus diversas comarcas, presenciar sus típicas y originales costumbres, aprender sus cantos y recoger sus tradiciones, es mucho más todavía. De todo ello ha de nacer una poderosa corriente de simpatías y un cambio de ideas y de sentimientos de saludabilísima influencia.»

El primer anuario responde a estos propósitos. No se desanime la Asociación; entre de lleno en el camino emprendido, y en el segundo Anuario podrá demostrar que se halla ya a la altura de sus similares en el extranjero, para gloria de nuestra patria catalana.

A.

El Diluvio, 18 de maig de 1882

JEFES SIN SOLDADOS

Todo tiene en el mundo sus compensaciones. Así vemos hoy que la desatentada guerra que desde Madrid se hace a Cataluña nos compensa, aunque en pequeña parte, del daño que nos hace con algunas ventajas innegables. En primer lugar, ha reanimado vigorosamente los sentimientos regionalistas que estaban aletargados en los pechos de algunos catalanes y, en segundo, ha dejado a todos esos políticos que se titulaban jefes desde Madrid en la situación desairada del general que se queda sin soldados.

Hace poco no parecía sino que hubiéramos perdido la noble entereza que nos caracteriza, y el que quería tomar parte en la política no podía prescindir de abdicar de su voluntad, sujetándose a la del primero que desde Madrid quería erigirse en pontífice infalible. Aceptadas las jefaturas, nacieron jefes como hongos después de lluvia y los había para todos los gustos. A los unos les mandaba Cánovas, a los otros Castelar, a los otros Zorrilla, jefes se titulaban Figueras, Pi y Margall, Martos, Romero Robledo, Posada Herrera, Carvajal, etc., etc. (estos etcéteras suplen a lo menos una página de nombres propios), y todos, desde el primero al último, no tenían ningún inconveniente en lanzar a la faz del país parodias de clases, en las que mandaban *porque sí* lo que se les antojaba a los pocos o muchos que acataban su jefatura. De esa invención madrileña de los jefes nacía el bizantinismo que carac-

terizaba la política, de la que no podían menos de apartarse todas las personas de temperamento independiente o que no estaban dispuestas a ser sólo maniqués o figuras de adorno.

La guerra a Cataluña ha puesto en evidencia a todos esos pontífices de sainete, pues que todos, absolutamente todos, han estado a la misma altura, y hoy no hay un catalán que se atreva a decir en voz alta que reconoce la jefatura de alguno de ellos. Unos han roto directamente y con estrépito; otros lo han hecho indirectamente.

Entre los que han roto directamente con sus jefes se hallan algunos constitucionales, muchos posibilistas y algunos progresistas; ellos merecen un aplauso por su conducta verdaderamente catalana.

No han roto directamente con sus jefes, pero no se atreven ya a mencionar sus jefaturas los canovistas y romeristas, los figueristas y los autónomo-pactistas o pilistas (perdónennos nuestros lectores si esas denominaciones les suenan mal al oído, pues que en la situación actual son verdaderamente ridículas). Todos ellos obran como si no les ligaran compromisos anteriores, sin duda porque saben que, si los recordaran, el país lo recibiría con una carcajada. Nada importa que Cánovas y Romero Robledo hayan hecho una campaña proteccionista; nada que Figueras y Pi dijieran a algunos comisionados catalanes que desean la protección a nuestra industria. El país catalán ha visto claro; sabe que aunque colocados en distintas posiciones son todos dientes de engranaje de la política madrileña; ve que cada uno de ellos hace el oficio de jefe para que nada se mueva sino por orden de Madrid, y no les hace caso. Deja que sigan llamándose pontífices y aun símbolos si así quieren satisfacer su vanidad, pero no les da soldados ni creyentes.

Esta triste figura de los jefes la han visto clara los catalanes que hasta ahora se prestaban a ser soldados, y obran en consecuencia. Los conservadores no hablan más que de su amor a Cataluña. Los republicanos prescinden por completo de aquellas invenciones madrileñas de pactismo, sinalagmatismo, organismos, etc., etc., y pregonan que Cataluña no ha de esperar su regeneración sino de sus propias fuerzas. Aparentemente, los primeros se han pasado con armas y bagajes al catalanismo que mira atrás; los segundos al catalanismo avanzado, a aquel catalanismo de que tanto maldijeron cuando sus pontífices les dieron la consigna de combatirlo. ¡Bendita sería la conversión de unos y otros si fuera sincera! ¿Quién nos dice que para algunos no sea también hija de órdenes de Madrid para intentar aprovechar las circunstancias actuales?

Pero, sea como sea, la verdad es que hoy por hoy los jefes madrileños aparecen sin soldados en Cataluña y de ello debemos felicitarnos todos. Y no sólo los jefes han quedado sin soldados, sino también, y eso es lo más importante, las ideas (?) madrileñas han quedado sin adeptos. Hablad hoy a un conservador catalán de aquellos distingos metafísicos que tiempo atrás hacían sus delicias cuando desde el poder los soltaba el señor Cánovas, y os echará en hora mala. Decidle hoy a un federalista de nuestra tierra que hemos de prescindir de nuestra historia, de nuestra

lengua, de nuestro carácter, de nuestras afecciones, para resolverlo todo por medio de teologías de pactos que no entiende y de autonomías u organismos que no puede entender, y os echará también en hora mala.

Hoy hay en Cataluña más conservadores y más federales que hace poco, pues hoy nos ocupamos todos de la cosa pública, pero unos y otros han de manifestar ideas y puntos de vista genuinamente catalanes. Si siguieran pregonando teorías madrileñas, los catalanes les dejarían tan aislados como a los que hasta ayer fueron sus jefes visibles.

De tales resultados no podemos menos de felicitarnos los que venimos desde hace tiempo predicando provincialismo, por lo que enviamos un aplauso entusiasta a todos los que han dejado sin soldados a los jefes de Madrid. Nada importa que por parte de algunos el abandono sea sólo aparente; el país ha aprendido con él a ver claro, y tan pronto como volvieran aquéllos a su antiguo sistema, les dejarían solos y aislados. Estén todos seguros de que en adelante la política podrá basarse en algo sólido y, libre de las menguadas influencias de los pontífices madrileños, será siempre una esperanza para Cataluña en medio de las amarguras que se le preparan.

A.

El Diluvio, 21 de maig de 1882

DISCURS INAUGURAL DEL CENTRE CATALÀ PER LO VICEPRESIDENT PRIMER

Senyors:

Permeteu-me que comenci amb un qüento, record, al·legoria o lo que sigui. Quan en una casa catalana hi ha molta família, les nostres lleis, les nostres costums, lo nostre temperament i esperit d'empresa fan que per lo regular se disgreui. Les filles se casen i se'n van amb los marits; dels fills, aquest se dedica al comerç, aqueix a la indústria, aquell a les ciències. Portats per son afany de fer-se homes per medi del treball, los uns se'n van a ciutat, los altres no paren fins a l'altra banda d'Espanya, alguns més animosos passen la mar i van a provar fortuna en terres llunyanes, i sols molt pocs se queden a la casa pairal. Aquesta dispersió

fa que en cada un d'ells neixin idees, costums, inclinacions i gustos tan completament diversos que qualsevol que no els conegués no diria pas que fossin germans ni cosa que se li sembli.

Però ve un dia que un perill gros amenaça a la família: se posa malalt de gravetat lo cap de casa o una desgràcia porta a aquesta a punt de perdre's. Allavors tots compareixen i, recordant-se de que tenen una mateixa sang, oblidant ses idees, ses costums, ses inclinacions i sos gustos, i juntant en una sola ses voluntats i ses forces, no pensen en res més que en trobar lo medi que pugui salvar a la família del perill que l'amenaça.

Segur és que tots vosaltres haureu sigut alguna vegada testimonis d'un d'aquestos consells solemnes de família, puix que són freqüents a la nostra terra.

Un dels que jo recordo va fer-me molta impressió. La mestressa havia contret segon matrimoni, que va ser per ella una verdadera creu des del primer dia. L'espòs no tenia pas un gran talent, però era perfidiós en portar endavant sos plans i amb això suplia sa falta. Tenia una fal·lera constant i sempiterna: la de que en la casa no es sentís cap més veu que la seva. La mestressa havia sofert lo que no pot dir-se, puix la perfidiosa constància del sobrevingut havia conseguit fins girar a alguns dels fillastres contra sa mare pròpia, i dels béns de la casa ja se n'havia fos una bona part. A tot això, la mestressa es mostrava resignada i davant de la parentela feia la mitja rialla a fi i efecte de que ningú pogués sospitar lo que en son interior sofria. S'havia fet la il·lusió de que a cop de paciència arribaria a dominar lo caràcter del marit portant-lo a millors vies.

Però aquesta conducta tan noble i generosa, en compte de vèncer l'obstinació de l'espòs, l'havia conduït a extremar la seva. Prenent la resignació per covardia, ja no respectava res, i tot anava a mal borràs més que mai. Al fi un dia, foll de supèrbia, volgué regalar a uns estranys lo poc que quedava de la casa, i sorprès de la resistència digna que va trobar en la mestressa, va arribar a maltractar-la barrejant los insults amb les amenaces. Allavors la mestressa no volgué aguantar més; va cridar a tots sos fills i filles per veure si lograven salvar-la i, acudint tots, van tenir lo consell de família de què us parlava.

Jo no sé per què al veure-us aquí aplegats m'han acudit aquestos records d'escenes que són molt freqüents a la nostra terra. ¿Pot tal vegada veure's en la reunió d'avui lo preliminar d'un gran consell de la família catalana?

Com que el Centre Català acaba de néixer, és encara petit i dèbil. ¿Podrà fer bé la creixença i arribar a ser gran i vigorós?

Per respondre a tal pregunta, hem d'examinar no sols sa pròpia configuració, sinó també la vàlua i demés condicions dels elements que el volten i dels quals ha de nutrir-se.

Respecte a la configuració del centre naixent, no hi ha dubte que és apta per alcançar un gran desenrotllo. Les associacions catalanes nascudes fins ara tenien totes objectes limitats; eren, per a dir-ho aixís, especialistes. De les anomenades catalanistes, les unes se proposaven dar alè a les belles lletres, les altres fomentar

l'estudi de la llengua, algunes escorcollar tot lo que conté la nostra comarca digne d'atenció. De les que no es deien catalanistes ni parlaven en català, però que es proposaven també fomentar i protegir interessos de la terra, tampoc n'hi havia cap que es dedicués més que a un ram particular de l'activitat humana. Pot, doncs, ben bé assegurar-se que el Centre és la primera associació catalana que neix amb caràcter general, proposant-se tractar de tot lo que pugui interessar a Catalunya, puix que totes les manifestacions de sa vida moral i material caben dins d'una o altra de les seccions que el formen i totes elles se troben representades en lo Consell General, veritable condensació de les forces de la societat.

Aquest senzill examen demostra ben clarament que la nostra associació té configuració adequada per arribar a un grau extraordinari de creixença.

Si examinem ara los elements que volten al Centre, trobarem que són molts los que podrà assimilar-se per nutrir-se. L'esperit català, que semblava estar endormiscat, s'ha despertat potent i enèrgic. Avui estem desenganyats d'esperar d'altres i persuadits de que per progressar i posar-nos al nivell que ens pertoca, no podem refiar-nos més que de nosaltres mateixos.

I no tan sols sabem això, sinó que no se'ns amaga que allí on deuríem trobar ajuda i protecció, no hi trobarem més que entrebancs i dificultats i exigències immotivades. Aixís és que pot dir-se que avui ja no hi ha quasi un català que no sigui catalanista; tant que podríem ja arraconar aquesta paraula per inútil. No sols està la llavor sembrada, sinó que han nascut ja les plantes que han de fructificar. Los elements que volten al Centre, doncs, són tan favorables com la seva mateixa configuració perquè pugui portar a terme la seva obra.

¿Volem acabar de convèncer-nos d'això? Imaginem-nos lo que serà el Centre en la plenitud de sa vida. Segons los seus estatuts pot estendre els braços a tot Catalunya. Afigurem-nos, doncs, que tenim ja establertes sucursals en totes les ciutats i viles d'importància, i que en les més petites i fins en los més arraconats poblets hi tenim socis corresponsals. Suposem que totes les seccions s'han nutrit amb los elements catalanistes de dins i de fora de Barcelona, i que amb tots aquestos actua desembarassadament lo Centre.

Com que cada una de les seccions té vida pròpia per tractar los assumptos de sa especialitat, poden aquestos ser examinats a fondo i resolts amb perfecte coneixement de causa. Com que cada una de les sucursals i cada un dels socis delegats tenen lo dret de proposar, les seccions han d'ocupar-se no sols de lo que interressi a Barcelona, sinó també de lo que sigui d'importància per los més oblidats racons de la nostra muntanya.

L'únic perill que corren los assumptos tractats per especialistes és lo de caure en l'exclusivisme, i aquest perill pot lo Centre salvar-lo per la seva organització. En los assumptos vitals les seccions no resolen en definitiva. Fan poca cosa més que preparar-los, i encara amb la cooperació de tots los socis, puix que tots tenen almenys veu en elles, i la resolució definitiva correspon al Consell General, que és un cos verdaderament harmonitzador. Format per les representacions de totes les

seccions i essent membres d'ell los presidents de les sucursals, no arribarà a prendre cap acord que no tingui en compte los diferents interessos i distintes localitats que entre tots representen.

Suposant, doncs, al Centre en la plenitud de sa vida, pot ben bé assegurar-se que sempre que es presenti alguna d'aquestes qüestions graves que tan freqüents són per desgràcia, les deliberacions del Consell dels Cinquanta seran actes solemnes, qual ressò arribarà fins més enllà de la nostra terra.

Hem dit que el Centre s'ocuparà de tots los interessos morals i materials de Catalunya, i tal volta a molts los semblarà que aquesta afirmació no és del tot exacta. Dues coses, en efecte, li veden los Estatuts: la religió i la política.

No volem ocupar-nos de religió, perquè la religió és l'única matèria sobre què no caben transaccions. Cap interès d'aquest món, per elevat que sigui, pot doblegar ni tòrcer al que creu i espera, i són per tant les discussions religioses no sols inútils sinó fins inconvenients en un centre actiu. No volem ocupar-nos de política perquè és menuda la que està de moda, i aqueixa, lluny d'atreure'ns, nos repugna. En la malaurada nació en què vivim, tots los que un dia o altre nos hem deixat temptar per los cants de sirena que des de Madrid entonen los que manen o volen manar, si hem tingut bona fe i amor a la pàtria, hem hagut de fugir corrents i malmenats, considerant-nos ditxosos si hem lograt que no acabessin de devorar-nos. Tampoc volem ocupar-nos de lo que en lo llenguatge convencional que s'usa es diu política i que no és més que passió de banderia o concupiscència de govern, que no creurem que el catalanisme estigui en bon camí fins lo dia que puguem celebrar una gran festa, en què tots, amb veu que surti del cor, declarem que deixem de formar part de cap de les fraccions que ens han dividit quan no érem prou catalans, i que no volem seguir altra bandera que la de l'amor a Catalunya. Lo dia que entre nosaltres no tinguin cap sentit ni significació pràctica les denominacions dels cent i un partits que han volgut fer-nos feliços; lo dia que no hi hagi entre nosaltres més que catalans que vulguin la regeneració de Catalunya, per més que els uns creguin que han d'anar-hi corrent i a salts, i els altres pausadament i amb calma, aquell dia estarem molt prop de la desitjada meta.

Però el que no vulguem ocupar-nos en lo Centre de religió ni de política, ¿vol dir que haguem de ser escèptics i que ens condemnem a permanèixer apartats de la vida pública? De cap manera. No discutirem de religió, perquè aixís tenim la seguretat de que cap consoci veurà ofeses les seves creències, que considerem respectables. No tractarem de política menuda per creure que res s'oposa tant com ella a la formació de bons ciutadans, lo que és sens dubte la missió capital del Centre. Volem ocupar-nos de la cosa pública a l'engròs, i per això no volem distreure'ns amb petiteses i misèries.

Si estem convençuts de que el Centre Català té aptitud i medis per arribar a ser gran i poderós, precis és que mirem de quina manera i per quins camins té d'arribar-hi. Com més potència pugui tenir una entitat, més direcció necessita; al crear

una força s'ha de tenir lo medi d'utilitzar-la bé, puix d'altra manera podria venir lo cas de que son impuls fos contrari a lo mateix per qual servei se crea.

¿A on va el Centre Català? Los seus estatuts ho condensen en poques paraules. Va a unir i lligar a tots los que bé vulguin a Catalunya; a fomentar i defensar los interessos morals i materials de la mateixa.

Amb aquestes dues ratlles s'estableix una organització i se li dóna la bandera que ha de mantenir-la compacta. Tots los que volem bé a Catalunya, molts dels quals fins ara estàvem disgregats i dispersos, nos reunim no sols per a resistir, sinó també per a obrar; no sols per defensar los grans interessos del país, sinó també per treballar per son progrés i sa millora.

Abans de seguir, deturem-nos una mica i preguntem-nos: ¿pot realitzar-se desbarassadament lo progrés i la millora de Catalunya en les circumstàncies en què viu avui?

Al nostre entendre, de cap de les maneres, i no som sols nosaltres los que això creiem. Diu ben clar que som moltíssims lo renaixement de l'esperit catalanista. Miri's com se vulgui, el catalanisme no és ni pot ser altra cosa que una protesta contra aquelles circumstàncies que avui més que mai pesen damunt nostre. Ho és fins en les manifestacions més vagoroses i descolorides.

La situació anormal de Catalunya ve de lluny. Quan de resultes d'un casament regi va fer-se la unió de les dues agrupacions més poderoses de la península, va fer-se el tracte baix la base d'una igualtat completa. La divisa dels Reis Catòlics, que tan oportunament va retreure lo nostre president en los Jocs Florals d'enguany; lo "*Tanto monta, monta tanto, Isabel como Fernando*", devia ser per les dues regions unides penyora de bona amiatat, de que cap d'elles voldria jamai sobreposar-se a l'altra, i a pesar de tot, ¿què ha succeït?

Quan vàrem unir-nos, nosaltres teníem unes institucions característiques i filles del nostre modo de ser; teníem una política pròpia que anàvem desenrotllant amb gran fermesa; teníem una llengua, que si bé no havia arribat a son complet esplendor, anava en camí d'arribar-hi; teníem una legislació que ens esqueia i fomentava totes les forces vives del país; teníem un comerç, una marina, uns usos, unes costums que formaven del nostre poble un tot harmònic i li permetien influir en la marxa general de la civilització en lo grau que li pertocava per sa situació envejable i envejada.

Castella tenia tot això diferent de nosaltres. Ses institucions, llengua, política, legislació, usos, costums, etc., etc., no s'assemblaven de res a lo nostre. En molts punts capitals, no sols se fonamentaven en principis distints sinó contradictoris.

Verificada la unió, ¿què devia fer-se? Lo natural, lo just, lo convenient era que cada una de les parts contractants seguís amb lo seu, millorant-ho i modificant-ho al compàs de les noves necessitats que es presentessin. Aixís com Catalunya, a l'unir-se amb Aragó, havia conservat sa personalitat, i junts l'havien reconeguda a València i a Mallorca arran de sa conquesta, una i altres devien conservar-la també després de sa unió amb Castella. Ademés, aquest havia sigut lo tracte.

Si les necessitats públiques haguessin fet que no bastés la juxtaposició de les variades nacionalitats de la península, i la marxa dels temps hagués aconsellat fondre-les en una sola, ¿com devia en aquest cas procedir-se?

L'únic sistema acceptable era el que havia fins llavors seguit l'agrupació aragonesa. La unificació devia fer-se sols en l'indispensable, o sigui en la direcció política. Les legislacions, llengües, usos i consuetuds devien ser respectades en sa existència i en les institucions que els daven vida. En les mateixes matèries unificables, cap de les parts devia engolir-se a l'altra, sinó que, triant lo millor de cada una d'elles, devien totes treballar amb zel i bona fe per a treure'n tot lo fruit que podien dar.

Res d'això va fer-se, sinó tot al contrari. De tot lo nostre no en queda res. Lo que no hem perdut estem a punt de perdre-ho.

¿I què ens han dat en canvi? Lo més estrany per a nosaltres; lo menos adequat al nostre modo de ser. Les nostres institucions populars i democràtiques per son origen i caràcter, però molt robustes per sa organització; les nostres Corts, los nostres Consells, que per evitar discussions inútils i perilloses i no perdre temps, duien a la generalitat los acords ja preparats, han sigut substituïdes per unes corporacions a les que es donà molta llibertat, quasi llicència per parlar, i que en canvi per obrar no troben més que obstacles i lligaments. Nos han pres com oficial la nostra llengua sintètica i positivista, en la que, com en totes les del cor d'Europa, abunden les paraules curtes, moltes d'elles agudes, i qual construcció prefereix sempre la claretat a l'elegància, i ens obliguen a parlar-ne una altra que es presta molt a divagar però molt poc a condensar, que és molt abundosa però poc concisa, i que, delicadíssima en lo lluíment de ses gràcies, és més pròpia d'un poble que passi el temps en superficials jocs de discreteig i d'ingeni, que no pas d'un que treballi i atengui sols als resultats. Lo nostre comerç, quan més devia créixer, va rebre una trontollada tan sèria que ens veiérem obligats a canviar d'ofici, amb tot i ocupar una de les posicions més centrals en lo Mediterrani, i les nostres costums i els nostres usos se veuen contrariats pertot arreu, puix que ja els combat des de l'escola de primeres lletres la influència oficial i la lluita dura mentres tenim vida. Les nostres lleis civils, monument admirable de la ciència pràctica dels nostres avis, basades sempre en lo principi de llibertat, que establien en una robusta organització de les famílies catalanes, cada una de les quals al formar-se escrivia la constitució perquè volia regir-se per medi d'uns capítols en què tot se preveia; les nostres lleis venerandes que han convertit a Catalunya en la pàtria del treball i de l'activitat, puix que per medi de ses sàvies institucions feien que aquestes qualitats fossin un patrimoni, i que han poblat les nostres comarques amb una densitat quasi doble que la de les de Castella, han sigut portades a punt de mort a cop de martiris pausats, puix després de deixar-les petrificades en l'estat en què es trobaven fa tres segles, un dia un tribunal i un altre un centre administratiu o un ministeri, han anat arrancant-los-hi trossos de la seva carn més viva, i avui per avui esperen que d'un cop de ploma s'acabi sa agonia lenta, declarant-les substituïdes per les lleis castellanques, que més que res han contribuït a portar ses ermes comarques al trist estat en què avui vegeten.

¿Com s'explica aquesta catàstrofe tan completa de tot lo nostre? ¿Com pot ser que havent-nos unit baix tracte d'igualtat perfecta, nosaltres no haguem conservat res, i ells nos ho hagin imposat tot? L'explicació és fàcil, i per més que sigui per nosaltres dolorosa, no hem d'amagar-nos-la, puix que son coneixement ha de ser la base de la nostra renaixença.

Castella tenia un ideal, una aspiració concreta, i nosaltres no vàrem oposar-n'hi cap. Nosaltres érem un poble eminentment mercantil; Castella, eminentment guerrier. Nosaltres cercàvem lo sòlid i ella l'enlluernador. Nosaltres aspiràvem a tenir tractes amb los pobles estrangers, a unir-nos amb ells pels llaços del comerç, d'idees i de productes, i ella aspirava a dominar-los. La nostra gran força eren los cònsols i patrons de vaixell; la seva, els capitans i aventurers. Al veure's Castella forta per sa unió amb Aragó; al fer-la la casualitat mestressa de nous continents, les seves aspiracions no van reconèixer límits, i va ressuscitar lo somni que ha perdut a tants pobles, lo somni de la dominació universal.

Al costat d'aquest ideal fantasmagòric, los nostres eren pobres, i vam deixar-los oblidar, treballant encara pel de Castella. L'ambició va perdre'ns, com no podia deixar de ser, i quan Espanya va quedar reduïda a la impotència, estava ja establert lo predomini de la part que havia dut la iniciativa. Quan Castella no va poder dir ja *lo món per Espanya*, va reduir-se a dir *Espanya per Castella*. Avui encara s'està treballant per aquest ideal dintre de la península; avui encara hi ha una raça que es creu executora dels testaments d'Isabel la Catòlica, de Felip IV, de Felip V i de tots aquells que han seguit ses petjades.

Aquí és precís fer notar una circumstància que és capital en la nostra història. Los catalans, o almenys los catalans influents, no sols no varen oposar cap ideal a l'ideal de Castella, sinó que varen acceptar amb fruïció la seva tutela. Des de la unió, la voluntat nos ha portat sempre cap a la unificació, que si no s'ha lograt no ha sigut pas per falta de desitjos, sinó perquè el nostre temperament l'ha feta impossible. Llegeixi's amb detenció tota la nostra història moderna, i es veurà aquesta veritat comprovada fins en los períodos en què circumstàncies excepcionals nos portaven a la guerra. Si el nostre temperament i el nostre caràcter haguessin sigut poc o molt compatibles amb lo temperament i caràcter castellà, molt temps faria que la unificació estaria dada i beneïda.

I noti's també una altra circumstància capitalíssima i no menys deplorable per a nosaltres. D'aqueixa lluita entre la voluntat que ens duia a unificar-nos i el temperament que s'oposava a la unificació, va resultar, com era inevitable, la nostra decadència. Va començar per la degeneració del nostre caràcter, puix lo caràcter és sempre lo primer que es perd, i luego va ressentir-se'n lo nostre geni i els nostres talents especials. D'ençà de la unió no tenim cap figura de primera magnitud que hagi influït en la marxa de la humanitat. Mentres en los altres confins d'Espanya pintaven Murillos i Velázquez, i escrivien Cervantes, López de Vega i Quevedos, aquí vivíem com ensopits i poc menys que separats d'aquell moviment de cultura. La voluntat nos duia a seguir-lo, però el temperament, com sempre, s'hi oposava.

No teníem ideals ni medis propis, i sens ells no hi ha arts ni donen les ciències obres de les que fan època. Per fortuna nostra, va quedar-nos l'activitat, i a l'activitat, sols a l'activitat devem lo que conservem encara.

Los termes del problema continuen sent los mateixos. Castella conserva tan enèrgics com mai los seus ideals, i més que mai vol executar los testaments de sos unificadors. Catalunya no sols no ha oposat ideals a ideals, sinó que segueix lluitant entre sa voluntat que la porta a unificar-se i son temperament que s'hi oposa. Lo catalanisme ha conseguit ja alguna cosa, però les dificultats i resistències que ha trobat i troba encara per fer son camí són la millor prova de que no s'ha canviat pas radicalment la situació que hem tractat de descriure.

¿Se'n volen mostres evidents? No hi ha més que dirigir la vista al nostre voltant. Los fills de l'antiga agrupació aragonesa en general i els catalans en particular estem quasi divorciats de la vida pública i la nostra influència en la direcció de l'Estat és quasi nul·la. Los fills de les regions que dependien de Castella ne tenen lo monopoli, i lo pitjor és que ni ens en queixem ni fem cap esforç per canviar la situació, amb tot i que els que hem nascut en les regions pirenaïques, com a més reflexius que som, deuríem tenir dret preferent a intervenir en lo que més reflexió necessita. Les nostres lleis, les nostres costums, los nostres usos sofreixen cada dia un atac o una mutilació dolorosa, i callem com si res nos fes, o com si cada atac i cada mutilació no fos una sagnant ferida. Nosaltres veiem la nostra llengua proscriu de tot acte oficial, la veiem rebutjada fins en les oficines telegràfiques, que accepten les estrangeres, i encara no s'ha alçat en les Corts una veu catalana exigint que el català, idioma tan espanyol com lo castellà i molt més mediterrani, puix sense sortir de casa és parlat en molta més extensió de costa, des d'Alacant fins a cap de Creus, i en les hermoses isles balears, úniques que conservem en la mar més europea i civilitzada, sigui reconegut idioma oficial al nivell dels altres d'Espanya, com ho és l'italià i l'húngar al costat de l'alemany a l'Àustria; com lo flamenc al costat del francès a Bèlgica; com lo francès, l'italià i fins los romanxes ho són al costat de l'alemany en la Confederació suïssa, i com se fa, en una paraula, en totes les nacions civilitzades, siguin les que es vulguin les seves institucions polítiques. I no sols no s'ha alçat una sola veu exigint aquestes grans reparacions, sinó que la major part dels catalans nos trobem mortificats si al sentir-nos parlar castellà algú es burla de la nostra pronunciació poc castissa o poc madrilenya i dels nostres catalanismes, quan cabalment res deurien fer-nos tals burles, puix parlant nosaltres castellà demostrem que a més de la pròpia coneixem una altra llengua espanyola, cosa que no pot dir quasi cap dels que ens motegen. Nosaltres sabem que som per temperament més reposats, que participem del moviment d'Europa més que els fills d'altres regions, i no obstant no podem sostreure'ns a la influència que ens porta a considerar personatge a qualsevol que des de Madrid alci la veu per dir-nos vulgaritats en frase rebuscada, mentres regategem lo títol a molts que han consagrat tota la vida a estudis sèrios o al treball útil, si han nascut a la nostra terra, com si no fos més meritori i difícil portar regularment un obrador

o una fàbrica que dirigir malament un ministeri. Aquest abús de prodigar lo títol de personatges als que no parlen la nostra llengua, fa que quan se fica un castellà entre nosaltres i ens declama un discurs més ple de paraules que d'idees, comencem per festejar-lo i acabem per dar-li els primers llocs, fins en societats i empreses purament catalanes. ¿Se vol encara més proves de que persisteix la situació de què parlàvem, de que la voluntat de molts catalans los porta cap a una unificació que el seu temperament impossibilita? ¿No és ja hora de que acabi aquesta lluita que és causa de decadència, i de que pensant, parlant i obrant a la catalana puguin desenrotllar-se lliurement lo nostre caràcter i les nostres qualitats, i ens posem en camí de tornar a ocupar lo lloc que ens pertoca en lo gran concert de la general cultura?

Amb tot i que això és clar com la llum, hem passat molts anys sense haver-ne esment, u obrant almenys com si no en tinguéssim. Per fortuna, vingué el renaixement català fa bastants anys, i avui podem avançar ja alguns passos amb seguretat i confiança. Lo verdader renaixement va començar, com sabeu bé, purament literari, i aixís en sa forma més acadèmica com en ses manifestacions populars va expressar tendències marcadament catalanistes, amb vaguetat per lo que deia, amb claretat per lo que feia. Sens pesar tal vegada tota la transcendència de sos actes, va ressuscitar l'ús escrit d'una llengua que no era morta, puix que mai havia deixat d'usar-la el poble que la parla, i va refer una història que sempre se'ns havia ensenyat com oficialment se'ns ensenya encara, completament falsejada. Restaurada la llengua i refeta la història, ¿què havia de succeir? Havien de modificar-se les idees, havia de regenerar-se en més o en menos lo caràcter, i fet això, havien de néixer aspiracions noves, plantejant-se problemes dels que no ens havíem ocupat fins allavors.

Lo Centre Català ve a prosseguir l'obra començada portant-la tan enllà com ses forces li permetin, i per això creu que el seu primer dever és proclamar molt alt que deu veneració, gratitud i respecte als precursors i als iniciadors del renaixement. Per això, des del lloc que en aquest moment ocupo, us demano un record pels que ja han mort; una manifestació calorosa pels que viuen encara. Recordem-nos, senyors, dels Capmanys, dels Piferrers, dels Pujades i de tota aquella munió d'homes de cor que, preveient potser lo que havia de venir, van preparar la regeneració de la nostra història. Recordem-nos de l'Aribau, que des de llunyanes terres basava el nostre renaixement en un crit inimitable d'enyorament i d'amor a la pàtria; recordem-nos del modest Estorch i Siqués, que tan enamorat estava de la poesia de les nostres comarques; recordem-nos de l'autor de les *Flors de maig* i dels *Nèts dels almogàvers*; del geni tutelar de la música de la terra, que si hagués nascut a Itàlia fóra un Bellini, i un Weber si hagués nascut a Alemanya; d'aquest obrer que jamai va oblidar a sos companys de treball i de penes, i que al voler millorar sa cultura per medi del cant coral, va dotar al nostre renaixement d'una de ses glòries més hermoses; recordem-nos de tots aquestos i dels que van seguir ses petjades, i dediquem a sa memòria un aplaudiment entusiasta.

Pagat aquest tribut al record dels que foren, just és que dediquem una carinyosa salutació als que viuen encara. Los restauradors de la festa poètica del mes de maig; los fundadors del teatro català, aixís poetes, com músics, com actors; los que van publicar revistes i periòdics en la nostra llengua; los que s'han associat per recórrer les nostres comarques i cridar l'atenció sobre tot lo notable que contenen; los que es reuneixen per cultivar les belles arts, precursors sens dubte d'escoles catalanes que ens ompliran de legítim orgull; los que han entrat ja en lo terreno científic, i que sens dubte són també la base de futures escoles, tots són acreedors a la gratitud del Centre Català. Mes ja que no pugui a tots anomenar-los, permeteu-me que en representació de tots vos citi als primers mantenedors dels Jocs Florals, als primers poetes dramàtics del nostre teatro; als primers que van escriure en prosa i als primers que en català van ocupar-se de ciència i que per tots ells us demani també un aplaudiment.

Després d'aquesta expansió, permeteu-me que segueixi. Lo Centre Català ve a prosseguir, com vos deia, l'obra començada fent-la avançar tot lo que ses forces li permetin. Lo renaixement ha sortit ja de la seva infància de vaguetats i d'ideals emboirats i vol usar dels drets de la major edat. No vol ja treballar vergonyantment ni ve a dir les coses amb mitges paraules, sinó que ve a parlar tan clar com les circumstàncies li permetin. No vol ja fer com los nens que s'espanten dels papus que forma sa pròpia sombra, sinó que vol plantejar amb decisió les qüestions que neixen de la situació anormal en què viu Catalunya, com les han plantejades totes les comarques del cor d'Europa que es trobaven en cas semblant, havent-les ja resolt algunes d'elles. No s'acontenta ja amb esplaiar en versos harmoniosos l'amor que sent per les coses de la terra, ni vol més plorar damunt les runes de passades granses, sinó que vol entrar a parlar en prosa a fi d'estendre la seva acció a tot lo que ens interessa. Avui ja no hi ha tan sols poetes catalanistes, sinó que entren a ser-ho totes les forces vives del país, que juntaran sos afanys per a arribar aviat al fi de la jornada empresa.

¿Podrà tenir-se'ns per massa optimistes si diem que tenim la seguretat de que no passarà molt temps sens que a l'ideal castellà, que ens ha portat a la trista situació en què agonitzem, hi oposem altres ideals més positius i sòlids que el contrabalancegin? ¿A l'“Espanya per Castella” no hi sabrem respondre, no amb un “Espanya per Catalunya”, puix no hem de conservar lo vici mudant sols de viciós, sinó amb alguna cosa que ens afliuxi les lligadures que ens impossibiliten de moure'ns i d'avançar com deuríem? Un adagi nostre diu que com més amics més clars, i el dia que vagin més clares les diverses regions de la península, aquell dia seran no companyes per dever, com són avui, sinó germanes per la sang i amigues per afecte. I no sols seran amigues, sinó que auxiliant-se mútuament, unes i altres prosperaran amb benefici de totes, i formaran aquell bonic ramell de què ens parlava un dels primers presidents dels Jocs Florals, ramell al que la varietat de colors de les flors juntades, vermelles unes, grogues les altres, donaran un aspecte tan simpàtic com agradable.

¿Pot haver-hi ideal més hermós i civilitzador per oposar al que ens ha empetitit fins ara? Aspirem a rompre, sigui el que es vulgui el modo i forma de fer-ho, les lligadures que ens seguen les munyeques i ens priven los moviments més generosos del cor, substituint-les per llaços de germanor i carinyo, que són los únics que uneixen.

Al punt que el catalanisme tingui aspiracions concretes influirà sens dubte en la regeneració i reforma del caràcter català. Perdent la por i encongiment amb què ha degut caminar en sos començos, introduirà en l'estudi del nostre passat l'esperit crític, i deixant de ser admirador cego de tot lo dels nostres avis, no sols posarà en son verdader punt ses qualitats bones, sinó que ens previndrà sobre els defectes que tal vegada no els mancaven. Allavores depurarem si convé seguir aquell sistema de dar més importància a les col·lectivitats que als individus, que és característic en la nostra història, tan abundant en grans fets de quals autors ni el nom se recorda, o si, canviades les circumstàncies, hem de dar la mà a tots los que es sentin amb alè, ajudant-los a alçar-se damunt del nivell comú. Allavores nos convencerem de que no podem deixar de dedicar preferent atenció a la cosa pública, puix que sols prospera el poble quals lleis van atemperant-se sàviament a les noves necessitats que neixen. La indiferència és pròpia dels esclaus i de les races degenerades. Los pobles virils són gelosos dels seus drets i no confien a mans ajenes lo cuidar de lo que més los interessa. ¡Quan car paguem en los moments actuals lo nostre apartament de la cosa pública!

Gran és, doncs, lo camp que es presenta a l'activitat del Centre, però no ens serà tan difícil com sembla anar endavant, si caminem sense vacil·lacions ni dubtes. Tinguem també ideals, i adquirirem vida i ufana com per art màgic.

Molt poden fer les seccions; molt lo Consell General que les reassumeix. En unes i en altre podem fer l'aprenentatge de la vida pública que tant nos falta, per medi de la vida corporativa.

Les seccions, especialment, han de tenir per missió formar escola catalana en son ram especial, lo que no els serà difícil des del moment que tingui el catalanisme ideals i aspiracions determinades, i al punt que tinguem escola, tot canviarà d'aspecte. Les arts prosperaran i tornarà a prendre vol la nostra literatura. Si logrem que la nostra ciència formi escola catalana, no sols s'alçarà el nivell intel·lectual, sinó que hi guanyaran, i molt, prenent aspecte típic i característic, les nostres indústries, que en definitiva no són més que l'aplicació pràctica de procediments científics. Fent escola, no haurem de témer ja més la balumba de paraules i de teories passades de moda dels economistes que s'han proposat arruïnar-nos, puix que en compte de defensar-nos amb vaguetats o veritats deslligades, los hi oposarem los principis econòmics que admet ja tot Europa, vestits no obstant a la catalana. Si logrem oposar escola a escola i teories a teories, tindrem molt avançat per defensar la sort de Catalunya. Fins lo nostre dret, desconegut en sos fonaments científics per molts de nosaltres, adquirirà allavores un brill esplendent, que no resistiran los que més lo motegen cabalment, perquè per culpa seva no va vestit a la moderna i es pre-

senta cobert amb la pols de tres segles a la vista de l'actual, que és potser lo de més moviment de la història coneguda.

Sí, el catalanisme, entrat ja en la major edat, no ha de fer-se il·lusions respecte a les dificultats de la seva empresa. Lo Centre no se'n fa cap i fins està persuadit de que molts dels entrebancs que trobarà en son camí no provindran de fora sinó de dins de casa. La situació anormal en què hem viscut nos ha carregat d'imperfecions qual cura serà difícil, però no impossible, tenint com tenim la ventatja de conèixer el mal.

Vaig a terminar, puix ja he posat prou a prova la vostra paciència, i permeteu-me que, aixís com hi he començat, acabi també amb un quènto, record o lo que sigui.

Viatjava un dia de retorn a Catalunya des del cor d'Espanya, i anava fent conversa amb un castellà que venia en lo mateix compartiment del vagó. Mentres vàrem atravessar aquelles planures monòtones i quasi ermes que pertot arreu se troben, interrompudes sols per poblacions sens vida i atrassades d'alguns segles, anàvem fent los comentaris que són de costum. Per fi la decoració va canviar. Les planures no eren tan monòtones i es veien cultius dins en les muntanyes; les poblacions tenien més vida i ostentaven ja alguns elements de la d'avui. Posseït llavors d'un orgull legítim, vaig girar-me a mon company de viatge i li vaig fer notar que havíem entrat ja en terra catalana.

Mon company va sentir-se mortificat, però lluny de demostrar-ho va confessar-me que tenia raó, puix realment la diferència és extraordinària.

Al cap de pocs dies vaig tornar a emprendre un viatge en direcció a llevant, i va fer la casualitat de que tornés a ser mon company lo castellà a qui ja no recordava. Mentres vam recórrer les nostres comarques no vàrem parlar més que de coses indiferents, però tan bon punt com va començar a caminar aquell tren ràpid, que d'un salt se planta a Perpinyà, lo meu company de viatge va mirar-me d'una manera particular i va fer-me notar que havíem sortit ja de Catalunya.

Al sentir això, vaig recordar a un temps la fesomia del que em parlava i les meves paraules en l'anterior viatge, i vaig quedar confós, i vaig haver de confessar que ens falta bastant per estar al nivell dels pobles del cor d'Europa, però en mon interior vaig proposar-me contribuir en tot lo que pogués a esborrar la diferència.

Senyors: sabem ja lo que volem i coneixem lo camí que devem seguir; sols falta que agafem una divisa i comencem. Sigui aqueixa "Catalunya i avant; avui, demà i sempre", i en la confiança de plantar una fita en lo camí del progrés i millora de la terra, en nom del Consell General declaro que el nostre Centre queda oficialment inaugurat. He dit.

Butlletí del Centre Català, 1 (17 de juny de 1882)

UNA REVOLUCIÓN PACÍFICA

A costumbrados a no fijar nuestra atención sino en las grandes naciones y a dar sólo importancia a los hechos que nos deslumbran, aunque por regla general se presenten rodeados de lágrimas y sangre, no es de extrañar que nos pase desapercibido lo que ocurre en aquellos pueblos tranquilos y adelantados que van desarrollando ordenadamente y sin ruido los grandes principios que han de guiar quizá a la humanidad en los tiempos futuros.

Hoy, por ejemplo, queremos conocer todos los detalles de los movimientos militares y diplomáticos de Inglaterra; nos interesamos por la resolución de la crisis francesa, y no vemos más allá que las aspiraciones que agitan a sus partidos, y ni un solo periódico español se ha ocupado poco ni mucho de la gran revolución pacífica que acaba de verificarse en Suiza, no por medio de barricadas, ni siquiera de un mal pronunciamiento, sino simplemente por medio de dos votaciones solemnes.

Desde hace muchos años el sistema federativo, que es el alma de las pequeñas repúblicas de los Alpes, estaba amenazado de muerte. Habían penetrado allí las teorías jacobinas francesas, y un partido que se llamaba radical había logrado enseñorearse del poder. No atacaba directamente la soberanía de los cantones, pero a cada nueva reforma de la Constitución federal les iba mermando atribuciones, y no satisfecho con esto, al legislar sobre las materias confiadas a las autoridades federales, daba siempre a las prescripciones constitucionales interpretación extensiva a favor suyo, aunque para ello debiera retorcer su sentido recto y genuino.

Ese partido, radical a la francesa, hablaba siempre al pueblo en términos campanudos, como todos sus similares. Le hacía soñar en grandezas que quería buscar por medio de la unidad, y tenía siempre en sus labios las palabras *progreso, igualdad, dignidad del Estado* y otras parecidas. A los que defendían la soberanía cantonal, ya bastante mermada, les acusaba de reaccionarios y atrasados. Vociferaba continuamente democracia, y las democracias puras de los cantones primitivos eran objeto de todo su odio, por la sencilla razón de que eran el principal obstáculo a sus miras absorbentes, y no tenía el menor escrúpulo en renegar de una votación popular cuando no era todo lo dócil que se había imaginado. Tal era la marcha de las cosas que, al visitar últimamente las pequeñas repúblicas que forman la Confederación suiza, llegué a temer que dentro de poco tiempo no iba a quedar ni rastro de su organización federativa, privando a la vieja Europa de ese delicioso oasis en que el hombre se siente vigorizado luego que ha respirado sus aires puros de libertad y democracia.

La corriente era tan poderosa que parecía irresistible. El espectador desinteresado debía imaginar que los suizos se habían fatigado de la organización federa-

tiva a que todo lo debían, y tenían comecón de entregarse al centralismo, que es la fatalidad de las naciones, pues que es de advertir que en Suiza está tan arraigada la democracia que sólo la voluntad del pueblo es capaz de destruir o debilitar las instituciones a que tal arraigo se debe, sin que para ninguna medida centralizadora se hubiera empleado ni por asomo la fuerza. Las revisiones de la Constitución de 1848 en sentido centralista, así como la misma Constitución del 48, como varias leyes de igual tendencia, habían sido aceptadas por el pueblo en votaciones solemnes, en algunas de las cuales habían tomado parte más de medio millón de electores.

Los dos cuerpos de la actual Asamblea federal habían sido ganados por los radicales y se creían ya dueños absolutos del terreno. Algunos defectos de legalidad ocurridos en el cantón italiano del Ticino dieron pretexto a una información en la que las autoridades federales prescindieron por completo de la soberanía del cantón, y cual si fueran un poder absoluto y representante de una nación unificada, dictaron disposiciones en que se contrariaba abiertamente la voluntad de la mayoría de los habitantes de aquél. Habiéndoles salido bien esta extralimitación, creyeron los centralistas que no debían ya detenerse, y desarrollando una gran actividad legislativa, se preparaban a centralizar ramos tan importantes como la instrucción pública y la sanidad.

Por fortuna, las instituciones verdaderamente libres y democráticas de los cantones suizos ofrecen recursos de que carecen las naciones centralizadas, y al llegar el momento de abrir los ojos el pueblo, se encuentra éste con medios para detenerse en mitad de la pendiente y aun para curar los males que él mismo se ha causado.

Esto es lo que ha ocurrido últimamente. Las cámaras federales habían votado una ley llamada de epidemias, con la que daban pie al centralismo para dictar medidas generales con pretexto de cualquiera enfermedad real o imaginariamente contagiosa, y otra con la que centralizaban la concesión de patentes de invenciones; y estas dos leyes, en apariencia inofensivas, han colmado la medida. Apenas publicadas, inicióse en todos los cantones una campaña de las que allí llaman *ad referendum*, y en pocos días se reunió el número de firmas necesario para obligar al poder a sujetar las dos leyes a una votación popular. El poder federal, sin apartarse de la legalidad y sin pasarle por las mientes oponerse ni siquiera dificultar una votación constitucional, apuró todos los recursos para procurarse el triunfo. Llamó en su auxilio a los cuerpos médicos, que no podían menos que hacer propaganda en pro de una ley que les favorecía; procuró interesar a los industriales en pro de la de patentes; se entabló una discusión vivísima en los periódicos, revistas y reuniones públicas, pero el resultado fue el que debía ser. El último domingo del mes pasado todos los electores suizos fueron llamados a las urnas a votar si aceptaban o rechazaban las nuevas leyes federales, y el resultado fue fatal para los centralistas. 253.968 electores votaron *no* en la ley de epidemias, contra solos 66.820, que votaron *sí*. 156.441 *no* contra 141.436 rechazaron la ley de patentes, a pesar de

considerarla de utilidad notoria. Notable en este resultado es que no sólo rechazaron la ley la mayoría de los electores, sino también la casi unanimidad de los cantones. De los 25 cantones o semicantones, sólo en uno hubo una pequeña mayoría de electores que dijeran *sí* a la ley de epidemias. Es también notable que votaran contra dichas leyes muchos que estaban conformes con su fondo. Al depositar su cédula manifestaban que no votaban contra la ley, sino contra el centralismo representado por Berna.

El resultado es, pues, completo. Dos leyes votadas en Cortes, o sea en la Asamblea federal, han sido rechazadas por el soberano, que es en Suiza el pueblo. A pesar de todo, la Asamblea seguirá funcionando y ni siquiera se cambiará el Gobierno hasta que llegue la época fijada en la Constitución. Una y otro se mirarán más en aprobar leyes centralizadoras, y cuando sea ocasión de renovar la Asamblea y el poder legislativo, es probable que sean derrotados los candidatos jacobinos y triunfen los federalistas. Todo esto será incomprensible para lectores españoles, y es no obstante lo natural y lógico en países que gocen de instituciones parecidas a las de Suiza.

La revolución pacífica verificada en los Alpes no tendrá consecuencias ruidosas, pero no por esto es menos trascendental. Gracias a ella seguirán subsistiendo aquellas instituciones modelo, que son para los pueblos oprimidos y unificados una esperanza, y siempre que queramos recordar nuestra dignidad de hombres, podremos dirigirnos a cualquiera de aquellas pequeñas repúblicas confederadas a respirar los aires puros de la libertad y de la democracia.

V. A.

El Diluvio, 13 d'agost de 1882

QUINES SÓN LES ASPIRACIONS DE CATALUNYA

*Conferències dominicals en lo Centre Català.
Conferència per D. Valentí Almirall, donada en sessions
públiques dels dies 25 i 30 de juliol de l'any corrent.*

Tema: «Quines són les aspiracions de Catalunya i quin lo modo de realitzar-les, no sols per curar-se dels mals que li causen les noves condicions econòmiques en què se l'ha col·locada, sinó també per obrir-se un pervenir millor que el present»

Les notes taquigràfiques foren preses per lo soci D. Cayo Cardellach.¹

1. Atès que les notes són una transcripció i no tenim garantia de fidelitat, anotem el resum que publicà el diari *El Diluvio* (26-VII-1882), molt precís, sobre el que va dir Almirall. La nota del periòdic diu:

«Harto conocidas del público son las cualidades oratorias que reúne el señor Almirall para que tengamos que reseñarlas y aplaudirlas una vez más con ocasión de la conferencia que dio ayer en los salones del Centre Català ante una numerosa concurrencia.

A las once y cuarto de la mañana ocupó el señor Almirall la tribuna, comenzando por explicar el objeto y antecedentes de la conferencia, haciendo alusiones a las solemnidades anteriores y en especial a la del Teatro Lírico y sus resultados. Dijo que exponía su opinión individual, pudiéndolo hacer así con mayor libertad; que en su concepto, al hacer catalanismo, deben expresarse así las cualidades como los defectos de las cosas, y que abundan estos últimos, lo prueba el deseo de regenerarnos. Que para ello es preciso un esfuerzo de virilidad, pues Cataluña se halla en situación muy anormal y abocada a perder batallas importantes, pues desde hace siglos se le hace una guerra declarada. La historia lo consigna y puede notarse cómo ha ido desapareciendo intencionadamente todo lo bueno que conservábamos. Que aún hace pocos años no se concebía una reunión pública en que solamente se hablara catalán y que hoy mismo dentro de Barcelona de cada cien reuniones en las noventa y nueve se emplea una lengua extraña para nosotros. Y lo del idioma propio puede aplicarse a todos los demás elementos que nos caracterizan.

Hoy, dijo el conferenciante por vía de ejemplo, ocupa el trono un monarca que fue aclamado Alfonso XII de España cuando por este orden debía serlo de Castilla ya que en Aragón no hubo once Alfonsos. Otras citas históricas recordó, demostrando asimismo que se sobrepone lo castellano a lo catalán y aragonés. Curiosa por demás nos pareció la de que haya una orden de que se consideren todas las vías férreas como si partieran de Madrid, hasta el punto de que el ferrocarril de Sarrià se denomine de Sarrià a Barcelona y no viceversa como parece natural.

Hizo luego a grandes rasgos un cuadro de la guerra que se hace a la industria, al comercio y a la legislación de Cataluña, buscándose para ello hasta el apoyo del extranjero. Historió los motivos que produjeron las novedades económicas que hoy lamentamos, nacidas a raíz de los desaciertos y delirios bursátiles que tantas víctimas causaron en nuestro país, alejando los capitales de su natural aplicación, la sed de oro y el afán de alcanzar primas y ventajas más o menos ilusorias. Dijo que, en su sentir, esto impide ver claramente las nubes que se cernían sobre Cataluña, procedentes de la Corte, y si los planes de Madrid no se realizaron por completo, débese a haber venido a tiempo el desengaño, rehaciéndose los ánimos abatidos en la desastrosa lucha de los negocios bursátiles. Vale la pena de evitar ese fracaso en lo sucesivo, añadió el conferenciante, y al preguntarse después de ello si se ha perdido el antiguo carácter catalán acreditado por su honradez, su prudencia y su pericia en asuntos económicos, afirmó que es preciso su renacimiento. Cataluña estuvo unánime un solo día; al siguiente fue a arrastrarse a los pies de ciertas personalidades y entonces los catalanes dejaron de estar a la altura de sus honrosos antecedentes.

Examinó luego el señor Almirall la situación actual de Cataluña después de las novedades económicas, y comparóla a la que siguió tras el descubrimiento de las Américas. Entonces competíamos por mar y tierra con otros países y el comercio con Levante nos daba glorias e importancia; pero hecha la unión con Castilla y descubierto el Nuevo Mundo, el comercio se encaminó a Occidente y fue confiado no a Cataluña, sino a poblaciones creadas artificialmente, al paso que, decayendo siempre el comercio con Levante, se obligó a los catalanes a trocar su actividad de comerciante en industrial, con grandes quebrantos y sin compensación para ello. Esta actividad es lo único que conservamos con alguna integridad gracias a haber destinado a ella cuantiosos capitales. Ahora bien: se le mata la industria a Cataluña como antes se le mató el comercio, y se quiere que dejemos de ser industriales para convertirnos en cosecheros vinícolas; cambio forzoso capaz de quebrantar a todo un pueblo. ¿Podemos hoy verificar el cambio como antes hicimos? Si esta evolución es penosa para el individuo, ¿qué no será para la región?

Las circunstancias que nos rodean son graves; se excita el odio de las demás provincias contra Cataluña, hablándonos de un supuesto egoísmo catalán. ¿Se conseguirá aterrarnos? Muchos son los contrarios; pero es reconocida su inferioridad de raza, aparte de otras condiciones.

¿Nos asiste la razón?, preguntó luego el conferenciante. Podemos exigir que se nos proteja la industria, ya que se nos obligó a ser industriales. Esto es lógico; pero hay además motivos absolutos de razón. El libre-cambio tiene por fin moral y social hacer del mundo una sola patria. La protección se funda en la diversidad de naciones. Gobernar es proteger, afirmó el señor Almirall, y todo acto legítimo de gobierno tiende a la protección. ¿Camina la humanidad a acabar con las naciones? En sentir del orador, hay tendencia a conservar y subdividir las nacionalidades, demostrándolo la ciencia moderna prácticamente; de lo cual deduce que debe inclinarse a la protección.

PRIMERA SESSIÓ

Senyors:

Tinc l'honra d'inaugurar les conferències dominicals acordades per lo Centre, i vinc a desenrotllar un tema que té la seva història. No penseu pas que al dir això vulgui donar importància a la meva conferència, puix que fins les coses més insignificants tenen història, però ja que el tema que haig de tractar ne té, permeteu-me que vos ne digui quatre paraules.

Aquest tema no s'havia de tractar aquí; havia de servir per una reunió pública, i aquesta no ha tingut efecte. Per tal motiu m'ha encarregat lo Consell General que l'adopti per aquesta conferència.

Tots sabeu que no fa molt temps se va intentar celebrar una solemnitat catalana; sabeu que pocs dies endarrere molts dels que som aquí nos vàrem reunir en la Sala Beethoven per obsequiar a alguns diputats i senadors, que més bé o més malament havien defensat a Catalunya en les Corts de Madrid, i recordareu lo que va succeir: lo que devia ser una solemnitat catalana va terminar enmig de la més glaçada fredor. En aquell moment la major part dels reunits, i entre ells lo que té en aquest moment la paraula, vam creure que devia organitzar-se una nova reunió en què es digués tot lo que no havia pogut dir-se en la de la Sala Beethoven, prematurament terminada, i s'exposessin clarament les aspiracions de Catalunya en la situació a què l'han portada.

¿Per què va acabar tan freda la solemnitat de la Sala Beethoven? Perquè alguns van fer de manera que no tingués cap color i van conseguir que no se semblés gens ni mica a lo que ens havíem imaginat que devia ser. ¿Va ser tal vegada aquest resultat reflexo de l'estat d'ànim en què ens trobem avui los catalans? Tal volta hagi de confessar-se, puix que la mateixa fredor gelada amb què va terminar lo té als diputats i senadors, va impossibilitar la realització de la nova reunió projectada.

Citó luego ejemplos bien escogidos y entró en nuevas comparaciones, siendo éste quizás el período más notable de su discurso, ya por la novedad de los puntos de vista en que supo colocarse el orador, ya por la solidez e intención de los argumentos aducidos.

La ciencia moderna, pues, prueba la protección y el mundo dentro de este sistema tiende asimismo a la paternidad estableciendo lazos entre las naciones, conservándolas sin desatender sus condiciones, importancia, adelanto y cultura. El bello ideal de la ciencia social moderna es la familia esparcida por la faz de la Tierra y hermanada a impulsos de la civilización, que hace comunes y sagrados sus intereses. Después de esto el librecambio resulta un ideal anticuado, que los grandes conquistadores, los que perseguían la unificación, no lograron realizar. Carlos I, Felipe V, Napoleón pertenecen al pasado, y con ellos esas aspiraciones. La protección, sin descuidar el presente, tiene fija la vista en lo porvenir.

Aquí terminó el señor Almirall la primera parte de su conferencia entre una salva de aplausos que le prodigó la concurrencia, después de haberle escuchado con profunda atención y marcada deferencia.

A las doce y cuarto nos retiramos del Centre Català, sumamente complacidos, pues abrigamos la confianza de que la nueva serie de conferencias que con tan buen acierto como brillantez ha inaugurado el señor Almirall, dará en su día los más provechosos frutos, de cuyo jugo y savia depende la regeneración de Cataluña.»

Lo Centre ha agafat lo tema que en ella devien desenrotllar los representants de vàries agrupacions, i m'ha dat l'encàrrec de què us he parlat abans.

Lo tema d'avui té molta semblança amb lo que vaig tractar en lo discurs d'inauguració oficial del Centre, en lo Teatre Català, per qual motiu i per sa molta generalitat no l'hauria pas escollit per aquesta conferència a no haver mitjançat les circumstàncies explicades. No em desagrada, amb tot, haver-lo de tractar, puix si en lo Teatre Català parlava com a president accidental i per lo tant lligat, avui parlo com a soci, utilitzant la lliure càtedra del Centre, lo que em permetrà que pugui manifestar més desembarassadament los meus punts de mira, sens comprometre a la Societat, que de tot lo que diré podrà aprofitar lo que vulgui i deixar baix la meva responsabilitat tot allò que cregui que no li convé.

Una altra advertència. Parlo en lo Centre Català; jo só catalanista fins al moll dels ossos, i no obstant vinc a fer catalanisme d'un modo poc acostumat fins ara. En general s'ha dit catalanisme al trobar immillorable tot lo de Catalunya i al dir que totes les nostres coses són superiors a les dels altres. Jo crec que això no és catalanisme ni cosa que se li sembli. Al meu entendre lo verdader modo de fer catalanisme és manifestar les coses tal com són, tractant tot lo nostre amb bon esperit de crítica, fent conèixer tot lo que tenim bo per conservar-ho i millorar-ho, i no amagant lo que sigui dolent a fi i efecte de que pugui corregir-se, puix d'aquesta manera i no d'altra pot conseguir-se lo que nos proposem, o sigui la millora de Catalunya.

Entès d'altra manera lo catalanisme, és un verdader contrasentit. Si tot lo nostre fos lo millor, no tindríem necessitat de regenerar-nos; des del punt que treballem per millorar, prova és evident de que tenim molt millorable i de que no estem a l'altura d'altres regions d'Europa.

No estranyeu, doncs, que en aquesta conferència catalanista em fixi de la mateixa manera en les perfeccions i en los defectes, o tal vegada més encara en aquests, puix lo primer pas per corregir-los és conèixer-los.

Catalunya avui tant com mai se troba en una situació dificultosa; avui tant com mai necessita fer grans esforços per sortir triomfant de la lluita que es ve sostenint contra ella. Avui no sols se troba en l'estat de guerra que ha de sostenir fa segles, sinó que acaba de perdre una gran batalla, i a l'endemà d'una batalla perduda l'exèrcit més foguejat se troba en gran perill de desmoralitzar-se del tot si capitans i soldats no fan grans esforços per evitar-ho. I encara no és això tot, sinó que si girem los ulls al pervenir, aquest se'ns presenta molt negre. Ahir vàrem perdre una batalla, i tots los indicis diuen que estem en vigília de perdre'n altres i altres, tan fatals o més que la que acabem de perdre.

No ha acabat, no, la guerra que a tot lo que és nostre es fa des d'alguns segles. La tendència constant i decidida a acabar amb tot lo que tingui caràcter català o de qualsevol de les regions de l'antic Aragó, no ha minvat gens ni mica. En lo discurs inaugural vaig parlar d'alguns dels efectes d'aquesta tendència, i podria avui multiplicar los records per acabar de demostrar que de tot lo que era català i estava adaptat al nostre caràcter, res ne queda.

En aqueixa obra de destrucció s'ha fet molt per la força, però s'ha fet molt més encara per maneres insidioses, i moltes de les nostres coses han anat desapareixent de poc en poc, sense que s'hagi hagut de recórrer a mides violentes.

Vegi's, sinó, lo que ha passat amb la nostra llengua. No sé que existeixi cap disposició general que la prohibeixi, i no obstant i això, per medi d'ordres particulars e insidioses, se l'havia arraconada a tal extrem que, abans del renaixement literari català, nosaltres mateixos no ens atrevíem a usar-la en actes sèrios. Avui per avui, no sols usen una llengua estrangera per nosaltres totes les corporacions oficials catalanes, que podrien parlar la pròpia, sinó que fins en les reunions particulars que tenim en públic, parlem quasi sempre en castellà, conseguint sols lo no entendre'ns moltes vegades. No cregueu que al dir això exageri, puix és ben sapigut que per moltes llengües que un estudiï, no arriba mai a posseir-ne cap amb la perfecció de la que ha après en la infància.

En algunes coses l'afany de fer desaparèixer tot lo que té tendència catalana o aragonesa nos porta al ridícul. A l'enumerar als reis se prescindeix fins dels fets, i avui per avui pertot arreu se diu oficialment al monarca regnant Alfons XII, sent impossible demostrar que abans que ell n'hagin regnat onze més a la nostra terra. Basta que tingui lo número dotze en la genealogia castellana per imposar aquest número a totes les demés regions que formen la nació.

Podria multiplicar los exemples i fóra cosa de no acabar en una setmana. En l'ordre religiós passa lo mateix que en l'ordre civil. Lo primat d'Espanya és l'arquebisbe de Toledo, prescindint-se per complet dels de Tarragona i Saragossa. ¿Per què? Perquè l'una arxidiòcesis és catalana i l'altra aragonesa.

Sols un exemple eminentment ridícul afegiré als exposats. Arrancant del supòsit de que la capital és lo tot i les províncies sols són entitats molt inferiors, la gent de la cort no pot suposar que existeixi un camí de ferro que no surti de Madrid, i té marcat que a l'anomenar-se totes les empreses posin com a primer nom lo de la població més immediata al centre. Aixís tenim que fins lo camí de ferro que va a Sarrià, no és de Barcelona a dita població, sinó de Sarrià a Barcelona.

L'estat de guerra que des de fa segles se'ns ha declarat, i que havia passat quasi a ser un mal crònic, s'ha convertit avui en malaltia aguda. En la campanya que està sostenint-se des de fa algun temps, tenim perdut o amenaçat de mort tot lo que ens quedava que pogués recordar lo nostre antic caràcter. Per medi de tractats nous i del refermament dels antics; per medi de reformes en los aranzels, s'ha donat o volgut donar lo cop de gràcia al modo de veure català respecte del treball nacional, i per si alguna vida podia quedar a aquest, lo considerable augment en la tributació completarà l'obra empresa. Com si no n'hi hagués prou amb los cops portats a la indústria, s'amenaça també a les nostres lleis, als nostres codis venerables, als que devem en gran part lo nostre benestar, i estem avui a punt de veure que d'un cop de ploma se'ns imposi un codi castellà, intentant-se aixís lo que no pogué conseguir Felip V a l'endemà de la nostra gran caiguda.

I és lo pitjor que en lo que avui se fa contra nosaltres se porta la sevícia fins al punt de voler assegurar-ho per medi de compromisos amb l'estranger. En les ferides causades a la nostra indústria s'hi ha interessat fins avui a Bèlgica, a França i a altres nacions, i demà s'hi interessarà a la poderosa Anglaterra. L'anomenat arreglo dels deutes se fa també mediant tractes amb l'estranger, tal vegada perquè l'augment en la tributació que aquell arreglo fa necessari, tampoc pugui tornar-se endarrerere sense complicacions internacionals. Nosaltres compremem bé que aixís ho facin. En l'Espanya castellana no hi ha res que sigui sòlid ni amb vida que pugui garantir-se per uns quants anys. Lo que més robust sembla cau a impulsos de qualsevol ventada que s'alça quan menos s'espera, puix ni tan sols han sapigut arrelar un règimen regular. Los que empunyen lo timó i ens fan la guerra volen que lo que ells no foren capaços de sostenir, ho sostinguin per son interès propi les nacions estrangeres.

Tot això posa a Catalunya en una situació anormal i l'obliga a pensar com sortirà del pas i es salvarà de que es consumi la catàstrofe final que l'amenaça.

Dec atacar la qüestió de front, i per consegüent he de fer història de com vingueren les novetats darreres. Al fer-la sortiran de relleu defectes gravíssims, errors capitals de part nostra, defectes i errors que no dec amagar si hem de procurar corregir-los en lo successiu.

Tots recordeu les circumstàncies en què van venir les novetats econòmiques. Tots recordeu aquella bogeria bursàtil, que estigué a punt de portar-nos a la ruïna més vergonyosa, a quedar fallits per sempre més. Fixeu-vos en una coincidència que és digna de cridar l'atenció. Mentres a Madrid se preparaven les novetats econòmiques, des de Madrid mateix se'ns comunicava la febre bursàtil, que, cega i desatentada, apartava els capitals de les verdaderes fonts de riquesa, del treball i de les indústries productives, i els comprometia en operacions tan immorals com estúpides.

Fixeu-vos-hi bé: mentres aquí creixia la saturnal; mentres, indignes de nosaltres mateixos, cridaven molts que l'home pot enriquir-se en un dia sense cap treball ni cap intel·ligència; mentres amb l'agiotatge de primes i comissions i el joc de societats sense fonament, ni raó de ser, ni objecte, anaven molts a veure qui es quedaria amb la mona, o parlant més clar, a veure qui fóra l'últim estafat, a Madrid se treballava contra la nostra riquesa real i verdadera, i algú preparava el plan per arraconar-nos tot lo que més nos servia.

Per gran fortuna, lo plan no va poder consumir-se, sens dubte perquè la desil·lusió va venir massa aviat, perquè lo desglaç d'aquella gran bola d'enganys i trampes va tenir efecte abans de lo que algú desitjava, i tots vam tenir temps de fixar-nos en les novetats que es preparaven. Si hagués seguit la saturnal bursàtil, nos hauríem adormit rics en papers mullats i milions imaginaris, i al despertar-nos nos hauríem trobat sense lleis, sense indústria, sense telers, sense obradors, i enmig de la nostra ruïna irremissible hauríem hagut d'averkonyir-nos de la nostra imprevisió i de les nostres culpes.

Sols per casualitat vàrem salvar-nos de tan gran perill. Val doncs la pena de que mirem com devem fer-ho per evitar que aquells fets puguin reproduir-se. És urgent que tots treballem per la regeneració del caràcter català.

I si trist fou lo començament, l'acabament no és gaire més satisfactori. Al veure'ns la pedregada a sobre, al convèncer-nos de que res podíem esperar per ser irrevocables les decisions preses contra nosaltres, va semblar que volguéssim despertar-nos, i es mostraren unànims los sentiments de Catalunya. Va semblar un dia que anàvem a posar-nos en situació de dificultar que en lo successiu poguéssim ser víctimes de noves ruïnes.

Però aquella actitud unànim sols va durar un dia. A l'endemà ja ens arrossegàvem als peus de Madrid, i els trens dels camins de ferro no bastaven per tantes comissions com sortien amb la consigna de suplicar als potentats per conseguir alguna engruna.

Aquesta conducta no era digna ni de l'enteresa ni de la previsió catalana. Per enteresa no devíem jamai rebaixar-nos davant dels que ens futejaven; per previsió no devíem mostrar-nos suplicants, puix és segur que si ens creuen dèbils i porucs, no es deturaran pas fins que hagin consumat los seus projectes. Ho sabem per experiència: los caràcters rebaixats sols respecten als que mostren virilitat i enteresa.

Abans d'entrar en lo verdader objecte d'aquesta conferència, que és cercar quines deuen ser les aspiracions de Catalunya, bo serà que donguem una mirada en conjunt a la nostra situació actual.

¿Quina és aquesta? Al meu entendre és molt semblant a la que va atravessar la nostra terra en una altra època tristament memorable per ella.

Catalunya, si no la reina del mar, com diem moltes vegades amb certa exageració que ens han encomanat, fou un dia una potència mediterrànea de primer ordre, que amb més o menos sort competia amb les mercantils repúbliques italianes. Allavores vivíem del mar, i aprofitant la nostra situació envejable, érem principalment comerciants, puix si bé teníem importants indústries, eren aquestes filles del comerç i de la il·lustració en què vivíem. Lo gran comerç de llavors era amb llevant, i amb llevant sosteníem tràfec i relacions activíssimes.

Poc després de verificada la unió de Catalunya i Aragó amb Castella, tingué lloc lo descobriment d'Amèrica, que com és ben sapigut matà lo comerç de llevant substituint-lo per lo de ponent.

No hi havia allavores a Espanya cap població que mercantilment pogués comparar-se amb Barcelona i les demés de les nostres costes, per lo que lo just i lo natural era no sols que se'ls permetés lo nou comerç, sinó que se'ls des la mà per poder fer amb ventatja lo canvi. Per estrany que sigui, res d'això va fer-se, sinó tot al contrari. No sols van posar-se entrebancs al nostre comerç, no sols va procurar-se matar-lo directa e indirectament, sinó que fins van crear-se ciutats artificials al migdia d'Espanya, donant-se'ls lo monopoli del tràfec amb les Amèriques.

Allavores Catalunya va trobar-se en una situació molt semblant a la que ara travessa. Los mateixos que van destruir lo nostre comerç, obligant-nos a canviar

d'ofici per poder viure, volen destruir avui la nostra indústria, i fer-nos canviar d'ofici altra vegada. Avui volen que, deixant de ser industrials, nos convertim en colliters de vi comú.

La situació d'allavors i la d'avui són semblants com dues gotes d'aigua. ¿I què va succeir allavors? Que, obligats a canviar d'ofici i no podent-ho realitzar de moment, vam caure en una decadència espantosa. Si no hagués vingut lo moviment expansiu de principis d'aquest segle, i amb ell no haguéssim entrat en la nova vida econòmica que conservem encara, jo no sé pas a on hauríem anat a parar.

I noti's bé que la indústria que avui se'ns amenaça no és filla sinó de les circumstàncies que acabem d'indicar, lo qual fa que el nostre dret a demanar protecció sigui perfecte. Si les coses haguessin anat com devien i el desenrotll de Catalunya hagués sigut natural, segur és que fórem encara avui principalment un poble mercantil. Si som industrials és perquè aquelles contrarietats, no filles nostres, van obligar-nos a ser-ho, dant aixís ocupació a la nostra activitat, que és la condició que conservem més sencera.

I aquí pregunto: donats aquestos antecedents, ¿podíem esperar lo que ens passa? La nostra indústria no havia arribat a la perfecció, però havia ja alçat al treball temples que honren a la pàtria, i quan devíem esperar que Espanya estés orgullosa de la nostra obra, ja que quan menys som los únics que li estalviem la vergonya de ser una nació sens indústria, succeeix tot lo contrari, i se'ns diu que hem de canviar d'ofici altra vegada. ¡Pobres de nosaltres si això hagués de succeir! Si un individu no pot canviar sovint d'ofici sense ressentir-se'n tota la vida, ¿què ha de succeir a un poble que a tals canvis se l'obliga?

¡I en quines circumstàncies hauríem de canviar d'ofici! Avui, per combatre'ns, s'ha procurat i en gran part s'ha conseguit enemistar-nos amb moltes de les províncies d'Espanya, a les que s'ha dit que les novetats econòmiques no tenien altre objecte que el de salvar-les de l'egoisme de Catalunya. Se'ls ha dit que si vivien en la misèria era perquè nosaltres les estàvem explotant, i que nedarien en rius d'or si lograven aixafar-nos.

La situació, doncs, és grave. S'han sembrat odis, i no sabem lo fruit que es recollirà. Lo que sí sabem és que no és nostra la culpa, ni podrà, per lo tant, caure la responsabilitat sobre nosaltres. I sabem més encara: sabem que per molt que facin los que volen aixafar-nos, és ben difícil que ho consegueixin. Nosaltres tenim molts defectes, estem molt degenerats, però ells ne tenen i ho estan més que nosaltres, de manera que podem en conjunt afirmar que estem en condicions superiors a les seves. Catalunya té encara molts medis per salvar-se. Proposem-nos un ideal, reconcentrem-nos, i de segur que triomfarem de la crisi d'avui com hem triomfat de les d'altres èpoques. Les ciutats artificials del comerç d'Amèrica vegeten avui i han de contemplar la nostra relativa prosperitat i exuberància.

Examinada ja, encara que a grans rasgos, la nostra situació actual, i abans d'entrar a manifestar quines han de ser les nostres aspiracions, hem de convèncer-nos de que tenim raó al sustentar-la. La primera circumstància per entrar en lluita i

sortir-ne amb glòria és tenir raó, i avui tenim empenyada una verdadera lluita, al menos econòmica, amb gran part de lo restant d'Espanya.

No repetiré un dels principals fonaments de la nostra raó, perquè ja l'he indicat encar que de passada. La nostra indústria és respectable per son origen, puix que fou filla de les circumstàncies excepcionals en què varen posar-nos los mateixos que la combaten. Amb plena raó, doncs, podem dir-los que ens deuen protecció. Si la indústria catalana hagués nascut d'altra manera, demanaria favor; avui pot reclamar justícia.

Però no ens basten aquestos motius de circumstàncies, i hem de buscar-ne d'altres més generals. Hem de remuntar-nos als principis que avui admet la ciència, i veure si amb ells estan conformes les nostres pretensions, o les dels nostres adversaris.

L'anomenat lliure canvi i la protecció són fills de sistemes i modos de veure completament contraposats. Lo primer s'anomena científic perquè diu que aspira a fer del món una sola pàtria; la segona neix del fet d'estar los homes dividits en nacions diverses. Pel triomf del primer hauria d'unificar-se el món enter, puix mentres hi hagi distints pobles, hi haurà distints governs, qual sola existència serà sempre un element proteccionista.

Permeteu-me que abans de passar endavant aclareixi un poc aquesta afirmació. *Governar* i *protegir* són paraules sinònimes en bona teoria política, i l'acte més insignificant de govern és un acte de protecció per la nació governada. ¿Crea un poder una esquadra? Vol protegir la navegació i el comerç. ¿Crea un exèrcit per mantenir la independència i l'ordre? Doncs protegeix en alt grau los interessos nacionals, que sense ordre e independència no podrien subsistir. No vull prodigar los exemples, puix que la cosa és evident. Mentres hi hagi nacions diverses existirà el proteccionisme.

Si el lliure canvi té per ideal la unitat i la protecció la varietat, hem d'examinar si la ciència camina avui cap a l'una o cap a l'altra. Si el món tendeix a subjectar a tots los homes a un sol poder, estan dintre de l'ideal científic los lliurecanvistes; si, en canvi, tendeix a conservar i fins a augmentar les nacions o societats polítiques, allavors som nosaltres los que estem d'acord amb la ciència.

La ciència, senyors, és avui eminentment pràctica i positivista. Se funda en l'observació i estudia les coses tal com són i no tal com podrien ser. La ciència no mira ja els objectes que analitza baix punts de vista absoluts, sinó que es limita als relatius, com relativa és la intel·ligència de l'home.

Des de l'instant que la ciència s'ha fet positivista i relativa, no pot de cap manera tendir a aqueixa unificació que ha sigut lo desideratum de tots los poders forts i ambiciosos i de tots los pobles dominants. Des de l'instant en què la ciència escorcolla l'antiguitat de cada poble, i pesa els cervells de cada raça, i reconeix que entre homes i homes hi ha diferències radicals; des del moment que se sap que des dels pobles salvatges que no poden comptar més que poques unitats fins al savi del cor d'Europa que està a l'altura del progrés científic hi ha una escala gradual no

interrompuda, no pot la ciència posar-los a tots en un mateix nivell, ni fer-los passar pel mateix adreçador.

La ciència no tendeix avui ni pot tendir cap a la unificació, perquè sap bé que els pobles civilitzats d'Europa no poden viure baix les mateixes lleis que els salvatges de la Terra del Foc o els zulús de l'Àfrica. La ciència, que té estudiats als homes no sols de cada raça sinó també de cada nació i de cada comarca, i sap que entre tots ells hi ha grans diferències de desenrotllo i d'aptituds, no sols tendeix a conservar les diverses nacionalitats, sinó també a subdividir-les en quant ho facin necessari aquelles diferències.

En aquesta qüestió magna s'han confós llastimosament los termes. Si s'entén que la unitat consisteix en subjectar a tots los homes a un mateix poder social, a fer-los viure baix les mateixes lleis, a fer-los tenir les mateixes costums, la ciència no tendeix cap a la unitat. Si per unitat s'entén la conformitat de mires cap al progrés, contribuint-hi cada raça i cada poble en la mida de ses forces i aptituds especials, allavors sí que cap a aquest ideal camina la ciència.

L'ideal civilitzador no és fer de tots los homes un sol poble, sinó establir la verdadera germanor entre tots los pobles. No se'ls vol subjectar amb la cadena d'un poder únic, sinó que se'ls vol lligar amb los llaços de l'amistat i de les bones relacions. Les aspiracions d'avui són que l'home no sigui estranger en cap part del món on hi hagi homes, gràcies a que pertot arreu hi hagi comerç d'idees i de productes. I aquesta germanor, aquestes bones relacions d'amistat, aquest comerç d'idees i de productes sols se conseguiran desenrotllant cada poble, cada agrupació ses aptituds especials amb l'ajuda d'institucions que les favoreixin.

Un exemple vaig a citar que donarà molta llum. En los temps patriarcal la família tenia una unitat perfecta. Tots los fills vivien a la casa, tots treballaven per la casa, i aixís ells com sos descendents, dependien del patriarca, del cap, de l'amo. La família patriarcal, amb son poder únic i absolut, amb l'obediència cega de tots los que a tal poder estaven subjectes, amb sa ineptitud per lo progrés i amb sa falta d'estímul per la millora, és l'exemple de lo que fóra la humanitat unificada. La família dels pobles civilitzats, amb lo poder patern limitat en sa duració i en ses atribucions, espargint sos individus pel món i dant origen a tantes famílies distintes e independents com són los fills que formen casa, però unides totes elles pels llaços de la sang i per la germanor, és mostra de l'ideal que per la humanitat té avui la ciència.

Molt més tinc de dir-vos sobre aquest punt, i això fa que hagi de deixar-lo en suspens fins a la pròxima festa, en què prosseguiré la conferència. Lo dit, no obstant, és ja lo suficient per demostrar que els proteccionistes, en lo sentit més lato d'aquesta paraula, estem dintre dels ideals científics d'avui.

Jo demano, doncs, a tots los que m'escolten i als catalans en general, que es fixin en aquest punt de vista, que és la base del nostre futur triomf i la nostra arma més poderosa de combat. Los lliurecanvistes madrilenys nos parlen sempre en nom de la ciència i enlluernen a molts invocant lo progrés, lo cosmopolitisme, la llibertat i altres idees simpàtiques com aquestes. Demostrem-los-hi que la seva

ciència no és la d'avui, que ses teories no porten al progrés i que els seus idealismes són ja passats de moda, i tindrem de moment tota la ventatja que dóna la raó que es basa en los principis científics.

I prou per avui, deixant l'acabament per la sessió pròxima, en què examinarem les aspiracions que deu tenir Catalunya en la situació en què es troba col·locada.

Dono les gràcies a tots los representants de corporacions i als demés que m'han honrat amb sa assistència i escoltat amb atenció ma pobra veu, i a tots los convidos per l'acabament de la conferència, que serà lo pròxim diumenge. He dit.

SEGONA SESSIÓ²

Senyors:

En la primera part d'aquesta conferència vaig exposar quina és la situació en què s'ha col·locat a Catalunya, i al ser l'hora de suspendre-la estava examinant si en la lluita empenyada tenim raó nosaltres o los nostres adversaris, a qual efecte vaig començar a analitzar quins estem més dintre del camí que segueix avui la ciència, acabant per afirmar que ses tendències més avançades porten cap al sistema protector.

Vos havia fet notar que avui la ciència és positivista i partidària de punts de vista relatius, estudiant les coses tal com són, de lo que resulta que trobant-se los homes en condicions diverses i en distint desenrotllo de facultats és impossible arribar a la confusió de les races i dels pobles, essent la fraternitat i no la unificació la meta a on la civilització s'encamina.

Hi ha molts altres punts de vista que no podré desenrotllar amb l'extensió que voldria per lo poc espai que dóna una conferència, lo que em sap greu, puix no sé per Catalunya qüestió més important avui que la de demostrar que el sistema protector està dintre del progrés i de la ciència moderna. Alguns d'aquestos punts de

2. Igual que s'ha fet amb l'anterior, en no ser un text escrit per Almirall sinó transcrit, i per tal de facilitar-ne els matisos, reproduïm la nota sintètica que publica *El Diluvio* (1-VIII-1882):

«Ante una numerosa concurrencia en la que figuraban el industrial junto al obrero y el literato y el artista al lado del artesano, dio anteayer su segunda conferencia en el Centre Català el señor Almirall, reanudando la exposición y desarrollo del tema pendiente en la reunión del martes último. A las once y veinte minutos de la mañana comenzó el reputado orador su tarea, reasumiendo las principales afirmaciones hechas en la conferencia anterior, sintiendo, dijo, no siendo serle, de momento, desenvolver a su gusto los nuevos puntos de vista que podía ofrecer la cuestión planteada en el tema de su discurso. Después de un ligero exordio, entretúvose en marcar las diferencias de nivel así intelectual como moral y físico que existen entre los hombres, deduciendo de ellas la necesidad de protección tanto respecto a los pueblos adelantados como a los que viven en lamentable retroceso. Expuso las principales y más antiguas preocupaciones hijas del orgullo humano, que se rozan con dicho asunto, afirmando que las ciencias naturales han venido hoy a demostrar que la vida es una continua lucha, que todo es transformación, valiéndose en este punto como acertado ejemplo del de las funciones del aparato respiratorio, demostrativo de semejante aserto. Dedujo que esto es aplicable asimismo a las leyes morales.

Describió a grandes rasgos la lucha del hombre como ser moral. En las ciudades civilizadas, dijo, la lucha está en razón directa de la cultura; faltando lucha desaparece la vida. El pueblo chino y el árabe están como

estancados por falta de esa lucha, y el progreso consiste en aumentarla de día en día; pero transformándola de guerrera en pacífica, aunque más activa. Sostuvo que las grandes agrupaciones de nacionalidades tienen por causa la lucha guerrera, y que cuando ésta se transforme en pacífica, cambiará por completo esa marcha de unificación. El porvenir, en su concepto, es conservar estas naciones, subdividiéndolas todavía y resolviendo toda diferencia entre ellas por medio de oportunos arbitrajes. Añadió que los propagandistas de la unificación fueron los tiranos, sobresaliendo por sus marcadas aspiraciones Alejandro Magno y Napoleón Bonaparte. En cambio los griegos, que iban en pos de la libertad, establecieron la lucha entre pequeñas ciudades, cuya organización se designa todavía como un modelo. Cuando en un país existen dos razas distintas, la más propia es la que subsiste después de la lucha. Declaróse partidario, pues, de las pequeñas agrupaciones contra las grandes unidades, que, dijo, fomentan el egoísmo, al paso que cuantos más grupos de naciones hay, más se extiende la lucha, así colectiva como individual. Para ello observó ser preciso que cada nación se proteja a sí misma. El señor Almirall terminó esta parte de su discurso recomendando el estudio de estas cuestiones que forman la base científica del sistema económico.

La protección, según el orador, comprende todo un sistema social y político opuesto al del libre cambio. Cataluña tiene aspiraciones. Natural es afirmarlo y creer que éstas han de ser concretas y enérgicas, dada la situación en que se halla: abocada a perderlo todo, a rendirse o a emprender una resistencia moral. No confundiendo el proteccionismo con un mero arancelismo y llegando a tener Cataluña más confianza en sus propias fuerzas, quizás pueda obtenerse un provechoso resultado. Éste es el parecer del conferenciante, y al entrar en la exposición de los medios conducentes a tal fin, lo hizo también de lleno en el asunto propuesto, después de asegurar que cuando Cataluña sea fuerte, será respetada y adquirirá otros medios protectores que por sí sola no puede adjudicarse. No son los aranceles, dijo, lo único útil y necesario. Entre los medios propios e independientes de otra voluntad, puede citarse uno y muy principal: la fundación de una escuela industrial catalana creadora de buenos directores, mayordomos y obreros, y la instalación de museos, todo lo que no existe porque no hemos despertado todavía a la verdadera lucha, y esa comarca ha venido desde mucho tiempo engañándose a sí misma. Como punto de comparación y contraste consignó el ejemplo de los Estados Unidos, cuya prosperidad debida en parte al territorio, historia e instituciones propias, lo es principalmente [gracias] a esos grandes motores que impulsan la lucha pacífica de los pueblos: el maestro de escuela y el catedrático. Basta saber que la ciudad de Nueva York gasta en instrucción más que muchas naciones. La verdadera primera materia de toda industria, dijo elocuentemente el señor Almirall, es la ilustración; de ahí que los pueblos ilustrados sean superiores como industriales y como artistas, especialmente en las más delicadas aplicaciones de la industria y del arte.

Una preocupación que realmente existe dio pie al orador para extenderse en nuevas consideraciones. Cataluña, dijo, se ha dedicado únicamente al trabajo, olvidando la vía pública y murmurando de ella hasta el extremo de juzgar hombre de bien al que vive separado de sus corrientes. ¿Y qué resulta ahora? Que descuidando esa vida pública, otros se han ocupado en encaminarla a su antojo y de ahí han surgido muchos perjuicios. Ejemplo de ello son las novedades económicas. Procediendo diversamente, hoy a los bellos discursos opondríamos mejores hechos; pero en verdad se ha dado el grito de “abajo los partidos” y si éste significa “abajo la política” equivale a proclamar el suicidio de Cataluña. De estas observaciones dedujo el orador que si los partidos madrileños se han gastado, débese a habernos apartado de la vida pública, impidiendo completar las influencias de los pueblos del mediodía con el carácter reflexivo de los del Pirineo. En esto la culpa es nuestra y el remedio es entrar en esa vida pública, oponiendo a los ideales imaginativos contrarios, los ideales propios.

Barcelona, continuó el señor Almirall, debe ser un centro de vida pública que con el elemento catalán contrabalancee la influencia del centro de Madrid y de sus partidos. Este partido catalán puede proponerse muchos y muy buenos ideales. Es uno de ellos la obtención de derechos oficiales para el idioma catalán. Hoy con dos idiomas resulta que no tenemos ninguno, añadió, confirmándolo con gran copia de datos y fundamentos. El pensamiento de un lenguaje universal raya en lo absurdo, y en todo caso no sería aquél el castellano; esto puede afirmarse sin ser enemigo del progreso, en lo que motiva la preferencia por el catalán, pues mientras haya hombres y diferencia de razas y climas habrá distintos idiomas y aun dentro un idioma mismo existen distinciones propias de cada una de las clases de la sociedad.

Cuando todavía no usábamos el catalán, una porción de jóvenes habían intentado infructuosamente brillar en la literatura castellana: Aribau pensó y escribió un día en catalán y su poesía *A la patria* se ha colocado al nivel de las mejores del extranjero. Este ejemplo, ¿no puede aplicarse a los diversos ramos del saber humano?

Otro ideal, prosiguió el conferenciante, es que la administración en general sea ejercida por catalanes. Las ventajas son palpables; en cambio las desventajas actuales se prestan a infinitos y variados comentarios. Basta

vista no faré més que indicar-los, esperant que no faltarà qui amb millors condicions que jo els desenrotlli.

Si entre els homes i entre els pobles hi ha diferències capitals; si els uns estan més avançats i formats que els altres; si estan separats formant agrupacions amb vida pròpia i cada una té el seu poder protector, és natural que cada una d'aquestes agrupacions hagi de protegir-se contra la major part de les altres. Contra les més adelantades ha de protegir-se perquè sa major il·lustració i poderio fa que sa competència sigui temible; contra les més atrassades, perquè sa classe treballadora, la que per l'estat avançat de la nació ha conquistat cert benestar i certs drets, no pot ni deu voler lluitar contra una altra que encara no hagi arribat a obtenir aquells drets ni aquell benestar. Existeix encara en alguns punts l'esclavitud o la servitud. ¿Pot cap nació regularment organitzada obligar a sos treballadors lliures a competir amb los esclaus o servos? Per fortuna les aberracions morals troben son correctiu en la mateixa economia, i lo treball forçat i obtingut a cops de fuet surt més dolent i fins més car que el voluntari, obtingut per medi de contractes.

A molts los semblarà que aquestes idees són raquíiques i encongides, i són no obstant les úniques conformes amb la ciència d'avui.

Hi hagué un temps en què les anomenades ciències morals, inspirant-se en tot menys en l'observació directa i afalagant la vanitat humana, sostenien que l'home era el rei, no sols de la Terra sinó de l'Univers, que no havia sigut creat per altre objecte que el de sa utilitat i recreo. Avui això ha canviat, i les ciències naturals, baixant a l'home de son trono de fang, l'han elevat molt més que no ho estava, puix que en lo possible comença a conèixer-se. Avui la ciència diu que no sols viu l'home sinó que viu tot; lo mateix los sols que els àtoms, i aqueixa vida universal no és més que un moviment incessant, una transformació continuada, una lluita cons-

como ejemplo las declaraciones en casos graves prestadas ante los juzgados, con necesidad de ser interpretadas y traducidas y sus deplorables resultados.

Un nuevo ideal fuera también la producción por todos los medios conocidos, ofreciendo su conjunto una hermosa perspectiva.

Con prioridad a estos dos últimos ideales expuso el orador uno que, en nuestro concepto, es importantísimo y de urgente realización, dados los vientos que corren en ciertas regiones. Nos referimos al de la conservación de las leyes catalanas, colocándolas a la altura de la época presente y codificándolas, como hizo Cataluña cuando tenía vida propia, creándose luego medios de ir las atemperando a las nuevas necesidades de los tiempos.

En España, según el conferenciante, luchan la tendencia castellana y la aragonesa, el llano y la montaña. Debemos ser el portaestandarte de las tendencias aragonesa y pirenaicas, dijo y concluyó esta segunda y última conferencia sobre el tema propuesto repitiendo lo que al principiarlas declarara, esto es: que sus ideas y afirmaciones eran particulares o individuales, aceptando la responsabilidad de las mismas, y además que, creando el gran partido catalán, se colocaría Cataluña en situación de resolver la lucha, inaugurándose quizás así mejor que de otro modo la verdadera unificación de España, una vez conseguida la hermandad entre provincias; pero ya que los castellanos, con las novedades que van a imponer, no quieren, entre otras cosas, que subsista la institución del *hereu*, lógico fuera que dejasen de ser ellos los herederos únicos y de considerarse primogénitos de España.

Prolongados aplausos acogieron estas últimas frases del señor Almirall, e iguales muestras de aprobación y asentimiento merecieron los principales periodos de su peroración. A todos ellos unimos el nuestro, felicitándonos por el buen éxito que obtuvo la conferencia, con la cual dejó muy bien sentado el pabellón del Centre Català su valioso representante.»

tant. No es mou res en l'Univers, no es transforma la més petita part de matèria, que no hagin sostingut una lluita tremenda los elements transformables. La lluita per la vida és la síntesis de les ciències naturals d'avui.

Examineu qualsevol fet i vos apareixerà la lluita. Tot parlant-vos en aquest moment, respiro, i cada vegada que el meu pulmó es dilata té lloc una verdadera batalla. La llei de la lluita és que triomfi el ser més adequat a les circumstàncies en què la lluita es verifica, i per això veureu que mentres lo pulmó és sa, obliga a l'aire, a pesar de sa resistència, a entrar-hi i a barrejar amb la sang les substàncies que han de reparar-la, aixís com quan lo pulmó no té condicions de vida, l'aire triomfa i destrueix l'entranya produint la corrupció dels cementiris. Dintre d'aquesta batalla general, ¡quantes lluites parcials se verifiquen! Si poguéssim presenciar tots los episodis del més senzill moviment respiratori; si poguéssim fer-nos càrrec de totes les transformacions i de totes les resistències que tenen lloc, hauríem de confessar que aquella batalla és, si no tan terrible per nosaltres, tan interessant com les que fan córrer rius de sang per la terra.

Advertiu bé, senyors, que la lluita continuada és condició de vida, i que si cessés un sol moment fóra aquest lo de la mort de l'Univers. I advertiu també que lo mateix que en lo món físic, passa en lo món moral. Sens lluita no hi ha vida, i diré més encara, puix és indubtable, que com més lluita hi ha, la vida és més enèrgica.

¿Voleu proves positives? Fixeu la vista en les nacions que més progressen i veureu que allí és més activa la lluita. La lluita natural no els basta i artificialment la provoquen. ¿Volen aixecar un monument o un edifici? Criden a certamen, és a dir, a lluita. ¿Volen que els poetes cantin la pàtria, la fe o l'amor? Los posen en competència i donen premis als que surten victoriosos. Examineu los objectes de les cent i una associacions que es creen, llegiu los periòdics, entereu-vos dels cartells, dirigiu la vista a qualsevol manifestació pública o privada, i mai deixareu de veure-hi la lluita entaulada entre tots i cada un, entre cada un i tots.

¿Voleu proves negatives? Fixeu la mirada en les nacions retrassades i descobrireu al moment que la lluita no és allí activa. La Xina és un dels punts més pacífics, és la nació que ha reunit més gent baix un sol poder, és un petit modelo pels que voldrien la unificació de tota l'espècie humana, i la Xina està immòbil, estancada, sens progressar. Los xinos són avui lo mateix que eren molts segles enrere. ¿Per què? Perquè los falta la lluita que dóna vida a les nacions d'Europa. Lo mateix que dels xinos pot dir-se dels musulmans i de tots los pobles fatalistes.

Recordeu lo que passa en los parlaments i en tota reunió d'homes. Si no tenen en son seno distints parers, són morts. Les oposicions són tan necessàries com les majories. Si en una nació, si en un poble hi hagués unanimitat de mires en tot, per avançat que estigués decauria de pressa; hi faltaria la condició de vida, que és la lluita.

Si la lluita és llei de vida, lo verdaderament científic i civilitzador consisteix en dirigir-la i suavitzar sos efectes. L'home atrassat combat amb les armes i lluita per

medi de la força; a mida que es civilitza i avança deixa les armes materials i utilitza medis morals e intel·lectuals. Sa civilització no fa desaparèixer la lluita, sinó que l'augmenta encara; lo que fa és convertir-la de guerrera en pacífica, traient-li aixís tots los efectes desastrosos, per recollir-ne los que impulsen al progrés.

¡I encara hi ha qui sostingui que la humanitat tendeix cap a la unificació, cap a la dependència d'un sol poder! ¿A què es deu que avui existeixin grans nacions, sinó al recel en què viuen les unes de les altres, per no haver arribat encara la nostra civilització a suprimir la lluita guerrera? Les grans agrupacions que hi ha avui, aqueixes nacions de molts milions d'homes, no s'han format per res més que per resistir o atacar a les altres. No tenen per mira el progrés sinó el poderio que satisfà son orgull.

Si algun dia arriba a desaparèixer l'estat de guerra i és substituït per la competència pacífica i civilitzadora, los nostres descendents no voldran creure que hagin existit les grans agrupacions d'avui, ni comprendran que milions d'individuos de caràcter distint i d'interessos diferents hagin viscut subjectes a un mateix poder. Tal idea se'ls apareixerà com la més gran de les tiranies, puix no tindran raó de ser altres agrupacions que les d'aquelles comarques que tinguin interessos i modo de ser enterament comuns, que en cas de competència entre elles subjectaran a arbitratges les qüestions que les divideixin.

La unificació condueix a la tirania i la individualització porta dret a la llibertat. Tots los que han mogut als homes amb la idea de formar del món una sola república o un sol imperi, no treballaven més que per imposar sa voluntat a tots los demés. Tots los grans unificadors, des dels del món antic als dels nostres dies, des d'Alexandre a Napoleó, han acabat per subjectar als conquistats a son despotisme. Los grecs, en canvi, que adoraven la llibertat, no van unificar sinó individualitzar, i a la competència entre ses petites ciutats lliures devem aquell doll de civilització qual brillantor nos il·lumina encara. I advertiu que tan bon punt com va néixer qui digués als grecs que volia fer-los grans i portar-los al progrés per medi de la unificació, va desaparèixer la llibertat i la civilització de Grècia. Després de les grans conquestes d'Alexandre ni un sol raig de llum surt d'aquella terra privilegiada.

De tot lo dit resulta que, sent condició del progrés la lluita i existint moltes agrupacions d'homes formant cos de nació, cada una d'aquestes ha d'emplear los medis per poder subsistir i millorar en totes les esferes de l'activitat, lo que és lo mateix que dir que ha d'adoptar un sistema verdaderament protector de totes les manifestacions de la vida. Resulta també que no són los que s'anomenen lliurecanyistes los que poden parlar en nom del progrés, de la llibertat i de la ciència, cap a on se va sols pel camí oposat al que ells segueixen.

Hora és ja de que dongui per terminat aquest punt importantíssim; però no ho faré sens recomanar-vos abans a tots que l'estudieu a fons, puix que és ja temps de que fonamentem lo nostre sistema damunt de bases rigorosament científiques.

Passo ja a examinar quines han de ser les aspiracions de Catalunya en los moments actuals i quina conducta ha de seguir per realitzar-les aviat, entrant aixís de ple en lo tema de la present conferència.

Però abans de tot haig de fer-me una pregunta. ¿Ha de tenir Catalunya aspiracions especials?

Crec que la resposta de tots nosaltres seria unànime. Si Catalunya té caràcter propi, i vida pròpia, e interessos propis, ha de tenir per força aspiracions especials. Catalunya, además, se troba avui en situació anormal: ahir va veure's atacada i espera que tornarà a veure-s'hi demà, lo que fa que ses aspiracions de sempre han de ser avui més enèrgiques i concretes. Nos trobem avui en tal estat que o bé hem de perdre lo nostre caràcter, les nostres aptituds, lo nostre temperament i tot lo que constitueix lo nostre modo de ser, o hem de fer un gran esforç per evitar-ho. Hem de rendir-nos a discreció o hem de defensar-nos amb energia.

Jo crec que tots los que aquí ens trobem no som pas dels que creuen que devem rendir-nos. Creiem que hem de lluitar i per tota lluita és necessària una bandera.

Lo proteccionisme pres en lo sentit lato que he indicat abans, i no entenent-lo com una mera qüestió aranzelària, pot formar lo lema principal de la nostra bandera.

Prenent lo proteccionisme en aquest sentit lato i com a sistema general social i polític, respondrem perfectament a la nostra situació actual. Avui hem de convèncer-nos de que no podem refiar-nos més que de nosaltres mateixos, i partint d'aquesta idea hem de portar endavant tot allò que sols de nosaltres dependeixi. Fent tot lo que podem fer amb nostres propis medis, lo primer resultat serà tornar-nos forts i sent forts serem respectats.

Si Catalunya comença per no refiar-se més que d'ella mateixa i fa tot lo que estigui a la seva mà per protegir-se, no sols serà respectada, sinó que aquest mateix respecte farà que se li donguin aquells altres medis de protecció que no pot obtenir per ella sola.

No sé si he dit ja, i en tot cas ho repeteixo, que els medis protectors no es reduïxen a un sol sinó que són moltíssims, i aquí no he d'amagar, consegüent amb lo propòsit que m'he fet de parlar clar, que hem donat una importància exagerada al medi aranzelari. Aquesta exageració, que moltes vegades s'ha semblat a l'exclusivisme, nos ha fet olvidar molts altres medis de protecció tan importants almenys com los aranzels. A Catalunya fa molts anys que tenim establerta la indústria i jo pregunto: ¿tenim escola industrial catalana?, ¿tenim almenys ensenyança?, ¿tenim museus i exposicions en què aixís los principals com los dependents i obrers puguin no sols examinar lo que nosaltres produïm, sinó també comparar-ho amb lo que produeixen los altres? Veritat és que, dada l'organització de la nació, tot això no deuríem crear-ho nosaltres, però no és menys cert que podríem haver-ho creat, amb grans resultats positius i pràctics.

Avui més que mai és precís que no ens vulguem enganyar a nosaltres mateixos. Jo he sentit dir cent vegades que els Estats Units d'Amèrica deuen la seva

prosperitat creixent, que fa ja por a Europa, als aranzels i res més que als aranzels, i aquesta afirmació és falsa, falsíssima. Si poguéssim aplicar lo sistema decimal a la mesura de les causes de prosperitat dels Estats Units, trobaríem que els aranzels potser no arriben a representar deu cèntims de la totalitat de les mateixes. La prosperitat d'aquella nació poderosa es deu a sa situació especial que li permet no tenir quasi exèrcit ni marina, a son terreny fins avui inacabable, a ses institucions pràctiques i expansives, al vigor de les races que alimenten sa colonització, a ses idees, a ses costums, a ses aspiracions i a moltes altres circumstàncies, entre les quals ne citaré una sola, que és potser la principal i que per desgràcia tenim bastant olvidada a Catalunya. Lo gran element proteccionista dels Estats Units han sigut los professors i mestres. ¡És natural que la potència productora de la gran Confederació americana amenaci i faci tremolar a la vella i corcada Europa, si sols la ciutat de Nova York gasta allí en instrucció més que aquí nacions enteres! Imitem als Estats Units no sols en los aranzels, que són un gran medi protector, necessari moltes vegades, però no l'únic, sinó també en moltes altres coses; imitem-los sobretot en l'afició als llibres i a l'escola, i veureu com los nostres progressos seran notables.

Jo he sentit parlar moltes vegades de primeres matèries de la indústria, i poques, molt poques, he sentit citar com a tal la primera matèria veritable, que és la il·lustració, i res més que la il·lustració. En la lluita per la vida, cada poble lo mateix que cada individu, queda reduït a fer lo que ses circumstàncies especials li permeten. Per això és que les nacions més il·lustrades tenen les indústries artístiques, les que suposen geni i delicadesa, aquelles per les quals no basten obrers màquines, sinó que exigeixen intel·ligència; per tot lo qual són les indústries més lucratives amb la ventatja de valer molt més la mà d'obra que les matèries transformades, mentres que les nacions menos il·lustrades han de reduir-se a les manufactures bastes, en les quals lo treballador no pot esperar més que un jornal misèrrim. Dongui Catalunya la deguda importància a la il·lustració i farà un gran pas en la via de la protecció verdadera.

Ha arribat ja el temps que reflexionem i omplim molts buits que hem tingut fins ara. Si veiéssim reunits los diners que ens costa lo suplicar a Madrid, és segur que ens espantaria la suma. Deixem d'una vegada d'enviar allí comissions i delegacions, deixem de subvencionar a sigui qui sigui que vulgui vendre'ns favor a pes d'or, i comencem per alçar lo primer institut industrial en què puguin formar-se tots los que contribueixen a la indústria, des del fabricant a l'obrer, i estarem en camí de fer grans progressos. La il·lustració és la primera matèria de la indústria; lo poble més il·lustrat anirà sempre al davant dels altres pobles.

Una altra cosa necessita Catalunya, com lo pa que menja. Necessita desprendre's d'una preocupació que ha sigut tal vegada la causa principal de l'estat en què es troba. Catalunya s'ha dedicat només que a treballar, a desenrotllar ses indústries, i engolfada en aquesta tasca ha olvidat per complet la vida pública. I no sols l'ha olvidada, sinó que s'ha posat de moda entre els catalans lo murmurar d'ella. Avui,

senyors, en concepte de molts de la nostra terra, per ser home de bé és precis no ocupar-se gens ni mica de res que se sembli a política.

Jo no sé que pugui donar-se una idea més errònea i falsa ni una prova més evident de la degeneració d'un poble. ¿Què dirien los que tal idea sustenten si se'ls volgués persuadir que pot haver-hi un bon comerciant sens cuidar-se dels magatzems i escriptori, un bon fabricant sense vigilar mai sa fàbrica? ¿No veuen que si els catalans no anem a la vida pública, si l'avorrim, s'apoderaran d'ella altres que no tenen cap interès per les nostres coses, que ni tan sols coneixen? Molt d'això ha succeït per desgràcia i estem a punt de perdre o hem perdut tot allò que més necessitàvem. ¡No hauria vingut, no, la ruïna que ens amenaça si els catalans no haguéssim descuidat la vida pública! Aixís com en indústria anem al davant de totes les províncies sols perquè ens hi hem dedicat, si ens haguéssim dedicat a la vida pública faríem sentir lo pes de la nostra influència, puix si no tinguéssim tantes paraules com los que avui la monopolitzen, tindríem tal vegada millors fets, i lograríem contrabalancejar-los.

D'algun temps a aquesta part he sentit moltes vegades donar lo crit d'"a baix los partits", puix que en aquestos darrers temps s'ha extremat la moda de maleir la política. Si "a baix los partits" vol dir que hem d'apartar-nos dels que fins ara ens han deshonorat i no nos han portat més que vergonya i ruïna, lo crit pot ser lo principi de la regeneració de Catalunya. Jo, senyors, comprenc que ningú pot avui afiliar-se en aquestos partits, que estan gastats i caiguts en lo més just descrèdit, i ho comprenc tant que jo mateix m'he apartat completament d'aquell a què perteneixia a mitges. Però si el crit d'"a baix los partits" vol dir que los catalans hem d'apartar-nos sistemàticament de la vida pública, dec declarar molt alt que no conec res més perjudicial per nostre porvenir. Los que prediquen l'apartament sistemàtic de la vida pública fan molt més mal del que es pensen. Lo triomf de ses idees fóra en los moments actuals un verdader suïcidi; fóra assassinar a Catalunya.

No haig d'amagar una consideració que m'acut en aquest moment. Si els partits madrilenys, gastats i perduts, no ens han dat res de lo que havien de dar-nos, nosaltres hi tenim una part de culpa, petita o grossa. Lo nostre apartament de la vida pública ha fet que el temperament reflexiu dels que vivim prop dels Pirineus no hagi temperat lo caràcter imaginatiu i somniador dels que habiten en les planures del migdia. Si nosaltres nos haguéssim cuidat de la cosa pública, hauríem tal vegada conseguit harmonitzar los dos caràcters principals que divideixen als que formen part de la nació, i aprofitant allavores lo bo que tenen un i altre sens caure en l'exageració de cap dels dos, hauríem fet alguna cosa profitosa. Hem abandonat la gestió de lo que més nos interessa a la gent menos positivista i més irreflexiva, i ara en paguem les conseqüències. Ben segur és que sens lo nostre apartament no hauria pas vingut lo que ara ens està passant. Si a pesar dels nostres esforços hagués vingut, tindríem tota la justícia de la nostra part, aixís com ara tenim poc dret a queixar-nos de lo que pel nostre descuit se verifica.

Lo verdader, l'eficaç, l'únic medi de regeneració de Catalunya, l'únic remei pels mals passats i l'únic preservatiu pels futurs, és entrar de ple i amb ardor en la vida pública. Catalunya ha d'oposar son temperament a altres temperaments, ses idees a altres idees, sos partits a altres partits. Jo comprenc i aplaudeixo lo crit d'"a baix los partits" si vol dir "a baix los partits madrilenys dintre de Catalunya", puix cap català deuria formar part de tals agrupacions, que sense contrapès a res de bo condueixen. Però si es tira a baix una cosa ha de ser per alçar-ne una altra, i crec que és ja hora de que el renaixement català se tradueixi en fets pràctics i ens proposem algun objecte que valgui la pena.

Si hem d'entrar de ple en la vida pública, hem d'aspirar a que Barcelona sigui un centre de moviment que contrabalancegi i temperi lo moviment de Madrid. Per conseguir-ho, hem d'agrupar-nos tots i fer néixer lo gran partit català, que s'ocupi ardentment de la cosa pública; que no deixi passar la més insignificant ocasió sens fer sentir la seva veu. Lo gran partit català ha de prendre part en totes les lluites que es presentin, i com los irlandesos, ha de treballar per tenir representants pertot arreu, des de les Corts de la nació fins al darrer municipi.

Lo gran partit català pot néixer ja i fer-se poderós molt de pressa, puix que pot admetre a gent de totes les procedències, que estigui cansada dels partits madrilenys i disposada a abandonar-los del tot. Tenim l'adversari davant i no ens faltará lluita, per lo qual no convé dividir les nostres forces. Més enllà, quan siguem ja forts, podrem fer la divisió natural entre els més o menys avançats, que avui hem de presentar-nos formant un sol cos i una força sola.

Per fortuna hi ha una pila d'aspiracions en les que podem estar conformes tots los fills de Catalunya, i elles poden formar lo lema de la bandera del gran partit català. De totes aqueixes aspiracions vaig sols a manifestar-ne algunes.

Podria ser una aspiració del gran partit català l'obtenció dels drets oficials per la nostra llengua catalana.

A molts los semblará estrany que dongui tanta importància a la llengua, que posi son reconeixement com a primer ideal que hem de tenir, i no obstant jo crec que és de justícia posar-lo com a tal.

S'ha dit amb molta veritat que hi ha poble mentres subsisteix la llengua, i per aquest sol motiu hem de treballar enèrgicament per conservar la nostra. Però no és això sol, sinó que l'olvit de la catalana ha fet que la il·lustració de Catalunya sigui avui molt menor de lo que seria.

Tenim dues llengües i no en coneixem cap. L'una, la nostra, comencem a aprendre-la el dia que naixem, i de l'altra, de la castellana, no en sentim res fins que entrem a estudi. D'aquí resulta que quan lo noi comença a aprendre entén perfectament lo català i del castellà no en sap un borrall, i no obstant en castellà se l'ensenya; d'aquí resulta que el noi no pot aprendre res de profit, puix té prou feina en posar-se en situació d'entendre al mestre, i perd los millors anys de la vida, i queda retrassat, i no es refà mai més de la pèrdua, perquè lo desenrotllo i creixement de les facultats intel·lectuals és de tal naturalesa que lo que es queda endar-

rere no es torna a trobar, puix cada edat té la seva aptitud per assimilar-se certs coneixements.

Durant tota la vida ens ressentim d'aquest dualisme de llengües, i mai arribem a posseir amb perfecció l'una ni l'altra. La catalana l'entendem bé perquè és la nostra, però no la podem llegir ni escriure perquè no se n'ensenyava. La castellana no l'entendem bé, i hem de llegir i escriure en castellà. La falta de la llengua influeix molt més de lo que sembla en la menor il·lustració de Catalunya. La proclamació de la catalana com una de les oficials espanyoles nos proporcionaria les ventatges immenses de tenir llengua pròpia.

Arribat a aquest punt tinc de destruir una preocupació que està bastant estesa. Molts són los que per lo mateix motiu que somien en la unitat de les races humanes, esperen la llengua universal, i d'aquí en dedueixen que hem de castellanitzar-nos, i són enemics acèrrims del nostre renaixement.

¡Quines il·lusions més mal fundades! Pot ben bé assegurar-se que mentres l'home parli amb la llengua, parlarà llengües diferents. Però prescindint d'això per un moment, ¿d'on han tret los unificadors d'idiomes que la llengua universal hagi de ser la castellana? ¿Pot passar tal absurdo per la imaginació de ningú?

Si entre les nacions civilitzades s'hagués fet una convenció adoptant com a general una llengua viva o morta, i nosaltres nos resistíssim a estudiar-la, tindrien raó los que ens contradiuen; però ¿què té que veure per la universalitat d'una llengua lo que nosaltres parlem castellà o català?

Haig de recordar alguna de les idees exposades anteriorment per acabar de tractar lo punt que estic analitzant. Si els homes són diferents; si els uns pobles són vells i altres pobles són joves; si els cervells dels uns pesen molt més que els dels altres; si els uns viuen en los tròpics i els altres prop de l'extrem del nord, no parlaran mai una mateixa llengua per les mateixes raons que no formaran una sola nació. I encara hi ha més: la llengua no sols és diferent de poble a poble sinó de classe a classe dintre d'un mateix poble. Porteu a un manobre a una reunió aristocràtica i, per més que escolti les converses, ne sortirà sens haver entès quasi res.

Vull fins suposar que un dia un poder que ho dominés tot fes fer una llengua expressa i decretés que fos universal. Encara que tots los homes l'apreguessin no subsistiria. Cada poble, cada classe, l'adaptaria al seu temperament, costums, necessitats, modo de ser, etc., etc., i al cap de pocs anys no s'entendrien los uns als altres, i tindríem una nova torre de Babel, un nou símbol de la confusió de llengües.

No es digui, doncs, que els que volem la restauració completa de la llengua catalana anem contra el progrés. Casualment en nom del progrés la demanem, puix estem segurs de que al cap de pocs anys d'haver-la obtinguda nos trobaríem amb grans progressos fets a Catalunya. Sols vos faré un record. Mentres los catalans no feien cap ús escrit de la nostra llengua, foren molts, moltíssims los que es dedicaren a la literatura, i molt pocs, per no dir cap, los que sobresortiren de debò. ¿Per què?

Perquè usaven una llengua que no era la seva. Vingué un dia lo renaixement, i la primera poesia que dels nostres temps s'escrigué en català va posar-se al nivell de les millors d'altres literatures. ¿Per què va l'Aribau encertar tan bé sa oda a la pàtria? Perquè va imaginar-la en català i escriure-la en la llengua pròpia. Lo mateix ha succeït amb lo teatre i amb tots los demás rams literaris. Al moment que vam compondre en català vam tenir literatura. Pot, doncs, assegurar-se que tan bon punt com penséssim i reflexionéssim en català, tindríem també ciència pròpia, i no és molt suposar lo dir que, com la literatura, es posaria al punt al nivell o per damunt de la raquíta ciència castellana.

Altre ideal que podria enllaçar al gran partit català seria la conservació de les nostres lleis civils, a qual efecte deuríem poder edificar-les i luego anar-les contínuament adaptant a les noves necessitats que es presentessin.

No vull entrar de ple en aquest punt perquè em ficaria en un terreny inagotable. Tots vosaltres sabeu que les nostres lleis, que tant estimem per lo molt bé que nos han fet, estan avui amenaçades de mort.

A un poble que com lo nostre vol anar endavant, no pot bastar-li la conservació de les lleis, que per bones que siguin, estan atrassades de tres segles i no responen a les necessitats d'avui. Necessitem modernitzar-les, a qual efecte hauríem de començar per compilar-les o codificar-les, i hauria d'establir-se la forma de que luego no tornessin a quedar petrificades per falta de medi d'introduir-hi la més petita modificació. Amb la compilació o codificació no sols seguiríem una corrent jurídica que és avui poderosa, sinó que conservariem la tradició catalana. En efecte, mentres Catalunya va tenir vida pròpia, va anar amb los progressos de la civilització, i va fer diverses compilacions de les lleis per les quals se regia.

L'ideal de la conservació i reforma de les lleis vigents en Catalunya seria un verdader llaç d'agrupació entre els catalans.

També podria ser una aspiració pel gran partit català lo conseguir que l'administració pública fos en Catalunya eminentment catalana i servida per catalans. ¿Sabeu per què hem perdut quasi tot lo nostre? Perquè totes les oficines són servides generalment per castellans, enemics naturals de tot lo que té color de la terra. Des de les nostres universitats, en què se'ns ensenya a la castellana, en les que s'adultera la història prescindint quasi per complet de lo que més de prop nos toca, i s'anomena dret comú a l'especial de Castella i amb prou feines se'ns diuen quatre paraules del vigent a Catalunya, fins a la més petita secretaria, lo treball demolidor és constant i jamaí interromput. ¿Què d'estrany té que hagi anat desapareixent tot lo català si no tenim administració catalana? Inútil és afegir que el gran partit català hauria de treballar per la protecció en tots los terrenys; no sols per l'aranzelària, sinó per tots los demás medis protectors que puguin emprar-se.

Una vegada existís lo gran partit català i Barcelona fos un gran centre de vida pública independent de la de Madrid, podria entendre's amb los de les altres regions, que estan esperant que alguna comenci. Si a Espanya hi ha dues tendències, que podrem anomenar aragonesa i castellana, a Barcelona, per sa situació, per sa

preponderància, per sa riquesa i fins per sa història li pertoca ser lo portaestendard de la tendència aragonesa.

Si això succeís s'establiria de moment una lluita enèrgica entre les aspiracions autoritàries, absorbents i centralitzadores del migdia, representades per Madrid, i les expansives i descentralitzadores del nord i del levant, representades per Barcelona, i de la lluita en resultaria la transacció entre les dues. S'harmonitzarien los temperaments i tots ne sortírem millorats d'una manera notable.

Com vull acabar avui aquesta conferència, dono aquí per terminat lo desenrotllo del tema.

La síntesis de tot lo dit se reduex a afirmar que és urgent la creació del gran partit català. No sé modo més digne i viril de respondre als crits de guerra que han ressonat contra Catalunya, que entrant de ple en la vida pública amb la visera alçada i amb objectius ben determinats. I si algun dia logrem fer respectar les nostres idees i punts de mira; si algun dia lo nostre temperament reflexiu corregeix i tempera lo temperament imaginatiu que ha lograt quasi sempre imposar-se'ns, podrem gloriarnos d'haver fet possible la pau a Espanya, que no conseguiran jamai los unificadors que pretenen dominar-la, sinó els que inspirant-se en les lleis del progrés i en los principis de la ciència moderna, caminin cap a la llibertat verdadera i donguin expansió a totes les entitats que tinguin vida pròpia. Proposem-nos un programa catalanista emancipador i civilitzador, i haurem fet més en pro de la unitat espanyola que no van fer los reis Felips amb les seves armes ni les Corts del período constitucional amb ses disposicions uniformistes i centralitzadores.

La unitat d'Espanya no es conseguirà mentres ses diverses regions no siguin considerades com a germanes, i no es consideraran tals mentres alguna d'elles vulgui tenir lo predomini. Los castellans odien les nostres lleis civils principalment perquè fan possible la institució d'hereu. ¿Per què volen que dintre de la nació sigui Castella la pubilla?

Jo sé bé que un programa resoltament catalanista no serà acceptat de moment; sé bé que haurem de sostenir una gran lluita, fins contra molts catalans que no sabran desprendre's de les preocupacions que tenen arrelades. No per això hem de desanimar-nos. Totes les idees fan la seva via, i la farà la idea catalanista. Avui totes les regions d'Europa que es trobaven en situació semblant a la nostra van despertant-se, i algunes d'elles han resolt ja el problema.

Ademés no hem d'olvidar que vivim a Espanya, on tot és possible un dia o altre. Arbolem la bandera, i quan la situació sigui favorable, quan tornem a un d'aquells períodos de vicissituds, com tants n'hem vist i que jamai falten a la nostra treballada pàtria, no nos serà gens difícil lo fer-la triomfar.

Hi ha un adagi àrabe que diu: "Si vols veure passar lo cadàver de ton enemic, assenta't a sa porta i espera". A aquest adagi hem d'atenir-nos los catalans, i és ben segur que podrà tardar més o menys, però al fi ens sortirem amb la nostra. He dit.

CARTAS DE VERANO

PRIMERA SERIE

(I-VIII)

I

Pamplona, 22 de agosto

Cuando V., amigo director, me pidió que prosiguiera durante mi excursión las cartas de verano empezadas en igual estación del año próximo pasado, muy distante se hallaba de imaginar que iba a ponerme en un aprieto. He emprendido mi paseo por estas provincias del norte de España, que son la cita de moda para la gente madrileña, por lo cual inútil es decir que abundan por ahí los periodistas y gaceticeros de la corte, y unos y otros se despachan a su gusto en la descripción de balnearios, giras, cacerías, etc., etc., y en la crónica de los dichos, hechos e intenciones de los *sedicentes* personajes políticos que van por esos mundos a descansar en verano de las tremendas fatigas del *dolce far niente* del invierno. El aprieto estriba en el temor de que esos benévololectores me confundan con uno de tantos, pues que no les faltan imitadores provincianos, si bien que para salirme de él, procuraré separarme por completo de su sistema y de sus reseñas, en las que con cuatro vaguedades logran entretener a sus lectores, que han de ser por fuerza los más bonachones y contentadizos que viven en la Tierra.

El viaje de Barcelona a Pamplona es mucho más largo y pesado de lo que debiera. La distancia entre una y otra población por vía férrea es de 545 kilómetros, que recorridos sólo a razón de 40 por hora, que es lo menos que puede exigirse hoy que todos los ferrocarriles de veras corren 60 y 70, darían por resultado un viaje de poco más de 13 horas, y, eso no obstante, la manera más rápida de hacer el trayecto, tomando en Barcelona el correo hasta Zaragoza y siguiendo luego en el tren más inmediato para Pamplona, exige el empleo de 27 horas y algunos minutos, a más de pasar una mala noche. Verdad que dos días a la semana puede aprovecharse el llamado *express* y ahorrar por tal medio 7 horas, pero aun así no bajan de 20 las horas necesarias para recorrer 545 kilómetros de vía que pertenecen a una misma empresa, la más poderosa y rica de los ferrocarriles españoles.

Pero no hay más recurso que amoldarse. Los señores de la corte, por un lado, lo subordinan todo a la comodidad de la capital y los trenes correos han de marchar a la hora que les conviene; las empresas, por otra parte, no disponen ni hacen nada por disponer del material y personal necesario para el establecimiento de trenes rápidos, y así estamos obligados a viajar en ferrocarriles que marchan al paso que

llevaba o poco menos una diligencia bien servida, y a ver cómo gracias a Madrid en muchas líneas son los enlaces y correspondencias imposibles de cambiar.

Ya que de ferrocarriles me ocupo, han de permitirme nuestras compañías una observación que creo muy atendible. Olvidándose por completo de la comodidad del público a quien sirven, escatiman en tal extremo los coches, que los viajeros han de ir en ellos hacinados y como en prensa. Yo no sé si los empleados tienen instrucciones especiales y terminantes sobre este punto, pero es lo cierto que, al formar los trenes, cuentan tan minuciosamente los viajeros que ni uno solo les escapa, y con arreglo escasamente a su número se ponen los vagones.

En cambio de tanta estrechez, no faltan jamás reservados, abonados y no sé cuántas cosas más; de manera que, mientras los pasajeros que pagan van hacinados en los departamentos de que se les permite disponer, la mitad de éstos están completamente vacíos. La corrección de éstas y otras mil faltas está en el interés de las empresas más que nadie, pues si es verdad que nuestro país es el en que menos se viaja, no se nos acostumbrará al movimiento sino a fuerza de comodidades y ventajas. Viajamos poco, pero nuestros ferrocarriles, los más pausados, los más caros y los más incómodos de Europa, no convidan a viajar. Auméntense las comodidades, márchese a la velocidad que es ya reglamentaria en todas partes y abarántense los precios por medio de todas las combinaciones que en otros países se usan, y aumentará rápidamente el movimiento en nuestras vías férreas.

Pero, sea como sea, en ese ferrocarril se llega a Pamplona, convidando la detención forzosa que tiene que hacerse en Zaragoza a dar una mirada a esta ciudad. Así lo hice, permaneciendo en ella un día entero, lo que me obliga a decir algo de la capital aragonesa en la presente carta.

Lo mejor de Zaragoza es indudablemente su campiña. El paseo de Torreros y sus afluentes, sombreados por árboles centenarios y poblados de *torres* deliciosas, merecen la pena de una visita. Yo tuve ocasión de hacérsela, convidado a la comódísima casa de campo de nuestro buen amigo Ariño, director y propietario del *Diario de Avisos*, el más popular de Zaragoza, y al paso pude contemplar el soberbio matadero en vías de construcción, que pondrá a la ciudad aragonesa en este punto al nivel o por encima de las mejor servidas de Europa. El nuevo matadero se compone de varios cuerpos de edificio, en los cuales habrá todas las dependencias que pueda soñar el más exigente, lo que me hizo recordar a nuestros ediles que tras largos años de estudio no han sabido hallar todavía un emplazamiento *asaz productivo* para el matadero de Barcelona.

Otra novedad agradable hallé en la ciudad aragonesa. Frente al elegante teatro de Pignatelli se ha abierto hace poco un café que es sin duda alguna el mayor de España. Su gran salón contiene de 250 a 300 mesas, a las que pueden sentarse cómodamente 1.500 personas, y en el centro del local se levanta un tablado en el que se coloca una nutrida orquesta que da conciertos algunas noches cada semana. El café de Ambos Mundos, que tal es su nombre, es un establecimiento digno de una capital de primer orden.

Durante mi corta estancia en Zaragoza tuve ocasión de hablar con sus principales hombres políticos y liberales y noté en sus ideas una novedad muy digna de tenerse en cuenta. Todos ellos, sin excepción, están desengañosos de los politicastro madrileños y han roto abiertamente con sus jefaturas. No creo hacerme ilusiones al afirmar que tan pronto como se vigorice la política regionalista, independientemente de Madrid, hallará en Aragón valiosos campeones. Los viejos partidos democráticos están en cuadro. El posibilista queda reducido a la personalidad de Gil Berges y sólo por su influencia mantiene una sombra de cohesión. El pactista está no sólo descompuesto sino en estado de corrupción. Sólo un hombre de relativa valía, Asensio, seguía al frente de sus huestes, y acaba de derrotarle por casi unanimidad un oscuro satélite del Gobierno Civil, que mandará desde ahora en el comité.

Una anécdota para terminar. Corría el tren por aquellas llanuras monótonas de Aragón, que son buena muestra del estado de nuestro país, pues por su color y aridez parecen más bien paisajes lunares que terrestres, cuando un pasajero ofreció un melocotón a un niño de una familia que salía por vez primera de su pueblo. El niño era precoz y contestaba graciosamente a las preguntas que le dirigíamos, cuando a uno le ocurrió preguntarle si sabía «cómo se dan los melocotones». «¿Cómo han de darse? —replicó al momento—. Como las patatas. Se escarba la tierra y se cogen».

Aquel niño no tenía idea alguna de árboles, que no había visto en su vida a pesar de vivir en un pueblecillo del campo, por la sencilla razón de que no los había en todo su término.

Y ahora pregunto yo: ¿Es posible aspirar a ser nación de primer orden cuando son miles y miles los españoles que no han visto árboles en su vida? ¿Puede llamarse civilizado siquiera un país que a tal extremo lleva su odio al mejor adorno del campo? ¿En cuántas cosas deberíamos pensar dentro de nuestra casa antes de querer entrometernos en las ajenas!

A.

El Diluvio, 26 d'agost de 1882

II

Vitoria, 24 (o 25) de agosto

Obsérvase al viajar por España una anomalía digna de llamar la atención. Las provincias centrales castellanas han logrado imponerse a las demás, asimilándose a unas y sujetando a otras, y a pesar de todo, a medida que uno va adentrándose en ella, especialmente por la parte del norte y noroeste, nota a simple vista el mayor grado de desarrollo que va adquiriendo la cultura del país. Esta observación

además se complementa con otra. Las regiones que mayor resistencia han opuesto a la imposición castellana, aquellas que más instituciones y costumbres han logrado salvar de la tempestad unificadora que a todas les ha caído encima, han quedado las más florecientes o menos decaídas.

Después de estas observaciones, que habrá hecho cualquiera que haya recorrido algunos centenares de kilómetros en ferrocarriles españoles, se nos ocurre que es inútil quebrarnos los cascos en averiguación de las causas de la postración y atraso de nuestro país, pues que resultan claras y patentes como la luz del día, y se nos ocurre también que es tarea perdida buscarles remedio o lenitivo mientras no nos decidamos a atacar el mal en sus mismas raíces. Esto lo veía claro en Cataluña, pero desde que he pisado territorio vascongado lo veo no sólo claro sino evidente.

Los vascos son los que más se han opuesto a la unificación. Han conservado su lengua como semioficial hasta hace poco; han conservado sus leyes, sus instituciones, sus costumbres y sobre todo su administración, y son sin duda alguna la primera región de España. Éntrese por donde se entre en cualquiera de las tres provincias hermanas, no hay necesidad de preguntar cuándo se pasa la frontera. Viniendo de España, tan pronto como cesa la aridez y sequedad de la tierra; tan pronto como se ven verdear las colinas y hasta las montañas; tan pronto como el tren pasa por entre vegetación y arboleda; tan pronto como por doquiera se ven caminos y carreteras (no del Estado) bien mantenidos y sombreados; tan pronto como los pueblos se componen no de cabañas sino de casas más o menos modestas, puede uno asegurar que está ya en tierra euskara.

He dicho que las Vascongadas son la primera región de España, y no retiro la palabra por más que mortifique nuestro amor propio de catalanes. No tienen nuestra riqueza, ni los medios de desarrollar la actividad que poseemos nosotros; su terreno en general es quebrado y malo, de manera que cual muchas de nuestras comarcas de montaña sólo produce regándolo con el sudor de sus habitantes; la extensión del país no es ni de mucho la de Cataluña, y su población es mucho menos numerosa, pero dentro de sus cortos medios han hecho más que nosotros. Volveré a este tema en cuanto haya visitado Bilbao y San Sebastián, y por hoy lo dejo, pues no me he propuesto más que adelantar la impresión general que este país me ha producido.

Vitoria es la capital de Álava, provincia que es sin duda alguna la menos vasca de las tres vascongadas. Su idioma es el castellano, pues que sólo unos veinte pueblos hablan el vascuence, y entre ellos no se halla la capital. Pero si Álava ha perdido la lengua que usara en otros tiempos, había conservado hasta hace poco su administración, sus leyes y sus fueros, de los que le quedan todavía restos que pasan quizá inadvertidos para los unificadores de Madrid, y conserva todavía sus costumbres, lo que le basta para darle fisonomía especial de bienestar y cultura. Por esto no es de extrañar que Vitoria, pequeña ciudad que no llega a 20.000 habitantes, sea una verdadera miniatura de una gran ciudad.

Nada falta en ella de lo que pueda ser necesario o útil a sus habitantes, y sus edificios públicos son muy numerosos y, aunque sin lujo, adecuados al objeto a que se les destina. El Palacio Foral, que hoy ocupa la Diputación, el del Ayuntamiento, el teatro, el mercado para ganados, la cárcel celular modelo, que fue la primera y es todavía casi la única de España, la escuela de dibujo, la catedral, el seminario, el hospital, la casa de beneficencia, etc., etc., son buena muestra de lo que decimos. La plaza de la Constitución, rodeada de pórticos de piedra, la plaza Nueva, y varias calles espaciosas muy bien mantenidas y limpias, entre las que descuella la nueva de la Estación, que desde ésta conduce en línea recta al centro de la ciudad con una anchura de unos 20 metros, son mucho mejores de lo que acostumbramos ver en España. El Parque de la Florida, en que se combinan los árboles centenarios con cuadros de jardinería bien dispuestos y cuidados y que ofrece un conjunto de frondosidad que se ve en pocos parques, es, como puede suponerse, reducido, pero digno de la ciudad más culta.

Vitoria está con razón orgullosa de sus establecimientos de beneficencia, entre los que cuenta su cárcel modelo, en la que los presos son tratados como hombres, lo que no sucede en todas partes, y por cierto que al visitarla me ocurrió una observación que muestra evidentemente que la centralización todo lo agosta, y que dentro de ella son inútiles los sacrificios que puedan hacer las provincias y los pueblos. Al preguntar qué presos había en ella, me contestaron que sólo los sujetos a prisión preventiva durante su sustanciación de las causas, y los condenados a prisión menor. ¿Los condenados a penas graves, les repliqué, no quedan, pues, en ella? —De ninguna manera —me contestaron—; a los tales el Gobierno les manda a los presidios. —Entonces, ¿de qué sirve el sistema celular? —De muy poco; tanto que apenas lo usamos. Los presos duermen cada uno en su celda, pero de día se reúnen para el trabajo y para todos los demás actos de la vida.

Y no quise saber más. Vitoria ha dotado a España de una cárcel celular modelo, pero gracias al sistema centralizador resulta perfectamente inútil, pues los que desde Madrid nos mandan prefieren que los condenados a penas graves vayan a acabar de corromperse en las pocilgas que llaman presidios, a que pueda intentarse corregirles en un establecimiento provincial. Una cárcel celular para presos preventivos y para condenados a penas muy leves es un contrasentido que sólo se explica en un país completamente desgobernado.

Lo único en que Vitoria no está a la altura de los demás es en aguas. En honra suya, empero, he de decir que no puede dársele culpa en ello, pues que para obtenerlas perforó un pozo artesiano que es quizá el que a mayor profundidad se ha llevado, superando en mucho a la del célebre de Grenelle en París. Si no dio el resultado deseado, si a pesar de haberse barrenado más de un kilómetro no manó el agua aparecida, nadie podrá achacar a Vitoria de no haber hecho grandísimos esfuerzos para obtenerla.

La capital de Álava, en su conjunto, me recordó mucho a algunas ciudades suizas. La calle de la Estación y adyacentes, con sus fondas y restaurantes muy bien

servidos y como no los hay en España fuera de las Vascongadas, con sus tiendas de objetos de lujo, sus cafés y su concurrencia de forasteros, contrastan, como en Suiza, con la parte antigua de la ciudad, que es la destinada a sus moradores, y es por lo tanto muy tranquila y quieta. El parecido sería completo si los visitantes de Vitoria fueran tan ricos como los que van a Suiza.

Y basta por hoy. En la carta próxima desandaré algo del camino andado, y tratando de Pamplona, la capital de Navarra, procuraré enterar a los lectores del movimiento regionalista que se está despertando en estas provincias. Baste por hoy adelantar que sus iniciadores han hecho un saludable movimiento de concentración, uniendo en el movimiento de las tres provincias vascas a Navarra. Al lema «*Iruracbat*», que significa ‘las tres una’, han sustituido el «*Lau buru*», que significa ‘cuatro cabezas’ y es el símbolo tradicional de la unión de las cuatro provincias. En mi carta próxima daré algunos detalles curiosos de este lema.

A.

El Diluvio, 29 d'agost de 1882

III

Bilbao, 25 de agosto

Como decía en mi anterior, vamos a desandar una parte del camino andado para decir algo de la capital de Navarra. Creo que mis lectores no lo tomarán a mal, pues si en todo tiempo tiene interés para Cataluña cuanto se verifique a las regiones forales del norte de España, el interés es especialísimo en las circunstancias actuales.

No voy, empero, a hacer una descripción completa de la ciudad, pues como dije no quiero imitar a los periodistas de la corte, bastándome decir que Pamplona corrobora perfectamente la observación que hice, de que la ilustración y adelanto están en España en razón inversa del grado de unificación que cada comarca ha debido sufrir. Navarra conserva, como nosotros, su ley civil y afición a su historia y a sus costumbres, y esto basta para hacer de su capital una población muy superior a sus similares del centro y del sur de España. Pamplona no llega a contar treinta mil habitantes y está ceñida por el cinturón de piedra de sus murallas que la oprime, y, eso no obstante, cuenta en su seno innumerables edificios públicos. Los tienen de carácter monumental la Diputación, el Ayuntamiento, el Instituto, la Casa de Caridad, etc., etc., y de igual carácter es el teatro, que adorna uno de los lados de la grandísima plaza apoticada que forma el centro de la población. La catedral, de estilos diversos (gótica en su interior y en su ábside, y con robusta fachada románica del Renacimiento), sin ser notable es un buen templo y está muy bien conservado, a diferencia de lo que solemos ver en España, aun tratándose de

verdaderas joyas arquitectónicas, como por ejemplo la catedral de Burgos, cuyo descuido en la conservación sólo puede compararse con sus bellezas.

Es digna además de ser visitada la iglesia de San Nicolás, cuyas macizas paredes ostentan forma original, como originales son algunas de sus puertas y muchos de sus detalles. Pamplona es una pequeña ciudad que respira cierta cultura, así en el número de sus tiendas y elegancia de algunas de ellas, como en la bondad de sus fondas, restaurantes y cafés, como en el empedrado y policía de sus calles, plazas y paseos. Es digna de estudio una institución que llaman el Vínculo, constituida en un edificio grandiosísimo que llama la atención del visitante. El Vínculo es una especie de pósito o depósito municipal de granos, perfeccionado del castellano. Entre otros de sus servicios, la institución no sólo vende pan en buenas condiciones de calidad y precio, sino que admite el grano que quieran en él depositar los particulares, devolviéndoselo en forma de pan elaborado y pasado a domicilio en las cantidades y tiempo que el deponente desea. Es digno también de una visita la plaza-mercado, construido a dos pisos y perfectamente dispuesto y acondicionado.

Pero prescindamos ya de la ciudad y vengamos a lo que más nos importa, o sea al movimiento regionalista de que son centros Pamplona y Bilbao. Dije ya que el lema «*Irurac bat*» había sido sustituido por «*Lau buru*», y éste es el título del periódico diario que en Pamplona representa aquel movimiento.

«*Lau buru*» en vascuence significa ‘cuatro cabezas’, y es el nombre que tenía el antiquísimo estandarte de las cuatro regiones unidas, a saber: las tres Bascongadas (con B lo escriben los fueristas, y no con V como los castellanos) y Navarra. El estandarte, según la tradición, tenía pintadas una cruz y cuatro cabezas, y a su sombra pelearon más de una vez las cuatro regiones contra los invasores que en aquellos remotísimos tiempos atentaran a su independencia. *Lau buru* vuelve hoy a ser el símbolo de unión de las cuatro regiones hoy provincias, y, según aquí dicen, de estas dos palabras vascas deriva la voz *Lábaro*, cuya significación es realmente sinónima del *Lau buru*.

Pero, además del periódico *Lau-Buru*, existe en Pamplona la Asociación Euskara, que tiene su órgano en la revista mensual *Eco*, de la misma asociación, que tiene ramificaciones en las cuatro provincias hoy unidas.

Esto por lo que respecta a Pamplona. En Bilbao tiene su asiento la asociación Euskalerría, que forma el verdadero centro del movimiento regionalista de estas comarcas. Su órgano en la prensa es el periódico diario que lleva por título *La Unión Basco-Navarra*.

La Euskalerría de Bilbao cuenta unos tres años de existencia y está ramificada por todo el país. En algunas poblaciones importantes se han formado ya sociedades semejantes con el mismo nombre de *Euskalerría*, y en las demás cuenta con socios honorarios o corresponsales. El lema de la asociación, que se titula modestamente ‘sociedad de recreo’, es prescindir por completo de la política castellana y trabajar en pro de la reconquista de la perdida autonomía.

La Euzkalerria de Bilbao dispone hoy de un magnífico local, en el punto más céntrico de la ciudad, o sea frente al teatro, y sus salones están decorados expresivamente. En el centro del muro principal descuella un gran relieve que contiene los escudos de las cuatro provincias, y entre ellos el busto del diputado Moraza, el último defensor de los fueros en las Cortes de Madrid. A los lados del relieve hay fijadas en la pared dos lápidas de mármol en una de las cuales están grabados los nombres de los vascongados y navarros ilustres, y en la otra los de las glorias euskaras, que empiezan en Roncesvalles y acaban en Trafalgar. En el muro de enfrente, unos elegantes cuadros contienen frases célebres o de importancia para el país, entre las que descuellan las siguientes: una del Fuero de Vizcaya que, copiada textualmente, dice: «Dijeron que hablan de fuero y ley y franqueza y libertad, que cualquier Carta o Provisión Real, que sea o ser pueda, contra las leyes y fueros de Biscaya directa o indirecta, que sea *obedecida* y no *cumplida*»; y otra de Víctor Hugo que dice: «Quien ha estado en el país euskaro quiere volver; es una tierra bendita».

Las demás paredes están adornadas con escudos de armas regionales y nombres de hombres distinguidos, que allí se pusieron al celebrarse hace pocos meses los primeros Juegos Florales en lenguas vasca y castellana, que son las dos del país.

En la Euzkalerria están unidos hombres que han pertenecido a todos los partidos políticos, castellanos como ellos dicen, pero que han olvidado sus miserias al entrar en la asociación. Ayer, por ejemplo, al visitar sus salones, hallé que estaban en guerra... al billar varios ex-jefes carlistas con otros ex-jefes de rondas liberales, y unos y otros no se acordaban más que de comentar las manifestaciones regionalistas que se han hecho con ocasión de las corridas de toros celebradas con motivo de las fiestas que ayer concluyeron. Si alguna vez se hace conversación sobre los tristes sucesos de la guerra en que unos y otros combatieron, los tratan como sucesos históricos cuyas asperezas es preciso olvidar en bien de la causa común que hoy todos defienden.

Preciso es confesar, sin embargo, que no todos los vascos tienen tanta sangre fría o dominio sobre sí mismos, y a esto se debe que la importante Euzkalerria no sea ya hoy una asociación formidable. Todos, menos unas pocas docenas de afiliados a los partidos madrileños, están de corazón con ella y con sus ideas, pero no se deciden a entrar en la unión basada en el olvido que en sus salones se practica. Los que más combaten a la Euzkalerria se fundan sólo en creerla prematura, pero los mismos convienen que en ella estriba la única esperanza de salvación.

Con tales antecedentes, inútil es que diga que los regionalistas catalanes somos recibidos en palmas en la Euzkalerria.

Los periódicos de Barcelona, especialmente el *Diario* y *El Diluvio*, son leídos con avidez, pues se recuerda con gratitud que las provincias catalanas fueron las únicas que les enviaron palabras de consuelo y esperanza cuando se acabó con sus fueros. El mensaje que escrito en catalán y castellano se les mandó entonces es guardado cuidadosamente en los archivos de la Diputación, y muchos saben de

memoria las firmas que lo autorizan. Los vascos de la Euzkalerria dicen, y dicen bien, que la única esperanza que queda a este infortunado país estriba en la unión de todas las regiones forales y especialmente de las pirenaicas, prescindiendo por completo de la política madrileña y haciéndola regional.

El movimiento, pues, iniciado en el país euskaró es igual, exactamente igual, al movimiento catalanista. Para que nada falte a la semejanza, así como nosotros estamos en buenas relaciones con los provenzales, ellos lo están con los vascongados franceses, que asisten por medio de representación a todas las solemnidades de la Euzkalerria y de las demás asociaciones regionalistas.

La próxima carta la dedicaré a Bilbao, que vale la pena, y a su Exposición Provincial, improvisada con motivo de las fiestas que acaba de celebrar.

Pero antes de cerrar la presente, y aunque sea variando de tema, permítaseme llenar una omisión que sufrí al hablar de Vitoria. Hay en esta pequeña ciudad una cosa curiosísima, y es su cementerio. No tiene la imponente magnificencia artística de los cementerios italianos; no tiene la conmovedora sencillez de los cementerios de las pequeñas poblaciones germánicas; pero respira toda la melancólica poesía que puede desearse a los sitios destinados a guardar los restos de los que fueron. No hay en él nichos ni esos grandes panteones que quieren emular las viviendas de los vivos. Los enterramientos se hacen en el suelo, y sobre la tierra removida se alzan sencillísimos monumentos o simples cruces, y unos y otros se descubren por entre flores y verdes plantas distribuidas con la más artística naturalidad. El cementerio de Vitoria es un verdadero jardín, pero un jardín fúnebre, en cuyo recinto no se siente repugnancia ni terror, sino la plácida tristeza que debe inspirar la tierra que guarda los despojos de los hombres.

A.

El Diluvio, 1 de setiembre de 1882

IV

Bilbao, 29 de agosto

Si mal no recuerdo, en mi última carta prometía ocuparme en ésta de Bilbao, y voy a cumplir mi palabra. Sé que en alguna de mis anteriores he dicho que estas provincias son lo mejor de España, y hoy puedo añadir sin temor a equivocarme que la capital de Vizcaya es la primera de nuestras ciudades. Al discurrir por su *boulevard* y calles, al pasear por las orillas de su ría, no puede uno convencerse de que se halle en tierra española. ¡Qué rápido crecimiento el de Bilbao! ¡Qué porvenir tan risueño se le prepara! Hace pocos años, Bilbao era una población vulgar, que no pasaba mucho de veinte mil habitantes y que vivía, como todas las nuestras, más de recuerdos que de realidades. Hoy contiene en su recinto unos cuaren-

ta mil habitantes y otros tantos dispersos por los suburbios que bordean la ría hasta el mar, y renacida de sus cenizas, vuelve a ser uno de los primeros puertos de Europa.

Y no se crea que exagero. Basta recorrer uno u otro de sus dos tranvías, que desde la ciudad conducen al mar por una y otra de las riberas de la ría, para quedar convencido. Unos catorce kilómetros de extensión, que tal es la distancia de Bilbao a Portugalete o a las Arenas, están constantemente ocupados por vapores a la carga, que se llevan a tierras extranjeras las riquezas minerales de que se forman estas montañas. En estas orillas se ven todos los pabellones y se oye hablar todas las lenguas. La inglesa, especialmente, y la alemana han de ser familiares a todos los que en Bilbao se dedican al comercio, pues que ingleses y alemanes son principalmente los vapores que aquí concurren. Aquí vienen los grandes constructores ingleses; aquí viene la poderosa casa Krupp a buscar hierro para sus cañones, acompañándoles franceses y belgas que vienen también a surtirse del metal más precioso para todas las industrias. Para dar una idea del gran movimiento marítimo de esta ría, bastará decir que el año pasado se vio concurrida por 4.500 buques, la mayor parte vapores, que se llevaron la enorme suma de dos millones y medio de toneladas de mineral de hierro o de lingotes, y que en lo que va de año el movimiento ha aumentado todavía, pudiendo presumirse que pasarán de 5.000 los buques y de tres millones las toneladas.

La riqueza minera de esta región es inagotable. Puede decirse que es una masa de hierro. Desde la ría parten ya seis o siete líneas férreas que van a parar a la boca de las minas, y todavía se están construyendo otras, y todas trabajan cuanto pueden. Y no se crea que el trabajo se haga con lentitud, pues que en cualquiera de los embarcaderos a que aquellas líneas abastecen, un vapor de dos mil toneladas puede cargarse en un día o poco más, gracias a los perfeccionados medios de que se dispone. El mineral pasa directamente del vagón a la bodega de los buques, pues todos los aparatos están montados según los últimos adelantos.

Una circunstancia capitalísima hay que notar. Por más que la mayor parte del mineral vaya a parar al extranjero, Bilbao no es, ni mucho menos, una colonia extranjera como sucede en los demás puntos mineros de la España castellana o andaluza. Los vizcaínos tienen para sí la mayor parte del negocio, en el que sólo dan participación a los que les ayudan a exportarlo. Muchas de las minas son propias de sociedades del país, y el primero de sus ferrocarriles mineros es propiedad de la Diputación hoy provincial, que saca de él uno de sus más saneados productos.

Y no sólo hay esto, sino que en el país van creciendo rápidamente las industrias metalúrgicas, y una buena parte del mineral sale ya para el extranjero convertido en lingotes, y para el país transformado hasta en objetos de arte. Toda la ribera de la ría está poblada de fábricas y hornos de fundición, y algunos de ellos son ya importantes. La fábrica de Ibarra ocupa a unos 900 operarios, y en sus talleres entra el mineral en bruto y sale convertido en todos los utensilios necesarios o útiles a la vida. La que tiene a medio construir el marqués de Mudela ocupa ya a

500 trabajadores y su chimenea monumental se eleva a 70 metros de altura. Dentro de pocos años, la industria del hierro en particular y de la metalúrgica en general alcanzará en este país una importancia extraordinaria, pues que estas regiones, sin hacer alarde de ello, son ya hoy eminentemente industriales, como haré notar en otra carta en que me ocuparé de ellas en general.

Con tales elementos, y con la administración ejemplar de que han disfrutado estos señoríos hasta la abolición de sus fueros y de que prácticamente siguen hoy disfrutando en gran parte, no es de extrañar que su centro, Bilbao, respire cultura por todos sus cuatro costados. Todo está aquí a gran altura. Su beneficencia cuenta, entre otros edificios, con una casa de caridad de nueva construcción y muy bien montada, y un hospital monumental que va a hacerse nuevo para destinar el edificio que ocupa al uso que diré luego. En instrucción pública, tiene un instituto que parece una universidad, una Escuela Práctica de Artes y Oficios, quizá la única en España, que es la que va a trasladarse al edificio que hoy ocupa el Hospital, y siete escuelas novísimas de primera enseñanza, instaladas en otros tantos edificios monumentales levantados *ex profeso*, cada uno de los cuales contiene las salas necesarias para niños y para niñas y dispone de espaciosos jardines para la enseñanza de párvulos y recreo de los mayores. Todavía se han de construir otras escuelas por el estilo de las dichas. En policía urbana, cuenta con buenos paseos, con un madero que acaba de construirse según los últimos adelantos, con un buen mercado cubierto de hierro, con cinco o seis puentes modernos para poner en comunicación los dos lados de la ría por los que se extiende la ciudad, con un buen teatro, etc., etc. En la actualidad se está completando una red de tranvías que pondrán a todas las calles en comunicación con los ferrocarriles y con el puerto, y servirán para trasladar cómoda y económicamente los géneros a domicilio. En la ría, además, se están verificando grandes obras de rectificación, comodidad y ornato, cuyas obras estarán coronadas por un muy largo muelle de hierro que se está acabando a la embocadura de la ría, en Portugalete, y que facilitará grandemente la entrada de los buques. Para dar una idea de la actividad con que Bilbao se mejora, bastará decir que en su presupuesto municipal tiene este año consignados 38 millones de reales para obras públicas. El doble o el triple que Barcelona; y esto que el término municipal de Bilbao no llega quizá a contener cuarenta mil habitantes.

Con todos estos elementos no es de extrañar que una exposición provincial improvisada con motivo de las fiestas que acaban de tener lugar diera una alta idea de las fuerzas productoras del país. Para instalarla se echó mano del edificio del instituto, de cuyos bajos se derribaron los tabiques, por cuyo medio se consiguieron salas espaciales y de buenas condiciones. Naturalmente que la parte principal de la exposición lo ocupan las industrias mineras, que tienen en ella no sólo muestra de sus productos, sino también de sus elaboraciones y planos y bajorrelieves del distrito minero y de sus medios mecánicos de explotación. Pero al lado de la industria minera se descubren muchas otras, entre las que llaman la atención una fábrica de galletas y bizcochos al estilo inglés; una de conservas que se prepara ella

misma elegantes cajas de embalaje; varias de metales distintos del hierro, como el cobre y el bronce; y todas las relativas a la obtención y elaboración de la seda del gusano de roble, que ha de ser dentro poco importante en el país.

Las artes industriales están bien representadas y la ebanistería, zapatería, sastretería y otras ostentan trabajos bien acabados. Las artes bellas, en especial la pintura, sorprenden al que ignora el grado de cultura que este país ha alcanzado. Las telas al óleo ocupan una sala grande, y el premio de honor, concedido a un joven vizcaíno pensionado en Roma por un lienzo que tiene al menos tres metros de anchura por dos de altura, y que representa al primer señor de Vizcaya en el acto de jurar los fueros bajo el árbol de Guernica, revela en el agraciado un artista de fuerza. En escultura hay poco, pero en cambio hay algo y bueno en arquitectura. En esta sección figuran algunos proyectos conocidos de los barceloneses, entre ellos el de nuestro instituto provincial, que llevó, si mal no recuerdo, el segundo premio, y el de reforma de nuestro puerto, presentado por el señor Olano. Así este señor como el autor del proyecto de instituto son vizcaínos.

Antes de salir de la pequeña exposición de Bilbao he de decir cuatro palabras sobre dos objetos que llamaron mi atención. Es el primero la colección de útiles para la enseñanza, presentados por la citada Escuela de Artes y Oficios, entre los que descuella una colección completa de herramientas de lo más perfeccionado; y es el segundo un mapa de la instrucción en la provincia de Vizcaya, tan notable por los datos estadísticos que contiene como por el envidiable estado que estos datos acusan en aquélla. En el acabado mapa, cada pueblo y cada lugar está marcado por un círculo en blanco, en cuyo interior consta el número de habitantes, el de escuelas, el de alumnos que a ellas concurren y los tantos por ciento que estos guarismos representan.

Un solo gran lunar se nota en Bilbao. No sólo tiene una plaza de toros, sino que tiene dos. La nueva, construida por una sociedad particular, se ha inaugurado este año, y en una y otra se dieron durante estas fiestas nada menos que ocho corridas de toros en diez o doce días. Esto, y la mala organización de todos los servicios que dependen de Madrid, es lo único que indica al visitante que se halla en una ciudad española.

Voy a salir para Guernica. La próxima carta, pues, versará sobre el célebre árbol de las libertades vizcaínas.

A.

El Diluvio, 3 de setembre de 1882

V

Guernica, 30 de agosto

Prometí a los lectores que dedicaría una carta al renombrado árbol de Vizcaya y voy a cumplirles la palabra.

Y he de comenzar diciendo que la cumplo gustoso. Para los que aspiramos a la mejora de la humanidad basándola en la libertad de individuos y colectividades, no sé que pueda haber cosa más simpática que esos venerables testimonios de esfuerzos titánicos, realizados casi siempre por un puñado de hombres, para salvar la independencia de su país en épocas bien distintas de las nuestras, y mientras a su alrededor corrientes irresistibles lo sumían todo en la abyección que nace de la servidumbre. Los que amamos con pasión nuestra dignidad de hombres y la preferimos a esas soñadas ilusiones de poderío de los grandes imperios, ilusiones que sólo se compran a precio de libertad, nos sentimos vivamente impresionados ante tales monumentos, y a su vista recobra su vigor el fatigado espíritu.

La impresión que ellos causan es muy distinta de la que producen los más grandiosos que han levantado los poderes fuertes. Es una impresión íntima y exenta de toda amargura. Yo recuerdo que cuando por primera vez me paré ante la gran mole granítica del Palacio Real de Madrid, o contemplé la asombrosa cúpula del Vaticano, toda su grandeza, todo el primor de su arte, no podían hacerme olvidar que el uno se había levantado sobre la ruina de las libertades populares, y el otro sobre el aprisionamiento de las conciencias, y la admiración que me causaba su vista se hallaba amargada por los recuerdos que mi memoria evocaba.

Allí se ven las obras de unos hombres que sólo habían logrado parecer grandes empujando a la humanidad, y el sentimiento de la dignidad luchando con el sentimiento estético produce una impresión compleja de placer y de tristeza, de orgullo y de abatimiento. Al visitar, en cambio, la tosca Casa de los Valles en Andorra o los rústicos anfiteatros en que se reúnen para votar leyes los sencillos ciudadanos de los pequeños cantones suizos, el corazón se ensancha, se siente uno orgulloso de ser hombre y la impresión que en su contemplación se experimenta es perfectamente pura y consoladora. Allí no se evoca ningún recuerdo amargo; allí no se ha empujado sino que se ha elevado al hombre.

En ninguno de tales monumentos hay nada que pueda parecerse al arte; para levantarlos no se ha necesitado la mano de ningún hombre de genio, y a pesar de ello uno se pasa horas y horas contemplándolos con íntima complacencia.

Pero, dispéñense los lectores esta larga digresión y vayamos al árbol de Vizcaya. De él escribió Rousseau las siguientes palabras: «El árbol de Guernica es el más antiguo, el primero; el padre de los árboles de la libertad»; y al escribirlas es indudable que se hizo algunas de las consideraciones que imperfectamente he tratado de trasladar en los párrafos antecedentes.

En efecto, el árbol de Guernica, como símbolo de las libertades de un país, es sin dudas el más antiguo que se conserva. El símbolo debió ya existir cuando los habitantes de estas montañas resistieron tenazmente todas las invasiones que se sucedieron en nuestra nación en los albores de su historia, y a su sombra, sin duda, se reunieron mil veces los euskaros durante las largas luchas que sostuvieron más tarde con los romanos y con los invasores posteriores. No sé si entonces el símbolo era ya un árbol, por más que debe presumirse que lo fuera, pero es indudable que el primer caudillo o señor que llevó a los vascos a ayudar a sus hermanos cuando los árabes se enseñoreaban de la mayor parte de la península, juró ya fidelidad a las antiguas costumbres y derechos del país a la sombra del árbol de Guernica.

Y desde entonces ya no son la leyenda o la tradición las que poetizan, sino la historia la que habla. A su sombra han jurado los reyes en manos de los representantes del pueblo; a su sombra han deliberado éstos constantemente para sostener sus libertades, así en los períodos normales como en los agitados y difíciles. Desde la formación de las diversas nacionalidades que han venido a constituir la España de hoy, el árbol de Guernica es el árbol de las libertades de Vizcaya. Razón tuvo, pues, Rousseau al llamarle padre de los árboles de la libertad.

El árbol de Guernica es un roble corpulento que hará cosa de veinte años tenía el tronco bifurcado en dos ramas principales, de las cuales hoy conserva una sola. El actual será aproximadamente dos veces centenario, pues es de saber que los vizcaínos tienen la costumbre de renovarlo cada vez que temen que pueda morir de viejo, tomando empero el renuevo del árbol antiguo. Por ello es que hoy no es uno sino que son dos los árboles de Guernica: el que he descrito y el que se plantó hará veinte años al construirse los edificios de que hablaré luego.

Éstos forman hoy un verdadero palacio. Una verja robusta de hierro sostenida por pilares de piedra cerca las construcciones y los árboles. Entrando por la puerta principal del enverjado, se encuentra un gran espacio despejado y a pocos metros a la derecha está el árbol nuevo. Cerca del árbol, y con la fachada hacia éste, se alza aislado un pequeño pórtico de estilo grecorromano, en cuyo frontispicio están talladas las armas de Vizcaya, y que cobija seis sillones de piedra adosados al muro posterior. En estos sillones se comprobaban los poderes de los representantes de las *repúblicas* (pues que repúblicas se llamaba a las diversas comarcas que tenían representación en el Consejo) antes de entrar en el salón de sesiones. Detrás del pórtico se alza el árbol antiguo.

Los edificios, que son todos de piedra y de estilo grecorromano, contienen dos partes principales: el salón de sesiones y el archivo general del señorío. El primero es ovalado, y se halla adornado por los retratos de óleo de gran tamaño de los señores de Vizcaya. Tres hileras de bancos de piedra, que guardan la figura ovalada del salón y colocados en forma de gradería, daban asiento a los representantes y autoridades, teniendo sitios de distinción para los padres de la provincia. Alrededor de todo el salón y más alta que la gradería a la que está empero adosada, corre

una espaciosa tribuna para el público en la que pueden colocarse algunos centenares de personas. A la testera del salón y separada sólo por una puerta, se halla la capilla con un cuadro de la Virgen, y en ella se celebraba la ceremonia religiosa que precedía a las sesiones.

El archivo consiste en un espacioso salón rectangular, en el cual se guardan muy bien acondicionados los documentos relativos al señorío de Vizcaya. Los dos cuerpos del edificio se hallan separados por un patio y para pasar del uno al otro hay dos grandes pórticos cuyas paredes de piedra forman parte de las fachadas.

El conjunto del edificio se halla rodeado de altísimos árboles que forman frondosos paseos.

Tal es hoy el árbol de Guernica, con todas sus dependencias. Antes de construirse los edificios actuales no había más que una ermita, en la que se celebraron sin duda los más importantes consejos y se tomaron las resoluciones más trascendentales para el país.

Durante mi corta estancia en este pueblo, que es por extremo pintoresco y aseado, he visitado dos veces el árbol: de día y de noche, pues la casualidad ha hecho que hubiera luna y el tiempo estuviera perfectamente despejado. En la primera visita me he enterado de todas las curiosidades del lugar, acompañado no por un empleado de uniforme ni siquiera por un dependiente semimilitar, sino por una sencilla mujer, que hace las veces del conserje y tiene las llaves de todas las dependencias. ¡Hasta en este detalle se parece esto a Suiza, donde también una conserje enseña a los forasteros el palacio federal de Berna! En la segunda visita, sentado al pie del árbol, plateado por los rayos de la luna casi llena, y rodeado de la soledad de la noche, me he entregado a mil divagaciones, de la mayor parte de las cuales haré gracia a los lectores.

No se la haré, empero, de todas y así podré concluir esta carta como la he comenzado.

Delante del símbolo de unas libertades tradicionales, inevitablemente se ha de pensar en sus semejantes, y por asociación recordé los pequeños cantones de Suiza. Tres fueron los que dieron origen a las libertades helvéticas, y tres son también las regiones vascongadas. Unos y otras están pobladas por montañeses, pues que si aquéllos están enclavados en los Alpes, éstas se hallan en los Pirineos, que son las dos grandes cordilleras de la Europa culta, y así aquéllos como éstas se han mantenido constantemente unidos y compactos como un solo hombre cuando de defender sus derechos se ha tratado, desarrollándose unos y otras constantemente, hasta llegar a ser verdaderos oasis.

Y puesto ya en el terreno de las divagaciones, y siguiendo la comparación entre los dos países, he recordado que los montañeses alpinos, después de imponerse a todos los que pretendían dominarles, tuvieron confianza en sus propias fuerzas y se declararon dueños de sí mismos, mientras que los pirenaicos, vencidos asimismo todos los obstáculos, no tuvieron aquella confianza y se dieron, si no un rey, un señor. Verdad es que a éste le impusieron condiciones hasta denigrantes

para su orgullo; verdad que en algún tiempo, al obligarle a jurar los fueros, un anciano del país le mostraba el cuchillo, haciéndole saber que se clavaría en su corazón si con voluntad o sin ella faltaba al juramento, pero no es menos cierto que el señor se sujetó a esas humillaciones mientras se vio débil, aplazando la revancha para cuando se sintiera fuerte, lo que no podía dejar de venir. Al recordar esto me ha parecido que los vascongados habían cometido un error irreparable al no tener en sus propias fuerzas la confianza que tuvieron los primitivos suizos.

Y siguiendo en mis divagaciones, me he forjado toda una historia. He imaginado que estas regiones no se habían dado señor y he querido sondear lo que en este caso habría sucedido, y por analogía me he figurado que así como los tres pequeños cantones suizos, sin señor, fueron un núcleo al que se fueron agrupando otros cantones y ciudades poderosas, y comarcas ricas y cultas, llegando a formar una confederación de veintidós estados libres, las pequeñas regiones vascas hubieran también sido un núcleo al que se hubieran asimismo agrupado otras regiones y ciudades poderosas, y comarcas ricas y cultas, dando así nacimiento a una confederación pirenaica tan sólida y libre como la confederación alpina.

Pero mientras esto y mucho más pensaba, he dirigido la vista al árbol y he recordado que ya no es símbolo de las libertades de esta tierra. El afán unificador le ha dado el golpe de muerte al equiparar estas regiones a las demás de la desvenecijada España. El árbol de Vizcaya está enfermo y mustio, como me decía esta mañana la mujer que me acompañaba, poseída de la más profunda tristeza.

¿Ha merecido el árbol el rigor con que se le trata? ¿Podía quedar en pie después de las dos guerras civiles que han ensangrentado nuestros campos en este último medio siglo?

Difícil es contestar a estas preguntas y no seré yo quien lo intente. Haré, sí, notar: primero, que no somos nosotros, demasiado interesados en el asunto, quienes podamos juzgar de esas dos guerras fatales para todos; sólo la posteridad aquilatará el peso de las razones que pudieron impulsarlas; y, segundo, que las provincias vascongadas no son más fanáticas que muchas otras provincias de España, sino más viriles, y que por su virilidad, no por su fanatismo, han podido sostener aquellas guerras terribles.

El árbol está enfermo y mustio. ¿Retoñará? Ésta es la pregunta que se hacen todos los vascongados, y por más que fíen la contestación al tiempo, la mayor parte de ellos conservan la esperanza. Por esto lo cuidan como en sus mejores tiempos.

Si ha de retoñar remozado y con savia nueva, ¡retoñe en buena hora! Su retoño sería entonces signo evidente de que nuestra nación habría entrado en el buen camino de la libertad, del olvido de grandes errores en que todos tenemos parte y de las grandes reparaciones. Su retoño indicaría entonces que dejamos de aspirar a la grandeza por la unificación absorbente que nos ha empequeñecido y la buscamos por la expansión, por la armonía entre todos los que tenemos intereses comunes, que nos haría verdaderamente fuertes.

Si así retoñara el árbol de Guernica, sería el símbolo de las libertades no sólo de Vizcaya sino de todas las regiones españolas, que le respetaríamos como «el más antiguo, como al primero; como al padre de los árboles de la libertad».

A.

El Diluvio, 5 de setembre de 1882

VI

Zumárraga, setiembre de 1882

No proponiéndome en estas cartas hacer una descripción fotográfico-pintoresca de estas regiones, ni menos confundirme con los cantadores de las glorias de la colonia veraniega de Madrid y de sus fatigas (aquí no les faltan fatigas especialmente a los amigos del tapete verde, que son los más), ésta será la penúltima carta que dedicaré a las provincias vascongadas. En ella les dirigiré una mirada general para dejar comprobada mi afirmación, que coincide con la de casi todos los forasteros, de que ellas son lo mejor de España, y dejaré para la última el ocuparme de la gran industria que en gran parte de este país se ha desarrollado, y que habré de llamar *industria de los forasteros*; aunque la locución sea afrancesada, es clara y expresa perfectamente la idea.

Las provincias vascongadas son montuosas y en varios puntos bastante quebradas; los valles son pequeños y accidentados. Por ello y por su situación les faltan dos de los principales elementos de la agricultura: el trigo y el vino. De éste se coge alguno que toma el nombre de *chacolí*, por lo general áspero y flojo. En un país montañoso, bien poblado de bosque y bastante favorecido por las lluvias, ha de jugar un papel importante la cría de ganados, y efectivamente lo juega. Las razas bovinas del país son muy buenas, especialmente para el trabajo y el matadero. La cría de ganado y el cultivo del maíz, que aquí llaman *borona*, son los más importantes productos de su suelo.

Como se ve, pues, no es éste un país muy favorecido por la naturaleza, de manera que su bienestar relativo no depende de su riqueza natural, sino de la creada por el trabajo y el buen gobierno. Un entusiasta de su tierra me decía que todo lo que ésta es y lo que vale lo debe a una sola causa: al árbol de Guernica. Cuando éste vive ufano —añadió—, su buena sombra se extiende a toda la región euskara, y fertiliza hasta las cumbres de las montañas. «Si el árbol llega a morir, la miseria no tardará en apoderarse hasta de los más risueños valles». Casi, casi creo que tenía razón mi interlocutor. Si en lo principal se iguala a estas provincias a las centrales de España, natural será que las igualen también luego en lo accesorio.

Y que ese bienestar relativo existe, lo dice todo en estas regiones a voz en grito. Lo dice la policía urbana no ya de las ciudades y villas, sino hasta de las

aldeas; lo dicen sus escuelas, sus calles bien empedradas, sus casas consistoriales, sus hospitales, sus casas de beneficencia. Lo dicen las carreteras que por doquiera surcan el país, bajando al fondo de los valles y subiendo a los puertos de las montañas, todas ellas en bonísimo estado de conservación. Lo dicen sus caseríos, esparcidos por todas partes y en todas partes espaciosos y sólidos. Lo dice el aseo general de sus moradores, así en sus trajes como en sus personas. Lo dice el buen servicio de coches y demás vehículos, que se encuentran hasta para ir a los puntos más apartados. Lo dice, en una palabra, la exuberancia en que viven todos los ayuntamientos y diputaciones, a pesar de no contar con contribuciones directas.

Un solo ejemplo pondré de esa exuberancia, y es el hecho de que Irún, la última estación española en el ferrocarril de Madrid a Hendaya, será sin duda la primera población en Europa que estará completamente alumbrada por la electricidad. Hoy por hoy tiene ya este alumbrado instalado en sus calles principales y dentro de poco tiempo suprimirá por completo el petróleo. He ahí el caso raro de una población que no habrá conocido el gas. De un salto ha pasado por encima de este sistema de alumbrado.

Y no se crea, como yo me figuraba, que Irún sea punto de reunión de forasteros. No para allí nadie a quien sus negocios no detengan, pues no es punto de baños y tiene el mar a algunos kilómetros de distancia. Irún, que cuenta sólo pocos miles de habitantes, tiene alumbrado eléctrico porque el municipio es rico y culto. Y adviértase que no ha pensado en ello hasta tener magníficas escuelas, un buen mercado, una gran casa consistorial, establecimientos benéficos y un casino digno de una población triple o cuádruple en importancia.

Lo mismo que en Irún sucede en poca menor escala en las poblaciones rurales. Guernica, por ejemplo, que en todo y haberse agregado el término municipal de Lumo pasa poco de mil habitantes, no le va en zaga en cuanto a establecimientos públicos y particulares. Como dato, diré sólo que su casino, abierto galantemente a los forasteros, además de las otras dependencias, tiene un salón de billares con tres mesas para este pasatiempo.

Otro dato de la cultura de este país son sus fondas. A cualquier parte puede uno dirigirse en la seguridad de hallar limpieza y bastantes comodidades. Estuve por casualidad en una de las muchas que tiene Vergara, y su mesa no debe temer la comparación con los restaurantes más acreditados. En el mismo pueblo de Guernica nada puede tampoco reprocharse a este servicio, atendida su escasa importancia. Nótese que adrede cito poblaciones que no son punto de verano.

Y es natural hasta cierto punto que así suceda, pues estas provincias son mucho más industriales de lo que muchos se figuran. La nueva línea férrea económica que acaba de abrirse entre Bilbao y Durango va grandes trechos paralela al río, y el que de ello no tiene noticia, se sorprende al hallarse a cada paso con una presa que sirve a alguna fábrica. Las industrias metalúrgicas figuran sin duda en primera línea, destacando sobre todo Eibar con sus especialísimos productos, apreciados

en todas partes donde se les conoce; pero a su lado no desmerecen otras manufacturas, por ejemplo las de papel, las de lana y hasta algunas de algodón. Tolosa, entre otras, es un centro manufacturero de importancia, como su vecino el pueblo de Pasajes, que con su hasta hoy olvidado puerto se va haciendo un centro mercantil no despreciable.

Pero esta carta se va haciendo demasiado larga y es preciso ponerle punto final. Las provincias vascongadas son relativamente ricas y cultas, porque todas las circunstancias han conspirado a darles elementos de riqueza y de cultura. Sus leyes civiles especiales regulaban y distribuían perfectamente la propiedad y, como las nuestras, recompensaban el trabajo y vigorizaban la familia, su administración propia no se había corrompido con el funesto ejemplo madrileño, y el temperamento independiente de los moradores del país ha resistido constantemente a la asimilación castellana. Las provincias vascongadas son lo mejor de España porque son las que más han conservado de la organización meditada y sabia que se habían dado las regiones más próximas al Pirineo, en oposición a la que tenían las regiones centrales y sus dominadas. Lo son, digámoslo de una vez, porque, en lenguaje madrileño, son las menos españolas. El día en que se logre acabar con lo poco especial que les resta, se habrá concluido todo, y la raza dominante habrá logrado su ideal, que es bajar al nivel suyo a todos los que la sobrepujaban. Entonces el gran desierto de España no tendrá ni siquiera esos pequeños oasis en los que puede descansar el viajero, fatigado de su árida monotonía.

A.

El Diluvio, 12 de setembre de 1882

VII

San Sebastián, setiembre

Reservé para esta carta, que será la última en que me ocuparé de estas regiones, lo que llamé la industria de los forasteros, que es en la actualidad una verdadera mina para los vascongados.

Madrid la ha puesto en moda, y sabido es que a Madrid no le faltan imitadores en muchas de las provincias. No hay hoy madrileño de los que se dan cierto tono, que no hable durante el invierno de su viaje a San Sebastián en la época de baños, y para realizarlo no se detiene ni a la puerta del Monte de Piedad, si no halla a mano otro medio de hacer cuartos que el empeño.

Esta circunstancia hace que pueda establecerse entre los que veranean dos grupos bien delineados. Los que no saben qué cosa es ganar un real con su trabajo y se proporcionan no obstante miles de ellos cada mes por medios que ellos se saben y nosotros pagamos, constituyen el primer grupo. Ellos son los que derro-

chan lo más tontamente que imaginarse pueda, sin duda para no dejar desmentido el refrán que dice que los dineros del sacristán, cantando se vienen y cantando se van. Los que no tienen medios para hacer tan pingües *negocios* y han de limitarse a su sueldo o a los productos de un comercio regular al pormenor; los que se hallan en abstinencia forzosa y no pueden ni pellizcar al presupuesto, se las componen como pueden y vienen aquí a pasar estrechez durante unos cuantos días, formando el segundo grupo. Entre uno y otro no puede faltar, pues que de Madrid se trata, el honorable grupo de los bohemios, que por lo general no se encuentran aquí mal del todo.

Es de advertir que la verdadera aristocracia de la corte, así la de la cuna como la de otro origen más respetable, no ha dejado todavía la costumbre de veranear en el extranjero, y los que menos se llegan a San Juan de Luz, a Biarritz, a Cauterets o a Bagneres de Luchon. Lo más que se dignan hacer es detenerse unas horas en San Sebastián o en Vitoria.

De todo lo que resulta, con perdón sea dicho de los señores madrileños, que el conjunto de la sociedad *veraneante* por aquí resulte un tanto *cursi*, como dirían ellos si de otros se tratara, y un mucho empalagosa. Ni aun en el mismo San Sebastián abundan los restaurantes, y en cambio escasean por extremo los coches. La flor y nata de España que allí se reúne prefiere sin duda ir a pie y comer en la vulgar mesa redonda de la fonda en que se hospeda. Ellos se forjarán la ilusión de que tal sistema es el más higiénico y distinguido, pero en conciencia no puedo dejar de advertirles, ya que se trata de nuestros egregios dominadores por sus grandes cualidades, que no sería malo se llegaran a pocos kilómetros, dentro de tierra francesa, o mejor, que se dieran una vuelta por los puntos de temporada de otras naciones, para que pudieran apreciar la diferencia de costumbres y de tren que llevan allí sus respectivas *high-lifes*, en general menos pretenciosas y más a la altura de su *oficio*.

He dicho también que la sociedad veraneante resultaba empalagosa, y para hacerla tal bastarían sus mismas pretensiones. Los buenos de los madrileños se han forjado la ilusión de que todo lo suyo es lo mejor de Europa, y así os lo hacen sentir a todas horas. Aquí, por ejemplo, se pasa la noche dando vueltas y más vueltas a un reducido espacio del paseo, escuchando, o no escuchando, las piezas que toca una música militar, y no intentéis siquiera convencerles de que podría emplearse el tiempo de una manera más agradable. Las señoras, además, contribuyen y no poco al empalagamiento; perdonésemela palabra. Han oído decir que la aristocracia verdadera de las grandes naciones es sencilla en su trato y hasta dada a la vida casera, y han adoptado una sencillez estudiada, mil veces más cargante que la etiqueta más rigurosa. Por estas provincias no puede darse un paso sin dar con tales tipos, que privan de toda libertad hasta a los que más apartados viven. Todo ha de ser sencillo, natural, casero, y todo se convierte en remilgamiento y afectación.

Pero basta ya, que si dijera la mitad de lo que se puede sobre la sociedad veraniega, no quedaría espacio para lo que pone el país de su parte, que es lo que principalmente me he propuesto reseñar y que vale mucho más la pena.

Desde que los vascongados vieron que la corriente se dirigía a su país, se dedicaron a crear la industria de los forasteros. No hay aquí grandes accidentes naturales que puedan excitar el interés o la curiosidad. Las montañas son como todas, los ríos poco caudalosos; los torrentes poco aptos para formar cascadas, y aun las mismas ciudades carecen de aquellos monumentos que atraen a los amantes del arte. La hermosura de estos valles es una hermosura plácida, que fácilmente llegaría a ser monótona. Por estas circunstancias debieron los vascongados ir por un camino distinto del de la curiosidad e interés para atraer forasteros, y convirtieron a su país en país de baños y aguas.

Y no se quedaron cortos. Para baños de mar aprovecharon todos los pueblos que tienen playa cómoda o pintoresca, y hoy los forasteros bañistas tienen a su disposición establecimientos y todo lo demás necesario en Fuenterrabía, San Sebastián, Guetaria, Lequeitio, Bilbao, con las Arenas, Portugalete y Santurce, Zarauz, y en muchos otros puntos. Para baños o toma de aguas minerales han levantado establecimientos al menos en veinticinco o treinta puntos distintos, por lo que su enumeración sería muy larga. Diré sólo dos palabras del mejor montado y del más capaz, o sea del de Zaldúa, que los castellanos llaman Zaldívar, y del Uberuaga. En este último han llegado a reunirse hasta cuatrocientos o quinientos bañistas a un tiempo. El de Zaldúa reúne las comodidades que son de rigor en los de su clase mejor montados, y sus balnearios y dependencias todas, incluso las habitaciones y cuartos, están decorados y amueblados con lujo severo y sobre todo con comodidad. El mismo carácter del interior se nota ya al exterior del edificio y en los parques que lo rodean. El servicio, hecho por mujeres, como es costumbre en estas provincias, me pareció bastante bueno, por más que la mesa se resienta algo del paladar todavía no refinado de la sociedad madrileña que afluye a estos establecimientos.

Hallada la base de la industria de los forasteros en las aguas y baños, debieron los vascongados ocuparse de sus accesorios, como son medios de locomoción y transporte, fondas, recreos, etc., etc. Respecto a los primeros, fácil les fue montarlos por la abundancia y buen estado de los caminos en toda esta comarca.

No debieron hacer más que poner en ellos carruajes públicos y particulares cómodos y suficientes para las épocas de más concurso, y este servicio lo montaron con inteligencia y hasta con profusión. De las estaciones de Zumárraga, en el ferrocarril de Madrid a Hendaya, y de Durango, en el económico que la une con Bilbao, parten a cada llegada de tren multitud de diligencias, ómnibus, coches cerrados, tálburis, etc., etc., para todos los puntos a que ligan a aquellas estaciones las carreteras de que son centro. Los carruajes son en general cómodos, y los tiros buenos, de manera que los trayectos se hacen con rapidez. Los carruajes públicos acostumbran andar a razón de ocho o diez kilómetros por hora.

De las fondas hablé ya en una carta anterior, y de los recreos o distracciones he de decir cuatro palabras.

La sociedad madrileña tiene una *diversión* favorita, por la que deja todas las demás. La *raza superior* de nuestra nación coloca mucho más altos a Frascuelo o

Lagartijo que a Bellini o a Mozart, que a Schiller o Calderón. Inútil es, pues, decir que por aquí abundan las corridas, y que es mucho más fácil ver una buena estocada que oír una sonata o aria regularmente desempeñada. En Bilbao, en San Sebastián, en Vitoria, etc., etc., hay plazas de toros en las que los vascongados han empleado mucho dinero, que les es muy reproductivo. Las corridas de temporada se las disputan los más afamados gladiadores, pues atraen a muchos extranjeros de los que están veraneando en el mediodía de Francia.

De distinta índole es otro recreo, el más clásico para la gente del país. Me refiero al juego de pelota, una diversión higiénica y viril como la que más. El juego de pelota es una institución nacional en las tres provincias vascongadas y en Navarra. En cada pueblo hay un juego público municipal, y algunos de ellos son monumentales, como los de Durango, San Sebastián, etc., etc. Consisten en dos paredes lisas de piedra en un ángulo recto, estando el suelo del rectángulo que marcan perfectamente embaldosado. En todos ellos hay partidos, *a lo largo* o contra la pared, con pala, con guante y a mano, a todas horas del día muchos forasteros concurren a ellos a admirar la agilidad, destreza, flexibilidad y vista pronunciada y certera que el juego requiere. Los forasteros, empero, no pueden tomar mucha parte en las apuestas que se cruzan, pues por lo general el idioma *oficial* del juego es el vascuence.

Las demás diversiones y recreos se reducen a alguna compañía de comedia o zarzuela, y a algún acróbata que haya hecho furor en Madrid.

Pero la gran diversión de los forasteros madrileños, que quizá llegan a preferir a los mismísimos toros, es el tapete verde. Al llegar a San Sebastián acababa de leer en los periódicos de la corte que se había hecho una información oficial de la que resultaba que era falso que aquí se jugase. Un jefe de polizontes, inspector, director o lo que fuera había sido enviado expresamente a esta ciudad (con lo cual, entre paréntesis, realizó quizá un viaje suspirado) y, a pesar de buscar mucho, no había sabido dar con nada. Es, en efecto, sorpresa de gigantes dar con el juego en San Sebastián. A la tarde misma de mi llegada me fui a tomar café en el casino, y sin tener que abrir ninguna puerta ni siquiera una mala lámpara, sin hallarme con un solo criado de centinela, me encontré en la gran sala de la sociedad. En aquel momento había no una, sino cinco grandes mesas *funcionando*, y a cada una de ellas se agrupaban por lo menos cuarenta personas. Se jugaba a un juego de azar con naipes, cuyas jugadas duraban a lo sumo cinco segundos.

Naturalmente que las apuestas eran inofensivas, pues que abundaban las de mil, las de dos mil, las de tres mil y las de cuatro mil pesetas, y el banquero, inofensivo también, no las rechazaba, ni tampoco las más crecidas, que no faltaban. Y no hubiera tenido razón en rechazarlas, pues según me explicó un *inteligente* en tanto que yo curioseaba, las cinco blancas tenían en aquel momento en juego la bico-ca de un millón de reales.

Realmente el polizonte enviado debía ser tan inocente como las apuestas y como los banqueros —dependientes de una gran sociedad extranjera—, y debía

conocersele en la cara. De otra manera no se hubiera escapado de que se le acercara por la calle o en cualquier otro punto no uno sino una docena de caballeros ofreciéndole llevarle a las ruletas que por el buen parecer no están en el casino.

Francamente, encuentro mucho más lógico y franco al príncipe de Mónaco que a los personajes que hoy nos hacen felices.

Pocas palabras diré de lo demás de San Sebastián, que exteriormente es la mejor ciudad moderna de España y la que más se parece a las francesas. Sus calles son anchas, rectas, regulares y perfectamente empedradas. Su rambla o paseo está tan bien cuidado como las calles. Tiene buenos teatros y magníficas casas particulares. La plaza principal, moderna y rodeada de grandes pórticos, acabará de ostentar carácter monumental con el nuevo palacio de la Diputación que se está concluyendo, así como hoy lo ostenta ya de cultura por medio de una columna meteorológica que adorna el centro de su jardín. La concha,³ o sea la ensenada en que se baña la gente, parece construida a propósito, y es lo mejor de San Sebastián, hallándose rodeada de casas y de quintas de lujo. Dentro de poco todavía estará la ciudad muy mejorada, pues se están haciendo con gran actividad importantes obras a la orilla del mar por la parte de la ría de Urumea. Bien puede hacer todo esto una población de poco más de veinte mil almas que cada año recibe de cuarenta a cincuenta mil forasteros, que dejan en ella su dinero.

Tal es, en resumen, la industria de los forasteros en las provincias vascongadas, y de propósito he dejado para el final el ocuparme de la primera materia de esta industria. Ella no es otra que la laboriosidad, la honradez, el buen trato y la cultura de sus moradores. Aquí se disfruta de seguridad completa, más bien gracias a esas circunstancias que a la guardia municipal de lujo de San Sebastián, vestida como los *policemen* de Londres, y que a la de Vitoria, que usa para diario el frac y el tricornio de gran etiqueta. Aquí se encuentra para todo gente vivaracha, inteligente y fiel al que sirve. Por todo ello ha podido desarrollarse la industria de que me ocupo.

¿A qué deben todas estas condiciones los vascongados? Sin duda alguna a su modo de ser especial, a sus instituciones seculares, a la vida propia de que hasta hace poco han disfrutado... Mediten esto los señores madrileños y sepan de antemano que si contra viento y marea pretenden llevar adelante la unificación, en el pecado llevarán la penitencia, pues que tan pronto como estas provincias sean iguales a las demás, no ofrecerán para los forasteros ninguno de los alicientes que hacen que todos ellos repitan aquellas palabras que cité de Víctor Hugo: «Quien ha estado en el país euskaro quiere volver; es una tierra bendita».

A.

El Diluvio, 15 de setembre de 1882

3. A l'original, «loncha».

CARTAS DE VERANO

SEGUNDA SERIE
(I-X)

I

Burdeos, setiembre de 1882

Concluida ya la primera parte de las cartas con las que me propuse entretener la atención de los lectores de *El Diluvio* relatándoles las impresiones de un paseo rápido por las provincias vascas, empiezo con la presente una segunda serie que fecharé en el extranjero, a medida que vaya observando algo que crea de interés para nuestro público.

No me propongo hacer en ellas descripciones de ciudades o lugares de las que se encuentran en cualquier obra de geografía o guía de viaje, ni me detendré en cosa alguna de la que no crea que directa o indirectamente pueda sacar partido nuestro país para su adelanto y mejora.

Y empiezo fechando la primera en Burdeos, donde, como saben los lectores, está abierta una exposición de carácter general, modestamente iniciada por la Sociedad Filomática de esta ciudad como exposición de vinos y de sus accesorios.

No voy a hacer una reseña detallada de ella, pues que cuando menos le faltaría la oportunidad, y sólo diré, para los que conozcan la ciudad de Burdeos, que con sus edificios, jardines y dependencias ocupa la grandísima plaza *des Quinconces*, punto el más céntrico de la capital de la Gironde. Para los que no conozcan la ciudad, añadiré que dicha plaza es un rectángulo, casi un cuadrado, de cuyos lados los más cortos pasan de trescientos metros. Los edificios que ocupa la exposición se han levantado a propósito y son de batalla. La fachada principal es de yeso y la posterior de tela pintarrajada.

Pero no pasemos adelante, pues que me ocurre que mientras saldrá a luz esta carta, en Barcelona estaremos celebrando o estaremos próximos a celebrar las ferias y fiestas de las Mercedes, con sus puestos de encanto, con sus adornos retrospectivos en la Rambla, con sus primeras piedras que jamás llegan a sostener las segundas, y con sus gigantes, diablos, patums y demás que hacen caer la baba de gozo a sus inventores los progresistas.

Es muy de lamentar que así se ponga en ridículo a una ciudad que quiere preciarse de culta y de vivir dentro del movimiento moderno. Hoy todas las ciudades celebran fiestas para atraer forasteros y para la ilustración y regocijo de sus naturales, pero tales fiestas son de un género completamente distinto. Hoy se verifican exposiciones, generales o particulares, se celebran centenarios de hombres emi-

entes, se inauguran monumentos dedicados a hechos o personajes dignos de ser conmemorados; hoy se celebran grandes certámenes de literatura, de música en todos sus ramos, de gimnasia, etc., etc.; hoy se reúnen congresos en que se trata de todos los asuntos de interés general, y que si no otra ventaja, dan al menos la de poner en relación directa a los hombres científicos de diversos países, y establecen y avivan las corrientes de civilización y de progreso que no reconocen ya fronteras. Hoy se hace todo esto, y con gran profusión, en las ciudades cultas, pero a ninguna de ellas le ocurre bajarse al nivel de un pueblo cualquiera y entretener durante ocho días a los bobos con pasacalles y cucañas. Hasta cuando organizan alguna cabalgata o procesión cívica, le dan interés histórico y la utilizan como medio instructivo. Por nuestra desgracia, nuestros administradores prefieren imitar a las ciudades del centro de España, que son ya las únicas que hacen ferias y fiestas por el estilo de las nuestras, que a las del corazón de Europa, que van por muy distinto camino.

Nuestros egregios administradores ni siquiera saben ver que en ferias y fiestas jamás lograrán ponerse al nivel de otras poblaciones españolas de mucha menor importancia, en las cuales el principal interés lo hacen consistir en las corridas de toros, diversión (?) que por nuestra fortuna será siempre exótica en Barcelona, y en muchas de las cuales, como en Sevilla, Zaragoza, etc., etc., las fiestas que se celebran son ya tradicionales y ofrecen como tales su parte pintoresca.

Hora es ya de que cambiemos de rumbo y sigamos el camino que nos marcan los que van delante de nosotros, y en ello tendremos la gran ventaja de hallar el terreno virgen. Todavía no se han visto nuestros productos agrupados en exposición formal; todos nuestros hombres superiores aguardan aún sus monumentos; congreso científico de veras, no sabemos hasta ahora lo que es, y por el estilo todo. Una exposición general, catalana o española, llevada a cabo con esplendidez e inteligencia, no sólo atraería a nuestra ciudad a muchos extranjeros curiosos de saber cuáles son nuestras fuerzas, sino que nos sería eminentemente reproductiva en días no lejanos.

Esto dice cualquier barcelonés que visite la exposición de Burdeos. Esta ciudad no llega a la población de Barcelona, pues con sus suburbios pasa poco de doscientos mil habitantes, y ha presentado no obstante una exposición que no puede visitarse en uno ni dos días. Naturalmente que abunda en ella más la cantidad que la calidad, pues que éste es el defecto de las exposiciones que acabará por hacerlas imposibles, pero no por ello deja de apreciar adelantos el que estudia atentamente alguno de sus ramos. Yo di una vuelta por sus salas y dependencias en compañía de un industrial de Barcelona, y puedo asegurar que no perdió el tiempo que empleó en la visita.

He dicho que la abundancia de productos acabará por matar las exposiciones, y esto es una verdad reconocida por todos los que de estas materias se ocupan. La facilidad de comunicaciones, el movimiento mercantil que se ha desarrollado en toda la Europa central, hacen ya imposibles las de carácter general. La exposición

improvisada en Burdeos ocupa de seguro más espacio que las universales que se celebraron en los palacios de Cristal y de la Industria, en Londres y París. Si hoy quisiera celebrar otra alguna de estas ciudades, debería levantar no un palacio, sino una población para contenerla, y el resultado sería sólo una confusión babilónica. Por esto la tendencia es hoy hacia las exposiciones de ramos especiales.

De la de Burdeos voy a decir cuatro palabras de dos solas de sus secciones: de la de electricidad y de la de vinos.

Poco camino ha adelantado la luz eléctrica desde la exposición que celebró París el año pasado. Como aplicación práctica, en Francia ha perdido terreno todavía. El gran *boulevard* de la Ópera de París que estaba deslumbrador con su iluminación por grandes focos eléctricos, los ha apagado y vuelve a estar alumbrado por el gas. Por ahora no se ha constituido ninguna sociedad sólida para aplicar la luz producida por la fuerza y el asunto anda en manos de sociedades de bambolla y de primas. No es extraño por tanto el resultado.

Hay en la exposición de Burdeos un pabellón que se llama de Edison. En él no se ven más que sus ya conocidos aparatos y lámparas de incandescencia. Durante el año, pues, ni el gran genio americano ha adelantado gran cosa.

La exposición de vinos se halla en un edificio semicircular, separado por completo de los demás. En él ocupan un buen espacio los vinos españoles, siendo de notar que no abundan mucho los catalanes. Nada diré de la instalación, que como siempre es pésima y contrasta con las de otras naciones. En algunos de nuestros escaparates se nota tal falta de botellas u objetos análogos que se descubren las paredes por todas partes.

Pero lo que es digno de llamar la atención en la exposición de vinos es el desarrollo que ha tomado la viticultura en los más remotos países. Hay allí vinos del Canadá, de California, de Australia, del Cabo de Buena Esperanza, etc., etc., y todos estos vinos alcanzan buenos precios pues que en general son elaborados y tratados como vinos de lujo.

Y, realmente, el vino es hoy un artículo de lujo en la mayor parte del mundo civilizado. En Europa puede sólo considerarse bebida usual en España, en una parte de Italia y en otra de Francia. En Alemania, en Rusia, en Austria, en Suiza, en Inglaterra, etc., etc., sólo lo beben los que pueden gastar dinero, pues no es bebida usual. No tengo datos fijos, pero creo no equivocarme si aseguro que el vino que se gasta en Europa lo paga el consumidor a un precio medio que no baja de uno y medio a dos francos por litro.

Ésta es una observación que creo de interés sumo para nuestros cosecheros y tratantes. Mientras consideren el vino como bebida usual, no alcanzarán los mejores mercados ni sacará el país el gran provecho que pudiera; si algún día se deciden a cuidarlo y tratarlo como artículo de lujo; si atienden a la calidad más que a la cantidad y logran acreditar algunas clases, los beneficios crecerán rápidamente. Los que beben el vino por lujo, y son los más, no reparan en el precio. Por lo que les gusta pagan lo que les piden. Así se explica que ciertas clases del Burdeos, del

Rin, del Mosela y hasta de algunos puntos de Italia, con todo y ser vinos de mesa y no generosos, alcancen precios que nuestros productores creerían inverosímiles por lo elevados.

Y basta por hoy. No sé desde dónde escribiré la carta próxima, pero es probable que incluiré en ella algunas otras consideraciones que me ha inspirado esta exposición y que no caben en la presente.

A.

El Diluvio, 22 de setembre de 1882

II

Lieja (Bélgica), setiembre de 1882

Pasemos de un salto por encima de toda la parte de Francia desde Burdeos a la frontera belga, no porque no puedan escribirse sobre ella cartas a centenares, sino por ser el país bastante conocido por la generalidad de los lectores, y principalmente porque sólo me he detenido en París el tiempo suficiente para visitar dos o tres pequeñas exposiciones que hay abiertas, entre ellas la anual de la sociedad Unión de las Artes Industriales, las cuales nada ofrecen que sea de verdadero interés.

El salto, empero, no impedirá que vuelva a recordar algo de la Exposición de Burdeos, que no pude continuar en la carta anterior por falta de espacio, lo que no me sabe mal, pues así podré combinarlo con algunas observaciones hechas en Bélgica.

Hay, en efecto, en aquella exposición, algunas salas dedicadas al elemento oficial y en ellas el Gobierno francés ha expuesto muestras de los trabajos de todo género que se hacen en las oficinas del Estado, las cuales no pueden dejar de llamar la atención, prestándose además a consideraciones de provechosa enseñanza.

En Francia el Estado lo es todo. Él lo dirige todo; él se entromete en todas partes, él no cree en otra eficacia que en la suya. El unitarismo ha dicho allí la última palabra. El representante del poder nacional tiene en sus manos los hilos de una red inmensa que se extiende hasta los últimos pueblos, y en todos ellos, hasta en los más insignificantes villorrios, tiene sus representantes oficiales.

El sistema podrá ser tan malo como se quiera, y una dolorosa y triste experiencia puede haber hecho ya conocer a los franceses que una nación tan ficticiamente organizada, en la que se ha concentrado toda la vida en la cabeza, quitándose a los demás miembros, padece de una debilidad interior tal que el menor sacudimiento la pone a las puertas de la muerte; pero ello es lo cierto que al menos allí el poder central se ha hecho cargo de la trascendencia de su misión y procura cumplirla en cuanto alcanzan fuerzas humanas. De aquí que siempre que exhiban sus trabajos las oficinas del Gobierno, queden en lugar muy alto y acrediten que

conservan las tradiciones que supo arraigar el poderoso genio de Napoleón I al montar la máquina complicada pero completa de la centralización francesa.

Si a pesar de tales condiciones es ésta fatal para el país, calcúlese lo que será en aquellos en que el poder es tan absorbente como el francés, sin desplegar empero ninguna de sus cualidades, ni cumplir ninguno de sus deberes, como sucede por nuestra desdicha en España. El poder francés, por ejemplo, quiere dirigir el comercio, y para ello se procura y publica datos completísimos de todo el movimiento comercial. Mucho de esto hay expuesto al público en Burdeos, y algunos de los trabajos están hechos con tanta simplificación que pueden apreciarse de una sola mirada. Para ello recurre a mapas en los que con distintos colores y diversas magnitudes se ponen de relieve los principales datos que pueden interesar al público.

Fijéme en los mapas del tráfico de vías férreas, y ellos son los que me han inspirado todas estas observaciones, pues que a ellos he de dedicar la principal parte de la presente carta. El mayor o menor tráfico de cada vía está marcado por fajas de color, más o menos anchas, pues que cada milímetro representa un número dado de toneladas de carga o de pasajeros, de manera que basta medir la anchura de la faja para conocer el tráfico anual de cada vía.

Francia es París, y es por lo tanto inútil decir que las fajas más gruesas son las que desde París se irradian, estrechándose a medida que de París se separan, a lo menos las que se dirigen hacia el mediodía. Algunas de las que van hacia el norte, lejos de estrecharse, aumentan aún al atravesar las fronteras belga o alemana.

Y las que más se estrechan son por desgracia las que más se dirigen a nuestro país, con todo y ser sólo dos los puntos de enlace que tienen las vías francesas con las nuestras, lo que hace que por ellas deba pasar todo el tráfico terrestre entre las dos naciones. ¡Y no se estrechan poco! La vía que enlaza con la española del norte, o sea la de París a Madrid por Irún, es de las más gruesas de Francia desde la capital a Burdeos. De Burdeos a Bayona se reduce a menos de la mitad, y en cuanto llega a nuestra frontera la reducción es quizá la séptima u octava parte. La que enlaza las grandes arterias francesas con la única nuestra de levante, o sea con la de Barcelona a Cerbère, sufre una reducción todavía más manifiesta. De París a Marsella es la más ancha de todas las francesas, y desde Marsella a nuestra frontera va reduciéndose tanto que al llegar a ella no pasa quizá de la décima parte.

De estos datos oficiales del Gobierno francés podríamos nosotros sacar multitud de consecuencias a cual más instructiva. Lo primero que ocurre a la vista de tales mapas es averiguar si los valores de nuestras vías férreas han alcanzado un valor extraordinario y ficticio, que pueda en su día ser origen de grandes quebrantos y desengaños. De todas maneras, se ve palpable que los precios de cotización no están en relación ni mucho menos con las anchuras de las fajas que marcan el tráfico comparativo.

De todo ello se deduce que nuestro movimiento por ferrocarril es inferior en grado alarmante al de todas las naciones del centro de Europa, y que urge buscar

el medio de aumentarlo si no queremos quedar rezagados en todo, pues que sin duda alguna la vía férrea es hoy por hoy el mejor termómetro de cultura y prosperidad.

Y aquí entran las observaciones que he hecho en este país de que hablaba al principio de la presente. Bélgica es, sin duda alguna, el punto de Europa de mayor movimiento en las vías férreas. En primer lugar, es la nación que proporcionalmente más tiene. Con solos 29 mil kilómetros cuadrados de superficie, pocos más que Cataluña, dispone ya de más de 4.000 kilómetros de ferrocarriles, muchos de ellos de vía doble. En segundo lugar, en ninguna vía general ha de preguntarse a qué hora sale el tren, pues que éstos salen a todas horas. Para que no se crea que exagero, ahí van algunos datos. De Bruselas a Malinas van diariamente *veintitrés* trenes, de los cuales *doce* son expresos, y otros tantos van de Malinas a Bruselas. De Malinas a Amberes van *veintidós*, de los cuales *catorce* son expresos, con otros tantos de retorno. De Bruselas a Gante son *nueve* los expresos y *siete* los ordinarios que diariamente van y vienen, y por el estilo podría multiplicar los ejemplos.

Adviértase que en Bélgica las nueve décimas partes de los ferrocarriles son del Estado, y explotados por éste, por cuyo motivo no deja de ser una excepción el buen servicio, a menos que, como sostienen muchas personas inteligentes, los ferrocarriles, como de interés general, están mejor en manos del poder que representa a todos que en las de empresas que preferirán siempre su propio negocio a la utilidad pública.

¿Cómo se ha desarrollado en Bélgica un movimiento tan asombroso? Los principales factores han sido esa misma esplendidez y exuberancia de servicio, y la baratura. En Bélgica, la gente se mueve tanto porque el moverse no cuesta casi nada. Sus ferrocarriles son los más baratos de Europa. Las tarifas de viajeros van rebajándose a proporción del número de kilómetros recorridos. Así, por ejemplo, un trayecto de un kilómetro cuesta 20 céntimos de franco en tercera clase, mientras que uno de 25 kilómetros cuesta sólo 95 céntimos, y uno de 100 kilómetros 3 francos 30 céntimos. En todos los ferrocarriles y para todos los trayectos, además, se expenden billetes de ida y vuelta, valederos por dos días, con rebaja del 20 por 100, de manera que ir y volver de un punto distante 100 kilómetros cuesta aquí sólo 6 francos con 5 céntimos. Cien kilómetros son la distancia de Barcelona a Tarragona, cuyo recorrido de ida y vuelta nos cuesta 50 rs. en tercera clase. Aquí cuesta algo menos de la mitad. Éste es sin duda el gran secreto, que sería ya hora de que entendieran nuestras compañías ferrocarrileras.

Ya me parece oír a algunas de éstas poniendo el grito en el cielo y haciendo mil alardes de competencia en su ramo para demostrar que nada de lo que en otros países da grandes resultados es aplicable al nuestro, que es de sí poco dado al movimiento. No se me oculta que la empresa es difícil, pero es la verdad que no se conseguirá jamás llegar a resultados positivos por el camino que seguimos. Reduciendo a la mitad el precio del pasaje por medio de idas y vueltas, es bien seguro que duplicaría el movimiento y que de una vez se acabaría esa competencia con

coches y diligencias que nos pone ya en ridículo en los tiempos que corremos. Doblando el número de trenes y estableciendo algunos rápidos, con parada sólo en las estaciones principales, el aumento sería también apreciable, y en definitiva las empresas serían las que ganarían, indemnizándose con creces de los perjuicios que podrían sufrir al principio. Es error crasísimo creer que la vida de los ferrocarriles depende principalmente del tráfico de mercancías. Su principal elemento es el pasaje, que es el que proporciona la carga. Aunque los trenes de pasajeros produjeran pérdida, se hallaría la compensación en el aumento de transportes.

De manera, pues, que urge aumentar nuestro movimiento por vía férrea, y hay que hacer sacrificios para alcanzarlo. Convénzanse las compañías de que desempeñan un servicio público, y crean que su propio interés en definitiva les aconseja emplear todos los medios para acostumbrar al público a moverse.

Para facilitararlo sería sin duda un gran paso la formación de la gran red catalana, poniendo en manos de una sola gran compañía las principales vías que surcan nuestro principado. Póngase la cuestión sobre el tapete y es casi seguro que podrá hallar solución satisfactoria, so pena de que no sea verdad nuestra decantada potencia mercantil y financiera. Al fin y al cabo, la red catalana no llega todavía a contar mil kilómetros de vía en explotación, y su valor no es gran cosa para las fuerzas de Cataluña.

Y basta ya, pues la importancia del asunto ha hecho que me detuviera en él más de lo que esperaba. En la próxima carta me ocuparé de las comarcas industriales de Bélgica, que valen la pena de ser algo conocidas por los lectores.

A.

El Diluvio, 28 de setembre de 1882

III

Amberes, setiembre de 1882

Prometía en mi última ocuparme en la presente de la comarca industrial de Bélgica, y así voy a hacerlo. Pero no me limitaré a ella, sino que aprovecharé la ocasión para dirigir una mirada general a esta pequeña nación, hoy una de las más prósperas.

La Bélgica es la región más poblada de Europa. Con sólo 29.000 kilómetros cuadrados de superficie, cuenta cinco millones y medio de habitantes, lo que da un promedio de 181 por kilómetro cuadrado.

Estos habitantes no son de una misma raza ni hablan una misma lengua. La mitad aproximadamente, los que ocupan el norte y oeste de la nación, y por lo tanto todo el litoral, son flamencos y hablan una lengua casi igual a la holandesa; los que ocupan el sur y el este, especialmente las orillas del caudaloso río Mosa,

son valones y hablan el francés y el valón, que es una lengua románica con mezcla de celta.

Estas dos razas o grupos tienen aptitudes y cualidades completamente distintas, pero por su fortuna se completan unos a otros, procediendo con armonía. Los flamencos son eminentemente comerciales, como sus hermanos los holandeses, mientras que los valones, por su laboriosidad incansable y por su vivacidad latina, forman uno de los grupos mejor dispuestos para la industria. Unos y otros coinciden en su carácter franco y abierto, que hace que sus vecinos, franceses y alemanes, les tilden de rudos y poco dados al refinamiento de trato de que ellos se envanecen.

Dadas estas favorables circunstancias, y dado el temperamento democrático práctico que domina en casi todo el país, que es el país de la blusa, no es de extrañar que éste haya alcanzado una situación envidiable. En las orillas del Escalda y en las costas del océano todo es vida mercantil y marítima; en los valles del Mosa la vida y el movimiento no son menos activos, pero de distinto género. Amberes es hoy uno de los primeros puertos; Lieja, uno de los más importantes centros fabriles.

Pocas excursiones pueden hacerse más interesantes que recorrer los dichos valles del Mosa desde Verviers o Lieja a Namur y Charleroi. La niebla que se acumula en ellos se mezcla con el humo de sus innumerables chimeneas, y llega a ocultar el sol durante la mayor parte del tiempo. Cuando uno se embarca en el vapor, o sube a uno de los cien trenes que en todas direcciones por allí circulan, o se mete en cualquiera de los tranvías, que tampoco faltan, no ve a derecha y a izquierda otra cosa que talleres y chimeneas, ni percibe otro ruido que el del vapor o de los martillos.

Fui el otro día a recorrer algunas de estas fábricas, y no puedo dejar de decir cuatro palabras de las principales para dar una idea de la actividad industrial de este pequeño país.

La más importante sin duda es la creada a principios de este siglo a pocos kilómetros de Lieja, en la población de Seraing, por John Cockerill, a quien muy justamente se ha levantado una estatua frente al establecimiento. Se ocupa en la fusión y transformación de metales en general, y del hierro y acero en particular.

Aquello no es una fábrica; es una ciudad de fábricas. Los talleres y dependencias ocupan cerca de cien hectáreas de terreno, es decir, las dos terceras partes del casco antiguo de Barcelona, y en ellos y en las oficinas trabajan más de diez mil personas. Hay allí en actividad unas trescientas máquinas de vapor, cuyo combustible se saca de cinco minas cuyas bocas están dentro del cercado de la fábrica, de manera que el carbón va directamente de la tierra a los hornillos. La producción es enorme; está en relación con tales medios. Los talleres de Cockerill pueden fabricar una locomotora cada tres días, o sea más de cien al año; el blindaje de un gran buque cada mes; 1.500 grandes máquinas al año, y 160.000 quintales de fundición para puentes, viaductos, etc., etc., además de los raíles de acero y de hierro para

grandes extensiones de vía. El tráfico interior de la fábrica se hace por ferrocarril y la locomotora cruza su terreno en todas direcciones.

En la fábrica de Cockerill, los vagones descargan el mineral de hierro en los hornos y forjas y lo sacan transformado en las máquinas más perfectas. En ella se fabrica el acero, y su fabricación es sin duda la parte más importante del establecimiento. Los grandes hornos, montados según los últimos adelantos y alimentados de aire por máquinas verdaderamente ciclópeas, vomitan torrentes de acero líquido, que despide chispas por doquiera, al tiempo de verse aprisionado en los moldes en que se enfría.

¡Y cosa triste para nuestro país! Una buena parte del hierro que allí se trabaja ha sido arrancado de tierra española. En la sala de espera de la fábrica, sala que respira sencillez y comodidad, evitando cuidadosamente el lujo, se ven en las paredes los aparatos y embarcaderos que la sociedad franco-belga tiene establecidos a orillas del Nervión y en las vertientes de Somorrostro. Lo mismo sucede en la gran fábrica de Krupp, de manera que los dos primeros establecimientos del continente han de surtirse de primera materia en nuestro país y con ella contribuyen en sumo grado a la prosperidad de los suyos respectivos, mientras nosotros hemos de contemplar cómo agoniza la naciente industria gracias a que nuestros dominadores no quieren que prosperen otras que las de las oficinas y de los toros. Con ellas tiene Madrid bastante para vivir y divertirse.

Pero si la fábrica de Cockerill es la más importante, otras y otras hay por aquí que valen tanto como ella. Tocando casi con sus talleres, hay la de cristalería y vidriería de Val Saint-Lambert, que es también de las más importantes del continente. A pocos kilómetros más arriba de Lieja hay el distrito de Verviers, que, además de las grandes hilaturas de lana, produce más de 400.000 piezas de paño anualmente, así como pocos kilómetros más abajo empieza la comarca hullera de Mons y Charleroi, que extrae unos quince millones de toneladas de dicho combustible al año.

He dicho antes que en Bélgica domina el temperamento democrático práctico; sin embargo, no existe aquí ningún gran partido que se llame republicano. Esto, que parecerá una anomalía, se explica por circunstancias especiales. La dinastía reinante se ha hecho cargo de la situación, y de grado o por fuerza se atempera a ella. La personalidad del monarca desaparece casi por completo, y hasta ha debido sujetarse a una lista civil poco superior a la que tendría un presidente de república. Por esto no estorba ni a los más exaltados. El día que siguiera otro camino, nacería en un momento un partido republicano tan numeroso que constituiría la gran mayoría de la nación.

Otro motivo existe para que los demócratas belgas toleren la dinastía, y es que ésta está enlazada con su independencia. El Congreso de Viena de 1815, jugando a naciones como los muchachos juegan a muñecos, había reunido en un solo Estado la Holanda y la Bélgica. Los holandeses, considerándose raza superior y privilegiada, llamada por la Providencia a la dirección y al predominio, se hicieron pronto intolerables para los belgas, y éstos, teniendo la buena fortuna de no ser

una minoría, pues que sus fuerzas eran equilibradas con las de sus dominadores, dijeron un día «basta», y la revolución de setiembre de 1830 les libró de la tutela holandesa. Y no han echado a menos su dirección superior, pues que desde entonces Bélgica prospera de día en día. La dinastía entró en el país llamada por el Congreso Nacional convocado por la revolución triunfante.

Bien merecía Bélgica gozar un día de todos sus derechos de pueblo independiente después de haber sufrido el yugo de todos los aventureros, que disponían de ella como si fuera un país de parias. Aquí se recuerda todavía como el período más nefasto el de la dominación castellana, y las sombras de Felipe II y del feroz duque de Alba se presentan con toda su odiosidad y aún hoy sirven de bu para amedrentar a los chiquillos. ¡Triste fatalidad la nuestra, desde que fue abandonada la política aragonesa! ¡Por doquiera que uno dirija sus pasos en Europa ha de sentirse mortificado por recuerdos funestos! Sólo porque un matrimonio regio trajo en dote estos estados a la casa reinante, sin ningún interés comercial, sin ninguna idea civilizadora, sin ningún propósito favorable a la cultura de los pueblos, vinimos aquí a correr aventuras y entregamos este infeliz país a los tercios castellanos, que después de anegarlo en sangre, acabaron por no poderlo sostener unido a la corona de Castilla. Dejamos sólo un rastro de ruinas y de lágrimas y el país no conserva de nosotros ni un recuerdo halagüeño. Sólo la construcción de algunos malos templos y la fundación de algunos conventos marca nuestro paso.

Y lo que más todavía ha de mortificarnos es la comparación con otras dominaciones. A últimos del siglo pasado la pobre Bélgica cayó en poder de Francia y, a pesar de que su dominación duró muy pocos años (desde 1794 a 1814), dejó multitud de recuerdos útiles. Amberes, por ejemplo, que por la dominación castellana había perdido su comercio y su marina, bajando a poco más de 40.000 habitantes de 125.000 que contaba en sus épocas de anterior prosperidad; Amberes, que recuerda con horror un saqueo por la soldadesca de nuestros tercios en que perdieron la vida más de 7.000 de sus ciudadanos, después de haber visto huir del duque de Alba a todos sus tejedores de seda que transportaron la industria a Inglaterra, debe su resurrección a la dominación francesa. La mirada certera de Napoleón comprendió su posición favorable para el comercio, y construyó con grandes gastos sus puertos y muelles. A su impulso debe el ser hoy uno de los emporios mercantiles, que crece todavía en importancia de año en año.

Antes de terminar esta ya larga carta he de decir algo sobre un asunto que puede tener interés para Cataluña. Me refiero al renacimiento regional que también por aquí se ha presentado y que ha llegado ya a obtener resultados positivos.

Como en todas partes, empezó el renacimiento por el idioma. Por fortuna este país, desde la revolución, se inspira en ideas liberales, y la Constitución del Estado consigna ya que todas las lenguas generalmente habladas en su territorio son consideradas oficiales. Pero, a pesar de la declaración constitucional, en la práctica se descuidaba bastante y el francés había llegado a considerarse con predominio sobre el flamenco.

Iniciado el movimiento, fue cediendo este predominio y hoy se reconocen ya sus derechos a las demás lenguas. Todos los documentos oficiales se redactan en francés y en flamenco, y se publican a dos columnas, en las dos lenguas. En las estaciones de ferrocarriles, en los vagones, etc., etc., todos los nombres, avisos, órdenes y demás van también en la misma forma. En los tribunales puede litigarse en flamenco o en francés, y uno y otro son enseñados en las escuelas. En todas las comarcas flamencas se ven periódicos en una y otra lengua, redactándose en flamenco muchos de los más importantes.

Naturalmente que en nuestro país se sabe más que esto, y se seguirá no queriendo reconocer ningún derecho a nuestro renacimiento, y eso que a favor del castellano no pueden alegarse las razones que abonan el francés, que de hecho es la lengua general en Europa. Bueno es, empero, conocer lo que aquí pasa, pues es una razón más en nuestro abono. Y basta ya, dejando para una de las próximas el dar una mirada general al arte en estos Países Bajos.

A.

El Diluvio, 6 d'octubre de 1882

IV

Amberes, setiembre de 1882

El escribir cartas de impresión y desde puntos diversos, si tiene el inconveniente de que la premura no da tiempo para pulirlas y limarlas, tiene en cambio la ventaja para el escritor de no tener que sujetarse a un plan determinado y de poder saltar de una materia a otra, a medida que le va ocurriendo alguna observación o reseña que crea de interés para los lectores.

Digo esto porque, si mal no recuerdo, acababa mi última prometiendo dar en una de las próximas una mirada general al arte en los Países Bajos, lo que parecía indicar que no iba a decir una palabra más sobre Bélgica. Al coger hoy la pluma me ha ocurrido que había dejado de ocuparme de algo de que quería hablar, y he aquí que sin pasar más adelante voy a continuar ocupándome de la nación belga.

Atraído por la nombradía de que disfrutaban las grutas de Han, cerca de Rochefort, decidí dedicarles un día, no fuera sino para compararlas con las de nuestra isla de Mallorca, que había visitado hacía poco tiempo. Rochefort está al sudeste, casi a la frontera de Luxemburgo, por lo que desde el centro de Bélgica debe cogerse la línea de Namur, con la cual empalma un pequeño ramal que lleva a aquel pueblo, desde donde se va a la boca de la gruta en algo menos de una hora.

La gruta de Han ofrece una particularidad rarísima. Por allá cerca corre un río no muy caudaloso llamado el Lesse, y al llegar a cierto punto se encuentra el paso cerrado por una cordillera de colinas atravesada a su curso. Si el agua no hubiera

hallado salida, se habría formado allá un gran lago; pero como la masa de las colinas es calcárea y en su interior hay muchos espacios vacíos o grutas, el río topó con el agujero de una de éstas y por su interior atravesó y sigue atravesando el obstáculo que obstruía su paso. Por ello es que la gruta del Han, que tiene 1.500 metros de longitud en línea recta, tiene entrada y salida. El visitante entra en ellas con el río y sale con una parte de sus aguas. La otra parte se precipita en otras grutas más profundas, y al dar el salto forma lo que se llama la desaparición del Lesse, que es de lo más curioso de estas grutas.

Por casualidad llegué a ellas después de muchos días de lluvia y el paso estaba interceptado, de manera que tuvimos que entrar en ellas por la parte que sirve ordinariamente de salida. Cuando el Lesse va muy crecido se toma para sí todo el espacio disponible, sin consideración alguna a los visitantes.

Esto no obstante, aun en las mayores avenidas puede recorrerse la parte principal de las grutas, que como tales no pueden compararse siquiera con ninguna de las dos más notables de Mallorca. Ni aun en la que la gente del país llama Sala de Domo, o de la catedral, iguala en grandiosidad a muchos de los compartimentos de las de Artá, así como en la parte más pintoresca no se puede poner en parangón con cualquiera de los del Drac, en Manacor. Las grutas de Han son muy poco abundantes en estalactitas y estalagmitas, y una que enseñan como fenómeno de magnitud, sería un pigmeo al lado de centenares de las que adornan las cuevas de nuestra isla. Las cuevas de Han se parecen más bien a las de Montserrat, si bien que muy multiplicadas.

Lo verdaderamente interesante y de gran efecto en las cuevas de Han es la salida que los guías tienen perfectamente preparada. Después de haber recorrido más de un kilómetro en la oscuridad más completa, se llega a un punto en que el paso parece completamente interceptado por un lago subterráneo. Allí esperan unas barcas, que evocan el recuerdo de la mitología de Caronte, y luego que los pasajeros se han acomodado en sus asientos, se matan todas las luces. El ruido de los remos indica que empieza a caminar la barca, y cuando el visitante se figura que va internándose más y más en aquellas lóbregas profundidades, le sorprende un debilísimo crepúsculo, un algo que parece luz, pero que la ilusión le hace imaginar que proviene de horas y horas de distancia. Sigue la barca avanzando lentamente hacia la inesperada salida, que tal es la causa de la luz, y mientras por grados imperceptibles va acentuándose el crepúsculo, los guías excitan los ecos de las bóvedas, que responden dóciles a sus voces. Empiezan luego a semidibujarse los objetos, y entonces en pocos momentos se llega a la luz completa, a la salida de la gruta, y de repente se aparece un paisaje encantador. Un disparo de obús, colocado en punto a propósito, hace retremblar las paredes de la gruta, que parece va a hundirse... y para el guía la mano, en la seguridad de obtener una buena propina.

He entrado en todos estos detalles no sólo por creerlos curiosos, sino también porque por ellos podrán ver cómo cuidan sus bellezas naturales en otros países, y ser quizá imitado en lo adaptable en algunas de las del nuestro. ¡Cuánto y cuánto

partido podríamos sacar de la originalísima montaña de Montserrat! ¡Cuánto y cuánto de las sin par grutas de Artá y de Manacor! Digo sin par pues que, como he dicho, las de Han no les llegan ni de mucho, a pesar de gozar fama de ser quizá las más notables de Europa. De seguro que perderían su renombre el día que las nuestras fueran más accesibles, o lo fuera nuestro país, que es lo que más dificulta la visita de éstas y otras bellezas notables.

Y basta ya de grutas, pues que quiero dejar espacio para decir algo de dos solemnidades de distinto género que pude presenciar en mi paso rápido por este país. Me refiero a un concurso de gimnasia y a un congreso obrero socialista.

El primero se celebraba en Lieja, y con su motivo se habían reunido allí varias sociedades belgas y algunas extranjeras. Entre éstas había tres o cuatro alemanas, tres holandesas y dos francesas, luciendo cada una su pendón con las medallas ganadas en concursos semejantes. Es de advertir que la fiesta no tenía carácter alguno oficial, pues que se hacía por iniciativa e invitación de una sociedad particular de Lieja, lo que no obstó para que la municipalidad recibiera oficialmente a todos los invitados en los salones de la casa consistorial. Por la tarde asistí a los ejercicios, que tenían lugar en un salón de baile a causa del mal tiempo, y por ellos pudo cualquiera convencerse de que la educación del cuerpo por medio de la gimnasia ocupa en estas tierras el sitio que le corresponde. En las sociedades hay miembros de todas las clases de sociedad: obreros, dependientes de comercio, hombres de carrera, y todos confundidos trabajaban para dejar en buen lugar a la sociedad de que cada uno forma parte. Los ejercicios eran de gimnasia higiénica y de desarrollo, evitando en general todo lo que pudiera oler a circo. Por la noche hubo concierto y baile de sociedad, y en ellos tomaron parte no sólo los asociados, sino también todos los que con su óbolo quisieron contribuir a los objetos benéficos a que la recaudación iba destinada.

En el congreso obrero me llamó la atención la sensatez y espíritu práctico que dominó en los discursos y en los acuerdos. No quería convencerme de que los reunidos fueran los socialistas rojos, y sin embargo no podía dudar de ello. Entonces confirmé una idea que ya tenía. Todo es armónico y correlativo en la sociedad. Cuando un país vive sumido en el despotismo, sus contrarios acuden al puñal y a las matanzas. A medida que se liberaliza el poder, se suavizan los partidos extremos. Por esto los revolucionarios son nihilistas en Rusia, socialistas feroces en Alemania, socialistas amables y simpáticos en Bélgica. En Suiza apenas existe socialismo indígena, y los que han querido importar allí las ideas y procedimientos de otras naciones no han hecho prosélitos, a pesar de la gran libertad de que han disfrutado. Esta misma libertad, casualmente, ha sido siempre la causa de su fracaso.

Y volviendo a los del congreso de Bélgica, haré notar que terminaron también la reunión con una comida, concierto y baile, al que, como al de los gimnastas, pudo asistir todo aquel que quiso. En los países libres abundan las fiestas populares. No hay domingo sin sus reuniones, concursos, giras, congresos, banquetes, etc., etc., y todo toma carácter expansivo y de verdadero festival.

Un detalle para acabar con esa rápida ojeada al país belga. En casi todas las poblaciones, el monumento que sobresale es la casa popular. Muchas de ellas son góticas y labradas con todos los primores del arte, como, por ejemplo, las de Bruselas, Lovaina, Brujas y otras y otras, lo que indica el antiguo arraigo de las libertades municipales en esta tierra. Su arraigo era tal que ni la represión brutal del duque de Alba pudo acabar con ellas.

A.

El Diluvio, 11 d'octubre de 1882

V

Amsterdam, octubre de 1882

Recorriendo los Países Bajos es poco menos que imposible dejar de dedicar algunos párrafos a sus manifestaciones artísticas; especialmente la pintura, que ha adquirido universal renombre. El asunto es arduo para ser tratado a la ligera, como no puede dejar de hacerse escribiendo en viaje, pero por fortuna ofrece caracteres tan salientes que con sólo exponerlos pienso salirme del paso.

Con las obras de arte sucede lo mismo que con las de la naturaleza. Fuera de su sitio y lugar pierden un mil por uno. Una estatua, un cuadro, sacados del punto a que fueron destinados por el artista y trasladados a un museo para formar uno de sus números, aunque sea el primero, me han hecho siempre el efecto de un león llevado de la libertad del desierto a la prisión de una jaula, o de una de esas plantas que a fuerza de cuidados y desvelos se logra hacer crecer en un invernáculo. Ni el león es una fiera, ni la planta da la menor idea de la exuberancia de vida en los países tropicales; como la estatua o el cuadro no permiten jamás formar concepto ni de su autor ni de la época que los produjo. Seguro es que si el mismo Fidias pudiera ver los grandes relieves que labró para el Partenón en el Museo Británico, o si Rafael de Urbino pudiera saber que su Pasma de Sicilia o su Virgen de San Sixto han sido arrancados del punto a que los destinara para trasladarlos a unas salas más o menos adornadas en Madrid y en Dresde, antes harían pedazos sus obras que permitir que continuaran donde las han puesto las vicisitudes de los tiempos y el vaivén de la potencia de las naciones.

Yo, por mi parte, debo confesar que mientras sólo había visto obras de Miguel Ángel o de Leonardo da Vinci, de Rubens o de Rembrandt en museos y galerías, no podía concebir siquiera la importancia que el mundo concede a su genio. Sólo el día que uno se llega a Italia se forma concepto cabal del arte meridional, y cuando recorre los Países Bajos se lo forma del norte.

Y es natural que así sea. En el arte, como su mismo nombre lo dice, entra por mucho lo convencional, y su vida es eminentemente de relación con las circuns-

tancias en que se desarrolla. Para juzgar, pues, de sus obras, es preciso tener presentes y conocidas todas esas circunstancias y hasta en lo posible respirar la atmósfera que respiró el artista. Si olvidáramos esta regla general, condenaríamos sin remisión épocas enteras de la historia del arte. Hoy por hoy, poco, muy poco quedará de lo que produjo la Edad Media y muchas de las antiguas civilizaciones. Existe, además, una gran correlatividad entre todas las artes que se juzgan por la vista. Es seguro que ni Rafael, ni Miguel Ángel, ni el Veronés hubieran llegado a la altura en que les vemos si en su tiempo no hubiera habido arquitectos capaces de levantar el Vaticano o el Palacio Real de Venecia.

En la pintura moderna —entrando ya en el tema— se hace ordinariamente una división que tiene mucho de convencional. Cada nación pretende tener su arte con caracteres bien determinados y, siguiendo el ejemplo, lo han pretendido también las ciudades y hasta las personalidades artísticas más o menos influyentes. Así oímos decir a menudo arte francés, arte español, arte germánico; escuela de Bolonia, de Venecia, o de Rafael, del Correggio, del Tiziano, etc., etc. Sin negar que existan algunos de los caracteres en que los que tal pretenden se fundan, por más que con tan numerosas excepciones que llegan a destruir la regla general, la verdadera división de la pintura moderna es en dos grupos principales: el del mediodía, a cuyo frente va Italia, y el del norte, representado e impulsado por los flamencos de los Países Bajos. Los pintores de las demás naciones sienten la influencia de una u otra escuela según las circunstancias en que vivieron. Por ello es que entre los españoles vemos representantes de una y de otra, en general según fueran los vientos que en la corte dominaban, o las aptitudes y aficiones de los artistas.

Esta división general de la pintura moderna ofrece caracteres bien marcados y representa dos órdenes de ideas completamente distintos. En la pintura del mediodía domina la imaginación, y su carácter saliente es la grandiosidad del concepto. En la ejecución es siempre brillante, y hasta al tratar los asuntos más sombríos derrama sobre ellos la luz y la vida. En la pintura del norte domina el raciocinio, y su carácter saliente es la minuciosidad de ejecución, y hasta al tratar los temas más placenteros esparce sobre ellos cierto tinte sombrío. El arte italiano tiende en general a levantar y mejorar la realidad; el arte flamenco, a fotografiarla a través de las brumas de su suelo.

El arte meridional, además, tuvo la ventaja imponderable de hallarse en su apogeo en período oportuno. Los grandes artistas nacieron, como no podía dejar de suceder, cuando el catolicismo, cual si previera quizá su próxima decadencia, desplegaba una pompa inusitada y se entregaba con entusiasmo al Renacimiento, que era su enemigo más terrible, y cuando las repúblicas italianas se hallaban en todo el esplendor de su poderío y grandeza política y mercantil. Los grandes artistas del norte, al menos los del segundo período, en el siglo xvii, período que es el de su apogeo, florecieron cuando su desdichado país acababa de salir de prolongada guerra, que si había libertado a la Holanda de la dominación castellana, había dejado a las provincias hoy belgas en una dependencia casi completa de

la misma, y se encontraron con una sociedad que prosperó luego, pero que no fue dada al esplendor como las meridionales. El verdadero arte del norte, además, que es el holandés, llegó a su período más floreciente cuando habían entrado ya en su país las doctrinas de la Reforma; y esta circunstancia influyó poderosísimamente en dar a los asuntos religiosos un carácter completamente distinto del que hasta entonces habían ostentado, y nuevo giro a las ideas y tendencias de aquella sociedad.

Con tales antecedentes, no hay que decir que es inútil recorrer las regiones flamencas en busca de las más elevadas e imponentes manifestaciones de la pintura. Sus pintores, en general, debieron reducirse a pintar cuadros destinados a adornar algún altar, o a autorizar una sala de gremio o corporación, o a llenar las paredes de las sombrías casas de ricos mercaderes. La arquitectura no floreció en aquellas regiones, y en lo poco que produjo no se asoció por regla general con la pintura. Los monumentos públicos que más se distinguen son las casas consistoriales, que son por regla general de estilo gótico, y que por lo tanto no se prestaban a ser decoradas por artistas del Renacimiento. En ninguno de tales edificios el interior corresponde al exterior; en muchos toda la parte artística queda reducida a las fachadas.

Las obras capitales de la pintura del norte son, pues, los cuadros destinados a gremios o corporaciones, únicos que tenían salones suficientemente grandes para contener obras de ciertas dimensiones. A tales cuadros debe su renombre el más genuino representante de la pintura flamenca, Rembrandt; a los mismos lo debe Van der Helst, tan notable como poco conocido fuera de su país. La *Ronda de noche*, la *Lección de anatomía* y los *Síndicos de los fabricantes de paño* del primero, y el *Banquete de los arcabuceros* del segundo, no son otra cosa que cuadros de retratos de los directores de agrupaciones o gremios. Los cuadros destinados a particulares son tan variados como las exigencias de éstos. Abundan mucho los retratos, los interiores lujosos de habitaciones, las escenas domésticas, las giras populares y, especialmente, los cuadros de género, que son una verdadera especialidad del arte en estas comarcas.

Con lo dicho, dicho está que los pintores del norte, con todo su genio, no pudieron elevarse a las grandes regiones del arte, y debieron emplear las grandes cualidades que distinguen a algunos de ellos en asuntos pedestres y muchas veces de vulgaridad extremada. Mucho genio se necesita para hacer un cuadro de primera magnitud con los retratos de cinco síndicos de fabricantes de paño, cuyo único talento debía consistir sin duda en saber distinguirse entre los de su profesión; pero todo este genio, si puede immortalizar a un pintor, no puede producir una época artística de esas que son el pasmo de muchas generaciones.

Y no quiero seguir más adelante. Pensaba acabar en una carta, pero veo que será preciso una segunda, y para ella dejo de entrar en muchas consideraciones que no podría concluir en la presente. En ella, además, nada he dicho del más conocido de los artistas flamencos, de Pedro Pablo Rubens, uno de los hombres

más fecundos y activos que han existido, y que también ha de ser juzgado en su propio país, por más que sus obras llenen todos los museos de Europa.

En la próxima, pues, seguiré con el mismo tema, si es que no se aburren los lectores de *El Diluvio*.

A.

El Diluvio, 13 d'octubre de 1882

VI

Amsterdam, octubre de 1882

Después de lo que en mi última les decía sobre el arte de la pintura en estas regiones, no he de añadir que a mi entender no puede ni siquiera compararse con el del mediodía. Concediendo mucho podría concedérsele que le iguala en las manifestaciones secundarias y menos trascendentales. Algunas de sus telas pueden ponerse al lado de sus similares de Italia y de otras regiones, pero nada se halla que sea equivalente con las grandes obras que forman parte integrante de los monumentos del Renacimiento, ni aun con esas composiciones en que los artistas del mediodía, así en la concepción como en su expresión, se elevaron a regiones aquí casi desconocidas.

¿Cómo, pues, se nos dirá, concedemos a la pintura del norte, representada por la flamenca, el privilegio de formar grupo aparte con vida propia? Porque, contestaremos, algunas de las circunstancias apuntadas, y otras que veremos luego, le dan individualidad completa.

La sociedad flamenca, mercantil ante todo, separándose del rumbo seguido por las repúblicas y pequeños estados de Italia, si no levantó grandes monumentos que pregonaran su poderío a las generaciones futuras, se dio a adornar sus centros y casas particulares con pinturas al óleo, y los artistas respondieron con acierto a sus deseos. El arte flamenco es el arte casero, en contraposición al italiano, que es eminentemente público y monumental. No es esto decir que en los Países Bajos no hubiera también magnates y príncipes que protegieran a los artistas, ni que los de Italia no trabajaran también para el adorno de casas y salas particulares; pero es lo cierto que las obras capitales de uno y otro grupo son del género que acabamos de indicar.

Una gran condición del arte flamenco, quizá la más saliente, consiste en que sus obras se ajustan perfectamente a su destino. Los cuadros destinados a pequeñas salas, los retratos que han de ser vistos de cerca y juzgados por personas que conocen al original, han de ser detallados, minuciosos, casi miniaturados, y muchas de las producciones del arte flamenco reúnen estas condiciones. Algunas son modelos de factura.

Las casas de estos países, además, son más que severas, sombrías. Su construcción no deja penetrar al interior más que una luz velada, que lo resulta doblemen-

te por venir de una atmósfera mucho menos brillante y trasparente que la que envuelve los países meridionales; y, cual si la misma atmósfera influyera en el ánimo de los que en ella viven, son en general aficionados a los tonos oscuros, para el adorno así de sus personas como de sus casas. En cualquiera de sus salas, un cuadro del Correggio o del Tiziano, lleno de luz y de color, disonaría completamente. Los pintores flamencos se distinguen en general por el tono casi lúgubre y tirando al dorado de sus cuadros, que armoniza perfectamente con el de los lugares a que iban destinados.

Buena prueba de ello suministra la obra capital del primero de los pintores flamencos. Rembrandt pintó en ella una serie de retratos de arcabuceros en actitud de marchar, pero tan bien agrupados y dispuestos que su conjunto produce un cuadro dramático. La obra es conocida con el nombre de la *Ronda de noche*, porque generalmente se creía que la acción pasa a luz artificial, hasta que los críticos se han puesto de acuerdo en afirmar que la *Ronda de noche* está alumbrada por la luz del día, que entra en el local por unas ventanas altas que están fuera del cuadro y no se ven. Y lo notable es que el colorido de Rembrandt se va haciendo más oscuro y lúgubre a medida que sus cuadros son de época más avanzada: es que cada vez se va identificando más con su país, y separándose de las lecciones italianas que había recibido.

Por ello es que dijimos en la carta anterior que es difícil juzgar del arte flamenco sin verlo en su propio país.

Hay en Amberes un museo curiosísimo, quizá único en su género, y en él se ve claro lo que vengo diciendo. Me refiero al que llaman museo Plantin-Moretus.

Plantin era un impresor que se estableció en la casa que hoy forma el museo, en 1579, y sus sucesores, el primero de los cuales fue su yerno Moretus, siguieron con el mismo oficio y en la misma casa hasta nuestros días, haciéndose muy ricos gracias a su trabajo y, sobre todo, al privilegio que les concediera Felipe II de editar los misales y libros de rezo para todos los países sometidos a Castilla. La casa es casi un palacio, y en ella se fueron acumulando preciosidades y obras de arte de toda especie, tapicerías, cuadros, retratos, alhajas, etc., etc., conservándose cuidadosamente las adquisiciones hechas durante tan prolongado período.

Por no sabemos qué vicisitudes, hace pocos años se puso todo en venta, y la ciudad tuvo el buen acierto de adquirirlo todo, incluso el edificio, para seguir conservándolo y cuidándolo como un museo valioso. Hasta las prensas y cajas de imprimir permanecen en su sitio, cual si esperaran todavía a los operarios que en ellas trabajaran.

Al penetrar en sus habitaciones, que son buena muestra de las antiguas casas ricas flamencas, resulta interesante la escuela pictórica del país. Aquellos retratos a claroscuro, aquellos paisajes y aquellos interiores lujosos, todo miniaturado; aquellas fiestas populares y *kermesses* muy animadas y llenas de movimiento, pero veladas por cierto tinte melancólico, son los únicos que pudieran armonizar con aquellos salones y gabinetes, que son el original exacto de las pinturas.

Rembrandt es el gran maestro del norte, y por ello no es de extrañar que tuviera muchos discípulos, y que su influencia se sienta todavía. En todos sus contemporáneos y posteriores holandeses se nota ésta más o menos.

No nos proponíamos más que apuntar unas pocas observaciones generales, que son las únicas que caben en unas cartas para un diario, y es lo que hemos hecho. Podríamos continuar aquí el larguísimo catálogo de nombres de pintores flamencos cuyas obras son más apreciadas, pero no conduciría a nada sin espacio para ocuparse de las cualidades características de cada uno de ellos. Sólo nos falta, pues, decir algo de Rubens, que, cuando menos, es el más conocido de los pintores de los Países Bajos.

Rubens no representa genuinamente el arte del norte. Hombre de mundo y de gran sociedad, perfeccionada su educación artística en Italia y habiendo pasado muchos años en las cortes más poderosas de la época, no siguió el movimiento artístico de la Holanda, que había logrado emanciparse después de 80 años de guerra, sino que empleó su talento en glorificar todo lo que iba en decadencia, empezando por los que siguieron dominando en la Flandes meridional. Su talento artístico, uno de los más poderosos que han existido, hizo que lograra dominarlo en algunas de sus obras. Su fecundidad es inverosímil. Sus cuadros son en general de gran tamaño, y se acercan a mil los que llevan su firma, esparcidos por museos y galerías, sin contarse en este número fabuloso los que puedan haberse extraviado o permanecen ignorados. Por más que en los de su segunda época le ayudaran numerosos discípulos, es innegable que es uno de los hombres que más han producido.

Rubens, pues, es una figura colosal, pero no representa, como Rembrandt, una época ni un estilo. Es un artista que no pertenece al norte ni al mediodía, pues que de todo hay en sus obras. Esto no obstante, su influencia fue extraordinaria y sus discípulos e imitadores numerosos, especialmente en las regiones que hoy forman la Bélgica. Hasta en Teniers, el gran pintor de género, se reconoce aquella influencia.

Y con Rubens sucede lo que con los demás artistas. Viéndosele en su patria, crece mucho. Su célebre *Descenso de la Cruz*, colocado en la grandiosa catedral de Amberes y en el altar a que lo destinó, y algunas otras de sus obras que por aquí se admiran, producen un efecto mucho mayor que los centenares de sus cuadros esparcidos por Europa.

Tal son las impresiones generales que nos ha producido la pintura flamenca en su propio país, con las que no estarán de seguro conformes los que siguen la moda ya anticuada de hallar inmejorable todo lo del norte y baladí lo del mediodía, en contraposición a aquellos otros que a nada conceden patente artística si no ha sido producido en Roma o en Florencia.

Con el arte flamenco ha pasado lo mismo que con todo lo demás sujeto a prevenciones de escuela. Después de habérsele mirado con desprecio innecesario durante muchos años, cambiaron los vientos y se le concedió excesiva importancia, y a nuestro entender no merece lo uno ni lo otro.

No merece el desprecio una escuela artística que ha sabido adquirir personalidad y que, reducida a una limitadísima esfera, ha sabido, sin salirse de ella, remontarse y producir impresiones mucho más trascendentales de lo que los asuntos tratados permitían, a no animarlos con rasgos superiores de genio y de talento. La escuela, que cuenta con obras como la *Ronda de noche*, el *Banquete de los arcabuceros*, la *Lección de anatomía* y los miles y miles de acabadísimos cuadros de diversos géneros, notables todos, al menos por su factura, es una escuela que merece ser tenida en gran consideración al tratarse de la historia de la pintura moderna. Fuera de Italia, no hay nación alguna que pueda gloriarse de tenerla.

No es, empero, lo que quieren los otros. No es la representación del mundo nuevo, en contraposición al mundo viejo; no es la síntesis de la vida moderna; no es la expresión genuina de las grandes conquistas de hoy.

El mundo moderno no es todo prosa. Tiene también sus grandes ideales, sin duda mucho más trascendentales que los que animaron a los artistas del Renacimiento.

Y estos ideales no caben en los mezquinos moldes a que debió sujetarse el arte flamenco. No sabemos qué camino seguirán o siguen los pintores de las aspiraciones del mundo nuevo, pero podemos, sí, afirmar que se inspirarán más bien en la amplitud y grandiosidad de los que, por las circunstancias en que vivieron, hallaron campo adecuado a su inspiración y a su genio; podemos, sí, afirmar que se parecerán más a los que decoraron el camposanto de Pisa, el Vaticano de Roma, el Palacio Ducal de Venecia y las iglesias y palacios de Florencia, que a los que debieron limitarse a pintar telas para gremios y casas de mercaderes.

A.

El Diluvio, 18 d'octubre de 1882

VII

Rotterdam, octubre de 1882

Habiendo recorrido, aunque a paso de carga, este país, voy a dedicarle una carta que podrá ser bastante, pues la Holanda ofrece bastantes particularidades.

Holanda es la Inglaterra del continente. Poblada sólo por unos cuatro millones de habitantes, tiene en la India, en América y en algunos otros puntos colonias con veinticinco millones, y sigue practicando las tradiciones mercantiles a que debe su prosperidad y poderío.

Los Países Bajos, que así se llama también la nación de que me ocupo, son sin duda alguna los que menos deben a la naturaleza y más al trabajo del hombre. Casi todo el terreno de que hoy disponen ha sido ganado al mar, palmo a palmo y kilómetro a kilómetro. Todo eran marismas, bajíos, pantanos, etc., y para convertirlos

en habitables y productivos han debido llevarse a cabo trabajos colosales. Siempre que la población se encontraba apretada, buscábase espacio por medio de la lucha y la conquista; pero la lucha no la emprendía sino con las fuerzas de la naturaleza, y la conquista la arrebatava al mar.

Y para esas grandes obras hallaron los holandeses de auxiliar más poderoso en un elemento que no se acostumbra a utilizar en grande escala en otras partes, o sea en el viento. Los molinos de viento son los que han desecado la mayor parte de los terrenos ganados al mar, o a las aguas pantanosas, cuyos terrenos se conocen aquí con el nombre de *polders*. Luego que habían construido el dique que debía contener las aguas, diques colosales como puede suponerse, establecíanse gran número de dichos molinos, que hacían funcionar bombas hidráulicas y, a fuerza de tiempo y constancia, se obtenía la desecación. Naturalmente que hoy para las obras de importancia se utiliza la fuerza del vapor, pero esto no obstante, el molino de viento sigue siendo el rey de las campiñas. No puede uno imaginarse un paisaje holandés sin verlo animado por todos lados con tales accesorios, que son de construcción idéntica a los que hoy se ven en Mallorca y en muchos otros puntos de España, y hermanos gemelos del que hizo dar el tumbo a Don Quijote de la Mancha. Algunos de ellos son de dimensiones colosales.

Y no se crea que el trabajo de desecación haya concluido para los holandeses. Durante el siglo presente se han ganado al mar muchos *polders* y se está tratando de ganar uno colosal. La gran bahía en que se halla Amsterdam, llamada el Zuiderzee, ha sido objeto de estudios formales y se ha calculado el coste de la obra en cerca de cuatrocientos millones de francos. La suma es importante, pero el beneficio sería aún mucho mayor. Con la desecación del Zuiderzee, Holanda ganaría una nueva provincia de 180.000 hectáreas de superficie y de terreno de gran valor, pues los *polders*, sobre todo los próximos al mar, son de fertilidad extraordinaria. Los incomparables quesos y mantecas son producto de los pastos de los *polders*.

Pero los holandeses no se limitan a dominar el mar, sino que luego le sujetan al servicio de sus empresas mercantiles. Todo el país está surcado de canales en todas direcciones y para todos los usos. Naturalmente que los más importantes sirven de vías de comunicación para el acarreo de productos, o bien para las necesidades de la desecación, pero los hay también para objetos menos importantes. Muchas fincas los usan como cerca, y no es raro ver un jardín, un prado o una dehesa que en vez de una pared o de una línea de arbustos espinosos se halla rodeado por pequeños canales.

Un terreno tan artificial como el de Holanda no se conservaría sin grandes obras de defensa, y éstas son verdaderamente gigantescas. Diques hay que tienen un centenar de leguas de desarrollo y cuya conservación cuesta al año dos millones y pico de francos. Para la vigilancia de las aguas y conservación de los diques hay un cuerpo especial de ingenieros, y el gasto total se eleva muchos años a quince o veinte millones. Razón tienen los holandeses en su proverbio que dice: «Dios ha creado el mar y nosotros las costas».

Pueden nuestros lectores suponer las obras de arte que habrán sido necesarias para el desarrollo de los ferrocarriles a través de una comarca tan surcada por canales y brazos de mar. Viniendo de Bélgica, por ejemplo, a poco de entrar en territorio holandés, se pasa un puente sobre uno de estos brazos que tiene mil quinientos metros de largo. Catorce tramos, de unos cien metros de ojo, salvan el obstáculo y dan paso a la vía férrea.

Las ciudades, especialmente Rotterdam y más aún Amsterdam, son verdaderos prodigios del arte de construir. Surcadas por doquiera por canales, por los que se hace todo el tráfico, no hay terreno firme para fundar los cimientos de las casas y edificios. Las capas superiores del terreno son lodo y arena movediza, de manera que hay que fundar las construcciones sobre estacas de cuatro a seis metros, hundidas a fuerza de martillo. El Palacio Real, por ejemplo, que es uno de los mayores edificios de Amsterdam, descansa sobre unas catorce mil estacas. De esta construcción especial resultan a veces algunos hundimientos. La carcoma hace a veces correr peligro a manzanas enteras. Sólo a una vigilancia asidua, constante y costosa debe la ciudad su conservación.

Sobre tan débiles cimientos se levantan las casas, cuyas paredes de fachada no son perpendiculares, sino muy inclinadas hacia delante, para resguardarlas, según dicen, de los efectos de las lluvias. Al pasar por las calles parecele a uno que los edificios se le van a caer encima, pues la inclinación es tan marcada que hasta parece en algunos que la parte superior se sale del centro de gravedad. Esas paredes inclinadas, además, siguiendo el gusto de los países del norte, están llenas de ventanas y aberturas, por todo lo cual no hemos estado exagerados al decir que las ciudades son verdaderos prodigios de construcción.

Tal disposición, empero, les da un aspecto verdaderamente pintoresco. Los diversos canales de Amsterdam dividen la ciudad en más de 90 islas, que se comunican entre sí por medio de unos trescientos puentes. La ciudad tiene la forma de un semicírculo, y los principales canales ostentan la misma forma y son concéntricos. En general, a los lados de los canales hay grandes aceras y paso para vehículos, en lo que se distinguen estas ciudades de Venecia. Los más importantes están bordeados por hileras de árboles, que contribuyen a aumentar su efecto pintoresco.

Por todos esos canales hay constantemente un tráfico notable. En las grandes arterias, los puentes son de hierro y giratorios para dar paso a los buques de palos altos. En los demás son contruidos a imitación de los venecianos, más altos en el centro, de manera que muchos tienen escalones a cada lado. Los canales son muy poco profundos, y las barcas de algún calado se arrastran por el lodo, que remueven y sube a la superficie.

Para el aspecto pintoresco fáltales, empero, a estas ciudades, edificios notables. Las casas son en general estrechas y encogidas, y las construcciones públicas monótonas y poco distintas de las casas. Bajo este punto de vista no admiten siquiera comparación con la poética Venecia, poblada de palacios, que por su desgracia no son hoy otra cosa que recuerdos de mejores tiempos.

Amsterdam y las demás ciudades de Holanda, por el contrario, se hallan en la plenitud de la vida. Su comercio está en estado floreciente y algunas de las industrias del país en verdadero progreso. Por ello es que no les falta nada de lo que constituye el atractivo de las ciudades modernas. Al lado de los canales pasan los tranvías y coches de lujo, que se dirigen a mil sitios de trabajo o de recreo. Es sabido que la Bolsa de Amsterdam es una de las primeras. Los teatros son grandes y lujosos; el Jardín Zoológico, rico en toda clase de animales raros, iguala si no aventaja al de Londres.

Llama la atención en todas las ciudades de Holanda lo que llamaremos la manía de la limpieza. Las mujeres no hacen otra cosa durante el día que fregar. Friegan el interior de las casas, friegan los cristales y los maderos de las ventanas, friegan el suelo de la calle, friegan las fachadas de los edificios, etc., etc. Tal es la manía de fregar, que estando lloviendo se las veía con la escoba y el estropajo fregando el agua que iba cayendo. En cambio, en el interior de los edificios no se ve la limpieza que de tanto fregar debería esperarse.

A propósito de aceras, y ésta es una particularidad holandesa, se consideran propiedad particular, y cada cual las utiliza como mejor le place. La mayor parte de las casas tienen en ellas barandillas de hierro que impiden el paso; otras las utilizan para establecer las escaleras que bajan a los sótanos.

Nada diré de los museos, pues ya me ocupé de ellos en mis cartas anteriores.

Respecto a trajes y costumbres, se observan desde luego algunos bastante curiosos. El tocado de muchas mujeres del campo es originalísimo. Llevan la cabeza metida dentro de unas planchas de metal dorado, perfectamente ajustadas, y de las sienas les salen dos espirales de metal, como pequeños cuernos. De los extremos de la espiral cuelgan los pendientes, que les caen casi frente de los ojos.

Respecto a costumbres se notan contrastes chocantes. La mayoría las tiene severas y reposadas, como todos los países del norte, pero en todas las ciudades se observa una minoría que hace pública gala de su descoco. En el centro mismo de Rotterdam, por ejemplo, se oye cada noche un ruido infernal de bombos y cornetines que sale de detrás de unas sencillas cortinas que cuelgan de veinte o treinta puertas que dan a la calle. La persona honesta que tiene la curiosidad de levantar una de estas cortinas huye más que de prisa, pues el espectáculo que no se recata de sus miradas ni siquiera es para contado. Muchos cafés tienen la pieza que da a la calle completamente a oscuras, pues una tupida cortina la separa de los salones alumbrados, y tales piezas son las que más se llenan por la noche, así por los que van a curiosear sin ser vistos como por los que aprovechan la ocasión para ciertos coloquios amorosos.

Y basta ya de Holanda, pues con lo dicho he conseguido ya mi objeto de hacer una carta más desde estas regiones algo apartadas.

A.

El Diluvio, 21 d'octubre de 1882

VIII

Munich, octubre de 1882

El título que a estas cartas pusimos nos obliga a andar aprisa, pues de otra manera nos expondríamos a publicar en pleno invierno alguna carta de verano. Para evitarlo, de un salto pasamos de Rotterdam a Munich, sin detenernos en ninguno de los puntos del imperio alemán que hay que visitar por el camino.

Y todavía si nos detenemos en Munich es sólo para dar una rápida mirada a la Exposición de Electricidad que está celebrando. Todo lo que a la electricidad se refiere es hoy de importancia capitalísima, y adquiere interés palpitante cualquiera cuestión que con ella se roce.

La Exposición se llama *internacional* y está ligada con una serie de experimentos electrotécnicos que en sus salones se han practicado, con ayuda de los cuales los iniciadores se han propuesto obtener el mayor número posible de resultados prácticos de aplicación mediata o inmediata.

Como es natural, celebrándose el concurso en Alemania, el mayor número de expositores pertenecen a la confederación germánica. Más de ciento setenta son en totalidad, y sólo unos treinta representan a las naciones extranjeras. Entre éstas, las que mayor número cuentan de expositores son Austria y Francia, siguiéndoles luego por orden de mayor a menor Suiza, Bélgica, Inglaterra, Estados Unidos de América, Italia y Holanda. Ni una sociedad o fabricante español figura en los catálogos, que por más señas existen impresos sólo en lengua alemana.

Suponemos que la ausencia de alguna de las compañías catalanas, que tanta vitalidad demuestran, se habrá debido a lo de siempre, o sea a los obstáculos oficiales que Madrid tiene en la complacencia de oponer a todo lo útil, y si así fuera, no estaría de más que el público conociera el porqué de nuestro retraimiento en una solemnidad a que han concurrido todas las naciones cultas, trabajando de consuno para arrancar algún secreto al gran agente destinado a producir una revolución en días no lejanos.

Para la instalación se utilizó el *Glaspalast*, o Palacio de Cristal, que es una construcción rectangular, con dos cortos brazos que arrancan del centro y le dan la forma de cruz, formada por un armazón de hierro cubierto de cristales, a imitación del edificio que sirvió para la primera exposición de Londres. Su superficie es de unos quince mil metros cuadrados, o sea poco más de la mitad de la que ocupa el Palacio de la Industria, en París, donde se celebró la Exposición de la Electricidad el año próximo pasado.

La superficie del *Glaspalast* se dividió en varios compartimentos, dejando empero despejada en gran parte su nave central. A un lado se levantó un teatro, en el que se ensayan varios sistemas de alumbrado y se hacen experimentos técnicos, como por ejemplo el del microscopio solar, que por medio de un gran foco eléc-

trico produce aumentos de 20.000 diámetros, y al otro lado se improvisó un pequeño templo, una galería de cuadros y un taller de dibujantes y delineadores, dependencias todas destinadas a ensayos prácticos.

El restaurante, con sus dependencias para el despacho de vinos y cerveza, ocupa también un buen espacio, y se halla siempre muy concurrido, lo que indica la diferencia de costumbres entre estos países y el nuestro.

Lo que más llama la atención del que visita la Exposición de Munich es el gran número de expositores alemanes. Suponiendo que hayan concurrido la mitad de los fabricantes constructores de aparatos eléctricos, tendríamos que habría más de trescientos en Alemania. El número es elocuente y dice lo mucho que se espera del agente eléctrico.

Examinada en globo la Exposición, no se nota ninguna innovación radical ni de trascendencia desde la celebrada en París. Nótase, sí, mucha mejora de detalles y el consiguiente perfeccionamiento en varios ramos. En la sección de luz, por ejemplo, gracias a nuevos e ingeniosos mecanismos y combinaciones, se ha logrado casi en absoluto la suspirada fijeza en las lámparas de arco voltaico, de lo cual tenemos ya muestra en Barcelona, en la nueva instalación llevada a cabo en los terrenos ganados al mar.

De esa mejora en las luces por grandes focos ha resultado, como no podía dejar de resultar, que la tendencia general se dirige de nuevo a ellas, perdiendo terreno los sistemas basados en la incandescencia, que hasta ahora sólo producen luces de poca intensidad y potencia. Este cambio de tendencia es lo que principalmente se observa al comparar las secciones de luz eléctrica en la Exposición actual y en la última de París.

La misma mejora de detalles se nota en varias otras secciones, distinguiéndose entre todas la telefónica, que ocupa un buen espacio en el Palacio de Cristal de Munich. Allí hay teléfonos que comunican perfectamente la palabra a algunos centenares de kilómetros y allí llaman poderosamente la atención los aparatos que permiten a varias personas oír simultáneamente la música o el canto desde mil o dos mil metros de distancia. Cuarenta y cuatro aparatos telefónicos ponen en comunicación el *Glaspalast* con cuatro distintos teatros de la ciudad, de manera que cuarenta y cuatro personas pueden oír al mismo tiempo lo que en ellos se canta. Nosotros escuchamos un coro del *Volkstheater* (teatro del pueblo), y a pesar de los dos kilómetros o poco menos que nos separaban, no sólo percibíamos distintamente el conjunto, sino que apreciábamos los detalles, distinguiendo las diversas voces que formaban la masa. Esa aplicación telefónica es de efecto maravilloso.

Otra sección que merecía especial estudio en Munich era la de aplicaciones a la medicina. La variedad de sus aparatos era realmente interesante.

Para la producción del flujo eléctrico que en la Exposición se consume, los motores y máquinas transformativas se hallaban instalados dentro del mismo edificio, formando una sección de las más interesantes. En ella los constructores mostraban el adelanto que se ha conseguido en su ramo, y que permite que las máqui-

nas de mayor potencia ocupen espacios relativamente insignificantes. Motores de sesenta y cien caballos de potencia hacen hoy poco más bulto que el que pocos años atrás tenían las pequeñas máquinas de cinco o diez caballos. Entre los motores eran dignos de llamar la atención algunos impulsados por el gas, de cincuenta caballos de fuerza nominal.

En Munich, lo mismo que en París y en Londres, se concede a Edison una importancia excepcional. Sus aparatos y maquinaria, que en su mayor parte son ya de aplicación industrial, forman una sección aparte de todas y merecen capítulos especiales en los programas. El mérito real se impone siempre, y el genio americano aparece en todas partes en el sitio que le corresponde, a pesar de las declamaciones envidiosas de los sabios de oficio, que en vano han intentado rebajarle o amminorar su importancia. En la Exposición de Munich, a pesar de todo, nada ha presentado que constituya un adelanto de trascendencia. Todo lo que en su sección se admira fue ya conocido en París, al menos en conjunto. Las innovaciones son también de detalle.

Y basta ya de la Exposición de la Electricidad. En la próxima carta daremos una mirada general al arte germánico y, atravesando la línea de San Gotardo, verdadera maravilla del siglo decimonono, pondremos punto final a estas cartas, que bastante a prueba han puesto ya la paciencia de los lectores de *El Diluvio*.

A.

El Diluvio, 27 d'octubre de 1882

IX

Viena, octubre de 1882

Si mal no recuerdo, en mi última fechada en Munich prometía dar en la presente una ojeada general al arte germánico y, al tomar la pluma para cumplir la promesa, reparo que me hallo metido en un laberinto de dificultades del que no sé cómo podré salirme.

Siempre es difícil sintetizar o condensar en pocas líneas las impresiones generales relativas a materias complicadas y trascendentales, perfectamente estudiadas y conocidas por los que a ellas se dedican; pero la dificultad aumenta en grado superlativo cuando sobre ellas existen prejuicios formados y están en boga corrientes que más o menos artificiosamente se han logrado infiltrar en la generalidad de los que tienen plaza entre la gente ilustrada.

Y es innegable que desde algunos años se hallan en predicamento entre nosotros tales prejuicios y corrientes relativamente a todo lo germánico, habiéndolas favorecido mucho la victoria que las armas del nuevo imperio alcanzaron sobre las francesas. Entre muchos de los que pretenden fama de ilustrados, está fuera de

toda duda que del Rin acá nada existe que valga la pena, y que en cambio del Rin allá, a la otra parte de los Alpes, todo es superior y admirable. Para los tales, cada universidad alemana es un santuario de la ciencia y el más insignificante de sus villorrios un templo consagrado a las artes. ¡Infeliz del que se atreva a citar en su presencia un nombre de artista que no esté cargado de consonantes! Por este solo hecho cae sobre él la más solemne patente de incapacidad artística y falta de gusto, que no se echará de encima... hasta que haya pasado la corriente de germanismo que hoy nos arrastra.

Al atravesar uno de tales germanófilos el Rin o los Alpes, la desilusión ha de ser completa en los primeros momentos. Si se dirige al más renombrado de sus museos, a la galería de pinturas de Dresde, se hallará con que allí se presta culto no a una divinidad del norte, sino al genio más genuinamente meridional, a Rafael de Urbino. La *Madona de San Sixto* —cuadro a mi parecer desigual, pues si es admirable y singular en la parte superior del cuerpo de la Virgen y en el del Niño Jesús que tiene en brazos, es bastante inferior en las figuras de los santos que la rodean y en su agrupamiento— llena no sólo el edificio de Zwinger, en que se halla el museo, sino la ciudad toda, que por doquiera ostenta copias y reproducciones de su preciada joya. Si después de Dresde se va a Munich, la que aspira a ser la Atenas del norte, tendrá el disgusto de observar que en su mejor museo predomina el meridional Murillo, al lado de varias producciones secundarias de la escuela italiana. Si medio desengañado se dirige a Berlín, que resume hoy la vida germánica, se hallará con que sólo ha podido dar a sus museos la importancia que corresponde a la capital de un gran imperio por medio de los frisos del altar de Júpiter en Pérgamo, descubiertos en 1879 por el ingeniero Humann, enviado expresamente para tal objeto a los puntos en que había florecido el arte griego.

Y lo mismo a poca diferencia sucede en los demás puntos, no sólo de Alemania, sino de todos los países germánicos. En Viena, para terminar, la joya artística más preciada es sin duda el salero de oro y esmalte construido por Benvenuto Cellini para Francisco I de Francia, y en el Museo del Belvedere se llevan la palma los pintores venecianos, Rubens, Rembrandt y algunos españoles, que dejan eclipsado por completo al germánico Durer con todo y tener allí su obra maestra.

Si de la pintura y escultura pasamos a la arquitectura, nos hallaremos con lo mismo a poca diferencia. Munich, la ciudad monumental de Alemania, está llena de copias literales de las grandes construcciones clásicas y del Renacimiento. Hay allí reminiscencias del Partenón, del palacio Pitti y de la Logia de Florencia, de las nuevas basílicas de Roma, etcétera, etcétera. Los Propileos, o puerta de la Acrópolis de Atenas, se hallan reproducidos en el mismo Munich y en la puerta de Brandeburgo, que limita el Paseo de los Tilos en Berlín. Si en Wurtzburg hay un gran palacio, es reproducción fiel del de Versalles, así como la gran iglesia de Fulda está fabricada imitando a San Pedro del Vaticano. Viena, que es la ciudad que actualmente más trabaja para adornarse, no tiene otro modelo que París, con el que espera rivalizar en cuanto tenga terminadas las construcciones que levanta y realiza-

dos los proyectos que acaricia. Si algunas construcciones nuevas se apartan de los modelos meridionales es para reproducir el gótico, que condensa casi todo el arte germánico en lo que a arquitectura se refiere. La nueva Casa de la Ciudad de Berlín, el Museo de Pinturas de Colonia, el Nacional de Munich y su Casa Consistorial, etc., etc., son imitaciones del gótico civil que alzada la rudeza de la Edad Media.

Pero en lo que ha de ser completa la desilusión de los germanófilos es en la música. Tanto han alzado aquí la voz, tanto han dicho, tanto han declamado sobre los músicos de allende el Rin, que han logrado imponerse al público, y no hay ya casi quien se atreva a decir que lo que hasta hoy ha hecho las delicias del mundo sea siquiera mediano. Llegan empero a Alemania, y al entrar en un teatro se encontrarán con que les dan en alemán un *Rigoletto*, una *Sonámbula*, un *Barbero de Sevilla*, una *Lucia*, una *Norma*, o cualquiera otra obra *detestable* por el estilo.

En los días que he estado en Viena, no he podido oír otra ópera que la que más irrita los nervios de los germanófilos, *¡La Traviata!*, la cual compartía los aplausos del público vienés con el baile de espectáculo *Melysina* en el gran teatro de la Ópera. Por más que deseara oír alguno de los muchos *Faustos* que han puesto en música maestros alemanes, no me ha sido posible, pues que están dados al olvido, y en cambio en tres o cuatro teatros he podido ver cómo obtenía un gran éxito la partitura de Gounod, sólo medianamente interpretada. Naturalmente que no puede ser de otra manera, pues por más que existan algunas obras alemanas notables, la ópera nacional no se ha creado todavía. A veces, como aquí sucede, se empeñan en resucitar obras sepultadas en el olvido, pero el público las recibe con la mayor frialdad, y no hay más recurso que volverlas luego al panteón en que yacían. Al pasar por Berlín, se hacía el ensayo con el *Titus*, del inmortal autor del *Don Juan*. Ni el nombre de Mozart bastó para entusiasmar al público, y aquella obra, que al menos bajo el punto de vista teatral es muy inferior a las del mismo maestro que ha recorrido el mundo, debió volver a los archivos.

Lo mismo que en el teatro sucede en el templo. En los días ordinarios, como en todas partes, hacen el gasto los maestros del país, pero para las grandes fiestas salen los grandes maestros, desde Palestrina a Gounod y Verdi.

¿Dónde se oye, pues, la verdadera música alemana? De vez en cuando en los salones de conciertos, y ordinariamente en las cervecerías. En tales puntos se resume la vida musical, y en ellos se muestra abundante y hasta con exuberancia. Por todas partes se elevan toldos o tabladros, y a todas horas se dan conciertos, pues las pequeñas orquestas o *capillas*, con su maestro al frente, parecen incansables. Por la mañana se las oye en un jardín o patio; por la tarde pasan a otro y repiten sus sonatas; por la noche se refugian en el salón, y siguen tocando mientras los concurrentes apuran vaso tras vaso cantidades enormes de cerveza.

De lo que se desprende que la música popular alemana es casi siempre instrumental o de masas, y compuesta para orquestas reducidas, cual son las que pueden sostenerse en las cervecerías. Las cervecerías han sustituido a los pequeños príncipes. Éstos, en sus buenos tiempos, sostenían orquestas reducidas, por no bastar sus

medios a sostenerlas completas, y para ellas se compuso la *musica di camera*, que se quiere hacer pasar por los germanófilos como el *non plus ultra* del divino arte; hoy los cerveceros no pueden sostenerlas tampoco mayores, y veinte o veinticinco músicos forman a lo sumo el conjunto que populariza la música nacional. Y no se crea que todas las piezas que forman su repertorio sean genuinamente alemanas. En los grandes conciertos, llenan los programas las obras de los autores que están de moda, y hoy los Bizet, los Massenet, los Saint-Saëns, los Gounod, los Boito, los Rubinstein, etc., etc., forman la base del repertorio, mientras que en los pequeños conciertos se echa mano de todo y no es raro en ellos oír una transcripción del *Trovador* o de la *Lucrecia* antes o después de una tocata de Schubert o de un vals de Strauss ejecutado por un tocador de cítara.

¿Después de lo dicho, puede sostenerse en serio que sea la patria de la música un país que no ha logrado todavía tener como nacionales las dos grandes manifestaciones del arte, o sean la de ópera y la de música religiosa? ¿Pueden los pueblos meridionales, con sus grandes obras teatrales y de iglesia, en las que tiene la parte principal la voz humana, que es el medio más poderoso del arte, con su escuela de canto que se dirige a conmover y apasionar el ánimo, con sus múltiples recursos y matices, ponerse a la cola de los que sólo han sobresalido en una especialidad, o sea en la parte de orquesta? Creemos que la respuesta es facilísima.

De todo ello resulta que el arte germánico, en su parte histórica sobre todo, no puede ni ponerse en parangón con el arte meridional. ¿En qué fundan, pues, los germanófilos sus pretensiones?

Las fundan, sin duda, en que hoy la Alemania, llegada al colmo del poder político, después de haberse medido victoriosamente con la más poderosa de las naciones meridionales, hace desesperados esfuerzos para crear el arte nacional, estableciendo al efecto por doquiera escuelas, academias y conservatorios. Las fundan en que hoy por hoy es sin duda la nación que mayor campo ofrece a sus artistas.

Pero aun en este movimiento no puede apartarse de la imitación de las grandes épocas del arte meridional. Para fomentar las artes plásticas, por ejemplo, entrega a pintores y escultores grandiosos edificios y les encarga su decoración interior y exterior, ni más ni menos que hicieron los papas en Roma y los senados y corporaciones en Venecia, Florencia, Pisa, etc., etc. La gran escalera del Nuevo Museo en Berlín, los pórticos del Museo Viejo, la Residencia, la Galería Nacional y la nueva Pinacoteca de Munich, la histórica Casa de la Ciudad de Aix-la-Chapelle, la Valhalla y otros muchos edificios monumentales, están decorados con pinturas murales y relieves de tamaño colosal, que han dado motivo a evidenciar todas sus cualidades artísticas a los Cornelius, los Kaulbach, los Rethel, los Kehren, los Schnerr, los Schwanthaler y otros y otros que, si en general se han distinguido por el vigor de sus composiciones y por su fecundidad, no lo han hecho, empero, por la originalidad ni potencia de su genio, ya que muchas de sus obras recuerdan a otras del Renacimiento italiano o son reminiscencias de los estilos de la Edad Media. Quien quiera que se haya fijado en la célebre Reforma de Kaulbach, en la dicha escalera

de Berlín, habrá a simple vista observado que fue inspirado por la celeberrima Escuela de Atenas en el Vaticano.

Lo mismo hallaríamos en las demás artes si para analizar sus manifestaciones tuviéramos espacio suficiente. En todas ellas domina más hoy la cantidad que la calidad. En música, por ejemplo, prescindiendo del discutido Wagner, cuenta Alemania con innumerable número de maestros, pero ninguno de ellos ha sabido alcanzar el renombre de los pocos que ofrece todavía el arte meridional, en el triste período decadente que atraviesa. No hay hoy en Alemania no ya un Verdi o un Gounod, ni siquiera un Bizet, un Boito ni un Saint-Saëns como compositores, ni un cantante que pueda ponerse al lado de los escasísimos que sostienen la grande ópera italiana o francesa en los teatros de primera categoría.

De todo lo cual hemos de deducir nosotros una enseñanza provechosa. Cada pueblo, cada raza tiene sus aptitudes especiales, que armonizadas contribuyen al progreso nacional.

Nosotros, los meridionales, hemos de fiarlo todo al genio, al entusiasmo, a la viveza de nuestro carácter, mientras que los del norte elaboran sus obras a fuerza de estudio, paciencia y constancia. Nosotros estamos llamados a iniciar, y ellos a pulir y perfeccionar nuestras concepciones. Por ello, en cuestiones de arte no podrán competir con nosotros sino en períodos de decadencia, en los que la inspiración es suplida por el cálculo, la calidad por la cantidad y la espontaneidad por el convencionalismo. No hemos de dejar de apreciar empero sus esfuerzos, por más que no debamos imitarlos por no ser adecuados a nuestro carácter y cualidades de raza. Nuestros artistas, en resumen, si pueden aprender en Alemania, no han de inspirarse en ella ni en sus obras, sino que han de seguir tomando por guías a los grandes artistas meridionales y, como éstos, buscar el alma de sus obras en su propio genio y en la exuberancia de vida de que nos ha rodeado la naturaleza.

A.

El Diluvio, 1 de noviembre de 1882

X

Milán, octubre de 1882

Voy a despedirme por ahora de los amables lectores de estas cartas, dedicando la última a las obras gigantescas del ferrocarril del San Gotardo, que sin vacilar se puede calificar de una de las maravillas del siglo que corremos.

Todo contribuye a hacer de la nueva vía una vía sin par. Tomando por punto de partida a Lucerna, y a Milán por punto de parada, el espectáculo que se ofrece a la vista del viajero es constantemente tan grandioso y variado que le parecen cortas las ocho o nueve horas que se tarda en recorrer los 284 kilómetros que dis-

tan entre sí aquellas dos ciudades por vía férrea. Apenas se han dejado atrás los robustos torreones y restos de murallas antiguas que sirven hoy de adorno a la ciudad rejuvenecida de Lucerna, por entre prados poblados de arboleda se llega a las orillas del pequeño lago de Zug, que va bordeando la vía hasta llegar al pueblecillo de Arth, donde se halla el enlace con una de las de engravación que suben al Rigi, y desde allí, siguiendo por el lado del pequeñísimo lago de Lowerz, se descubre luego la aldea de Schwyz, capital del cantón a que da nombre, uno de los tres primitivos de la Confederación Helvética, y por entre sus valles pintorescos se sale en pocos minutos al lago de los Cuatro Cantones, el más celebrado de todos los que forman las aguas de los Alpes. Allí empiezan ya los túneles, que hace necesarios lo escabroso de las orillas; túneles que, aunque sean en número de diez, alguno de ellos de cerca dos kilómetros, en la corta extensión de doce mil metros que paralelamente al lago se recorre, no son más que el preludeo de las grandes obras que vienen luego.

Al punto que se deja atrás el lago, y mientras se dirige la última mirada a los incomparables lugares que la tradición ha todavía embellecido; mientras desaparece a la vista la enorme roca convertida en monumento a Schiller, el cantor de las glorias legendarias de Guillermo Tell y de sus compañeros en la obra de la independencia helvética, el tren coge el estrecho valle del río Reuss, que desde las cumbres del San Gotardo corre impetuoso, formando saltos y cascadas hasta que detiene su furia el lago que sus propias aguas forman.

Ahí empiezan las verdaderas dificultades, pues que la accidentación es ya completamente alpina. El nivel del lago está a 437 metros sobre el del mar, y hay que subir hasta 1.154, que es el punto más alto de la vía, no disponiéndose para ello de otro espacio que el estrechísimo valle, cuya longitud pasa poco de 30 kilómetros hasta la boca del gran túnel, hallándose cerrado a uno y otro lado por las masas de la montaña.

No pudiendo la vía, como internacional y de tráfico, tener pendientes superiores a las ordinariamente admitidas, o sea de un dos y medio por ciento aproximadamente como máximo, en muchos puntos hubieran debido quedar atascados los constructores, a no haberles ocurrido el empleo de un medio ingenioso para ganar altura, pues que la accidentación del terreno no permitía dar a la vía mayor desarrollo que el que marca el valle.

El medio era realmente extraordinario y costoso en grado sumo, pues que consistía en ganar altura por bajo tierra. Cada vez que llegaban a un punto en que el paso quedaba completamente cerrado a la vía; cada vez que debían salvar un desnivel de algunos metros para poder seguir adelante, proyectaban un túnel en espiral y, dando una vuelta de mil quinientos metros o más por dentro la montaña, subiendo siempre, lograban salir al mismo punto de partida pero habiendo ganado los metros que necesitaban para proseguir la obra. En algunos de estos túneles la boca de salida está situada perpendicularmente encima de la de la entrada, y en otros todavía más atrás, de manera que para subir hay que desandar camino. Poco

antes de llegar a la boca del gran túnel, en Göschenen, hay una espiral que da una vuelta redonda, seguida de otras dos que juntas forman una ese perfecta, de manera que al asomarse el viajero a la ventanilla puede contemplar dos o tres viaductos por los que ha pasado el tren algunos minutos antes, colocados perpendicularmente debajo del punto desde el cual observa, y otras tantas entradas y salidas de túneles en situación idéntica. Lo mismo que a la subida por las márgenes del Reuss ha debido hacerse a la bajada por el valle del Ticino, después de atravesar el San Gotardo. A uno y otro lado se gana altura por medio de vueltas en espiral por el interior de la montaña.

Este sistema trabajoso de avanzar terreno subiendo siempre hace necesarios viaductos en abundancia. El tren pasa y repasa constantemente el río, hallándose muchas veces como suspendido a alturas vertiginosas, desde las que se puede contemplar cómo las aguas de aquél salvan el paso con mucha mayor facilidad, o sea despeñándose y formando ruidosas cascadas.

De tal manera se llega a la boca del gran túnel, que está todavía cerca de dos mil metros más baja que las grandes cumbres del Gotardo. El tren penetra por la abertura y permanece de veinticinco a treinta minutos en aquellas profundidades.

Los datos del gran túnel son bastante conocidos. Su longitud es de 12.912 metros, o sea unas tres horas, y su perforación duró siete años y cinco meses, habiendo empleado en ella medio millón de kilos de dinamita. El día 28 de febrero de 1880 se pusieron en comunicación los dos lados del túnel por el pequeño agujero que abrió un barreno, y por él se hizo pasar la fotografía del alma de la empresa, del contratista Fabre de Ginebra, que dentro del mismo túnel había sido atacado de la apoplejía que produjo su muerte sin permitirle tomar parte en la fiesta con que Europa celebró la terminación de su obra.

Hoy se atraviesan, pues, facilísimamente los Alpes, que en días no lejanos eran un obstáculo casi insuperable, ante el que debieron detenerse cien veces los más poderosos conquistadores. ¡Cuántas reflexiones le ocurren al que, sentado cómodamente en un buen vagón y sin experimentar la menor molestia, ni siquiera por el imperceptible cambio de temperatura, se encuentra en menos de media hora transportado desde el rígido norte al riente mediodía! En otros tiempos, el que por necesidad se decidía a atravesar la valla, era poco menos que un héroe.

Las dificultades materiales de una ascensión difícil y de muchos días, los peligros de las avalanchas y de los grandes temporales, los ventisqueros, los grandes fríos, la soledad, etc., etc., eran nada en comparación del terror supersticioso que aquellos riscos respiraban. En cada una de sus hondonadas, detrás de aquellas rocas gigantescas coronadas perpetuamente de nieve, la imaginación popular veía legiones de fantasmas y seres sobrenaturales malignos, y el caminante no podía dar dos pasos sin santiguarse poseído de soñados temores. Hoy, al trabajar en la perforación, la ciencia ha estudiado la contextura geológica en profundidades a que no se había llegado todavía, y ha añadido algunas páginas a la historia natural del planeta que habitamos.

Más, ¡cuántos sacrificios ha costado la empresa!, ¡cuántos héroes de la miseria han debido perder allí la salud o la vida, sin que ni siquiera fueran sus nombres conocidos! ¡Durante los ocho años de la perforación, unos 2.500 obreros, en su mayoría italianos, estuvieron trabajando a dos mil metros bajo la superficie de la tierra respirando aire casi irrespirable, dispersos en la oscuridad en una extensión de quince kilómetros, bañados en sudor en una temperatura tropical que contrastaba con el viento de los Alpes que soplabla helado a las bocas del túnel, luchando con el durísimo granito y dominándolo palmo a palmo y metro a metro! A pesar de la actividad febril y de las cualidades directivas extraordinarias del hombre de San Gotardo, del malogrado Fabre, los diez años de las obras costaron la vida a 200 personas (unas 25 por año), muertas por accidentes, derrumbamientos, explosiones, etc., etc., que causaron además heridas a 300. Muchísimas otras quedaron inutilizadas o inválidas por causa de enfermedades contraídas en su penosa tarea. La lucha del hombre con las fuerzas de la naturaleza fue terrible y costosa, pero la victoria fue completa para el primero. El tren pasa majestuoso por las mismas entrañas de los Alpes, que con toda su mole y pesadumbre no pueden aplastarlo, contenidos por la mano de los que no vacilaron ante los mayores sacrificios. La civilización no puede hacer más que dedicar un recuerdo a los oscuros héroes de la miseria y trabajar con todas sus fuerzas para adquirir cada día nuevos medios que hagan menos costosa la lucha con los elementos, que es ley de la vida en la tierra que habitamos.

Cumplido este deber hacia las pobres víctimas de la obra, seguiremos la descripción de la vía a grandes rasgos.

Al punto mismo que se sale del túnel, todo cambia de aspecto. A la parte del norte, todas las montañas son quebradas, los valles hondos y estrechos, el paisaje raramente accidentado, el cielo de color sombrío. Los habitantes, fuertes y robustos, hablan un dialecto germánico, más duro todavía que la lengua de que deriva. A la parte del mediodía, el cielo tiene ya el azul de nuestros climas, las montañas, coronadas también de hielo y nieve, son de formas más redondeadas, los valles más anchos, y el paisaje, sin dejar de ser accidentado, es menos rudo. Cambia repentinamente la lengua de los habitantes, que a la salida misma del túnel, en Airolo, hablan ya un dialecto italiano, impregnado de toda la suavidad de las lenguas latinas. El túnel tiene sólo quince kilómetros, pero el que juzgara de su extensión por las diferencias que entre sus extremos se observan, creería que tiene algunos centenares de leguas.

Y es que el túnel del San Gotardo une realmente dos mundos: el del mediodía y el del norte, por desgracia hasta ahora más separados de lo que convendría al progreso de uno y otro; es que el túnel enlazará a las dos razas que han producido la superioridad de Europa sobre las otras partes de la Tierra: la latina y la germánica. Por ello es que la nueva vía férrea es, sin duda, la primera de las obras de nuestro siglo, y lo es no tanto por la grandiosidad gigantesca de su construcción cuanto por los beneficios que ha de reportar aproximando a los pueblos que une.

Lucerna y Milán son los puntos extremos de la nueva vía. La primera, ciudad genuinamente germánica, condensa perfectamente el pasado y el presente con sus recuerdos y con sus instituciones nuevas, y, unida a la sombra de la cruz helvética con otras ciudades, latinas unas, germánicas otras, por los estrechos lazos de la libertad y amor a la patria, enseña claramente a los que quieren verlo cómo puede reinar en el mundo la armonía sin esclavitudes ni preeminencias impuestas. La segunda, tipo de las ciudades del mediodía, con su animación bulliciosa, con su amor a las artes y su culto al genio, dice en voz alta que al hombre no le basta la prosa, sino que necesita poesía, y que la realidad debe embellecerse con ideales. Lucerna y Milán, estrechamente unidas por el lazo de hierro de nuestro siglo, influyéndose mutuamente, comunicándose sus ideas y sus productos, sin supeditarse empero la una a la otra, son la síntesis de lo que podrá ser Europa en cuanto nuestra cultura haya alcanzado su completo desarrollo.

Y basta ya del San Gotardo y de estas mal pergeñadas «Cartas de verano» que he creído no podía cerrar mejor que describiendo a grandes rasgos las admirables obras que se han realizado para aproximar al norte y al mediodía de Europa, despidiéndome hasta otra ocasión de los amables lectores de *El Diluvio*.

A.

El Diluvio, 16 de novembre de 1882

MEMÒRIA DIRIGIDA PER LO CENTRE CATALÀ A L'EXCMA. DIPUTACIÓ PROVINCIAL DE BARCELONA

*Amb motiu de la informació oberta per dita corporació
en 5 de juny proppassat per a reunir datos i notícies en què basar
la defensa dels interessos de la província, amenaçats*

Aquesta societat, que té per objecte el foment i defensa dels interessos morals i materials de Catalunya, no podia desatendre la crida feta per aqueixa Excma. Diputació per a aportar datos i notícies que li facilitessin lo compliment de l'elevat objecte de reunir les notícies necessàries per a sortir a la defensa dels interessos materials d'aquesta província pertorbats i posats en perill per causes que no és necessari senyalar per ser desgraciadament de sobres conegudes.

Lo Centre Català, al proposar-se secundar tan útils propòsits, compregué que l'empresa havia de presentar, per a omplir-la d'una manera completa, certes dificultats nascudes principalment de la circumstància de trobar-se el Centre en son període de constitució, de la premura del temps i fins de la mateixa estació, que feia que moltes de les persones coneixedores del país i de sos interessos i que podien assessorar-lo, es trobaven ausents.

No és per lo tant un treball perfecte el que presenta el Centre Català; és lo resultat de ses investigacions, dels datos que li han proporcionat altres associacions a ell adherides, i molts de sos socis corresponsals; però encara que incompletes per les raons dites, les notícies reunides són suficients per a tractar alguns punts que són los més capitals.

En dues parts pot dividir-se lo que desitja l'Excel·lentíssima Diputació Provincial: allò que pot fer per si, i lo que deu limitar-se a demanar a la superioritat, fent arribar a sos oïdos los desitjos més generals, per no dir unànims, de la província que representa.

En lo que es refereix a la primera part, lo camí és fàcil i garbellat per als que amb desig d'acert se proposen acudir a la crida que els hi ha fet la Diputació; la segona ofereix ja més sèries dificultats, no perquè los desitjos i aspiracions de la província no estiguin ben deslindats i siguin molt coneguts, sinó perquè hi ha que presentarlos de manera que qui degui els atengui com correspon, i no serveixin de pretext per a crear antagonismes que encara que en últim resultat pot demostrar-se que no tenen sòlid fonament ni raó de ser, ocasionant sempre pertorbacions.

No per això deixarà d'ocupar-se dels dos grups lo Centre Català, en la seguretat de que la Diputació veurà en quant se proposa exposar lo desig del millor acert i les ganes de donar impuls al desenrotlló dels interessos morals i materials en benefici de la pàtria catalana, que ha de ser-ho també en lo de tota la nació de què forma part.

Hi ha una causa general a la qual deuen altres països lo desenrotlló de sos elements productors, l'augment de sa riquesa i amb aquest lo del benestar de sos habitants. Aquesta causa és la il·lustració. En totes parts on s'ha volgut que floreïxessin l'agricultura, la indústria i el comerç, s'ha procurat abans de tot popularitzar un gran número de coneixements, no s'ha volgut que el saber fos patrimoni exclusiu d'uns quants individus afortunats, sinó que s'ha procurat que lo país enter posseís una gran massa de coneixements, los quals aixecant son nivell moral lo col·loquessin en condicions de realitzar grans prodigis. En ells lo que més crida l'atenció són los establiments destinats a ensenyances generals i especials, les escoles d'arts i oficis, los laboratoris per a ensaigs en escala industrial posats a disposició del públic, les granges-escoles, les exposicions regionals i nacionals i particularment les especials de tots los rams de la producció; los congressos científics que en ells se celebren i els premis i altres estímuls que es proporcionen als inventors, als que introdueixen adelantos i als que obtenen majors resultats en ses indústries o en la producció de ses terres.

Amb aquest conjunt d'elements no és estrany que en tals països tendeixi tot a perfeccionar-se, que posseïxin productes propis amb los quals ningú pot competir, i que el bon gust generalitzat imprimeixi en totes les manifestacions de l'activitat humana un sello especial que els fa agradables i apreciades.

A reunir aquest conjunt d'elements deuria tendir especialment la província de Barcelona, que posseïx una població activa, laboriosa i previsor, apta per a la indústria i per a l'agricultura, i amb una intel·ligència clara i bastant per a marxar ràpidament per lo camí dels adelantos. En una província qual terra es presta a una gran varietat de cultius, tots ells profitosos, i qual producció, si s'examina, no arriba tal vegada al 10 per 100 de lo que podria ser. Sobre aquest punt essencialíssim, i que no haurà escapat segurament a la perspicàcia d'aquesta Diputació Provincial, crida especialment sa atenció el Centre Català de Barcelona, perquè és la base de tot, lo principi fonamental, al costat del que, lo demás que pot dir-se, per important que sigui, semblarà sempre un detall.

Tots los elements de què careix nostra província per al desenrotll de sos interessos materials los tindria de fet indubtablement si abans d'ara s'haguessin popularitzat aquí els coneixements útils, perquè il·lustrada l'opinió pública no hauria vacil·lat mai, i hauria traçat a les autoritats i corporacions encarregades de procurar lo benestar dels pobles, lo camí que devia seguir i lo que devien promoure i realitzar per a arribar a un objectiu fecundo en grans resultats.

Se dirà probablement que no pot en raó ni justícia assegurar-se que la Diputació Provincial de Barcelona no hagi atès amb zel a l'establiment d'aquesta base importantíssima de la prosperitat pública, ja que sosté un gran número d'ensenyances, que han de presentar-la als ulls del món com una de les corporacions més il·lustrades d'Espanya. No negarà això el Centre Català, però sí dirà que aquestes ensenyances ni donen los resultats que d'elles devien esperar-se, ni compensen los sacrificis que ocasionen, gràcies a la centralització que tot ho esterilitza, i que fa que la Diputació que paga no sigui ni senyora ni directora de les més de les ensenyances per ella establertes i que per lo mateix no ha pogut crear-les ni organitzar-les amb arreglo a la necessitat i a la conveniència de la província.

Si en hora bona la Diputació pogués ordenar les ensenyances que sosté de la manera que cregués més convenient, nombrar los professors, destituir-los i canviar-los, formar lo quadro de les assignatures, i donar a cada una d'aquestes la importància relativa dintre del plan general format per a popularitzar l'ensenyança i estendre la il·lustració, d'altra manera s'haurien propagat los coneixements i avui no tindriem que lamentar que aquestes s'hagin generalitzat.

Lo Centre Català crida molt especialment l'atenció sobre aquest assumpto que és lo primer entre tots, i creu que la Diputació Provincial deuria ocupar-se d'ell amb preferència i procurar que se li concedeixi de totes maneres la facultat d'organitzar les ensenyances provincials, dintre d'un plan per ella format i per ella dirigit i executat; perquè logrant això, donaria un gran impuls no sols al desenrotll de la il·lustració sinó al desenrotll dels interessos materials de la província.

És molt possible que aquests desitjos i aspiracions de les províncies ni siguin atesos. La centralització ha creat en punt a ensenyança interessos que, encara que petits, sortiran a plaça i pretendran sobreposar-se als de les províncies. Si això succeeix i els clamors d'aquestes no són atesos, hi ha un medi que pot ésser eficaç i, en sentir d'aquest centre, de grans resultats. Aquest medi és la creació d'instituts, liceus i acadèmies d'ensenyança lliure, que vinguin a realitzar lo que no pot portar a cap de cap manera l'ensenyança oficial centralitzada.

Partint d'un plan general, la Diputació podria sense grans sacrificis impulsar i facilitar la creació de tals establiments que, posats davant per davant de l'ensenyança oficial, farien que aquesta, per raó de la competència, es reformés i progressés, venint d'aquest modo a secundar los mateixos esforços de l'ensenyança lliure.

Altre dels elements que necessita la producció és les vies de comunicació. Ningú ignora que aquestes faciliten tant lo comerç de mercancies com la comunicació de les idees que són gran auxiliar de la producció i elements civilitzadors. En aquest punt, en Catalunya s'han comès graves errors que han retardat per espai de molts anys lo que els grans medis de comunicació en ella establerts hagin produït sos naturals i ventatjosos efectes.

Nostres ferrocarrils no s'han construït dintre d'un plan general destinat a facilitar la prosperitat de la regió catalana. No tenim una ret de ferrocarrils de Catalunya, ni el servei de trens, ni les tarifes tendeixen al bé general, perquè les més de les empreses parteixen del principi de que estan al davant d'un negoci particular i s'olviden de que omplen un servei públic.

Recentment, s'ha entrat en lo desig d'altra classe de vies de comunicació, que podrien ser de gran utilitat per als pobles si les diputacions provincials possessin en elles sa mà benèfica. Lo Centre es refereix a lo que s'anomenen ferrocarrils econòmics o tramvies de vapor, los quals, construïts per les diputacions provincials, se presten a combinacions qual utilitat no pot ésser desconeuda per ningú. L'estudi d'una ret completa per a la província de Barcelona, fet per la Diputació Provincial, i el de les bases per a la construcció i aprofitament de dites línees, havien de ser de gran utilitat, com ho seria també lo d'un plan de camins veïnals, que, enllaçats entre si a tots los pobles, podrien en molts casos suplir les carreteres de primer i segon ordre.

L'aprofitament de les aigües és altre dels medis eficaços per a donar impuls a l'agricultura i augmentar per lo tant la producció, millorant-la amb nous cultius.

No s'esforçarà aquest centre en demostrar les grans ventatges que reportaria al país de que s'entreguessin a l'agricultura amb bones condicions les aigües superficials que avui se perden i les subterrànies que són desconeudes o que sabent-se sa existència no són utilitzables; però sí farà una observació. Les diputacions provincials donen amb raó molta importància a les carreteres, i fan punt d'honra construir d'elles lo major número de quilòmetres possible. Això, que és molt digne d'aplauso, crida l'atenció si es compara amb la poca afició que demostren dites corporacions a la construcció de canals de rego.

Se dirà, tal vegada, que això s'explica tenint en compte que les carreteres són d'aprofitament general, al pas que un canal de rego sols és útil a una comarca, única que s'aprofita d'ell per a la millora de sa agricultura. Això, que a primera vista sembla una raó contundent, deixa de ser-ho després de ben examinat l'assumpte.

En primer lloc, si bé és veritat que els canals de rego sols fecunditzen la comarca que atravessen, també ho és que amb això augmenten la riquesa general de la província i que proporcionen lo medi d'establir nous cultius, que poden ser base i sosteniment d'un bon número d'indústries indígenes, que seran sempre de grans resultats. En segon lloc, rebutjat per antieconòmic lo sistema de portatges, les carreteres, sols indirectament i per los beneficis que al país produeixen, són reproductives per a les diputacions provincials, en tant que els canals de rego o podrien produir una quantitat anyal important o bé, i seria lo millor, passarien a ser propietat dels regants, reintegrant aquestos a la Diputació les quantitats invertides en lo canal, les quals podrien emplear-se en fecundar altres comarques.

Nostra província reclama una millora que en concepte d'aquest centre és de les més importants; la dissecació de pantanos quals emanacions perjudiquen la salut pública i la rectificació i encausament dels rius, rambles i altres corrents d'aigua, tan ocasionades avui, per ses males condicions, a sortir-se de mare, produint quebrants de molta consideració.

També la necessitat d'això es troba en totes les consciències, encara que per regla general sa realització ensopega amb grans dificultats, filles d'un mal entès interès dels propietaris riberenys. Per a poder-ho realitzar, dintre de bones condicions d'equitat i justícia, amb facilitat i pocs dispendis, seria necessària una llei que cedís a les diputacions provincials que volguessin portar a cap una millora de tanta transcendència algunes ventatges, entre elles l'apoió de l'Estat, i el que quedessin de sa propietat los terrenos presos dels llits dels rius o rieres.

Amb aquestes condicions se facilitaria molt o, per millor dir, se faria possible una millora que d'altre modo causaria dispendis que no podrien suportar les diputacions.

La necessitat reconeguda de donar impuls i nou alè a l'agricultura d'aquesta província condueix naturalment a considerar les condicions generals en què es troba, i ja des del primer moment se veu que ni són favorables per a l'augment ni per a la millora de sos productes.

Nostra població rural, generalment parlant, no és rica; en lo que va de segle ha tingut que passar per dures proves. Des de la gloriosa guerra de la Independència fins a la tristíssima i desgraciada última guerra civil, nostres camps s'han vist talats un gran número de vegades, destruïts nostres boscos i ramats, i els habitants de cases de camp obligats a emigrar i a mercè durant llargs períodos de quadrilles de bandolers que infestaven lo país i assaltaven les cases de camp portant a totes parts la mort i la ruïna. La classe agrícola, víctima d'aquesta i altres calamitats que han pesat sobre l'agricultura, com l'*oidum*, la *picala* i altres que seria llarg enume-

rar, no ha pogut fer economies, resultant d'aquí que no compta amb capitals ni amb més crèdit que el que li concedeixen los usurers, que produeix sempre la ruïna del que per necessitat se veu obligat a acudir a ell.

Seria per lo tant un medi eficaç per al desenrotllo i millora de l'agricultura, una bona organització del crèdit agrícola, basat en condicions equitatives; però això, lo mateix que l'organització del crèdit per a les petites indústries, són assumptos que requereixen llarg espai per a ser debatuts i desenvolupats, i per això el Centre es limita a indicar-los somerament, convençut de que la il·lustració d'aqueixa corporació provincial suplirà amb excés lo que aquí s'ometi.

S'ha dit abans que una de les bases principals per a lo foment de tot l'útil en un país, és elevar lo nivell moral de sos habitants. A això poden contribuir, i contribuiran indubtablement, los pobles tots de la província, creant centres d'il·lustració que tendeixin a aquest objecte, i les diputacions provincials poden cooperar a que això es realitzi estimulant als pobles per medi de recompenses morals i subvencionant dintre de determinades condicions als que vulguin realitzar alguna cosa en benefici de la il·lustració i no tinguin per a ella bastants medis materials.

Dintre d'aquest grupo d'objectes útils pot fer-se molt. La instal·lació de biblioteques i museus, les primeres per a facilitar l'estudi i els segons per a encendre desitjos de saber; les pensions concedides a joves per a que vagin a estudiar, no sols, com se fa ara, les belles arts, sinó les indústries que sigui convenient introduir en nostre país i els adelants en l'agricultura; los jardins d'aclimatació, tant de vegetals com d'animals útils; la formació de l'estadística de les pluges i altres estudis que, encara que puguin semblar secundaris, contribueixen a facilitar i millorar lo conjunt, són objectes dignes de que una diputació provincial il·lustrada s'ocupi d'ells i procuri son prompte i acertat plantejament.

Nostra província és en Espanya una de les que tenen més aspiracions. En contacte directe amb los països més adelantats d'Europa, veu i compara, i desitja posarse al nivell dels pobles civilitzats. Tots los esforços individuals tendeixen a aquest resultat, i així ho publiquen les xemeneies de nostres fàbriques i tallers, les vies de comunicació que construeixen societats particulars, les línees de vapors que s'estableixen i el mateix desig general que es manifesta en totes parts, d'engrandir i millorar les poblacions. Però aquesta iniciativa que tant ha realitzat no pot arribar a tot; hi ha moltes coses importantíssimes que estan fora de son alcanç i ensopega moltes vegades amb obstacles per a ella invencibles, que poden i deuen aplanar les corporacions que estan al davant de la província.

Bell és i digne d'ànims elevats lo vast camp que té davant de si la Diputació Provincial de Barcelona per a portar a la prosperitat la província que li està encomanada, camp que pot explorar i recórrer sens sortir-se del conjunt de ses atribucions.

Aixecar lo nivell moral de la província, contribuint eficaçment a que la il·lustració es difundeixi, millorar lo sistema de comunicacions, facilitar l'aprofitament d'elements de gran utilitat que avui jauen perduts, donar la mà a la indústria per un

costat e impulsar a la vegada l'agricultura, portar la saba fecunda del crèdit a l'agricultura i a les petites indústries per on avui no circula; i tot això fer-ho dintre del criteri de que sols les idees modernes que han portat altres pobles a la prosperitat poden fecunditzar i engrandir nostra província; tot això reunit forma un conjunt que ha d'afalagar necessàriament als que tenen en ses mans lo poder de realitzar-ho.

Aquest conjunt, no obstant, per hermós i gran que sigui no és lo tot, és una part de lo que la província necessita. Hi ha grans obstacles que deuen desaparèixer, facilitats que han d'adquirir-se i consideracions que deuen reclamar-se.

Això, la Diputació no pot fer-ho, no pot donar-ho, però està en lo dever de demanar-ho, i això és precisament lo que forma el segon grupo de què es parlà al principi i que el Centre Català abordarà, no obstant de les dificultats i de les espines que presenta.

En Espanya es verifica un fenòmeno que deuria fixar l'atenció dels governants, com crida la dels homes pensadors. Amb un territori bastant per a mantenir quaranta milions d'habitants, sols compta amb setze milions, i a pesar de tan mesquina població, lo número d'espanyols que cada any emigren a llunyans països en busca de millor fortuna alcança una xifra que espanta. Això prova que la misèria és senyora de moltes comarques, per no dir de províncies enteres, acusant un gran defecte en l'organització d'aquelles comarques i províncies, on per efecte d'aquesta la il·lustració no penetra.

Per fortuna, això no succeeix en les províncies catalanes ni en altres que, com aquestes, se regeixen en lo més essencial per ses antigues lleis, al pas que es desenrotlla en gran escala allí on regeixen les antigues lleis castellanes, que s'ha donat en dir lleis generals de la nació. Això, que salta a la vista i és fins indiscutible, és lo primer que deu tenir en compte la Diputació Provincial de Barcelona a l'ocupar-se dels medis de defensar los interessos de la província.

No és aquesta l'ocasió més oportuna per a establir un paral·lelo entre la legislació castellana i la catalana, emperò el Centre Català, que s'ha ocupat d'aquest assumpto amb la predilecció que requereix i que ho ha fet amb criteri lliure de tota prevenció i amb ànimo serè, té lo dever de demanar a la Diputació Provincial que s'ocupi d'ell avui que la febre unificadora impera en certes regions i posa en perill de desaparèixer lo millor que té Catalunya, allò a què deu que son territori no sigui un erm, ni sa cultura nul·la, lo codi de lleis que li legaren sos majors, com fruit de son saber, de sa experiència i de son sentit pràctic.

Rendint culte a sos estatuts, lo Centre Català no profunditza més aquest assumpto que omple de fel los cors de tots aquells que amb criteri elevat consideren los grans mals que ha d'ocasionar a Catalunya la substitució de ses lleis pròpies, a les que tot ho deu, per les de Castella, a les que res tenen d'agrair les mateixes comarques on han regit i regeixen. Sols excitarà una i altra vegada a la Diputació Provincial a que acudeixi al govern en defensa de nostres lleis, que són part de nostre ser i sosteniment de nostres interessos, ja que en la comissió de senadors i

diputats nombrada per lo govern per a entendre en això, no hi figura cap senador ni diputat per Catalunya.

Cap dubte hi ha de que el sistema tributari vigent en un país influeix extraordinàriament en lo desenrotllo de la producció. Les contribucions excessives, exigint no ja una part més o menos crescuda dels beneficis, sinó una part del capital actiu per a atendre a les necessitats del Tresor, produeixen en los elements productors una debilitat que es converteix ràpidament en anèmia i condueix a la mort. ¿Se troba Espanya en aquest cas?

Lo següent quadro posarà en clar lo que és nostre sistema tributari i els efectes que ha d'exercir en lo desarrollo de la producció.

Prenem per base la riquesa d'un ciutadà en concepte d'immobles, cultiu i bestiar, així com la d'un industrial, qual renda anyal sigui la de 3.000 pessetes.

Además, per a que aquest càlcul s'aproximi a la veritat, suposarem a cada un d'aquestos ciutadans 5 individus de família, que és la regla generalment admesa en matèries estadístiques, més dos criats per al servei domèstic i altres que són inherents a sa respectiva propietat o indústria.

EXEMPLE

LO PROPIETARI	Ptes. Cs.	L'INDUSTRIAL	Ptes. Cs.	
Immobles		<p>És principi universalment reconegut que la contribució industrial careix de base fixa d'imposició, i acceptat aquest mateix principi per nostres hisendistes s'ha procurat sempre calcular los rendiments de la indústria, comerç, professió, arts u oficis, amb relació a la naturalesa de cada un, fixant-se com tipo d'imposició lo 10 per 1.000 sobre dits rendiments, reservant a l'entitat gremi buscar la proporció equitativa amb relació a les utilitats, demostrades o racionalment suposades a cada industrial.</p> <p>De manera, doncs, que un industrial que paga 300 pessetes de quota ha de suposar-se-li per lo tant 3.000 pessetes d'utilitats i per consegüent tributa:</p> <p>Quota per al Tresor 300 18 per 100 de recàrrec municipal 54 6 per 100 de cobrança 21,24 Total 375,24</p> <p>Sal</p> <p>12 per 100 sobre la quota 36</p> <p>Consums</p> <p>La mateixa proporció que al propietari per ser idèntiques les circumstàncies de riquesa que en ell concorren. En totalitat 539,67</p> <p>Cèdules personals</p> <p>Li correspon de 8ª classe</p> <p>Drets d'almotacènia</p> <p>Per comprovació anyal de pesos i mesures, segons tarifa aprovada en 18 de març de 1881 ... 7,50</p> <p>Sello de l'Estat</p> <p>Aquest industrial, que amb relació a sa quota ha de suposar-se'l magatzemista en poblacions de 2.300 habitants en avall, i en les demés poblacions de major veïnat pot vendre a l'engròs diferents articles i per aquesta raó ve obligat a consumir diàriament quan menos un promedi de 9 sellos (timbre mòbil) que a l'any industrial, que són 300 dies hàbils, representa un consum de 2.700 sellos .. 270</p> <p>Per la legalització del llibre diari 15</p> <p>Resumen</p> <p>Industrial 375,24 Sal 36 Consums 539,67 Cèdules personals 7,50 Drets d'almotacènia 14 Sello de l'Estat 285</p>		
La renda líquida imponible de 3.000 pessetes al 21 per 100, tota vegada que el govern no ha aplicat lo tipo de l'art. 1r de la Llei de 31 de desembre de 1881.....	630			
Lo 18 per 100 de recàrrec municipal.....	113,40			
Lo 2,62 per 100 de cobrança sobre el recàrrec municipal.....	2,97			
	746,37			
Sal				
2,40 per 100 sobre la riquesa imponible	72			
Consums				
Com se tracta d'un propietari qual renda de 3.000 pessetes li suposa ja una posició desahogada amb relació als demés contribuïents, ha de reputar-se'l de fet comprès en la 1ª categoria tributària per als efectes de l'art. 11 de la Llei de consums de 31 de desembre de 1881, i per consegüent los 7 individus que constitueixen sa família deuen contribuir segons lo mateix article de la llei que s'invoca i amb relació al promedi de la tarifa general de consums que resulta gravada al 42,16 pessetes per individu	295,12			
70 per 100 de recàrrec municipal segons l'art. 21 de la instrucció.....	204,58			
5 per 100 per a suplir partides fallides (art. 243)	24,98			
3 per 100 de cobrança	14,99			
	539,67			
Cèdules personals				
Li correspon cèdula de 7ª classe que amb lo 50 per 100 de recàrrec municipal importa	15			
Vigilància pública				
Llicència d'arma i caça i expedient per a sollicitar-la	26,50			
Resumen				
Immobles	746,37			
Sal	72			
Consums	539,67			
Cèdules personals	15			
Vigilància pública	26,50			
	1.399,54			
			1.257,41	

Aquestes quantitats representen per al propietari un 46,65 de sa renda, i per a l'industrial un 41,91 per 100.

Hi ha que advertir que ademés d'aquestes cargues directes existeixen altres gravàmens indirectes que minoren la renda i que poden calcular-se en altre 20 per 100. Tals són l'impost de drets reals, los àrbitres municipals, lo monopoli del tabaco, i un sens fi de gabeles indirectes que, encara que revesteixin caràcter transitori, avui s'han convertit en permanents.

Ja que de tributació es tracta, bo serà fer present a la Diputació un dato que és la base més sòlida en què pot apoiar ses demandes i que concedeix a la província que administra una gran superioritat de drets. Consisteix en fer present al govern que la província contribueix amb un 12,45 als gastos generals de l'Estat, segons pot veure's de les següents xifres:

Lo pressupost de gastos ascendí en 1880-81, any que es pren per base perquè en dit período se cobraren amb regularitat los impostos, a 830.651.193 pessetes, i lo recaudat en la província per rendes públiques amb càrrec a dit pressupost, a 67.164.342,66.

D'aquesta última quantitat deuen deduir-se 24.938.443,76 pessetes que es pagaren per a atendre a les obligacions que el Tresor tingué en dit any, i es trobarà un saldo de 42.225.899,99 pessetes, que unit a 1.359.000 pessetes procedents de redempcions del servei militar del reemplaç de 1880, i a 1.844.000 pessetes que li correspongueren per lo producte de la redempció dels minyons concurrents al de 1881, queda un saldo líquid de 45.428.899,90 pessetes amb què la província de Barcelona contribueix al sosteniment de les obligacions que l'Estat té en les demés províncies espanyoles.

Los datos anteriors són d'origen fidedigne; estan trets del compte d'Hisenda pública que formà en dit período la suprimida Administració Econòmica d'aquesta província i que obra en la intervenció general de l'Administració de l'Estat.

Lo Centre Català, en vista de lo que antecedeix, se limitarà a preguntar: ¿Quines millores i quins beneficis ha reportat a la província tan respectable quantitat? ¿Quantes obres públiques s'han construït? La contestació a aquesta pregunta està en la consciència de tots e indubtablement se la donarà a si mateixa la Diputació Provincial amb sols fixar-se en lo següent quadro.

La situació de les carreteres de l'Estat en primer de juliol de 1881 (Memòria de la Direcció General d'Obres Públiques) dóna per a la província de Barcelona los següents datos:

Carreteres construïdes	Primer ordre	131,175 km	579,921 Qm
	Segon »	172,998 »	
	Tercer »	275,748 »	
Íd. en construcció	Primer ordre	—	79,780 »
	Segon »	—	
	Tercer »	79,780 »	
Íd. en construcció paralitzada	Primer ordre	—	4,478 »
	Segon »	—	
	Tercer »	4,478 »	
Íd. en projecte aprovat	Primer ordre	—	48,319 »
	Segon »	—	
	Tercer »	48,319 »	
Íd. en estudi	Primer ordre	0,691 »	289,626 »
	Segon »	31,571 »	
	Tercer »	257,364 »	
Íd. sens estudiar	Primer ordre	—	17,000 »
	Segon »	—	
	Tercer »	17,000 »	
Trossos abandonats	Primer ordre	30,355 »	60,418 »
	Segon »	9,863 »	
	Tercer »	20,200 »	
Número total de quilòmetres que comprèn la província			1.079,542 Qm.

que en relació amb lo número d'habitants resulta un quilòmetre per cada 773 i en relació a l'extensió superficial, un quilòmetre per cada 7,16 quilòmetres quadrats de superfície.

Lo Centre es refereix a tots los quilòmetres de carretera inclosos en lo plan general de l'Estat, perquè si se limités a basar son càlcul en l'extensió construïda, trobaria que la província de Barcelona disfruta avui d'un quilòmetre de carretera per cada 1.440 habitants.

De la comparació dels gastos de l'Estat amb lo número d'habitants, resulta que cada espanyol ha de pagar en promedi 49,96 pessetes; i d'aquesta mateixa comparació resulta que l'habitant de la província de Barcelona paga 84,69 cèntims de pesseta.

Si s'agrega a això que el promedi que per habitant se paga en Espanya és de 6,08 pessetes per a gastos provincials i de 13,21 pessetes per a gastos municipals, i que per a l'habitant de la província de Barcelona lo promedi de gastos provincials s'eleva a 10,85 pessetes i per a gastos municipals a 20,83, se veurà la desigualtat tributària que pesa sobre aquesta província amb relació al resto del país, devent fer-se present que no es comprenen en aquest quadro los nous impostos votats per les Corts en 31 de desembre de 1881.

Després d'això és dever del Centre Català procurar que la Diputació Provincial se fixi en lo sistema que l'Estat ha posat en pràctica per al cobro de les contribu-

cions, sistema onerosos per als pobles i els particulars, ocasionat a grandíssims abusos que l'opinió pública senyala un dia i altre dia, i que pot produir graves conflictes.

La intervenció entre l'Estat i els contribuents d'un agent estrany, d'una societat mercantil i que per consegüent ha de procurar abans que tot son propi negoci, en un país on no ha arribat a comprendre's encara que l'interès particular en tant més prospera en quant està més en harmonia amb l'interès públic, ha de ser necessàriament fatal, i això són les diputacions provincials les encarregades de fer-ho comprendre al govern, per quant elles podrien obtenir grans recursos, procurant a ses respectives províncies no poques ventatges. Si lo que absorbeix al país lo Banc d'Espanya per la recaudació de contribucions ho cobressin les diputacions provincials, aquestes tindrien recursos per a favorir a les províncies, amb la ventatja per als particulars de que indubtablement no pagarien ni la tercera part dels recàrrecs que es veuen obligats a satisfer ara.

Vegi això la Diputació Provincial de Barcelona i trobarà que és exacte i que pot treure'n grandíssimes conseqüències.

¿Què deu a l'Estat la producció espanyola, i en especial la catalana? ¿Què ha fet aquell per a vigoritzar-la i estendre-la? Si s'entrés en aquest assumpto, trobaríem que si la producció nacional ha tingut algun augment, res deu a l'Estat, especialment en lo que es refereix a la indústria, i que aquesta en lloc de protecció ha ensopegat sempre amb dificultats i obstacles. Aquest és un dels punts més transcendents quan se tracta de donar vida a la producció, i sobre el qual ha existit sempre una lluita tenaç que, encara que interior, bé pot assegurar-se que en realitat l'han sostinguda los interessos nacionals que han cregut que devien ésser los més atesos en son propi país i els estrangers que pretenen ser los preferits.

Recents són los últims debats que han tingut lloc per a la introducció en Espanya de grans novetats econòmiques, debats en los quals los interessos de la producció no han sigut atesos i que han pres totes les apariències d'una lluita del centre contra les províncies.

En tots los països se consideren los rams de la producció com objecte d'orgull nacional, i los atenen i cuiden com a fonts que són de vida i de prosperitat, i quant se refereix a ells és mirat, examinat i debatut per a no fiar res a l'atzar. En ells se fixen especialment totes les atencions del govern, que acut sol·lícit a treure tots los obstacles que se'ls presenten i a procurar-los-hi tot quant pot contribuir a son desenrotlló.

Lo Centre Català no s'ha proposat en aquest escrit entrar en detalls minuciosos, sinó sols presentar punts de vista generals, perquè creu que per a aquells existeixen corporacions que per sa índole poden tenir-los més complets, com són l'Institut Agrícola de Sant Isidre, l'Institut de Foment del Treball Nacional, lo Foment de la Producció Espanyola, lo Centre Industrial, l'Associació de Naviers i altres moltes, totes les quals, per sa antiguitat i per estar en més immediat contacte amb los elements productors, han de tenir notícies, datos i estadístiques que el Centre Català no ha pogut reunir encara més que d'una manera incompleta a causa del poc temps que porta d'existència.

No obstant, partint com s'ha dit de punts de vista generals, cap dubte hi ha que tot govern, per a ser digne d'aquest nom, ha de tenir com punt de mira, com objecte de predilecció, lo foment de la producció del país que regeix, perquè en lo desenrotll dels medis productors està vinculada no sols la prosperitat general, sinó l'existència d'un gran número de famílies que fien en lo treball sa subsistència i que són tant més dignes de ser ateses en quant amb ser les més dèbils són les que presten al país sa major força.

Si l'objecte de tot govern ha de ser portar al país, qual direcció li està encomanada, a sa prosperitat i a procurar que tots sos habitants obtinguin la major suma de benestar possible, té per dever ineludible treure tots los obstacles que s'oposin a que les fonts del treball nacional ragin amb tota llibertat, i faltarà a sos devers aquell govern que posi traves i dificultats al lliure desenrotll dels elements productors del país.

De dues maneres pot protegir los elements productors un govern. Directament, per medi d'una protecció eficaç als elements propis; indirectament, difundint la il·lustració i creant estímuls per a que el talent, lo saber, l'activitat i el treball siguin ben recompensats.

No complirà amb sos devers aquell que, deixant-se portar per apassionaments i per conveniències del moment, se llanci endavant prescindint de tot. Abans d'introduir grans novetats en lo modo de ser d'un país, és indispensable estudiar-les i meditar-les molt, escoltar lo consell de tots. En Espanya no s'ha tingut en compte, i és indispensable obtenir que en lo successiu, abans d'introduir reformes econòmiques importants, s'obrin àmplies informacions on tots los interessos puguin defensar-se, i que la veritat se faci pas i s'obtinguin ventatges per al país en compte de conduir-lo a sa ruïna, o portar-lo quan menys a una d'aqueixes crisis que pertorbant-ho tot impedeixen l'adelanto i condueixen per consegüent al retrocés.

En aquest punt van envoltades un gran número de qüestions: comprèn los aranzels i els tractats de comerç que poden ser la vida o la mort de la major part dels productes de nostra agricultura i dels gèneros manufacturats, i abraça igualment la legislació d'aduanes, que aixís pot afavorir com destruir lo nostre comerç.

La Diputació Provincial no ignora res de lo que queda dit, com sap també que per a afavorir al comerç deurien desaparèixer molts dels tributs i gabeles que pesen sobre els barcos que entren en nostres ports, resultant ser aquestos los més cars del món.

De manera que en nostre país se nota una tendència que en realitat pasma als homes pensadors. En tant se concedeixen ventatges als productes estrangers, se graven los nacionals amb impostos cada dia majors, s'imposen dispendis als barcos que entren en nostres ports, i els que surten d'aquestos amb bandera espanyola, a l'arribar a ports estrangers, ensopeguen amb tarifes consulars que no guarden cap proporció per l'excessives amb les que tenen establertes los demés països.

En l'interior de nostre país la producció i el comerç ensopeguen amb altres dificultats que són de gran monta.

Ningú ignora que tractant-se de la producció i del comerç lo temps és diner, però com aquesta màxima sembla que no domina en determinades esferes, en les que no es dóna al temps cap valor, lo fer perdre temps sembla que està establert com sistema en nostra terra.

Surt fiador de la veritat de lo que antecedeix lo servei de comunicacions, los ferrocarrils, los telègrafos i els correus. Los periòdics estan plens de queixes relatives a aquestos serveis, que totes les nacions miren amb especial predilecció i milloren contínuament perquè són l'ànima de les relacions que donen vida i moviment a les transaccions mercantils i a la producció. Los trens de mercancies en la línia del nord recorren un màxim de 100 quilòmetres diaris, i els més ràpids de passatgers a penes alcancen a trenta quilòmetres per hora; lo servei de telègrafos, si pot ser útil per als que juguen a la Borsa, cosa que interessa poc a la prosperitat del país, s'ha convertit no sols en inútil sinó en perjudicial per als demés ciutadans; i en quant als correus, basta fixar-se en lo que d'ells diu tot lo món i en datos com lo que ofereix l'envio d'una carta d'aquesta ciutat a Capellades, qual distància és de dotze hores, tardant la carta tres dies en arribar a son destí, i la impossibilitat en què s'ha vist l'administració de correus d'establir lo giro postal com ho tenen les demés nacions.

¿Què pot fer la Diputació Provincial de Barcelona davant un cúmulo tal de contrarietats que entristeixen i pertorben l'ànimo?

I no obstant, lo quadro no és complet; falta encara indicar alguna cosa que augmenti ses ombres, l'expedienteig.

Gràcies a la centralització que tot ho absorbeix, l'expedient ha arribat a ser en Espanya una calamitat social. Contra ell s'estrella la iniciativa individual, i la major part de les idees i projectes útils se perden en les profunditats d'un expedient insondable, amb la circumstància agravant de que l'exemple s'ha fet contagios i el fantasma de l'expedient s'aixeca ja en les oficines provincials i municipals.

Contra aquesta plaga sols hi hauria un remei: la responsabilitat dels empleats feta efectiva per medi del jurat.

Hi ha altres molts medis de protegir los elements productors del país, además de les reformes que reclama tot quant queda exposat en aquest segon grupo. En la impossibilitat de parlar de tots ells, aquest centre s'ocuparà dels més essencials.

Un d'ells és lo de confiar a la indústria particularment la construcció dels barcos de guerra. Això no és nou, està en pràctica en altres països, on a la vegada que produeix a l'Estat grans economies, ha sigut planter de moltes indústries que avui són molt productives, i tant és aixís que els nostres barcos se construeixen en arsenals de particulars en l'estranger.

També mereix especial menció quant se refereix al moviment de passatgers. A moltes de nostres comarques, i entre elles la província de Barcelona, los convé ser conegudes de propis i d'estranyos, i això se conseguiria facilitant lo moviment de passatgers.

A això s'oposen moltes circumstàncies: l'elevat de les tarifes, la poca velocitat i la falta de comoditats per un costat, i per altre les ridícules i molèsties a què se subjecta als viatgers al passar la frontera, circumstàncies que reunides retrauen als estrangers i són causa de que no es desvaneixi la mala idea que tenen formada de nostre país. I no obstant és cosa provada i reconeguda que el major moviment de viatgers augmenta els negocis i multiplica el transport de mercancies, cosa que aquí tal vegada no hagi arribat a notícia de les empreses de ferrocarrils, quan tan poc cuidado posen en facilitar aquell moviment.

No hi ha que parlar de les molèsties que es troben en la frontera, perquè aquestes ja se sap que són un cartell que avisa al foraster que ha entrat en un país atrasat i pertorbat.

La seguretat personal i la de la propietat són indispensables per a que la producció prosperi. ¿Existeix aquesta seguretat? Lo Centre Català se limita a afirmar que deu existir i és necessària per al desenrotllo de la riquesa general.

Ningú posa en dubte que Espanya, amb bona administració que li permetés utilitzar los elements que posseeix, marxaria ràpidament a ser una de les primeres nacions d'Europa. Als que estan convençuts d'aquesta veritat, lo patriotisme los hi imposa grans devers que deurien complir. Combatre les causes de decadència, demanar un dia i altre dia fins a obtenir-les les reformes útils, cooperar activament a la solució dels problemes que es presentin, i amb los esforços de tots s'arribaria fàcilment al resultat.

Les diputacions provincials poden fer molt en aquest punt. Poden demostrar activitat en tot allò que d'elles dependeix i fundar en aquesta mateixa activitat l'augment de ses atribucions. Si aquestes se veuen mermades un dia i altre dia, és precís que acudeixin a la defensa de sos drets, que són los de les províncies que representen.

Si avui se les ha tret la facultat que abans tenien d'associar-se entre elles per a la realització d'objectes comuns, deuen insistir en que aquesta facultat les hi sigui tornada perquè de no exercir-la han de resultar graves perjudicis a les províncies.

Lo Centre Català ha parlat especialment de la de Barcelona, perquè a la Diputació d'aquesta es dirigeix; però lo dit entengui's extensiu a les altres tres províncies catalanes, quals interessos formen amb los de Barcelona un conjunt que no pot separar-se.

També és extensiu a les demés províncies espanyoles. Los interessos de totes elles poden i deuen harmonitzar-se; no caben entre elles verdaders antagonismes per més que algunes vegades s'estableixin corrents artificials que perjudiquen a totes si logren fer-los-hi entendre que els interessos d'unes són oposats als d'altres.

La Diputació Provincial de Barcelona, prenent la iniciativa en tots los punts que queden exposats, prestaria un gran servei no sols a la província que representa, sinó a Catalunya entera i a les restants províncies d'Espanya.

Ja és hora de que aquestes se posin sobre si, coneixin lo que els convé i ho demanin per los medis que les lleis los hi concedeixin, formant en ses respectives

comarques una opinió pública compacta. Per més que se digui que en Espanya pugnen un gran número de corrents contràries, la veritat és que les que prenen lo nom de partits deuen considerar-se com secundàries; en lo fondo sols existeixen dues corrents importants. L'una, donada la diferència de matisos, d'usos i costums que existeixen en les comarques espanyoles, causaria grandíssims perjudicis si arribés a arrelar. Aquesta corrent se diu centralització. L'altra tendeix a harmonitzar-ho tot i a donar a cada part lo que millor s'ajusti a ses circumstàncies especials, i per lo mateix ha d'ésser manantial puríssim de grans resultats. Aquesta és la idea provincialista. No hi ha que dir per qual d'aquestes dues corrents han de deixar-se portar les diputacions provincials.

Lo Centre Català ha exposat amb llealtat i franquesa sos punts de vista, contestant a eixa Excma. Diputació Provincial. Tal vegada aquesta desitjava altra classe de datos, però el Centre ha cregut, com s'ha dit abans, que els especials deurien donar-los altres corporacions i molts particulars, en tant que a ell li corresponia, donada l'índole de sa institució, presentar punts de vista generals que en son conjunt formessin un plan complet per a la regeneració d'aquesta província.

Barcelona, 31 d'octubre de 1882

Lo Consell General: Frederic Soler, president.—V. Almirall, vicepresident.—Vocals: per la secció 1^a de Previ Examen, Ferran de Delas, Leandre Pons, B. Cosp, Josep Guilló, J. Bru.—Per la secció 2^a de Foment, Miquel Gasset, Manel Moliné.—Per la secció 3^a de Ciències Morals, Joaquim Mª de Paz, Maurici Vidal, Francesc Riba i Lledó.—Per la secció 4^a de Ciències Físiques, J. Saltor, Eugeni Bofill, J. Barcon Olesa, Eusebi Bofill.—Per la secció 5^a d'Agricultura, Francesc Xavier Tobella, Alfons Almasqué, F. Xavier Pujol.—Per la secció 6^a d'Indústria, Arts i Oficis, Domènec Sanromà, Baldomer Llopis, Francesc Vidal, Llorenç Reberter, Anton Roca.—Per la secció 7^a de Comerç i Marina, Pere Pascual, Enric Nel·lo, A. Morante.—Per la secció 8^a de Belles Arts i Belles Lletres, Eduard Vidal i Valenciano, Conrad Roure i Bofill, Teodor Mayol.—Per la secció 9^a de Dret e Història de Catalunya, Josep Coroleu, Francesc Maspons i Labrós, Cayo Cardellach, Ricard Richarte, J. Galceran.—Los secretaris Manel de Lasarte, Rossend Arús i Arderiu.

La Renaixensa, 1, 3 i 4 de novembre de 1882

El Diluvio, 3 de novembre de 1882

Butlletí del Centre Català, 3 (23 de novembre de 1882)

UN BUEN EJEMPLO

Mientras escribimos estas líneas se está inaugurando en la frontera italiana un ramal de ferrocarril de verdadera importancia, no por su extensión, que no pasa de sesenta y cinco kilómetros y medio, sino porque completa la vía que más directamente unirá el Mediterráneo con el mar del Norte, formando el trayecto más corto entre Génova y los puertos de Alemania, Holanda y Bélgica.

La nueva vía es un complemento de la del San Gotardo; y su construcción ha sido también muy costosa, pues que atraviesa un terreno accidentado y difícil, siendo una gran honra para Italia el haberla llevado a efecto en poco más de dos años —ya que los trabajos empezaron a mediados de 1880—, a pesar de los contratiempos de lluvias persistentes, avenidas torrenciales, derrumbamientos, etc., etc., sin los cuales la hubiera terminado mucho antes.

La nueva vía se destaca de la que va desde Génova al extremo sur del lago Mayor, y por la orilla derecha de este pintoresco lago va a unirse en la frontera italo-suiza con una de las derivaciones del San Gotardo, o sea con la línea de Bellinzona a Luino. De Génova al San Gotardo se irá desde hoy casi en línea recta, con un recorrido de poco más de doscientos kilómetros.

La orilla derecha del lago Mayor está formada por una cordillera abrupta y quebrada, por cuyo motivo ha sido preciso perforar muchos túneles y buscar paso a la vía, ya cortándola en la roca dura, ya sosteniéndola por medio de enormes muros. Los túneles, en número de dieciocho, representan la quinta parte del recorrido total, pues que miden en conjunto más de trece mil metros, habiendo uno, el de Caldé, que tiene tres kilómetros de longitud. La perforación de este túnel ha sido notable bajo el punto de vista técnico, pues que no pudiendo atacarle más que por los dos extremos, no disponiendo de fuerza hidráulica para poner en movimiento la maquinaria, y habiéndose topado con una roca de una dureza tan extraordinaria que inutilizaba en muchos puntos doble número de barrenos del ordinario, la obra se llevó a cumplido término en doce meses. La perforación se hizo por motores de aire comprimido, y llegó a alcanzar once metros de avance por día.

En la nueva vía hay obras muy importantes. El puente sobre el río Ticino tiene 265 metros de longitud y descansa sobre dos solas pilas de granito, siendo también de granito las cabezas del puente. De los tres tramos que resultan, los dos extremos tienen 83 metros de luz cada uno, y 99 el central, de manera que es el puente de mayor abertura en Italia, uno de los más notables del continente bajo este punto de vista. Es de hierro laminado y tiene superpuestos dos pasos o cavidades tubulares, de los que el inferior sirve para las vías férreas y el superior para la carretera de Simplon.

La estación de frontera, en Luino, corresponde a la importancia de la vía. Edi-

ficada sobre terraplén, tiene nada menos que una superficie cubierta de 120.000 metros cuadrados, con oficinas, depósitos para las aduanas, talleres, habitaciones para empleados, etc., etc., y para el servicio dispone de catorce vías, cuarenta y cuatro desvíos y otras tantas giratorias.

Lo que más sorprenderá a nuestros lectores es saber que en la construcción de la nueva vía, todo, absolutamente todo, ha sido italiano: desde la dirección de los trabajos hasta el último ladrillo en ellos empleado. Los grandes tramos del puente sobre el Ticino, así como todos los demás trabajos metalúrgicos, han sido perfectamente realizados por la Sociedad Italiana de Construcción en sus talleres de Nápoles. No les sorprenderá menos saber que la obra habrá costado la enorme suma de cuarenta millones de pesetas, y la admiración subirá de punto al recordar que la nación italiana, que se nos ha acostumbrado a tener en muy poco, al emprender las obras de que nos ocupamos acababa de subvencionar con cuarenta y cuatro millones de marcos, o sean cincuenta y tres millones de francos, la vía principal del Gotardo, y de abrir a la explotación la de Pontebba, que enlaza directamente a Venecia con la capital de Austria, todo lo cual, en conjunto, coloca en este punto a la despreciada Italia en primera línea entre las naciones que pretenden el monopolio del progreso moderno. La poderosa Alemania quedó muy rezagada en la subvención al Gotardo, con todo y ser la primera interesada. Su subvención de veinticuatro millones de marcos, o sean veintinueve millones de francos, representa poco más de la mitad de la subvención italiana.

Como es bien sabido, Italia sólo está unida al resto de Europa por la parte norte; y la naturaleza, cual si previera que la hermosa península había de ser objeto de codicia para todos los pueblos y razas poderosas, la aisló o poco menos por grandes murallas naturales. Los altos Alpes la separan de Francia, de Suiza y Alemania, y en gran parte de Austria, y donde los Alpes acaban empiezan otras cordilleras. Por tales motivos siempre ha debido emprender obras costosísimas para sus comunicaciones internacionales, habiendo ya en remotos tiempos adquirido gran celebridad las vías o carreteras romanas.

Las dificultades y coste han aumentado mucho al establecerse las vías férreas, y eso no obstante la frontera italiana se pasa ya por siete puntos distintos, habiendo muchas de estas vías exigido los trabajos más colosales en su género de Europa. Para comunicarse con Francia, tiene la línea del litoral y la del Monte Cenis. En la primera debió luchar con una costa constantemente alta y quebrada, y si bien no debió perforar ningún túnel de longitud extraordinaria, no pudo prescindir de abrirlos en tan gran número que bien puede decirse que desde Spezia a la frontera se pasa constantemente por bajo tierra. En esos doscientos kilómetros de vía los túneles se cuentan no por docenas, sino por centenares. En la segunda debió perforar el del Monte Cenis, y su longitud de 12.846 metros no sólo ofreció las dificultades inherentes a tales obras, sino que obligó a resolver multitud de problemas que por primera vez se presentaban, ya que era aquél el primero que se emprendía de tan grandes dimensiones.

Para comunicarse con Alemania y Suiza debió emprender la gigantesca obra del San Gotardo, que conocen ya nuestros lectores, con un túnel de 14.912 metros,⁴ y construir el ramal que acaba de abrirse al público. Para comunicarse con Austria disponía ya de las líneas de Verona a Trento y de Udine a Trieste, que son las relativamente menos accidentadas, y últimamente se ha abierto la de Pontebba, que enlaza directamente a Viena con Venecia, Florencia y Roma, y que ha exigido trabajos de gran consideración por lo accidentado del terreno. En los 68 kilómetros que separan la frontera austriaca de Udine, los túneles, viaductos y demás obras de fábrica son innumerables y a cual más atrevidos. Para atravesar la larga y estrecha garganta que forma el río Fella, llamada *Canal di Ferro*, han debido apurarse todos los recursos del arte del ingeniero, así como para atravesar otro valle se ha debido construir un imponente viaducto de 783 metros de longitud.

Al principio de este ya largo artículo hemos descrito la estación internacional de la nueva vía italo-suiza, y sólo añadiremos aquí que las de las demás vías son también grandiosas y construidas hasta con lujo. La que acaba de inaugurarse también en la antigua vía del litoral, en la frontera de Francia, está a la altura de las mejores, bastando decir que con todo y hallarse en territorio italiano, en ella se halla instalada la aduana francesa.

Estos datos indicarán a los lectores la importancia capital que dan los italianos a sus comunicaciones con Europa. Para alcanzarlas, no se han detenido ante los mayores sacrificios ni ante dificultades que parecían insuperables, y todavía no están satisfechos. Hoy por hoy tratan muy seriamente de hacer nuevas perforaciones en los Alpes, y tienen sobre el tapete los proyectos de las vías de San Bernardo y del Simplon, sin que en esta última les arredre el que el paso de los Alpes exija un túnel de dieciocho kilómetros y medio.

¡Qué triste contraste entre esa actividad y lo que en nuestro país sucede! Nosotros, como los italianos, vivimos en una península; como ellos, o más que ellos, necesitamos comunicarnos con Europa; y no obstante, aunque la valla que nos separa es mucho más fácil de salvar, nada hemos hecho todavía. Los Pirineos están intactos, a pesar de que los franceses hace años que nos convidan a atravesarlos, no con una sino con varias vías que han acercado a nuestra frontera. Sólo por los dos litorales podemos comunicarnos con el resto del mundo civilizado. Los que por no tener mar necesitan más del ferrocarril han de vivir de esperanzas, que es la única moneda que en España corre.

Y es que Italia, con su sentido práctico admirable, ha comprendido que la vía férrea es el verdadero carro del progreso, y ama con pasión todo lo que ha de ponerla en relación con los países más avanzados. Italia se ha visto, como nosotros, rezagada en el camino que sigue Europa, y quiere ganar el terreno perdido a costa de los mayores sacrificios. Hoy es gran potencia de derecho y quiere

4. En la última «Carta de verano» se puso por error de imprenta 12.912 en lugar de la cifra verdadera que aquí estampamos. (N. de la R.)

serlo de hecho. No tardará mucho en ver premiado su tino y recompensados sus esfuerzos.

¿Seguiremos nosotros ejemplo tan elocuente? Sólo recordaremos que, mientras los italianos perforaban el San Gotardo y se abrían un paso directo a Viena a fuerza de trabajo y de millones, aquí nos oponíamos al enlace de unas vías férreas, fundándonos en motivos más o menos capciosos; y mientras allí toda la nación celebra como un acontecimiento la apertura de un ramal que acorta en algunos kilómetros la distancia de Génova al mar del Norte, aquí una docena de propietarios, más avenidos con sus intereses, han logrado relegar a un extremo de la ciudad nuestra estación más importante, que convertida en central era lo único que podía dar vida a sus terrenos. Allí aman con pasión los lazos de hierro que esparcen la cultura por doquiera, y aquí, si no los aborrecemos, al menos los desdeñamos.

Hora es ya de que reflexionemos y procuremos imitar a las demás naciones parecidas a la nuestra en sus esfuerzos por entrar de lleno en el gran concierto de los pueblos cultos.

A.

El Diluvio, 21 de novembre de 1882

DISCUSSIÓ DEL PROGRAMA DEL CATALANISME

*Lo Consell General del Centre, en sessió del dia 11 del corrent,
va aprovar la següent proposició i addició: al Consell General*

Los que subscriuen tenen lo gust de proposar-li lo següent:
En atenció a que el renaixement català, des de son començament, ha anat prenent cada vegada més vol i adquirint vida robusta, de manera que pot ja fer manifestació de ses forces en molts dels rams de l'activitat humana.

En atenció a que ja no basta a omplir totes les aspiracions dels amants de la terra lo moviment purament literari i artístic, que per més que hagi produït grans fruits, los més importants dels quals són aqueixes mateixes aspiracions, ha de circumscriure's a un cercol limitat; sinó que creuen que ha arribat ja l'ocasió de treballar a fi de que les prediccions i esperances dels nostres poetes i artistes arribin a traduir-se més o menys tard en fets positius i beneficiosos per Catalunya.

En atenció a que, celebrant los pròxims Jocs Florals son vint-i-cinquèssim aniversari per medi de festes solemnes, lo millor camí que pot adoptar lo Centre per prendre part en tals festes és demostrar que el catalanisme sap ja i vol obrar com a major d'edat, portant a terreno pràctic, com a societat activa, les grans aspiracions dels iniciadors del nostre renaixement.

En atenció a que el crit general en Catalunya de "fora política" nos posa a tots los catalans en l'obligació estreta de buscar lo medi d'influir en la vida pública del país per medis distints dels que tan mals resultats nos han portat fins ara, baix pena d'entregar-nos a l'escepticisme i a la indiferència, que produirien aquell desfalliment precursor de la mort dels pobles.

En atenció a que el Centre Català té per objecte procurar lo foment i millora de la terra, lligant i unint a tots los que bé vulguin a Catalunya, lo que el posa en lo cas de fer sols allò que a la unió i lligament condueixi, evitant tot lo que pugui desunir-nos i deslligar-nos.

Lo Consell General acorda:

Primer. Lo Centre Català prepararà un programa de catalanisme que compregui totes aquelles solucions en què estiguin conformes la generalitat dels catalanistes, qual programa es condensarà en una exposició dirigida al Poder legislatiu de la nació.

Segon. Lo treball de preparació es farà en la forma següent:

A. Lo Consell General començarà per fixar los punts que cregui convenient tocar en l'Exposició-programa, i els passarà en forma interrogativa a les seccions en què està dividit lo Centre.

B. Tan bon punt com alguna d'aquestes seccions hagi rebut un o més de dits punts, obrirà sobre d'ells discussions públiques i solemnes, convidant a prendre-hi part a totes aquelles persones o agrupacions que puguin il·lustrar la qüestió, aixís en pro com en contra.

C. Tan bon punt com una secció obri alguna d'aquestes discussions, nombrarà una comissió encarregada de fer lo resumen de la mateixa, quals resúmens, aprovats que siguin per la mateixa secció, passaran al Consell General.

Los resúmens contindran almenys la substància dels arguments en pro i en contra que s'hagin usat en la discussió.

D. Quan lo Consell General tindrà reunits los resúmens de tots los punts que hagi subjectat a discussió, se reunirà a l'objecte de rebre'n compte i de nombrar una comissió que redacti lo projecte d'Exposició-programa.

E. Redactat lo projecte, lo Consell celebrarà una sessió pública i solemne per discutir-lo i votar-lo, cridant a l'efecte especialment a son seno a tots los presidents de les sucursals constituïdes.

F. Aprovat lo projecte, o fet de nou si el Consell lo rebutgés, se tindrà per ultimada la preparació.

Tercer. Preparat lo projecte de Programa en la forma dita, lo Centre convocarà un Congrés Catalanista a fi de discutir-lo i votar-lo en definitiva.

Aqueix Congrés Catalanista se subjectarà a les següents bases generals:

A. Si és possible, se reunirà fora de Barcelona, en lo domicili d'alguna de les sucursals del Centre.

B. La generalitat dels membres del Congrés deuran ser representants de corporacions, societats, agrupacions, etc. de totes les regions catalanes.

C. No s'admetrà cap representant com a membre del Congrés si, en l'acte de prendre possessió, després de revisats i aprovats sos poders, no assegura i firma que en aquell moment no pertany a cap partit o fracció dels que fan política a Madrid, ni obeeix a cap dels que d'ells se titulen jefes o directors.

D. S'estudiarà lo medi de que en les votacions cada representant hi influeixi a proporció del número e importància de sos representats.

E. S'invitarà a les corporacions similars al Centre que tal vegada existeixin en altres províncies d'Espanya a assistir a les sessions del Congrés, a qual efecte se'ls destinaran sitis a propòsit.

F. Al tancar-se lo Congrés, sos membres, en sessió pública i solemne, declararan tenir per programa lo que s'hagi acordat, i treballar en la mida de ses forces per conseguir que es converteixi en fets positius.

Quart. Aprovada l'Exposició-programa, se circularà profusament per tot Catalunya, i, traduïda a les diferents llengües espanyoles, se circularà també per les províncies que les parlen, i es procurarà lo major número d'adhesions possibles.

Quint. L'Exposició-programa s'entregarà solemnement als representants de Catalunya en lo Poder legislatiu, i es procurarà que algun o molts d'ells la defensin en lo cos a què pertanyin, no sols en sa totalitat, sinó per medi de projectes de llei que abracin los diferents punts que en la dita exposició se formulin.

ACORDS ADDICIONALS

Primer. Lo Consell General fixa des d'ara los punts següents, que passaran tot seguit a les respectives seccions:

A. ¿És just i convenient que com aspiració del catalanisme es procuri que la llengua catalana sigui declarada oficial espanyola, al costat i al nivell de les demés que es parlen en la nació?

Aquest tema correspon a la secció de Belles Arts i Belles Lletres.

B. ¿És just i convenient que com aspiració del catalanisme es procuri no sols la conservació de la nostra legislació civil i sa depuració dels elements estranys que s'ha lograt ficar-hi, sinó també el medi de poder-li donar la mobilitat de què tota legislació té precisió absoluta, a fi de tenir-la sempre acomodada a l'estat social del país, i a les noves necessitats que es creen?

Aquest tema correspon a la secció de Dret e Història de Catalunya.

B bis. ¿És just i convenient que com aspiració del catalanisme quedi consignat que tenint legislació civil especial, distinta i fins oposada a la d'altres regions d'Espanya, és lògica i fins necessària l'existència d'un Tribunal Suprem català, encarregat de la recta interpretació de les nostres lleis i de formar jurisprudència amb arreglo a les mateixes?

Aquest tema correspon també a la secció de Dret e Història de Catalunya.

C. ¿És just i convenient que com aspiració del catalanisme quedi consignat que Catalunya, dintre de la nació, desitja formar un sol tot, quals representants puguin cuidar dels alts interessos de l'antic Principat, puix que aixís ho recomana la naturalesa i la història, tenint-se present també per la divisió administrativa interior los distints interessos de les agrupacions o comarques naturals e històriques?

Aquest tema correspon a la secció de Foment.

D. ¿És just i convenient que com aspiració del catalanisme quedi consignat que Catalunya desitja tenir administració catalana?

Aquest tema correspon a la secció de Ciències Morals.

E. ¿És just i convenient consignar com aspiració del catalanisme que Catalunya, com a poble pràctic, creu indiscutible que cada nació té de protegir sos propis interessos, essent aquesta protecció lo primer i més capital dever de tot lo poder, i que si bé creu eficaç la protecció aranzelària, aquesta sola no li basta, puix que la producció nacional necessita moltíssims altres medis, que no sols no s'han empleat fins ara, sinó que se'ls ha oblidat i contrariat, posant-nos en lo cas de no poder competir amb cap nació regularment administrada?

Aquest tema correspon a la secció d'Indústria, Arts i Oficis.

F. ¿És just i convenient consignar com aspiració del catalanisme que Catalunya, regió mediterrànea i perfectament situada, creu que ha de tornar a ser eminentment mercantil, i que per conseguir-ho ha d'apartar tots los obstacles que li impedeixen?

Aquest tema correspon a la secció de Comerç i Marina.

Segon. Aquestos acords seran des de luego executius, i les seccions posaran sens pèrdua de temps en execució lo que en els respectivament se'ls encarrega.

Casa del Centre, 6 de novembre de 1882⁵

V. Almirall.—Josep Guilló.—J. Coroleu.—Anton Morante
Butlletí del Centre Català, 3 (23 de novembre de 1882)
El Segon Congrés Catalanista, 1983

5. Addició. Als punts subjectats a discussió s'hi afegirà lo següent: C bis. ¿És just i convenient que al formar Catalunya un sol tot se li reconegui lo dret de donar sa opinió sobre la confecció dels pressupostos de l'Estat, abans de sotmetre'ls a l'aprovació del Poder legislatiu, i s'imposi als representants de les comarques catalanes, almenys als senyors senadors, l'obligació de sostenir dita opinió i votar de conformitat amb la mateixa? Aquest tema correspon també a la secció de Foment. Casa del Centre, 11 de novembre de 1882.—ANTONI CALOPA.

ENSAIG D'EXPOSICIÓ CATALANA D'ELECTRICITAT

*Lo Consell General, en sessió del dia 6 del corrent,
va aprovar la següent proposició:*

Los consellers que subscriuen tenen l'honor de demanar al Consell se serveixi acordar celebrar una petita Exposició Catalana d'Electricitat, amb arreglo a les següents bases:

1^a L'Exposició se titularà "Ensaig d'Exposició Catalana d'Electricitat" i s'obrirà per les fires de Nadal, permaneixent oberta al menos fins després del dia dels Reis.

2^a L'Exposició tindrà lloc en lo local del Centre i podrà ser visitada gratuïtament per tots los socis i pel públic, pagant un preu d'entrada que es fixarà en los dies i hores que s'acordi.

Los socis además rebran invitació particular per entrar a lo menos una vegada a totes les dependències per les quals s'exigeixi al públic lo pago d'entrada especial.

3^a L'Exposició es farà per compte del Centre, lo qual pagarà los gastos que s'ocasionin i adquirirà los productes que s'obtinguin. A l'efecte lo Consell General nombrarà *una Comissió o Comitè Directiu* de l'Exposició compost de nou socis del Centre al què s'agregaran les persones que es dirà més avall.

Per dita Comissió lo Consell designarà un president efectiu, un vicepresident, un tesorero, un comptador i dos secretaris, i lo mateix Comitè podrà nombrar si ho creu convenient presidents honoraris a persones de reconegut mèrit científic.

4ª Además de l'expressat Comitè hi haurà una Comissió Electro-tècnica i una altra Artística-industrial compostes de les persones de dintre o fora de la Societat que oportunament designarà lo mateix Comitè Directiu, procurant emperò que per sos coneixements especials puguin desempenyar perfectament ses missions respectives.

5ª Seran atribucions del Comitè Directiu:

A. Entendre's i resoldre en definitiva tot lo relatiu al plantejament i marxa de l'Exposició.

B. Dirigir i administrar la part econòmica, arbitrant a l'efecte los recursos necessaris i fent-se càrrec dels ingressos que hagin de pertànyer al Centre.

C. Formular, d'acord amb les comissions tècniques, lo programa i bases generals de l'Exposició, anunciant-la de manera que arribi a notícia de tots los electricistes de Catalunya, i crear si ho creu necessari recompenses honorífiques o distincions de mèrit d'acord amb les ja dites comissions.

D. Entendre's, en lo que es refereix a la part general de l'Exposició, amb tots los expositors, repartint entre ells lo lloc de què es disposa baix lo peu de divisió que contindran aquestes bases o que acordin les comissions tècniques.

E. Executar los projectes que li presentin les mateixes comissions, i administrar aquelles instal·lacions especials que requereixin administració particular.

Lo Comitè Directiu consultarà amb lo Consell General tots los casos d'importància que se li presentin durant lo desempenyo de ses funcions i donarà compte al mateix de la totalitat de la seva gestió un cop l'Exposició sigui finida.

6ª La Comissió Electro-tècnica tindrà a son càrrec:

A. La direcció de la instal·lació i la resolució de totes les qüestions científiques que es presentin.

B. Entendre's amb tots los expositors i dirigir-los en ses instal·lacions.

C. Formar lo catàleg de l'Exposició.

D. Dirigir totes les seccions experimentals i procurar que durant l'Exposició se donguin conferències, ressenyes, etc., etc. sobre temes relatius als objectes de la mateixa.

E. Jutjar com a Jurat als expositors i objectes exposats, proposant al Comitè Directiu los premis honorífics que deguin concedir-se i firmant los diplomes son president i secretari, junt amb los del Comitè Directiu.

7ª La Comissió Artística-industrial tindrà a son càrrec:

A. Dirigir la part estètica de l'Exposició, dintre les bases que acordi lo Comitè Directiu.

B. Proporcionar los mobles, utensilis, motors i demés que se necessitin per a l'Exposició, procurant que los que els presentin ho facin amb lo caràcter d'expositors.

C. Organitzar l'Exposició d'obres d'art que formarà part de la general, entenent-se a l'efecte amb los artistes que tinguin d'exposar ses obres i procurant organitzar-la de manera que als artistes los serveixi de medi de donar sortida a ses obres, a qual efecte cada autor podrà fixar a les seves un preu mediant lo qual puguin vendre's, cobrant-se emperò una comissió sobre la venda que quedarà a benefici del Centre Català.

Los expositors socis del Centre no deuran abonar cap comissió per la venda de ses obres.

8ª Los presidents i secretaris d'aquestes dues comissions formaran part del Comitè Directiu.

9ª L'Exposició contindrà al menos les següents seccions:

1ª. Història de l'Electricitat. Màquines i aparatos coneguts des de son descobriment fins avui dia

2ª. Telegrafia i telefonia

3ª. Aparatos d'aplicació a la medicina

4ª. Aplicacions industrials

5ª. Màquines productores i condensadores d'electricitat

6ª. Llum elèctrica

10ª Com a subseccions procurarà establir-se al menys les següents:

A. De proves telefòniques, incluint-hi l'audició del cant i música executats a distància.

B. Exposició de pintures, escultures i altres objectes d'art il·luminats amb llum elèctrica.

C. De dibuix i pintura fets a la llum elèctrica.

D. De fotografia per medi de dita llum.

E. D'observacions microscòpiques amb la mateixa.

F. D'experimentació agrícola per lo mateix medi.

11^a La inauguració i clausura de l'Exposició se farà del modo i forma que determini lo Consell General.

BASES ADDICIONALS: 1^a. Al fer les convocatòries, lo Comitè Directiu, a més de dirigir-se en general al públic, se dirigirà en particular: a tots los fabricants, constructors i comerciants d'aparatos que estiguin relacionats amb l'electricitat de tot Catalunya; a tots los instituts, escoles i col·legis de dita regió que tinguin gabinet de física; a tots los metges coneguts com a especialistes en aplicacions electro-teràpiques; a les seccions de telègrafos de les quatre províncies, i a les empreses de camins de ferro de Catalunya. 2^a. Amb tot i ser l'ensaig d'Exposició solament català, lo Comitè, seguint l'exemple de les grans exposicions celebrades, podrà dirigir-se també a la societat Edison, oferint-li un departament per a l'exhibició de sos aparatos. 3^a. Lo conservador de l'edifici donarà al Comitè Directiu los datos de la capacitat de cada una de les peces de què consta aquell.

Casa del Centre, 6 de novembre de 1882

V. Almirall.—Josep Guílló.—J. Barcon Olesa.—Josep Galceran.—Joan Bru.
Butlletí del Centre Català, 3 (23 de novembre de 1882)

DEFENSA DEL DRET CATALÀ

En sessió de 6 del corrent, després d'un curt debat que en res afectava a l'essència del punt que es discutia, lo Consell General va aprovar per unanimitat la següent proposició:

Los que firmen tenen l'honor de proposar al Consell General se serveixi prendre lo següent acord:

Atenent a que nostre dret civil, únic resto que ens queda de temps millors, està amenaçat de mort per la corrent unificadora que en Madrid impera.

Atenent a que Catalunya té en la Comissió de Codis una representació que, encar que insignificant i desproporcionada, és apreciable per haver recaigut en una persona tan íntegra i amant de la pàtria terra com lo distingit lletrat Excm. Sr. Don Manuel Duran i Bas.

Atenent a que un poble viril, si bé deu suportar los contratemps que previnguin de força major, jamai deu prestar-se a contribuir-hi.

Atenent a que lo nostre dret civil forma un tot complet, que és radicalment distint del dret castellà, i que per consegüent la més petita mutilació fóra la senyal de sa pèrdua completa.

Atenent a que, per més que les nostres lleis civils se ressentin de l'estancament e immobilitat a què va condemnar-les Felip V; immobilitat i estancament que han conservat i augmentat tots los poders que han vingut dominant en la nació, és evident que mentres les conservem, podem alimentar l'esperança de poder un dia o altre millorar-les, mentres que si les perdem, fins l'esperança haurà de desaparèixer;

Lo Consell General acorda:

PRIMER. Dirigir-se amb atenta comunicació a l'advocat foral Excel·lentíssim Sr. D. Manuel Duran i Bas, demanant-li que en lo seno de la Comissió de Codis defensi amb totes ses forces la conservació íntegra de la nostra legislació civil, i que si després de sa defensa no pogués conseguir-la, se limiti a alçar l'oportuna protesta en nom de Catalunya abstenint-se d'autoritzar amb sa veu i amb sa presència la més petita mutilació.

SEGON. Que d'aquest acord se passi còpia a totes les agrupacions catalanes que es dediquin a la defensa dels interessos morals i materials de la terra, demanant-les-hi coadjuvin a l'acció del Centre.

TERCER. Que es recomani a totes les sucursals i socis corresponsals que es dirigeixin en aquest sentit al senyor diputat foral, Excm. Sr. D. Manuel Duran i Bas.

QUART. Que es dongui a aquest acord la major publicitat possible i que s'inserti en lo primer número del *Butlletí del Centre* que surti a llum.

QUINT. Que es notifiqui també l'acord als juriconsults que van distingir-se en lo Congrés Català en defensa del nostre dret, a fi de que se reuneixin lo major número d'adhesions possibles.

SISÈ. Que de l'execució d'aquestos acords s'encarregui la Secció de Dret e Història de Catalunya, fent-t'ho a la brevetat possible.

Casa del Centre, 6 de novembre de 1882

Joan Bru.—Josep Guilló.—Francesc X. Pujol.—V. Almirall.—J. Barcon Olesa.—Josep Galceran.

Butlletí del Centre Català, 3 (23 de novembre de 1882)

DECLARACIÓ DEL CENTRE CATALÀ SOBRE LA CORRUPCIÓ ELECTORAL

RESUM

Anteanoche a la hora anunciada, se reunió el Centre Català para tratar de un asunto cuya importancia no puede ocultársele a nadie, atendidos los abusos que se cometen en materias electorales y que todo buen patricio no puede menos que lamentar.

Abierta la sesión por el presidente señor Almirall, manifestó éste a la concurrencia el objeto para el cual se hallaban reunidos los presentes, que no era otro que discutir y en su caso aprobar una proposición del más alto interés. Dicha proposición, que fue leída acto continuo por el señor secretario, consta de un preámbulo razonado, en que los firmantes exponen los móviles que les impulsaron a representarla, y tres artículos que dicen así:

Los firmantes proponen:

Artículo 1º. Redactar una exposición dirigida al Rey, en la que se hagan presentes todos los escándalos electorales que se cometen en perjuicio del país al que desmoralizan y perturban, y del sistema representativo de que él es el primer representante. Esta exposición deberá hacerse de modo que sirva para levantar el espíritu público y concitarlo contra la corrupción electoral.

Artículo 2º. Que se nombre una comisión, compuesta de tres consejeros que redacten dicha exposición y la presenten al Consejo que se reunirá el 21 de los corrientes.

Artículo 3º. Que dicha exposición se presente al Rey por una comisión del Centre que se nombrará cuando aquélla sea aprobada.

Leída la proposición, cuyos artículos acabamos de transcribir, el señor Almirall manifestó que en una sesión preparatoria había sido discutida y aprobada, pero que se había considerado oportuno y conveniente reunir consejo general para que se discutiera de nuevo, haciendo caso omiso del resultado de la sesión previamente celebrada. Hizo algunas consideraciones encaminadas a encarecer la importancia del acto que los firmantes se proponían llevarse a cabo el Centre Català, explicando al mismo tiempo las razones por las cuales se acudía a un medio semejante. El acto que se propone realizar el Centre Català, dijo, no es un acto político; tiene únicamente por objeto exponer al Rey, primer representante del sistema representativo, el modo en extremo abusivo con que éste se practica. Verdad es que hubiera podido dirigirse a los Cuerpos Colegisladores, que son los naturalmente llamados a hacer oír la voz del país en las altas esferas, o dirigirse de una manera

directa al país por medio de un manifiesto; pero aparte de que con estos medios, por lo muy usados, es probable que no se alcanzara el resultado apetecido, el acto que se proponía el Centre era por su novedad y energía más conducente al fin mencionado.

Después de un debate entre los señores Riba y Guilló sobre el tercer artículo de la proposición, fue votada y aprobada por unanimidad.

Enseguida el señor Almirall dio lectura al proyecto de Exposición que la comisión nombrada al efecto había redactado, siendo aprobado también por unanimidad. Convínose luego en que la comisión que debía presentarse al Rey constara de cinco individuos, y después de haberse suspendido la sesión por algunos minutos para ponerse de acuerdo los presentes acerca de los señores que debían componerla, fueron designados para este objeto los señores Pons, Lasarte, Galceran, Llopis y Berch.

Según tenemos entendido, muy en breve debe salir para Madrid esta delegación del Centre Català. ¡Ojalá que su voz, a la cual uniría unánimemente la suya todo el país, sea escuchada por el Monarca, y tenga, ya que no remedio, siquiera un lenitivo el mal que se deplora! Aunque así no fuese, el Centre Català merecería un entusiasta aplauso por haber realizado un acto enérgico y viril que sólo tiene su semejante en los mejores tiempos de nuestra historia.

El Diluvio, 23 de noviembre de 1882

TELEGRAMA AL PRESIDENT DEL CONSELL DE MINISTRES I AL MINISTRE D'ULTRAMAR

El Centre Català acordó en el día de ayer significar respetuosamente a V. E. cuánto siente las desgracias sufridas por nuestros hermanos de Cuba, víctimas de los últimos temporales que han azotado a aquellos campos, ocasionando pérdidas de vidas e intereses. Como remedio a tantos males el Centro propone que se aumenten los derechos de importación a todas las mercancías extranjeras. Que se destine el sobrante de las rentas, cubiertas las atenciones, a la construcción de vías de comunicación terrestre y mejora de los puertos, con lo que se logrará aumento de riqueza y se asegurará la paz pública.

La idea, atribuïda al señor Gobernador General de Cuba, de establecer un puerto franco en la Vuelta Debajo de la Isla, sería un nuevo ciclón que haría imposible la prosperidad de la isla e ilusoria la esperanza de las provincias de aquende y allende del Atlántico por medio del esperado cabotaje entre la metrópoli y sus provincias ultramarinas.

El presidente accidental, V. Almirall
El Diluvio, 24 de novembre de 1882

SOBRE L'OFICIALITAT DE LA LLENGUA CATALANA

RESUM⁶

Tema: ¿És just i convenient que com aspiració del catalanisme es procuri que la llengua catalana sigui declarada oficial espanyola al costat i al nivell de les demés que es parlen en la nació?

La Secció de Belles Arts i Belles Lletres del Centre Català celebrà abans-d'ahir la segona sessió per a discutir lo tema proposat pel Consell General. Presidia el Sr. Roure, i després d'haver llegit lo senyor Secretari el tema sobre el qual devien versar los debats, lo Sr. Gallart féu ús de la paraula. [...]

Lo senyor Almirall digué que, abans d'entrar en matèria, havia de parlar dels antecedents de la qüestió. Féu notar l'oposició que el catalanisme havia de trobar tan bon punt sortís a donar coneixement de sa existència; es féu càrrec dels atacs dirigits al Centre Català pel que abans es deia el primer dels catalans, qui ha renegat fa poc de Catalunya, contestant als atacs que dit periodista li dirigí estant absent de Barcelona. Parlà de l'oposició demostrada pel centre polític espanyol contra tota política fora del sistema actual. Lo catalanisme, digué, serà molt combatut, però té l'apoió del país; per això tots los temes seran contestats a Catalunya amb un sí que eixordaria als madrilenys, ordinàriament tan durs d'orella. L'existència de tants enemics prova la bondat i la vàlua de nostra causa, i ja que volen tallar les ales al

6. La Secció de Belles Arts i Belles Lletres del Centre Català celebrà el 28 de novembre una sessió monogràfica sobre aquesta qüestió, per la qual hi ha un gran interès, atès que la situació social de l'ús públic de la llengua catalana preocupa molt a Almirall i a altres dirigents de l'entitat. En aquesta segona sessió, sota la presidència de Conrad Roure, Artur Gallart i Sebastià Farnés reiteren la importància que tindria l'ús d'aquesta en l'ensenyament primari, ja que els infants no coneixen el castellà i la formació se'n ressent. La intervenció d'Almirall (el 6 i 7 de desembre) no es coneix literal i la reproduïm, per l'interès, resumida dels diaris.

catalanisme és senyal de que les té prou grosses per a enlairar-se. S'estengué en consideracions sobre la importància del tema proposat, dient que el desmillorament del nostre caràcter es deu a haver-se deixat de cultivar-se la llengua catalana, tenint la instrucció purament castellana, quan d'altra manera la tindríem europea. Definí lo que s'entenia per llengua oficial, citant a Suïssa, on hi ha tres llengües oficials i una gairebé oficial; a Bèlgica, on n'hi ha dues, i en una columna aixecada a la independència del territori s'hi llegeix: «Totes les llengües que es parlen a Bèlgica són oficials».

Cità també l'Àustria, on també són oficials l'italià, el magiar i l'alemany. Féu notar la repugnància que sent tot bon català que es veu obligat a parlar la llengua que se li imposa com a oficial i, en canvi, parla qualsevol llengua estrangera encara que no en sàpiga sinó quatre paraules. Digué que demanava l'aprovació del tema proposat, amb l'esmena del senyor Lasarte, per quatre raons principals. Primer, per dignitat; segon, per justícia; tercer, per la regeneració de Catalunya, i quart, pel bé general.

Per la qüestió de dignitat cità diferents casos ocorreguts en diferents nacions que proven lo gelosos que estan los pobles de sa llengua respectiva, afirmant que el dia que el castellà no fos exclusiu seria més llengua espanyola que no és ara, perquè es faria menos odiosa. Respecte a la segona raó, la de justícia, recordà l'aliança d'Aragó amb Castella, i no hi ha hagut cap llei que disposi que sols la castellana és la llengua oficial, ni cap disposició que digui que no és la catalana, de manera que tenim un perfecte dret en que ho sigui; l'exclusió del nostre idioma s'ha fet per sota mà, moltes vegades per un senzill director general. Respecte de la regeneració de Catalunya, digué que cap llengua s'havia imposat que no hagués mort; que tot poble parla la llengua que son caràcter i aptituds li obliguen a parlar. S'estengué en curioses observacions sobre l'índole del nostre, semblant a l'anglès, com a pobles agermanats per la indústria. Per això convé per a la regeneració de Catalunya el cultiu de la llengua que més afinitat té amb ses actituds i que millor expressa ses aficions.

L'orador terminà suplicant que se li reservés la paraula per un altre dia per l'avançat de l'hora, a lo que accedí el Sr. President.

La Renaixensa, 30 de novembre de 1882

El Diluvio, 2 de desembre de 1882

DEBAT SOBRE L'ÚS PÚBLIC DE LA LLENGUA CATALANA

RESUM⁷

Lo senyor Almirall continuà⁸ en l'ús de la paraula, contestant a un article de *La Veu de[l] Montserrat*, dedicant frases d'elogi al Congrés Catalanista; contestà al motiu d'agitador que li dedica el periòdic català, dient que tant de bo que Catalunya tingués un Parnell, terminant per dir que lo que sentia era que *La Veu de[l] Montserrat* no vingués a treballar per la idea gran, noble i àmplia del Centre, perquè sempre havia cregut catalanistes als redactors de *La Veu*, i no havien d'espantar-se de la seva obra, perquè el que és catalanista deu ser-ho en tot sense distincions.

Continuant en les causes que motivaven la reforma que demana el tema, recordant algunes de les consideracions exposades sobre la tercera, o sigui la regeneració de Catalunya, i a tal propòsit se féu càrrec del procés seguit per les llengües, fent notar la contradicció en què queia perquè afegia que la llengua sobrevivia moltes vegades al poble que la parlava, afirmant que la llengua segueix la vida dels pobles, negant per lo tant que hagi passat l'època d'esplendor del català i castellà, sinó que en si han millorat, perquè els pobles que les parlen han millorat també, canviant en tot cas de caràcter, fent la comparació amb l'arquitectura, que ha canviat enterament de caràcter, i els monuments del dia són los canals com lo de Suez, túnels com lo Sant Gotard, ponts de ferro com los que atravessen lo Rin. Contestà a les frases de desconfiança del Sr. Vidal sobre el logro del desig que expressa el tema, fent notar que el moviment modern és regionalista per excel·lència, i amb exemples provà que no és gens escàs precisament lo cas de concedir-se la consideració que es mereix a cada una de les llengües.

Com a conseqüència de tot lo dit, deduí naturalment la dificultat que ha de tenir un poble per a desenrotllar-se intel·lectual i moralment, obligat a usar una llengua que no és la seva. Contestà als que diuen, despreciant a la llengua catalana, que és un *dialecte*, explicant lo sentit d'aquesta paraula, i per la història i per la situació geogràfica demostrà que la llengua catalana és molt més antiga que la castellana, tenint més importància la primera, tant per sa extensió com per la importància dels pobles que la parlen, des de Marsella a Alacant.⁹ Entrant en les relacions que hi ha entre les dues llengües, demostrà que no hi havia en cap dels

7. Presentem tres textos periodístics que informen dels debats sobre llengua, procedents de *La Renaixensa*, *Lau-Buru* i *El Diluvio*, atès que són les úniques referències sobre aquest parlament d'Almirall.

8. La sessió té lloc el dia 7 de desembre de 1882.

9. Normalitzem la toponímia, com hem explicat al primer volum: *Artà/Artà, Alicante/Alacant...*

elements del llenguatge gran semblança, citant la dificultat dels castellans de dir *setze jutges mengen fetge* i en canvi els catalans tampoc fem lo *ceceo*; respecte de les paraules, tampoc, perquè ni ens entenen parlant, ni entenen lo que escrivim, i les paraules semblants són filles de la comunitat d'origen; lo mateix féu notar de les frases, citant les particulars catalanes *gaire, en fi, pas*, etc., traduint en català la frase de Galileu *E pur si muove*, 'i puix ella es mou', frase que traduiran amb dificultat los castellans per no tenir aquestes particulars que comuniquen energia a l'expressió.

Digué també que per a regenerar lo caràcter català era precís tenir la llengua oficial, citant exemples d'aquesta degeneració, entre altres les criades castellanes que obliguen a parlar en castellà a l'amo; això passa en qualsevol reunió, per més que hi hagi un sol castellà, i encara que faci vint anys que estigui a Catalunya. A part de que cap llengua hi guanyaria més que la castellana si la catalana fos considerada com deu ser-ho, donat lo caràcter cosmopolita dels catalans.

Per a provar la influència que pot tenir per a la il·lustració general; amb treball constant som rics, però no n'hi ha prou amb riquesa; és precís il·lustració, cultura per a influir, com tenim dret a fer-ho, aixecant lo nivell intel·lectual i moral de Catalunya. D'abans se pensava en un ideal d'unitat que seria l'esclavitud universal; avui s'ha canviat l'ideal per al de verdadera fraternitat, i respecte de les especialitats, qual varietat són lo progrés, i del seu respecte sol hi troba estada la llibertat, citant lo gran bé que fan les exageracions d'amor a sos respectius pobles, posant per exemple l'activitat que demostren Vic i Reus dintre mateix de Catalunya.

Se féu càrrec de l'argument de la llengua universal; però els que tal demanen van contra el progrés i contra els avenços de la ciència que demostren l'absurdo. Donant per sentat que es va a la llengua universal, de segur que no pretendran que sigui castellana; doncs ¿què li fa al món que uns quants parlem en castellà o català? Però avui mateix que el parlar lo castellà no serveix per a gran cosa en la il·lustració, i en aquest sentit sí que els belgues podran oposar-lo als flamencs, perquè el francès és més generalitzat, i no obstant, obtingueren lo seu dret. Però fins essent possible, hauria d'ésser alguna llengua morta o alguna llengua nova, i de totes maneres se parlarien dues llengües, la pròpia i la comuna; doncs bé, fins en aquest concepte seria útil i convenient als catalans lo poder usar la seva llengua, perquè contribueix moltíssim a la il·lustració, citant exemples en Alemanya i en l'Àustria, perquè com més consideració tenen les llengües particulars més a prop s'està de la llengua universal.

Fa dos o tres dies que l'Alsàcia i la Lorena demanà parlar en francès i el Reichstag, després de discussió, no ho han aprovat, perquè en la Càmera de París no es deixava parlar en alemany als que tenen per pròpia aquesta llengua. Doncs si aquestos ho han demanat, i fa poc de sa conquesta, bé podeu demanar-ho vosaltres després de dos-cents anys de nostra situació.

Abans d'ésser catalanista ens donava pena d'ésser espanyols perquè Schiller i

Manzoni eren els cantadors de la ignomínia d'Espanya, i en totes les nacions hi trobava exemples per a avergonyir-me, però vingué un dia que varen saber que hi havia una Catalunya que podia recollir agraïment a Venècia i a Orient i pertot arreu. Aquest programa ens reconcilia amb la pàtria, però si un dia Catalunya pot viure amb la dignitat que avui no té, aquell dia jo cridaré, però en català, que ja serà oficial, «¡Visca Espanya!».

Per l'avançat de l'hora s'aplaçà per a un altre dia la discussió, quedant en l'ús de la paraula el Sr. Bru.

La Renaixensa, 9 de desembre de 1882

I¹⁰

El discurso pronunciado por el Sr. Almirall en defensa de que la lengua catalana sea declarada oficial española, al lado y nivel de las demás que en la nación se hablan, fue, como todos los de dicho señor, brillante y enérgico, lleno de lógica en el fondo y de galanura en la forma.

Dedicó la primera parte a contestar y refutar los argumentos aducidos en contra del tema por el Sr. Vidal y Valenciano; rebatió también, y por vía de incidente, los artículos que en contra del Centre y de su persona publicaron algunos periódicos locales, pertenecientes a diversas fracciones que obedecen las órdenes de los prohombres políticos madrileños, y en la segunda parte defendió el tema, bajo tres aspectos: por dignidad, por justicia y por considerarlo indispensable para la regeneración de Cataluña.

Reseñar una por una las partes de su peroración, detallar los diversos argumentos e innumerables ideas vertidas en el curso de ella, es tarea harto prolija. Me limitaré a trasladar íntegros los párrafos más salientes de su discurso.

Para demostrar que es una condición indispensable para la regeneración de Cataluña la consideración de oficial para su lengua, se detuvo en importantísimas y oportunas consideraciones histórico-filológicas, encaminado también a contestar lo dicho por el Sr. Vidal y Valenciano de que toda lengua nace, crece, llega al período de virilidad y luego decrece y *muere*.

Sin negar que en lo dicho por el orador contrario hay un fondo de verdad, no puede tampoco desconocerse que de todos los caracteres de un pueblo, aquel que resiste más los ataques del tiempo, la huella más duradera y más firme que deja un pueblo es la lengua. Fijaos en el latín —ha dicho el Sr. Almirall— y encontraréis que, por más que se considere muerta, existe aún en el alma y está transformada en las lenguas que conocemos con el nombre de neolatinas. Haced la anatomía del italiano, del francés, del castellano, del catalán, y encontraréis que el

10. *Lau-Buru* publica quatre textos sobre aquesta sessió. Reproduïm el II i III, on hi ha textos d'Almirall, que numerem de nou I i II.

esqueleto de estas lenguas constituye la misma que hablaban los contemporáneos de los césares.

La lengua hablada por un pueblo está en íntima relación con el carácter de este pueblo, y las modificaciones que experimente éste en su manera de ser trascienden al momento en el medio de que se vale para expresar sus pensamientos. Y nótese ahora que este principio del orden histórico se halla en perfecto paralelo con otro principio del orden psicológico que podría formularse diciendo que las alteraciones sufridas por la lengua de un pueblo, por efecto de diversas circunstancias, trascienden de una manera muy marcada al carácter de este pueblo. De modo que, atendida la íntima relación, la compenetración, digámoslo así, que existe entre la entidad de un pueblo y su lengua, puede afirmarse desde luego que el postulado indispensable para la regeneración de un país es necesariamente la regeneración de su lengua. En vano es que se atienda al progreso material, al desenvolvimiento sucesivo de las diferentes formas de la actividad de un pueblo cuando su lengua está expuesta a perder paulatina pero indefectiblemente su carácter propio. Cada pueblo tiene su lengua, como espejo en que se refleja de una manera fidelísima su naturaleza íntima. Todos cuantos estén familiarizados con los estudios filológicos saben bien que el fenicio, por ejemplo, no podía menos de ser la lengua de un pueblo comerciante, el hebreo la del pueblo religioso por excelencia, el griego la de un pueblo pensador y artista, y para no remontarnos tan alto, obsérvese que el inglés, con la cual tiene tanta analogía la lengua catalana, es como esta última la lengua de un pueblo activo, industrioso y comercial. La mayor brevedad en las formas es la divisa de una y otra.

Y no se diga que ha pasado ya el período del apogeo de nuestra literatura y que nos hallamos ahora en la época de decadencia. Si cada período histórico tiene sus manifestaciones propias y peculiares, nosotros tenemos una literatura distinta de los siglos anteriores, pero adecuada a nuestro carácter individual y en relación con la época en que vivimos, de lo cual se desprende claramente que si el siglo actual es mejor que los siglos que le precedieron, la lengua que hablamos es también mejor que la que hablaron nuestros padres.

Si nuestros antepasados admiraron las grandes obras arquitectónicas, nuestros contemporáneos contemplan el gigantesco túnel de San Gotardo, el canal de Suez, el de Panamá y obras colosales altamente útiles [que] se han realizado en nuestro siglo.

Lau-Buru (Pamplona, 17 de diciembre de 1882)

II¹¹

Hablando de si la lengua catalana es o no tal o puede considerarse dialecto dijo:

Extrañeza causa a la verdad que haya podido suscitarse una cuestión semejante por personas que se precian de ilustradas. El dialecto es siempre una rama de otra lengua, nunca tiene vida propia e individual. Desde el momento en que una lengua, aunque procedente de otra, está emancipada de ésta y vive y se desenvuelve individualmente, no es ni puede ser dialecto. Ahora bien; el castellano y el catalán proceden del latín, reconocen ambas un padre común; ¿cómo puede afirmarse que el catalán es un dialecto de la lengua castellana? Hay más: la fe de bautismo del catalán es más antigua que la del castellano; el catalán es más mediterráneo, digámoslo así, y la hablan pueblos que han influido de una manera decisiva en el progreso de la humanidad. Pero no es esto todo; si, aparte de las precedentes reflexiones, se insistiera en afirmar que el catalán es un dialecto de la lengua castellana, ¿cómo se explica que aquélla no tenga con ésta las mismas relaciones que todos los dialectos tienen con las lenguas de que proceden?

Para demostrar que no existe esta relación entre una y otra lengua, el orador estudió en cada una de ellas los elementos a que una lengua puede reducirse, es a saber: los signos, las palabras y las frases, y bajo ninguno de estos tres aspectos le fue posible encontrarla.

Trató después el asunto bajo el aspecto de que era indispensable, para que Cataluña influyese en la marcha progresiva de la humanidad, la conservación de su lengua propia.

Un pueblo degenerado, digo un pueblo que no estime su carácter y no tenga el derecho de emplear para sus manifestaciones los medios que le son propios por naturaleza, no puede distinguirse en el concierto armónico de los demás pueblos. No basta que seamos ricos, no debemos contentarnos con la prosperidad de nuestro comercio y de nuestra industria; los pueblos sólo son fuertes y viriles cuando consiguen el pleno desarrollo de su inteligencia y han logrado regenerar completamente su carácter.

Hoy ha desaparecido el ideal que había impulsado a todos los grandes conquistadores y por que suspiraron todos cuantos, animados de ideas generosas y levantadas, olvidaron o no tuvieron en cuenta las enseñanzas de la historia. La unidad es contraria a la naturaleza de las cosas y sólo puede lograrse y mantenerse empleando los recursos de la fuerza. Cuando la presión disminuye, la unidad se disuelve. El progreso es la ley a que obedece la marcha de la humanidad, y el progreso es imposible sin la lucha, y la lucha supone siempre la variedad. Dejad que cada pueblo, cada región se desarrolle por sus propios impulsos de una manera conforme a su carácter individual; haced de modo que se despierte en cada uno de ellos el espíritu de la localidad, que es el secreto de su amor propio y por lo tanto

11. La crónica de «G.» apareix datada a Barcelona el 10 de desembre de 1882.

el alma que preside a su desenvolvimiento progresivo; procurad que cada pueblo, sin confundir su vida con la de los demás, esté unido con ellos por los lazos estrechos de una confraternidad bien entendida, y veréis cómo el progreso se realiza en proporción siempre creciente.

Aleccionados por la historia, así lo entienden hoy todos los pueblos que caminan al frente de la civilización. Uniendo a la estima de su dignidad el deseo vivo de conservar su carácter, todos miran con religioso respeto el inapreciable tesoro de su lengua, y así no es extraño que, antes de consagrarse a la obra de su regeneración intelectual y material, hayan querido asegurar el depósito de sus tradiciones atendiendo a la conservación de su lengua.

Una salva de aplausos coronó sus palabras. El Sr. Almirall había aducido tales argumentos que no cabía dudar ni por un momento de la justicia de la causa que defendía.

G.

Barcelona, 10 de diciembre de 1882

Lau-Buru (Pamplona, 19 de diciembre de 1882)

RESUM

En la sesión celebrada el miércoles continuó su discurso interrumpido en la sesión anterior don Valentín Almirall. Así como en su discurso del martes de la semana pasada, lamentándose de que el Centre Català hubiese encontrado enemigos precisamente entre aquellos que por sus aspiraciones parecían llamados a ser sus más ardientes defensores, contestó a los ataques que contra su persona y contra los ideales del Centre había dirigido el autor de unos artículos publicados en un periódico que ve la luz en nuestra ciudad; en su peroración de anteayer se hizo cargo de algunas especies inconvenientes y absurdas vertidas por el autor de un artículo publicado en otro que se publica en una población de Cataluña, escrito en lengua catalana. Dijo que la conducta seguida por este semanario contra su persona y contra el Centre es tanto más difícil de comprender en cuanto, dado el espíritu de que se muestra animado, debiera acoger con entusiasmo toda tendencia y toda aspiración del catalanismo. Pues que ¿acaso la afirmativa del tema que se discute no es una consecuencia lógica y necesaria de la idea catalanista? Es más: que la lengua catalana sea declarada lengua oficial es un postulado indispensable sin el cual sería imposible de todo punto que llegasen nunca a ser una realidad las aspiraciones de todos los buenos catalanes. Sin la regeneración de la lengua, es una quimera la regeneración de nuestro pueblo.

Pasó luego a rebatir el concepto que el autor del artículo aludido tenía del primer Congreso Catalanista, del cual decía que había sido completamente estéril en sus resultados. Tres fueron los objetos que se había propuesto el Congreso Catalanista: resolver si era o no conveniente la fundación de un centro que se propu-

siese como objetivo llevar al terreno práctico los ideales de Cataluña, hacer oír su voz en el asunto importantísimo y trascendental de la codificación y, por último, discutir, aunque sin votarlas, las tendencias del catalanismo. Si el Congreso Catalanista alcanzó o no los resultados que se habían propuesto cuantos lo celebraron, dígalos el Centre Català, que con el mero hecho de existir, es la realidad elocuente del primer objeto; dígalos el Congreso de Jurisconsultos celebrado poco después de cerrado el Congreso Catalanista, en que estuvieron representadas todas las eminencias del foro catalán, y que aceptó las mismas conclusiones del primero, y dígalos, en fin, el movimiento que desde entonces acá se observa, y se acentúa más y más, a favor de los nuevos ideales. Otro objeto se había propuesto además el Congreso Catalanista, y era demostrar de una manera imponente que el catalanismo no era un sueño, no era una vana fantasía, sino que era una realidad, que tenía vida, y vida exuberante y lozana, que las ideas que lo inspiraban eran acogidas con entusiasmo por todos cuantos se interesan en el porvenir de nuestra tierra. Y no ha transcurrido tanto tiempo para haber olvidado que el Congreso Catalanista fue una manifestación brillante del interés con que fue acogida por todo el mundo la idea de su celebración. Pero nada tiene de extraño que a *La Veu del Montserrat* no le sea simpático el Centre Català ni las personas que lo componen, en cuanto se considera que, mientras este periódico se inspira en un catalanismo que no es tal por ser sus tendencias restringidas y exclusivas, en cambio el Centre Català entiende el catalanismo en su acepción más lata y admite en su seno a todos los hombres de buena voluntad, sean cuales fueren sus ideas políticas.

Hechas estas observaciones prosiguió su discurso interrumpido en la sesión anterior. Para demostrar que la afirmativa del tema debatido es una condición indispensable para que pueda aspirarse a la regeneración de Cataluña, se detuvo en oportunas e importantísimas consideraciones históricas y filológicas. El señor Vidal y Valenciano había dicho en su peroración que las lenguas obedecían a los mismos movimientos evolutivos de todas las manifestaciones de la actividad humana. Toda lengua, había dicho el citado orador, nace, crece, llega al período de la virilidad, luego decrece y muere. Pero, sin negar resueltamente que esta proposición del señor Vidal y Valenciano encierra un fondo de verdad, que sería vano empeño querer contradecir, no puede negarse que de todos los caracteres de un pueblo, aquel que más resiste a los ataques del tiempo, la huella más firme y más duradera que deja un pueblo de su paso en la historia es indudablemente su lengua. Fijándose de una manera especial en lo que sucedió con el latín, lengua que durante el imperio estaba extendida por la mayor parte del mundo conocido, observó el señor Almirall que, después de tantos siglos como habían transcurrido desde la ruina del imperio, la lengua no había desaparecido aún, sino que subsistía transformada en las lenguas que conocemos con el nombre de neolatinas. Haced la anatomía del italiano, del francés, del castellano, del catalán, y encontraréis que el esqueleto de estas lenguas lo constituye la misma que hablaban los contemporáneos de los césares.

La lengua hablada por un pueblo está en íntima relación con el carácter de este

pueblo, y las modificaciones que experimente éste en su manera de ser trascienden al momento en el medio de que se vale para expresar sus pensamientos. Y nótese ahora que este principio del orden histórico se halla en perfecto paralelo con otro principio del orden psicológico que podría formularse diciendo que las alteraciones sufridas por la lengua de un pueblo, por efecto de diversas circunstancias, trascienden de una manera muy marcada al carácter de este pueblo. De modo que, atendida la íntima relación, la compenetración, digámoslo así, que existe entre la entidad de un pueblo y su lengua, puede afirmarse, desde luego, que el postulado indispensable para la regeneración de un país es necesariamente la regeneración de su lengua. En vano es que se atienda al progreso material, al desenvolvimiento sucesivo de las diferentes formas de la actividad de un pueblo cuando su lengua está expuesta a perder paulatina pero indefectiblemente su carácter propio. Cada pueblo tiene su lengua, como espejo en que se refleja de una manera fidelísima su naturaleza íntima. Todos cuantos estén familiarizados con los estudios filológicos saben bien que el fenicio, por ejemplo, no podía menos de ser la lengua de un pueblo comerciante, el hebreo la del pueblo religioso por excelencia, el griego la de un pueblo pensador y artista, y para no remontarnos tan alto, obsérvese que el inglés, con la cual tiene tanta analogía la lengua catalana, es, como esta última, la lengua de un pueblo activo, industrioso y comercial. La mayor brevedad en las formas es la divisa de una y otra.

Y no se diga que ha pasado ya el período del apogeo de nuestra literatura y que nos hallamos ahora en la época de decadencia. Si cada período histórico tiene sus manifestaciones propias y peculiares, nosotros tenemos una literatura distinta de los siglos anteriores, pero adecuada a nuestro carácter individual y en relación con la época en que vivimos, de lo cual se desprende claramente que si el siglo actual es mejor que los siglos que le precedieron, la lengua que hablamos es también mejor que la que hablaron nuestros padres. No nos detendremos en trasladar la serie de atinadas observaciones que para demostrar esta fase de su discurso hizo el señor Almirall, mereciendo especial mención el contraste establecido entre las obras arquitectónicas que fueron la admiración y el asombro de nuestros mayores, y las obras gigantescas que con fines altamente útiles se han realizado en nuestro siglo.

Pasó luego a estudiar la debatida cuestión sobre si el catalán es lengua o dialecto. Extrañeza causa a la verdad que haya podido suscitarse una cuestión semejante por personas que se precian de ilustradas. El dialecto es siempre una rama de otra lengua, nunca tiene vida propia e individual. Desde el momento en que una lengua, aunque procedente de otra, está emancipada de ésta y vive y se desenvuelve individualmente, no es ni puede ser dialecto. Ahora bien; el castellano y el catalán proceden del latín, reconocen ambas un padre común; ¿cómo puede afirmarse que el catalán es un dialecto de la lengua castellana? Hay más: la fe de bautismo del catalán es más antigua que la del castellano; el catalán es más mediterráneo, digámoslo así, y la hablan pueblos que han influido de una manera decisiva en el progreso de la humanidad. Pero no es esto todo; si, aparte de las

precedentes reflexiones, se insistiera en afirmar que el catalán es un dialecto de la lengua castellana, ¿cómo se explica que aquélla no tenga con ésta las mismas relaciones que todos los dialectos tienen con las lenguas de que proceden? Para demostrar que no existe esta relación entre una y otra lengua, el orador estudió en cada una de ellas los elementos a que una lengua puede reducirse, es a saber: los signos, las palabras y las frases, y bajo ninguno de estos tres aspectos le fue posible encontrarla.

El último punto que había enunciado el señor Almirall en la proposición de su discurso fue que la afirmativa del tema era indispensable para que Cataluña pudiese contribuir al progreso general de la humanidad. Un pueblo degenerado, un pueblo que no estime su carácter y no tenga el derecho de emplear para sus manifestaciones los medios que le son propios por naturaleza, no puede distinguirse en el concierto armónico de los demás pueblos. No basta que seamos ricos, no debemos contentarnos con la prosperidad de nuestro comercio y de nuestra industria; los pueblos sólo son fuertes y viriles cuando consiguen el pleno desarrollo de su inteligencia y han logrado regenerar completamente su carácter.

Hoy ha desaparecido el ideal que había impulsado a todos los grandes conquistadores y por que suspiraron todos cuantos, animados de ideas generosas y levantadas, olvidaron o no tuvieron en cuenta las enseñanzas de la historia. La unidad es contraria a la naturaleza de las cosas y sólo puede lograrse y mantenerse empleando los recursos de la fuerza. Cuando la presión disminuye, la unidad se disuelve. El progreso es la ley a que obedece la marcha de la humanidad, y el progreso es imposible sin la lucha, y la lucha supone siempre la variedad. Dejad que cada pueblo, cada región se desarrolle por sus propios impulsos de una manera conforme a su carácter individual; haced de modo que se despierte en cada uno de ellos el espíritu de localidad, que es el secreto de su amor propio y por lo tanto el alma que preside a su desenvolvimiento progresivo; procurad que cada pueblo, sin confundir su vida con la de los demás, esté unido con ellos por los lazos estrechos de una confraternidad bien entendida, y veréis cómo el progreso se realiza en proporción siempre creciente.

Aleccionados por la historia, así lo entienden hoy todos los pueblos que caminan al frente de la civilización. Uniendo a la estima de su dignidad el deseo vivo de conservar su carácter, todos miran con religioso respeto el inapreciable tesoro de su lengua, y así no es extraño que, antes de consagrarse a la obra de su regeneración intelectual y material, hayan querido asegurar el depósito de sus tradiciones atendiendo a la conservación de su lengua.

Al terminar su discurso, el señor Almirall fue saludado con una estrepitosa salva de aplausos, siendo felicitado con entusiasmo por muchos de los concurrentes. Como era ya muy adelantada la hora se levantó la sesión, reservándose el uso de la palabra para la siguiente uno de los señores que la tienen pedida.

El Diluvio, 9 de diciembre de 1882

LA FIESTA EN EL *DANDOLO*

Acostumbrados al desgobierno en que constantemente vivimos desde que estamos en las manos de la gente más imprevisora de España, no es extraño que, juzgando a las demás naciones por lo que en la nuestra sucede, no demos a muchos actos la importancia que en sí tienen. Concebir que haya gobiernos que obren con criterio fijo y determinado, y que, atentos siempre a los menores detalles, aprovechen todas las coyunturas que se presenten, procurando convertirlas directa o indirectamente en beneficio de su país, es en verdad difícil para los que, como nosotros, están condenados a vivir en desorganización permanente y a sufrir que la vista de los gobernantes no se extienda más allá de las nimiedades y miserias a que se reduce la política de los partidos madrileños.

Por esta razón, sin duda, en la fiesta que tuvo lugar hace pocos días a bordo del *Dandolo*, no se ha querido ver más que una muestra de la galantería de su comandante y oficiales, y en periódicos y conversaciones particulares todo se ha reducido a ponderar la esplendidez de la cena y a reseñar la decoración y arreglo de cámaras y cubierta.

Si a esto nos hemos reducido en Barcelona, no llegarán quizá a tanto los periódicos de la corte. Lo probable es que hasta la fiesta les pase desapercibida a la mayor parte, pues que, persuadidos como están en su petulancia de que fuera de Madrid nada hay que valga la pena, no ya en España sino en el mundo todo, creerán que no es cosa de emplear su pluma en un baile de provincianos, que ha de ser baladí y *cursi* no habiendo asistido ninguna de sus damas o medias damas ni ninguna de sus grandes eminencias, por regla general poco más largas de vista que los expresados periodistas.

Y, sin embargo, la fiesta celebrada en el *Dandolo* hace honor a los políticos que están al frente de la nación italiana, pues, o mucho nos engañamos, o más bien en una fiesta más o menos espléndida dada por el comandante y la oficialidad de un buque, fue una solemnidad organizada por un gobierno algo más previsor que el que nosotros tenemos y que los que en mucho tiempo nos esperan. A la nación italiana le conviene estar en buena amistad con nosotros, y la fiesta celebrada a bordo del más poderoso de sus buques de guerra ha sido un buen medio para estrechar los lazos de simpatía que unen a ambos pueblos.

Hace poco tiempo, tomando por pretexto la colocación de una primera piedra, se convidó a varios representantes del pueblo italiano a las fiestas de Barcelona. La invitación no tenía trascendencia alguna, pues en el fondo no obedecía quizá a otra causa que a cierta comezón por exhibirse que caracteriza a nuestro alcalde fusionista, cuya ligereza estuvo a punto de ponernos en ridículo, pues no es muy correcto, que digamos, obligar a personas oficiales y a representantes de la prensa de una nación a emprender un largo viaje para presenciar el comienzo y no la terminación de unas

obras; pero por fortuna, el pueblo de Barcelona le dio la trascendencia que no tenía. La simpática y cordial acogida que todas las clases de la sociedad dispensaron a nuestros huéspedes hicieron olvidar la futilidad del pretexto y la ligereza del alcalde de Real Orden, y los comisionados, al volver a su patria, pudieron asegurar que Cataluña, que tanto trabajó para que el ilustre genovés pudiera realizar sus grandes descubrimientos, y que, entre paréntesis, halló en pago igual desagradecimiento que el gran navegante, más que amiga, considera hermana a la nación que tuvo la gloria de darle vida.

El gobierno de Madrid no vio en todo ello más que un motivo de celos, que disimuló más o menos hábilmente. Los prohombres de la corte no pueden transigir con que se realice nada que valga la pena fuera de su recinto. Pronto, empero, lo olvidaron y no volvieron a ocuparse del asunto. ¿Qué podía importarles la amistad de un pueblo si su presupuesto les está vedado?

El gobierno de Italia, en cambio, no quiso desaprovechar la coyuntura que se le ofrecía. Casualmente uno de sus poderosos buques de guerra se hallaba en aguas españolas, y pronto recibió la orden de venir a Barcelona. La admiración que produjo su fuerza, que pregona la de la nación que lo sostiene, fue dignamente coronada con la solemnidad de que nos ocupamos. Al visitar nuestro pueblo el *Dandolo* y al enterarse de los adelantos que en su seno oculta, veía claro que la única política sólida es la que tiende a la fraternidad de todos los latinos, y se persuadía de que nos conviene la amistad con una nación que tales muestras da de su rápido crecimiento y de su ya respetable poderío.

Naturalmente que los grandes hombres de Madrid compadecerán a los gobernantes de Italia que en tales pequeñeces se entretienen. ¿Qué les importa a ellos de las simpatías de éste ni de aquel pueblo? ¿Han de ir acaso a buscar el aplauso de un país extranjero, cuando ni el que la nación les niega les interesa? ¿Qué trascendencia tienen para ellos todos los *Dandolos* habidos y por haber, ni las solemnidades que se den a su bordo, ni la amistad de un pueblo hermano, ni ninguna de esas insulseces a que se dedican los políticos serios, al lado de la formación de una izquierda, de un distinguido de Martos, de una habilidad de Navarro, o de una arenga de Sagasta? Eso de pensar en mañana, lo dejan para gentecillas de poco más o menos, como los *mercachifles* ingleses, los *hambrientos* italianos u otras cualesquiera por el estilo. A ellos les basta ocuparse de hoy, pues que, como dicen, «mañana Dios dará...» ¡Lástima que nosotros lo pagamos!

Pero volviendo al asunto, vamos a concluir el presente artículo felicitándonos de que en nuestra ciudad y en nuestro puerto hayan tenido lugar unas solemnidades que han estrechado los lazos fraternales y de cariño que nos unían ya con la nación italiana y dando las gracias a su gobierno por haber comprendido que al obsequiar Cataluña a los representantes de la patria de Colón que con su visita nos honraron, más que celebrar una fiesta sin consecuencias se propuso establecer una corriente de simpatía que puede ser muy fecunda en el porvenir.

A.

El Diluvio, 7 de diciembre de 188

EN UN PUEBLO LIBRE

Hace pocos días dimos cuenta a nuestros lectores del resultado en globo de la votación popular que tuvo lugar en la Confederación suiza el 26 del pasado noviembre, y entre otras consideraciones, hacíamos la siguiente: «¿Puede existir un estado más sólido y verdaderamente conservador que el de Suiza, donde, después de revocada una ley por el pueblo, las autoridades derrotadas seguirán en su puesto hasta el término natural de su mandato, sin que sufra ningún quebranto la máquina gubernativa?».

Y en efecto; aunque la derrota sufrida por los cuerpos legislativos y por el Gobierno federal fue mucho más completa de lo que nos decían los telegramas, pues que revocaron la ley por aquéllos formada 316.929 electores que votaron *no* contra solos 171.959 que votaron *sí*, lo que nosotros asegurábamos es ya un hecho. Creemos que los lectores de *El Diluvio* nos agradecerán que les demos a conocer el lenguaje digno que emplean las autoridades radicales vencidas de aquella república verdaderamente libre.

El día 4 del corriente abrieron sus sesiones las dos Cámaras de Berna y, como es natural, los presidentes de una y de otra se ocuparon de las lecciones que les había dado el pueblo. De sus discursos entresacamos los siguientes párrafos, verdaderamente admirables:

«Desde la última sesión de la Asamblea federal —dijo Mr. Deucher, presidente de la Cámara Nacional— el referéndum ha rechazado tres leyes, largamente discutidas por nosotros y adoptadas por gran mayoría en los dos cuerpos de la Asamblea.»

«La primera, o sea la relativa a las marcas de fábrica, fue rechazada por una débil mayoría, de manera que hay motivo a esperar que dentro de algún tiempo podrá apellarse de la decisión del pueblo, al pueblo mejor informado.»

«La segunda, o sea la ley de epidemias, ha reunido contra ella una mayoría tal que nunca se había visto. Debemos, pues, renunciar a todo proyecto sobre tales materias y *acceptar el veredicto con todas sus consecuencias.*»

«Pero el voto más importante ha sido el del 26 de noviembre, relativo a la ley de instrucción primaria. Nuestra decisión fue rechazada por una mayoría de cerca de dos terceras partes... El pueblo ha hablado y *nosotros debemos inclinarnos ante la majestad de su voluntad, simplemente y sin segundas intenciones...*»

«Aunque no puede negarse —añade el digno presidente al final de su discurso— que tales votaciones hayan puesto de manifiesto un lamentable desacuerdo entre la

opinión pública y la Asamblea federal, no sería, con todo, conforme con nuestras instituciones ni con las prácticas republicanas que los miembros de la mayoría en las Cámaras renunciasen sus cargos y quisiesen retirarse de toda actividad política, impulsados por el despecho. Es de esencia en nuestro sistema representativo democrático que los asuntos importantes sean decididos en última instancia por la vía y en la forma legal de la votación *ad referendum*, sin que pueda nacer de ella la necesidad ni aun la conveniencia de presentar la dimisión para los que componen las instancias inferiores, o sea para los miembros del Gobierno o de la Asamblea. *Nosotros debemos someternos a la decisión del pueblo, pero al mismo tiempo debemos permanecer en nuestro puesto y restablecer el contacto y la armonía con la nación que hemos perdido.* Esto podremos obtenerlo con dignidad, aun en las circunstancias difíciles en que nos encontramos, limitando nuestra actividad legislativa a los asuntos más urgentes, y dedicándonos con celo a la solución de las cuestiones económicas y administrativas.»

Tal lenguaje emplea en Suiza el presidente de la Cámara Nacional, y sin duda crearán nuestros lectores que su discurso es una excepción en aquella república. Si tal creyeran se equivocarían de medio a medio, pues que es allí lo natural y lógico. En prueba de ello ahí van algunos párrafos no menos dignos y admirables del presidente de la Cámara o Consejo de los Estados, o sea del otro cuerpo colegislador:

«El pueblo —ha dicho Mr. Vigler, de Soleure, que es el tal presidente— ha declarado categóricamente su voluntad. *Fieles a las tradiciones republicanas, debemos someternos sin reservas ni segundas intenciones a la majestad de la voluntad popular...*»

«El hecho es una lección para las Cámaras, y nos enseñará en adelante a buscar con más cuidado el contacto con la nación. *Nuestra tarea no es la de hacer leyes absolutamente correctas bajo el punto de vista teórico, sino leyes que estén en armonía con las convicciones populares.* El camino para formar estas convicciones consiste en ilustrar la opinión pública y no en violentarla.»

«Otra lección que se desprende del voto del 26 de noviembre es que las tendencias burocráticas son extremadamente impopulares en nuestro país, y que, por lo tanto, las Cámaras deben evitar con cuidado todo acto legislativo que implique burocracia. No por todo lo dicho debemos desanimarnos, sino al contrario. Tenemos ante nosotros un ancho campo y nos dedicaremos a mantener los principios de la Constitución, al mismo tiempo que trabajaremos activamente en la mejora de la situación económica.»

Seguro es que a nuestros lectores les habrá ocurrido lo que a nosotros al leer los párrafos que hemos traducido. Les habrá parecido estar entregados a uno de esos sueños de ventura, que se desvanecen al despertarnos a la realidad. Sólo como sueños, en efecto, pueden considerarse discursos tan dignos y tan liberales

de veras, acostumbrados como estamos a los de Sagasta y adláteres, y sin otra esperanza que los de igual clase que nos regalarán mañana que lleguen al poder los Serrano, Cánovas y demás prohombres de los partidos madrileños.

Y, sin embargo, son una realidad en la afortunada Suiza, patria y albergue de demagogos según los que nos han llevado al triste estado en que nos encontramos.

A.

El Diluvio, 10 de desembre de 1882

CARTA DE RÈPLICA A JAUME COLLELL

Sr. Director de *La Veu del Montserrat*,

Molt apreciat senyor meu: al demanar-vos la inserció de les següents ratlles en ma defensa dels càrrecs que se'm fan en l'article publicat en lo nombre del dia 2, i firmat per mossèn Jaume Collell, no vull basar-me en lo dret que em dóna la vigent llei d'imprensa i sí sols invocar l'amor a la terra de què vos precieu.

Per tal motiu, vos dóna per endavant les gràcies vostre segur i atent servidor,
Q. V. M. B.

V. Almirall

Si l'article "Qui tot ho vol, tot ho perd" no fos més que un atac a la meva persona, no hauria pas mullat la ploma per contestar-hi. Estic ja prou fet a les conseqüències de la vida pública i tinc la pell una mica endurida per no ser massa sensible als cops, per més que quan vénen d'allí on un no pot esperar, més que dany causen desengany i sorpresa. Però com que *La Veu del Montserrat*, amb el gust de disparar contra meu, ha apuntat a una institució que està destinada a fer molt de bé al catalanisme, no puc deixar de dir alguna cosa.

No temeu, no obstant, que en ma defensa emprengui l'ofensiva, i fins vos demano que si m'escapa alguna frase o paraula que pugui mortificar-vos, la dongueu per no escrita, puix que no haurà sigut tal la meva intenció.

Comenceu dient, no sé si alarmat o contristat, que el Centre Català ha obert una espècie de período constituent de catalanisme. A l'alarmar-vos o contristar-vos, permeteu-me que vos digui que no heu meditat prou lo que fèieu, puix de lo contrari estic segur de que vos n'hauríeu alegrat en lo fons del vostre cor. No tinc

lo gust de comptar-vos en lo nombre de mos amics, puix que la casualitat ha volgut que mai haguem fet tan sols coneixença, però estava esperant una ocasió propícia per a relacionar-nos, puix que de molt temps a aquesta part vos tenia per catalanista de debò i dotat d'aquella condició que és avui tan escassa a la nostra terra, o sigui d'enteresa de temperament.

Jo m'afigurava i segueixo afigurant-me que vós sou d'aquells que un cop han llançat unes premisses no s'espanten de les conseqüències, i que per lo mateix, al decidir-vos a treballar per la renaixença de la nostra llengua, de la nostra història i del nostre caràcter, vos proposàveu alguna cosa més que produir algunes poesies més o menys ben fetes i alguns escrits més o menys literaris. Jo veia en vos un catalanista convençut, un *agitador* conscient (com avui se sol dir) i per això sol, a pesar d'estar discordants vós i jo en moltes coses, vos mirava amb simpatia i desitjava relacionar-me amb vós, ja que per desgràcia són ja *rara avis* los homes de les condicions que en vós m'afigurava i segueixo afigurant-me. Si no m'enganyo en aquestes apreciacions, ¿podeu almar-vos ni contristar-vos de que s'hagi obert una espècie de período constituent del catalanisme?

Vós, que sou fort en història, sabeu que tot segueix en lo món lo curs que té marcat, sens que res pugui separar-se del compliment de la llei de la naturalesa. La idea del catalanisme no ha mort al néixer i, per consegüent, ha de fer son camí. Va començar, com tot comença, per una protesta vaga e indefinida contra l'estat en què ens trobem, i ha arribat ja l'ocasió de que los verdaders catalanistes inten-ten dar-li forma i portar-lo a la vida activa, baix pena de que uns altres s'aprofitin de la força¹² que heu contribuït a crear. Les lleis de la història són fatals e ineludibles. La dèbil protesta és ja una aspiració encarnada en una part del nostre poble i no tenim més remei que seguir-la en son desenrotllo.

Si algú s'espanta de la seva pròpia obra, l'únic que pot fer és retirar-se, puix no hi ha poder humà prou potent per evitar que el consegüent segueixi a l'antecedent. Lo Centre Català, doncs, no fa més que lo que deu fer, i tot catalanista conscient ha de veure amb gust que no es deixi abandonat un moviment que ben dirigit¹³ pot ser de gran profit per la nostra terra.

Tampoc haveu meditat prou, i permeteu-me altra vegada la frase, la força de la paraula *agitador*, que m'apliqueu en varis llocs de l'article, tal vegada amb la idea de desautoritzar-me. Dintre de l'estat actual de la nació, som agitadors tots los catalanistes, puix que, mireu-ho com vulgueu, lo catalanisme no és ni pot ser altra cosa que una protesta contra les causes que han produït la degeneració del caràcter català. Jo, si vós voleu, seré un dels agitadors en lo Centre Català i pertot arreu on podré ser-ho, però vós no ho sou pas menos que jo.

¿Què vos proposeu, sinó agitar, amb la publicació del vostre setmanari escrit en la nostra llengua?

12. A LVM, «forma».

13. A LVM, no hi figura «ben dirigit».

Sols hi ha una diferència capital que no se vos amagarà. Vós agiteu a l'alta muntanya amb un fi exclusivista en pro d'un partit u ordre determinat d'idees, tenint com objecte secundari la regeneració de Catalunya, i nosaltres agitem amb mires molt més amples, puix que tenim aquella regeneració com objecte primari i exclusiu. Per això és que dintre de *La Veu de[l] Montserrat* hi caben sols alguns catalanistes, o siguin los que com ella pensen, mentres que dintre del Centre Català, com dintre dels Jocs Florals, com en totes les grans manifestacions del catalanisme hi cabem tots los que prenem part en lo moviment. I no sols hi cabem, sinó que sa presència és apreciada, i per ma part dec dir-vos que tindria un verdader goig lo dia que vos veiéu prendre part en la nostra tasca; de tot lo qual en resulta que no som nosaltres los que havem rebregat, com vos dieu, la paraula *catalanisme*. Los que l'han rebregada són los que l'empleen amb mires exclusives, per elevades que les considerin, com succeeix en lo vostre periòdic, dintre del que no caben més que una petita part dels que *agiten*¹⁴ als nostres compatricis en pro del renaixement de Catalunya.

Vós preteneu desautoritzar-me, i ho sento de la mateixa manera que sentiria que algú volgués desautoritzar-vos a vós, o a qualsevol altre que treballi en pro de la causa comuna. ¿Estem tan sobrats¹⁵ de forces que haguem de malmetre'ns mútuament? Tots plegats tindrem prou feina per obtenir alguna cosa, i ¿voleu encara apartar a molts per medi d'exclusivismes? Vós me *reconeixeu dots de caràcter i de talent organitzador, o al menos d'agitador*, i creieu que en mon *perseverant treball hi ha un gran fondo de bona fe*, i concediu que en lo Centre Català *s'observarà la promesa de neutralitat política*. Per més que crec que en les condicions que m'atribuiu vos equivoqueu per desgràcia, si vos penseu lo contrari i reconeixeu ma bona fe i la del Centre, ¿com podeu fer a aquest ni a mi la guerra? ¿Nos la feu per lo que poden dir a la part enllà de l'Ebre, a on, segons vós, començant per València, van qualificar durament les pretensions de Catalunya, dintre del terreno purament econòmic? ¿Nos la feu perquè creieu que tendim a l'ideal de "Catalunya pels catalans", lo qual no perjudja la qüestió de separatisme, ni molt menos? Allavors, useu de la franquesa que se vos reconeix, i deixeu de dir-vos ni de ser catalanista. Si preferiu los aplausos de l'Ebre enllà als de l'Ebre ençà, parleu sempre en la llengua de Cervantes, declareu-vos fill dels Cid i dels Guzmán, i deixeu de fer cap ús de les vostres facultats reflexives. És segur que vos portaran en palmes, si bé que si això fes tot Catalunya, seguirien tractant-la com mereix ser tractat un poble que es degrada fins al punt de besar les mans que el fuetegen.

Lo vostre propòsit de desautoritzar-me vos ha fet incórrer en inexactituds que lamento. Sols perquè vaig tenir l'honra de presidir lo primer Congrés Catalanista, afirmeu que va fer *fiasco*, olvidant fets que no poden amagar-se-vos.¹⁶

14. A LVM, «agitem».

15. A LVM, «sobrers».

16. A LVM: «que no podeu desconèixer».

Repasseu-los en la vostra memòria, i trobareu que aquell congrés se proposava: primer, discutir la conveniència de la formació d'un centre català; segon, fer sentir sa veu en la qüestió d'unificació de codis, i tercer, discutir les tendències del catalanisme. Aquestos temes, presentats en forma interrogativa, van ser aprovats per tots los catalanistes, de manera que tots tingueren representació en la comissió organitzadora.

Doncs bé; del *fiasco* en lo primer tema, n'és bona mostra aquest Centre Català que tan mal de cap vos dóna, fill legítim i natural d'aquell congrés, aixís com les discussions que ara s'han començat són prova pleníssima del *fiasco* del tercer tema. Respecte del segon tinc de fer-vos memòria d'algunes coses que haveu olvidat sens dubte.

Aquell Congrés Catalanista va fer sentir la seva veu contra la unificació de codis en projecte, i el *fiasco* va ser tan gran que, al cap de pocs dies, se feien seus los arguments que l'Exposició contenia la major part de les associacions formals de Catalunya, dient-ho clarament les unes i callant-s'ho les altres. Passats pocs mesos, va reunir-se lo Congrés Català de Jurisconsults, i amb tot i formar-se de les eminències del nostre foro, per majoria abrumadora va acceptar les conclusions que el Congrés Catalanista havia sigut lo primer en formular en públic. Los mateixos que en aquest congrés havíem parlat, vam tenir l'honra tan alta, com immerescuda per ma part, de ser designats per a consumir torns principals en la reunió solemne del foro català, i allí vam exposar idèntics punts de vista que en lo document abans mentat. Tan encertats degué creure'ls aquella assemblea, que sens que pugui atribuir-ho a res més que a haver sigut president del Congrés Catalanista, va confiar-me lo delicat càrrec d'individu del directori de la majoria. ¿Sostindreu encara que aquell congrés va fer *fiasco*?

Però hi ha més que dir. Aquell congrés no va limitar-se a la tasca que s'havia imposit, sinó que de més a més va volguer crear l'Acadèmia de la Llengua Catalana, i per més que luego volgué participar de la glòria lo cos d'adjunts dels Jocs Florals, en lo que va consentir amb gust la representació del Congrés, no és menos cert que la institució és filla de sa iniciativa, i que per sos representants van firmats los nomenaments. Vós deveu tenir lo vostre, Sr. Director, i en ell hi deveu haver vist los noms dels que havíem sigut president i secretaris del Congrés Catalanista.

Ademés, ¿quin era l'objecte primordial d'aquella gran reunió, encara que no es digués? Era donar mostra de l'exuberància de vida que ha alcançat lo catalanisme; era ensenyar que som ja aptes per reunir-nos en assemblees numeroses; era manifestar públicament que la llengua catalana no sols serveix per la poesia, sinó també per l'oratória, i que amb ella poden tractar-se les més elevades qüestions científiques. Lo Congrés complia sos fins tan sols amb reunir-se, i va fer més. A pesar dels entrebancs i del recel de les autoritats, va arribar al fi natural de la seva tasca, amb la mateixa calma amb què l'havia començada.

Amb lo dit, crec deixat contestat l'article que m'ha posat la ploma a la mà, i no

terminaré sens pregar-vos, Sr. Director, que mediteu que pel camí dels exclusivismes i de les desautoritzacions no arribarem a enlloc més que a ser aplaudits a l'altra banda de l'Ebre. Si vós no dubteu del meu catalanisme ni jo dubto del vostre, olvidem lo que pot separar-nos i recordem-nos sols de lo que pot unir-nos, empleant totes les nostres forces en pro dels grans ideals que comencen ja a entreveure tots los verdaders amants de Catalunya.

Barcelona, 10 de desembre de 1882

La Renaixensa, 12 de desembre de 1882

La Veu del Montserrat, 50 (16 de desembre de 1882)

1883
VALENTÍ ALMIRALL

TELEGRAMA DEL CENTRE CATALÀ AL PRESIDENT DEL CONSELL

Lo Consell General del Centre Català, fermament persuadit dels perjudicis que causa al comerç en general la recaptació dels àrbitres extraordinaris autoritzats per la Real ordre de 23 d'agost últim, i plenament convençut també de la raó que assisteix al comerç d'aquesta plaça per demanar que cessi l'exacció d'un impost que sobre considerar-se innecessari per a cobrir les atencions municipals, exigeix certes regles fiscals que entorpeixen gravement lo tràfec, acordà apoiar la reclamació que en contra dels dits àrbitres s'interposa.

Al comunicar a V. E. eix acord, fill del dever que sa missió li imposa de vetllar per los interessos morals i materials de Catalunya, prega a V. E. que atengui les justes i fundades queixes del comerç barceloní.

Lo president accidental,

V. Almirall

La Renaixensa, 10 de gener de 1883

DIÀLEG ENTRE L'EBRE I EL TAJO

*Llegit per son autor en la darrera vetllada de quaresma
en lo Centre Català*

Feia anys, feia segles, que els dos grans rius de la Península no es cuidaven més que d'executar sa tasca inacabable.

En la regió llevantina, l'un d'ells, i en la central, l'altre; amb l'ajuda tots dos de llurs respectius afluents, per valls, afraus i xaragalls estenien sos braços fins al cim de les muntanyes, i, sostenint amb les neus i pluges lo gegantí combat que ha de durar mentres la terra duri, buidaven de les aigües sobrereres ses respectives conques, deixant-les aptes per la vida en la forma en què actualment se manifesta. La naturalesa, per previsió o per atzar, havia desllindat tan bé els dominis de les dues corrents per medi de l'accidentació del terreno que, per més que haguessin de

córrer un bon trajecte quasi paral·leles en sentit invers, no era possible que jamai se confonguessin l'una amb l'altra ni que arribessin a barrejar ses aigües. La pau i l'harmonia, doncs, podien ésser perpètues entre els dos grans rius, amb tal de que cap d'ells volgués jamai sostreure's a la llei de la naturalesa, que els havia imposat la germanor i no la confusió com condició precisa per la fertilitat de ses conques privilegiades.

Mes un dia l'un d'ells va posar-se com foll de supèrbia, i des dels penyals d'Albarracín, on té sa naixença, va començar a cridar:

—¡Vull ser el rei dels rius d'aquestes terres!

De bon principi, l'altre ni va haver-ne esment. No cuidant-se més que de fer sa tasca, baixava saltant i trincant de la cordillera cantàbrica, on rep los dolls de la Font Ibera, i, moderant sos focs al ser a la plana, després d'haver servit de fita entre les comarques basques i castellanques, se n'entrava per Navarra portant la vida a sos prats i camps, fecundava tot passant l'Aragó, i augmentant constantment en caudal i en records per sos tributaris de banda i banda, abans de morir en la mar llatina, retardava son pas per besar les margues catalanes, tot mormolant suaument com si fos lo missatger constant de la bona germanor que regnava entre totes les comarques que beuen de ses aigües.

I, com més distret estava el riu llevantí, més alçava sa veu l'altre. Volia fer sentir son crit de supèrbia i va lograr-ho. Per medi de sos afluents va acostar-se a la ratlla aragonesa on neixen los del riu llevantí, i els afluents van servir d'intermediaris.

Tan bon punt com el provocador va tenir la seguretad de ser sentit, va cridar més fort que mai:

—¡Vull ser el rei dels rius d'aquestes terres!

Figureu-vos la sorpresa del riu provocat. Com que qui mal no fa, mal no pensa, mai li havia acudit ser ni príncep, i ni tan sols concebia que hi hagués qui pretengués ser rei. Per això fou que va accontentar-se amb respondre:

—Aquí no hi ha reis ni súbdits; aquí no hi ha més que germans, que es porten lo carinyo que la sang imposa.

Aquestes paraules va dir-les l'Ebre en català, adoptant la llengua de sos riberenys de més iniciativa. Al sentir-ho el Tajo, ni va deixar-lo acabar, i, adoptant un to imperatiu, va replicar en la parla de ses comarques centrals:

—¡Calla, calla, que em destrosses les orelles, i ni t'entenc ni et vull entendre! La meva llengua és rica, sonora i expressiva més que cap altra de les conegudes. ¡Parla, doncs, la meva llengua!

El riu llevantí va quedar un moment indecís. La imposició li repugnava, però la circumstància de conèixer també la llengua de son provocador lo convidava a emprar-la.

—¿Què faig? —va mormolar en veu baixa.

—Al cap i a la fi és qüestió de poca entitat, i accedir és potser l'únic medi d'entendre'ns. ¡Tant se val!... Vaig, doncs, a respondre-li en la seva llengua.

I, sens reparar que aquesta concessió el posava lligat de peus i mans a la disposició de son provocador, va canviar de llengua per manifestar que estava a ses ordres per discutir ses pretensions.

Al sentir-ho el riu central no va poder amagar un moviment de satisfacció, i en to de convicció profunda va exclamar en lo colm de la supèrbia:

—¡Jo seré el rei dels rius d'aquestes terres!

—¿Per quin dret, per quina llei? —va replicar-li lo riu llevantí en son modest to natural, que es convertia quasi en humil per lo poc que li esqueia la nova llengua, que no era del tot la seva—. ¿En què fundes tes pretensions, evidentment injustificades?

—¿En què les fundo? ¿Ho ignores tal vegada? —cridà el Tajo, augmentant a cada paraula l'accent de superioritat—. ¿No saps que jo atravesso les regions privilegiades d'aquesta terra? ¿No saps que jo beso la imperial Toledo? De mes aigües van beure els Cids i Guzmans, los Alfonsos i Fernandos, i amb l'alè que elles donen van tenir-ne prou per basar en una epopeia de set segles la independència de la nació més gran que veuran los temps, convertint una munió de petits regnes, comtats i senyorios deslligats en la immarcescible pàtria espanyola.

—¿Creus tal volta —replicà l'Ebre— que mes aigües no donen també alè? Amb tota ma força m'he vist moltes vegades xafat baix lo pes de les galeres que anaven a l'Orient a fer tràfec no sols de productes, sinó d'idees civilitzadores. Jo les he vist més de deu cops tornar victorioses dels venecians i dels genovesos, dels turcs i dels grecs, dels sicilians i dels marsellesos. De mes aigües van beure los Jaumes i els Berenguers, los Rogers i els Jofres, i en punt a alè poden posar-se al costat dels hèroes de què tant t'envaneixes. Si no van prendre tal vegada part tan activa en l'epopeia de set segles que van necessitar los teus per refer-se d'una desfeta de set dies, ni van fundar la gran nació de què em parles, per medi d'una altra epopeia, si no tan brillant més positiva, van organitzar la confederació catalana-aragonesa, sostenint-la no amb lligadures de força, sinó amb llaços de germanor i respecte mútuo.

—¿Pretens tal vegada —digué el Tajo, interrompint-lo— estendre lo sistema aragonès a tota la Península? ¿Creus possible tal organització en tota la pàtria espanyola?

—No ho sé ni vull saber-ho —respongué l'Ebre, tot confós—, i prou conversa, que la feina m'espera. No ho sé ni vull saber-ho, perquè no m'he fet mai la il·lusió de ser lo rei dels rius d'aquestes terres. Jo, com mos riberenys, só més pràctic que teòric, i, per més que vegi que aquella organització ens convenia, ni he generalitzat sos fonaments ni la tinc per ideal. No aspiro al predomini ni mos riberenys hi aspiren. Ells i jo nos reduïm a fer la nostra tasca. Lo treball tenim per divisa, i no pensem més que en lo treball, i tot ho esperem de la nostra activitat i poca peresa. La terra ens dóna fruits i la mar riqueses. Ni sé més, ni més vull saber. Si tu tens hores vagatives per discutir, jo necessito les poques que em queden pel descans. Deixa'm, doncs, d'una vegada, que demà és dia de matines, i l'estona que he gastat és per

mi una verdadera pèrdua. Los que vivim del treball no podem dar-nos lo luxu de perdre el temps en divagacions ni teories, i queda en pau i en pau deixa'm.

—Dues paraules i seran les últimes —va cridar lo riu central amb aires de triomfador—. Al començar te deia que vull ser lo rei d'aquestes terres, i ara dec dir-te que ho seré. Jo t'he obligat a parlar la meua llengua, cosa que mai hauríem fet jo ni cap dels meus. Nosaltres, doncs, tenim un amor propi col·lectiu que no teniu vosaltres. Les meves aigües lo donen. Jo t'he exposat quins són los nostres ideals, i tu no en tens de cap mena. A la meua unitat esplendorosa, a l'enlluernadora pàtria espanyola, filla de la història castellana, tu no hi oposes, com podries, la diversitat de pàtries peninsulars, unides pels llaços que agermanaven als catalans i aragonesos. Los teus riberenys són tal vegada més reflexius, són indubtablement més treballadors, però això sol no els basta. Los meus no disfruten de cap d'aquestes condicions, però tenen amor propi col·lectiu i temperament generalitzador, i tot ho empleen per realitzar l'ideal de dominació que han concebut fa segles. Mentres sols vos cuideu de treballar i atresorar riqueses; mentres no vulgueu perdre el temps en divagacions i teories i ho espereu tot de la pràctica, ni vos temem ni vos podem témer. Los pobles solen alcançar allò que es proposen. Vosaltres vos heu proposat ser rics, i ho sereu sens dubte; però nosaltres, que ens proposem manar... vos tindrem sempre a les nostres ordres, mentres no canvieu de rumbo i proclameu ideals que oposar als nostres. ¿Creus tu que entre vosaltres i nosaltres pot ni haver-hi lluita? He començat dient-te que volia, he seguit profetitzant-te que seria i acabo proclamant que:

—¡Só ja el rei dels rius d'aquestes terres!

L'Ebre amb prou feines se l'escoltava. Havia tornat amb ardor a executar sa tasca i omplia canals i recs, i empenyia rodes i maquinària per ajudar al treball de sos riberenys. Aquestos ni havien tingut esment de la conversa. Del dematí al vespre treballaven, i a l'arribar a l'hora sospirada del descans no es cuidaven poc ni molt de lo que podia dir cap dels rius de la terra. La vida material los absorbia, i sols de tant en tant alguna fuetada que los fiblava los feia sentir que el Tajo s'havia sortit amb la seva de ser lo rei d'aquestes terres.

Prou alguna vegada, tot besant les margues catalanes, l'Ebre ha mormolat a l'oïdo dels riberenys sa conversa amb lo Tajo. Prou los ha revelat que el secret de la força d'aquest era l'amor propi col·lectiu, l'esperit de generalització i els ideals que fan moure. Los riberenys no es despertem i, treballa que treballaràs, ni s'adonen de que el fruit dels seus suors se perd confós entre el llot del rei dels rius d'aquesta terra, desdixada i decaiguda a causa de la supèrbia que ses aigües donen.

Valentí Almirall

L'Avens, 11 (març de 1883)

Articles literaris, 1904

DISCURS AL CENTRE CATALÀ ARRAN DE LA PREPARACIÓ DEL PROGRAMA DEL CATALANISME

RESUM

El sábado por la noche, conforme estaba anunciado, reunióse el Consell General del Centre Català para ultimar la preparación del programa del catalanismo que ha venido discutiendo. Antes de leerse y discutirse el proyecto de programa redactado por una comisión nombrada al efecto, don Valentín Almirall, que ocupaba la presidencia, pronunció un elocuente discurso resumiendo los debates que han tenido lugar en el Centre sobre los temas propuestos por las distintas secciones que lo constituyen.

Conociendo nuestros lectores *in extenso* las ideas sustentadas por cada uno de los oradores que intervinieron en las discusiones que oportunamente reseñamos, podremos dispensarnos de seguir al señor Almirall en esta parte de su discurso, pero fueron tan oportunas las consideraciones que por vía de exordio hizo el orador y que aplaudió con entusiasmo la numerosa concurrencia que llenaba el salón, que, a la verdad, bien vale la pena que nos detengamos en exponer las más importantes, aunque no sea sino muy brevemente. Uno de los móviles que han impulsado a la realización del acto que estamos celebrando, dijo el señor Almirall, fue el anuncio de los Juegos Florales del presente año. Ante la perspectiva de esta fiesta literaria, el Centre Català creyó que la mejor manera como podía contribuir a tomar parte en ella no era ofreciendo un premio al igual de otras corporaciones de Cataluña, sino realizar un acto que respondiese a la virilidad del catalanismo.

Los Juegos Florales celebran este año el XXV aniversario de su fundación y esto equivale a decir que el catalanismo ha llegado a su mayor edad. ¡Qué diferencia de veinticinco años a esta parte! Cuando se inició la idea catalanista apenas si teníamos voluntad propia; en todos nuestros actos no hacíamos más que obedecer a la iniciativa y hasta a los caprichos de la nación que nos domina. De todas las revoluciones que ensangrentaban nuestro suelo, entonces tan frecuentes, ni una siquiera hubo que obedeciese a una idea. Algunos patricios vieron que habíamos andado equivocados, que nada haríamos mientras estuviésemos identificados con la vida de Madrid, que nada era imposible realizar mientras se apelara a la fuerza para calmar el descontento. Al grito de patria latieron con entusiasmo todos los corazones, renació nuestra literatura y los cantos inmortales de Clavé resonaron por todas partes. Al lado de aquellos que dieron expansión a sus sentimientos bajo formas puramente literarias y artísticas vimos levantarse los que, escudriñando los archivos y las bibliotecas, se dieron a buscar en la historia el secreto de nuestra antigua

prosperidad como guía que dirigiese nuestros pasos hacia el porvenir. Desde que por las enseñanzas de la historia hemos aprendido a conocer lo que fuimos, se ha despertado en nuestro espíritu el deseo de emprender nuestra regeneración moral.

Por la historia comprendimos que ese conjunto llamado patria española no es más que una amalgama de pueblos que no tienen entre sí la menor afinidad ni por su carácter, ni por sus tradiciones, ni por sus tendencias. Por lo que toca a nosotros, bien podemos decir que Cataluña es la antítesis de Castilla. Cataluña está poblada por una raza analítica, Castilla lo está por una raza eminentemente generalizadora, y siendo esto así, es evidente que los caracteres tan opuestos no podían vivir juntos sin perjudicarse uno a otro. Mientras los castellanos formaban ideales en todas las esferas de la actividad humana, nosotros permanecemos en la inacción, y el resultado de este contraste no podía ser otro sino el que resulta siempre en iguales circunstancias, según atestigua la historia. Las razas activas, con iniciativa propia y con vigor para llevar a cabo la realización de sus ideales, se imponen siempre a las razas a quienes la vida real, los intereses positivos distraen de las altas especulaciones de la inteligencia. Cuantas tentativas hemos hecho para ponernos a su nivel en este punto, han fracasado por completo y no han hecho más que demostrar nuestra impotencia.

Todo esto lo veían perfectamente los que iniciaron la obra de nuestra regeneración, y de ahí que todos sus esfuerzos se redujeran a levantar el nivel moral de nuestro pueblo. Muchos siglos habían transcurrido desde la época de nuestra sujeción, hallándonos por tanto el movimiento en muy malas condiciones. Esto explica que hayan pasado 25 años sin que hayamos podido salir del terreno de las aspiraciones negativas. Todavía nos hallamos en el primer paso. Como acontece en todos los pueblos, siempre que se inicia un movimiento como el que hoy se observa en Cataluña, la primera idea se agita bajo la forma de un descontento general. Pero después de las aspiraciones negativas surgen en todos los pueblos las ideas positivas y concretas. El catalanismo se encuentra todavía en la primera etapa de desenvolvimiento, pero no está lejano el día en que llegue a formar un verdadero cuerpo de doctrina y a tener una activa representación.

Hizo notar luego el señor Almirall cuán bien respondía el Centre Català a la tendencia y al momento actual del catalanismo. En el simple enunciado de los temas que se han discutido por las distintas secciones, se nota que la mayor parte se refieren al orden moral. Esto, dijo, es una muestra evidente no sólo de que nuestro pueblo desea regenerarse, sino de que ha empezado a regenerarse ya. Hemos empezado por discutir el derecho que teníamos a que nuestra lengua fuese declarada oficial, y hemos discutido luego la necesidad de que se conserven nuestras instituciones jurídicas, eliminando de ellas todos los elementos extraños. Todos los oradores que han intervenido en el debate sobre el tema propuesto por la sección de Industria, han convenido unánimemente en que, aparte de los medios que pudiéramos llamar materiales para favorecer el desenvolvimiento de aquélla, debía atenderse en primer término a la instrucción de la clase obrera como medio más

eficaz para levantar su nivel moral. Es inútil, añadió, combatir a los enemigos de la protección usando como argumento la elocuencia de los hechos. Nunca los hechos concretos serán considerados como razones de entidad por aquellos que ponen su tesis al abrigo de una teoría; a las ideas es necesario oponer otras ideas, y como esto no lo hemos hecho hasta ahora los catalanes, de ahí que no hayamos sido oídos. De esto se deduce que para asegurar nuestro triunfo hemos de empezar por constituir una escuela proteccionista en la verdadera acepción de la palabra.

El señor Almirall terminó su discurso aconsejando a todos los buenos catalanes la firme confianza en sus ideales y la calma suficiente para esperar el momento favorable a su realización. A este efecto recordó con mucha oportunidad aquel proverbio árabe que dice: «Si quieres ver pasar el cadáver de tu enemigo, siéntate a la puerta de tu casa y espera».¹

El Diluvio, 25 d'abril de 1883

INTERVENCIÓ A L'ACADÈMIA DE JURISPRUDÈNCIA I LEGISLACIÓ DE BARCELONA

Sessió del dia 2 de maig de 1883

RESUM²

Continuant la discussió pendent, prengué la paraula l'advocat D. Valentí Almirall i començà ponderant la importància que tenen en nostre país les qüestions de dret internacional privat per existir diferents legislacions en Espanya, i adelantà l'afirmació de que els juriconsults catalans no poden acceptar les

1. La crònica segueix i acaba informant de les properes noves accions del Centre Català: «Enseguida nuestro querido compañero de Redacción don Manuel Lasarte dio lectura al dictamen formulado por la comisión de que formó parte sobre el programa catalanista. El programa comprende nueve puntos en los cuales se condensan las conclusiones a que han llegado los oradores que intervinieron en los debates sobre los temas propuestos. Abierta discusión sobre el mismo, nadie se levantó a impugnarlo, siendo luego aprobado por unanimidad. Asimismo se aprobó el nombramiento de una comisión que estudie la manera de llevar a cabo la idea de reunir un congreso catalanista a cuya deliberación deberán someterse las bases del programa catalanista, y el tiempo y lugar en que deba realizarse. Después de una breve discusión entre algunos de los señores presentes acerca del número de personas que debían constituir dicha comisión, se acordó que fuesen cinco, sin perjuicio de que la comisión reclamara el concurso de las personas que estime conveniente para el mejor desempeño de su contenido. Para formar la comisión fueron elegidos los señores Coroleu, Almirall, Lasarte, Sanromá y Pons. No habiendo más asuntos de que tratar, levantóse la sesión a las once y media de la noche».

2. Signa el document el secretari primer, J. Pella i Forgas.

teories de la moderna escola italiana representada per Fiore, perquè sa admissió perjudicaria al dret català, amenaçat avui de mutilació i mort.

Són, digué, dites teories, filles d'aquesta escola que després d'haver estat en gran baixa, va cedint davant lo positivisme de la ciència actual, mes preté encara seguir anomenant-se filosòfica i busca principis absoluts en los rams purament humans. La moderna escola italiana, potser influïda per l'estat actual d'aquesta nació recentment unificada i temerosa dels problemes que dintre de sa unitat s'han plantejat, exagera les tendències al cosmopolitisme, i veient son ideal en la tantes vegades somniada unificació de l'espècie humana, odia tot particularisme i mira com un gran mal la divisió dels pobles en nacions. Per lo contrari, digué, lo particularisme, la divisibilitat, la distinció i caracterització de les individualitats, són altres tants elements de millora i adelanto, doncs que lo progrés sols pot nàixer de l'encontre d'elements diferents i amb vida pròpia. Per això, la divisió de la humanitat en pobles i nacions, no sols no és un mal sinó un bé incomparable.

Després de donar alguna extensió a aquest punt, manifestant que els que somnien en aquesta unitat impossible de l'espècie humana ni sisquera poden al·legar en son abono raons de filantropia, doncs que no lograrien acabar amb les guerres i sí sols convertir-les d'internacionals en civils i més terribles, passà a exposar los principals defectes que segons ell tenien les teories de Fiore.

Ademés del defecte d'obeir a la idea que havia exposat, féu observar que obliga als tribunals a jutjar unes vegades sense llei i altra per lleis desconegudes. Los tribunals deurién jutjar sense llei sempre que haguessin de decidir si una llei estrangera és o no aplicable per motius polítics o de moralitat pública; i per lleis desconegudes en tots los casos, doncs sempre deurién aplicar la nacional de l'individu de quals béns se tractés. Lo sistema de Fiore ademés condueix a l'absurdo que un estat adelantat deu acceptar per a béns subjectes a sa jurisdicció, lleis més atrassades i moltes vegades faltes de tot fonament científic, lo que comprovà amb l'exemple d'un salvatge que morís en una nació civilitzada.

Observà després la utilitat que per a les qüestions de dret internacional privat ofereix l'estudi de les confederacions d'estats, quasi olvidat per los tractadistes. A l'efecte recorregué les principals disposicions de les constitucions de l'Imperi alemany i dels Estats Units d'Amèrica i analitzà detalladament les de la de Suïssa. En aquest s'observa que la base del dret internacional privat entre els cantons és lo domicili, sense perjudici de conservar-se per a l'estatut personal la llei de nacionalitat o d'origen i lo principi *rei sitae* per a lo relatiu a les coses. Aquest sistema, digué, deu presentar allí tan poques dificultats que, estant lo poder federal autoritzat per la constitució per a legislar sobre aplicació d'aquells principis, no ha legislat encara. I és de notar, afegí, que entre les vint-i-cinc legislacions civils generals que existeixen en Suïssa hi ha potser més diferències que entre les dels demés estats d'Europa, doncs mentres en alguns cantons regeix lo dret germànic pur, en altres lo codi Napoleó o lo dret romà.

Allí s'obeeix al principi de que tota llei suposa sanció, i que devent fer-la efectiva los tribunals, a aquesta sanció ha d'atendre's per a atribuir-los la competència. Lo principi de que la possibilitat de fer efectiva la sanció marqui la competència, seria potser de gran transcendència en lo dret internacional privat positiu.

Però ademés d'aquestes o altres raons generals contra lo sistema de Fiore, digué a l'acabar, existeixen motius especials que impedeixen que ho acceptin los juriconsults catalans. Nostra legislació civil és mirada amb prevenció, si no amb odi, per los uniformistes que regeixen los destins de la nació, i mentres s'espera poder donar-li lo cop decisiu, se l'ataca i mutila per tots los medis. ¿Hem de ser nosaltres, los catalans, los que els ajudem en sa obra demoledora? ¿Hem d'obrir en nostre dret successori, tan distint del castellà, la bretxa de regular-lo per la llei nacional del difunt, com vol Fiore? En les circumstàncies actuals los juriconsults catalans, per amor a nostra terra i a nostres lleis, han de declarar-se contraris a les teories de l'escola italiana representada per aquell autor.

La Renaixensa, 9 de maig de 1883

PROGRAMA DE CATALANISME

Aprovat per lo Consell General en sessió del 21 d'abril de 1883³

La Comissió nombrada lo 17 de l'actual, per lo Consell General, complint l'encàrrec amb què aquest l'afavorí, té l'honra de manifestar lo següent:

Fa vint-i-cinc anys, alguns dignes patricis se proposaren restaurar la llengua catalana, que mai havia deixat de parlar-se, i la conseqüència de tan generosa empresa ha sigut no tan sols regenerar la llengua, sinó crear una literatura que és ja robusta i vigorosa, i refer i popularitzar en part la nostra història pàtria. Aquests resultats devien fer néixer aspiracions. Los records del passat obliguen a dirigir la vista a l'esdevenidor i a examinar la situació present, i aquest examen havia de conduir-nos a conèixer que al costat d'altres països estem atrassats moral i materialment, i que una de les principals causes, i tal volta la major d'aquest atràs, ha sigut lo sistema absorbent i unificador establert per lo predomini castellà.

I, al considerar això, no podíem deixar de veure que aquesta centralització havia fins alterat lo caràcter català, que necessita regenerar-se, i que és una de les

3. Text no signat i que atribuïm a V. Almirall.

causes que més impedeixen la prosperitat de Catalunya, entre altres coses perquè posa estorbs a la creació d'aquells elements que, en l'actual estat d'adelanto, són indispensables per estendre les idees, produir i comerciar.

Conegut lo mal, per força havia de venir lo desig del remei, i d'aquí sortiren les aspiracions de què hem parlat i que ha arribat l'hora de condensar a l'efecte de que siguin un llaç d'unió entre tots los catalans que les sentin dins son pit com a filles naturals i legítimes de son amor a Catalunya i que aquesta comissió creu que deuen formular-se aixís.

PROGRAMA

Los catalanistes aspiren:

Primer. A aixecar lo nivell moral e intel·lectual de Catalunya fins a posar-lo al menos a l'altura de sa activitat material.

2n. A que tingui tota la llibertat d'acció necessària per aprofitar sos elements a l'efecte de portar lo benestar i l'avenç a totes ses encontrades.

3r. A que la llengua catalana sigui declarada oficial espanyola a l'igual i al nivell de les demés que es parlen en la nació.

4t. A conservar la nostra legislació civil, a depurar-la dels elements estranys que s'ha lograt ficar-hi i a obtenir lo medi de poder-li donar la mobilitat de què tota legislació té precisió absoluta, a fi de tenir-la sempre acomodada a l'estat social del país i a les noves necessitats que es creen, i en conseqüència a tenir un Tribunal Suprem català encarregat de la recta interpretació de ses lleis i de formar jurisprudència amb arreglo a les mateixes.

5t. A formar dins de la Nació un sol tot, quals representants puguin cuidar dels alts interessos de l'antic Principat, puix que aixís ho recomanen la naturalesa i la història, tenint-se present per la divisió administrativa interior los distints interessos de les agrupacions o comarques naturals e històriques.

6è. A tenir administració catalana.

7è. A que el poder protegeixi sos interessos, partint del principi de que aquesta protecció és lo primer i principal dever de tot poder, i que si bé creu eficaç la protecció aranzelària, aquesta sols no l'hi basta, puix que la producció nacional necessita moltíssims altres medis que no sols no s'han empleat fins ara, sinó que se'ls ha oblidat i contrariat posant-nos en lo cas de no poder competir amb cap nació regularment administrada.

8è. A ser com a país mediterràneo eminentment mercantil, i a apartar tots los obstacles que ho impedeixen.

9è. A perfeccionar lo modo de viure, físicament considerat, de sos habitants, partint del coneixement de la fisiologia especial d'aquestos.

La Comissió creu que aquestes nou aspiracions comprenen la més fonamental

que convé a Catalunya per a regenerar-la i posar-la en estat d'influir d'una manera útil en la marxa general de la nació espanyola.

No tenen aquestes aspiracions mires estretes, i poden ser acceptades per tots los catalans, per qual raó són dignes de ser proposades a la deliberació del Congrés que ha d'aprovar i sancionar lo programa del catalanisme.

Lo Consell General, no obstant son bon criteri, jutjarà i acordarà lo que millor l'hi estigui.

Casa del Centre, 21 d'abril de 1883

LA COMISSIÓ

La Comissió creu haver complert son encàrrec encara que no ha dat a son dictamen la forma d'exposició, perquè creu que aquesta forma dependeix de les circumstàncies i de lo que acordi el Congrés.

No signat

Butlletí del Centre Català, 4 (12 de juny de 1883)

La Veu del Montserrat, 24 (16 de juny de 1883)

CONVOCATÒRIA DEL SEGON CONGRÉS CATALANISTA

Comissió organitzadora del segon Congrés Catalanista

Acordada per lo Centre Català la convocació d'un Congrés Catalanista que discutirà i votarà en definitiva lo Programa del catalanisme que s'ha preparat per medi de discussions públiques i solemnes, la comissió que firma, en la que hi estan representats tots los criteris del catalanisme, ha rebut d'aquella associació l'honrós encàrrec de fer la convocatòria.

Lo pensament no pot ser, a judici d'aquesta comissió, més oportú. La celebració del 25è aniversari de la institució dels Jocs Florals indica ben clarament que el nostre renaixement ha arribat a sa major edat, i que és ja hora de pensar seriament en treballar per traduir en fets positius les aspiracions i esperances del nostre poble, cantades per sos poetes. L'amor a la terra ha de convertir-se en actiu. Al període de les negacions i dels ideals vagorosos ha de seguir lo de les afirmacions concretes, clara i catalanament expressades. Anem a entrar de ple en l'activitat de

la vida pública, i aspirem a influir eficaçment en la sort de la nostra Catalunya, des de fa alguns segles ben desgraciada.

Convoquem, doncs, a tots los catalanistes que vulguin apoiar lo pensament dels iniciadors del Congrés. Com veuran per les bases adjuntes, tots ells, absolutament tots, podran prendre part en ses tasques o estar en ell representats.

L'acte pot tenir una transcendència extraordinària per la nostra terra. Fins avui lo prendre part en la política que es fa a Madrid nos ha sigut perjudicial, contribuint tal vegada més que tot a la degeneració del nostre caràcter, i aquest desengany nos ha portat a la indiferència per la cosa pública, i amenaça sumir-nos en l'escepticisme que fóra precursor de la nostra anul·lació completa. Lo Congrés que convoquem ha de tenir dues parts importantíssimes: la de separar-nos completa i terminantment dels mal anomenats partits a la madrilenya, i la de fer néixer la verdadera política catalana.

En lo Congrés no hi tindrà entrada qui estigui afiliat a algun dels dits partits. Lo qui pertanyi a algun d'ells i no declari solemnement a l'entrar en lo Congrés que es separa de ses files i deixa d'obeir als que s'anomenen jefes o directors, no tindran entrada o asiento en ell. Lo programa del Centre Català i les proposicions d'aquesta comissió són una bona base per l'agrupació de tots los catalanistes actius. En ella tots hi tenim lloc, siguin les que siguin les nostres idees respecte a tots los problemes que agiten avui a la societat, mentres nos mogui l'aspiració comuna de voler afluir les lligadures que subjecten a Catalunya a l'Estat absorbent espanyol; mentres vulguem reconquistar tots aquells drets que se'ns ha anat mermant per tota mena de medis, i estiguem disposats a fer sacrificis per recobrar la dignitat, que era el millor títol de glòria dels nostres passats, quan formaven part de la lliure Confederació aragonesa.

Invitem, doncs, calorosament a tots los nostres compatricis a que secundin lo pensament del Centre Català i s'agrupin amb nosaltres per portar a felicitat l'empresa. Tots podem prendre part en lo Congrés que s'inaugurarà en aquesta ciutat lo dia 20 del pròxim juny, de conformitat amb les següents

BASES PER L'ORGANITZACIÓ I FUNCIONAMENT DEL CONGRÉS CATALANISTA

Primera. Compondran lo Congrés Catalanista:

A. Los individus de la comissió organitzadora que hagin pres possessió del seu càrrec, segons aixís ho té acordat lo Centre Català.

B. Quatre representants per cada una de les agrupacions catalanistes existents en Catalunya.

C. Un, dos, tres o quatre representants per cada una de les sucursals, delegacions o altres ramificacions d'associacions catalanistes, amb tal de que radiquin també dintre de Catalunya.

Dites ramificacions tindran un representant quan sos membres no passin de deu, dos quan siguin de deu a vint, tres de vint a trenta i de trenta en davant, quatre.

D. Dos representants de cada un dels periòdics polítics no satírics escrits en català que es publiquin a Catalunya.

E. Un representant per cada un dels periòdics polítics o no polítics escrits en castellà, i dels no polítics escrits en català que es publiquin amb iguals condicions i desitgin tenir representació.

F. Dos representants per cada una de les corporacions no humorístiques que, no anomenant-se catalanistes, vulguin prendre part en lo Congrés amb tal de que radiquin també a Catalunya.

G. Un, dos, tres o quatre representants pels catalanistes que siguin socis de qualsevol de les corporacions o ramificacions a què es refereixen los pàrrafos anteriors i que corporativament no prenguin part en lo Congrés.

Dits catalanistes tindran un representant quan passin de cinc i no arribin a deu, dos quan passin de deu sens arribar a vint, i tres quan passin d'aquest últim número.

H. Un representant per cada grupo de catalanistes de més de cinc, que es formin en pobles de Catalunya on no existeixin agrupacions catalanistes.

I. Un representant, dos o tres, segons la regla marcada en lo pàrrafo G, d'aquells catalanistes qui vulguin agrupar-se per gremis, oficis o carreres, en qualsevol de les poblacions de Catalunya.

Segona. Als representants d'associacions, sucursals i periòdics, los servirà de credencial lo document que els expedeixi la respectiva associació o redacció.

Als que representin grupos de catalanistes no associats los servirà de credencial l'acta de la reunió en què hagin fet lo nomenament, qual acta deurà contenir los noms, apellidos i professions dels que hagin pres l'acord. A l'efecte, la comissió organitzadora facilitarà a qui en demani modelos per estendre dites actes.

Tercera. Per l'aprovació d'aquestes se seguiran les regles que marca lo reglament interior de la Diputació Provincial de Barcelona.

Quarta. L'acte d'assegurar i firmar los representants que en aquell moment no pertanyen a cap partit o fracció dels que fan política a Madrid, ni obeeixen a cap dels que d'ells se titulen jefes o directors, o de separar-se d'ells si hi estaven afiliats, se portarà a efecte amb tota solemnitat, i el document que es firmi s'arxivarà en lo lloc que destini la comissió o junta que resulti executora dels acords del Congrés.

Quinta. Lo Congrés s'organitzarà amb una mesa d'ordre i administració formada per un president, dos vicepresidents i quatre secretaris, entenent-se que un dels vicepresidents farà de tresorer i l'altre de comptador. S'elegiran ademés los presidents d'honor que lo mateix congrés determini.

La mesa d'ordre i administració serà elegida per papeletes i en votació secreta. Les presidències honoràries podran ser-ho per aclamació, però si tres representants demanen que la votació sigui secreta, deurà fer-se aixís.

Sexta. Los temes de discussió del Congrés seran lo programa format pel Centre Català, les proposicions, addicions o esmenes que hagi presentat la comissió orga-

nitzadora abans de sortir a llum la convocatòria i les proposicions que, firmades per quinze senyors representants, siguin preses en consideració per lo Congrès.

Sèptima. Per dirigir les sessions en tot lo referent a les discussions, proposicions incidentals i prèvies, qüestions d'ordre, tornos de parlar, votacions, al·lusions personals i demés, la mesa es regirà per l'esmentat reglament de la Diputació Provincial de Barcelona, consultant en cas de dubte el mateix congrés.

Octava. La comissió organitzadora nomenarà una subcomissió econòmica encarregada d'arbitrar fondos, que tan bon punt com es constitueixi lo Congrès cessarà, fent entrega de tot lo que referent al mateix tingui en son poder a la mesa que resulti elegida.

Ademés, la comissió organitzadora proposarà al Congrès que, luego de discutit i votat lo programa preparat per iniciativa del Centre Català, acordi que es redacti una exposició de raons, ben fonamentades, clara i expressiva, que contingui los principals motius de queixa de Catalunya i les bases d'agrupació de tots los elements actius del catalanisme. Per redactar-la, haurà d'elegir-se una comissió de persones competents, a la que se senyalarà lo temps necessari, suspent-se mentrestant les sessions del Congrès, que podran renovar-les a entrada d'hivern. Així s'aconseguirà que el treball surti fet amb la meditació necessària i que la segona reunió del Congrès sigui tan o més important que la primera.

Benvolguts compatricis, secundeu lo nostre pensament, en la seguretat de que dant nous horitzonts al catalanisme, prestareu un verdader servei a la nostra terra. Agrupem-nos als crits de ¡Lluny de nosaltres la fatalíssima política madrilenya!, ¡Visca Catalunya!

Barcelona, 30 de maig de 1883

J. Galceran.—Francesc X. Pujol.—Ferran Rodríguez Masdeu.—Joan Bru.—Anton Morente.—Francesc Riba i Lledó.—Josep Pi i Solanas.—Artur Masriera.—V. Almirall.—Pere Pascual.—Ramon Soriano.—Maurici Vidal.—Manel Werhle.—B. Giró i Fontanals.—Leandre Pons.—Ferran de Delàs.—Artur Osona.—Ramon Armet.—Rossend Arús i Arderiu.—Baldomer Llopis.—Francesc Rodón.—Manuel Lasperte.—Isidre Martí i Turró.—J. Barcón Olesa.—Joaquim Comabella.—Jaume Damians.—Conrad Roure.—Francesc Gelbert.—Jaume Massó i Torrents.—Josep Pellicer.—Salvador Furnells.—Emili Asencio.—J. Pallà Raurich.—Ramon Arabia Solanas.—Miquel Arañó.—Ramon Sansalvador.—Josep Calcat.—Joaquim Riera i Beltran.—Josep Masriera.—Salvador Valls. (*Segueixen més firmes.*)

Les corporacions, periòdics i agrupacions que hagin nomenat representants, enviaran còpia de les actes de son nomenament a la secretaria d'aquesta comissió en lo Centre Català (carrer Nou de la Rambla, 42, 1r) abans del migdia del dia 20 del pròxim juny.

Butlletí del Centre Català, 4 (12 de juny de 1883)

La Veu del Montserrat, 23 (9 de juny de 1883)

PROPOSICIÓ PRESENTADA AL SEGON CONGRÉS CATALANISTA

Es llegí una proposició que en la segona sessió havia sigut presentada pel Senyor Almirall i que no fou discutida per haver acordat lo Congrés fer-ho després d'aprovades les bases del Programa del catalanisme. La part propositiva de la mateixa està concebuda en los següents termes:

Primera. Se nomenarà la comissió que proposa l'organitzadora i es compondrà de cinc individus, representants o no representants.

Segona. La mesa del Congrés, d'acord amb dita comissió, fixarà la fetxa per la nova reunió del Congrés, qual fetxa no podrà passar del mes d'octubre vinent.

Tercera. Al redactar la comissió sa exposició de raons, completarà el programa que s'aprovi amb les conseqüències polítiques que es desprenen de les aspiracions en ell consignades.

Quarta. L'exposició programa serà llaç d'unió de tots los elements que vulguin prendre part activa en la política catalana, els que formaran lo gran partit regional català, després d'acceptar i firmar les declaracions de no pertànyer o d'apartar-se de tots los partits polítics castellans.

Quinta. La política catalana tindrà per objecte principal i exclusiu, per ara, lo modificar l'organització actual de la nació espanyola en quant se refereix a Catalunya, afluixant les lligadures o llaços que la uneixen amb les demás regions espanyoles completament en la part administrativa, i tant com sigui possible en la part política, a qual efecte treballarà per aquella solució que aconsellin les circumstàncies, des d'una semblant a la que com a *modus vivendi* han adoptat Àustria i Hongría, fins als sistemes suïssos antic o modern.

Sexta. Cabran dintre de la política catalana tots los que acceptin l'objecte principal del programa que aprovarà el Congrés, a qual fi no es consignarà en lo programa cap tendència política, social ni religiosa que no estigui dintre de l'objecte principal. En lo gran partit català podrà haver-hi, doncs, catòlics i no catòlics, monàrquics i republicans, demòcrates i autoritaris, etc., etc., amb tal de que coincideixin en acceptar les aspiracions del Programa.

Sèptima. En quant la política catalana entri en la vida activa, els representants que envii tal vegada a les corporacions públiques, polítiques o administratives, no podran barrejar-se per res en la política castellana.

Los diputats per exemple procuraran fer traduir en lleis totes les aspiracions del catalanisme polític, però no podran prendre part en les intrigues o càbales dels partits castellans ni en cap discussió ni votació que no interessi directament a la política catalana.

Octava. Aprovada aquesta proposició, es tindrà per terminada la primera reunió del Congrés.

Barcelona, 22 de juny de 1883

Valentí Almirall. (Segueixen les firmes.)

La Renaixensa, 26 de juny de 1883

Butlletí del Centre Català, 5 (1884)

*El Segon Congrés Catalanista*⁴

COLOFÓ A LA CIRCULAR SOBRE LA FUSIÓ DE L'ASSOCIACIÓ CATALANISTA D'EXCURSIONS CIENTÍFIQUES I L'ASSOCIACIÓ D'EXCURSIONS CATALANA

Fins⁵ aquí la Comissió. Abans d'acabar, no obstant, han de ser permeses dues paraules a dos dels firmants que es troben en circumstàncies especials per formar part d'ambdues associacions.

Al rebre l'honra d'ésser designats per LA CATALANA com a individus de la Comissió, no vàrem vacil·lar en acceptar l'encàrrec. Vàrem creure que ningú millor que els

4. Maria Carme Illa i Munné: *El Segon Congrés Catalanista. Un congrés inacabat (1883-1983)*. Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1983.

5. El document, signat per Valentí Almirall i Àlvar Verdaguer, és al final de la declaració de la Junta de l'AEC i acota l'opinió dels dos signants, membres de les dues entitats, a la «Circular sobre la fusió de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques amb l'Associació d'Excursions Catalana». És inserit com a apèndix en una espècie de vot particular d'explicació després del document explicatiu sobre la (no) fusió de les entitats. Amb la signatura de Ramon Arabia, Pere Clapés, Ramon Codina, Artur Bofill i Raimon Gili, a més dels dos citats, el text oferia una visió de la dificultat d'assolir així la fusió de les dues entitats. Efectivament, malgrat la voluntat de les bases, expressada en diversos actes públics conjunts, no s'arribà a una entesa de fusió, fet que sí es produirà anys després amb el que serà el Centre Excursionista de Catalunya, per la impossibilitat de conjuminar l'exigència de La Catalanista que es preservés aquest nom en la nova entitat nascuda de la unió. Semblava un obstacle per a la no fusió, atès que tothom coneixia les dues entitats simplement com "La Catalana" i "La Catalanista", respectivament. Aleshores, si la nova entitat rebia aquest nom, impossibilitava l'altra i semblava una absorció. Almirall i Verdaguer exposen el seu sentit d'implicació amb les dues entitats.

que pertanyem a les dues associacions podia treballar per llur harmonia. Sabíem ademés per les sessions celebrades en *La Catalanista* que l'esperit dominant en la immensa majoria de sos associats era la d'acceptar oficialment les bases que extraoficialment havien convingut los dos presidents, esperit que va demostrar-se ben clar aixís en les discussions com en alguna votació. Al defensar, doncs, les bases, teníem la seguretat d'interpretar los desitjos no sols de la quasi totalitat de LA CATALANA, sinó també de la majoria de *La Catalanista*, i per tal motiu les defensàrem.

No es vegi, doncs, en los nostres actes cap mena de preferència. Socis d'ambdues associacions, amb les dues nos creiem units amb iguals llaços, i si aixís com va honrar-nos LA CATALANA, nos hagués honrat amb son nombrament *La Catalanista*, l'hauríem acceptat amb igual gratitud, puix com a socis de les dues no desitjàvem allavors més que la bona harmonia que seguim desitjant encara i estem disposats a procurar per tots los medis a pesar de l'ocorregut.

Barcelona, 28 de maig de 1883

*Circular sobre la fusió de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques
amb l'Associació d'Excursions Catalana, Barcelona, sense peu, 1883
Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana, 56-57 (maig-juny de 1883)⁶*

EL TIRO FEDERAL SUIZO

*Descripción de la fiesta en 1883, escrita desde lugano y publicada
en el periódico El Diluvio por V. Almirall.
Barcelona, julio de 1883*

CARTA PRIMERA

Lugano, 21 de julio⁷

No debe V. extrañar, amigo Director, que hasta hoy no haya cumplido el encargo, que acepté gustoso, de escribir para esos lectores algo sobre el Tiro Federal suizo. Se trata de unas fiestas completamente desconocidas en nuestro país, y si

6. Ambdós reproduïxen la declaració de la Junta de l'AEC, a més del dictamen de V. Almirall i A. Verdaguer.

7. Utilitzem la segona edició, en fullet (Barcelona, Imp. El Principado, 1883), que recull la sèrie de cinc cartes d'*El Diluvio*.

hubiera imitado a los corresponsales de periódicos de otras naciones, que día por día y hora por hora enviaban noticias y detalles de cuanto ocurría, los lectores hubieran quedado a oscuras o poco menos. Preferí aguardar a su terminación para hacer una reseña general en un corto número de cartas o artículos, y con el presente empiezo a realizar mi propósito.

El Tiro Federal suizo es una solemnidad única hoy en su género en Europa y tal vez en el mundo; es la verdadera fiesta de la libertad y de la democracia, que no se parece a ninguna de las que en otras naciones se celebran durante los períodos en que por excepción dominan los partidos avanzados, y por entre cuyas expansiones asoman siempre el temor, la incertidumbre en el porvenir y el odio a lo caído. La gran fiesta suiza es una fiesta llena de animación y de vida, agitada momentáneamente a veces, pero siempre serena, confiada y exenta, en su virilidad, de odios, incertidumbres y temores. Y es que en todas partes la libertad y la democracia luchan, mientras en Suiza dominan en instituciones y costumbres; es que en nuestras naciones sus triunfos son excepcionales y ordinariamente efímeros, mientras que en la Confederación de los Alpes se hallan ya consolidadas y sus principios rigen la marcha de sus pueblos con regularidad desconocida para los que no disfrutamos de ellas. Por tal motivo, el que ha asistido a un Tiro Federal jamás olvida sus gratas impresiones. Los aires puros que allí se respiran dilatan los pulmones y confortan y vigorizan a los que en la vida pública luchamos por el progreso.

Pero basta ya de exordio y entremos en materia.

El cultivo del manejo de las armas como medio eficaz de conservar la libertad y la independencia, es en Suiza tan antiguo como su nacionalidad. El fundador de la Confederación primitiva, la figura legendaria o histórica de Guillermo Tell, era un tirador de primer orden, y su ballesta fue el principal elemento para sacudir el yugo de la casa austríaca. Sus compatriotas —y esto es ya rigurosamente histórico— comprendieron desde luego que sólo los pueblos viriles son dignos de la independencia, y estableciendo en ciudades y aldeas sociedades de tiradores, el tiro vino a ser parte integrante y principal de sus grandes fiestas. De algunas de éstas, celebradas a principios del siglo XV en Lucerna, Altdorf, Zurich, etcétera, etc., se saben hasta los menores detalles, así como consta que la que se dio en 1452 en una pequeña ciudad del cantón de Lucerna tuvo ya los caracteres de Tiro Federal, pues que a ella concurrieron todos los cantones que formaban la Confederación. Al año siguiente, Berna imitó el ejemplo de Sursee, y siguiéndolo otras ciudades, pronto se establecieron reglas para el mejor éxito de las fiestas, nació emulación entre todas las sociedades, aumentaron los premios para los vencedores, y llegó el Tiro a ser la verdadera solemnidad patriótica de los confederados. La nota dominante en ella era la fraternidad entre todos para estar prontos a defender la libertad o independencia de cualquiera de ellos que se viera en peligro. Tanto arraigó que pudieron celebrarse fiestas de tiro aun en los períodos de más enconada lucha religiosa, llegando algunas a ser verdaderas treguas, y si decayó en medio de las agitaciones del siglo pasado, no llegó a desaparecer del todo.

Basten estas ligeras indicaciones sobre el origen de la fiesta popular suiza, pues no es ocasión de hacer una historia de la misma, y pasemos ya al siglo actual, en que nacieron los verdaderos tiros federales tales como hoy se celebran. El pensamiento se inició en una fiesta de tiro cantonal celebrada en Argovia en 1822, y dos años después, constituida una sociedad de tiradores de todos los cantones, se celebró el primer Tiro Federal en la capital del cantón que había llevado la iniciativa. Desde entonces la fiesta ha tenido lugar ordinariamente cada dos años, sin interrumpirse ni aun en los períodos más agitados, y se encarnó tanto en las costumbres públicas que bien puede decirse que en los Tiros Federales se reasume toda la historia contemporánea de Suiza y a ellos debe principalmente los admirables progresos que ha realizado.

El Tiro Federal suizo es para la democracia moderna lo que los juegos olímpicos para la antigua Grecia. El último Tiro había tenido lugar en Friburgo en 1881, y en él se dispararon cerca de un millón de tiros, subiendo a más de trescientos mil francos el importe de los premios que se repartieron a los tiradores.

De lo dicho en el párrafo anterior se habrá podido deducir que la gran fiesta nacional suiza es debida exclusivamente a la iniciativa particular. La sociedad de tiradores la organiza y dirige, por más que en ella tomen parte desde el presidente de la Confederación y autoridades cantonales hasta el tirador más oscuro. La sociedad decide el punto en que la fiesta debe celebrarse, para lo cual hay ordinariamente que optar entre varias ciudades o aldeas que lo pretenden, y ella fue, por consiguiente, la que decidió que la del presente año tuviera lugar en Lugano. Era natural que así lo acordara, pues que hallándose el cantón del Ticino separado del resto de Suiza por la formidable barrera de los Alpes, no había podido hasta ahora reunir a los tiradores en ninguna de sus ciudades, y tan pronto como esa barrera ha caído ante el poder del hombre, que ha perforado el Gotardo, no había ya obstáculo que impidiera que la Suiza italiana mostrara su entusiasmo por las instituciones del país y su fraternidad a los confederados alemanes y franceses.

Lugano, que con sus siete mil habitantes es la población más importante, aunque no la capital del cantón del Ticino, disfruta de una situación de las más pintorescas. Extendiéndose en anfiteatro en la vertiente de una colina que se baña en el lago de su nombre, está rodeada de jardines en que crecen todas las plantas meridionales. El carácter de los tesineses es franco y abierto, pero mucho más formal que el de los que hablan su misma lengua. Son italianos regenerados por la libertad y la democracia, con lo que es inútil decir que son agradables por todo extremo. Como pueblo de temperamento meridional, se distingue especialmente en las artes, y hoy por hoy han podido presentar en el campo del Tiro una estatua colosal de la Helvecia de su escultor Vela, autor del *Napoleón muriendo*, y de la *Desolación*, que ha puesto el sello a su reputación europea con el trascendental altorrelieve *Las víctimas del trabajo*, que figura en la Exposición de Zurich, y ofrecer como premio de honor un cuadro de su pintor Demichelis, dibujante correcto y colorista como existen poquísimos.

Los tesineses, en general, y los luganeses, en particular, recibieron con entusiasmo la noticia de que en su ciudad iba a celebrarse el Tiro. En pocos momentos reunieron la cantidad necesaria para la empresa, cantidad enorme para población tan reducida, pues que ascendió a más de trescientos mil francos, y se prepararon a recibir dignamente a sus confederados. Para probar que lo consiguieron, baste decir que han excedido las esperanzas de los más exigentes.

El Tiro Federal reclama tres construcciones principales: el templo, o pabellón de los premios; el *stand*, o estrado de los tiradores, y la cantina, o sala de banquetes. El templo de los premios, formado por tres cuerpos superpuestos y de estilo grecorromano, luce por la elegancia y proporción de formas y por la armonía de sus colores; el *stand*, o estrado de los tiradores, se distingue por su buena distribución y capacidad, pues que además de todas las dependencias necesarias contiene sitio cómodo para ciento veinte tiradores con otros tantos blancos, y la cantina, o sala de banquetes, es una enorme construcción de madera, con cubierta de un solo tramo, capaz para contener cinco mil quinientos comensales cómodamente sentados y dejando el espacio suficiente para el servicio. En el centro de estas construcciones se alza la majestuosa Helvecia de Vela, y el todo se halla alumbrado por la luz eléctrica, de variados sistemas, desde el de grandes focos al incandescente de Edison, siendo de notar que algunas de las instalaciones son de un electricista del mismo Lugano, ¡de una población de 7.000 almas!

Pero me he extendido demasiado en los preliminares. En el artículo próximo entraremos de lleno en la fiesta.

El Diluvio, 29 de juliol de 1883

El Tiro Federal suizo, 1883

II

Desde el centro del lago Mayor, desde aquella pequeña isla encantadora del grupo de las Borromeas que tan mercedamente lleva el expresivo nombre de Isola Bella, donde habíamos pasado una noche deliciosa, teníamos varios caminos para ir a Lugano. Abordando una cualquiera de las dos orillas del lago, se hallan ramificaciones de la gran línea del Gotardo, y remontando por cualquiera de ellas unos pocos kilómetros hasta Bellinzona, capital del cantón del Ticino, hubiéramos llegado en ferrocarril a la ciudad de la fiesta. Recorriendo en vapor una buena parte del lago y desembarcando en Luino, un buen servicio de carruajes salva en poco más de una hora las frondosas y siempre verdes colinas que en aquel punto separan el lago Mayor del de Lugano, y tomando otro vapor en Ponte Tresa, después de hora y media de travesía se desembarca en el centro mismo de la población a que nos dirigíamos. Ambos caminos ofrecían atractivos. Remontando hasta Bellinzona, hubiéramos tomado en ésta el tren que conducía al sitio de la fiesta la ban-

dera federal y acompañándola hubiéramos entrado en Lugano. Pasando por Luino, disfrutábamos del paisaje y atravesábamos el lago del Lugano, que es una verdadera miniatura de sus vecinos el Mayor y el de Como, y nos quedaba tiempo para asistir a la recepción del estandarte que simboliza la patria helvética.

Optamos por este último camino, y no tuvimos por qué arrepentirnos. Mucho antes de llegar a la ciudad, cuando apenas se destacaba a lo lejos confusamente la silueta de sus edificios y de sus villas, la vimos ya engalanada y vestida de fiesta. La cruz blanca sobre campo rojo, símbolo de la unión suiza, se veía ondear mezclada con las banderas rojo-azules del cantón en todo el espacio que media entre la parte baja de la población y la estación del ferrocarril, bastante más elevada que aquélla. Los paseos de la orilla estaban llenos de gente que se disponía a agasajar a los huéspedes que llegaban por el lago.

Desembarcamos en la población y enseguida nos hicimos cargo de la buena organización que alcanzaban todos los servicios. Nosotros teníamos encargada habitación y, antes de poner el pie en tierra, estaba ya a nuestro lado un individuo del comité de alojamientos, y uno de sus dependientes nos había tomado ya las maletas. En su compañía nos dirigimos al punto que se nos había destinado, en la misma plaza de la Reforma, la principal de la población, y en casa de un comerciante que se prestaba a recibir huéspedes sólo por facilitar la tarea de los encargados de colocar a los muchos forasteros que se esperaban.

Pero no había tiempo que perder, pues que estaba a punto de llegar la bandera federal y su acompañamiento, por lo que nos dirigimos luego a la estación del ferrocarril. Antes de llegar a ella las salvas de artillería anunciaban ya la llegada del tren.

Éste venía del corazón de Suiza, atravesando el Gotardo, y su tránsito por las poblaciones del cantón del Ticino había sido una verdadera marcha triunfal. La bandera federal, las cantonales que la acompañaban y la larguísima comitiva que les servía de escolta iban materialmente cargados de flores y coronas. Desde Airolo hasta Lugano todas las clases de la sociedad, y especialmente las señoras, se habían encargado de demostrar el entusiasmo con que el cantón italiano recibía por vez primera el símbolo de la federación. Los suizos del norte, fríos como alemanes, no sabían darse cuenta de aquella expansión verdaderamente meridional; pero arrastrados por el ejemplo, se entregaban a ella con igual calor y con igual efusión contestaban en lengua germánica a los vivas italianos.

En pocos momentos se organizó el cortejo. Abrían la marcha unas dos docenas escasas de soldados improvisados y seguían los demás que lo formaban agrupados sin orden riguroso. La bandera federal, que es la de la sociedad de tiradores, iba en medio de la de Friburgo, donde se había celebrado el anterior Tiro, y de la del Ticino, donde se inauguraba el actual, y la precedían o seguían tres o cuatro bandas de música, entre las que se distinguía la de la fiesta, que era la municipal de Turín, una de las mejores quizá de Europa. Al final de la comitiva iban más de cuarenta banderas de otras tantas asociaciones de tiradores, musicales, corales, etc., etc., y

cerraba la marcha otra docena y media de soldados, tan caseros como los que la abrían. Las salvas de artillería no cesaban, llevando el bajo a las campanas echadas al vuelo, y toda la población de Lugano y los forasteros estaban apiñados en las calles del tránsito, cuyos balcones y ventanas se veían adornados no tanto por las banderas y colgaduras cuanto por las bellas tesinasas, que para el acto se habían puesto sus mejores galas.

El tránsito de la comitiva desde la estación al centro de la ciudad es imposible de describir. Sobre la bandera federal y la comitiva cayó constantemente una lluvia de flores y coronas, arrojadas por las señoras y señoritas que se mostraron incansables, mientras que los hombres, descubriéndose, la aclamaban. La comitiva —en la que no se veía un solo uniforme ni otra distinción que las medallas y cintas alusivas al Tiro que ofrecían a todos multitud de vendedores y los brazales de distintos colores que para el mejor orden llevaban los individuos de los diversos comités organizadores— llegó al hotel Washington, en cuya sala debía depositarse interinamente la bandera. El hotel Washington ocupa un edificio de carácter monumental cuya historia ofrecerá alguna curiosidad a los lectores. Hasta hace pocos años, el cantón del Ticino tenía tres capitales, que turnaban en albergar a las autoridades políticas del mismo; una de ellas era Lugano y el edificio de que nos ocupamos era el palacio del cuerpo legislativo y del Gobierno. Trasladada la residencia de éstos a Bellinzona, quedó aquél sin objeto y fue arrendado a un fondista que lo aprovecha, ejerciendo en él su industria.

No habiendo otra cosa en el programa para aquella tarde, pues que el Tiro no debía empezar hasta el día siguiente, aprovechamos el tiempo examinando detenidamente el sitio de la fiesta.

Emplazado a medio kilómetro escaso de Lugano y a orillas del lago, se iba a él por un paseo o a bordo de un vaporcito que hacía constantemente viajes desde el mismo al centro de la ciudad.

La gran plaza del Tiro, de unos trescientos metros de lado, tenía en su centro el templo o pabellón de los premios, frente al cual se levantaba la colosal Helvecia de que hemos ya hablado. Al pabellón de los premios dirigimos, pues, nuestros pasos.

Subiendo unos pocos escalones llegamos al segundo cuerpo del mismo, y todas sus caras las vimos ocupadas por los premios que debían repartirse a los que sobresaliesen en el certamen, y si bien su riqueza llamó nuestra atención, pues que su valor no bajaba de ciento cuarenta o ciento cincuenta mil francos, lo que nos sorprendió fue su procedencia. Eran un millar, por lo menos, los premios expuestos y sólo una parte mínima tenían origen oficial. Figuraban entre los donantes el Consejo Federal por cinco mil francos y muchos gobiernos cantonales y municipios por regalos más o menos importantes, pero la mayoría eran particulares, asociaciones, reuniones, etc., etc., no sólo de Suiza sino de todas las partes del mundo. Los suizos desde el extranjero toman parte en la gran fiesta nacional, y allí se veían dones enviados desde Australia, desde California, desde Petersburgo,

desde Pernambuco, desde el fondo del África, etc., etc. La colonia suiza en Méjico, por ejemplo, había enviado un elegante estuche en cuyo centro se alzaban cinco columnas de onzas mejicanas rodeadas por un ramaje formado por otras variadas monedas. Calculamos aproximadamente su valor real en unos mil duros.

La mayor parte de los premios del pabellón son objetos útiles. Muchos consisten en metálico, que se entrega en una forma delicada como el de la colonia de Méjico, y los más en objetos artísticos de aplicación, como jarrones, carabinas de lujo o de modelos caros, *revolvers*, cuadros, *albums*, etc., etc.

El pabellón de los premios, con todo, contiene sólo una parte de éstos, o sea los que se destinan a los blancos de honor o *bonnes cibles*, como se llaman técnicamente. Para los blancos comunes, que son la gran mayoría, hay los premios de puntos y de serie, consistentes en las típicas copas de plata, grandes y pequeñas, que gana todo el que hace cierto número de blancos. A los que ganan la suspirada copa se les dan además algunos escudos de la fiesta, que son unas piezas de cinco francos acuñadas expresamente para cada tiro, pues que en aquel país libre, la sociedad de tiradores tiene el derecho de batir esta moneda al celebrar su fiesta popular, y haciéndola llegar hasta las últimas aldeas por medio de los tiradores que ganan alguna, populariza en todo el país la institución y fomenta el amor a la patria. Inútil es decir que los escudos del Tiro llevan figuras alegóricas y expresiva leyenda. En los de este año, de los que se acuñaron treinta mil, se leía en una cara "*Tiro Federale in Lugano, 1883*" y en la otra "*Libertade inerme è de tiranni agevol preda*". Bien se conoce que los suizos no quieren dejarse arrebatar la libertad.

El importe total de los premios ascendía, pues, a unos quinientos mil francos. Examinado el pabellón de los premios, nos dirigimos a la cantina o sala de banquetes, que cerraba la gran plaza del tiro por el lado opuesto al lago. La cantina es un rectángulo de 135 metros de largo por 40 de ancho, y todo este vastísimo espacio está cubierto de un solo tramo, de manera que el conjunto es ligero, y en él entra la luz por grandes ventanas adornadas con cortinajes que se abren a los tres lados. La construcción es atrevida y honra al joven arquitecto tesinés Guidini, que dirigió todas las instalaciones del tiro. El estilo de la cantina es el adoptado por los italianos para las construcciones en madera.

Se entra a la cantina por tres grandes puertas abiertas en cuerpos adelantados en cada una de las fachadas, y en su interior había cien grandes mesas, capaces cada una para más de cincuenta personas. Entre mesa y mesa quedaba espacio suficiente para realizar el servicio del banquete en mucho menos de una hora. Doscientas jóvenes, vestidas con los característicos trajes de los diversos cantones, eran las encargadas del servicio.

Frente a la puerta central se elevaba la tribuna para los oradores, adornada con las banderas federal y cantonal del Ticino y con un pendón en que se leía en alemán: "Hechos y palabras para la patria", y encima de aquélla colgaba otro estandarte, regalo de una sociedad de tiro de suizos en el extranjero. Encima de la puerta de entrada se alzaba el tablado para la música de la fiesta. En las paredes latera-

les había los nombres de los cantones, con sus emblemas, y en los testers se leían en las tres lenguas nacionales motes e inscripciones tan bien escogidos y expresivos que no podemos dejar de copiar algunos, pues que prepararán a nuestros lectores a formarse cabal idea de la fiesta.

Una inscripción decía: “*Come la Grecia nei giuochi olimpici alimentaba lo spirito nazionale, cosi la Svizzera con le sue feste ritempra il patriotismo de’suoi figli*”.

“*Depuis six siécles —decía otra— le Génie de la Liberté régit un peuple de langues, de moeurs, de religions différentes. O Suisse! Tu vivras modele d’institutions politiques, monuments de respect, tant que l’amour de la justice et de la patrie siégera dans le coeur des Magistrats et des citoyens*”. Y un mote corto en otro cuadro añadía: “*Tout peuple doit choisir, sommeil ou liberté*”.

Otra inscripción alemana, traducida literalmente, decía: “De las alturas de los Alpes saltan los ríos helvéticos buscando tres mares a través de tres tierras distintas. Sus aguas llevan a tres pueblos, en tres diversos idiomas, el majestuoso grito de libertad y fraternidad”.

Enfrente a la entrada principal y en lugar preferente se veía escrito en las tres lenguas nacionales el lema de los confederados:

“Uno para todos, todos para uno”.

Y dispensen los lectores si no nos queda espacio para ocuparnos de las otras dependencias del Tiro, especialmente del *stand*, o estrado de los tiradores. Mañana estará en plena actividad, y en el artículo próximo conduciremos al mismo a nuestros lectores.

El Diluvio, 31 de juliol de 1883

El Tiro Federal suizo, 1883

III

Además de las tres construcciones principales que he descrito, había otras en el campo del Tiro. Había una gran cervecería, había baños y, en el edificio que se había levantado para las oficinas de los diversos comités, un salón de lectura y conversación con periódicos de las principales ciudades y una pieza de trabajo estaban dedicados a los representantes de la prensa suiza y extranjera. No había allí ningún periódico de nuestro país, por lo que nosotros nos cuidamos de poner cada día los que recibíamos, o sean *El Diluvio* y *La Renaixensa*. Por señas que la existencia de un diario en catalán llamó tanto la atención de nuestros colegas extranjeros que muchos nos pidieron un número para recuerdo y nos vimos en apuros para contentar a todos. En el mismo edificio se había establecido el correo y el telégrafo, y por los hilos de éste pasaron durante la fiesta más de dos mil doscientos despachos, algunos de más de quinientas palabras.

Además de las instalaciones que podremos llamar oficiales las había particulares de toda especie. Había restaurantes, cafés, fotografías, puestos de venta de tabaco, etc., etc., y muchos barracones de feria con gigantes, enanos, leones y todo lo demás que es de rúbrica en tales casos.

Las fiestas del Tiro Federal duran varios días —este año se abrieron el 8 y se cerraron el 19 del corriente julio— pero no todos presentan igual interés. Los días solemnes son el de la apertura, el de recepción de las autoridades federales y cuerpo diplomático, el de clausura y los domingos que caen dentro de la fiesta. Todos los días, además, la animación y entusiasmo aumentan a las horas del banquete y de las recepciones y despedidas.

El día de la apertura resonaron a las cinco de la mañana las salvas de artillería y a las ocho empezó a organizarse frente al hotel Washington el cortejo que debía acompañar la bandera federal al campo del Tiro. Detrás de un destacamento de caballería de tres soldados —sin duda no había más— y de los improvisados infantes del día anterior, iban los empleados en los blancos en número de más de doscientos, vestidos unos de azul y otros de rojo, que son los dos colores del cantón. Seguía la música de la fiesta precediendo a la bandera federal, que, como a su entrada, tenía al lado las de Friburgo y del Ticino, y luego marchaban los comités, autoridades, las músicas de Friburgo, de Lugano y otras, tribunales, empleados de los comités y, finalmente, las sociedades patrióticas y de tiro y grupos de tiradores, todas con sus banderas y estandartes que eran ya más de sesenta, cerrando la marcha otro grupito de soldados. Alrededor de la bandera federal, y como dándole guardia de honor, iba el cuerpo de bomberos de Lugano.

El cortejo, en el que no se veía tampoco un solo uniforme, pero que no por esto era menos pintoresco, pues que todos llevaban medallas o cintas del tiro en los ojales y la tarjeta de entrada —que era un cromo— puesta en el sombrero, se dirigió a paso de marcha al campo del Tiro. Durante el tránsito hubo salvas de artillería, repique de campanas y lluvia de flores de todas las ventanas y balcones, agregándose a la comitiva gran parte de la población que quería presenciar la ceremonia de la entrega de la bandera.

Llegada la comitiva al campo del Tiro, colocáronse el presidente del último celebrado y el del que iba a empezar a la entrada del pabellón de los premios, de frente a la gran estatua de la Helvecia. El abanderado de Friburgo, tipo solemne que se hizo célebre en pocos momentos por su aire marcial y la gran banda azul y blanca que cubría su pecho, subió la escalera del pabellón y puso el estandarte en manos de su presidente, que debía hacer el discurso de entrega.

El campo del Tiro estaba ocupado por millares de personas apiñadas alrededor del pabellón, y el silencio era completo. El presidente del Tiro de Friburgo, señor Biemann, empuñando el estandarte federal de los tiradores, pronunció en francés un entusiasta discurso e hizo la entrega a su sucesor en el Ticino, el abogado don Emilio Censi, que le contestó en italiano con un discurso no menos caluroso y patriótico.

Y mientras una poderosa masa coral entonaba un “Saludo a la bandera federal” compuesto expresamente para el acto, y mientras los millares de espectadores vitoreaban en todas las lenguas a la Confederación, al cantón de Friburgo, a Lugano y a las sociedades de tiro, los miembros del comité de recepción llenaban las copas de plata y oro del vino de honor, que contenía un gran jarrón artístico, regalo del rey de Bélgica a los tiradores republicanos de Suiza, y las ofrecían a sus confederados de Friburgo en prenda de fraternidad y concordia. Resonó entonces de nuevo el estampido de los cañones, que repetían los cien ecos del lago, y rompiendo la música de la fiesta a tocar el pausado himno suizo, fue izada la bandera federal sobre el pabellón de los premios entre las aclamaciones de todos.

Siento mucho no disponer de espacio suficiente para trasladar, aunque sólo fuera en extracto, los discursos de entrega y de recepción. Su elocuencia, como la de todos los oradores que he oído en estas fiestas, es completamente distinta de la que estamos acostumbrados a oír. La libertad práctica les inspira a todos, y hablan con el corazón y sin artificio alguno. La idea de patria no es aquí la idea exclusivista, recelosa y mezquina de otros países; aquí no se ama la Confederación porque sí, sino por los beneficios que reporta. La patria desaparecería en cuanto se apartara de la libertad y de la democracia.

Pero no podemos detenernos, pues a las doce en punto comienza el banquete en la cantina. Durante las fiestas del Tiro cada día hay el banquete, que es la parte más importante de ellas, y a él asiste el que quiere. Para ponerlo al alcance de todas las fortunas se fija siempre un tipo módico. Este año era de tres francos, comprendiendo en este precio una botella de “vino de la fiesta”, que era el Chianti, así como el vino de honor era el moscatel de Asti.

Por nuestra fortuna se había reservado para la prensa la mesa más cercana a la tribuna, pues a no ser así, hubiéramos debido tomar puesto bastante lejos para no oír bien los discursos. Aquellas inmensas hileras de mesas se habían llenado como por encanto, y el conjunto de los comensales era lo más variado que imaginarse pueda. Las señoras jóvenes y no jóvenes, ricas y pobres tomaban en la fiesta una parte activa y se sentaban a la mesa democrática.

Allí había los directores del partido avanzado al lado de los jefes del bando conservador, y los curas católicos, que asistían en buen número, no se horrorizaban de comer junto con los pastores protestantes, que tampoco faltaban. Allí debí convencerme de que las instituciones suizas tienen la virtud de no crearse enemigos. Los diversos partidos que existen y que pueden reducirse a dos, el radical y el liberal-conservador, desean más o menos libertades, son más o menos descentralizadores, quieren abordar más o menos de frente los problemas sociales, pero todos convienen en aceptar la organización federativa y los principios democráticos que son su base. A unos curas que estaban cerca de nosotros fingí atacarles el derecho del pueblo a intervenir directamente en la cosa pública y quedé pasmado ante el calor con que me defendieron el *referendum* y el *veto* popular. “Se nos calumnia —me decían— al creernos enemigos de las instituciones helvéticas; so-

mos tan federales como los demás ciudadanos y ni la libertad de creencias nos espanta con tal de que la tengamos para las nuestras”. Para dar idea de la afición de los suizos a los banquetes del Tiro, baste decir que se sentaban en él varios ancianos impedidos, que se hacían trasladar en sillas de manos y que habían debido hacer algunas horas en ferrocarril.

A los extranjeros, y especialmente a nosotros españoles, aquello nos parecía un sueño, y no es de extrañar que saliéramos de allí con una impresión tan profunda que jamás la olvidaremos. Se sale rejuvenecido de la gran fiesta de la democracia.

Cubiertas las mesas con manteles de papel continuo y teniendo cada comensal su servilleta de la misma materia, empezó el servicio con toda regularidad. La grande cocina, instalada al lado mismo de la sala y en la que se cocía la sopa en un verdadero aljibe, arrojaba continua y ordenadamente fuentes llenas de viandas, y el banquete quedó servido en menos de una hora, sin que a nadie dejaran de llegar los cuatro platos y tres postres que componían el programa. Apenas servido el asado, un redoble de tambor impuso silencio y el encargado de presentar a los oradores, después de verter el vino de honor, anunció que iba a hacer el primer brindis el señor Stoppani, vicepresidente del comité organizador del Tiro.

Según costumbre establecida, el primer discurso en cada banquete ha de ser dedicado a la patria, y el señor Stoppani, que debió encargarse de momento de hacerlo, por enfermedad repentina del presidente de honor, supo salir airoso del paso. El orador, hombre ya entrado en años y uno de los demócratas más consecuentes del Ticino, tiene respetable figura y conserva su voz potentísima. Levantada al aire la copa de honor, todo su discurso estuvo lleno de párrafos como el siguiente:

—¡Oh santa, querida patria! Nosotros admiramos tus ciudades llenas de vida, tus industrias llenas de movimiento, tus universidades y tus ferrocarriles titánicos, pero no es por esto que te amamos. Te queremos ante todo y sobre todo por tus instituciones. Te adoramos porque eres maestra en democracia, centinela de la libertad, fuente de progreso y arca de fraternidad.”

—“Te queremos —añadía— porque has sabido mostrar que un pequeño pueblo, dividido por lenguas, por razas, por costumbres, religión y tradiciones, pero unido en el sentimiento de la libertad y de la democracia, sabe obrar prodigios. Aislada en medio de la Europa, has sabido resistir así a los duques de Borgoña y de Saboya, como a los reyes, a los emperadores, a los abades y a los papas. Te amamos porque has sido y eres la tierra sagrada del asilo, donde han hallado refugio y consuelo todas las víctimas de la tiranía.”

Y por el estilo siguió todo el discurso hasta llegar al brindis a la patria. El momento fue el más sublime e imponente que jamás he presenciado. El orador estaba conmovido de veras; al gritar “¡Viva la Helvecia!”, su voz vibraba de un modo especial y, al llevar a los labios la copa con mano temblorosa, las cinco mil personas

reunidas en la sala le acompañamos con un hurra estrepitoso pronunciado en todas las lenguas de Europa, mientras que la música de la fiesta entonaba magistralmente el himno nacional. Todos estábamos en pie o encima de los bancos y ni uno solo dejó de poner letra a la música, formando un coro colosal. En aquellos momentos nos sentimos dichosos de poder abrazar al orador, que descendía de la tribuna con las lágrimas en los ojos. Muchos de aquellos tiradores que mandan la bala donde ponen el ojo no estaban menos conmovidos.

Siguieron otros discursos. El presidente del comité central de la sociedad de tiradores habló en alemán, saludando en términos enérgicos a los tiradores y ciudadanos del Ticino. El abanderado de Friburgo, el mayor Bocard, puso el sello a su popularidad devolviendo en galante frase francesa a las señoras del Ticino las flores que habían llovido sobre su querida bandera, a la cual leyó luego una sentida oda el profesor G. B. Buzzi, quien tuvo la amabilidad de regalarnos una copia.

Seguían todavía los brindis cuando resonó el cañonazo que indicaba la apertura del Tiro. Acabó el orador que estaba en el uso de la palabra y todos nos dirigimos al *stand*. Al llegar había ya fuego graneado, y algunos tiradores tenían hechos ya muchos puntos para optar a las primeras diez copas.

El *stand* es una larguísima construcción de madera desde donde hacen los disparos los tiradores. Se halla dividido a lo largo en tres partes, de las cuales la posterior está ocupada por las dependencias del tiro al blanco, como son venta de billetes para el mismo, comprobación y repartición de premios, venta de cartuchos, alquiler, guarda y recomposición de las armas, etc., etc. Entre las dependencias y el sitio de los tiradores hay un gran corredor para el público espectador, y la parte exterior está reservada a los que tiran. Cada uno de éstos tiene su compartimiento especial y un empleado o marcador que está en relación telegráfica con otro empleado situado al pie del blanco. De éstos hay tantos como compartimientos y unos y otros están numerados, de manera que cada tirador ha de disparar contra el blanco que le corresponde. A pocos pasos del *stand* hacia la parte de los blancos hay una pared de madera o parabalas que sólo deja el espacio suficiente para que los tiradores puedan apuntar. Gracias a los parabalas es imposible toda desgracia. Los tiros mal dirigidos clavan la bala en sus maderos.

Los blancos se hallan situados a trescientos y a cuatrocientos cincuenta metros. Había ciento de los primeros y veinte de los segundos. Entre los de cada clase había los llamados *bonnes cibles*, en los que se aspira a los premios de honor.

Durante la primera tarde del Tiro, la atención se fija especialmente en el concurso para ganar las diez primeras copas. En el próximo artículo le dedicaremos algunas líneas.

El Diluvio, 1 d'agost de 1883

El Tiro Federal suizo, 1883

IV

En el concurso para las diez primeras copas sólo toman parte buenos tiradores. Los blancos tienen descritos tres círculos: uno de quince centímetros de diámetro, otro de treinta y otro de cincuenta. El tiro que da en el círculo de quince centímetros gana tres puntos, dos el que da en los treinta del segundo círculo y uno sólo el que acierta en el de cincuenta centímetros. Para ganar la copa es preciso hacer cuatrocientos puntos, que suponen por término medio doscientos tiros acertados en un blanco pequeñísimo desde la distancia de trescientos metros. A la hora y media, un tirador del cantón de San Galo, el señor Knecht, había ganado ya la copa, siguiéndole a poca distancia los nueve que ganaron las restantes, todos suizos menos el último, que fue un italiano. A las cuatro de la tarde les fueron entregados los premios en el pabellón con toda solemnidad y al son de la música de la fiesta. Después de serles ofrecido el vino de honor, hizo un breve discurso el presidente del Tiro.

En el mismo pabellón tienen lugar todas las tardes las recepciones y despidos de las sociedades que se presentan. Al depositar cada una de ellas su estandarte, que se iza en el segundo cuerpo del pabellón, su presidente hace un discurso alusivo al que contesta alguno de los miembros de los comités organizadores. Muchas de las sociedades cantonales se presentan acompañadas de alguna banda de música, de manera que las recepciones y despidos constituyen una de las partes más pintorescas de la fiesta. Recuerdan aquellas escenas tan magistralmente descritas por Schiller e interpretadas por Rossini en su *Guillermo Tell*.

Las banderas que se presentaron el primer día fueron las de los cantones de Friburgo, el Ticino y Basilea y las de los tiradores de Montevideo y de Milán. Esta última fue entregada por el señor cónsul de Italia, contestándole el profesor Avanzini, presidente del comité de redacción y prensa.

La presentación de estas banderas indicará claramente a los lectores que en la fiesta nacional helvética no domina el exclusivismo. En efecto, en ella y en los certámenes del tiro no sólo aceptan sino que convidan a todas las naciones. Todas pueden ir allí a contender en lid honrosa con los diestros tiradores suizos. Como veremos luego, el gran premio de honor, el título de primer tirador de la fiesta, fue tenazmente disputado por un tirolés a los más afamados tiradores del país, y si a última hora logró la ansiada distinción el señor Elmer, del mismo cantón que el que había ganado la primera copa, el tirolés quedó en el segundo puesto. El suizo con 168 disparos hizo 296 puntos y el tirolés logró 292 puntos con 162 disparos. El afamado tirador Aschwanden, del cantón de Tell, que en varios certámenes había obtenido el título honorífico de rey de los tiradores, no estuvo este año afortunado y quedó ocupando el tercer lugar en la lista.

A las siete y media se suspende cada día el tiro y poco después empieza en la sala de la cantina el concierto que da ordinariamente la música de la fiesta. Allí lució la banda de Turín las mejores piezas de su repertorio y logró entusiasmar a

todos hasta el punto que el último día el comité directivo le entregó solemnemente una rica copa como recuerdo.

Pero no vaya a creerse que ni durante la velada descansan los tiradores. Este año se había introducido la novedad del tiro a la luz eléctrica, y de nueve a doce de la noche seguía el fuego graneado, aunque no tan nutrido como durante el día. Los blancos estaban iluminados por grandes focos incandescentes, y en el *stand* había en cada compartimiento una lámpara de Edison que permitía a los tiradores cargar y apuntar el arma. En tales condiciones hacían pocos menos blancos que a la luz del sol.

No me detendré en hablar de los regocijos con que en la ciudad se celebraba la fiesta nacional, como por ejemplo las representaciones de ópera italiana que se daban en el teatro y las iluminaciones que fueron aguadas por la lluvia, y pasaré a hacer la reseña del día oficial en que asisten al Tiro las autoridades federales y el cuerpo diplomático.

Muy de mañana notamos en la casa en que nos alojábamos un movimiento desusado, y era que en ella se reunían las jóvenes que debían representar los diversos cantones, la Federación y Lugano. Nuestra patrona, la señora de Grecco, entusiasta como ella sola y que nos había presentado con orgullo a sus hijas, que hablan correctamente las tres lenguas nacionales, no sólo había cedido su sala sino que se había encargado de poner los últimos alfileres a las muchachas que habían de figurar en el cortejo, formando la hermosa guardia de honor del presidente de la Confederación. Como sólo hay veinticinco entre cantones y semicantones y una sola Federación y una sola Lugano, no pudieron tener cabida más que veintisiete jóvenes, todas de las mejores casas de la ciudad, a las que miraban pasar con envidia las que no habían alcanzado uno de los disputados puestos.

Pocas veces un potentado habrá ido mejor acompañado que lo fueron aquel día las autoridades federales. En aquel país en que la variedad nace de la confusión de lenguas, razas y costumbres, se confunden también las hermosuras, y entre aquellas veintisiete jovencitas de quince a veintidós abriles había todos los tipos bonitos que han imaginado poetas y pintores, desde la rubia y pudorosa Margarita hasta la ardiente y apasionada Desdémona. Todas iban en traje de sociedad blanco y cruzaban sus pechos bandas de los colores del cantón o entidad que representaban. Alguna flor natural en las trenzas o en el seno era su único adorno, y esta sencillez realzaba todavía sus encantos naturales, que lucían sin afeites ni coloretes. Esta poética adición fue la única que se hizo al cortejo el día que formaron parte del mismo las autoridades federales y el cuerpo diplomático representado por los embajadores de Francia e Italia, por el ministro plenipotenciario y enviado extraordinario español y por varios agentes de otras naciones.

Llegado el cortejo al pabellón de premios, dada la bienvenida a todos por el presidente del comité de recepción, contestándole el ilustre Arago, embajador de Francia, y habiendo probado el vino de honor los recién llegados, que a su vez lo ofrecieron a las jóvenes que habían subido también al pabellón, todo el mundo se

dirigió a la cantina, cuyas mesas quedaron llenas de bote en bote a los pocos minutos. Debía hacer el primer brindis el presidente de la Confederación, Mr. Luis Ruchonet.

Al entrar noté una innovación en la cantina. La mesa del centro estaba adornada con un gran ramillete de flores, en el que destacaba la cruz blanca federal sobre campo rojo, y de momento me produjo una impresión desagradable. Creí que aquella mesa estaba destinada a las autoridades, lo que hubiera sido una nota discordante en aquella fiesta democrática en que no había aún podido hallar ni una. Pronto, empero, salí de mi error, pues que vi entrar a la banda de Turín acompañando a las 27 jóvenes del cortejo, a las que los individuos del comité condujeron a la mesa distinguida. El presidente de la Confederación, el del Consejo Nacional, los de varios cantones y el cuerpo diplomático se sentaron a las mismas mesas que nosotros, con idénticos manteles y servilletas, comieron los mismos manjares y bebieron el mismo vino que bebimos todos. La nota que temía fuera discordante se convirtió en una de las más entonadas y de todo corazón me asocié al aplauso con que fue saludada la colocación de las jóvenes y de las autoridades.

Al resonar el redoble de tambor que precede a todos los discursos, la cantina presentaba el aspecto de un gran mar de cabezas humanas. Ni penetrar en su vasto recinto era posible. En medio de la expectación general subió a la tribuna el que sería jefe del Estado si en Suiza hubiera jefes, vestido de levita y visiblemente conmovido. Todo el mundo esperaba sus palabras silencioso y con gran interés, pues que Mr. Ruchonet es uno de los directores del partido que llamándose radical es el más centralizador que existe en Suiza, y al que hace poco tiempo tres votaciones populares, rechazando otras tantas leyes, han demostrado elocuentemente que el país detesta la centralización aun dentro del organismo federativo.

Si en el banquete del primer día habíamos creído estar soñando, mucho más debimos figurárnoslo al oír el discurso de Mr. Ruchonet. La opinión pública es allí soberana, y el presidente de la Confederación bajaba ante ella la cabeza. ¡Qué espectáculo tan inverosímil para nosotros!

—“No estamos en una república —empezó diciendo, provocando una verdadera tempestad de aplausos— sino en una confederación de veintidós repúblicas.”

—“Venimos aquí a hablaros de la patria —siguió luego— y a preguntaros cuáles son vuestros deseos y vuestras esperanzas. Vosotros nos contestáis que ponéis la patria por encima de todo, pero que entendéis mantener la soberanía de los cantones. Todos queremos lo mismo, y si algunos espíritus exagerados han soñado la restauración de la república helvética, muestran que no conocen ni las costumbres, ni las necesidades, ni las leyes fundamentales de nuestra república. Estos hombres ignoran que la centralización es el camino del autoritarismo, y que los pueblos de nuestros cantones aman tanto más la Confederación cuanto mayor suma de libertad y de autonomía hallan en ella.”

Y como luego se dirigiera a los representantes del cuerpo diplomático, subió a la tribuna Mr. Arago, su decano. Mr. Arago, hombre que pasa de los 70 años, pero

muy robusto todavía, de fisonomía inteligente y vivo de expresión, después de contestar en nombre del cuerpo diplomático, habló en su propio nombre y se dejó llevar del entusiasmo que sentía, llegando hasta a declarar que la gran nación francesa es en democracia la hermana menor de la Suiza, y acabó brindando por la luz y por la difusión de la instrucción que la lleva a los pueblos.

La banda de la fiesta entona *La Marsellesa*, que todos cantan mientras que Mr. Arago baja de la tribuna y corre a abrazar a Mr. Ruchonet. Llega entonces a su colmo el entusiasmo. Mr. Arago sube al banco, impone un momento de silencio, da las gracias y pide el himno suizo. La música no hace más que acompañar a seis mil voces que lo entonan y el entusiasmo desborda. Todas las señoras están de pie y agitan los pañuelos; los curas y los pastores gritan como todos; las niñas del cortejo corren hacia el embajador francés y el presidente suizo y les ofrecen sus ramos de flores, que les pagan con besos de cariño, y la música de Turín corona la escena rompiendo atronadora con el himno popular italiano. Esta sola escena vale el viaje para asistir al Tiro Federal.

Creía acabar hoy, pero no es posible. Me queda todavía materia para otro artículo.

Lugano, julio de 1883

El Diluvio, 2 de juliol de 1883

El Tiro Federal suizo, 1883

V

El entusiasmo que se produjo en el banquete el día oficial no decayó después de los discursos que reseñé en mi último artículo. Subió a la tribuna el presidente del Consejo Nacional, o sea el Congreso de la Federación, y en alemán habló de la obligación que las generaciones presentes tienen de preparar el bienestar de las que han de venir e hizo votos por la unión íntima de los cantones cuyo conjunto forma el pueblo suizo. Antes que él había hablado en italiano el representante del Consejo de los Estados —que algunos llaman Senado, pero que en realidad no tiene equivalente en las naciones unitarias—, quien, después de asegurar que el cuerpo a que pertenece mira siempre adelante, pues que no ha olvidado la historia suiza, dedicó su brindis al porvenir del cantón y a las jóvenes que tenía cerca, “a esas niñas que son lo más amable y precioso que tenéis en el Ticino”.

Muy cerca de nosotros tenía su puesto el ministro plenipotenciario español señor Conde de la Almina, pues la mesa destinada a la prensa era la más inmediata a la que ocupaban las autoridades y cuerpo diplomático, y creo deber de justicia hacer constar que estuvo sumamente amable y deferente con nosotros. A su indicación debimos el ser presentados a Mr. Ruchonet, Arago y demás personajes que asistían al banquete, por lo que le damos públicamente las gracias. El secretario

de la legación, que también estaba presente, es un compatriota nuestro, el Marqués de Villel.

En el banquete del día oficial hubo un detalle característico y que es ya tradicional en los tiros federales. Acababa de bajar de la tribuna el presidente cuando, previo el redoble de tambor de rúbrica, el *introducción* de oradores anunció que se le había acercado un personaje importante a pedir turno y que iba a presentar en aquel momento. Dirigimos la vista a la tribuna con gran curiosidad por saber quién fuese el que con tanto misterio era anunciado, y con sorpresa vimos aparecer un enorme oso negro, que con gran prosopopeya empezó a saludar a la concurrencia y, apurando de un sorbo el vino que llenaba la copa de honor, pidió por señas que le fuera otra vez llenada con gran contentamiento de todos los presentes. Era el *Mutz*, que en lenguaje bernés significa ‘oso’, y que es el compañero inseparable de los tiradores del cantón de Berna cada vez que asisten a la fiesta. El encargado de tan importante papel sube a la tribuna inmediatamente después del presidente de la Confederación y su aparición es siempre saludada con una risotada general.

Los domingos que caen dentro de las fiestas dan lugar a la escena pintoresca de los servicios divinos en el campo del Tiro.

A la misma hora se reza al aire libre la misa católica y se celebra el servicio protestante, teniendo cada religión señalado el sitio correspondiente en la gran plaza. He calificado la escena de pintoresca porque lo es en alto grado, ya por el lugar y circunstancias en que se realiza, ya por los variados trajes de las mujeres, ya por el continente de los hombres que oran sin dejar la carabina de la mano; pero al mismo tiempo es imponente en alto grado e indica un envidiable estado de cultura y de tolerancia mutua entre las diversas creencias.

La escena fue incompleta este año. Para el servicio católico, el comité había designado a un capellán, y no sé qué personajes eclesiásticos se empeñaron en que fuera otro el que alcanzara el honor —que honor lo consideran— de decir la misa en el Tiro. El comité, como era natural en aquel país, no quiso ceder de su derecho, y el resultado fue que faltó la misa, dándose el espectáculo curioso de que, celebrándose el Tiro en uno de los cantones en que más abundan los católicos, hubiera sólo servicio protestante.

El día de la clausura, después de proclamarse públicamente a los vencedores, repartiéndoles solemnemente los primeros premios, se forma el cortejo para ir a depositar la bandera federal en manos del presidente del Tiro, quien la conserva en su poder hasta la fiesta próxima, y entonces va a hacer formal entrega de ella al nuevo presidente de la manera que describimos en su lugar correspondiente. El último banquete es siempre animado. En el de este año se ofreció galantemente por el comité de organización el vino de honor a todos los representantes de la prensa, brindándose calurosamente por ella y respondiendo algunos de los presentes en nombre de todos. El señor Stoppani hizo el discurso de clausura, con frases parecidas a las que había empleado en su primer brindis a la patria.

—“Los tiros federales —dijo, y reproducimos el párrafo porque da idea exacta de los mismos— son los comicios de la democracia. Ningún pueblo, ni la industriosa Inglaterra, ni la rica Francia, ni la poderosa Alemania, ni la afortunada Italia, podrían dar una fiesta semejante; es decir, celebrar el triunfo de la libertad en medio de un pueblo libre.”

—“Aquí, durante 12 días, todas las naciones han tenido abierta una tribuna libérrima para hacer sentir sus votos, exponer sus pesares y expresar sus deseos. Aquí se ha oído La Marsellesa en armonía con el *Wacht am Rhein*, el himno de Garibaldi en armonía con la marcha real; aquí, olvidando sus rencores y discordias, el águila imperial, el gorro frigio y el sombrero de Guillermo Tell, en buena paz y armonía, han podido tomar parte en los regocijos de la fiesta que la democracia suiza dedica a la fraternidad de los pueblos.”

Tal es a grandes rasgos descrita la fiesta del Tiro Federal suizo, y tal ha sido la que acaba de celebrarse en Lugano. En ella se dispararon 754.674 tiros, lo que da un promedio de cerca de 70.000 diarios. Los organizadores esperaban todavía más y lo habrían conseguido sin duda a pesar de la distancia de Lugano al corazón de Suiza, a no ser por la incomprensible conducta de la empresa del ferrocarril del Gotardo, que al principio hizo una rebaja insignificante en los pasajes y cuando se decidió a hacerla razonable la fiesta tocaba ya a su término. Todos los periódicos suizos han estado acordes en censurar tal proceder, así como lo han estado en proclamar que la organización del Tiro actual ha sido de las mejor dispuestas, no habiendo dejado que desear ninguno de los servicios confiados a los distintos comités organizadores.

Esto no obstante, la afluencia de tiradores ha sido grande, habiendo figurado en el pabellón no sólo las banderas de todos los cantones, sino también las de varias sociedades extranjeras, italianas, alemanas, etc., etc. Los tiradores del país, empero, se llevaron la palma en toda la línea. Dijimos ya que el título de “primer tirador” lo había alcanzado el Sr. Elmer, de San Galo, y añadiremos aquí que los primeros premios de honor en los cuatro blancos especiales o *bonnes cibles* correspondieron respectivamente a tiradores de los cantones de Zurich, Argovia, Vaud y Soleura. Un tsesín alcanzó el primer número en el tiro a la luz eléctrica. En el sinnúmero de discursos que se pronunciaron no salió ni una nota discordante, así como en el *stand* no hubo ni la más pequeña desgracia: datos elocuentísimos de la cultura y adelanto material de los que en la fiesta tomaban parte.

La fiesta del Tiro Federal, con ser la más viril que se celebra, es la más pacífica. En la cantina se aprende a amar la libertad y en el *stand* a defenderla contra cualquiera que pretendiera atacarla, pero ni en aquélla ni ésta se amenaza a nadie. El pueblo suizo, representado allí por sus tiradores, lo espera todo de la ilustración, de la paz, de la fraternidad. Si da tanta importancia al manejo de las armas es sólo porque sabe que la libertad se aparta de los pueblos afeminados y corrompidos.

Dijimos que los tiros federales condensan la historia contemporánea de Suiza. En sus banquetes y en sus discursos se han preparado los grandes movimientos y

evoluciones que ha realizado en lo que va de siglo, lo que se comprenderá perfectamente si se considera que los que asisten a la fiesta, aunque pocos relativamente al total de los confederados, son los elementos activos de todos los cantones. Hoy, empero, no ofrecen los tiros el interés palpitante que en época anterior. Desde la organización democrática que se dieron los cantones por allá en 1830 y que vino a condensarse luego en la Constitución federal de 1848, la Confederación atraviesa un período completamente normal y tranquilo, y al amparo de sus sabias instituciones realiza ordenada y majestuosamente el progreso. Las tempestades son pasajeras y superficiales, y el movimiento que allí se nota no es la convulsión de un cuerpo enfermo, sino manifestación de vida y robustez.

Por ello es que las notas más acentuadas que han dominado en el Tiro que acaba de celebrarse pueden condensarse en las siguientes: necesidad de la paz y de la democracia para proseguir el creciente desarrollo moral y material que revela la Exposición Nacional que se está celebrando en Zurich; utilidad de disminuir los gastos que hace la Confederación en armamentos, por más que no tenga ejército permanente; voluntad firmísima de los cantones de oponerse a toda centralización ulterior y quizá para desandar algunos pasos dados en el camino de la misma, y armonía fraternal entre todos los confederados, que han de estar dispuestos individualmente a sacrificarse en pro de los demás, realizando así aquel hermoso lema de su unión: “Uno para todos, todos para uno”.

El Tiro Federal de este año creo que ha de ser de resultados fecundísimos para Suiza y, por consiguiente, para los amantes de la libertad y de la democracia en todos los países. Desde hace algún tiempo parece que quieren formarse algunas tenues nubes en la Confederación, cuyo origen no puede ser otro que la centralización excesiva a que desde el poder quería llevarla el partido radical, seducido por las palabras deslumbradoras y frases de efecto que emplean los que se engalanan con el título de avanzados en las grandes naciones unitarias. Hubo momentos que pareció que el pueblo suizo se dejaba alucinar por las apariencias seductoras que a su vista se presentaban, y los que seguimos con interés el desarrollo y marcha de las instituciones del porvenir en las pequeñas repúblicas del centro de Europa llegamos a temer por ellas. Por fortuna, la alucinación se desvaneció al poco tiempo y, puesto el pueblo sobre sí, aprovechó los grandes recursos constitucionales de que dispone e, interviniendo directamente, dejó sin efecto por medio de nutridas votaciones algunas leyes elaboradas por el poder en el sentido de fomentar aquellas tendencias.

Pero quedan todavía resabios. El lenguaje radical, exótico en Suiza, llama todavía progreso a todo lo que es concentrar atribuciones en las autoridades federales, y parece olvidar que la variedad es la base esencial del organismo a que deben su robustez y salud aquellas repúblicas modelo. El secreto de la felicidad y progreso de los confederados es el respeto mutuo entre todos y cada uno de ellos, y han marchado siempre adelante gracias a que la mayoría germánica no ha pretendido jamás imponerse a las minorías románicas o latinas; gracias a que la mayoría reformada ha vivido fraternalmente con las minorías católicas, o de otras confesiones, o

indiferentes. Todo paso en sentido centralizador o igualitario a la francesa produce allí conflictos. Las tenues nubes a que aludía, y que se indican especialmente en el terreno económico, no reconocen otro origen que las tendencias que han dominado en el poder federal durante los últimos años.

Después de haber hablado el pueblo con sus votos, el Tiro Federal ha secundado la voz del pueblo.

—“Baste ya de centralizar —ha dicho—, que lo que se nos quería presentar como un progreso es una verdadera calamidad para la patria. Completaremos el desarrollo de la democracia, pero dentro del federalismo, que es la consagración de la variedad de la naturaleza. Queremos la fraternidad, la armonía; idolatramos la unión, pero detestamos la unidad, que haría de nosotros un pueblo igual a los demás de Europa. El título de confederado que supone la libertad de cada uno es mucho más hermoso que el de conciudadano, que indica sujeción de todos al gran tirano de los tiempos actuales, el Estado. ¡Hora es ya de detenerse para no entrar en la pendiente en que podríamos resbalar!”

Con razón, pues, he sentado que el Tiro Federal que acaba de cerrarse será fecundísimo en resultados. Las tenues nubes que se vislumbran en el horizonte helvético o no llegarán a tomar cuerpo, o se desvanecerán como se desvanecen las que en verano se forman en las cumbres nevadas de sus montañas. Las mismas instituciones que salvaron la democracia suiza del gran conflicto en que la había puesto Roma cuando el *Sonderbund* seguirán conduciéndola por la vía del progreso, que es resultado preciso del sistema de la variedad garantido por la organización federativa.

Con esta impresión agradable, con la seguridad completa de que la libertad y la democracia están sólidas en la Confederación de los Alpes, nos despedimos de la riente Lugano y de los buenos amigos que habíamos hecho en el Tiro Federal. Pero apenas atravesamos la frontera, el corazón se nos cubrió con una nube de tristeza. Se agolparon a nuestra memoria los recuerdos y las reflexiones a nuestra mente. Recordamos que salíamos del Ticino, pequeño cantón que hace menos de un siglo era un país sujeto a los antiguos cantones suizos, que lo habían conquistado, y hoy es una república tan libre como sus hermanas confederadas y vive amigablemente unida por el fuerte lazo del progreso con las que la dominaran, y nos dirigíamos a una gran comarca que, unida con otras hace siglos, después de haber entrevisto el sistema libre de la variedad, no ha podido todavía desatar las ligaduras que le impiden todo movimiento natural y propio. Reparamos que el cantón que acabábamos de abandonar, con ser el único italiano de Suiza, tenía su lengua reconocida como oficial en la mismísima Confederación, mientras que a nosotros se nos obliga a no usar la nuestra hasta en los actos más insignificantes de la vida pública. Si en aquel momento hubiera tenido en mi poder las cuartillas de las cartas anteriores que estaban ya en el correo, las habría roto en mil pedazos

antes que publicarlas en una lengua que se nos ha impuesto no tanto por la fuerza del número, cuanto por la degradación de nuestros caracteres.

Entonces comparamos el país de que acabábamos de despedirnos, pobre y pequeño pero joven y rebosante de movimiento y de vida pública, con esta desdichada tierra, caduca antes de haber llegado a la vejez, dominada por la atonía moral y entregada por completo a la vida material imperfecta, única que nuestra escasa cultura nos permite. Y al presentarse a nuestros ojos la degeneración de nuestro pueblo, que huye de los comicios y corre a recrearse en las exóticas corridas de toros; que recibe con glacial indiferencia todo lo trascendental y guarda su ruidoso entusiasmo para los esperpentos dramáticos que nos manda la corte para distraer nuestra atención y para que enriquezcamos a sus empalagosas medianías; al pensar que el movimiento regenerador provincialista prefiere vegetar en la hipocresía a dar forma clara y explícita al debilísimo eco que ha despertado; al reparar que el ideal federativo que se manifestó hace algunos años, de mistificación en mistificación y de debilidad en debilidad, ha ido a parar al punto de poner en precisión de tener que apartarnos del partido que pretende encarnarlo, los mismos que en la federación vemos el único remedio a nuestros males y el porvenir de la humanidad; al recordar el profundo sueño que dormimos, del que no logran desta tristeza era motivada, convencernos de que los que entre “el sueño y la libertad” del lema del Tiro Federal escogemos la libertad, hemos de aprovechar las ocasiones que de vez en cuando se nos brindan en tierras extranjeras, y felicitarnos de haber ido a fortalecer y vigorizar nuestro ánimo en la gran fiesta de la democracia en Suiza.

Barcelona, 30 de julio de 1883

El Diluvio, 7 d'agost de 1883

El Tiro Federal suizo, 1883

1884
VALENTÍ ALMIRALL

A PROPÓSIT DE LA MEMORIA ACERCA DE LAS INSTITUCIONES DEL DERECHO CIVIL DE CATALUÑA DEL SENYOR DURAN I BAS

A PROPÓSIT DE LA MEMORIA DE LAS INSTITUCIONES DEL DERECHO
CIVIL DE CATALUÑA DEL SENYOR DURAN I BAS

Al demanar-me lo director¹ de *L'Avens* que digués alguna cosa sobre la memòria que acaba d'escriure lo senyor Duran i Bas, i que s'ha estampat a expenses de la Diputació de Barcelona, dec confessar que no havia fullejat encara lo treball i tal vegada per això vaig accedir a la demanda. Si l'hagués llegit és ben segur que no m'hauria compromès a tractar, en les poques ratlles que permeten les condicions materials de *L'Avens*, d'una memòria que és un verdader llibre, no tant per son volum com per sa importància transcendental, per qual motiu val la pena d'un estudi complet i d'un anàlisi detingut.

Lo senyor Duran i Bas ha fet lo que d'ell tothom esperava d'ençà que va saber-se que el govern de Madrid, dignant-se fer una almoïna a Catalunya, l'havia nomenat advocat de la nostra terra en la Comissió de Codis, qual càrrec li imposava l'obligació d'escriure una memòria sobre els principis e institucions del dret foral (?) de Catalunya, que per llur vital importància sigui precis conservar. I tothom ho esperava perquè, en l'estat de prostració moral e intel·lectual en què es troba Catalunya, enmig de l'aterrador indiferentisme que s'ha apoderat dels catalans per tot lo que no sigui negoci o enredos de *bolsa*, un home com en Duran i Bas, que roba hores a la son per ocupar-les en especulacions transcendents i que conserva pura la fe científica a pesar de sos seixanta anys i dels desenganys que en lo nostre país suposen, és verdaderament una *rara avis*, de la que potser no se'n trobarien avui mitja dotzena d'exemplars en tot Catalunya. Entre els advocats —i no vull fer agravi a mos companys— potser no se'n trobaria un altre, de manera que fins los que més apartats nos trobem del senyor Duran i Bas en matèries filosòfiques i polítiques, nos felicitem de son nombrament. Ell era l'únic capaç de fer un treball complet com lo que acaba d'estampar-se.

Tres parts principals conté lo llibre, que omplen ses cinc-centes pàgines en quart. Més de cent n'ocupa la introducció, i en ella tracta lo senyor Duran de la codificació i unificació en general i en particular amb aplicació a les lleis civils

1. Almirall manté una molt intensa i sòlida relació amb la revista *L'Avens*. Tant és així que una bona part dels seus articles apareixen en volum a *Articles literaris*. Barcelona: Biblioteca Popular de L'Avens, núm. 25, 1904. El seu director, Jaume Massó i Torrents, no només col·laborà al *Diari Català*, sinó que hi mantingué una relació amical, atès que sovintejava la redacció. M. Capdevila i M. C. Illa: *Índexs de L'Avenc*, Barcelona, Barcino, 1990, p. 16 i ss. (N. d'e.)

espanyoles, del valor intrínsec del dret especial de Catalunya i del criteri i plan que s'ha proposat en l'obra. La memòria pròpiament dita ocupa altres tres-centes pàgines, i en elles desenrotlla baix los aspectes històric, filosòfic i polític, les institucions del nostre dret. Les darreres cent pàgines serveixen a l'autor per posar en forma d'articles la substància de les nostres institucions civils, acomodant-se aixís a les prescripcions del decret a què degué son nombrament. Les tres parts són completes, ben meditades i escrites en llenguatge rigorosament científic, però que evita oportuníssimament l'ús de paraules i giros empalagosos que han posat en moda certes escoles madrilenyes, més pretensioses que sòlides. Inútil, doncs, és dir que el senyor Duran i Bas ha sortit de l'empresa que tenia confiada de la manera més airosa que podia, i baix aquest punt de vista no han de regatejar-se-li les felicitacions i enhoresbones.

Noti's, emperò, que diem que ha sortit de l'empresa de la millor manera que podia, puix que el senyor Duran se troba dintre de la Comissió en situació verda-derament delicada. En ella, al pas que l'element castellà hi té la immensa majoria, l'element català i els demás elements regionals hi han entrat sols per caritat. Ni tan sols poden prendre part en les resolucions de caràcter general, i fins en les que atanyen particularment a ses regions respectives, seran sempre aixafats pel número. En la Comissió de Codis se parteix del principi de que el dret *foral* castellà és lo general d'Espanya i els demás drets regionals són sols excrescències que és menester extirpar. Per ella codificació és sinònim d'unificació, i la unificació té de fer-se —com és de suposar— sacrificant-ho tot a la llei castellana. Als representants regionals se'ls farà el favor, la caritat d'escoltar-los —si se'ls escolta—, però és lo més probable que no se'ls atindrà en res ni per res.

Tant és aixís que sa missió, segons lo decret abans mencionat, se redueix a demanar que en lo futur codi s'admetin, a títol d'excepció, aquelles institucions de dret foral (?) que sigui indispensable conservar; i sols se considerarà que és indispensable, segons lo preàmbul del mateix decret, allò que, sent fonamental, sigui *unànimement* reconegut com útil i profitós i expressament reclamat. Si alguna institució del nostre dret logrés reunir aquestes condicions —cosa que és poc menys que impossible—, se'ns faria la caritat de deixar-la subsistir pel territori en què avui està en vigor.

Precís és fer constar que el senyor Duran no s'ha subjectat a la mesquinesa del Decret de 2 de febrer de 1880. La memòria conté quasi tota la legislació civil vigent en Catalunya, aixís la pròpiament catalana com la supletòria, de manera que si la Comissió acceptés lo proposat pel Sr. Duran, faria no un sinó dos codis, puix que l'excepció per Catalunya pujaria tant com la regla general. Lo senyor Duran, per atenció al càrrec que ocupa, no s'ha atrevit a dir, com lo Congrès de Jurisconsults Catalans, que formant lo nostre dret un tot amb vida pròpia, no pot ser unificat amb un altre que forma també un tot, i que no pot confondre's cap de les nostres institucions amb les de Castella, sinó cometent una verdadera i crudel mutilació. Però lo que no ha dit terminantment se desprèn de sa memòria. ¿Pot fer-se un codi qual

excepció, sols per lo que a Catalunya es refereix, formi un conjunt més complet i sistemàtic que el cos general? Doncs això resultaria de l'acceptació de la memòria del senyor Duran i Bas.

Si la posició del senyor Duran era delicada per sa situació poc ferma dintre de la Comissió de Codis, no ho era menys per la que li imposaven sos principis polítics i filosòfics. Lo senyor Duran pertany a una escola i figura en un partit que tenen per ideal la veritat absoluta en matèries purament humanes i la consolidació de l'Estat, i amb tals principis difícil havia de ser-li sostenir lo particularisme. Per tal motiu, en tota la introducció se nota ambigüetat i falta de decisió. Per l'escola del senyor Duran la unificació del dret i la consegüent codificació són un verdader progrés, una de les metes a què les societats caminen. Tota sa oposició, doncs, ha de fundar-se en motius d'oportunitat i de circumstàncies. Lo dret espanyol no pot avui unificar-se, però hem de treballar per a que pugui unificar-se demà: tal és la síntesis de l'argumentació del senyor Duran i Bas. Aquestos són los fets i atengui's que per ells no culpem al senyor Duran i Bas. Lo catalanisme, manifestació de les idees particularistes en la nostra terra, no ha formulat encara lo seu sistema filosòfic i no podia exigir-se a l'advocat regional que l'improvisés. Lo nostre renaixement està encara en lo període de les vacil·lacions i dubtes, i d'aquesta situació ambigua devia ressentir-se'n lo treball de què ens ocupem. Prou fa esforços lo senyor Duran en buscar armes en l'arsenal dels autors que per aquí circulen; però en cap d'ells hi troba arguments decisius. Cap d'ells és particularista; tots formen en les files de l'unitarisme que empeny a Europa cap a la decadència; tots ells són deixebles de les escoles franceses, absolutistes totes, des de les més moderades a les ultrademocràtiques, i cap d'ells oposa al principi infecundo i antiliberal de la unitat, lo fecundíssim i liberal principi de la varietat. Amb tals medis, ¿pot sostenir-se lo particularisme? ¿Pot defensar-se una causa no disposant més que de les armes dels seus enemics? L'únic que pot fer-se és sortir del pas, i això, només que això, ha lograt en sa introducció, que és la part fonamental de l'obra, lo senyor Duran i Bas, devent-se confessar que ho ha fet brillantment, dades les circumstàncies en què es trobava.

Hora és, doncs, ja de que el catalanisme entri en lo camí transcendental de fer escola en filosofia i en política. Si Catalunya viu malament dintre de la unitat que l'ofega; si no vol sacrificar a ella son dret ni cap altra de les manifestacions expressives de son caràcter, ha de formular clarament i d'una vegada son programa, basat en la varietat. No volem la unificació perquè la creiem dolenta i perjudicial al progrés; volem la diversitat perquè és filla de la llibertat, i la lluita i emulació que produeix són font de millora i de vida. I al tractar de buscar armes pel combat, no hem d'acudir als arsenals francesos, ni als que sostenen lo contrari que nosaltres sostenim, sinó que hem de dirigir-nos als que han ja conseguit lo que nosaltres no fem més que desitjar inconscientment per ara. Formi's escola particularista, i en lo successiu los advocats de Catalunya no es trobaran en la situació difícilíssima en què s'ha trobat lo senyor Duran i Bas.

Per tal motiu acabaré lo present deslligat article aplaudint un pensament que vaig sentir iniciar l'altre dia per alguns companys advocats, o sigui lo de fer una manifestació d'apreci i simpatia al senyor Duran i Bas, regalant-li una col·lecció d'obres particularistes. Amb això es prestaria un bon servei a la nostra terra. Recollint los magnífics escrits dels que en la jove Amèrica han consagrat lo principi particularista, creant la gran nació que amenaça ja a l'Europa amb prendre-li lo ceptre de la civilització; reunint los profundos pensaments dels que van fer triomfar lo particularisme al reorganitzar-se l'imperi germànic; afegint-hi los tractats modestos, però sòlids, dels que fa set segles sostenen al bell cor d'Europa un petit oasis, degut sols i exclusivament al fecundo principi de la varietat, fariem saber als nostres compatricis que, al costat dels autors unitaristes que estem acostumats a mirar com autoritats, hi ha los Hamilton, Madison, Jefferson, Story, Kent, Snell, Dubs, Blumer, Cherbouliez, Freeman, etc., etc., que han tractat lo dret públic baix lo prisma del particularisme, i de sos arsenals immensos, per més que quasi desconeguts en la vella Europa, podríem treure'n armes de bon tremp los que volem rejoyenir una nació caduca com Espanya pel camí del regionalisme. Potser lo regalo seria lo punt de partida d'una escola catalana verdaderament regionalista.

V. Almirall

L'Avens, 22 (15 de gener de 1884)

DISCURS EN LA SESSIÓ INAUGURAL DEL CENTRE CATALÀ

DISCURS LLEGIT PER LO PRESIDENT DEL CENTRE, D. VALENTÍ ALMIRALL

Al'agafar la ploma per explicar lo programa polític del Centre Català m'ha acudit que és verdaderament llàstima que la sessió d'avui no s'hagi pogut celebrar quinze dies enrere. Ocupava llavors la cadira en què avui jo m'assento un patrici il·lustre, assaonat en la vida pública, que coneix tots los racons de la política castellana i no s'amaga de treure a la llum del dia ses misèries i concupiscències amb l'autoritat que li dóna l'haver ocupat en sa llarga carrera llocs en los alts cossos representatius de la cort d'Espanya, en lo qual porta sobre de mi una ventatja notable, que encara no és res per a certs elements que avui abunden a la nostra terra, al costat de la d'haver militat i seguir militant en les files conservadores, quals idees per aquells elements són les úniques sanes i entenimentades.

És verdaderament llàstima, em deia, que tribulacions domèstiques i la necessitat de cuidar la salut delicada d'un ser estimadíssim hagin obligat a D. Joaquim Mª de Paz a deixar amb recança la presidència del Centre, qual programa polític va contribuir en primera ratlla a formar, puix que al ressò de sa veu autoritzada respondrien sens dubte molts i molts, que cridant a totes hores catalanisme i presentant-se en tots los moments com disposats a posar ben alta la bandera de la regeneració de la pàtria, no han vingut fins ara a compartir los nostres treballs, si amb ells estaven conformes, o a mostrar-nos lo bon camí, si creien extraviat lo que seguim, per medi de la discussió libèrrima que des de sa creació ha tingut oberta el Centre. És verdaderament llàstima, m'afegia, que les circumstàncies m'hagin posat en lo cas d'acceptar un càrrec del qual fugia, si la meva presència en aquest lloc ha d'apartar a tots aquells a quins la decadència del caràcter català ha fet tan porucs i encongits que no sols no s'atreveixen a exposar en públic aspiracions terminants i concretes, sinó que ni esma els queda per a concebir-les i acariciar-les en lo fons de llurs consciències. ¿Qui sap, acabava preguntant-me, si la meva curta dissertació, lluny de fer bé, farà mal a la idea política del catalanisme?

Uns curts moments de reflexió sobre aquesta pregunta han fet cessar los meus dubtes, i la ploma ha començat a córrer lleugera, puix la resposta se m'ha presentat clara i terminant. Los que no escolten la veu dels que cridem al catalanisme cap a terrenos transcendents, no és que siguin sords, sinó que no volen sentir-hi. Al parlar jo en aquest moment, lo Centre Català no sentirà una veu tan autoritzada com altres que hauria pogut sentir-ne, però ni ell ni el programa que dóna a llum hi tindran cap perjudici. Los que insinuaran que estant jo en aquest lloc tenen por, dirien lo mateix estant-hi un altre, fos qui fos, que volgués conduir-los a algun lloc, puix lo que realment los fa por no és pas cap persona, sinó lo deixar lo terreno còmodo en què s'han col·locat, per entrar en una via clara i expedita.

De tot lo qual pot deduir-se'n que el Centre Català emprèn la vida pública en circumstàncies ben difícils. Al meu entendre, lo caràcter català, sobretot a ciutat, està no sols modificat sinó degenerat completament. De la nostra virilitat no en queda quasi més rastre que la duresa; lo nostre temperament analític i positivista se va reduint a un egoisme que ho esterilitza tot. En altres temps era màxima catalana que sols lo treball honrat és font legítima de riquesa, i avui creiem possible fer en un instant una fortuna per medi de la rifa o d'una combinació tèrbola de primes bursàtils. Abans, al presentar-se un català en qualsevol de les regions de la península, era rebut amb los braços oberts, puix totes sabien que amb ell hi arribava l'esperit fecundo d'empresa i projectes calculats de millora industrial o mercantil; avui som rebuts almenys amb prevenció, puix se tem que hi anem a emportar-nos-en fins los més insignificants ahorros amb qualsevol especulació de llei dubtosa. A còpia de voler ser pràctics hem menyspreat la teoria, i la nota avui dominant en certes classes és l'odi al llibre científic i a tota especulació intel·lectual que no dongui rèdits. S'ha fet de moda maleir de la política, i ens hem apartat tant de la cosa pública que, amb tot i la posició que devem a la nostra població i riquesa, no fem sentir la nostra in-

fluència en la marxa general de la nació. Si alguns pocs se separen de la regla general, és per a seguir los camins que menys s'avenen amb lo nostre caràcter. Los comtats catalans que es fiquen en política són, amb molt poques excepcions, demagogos o cortesans. O adulen fins a arrossegar-se pel fang a reis, prínceps i magnats, o afalaguen, sabent que menten, les passions populars no dirigint-les sinó seguint-les fins en llurs més rematades bogeries. La síntesis de la nostra situació actual la veurem aviat a Barcelona, puix mentres les grans figures de la terra, com los reis D. Jaume i D. Pere, com los hèroes del valor cívic Claris i Fivaller, no tindran ni un mesquí monument que les recordi a les generacions futures; mentres les grans institucions catalanes, com la Generalitat, com lo Consell de Cent, no tindran ni una senzilla làpida que les commemori, en lo lloc més públic de la nostra ciutat s'alçarà damunt de marbre i bronze l'estàtua d'un afortunat milionari.

No us estranyi aquest llenguatge tan clar i tan català. Si el nostre centre s'ha imposat la missió d'intentar regenerar-nos, ha de començar per dir la veritat als alts i als baixos, a la plebe i als potentats. No estimen, no, a Catalunya los aduladors que a totes hores li canten excel·lències; los que acaben d'enervar-nos dient-nos a cada punt que som un poble modelo de cultura i d'avenç. No treballen, no, en pro de la terra los que, aprofitant los nostres defectes de caràcter i fomentant-los, la fan aparèixer captant i pidolant rastrement com gràcia lo que hauria de reclamar com dret. Jamai farà una cosa ni altra lo nostre centre. Per a regenerar-nos lo primer que interessa és conèixer en tota sa nuesa la nostra decadència. Sols coneixent lo mal pot buscar-s'hi remei. Hem de mostrar tota la intensitat del nostre decaïment, per veure si es desperta el nostre amor propi i ens porta a fer un esforç suprem per alçar-nos-en. Lo patriotisme es posa a prova en la desgràcia, i si té poc mèrit estimar a la pàtria quan se troba en estat floreixent i pròspero, quan pertot arreu se mira amb enveja lo títol de ciutadà d'ella, és altament meritori estimar-la quan se troba en complet decaïment. Lo patriotisme del Centre Català pot condensar-se en un vers d'un cèlebre poeta anglès que, després d'enumerar los grans defectes de sa pàtria, acaba l'estrofa dient que amb tals defectes i tot, estima encara a Anglaterra.

Per tots aquestos motius entrem en la vida pública en un estat d'ànim especialíssim. Si hem de confessar la veritat, direm que hi entrem amb gran delit, però amb poc ferma esperança. Lo delit, l'afany de treballar, nos l'imposa el patriotisme i ens fem d'ell un dever ineludible. L'esperança no pot imposar-se com dever. Farem tot lo que podrem, i si els resultats no corresponen als nostres esforços, quedarem tranquils, sens deixar encara d'estimar a la nostra pàtria, per grans que siguin ses desgràcies i per molt que augmentin sos defectes.

Mes al parlar de la pàtria, sàpigues quina és la pàtria dels nostres amors. No ho és, no, aquest tros de terra dividit arbitràriament en quatre províncies, cap de les quals du el nom de Catalunya, i absorbit per altres regions més afortunades. No ho és, no, aquest bocí de nació espanyola unificat amb los demés bocins, a qual poble s'obliga a parlar una llengua que no és la seva i se'l subjecta a unes lleis i se li imposen unes costums que no li escauen. No ho és, no, el terreno que enclouen los

Pirineus i l'Ebre, si aquest terreny no conserva res de característic ni es distingeix del restant terreny de la península en què està clavat. Encara que aquesta situació fes de les nostres unes províncies més pròsperes que les altres; encara que com preu de la nostra subjecció se'ns dessin riqueses i goigs materials a dojo, jamai les quatre províncies foren la pàtria dels nostres amors. La pàtria dels nostres amors és una altra. És una gran regió no subjecta amb lligadures a una centralització igualitària, sinó unida pels suaus llaços de la voluntat i del carinyo amb altres regions germanes; és una gran regió amb sa pròpia llengua, amb ses lleis particulars que tant de bé li han fet, no petrificades com estan avui, sinó movent-se al compàs de les noves necessitats que naixen cada dia, amb ses costums característiques que tan bé li escauen. La pàtria dels nostres amors és una Catalunya catalana, vivint en perfecta harmonia amb un Aragó aragonès i una Castella castellana, cuidant en comú dels interessos comuns, però sens ficar-se cap d'elles en los purament particulars de les altres. La pàtria dels nostres amors és una pàtria en què les llibertats no es sacrificuin a un somni igualitari, oposat a totes les lleis de la naturalesa, sinó en què entitats i col·lectivitats puguin contendir i emular-se en noble lluita, aportant cada una al dot comú lo contingut de ses aspiracions i de ses idees per a contribuir al progrés general. La pàtria dels nostres amors és la pàtria dels pobles joves, la pàtria de la varietat, llei de la vida; la pàtria que, respectant totes les iniciatives, té per bell ideal no la uniformació de tots sos membres per medi de la subjecció general, sinó llur unió basada en l'afecte mútuo i en l'afany comú de treballar per lo millorament i l'avenç per medis tan variats com a cada u d'ells puguin ocórrer.

Si tal és la pàtria dels nostres amors, clara i neta se presenta la política qual propaganda inicia el Centre. Alcem lo pendó de la varietat que porta a la unió dels pobles, en oposició al de la unificació que empeny a Europa cap a la decadència. Aplicant aqueix principi a la nostra terra, consignem explícitament en lo programa que el catalanisme polític aspira a afluir los llaços que subjecten a Catalunya dins de l'organització política actual de la nació espanyola, volent que la nostra regió, baix qualsevol forma compatible amb les idees modernes, recobri la iniciativa i acció necessàries per a desenrotllar i fomentar sos propis interessos morals i materials.

La generalitat d'aquest programa diu ben clar que no anem a fundar un partit. Anem, sí, a intentar fer nàixer una escola i a propagar un sistema.

Com escola nos acollim al fecundo principi de la varietat i en traurem totes les conseqüències, amb lo que no farem més que tornar a col·locar-nos en lo mateix punt de mira en què estiguérem en altres temps. Lo principi de la varietat era lo que, més o menys perfectament, atès l'estat de la ciència en aquella època, inspirava a l'escola que feia marxar la Confederació catalana-aragonesa i que és la més adequada al nostre temperament i caràcter. Nosaltes no som generalitzadors sinó analítics; la nostra mirada no abarca molt, però veu clars los detalls dels objectes que entren en son camp de visió. Los temperaments analítics no tenen propensió a voler imposar-se. Volen sols que los deixin fer, amb la recíproca de deixar ells fer als altres, i rares vegades tenen la pretensió d'haver arribat a veritats absolutes en

matèries purament humanes i, per lo tant, discutibles. Los temperaments generalitzadors fan tot lo contrari. Tan bon punt han ideat una generalització, creuen haver descobert la veritat absoluta i aspiren, com és natural, a imposar-la, prenent encara fer una mercè a aquells a qui la imposen. La tendència a la unificació, doncs, és conseqüència indefectible de la generalització; però la unificació, entengui's bé, feta per absorció i sostinguda per la força. En lo terreno polític, los temperaments generalitzadors arriben aviat a l'absolutisme d'un rei o d'una massa, i sempre ha sigut, és i serà llur somni l'imperi o la república universals; los temperaments analítics, pel camí de l'expansió, van més o menys de pressa cap a la unió basada en la lliure voluntat de les entitats que han d'unir-se. L'esperit exclusivista de generalització ha produït en los nostres temps la falsa concepció de la democràcia, o sigui de la igualtat imposada per la voluntat de les majories; l'esperit harmonitzador d'anàlisi ha purificat la idea de la llibertat. Lo símbol dels generalitzadors que ho sacrifiquen tot a la uniformitat és l'inflexible nivell que tot ho arrasa; lo símbol dels analítics que reconeixen i consagren los furs de la varietat, és l'antorxa encesa que il·lumina al món. L'antorxa de la llibertat ha de ser la divisa de l'escola política catalana.

¡Quan diferents efectes han produït en lo món los dos principis! Sempre que s'ha prestat homenatge a la llibertat, lo seu flamell ha il·luminat a les societats humanes i les ha impulsat cap al progrés i la millora. Quan ha preponderat la influència del nivell arrasador, ha semblat que fins lo moviment se deturés i ha regnat en les nacions la silenciosa igualtat dels cementiris. Dels temps antics, ni record nos queda de cap progrés dels grans imperis asiàtics, unificats e igualats fins a l'extrem de dependir milions i milions de voluntats de la suprema d'un sol potentat, que no permetia moure ni una fulla que no es mogués en lo sentit que l'imperi volia, i en canvi, les grans concepcions de la lliure Grècia, variada fins al punt de que cada vila, cada petita agrupació tenia personalitat i vida pròpia, omplen encara el món i són la meta a què els pensadors de més potència s'encaminen. En los temps moderns, dues revolucions quasi simultànies van desenrotllar-se. La revolució europea, esclatant en França, va ser generalitzadora e, impotent per a realitzar sos somnis d'unificació, ha deixat a la vella Europa dividida en nacions rivals les unes de les altres, en guerra permanent, i desangrant-se en los curts espais de pau aparent per llurs recels mútuos, amb odis de raça a raça, de poble a poble, de creència a creència i de sistema a sistema; convertint a cada nació en un motllo d'unificar a les diverses individualitats que les formen en l'interior, i en obstacle a tot progrés en llurs relacions exteriors. La revolució americana va ser analítica, i poblant tot un continent i purificant les races que van a cercar la llibertat en ses terres verges, ha realitzat l'imperi de la pau i l'harmonia entre més de quaranta estats, que, lluitant tots pel progrés i la millora, viuen perfectament units per los dolços llaços de la germanor i de l'interès mútuu, deixant ja avui en molts rams enrere a la gastada Europa i amenaçant-la amb arrencar dins curt període de ses mans tremoloses lo ceptre de la civilització. ¡És que la varietat és llei de vida i la unificació causa de mort!

La política catalana ve a propagar un sistema, no a crear un partit. Per això és que, aplicant lo principi de l'escola a la nostra terra, vol que aquesta recobri la llibertat, i no treballarà exclusivament en pro d'una forma determinada, sinó de qualsevol que sigui compatible amb les idees modernes. No en prejutja cap de les de govern, qual elecció dependrà de lo que aconsellin les circumstàncies. Lo sistema particularista pot manifestar-se de molt distintes maneres: avui per avui s'està desenrotllant en nacions imperis, com Àustria i Alemanya, i en nacions repúbliques, com los Estats Units d'Amèrica i Suïssa. Estan les unes basades en la democràcia i en l'aristocràcia les altres, però totes se troben dins del sistema general. Dins de la política catalana, doncs, hi caben tots los matisos.

I no sols hi caben, sinó que hi són completament necessaris. Als seus diversos matisos deu sa força l'unitarisme. Dintre d'aquest sistema, a Espanya, per exemple, hi ha des del matís més roig al més blanc; des de l'absolutisme d'un rei al d'una massa, i aquesta circumstància li dóna l'elasticitat necessària per a poder atemperar-se als moviments de l'opinió, que passa contínuament per accions i reaccions. En los nostres temps hem vist a la nació passar de la monarquia quasi absoluta a la constitucional, i d'aquesta a la dictadura i a la república, tornant luego a la monarquia, sens que en tots aquestos canvis necessités per a res sortir-se del sistema unificador. Varis matisos ha de tenir també lo particularisme. Si en tingués un sol, avançat per exemple, i arribés un dia a imposar-se, podria sols sostenir-se mentres que l'opinió estigués per avançar. Tan bon punt com li entrés la reacció i volgués deturar-se, hauria de desaparèixer lo particularisme. Sols amb matisos diversos pot un sistema polític atemperar-se a les fluctuacions de l'opinió pública.

Per tals motius no podem ni volem crear un partit. Si la nostra escola avança i troba adeptes, si el nostre sistema s'infiltra en l'opinió dels catalans, indubtablement se formaran partits particularistes, però aquestos han de nèixer fora del Centre Català. Segons lo meu entendre, aquest ha de ser sempre l'acadèmia, l'ateneu del particularisme. Aquí hem de propagar principis, no realitzar fets polítics. Lo Centre Català ha de ser la casa pairal de la política catalana. Ell ha de ser un lloc sagrat per a tots los que professin lo particularisme, i sa càtedra i demés medis de propagació han de ser camp de discussió i de lluita entre les diverses aspiracions que caben dins del sistema. Quan una d'aquestes aspiracions se trobi amb forces per a entrar en la vida activa, farà la seva organització fora del Centre, i aquest no li darà més ajuda que la de ses idees, de ses simpaties, de sa força moral, en una paraula.

Aixís entenc jo, senyors, lo programa del Centre Català i tal crec que és la missió que s'imposa. Fem escola, propaguem lo sistema particularista, i tinguem la seguretat de que si avancem camí no tardaran a nèixer altres agrupacions que tratan d'entrar en lo terreno de l'acció política directa.

¡I no en tindrem poca, de feina! Les idees particularistes van contra les corrents dominants a Europa, que són totes absorbents i unificadores. Per aquesta i altres causes hi ha tanta confusió en la política. Per a moltíssims les paraules *llibertat* i *democràcia* són sinònimes, si no idèntiques, quan en realitat expressen idees tan

distintes que són filles de principis oposats, essent la gran tasca de la ciència d'avui l'harmonitzar-les en la pràctica. Per altres la idea d'absolutisme està encarnada en una sola forma de govern, quan en realitat pot cabre en totes, lo mateix en un imperi que en una república. Analitzem què tal és la tasca dels particularistes, i posarem en clar aquestes i moltes altres confusions que avui nos divideixen i pertorben. Aclarida la idea de llibertat, nos trobarem conformes en ella moltíssims que ara ens creiem separats per un abisme. ¿Com no, si l'unitarisme porta indefectiblement cap a la guerra i el particularisme cap a la unió? Un sistema que uneix als pobles ha d'unir també als individus.

Aquí haig de sortir al pas d'una objecció que se'ns farà sens dubte. Si el particularisme va contra les corrents dominants a Europa, ¿com preteneu establir-lo? ¿Vos creieu amb prou força per a tòrcer o deturar aquelles corrents? ¿Voleu establir un sistema qual generalització han fet poc menys que impossible los fets consumats, lo desenrotllo històric de les nacions grans que en lo nostre continent dominen? ¿No observeu que la mateixa Alemanya, que la mateixa Àustria, que fins algun dels partits de la mateixa Suïssa accepten sols lo particularisme en què viuen com un mal inevitable i fill de les circumstàncies? ¿No veieu que el sistema particularista sols s'ha desenrotllat a l'altra part de l'oceà, i que per més que allí hagi creat una prosperitat sens precedents, sa influència no arriba per ara fins a nosaltres?

L'objecció és de força, però no deu deturar-nos en lo camí que emprenem. Lo progrés és fill del xoc d'idees oposades, i les que arriben un dia a dominar han anat en oposició a les que devien ser per elles substituïdes. Ademés, precís és tenir en compte que el catalanisme no té les pretensions d'influir en tot Europa, sinó que limita son objectiu a la regió catalana. Res hi fa, doncs, que les corrents que en lo nostre continent dominen siguin absorbents i unificadores, amb tal de que logrem que siguin particularistes i expansives les que es produeixin a Catalunya. Confessarem que és molt difícil, i fins poc menys que impossible, tòrcer la marxa de la generalitat de les nacions d'Europa, però és molt possible lograr que una regió sigui excepció a la regla general. Sent una excepció fa sis o set segles que es conserva i prospera la Confederació suïssa; com excepció han viscut moltes lligues de pobles o de ciutats; com excepció ha recobrat la seva autonomia Hongria i la conserven més o menys àmplia alguns estats alemanys. Com excepció, doncs, podrà potser algun dia Catalunya lograr alguna de les formes del particularisme.

Haig d'escurçar lo moltíssim que podria dir-vos, puix he ja omplert l'espai que permet un discurs d'inauguració. Vaig, doncs, a terminar-lo amb unes poques consideracions.

Catalunya es troba dintre d'Espanya en condicions especialíssimes. Per temperament, per caràcter som los catalans diferents dels habitants de moltes de les demás regions; los nostres interessos són distints, si no oposats. Lo sistema unificador que ha predominat nos ha lligat los braços i la imposició continuada nos ha desnaturalitzat. Com vos deia al principi, lo nostre caràcter està avui completament degenerat.

En tal situació sols nos queden dos camins per emprendre. L'un és deixar-nos acabar d'absorbir, perdent tota marca característica i fent esforços per adquirir les dels demés espanyols; l'altre és accentuar les que nos són naturals i pròpies, fent renàixer les que hem anat perdent, com a medi de regenerar-nos. Per a dir-ho en termes més clars, o hem de castellanitzar-nos completament, o hem de tornar a catalanitzar-nos del tot. Per un i altre camí sortiríem de la situació especialíssima en què ara ens trobem. ¿Acceptem la unificació? Doncs confonem-nos amb la massa espanyola. ¿Volem seguir sent catalans i recobrar les nostres aptituds i condicions de caràcter? Doncs no hi ha altre medi que abraçar-nos a la bandera del particularisme, que és la que el Centre Català arbola. Los termes mitjos no faran més que sostenir i augmentar la nostra degeneració.

Però el particularisme no sols és l'esperança de Catalunya, sinó que, mal que pesi als unificadors de les nacions grans d'Europa, representa el làbaro del pervenir de les societats. Tots los pobles joves són particularistes i gràcies al particularisme assombren llurs progressos. Dirigiu la mirada a les colònies emancipades d'Austràlia, dirigiu-la a Amèrica, i pertot arreu descobrireu que la llibertat recompensa el culte que li presten amb los dolls de civilització i d'avenç que fa nàixer. Repareu que avui que la gran aglomeració americana vol expressar en bronze lo símbol dels pobles i terrenos que formen aquella unió assombrosa, deixant molt enrere al llegendari colós de Rodes, no posa en les platges de sa gran metròpoli lo nivell unificador e igualatari, sinó que alça fins als núvols la gegantina estàtua de la llibertat, il·luminant al món amb colossal antorxa que encendrà cada nit lo fluïdo elèctric, presentant aixís com primer punt de vista als que, fugint dels quartels i demés misèries d'Europa, arriben a aquelles terres beneïdes, la síntesis dels avenços morals i materials del nostre segle. He dit.

Sessió inaugural de la política del Centre Català celebrada en lo dia 19 de gener de 1884

PÀTRIA, FE I AMOR

DIVAGACIONS D'UN PESSIMISTA

“**V**os enganyeu si creieu lo contrari. Pertot arreu hi ha poesia; la qüestió és sols saber-la trobar. Vós dieu que la nostra època, escèptica i utilitària, no es presta a dar ales al geni. ¡Error, error manifest! La poesia és un producte del cervell, i mentres viu l'arbre dóna fruits. Lo més pessimista suporta el pes de la vida, perquè poetitzant lo mateix pessimisme troba en ell una voluptuositat de què els altres ni esment tenen. Los que coneixem tota la intensitat de la misèria

humana sentim, al contemplar-la, un plaer immens, incomparable, i ben prompte la misèrrima il·lusió de veure més clar que els altres omple la nostra ànima d'orgull i ens fa oblidar de la misèria pròpia. Lo nostre orgull és lo més satànic que han concebut los homes, i ja que una força fatal nos ha llançat a viure enmig del fang, nos hi rabegem com se rabeja la granota per entre el llot dels aiguamolls, ditxosa de rebolcar-se en son element propi.”

Aixís s'explicava un pessimista amb què havia fet coneixença un dia que discutíem sobre art i filosofia. I afegia amb creixent exaltació:

“Dignes de llàstima són los que pretenen beure en fonts que s'han estroncat tal volta per sempre més. Atanseu la boca a les que ara ragen a doll i prompte estareu saciats. ¿Voleu fer sentir les excel·lències de la pàtria, los miracles de la fe, les tendres de l'amor a una societat escèptica, descreguda i materialista? No vos queixeu si no vos entenen. No parleu de colors als cegos ni de sons als sords, perquè ni se'n formaran idea; feriu, no obstant, los sentits que els resten, i com que els tenen més fins que l'altra gent, veureu meravelles. Los Edgar Poe, Leopardi i Heine s'acosten més al poeta dels nostres temps que els que s'empenyen en evocar fantasmes que tothom sap ja que són impalpables. Però... ¡quant camí falta encara recórrer!”

A l'arribar a aquest punt, mon interlocutor va quedar com dominat per l'abatiment. L'expressió de sa cara indicava lo defalliment de son esperit, i era digne de ser compadescut. Però de sobte va canviar l'expressió del rostre: sos ulls van brillar, i en sa boca va dibuixar-s'hi una mitja rialla. Sens dubte començava a sentir aquella voluptuositat de què els altres no tenen una idea.

“Dispenseu-me —va dir-me al cap de poc— si les meves incoherències vos donen fatiga; mes en aquest moment la memòria ha omplert mon cap de records, que podrien dar peu a fer-me un nom de poeta de debò... No em mireu amb aquests ulls ni em reprengueu per mon orgull. Al cap i a la fi, l'orgull és la més hermosa de les misèries humanes.”

I, sens dar-me temps ni per respondre, amb lo to més sarcàstic de què l'havia dotat la naturalesa, va prosseguir:

“¡La pàtria, la fe, l'amor! ¡Quins tres temes, llurs misèries, per un poeta que estigui a l'altura dels temps! Escolteu-me amb atenció, que vaig a donar-vos argument per a tres poemes. Començo per la pàtria; escolteu-me.”

No vaig tenir més remei que escoltar.

LA PÀTRIA

L'escena passa en lo jardí de plantes d'una de les ciutats més cultes d'Europa.

Feia poc temps que hi havien arribat uns salvatges de la Terra del Foc, la més miserable de les terres en què habiten homes. Uns missioners caritatius los havien tret de llur país i un empresari filantròpic s'havia encarregat de civilitzar-los, exposant-los a la vista de tots los babaus i savis de la metròpoli. L'èxit havia sigut com-

pletíssim. Des de l'arribada dels salvatges, los lleons i tigres, les serps i els llops marins, los ocells i els cocodrils d'Egipte, que havien sigut adorats com déus per l'home civilitzat, no atreien l'atenció de la multitud il·lustrada. Los mateixos micos i mones se delien dins llurs gàbies, esperant en va les golosines que acostumaven dur-los criatures de totes edats.

La novetat del dia eren los salvatges. Eren sols dos i ostentaven tots los caràcters de raça. Llur cutis era de color roig de coure, pujat encara de to per la immundícia que la cobria. Per tot vestit duïen una pell de guanac o de llop marí penjada a l'esquena. Allí prop hi havien tres piles d'herba cobertes també per pells semblants; eren llurs habitacions, que amb prou feines per a dormir usaven. En va havien volgut acostumar-los als menjars d'Europa. Los millors coccs no havien lograt arreglar un sol plat que els fos grat al paladar. Los empresaris havien hagut d'acabar transigint, i llur aliment se reduïa a petxines crues, que no menjaven, emperò, amb tant gust com uns tascos de grans peixos que tenien enterrats a la sorra i que desenterraven mig podrits per engolir-los amb voracitat, després d'haver-se recreat amb llur ferum pestilenta.

Al moment d'acostar-m'hi devia passar-los alguna cosa extraordinària. No vaig poder arribar a la tanca que els separava del públic, i sols alçant-me de puntetes vaig entreveure'ls ajaguts per terra entremig de fang, demacrats i amb la pell que els ossos foradaven. Era un espectacle llastimós. Los guardians los oferien llur menjar predilecte, i ni esma els quedava per a rebutjar-lo.

Vaig retirar-me condolgut; però encara no havia sortit del jardí quan va arribar a mon oïdo aquell murmull indefinible que deixa anar tota reunió que presència el desenllaç d'una acció que l'interessa. Vaig preguntar què passava, i un guardià que acabava de sortir del clos va dir-me amb la més gran indiferència:

—Ja són morts. Eren los dos únics que quedaven de dotze que havien sigut portats a Europa.

—I... ¿de què han mort? —vaig replicar.

Lo guardià devia ser filòsof sens saber-ho, puix que va respondre'm amb les següents paraules:

—¿De què havien de morir? Lo mateix que els altres deu. No han pogut desprendre's ni un moment del record de la terra maleïda en què llurs germans, quan la fam los apreta, prefereixen la carn humana a la de gos. Enmig dels esplendors de la civilització d'Europa, han mort tots ¡d'enyorament de la pàtria!

L'Avens, 26 (15 de març de 1884)

LA FE

Continuà el pessimista: la naturalesa i la sort s'havien contrapuntat per a afavorir a un home. Si la primera l'havia dotat de totes les qualitats físiques i morals que

donen més enveja, la segona l'havia fet néixer primogènit d'una família poderosa i no li havia jamai girat l'esquena. Allí on fixava la mirada i portava l'activitat, brollaven l'or i les riqueses. A l'edat en què el comú dels homes no ha lograt encara arrelar-se, ell era el més poderós i considerat de la seva terra.

I, amb tot i això, no era feliç. Lo dubte que en sa primera joventut s'havia apoderat d'ell, en lo transcurs dels anys s'havia convertit en escepticisme. Lo seu cor, deia, estava buit de tota creència; lo seu cap no concebia cap idea que no fos una negació.

Va apoderar-se d'ell l'avorriment més complet, arribant a emmalaltir-se. Va consultar als metges més cèlebres d'Europa, no perquè cregués en llur poder, sinó per veure si lograva distreure's, i va anar de mal en pitjor. Lo seu enteniment claríssim li deia que sols tenia un remei: creure.

Convençut d'això, va començar la lluita més tremenda entre sa voluntat i son temperament. Volia creure, però no podia.

Va olvidar del tot los negocis i va entregar-se als llibres. Va llegir la Bíblia, lo Corà, los poemes sagrats de l'Àsia; va omplir sa llibreria i son cervell de les obres de cap d'ala de totes les teologies; va anar a Roma, a Ginebra i a la Meca. Si l'una religió no el satisfieia, n'estudiava una altra. Va arribar a conèixer-les totes; però, com més feia, més s'allunyava de l'objectiu que s'havia proposat. La seva organització no estava disposada per a la fe, i son escepticisme creixia al compàs de sos esforços per a combatre'l. Al cap d'alguns anys de titànica lluita, los seus nervis no van poder resistir més; i com que l'agitació permanent en què havia viscut era la que el sostenia, a l'afluixar-se la tibantor va venir la reacció més tremenda. La seva malaltia va reaparèixer amb símptomes alarmants. Ficat al llit, va conservar lo mateix deler de sempre.

—¡La meva vida, la meva fortuna —deia enmig de son defalliment— donaria per creure alguna cosa!

Al sentir que les forces li disminuïen, va voler temptar l'últim esforç. Lo millor teòleg de la terra, penitencier del capítol, va fer durant hores i hores esforços d'eloqüència i donà proves d'habilitat, sens apartar mai los ulls del malalt. En los llavis descolorits i secs d'aquest s'hi dibuixava constantment la mateixa mitja rialla d'incrèdulitat, que s'accentuava cada vegada que el venerable metge d'ànimes se deturava després d'un pàrrafo o argument que creia d'efecte.

—¿No sentiu res encara al fons de vostre cor? —va preguntar-li afatigat, quan hagué apurat tots los recursos.

—¡Sento —respongué el moribundo amb accent desesperat—, sento que moriré incrèdul! ¿No queda cap més medi? ¿No lograreu infiltrar-me tan sols la fe en la divinitat?

Lo sacerdot va abaixar lo cap i no va trobar ni una paraula per a respondre. La seva ciència i experiència no li suggerien res, i tal volta començava a comprendre que la voluntat és impotent per a imposar la fe, i que, per lo tant, l'home no pot ser responsable de no sentir-la. Després de curts moments, no obstant, va acudir-li una

idea, puix que, alçant-se de sobte, va sortir disparat, sens ni tan sols despedir-se. Al cap de poca estona va tornar a entrar en la cambra precedint al senyor bisbe en persona, qual reputació de santetat i ciència arribava més enllà de les fronteres.

Tots los que eren a la cambra van posar-se drets en tant que sa il·lustríssima, a la capçalera del llit del moribundo i enmig del més gran silenci, li dirigia en to ple d'unció preguntes relatives a l'estat de la seva ànima.

—Fa molts anys —va respondre lo malalt fent un esforç— que sostinc una lluita desesperada. Quan estava bo i robust hauria donat la vida per un sol raig de fe; ara que, estant a punt de perdre-la, és quan més s'estima, la donaria de la mateixa manera. He fet tot lo que pot fer-se per a triomfar de l'escepticisme, però la voluntat no té imperi sobre el sentiment. ¿Disposeu vós d'algun medi decisiu per a lograr a última hora que cregui un que ha passat tota sa vida treballant en va per a conseguir-ho?

Lo bon bisbe va fer prodigis d'eloqüència. Va parlar-li al cap; va dirigir-se-li al cor. Lo malalt seguia ses paraules amb atenció summa i, a pesar seu, l'amarga mitja rialla de la incredulitat anava accentuant-se cada vegada més en sos llavis. Quan lo pastor hagué acabat tots sos recursos, va dirigir-se al malalt i, apretant-li la mà descarnada, va preguntar-li per darrera volta si Déu li havia tocat lo cor.

—¡Menys que mai! —va ser sa única resposta.

—Queda encara un medi —va mormolar sa il·lustríssima—. Demanarem la benedicció al poder més alt de la Terra. ¡Alenteu mentres ve aquest consol sublim!

I sa il·lustríssima va redactar amb sa pròpia mà lo telegrama; i lo senyor penitencier en persona va portar-lo a l'oficina, desempedrant los carrers amb lo galopar de les mules del cotxe episcopal. Les recomanacions del portador i el nom del moribundo van lograr que lo despatx passés al davant de tots los altres aixís en lo punt de sortida com en lo d'arribada, i al cap de mitja hora s'havia ja rebut la desitjada resposta de Roma.

Lo senyor bisbe va creure del cas donar tota la solemnitat possible a l'acte de llegir lo telegrama. Va manar entrar a la cambra a la moltíssima gent que s'havia anat reunint en la casa i, distribuint-los ciris beneïts, va fer-los agenollar a l'entorn del llit. I enmig d'un silenci tan complet que l'oïdo podia comptar les dèbils pulsacions del moribundo, va començar a donar-li la benedicció papal.

Però no pogué acabar-la, puix va deturar-lo la riallada més sarcàstica. L'agonitzant havia reunit en ella tots los restos de ses forces i, enmig de l'accés de tos que va provocar-li, va fer senya de que volia dir alguna cosa. Sols los que més acostats estaven al llit van poder recollir les següents paraules, que va dirigir a sa il·lustríssima tot fent esforços per a apretar-li la mà:

—S'ha resolt la crisis que m'ha dut a la mort. Jo em creia escèptic, però no ho era. Lo dubte era el que em feia lluitar desesperadament. Les darreres escenes han dissipat mon dubte. Si l'home hagués de ser creient, sa voluntat s'imposaria a sa consciència... ¡Gràcies!... Ara moro tranquil..., perquè moro realment incredul...

Lo bisbe i el penitencier van amagar los fronts entre les mans; i mentres la família abraçava plorant al difunt, reflexionaven tal volta sobre el cas que la mort acabava de desenllaçar; i... ¿qui sap si dubtaven també com lo desdixat que no havia lograt realitzar son vehement desig de creure, i que a pesar seu havia perdut per a sempre l'ànima?

¿Qui sap?... Però com lo cas s'havia fet públic, va negar-se la terra sagrada al cos d'un home que no havia mort d'altra malaltia que de la impotència de sa voluntat per a fer penetrar un sol raig de fe en sa consciència.

L'AMOR

Ho havia provat tot. L'amor suau que les lleis santifiquen dura sols una lluna: la de mel. Quan s'ha encertat molt, se converteix luego en amistat apacible, en la que no hi juga gens ni mica l'apassionament. La voluptuositat de tastar la fruita de tota mena dels arbres prohibits se desvaneix tantost s'hi arriba. Si el desencant no naix de la possessió mateixa, la segueix a no tardar lo cansament. La materialitat del ser estimat esterilitza les il·lusions, puix tal és la llei fatal de tots los desitjos que es concentren en objectes tangibles. Com més intens és lo desig, més prompte acaba les forces del que logra realitzar-lo, deixant-lo inapte per a rabejar-s'hi. Les passions satisfetes m'havien deixat extenuat i rendit.

I la mateixa impotència esperonava mon afany. La vida sens passió era per a mi un martiri insuportable. ¿Quin podia ser l'objecte de mos amors sinó una concepció de la fantasia? La glòria, la fe, la llibertat són los sers fantàstics que més cervells han capgirat, però a mos ulls se presentaven encara amb poc misteri. Lo misteri és l'aliment de l'amor, i en la seguretat de no arribar mai a la desil·lusió de penetrar lo que en ses lleis se tanca, de la Sort ne vaig fer ma enamorada.

¡Amb quina ansietat vaig atansar-me a la taula verda! Enmig d'aquella atmosfera carregada de vapors i de malediccions, de fragàncies i de riallades, d'olors i de sarcasmes, tots los que omplien la sala no tenien més que un pensament: conquistar-se los favors de la fada que presidia la festa. Lo milionari, guapo o desgairat, li oferia grapats d'or i feixos de bitllets de banc, i no podia lograr ni una carícia. Lo jornalero hi abocava la suor d'una setmana, sacrificant-li la pau d'una família i el pa de tot un eixam de criatures famolenques, i no alcançava més que el potentat. Lo príncep de sang blava, buida ja la cartera, empenyava títols i honra, i la fada misteriosa no es dignava agrair-li ni amb un somrís. A voltes sortia un desesperat de la sala i als pocs moments sonava un tiro; però ni la Sort se commovia, ni cap de sos adoradors se distreia de sa cabòria. Uns criats de llibrea alçaven un cos de terra per enviar-lo a la casa de socorro, i tot seguia com si res hagués passat. Un que abandona la lluita és un incident sens interès, i ¿què importava als que quedaven? L'amor a un ser misteriós i fantàstic no gasta les forces, i els que logren sentir-lo arriben a concentrar-se fins al punt de no haver ni esment de res que no sigui llur passió mateixa.

Aquell dia la fada es mostrava esquerpa. De vegades semblava com que anés a concedir sos favors a algun afortunat, però prompte li girava l'esquena. Aquesta circumstància va semblar-me de bon auguri; i com no hi ha ditxa sense preocupacions, com un boig vaig començar l'empresa, amb lo segur pressentiment d'alcançar la victòria.

I al cap de curts moments la Sort ja era meva. Lo milionari, mirant-me amb rabiosa enveja, doblava i redoblava ses ofertes, i a cada una rebia un nou desaire. Lo príncep de sang blava ja no tenia res per a empenyar, ni tan sols vergonya, i es rebaixava al nivell del jornalero, que amb los ulls espurnejants semblava que em demanés les sobres de ma bona fortuna. Jo, absorbit completament en mon afany, ni n'havia esment ni m'adonava de que a cada punt entraven nous pretendents amb les butxaques rublertes, disposats a disputar-me la conquesta. ¡Era el preferit de la fada misteriosa i m'havia transportat a un món imaginari! Ni tan sols vaig sentir l'espetic del tiro amb lo que lo de la sang blava va volguer ensenyar que la tenia tan vermella com qualsevol altre a qui la desesperació portés a tal extrem.

Allò fou una orgia de passió i de ditxa. En mon deliri vaig subjectar a ma estimada a tota mena de proves. Vaig començar per no seguir cap càlcul i vaig acabar per apuntar contra totes les preteses regles de probabilitat. Quan un número havia guanyat sis vegades seguides, hi posava una fortuna i la doblava i redoblava sis vegades més; i la Sort, dòcil a mos capritxos, se fixava dotze vegades en lo mateix número, causant la desesperació dels més vells en l'art de perseguir-la. ¡Fins vaig arribar a témer que havia penetrat les lleis misterioses de la fortuna!

¡Res hi ha més inconstant que l'objecte dels meus amors! A l'endemà no vaig faltar a la cita, però va mostrar-se'm tan esquerpa que ni tots los tresors que havia reunit pogueren alcançar-me una sola carícia. Lo milionari despreciat la vigília era allavors lo preferit, i per ell eren tots los favors de la fada benvolguda.

Mes no per això va refredar-se mon apassionament ni van desvanèixer-se mes il·lusions. L'amor als sers fantàstics creix amb los desdenys, i l'afany de recobrar-lo sosté en constant tibantor als nervis, perpetuant lo deliri. ¡Que innocents són los que pensen que el jugador s'alegra per lo que guanya o s'entristeix per lo que perd! Quan està abocat damunt la taula, olvida tot lo material, i l'or i les riqueses no tenen per a ell cap valor. ¡Tot son cor, tota sa ànima estan concentrats en un sol i únic afany: l'afany de ser lo preferit i alcançar una carícia del ser misteriós qual mà se sent pertot arreu i enlloc se toca; l'afany de gosar les delícies de la passió més immaterial i fantàstica, qual satisfacció no consum les forces ni destrueix les il·lusions; l'afany de veure son amor correspost per la fada misteriosa que des del naixement fins a la mort regula la marxa dels individus, dels pobles, de la humanitat, dels universos!

A l'arribar a aquest punt, lo meu pessimista va quedar altra vegada abatut i capficat. Jo vaig reduir-me a apuntar en lo llibre de memòries ses divagacions, i avui les ofereixo al que vulgui posar-les en versos i enviar-les als Jocs Florals. Si algú, no obstant, caigués en aquesta temptació, li donaria un bon consell: li reco-

manaria que esperés cent anys o es fes un consistori exprés, puix en los temps que correm i amb los consistoris que s'estilen, fóra molt possible que no se n'emportés ni una englantina de mala mort.

Valentí Almirall

L'Avens, 27 (31 de març de 1884)

Articles literaris, 1904

CATALANS I PROVENÇALS. A PROPÒSIT D'UN ARTICLE DE LA REVUE LYONNAISE

En lo darrer quadern d'aquesta revista, que es publica a Lió de França, i en sa *Causerie félibréenne*, Mr. Paul Mariéton, un dels joves que segueix lo renaixement de les literatures regionals en la terra llatina, dóna notícia de la traducció al francès de *L'Atlàntida*, per Mr. Albert Savine. Parla de la introducció que la precedeix, i en pren peu per a fer algunes observacions sobre el “refredament” dels catalans i dels provençals, dissentint de son compatrici i col·lega en l'apreciació de les causes que pogueren produir-lo.

Un i altre convenen en que lo “refredament” existeix i tingué son origen en la constitució del *Félibrige* en 1876; però aixís com Mr. Savine sembla que en dóna una bona part de culpa al *capoulié* Mistral, “que hauria deixat cometre alguna atzagaiada en l'organització pràctica del *Félibrige* per excessiva complacència als desitjos de sos consellers i per massa confiança en la prudència i ciència d'altres”,² Mr. Mariéton surt a la defensa del *capoulié* i tira tota la culpa sobre un fill de Catalunya que va anar a Provença, i sobre el caràcter català.

“Quan los felibres d'Avinyó —diu en l'esmentada *causerie*— hagueren convocat la reunió general que devia votar los Estatuts i nomenar lo Consistori del *Félibrige*, va arribar de Catalunya lo senyor Quintana (D. Albert), amb plens poders per a representar a son país. Va demanar-se-li que fes la llista dels *majoraux* catalans. En la llista que va presentar no hi figuraven ni en Rubió ni en Pelai Briz. Se va insistir molt per a fer inscriure aquestos dos noms, i en Quintana va respondre que si tals noms apareixien en la llista consistorial, los Estatuts serien rebutjats pels catalans, a causa de l'animositat que

2. Pròleg a la traducció de *L'Atlàntida*, per Mr. Savine.

existia entre aqueixos dos poetes i els altres catalanistes; que aqueixos dos escriptors eren notòriament hostils a la fusió i que, ademés, ningú estava millor en situació que ell (en Quintana) per a jutjar l'estat de les coses.”

I després d'afirmar que en tal situació no es podia fer més que lo que deia en Quintana, i que en tot cas d'aquest i no d'en Mistral fóra la responsabilitat, Mr. Mariéton escriu lo següent pàrrafo:

“I, ademés, lo refredament en qüestió prové principalment del caràcter català. Si hi ha hagut torpesa, ha sigut ben bé de la part d'aquells que posen l'orgull personal per damunt de l'interès de la causa. ¿Qui no sap que el particularisme és la malaltia nacional d'aqueixos transpirinencs?”...

Un cop posat en aquest terreny, Mr. Mariéton no es detura. Com a bon francès, se figura que aquella reunió d'Avinyó, sols per tenir-se a França, era almenys un congrés europeu, i des de l'altura... de les pàgines d'una revista lionesa nos fa saber que, per no haver alguns catalans acceptat formar part del *Félibrige*, “Catalunya, tan fiera de lo que en diu sa independència, *va perdre per segona vegada la batalla de Muret i va apartar-se de les tradicions de son gran Jaume lo Conquistador*”.

A l'agafar la ploma no intentem pas prendre part en la discussió tal com està plantejada, puix que per a nosaltres és evident que es funda en un fantasma. Intentem sols presentar una qüestió prèvia, que formulem preguntant: ¿és realment cert que existeixi lo refredament de què es parla?

I la resposta per part dels catalans ha de ser una negativa rodona.

No hi ha hagut tal refredament ni cosa que s'hi sembli. Avui per avui, a Catalunya apreciem lo renaixement provençal i a sos representants amb lo mateix calor i efusió que el dia que vam conèixer-los. Avui per avui la germanor i amistat entre molts d'ells i molts de nosaltres estan més arrelades que anys enrere, ja que és innegable que la continuació del tracte fortifica l'afecte. Ells van tenir la sort de ser los primers en mostrar lo carinyo que es professen Catalunya i Provença obrint los braços a en Balaguer quan va expatriar-se; però nosaltres no hem quedat endarrerre. Tan bon punt com algun catalanista va tenir influència en lo govern de Madrid, les més altes condecoracions oficials van adornar los pits de tots los felibres de renom, i nosaltres hem sigut cent vegades testimonis de l'apreci que fan de tal distinció, que llueixen amb orgull en les grans festes. De que no hi ha hagut refredament n'és bona prova el fet de que amb la mateixa bona voluntat vam rebre a en Mistral, en Roumieux i en Wisse en 1869, que a en Tourtoulon i en Peprax en los darrers Jocs Florals. ¿S'havien mai sobrepujat les proves de germanor que els catalans d'ençà i d'enllà dels Pirineus van donar-se en les festes del Rosselló? Al que firma aquestes ratlles, ¿no van rebre'l com verdaders amics i companys los felibres de París quan fa pocs mesos degué passar una temporada a la capital de França?

No s'ha, doncs, de buscar qui té la culpa d'una cosa que no existeix. Lo que va haver-hi en 1876 fou una equivocació de part dels organitzadors del *Félibrige*, fo-

mentada per les ganes d'exhibir-se d'en Quintana, i encara aqueixa equivocació no fou filla de la malícia, sinó del lamentable desconeixement que de tot lo de fora casa acostumen mostrar los francesos, encara que siguin provençals. Los reunits a Avinyó van figurar-se que el nostre renaixement és fill del seu, forjant-se una història per a llur ús particular,³ i, creients que tots los pobles, llatins i no llatins, tenen lo dever de reconèixer la supremacia francesa, imbuïts en la il·lusió de que aquí no tenim poetes, ni mestres, ni artistes que puguin posar-se, no ja al costat, sinó a cent llegües dels seus, van idear una organització en què ells tinguessin la direcció i la majoria. Van treure —ells mateixos no saben d'on— el nom de *felibre*, van elevar a en Mistral no sols a jefe, sinó a rei,⁴ i realment van pensar-se que tots los que aquí escrivien rebrien com un gran favor lo poder anomenar-se *felibres* i ser súbdits submisos del *capoulié*. Van dividir la que anomenen *llengua d'oc* convencionalment en set dialectes, i dant-nos-en tres als que vivim a la banda d'ençà dels Pirineus, i quedant-se ells amb quatre, van assegurar-se la majoria, puix cada un dels set devia tenir igual representació en l'Acadèmia del *Félibrige*. I encara van fer més. Prestant culte a no sabem quina mena de superstició cabalística, tot havia de regir-se pel número set, i no van comptar en que tot això no podia tenir cap ressonància a Catalunya, per més que els digués lo senyor Quintana en nom propi, i en lo dels que li havien dat poder, que aquí ningú sap ni pot atinar qui eren.

Però per lo mateix que la pretensió d'organitzar lo *Félibrige* no va tenir cap ressonància a Catalunya, no va refredar ni influir en bé ni en mal en les relacions entre catalans i provençals. Los anomenats *felibres*, que no van dar importància a la cosa, van callar; los que ho van creure convenient van presentar la renúncia; i lo senyor Quintana va quedar més o menys desairat, però la seva influència no va influir per a refredar a ningú, i els que prenem part activa en lo renaixement català seguim professant al provençal i als seus representants lo mateix bon afecte. Entre ells i nosaltres hi haurà sempre germanor i amistat, jamai confusió ni menys dependències.

Los que creguin que podem anar més enllà, no coneixen l'un renaixement ni l'altre, ni s'han fet càrrec de les tendències que manifesten. Los moviments que es desenrotllen a la banda d'ençà i a la d'enllà dels Pirineus podran semblar idèntics als que miren superficialment les coses; però, per poc que es profunditzin, s'hi troben diferències essencials. Los provençals són abans que tot francesos; nosaltres, abans que tot catalans. A la banda d'enllà dels Pirineus lo renaixement té un objecte purament literari. Allí es fan poesies pel sol gust de fer-les, i en general los *felibres* canten com les cigales, “que el sol fa cantar”. A la banda d'ençà lo renaixement literari se proposa un objecte més transcendental, més o menys definit, més o menys vagorós, i d'aquí ve que mentres ells estan quasi sempre alegres i satisfets i se surten poc del gènere líric, nosaltres concedim gran importància a la part de la

3. Lo qual és inexacte, com va demostrar evidentment lo Sr. Rubió i Ors en sa *Memòria* a l'Acadèmia de Bones Lletres, en 1877.

4. Diu en Roumanille, en *La campano mountado*: “O rey fillibre, o Mistrau”.

literatura que té transcendència social, com lo teatre, lo periodisme, la investigació històrica, etc., etc., i fins en la poesia lírica no ens reduïm a entonar himnes al sol com les cigales, sinó que entrem dins la vida real del nostre poble, enyorant grandeses i plorant misèries.

Perdoni'ns, doncs, lo senyor Mariéton si li diem, per a acabar, que ha meditat tan poc sobre el moviment literari de les regions llatines que en una *causerie félibréenne* troba que el particularisme és una malaltia nacional a Catalunya, com si els que han ressuscitat lo provençal literari no fossin, a pesar seu, particularistes. Nosaltres coneixem una mica més lo que portem entre mans —tal vegada la necessitat ens ho ha fet conèixer—, i la gran majoria dels que fem catalanisme, savis, poetes, artistes, mestres i deixebles, nos honrem pertanyent a l'escola particularista, en sos diversos matisos i amb més o menys decisió, en la creència de que és l'única que pot regenerar a Europa, corcada, especialment en les regions llatines, per l'afany d'absorció i la concepció autoritària i uniformista de l'Estat, que conserven encara tanta força a França que fins s'ha ficat al moll dels ossos dels provençals que canten en llur pròpia llengua.

Amb tals diferències entre un i altre moviment, ¿poden confondre's los moviments català i provençal? ¿Pot un d'ells proposar-se dirigir a l'altre? ¿Tenen tan sols un ideal comú cap al que es dirigeixin?...

Amistat, germanor, aprecí mútuo és l'únic que ha d'haver-hi entre catalans i provençals, i per la nostra part podem assegurar que avui sentim aquestos afectes amb la mateixa intensitat que sempre. “Com més amics, més clars”, diu un adagi de la nostra terra. La nostra claretat indicarà, doncs, als provençals que som amics de veres.

V. Almirall

L'Avens, 29 (4 de maig de 1884)

Articles literaris, 1904

D. MANUEL DURAN I BAS

Don Manuel Duran i Bas no sols pertany al partit conservador, sinó que professa les doctrines conservadores amb tal decisió i constància que no perd jamai cap ocasió de propagar-les.

¿Per què, doncs, *La Il·lustració Catalana* m'ha encarregat a mi l'article acompanyatori del retrat que avui publica? ¿Per què no s'ha dirigit a un dels coreligionaris del senyor Duran i Bas?

Sens dubte per la mateixa raó que m'ha induït a acceptar l'encàrrec, amb tot i la desconfiança de sortir-ne airós. Perquè son director, lo mateix que el que firma aquestes ratlles, coneixem a l'home públic de qui es tracta i sabem que preferirà un judici crític a una apologia adulatora; perquè sabem que, si sent lo noble orgull, que és lo millor adorno d'un caràcter sencer, no coneix la vanitat, que és lo distintiu de la vulgaritat efeminada; perquè el considerem col·locat a prou altura per a poder ser jutjat desapassionadament per un adversari lleal. Per desgràcia són pocs, poquíssims los homes públics que podrien avui subjectar-se a tal prova, i sent un d'aquestos pocs lo senyor Duran i Bas, ha fet molt bé *La Il·lustració Catalana* en subjectar-li públicament.

No escriuré sa biografia. Per a fer-la completa deuria demanar notícies directa o indirectament a ell mateix, amb lo qual desvirtuaria aquest article, puix que em sortiria una d'aquelles biografies que d'una hora lluny fan tuf d'encàrrec. En quatre ratlles donaré los pocs fets que he pogut recollir sense moure'm de ma biblioteca.

La biografia del senyor Duran i Bas, además, és ben poc accidentada. Va néixer a Barcelona, a Barcelona va formar-se, a Barcelona ha dat sos fruits i probablement acabarà sos dies a Barcelona. Passa poc dels seixanta anys, i des del 1846 figura en les llistes del Col·legi d'Advocats. Durant molts anys ha desempenyat la càtedra que va guanyar en la Facultat de Dret de la nostra universitat, i vàries vegades ha sigut investit amb los càrrecs de diputat provincial i a Corts, formant part de les actuals com a representant de Barcelona. La vida privada del senyor Duran i Bas —per més que es digui, ha de mirar-se molt en los homes públics— és exemplar. Cap d'una numerosa família, a ella dedica los pocs moments d'esbarjo que li deixen los múltiples treballs a què es dedica.

Perquè és innegable que les dues condicions que sobresurten en lo senyor Duran i Bas són una activitat incansable i un temperament de lluita que jamai decau ni es dóna per vençut. Fins en los moments actuals, en què s'ha apoderat de Catalunya l'indiferentisme escèptic que fa témer per son pervenir a tots los que ens preocupem de la marxa de la cosa pública, ell no es desanima, o almenys aparenta no desanimar-se, i com un jove de vint anys, planteja problemes i els resol de conformitat amb sos principis, i en la resolució provoca a llurs adversaris, baldament sa veu ni tan sols arribi als oïdos d'una generació que sols s'interessa per la vida material. Son despatx d'advocat ha donat moltes vegades feina no per a un, sinó per a quatre, i això no obstant, ell és membre actiu de totes les acadèmies en què pot propagar ses idees, i estableix còrcols polítics, i crea periòdics i els inspira, i pren part en *meetings*, i va a les Corts; i pronunciant pertot arreu discursos, i llegint llargues memòries, i redactant articles, i fent pròlegs a llibres, i estant en correspondència tirada amb los que defensen lo que ell defensa, li queda encara temps per a convertir la memòria que devia presentar a la Comissió de Codis, en un voluminós llibre, que además d'un tractat extens de dret català, conté una introducció teòrico-apologètica que per ella sola formaria un tomo.

Prenent part tan activa en la vida acadèmica i corporativa, no és estrany que hagi sigut varies vegades president de l'Ateneu Barcelonès i de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, ni que les de Bones Lletres i de Sant Tomàs li hagin encarregat treballs d'importància. En la primera d'aquestes va llegir l'any passat un estudi biogràfic i literari sobre don Estanislau Reynals i Rabassa, que omple prop de cent pàgines impreses, i enclou una exposició completa de les doctrines filosòfics-socials de son autor, aixís com ses doctrines jurídiques estan sintetitzades, entre altres molts treballs, en lo pròleg que precedeix a l'edició del *Sistema del dret romà actual*, de Savigny, publicada en Madrid l'any 1878.

Essent lo temperament del senyor Duran i Bas eminentment de lluita, inútil és dir que en tots sos treballs, fins en los més acadèmics, mira les qüestions baix lo punt de vista de llur transcendència social. Los problemes abstractes del dret i de la filosofia li serveixen sols per a treure'n conseqüències d'aplicació a la vida real. En totes ses oracions, en tots sos discursos encarna el dret en les institucions que el lliguen amb la societat viventa. Los discursos llegits a l'Acadèmia de Jurisprudència en les diverses inaugurals que ha presidit, formen un tot harmònic, puix que tots tracten en lo fons una mateixa qüestió mirada baix distints punts de vista. Lo mateix pot dir-se dels llegits a l'Ateneu al començar cada una de ses presidències.

Però no sols mira sempre les qüestions baix lo punt de vista de llur transcendència social, sinó que, home de partit i temperament de lluita, les tracta sempre amb calor almenys, i amb passió moltes vegades. No n'hi fem d'això un càrrec, sinó al contrari. Lo calor, l'apassionament són qualitats indispensables a l'home públic. Poc hauria avançat la humanitat si s'hagués hagut de refiar tan sols de la raó freda. La perfecta estàtua de què ens parla la mitologia grega no passava de ser un tros de marbre mentres no l'animava el foc diví.

Lo que sí és verdadera llàstima és que el senyor Duran i Bas hagi posat la seva activitat febril, los seus coneixements, lo seu calor i el seu apassionament al servei d'una causa que no pot ser avui la de Catalunya. Son temperament de lluita, les vigílies que ha passat damunt dels llibres, les llargues meditacions sobre les qüestions socials, lo portaven a participar dels dubtes i de les esperances de la generació d'aquest segle, però sa voluntat l'ha portat a afiliar-se en lo partit conservador espanyol, i de concessió en concessió ha degut anar acceptant totes les mesquineses i raquitisme de mires que el caracteritzen. Per això en totes ses obres s'hi nota certa fluctuació que, si no les desautoritza, les rebaixa de nivell. Les premisses són quasi sempre sòlides, però les conseqüències són forçades, i fins moltes vegades incongruents. I és que aquelles són filles de l'escola històrica, mentres que aquestes han d'atemptar-se a les exigències del partit en què l'autor milita.

Un adept de l'escola històrica pot ser a Catalunya moderat d'idees, però no conservador de partit. En la situació a què ha arribat Espanya, no hi ha res que mereixi conservar-se, sinó que tot ha de renovar-se o innovar-se. Dintre del terreny del dret, per exemple, tot aquell que professi carinyo a la nostra història, ha de ser radicalment innovador. ¿Poden conservar-se tal com estan unes institucions per

quals soques ja fa segles que la saba no circula? Si volen salvar-se ha de fer-se de manera que una nova circulació les rejoyeneixi i les faci reviure. Unes institucions immòbils, petrificades, momificades, no poden atemperar-se a un poble que viu, i que viu de pressa. L'escola històrica, doncs, aplicada al dret català, ha de ser eminentment innovadora. Per a conservar lo que ens resta hem de posar-nos en condicions de poder-ho cuidar relacionant-ho amb les necessitats que actualment sent lo nostre poble, molt distint del de l'època dels reis d'Aragó i dels de la Casa d'Àustria. Moderats i progressius, tots los catalans hem de convenir en que la situació actual no pot conservar-se. Se pot, doncs, a Catalunya ser moderat d'idees, no conservador de partit.

I noti's que no faig aquesta afirmació en odi als principis conservadors. Comprens que aquestos prenguin la forma de partit en aquells països qual organització està conforme amb la història. A Bèlgica, a Suïssa, a Anglaterra, jo mateix pertanyeria sens dubte al partit conservador. Allí lo radicalisme se presenta antipàtic quan intenta destruir unes institucions que la mà del temps ha encarnat en la consciència del poble. ¿Però ser conservador a Espanya? ¿Què pot aquí conservar-se sinó abusos i misèries? ¿No té Catalunya dret perfecte a entrar en la via de les grans reparacions? Ni la prescripció immemorial pot legitimar les iniquitats històriques de què havem sigut les víctimes.

D'aqueixa falsa situació prové que el senyor Duran i Bas no ocupi lo lloc preminent que li correspon a Catalunya. Quan va anar a les Corts en 1880, a l'anunciar sa proposició sobre reducció de províncies, semblava que anava a plantejar lo problema de les grans reivindicacions, però l'esperit de partit va subjugar-lo. Tot lo seu plan va reduir-se a suprimir alguns governadors i a donar major importància als que estessin al davant de les grans circumscripcions històriques. Encara que el seu plan hagués sigut acceptat, ¿què hi haurien guanyat aquestes? Catalunya no sospira pas per tornar als virreis d'infausta memòria. La Generalitat, la Diputació, lo Consell de Cent són les grans institucions històriques que viuen encara en la consciència del nostre poble. No es tracta, no, de canviar la forma de nostra subjecció, sinó d'atenuar-la; no es tracta, no, de procurar atribucions pels delegats del centralisme que vinguin a manar-nos, sinó de reivindicar los drets de les antigues regions i dels municipis històrics compatibles amb l'organització moderna dels estats; no es tracta, no, de coadjuvar a la unificació, sinó de fomentar la varietat sobre la que ha de basar-se la sòlida unió de les parts integrants de la pàtria.

Per això fou que tots los amants de la història pàtria, aixís los moderats com los avançats, tot admirant lo gran talent amb què lo senyor Duran i Bas va defensar sa proposició en lo Congrés, i tot entusiasmant-nos amb ses eloqüents premisses, vàrem quedar desencantats al fer-nos càrrec de les conseqüències.

De la mateixa falsa situació se ressenten les demás obres culminants del senyor Duran i Bas. En la introducció a la memòria sobre el dret català, no s'oposa en absolut a la unificació, com li aconsellaven sens dubte ses aficions històriques, sinó que la combat sols per raons d'oportunitat i de conveniència. Aquestes, dintre del

criteri històric, foren molt atenedibles si sols se tractés de codificar una legislació ja unificada; són contraproductius tractant-se de la unificació de dues legislacions no sols distintes, sinó d'oposat caràcter, en qual treball se sap ja per endavant quina ha de ser la part sacrificada. ¿Per què no va acceptar lo senyor Duran en son proemi les conclusions radicalment històriques del Congrés Català de Jurisconsults? Per lo mateix que havem dit abans; perquè milita en lo partit conservador espanyol, que és perfectament incompatible amb la verdadera escola històrica. ¡Llàstima gran que aquesta circumstància desvirtuï una obra que per son valor intrínsec estava destinada a ser un monument de la renaixença catalana!

Semblants observacions deuríem fer al discurs que va llegir aquest any des del sitial de la presidència dels Jocs Florals, al fer acte possessori de catalanisme. L'assumpto és perfectament escollit; les premisses, afalagadores per a tots los cors catalans, però les conseqüències no van allí a on la lògica les crida. Si les manifestacions artístiques i literàries són harmòniques amb les que més directament afecten a la vida dels estats; si la nostra literatura antiga respon amb perfecta correspondència a les nostres institucions, ¿per què, si hem fet reviure aquella, infiltrant-li la nova saba dels temps d'avui, no hem també de fer reviure aquestes, rejuvenint-les i posant-les en concordància amb les necessitats modernes? ¿Per què hem de ser innovadors en les arts i estacionaris en tot allò que té transcendència social més directa? ¡Llàstima gran, repeteixo, que la voluntat conservadora del senyor Duran i Bas hagi contingut sa ploma, i fet que un discurs que devia marcar època en la vida dels Jocs Florals, hagi quedat reduït als estrets límits d'una peroració de bona forma, sense conseqüències en la marxa del nostre renaixement!

I en aquest punt haig de deturar-me, puix ja he traspasat los límits que consent un article per a *La Il·lustració*. No acabaré, amb tot, sense fer-me una pregunta i contestar-me-la.

¿Per quin motiu lo senyor Duran i Bas, home eminentment polític i conseqüent en ses idees, temperament de lluita i de controvèrsia, no ha arribat a ocupar los alts llocs que ses qualitats li prometien? ¿Per què ni tan sols ha arribat a ministre en aquest país en què tantes nul·litats s'enfilen?

Al nostre entendre, son amor a la terra en què va nàixer li ha tallat la carrera. Si el senyor Duran i Bas se n'hagués anat a Madrid, avui sens dubte tindria una fortuna molt superior a la que a força de treball ha reunit aquí, i no sols hauria sigut ministre varies vegades, sinó que fóra una de les primeres figures del partit en què milita. No va volguer expatriar-se; ha viscut sempre a Barcelona, i avui l'atmosfera que aquí es respira no és gens favorable als que es dediquen a especulacions intel·lectuals. Lo caràcter català no ha sigut en cap època molt amant d'aixecar als homes que sobresurten, com ho demostra l'escassetat de figures que presenta la nostra història, i aquesta condició de caràcter, per la degeneració d'aquest, s'ha convertit avui en enveja i mesquinesa. Per desdítja, l'indiferentisme s'ha apoderat de nosaltres i l'afany de benestar material fa que no ens cuidem més que d'allò que pot enriquir-nos per art màgic. Lo senyor Duran i Bas ha viscut en una atmosfera que no li era favorable,

i aquesta atmosfera l'ha ofegat. L'amor a la terra no sols li ha tallat la carrera, sinó que els desenganys que li ha fet sofrir l'enveja i la mesquinesa, l'indiferentisme i la hipocresia, filla de l'afany de benestar, enmig de què ha degut viure, lo cansament natural en què ha de caure lo que respira una atmosfera que no és bona pels seus pulmons, han desenvolupat en ell aqueixa fluctuació que es descobreix en totes ses obres.

No és culpa seva, doncs, si no ha fet més. Ha fet lo que podia en les circumstàncies que avui atravesava Catalunya, i la millor apologia del senyor Duran i Bas és fer constar que s'ha sacrificat en ares de la pàtria decaiguda.

¡Tant de bo que aquestes se modifiquin i vingui prompte la regeneració per què sospirem, a fi de que els homes de vàlua no es vegin obligats a expatriar-se, baix pena de no poder alçar-se fins al punt a què llurs mèrits reals los fan acreedors!

V. Almirall

La Il·lustració Catalana, 110 (15 de maig de 1884)

QUATRE PARAULES SOBRE MONUMENTS, OBJECTES I RECORDS D'ÈPOQUES PASSADES

No vaig a escriure una dissertació arqueològica. Ni el meu temperament ni els meus estudis me porten per tal camí. Vaig a ocupar-me dels monuments, objectes i records d'èpoques passades en llurs relacions amb la societat civil actual i les futures, amb objecte de fixar quina conducta respecte d'ells han de seguir aixís los particulars que les formin com los poders públics o autoritats que les representin.

En aquesta qüestió, com en moltes altres, s'ha divagat molt a la nostra terra. Apartats del comerç intel·lectual que sostenen los pobles més civilitzats, faltats quasi per complet de vida moral i científica, degenerat lo nostre caràcter català, som avui tan impressionables com los que viuen a les vores mateixes del Guadalquivir, i no tenim fixesa d'idees sobre cap matèria que no produeixi interès ni permeti buscar-s'hi primes. Los monuments i objectes d'èpoques passades, per regla general, no donen tant per cent, i estem, per consegüent, subjectes a la impressió, que varia cada vegada que muda el vent. Quan bufen vents destructors, se

tiraria a terra fins la catedral i el saló de Llotja. Quan los vents vénen d'altres quadrants, s'impediria lo pas d'un camí de ferro per a no destruir una creu de terme o no esmotxar una ermita. Los nostres arqueòlegs, o amb pretensions de tals, per lo comú tenen la mirada més encongida encara que els seus confreres d'altres països, i d'aquí prové que si alguna autoritat o particular fan cas de lo que diuen, se porta la mania de conservació fins a un extrem ridícul, mentres que si no en fan cas, l'esperit de destrucció arriba a un extrem deplorable. Per tals motius, és necessari tractar d'establir un criteri racional sobre la conducta que ha de seguir-se amb les coses d'èpoques passades, criteri que ens salvi aixís de l'ignorant esperit de destrucció com de la raquíca mania conservadora. En lo present article no em proposo més que exposar algunes idees que, millorades per altres més competents, podran tal vegada fixar l'opinió sobre tals matèries en los justos límits.

Cap generació forma la humanitat entera. La que viu en un moment dat de la història és sempre lo llaç d'unió entre les passades i les futures, de manera que totes han viscut, viuen i viuran en estat de transició. Cada generació porta el seu contingent a la millora i perfeccionament general, i, per lo tant, totes són dignes d'iguales consideracions. L'actual, com totes, ha après moltíssim de les passades, però ensenyarà també moltíssim a les futures, que a llur torn se trobaran en iguals circumstàncies que la nostra.

D'aquesta consideració se'n desprèn que les coses velles, per lo mer fet de ser-ho, no han de tenir cap preeminència sobre les noves. L'importància ha de graduar-se, no per l'edat, sinó per lo mèrit que tinguin o la utilitat que reportin. I, com conseqüència, és evident que la conducta de cada generació amb los monuments, objectes i records de les passades ha d'ésser lo que correspongui a llur utilitat o mèrits. Al tractar-se, doncs, de cada cas particular, les circumstàncies aconsellaran si el monument, objecte o record és digne d'ésser refet, completat o restaurat, o solament conservat; si mereix ésser abandonat o si pot ésser destruït.

¿Abandonat o destruït, he dit? Sí, i no torno la paraula endarrere, per molt que aixequin la veu los que entre nosaltres s'han proclamat arqueòlegs. Ja em sembla que els sento cridar "¡Sacrilegi!" i amenaçar als que s'atreveixin a posar la mà damunt de qualsevol monument, objecte o record d'èpoques passades (especialment si és de l'edat mitja), amb l'estigma de les nacions cultes, puix que avui és moda que aparentin fer molt cas de l'opinió de les nacions cultes tots aquells que més han fet per a que la nostra deixi de comptar-se en llur número.

I, no obstant, totes les nacions cultes estan plenes de ruïnes, i tenen los museus rublerts d'objectes arrencats de monuments destruïts. Roma, la ciutat més culta per als arqueòlegs de qui es tracta, és la ciutat de les ruïnes, com pleníssima n'està tota la Itàlia. Les ruïnes són lo més preuat adorno de les vores del Rin, que és lo riu de la culta Alemanya. Ruïnes hi ha a Anglaterra, França, etc., etc.; i sens parlar de Grècia, que és tota ella una ruïna, farà notar que fins les nacions cultes d'Amèrica, que amb prou feines tenen història, poden també ensenyar les runes d'algun monument destruït per la mà o pel descuit de l'home.

No vulguem, doncs, ésser més que els que ens van al davant, i convencem-nos de que també podem arruïnar o deixar arruïnar alguna cosa sense incórrer en excomunió de les nacions cultes. La qüestió està sols en aplicar un criteri sa i racional, aixís a la conservació com a la destrucció dels restos d'èpoques passades.

Lo criteri que ha de guiar als poders i particulars és fàcil de fixar. La combinació del mèrit amb la utilitat de la cosa de què es tracti dirà en cada cas particular la conducta que amb ella deu seguir-se. Com regles generals, podrien formular-se les següents:

1.ª Si una cosa antiga té mèrit verdader i pot prestar utilitat actual, mereix ser refeta, completada o restaurada, segons sigui l'estat en què es trobi.

2.ª Si la cosa té mèrit verdader, però no pot ja prestar utilitat actual, mereix sols ésser conservada.

3.ª Si la cosa no té mèrit ni pot prestar utilitat actual, mereix ésser abandonada, i

4.ª Si la cosa, sens mèrit verdader, causa perjudici o destorba, pot ésser destruïda.

Tals són les regles que segueixen en la pràctica los països més civilitzats, i quals poders i pobles no deixen supeditar-se ni pels destructors ni pels arqueòlegs d'ofici. Com exemples citarem:

Lo *Duomo* de Milà, les catedrals de Colònia, París, etc., etc., l'abadia de Westminster a Londres, moltes llotges de comerç (entre elles la nostra), etc., etc. Tots aquestos monuments, a un gran mèrit verdader, reuneixen la utilitat que poden prestar encara, i han sigut refets, completats o restaurats, empleant-se milions i milions en l'obra.

Los coliseus, termes, palaus i altres edificis grecs i romans, los restos de fortificacions de l'edat mitjana de Heidelberg, Carcassona, Nüremberg, etc., etc., com que a llur mèrit verdader no reunien lo poder prestar utilitat actual, cap d'aquestos monuments ha sigut refet, completat ni restaurat. No es fa amb ells més que conservar-los amb molt carinyo en l'estat en què es troben.

És impossible citar les coses antigues que han sigut justament abandonades o destruïdes. La falta de mèrits fa que no es recordin ni llurs noms, però en totes les nacions cultes hi ha edificis i objectes que han sigut abandonats o que han desaparegut per destrucció voluntària.

En l'execució d'aquestes poques regles s'ofereixen multitud de problemes, dels quals sols apuntaré aquells sobre els quals crec que hi ha més idees equivocades.

¿Com ha de portar-se a efecte la restauració, acabament o renovació d'una cosa antiga que estigui dins de la regla primera?

Dependeix de l'estat i circumstàncies en què es trobi. Si, per exemple, existeixen los plans primitius, tractant-se d'un edifici que hagi quedat incomplet, la restauració, acabament o renovació deu fer-se amb arreglo a dits plans. Si els plans no existeixen, ¿ha d'imitar-se l'estil general de la part construïda, o ha de completar-se en distint estil? Crec en principi acceptables los dos medis. L'adopció de l'un o de l'altre dependrà de les circumstàncies. Quan lo monument és realment de primera magnitud i d'interès humà, quasi preferiria que cada generació o almenys cada

època imprimís lo seu estil arquitectònic i son gust a la part que executés. No s'esgarrifin los puristes, puix sense moure'ns de casa puc citar-los la renovació en part i restauració de l'antiga llotja. Amb tot i no ser l'edifici de primera magnitud, l'interès humà de l'edifici fa que vagi millor amb la diferència d'estils entre el saló gòtic i els frontis i complements grecoromans, que no aniria si s'hagués vestit l'antic saló amb uns frontis del gòtic postís que hauria ideat l'arquitecte d'una època en què ja no es feia gòtic. Per regla general, tots los edificis monumentals en què diverses èpoques han estampat lo seu gust, si no es presenten amb aquella unitat que encanta a la gent d'escola, tenen, en canvi, cert segell de grandesa que impressiona profundament. La mà de diverses generacions és l'única que pot donar caràcter completament humà a un monument destinat a prestar utilitat durant molts segles. Si admirem en los monuments antics el fet de que els hagin alçat diverses èpoques, ¿per què no hem de volguer que la nostra contribueixi amb son modo de veure i de sentir a produir l'admiració de les que han de venir?

Lo que sí és precís en los acabaments i restauracions és no voler esmenar la plana a l'obra de les generacions passades. Guardem-nos molt d'alterar ni una sola ratlla en tota aquella part que van donar per acabada, però no ens lliguem les mans en aquella altra part que hi afegim nosaltres. Distingim entre restaurar i completar; respectem fins amb minuciositat les obres que per medi d'una restauració vulguem salvar d'una imminent ruïna, però reservem-nos tota la llibertat al tractar de portar a acabament una obra que els passats nos han deixat incompleta.

Les obres d'èpoques passades que a llur mèrit verdader no reuneixen utilitat actual, he dit que mereixen sols ser conservades. Vegem lo que hem d'entendre per conservació.

Conservar una cosa és mantenir-la en l'estat en què es troba al començar los treballs de conservació. Si el monument u objecte, doncs, se troba sencer i complet, ha de mantenir-se'l. Si es troba arruïnat o mig arruïnat, lo que interessa és conservar les ruïnes o mitges ruïnes.

Natural és que la conservació exigeixi de vegades entrar en lo terreno de la restauració; però aquesta ha de ser quasi sempre parcial. Si d'uns claustres, per exemple, mig en ruïna, se desploma una clau d'arc, precís és refer-la o restaurar-la. Si la intempèrie amenaça una paret, precís és cobrir-la amb un teulat o altre medi que la preservi de pluges. Això és lo que es fa amb los grans monuments que ens va deixar l'època clàssica. Lo coliseu màxim, les termes, los restos dels palaus i teatres que avui de res nos servieren, no es refan ni es restauren totalment, sinó que sols se'ls conserva. A ningú li ha acudit convertir en habitables les cases de Pompeia. S'empleen, sí, tots los medis a fi de que no acabin d'arruïnar-se.

I noti's que amb tal sistema s'augmenta encara l'interès dels restos que ens queden de generacions passades. Les ruïnes tenen llur poesia particular, i la melancòlica impressió que produeixin no pot jamai experimentar-se davant d'un monument sencer o d'un objecte d'utilitat actual. La poesia de les ruïnes és la compensació de llur falta de vida.

La conservació de les obres d'èpoques passades no exigeix que se les mantingui en lo lloc mateix en què es trobaven, sinó que deu traslladar-se-les quan corrin perill d'espantillar-se o destruir-se. Per això existeixen los museus. Los objectes delicats, com quadros, escultures, bronzos, etc., etc., estan, per regla general, millor en la sala d'un museu que en unes ruïnes, per més que es conservin. Moltes de les obres d'art que són l'admiració del món foren ja destruïdes si se les hagués deixat en los punts on varen ser trobades. La Venus de Milo, les escultures de Pèrgam, los frisos de temples grecs, etc., etc., estan molt millor en lo Louvre, en lo Museu Britànic o en los de Berlín i de Munic que no estarien en poblets de Grècia habitats avui per gent poc civilitzada.

Los museus, doncs, són los grans auxiliars de la conservació de les obres d'èpoques passades.

Per a decidir quines són les obres o monuments que mereixen ser abandonats o que poden ser destruïts, ha d'atendre's especialment a les circumstàncies del país en què es troben. Lo mèrit de les obres d'art, antigues o modernes, és sempre eminentment relatiu, i llur abundància o escassetat en un lloc donat fa que se les consideri dignes o no dignes de ser conservades. A Roma, per exemple, poden destruir sens cap remordiment obres romanes de què nosaltres faríem festa major. ¿Quina importància pot donar-se a unes poques columnes aïslades, allí on queden quasi sencers temples que les tenen a dotzenes? A Barcelona, en canvi, seria d'aplaudir que es possessin visibles i en estat de conservació les columnes anomenades d'Hèrcules, per la sola raó de ser quasi l'única obra d'art romana que posseïm. L'escassetat los hi supleix lo mèrit.⁵

Anem ja a terminar aquestes ja massa llargues apuntacions fent aplicació de les regles que havem sentat a les obres d'èpoques passades de la nostra terra.

És ben sapigut que, per desgràcia, nos queda poquíssim de caràcter civil, i per lo tant és inútil dir que a sa conservació o restauració deuríem dedicar los nostres preferents afanys. A Barcelona tenim la Llotja, lo Palau de la Diputació, lo Saló de Cent i altres restos en Casa la Ciutat i algunes altres obres de menor importància. Sols lo saló de Llotja se troba en bones condicions de conservació. Tot lo demés deuria ser conservat, restaurat o completat, puix que tot conserva encara utilitat actual. Fora de Barcelona queda poca cosa, i, per lo mateix, deuria rebuscar-se amb carinyo i aplicar-hi les regles que deixem sentades.

Però si escassegen les obres d'èpoques passades de caràcter civil, nos sobren les de caràcter religiós; i, amb tot i que per llur abundància mereixerien menos atencions, elles, no obstant, són les úniques que atrauen les mirades dels pocs que de tals qüestions s'ocupen. D'això en resulta que si als restos de caràcter civil se'ls nega fins lo precís, als de caràcter religiós se'ls vol donar fins lo supèrflu, i els

5. Actualment, en les obres que es fan en el local que ocupa el Centre Excursionista de Catalunya en el carrer d'en Paradís, quedaran al descobert quatre de les mentades columnes, úniques que es conserven. [Nota de L'Avens]

mateixos que veuen amb indiferència que el Saló de Cent⁶ estigui ple d'adefessis i que el pati de la Diputació camini de pressa cap a la ruïna per falta de restauració conservadora, posen lo crit al cel perquè no es refan los cent i un monestirs que estan ja en estat de ruïna.

I, no obstant, segons les regles dades, són pocs, poquíssims, los edificis de tal classe que mereixin més que la conservació en l'estat en què es troben. Los monestirs i convents no tenen ja ni poden tenir cap utilitat actual, i, per tant, no ha de pensar-se en restauracions ni reconstruccions. Tot lo que deu fer-se és conservar les ruïnes, depositant en los museus tot lo que mereixi ser més cuidadosament guardat.

Vegi's, sinó, lo que succeiria si la restauració o reconstrucció pogués portar-se a efecte. ¿Quin objecte tindria un monestir posat en despoblat, com Poblet, o prop d'un poble insignificant com Sant Cugat del Vallès? ¿Què farien los que tant sospiren per la reconstrucció de llurs sales conventuals, de llurs refectoris i de llurs cel·les? ¿Qui es reuniria en les primeres, menjaria en los segons o dormiria en los darrers? ¿S'omplirien tal vegada de vi llurs cellers, grans com catedrals? Si llurs biblioteques tornessin a rublir-se de llibres, ¿qui aniria a llegir-los? Caiguts los frares i monjos, devien caure los convents i monestirs, que avui no serveixen per a res més que per anar a meditar sobre la marxa de la humanitat entremig de llurs ruïnes ben conservades.

No es cregui que ens guia cap animositat contra els edificis religiosos, puix que si amb los monestirs no faríem més que conservar les ruïnes, amb los que conserven utilitat actual hi emplearien tot lo necessari per a restaurar-los o completar-los. Aquí tenim, per exemple, la catedral de Barcelona, que mereix no sols la construcció de la fatxada⁷ i de la cúpula, sinó que reclama l'acabament dels claustres i de tot lo demés que falta per a deixar terminat lo monument. Lo mateix que de la nostra catedral diríem de tots los demés bons edificis religiosos que puguin ser encara útils, sens exceptuar alguna que altra església de monestir o convent, que per trobar-se en poblat pogués prestar servei renovant-la o restaurant-la.

Respecte a les cent i una esglésietes i ermites que no tenen més mèrit que l'edat que compten, poden ben tranquil·lament deixar-se al cuidado local o dels particulars que les posseeixin, sens que importi gran cosa llur conservació o llur destrucció. Les creus de terme, que tant entusiasmen als nostres arqueòlegs d'ofici, podrien quedar allí on se troben mentres no fessin nosa, i si alguna reunís mèrits particulars de dibuix o de factura podria enriquir los nostres museus futurs, si algun dia ens decidíssim a seguir en això als pobles de més cultura.

I prou ja. L'únic objecte que em proposava no era més que posar en llur lloc unes qüestions de les que treuen molt partit per acusar de poca cultura als que

6. Actualment està restaurat i nues les seves parets. [Nota de *L'Avens*]

7. Per fi s'ha arribat a fer, però d'un gust arquitectònic que desdii de lo restant del temple. [Nota de *L'Avens*]

volem anar endavant, tots aquells qual ideal seria tornar-nos a aquells temps en què ni la poca que avui tenim existia. Durant aquest segle s'ha destruït molt a Catalunya, però, per fortuna, quasi tot lo destruït no tenia ja objecte ni utilitat, a diferència de lo que s'havia fet en temps anteriors, en què la destrucció no s'havia limitat a l'inservible e inútil, sinó que s'havia dirigit casualment contra tots los monuments i objectes que serien encara i durant molt temps d'utilitat pels pobles. I noti's que si nosaltres volem conservar amb carinyo les ruïnes de les obres d'èpoques passades avui ja inservibles, ells ni ruïnes van deixar-nos de les obres servibles que van destruir.

V. Almirall

L'Avens, 34 (juliol-setembre de 1884)

Articles literaris, 1904

LLUÍS ROUMIEUX

És l'home de caràcter més igual que he conegut. Quan vaig intimar amb ell —era l'any 1869 i les vicissituds polítiques m'havien tret d'Espanya— tot li anava vent en popa. En la força de l'edat, casat amb la simpàtica Delfina, amb quatre criatures de les quals ne sobrava una per a ser la representació de les Tres Gràcies, amb los negocis en bona marxa, la seva casa de Bellcaire era un verdader paradís. Allí es trobava lo que quasi mai va junt: tracte de príncep i franquesa d'amic. Allò era una festa continuada. Al sortir de taula passàvem al saló, i si el dinar havia sigut animat, més animada era la vetllada. Quan s'alçava del piano la filla gran, Anaïs, agafaven lo violí en Lleó o en Joan; i si l'un o l'altre parava era per a dar lloc a que la petita Mireio, que amb prou feines caminava, nos cantés la *Magali* acompanyant-se ella mateixa amb ses manetes, que encara no agafaven tres tecles, o perquè ell havia improvisat una cançó en obsequi nostre o amb motiu de qualsevol incident que es presentava. Aquella casa, per lo concorreguda, semblava la Casa de la Vila, i en rigor ho era més que la de debò per la llibertat afectuosa amb què tothom hi estava. Tot plegat s'animaven tots i tots plegats cantaven a coro lo *Maset de mestre Roumieux* o la *Carmagnuolo*, que en Fèlix Gras havia dedicat a la gent de la nostra terra. A l'endemà de la nostra arribada, ja ni ens recordàvem de que poguéssim enyorar-nos.

Van passar alguns anys, i en una altra de mes anades a Provença vaig trobar aquella casa tota canviada. Ell vivia a Montpeller en una *chambre garnie*, i ella

estava a Nîmes amb la Mireio. Lo noi gran corria pel món, i el petit feia el servei militar a l'Algèria, on també hi era l'Anaïs, casada amb un alt empleat del banc. Los negocis havien anat malament, i el felibre treballava en la correcció de proves d'una impremta. Si s'hagués tractat d'un altre, hauria evitat quedar-me a Montpel·ler. Tractant-se d'ell, vaig deturar-m'hi expressament. S'havia perdut lo tracte de príncep, però es conservava la franquesa d'amic. Vam dinar en un restaurant modest, però amb la mateixa alegria d'altres èpoques. Les faltes de la cuina, los descuits del mosso, l'abigarrament de la concurrència donaven peu al nostre home per a cançonetes i acudits en forma de quartetes o quintilles. Inútil és dir que, al ser a postres, tots los concurrents estaven ja al voltant nostre i tots plegats responien a les coples de *Carmagnuolo* o del *Maset* que entonava alegrement lo nostre poeta.

En mes darreres visites l'he trobat instal·lat en la Ville di Felibre, tocant a Montpel·ler, igual, exactament igual que en sa casa de Bellcaire, i en sa *chambre garnie*.

Quan un caràcter resisteix tals proves, bé pot assegurar-se que és un caràcter igual. En Roumieux, com a home, és lo retrato fidel d'en Roumieux poeta. Lo negociant en fusta o el corrector de proves d'impremta és lo mateix felibre de la *Tourmagnò*. És lo geni de l'alegria, de la facilitat, de la delicadesa. De vegades vol mirar la societat o lo món per lo cantó sèrio i, sens adonar-se'n, resol la qüestió més àrdua amb un acudit graciós o un pensament delicat. Tot sovint ha intentat entrar en lo terreno de la sàtira; però, al tocar-la, si no li ha tret l'amargor, li ha tret lo verí. No és que no tingui molta intenció, sinó, al contrari, és que el seu modo de fer i de dir és tan natural, tan fàcil, tan alegre, que quant més enfonsa l'estisora en la carn del satiritzat, aquest se creu que sols li ha fet una esgarrinxada.

En Roumieux té ja anys —va néixer el 26 de març de 1829— i, no obstant, és sempre jove. Escriu des de noi, i les seves obres tenen la mateixa espontaneïtat que el primer dia. “Lo vostre geni —li deien fa poc— ni envelleix ni envellirà jamai”. “No és lo geni —va respondre ell promptament—; sols una cosa no envelleix ni envellirà mai en mi, i aquesta cosa és lo cor”. De segur que va dir-ho en una quarteta.

Perquè lo nostre felibre parla, si vol, en vers; tanta és la facilitat que hi té. Basta obrir *La Rampelado*, col·lecció de ses poesies, per a adquirir-ne el convenciment. Mai s'ha casat cap amic seu que ell no li dedicués un epitalami, ni ha passat cap Nadal que ell no escrigués unes quantes cançons; mai ha sortit de casa seva que no descrigués ses impressions en vers. Per això la col·lecció és tan variada, i de les poques poesies que un llegeix del cap fins a la cua, *La Jarjaiado*, poema còmic-heroic, és una prova més de la facilitat i bon humor del poeta. Les seves comèdies —també n'ha fet vàries—, especialment *Li dos lèbre* i *La Bisco*, són tan fàcils i delicades com ses poesies i descripcions.

En Roumieux pren part activa en lo renaixement provençal des de son començament. ¿Quin paper hi representa? Al respondre a aquesta pregunta, tal volta molts

s'esgarrifaran, puix que en la nostra opinió, ell és, per a no dir l'únic, lo qui millor lo sintetitza i representa. Lo moviment felibrenc no és fill de cap idea transcendental ni es proposa res d'importància social directa. Los felibres viuen en una comarca on creix lo cep i l'olivera, i on lo sol escalfa, i al reparar que el poble parla allí encara los restos d'una llengua sonora de gran passat poètic, van refer més o menys exactament aqueixa llengua, i en ella canten la naturalesa meridional que entreveuen. "Lo sol los fa cantar", com ells diuen, i canten com les cigales o com los ocells "que troben llur niu bell", com diu lo lema que ha adoptat per a divisa lo nostre felibre. Jamai han tingut cap aspiració a canviar de posició. Per ells, lo mateix que per a lo francès més francès del nord, la França és la nació perfecta i París lo cervell del món; per ells l'organització francesa és l'organització modelo i la llengua que a França es parla la reina de totes les llengües. La ditxa de pertànyer a una tal nació completa llur felicitat i augmenta llur natural alegria. Lo moviment felibrenc, doncs, té com condicions característiques l'alegria, la facilitat, la delicadesa; és a dir, les condicions que caracteritzen al nostre poeta.

Per això és que quan en Mistral, amb to misteriós i amb veu inflada, nos diu: "¡Ai, si em poguéssiu entendre! ¡Ai, si em volguéssiu seguir!", no consegueix més que fer-nos somriure. ¿Què és lo que hem d'entendre? ¿A on l'hem de seguir? ¡Prou l'hem entès des del primer dia! ¡Prou l'hem anat seguint! I ¿a on ens ha portat? A proclamar aquest any, a la festa dels Felibres de París, que la conquesta de Provença per les armes del nord no va ser tal conquesta, sinó una unió espontànea i lliure; a dir al davant de tota França que els provençals són los més submisos de sos fills i que accepten amb entusiasme lo lloc secundari que se'ls concedeix. ¿I per això parlava amb to misteriós i amb veu inflada? No hi ha dubte que en Roumieux, cantant sempre i cantant-ho tot, inspirant-se en lo sol, en les oliveres, en les costums, en les romeries, en les *farandolas*, en la *tarasca*, en les *pegoulados* i en tot lo que se li presenta a la vista; entusiasmant-se amb París quan va a París, i amb Barcelona, Madrid, Gènova o Algèria quan los seus negocis o aficions lo porten a visitar-les; trobant sempre "el seu niu vell" i el seu *Maset* immillorable, és lo genuí representant d'aqueix moviment alegre i sens transcendència que van començar fa alguns anys los felibres.

No ens havem proposat escriure una biografia ni donar un catàleg de les innumerables obres d'en Roumieux. Devíem dir alguna cosa de tal felibre i ho havem complert. Per a acabar farem notar que en Roumieux ha sigut objecte de moltes distincions. És *Majoral del Félibrige*, *Maître en Gay Savoir*, membre de l'Acadèmia de Nimes i de les Societats per a l'Estudi de les Llengües Romàniques de Montpeller i Arqueològica de Besiers, etc., etc. Ses relacions amb Espanya l'han fet comenador d'Isabel la Catòlica, cavaller de Carles III, membre de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i vicecònsol espanyol a Nimes. Últimament ha sigut nomenat oficial de la Corona de Romania.

Sobre en Roumieux i algunes de ses obres s'han escrit diversos estudis. S'han ocupat d'ell August Vincent, Mistral, Roumanille, E. Roussel, A. Monteil, G. Charvet,

Alfons Roque-Ferrier, etc. En general li fan justícia, i tots pinten al nostre felibre tal com és: lo millor dels amics i el més simpàtic, alegre i fecundo dels poetes provençals.

V. Almirall

L'Avens, 35 (octubre-desembre de 1884)

Articles literaris, 1904

L'ADÉU-SIAU, TURONS D'EN ARIBAU

Lo caràcter català, en temps millors per a la nostra terra, podia tenir molts defectes, però és ben segur que ningú l'acusava de fals ni d'hipòcrita. Més aviat pecava pel cantó oposat, i no acatant en sa franquesa certs miraments o conveniències, al dir al pa, pa i al vi, vi, apareixia als ulls de molts com brusc o aspre. Prova de la degeneració i rebaixament actual és que no s'ha pas polit ni afinat gaire; però, en canvi, ha perdut la franquesa, i amb la mateixa brusquetat i aspresa amb què els nostres avis deien lo que tenien al cor, se mormola avui lo que no passa de la llengua. Havíem ja observat que n'hi ha molts que neguen en prosa lo que afirmen en vers, i que, essent escèptics i demagogs, besen compungits l'anell del bisbe o s'arrosseguen somrient als peus d'un magnat, segons los vents que bufen; i la inauguració del monument a en Aribau ens dóna lloc, per desgràcia, per a comprovar l'observació.

Los discursos que allí van llegir-se foren altament laudatoris. Segons ells, en Aribau és una personalitat que sobresurt entre totes, fent-lo l'exemple dels catalanistes i el símbol del renaixement. La inscripció del monument és la fórmula senzilla que sols s'havia empleat tractant-se d'alguna d'aquelles grans figures que són les fites que marquen lo camí de la civilització. Una branca de lloret, de bronzo, que s'hi ha afegit dirà a les generacions, amb igual concisió, que allí hi ha un poeta, un economista i un taquígrafo. L'aclamació unànim dels concurrents va demostrar que els autors dels discursos i els iniciadors i constructors del monument no havien estat pas gens exagerats. Los primers més aviat varen quedar-se curts, si llurs treballs se comparen amb altres dedicats abans al mateix Aribau, puix, més enllà que alguns d'aquestos, no hi van ni les apologies de Sòcrates fetes per Plató i per Xenofont.

Mentres tals alabances se cantaven en alta veu des de la tribuna, los escollits —que escollits i molt escollits eren los que formaven la comitiva, puix que no pas-

saven de cinquanta— retallaven en veu baixa al pobre senyor Aribau amb estisores tan fines i acerades que fins l'estàtua de pedra, amb tot i sa duresa, havia de sentir-se de les fiblades.

“És estrany —deia un dels més escollits— que escrivís en català l'oda. Ni abans ni després, mai va emprar la nostra llengua sinó en joguines tan de broma... que ni a mi mateix s'atrevia a llegir-les.”

“Mostra, i bona mostra del catalanisme del nostre home —replicava un altre no menys escollit— és l'afany que tenia de prendre'ns de Barcelona l'Arxiu de la Corona d'Aragó, per a regalar-lo no al vell Montseny ni a l'aspre Montserrat, sinó... al mateix Madrid, sens dubte per a que el resguardessin les torres de Castella.”

“Per fortuna —va afegir un tercer escollit—, els capgirells de la política madrilenya no li van permetre realitzar son afany, i conservem l'arxiu a casa nostra.”

Mentres això i molt més que no volem estampar se mormolava en un grupo dels de dins del clos, en un altre no faltava una veu, més baixa encara, que proposava una segona subscripció per a adquirir uns microscopis que permetessin als visitants veure la figura de la grandor que correspon a una estàtua enlairada.

I ningú dels que ho sentien tenia veu alta ni baixa per a protestar, i quasi tots los reunits convenien en que aquell monument no anava a un home, sinó a una idea; en que no per a en Aribau, sinó per al renaixement català s'havia fet la festa.

Abans de seguir endavant, devem declarar que no assistirem a la inauguració, puix, segons sembla, no podem aspirar a l'alta honra de comptar-nos entre els escollits del catalanisme que allí es congregaven baix la presidència del senyor Pirozini. No som, per consegüent, ni dels que alabaven en veu alta ni dels que mormolaven de baix en baix. No ens toca cap responsabilitat en les hipèrboles ni en les estisorades, ni tan sols en no haver fet notar, als que ho mereixessin, que creure una cosa i dir-ne una altra ni fa massa català ni suposa un gran caràcter. Podem, doncs, des d'aquest lloc lamentar la decadència a què s'ha arribat i examinar amb fredor si són fundats los elogis o merescuts los vituperis. Entre els nostres moltíssims defectes no tenim lo del fingiment ni de la hipocresia, i si moltíssimes condicions nos manquen, independència ens sobra per a mirar de fit a fit lo monument a en Aribau i sa poesia catalana, i dir en veu alta lo que tals mirades nos aconsellin.

Mal que pesi als que volen que el renaixement sigui una cosa tan vaga i elàstica com llur caràcter, nosaltres prenem part activa en lo moviment, i, encara que no siguem dels escollits, sabem perfectament lo que volem i no amaguem quin és lo nostre catalanisme. Nos interessa, doncs, saber si lo monument és merescut o immerescut, ja que al cap i a la fi es tracta de fer-lo passar com símbol del renaixement regional i s'alça en un dels sitis més públics de Barcelona.

Comencem l'examen per la poesia *Adéu-siau, turons*; i noti's que no la classifiquem ni li dem títol, puix que abans de fer-ho hem de respondre a algunes preguntes que ens ocorren. La primera és la següent: ¿és una oda?

Difícil és contestar a tal pregunta. Les primeres quartetes són quasi elegíiques, i les del mig tenen sentit moral o filosòfic; però, en canvi, les darreres són imprò-

pies de l'elegia i de l'oda moral. L'entonació general és la que correspon a aquest gènere literari; mes si, com diu en Martínez de la Rosa, "l'oda pindàrica pot comparar-se a un torrent i la moral a un riu", la poesia d'en Aribau se semblaria al Rin, que després d'haver corregut majestuós per les planures germàniques, abans d'arribar a la mar perd fins lo nom al barrejar ses aigües amb los sorrals i aiguamolls dels terrenos baixos de l'Holanda. Sens dubte lo mateix Aribau se va trobar amb aquestes dificultats i no va classificar sa poesia al compondre-la; probablement va publicar-se també sens classificació les primeres vegades. Si n'hagués compost d'altres i es formés col·lecció, l'*Adéu-siau, turons* aniria, sens dubte, en la secció de poesies vàries.

En los següents pàrrafos aclarirem los conceptes que acabem d'exposar i resulten confosos, i mentrestant passem a la segona pregunta: ¿és a la pàtria?

La resposta podrà ser més terminant que l'anterior. La poesia d'en Aribau no és a la pàtria. Veritat és que en les primeres estrofes dirigeix un adéu a coses característiques de Catalunya; veritat és que la quarta estrofa expressa el sentiment de l'enyorament de la pàtria en forma magistralment acadèmica; però no és menys cert que des de la quinta estrofa fins a l'antepenúltima diu ben clar que lo que enyora és la llengua, que no és la pàtria, per més que en formi part. Si el poeta es troba foraster prop les "torres de Castella"; si és víctima d'una "enganyosa sort"; si "es consum i s'enyora", la llengua, sols la llengua, el regositja i l'aconhorta. Tota la poesia expressa sentiments propis, íntims de l'autor. Ell sofreix i es consum, però ni una sola frase indica que la pàtria sofreixi i es consumi. Catalunya apareix com ditxosa i digna d'enveja. ¿Pot, doncs, la poesia ser "a la pàtria" en lo sentit del renaixement? Aquest veu a la pàtria decaiguda, mutilada, adormida i subjecta, i aspira a retornar-li la ditxa i l'esplendor. No pot ser un cant a la pàtria lo que d'altra manera la contempli.

¿És, doncs, la poesia un cant a la llengua? Tal apareix, com havem dit, fins a la penúltima quarteta; mes les dues finals destrueixen la suposició o almenys la desvirtuen. Lo poeta s'enyora i es recorda de la llengua nativa i de tots los sentiments que en son cor desperta; però ni aquell record ni aquestos sentiments són l'objecte de la poesia. Aquest és molt més pedestre, puix que es redueix a felicitar al que llavors era el seu patró, al banquer negociant en qual casa treballava, amb motiu probablement del seu cap d'any o d'alguna festa íntima de família. Les dues últimes quartetes són casualment les més clares i terminants de la poesia. Per elles se veu ben clar que no és aquesta un cant a la pàtria, ni a la llengua, sinó senzillament una mostra del bon afecte i agraïment que el poeta sentia per don Gaspar Remisa, que tal era el nom del banquer negociant a qui va endreçada la poesia.

I noti's que el poeta no degué jamai pretendre que sa composició sortís del seno de la intimitat, puix d'altra manera, lluny d'enaltir al seu protector, l'hauria posat en ridícul. Lo to emfàtic de la darrera quarteta ho diu ben clar, i per a adquirir-ne l'evidència basta canviar lo "mon patró" amb son nom propi. Vegi's, en efecte, la impressió que produiria amb aquest senzill canvi tota la poesia, si fos son final:

«Ix, e crida pel món, que mai mon cor ingrat
cessarà de cantar de don Gaspar la glòria;
e passi per ta veu son nom a sa memòria
als propis, als estranys, a la posteritat!»

Noti's bé que no fem cap càrrec al poeta de voler que el nom d'un negociant banquer, vulgar amb tot i sos caudals, passés als propis, als estranys i a la posteritat, puix, com havem dit ja, en Aribau no va proposar-se que sortís del seno de la intimitat, en la qual són permeses tota mena de llibertats i hipèrboles. Per entremig d'aquestes és segur que lo senyor Remisa veié lo bon efecte de son factor o administrador, i que en família va celebrar-se l'ocurrència. Si algun càrrec pot fer-se és als que, més papistes que el papa, han volgut donar a una poesia íntima unes proporcions que jamai havia somiat son autor, exposant-lo a ell i a tots nosaltres a que, si no els propis, los estranys nos facin objecte de merescudes censures. Que el nostre temor no és infundat ho demostra clarament lo fet de que un dels pocs que s'han ocupat del catalanisme en sèrio, lo senyor Tubino, en sa *Historia del Renacimiento*, digui de la poesia de què ens ocupem quasi lo mateix que nosaltres, amb tot i que llavors no se l'havia consagrat en cap monument, i ho digui en la primera part de l'obra, en la qual mirava tot lo nostre amb extremada benevolència.

L'objecte de la poesia explica clarament lo perquè va escriure-la en català un autor que, ni abans ni després, jamai va usar la nostra llengua en assumptos sèrios. En Aribau pensava amb lo seu temps, i lo seu temps creia que la llengua castellana era l'espanyola, essent l'única literatura nacional la castellana. Per això la biblioteca Rivadeneyra s'anomena de *Clásicos Españoles*, amb tot i que no hi figuren més que escriptors en castellà; per això va emprar la nostra llengua sols en una poesia que cregué no sortiria del cercol de la intimitat. Si hagués cregut lo contrari i hagués cantat les glòries de la pàtria, en castellà les hauria cantat, com en castellà va cantar les de la ciència, los horrors del fanatisme i altres assumptos d'igual transcendència.

Tenim, doncs, que la poesia *Adéu-siau, turons*, no pot en rigor ser classificada com "oda" ni menys titular-se "a la pàtria", com portats per un excés de zel van titular-la los que van reproduir-la com símbol del renaixement. Lo títol verdader de la composició és *A don Gaspar Remisa*, i segurs estem de que si es pogués trobar l'original hi veuríem aquest títol o un de consemblant. Sens aquest títol la poesia no tindria sentit. En Aribau, en lo seno de la intimitat, vol que el nom de son patró ressoni i, no trobant-se aquest nom en lo cos de la poesia, forçosament havia d'anar en lo títol.

Prescindim de tot l'exposat i examinem los mèrits intrínsecs de la poesia. Tot seguit hem de manifestar que en té un de sobresortint: lo llenguatge. Realment, no pot negar-se a en Aribau la glòria d'haver restaurat una llengua que tothom, inclòs ell mateix, no creien apta més que per a bufonades vallfogonesques. Lo llenguatge de l'*Adéu-siau, turons* és tan literari, tan distingit, tan triat, que en cinquanta anys no ha sigut encara sobrepujat, i sols poques vegades igualat. Prescindint d'algunes

incorreccions i faltetes de lògica, en la composició d'en Aribau s'hi veu l'instint d'harmonia i d'expressió que deu distingir al llenguatge poètic; instint que han imitat molt pocs dels que han pres part en lo renaixement. En Aribau, doncs, és realment lo restaurador de la llengua catalana literària.

Altre mèrit sobresortint de la poesia de què ens ocupem és lo sentiment de què estan impregnades algunes de ses estrofes. Los efectes de l'enyorament estan perfectament expressats, per més que no arribi en cap d'elles a la vivesa amb què els pinta en Clavé en una composició justament celebrada. Realment no es pot comprendre que l'autor d'una poesia que tals sentiments respira no n'hagi deixat d'altres en la mateixa llengua. Si "no tenia altre plaer que cantar en llengua llemosina", hem de confessar que en Aribau va donar-se pocs moments d'expansió durant sa llarga vida.

Mes si, jutjada en detall, la poesia d'en Aribau conté belleses de gran preu, considerada en conjunt poca cosa li queda més que el llenguatge... ¿Per què comença amb una despedida a les muntanyes de la terra? ¿És que comptava no veure-les més, o és que confon una despedida amb una invocació? Les estrofes que segueixen a la despedida no la legitimen en cap sentit. En elles pinta son enyorament i l'únic remei o consol que li proporciona lo cantar en la nostra llengua. ¿Per què, doncs, la despedida, a la que no es torna a fer al·lusió en tota la poesia? Les estrofes centrals estan totes dedicades a l'enyorament i al consol que troba en los records de la terra, i amb aquesta preparació s'arriba a les dues últimes quartetes que acaben de destruir tota unitat. És ben bé el monstre d'Horaci. L'hermós cap de dona acaba en una vulgaríssima cua de peix. La despedida, l'enyorament, lo conhort, los sentiments altíssims van a parar a cridar al món la glòria d'un banquer negociant, a recomanar, en sèrio o de broma, al senyor Remisa als propis, als estranys, a la posteritat. Sèrio o de broma, tant se val, puix d'una manera o altra lo final destrueix tota la poesia.

Abans de treure les conseqüències que ens ocorren de la poesia, mirem de fit a fit a son autor, a l'home. ¿Qui va ser en Aribau? ¿Què va representar en sa llarga vida? En Aribau va ser, sens dubte, una persona distingida. Dotat d'una intel·ligència clara, harmonitzada amb una imaginació bastant potent, i havent-les cultivades amb més cuidado de lo que llavors s'acostumava, a força de treball i de constància, va lograr sortir-se de la modesta esfera en què havia nat; i si en *El Europeo* va demostrar des de molt jove que era capaç de tractar qüestions científiques i literàries, va posar més tard lo segell a sa reputació podent prendre part en la direcció de la gran empresa editorial d'en Rivadeneyra. Si, emperò, va lograr distingir-se del vulgo, no va passar pas de ser un dels tants que en sa època van surar en la gran commoció política-social que va despertar a tota Espanya, sens lograr posar-se en la primera ratlla. En literatura va ser un obrer del romanticisme, i en política va ser un obrer de les reformes que llavors s'introduïren, essent de notar que si com home de lletres no va produir cap d'aquelles obres que fan rotllo i canvien lo gust general, com home públic va caure en la vulgaritat d'anar retrocedint de ses

primeres idees a mida que anava posant anys, acabant per vegetar en lo partit més profundament escèptic de tots los que jugaven en la política espanyola o castellana. En aquestes condicions, ¿què podia representar en sa llarga vida? No passant d'obrer en literatura i en política, no havent arribat [a] director, va ser tot lo que ser podia. Los seus serveis van ser recompensats amb alguns empleos d'aquells que no permeten imprimir la personalitat en la marxa de la cosa pública. Va arribar a ser director d'un departament baix la dependència d'un ministre, i secretari de la Intendència de la casa real baix la direcció d'un intendent; va escriure en varis periòdics de lluita, devent inspirar-se en les idees i propòsits del partit militant a què pertanyien. Això és tot lo que va representar en Aribau en la vida pública. Veritat és que degué portar-se amb honradés, puix que va morir pobre; però ni aquest mèrit, molt apreciable, basta a posar-lo damunt de molts altres. Per fortuna, per gran que sigui la desmoralització, los exemples d'honradés són més comuns de lo que molts creuen, fins en persones que han ocupat llocs directius en la política. Per a no citar-ne d'altres, recordarem que no fa gaires anys degué obrir-se una subscripció a benefici dels fills d'en Figueras, que havia sigut jefe de l'Estat.

Per aquestos motius no devia estranyar-se que, al passar les llistes de subscripció a Madrid, tornessin sens haver augmentat d'un sol cèntim. L'error fou enviar-les-hi. ¿Per què havien de subscriure's a Madrid?

Si de la personalitat d'en Aribau se'n treu sa significació, més o menys legítima, en lo renaixement català: ¿què en queda? ¿Podien concebir a Madrid que s'alcés un monument a un escriptor correcte, quan tants n'hi ha amb iguals títols? ¿Podien concebir que s'alcés a un que havia sigut director del Tresor, quan los carrers de la cort estan plens d'ex-ministres i fins d'ex-dictadors? La representació d'en Aribau és, en tot cas, exclusivament catalana: ¿per què, doncs, intentar tan sols que prenguessin part en sa consagració fora de Catalunya? L'èxit negatiu de la subscripció, lluny d'irritar als iniciadors del monument, devia convidar-los a reflexionar lo que feien.

Per a acabar, mirem-nos ja de fit a fit lo monument alçat en los jardins públics de Barcelona. ¿Està dedicat a una idea o a un home?; ¿al renaixement regional o a en Aribau?

La resposta no és dubtosa. Està dedicat a l'home. La part integrant del monument és sa estàtua; la inscripció és clara i precisa. En sa concisió fora de lloc, diu que la pàtria —per més que s'expliqués en los discursos, no sabem quina pàtria, puix podria haver-se expressat més clarament dient "Catalunya"— honra a Aribau. I no sols honra a Aribau en general, sinó que convençuda, sens dubte, la comissió de que una inscripció tan lacònica com la de la socolada sols té raó de ser quan se tracta d'un Dant o d'un Homer, va decidir-se a completar-la en la cinta que sosté la branca de llorer que rodeja la pilastra, en la qual se llegeix: "Al poeta, a l'economista, al taquígrafo". Prescindint d'aquesta última condició, que, si no coneguéssim a alguns dels de la comissió, creuríem que és una broma de mal gènere, i prescindint també de la d'economista, que apreciem sols com recurs estètic per a omplir un

dels llaços, queda lo monument dedicat al poeta. Després de l'examen que havem fet de l'única poesia catalana d'en Aribau, ¿pot creure la comissió que el faci acreedor a un monument?

Sens dubte per veure's en terreno fals, ha intentat darrerament la comissió donar al monument un sentit distint, fent-lo, no un monument a la personalitat qual imatge el corona, sinó al renaixement català que simbolitza. Per molt que facin la comissió i els amics, no conseguiran pas llur objecte. Los discursos passen, les converses s'obliden i el monument queda. Tal com fou concebut i executat està dedicat a en Aribau, sols a en Aribau. Si fos dedicat al renaixement català fóra completament distint de lo que és ara.

A més de que ¿pot simbolitzar jamai en Aribau lo nostre renaixement? Acceptant que sigui lo restaurador de la nostra llengua literària, ¿és això títol suficient? No olvidem que en Aribau va escriure una sola poesia en català, i que aquesta no és dedicada a la pàtria ni a la llengua, sinó que és senzillament una felicitació al seu patró, lo banquer negociant Remisa.

Mes, ¡ai!, que tot lo que s'ha fet és fill de la degeneració de caràcter de què parlava al principi d'aquest massa llarg article. Los que en alta veu alaben i de baix en baix retallen a en Aribau, segueixen la mateixa conducta amb lo renaixement regional. Sens independència de caràcter, volen encendre un ciri a sant Miquel i un altre al diable, i mentres de baix en baix sospiren o afecten sospirar fins per una absurda separació, en alta veu s'arrosseguen als peus dels directors de la política castellana per a conseguir qualsevol rosegó. Demagogs e incrèduls en el seno de la confiança, se piquen lo pit en públic i no s'atreveixen a exposar la més lleugera idea que no s'avingui amb los convencionalismes que estan de moda, i tot lo que té una mica de color sembla que els espanti. Lo renaixement és per ells la cosa més híbrida que imaginar-se pugui, i per això necessitaven que el monument que el simbolitza sigui també tan híbrid com llur concepció. Veus aquí per què van col·locar-hi l'estàtua d'en Aribau; veus aquí per què el retallen en veu baixa i en veu alta li dediquen alabances tan hiperbòliques que logren sols exposar a caure en ridícul al mateix renaixement per lo que tant afecten interessar-se, i fins a Catalunya, fent-nos aparèixer com si sols poguéssim ostentar glòries dubtoses.

Lo monument al renaixement català no podrà fer-se fins que s'hagi lograt regenerar lo caràcter del nostre poble, i això va llarg, segons sembla.

V. Almirall

L'Avens, 35 (octubre-desembre de 1884)

Articles literaris, 1904

LA IDEA LLATINA I LES RENAIXENCES REGIONALS

Abans que tot declaro que, apoiant-me en la nota inserta en tots los números de la *Revista*, no pretenc fer adoptar per la redacció d'aquest periòdic les idees que exposaré en aquest article, i prego al lector que les consideri com pertanyents exclusivament a l'autor. La matèria que vaig a tractar val la pena que se l'estudii a fons, i sols després d'un examen detingut —examen que no pretenc pas fer en les poques planes de què dispo—, podrà formar-se una opinió definitiva. La *Revista del Món Llatí* obrarà amb prudència no acceptant, per ara, la responsabilitat de les opinions que vaig a emetre. I després d'això, entrem en matèria sense més preàmbul.

La primera cosa que s'observa estudiant la idea llatina que la *Revista* propaga és que aquesta idea no aparegué i no es desenrotllà en los pobles de nostra raça sinó després de la renaixença regional, la qual, per a molts d'ells, s'ha començat ja fa molt temps. S'observa igualment que aquesta idea ha adquirit avui sa principal força en les regions que, mercès a circumstàncies especials, han pogut restaurar llur llengua, llur literatura i llur història particulars. Al migdia de França i a Catalunya, la idea de la fraternitat entre els llatins és ja popular, mentres que en les regions que es troben constituint la part directiva de la nació, com lo nord de França i l'Espanya central, la desconfiança i la por dels estrangers són encara vives; per més que aquests estrangers siguin tan llatins com los nacionals.

Com a prova d'això, no hem de fer sinó veure on, quan i per què han sigut organitzades les grans festes llatines. La primera, important sens dubte, fou la que va tenir lloc en maig de 1868 en moltes localitats de Catalunya amb ocasió dels Jocs Florals. Mistral, Roumieux, Meyer i Bonaparte Wyse hi representaren lo migdia de la França i es pot assegurar que fou la primera vegada que en nostra època uns francesos foren rebuts pel poble d'una regió espanyola no com a estrangers a qui s'obsequia, sinó com a germans estimats. Totes les manifestacions, tots los sentiments, tots los discursos foren eminentment llatins, i donaren lloc a la preparació de la gran festa de Saint-Rémy que produí una explosió d'entusiasme en totes les localitats del migdia de la França, i va estrènyer més i més los llaços de fraternitat i d'estimació entre els escriptors de Provença i els de Catalunya. Aviat nasqué a Montpeller la Societat de Llengües Romàniques, i mentres que en aquella ciutat meridional s'organitzaven concursos filològics, en los quals hi eren admeses totes les llengües neollatines, preparant aixís dignament la gran solemnitat de 1878, a Avinyó es reunien poetes de vàries nacions llatines per a celebrar lo centenari de Petrarca. Nimes, Belcaire, Arlés i un gran número d'altres localitats improvisaren festes cada vegada que es presentava ocasió d'afermar la fraternitat de nostra raça.

Les regions on s'és produïda aquesta renaixença estan talment penetrades de la idea llatina que fins les solemnitats qual objecte sembla més allunyat d'aqueixa idea, es converteixen en festes llatines si hi assisteixen representants d'algunes nacions germanes. Aixís, en desembre de 1879 s'organitzà a Barcelona una festa per a donar a la França una prova de nostre regoneixement per sa noble conducta al socórrer als inundats de Múrcia, i la vetllada literària per la que començà la festa i en la que ocupà el seti d'honor lo cònsol francès Mr. Tallien de Cabarrús, amb assistència de tots sos col·legues, resultà una manifestació ardentment llatina. L'autor d'aquest article hi llegí, com a director del *Diari Català*, un treball en llengua catalana amb lo títol significatiu de *La gent llatina*, i els trossos més ben acollits en aquella vetllada foren los que més explícitament aclamaven la unió de nostra raça.

Si les grans festes llatines han tingut lloc en los països que en podríem anomenar regions de la renaixença després de l'aparició d'aqueixa, i si la iniciativa ha partit sempre dels que prenem part en aquest moviment, bé podem afirmar que la idea llatina és filla del renaixement regional.

II

Sentats aquests fets, examinem ara si són deguts a la casualitat o regoneixen una causa racional i lògica.

Lo principi de les nacionalitats portat a l'exageració en la moderna Europa és lo principal obstacle amb què ensopeguen les idees generoses i expansives com la de la unió llatina. Cada nació no solament obra amb independència pròpia, sinó que arriba a considerar-se com a un tot complet, i mira les altres nacions com a rivals, si no com a enemigues. Quan alguna d'elles se considera amb prou força per a engrandir-se, no hi ha aturall que la detingui. Les teories de l'equilibri europeu, de les fronteres naturals o tècniques i tantes d'altres com n'ha imaginat la suspicàcia diplomàtica, lluny de conseguir l'objecte d'evitar discòrdies, com deien que es proposaven, han sigut lo pretext de les més repugnants guerres. Vivint les nacions en contínua situació d'alarma, sa organització interior obeeix a aquesta necessitat suprema. Lo poble està supeditat a l'Estat, i aquest concentra ses forces en un poder únic que embolica a tota la nació com amb una xarxa. Aquesta situació tibant produeix canvis freqüents. Se passa de l'absolutisme a la democràcia, d'aquesta al parlamentarisme, per a tornar aviat d'un salt al punt de partida, a les pregonades ventatges per a les llibertats públiques i drets dels ciutadans resulten en la pràctica gairebé il·lusòries. Lo poder, que es digui rei o assemblea, és sempre suspicax i autoritari. La idea nacional és la uniformitat que la massa creu equivocadament origen de força, i el poder explota aqueix sentiment en profit seu. Lleis, costums, llenguatge, art, ciència, política, administració, etc., etc., tot ha d'ésser uniforme. Tota manifestació lliure que s'aparti del general convencionalisme és

motejada de privilegi; la més lleugera tendència a la varietat és considerada com a un delict de lesa nacionalitat, i és denunciada com a una temptativa de desorganització de les forces públiques. No hi fa res que tanta imposició enervi els caràcters, i que sos efectes siguin precisament los contraris dels que els uniformistes diuen que es proposen; no hi fa res que la uniformitat sigui la negació de la llibertat. L'estat d'alarma en què es viu exigeix tals sacrificis, i fins avui los han fet amb gust los pobles europeus en general i els llatins en particular. L'uniformisme disfressat amb lo nom d'igualtat ha sigut fins ara la deïtat major de les nacions de nostra raça.

Dintre tal ordre d'idees és impossible que hi prosperi cap tendència expansiva. Per a l'uniformisme espanyol la França no és sinó una potència estrangera, qual veïnat és temible pel milió de baionetes de què disposa, i no són altra cosa per a l'uniformisme francès l'Espanya i la Itàlia, per lo que poden decantar la balança lo dia d'un conflicte amb altres nacions. Si una causa accidental qualsevol ve a augmentar los recels ordinaris, cada nació allavors busca les més estranyes aliances, sense recordar-se sisquera dels interessos purament de posició o de raça. N'hi hagué prou amb que el poder francès contrariés un xic les mires del poder italià, per a que aquest tirés a la Itàlia en los braços dels imperis germànics. Poc se n'ha faltat per a que, per lleugeres diferències polítiques amb França, l'uniformisme espanyol prengués lloc en lo corteig del canceller alemany. La por i la supèrbia obren sempre de cego, i els poders europeus estan alternativament baix la influència de la supèrbia o de la por. Obeint les nacions de nostra raça a mires tan exclusivistes, no podia néixer ni prosperar la idea llatina.

LA IDEA LLATINA I LES RENAIXENCES REGIONALS

Mes vingué la renaixença regional i aviat se veié que era la primera veu que s'aixecava contra l'organització uniformista. Aquesta veu, si es vol, ha sigut ben dèbil fins avui.

Al migdia de França no ha sortit del terreny estrictament literari i filològic; a Catalunya, si alguna vegada la renaixença ha deixat entreveure tendències més transcendents, espantada prompte de lo que ha cregut atreviment, ha tornat encogida a refugiar-se en la indecisió. No obstant, aquestes protestes dèbils han sigut prou per a que pogués aparèixer la idea llatina, que mai s'haguera obert camí dintre de l'uniformisme autoritari. La veu de la renaixença regional és la veu de la verdadera llibertat, i solament a l'abric d'aquestes poden germinar les idees expansives.

No sols nasqué la idea llatina dintre de la renaixença regional, sinó que viu tan relacionada amb aquesta que pren en cada comarca el caràcter que la distingeix. Al migdia de França, on la renaixença no ha sortit del terreny literari, la idea llatina s'ha tancat en totes ses solemnitats dintre de límits literaris. A Catalunya, on per

motius històrics i de temperament la renaixença ha mostrat algunes vegades tendències vagues a fins més transcendents, lo llatanisme ha pres també un aspecte anàleg. En la festa de gratitud de què més amunt hem parlat, la presidència d'honor no es concedí a un artista ni a un home de lletres, sinó al representant oficial de la nació francesa, i els que prengueren part activa en la festa no ho feren pas com a poetes o prosistes, sinó com a directors de periòdics que s'ocupen de totes les qüestions baix llur aspecte social i polític.

Aquests fets i consideracions diuen clarament que les relacions entre la renaixença regional i la idea llatina no són pas purament casuals, sinó perfectament lògiques. Altrament, anem a refermar aquesta afirmació en lo següent pàrrafo.

III

La renaixença regional és una manifestació expansiva. Fins allà on menos s'ha accentuat no deixa d'ésser una protesta tan dèbil com se vulgui, però protesta al fi, en contra de l'uniformisme. Ella enclou, además, una reivindicació de drets.

Que la renaixença és una protesta més o menys accentuada contra l'uniformisme es demostra només fent notar que per lo sol fet d'existir romp la uniformitat en lo terreny en què es manifesta. Se restaura una llengua: l'uniformisme cessa en lo medi d'expressió del pensament. Reviu una manera artística especial d'una regió: la uniformitat deixa d'existir en tot allò que atany la innovació. Que la renaixença enclou una reivindicació de drets és aixís mateix innegable. Àdhuc sense sortir-se del terreny purament literari, reivindica per als fills de la regió el dret de comunicar llurs idees i sentiments en una llengua que s'acomoda perfectament a llur pensament i manera d'ésser, i que havia anat cedint terreny a altra més o menys exòtica, fins al punt de perdre tota representació oficial i tota significació artística. No es digui que aqueix dret no tingui transcendència, puix un canvi en la llengua d'un poble pot arribar a transformar completament son caràcter.

Si la renaixença és una protesta contra l'uniformisme i enclou una reivindicació de drets, és clar que constitueix una manifestació expansiva. L'uniformisme és la negació de tota llibertat, i la renaixença viu de l'afirmació contrària. Per això és que emplea medis expansius. Per això és que regoneix iguals prerrogatives a totes les varietats de localitat i de tendència que hi contribueixen, acceptant amb igual afecte a tots los dialectes, encara que siguin especials d'una petita comarca, i totes les formes artístiques, encara que siguin particulars d'un cercle molt reduït. Si la renaixença no fos expansiva, no hi cabrien, com hi caben, los que en altres matèries pensem de les maneres més distintes i fins contradictòries.

La renaixença, doncs, en son culte de la varietat, té per ideal la unió basada en la voluntat lliure; ella viu en una atmosfera molt distinta que l'uniformisme, que per a imperar no troba altre medi que la imposició i el sacrifici de tota manifestació de

llibertat. La idea llatina necessitava de l'atmosfera de la renaixença per a poder manifestar-se, i amb l'ajuda seva podrà créixer i prosperar. La sort està tan lligada amb la del despertament de les regions que tots los progressos que aquest logri s'hi reflexaran, de manera que si la unió llatina arriba algun dia a traduir-se en quelcom pràctic i de transcendència en la marxa de la civilització, serà després que la renaixença hagi alcançat la plenitud de son desenrotllo.

IV

Solament creixent paral·lela i simultàniament la idea llatina i el regionalisme, los resultats que tal vegada es conseqüeixin han d'ésser favorables a la regeneració i alçament de nostra raça, avui decaiguda i degenerada, mercès en gran part a la mania uniformista que ha arribat a dominar-la. Los elements de vida i de progrés de més vàlua dintre de cada nació han sigut sacrificats al fantasma igualitari, que ha sigut després impotent per a suplir amb altres los desapareguts. Lo poder central ha sigut tan desconfiat, que no ha tolerat l'existència de cap altre. Després d'absorbir regions i municipis, ha posat baix sa immediata dependència tota vida corporativa. L'uniformisme mai comprendrà la idea d'unió llatina, i si arribés a fer-se el defensor del llatinisme aspiraria a la unitat i pretendria aplicar a la raça lo mateix sistema que ha aplicat a la nació. Lo llatinisme per als uniformistes significa que tots los pobles de la raça renunciéssim a nostra personalitat i ens acomodéssim als motllos nous que per a tots imaginés lo poder predominant. No solament cada regió, sinó que cada nacionalitat i tot hauria de sacrificar sa independència, i perdre ses llengües, ses costums, ses lleis, ses aspiracions i sos ideals, per a adoptar los del grupo directiu. Si aquest fos, per exemple, francès, italians i espanyols, portuguesos i rumans haurien de pensar i fer a la francesa, mentres que si fos italià, a la italiana haurien de fer i pensar los demés, los francesos i tot. Per sort tal aspiració no és ni serà realitzable per l'uniformisme, i diem per sort perquè, si ho fos, completaria nostra degeneració i ens portaria als darrers extrems de la decadència.

La idea llatina, tal com nosaltres la comprem, té per objectiu no la unitat sinó la unió de la nostra raça. Les nostres nacions llatines regenerades pel regionalisme i regoneixent en son interior los furs justos de la varietat, no deixarien abdicar llur independència, ni perdre llurs llengües, llurs costums, llurs lleis ni llurs ideals per a formar un tot compacte, sinó que constituïrien una gran unió per a tots los grans interessos comuns, que tal vegada més endavant podrien convertir-se en una confederació organitzada. La raça llatina és una gran família sense cap, perquè solament la formen germans majors d'edat, iguals en drets, amb casa pròpia i medis de subsistència propis. Lo llaç de família, lo pundonor de raça respectant totes les iniciatives i fins agullonant-les per la saludable competència, fóra prou per a tornar-nos lo lloc preminent que en altre temps ocupàrem i que sens dubte ens

correspon encara, mercès a l'organització de facultats que caracteritza als pobles llatins.

Amb perfecta lògica, doncs, la idea llatina ha unit en sort a la de la renaixença regional, i amb la mateixa lògica els que prenem part en aquesta renaixença ens hem fet defensors d'aquella idea. La unió solament podrà realitzar-la la nostra raça regenerada, i el moviment més regenerador que s'ha iniciat és lo despertament del regionalisme que, amb son esperit expansiu de la llibertat, ve a corregir la mania uniformista que és lo cranc que rossega als pobles llatins.

Valentí Almirall

L'Arch de Sant Martí, Anuari, 1884

Revue du Monde Latine, París, 1885

LOS CORTESANS DE LA MONARQUIA

Los cortesans de la monarquia, per treure's lo mal gust de la boca que els havia deixat la rebuda que don Alfons havia trobat a París, van saludar-lo a l'entrar a Madrid, amb tals aplausos que quasi van ser tan ruidosos com los xiulets d'alguns francesos.

I un monàrquic de bona fe però gens cortesà exclamava: «¡Adéu, monarquia! ¡Adéu, prestigi d'una institució que sols pot viure del respecte i veneració dels pobles! ¡Enemics i amics ja et manossen, i tracten a los representants augustos ni més ni menos que a un tenor o *prima donna*! ¡Tant s'atempta a la Majestat augusta aplaudint-la com xiulant-la, ja que el ser que la representa és sagrat e inviolable, i ha de ser considerat de naturalesa distinta i superior a la de sos súbdits!».

Valentí Almirall

Almanac de La Campana de Gràcia, 1884

LOS ESTADOS UNIDOS DE AMÉRICA. ESTUDIO POLÍTICO

ARTÍCULO PRIMERO⁸

Idea general de este estudio — Lo que fueron y lo que son los Estados Unidos — Estados y territorios — Datos estadísticos — Censo — Crecimiento de Chicago — Extensión de los ferrocarriles en Norteamérica

I

Hace poco más de un siglo, trece colonias inglesas en la América del Norte proclamaron su independencia de Inglaterra, y hoy los Estados Unidos constituyen el pueblo más poderoso y floreciente de la tierra.

Sin embargo, la Unión Americana es poco menos que desconocida en Europa. Se sabe que allí reina la libertad y la democracia, pero no se tiene interés en profundizar su historia y su desarrollo; se toca que la producción agrícola e industrial es allí enorme y que crece de año en año, y no nos cuidamos de averiguar las causas de tan portentoso crecimiento; se dice que la instrucción pública está allí tan bien atendida que hay ciudades que gastan en ella más que algunas naciones europeas, y no nos tomamos la molestia de estudiarlo. Los viejos políticos de Europa han inventado algunas frases acerca de los Estados Unidos y con ellas quieren explicarlo todo. La Unión, según ellos, lo debe todo a ser un pueblo joven, a disponer de terrenos vírgenes, a vivir aislada en un gran continente, etc., etc., y no quieren pasar más allá. Su orgullo no les permite confesar que aquel pueblo joven puede deber mucho, muchísimo, a unas instituciones que ellos no han ideado y cuya trascendencia son incapaces de comprender.

Y a pesar de los políticos de Europa, los Estados Unidos prosperan y progresan, y son ya el centro de la cultura en muchos ramos de la actividad, y dentro de poco dejarán muy atrás al antiguo continente, gracias principalmente a la organización que tuvieron la fortuna de darse. Con otras instituciones, su juventud, sus terrenos vírgenes, su aislamiento, etc., etc., les servirían tan poco como condiciones semejantes sirven a los grandes estados de la América del Sur o a los pueblos de otros continentes que no logran más que vegetar a remolque de las naciones europeas que con ellos tratan.

8. Obra editada amb el títol: *Los Estados Unidos de América. Estudio político. Artículos publicados en El Nuevo Mensajero de Villanueva y la Geltrú*. Impresa per F. Miquel i Comp. Conté la dedicatòria: «A su amigo F. Ramon Roig Armengol. En testimonio de afecto. El autor»; sense peu, 1884.

En el ligero estudio que emprendemos nos proponemos dar una idea de las instituciones americanas, demostrando de paso que su aplicación a otras regiones habría de dar resultados parecidos.

II

Veamos ante todo lo que fueron y lo que son los Estados Unidos de América, advirtiendo que sólo presentaremos algunos datos que permitan formar opinión; no todos los que se podrían reunir, pues que sólo para exponerlos necesitaríamos llenar volúmenes.

Trece colonias firmaron la memorable Declaración de Independencia en 4 de julio de 1776, y las mismas fueron las que, convertidas en estados, suscribieron los artículos de la Confederación en 1777 y formularon la Constitución diez años después, con el objeto de formar una unión más perfecta. Los trece estados de la Declaración de Independencia, de la Confederación y de la Unión más perfecta bajo la Constitución, que subsiste todavía con sólo 15 adiciones o enmiendas, son los siguientes, puestos en el orden con que firmaron la mencionada Declaración: New Hampshire, Massachusetts, Rhode Island, Connecticut, Nueva York, Nueva Jersey, Pennsylvania, Delaware, Maryland, Virginia, Carolina del Norte, Carolina del Sur y Georgia.

Hoy treinta y ocho estados y nueve territorios constituyen la Unión, que se compone, por lo tanto, de cuarenta y siete miembros. Son los siguientes:

Estados.—Alabama, Arkansas, California, Colorado, Connecticut, Delaware, Florida, Georgia, Illinois, Indiana, Iowa, Kansas, Kentucky, Louisiana, Maine, Maryland, Massachusetts, Michigan, Minnesota, Mississippi, Missouri, Nebraska, Nevada, New Hampshire, Nueva Jersey, Nueva York, Carolina del Norte, Ohio, Oregón, Pennsylvania, Rhode Island, Carolina del Sur, Tennessee, Texas, Vermont, Virginia, West Virginia y Wisconsin.

Territorios.—Arizona, Dakota, Columbia, Idaho, Montana, Nuevo México, Utah, Washington y Wyoming. La península de Alaska, cedida por Rusia a los Estados Unidos en 1867, no ha sido todavía organizada como territorio.

Puesta en vigor la Constitución en 1787, debió procederse al censo de la población total de los Estados Unidos tres años después, para basar en él la representación en el Congreso y el reparto de contribuciones directas; censo que se ha reproducido cada diez años, por disponerse así en la sección segunda de la Constitución.

El primer censo, verificado en 1790, dio por resultado una población de 3.929.214 habitantes. Al verificarse el último censo en 1880, la población no sólo había duplicado y cuadruplicado y decuplicado, sino que había crecido en proporciones más enormes todavía. Los cuatro millones escasos de 1790 en noventa años se habían convertido en 50.155.783.

Este crecimiento portentoso no se ha repartido por igual entre todos los miembros de la Unión. En algunos de éstos ha sido todavía más extraordinario que en la totalidad. Sirvan de ejemplo el Estado de California, que cedida por México a los Estados Unidos en 1848, al verificarse dos años después el censo de 1850, contaba sólo 92.597 habitantes y en treinta años ha subido a 864.694, y el Territorio de Dakota, que habiendo empezado a figurar en el censo de 1860 con 4.837 habitantes, dio 135.177 en el de 1880.

Para dar idea de cómo se forman en los Estados Unidos las grandes ciudades, nos bastará reunir algunos datos sobre el movimiento de la población de Chicago. Antes de 1830, el sitio en que se asienta la gran metrópoli del interior de Norteamérica no tenía todavía pobladores europeos. En dicho año se edificaron las primeras casas o barracas, y los 70 colonos que formaron el núcleo de la futura población se convirtieron en 4.853 en 1840, llegando a 29.963 en 1850, a 112.172 en 1860 y a 298.977 en 1870. Al verificarse el último censo en 1880, Chicago, la población que en 1830 tenía sólo unos pocos colonos, alcanzaba la increíble cifra de 503.185 habitantes.

Al emanciparse, las trece colonias que formaron la Unión Americana eran tributarias de Inglaterra en casi todos los productos industriales. El fatal sistema colonial que entonces estaba en boga en su metrópoli les ataba los brazos y no les permitía dedicarse a más que a lo que a su comercio convenía. Hoy los Estados Unidos son la nación que más produce y llegan a amenazar a los mercados europeos.

Un dato añadiremos —y será el último en el presente artículo—, dato que por sí solo dice elocuentemente el grado de progreso y de riqueza que ha alcanzado el pueblo de que nos ocupamos. Los Estados Unidos cuentan hoy con más ferrocarriles que todas las naciones de Europa juntas.

Prevedamos que muchos dudarán de esta afirmación y por ello la confirmaremos con datos. Al principiar el año actual, estaban en explotación en los Estados Unidos 117.717 millas de vía férrea, que equivalen a unos 190 mil kilómetros. A últimos de 1882, en toda Europa no se explotaban más que 105.895 millas, o sea unos 170 mil kilómetros. En la misma fecha había en todo el mundo 264.826 millas de camino de hierro, de manera que los Estados Unidos por sí solos tenían casi la mitad de su total.

Para que nuestros lectores formen cabal concepto de la elocuencia de estas cifras y aquilaten el grado de desarrollo y de adelanto que suponen en los Estados Unidos, estableceremos algunas comparaciones. La nación más próspera y rica en bienestar material de Europa es, sin duda, Inglaterra. Pues bien: Inglaterra sólo tiene 18.000 millas de vías férreas, o sea poco más de la séptima parte que sus hijos de Norteamérica. Francia no llega a disfrutar de tal proporción, pues que explota mil millas menos que Inglaterra.

Y nótese que las 117 mil millas de vías férreas que surcan los Estados Unidos son alimentadas sólo por una población de cincuenta millones de habitantes,

mientras que las 105 mil millas de Europa sirven para sus trescientos doce millones de pobladores, lo que indica que en la Unión Americana, la circulación y movimiento por el interior del país son seis veces más activos que en Europa, con relación al número de sus respectivos habitantes.

Empezamos ya a conocer por datos irrefutables el grado de prosperidad y cultura a que han llegado los Estados Unidos de América. En el próximo artículo aduciremos algunos otros, y luego entraremos a analizar las instituciones que supieron darse al romper con la metrópoli, que son la primera causa de su progreso sin precedentes en la historia.

ARTÍCULO SEGUNDO

Otros datos estadísticos — Prensa periódica — Instrucción pública — Industria y manufacturas — Principio en que se basa la organización americana

III

Siguiendo el examen de los principales datos que han de servir para formar opinión sobre el grado extraordinario de prosperidad y cultura que han alcanzado los Estados Unidos de América, haremos notar que casi todos los servicios públicos y particulares han crecido en la misma proporción que su población y sus vías férreas.

Si dirigimos la mirada a la prensa periódica, que constituye uno de los más poderosos elementos de progreso en los pueblos modernos, nos encontraremos con que su número se elevaba en 1880 —último dato que tenemos a la vista— a la enorme suma de 11.403, con una tirada de 31.177.924 ejemplares. De esta suma 980 fueron diarios y los restantes periódicos, y entre unos y otros esparcieron durante el año más de mil trescientos millones de números, que se calcula produjeron por suscripción, venta, anuncios, etc., etc., unos ochenta y siete millones de duros. Entre los once mil y pico de periódicos publicados, 574 estuvieron principalmente dedicados a materias religiosas y representaron la gran variedad de confesiones y sectas que viven en la Unión. En el solo Estado de Nueva York se publicaron 1.412 periódicos —de ellos 116 diarios—, con un tiraje de 9.398.495 ejemplares, o sea de cerca de dos ejemplares por habitante.

Si examinamos los datos que arroja la instrucción pública, los hallaremos al nivel de los que acabamos de exponer.

Durante el año 1881, los estados y territorios que forman la Unión dedicaron a las escuelas públicas la suma de 84.913.834 duros, y tal es el afán que todos ellos muestran por esparcir y popularizar la ilustración por medio de la enseñanza que, en el mismo territorio que ocupan todavía los indios, se gastaron 151.950 duros en escuelas para cinco tribus que están más o menos civilizadas.

La enseñanza en los Estados Unidos, como en todas partes, se divide en superior y elemental. Para la primera había en el año citado 362 establecimientos, universidades y colegios, con 4.360 profesores y 62.435 alumnos. Sus propiedades en inmuebles, muebles, aparatos, etc., etc., estaban valoradas en más de cuarenta millones de duros, y sus bibliotecas contenían cerca de tres millones de volúmenes. Para la instrucción primaria había unos trescientos mil profesores, que tuvieron unos diez millones de alumnos y percibieron por sus salarios de los diversos estados y territorios unos cincuenta y cinco millones de duros.

En la misma fecha, y debidos a la iniciativa y munificencia particular, había 143 seminarios con 612 profesores y 4.782 alumnos, para la preparación de los sacerdotes y pastores de las diversas confesiones y sectas. De estos seminarios eran católico-romanos 21, con 114 profesores y 1.045 alumnos, de lo que se deduce que, bajo este punto de vista, el catolicismo no llega a representar la cuarta parte del total. La secta anabaptista le iguala casi en importancia, pues sostenía 18 seminarios, con 77 profesores y 991 alumnos.

Para terminar esta serie de datos estadísticos sobre la importancia de los Estados Unidos, añadiremos algunos relativos a sus industrias y manufactura.

Al verificarse el último censo general en 1880, había 253.840 establecimientos, que empleaban 2.738.930 personas y representaban un capital de 2.790 millones de duros. Los salarios subieron durante el año a 947 millones, lo que representa un jornal medio de cinco pesetas diarias para los obreros industriales. Este solo dato es elocuentísimo, pues que siendo el jornal medio mucho más elevado en absoluto que en las naciones europeas manufactureras, lo es aún más relativamente, ya que en la mayor parte de los Estados Unidos los artículos de primera necesidad están mucho más baratos que en la generalidad de Europa.

Con lo dicho queda evidenciado que la gran República americana alcanza hoy día un grado de prosperidad y cultura que la pone en primera línea entre las naciones más adelantadas y a la cabeza de todas ellas en muchos de los ramos que constituyen la verdadera cultura de los pueblos. Y mientras con tanto esplendor florecen las artes de la paz, el aparato de guerra es casi nulo. Para sus cincuenta millones de habitantes, sólo sostienen los Estados Unidos un ejército regular de 25.000 hombres (estadística de 1882) y una marina de guerra de 57 buques de todas clases en activo servicio. Verdad es que no necesitan más, pues, en el desgraciado caso de que tuvieran que sostener alguna guerra, sus pacíficas milicias ciudadanas improvisarían en pocos días ejércitos tan formidables como los que asombraron al mundo en la terrible contienda que produjo como resultado la abolición de la esclavitud en todo el territorio de la Unión.

Al principio de este estudio afirmamos que la causa principal del progreso y prosperidad de los Estados Unidos eran las instituciones que supieron darse al emanciparse de su metrópoli. Para demostrar nuestra afirmación, analizaremos, aunque someramente, tales instituciones y de su análisis se desprenderá que forzosamente habían de producir los resultados que han producido. La organización

americana arranca del principio de la variedad, que, conforme con la naturaleza, es como ésta fecunda, mientras que el sistema adoptado generalmente en Europa deriva del afán de uniformidad, que contrariando la inclinación natural del hombre, de convulsión en convulsión, lleva los pueblos a la decadencia. El sistema americano es el reconocimiento de la libertad, y el de las naciones grandes de Europa, monárquicas o republicanas, es la entronización del autoritarismo. ¿Qué tiene de particular que allí se impulse el movimiento y la vida, mientras aquí se trabaja para comprimirlos?

ARTÍCULO TERCERO

Ideales de Europa, distintos de Norteamérica — Principios de unidad y de variedad — Consecuencias distintas de uno y otro — Falsa idea del federalismo sostenida por el partido llamado federal español — Complicación del sistema federalista

IV

Los ideales de nuestra vieja Europa pueden reasumirse en una sola palabra: unidad. Nuestra ciencia corre en pos de principios absolutos, por más que sepa que no ha de alcanzarlos jamás la limitación de las facultades del hombre, sólo porque lo absoluto se le presenta como invariable y uno; nuestros políticos y reformadores sociales sueñan en el imperio o en la república universales, en cuyo seno regiría una sola ley, se hablaría un solo lenguaje e imperarían unas mismas costumbres; nuestras confesiones y sectas religiosas, imitando al papado de Roma, se llaman o aspiran a llamarse católicas y no conciben la perfección sin que los hombres todos adoren a un solo Dios, en los mismos templos y con un mismo credo: filósofos, reformadores, teólogos y políticos tienen tan encarnada la idea de unidad que todo lo que a ella tiende lo saludan como a un verdadero progreso.

De estos ideales de unidad proviene que nunca pueda Europa salir de la intolerancia en todos los terrenos. Mientras el paganismo fue fuerte y dominante, atormentó y mató a los cristianos que, a su vez, luego que se vieron poderosos, pretendieron exterminar a los herejes y cismáticos y éstos, al llegarles el turno de disponer de medios materiales, no apagaron las hogueras que habían encendido los que habían pasado a llamarse católicos y a sangre y fuego procuraron debilitarse mutuamente. Todos luchaban por el fatal ideal de la unidad, que ninguno de ellos ha visto jamás realizada, ni lo será jamás por ser contraria a la naturaleza, en el sentido en que la entienden.

Lo mismo que ha ocurrido en materia religiosa, ha pasado en política. Sacudimos el absolutismo de los reyes, pero pesa sobre nosotros el no menos fatigoso absolutismo del Estado. Su organización actual es tan absolutista como la caída,

sólo que, en vez de dictar la ley un hombre, son varios que contribuyen a elaborarla. Todo hemos de sacrificarlo al fantasma de la unidad, que dentro de cada nación no tolera más que un solo poder público, que ha de medirlo todo y a todos con el mismo rasero. Las iniciativas no oficiales, la libertad de los individuos y de sus grupos naturales, han de enmudecer y prosternarse ante el ideal que nos hemos propuesto alcanzar. Todo ha de ser uno; todo ha de ser uniforme.

Y Europa se halla encerrada dentro de un círculo sin salida. Nos sentimos ávidos de libertad, pues que sólo de la libertad puede originarse el progreso, ya que es sinónimo de vida y movimiento, y en cuanto intentamos plantearla, tropezamos con las exigencias del principio unitario, que imposibilita su realización. Dentro de cada nación gimen los pueblos, suspiran las regiones, unos y otras se sienten capaces de desarrollar sus propios intereses morales y materiales, que agosta la mano del Estado, pero la tendencia general se impone y pueblos y regiones no pueden hacer más que rendirse ante ella y seguir sujetos a las ataduras que les impiden caminar libremente; siendo lo peor del caso que este estado no aprovecha a nadie ni a nada, más que a la idea fantástica que pomposamente se llama unidad de la patria o cosa por el estilo.

En la gran República americana se parte de miras completamente distintas. Allí se presta culto a la variedad; allí no se tiende a otra unidad que a la que resulta de la libertad de todos y de cada uno; allí se prefiere la unión, que no significa más que la armonía de la variedad.

Todo obedece allí a este principio fecundo. La ciencia no busca verdades absolutas, y es por lo tanto práctica y de resultados positivos; las confesiones y sectas, independientes del Estado y sin poder disponer de las fuerzas de éste, ni sienten la aspiración a la universidad, ni remotamente pueden pensar en realizarla, y han de vivir en buena paz y compañía; los políticos y reformadores no pueden soñar en el imperio ni en la república universales, pues que dentro de la Unión en que viven no existe esa unidad que tan fatal es para Europa. En esta diferencia de ideales estriba todo el secreto de la prosperidad y progreso de los Estados Unidos de América. El mayor peligro que pueden temer es la influencia de las ideas europeas con las que están en continuo roce. Si algún día lograran éstas introducirse en la joven Unión y le inspiraran el ideal de la unidad, seguiría el mismo camino que nosotros, y como nosotros se agitaría infructuosamente para romper las ataduras que le impedirían moverse con desembarazo.

Las instituciones europeas son producto del afán de unidad; las americanas lo son del reconocimiento de los fueros de la variedad. Las primeras han de tender forzosamente al autoritarismo, al Estado absoluto; las segundas han de producir inevitablemente la libertad, el Estado expansivo.

El principio de la unidad se encarna en el unitarismo; el de la variedad en el federalismo. De éste vamos a ocuparnos al examinar las instituciones de los Estados Unidos de América.

V

En nuestra desvencijada España está todo tan trastocado que los defensores de un principio o idea ordinariamente son los que menos los conocen. No es, pues, de extrañar que el partido llamado federal haya dicho grandes blasfemias sobre el federalismo. La mayor, sin duda alguna, consiste en la afirmación que ha hecho repetidas veces de que el sistema federal es el más sencillo de los sistemas políticos.

Es precisamente todo lo contrario. Basta saber que se inspira en el principio de variedad para poder afirmar que ha de ser más complicado que los que en la unidad se fundan. La perfección del unitarismo, o sea un solo poder obedecido por todos, es lo más simple que puede imaginarse. La perfección del federalismo, o sea tantos poderes como intereses existan, unidos y armonizados entre sí, es lo más complejo que ha combinado la ciencia política. En lenguaje técnico, al Estado unificado se le llama Estado simple y al federalizado Estado compuesto, y estas solas denominaciones dicen bien claro cuánto se engañan los que sostienen que el federalismo es un sistema sencillo.

La organización federativa es una verdadera obra de arte. Lucha contra la tendencia que hemos visto predominar en Europa, y que halagará siempre el orgullo del hombre, y por medio de combinaciones ingeniosas produce la unión entre los diversos miembros, que constituyen un todo armónico. Es una máquina compuesta de distintas ruedas y piezas combinadas, que han de engranar y relacionarse perfectamente para producir la resultante a que todos conspiran. La organización federativa no es un solo pueblo, con un solo poder y unos mismos súbditos; es la reunión de varios pueblos, con poderes distintos y súbditos variados, que engranan entre sí, y se rozan, y forman un conjunto en que todos los miembros toman parte y que a su vez obliga a funcionar a todos los miembros. En la organización federativa, el impulso de los miembros componentes hace mover el conjunto, y en cuanto éste se ha puesto en movimiento, impulsa a los diversos miembros componentes.

Hora es ya de que entremos a definir y caracterizar la organización federativa, pero como el presente artículo es ya sobradamente largo, lo dejamos para el próximo.

ARTÍCULO CUARTO

Definición del federalismo — Explicación del mismo por A. Hamilton y Freeman — División de la soberanía — Diversas formas de la organización federativa — División de la misma según L. Snell, Freeman y los autores de *The Federalist*

VI

¿Qué es el federalismo? ¿Cuáles son los caracteres de la organización federativa?

Esta misma pregunta se dirigió en 1787 Alejandro Hamilton, y a ella dio contestación en *The Federalist*, periódico o colección de artículos que después de haber contribuido poderosamente a convencer al pueblo de los Estados Unidos de la bondad de la Constitución por que se rige, obtiene todavía la consideración de biblia política del federalismo americano. En el número noveno de dicho periódico se lee lo siguiente:

“La definición de una república confederada parece ser “una agregación de sociedades” (*an assemblage of societies*), o una asociación de dos o más estados dentro de un estado. La extensión, modificaciones y objetos de la autoridad federal son meramente materia de discreción. En tanto que la organización separada de los miembros no esté abolida, en tanto que ésta exista como necesidad constitucional para objetos locales, por más que deba estar en perfecta subordinación a la autoridad general de la Unión, subsistirá de hecho y de derecho una asociación de estados o confederación.”

De estas palabras de Hamilton se desprende no sólo la naturaleza, sino también los caracteres de la organización federativa. Los estados deben asociarse formando un estado, pero sin perder su organización separada cada uno de ellos; lo que es lo mismo que decir que la base del federalismo es la división de la soberanía entre los estados federados y el Estado federal. Si varios estados independientes se reúnen para ciertos fines sin hacer nacer, empero, un poder con autoridad propia y permanente para la realización de aquellos fines, no puede decirse que formen una confederación. Formarán a lo sumo una alianza de estados. Si los miembros de una confederación llegan a perder su organización separada, el Estado federal desaparece asimismo, para dar lugar a un estado unitario o consolidado. La Confederación, pues, es el intermedio entre un estado unitario y una alianza de estados independientes; en ella cada estado debe delegar o depositar una parte de su soberanía en el conjunto federal, reservándose las partes restantes.

Tratándose, como se trata, de una materia eminentemente práctica, es verdaderamente difícil caracterizar muchos de los ejemplos que la historia nos presenta en la organización de las naciones. El Estado más unitarista ha de hacer algunas concesiones a la variedad, o sea a los elementos federativos, mientras que el Estado más federalista ha de conceder algo al principio unitario. Así como dentro del sistema unitario no se ha realizado jamás prácticamente el ideal de una monarquía pura o de una democracia completa, tampoco se ha presentado todavía un ejemplo de unitarismo sin mezcla de federalismo, ni de federalismo sin reminiscencias unitarias. Es, pues, preciso que profundicemos un poco más la materia a fin de caracterizar en la práctica el sistema que analizamos.

Uno de los autores que con más claridad se ha ocupado de estas cuestiones, Freeman, en su *History of federal government*, después de hacerse cargo de la difi-

cultad de dar una definición perfecta, dice: “El nombre de gobierno federal, en el sentido ampliamente práctico, puede aplicarse a toda unión de miembros componentes cuyo grado de cohesión entre ellos pase del de una mera alianza, por íntima que se imagine, y cuyo grado de independencia disfrutada por cada uno de ellos pase de una mera franquicia municipal”. Y luego, tratando de caracterizar el sistema, añade: “Dos requisitos parecen indispensables para constituir un gobierno federal en su forma más perfecta. Por una parte, cada uno de los miembros de la Unión debe ser completamente independiente en aquellas materias que exclusivamente le conciernen. Por otra parte, un poder común debe tener atribuciones completas para todo lo que concierne a la colectividad”.

Aclara luego perfectamente su idea en los siguientes términos: “La existencia de varios miembros en la Unión debe ser diplomáticamente desconocida para las naciones extranjeras, que jamás han de tratar más que con el gobierno central. Una unión federal, en resumen, ha de formar un solo estado en relación con los poderes extranjeros, pero ha de componerse de varios estados en cuanto a su administración interior. Esta división completa de la soberanía es esencial para la perfecta organización federativa”.

Con lo dicho, sabemos ya en qué consiste el federalismo y cuáles son sus caracteres. La organización federativa se basa en la división de la soberanía entre los estados que se unen y el Estado central, representante de todos, a que dan vida. En esta división de la soberanía, la Unión adquiere sólo aquellas facultades que se le delegan y los estados federados se quedan con todas las de que no se desprenden expresamente. La Unión o Estado central es un verdadero apoderado de los miembros unidos, y como sus atribuciones han de ser respetadas por todos y por cada uno, necesita medios positivos para hacerlas respetar. Presentándose una unión federal como un solo estado ante las potencias extranjeras y formándose en el interior de diversos estados con vida propia, ofrece las ventajas de las grandes y de las pequeñas naciones y evita los principales inconvenientes y peligros de unas y otras. La complicación del sistema, pues, queda compensada con creces por los resultados que produce.

VII

Veamos ya las diversas formas que puede ostentar la organización federativa. Decimos formas, por cuanto es evidente que en el fondo puede servir de garantía a principios diversos, desde los más democráticos a los más moderados, por más que por su propia naturaleza tienda siempre a la libertad, y en este párrafo sólo de la forma hemos de ocuparnos.

El doctor L. Snell, que trasplantó a Suiza los estudios que los liberales alemanes habían hecho de la organización americana, al ser restaurada en 1815 la Confederación germánica, distingue tres especies de asociación de estados: la Liga de Esta-

dos, la Confederación de Estados y el Estado federativo. Después de éste viene ya el Estado unitario. La Liga de Estados, puramente temporal y para objetos determinados, no puede tomarse como forma de la organización federativa ni como sistema de gobierno, ya que cada estado de los que forman la Liga puede abandonarla cuando le plazca, en uso de su autonomía. Según el mismo autor, la diferencia entre una Confederación de Estados (*Staatenbund*) y un Estado federativo (*Staatensstaat*) estriba en que la primera tiene por fin esencial y exclusivo la libertad exterior del Estado, mientras que el segundo se extiende a materias de política interior.

Más clara y sobre todo más práctica es la división de la organización federativa que hace el antes citado Freeman. Según éste, la *Confederación de Estados* es el sistema en que el poder central trata sólo con los gobiernos de los estados federados, quienes son los encargados de hacer cumplir sus disposiciones, y *Estado compuesto* es el sistema en que el poder central o federal se dirige directamente a los ciudadanos de todos los estados que forman la Confederación.

Esta misma división es la que admitieron y desarrollaron perfectamente los autores de *The Federalist*, Hamilton, Madison y Jay, al discutir la Constitución de los Estados Unidos de América, por lo que deberemos seguir ocupándonos de ella en el artículo próximo.

Y antes de terminar el presente, debemos suplicar a nuestros lectores que no tomen a pedantería las citas que hemos hecho y seguiremos quizá haciendo, pues es ya hora de que al tratar de federalismo se sepa que hay quien ha escrito muy en serio sobre este sistema, dejando a un lado las vaguedades e insustancialidades que con pretencioso aparato se han venido pregonando como la quinta esencia de su doctrina.

ARTÍCULO QUINTO

Diferentes grados de unión en los Estados Unidos — Liga — Confederación — Estudio federal — Discusión y adopción de la Constitución — Diferencia entre constitución y pacto federal

VIII

Los Estados Unidos no llegaron de un salto a la organización federal de que disfrutaban. Empeñados en una larguísima contienda con la metrópoli, tan pronto como se hubo encendido la guerra y las tropas británicas fueron consideradas enemigas, cada una de las colonias, que tenían su administración especial, se consideró independiente y como tal obraba en cuanto veía su territorio libre de fuerzas inglesas. La necesidad de aunar los recursos de todas, así para la defensa

como para el ataque, les aconsejó reunirse en congreso por medio de representantes, y uno de estos congresos hizo la célebre Declaración de Independencia de 4 de julio de 1776. En este trascendental documento redactado por Jefferson se declara “que las 13 colonias unidas son y tienen derecho a ser estados libres e independientes” con todas sus consecuencias, y lo firman “los representantes de los Estados Unidos reunidos en congreso”. En aquellos momentos, las colonias que se emancipaban de la metrópoli no formaban más que una “Liga de Estados independientes”, con el único y exclusivo objeto de proveer a la común defensa contra las fuerzas inglesas.

Pronto, empero, vieron los nuevos estados que el lazo que les unía era demasiado flojo, y sólo dos años habían transcurrido desde la Declaración cuando convirtieron la liga en confederación de estados. En 1778 (sic) las trece colonias convinieron en formar una “alianza perpetua” que formularon en 13 capítulos, bajo el nombre de *Artículos de confederación y perpetua unión* entre los estados de New Hampshire, Massachusetts, etc., etc.

Estos artículos insuficientes, aunque perfectamente meditados y respetuosos hacia la soberanía de los estados confederados, hasta el punto de que para todos los asuntos importantes como declaración de guerra, acuñación de moneda, etc., etc., no bastaba que lo acordare la mayoría, sino que era necesario que nueve de los trece miembros de la Confederación, nueve estuvieran por la afirmativa, cayeron empero pronto en descrédito ante la opinión pública. Si bien la Confederación tenía su representación en el Congreso, no se daban a éste medios para ejecutar sus decisiones, que dependían de la buena o mala voluntad de las autoridades de cada estado particular, y esta sola falta bastó para atar completamente de manos a la representación de la Unión, que quedó convertida en un poder completamente ilusorio. No se había creado un *estado compuesto* sino una simple *confederación de estados*; el Congreso podía tratar sólo con los gobiernos de los confederados y no tenía medio de dirigirse directamente a los ciudadanos de la Unión, y de aquí provino que los artículos de 1778 llamados ordinariamente *Pacto federal* fueron pronto reconocidos como insuficientes, sintiéndose la necesidad de modificarlos.

Esta modificación era difícil. Según el artículo 13 del Pacto federal, no podía hacerse en ésta modificación alguna si no se ponía sobre ella de acuerdo el Congreso y no la confirmaban luego las legislaturas de cada uno de los estados unidos. Dividióse la opinión, y mientras el partido federalista dirigido por Hamilton y patrocinado por Washington aspiraba a convertir la Confederación en un verdadero estado federal, el partido antifederalista, defensor exagerado de la independencia de los estados, se negaba a todo lo que constituyera una unión más perfecta.

La necesidad, empero, impuso el triunfo del partido federalista. A principios de 1787 se reunió en Filadelfia la convención que debía dar a los Estados Unidos la Constitución por que hoy todavía se rigen, y bajo la presidencia de Washington dejó ultimado su trabajo antes de terminar el año. La Constitución fue firmada el día 17 de septiembre.

La unanimidad que se había conseguido en el seno de la Convención era sólo el primer paso. Faltaba la ratificación de la Constitución por las legislaturas de los estados particulares, pues no debía entrar en vigor hasta que nueve de éstos la hubieran ratificado. Eran, pues, precisas 13 discusiones y a lo menos nueve votaciones afirmativas en otros tantos cuerpos deliberantes.

Entonces fue cuando empezó sus grandes trabajos el partido federalista. Reunidos Hamilton, Madison y Jay, dieron al público el primer número de su *The Federalist* en 27 de octubre del mismo año 1787, y en julio de 1788, al adoptar la Virginia la nueva Constitución, siendo ya once estados los que la habían ratificado, se declaró en vigor y se procedió a la votación del Congreso y a la elección del presidente. En 4 de marzo de 1789, reunióse el primer Congreso y el Senado proclamó primer presidente a Washington, con lo cual quedó organizado el sistema federal en los Estados Unidos de América.

IX

Antes de entrar en el sucinto análisis de la Constitución americana, permítase-nos que hagamos una observación que creemos viene muy a cuento.

Desde la independencia de los estados que ocupan una extensión de territorio hasta su organización como nación unificada, hay varios grados de unión, que en conjunto pueden tomar el nombre de federalismo. Cuando la cohesión entre ellos es casi nula y tiene el carácter de temporal, pudiendo separarse cada uno de los miembros siempre que le acomode, el enlace toma técnicamente el nombre de *liga*. Cuando la cohesión es mayor y tiene el carácter de perpetua, sin llegar empero a formar un todo armónico, se dice que les une un *pacto federal*. Si, empero, los diversos estados o miembros aliados llegan a constituir una colectividad organizada, con vida nacional y con un poder común que pueda dirigirse a los ciudadanos todos, el lazo que los une no se llama ya *liga* ni *pacto* sino *constitución federal*. En otros términos: la liga temporal de estados, según la clasificación de Snell, no llega a formar sistema regular de gobierno; la confederación de estados del mismo autor y de Freeman y de Hamilton, es sólo el federalismo imperfecto, pues que el *pacto* celebrado entre sus diversos gobiernos no basta para el desarrollo de la vida pública, y el federalismo perfecto sólo se encuentra en el estado federativo o compuesto, cuya regla suprema es una constitución que une no sólo a los estados federados sino a los individuos todos que componen la federación. Así vemos que el *pacto* federal de los Estados Unidos de 1778 se celebró entre estados independientes, mientras que su *Constitución* está encabezada por las siguientes palabras: “Nosotros, el pueblo de los Estados Unidos”, etc., etc.

Y lo mismo se observa en el desarrollo de la Confederación suiza. Mientras los diversos cantones no constituyeron un conjunto nacional, su lazo de unión se llamaba *Pacto*. Así, por ejemplo, los artículos de la Confederación que ligaron a los

22 cantones desde poco después de la caída de Napoleón hasta la reorganización de 1848, tomaron el nombre de Pacto federal de 1815. Al constituirse Suiza en estado federal o compuesto en 1848, el documento que se otorgó se llamó Constitución federal, como ha seguido llamándose después de su revisión general en 1874.

De todo lo que se deduce que, en verdadero tecnicismo federalista, se llama pacto al documento que une a los diversos miembros de un sistema imperfecto de federalismo y constitución al que organiza un estado verdaderamente federal. De manera que los que han llevado la confusión al partido llamado federal en España por medio de distingos y discusiones bizantinas, al parecer ni siquiera han hojeado la historia de los estados federales existentes, ni saludado las obras del más modesto de los tratadistas. Por este motivo, hoy que está en vías de tomar cuerpo el verdadero partido federal en Cataluña, es conveniente poner las cosas en su punto.

En el próximo artículo entraremos en el sucinto examen de la Constitución norteamericana.

ARTÍCULO SEXTO

Carácter de la Unión Americana — Novedad de su Constitución — Federaliza uniendo y separando — Contestación a una objeción de los enemigos del federalismo en España — Atribuciones de las autoridades federales — Relaciones extranjeras — Fomento de la libertad y el progreso — Aumento del bienestar general

X⁹

La Unión Americana es un estado compuesto o federal, y, por consiguiente, la Constitución de que vamos a ocuparnos regula sólo las atribuciones que competen al conjunto de la Federación. Si, como dijimos en otro párrafo, el federalismo se basa en la división de la soberanía entre los estados federales y el conjunto nacional, claro es que la constitución que organiza los poderes y autoridades de éste supone la existencia de otras constituciones que organicen y regulen los poderes y autoridades de cada uno de los estados federados. En un estado compuesto hay dos clases de constituciones: la federal y las particulares de los estados federados.

La Constitución federal por que se rigen los norteamericanos constituyó una verdadera innovación política. Desde los tiempos más remotos que recuerda la historia, habían existido ligas y confederaciones de estados, pero jamás se había planteado un estado compuesto. La originalidad, pues, es el carácter más saliente de la Constitución de 1787.

9. Renumerats per error en numeració.

Es realmente original y sin precedentes el considerar una unión federal como organización definitiva de un gran pueblo, y no como sistema de transición para llegar a la unidad, tal como en Europa se la entiende. Para los norteamericanos, la variedad de poderes y legislaturas con atribuciones propias y absolutas en su esfera, lejos de ser considerada como un mal impuesto por las circunstancias, es tenida como encarnación de la libertad y fuente de progreso. Los Estados Unidos son federales no porque no puedan ser unitarios, sino porque saben que el federalismo es superior al unitarismo; porque prefieren la unión libre a la unidad compuesta.

La demostración de estas afirmaciones se halla en la historia del desenvolvimiento de la Unión. Al adoptar la Constitución los trece estados primitivos, se convino en que los territorios que muchos de ellos poseían quedaran a disposición de las autoridades federales, las cuales, por lo tanto, podían aplicar a los mismos el sistema de organización y gobierno que eligieran. Si en los Estados Unidos se hubiera tendido a la unidad, jamás se hubiera emancipado ninguna parte de los territorios de la tutela del poder federal; pero como tal tendencia no existía, ha sucedido todo lo contrario. Aquellos territorios se han ido convirtiendo en nuevos estados, que gozan de las mismas libertades y derechos que los primitivos, y lo mismo han alcanzado las regiones adquiridas por compra o por conquista. El régimen norteamericano repugna toda imposición y toda dependencia, y cuantos pueblos o comarcas son admitidos en el seno de la Unión se convierten en miembros de la misma y se igualan con los que ya formaban parte de ella.

De manera que la Constitución norteamericana es apta así para federalizar uniendo como para federalizar separando. Cuando ligó a las trece colonias independientes convirtiéndolas en estados, federalizó uniendo; cuando emancipa territorios elevándolos a la categoría de miembros de la Unión y emancipándoles de la tutela de las autoridades federales, federaliza separando.

Nuestros lectores deben fijarse bien en estos hechos, pues que desvirtúan la objeción que más repetidamente se ha empleado contra la idea de federalizar una nación unificada como la nuestra. “Federalizar —se ha dicho— es unir, no separar”. “El federalismo —se ha añadido— puede aplicarse sólo a pueblos o naciones que vivan independientes para reunirlos en un todo más o menos compacto, pero jamás se ha visto que se deshiciera una unidad formada con grandes trabajos”. El ejemplo de los Estados Unidos destruye por completo esta objeción. Sólo los trece estados primitivos se unieron por el federalismo; la mayor parte de los restantes hasta los treinta y ocho actuales han pasado por la categoría de territorios dependientes del poder central, y sólo por medio de la emancipación han llegado a ser estados. La operación que realizan los Estados Unidos cada vez que emancipan un territorio elevándolo a miembro de la Unión es la misma, exactamente la misma, que se realizaría en una nación unitaria al emanciparse las regiones que la forman convirtiéndose en estados con autonomía limitada por una constitución federal.

Es, pues, evidente que la Constitución norteamericana considera el federalismo como un sistema definitivo de gobierno. Esta sola circunstancia hace de ella un

monumento político sin igual en el mundo. Es la primera que no sólo proclama libertades, sino que garantiza sólidamente la libertad.

XI

Veamos ya qué atribuciones concede la Constitución americana a las autoridades federales.

Ante todo es preciso observar que les atribuye sólo facultades delegadas. El artículo X de las enmiendas dice textualmente:

“Las facultades no delegadas a la Unión por esta Constitución ni prohibidas por la misma a los estados se reservan a éstos o al pueblo respectivamente.”

Este artículo contiene la esencia del federalismo. La soberanía originaria reside en los estados particulares; el conjunto de éstos sólo ejerce la parte que expresamente se le confiere en la Constitución. Sólo cuando en esta forma se divide la soberanía, puede decirse que existe el estado compuesto.

De manera que en los Estados Unidos de América cada estado particular tiene facultades para hacer todo aquello de que no se ha desprendido. La Constitución, por ejemplo, no delega en el conjunto la facultad de redactar el código civil; cada estado particular hace, pues, las leyes que mejor se atemperan a sus circunstancias y necesidades. Todo lo que no está exceptuado en la Constitución es de la competencia de los estados.

Entremos ya a indicar las atribuciones que se conceden al conjunto.

En primer lugar, se le conceden todas las necesarias para la vida de la Unión en relación con las potencias extranjeras. La Unión hace tratados, nombra embajadores y agentes diplomáticos y recibe los de otras naciones; levanta y mantiene ejércitos con ciertas restricciones, provee y mantiene la escuadra, y llama a la milicia, gobernando a la parte de ella que se emplee en el servicio público, reservando, empero, a los estados el nombramiento de los oficiales; impone y recauda contribuciones y toma dinero a préstamos sobre el crédito de los Estados Unidos. Con estas atribuciones, el poder federal representa completamente la Unión ante las potencias extranjeras y su independencia se halla perfectamente asegurada.

En segundo lugar, se le conceden las convenientes para garantizar la libertad y el progreso. Todos los estados particulares han de constituirse en la forma republicana y la Unión se la garantiza, y en ninguno de ellos puede atentarse a las libertades de los ciudadanos. La declaración de derechos no se hace en la forma de las constituciones a la francesa, sino que su garantía resulta de varios artículos y disposiciones separadas.

En tercer lugar, se le conceden algunas para acrecentar el bienestar general. El conjunto o las autoridades federales regulan el comercio interior y exterior, acuñan y fijan el valor de la moneda, fijan la ley de los pesos y medidas, establecen casas de correo y vías de comunicación y promueven el progreso de las ciencias y las

artes útiles, asegurando la propiedad de autores y artistas por tiempo limitado, etc., etc.

Éstas son las principales atribuciones que tienen los poderes federales. Todas las demás corresponden a los estados particulares.

En el siguiente artículo veremos la organización de las autoridades legislativa, ejecutiva y judicial de la Unión.

ARTÍCULO SÉPTIMO

Autoridades federales — Originalidad de la Constitución americana — Congreso formado por dos cuerpos — Senado y Cámara de Representantes — Diversa representación de uno y otra — Solidez de esta organización

XII

El federalismo no sólo aplica las garantías que nacen de su misma naturaleza, sino que al organizar los diversos poderes y autoridades, así en cada uno de los estados como en el conjunto, les rodea de todas aquellas que se han ensayado en los sistemas unitarios.

Así es que las atribuciones que la Constitución americana concede al poder federal son ejercidas por tres autoridades completamente distintas y, en su esfera propia, independientes unas de otras. Hay en los Estados Unidos la autoridad legislativa, que reside en el Congreso; la ejecutiva, que ejerce el presidente, y la judicial, depositada en un Tribunal Supremo y en otros inferiores formados todos por jueces inamovibles mientras observen buena conducta.

Al organizar estas autoridades, empero, los Estados Unidos no se sujetaron a un patrón determinado que estuviera entonces en boga en Europa. Su pueblo era un pueblo joven y activo, y debía, por lo tanto, imprimir en sus instituciones el sello de su genio. En ellas se ve la influencia de las inglesas, de cuya nación acababa de emanciparse la nueva Confederación, pero en su conjunto son obra eminentemente norteamericana y ostentan gran originalidad en varios de sus detalles.

La Constitución de Norteamérica no se parece a ninguna de las que hasta entonces se habían ideado, y esta circunstancia es indicio de que supieron hacerla adecuada a las necesidades del pueblo a que debía aplicarse. Es digno de ser notado que todas las naciones que han llenado una gran misión en la historia ofrecen al observador, en su constitución interior, particularidades que las distinguen de las demás. Cuando un pueblo no hace más que copiar servilmente las instituciones de otro, señal es evidente de que no tiene fisonomía ni ideas propias, y ha de influir poco en la marcha de la civilización. Esta observación la confirman plenamente los Estados Unidos de América.

XIII

El Congreso de éstos, en el que reside el poder legislativo de la Unión, se compone de un Senado y una Cámara de Representantes.

El Senado se compone de dos senadores por cada estado, elegidos por seis años por el cuerpo legislativo del mismo, y se renueva por terceras partes cada dos años.

La Cámara de Representantes se compone de miembros elegidos cada dos años por el pueblo de los Estados Unidos, cada uno de los cuales elige el número que le corresponde atendiendo a la cifra de su población.

Las leyes federales necesitan el concurso del Senado y de la Cámara, y la aprobación del presidente, que sin tener *veto*, ni aun suspensivo, puede poner objeciones a una ley y obligar a la Cámara y Senado a discutirla nuevamente, en cuyo caso sólo adquiere fuerza obligatoria si la reaprueban los dos tercios de los miembros en uno y otro cuerpo.

En la división del Congreso en dos cuerpos tenemos ya una de las más trascendentales particularidades de la Constitución de los Estados Unidos. Tan trascendental es que puede asegurarse que en ella se halla la base del Estado federal o compuesto moderno.

Los dos cuerpos representan las dos partes en que la soberanía se divide en la organización federativa. El Senado, formado de igual número de miembros por cada uno de los estados federados, es la garantía de la personalidad de éstos y de sus derechos. El estado más pequeño y pobre es tan soberano como el más rico y extenso, y por ello en el Senado pesa con igual influencia. Dos senadores nombra Nueva York, el Estado-Imperio, como por antonomasia se le llama, los mismos, exactamente los mismos, que el Delaware o el Rhode Island, que son pequeñísimos. El Senado es en los Estados Unidos la consagración solemne de los fueros de la variedad.

La Cámara de los Representantes, formada por miembros en número proporcional a la población de cada estado, es la garantía del conjunto federal. En ella se halla representado el pueblo de los Estados Unidos, y es la salvaguardia de su mayoría. No puede ésta imponerse en absoluto, pues que entonces desaparecería el sistema federal, pero tampoco puede imponérsele nada que no sea de su agrado. La soberanía se halla dividida y sus representantes han de marchar de común acuerdo. Sin esta circunstancia, ningún proyecto puede llegar a ser ley.

La división del Congreso en Senado y Cámara de Representantes es la que da a la organización norteamericana la solidez y resistencia que hace la admiración del mundo. Le conserva la variedad, pero ésta no puede llegar jamás a destruir la unidad. En ella se alcanza la unidad, pero jamás puede ésta imponerse a la variedad. Para toda ley ha de haber mayoría de pueblo y mayoría de estados.

Bajo otro punto de vista, es la división del Congreso eminentemente conservadora. Para ser representante del pueblo en la Cámara, exige la Constitución 25 años

de edad, siete de ciudadanía de los Estados Unidos y habitar en el estado en que se verifica la elección. Para ser senador se exigen treinta años, siete de ciudadanía y habitar también en el estado que le elige. El Senado, pues, además de representar una de las partes en que el federalismo divide la soberanía, es una verdadera cámara alta, moderadora del otro cuerpo colegislativo.

Al decir que la división del Congreso en dos cuerpos es eminentemente conservadora, inútil es que añadamos que es en alto grado conveniente para la organización federativa. Todo gobierno necesita elementos conservadores al lado de los que empujan a cambiar constantemente, so pena de no tener ninguna consistencia las sociedades por él dirigidas. Habiendo en los Estados Unidos el sistema federal basado en la libertad y democracia, no hemos de esforzarnos en demostrar la conveniencia de que existan elementos conservadores de las instituciones por que se rigen.

Algo nos falta que decir sobre las autoridades legislativas de que nos ocupamos, por lo que habremos de dejarlo para el artículo próximo.

ARTÍCULO OCTAVO

Relaciones del Senado con el presidente — Atribuciones especiales del Senado y de la Cámara — Composición de uno y otra — Proporcionalidad de representación en la Cámara — Regularidad en las funciones del Congreso — Poder ejecutivo — Elección actual del presidente

XIV

Acabamos de sentar en el párrafo que antecede que la división del Congreso de los Estados Unidos en dos cuerpos, Senado y Cámara, es altamente conservadora y conveniente, por lo tanto, para la organización federativa. Algunos detalles acabarán de demostrar nuestras afirmaciones.

El Senado está enlazado por más de un concepto con el poder ejecutivo de la Federación. Su presidente nato es el vicepresidente de los Estados Unidos, el que, empero, ordinariamente no tiene voto. Sólo en los casos de empate es él quien decide. El Senado, además, es el verdadero consultor y en casos dados vigilante del presidente de la Federación, lo que constituye otra de las particularidades de la Constitución norteamericana y es verdaderamente trascendental. Todos los tratados que haga el presidente deben ser conocidos por el Senado y no adquieren fuerza obligatoria si las dos terceras partes de los senadores presentes no les prestan su aprobación. Del mismo modo y con iguales requisitos nombra el presidente los embajadores, ministros y cónsules, los jueces del Tribunal Supremo federal y

los demás funcionarios de la Unión cuyo nombramiento no corresponde a otra autoridad, según la Constitución o una ley especial.

El Senado es pues, en definitiva, el alto inspirador de la política exterior e interior de los Estados Unidos, que gracias a esta organización ostenta siempre un carácter de estabilidad y firmeza que no tiene en otras naciones. El Senado, renovándose sólo por terceras partes cada dos años, es una corporación permanente, que si bien es sensible a los movimientos y cambios de la opinión pública, jamás se agita por sacudidas bruscas y poco meditadas. En el Senado reside la gran tradición de la Unión, y él es quien la inspira a los presidentes que se van sucediendo. Gracias a esta organización admirable, los Estados Unidos han podido prosperar y avanzar con paso seguro desde su fundación, aumentando siempre los miembros de la Unión sin perder uno solo.

Cada uno de los dos cuerpos del Congreso tiene algunas atribuciones especiales. La Cámara de los Representantes, órgano de toda la Unión, tiene la iniciativa en el establecimiento de impuestos, de manera que todas las leyes relativas a éstos han de nacer en ella. A tales leyes el Senado no hace más que coadyuvar por medio de enmiendas, y si bien puede rechazarlas como otras cualesquiera, no puede iniciarlas.

En cambio sólo el Senado tiene facultad para juzgar las acusaciones contra altos funcionarios intentadas por la Cámara de Representantes. Cuando el Senado desempeña estas funciones de alto tribunal, sus miembros prestan juramento o empeñan su palabra de proceder sin pasión y sólo por justicia, y si el acusado es el presidente de los Estados Unidos, el vicepresidente cede la presidencia del Senado al Gran Justicia o presidente del Tribunal Supremo federal. El fallo condenatorio ha de ser dictado por mayoría de dos terceras partes de los senadores presentes y jamás tiene otros efectos que privar al acusado del cargo que desempeñaba y declararle incapaz de poseer oficios de honor, de confianza o de provecho en los Estados Unidos. La imposición de pena, si corresponde, se deja a los tribunales ordinarios.

El Congreso de los Estados Unidos, representante de una parte de la soberanía, legisla sólo sobre aquellos objetos que son de la competencia del conjunto de la Unión. Los demás quedan intactos a los poderes legislativos de cada uno de los estados.

En la actualidad el Senado se compone de 76 miembros, o sea de dos por cada uno de los 38 estados que forman la Unión. En la Cámara toman hoy asiento 325 miembros, o sea uno por cada 154.325 ciudadanos de los Estados Unidos. Dijimos en otro párrafo que el censo oficial de éstos se hace cada diez años, y creemos que nuestros lectores verán con gusto la marcha que ha seguido la proporcionalidad de la representación, proporcionalidad que varía cada vez que el censo arroja un aumento de población. Es de advertir que para el primer Congreso reunido en 1789, cuando todavía no se había hecho el primer censo federal, la Constitución fijó interinamente el número de representantes, repartidos proporcionalmente entre los estados, a razón aproximadamente de uno por 30.000 habitantes, por cuyo sistema fueron 65 los miembros de la primera Cámara. Desde el primer

censo verificado en 1790, el número de representantes y su proporcionalidad han sido los siguientes:

Año del censo	Número total de habitantes ¹⁰	Número de representantes	Proporción de habitantes por cada representante
1790	3.929.214	105	33.000
1800	5.294.390	141	33.000
1810	7.215.858	181	35.000
1820	9.600.783	213	40.000
1830	12.820.868	240	47.700
1840	17.019.641	223	70.680
1850	23.067.262	237	93.423
1860	31.183.744	243	127.381
1870	38.115.641	293	131.425
1880	49.371.340	325	154.325

Los datos que acabamos de estampar demuestran una vez más el espíritu práctico y positivista de los norteamericanos. A medida que la población ha ido creciendo no han aumentado relativamente el número de representantes sino que han subido la proporcionalidad. Saben perfectamente que una cámara demasiado numerosa actúa con dificultades sumas, y han evitado el peligro en que éstas pudieran poner a la Unión.

Con tan sabia organización, el Congreso de los Estados Unidos funciona desde su primera reunión con regularidad inquebrantable. Desde 1789 hasta 1883 median 94 años, y el día 4 de marzo de 1883 se reunió el Congreso núm. 48. Los 47 anteriores han llegado todos a su término natural de dos años, que es el que establece la Constitución, y todos han sido renovados el día fijado por la ley. ¿Qué nación europea puede presentar algo que se parezca siquiera a tanta estabilidad y tanto orden? ¿Cuál de las grandes potencias, en lo que lleva de existencia la Unión Americana, no ha cambiado cien veces no ya de legislatura sino de constitución, y no ha visto a sus representantes dispersados ya por un golpe de estado, ya por una revolución, ya por la boca de los cañones?

Otra observación que es también elocuente. Durante los 48 congresos que han ejercido la autoridad legislativa de los Estados Unidos, la Cámara de Representantes ha conocido sólo 25 presidentes. En Europa en general y en particular en España mudamos más en un quinquenio.

Es tanto el culto que se presta a la libertad y a la soberanía de los estados en la Unión Americana que la Cámara de Representantes no nace de un cuerpo electoral uniforme. En cada estado son electores los que reúnen las cualidades que se exigen para serlo de los representantes del cuerpo más numeroso de la legislatura del propio estado.

10. En los totales de habitantes van sólo los de los diversos estados, pero no los de los territorios. Éstos envían a la Cámara delegados (uno por territorio), con voz en los asuntos especiales pero sin voto.

XV

El poder ejecutivo de la Federación es ejercido por el presidente de los Estados Unidos. La organización de este poder ofrece también particularidades dignas de ser conocidas y acredita la previsión y tacto político de los norteamericanos.

Es bien sabido que el presidente no es elegido directamente por el pueblo. Su elección es de segundo grado. Cada estado, de la manera prescrita por su legislatura, nombra un número de electores igual al total de senadores y representantes que el mismo estado envía al Congreso. Estos electores son los que eligen el presidente y vicepresidente de los Estados Unidos.

Pero los electores de toda la Unión no llegan a reunirse, pues que sólo se reúnen los de cada estado dentro del mismo, y por medio de papeletas designan los dos ciudadanos a quienes votan para presidente y vicepresidente respectivamente. Se forman listas de las personas que han obtenido votos, y firmadas y selladas las mandan los electores de cada estado al presidente del Senado. Éste abre las listas en presencia de las dos Cámaras del Congreso reunidas, y son proclamados presidente y vicepresidente los que más sufragios reúnen respectivamente, si el número de estos sufragios forma la mayoría de los electores reunidos. Si ninguno de los candidatos reúne esta mayoría, la Cámara de Representantes designará por votación quien deba ser presidente o vicepresidente de entre los tres candidatos que hayan obtenido mayor número de votos. Para esta designación, la Cámara vota por estados, teniendo sólo un voto los representantes de cada uno de éstos, y debiendo estar presentes una o más de las dos terceras partes de los estados. Si por cualquier motivo la Cámara, en el caso expresado, no pudiese elegir presidente antes del día 4 de marzo, el vicepresidente será presidente, como en caso de muerte o incapacidad constitucional de éste.

Esta forma de elección es una de las pocas reformas que ha sufrido la Constitución de los Estados Unidos. Hasta el año 1804 la elección presidencial se distinguía de la forma actual en algunos detalles, que veremos en el artículo siguiente.

ARTÍCULO NOVENO

Primitiva forma de elección del presidente — Reelección del mismo — Sus atribuciones — Su responsabilidad — Independencia de los poderes legislativo y ejecutivo — Secretarías o ministerios

XVI

Hasta que entró en vigor la duodécima de las enmiendas a la Constitución de los Estados Unidos en 1804, los electores no votaban separadamente al presidente y al vicepresidente, sino que designaban dos individuos, sin expresar para qué

cargo. El que obtenía mayor número de votos, si este número formaba la mayoría absoluta de los electores, era proclamado presidente, y el que le seguía en votos, aunque no llegara a esta mayoría, la Cámara de Representantes, votando por estados, decidía el empate en el primer caso o elegía el presidente entre los cinco que hubiesen obtenido mayor número de votos en el segundo. Los empates para la vicepresidencia los decidía el Senado.

Este sistema de elección era defectuoso, pues ponía el nombramiento de presidente a disposición de una minoría cualquiera que agregara sus votos al que la mayoría designaba para vicepresidente. Así lo comprendieron los americanos, y para evitar tales inconvenientes hicieron la modificación que dejamos explicada.

La Constitución de los Estados Unidos no prohíbe la reelección del presidente, pero la costumbre ha hecho que no se haga más que una vez. Esta costumbre la hizo nacer la previsión del gran Washington, que después de haber desempeñado las dos primeras presidencias se negó terminantemente a aceptar la tercera. No se crea, empero, que sean muchos los que han obtenido el honor de la primera reelección. Después de Washington, sólo lo han alcanzado Jefferson, Madison, Monroe, Jackson, Lincoln y el general Grant.

El poder ejecutivo ha funcionado en los Estados Unidos con la misma regularidad que el legislativo. El cargo de presidente dura cuatro años, tomando posesión el día 4 de marzo del correspondiente, y en la actualidad se hallan en la 24.ª presidencia. El día 4 de marzo de 1885 cumplirán noventa y seis años desde la primera elección de Washington, y en ese día tomará posesión el vigésimo quinto presidente. Ni durante las guerras de principio del siglo, ni durante la de separación del Sur, se ha alterado ni de un minuto el orden fijado en la Constitución. ¿Qué monarquía, ni aun escogiéndola entre las más tradicionales, puede ostentar la estabilidad de la presidencia de la Unión Americana?

XVII

El poder ejecutivo de los Estados Unidos está encarnado en el presidente. Si se elige un vicepresidente, es sólo para suplirle en los casos de muerte, incapacidad y demás que previene la Constitución.

El presidente está investido de grandes atribuciones. No sólo está investido del poder de ejecutar las leyes, sino que puede poner a éstas objeciones, obligando al Congreso a discutir las de nuevo y no pudiendo en esta revisión hacerlas ejecutivas sino mediante las circunstancias que explicamos en uno de los anteriores números. Es comandante en jefe del Ejército y Marina de los Estados Unidos y de la milicia de los diversos estados cuando es llamada al servicio de la Unión; ejerce el derecho de gracia por delitos contra la Federación, siempre que no se trata de acusación que haya hecho la Cámara de los Representantes; hace con el concurso del Senado los nombramientos que explicamos al tratar de éste; recibe a los emba-

jadores y, en ocasiones extraordinarias, reúne extraordinariamente las dos Cámaras o una sola de ellas.

Con tales atribuciones, el presidente de los Estados Unidos es un verdadero monarca temporal y, sin embargo, lejos de ser considerado inviolable, se le impone el deber de responder efectivamente de sus actos. El presidente, como todos los demás funcionarios, puede ser separado de su destino y entregado al Tribunal si a consecuencia de una acusación se le prueba la alta traición, la dilapidación del tesoro público u otros grandes crímenes, y la mala conducta.

Éste es uno de los puntos en que los norteamericanos se mostraron más originales, separándose por completo de las ideas que privaban y siguen en boga en las naciones grandes de Europa. Aquí, declarando al poder ejecutivo sagrado e inviolable, llamamos las revoluciones, que son las únicas que pueden castigar a aquellos a quienes la ley no alcanza. Allí, sujetando al primer magistrado a responsabilidad efectiva, el más atroz de los delitos que pudiera cometer no produciría grandes trastornos al Estado. Sería sólo cuestión de una acusación y un juicio.

XVIII

La Constitución de los Estados Unidos, que no tuvo inconveniente en enlazar por más de un concepto a los tres poderes; que atribuyó la elección de los representantes del judicial al presidente junto con el Senado; que enlazó a éste con aquél para varias atribuciones, tuvo especialísimo cuidado en hacer que la legislatura fuera de hecho completamente independiente del poder ejecutivo. En este punto acreditaron los legisladores una vez más su espíritu práctico y positivista.

El presidente se comunica con el Congreso por medio de mensajes e informes, y sus secretarios o ministros, como les llamaríamos aquí, no sólo no son los amos de la legislatura, sino que ni siquiera pueden ser diputados ni senadores. Son empleados de los Estados Unidos y ningún empleado puede ser miembro de ninguna de las dos Cámaras mientras conserve su empleo.

Dadas estas prescripciones, no es raro en América ver un gobierno de distintas opiniones que las Cámaras, y marchar no obstante con desembarazo los asuntos. El poder legislativo y el ejecutivo son verdaderamente independientes. El primero legisla sin injerencias extrañas ni presiones de cuestiones de gabinete ni de otra clase; el segundo ejecuta con la misma libertad de acción. Esta organización será considerada como disparatada por los politicastos de las naciones grandes de Europa, y es no obstante una de las más firmes bases de la solidez de las instituciones americanas.

La creación de las secretarías o ministerios se debe a Washington, quien al darles forma contribuyó poderosamente a solidar la obra en que tan gran parte había tomado. Para la expedición de los negocios, los dividió en tres secretarías y dos direcciones, o sean secretarías de Estado, del Tesoro y de la Guerra, y direc-

ciones de Correos y de Justicia. Para las primeras designó a personas tan notables como Jefferson, Hamilton y Knox, que representaban los diversos partidos que existían en la Unión. Para las segundas nombró personas competentes en el ramo. Posteriormente se han creado otras dos secretarías: la de la Armada y la del Interior. En su conjunto forman lo que se llama gabinete del presidente.

Tal es la organización del poder ejecutivo en los Estados Unidos.

ARTÍCULO DÉCIMO

Convenciones para la designación de candidatos a la presidencia — Autoridad judicial de los Estados Unidos — Tribunales supremos de circuito y de distrito — Salvaguardia de la Constitución — Atribuciones — Otras prescripciones constitucionales

XIX

Por más que el presidente de los Estados Unidos no sea elegido directamente por el pueblo, éste se apasiona por una u otra de las diversas tendencias que luchan y decide el resultado por medio de la designación de los electores o compromisarios. Éstos pertenecen a uno u otro de los partidos que se disputan la dirección de la Unión, y al empezar el período electoral cada uno de ellos ha hecho su programa por el sistema que allí se llama de *plataforma*.

Cada uno de los partidos en lucha, además, al reunirse en convención, se pone de acuerdo sobre el candidato a quien dará sus votos. En estas convenciones se encuentra todo el interés de la elección presidencial, pues sabiéndose ya cuál de los partidos obtiene mayoría, el candidato que en esa especie de antevotación resulta designado por el dominante obtiene luego la investidura del cargo de presidente.

En las convenciones se procede a la designación del candidato por medio de votación directa, y sólo es aceptado como tal candidato el que alcanza la mayoría absoluta de los sufragios. De esta costumbre resulta que muchas veces ha de practicarse un gran número de escrutinios. Si los partidarios de distintas personas se empeñan en sostenerlas respectivamente, la operación es muy laboriosa, pues es difícilísimo llegar a la mayoría absoluta. En estos casos acostumbra suceder que resulta designado un candidato en quien nadie pensaba al verificarse el primer escrutinio. Éste es el medio de poner de acuerdo las diversas opiniones. Para llegar a un resultado definitivo han sido precisos a veces 30, 40 y más escrutinios. Para la designación del presidente Garfield fue preciso que se votara un gran número de veces, siendo de notar que hasta el quinto o sexto escrutinio su nombre no había obtenido ni siquiera un solo voto. El resultado definitivo es acatado por los electo-

res del partido, que dan su voto oficial al candidato que su convención ha designado.

Toda esta agitación, empero, cesa como por encanto en cuanto queda consumada la elección. El que de ella resulta ser presidente de los Estados Unidos es acatado como tal por todos, y no se piensa en reemplazarle hasta que expire el término natural de su mandato.

XX

La autoridad judicial de los Estados Unidos está depositada en un Tribunal Supremo y en otros inferiores. Uno y otros están formados por magistrados o jueces inamovibles mientras observen buena conducta.

El Tribunal Supremo es nombrado, como dijimos, por el presidente de los Estados Unidos, con noticia y aprobación de las dos terceras partes de los senadores presentes. Se compone del Gran Justicia o presidente y de ocho magistrados, que disfrutan el sueldo de 10.000 duros anuales cada uno. El Gran Justicia tiene un sobresueldo de 500 duros.

Los magistrados y el presidente del Tribunal Supremo son de hecho tan inamovibles que desde su creación en 1789 sólo ha habido 43 de los primeros, comprendiendo en este número los 8 que existen actualmente, y 6 de los segundos. Un alto tribunal que en un siglo de existencia sólo ha tenido 6 presidentes y 43 magistrados, tiene alguna mayor fijeza y solidez que los que con tanta pompa y rodeándolos de tantas inmunidades crean las naciones unitarias.

Además del Tribunal Supremo, existen 9 tribunales de circuito y muchos jueces de distrito.

Los tribunales de los Estados Unidos tienen jurisdicción para todas las causas en materia de leyes y equidad que susciten relativas a la Constitución, a las leyes federales y a los tratados celebrados por la Unión; para las concernientes a embajadores, ministros públicos y cónsules; para las del Almirantazgo o de jurisdicción marítima; para las contiendas en que tengan parte uno o más de los estados que forman la Unión, entre un estado y ciudadanos de otro, y entre ciudadanos de estados diferentes o de un mismo estado que reclamen tierras en virtud de concesiones emanadas de diferentes estados. La jurisdicción de los tribunales de los Estados Unidos, pues, se atempera a la base general de la Unión y se extiende sólo a materias federales. Para todas las demás, cada estado en particular organiza de la manera que mejor le parece su justicia y sus tribunales.

La parte, empero, verdaderamente original en la organización judicial de los Estados Unidos consiste en haber encargado a los tribunales la salvaguardia de la Constitución. Cuando en la resolución de una causa o pleito se nota conflicto entre una ley o decreto y un precepto constitucional, el tribunal prescinde de la ley o decreto y aplica la Constitución. De aquí resulta que toda disposición legislativa

inconstitucional es perfectamente ineficaz. No se la deroga directamente, pues para ello no tiene atribuciones la autoridad judicial, pero queda sin producir efectos.

Este sistema acredita una vez más el profundo sentido político de los legisladores norteamericanos que redactaron la Constitución. No crearon un poder frente a otro poder, no quisieron exponer a las diversas autoridades a conflictos ruidosos, pero obtuvieron el resultado que se proponían. La ley no constitucional queda en pie, pero sus disposiciones son letra muerta en cuanto deban aplicarse en casos particulares. El poder legislativo no queda quebrantado, el público se apercibe apenas de lo que ocurre, pues una sentencia no tiene jamás un interés tan general como una ley, y no obstante la Constitución está salvaguardada contra toda extralimitación en que pueda caer el Congreso o las autoridades ejecutivas.

XXI

Sabemos ya qué atribuciones confiere la Constitución a la Unión, o sea al conjunto de los estados, y conocemos la organización de las autoridades federales que en nombre de la Unión las ejercen. Ellas son las suficientes para constituir a los Estados Unidos en un gran conjunto nacional sin atentar, empero, a la soberanía y gobierno interior de cada uno de los estados federados. La Constitución, que a grandes rasgos hemos analizado, organizó verdaderamente un estado compuesto, que dista tanto del unitarismo como de la disgregación.

La organización norteamericana es eminentemente práctica y positivista. No se atemperó estrictamente a las lucubraciones filosóficas que al tiempo de constituirse estaban en boga en Europa, sino que estudió el país a que debía aplicarse y se acomodó a sus circunstancias. Establece en conjunto la división entre los tres poderes u órdenes de autoridades, pero no tiene inconveniente en relacionarlos aun por medio de la dependencia siempre que lo estima útil o necesario. El poder legislativo está libre de toda presión gubernamental pero, ello no obstante, el presidente puede obligarle a revisar una ley ya hecha, reduciéndola a la ineficacia si en la revisión no se logra llenar los requisitos constitucionales. El poder ejecutivo tiene su esfera de acción propia, pero, a pesar de esto, así en su elección como en varios de sus actos interviene el poder legislativo o alguna de sus cámaras. El poder judicial no reconoce otro origen que el nombramiento del presidente de acuerdo con el Senado, y es no obstante tan independiente de hecho como otro cualquiera de los poderes de la Unión. En esa trabazón de relaciones mutuas entre las autoridades estriba la fuerza de la organización americana.

La Constitución de que nos ocupamos, después de deslindadas las atribuciones federales y de organizadas las autoridades que han de ejercerlas, se ocupa de poquísimas otras materias. Para facilitar la buena armonía entre los estados federales, establece algunas reglas prácticas, como por ejemplo la de que en cada estado se dará plena fe y crédito a los actos públicos y procedimientos judiciales de todos los

demás; la de que los ciudadanos de cada estado tendrán derecho a todos los privilegios e inmunidades anejas al título de ciudadano en los demás estados; la de que entre los estados haya extradición de los criminales, etc., etc.

En el siguiente artículo nos ocuparemos de las reformas que ha sufrido la Constitución, especialmente de las originadas por la terrible guerra de separación que produjo el inmenso resultado de la abolición de la esclavitud en toda la Unión, curando así a aquellos estados modelo del cáncer que amenazaba devorarles.

ARTÍCULO ONCENO

La esclavitud — Prescripción de la Constitución respecto a la misma — Guerra entre el Norte y el Sur — Abolición proclamada por Lincoln — Enmiendas a la Constitución emancipando a los negros y reconociéndoles derechos — Consecuencias de las mismas

XXII

Desde el principio, la Unión llevaba en su seno un germen de descomposición y de discordia que era preciso extirpar a todo trance. La existencia de la esclavitud en varios de los estados era, además, un lunar que deslustraba la grande obra americana y un punto oscurísimo que se destacaba tanto más cuanto más viva era la luz que de su conjunto se irradiaba.

Los ilustres autores de la Constitución tropezaron ya con el obstáculo de la existencia de esclavos en una parte de la Unión, y a pesar de sus buenos deseos no pudieron arrollarlo. Se vieron obligados a permitir su continuación preparando, empero, el terreno para poder extirpar el mal más adelante. En la sección IX del artículo primero establecieron que “la importación de aquellas personas que cada uno de los estados entonces existentes creyera conveniente admitir, no sería prohibida por el Congreso antes del año 1808”.

Este párrafo, en concepto de los legisladores de Filadelfia, debía ser el primer paso en la senda de la emancipación de los negros. Repárese que les daba ya el nombre de *personas*, evitando pudorosamente la palabra *esclavos* y que se refería sólo a los estados entonces existentes, con los cuales la Unión no adquiriría más que un compromiso temporal y no muy largo. A pesar de los buenos deseos de los autores de la Constitución, empero, el acto humanitario que dejaron preparado no pudo realizarse hasta que hubo transcurrido casi un siglo y por medio de una de las guerras más sangrientas que registran los anales contemporáneos.

Desde el principio de la Unión se hizo de la esclavitud el gran caballo de batalla. Ya en el primer Congreso asomó la cabeza, al no accederse a la moción de un

representante de Virginia que quería imponer un gravamen de diez duros sobre cada esclavo importado, con el objeto de dificultar el tráfico, gravamen que estaba expresamente autorizado por la Constitución; y a no tardar la cuestión de la esclavitud marcó las diferencias entre los partidos que se disputaron la dirección de los Estados Unidos. El poder y riqueza de los estados esclavistas del Sur logró influir durante muchos años en los negocios federales, y llevando al poder al partido llamado democrático, que se sostuvo en él hasta poco antes de comenzar la terrible guerra separatista, no sólo logró extender la esclavitud a algunos territorios y nuevos estados, sino que preparó la rebelión que debía acabar por curar a la Confederación americana de la gran llaga que la corroía, si bien que a costa de ríos de sangre.

En 1860, habiendo hecho grandes progresos la tendencia contraria a la esclavitud y existiendo ya un partido numeroso y fuerte abiertamente abolicionista, creyó el partido republicano llegada la hora de dar la batalla al Sur, y elevó a la presidencia a Abraham Lincoln. El combustible estaba preparado y dispuesto, y bastó una chispa para prenderle fuego. Sonaron los primeros cañonazos en 12 de abril de 1861 contra el fuerte Sumter, de que se habían apoderado los rebeldes del Sur y se empeñó la guerra en que debían tomar parte millones de combatientes, y que a los cuatro años debía terminar en favor del Norte antiesclavista, después de muchas peripecias y situaciones difíciles que habían de poner a prueba su fe y la constancia inquebrantable de sus grandes hombres de gobierno.

El programa de Lincoln al ser elevado a la presidencia no era absolutamente abolicionista ni mucho menos; era más bien temporizador. Lincoln, empero, como todos los caracteres extraordinarios, se creció en el peligro. Al ver empeñada la guerra, al convencerse de que debía llegarse hasta el fin, al observar la virilidad de que los antiesclavistas daban continuas muestras en medio de las dificultades crecientes de la situación, advirtió al Sur que si no deponía las armas iba a proclamar desde su alto sitio la abolición, y cumplió enérgicamente la palabra. Antes de terminar su primera presidencia, la esclavitud estaba ya herida de muerte y la guerra a punto de terminar a favor de la Unión. La proclamación presidencial de 1863, en la que se declaraba libres a los esclavos en los estados rebeldes, fue el punto de partida para la abolición completa.

Lincoln fue reelegido para la segunda presidencia en 1864 y a los pocos días de tomar posesión del cargo, en 14 de abril de 1865, fue asesinado en el teatro de la capital federal. El ilustre salvador de la Confederación, el segundo Washington, aseguró con su sangre generosa el éxito completo de su hermosa obra. Su muerte fue el sello puesto a la emancipación de los esclavos en todo un continente.

Esta nueva situación hacía precisa alguna variación en la Constitución de los Estados Unidos, y, efectivamente, todo lo relativo a la abolición fue consignado en tres enmiendas, que son las 13, 14 y 15. La primera, aprobada por el Congreso pocos días antes de la muerte de Lincoln, que por lo tanto no tuvo tiempo para verla ratificada por los diversos estados de la Unión, declara que “excepto como

castigo por crímenes de que hayan sido debidamente convencidos los acusados, ni esclavitud ni servidumbre involuntarias existirán en los Estados Unidos ni en ningún lugar sujeto a su jurisdicción”.

La segunda, propuesta a los estados por el Congreso en 1866 y adoptada por la mayoría de aquéllos en 1868, garantiza a los negros emancipados dentro de cada estado la igual protección de las leyes, que no podrán disminuir con respecto a ellos los privilegios e inmunidades generales ni privarles de la vida, la libertad o los bienes sin el debido procedimiento legal. Asimismo obliga a los estados indirectamente a reconocerles derecho electoral, pues que si se les privara de él por los poderes públicos, en uso de la soberanía del Estado, su representación en la Cámara federal sería reducida en proporción de tal disminución de electores. La enmienda de que nos ocupamos, además, priva de desempeñar cargos o empleos en la Federación y en los estados a los que hubiesen tomado parte en la rebelión si anteriormente hubiesen prestado juramento de mantener la Constitución de los Estados Unidos, y establece que no podrá disputarse la deuda contraída por la Unión con motivo de la rebelión, ni podrá reconocerse por la misma Unión ni por ningún estado ninguna obligación contraída para ayudar a la rebelión ni para indemnizar la pérdida o emancipación de esclavos.

Las prescripciones de esta enmienda referentes a los que habían sido esclavos no produjeron, empero, todos los resultados que se esperaba, y por ello el Congreso creyó llegado el caso de abordar de frente la cuestión del derecho electoral de los emancipados o libertos. En 1869 propuso a las legislaturas de los estados, y éstas en 1870 ratificaron la enmienda 15, última de las hasta hoy hechas a la Constitución. En ella se determina que “el derecho de los ciudadanos de la Unión a votar no podrá ser negado ni restringido por los Estados Unidos ni por ningún estado por motivo de raza, color o condición previa de servidumbre”.

Con estas tres enmiendas, la Confederación americana ha entrado de lleno en la vía de la libertad completa y de la democracia, habiendo borrado la mancha de la esclavitud, que además de afean su organización era un peligro constante para su tranquilidad y aun para su vida. Han pasado ya algunos años desde que se consumó la obra del segundo fundador de la Unión, del gran Lincoln, y los resultados han sido tan beneficiosos para todos los confederados que los mismos estados del Sur le prodigan sus bendiciones. Curado el cáncer de la esclavitud, estos estados no sólo se han levantado de la postración en que les dejaron los esfuerzos de la guerra y las consecuencias de ésta, sino que han aumentado su riqueza y están de lleno en la vía del progreso. Por fortuna de la humanidad, las aberraciones morales como la esclavitud tienen su castigo en sus consecuencias económicas, y hoy actividad y energía, trabajo libre y retribuido han redimido a los estados del Sur del enervamiento en que la esclavitud les sumía, y compensan con creces las pérdidas que temían había de producirles la emancipación. Desde la presidencia de Lincoln y después de las últimas enmiendas que hemos analizado, puede asegurarse sin vacilar que la Unión Americana es el Estado modelo, que con sus instituciones enseña a la vieja Europa

el camino que deben seguir los pueblos que deseen en el porvenir asegurar la libertad y avanzar con paso seguro en la vía de la civilización y del progreso.

ARTÍCULO DUODÉCIMO

Organización de los estados particulares de la Unión Americana — Variabilidad de sus constituciones — Ventajas de la misma — Declaraciones de derechos y garantías — La Constitución federal debe sólo consignar el *minimum*

XXIII

Hasta aquí hemos estudiado, aunque someramente, una parte de la organización norteamericana; la parte relativa al conjunto de la Unión. Hemos de entrar ahora a ocuparnos de la otra parte, o sea de la que se refiere al modo de ser de los estados particulares.

Si una confederación es una agregación o sociedad de estados; si la soberanía se divide entre la que cada uno de éstos se reserva y la que todos reunidos confieren a las autoridades federales; si éstas, o sea la Unión que representan, no pueden ejercer otras atribuciones que las que en la Constitución se les confieren, claro es que el derecho público del Estado compuesto contiene dos partes perfectamente distintas y deslindadas. Una de ellas, la que se refiere a la organización del conjunto, constituye el derecho público federal o general a toda la Confederación; la otra, la que trata de la organización de cada uno de los estados confederados, forma el derecho público cantonal o particular.

Conservando los estados federados todas las atribuciones de la soberanía de que no se han desprendido expresamente, claro es que cada uno de ellos debe tener su ley constitutiva especial. Cuando la Unión federativa se ha hecho con la mira de solidar la democracia, garantizar las libertades públicas y de los ciudadanos, y fomentar el general progreso; cuando la Confederación es republicana, la existencia de una constitución en cada estado es perfectamente necesaria.

Por regla general, en las federaciones democráticas se nota gran variabilidad en las leyes fundamentales de los estados que las forman. No sólo son todas sus constituciones reformables, sino que se usa a menudo del derecho de reforma. En algunos de los estados de la Unión Americana, la misma Constitución previene que a cada período más o menos largo debe reunirse una convención con atribuciones para reformarla. Aun cuando esta prevención constitucional no exista, ya las legislaturas, ya el pueblo provocan la revisión y reforma consiguiente.

Esta gran variabilidad de las constituciones, esta movilidad de las leyes fundamentales constituye una de las mayores ventajas del sistema federativo. Dentro de él y en cada uno de los estados particulares toda idea nueva, todo sistema aún no co-

nocido en sus efectos puede ensayarse sin el menor peligro. Los estados particulares están libres de las grandes dificultades con que tropiezan las naciones unitarias. Todas las materias que por regla general las producen son de la competencia de las autoridades federales. Éstas dirigen las relaciones diplomáticas, declaran la guerra y hacen la paz; la Unión garantiza a cada uno de los estados el orden interior y a los ciudadanos de todos ellos sus libertades; el conjunto tiene a su cargo los servicios públicos que necesitan una dirección enérgica y uniforme y, por consiguiente, mientras un estado reforma sus leyes y hace ensayos más o menos afortunados, los grandes intereses siguen majestuosamente su curso, impulsados por el poder federal. Si la reforma ensayada da buenos resultados, no sólo se solida en el estado que ha tenido la iniciativa, sino que los demás federados la imitan con las modificaciones que sus circunstancias especiales les aconsejan; si los resultados no son los que se esperaban, nada impide que se deshaga el camino andado y se vuelva al primitivo sistema. Gracias a esa movilidad que sólo se obtiene en la organización federativa, los estados que la disfrutan son los que más desembarazadamente pueden llenar su misión más trascendental, que es fomentar el progreso de la sociedad.

Al tratar de la organización de los estados particulares de la Confederación americana no haremos más que dirigirle una mirada general, pues si debiéramos seguir en su desarrollo constitucional a cada uno de los 38 actuales, examinando aunque fuera en globo sus instituciones, deberíamos llenar muchos volúmenes.

XXIV

Todas las constituciones de los estados norteamericanos contienen una declaración de los derechos y garantías de que disfrutan sus ciudadanos o residentes. Siendo Norteamérica el país clásico de la libertad, inútil es decir que esos derechos y garantías son muy latos y por regla general cuidadosamente respetados. En todos los estados de la Unión es libre la prensa y la tribuna, libre la reunión, libre la asociación y libérrima la conciencia. En ninguno de ellos hay religión oficial y todas obtienen igual respeto. Las personas y bienes de todos los que moran en la Confederación están garantidas por el *Habeas corpus*, y nadie puede ser condenado sino por el juicio de sus iguales. El jurado se halla establecido en todos los estados, pues que la Constitución federal lo hace obligatorio.

Al tratar de la declaración de derechos en las constituciones particulares de los estados que forman una federación, hemos de desvanecer una equivocación en que ha incurrido el partido llamado federal español. Siempre que éste se ha ocupado de la materia o ha redactado un proyecto de constitución federal ha pretendido que el conjunto, o sea la Federación, ha de garantizar todos, absolutamente todos los derechos de que han de disfrutar los ciudadanos, sin dejar nada, absolutamente nada para las constituciones de los estados. Tal pretensión supone un gran desconocimiento práctico del federalismo. Dividiendo éste la soberanía; estableciendo los estados al fede-

rarse una autoridad que garantice algunos derechos a los ciudadanos, pero reservándose la parte de soberanía que no delegan, claro es que en la Constitución federal debe consignarse sólo el *minimum* de los derechos que se quiera garantizar. Lo demás ha de dejarse a la iniciativa de los estados particulares, que al completar la declaración de derechos y libertades atenderán a las circunstancias y capacidad del pueblo del propio Estado. Una constitución federal es muy distinta de otra unitaria; en todas las materias ha de ser aquélla menos completa que ésta, pues que regula no toda sino una parte de la soberanía. Hacer otra cosa es desvirtuar completamente la naturaleza del federalismo e imposibilitar los más positivos resultados del sistema.

El unitarismo, midiendo a todos por el mismo rasero, y sujetando a una misma ley a comarcas más o menos adelantadas, logra sólo que todas anden mal. Si la ley es muy liberal y democrática, viene ancha a las regiones atrasadas y o no se cumple o cunde el desorden. Si es poco expansiva y adecuada a la parte menos ilustrada de la nación, viene estrecha a la más adelantada y, o no se cumple tampoco, o se entra en el camino de las represiones violentas. El federalismo, consignando el *minimum* para el conjunto y dejando a cada estado en libertad de proclamar aquellos derechos para que sean aptos sus ciudadanos, resuelve perfectamente el conflicto. La región atrasada se queda en el *minimum* consignado en la Constitución federal; la adelantada lo eleva hasta el *maximum* en su constitución particular.

En los Estados Unidos de América, por más que las declaraciones de derechos y garantías de la Constitución federal sean bastante amplias, pues que ésta se redactó para pueblos jóvenes y en cuyo estado de cultura no había diferencias notables, queda a pesar de todo ancho campo a las constituciones particulares de los estados, las cuales completan las declaraciones de la Constitución federal.

ARTÍCULO DECIMOTERCERO

Organización del poder público en los estados — División del mismo — Autoridad legislativa — Sufragio activo y pasivo — Derechos políticos de las mujeres — Representación de las minorías — Gobernador — Tribunales — División de los estados en condados y municipios — Gran número de los primeros — Carácter de las atribuciones políticas de unos y otros — Consideraciones finales — Indicaciones finales

XXV

Al organizar el ejercicio del poder público, las constituciones de todos los estados de la Unión se atemperan a la división generalmente adoptada y establecen autoridades legislativa, ejecutiva y judicial.

La legislativa la encarnan en una Asamblea formada por dos cuerpos: Senado y Cámara de Representantes; la ejecutiva la confieren a un gobernador, elegido por el pueblo, y la judicial es ejercida por tribunales de distinto orden, desde el municipal o de paz hasta el Supremo del Estado.

Se fija generalmente un día para la elección de cargos del Estado. En este día se elige la Asamblea, el gobernador y demás oficiales superiores del Gobierno y de la Administración, y los jueces del Tribunal Supremo, en los estados en que su nombramiento está confiado al voto particular.

Existe el sufragio universal en casi todos los estados. Todo ciudadano de la Unión que alcanza la edad legal, que es por regla general la de 21 años, y reside en el estado, es elector. Sólo en muy pocos estados se requiere para serlo el pago de alguna contribución. En el de Massachusetts se exige que el elector sepa leer la Constitución en lengua inglesa y escribir su nombre. Por más que se haya producido bastante agitación en algunos estados para conceder derechos políticos a las mujeres, no han conseguido éstas por ahora que se les reconocieran en ninguno de ellos. Su agitación no ha sido empero estéril, pues de ella ha resultado que en algunas constituciones se asegure a las mujeres casadas el pleno goce de los derechos civiles.

En muchos de los primitivos estados de la Unión los electores debían votar de viva voz. En la actualidad, casi en todos ellos son las votaciones secretas y se hacen por medio de cédula o papeleta.

Para la Cámara de Representantes son generalmente elegibles todos los electores, necesitándose en unos pocos estados algunos más años de edad y de residencia; para el Senado se acostumbran exigir estas circunstancias, lo propio que para desempeñar el cargo de gobernador o de magistrado. Para la elección de los representantes en la Cámara hay distritos electorales y para la de los senadores, circuitos senatoriales.

El sistema de dar representación a las minorías no estaba en uso, pero desde hace algún tiempo parece que va ganando terreno en la opinión pública. El movimiento ha empezado por las direcciones de las grandes sociedades mercantiles y de ferrocarriles, en las que se exige tengan lugar las minorías, y los estados de Illinois, para la Asamblea, y de Pennsylvania, para el Tribunal Supremo, han establecido igual sistema en materia política. El que se emplea en el Illinois es digno de ser conocido, pues que constituye un verdadero progreso en el sistema representativo. Allí se hace la elección por lista, es decir, nombrando cada distrito electoral más de un representante, y cada elector tiene derecho a formar su lista con uno o con varios nombres, siendo válidos todos los votos que otorgue a una misma persona con tal de que no excedan del número que la lista deba contener. Si en el distrito se votan, por ejemplo, cinco representantes, el elector puede poner cinco nombres distintos o repetir una, dos, tres o cuatro veces el mismo nombre. Puede aun repartir sus cinco votos entre dos personas, en cuyo caso se cuentan dos y medio para cada una. Por este sistema tan sencillo no sólo obtienen representación

las minorías de alguna importancia, sino que la obtienen proporcional. Votándose en la lista cinco representantes, la minoría que cuente sólo con la sexta parte de los electores más uno tiene la seguridad de obtener un representante, si los electores que la forman dan todos sus votos a una misma persona. Si cuenta con la tercera parte más uno de los electores, obtendrá dos, si todos los electores reparten sus votos entre dos personas. Dos oposiciones cada una de las cuales disponga de una sexta parte más uno de los electores obtendrán dos representantes votando en la forma ya explicada. Otras combinaciones ofrece el sistema que analizamos, fáciles de encontrar por simples operaciones aritméticas, pudiendo asegurarse que de todos los empleados hasta hoy es el que más proporcionalmente reparte la representación entre todas las fuerzas vivas del país.

La duración de los dos cuerpos de la Asamblea, así como el día de su reunión, se determinan y fijan en las diversas constituciones. El Senado tiene por regla general vida más larga que la Cámara y se renueva por partes, a imitación del Senado federal. En muchos otros detalles relativos al poder legislativo, los estados copian también las prescripciones de la Constitución de la Unión.

El jefe del poder ejecutivo o gobernador es elegido por el cuerpo electoral para un período fijo y no muy largo —de uno a cuatro años, según los estados—. Se nombran además otras autoridades ejecutivas o administrativas cuyos nombres y atribuciones varían algo de estado a estado en algunos de éstos. En todos, empero, al mismo tiempo que el gobernador se nombra un vicegobernador, un secretario de Estado, un tesorero general, un director de instrucción pública y un jefe de justicia, que juntos vienen a formar el Consejo de Ministros. Los demás cargos son acomodados a las circunstancias y necesidades de cada estado.

Hay gran variedad en la forma de elección de los tribunales. En Pennsylvania, el Supremo es elegido por el cuerpo electoral, dándose representación a las minorías, pues que cada elector sólo puede votar un nombre, aunque deban nombrarse dos o más jueces. En otros estados, los magistrados y jueces son nombrados o ya por la Asamblea o ya por el gobernador, con o sin el concurso del Senado. La misma variedad existe para el nombramiento de los tribunales inferiores. La duración de las funciones de magistrados y jueces es siempre más larga que la de las autoridades legislativa y ejecutiva.

XXVI

Cada uno de los estados de la Unión se divide en distritos o condados, los cuales a su vez se subdividen en municipios. El número de condados o distritos es verdaderamente extraordinario relativamente a lo que se acostumbra en Europa al dividirse administrativamente las grandes naciones. Sirva de ejemplo el Estado de Nueva York, que con ser uno de los que en menos condados se divide, cuenta no obstante ochenta entre los que se reparten sus cinco millones de habitantes. El

Estado de Georgia, con sólo un millón y medio de habitantes, se divide en ciento treinta y ocho condados; el de Nebraska, con sólo cuatrocientos cincuenta mil habitantes, tiene ochenta y uno entre condados y distritos territoriales, y por el estilo están divididos los demás estados.

Los municipios se dividen en urbanos, llamados *citys*, y rurales, llamados *townships*. Unos y otros gozan de grandes derechos y atribuciones, debiéndolas algunos a cartas o estatutos que les habían sido otorgados antes de la independencia por el régimen colonial inglés; cartas o estatutos que pueden ser revocados o modificados por las legislaturas del estado a que el municipio pertenece. En los estados nuevos no gozan los municipios de menos libertades y franquicias, pues que toda la organización americana se basa en la descentralización. Los municipios urbanos se rigen ordinariamente por el sistema representativo, y una asamblea o ayuntamiento administra sus intereses. En algunos municipios rurales, los funcionarios elegidos por la comunidad tienen limitadas atribuciones, y todos los asuntos graves son resueltos por los vecinos reunidos en *meeting*.

Pero si los condados o distritos y los municipios gozan de grandes franquicias y libertades, no son soberanos o autónomos ni mucho menos. Todas las atribuciones que ejercen son delegadas por el Estado, que forma un todo y es la única entidad que goza de los caracteres distintivos de la autonomía. La ley que dicta el Estado es obligatoria para condados y municipios, los cuales, aun en las facultades políticas que tienen confiadas, han de atemperarse estrictamente a la Constitución y a todas las disposiciones de carácter general. La Unión Americana es una federación de estados, pero el Estado no es una federación de condados ni de municipios. En la Unión la soberanía está dividida, y en esto estriba, como dijimos en otros números, la esencia del federalismo; en los estados la soberanía se conserva una y compacta. El Estado es la piedra angular de la organización federativa en Norteamérica y en todos los sistemas compuestos bien organizados. De la delegación de una parte de su soberanía en unas autoridades representantes del conjunto nace el poder federal; de la delegación de atribuciones en los distritos y municipios se originan las libertades y franquicias municipales. Todo sistema que se aparte de estas bases no es federalismo, aunque pretenda darse este nombre.

XXVII

Con lo dicho damos por terminado este desaliñado estudio político. No pretendemos haber hecho conocer profundamente la organización norteamericana, pues que el hacerlo sería cuestión de llenar grandes volúmenes, y sí sólo haber bosquejado las líneas generales del sistema federativo en el Estado compuesto. La organización norteamericana ha hecho más por el progreso en un siglo escaso que las viejas instituciones de las naciones grandes de Europa en un larguísimo período histórico.

El federalismo es la armonía entre la unidad absorbente y enervadora, y la variedad expansiva pero disgregadora. La Unión por el camino de la variedad es la última palabra que ha dicho la ciencia política en nuestros tiempos. La humanidad, formada por diversas razas y pueblos, jamás se resignará a dejarse avasallar en el unitarismo, pero podrá avenirse a vivir unida por el federalismo. América es ya la rival de Europa, y a no dudarlo le tomará el cetro de la civilización si Europa no logra desprenderse de sus preocupaciones unitarias.

Pero, por más que no hayamos hecho un estudio completo de la organización norteamericana, no dejaremos la pluma sin dar a nuestros lectores algunas indicaciones que les pongan en camino para hacerlo, enterándoles someramente de las principales fuentes en que pueden beber. No pretendemos tampoco en esta parte hacer más que indicaciones, no una reseña bibliográfica completa.

El estudio fundamental de las instituciones americanas debe hacerse en el texto original de sus constituciones federal y particulares. Estos documentos se hallan reunidos en varias ediciones, pero la más completa es la compilación ordenada por el Senado federal y publicada en 1877 en Washington con el título de *The federal and State Constitutions, colonial Charters, and other organic Laws*, que contiene la titulación completa así de la Unión como de los estados que la forman.

Los comentadores más concienzudos de la Constitución son sin duda alguna los autores de *The Federalist*, Hamilton, Madison y Jay, de cuya obra se han hecho muchísimas ediciones. Una de las más cuidadas es la dada a luz en 1877 en Filadelfia por John Hamilton. *The Federalist* fue traducido repetidamente al francés al principio de la revolución de 1789, pero hoy los ejemplares de estas traducciones son ejemplares de bibliófilos.

De igual importancia que *The Federalist* es la colección de los debates en las varias convenciones de estados sobre la Constitución federal, reunidos por Elliot. A estos trabajos puede unirse la obra fundamental de Story, juez del Tribunal Supremo, titulada *Commentaries on the Constitution of the United States*, y se tendrá lo más importante sobre la materia. No citaremos otros trabajos de menor trascendencia, como los de Duer, Flanders, Jameson, Tiffany, Towle, Von Holst, etc., etc.

Para la historia de la organización americana, la obra fundamental es la de Bancroft, *History of the United States, from the discovery of the American Continent*. Para los españoles es útil la historia de Laboulaye, traducida mejor o peor al castellano. La historia de la Constitución por Curtis, la vida de Washington por Irving, las *American Notes* por Charles Dickens y otras varias pueden servir de mucho para formarse idea completa del desarrollo portentoso de la Unión Americana.

Para el estudio más general de la organización de los Estados Unidos, la obra fundamental es la de Kent, *Commentaries on American Law*, así como son de suma utilidad los escritos de los principales fundadores de la Unión, Washington, Madison, Jefferson, Franklin y el concienzudo Hamilton, todos los cuales han sido cuidadosamente recogidos y coleccionados. No ha de olvidarse tampoco la obra notabilísima del francés Tocqueville *De la démocratie en Amérique*, traducida bien o

mal al castellano, la *History of the federal Government*, por el inglés Freeman, y el *Esprit des Lois*, por el profundo Montesquieu. Michel Chevalier publicó también unas interesantes cartas sobre la América del Norte.

Estas indicaciones bastarán para aquellos que quieran profundizar el estudio de la Confederación americana, y aquí pondremos nosotros fin a este trabajo con una recomendación. Ya que Villanueva, para uno de cuyos periódicos hemos escrito los presentes artículos, tiene la suerte de haber alcanzado una biblioteca pública notable, ¿no sería posible que en ella figuraran las obras más fundamentales para el estudio serio del derecho público federal? A su director o administradores nos dirigimos recomendándoles el asunto y ofreciéndoles todos los datos que poseemos, pudiéndoles asegurar que, si atendieran nuestras indicaciones, dotarían a una biblioteca pública catalana de elementos de estudio de que carecen hoy hasta las más renombradas de Europa.¹¹

V. Almirall

El Nuevo Mensajero [sense dades]
Los Estados Unidos de América, 1884

11. En desconexim la data exacta de publicació. Almirall publicà a *El Nuevo Mensajero* de Vilanova i la Geltrú la sèrie d'articles sobre el federalisme nord-americà, aplegats a *Los Estados Unidos de América*. D'aquest diari vilanoví, se'n conserven només uns pocs exemplars.

Aquesta obra
s'edità a Barcelona
el 2013 acomplint l'encàrrec de
l'Institut d'Estudis Catalans,
formulat el 2004, arran
del centenari de la mort
de Valentí Almirall

MONOGRAFIES DE LA SECCIÓ HISTÒRICO-ARQUEOLÒGICA

Títols publicats

- 1/1** Núria de DALMASES, *Orfebreria catalana medieval: Barcelona 1200-1500: (Aproximació a l'estudi)*, vol. I, *Consideracions generals i catalogació d'obra* (1992)
- 1/2** Núria de DALMASES, *Orfebreria catalana medieval: Barcelona 1200-1500: (Aproximació a l'estudi)*, vol. II, *Argenters i documents* (1992)
- 2** *III Reunió d'Arqueologia Cristiana Hispànica* (1994)
- 3** Xavier DUPRÉ, *L'arc romà de Berà: ('Hispania Citerior')* (1994)
- 4** *IV Reunió d'Arqueologia Cristiana Hispànica = IV Reunião de Arqueologia Cristã Hispânica* (1995)
- 5** Albert BALCELLS, Enric PUJOL i Jordi SABATER, *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia* (1996)
- 6/1** Enric PRAT DE LA RIBA, *Obra completa*, vol. I, *1887-1898* (1998)
- 6/2** Enric PRAT DE LA RIBA, *Obra completa*, vol. II, *1898-1905* (1998)
- 6/3** Enric PRAT DE LA RIBA, *Obra completa*, vol. III, *1906-1917* (2000)
- 7** *V Reunió d'Arqueologia Cristiana Hispànica = V Reunión de Arqueología Cristiana Hispánica* (2000)
- 8** Núria RAFEL, *Les necròpolis tumulàries de tipus baixaragonès: les campanyes de l'Institut d'Estudis Catalans al Matarranya* (2003)
- 9** *VI Reunió d'Arqueologia Cristiana Hispànica: Les ciutats tardoantigues d'Hispania': cristianització i topografia* (2005)
- 10/1** *XII Congressus Internationalis Epigraphiae Graecae et Latinae. Provinciae Imperii Romani inscriptionibus descriptae*, vol. 1 (2007)
- 10/2** *XII Congressus Internationalis Epigraphiae Graecae et Latinae. Provinciae Imperii Romani inscriptionibus descriptae*, vol. 2 (2007)
- 10** *XII Congressus Internationalis Epigraphiae Graecae et Latinae. Provinciae Imperii Romani inscriptionibus descriptae* [recurs electrònic], 1 disc òptic (2007)
- 11/1** Valentí ALMIRALL, *Obra completa*, vol. I, *1867-1879* (2009)
- 11/2** Valentí ALMIRALL, *Obra completa*, vol. II, *1880-1884* (2013)
- 12** Albert BALCELLS, *Els Estudis Universitaris Catalans (1903-1985): Per una Universitat Catalana* (2011)
- 13** Maria Teresa FERRER (dir.), *Història de la Generalitat de Catalunya: Dels orígens medievals a l'actualitat, 650 anys* (2011)

Valentí Almirall (1841-1904) fou un destacat polític de la segona meitat del segle XIX que malda per assolir un impacte social amb el seu pensament republicà i federal amarat de catalanisme. La seva labor fou fonamentalment en l'àmbit públic, per mitjà del periodisme i la lluita política; creà tribunes, organitzacions i trobades, i assolí un notable predicament per la vàlua del seu pensament i la constància de la seva tasca en els anys del Sexenni democràtic i en els primers anys de la Restauració, fins que caigué malalt (1887), circumstància que el dugué a un silenci públic forçat. La qualitat del periodisme i la profunditat del pensament que manifesta aconseguix que la seva prosa sigui avui molt ben valorada, més enllà de la transcendència, enorme, que tingué com a forjador del primer pensament elaborat i ampli de la identitat catalana en un marc hostil, la qual cosa ha fet que sigui considerat com el primer pensador polític del catalanisme.

El primer volum, després d'una cronologia, una bibliografia i una introducció de caràcter general sobre l'autor, aplega els primers escrits de l'activitat pública d'Almirall, textos fonamentalment dedicats al republicanisme federal, estudis i articles sobre l'estructuració que ha de tenir l'Estat en el moment de la primera República, que van de la mirada crítica sobre el batec quotidià d'aquesta a propostes de constitucions i normatives. Ho fa per mitjà dels articles publicats a *El Estado Catalán*, els quals, juntament amb els articles del *Diari Català*, *Lo Sometent*, etc., són la primera vegada que es publiquen en una monografia. Cal destacar també el gruix de les col·laboracions en l'òrgan avançat *La Imprenta*, amb cròniques sobre la vida quotidiana, viatges per Europa i, fonamentalment, la vida política i pública. Inclou també les dues novel·les polítiques que escriví: *Historia de un gobernador de orden* i *Una autoridad modelo*.

El segon volum (1880-1884) inclou, fonamentalment, l'obra catalanista del seu període per essència, com ara el gruix dels articles del *Diari Català* i les intervencions en el Congrés Catalanista i en el Centre Català, així com l'ampli ventall de col·laboracions en publicacions vàries (de *La Il·lustració Catalana* a *L'Avenç*, passant per *L'Arc de Sant Martí*) i el famós *Memorial de greuges*. Recull també els textos que dedicà als seus models d'Estat —Suïssa i els Estats Units—, que són constants referències modèliques en el conjunt d'articles i llibres de la seva obra. Destaquem també l'interès de les cròniques de viatges per Europa, que publicà en la premsa diària, com les aparegudes en *La Renaixença* i *El Diluvio*, i la polèmica i crítica *Espanya tal com és*. Hi excel·leix com a agut observador i bon analista.

El tercer volum (1885-1903) inclou la producció de més profunditat i impacte social, com ara els llibres *Lo catalanisme* i la *Contestación al discurso de Núñez de Arce*, així com altres polèmiques que mantingué. Bona part del gruix del volum és constituït pels articles procedents de *L'Avenç*, del *Butlletí* i *La Veu del Centre Català* i, molt especialment, d'*El Federalista*. Com en els anteriors volums, s'hi afegeixen els pròlegs, els discursos públics recollits i les col·laboracions en els diaris i revistes en què va intervenir al llarg de la seva vida de manera molt intensa, fets que el converteixen en escriptor polític, periodista polèmic de l'actualitat i, fonamentalment, assagista de conceptes esmolats que defensava amb vigor i profunditat.

ISBN 978-84-9965-165-1

9 788499 651651

BARCELONA 2013